OPERA

JACOBI MARCHANTII

III

THEOLOGICAL
LIBRARY
O. F. M.
SANTA BARBARA
NO. 14,738

PARIS. — IMPRIMERIE Vve P. LAROUSSE ET Cie
49, RUE NOTRE-DAME-DES-CHAMPS, 49

OPERA

JACOBI MARCHANTII

PASTORIS ET DECANI

HORTUS PASTORUM. — TUBA SACERDOTALIS. —
CANDELABRUM MYSTICUM. — VIRGA AARONIS FLORENS. —
RESOLUTIONES QUÆSTIONUM
PASTORALIUM.

#7186

TOMUS TERTIUS.

TUBA SACERDOTALIS. — CANDELABRUM MYSTICUM.

Property of
CBF
Please return to
Graduate Theological
Union Library

PARISIIS
APUD LUDOVICUM VIVÈS, BIBLIOPOLAM EDITOREM
VIA VULGO DICTA DELAMBRE, 13

1878

TUBA SACERDOTALIS

DEMOLIENS MUROS JERICHO.

TRACTATUS PRIMUS.

DE VITIO SUPERBIÆ.

LECTIO PRIMA.

DE MURIS JERICHO ET EORUM SIGNIFICATIONE

Peccati apud theologos multiplex est divisio. Primo enim dividitur in originale et actuale. Originale vocant, quod a primo parente in nos transfusum, et in ipsa conceptione contractum, baptismo tollitur. Actuale, quod per proprios nostros actus, divinam legem transgrediendo voluntarie contrahitur. Ex sancto Augustino describi solet : « Dictum, factum vel concupitum, contra vel præter legem Dei. » Unde iterum illud subdividi solet in peccatum cordis, oris, operis. Rursus alia illius divisio est in peccatum mortale et veniale. Mortale est, quod animæ vitam gratiæ eripit, et mortem affert quæ a Deo Deique regno separat, et supplicio æterno dignum facit. Veniale est, quod Dei inimicum non efficit, sed illius venia facile impetratur, de quo dicit sanctus Jacobus : *In multis offendimus omnes* (III, 2) ; et sanctus Joannes: *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus* (Ep. I, 1). Mortale porro peccatum varias etiam habet divisiones et varias species. Quædam dicuntur peccata in cœlum clamantia, quædam vocantur peccata contra Spiritum sanctum. Quædam etiam appellantur peccata capitalia, eo quod sint capita, radices, initia, et prima fomenta omnium peccatorum quæ ab hominibus committi solent. Unde illud :

Crimina cur censes quædam capitalia dici ?
Cætera Lernæa velut hinc cervice resultant.

Hæc septem enumerari solent, initialibus suis litteris in hac dictione *saligia*, comprehensa : nimirum superbia, avaritia luxuria, invidia, gula, ira, acedia,

Omnia hæc complectimur nomine civitatis Jericho et murorum ejus. Quæ quidem civitas cum muris fortissimis cœlesti virtute penitus concidit, tubis sacerdotalibus personantibus : ideoque civitatem Satanæ apte designat, quæ ex variis peccatis, quasi lapidibus vel lateribus igne tartareo excoctis ædificata, sacerdotalis vocis ministerio virtute divina per eam operante, est diruenda. Unde ad sacerdotes illud Prophetæ dirigitur : *Super montem ascende, tu qui evangelizas Sion* (Isa., XL,2). *Clama, ne cesses; quasi tuba exalta vocem tuam, enumera populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum* (Isa., LVIII, 1).

Itaque hic in memoriam revocandum est quod docet sanctus Augustinus et alii sancti Patres, duplicem ex sacris Litteris colligi civitatem sibi mutuo adversam. Una est civitas diaboli, quæ, fundata in amore hujus sæculi, crescit usque ad contemptum Dei; altera est civitas Dei, quæ fundata in amore ipsius Dei crescit, et pertingit usque ad contemptum sui. Hanc primus ædificavit Abel justus et innocens, pro illa dimicans usque ad mortem, illamque ut firmior foret adstruens cæmento sanguinis sui. Hanc quoque ædificant justi usque in finem sæculi, et maxime martyres, Abelis primi justi primique martyris imitatores, glorioso suo cruore eam sancientes. Alteram Satanæ civitatem, huic nunquam intermorituro odio jugiter infestam, primus ædificavit Cain, adversus Deum se erigens, fraternoque sanguine manus polluens. De quo sic loquitur : *Ab hac* (scilicet sapientia) *ut recessit injustus in ira sua, per iram homicidi fraternitas deperiit* (Sap., X, 2). Caino cooperantur ejus sectatores impii omnes, qui hanc civitatem Satanæ coædificant

usque in finem sæculi, peccata peccatis quasi saxa saxis adjicientes et compaginantes, ut culmen ejus erigant adversus Deum, ejusque civitatem sanctam.

Sicut vero civitas illa Dei quam ædificat Abel cum suis sortitur varia nomina sacris in Litteris; vocatur enim *Civitas Jerusalem, civitas Sion, civitas sanctificata, civitas pacis et visionis*; ita et civitas diaboli solet variis nominibus typicis designari. Vocatur primo *civitas Babylonis*, id est confusionis; quam qui inhabitant, non tam homines quam belluæ dicendi sunt, quia animis, moribus, vocibusque dissoni vere cives sunt confusionis. De hac loquens Isaias, ait: *Requiescent ibi bestiæ, et replebuntur domus eorum draconibus, et habitabunt ibi struthiones, et pilosi saltabunt ibi, et respondebunt ululæ in ædibus ejus, et sirenes in delubris voluptatis* (XIII, 21, 22). Designat propheta varii generis peccatores, superbos et invidos, crudeles et feros, carnales et voluptuosos, et cujuslibet sortis improbos homines, qui in ædibus Babylonis, in civitate Satanæ, sibi mutuo respondent, sese mutuo ad peccata impellunt, animis, vocibusque certatim ad flagitia sese concitant: dum alius alium vanitate, fastu, superbia, deliciis, voluptate superare contendit. Ideo inclamat alter propheta: *Fugite de medio Babylonis, et salvate animas vestras* (Jerem., LI, 6).

Vocatur secundo *Ægyptus*, id est, tenebrosa, quia in ea regnant miræ tenebræ, mira cæcitas, cujus typus erant tenebræ illæ palpabiles Ægyptiorum, de quibus ait Sapiens: *Dum persuasum habent iniqui posse dominari nationi sanctæ, vinculis tenebrarum et longæ noctis compediti, inclusi sub tectis, fugitivi perpetuæ providentiæ jacuerunt* (Sap., XVII, 2); hoc est quasi profugi seu exules a providentia divina, quæ perpetuo per solem homines illuminat, in ædibus suis vel cavernis mœsti delitescebant. Addit ibidem: *Et dum putant se latere in obscuris peccatis, tenebroso oblivionis velamento dispersi sunt, paventes horrende, et cum admiratione nimia perturbati. Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere, nec siderum limpidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam* (ibid., 3, 5). Certe hæc omnia designant ea quæ contingunt habitantibus in civitate Satanæ, in civitate caliginosa peccati, qui tenebrosa oblivione Dei detinentur, nec cœlestem lucem attendunt; sed de tenebris pergunt in tenebras, de peccatis in peccata corruunt, et de tenebris internis ad æternas cæci ambulant: nec desunt illi pavores horrendi, a redarguente conscientia: *Cum sit enim timida nequitia, dat testimonium condemnationis* (ibid., 10). Sic ergo incolæ hujus Ægypti una catena tenebrarum omnes sunt colligati. *Superposita est illis gravis nox imago tenebrarum quæ supervenire debent in æternitatis nocte: et ipsi sibi sunt graviores tenebris* (ibid., 20).

Vocatur tertio *Sodoma* et *Gomorrha*, quia instar illarum sese in turpitudinis cœno et in corruptione fœda peccati convolutat, in ea dominatur ignis concupiscentiæ, fumus immunditiæ, sulphur et fœtor luxuriæ: regnant et in ea alia ejus peccata, de quibus Ezechiel: *Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, et abundantia, et otium ipsius et filiarum ejus, et manum pauperi non porrigebant* (Ezech., XVI, 49). Hæc omnia vitia in civitate Satanæ regnant, ideo spiritualiter Sodoma nuncupatur. Hinc ad principes improbos populumque sceleratum inclamat Isaias: *Audite verbum Domini, principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri, populus Gomorrhæ* (Isa., I, 10). Quapropter et sanctus Hieronymus, quod de Elia et Henoch interemptis, dicitur: *Corpora jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma et Ægyptus* (Apoc., XI, 8), interpretatur de urbe illa magna quam Cain ædificavit, sive de civitate impiorum, de qua loquimur. Quamvis recte etiam id intelliges specialiter de Jerusalem, quæ ob scelera pars erat civitatis illius magnæ a Caino inchoatæ, et hæc ob imitationem scelerum spiritualiter Ægyptus vocatur et Sodoma nominatur.

Vocatur quarto *Ninive*, id est, speciosa, quia specie externa rerum sæculi oblectatur, et ut speciosa nimis æstimat honores, opes, delicias; honorumque specie illecta, ut ea conquirat, non veretur peccatis variis se obnoxiam reddere. Quidquid in ea concupiscitur, *aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ* (Joan., II, 16). Et hæc quidem ejus incolis pulchra videtur, et amabilia quæ in se fœda sunt et abominabilia. Et ideo adversus Ninivem intonat propheta Nahum, onus ei calamitosum et calicem maledictionis prædicens. Hæc autem omnia ærumnosa onera, sive lemmata, quæ ejus humeris incumbere ab ultrice Dei manu prædicit, de hac civitate Satanæ figuraliter prædici, testatur sanctus Hieronymus in prologo prophetiæ Nahum præfixo.

Nos autem de ea civitate Satanæ disserere aggredimur, sub nomine et typo civitatis Jericho quæ maledicta fuit a Domino: præceptum legimus filiis Israël de

ea : *Sit hæc civitas anathema cum omnibus quæ sunt in ea* (Jos., VI, 17). At post destructionem ipsius, maledictio fulminata fuit omnibus eam reædificare molientibus. Modus autem quo diruta fuit plane est admirabilis. Jussi enim sunt filii Israel septem diebus circuire civitatem cum arca Domini, et in septimo die septem circuitus facere; septemque sacerdotes cum septem buccinis præcedebant arcam : sic septimo die, in septimo circuitu, illis clangentibus et populo vociferante, illico muri corruerunt. Hæc certe omnia nostra apte congruunt proposito. Nam et hic proponimus civitatem rebellem Deo, et instar Jericho clausam, per obstinationem et pertinaciam, de qua illud Psaltis possumus usurpare: *Vidi iniquitatem et contradictionem in civitate* (Psal. LIV, 10), iniquitatem contra proximum, contradictionem contra Deum, et præceptum divinum : iniquitatem in illis qui in ea principantur, contradictionem cordis et linguarum plusquam babylonicam in illis qui eam incolunt : *Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas, et labor in medio ejus, et injustitia ; et non deficiet de plateis ejus usura et dolus* (Ibid., 11, 12). Iniquitas undique eam circumdat, intus et extra, subtus et supra, ex pura iniquitate, injustitia, dolo, usura, aliisque peccatis constructa cernitur. Septem muros principales in hac maledicta civitate designamus septem vitia capitalia, ex quibus cætera ortum habent, qui muri stant contra Deum et civitatem cœlestem, nec nisi virtute divina possunt dirui. His præsunt septem spiritus tartarei, qui illos conservent aut resarciant. Hi sunt qui de septem illis vitiis asseruntur a quibusdam homines specialiter tentare, Lucifer de superbia, Mammon de avaritia (*Matth.*, VI, 24); Asmodæus de luxuria (*Tob.*, III, 8); Beelphegor de gula (*Psal.* CV, 28); Beelzebub de invidia (*Lucæ*, XI, 15); Satan de ira et impatientia (*Job*, I, 9); Behemoth de acedia (*Job*, XL, 16). Hi nimirum sunt septem præfecti et exactores crudeles in operibus luti et lateris, ut sarta tecta custodiatur aut instauretur civitas, Deo et cœlo adversa, et muri ejus reintegrentur.

Nec sine mysterio est septenarius numerus, sive in sacerdotibus circumeuntibus Jericho, sive in tubis personantibus, sive in diebus septem quibus circumire oportebat, sive in septemplici circuitu qui in ipso septimo die fieri debebat. Est enim septenarius sacris in Litteris mysticus numerus, frequenter ordinatus in remedium contra hæc septem capitalia vitia, quæ et per septem capita draconis in *Apocalypsi* designantur, quibus etiam correspondent septem plagæ in eodem libro *Apocalypsis* descriptæ. Forte etiam propterea septies aspergitur ex decreto legis leprosus, et Naaman Syrus lepra infectus septies in Jordane se lavare jubetur; quia peccatoris gerebant ipsi typum, qui a septemplici illa lepra vitiorum, in virtute sanguinis Christi, et vi aquæ gratiæ, septupla quadam, id est, perfecta aspersione et lotione emundari debent.

Exhibemus deinde in hoc tractatu specialiter septem tubas sacerdotales, hos Satanæ muros cœlesti virtute demoliri potentes. Hæ sunt maledictionis voces adversus hæc capitalia vitia personantes, quibus uti debent sacerdotes et verbi divini præcones, ut ea effringant et diruant. *Væ* enim, et *væ*, et septies *væ*, intonat Scriptura sacra adversus hos septemplices septemplicis maledictionis muros. Et, ut breviter quasi uno obtutu intuearis quæ latius de his postea dicemus, adverte quod sequitur.

Primus murus est superbia, rebellis utique et erectus contra Deum. At contra eum audi tubam insonantem cum maledictionis fulmine : *Væ coronæ superbiæ, et flori decidenti, et gloriæ exultationis ejus* (Isa., XXVIII, 1).

Secundus murus est avaritia, ex aggeribus luteis conflatus. Sed personat etiam contra illum buccina cœlestis cum maledictione : *Væ ei qui multiplicat non sua ! Usquequo aggravat contra se densum lutum* (Habac., II, 6).

Tertius murus est luxuria, cæmento fœtido coagmentatus. Sed tuba divina illi maledictionem ingerit et inclamat : *Væ qui opulenti estis in Sion, et lascivitis in stratis eburneis* (Amos, VI, 1).

Quartus murus est invidia, ex lateribus et saxis præduris constans, quasi invictus. Sed sacra buccina eam concutit insonans : *Væ illis qui in via Cain abierunt, et in contradictione Core perierunt* (Judæ, II).

Quintus murus est gula, contra quem validus maledictionis sonus perstrepit, et inclamat : *Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam et potandum usque ad vesperam, ut æstuetis vino* (Isa., V, 2).

Sextus murus est ira, cæmento humani sanguinis quandoque commixtus et coagulatus. Sed personantem audiat hanc necesse est tubam : *Væ labiis scelestis, et manibus malefacientibus* (Eccli., II, 15). Labia scelesta sunt, quæ ex ira in maledicta, calumnias, contumelias proruunt; manus malefacientes, quæ ad verbera a verbis procedunt, et cruore alieno se fœdant. De quibus et Psaltes : *Quorum os maledictione*

plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem : contritio et infelicitas in viis eorum (Psal. XIII, 3).

Septimus murus est acedia, contra quam inclamatur : *Væ dissolutis corde. Væ his qui perdiderunt sustinentiam, et qui dereliquerunt vias rectas, et diverterunt in vias pravas !*

Attende ergo in his sententiis, ex sacra Scriptura quasi ex ore Domini deductis, septies *Væ* repetitum, quasi septuplex maledictionis fulmen contra vitia illa capitalia; quæ sæpius ore ministrorum Dei et præconum verbi repeti debent, ut conterant et demoliantur septem illos aggeres civitatis diaboli, in quibus tota ejus vis consistit contra civitatem Dei. Sed hæc in genere ad scopum nostrum insinuandum dicta sufficiant, quæ latius et specialius ex infra dicendis patebunt, ubi altitudinem ac profunditatem, latitudinem ac longitudinem murorum istorum explanabimus sigillatim.

LECTIO SECUNDA.

DE PRIMO FUNDATORE MURI SUPERBIÆ.

Primum murum civitatis nostræ maledictæ constituit superbia, ut patet ex jam dictis. Est autem illa, sicut eam definit sanctus Augustinus, « perversæ celsitudinis appetitus. » Aut secundum Isidorum et Hugonem, « est inordinatus amor propriæ excellentiæ. » Hujus muri fundamenta prima jecit angelus reprobus in cœlo, dum propriæ excellentiæ notitia et amore turgidus, contra Deum sese extulit. Cujus vox est apud Prophetam : *Dixit : In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum... similis ero Altissimo* (Isa., XIV, 13, 14). Et quidem Deo vindice detracta illico fuit ad inferos ejus superbia, ut qui voluerat ascendere sublimius quam decuerat creaturam, jam profundissime descenderet ab omni creatura cruciandus. Attamen non destitit ex eo tempore contra Deum per superbiam conspirare, et semper novo quodam incremento malitiæ augeri, dicente Propheta : *Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper* (Psal. LXXIII, 23). Quomodo ascendit ? Ascendit utique cum odio implacabili conjuncta; ascendit tanquam fumus turbidus et tumidus putei infernalis contra Deum judicem et vindicem; ascendit blasphemis et execrationibus commixtus, illius quaquaversum gloriam obscurare connitens. Itaque qui superbiæ murum in cœlo non potuit firmiter stabilire, ultrice Dei manu illum subito demoliente, et cooperatores ac structores Angelos exterminante, statim conatus est nova illius fundamenta in terris erigere. Conatus est vexillum primigeniæ malitiæ suæ in turri superbiæ figere, quo dominaretur in terris, qui in cœlis principatum et solium, quod perverse ambiebat, non potuerat obtinere, ut et jam illud de ipso veritatem haberet : *iste est Rex super omnes filios superbiæ* (Job, XLI, 25).

Hunc vero dominatum exorsus est, cum per serpentis vocem auribus et animo primæ mulieris superbiæ venenum instillavit, et maledictum illius semen ejus cordi inseruit, quod infelici germine in filios erat transmittendum. Nempe ut eam sociam criminis suppliciique consortem, ejus felicitati invidens, irretiret, dixit : *Eritis sicut Dii, scientes bonum et malum, et aperientur oculi vestri* (Gen., III, 5). Appetiit mulier improvida similitudinem Dei, appetiit scientiam et excellentiam perverse, elevavit se super se, et veneno infecta diabolicæ superbiæ, cum desertoribus illis angelis æterno se reddidit obnoxiam supplicio. Illudque virulentum superbiæ semen, quo primo gravida fuit ingenerante Satana, in posteros infeliciter parturiens, etiam illos misere involvit. Primum itaque in cœlesti, primum in terrestri Paradiso peccatum, læsæ majestatis divinæ reatum inducens, superbia fuit : unde ei inter vitia etiam capitalia primatus assignatur, quod et angelum primum et hominem primum devicerit. Sed in homine medelam reperit per pœnitentiæ efficax antidotum : in angelo inexpiabile est, quia et ipse omnem pœnitentiæ medelam tumido respuit supercilio, in affectum transiens malitiæ et nequitiæ, nec flammis quidem ultricibus unquam expiandum.

Et certe in figura Moab apud Isaiam de illo scriptum est, interprete Bernardo : *Audivimus superbiam Moab, superbus est valde, superbia ejus, et arrogantia ejus, et indignatio ejus, plus quam fortitudo ejus. Idcirco ululabit Moab ad Moab, universus ululabit; his qui lætantur super muros cocti lateris loquimini plagas suas* (serm. *de Adv. Dom.* ex *Isa.* XVI, 6). Audivimus superbiam Luciferi, cum consortibus suis, tota Scriptura illis reddente testimonium. Superbus est plane, superbus valde et arrogans, elevans se contra Deum et contra eos qui sunt ex parte ejus, implacabili elatus indignatione, sed non habet tantam virtutem, quantam habet arrogantiam et indignationem. Multa præsumit, et infirmus est : *Habet fiduciam quod Jordanis influat in os ejus*, id est, ex superbia et indignatione præsumit absorbere omnes baptizatos (qui per Jordanem ubi baptismus

Christi cœpit, designantur), sed inanis est præsumptio ejus ; et si quos per tentationes et peccata absorbere videtur, novit Dominus *perforare maxillam ejus*, ut evomat quod aliquando deglutiit ; novit *conterere molas iniqui et de dentibus ejus prædam eripere*, ut loquitur Job. Idcirco ululat Moab ad Moab, idcirco fremunt dæmones, et contabescunt præ impotentia et indignatione, dum se illudi, et inanes esse vires suas agnoscunt. Lætari quidem videntur super muros cocti lateris, ædificando muros de quibus agimus civitatis maledictæ, ex diversis vitiis quasi lateribus igne infernali decoctis, ut hisce muris et fortalitiis dimicent contra Deum et cœlum; sed per hoc non diminuuntur plagæ eorum, nec flagella vindiciis Dei, sub quibus ingemiscunt et ululant. Eorum ergo plagas advertant et ruminent, qui in his muris maledictis erigendis et ædificandis cooperantur per peccata sua, quibus se reddunt Satanæ ministros et imitatores. Maxime superbi et arrogantes hæc considerent, qui quodammodo expuncta imagine et charactere Dei imaginem et characterem diaboli per superbiam animo suo superinducere audent; ideoque ejus charactere et sigillo signati, plagis iisdem et flammis illis merentur obvolvi.

Sed audiamus rursus superbiam Moab, superbiam diaboli; et agnoscamus eam ex propria ejus confessione, quam quandoque divina virtute coactus est facere. Habes hujus rei exemplum apud Thomam à Cantiprato (lib. XXI *Apum*, c. LVII), quod retulimus *Hort. Pastor.* (tract. III, lect. IV), ubi diximus præ superbia hunc versum ferre non posse ex cantico Moysis desumptum : *Deum qui te genuit, dereliquisti, et oblitus es Dei Creatoris tui.* Nec enim permittit superbia ut Deum creatorem suum humiliter agnoscat, aut ut illi possit dicere illud : « Domine Deus meus. »

Habes et in vita sancti Macharii, anachoretæ celebris sanctitate, quomodo ei quondam apparuerit Satan armatus falce acuta, qua eum percutere moliebatur, sed irrito conatu, Deo eum protegente. Interim fremere cœpit quod tanta non foret fortitudo sua, et in virum sanctum virtus, quanta indignatio et odium in illum. Quid ergo? Virtute divina victus, coactus est inclamare, et dicere : « O Machari, Machari, quam crudeli me bello lacessis, infatigabilis et fortis nimis, quem nullo possum superare conatu : nam me a te superari, invitus licet, agnosco. Attamen quidquid facis, ego facio : si tu vigilas, ego quoque nunquam dormio; si tu jejunas, ego nunquam comedo; si tu paupere contentus es indumento, ego vestem nullam gero; si tu castus es et continens, ego quoque contineo, nec muliere ad voluptatem egeo. Si tu sæculi vanitates, opes, honores aspernaris, ego et illa contemno, nec appeto. Sed unum est in quo me superas. » Cumque cogeret eum vir sanctus edicere quid illud foret, respondit: « Profunda est humilitas tua, quam mihi impossibile est imitari. » Hæc Satan dixit, et confusus abscessit.

LECTIO TERTIA.

DE DIMENSIONIBUS MURI SUPERBIÆ.

Apud historicos pleræque civitates admirationem pepererunt, ob murorum suorum dimensiones, longitudinem, latitudinem, celsitudinem, profunditatem.

Primo, sacris in Litteris dignum commemoratione visum est, quod Arphaxad, rex Medorum, *ædificavit civitatem potentissimam quam appellavit Ecbatanis. Fecit muros ejus ex lapidibus quadratis et fictis in altitudinem cubitorum septuaginta, et in latitudinem cubitorum triginta; turres vero ejus posuit in altitudinem cubitorum centum. Per quadrum vero earum, latus utrumque vicinorum pedum spatio tendebatur, posuitque portas ejus in altitudinem turrium* (Judith, I, 1-3).

Secundo, memoratur Ninive fuisse civitas magna itinere trium dierum (*Jon.*, III, 3), quod plerique interpretes intelligunt, non in circuitu, ut aliqui voluerunt, sed in directo, ita ut ad eam ab uno extremo ad aliud directa via pervadendam, opus fuerit itinere tridui. Hinc et Diodorus Siculus (l. III, c. I) ait eam, cum a Nino primum condita est, habuisse stadia in circuitu quatercenti octoginta, id est, milliaria sexaginta, quæ conficiunt leucas gallicas viginti; muros altos fuisse centum pedibus, et adeo latos, ut tres currus simul per eos incedere possent. Turres habuit centum quinquaginta pedum ducentorum in altitudine. Si autem dum primo condita fuit, leucas viginti in circuitu habuit, non est dubium quin post ducentos aut trecentos annos maxime ampliata fuerit, monarchis in ea residentibus, ita ut tempore Jonæ tres dies necessarii fuerunt ad pervadendum.

Tertio, Babylon celebris fuit a murorum suorum amplitudine, ita ut dixerit Pausanias : « Babylon, omnium qua unquam sol vidit urbium maxima, jam nihil præter muros reliqui habet. » Diciturque tanta ejus fuisse amplitudo, ut potius videretur esse regio clausa muris quam civitas. De altera Babylone in Ægypto, quæ Memphis dicebatur, et modo Cayrus appellatur, referunt

historici, Lutetiam Parisiorum quinquies magnitudine superare, et per Nili ripas latissime sese diffundere. Ita Ortelius in *Theatro orbis*. Scribitque Aristot. (l. III *Polit.*, c. II), cum expugnata esset, hostesque primam urbis partem obtinerent, illos qui ex alia parte urbis habitabant tertio die nescivisse urbem captam esse.

Quarto, turris Babel, de qua (*Gen.* XI), teste sancto Hieronymo (in *Isaiæ* c. XIV), in tantam pertigit altitudinem, ut haberet quatuor millia passuum, quæ efficiunt milliare magnum germanicum. Indicatque Josephus ideo filios Nemrod cogitasse illam turrim tanta ædificare altitudine, ut ad eam diluvium, si rediret, pertingere non posset.

Denique scribit Marcus Paulus Venetus urbem Quinzaï, in Tartaria, centena milliaria in gyro comprehendere. Oculatus autem ipse testis est, qui ibidem habitavit circa annum 1260. Pontes lapideos habet duodecim millia, eosque tam altos, ut naves magnæ erecto malo subter eos transeant. Magnus Kan ibi stativum præsidium triginta millium habet. Urbs magnifica et amœna, inde nomen adepta; nam Quinzaï, cœli civitas interpretatur. Ita Ortelius in *Theatro orbis*. Videri etiam potest Lipsius de antiquâ magnitudine Romæ.

Sed hæc de dimensionibus corporalibus civitatum illarum celebrium dicta sufficiant. Nostra porro civitas de qua agimus, quam et Babylonem, et Ninivem, et Sodomam, et Jericho spiritualem vocari diximus, maxima est, et muri ejus dimensiones habent spirituales consideratione dignas, quas intellectus nostri perpendiculo explorare non erit inutile, nec infructuosum. Vis ergo muri quem superbia constituit dimensiones nosse? Altitudinem si inquiris, ascendit usque ad cœlum. Profunditatem si exploras, descendit usque ad abyssum infernalem. Latitudinem si consideres, amplissima est, ex eo perpendenda, quod varii generis lapidibus et lateribus luteis construitur, et dilatatur. Longitudinem si metiris, universum pene ambit orbem. Porro hæc in speciali nobis edisserenda modo sunt.

De muri superbiæ altitudine.

Primo igitur superbiæ celsitudinem in cœlum usque ascendere asserimus, quia superbia non solum se erigit super inferiores eos despiciendo, sed et in Deum rebellis est et perduellis, ipsum, quantum in se est, sua spolians majestate, sua spolians divinitate. Adeo enim inveniuntur superbi quidam filii hominum, ut *quasi pullos onagri se liberos natos putent* (Job, XI, 12), sine ulla vel ad homines vel ad Deum subjectione. Imo contra eum *armantur pingui cervice, et incurrunt in eum erecto collo*, ut loquitur Job (XV, 26), animo rebelli et obstinato ejus infringentes leges, consilia, mandata.

Deinde etiam eo temeritatis prorupit humana superbia, ut, supremo numine despecto, nomen divinitatis ambiret, divinosque honores sibi arrogaret. Annon Pharao arrogantia elatus dicit Moysi: *Quis est Dominus et Deus Hebræorum ut dimittam populum ejus? Nescio Dominum.* At quia Deum Hebræorum noluit agnoscere, dicitur Moysi: *Ego te constitui Deum Pharaonis.* Ideoque dum Moyses, tanquam Deus judex et vindex, variis plagis percutit Ægyptum, miscens cœlum et terram, elementisque imperans, percellit regiam mentem, et principum ac sapientum ejus, coguntur dicere: *Digitus Dei est hic.* Similiter, annon etiam Nabuchodonosor dicit Danieli: *Quis est Deus qui eripiet vos de manibus meis* (Dan., III, 15)? Statuam ergo quam posui prostrati adorate. Statua ista fuit ipsius Nabuchodonosoris, in qua voluit ut Deus adorari, ut cum multis interpretibus testatur sanctus Hieronymus in Danielem, ubi dicit: « Velox oblivio est veritatis, ut qui dudum servum Dei quasi Deum adoraverat (propter interpretationem somnii illius admirabilis de statua, cujus caput aureum, brachia argentea), nunc statuam sibi fieri jubebat, ut ipse quasi Deus in statua adoretur. » En volubile superbi regis ingenium. Sed propter feram superbiam cum feris est ejectus, et in ferinam naturam conversus, per septennium cum illis conversatus, ut describitur Daniele (IV). Unde sanctus Gregorius sic de eo loquitur: « Quia elocutione cogitationis suæ se super homines extulit, ipsum quem communem cum hominibus habuit sensum amisit (*Moral.*, V, 6). Sic verum hic est illud Psaltis: *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (Psal. XLVIII, 13). Manifestum etiam est ex Ezechiele, quomodo rex Tyri sibi divinitatem arrogavit, sub cujus typo Luciferi arrogantia ibidem describitur. Sic ait de rege illo superbo Ezechiel: *Et factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis, dic principi Tyri: Hæc dicit Dominus Deus: Eo quod elevatum est cor tuum, et dixisti: Deus ego sum, et in cathedra Dei sedi in corde maris, cum sis homo et non Deus, et dedisti cor tuum quasi cor Dei; idcirco ego adducam super te alienos robustissimos gentium, et nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ, et polluent decorem tuum. Interficient et*

detrahent te, et morieris in interitu occisorum in corde maris. Numquid dicens loqueris : Deus ego sum coram interficientibus te (Ezech., XXVIII, 1, 2 et 7, 8, 9)? Similis superbia Balthasaris regis Babylonis describitur Isaiæ XIV, et sub illa, superbia ac ruina primi angeli delineatur.

Neque solum in sacris, sed et in profanis historiis plerosque reperies inter reges, qui humanæ conditionis oblíti, tumido et cæco supercilio sibi quamdam divinitatem arrogarunt: *Posuerunt os suum in cœlum, et lingua eorum locuta est superbiam* (Psal. LXXII, 9).

Diocletianus, post triumphum de Persis humanam sortem et mortalitatem oblivioni tradens, ut deus adorari voluit, et ut frater solis et lunæ haberi. Unde coram eo se homines prosternebant in terram, et pedibus osculum figebant. Sed arrogantia ista a Deo ultionem mox accepit. Nam toto corpore intumuit, et lingua ejus blasphema vermes fœtidissimos protulit. Postremo canis instar sceleratam animam exhalavit, ut testatur Nicephorus (lib. VII, c. XX), Sidonius et alii.

Caius Caligula etiam pro deo coli desideravit, rationem afferens, inquit Philo (*de Legatione ad Caium*), quia ovium pastor non est ovis, nec boum bos, nec caprarum capra, ergo nec hominum homo. Quid ergo? Deus. Vesania igitur superbiæ elatus, deum se fecit, deorum assumens insignia, Mercurii caduceum et talaria, Apollinis radiatam coronam, arcum et sagittas, Martis thoracem, gladium et clypeum. Hac ratione divinitatem ostentabat. Fingebat quoque se rem habere cum luna. Unde quodam die quærebat à Vitellio senatore, vidissetne se cum dea congredi; qui ille non insulse respondit: Solis vobis diis licet invicem videre.

Alexander Magnus, divinitatem ambiens, se Jovis filium pronuntiabat, et hanc insanam opinionem multi adulatione sua fovebant. Sed recte mater ipsius Olympias gravibus ob id apud eum verbis conquesta fertur, quod hac ratione eam adulterii insimularet. Resipuit tandem vero ab hac demente mente. Nam in bello gravi percussus vulnere, dolorem præsentiens, et fluorem copiosi sanguinis cernens, in hæc verba prorupit: « Omnes me filium Jovis acclamant, omnes deum, et immortalem pronuntiant; at istud vulnus, iste cruor me hominem morti obnoxium evidenter demonstrant. »

Ex his ergo satis colliges muri primi Jerichuntini, hoc est, superbiæ, altitudinem. Cujus cum fundamenta in cœlo jacta fuerint, sed Dei manu vindice diruta, iterum conatur ad cœlum usque et divinitatem sese erigere, ut primum semper suum imitetur auctorem, dicentem: *In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo* (Isa., XIV, 13, 14). Sed vere de hac re pronuntiavit sanctus Bernardus: « Superbia in cœlo nata, immemor qua via cecidit, illuc ultra redire non potuit (*Medit.*, c. XI). »

LECTIO QUARTA.

DE PROFUNDITATE SUPERBIÆ.

Quantum ad profunditatem, hæc imprimis eo declarari potest, conformiter ad dicta, quod, sicut altitudo superbiæ ascendit usque ad cœlum, erigens se contra Deum, sic et profunditas ejus descendit usque ad abyssum. Illi enim dictum est: *Verumtamen ad infernum detraheris, in profundum laci* (Isa., XIV, 15). Nempe justissima Dei ordinatione superbia e cœlo detracta est, et ad abyssum relegata, lacusque inferi præparatus et designatus est, ut ibi domicilium haberet non solum reprobi angeli superbia, sed et omnium illorum qui illum hac in parte imitantur, ita ut sicut sunt consortes peccati et malitiæ, sint et consortes supplicii et pœnæ. Et quia in omni peccato reperitur superbia, et virtualis quidam contemptus Dei, ideo omnis peccator illuc deportatur, ubi locus proprius superbiæ est primitus destinatus, constituta ibidem regia caliginosa illius qui est *Rex super omnes filios superbiæ* (Job, XLI, 25). Unde etiam asserit sanctus Gregorius superbiam esse reproborum characterem et signum certissimum reprobationis, sicut humillitas electionis est signum, et specialis character electorum. Quæ quo profundior est, eo locum sublimiorem paratum sibi habet in cœlis; sicut superbia quo sublimior est, eo locum profundiorem sortitur in inferis.

Ulterius, superbiæ profunditas ex eo declarari potest, quod ad profundissima peccata hominem deducat, nimirum ad homicidia, parricidia, imo ad deicidium usque.

1. Nonne superbia cum dominandi libidine conjuncta, Athaliam eo deduxit profundæ cæcitatis, ut omne semen regium extingueret (IV *Reg.*, XI)?

2. Nonne Abimelech induxit, ut septuaginta fratres interimeret crudelissime super lapidem (*Judic.*, IX)?

3. Annon ambitio ita Absalonem excæcavit, ut parenti suo optimo necem quaqua via moliretur?

4. Annon Romulum et Remum, ut fra-

terno sanguine primos civitatis suæ muros defœdarent ?

5. Annon Herodem ita dementavit ambitio, ut Christum Filium Dei in ortu nefando quodam deicidio interimere attentaret, et ad id cædem illam promiscuam infantium adhuc lactentium decerneret ?

6. Denique, quæ non in orbe nefanda flagitia, neces, cruorisque humani profusiones in cœlum usque vocem tollentes, ex hac ambitione et dominandi libidine quotidie cernimus exoriri ? O ergo superbia omnium malorum fons et origo profundissima !

Postremo, profunditas ejus ex eo declarari potest, quod plerosque ad hæresim deducat et atheismum, qui est centrum profundissimum peccatorum omnium, continens in se omnis religionis et pietatis contemptum, omnisque justitiæ et veritatis. De illo recte intellexeris illud : *Impius cum in profundum venerit, contemnit* (Prov., XVIII, 3). Græci legunt : « Impius cum in centrum venerit, contemnit. » Quid vero contemnit ? Omnia utique divina, omniaque humana, omne monitum, omnem probitatem, omnem justitiam. Ex hoc vero profundo vix contingit quempiam iterum assurgere ad lucem veritatis aut gratiæ, quia subversus est talis, et submersus in impietatis inextricabili abysso.

Exempla dedimus alibi, quæ breviter hic repetere non reor supervacaneum. Quidam cœnobita sapere volens plus quam oportet sapere, nolens sapere ad sobrietatem, comparabat viros sanctos inter se, in meritis, in gratia, in gloria, et pertinaci judicio hos illi præponebat, non sine præjudicio. Arguebatur vero eam ob causam indiscretæ devotionis, superbiæque simul et pertinaciæ. At ulterius procedens, ausus est asserere viventes æque sanctos esse ac illi sint quos in canonem et numerum beatorum relatos Ecclesia proponit colendos. Arguitur gravis ea in re erroris. Sed dicit non posse errorem demonstrari. Citatur Scriptura, citantur Patres et eorum interpretationes. Ridet ipse, dicitque esse homines errare potentes. Deducitur ad infallibilem Spiritus sancti assistentiam Ecclesiam regentem. Id ipsum ridet. Et in abyssum tandem ultimam ruens, ipsum Deum negat. Sic ex monacho atheus efficitur, idque adeo pertinaci superbia, ut nemo eum ad veritatis orbitam reducere valuerit. At furore quodam rabido correptus, belluæ instar, postmodum scelestam animam perfide exhalavit. En ergo superbiæ inextricabilis profunditas, en abyssus. Testis est hujus rei Cassianus in *Patrum collationibus*.

Audi et alterum. Quidam Simon de Tornaco, celebris Parisius doctor, in disputatione de humilitate Christi, ex superbia in reprobum est sensum datus. Nec enim veritus est asserere tres esse qui mundum sectis suis subjugassent, Moysen, Christum, Mahometum : Moysen infatuasse Judæos, Christum Christianos, Mahometum Gentiles. His vero pronuntiatis, statim diversis oculis pro humana voce mugitum dedit, et epilepsia elisus in terram, die tertio vindictam accepit mutusque mansit, non nominans nisi Alcidam concubinam suam. Ecce iterum in homine isto ex superbia error, post errorem atheismus, ex atheismo blasphemia horribilis, contemptusque Christi et Prophetarum. Testis est Cantiprato (lib. II *Apum*, c. XLIII).

Audi et tertium de Machiavello. Hic cum rememoraret quod viri illi illustres Alexander, Plato, Aristoteles, assererentur damnati; et alia ex parte, eos qui inter beatos censentur, considerans fuisse homines ut plurimum in oculis sæculi despectos, quales fuere Apostoli, viles et illitterati; superbiæ spiritu dementatus in hanc insanam erupit vocem : « Malo cum illis illustribus viris in infernum descendere, quam cum his infimis in cœlo degere. » Ecce iterum, et tertio, profunditas inexplorabilis superbiæ humanæ, ad atheismum deducens, centrum omnium peccatorum.

Audi postremo ad quam vesaniæ profunditatem superbia pertigerit humana, ex relatione quam fecit Josephus a Costa, de *Temporibus novissimis* (lib. II, c. II). Fuit in Peruensi regno magni nominis theologus : hic familiaritate cujusdam mulieris, quæ videbatur pati divina, plena extasibus et revelationibus, deceptus, ex illis verbis, quasi oraculo, tantam de se opinionem concepit, ut, licet integri foret sensus et cerebri, tamen serio crederet serioque affirmaret se et regem futurum et pontificem summum, sede apostolica ad ea regna translata; concessam quoque sibi sanctitatem super omnes angelos et choros cœlestes, atque apostolos omnes, quin etiam oblatam sibi a Deo unionem hypostaticam, sed a se non fuisse admissam; datum se quoque redemptorem orbis quoad efficaciam, ut ipse loquebatur, quod Christus solum quoad sufficientiam fuisset; omnem statum ecclesiasticum abrogandum, leges vero alias se dicturum faciles et apertas, secundum quas cœlibatus clericorum tolleretur, multitudo uxorum concederetur, confessionis necessitas excluderetur. Hæc et alia tanta libertate et facundia asseverabat coram episcopo et judicibus sanctæ inquisitionis, citans plu-

rima ex *Prophetis*, ex *Apocalypsi*, ex *Psalmis*, et ea his commentis adaptans, ut omnes starent attoniti. Atque cum per complures dies disputatio esset inita cum eo a doctissimis, nunquam potuit ad sanam doctrinam reduci. Adeo ut stupendum foret eo posse adigi mentis humanæ superbiam et pertinaciam. Quapropter novus ille rex, pontifex, redemptor, legislator, igni traditus est, et in cineres redactus.

Sic nimirum nullum altius, nullum profundius vitium superbia; nulla re capitur humana mens, aut facilius, aut potentius. Nulla vis veneni, nulla febris phrenetica, nulla medicatissima potio, quæ sic statum mentis eruat, aut in furorem rapiat, ut animo semel humano imbibita superbia, in profundam et abyssalem mergens hominem cæcitatem. Quapropter vere asseruit sanctus Augustinus, omnium errorum, hæresum et sectarum arrogantiam et superbiam esse genitricem et nutricem : « Alia, inquit, secta in Africa, alia est in Oriente, alia in Ægypto, alia in Mesopotamia ; diversis locis diversa sunt, sed una mater superbia omne genuit. August. (l. *de Pastoribus*, in *Ezech.*, c. III). Et certe eadem mater eas fovet et alit usque modo. O impia mater, o improba nutrix adeo infelicis partus !

LECTIO QUINTA.

De latitudine superbiæ.

Latitudo hujus muri quem constituit superbia, consistit in variis quæ illi connectuntur et superstruuntur peccatis, quasi lapidibus aut lateribus coctis, quibus Lucifer, operis hujus præfectus, suæ civitatis mœnia continuo amplificat et dilatat. Et quidem ex superbia oriuntur generaliter omnia vitia ; et etiam specialiter aliqua ad eam pertinent, suntque materia ex qua compaginatur murus iste. Primo quidem, vana gloria, ambitio, jactantia, hypocrisis. Secundo, arrogantia, tumor, præsumptio, aliorum contemptus. Tertio, pertinacia, discordia, inobedientia, rebellio, et horum similia. Hæc omnia a sanctis doctoribus vocantur superbiæ proles et germina. Nos apta proposito nostro dicimus esse saxa et luteos lateres, quibus primus hic munus Jericho, civitatis maledictæ, et in altum et in latum consurgat, tanquam ex triplici quadam serie constans. Suntque hi lateres instar illorum quibus conficiendis a Pharaonis exactoribus urgebantur Hebræi in Ægypto oppressi, ex luto, nimirum, et paleis conjugati, igne quodam ex fornace inferni desumpto excocti, bitumine quoque et cæmento a tartareis venis educto aglutinati. — Sed de singulis pauca dicere non erit abs re.

DE PRIMA SERIE STRUCTURÆ.

De gloria vana.

Primam itaque seriem in hoc ædificio constituunt vana gloria, jactantia, ambitio, hypocrisis.

Vana gloria est appetitus inordinatus et inordinata delectatio humanæ laudis. Ita definit Alexander ab Hales (II part. *Summæ theol.*). Ex superbia ortum ducit, quia superbus valde appetere solet humanam laudem, nec contentus est quod apud se sit in æstimatione sua magnus ; vult etiam magnus haberi et clarior fieri in notitia aliorum. Quanto vero magis laudatur, tanto magis extollitur per superbiam, instar vesicæ, quæ quo magis vento inflatur, eo magis dilatatur; aut instar paleæ inanis, quæ quanto levior, tanto altius ab aere flante huc illuc raptatur. Humilis vero, instar electi grani, in imo solide se tenet, ventoque flanti, quantum in se est, obnititur; si enim se laudari advertit de his quæ in se non agnoscit, confunditur et erubescit; si laudatur de his quæ novit in se, laudem in Deum rejicit, et a se repellit. Audi hac de re sanctum Gregorium: « Laus sua justos cruciat, iniquos exaltat ; sed justos dum cruciat, purgat ; iniquos dum lætificat, reprobos monstrat. Hi enim sua laude pascuntur, isti cruciantur, ne non sit intus quod foris dicitur; ne etiam si ita sit ut dicitur, ante Dei oculos favoribus vacuetur; ne humana laus robur mentis extollat, emolliat, et in sui delectatione prosternat (*Moral.*, XVII).» In hoc itaque inordinatio superbi conspicitur, vel quod laudem aucupetur de his quæ non sunt aut laudem non merentur; vel quia laudem quærit ab hominibus, et non a Deo ; vel quia laudem non ordinat ad debitum finem. Etenim si a Deo quæratur, vel ab hominibus oblata ad Deum referatur, vitio haud est tribuendum.

De jactantia.

Jactantia est inanis de se et stulta prædicatio, quando quis se verbis extollit, dicendo de se aliquid super id quod in se est. Contra vitium istud monitum dat Sapiens : *Laudet te alienus, et non os tuum; extraneus, et non labia tua* (Prov., XXVII, 2). De quo et poeta :

> Nec te collaudes, nec te culpaveris ipse.
> Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

Hæc iterum provenit ex aviditate laudis humanæ, quæ quam inordinata sit, ostendit

sanctus Augustinus, dum sic Domino loquitur : « Qui laudari vult ab hominibus vituperante te, non defenditur ab hominibus judicante te, non eripitur damnante te (*Conf.*, lib. X).» Tunc vero jactantia crimen censetur mortale, quando in divinum vergit dedecus, aut grave proximi damnum. Sic contingit, cum quis jactat se aut gloriatur de delicto aliquo mortali. De talibus loquitur Isaias : *Peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt* (III, 9). Item Sapiens : *Lætantur cum malefecerint, et exultant in rebus pessimis* (Prov., II, 14). Eheu, quam frequens est inter juvenes dissolutos, qui impudenter sua jactant scelera, fornicationes, adulteria, rixas et pugnas, vulneraque illis inflicta, ebrietates, dolos quibus puellas intemeratas circumvenerunt, in hisque etiam mendaciter gloriantur, et ad similia alios exstimulant. Inter hos se quandoque fuisse fatetur sanctus Augustinus, et se illosque sic describit : « Monebat me mater mea ingenti sollicitudine ne fornicarer, et maxime ne adulterarem cujusquam uxorem. Qui mihi monitus muliebres videbantur, quibus obtemperare erubescerem. Illi autem tui erant, et nesciebam, et te tacere putabam, atque illam loqui, per quam mihi tu non tacebas, et in illa contemnebaris a me, a filio ancillæ tuæ, servo tuo. Sed nesciebam, et præceps iham tanta cæcitate, ut inter coætaneos meos puderet me minoris dedecoris, quoniam audiebam eos jactantes flagitia sua, et tanto gloriantes magis, quanto magis turpes essent, et libebat facere non solum libidine facti, verum etiam laudis. Quid dignum est vituperatione, nisi vitium ? Ego ne vituperarer, vitiosior fiebam. Et ubi non suberat quo admisso æquarer perditis, fingebam me fecisse quod non feceram, ne viderer abjectior quo eram innocentior, et ne vilior haberer quo eram castior. Ecce cum quibus comitibus agebam in medio platearum Babyloniæ, et volutabar in cœno ejus, tanquam in cinnamomis et unguentis pretiosis, et in umbilico ejus quo tenacius hærerem, calcabat me inimicus invisibilis.» Hactenus Augustinus (lib. II *Confess.*, II), mores certe improvidæ et ad flagitia projectæ juventutis eleganter et vere delineans, qui quidem pravi mores plerisque ea in ætate lubrica adhærent, quasi morbidæ adolescentiæ maculosa lepra, pruriensque scabie.

Similiter peccati mortalis culpam incurri ex jactantia censemus, cum illa vergit in grave alicujus præjudicium. Sic potest jactantia fieri cum gravi despectu aliorum, quandoque etiam damnum ex ea subsequi natum est. Ita medicus se potest jactare de scientia, et æger cum gravi sanitatis dispendio illi se committere; item jurisperitus de scientia juris, ita ut inde fiat, quod cum grandi damno gravis ei concredatur causa ignaro; similiter et artifex jactare se potest peritiæ et artis, et opus exinde ei tradi, cum detrimento notabili. O mendaces filii hominum, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum ! Qualibet arte lucrum mendaciter et jactabunde quæritant, etiam contra conscientiæ testimonium. O quantus est numerus eorum qui dicunt et non faciunt, et dicendo fingunt quæ efficere nesciunt!

De ambitione.

Ambitio est honoris, vel dignitatis seu præeminentiæ immoderata cupiditas. Ab hac sæpe deterret Scriptura, tanquam grandium malorum infelici origine. Nam et Christus Dominus suos acriter reprehendit discipulos, quando inter eos exorta fuit illa disceptatio, quis eorum foret major; his enim dixit : *Quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister; et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus* (Matth., XX, 26). Idem reprehendit pharisæos, quod primos accubitus ambirent in cœnis, primas cathedras in synagogis, et ab hominibus vocari Rabbi. « Quorum adhuc similes sunt nonnulli, inquit sanctus Gregorius, qui intra sanctam Ecclesiam per speciem regiminis gloriam affectant honoris, videri doctores appetunt, transcendere cæteros concupiscunt, primas in conventionibus quærunt cathedras. Qui susceptum curæ pastoralis officium ministrare digne tanto magis nequeunt, quanto ad hujus humilitatis magisterium ex sola elatione pervenerunt (*Pastoral.*, in initio). » Hos condemnat Christus, condemnant et sanctorum exempla, qui dignitates et honores vel fugerunt trepidi, vel susceperunt inviti, scientes in loco sublimi vertiginis periculum esse et præcipitii. Horum aliqua recenseamus exempla.

Beatus Gaufredus, cœnobii Clarævallensis prior, episcopatum Tornacensem ut acceptaret, nullis potuit precibus induci, quantumlibet urgeret beatus Bernardus, abbas ejus sanctissimus, ac simul Eugenius, qui tunc apostolicam Sedem tenebat. Quam vero id sapienter fecerit, effectus demonstravit. Obiit enim ipse non ita multo post, et apparens cuidam religioso ejusdem cœnobii, dixit : « Salvus sum, mihique feliciter cessit fuga episcopatus. Si enim fuissem de numero episcoporum, fuissem de numero damnatorum. Ita mihi sancta Tri-

nitas revelavit. » Nempe verum est illud Sapient. : *Judicium durissimum fiet his qui præsunt* (Sap., VI, 6). Importunitatem ergo omnem vir sanctus evincens, omnem que ambitionis occasionem evitans, dicere poterat illud : *Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine. Expecta bam eum qui salvum me fecit a pusillanimitate spiritus, et tempestate* (Psal. LIV, 8).

Lege sanctorum historias, et complures reperies, inter quos sanctus Bruno, sanctus Thomas Aquinas, sanctus Bernardus, sanctus Bernardinus, qui easdem ob causas episcopales infulas repudiarunt, dicentes cum Job : *In nidulo meo moriar, quasi palma multiplicabo dies meos* (XXIX, 18). Quasi dicerent : In humili religionis statu, ceu in quietis lectulo et nidulo, Christo vivere, mihique mori præeligo, potius quam demorari in sublimi et amplo dignitatis loco, variis periculis exposito ; et sicut palma, diminutione eorum quæ deorsum sunt foliorum, cœlum versus procera extollitur, paulatim crescens, sic in humili loco plantatus, totam cordis intentionem ad cœlestia erigere aveo.

Alii quidem sancti primatum susceperunt, sed divinitus coacti, et ab omni ambitione alieni. Quid non egit Moyses principatum detrectans ? Ait enim Domino excusans se : *Quis sum ego ut vadam ad Pharaonem, et educam filios Israel de Ægypto* (Exod., III, 11) ? Quasi dicat : Ego nullus sum, et omnino ineptus ut me tam excelso destines muneri. Et iterum : *Obsecro, Domine, non sum eloquens ab heri et nudius tertius, et ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris et tardioris linguæ sum* (Exod., IV, 10). Quasi dicat : Nunquam fui eloquens, ne quidem ab eo tempore quo tu mecum locutus es, quia a natura impeditam et tardam habeo linguam. Noli me huic destinare muneri, quia Pharao tam indisertum reijciet oratorem. Denique cum has excusationes non acceptaret Deus, respondens se os hominis fabricasse, se posse os et facundiam dare et adimere cum voluerit, nihilominus urget Moyses : *Obsecro, mitte quem missurus es*, quasi dicat : Excute a me tantum munus, mitte quem volueris, modo me excuses inidoneum plane et ineptum. Certe Deus erat qui eligebat, qui et idoneitatem impertitur his quos eligit, et tamen timet Moyses, timent sapientes primatum, ad quem tota ambitione anhelant insipientes.

Audi ad hanc rem parabolam *Judic.*, IX, 18, expressam, ubi nec oliva, nec ficus, nec vitis, nec aliæ arbores fructuosæ et dulces ad regnum promoveri inter ligna sylvarum voluerunt, ne forte cogerentur deserere pinguedinem et suavitatem, fructuosumque liquorem. Rhamnus autem, frutex spinosus et infructuosus, consentit electioni. Quid aliud hæc indicat parabola, quam eos quidem detrectare primatum, qui dotibus præclaris a Deo prædi ti sunt, ne forte contingat eos suavi fructu privatæ et tranquillæ vitæ privari, dum ad aliorum regimen inquietum transferuntur ; alios vero cæteroquin inidoneos ambire talem promotionem, etiam cum grandi suo periculo. Sed hos quando rejicit Deus, illos vero cogit, illos erigit in humili jacentes, eligit fugientes.

Sanctus Gregorius, ad summum electus pontificatum, non solum ab urbe fugit, ut in solitudine foret ignotus, sed et ad Mauritium imperatorem litteras dedit, ne huic electioni consentiret obnixe obsecrans. Verum, indicio cœlestis et ignitæ columnæ in solitudine deprehensus, invitus ad pontificatum rapitur. Conqueritur interim postmodum ipse, tanquam oliva et ficus quæ pinguedinem et suavitatem deseruerit. Sic enim quodam loco de se pronuntiat : « Infelix animus meus, occupationi suæ pulsatus vulnere, meminit qualis in monasterio fuerit, quomodo ei cuncta labentia subter essent, quomodo rebus omnibus quæ volvuntur emineret, quod nulla nisi cœlestia cogitare consueverat, quod etiam retentus corpore, ipsa jam carnis claustra contemplatione transibat. At nunc ex occasione curæ pastoralis sæcularium hominum negotia patitur, et post eam pulchræ quietis suæ speciem, terreni æstus pulvere fœdatur. Perpendo itaque quid tolero, quid amisi ; dumque illud intueor quod perdo, fit hoc gravius quod porto ; ecce enim nunc magni maris fluctibus quatior, atque in navi mentis tempestatis validæ procellis illidor ; et cum prioris vitæ statum recolo, quasi post tergum deductis oculis, viso littore, suspiro. »

Sanctus Augustinus quoque, cognita episcopi sui morte, fugit ab urbe, ut fatetur (epist. CXLVIII). Verumtamen a populo reductus est renitens, et sacerdotio ordinatus, non sine lacrymis ubertim fluentibus.

Sanctus Ambrosius similiter, ut testatur Paulinus in vita ejus, a populo et imperatore post vocem prodigiosam infantis postulatus ad episcopatum Mediolanensem, noctu urbe excessit. Sed cum Ticinum iter intendisset, mane se deprehendit in porta Mediolanensi, non sine divino miraculo.

Inter recentiores recenseamus Cæsarem Baronium et Robertum Bellarminum, car-

dinales illustrissimos. Hi quidem prius diu et fortiter cum purpura et dignitate oblata reluctati, non aliter tandem victi sunt quam ex ore Clementis VIII, emanante ea de re mandato in virtute obedentiæ, et sub excommunicationis interminatione. Unde Cæsar Baronius sic de se quodam loco loquitur: « Perterrebat me illa quam videre meditabar manus hominis, contra candelabrum in pariete publico, in ipso Ecclesiæ albo scribentis, stateram et pondera præferentis, quibus expendendi forent homines ad cardinalatum adspirantes. Precibus redimebam illud periculum, illa Loth verba proferens: *Non possum in monte salvari, ne forte inveniat me malum et moriar. Est civitas hæc juxta, ad quam possum fugere, parva, et salvabor in ea. Numquid non modica est, et vivet anima mea?* Statueram in privato simplicique genere bene præcinctus mundi contemptu, et expeditus permanere. » Hæc ille. — Bellarminus quoque, scribens ad Henricum a Lotharingia, episcopum Verdunensem, se suæ promotioni ad purpuram renitentem quidem fuisse diu, satis indicat, sed tandem divinæ voluntati per præceptum Pontificis agnitæ acquievisse. Sic enim loquitur: « Illam Domini vocem præter omnes amavi semper: *Pater, transfer a me calicem hunc; verumtamen non mea, sed tua voluntas fiat.* Empti pretio magno sumus, proinde tanquam servi obedientiam hero nostro debemus. Dum conscientia testis est non quæsivisse nos, non optasse, non elegisse locum sublimiorem, et in præsentia honorem nihili ducere, quo et abdicare nos si liceret, luberet; sane est quod gaudeamus et acquiescamus voluntati divinæ, quam orbis Pontifex manifestavit. Pastorale onus est periculis et sollicitudine plenum. Sed si opifici, si redemptori nostro placuit has in angustias, hæc in pericula nos vocare, ecquinam sumus ut possimus ei dicere: *Cur ita fecisti?* » Hæc ipse.

De ambitione aulicorum.

Quæ hactenus dicta sunt maxime concernunt ambitionem ad ecclesiastica munia. Verum magis illa regnat in aulis et curiis principum, ubi certatim ad sæculi honores et præfecturas contenditur. Ambitionis enim et invidentiæ quædam sunt gymnasia magnatum aulæ et palatia. Sed quam variis ibidem malis, variisque periculis ambitio sit obnoxia, quamque instabilitati conjuncta, dilucide docent omnium historiarum volumina. Cernere est ibi fortunam cum ambitiosis istis primum prospere ludentem, at postmodum aspere illudentem; hos quos evehit primum quidem blande excipientem et lenientem, mox vero cruente omnino laniantem, ut vere possint illud Job usurpare: *Elevasti, et super ventum posuisti, et elisisti me valide* (Job, XXX). Certe, quoties ambitionis malum aliquos suo tramite duxisse cernitur, toties eos misere cernitur seduxisse. Nam qui hac duce gradiuntur, dum per formosam ejus caliginem ascendere se autumant, subito præcipiti gressu in confusionis voraginem, velut exoculati, proruunt: *Ascendunt usque ad cœlos, descendunt usque ad abyssos, et moti sunt sicut ebrius* (Psal. CVI). Percurre regna, percurre aulas principum, intuere quæ ibi geruntur oculo mentis perspicaci, et agnosces theatra esse, ubi fortuna, spectante orbe, circa ambitiosos ludum suum exercet, sed in eorum ludibrium. Ibi inconstantiæ suæ absolutissima expromit et exponit exempla. Ibi rotam suam volubilem ascensu et descensu sanguineo purpuratam erigit et ostentat. Hinc poeta:

Vive tibi, quantumque potes prælustria vita,
Sævum prælustri fulmen ab arce venit.

Sed de hac volubili ambitiosorum fortuna aliqua lubet subjicere exempla, variis in aulis optimatum nobis proposita, quæ et his proponi possint, qui nimium suæ fidunt fortunæ, ambitionis fallaci aura in aula decepti. Nam pauci illud considerant: « Fortuna vitrea est, cum splendet, frangitur. » Aperiant oculos hic, et videant.

Aman, in aula Assueri primus, interrogante rege quo prosequi honore conveniret quem rex decrevisset honorare, hunc sibi a rege decernendum honorem tumida ambitione autumans, respondit induendum fore talem regali veste, et equo impositum regio, cum diademate regali in vertice, circumducendum per urbem a primo de principibus regiis inclamante: *Sic honorabitur quemcumque voluerit rex honorare.* At cito jussus est id Mardochæo Judæo, quem hostili odio insectabatur, præstare, eumque per urbem sic ornatu regio amictum circumducere. Et paulo post, is qui gentem Hebræam penitus internecione delere, ambitione seductus, moliebatur, erectus est in patibulum, corvorum ipse pabulum. Sic, nimirum, in fatali aliquo ligno pendet Aman, ambitiosæ fortunæ ludibrium, aulicis et omnibus ambitiosis exemplum.

Magnus fuit in aula Davidis regis Joab, exercitui imperans, qui et ausus fuit duos principes, Abner et Amasam, in dolo perimere, lugente quidem rege, crimen tamen ejus differente punire. At tandem justo Davidis decreto, jussu Salomonis infeliciter

interfectus fuit juxta altare. Sic ambitiosa ejus audacia et crudelitas condignam accepit vindictam, sortitaque est ambitio infelicem exitum, per infelix ejus exitium.

In aula Tiberii Cæsaris potentia et honoribus mire effulsit Sejanus, cui statuam æneam populus erexit, cujus nutu omnia regebantur, cujus natalis dies celebrabatur, qui et imperatoris in consulatu collega factus est. Sed quid tandem ? Ejus ambitio cum ad supremum apicem pertigisset honoris, cito etiam ad extremam infelicitatis sortem revolvi visa est. Nam paulo post publico edicto cum tota perimitur progenie, et ipse unco spectandus ducitur, quique eum prius venerabundi spectabant, jam ejus exitio gaudent, et currunt præcipites, pedibusque eum proculcant, clamantes

Dum jacet in ripa, calcemus Cæsaris hostem.

In aula Arcadii imperatoris rerum summam obtinuit Rufinus, cum eo imperium in Oriente administrans. Hic suo non contentus loco, dignitatem imperialem sibi arrogare conatus est, ambitione seductus. Verum, eadem die qua purpureo paludamento inaugurandus erat, ferro necatus ab exercitu romano, jacuit ad pedes Arcadii. Caput deinde ei resectum est, et lapide in os immisso, hastæ infixum est, in sublimique loco expositum. Dexteram quoque ejus abscissam per urbem circa opificum officinas circumtulerunt, his utentes verbis : « Date stipem inexplebilis avaritiæ viro. » Et ridicula illa mendicitas auri multum satis collegit; lubenter enim contulerunt aurum ad hoc jucundum spectaculum.

Belisarius in aula Justiniani imperatoris summus fuit præfectus, nemini sua ætate comparandus militari fortitudine, et triumphis celebris contra Persas, Vandalos, Gothos, adeo ut Justinianus monetam cudi curarit argenteam, in cujus uno latere imaginem suam imprimi, in altero imaginem Belisarii cum hoc elogio : « Belisarius decus Romanorum. » Hunc tamen tot et tantis honoribus ornatum, propter affectati regni suspicionem ab æmulis suscitatam, non tantum omnibus honoribus privavit, sed etiam erutis oculis eo calamitatis induxit, ut e vili tuguriolo stipem sibi emendicare coactus sit, dicens : « Date obolum Belisario, quem virtus extulit, invidia excæcavit. » Ita Procop. (l. I *Belli Persarum*), Cedrenus et alii.

Sed cum hæc antiquiora censeri possint, nostro etiam sæculo non desunt exempla his non absimilia, quæ ab ambitione mentem prudentem valeant abstrahere et deterrere. Et hæc quidem in Europæ celebrioribus regnis, quasi in theatris orbis, fuere oculis exhibita nostris. Pauca rememoremus.

In regno Angliæ, Thomas Volsæus, humili loco natus, ita regis sibi gratiam conciliavit, ut Lincolniensis primum episcopus, deinde Vintoniensis, simulque archiepiscopus Eboracensis, denique regni totius cancellarius, ac postremo cardinalis et legatus a latere creatus fuerit. Accessit et gratia duorum regum, Caroli V imperatoris et Francisci I Galliarum regis, qui certatim hunc sibi devinciebant muneribus, ita ut Carolus sæpe amanter ad eum scriberet, et se ejus filium et cognatum subscriberet. Verum, cum summi pontificatus eum ambitio invasisset, se per Franciscum regem ad illum viam securam sternere posse autumans, primus suggessit funestum illud Angliæ consilium Henrico regi, ut divortium iniret cum Catharina, Caroli matertera. Et quidem consilium istud eo animo dederat, ut rex nuptias novas cum Gallica prosapia contraheret, sicque arctius sibi regem devinciret. Cum ergo in id omnem conatum exercuisset, spe frustratus est; nam Henricus, Catharina relicta, alteram duxit, simulque regnum a fide catholica seduxit. At vero Volsæus, non immunis a flagitio, consilii pessimi auctor, illud in caput suum retorqueri non ita multo post persensit. Nam gratia regis excidit, cancellariæ munere privatus est, episcopatu quoque et palatio magnificentissimo quod exstruxerat spoliatus. Denique in magna nobilium corona comprehensus, in Londinensem arcem trahitur; sed in ipso itinere his oppressus ærumnis animam exhalavit. Dicitur vero quod cum satellites ei dixissent se ob regiam majestatem læsam vinculis his tradi, respondisse : « Utinam non magis divinæ majestatis læsæ reus forem ! At dum regi nimium servio, et Dei et regis gratiam perdo. » Testis est Sanderus (lib. I *Schismi Anglicani*). Hic nimirum est funestus finis ambitionis, hic funis aureus in jugulum eorum redundans, tandemque eos præfocans incautos.

In regno Galliæ, Carolus de Biron marescallus per gradus prosperæ fortunæ ad apicem supremæ felicitatis conscenderat : primum capitaneus, deinde admirallus, postea marescallus regni, denique regis vices gerens. At nec hoc loco contentus, regnum dum vult ambire, cum regibus exteris consilia miscens, deprehensus est, et comprehensus a regis satellitibus, carceri est mancipatus. Atque ut ambitio ejus fi-

nem tandem acciperet, et subito decresceret is qui nimium intumuerat, in publico theatro capite est mulctatus. — Dignum vero est memoratu quod de eo ferunt: nimirum, jam a juventute ambitione ductum mutata veste, adiisse quemdam astrologum, ut sortem fortunamque suam ex astris exploraret. Ostendit ergo ei horoscopum suum, et nativitatem per alterum delineatam dissimulans suam esse, asserensque esse cujusdam nobilis domini, se autem ejus esse famulum. Astrologus ille respondit, cujuscumque esset horoscopus aut nativitas, esse alicujus prænobilis, qui arte et fortitudine militari ad regiam etiam dignitatem posset conscendere, sed quoddam *caput Algol* impedimento fore. Quærit ipse quid sit illud *caput Algol*. Respondet astronomus esse capitis periculum illi imminens. Et hoc quidem responsum sæpius ipsi in cogitationem postmodum veniebat, non sine sollicitudine; neque tamen eum a dicta potuit deterrere ambitione. Fertur et alterum magiæ deditum accessisse, ut præcaveret sibi ab actu Burgundi retrorsum, quem si posset evitare, ad regnum facile pertingeret. Hujus memor responsi cum carcere detineretur, inquisivit ab amico visitante, num executor Parisiensis Burgundus foret; cumque responderet ille Burgundum esse: « Ergo, inquit, actum est de vita mea. » Sic nec magicis responsis, nec conscientiæ nterioris stimulo, ab ambitionis periculosissimæ libidine abstrahi potuit, sed misere periit, exemplum aliis daturus: unde exivit hic versus apud Gallos, annum diemque necis ejus designans gallico idiomate:

L'an mil six cens deux, en juillet,
L'on fit ce grand Biron desfaire,
Tant pour le mal qu'il avoit faict,
Que pour celuy qu'il vouloit faire.

Nota est in eodem regno historia tragica marchionis d'Ancre, qui summo apud regem loco fuit, cuncta negotia regia sua administrans consilio et potentia. Multi porro exinde tumultus orti, multæ conspirationes in nobilitate gallica; adeo ut proverbium circumferretur: *Nostre nauire ne s'asseurera, si l'on ne jette l'Ancre en l'eau.* Quasi dicas: Non erit tuta navis, nisi anchora in aquam jaciatur. Alludebant autem ad nomen d'*Ancre*, quod Gallis anchoram designat: hanc aquis submergendam asserebant, ut regnum fluctibus variis agitatum securitatem acciperet. Quid tandem? Dum mandato regis ad fores palatii comprehensus vult reluctari, ibidem perimitur, ac deinde cadaver a furente plebe per plateas cum ignominia trahitur, fœdeque pertractatur, et discinditur odio incredibili. Uxor quoque ipsius decreto publico igni postmodum traditur. Sic qui Galliæ regnum dudum cum ambitione administrarat, quasi in prora sedens, clavumque tenens, postea disjectus est, et confractus non sine gravissima confusione. Hinc chronographicus ille versus necis ejus in vulgus ivit:

AnChora ConfraCta est; tota ergo paCe frVatVr
FranCia, nVnC Ipso rege regente rateM.

In regno Hispaniæ, similem passus est aulicæ fortunæ varietatem Alvarus de Luna, sub Joanne II, Legionis et Castellæ rege, cui intimus erat a consiliis, ita ut primo comitem, deinde comitem stabuli, demum magistrum sancti Jacobi illum fecerit, non sine admiratione multorum; quia has dignitates in unius personam concurrisse, nunquam auditum fuerat; tantoque affectu in eum rex ferebatur, ut omnia ad ejus voluntatem facere crederetur. At tandem amor in odium incredibile est commutatus; unde regis decreto apud Burgos captus, criminibus quibusdam contra eum propositis, capite mulctatus est, caputque ejus in publico loco, in ligno sublimi fixum, omnibus fuit miserabile spectaculum, ut discant homines non nimium prosperæ fortunæ fidere, aut regum favori; non nimium laxare habenas propriæ ambitioni, aut cupiditati.

In eodem regno recens est adhuc historia Roderici Calderonis, viri in aula potentis, cui anno 1621, 21 septembris, Madriti, sede in publico theatro constituta, caput abscissum est; ita ut ejus exemplum, et cruor recens effusus, satis moneat ambitiosos, satisque edoceat quomodo a summa prosperitate ad summam adversitatem fortunæ rota frequenter ac velociter humanos successus revolvat.

Barnevelti Batavi, Statuum totius Hollandiæ archiconsiliarii, cujus consilia instar Achitophelis in Israel æstimabantur, haud ignotus est occasus, rota fortunæ sese in ejus exitium volvente, post tot tantaque obsequia reipublicæ Hollandicæ exhibita. Sic præclare dixit Polybius: « Sicut calculi modo ærei sunt, modo aurei; sic aulici ad nutum principum, nunc beati sunt, nunc miseri (lib. V). »

Scripsit Æneas Sylvius, postea creatus pontifex Pius II, ad aulicum quemdam, librum de miseria curialium, ubi ostendit quanta in aulis sit vanitas, invidia, ambitio, quot servitutes, sollicitudines, metus; quanta inconstantia, mutabilitas, casus, ruinæ, pericula animi et corporis. Hunc vero

tandem epilogum addit : « Quæ cum ita sint, relinquamus hoc pelagum inquietum, nosque in aliam vitam redigamus. Nam si pacem cupimus, si nobis vivere volumus, si salutem animæ quærimus, fugienda sunt nobis atria regum et aulici tumultus, in quibus nec requies, nec bonarum artium exercitatio, nec virtutis amor regnat, sed avaritiæ libido, crudelitas, ambitio. Quibus vitiis qui deditus sit, non poterit se tueri, quin malus convincatur et stultus apud sapientes. Vale, vir, nisi ex curialibus unus esses, meo judicio prudens. » — Anno 1445.

Sapienter ergo Horatius (lib. II *Carm.*, od. x), ut ambitioni multorum insatiabili frænum ponat, sic concludit, et nos cum Eo :

> Auream quisquis mediocritatem
> Diligit, tutus caret obsoleti
> Sordibus tecti, caret invidenda
> Sobrius aula.

De hypocrisi.

Hypocrisis est simulatio qua quis se justum simulat, vel justiorem quam sit ; estque illa quoddam facti mendacium, crimen mortale involvens, si finis et intentio simulantis sit contra charitatem. Sic potest quis simulare pietatem ut alterum decipiat ; ut beneficium vel officium assequatur ad quod est inidoneus ; ut temporalia cum aliorum damno per eam simulationem conquirat ; ut doctrinam falsam disseminet, simili enim perverso fine simulatio vestita perniciosa est. Propterea Dominus (*Matth.*, XXIII) octo maledictiones fulminat in scribas et pharisæos hypocritas, sicut octo beatitudines justorum alio loco protulerat.

Prima est : *Væ vobis, scribæ et pharisæi hypocritæ, qui clauditis regnum cœlorum ante homines ; vos enim non introitis, nec introeuntes sinitis intrare.* Nempe cum deberent doctrina sua et exemplo aliis aperire regnum cœlorum, viamque prænonstrare, e contra claudebant, et impedimentum præstabant, avocando a fide in Christum, qui ostium erat per quod intrandum erat ; ejus enim doctrinam ac miracula pessime interpretabantur et condemnabant. Quibus plane similes sunt hæretici, doctrinæ veræ, per quam in regnum cœlorum introeundum est, et miraculis obnitentes, sicque eis quos docent regnum cœlorum claudentes.

Secunda est : *Væ vobis, scribæ et pharisæi hypocritæ, qui comeditis domos viduarum, orationes longas orantes : propter hoc amplius judicium accipitis.* Simulabant illi longas se peragere preces, ut captarent favorem viduarum, earumque domos, hoc est facultates, hac via ad se attraherent et exhaurirent. Nam, tanquam sanctæ et religiosæ personæ frequenter magno sumptu invitabantur, ut ait Theophilactus ; atque etiam propter illam precum ostentationem, multum in eis confidebant tanquam sanctis viris, muneribusque magnis afficiebant, ut fierent participes orationum ; imo suas pecunias et fortunas apud eos deponebant, et sic exhauriebantur. Non absimiles sunt aliqui, etiam inter catholicos sacerdotes et religiosos, qui, prætextu pietatis et religionis, non solum viduarum, sed et conjugatarum domos exhauriunt. Summas grandes in pias causas ab illis expostulant, easque acceptant sine consensu maritorum, et in superflua ædificia vel ornatus impendunt ; atque etiam hypocritice quandoque multas missas promittunt, multas orationes, exiguumque præstant.

Tertia est : *Væ vobis, scribæ et pharisæi hypocritæ, qui circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum, et cum factus fuerit, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos.* Proselytus dicebatur, qui ex gentilismo convertebatur ad judaismum, in quam rem pharisæi multos labores exantlabant. Nec propterea væ eis dicitur, sed quia quem tanta diligentia et labore in suæ religionis consortium pellexissent, pravis exemplis et conversatione, gehennæ reddebant obnoxium multo magis quam ipsi essent ; quia ut plurimum qui præceptorem sortitur malum, non in illius malitia sistit, sed ulterius solet progredi. Videant ne his similes sint qui indifferenter quoslibet ad suam introducunt religionem, et postea eis pravo exemplo præeuntes, disciplinæque religiosæ neglectum fovent es, eos gehennæ reddunt obnoxios, quæ sæculari in vita pie agentes, regnum erant ingressuri.

Quarta est : *Væ vobis, scribæ et pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentham et anethum, et cyminum, et reliquistis quæ graviora sunt legis, judicium, misericordiam et fidem : hæc oportuit facere, et illa non omittere.* Similes sunt quotquot inter Christianos studiosius humana observant præcepta, quam divina ; magis solliciti de cæremoniis aliquibus, quam de conscientia ; solliciti et anxii ne aliquas preces quotidianas consuetas omittant, potius quam de odio et invidia in proximos, de detractione et judiciis falsis, de fraude, injustitia, oppressione pauperum, et similibus ; ita ut levia quædam curent, graviora et conscientiam graventia negligant.

Quinta est: *Væ vobis, scribæ et pharisæi hypocritæ, qui mundatis quod deforis est calicis et paropsidis, intus autem pleni estis rapina et immunditia.* Hos imitantur qui magnam proferunt in exterioribus puritatem, in corpore, in veste, in cubiculis, in mensis, in lineis, in cyathis et catinis; immunditiam vero animi parvipendunt, impuritatem cordis et cogitationis negligunt. Væ illis!

Sexta est: *Væ vobis, scribæ et pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ a foris apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum.* Utinam considerent hæc illi qui omni ornatu et candore exterius effulgent in corpore, intus vero cadaver gerunt, illudque fœtens circumferunt, animam scilicet mortuam coram Deo, et angelis fœtidam, et coram seipsis, si oculos mentis intus velint intendere, et sepulcrum reserare; non potest non fœtorem exhalare mortua conscientia, si introspiciatur.

Septima est: *Væ vobis, scribæ et pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulcra prophetarum, et ornatis monumenta justorum, et dicitis: Si fuissemus in diebus patrum nostorum, non essemus socii in sanguine prophetarum.* Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eorum qui prophetas occiderunt. Implete et vos mensuram patrum vestrorum.

Octava est: *Væ vobis, duces cæci, qui dicitis: Qui juraverit per templum, nihil est; qui autem juraverit in auro templi, debet,* etc.

Vide ergo quot maledictionibus percellat Dominus hypocritas omnes in persona pharisæorum. Dominatur nihilominus hypocrisis mire in Christianis, statumque omnem inficere cernitur, ecclesiasticum, religiosum, sæcularem. — Annon hypocrisis et simulatio est, sub pietatis nomine lucrum quærere, aut per alios titulos ementitos? Horum vero quantus est numerus in orbe! — Annon hypocrisis animo odium invidiamque fovere, interim amicitiam simulare, aliudque in ore, aliud in corde gerere? Et hoc tamen est mundi ingenium: *Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum, labia dolosa, in corde et corde locuti sunt* (Psal. XI, 3). Duplici corde sunt, aliud cor in pectore, aliud in ore gerentes: *In labiis suis indulcat inimicus, et in corde insidiatur ut subvertat te* (Eccli., XII, 15). Instar apis, plerique mel in ore, in cauda virulentum gerunt aculeum, illum infigere parati. — Annon hypocrisis ostentare se ut liberalem, interim durissimum esse erga pauperes debitores, et inopum sanguinem exsugere? Item in publico se justum exhibere, in occulto vero multa injuste patrare? Et tamen quam multi sunt horum de numero! — Annon hypocrisis simulare se aliquid consulere alteri ob bonum suum, interim dolose proprium commodum quærere? Sic nempe mundus hypocrisi plenus est, dum homines aliud ostentant externa specie, aliud vero moliuntur obscure. Vis horum exempla? Audi quædam sacris ex Litteris.

Hypocrita erat Cain fratri dicens: *Egrediamur in agrum,* educens eum quasi consortii fraterni solatio volens frui, animumque in agris relaxare; interim odium corde fovens, agnum innocentem ducit ad lanienam, et semotis arbitris, crudelissime interimit, ne pater resciret aut mater. Imo, quasi Deum facinus horrendum lateret, interrogatus simulabat se innocuum.

Hypocrisi usus est Joab, Amasam officiosissime salutans: *Salve, mi frater* (II Reg., XX, 9), amplectensque amicorum more. In hoc interim simulato amplexu, dolose ejus fundit cruorem et lethale vulnus infligit. Hoc nimirum est fraternum opus, hic fratris amplexus!

Hypocrita erat Absalon stans juxta introitum portæ, et omnem virum pro negotio venientem ad judicium regis ad se vocans, benigne audiens, adblandiens, dicensque: *Videntur mihi sermones tui boni et justi, sed non est qui te audiat constitutus a rege. Quis me constituat ut juste judicem* (ibid., XV, 3)? Hypocrisi quoque nefanda usus est idem invitans fratrem Ammon ad convivium, sollicitans pro ea re regem Davidem, ut Ammon mitteretur vices regis repræsentans; interim non aliud moliebatur, quam eum hac occasione inermem et jam temulentum interimere.

Hypocrita erat Judas, hypocritarum ipse dux: *Ave,* inquit, *Rabbi.* Magistrum dissimulanter vocat quem jam vendidit; osculo Filium hominis tradit et occidit; velat facinus impium prætextu honoris et pietatis.

Hos multi imitantur, et pauci sunt de quibus possis dicere quod Dominus de Nathanaele: *Ecce vere Israelita in quo dolus non est.* Pauci sunt quorum *oculi ut columbæ,* hoc est, quorum intentio sit simplex et recta; oculos enim vagos, duplices et simulatos plerique gerunt, oculos qui facile volvuntur in utramque partem. Dum eos putas ad dextram respicere, respiciunt ad sinistram; dum sursum existimas eos tolli, flectuntur deorsum; videntur respicere cœlum et cœlestia, respiciunt terram et terrestria; videntur proximi salutem aut

bonum quærere, suum proprium lucrum quærunt, vel gloriam. Nec pauci sunt qui perfectionem profitentur cum hypocrisi. Volunt esse humiles sine despectu, pauperes sine defectu, patientes sine tribulatione, obedientes sine coarctatione, pœnitentes sine afflictione, virtuosi sine labore; volunt abstinentiam præferre et pasci delicate, bene vestiri sine sollicitudine. Volunt laudari sine virtute, amari sine bonitate, honorari sine sanctitate. At pessimi omnium hypocritarum sunt, qui, pietatem simulantes, mordaces sunt ut canes, dolosi ut vulpes, superbi ut leones, rapaces quasi lupi, mel appetentes, hoc est carnis lasciviam, ut ursi, speciem denique pietatis omnis habentes, virtutem autem ejus abnegantes.

Adverte vero quod frequenter simulationem et hypocrisim occultam revelet Deus, nec sinat inultam. Ipse enim corda inspicit, ipse agnoscit Jacob sub pellibus alienis, non caligat ejus oculus, et ubi damnosa est simulatio, non tardat ultrix ejus manus. Probemus id sacris exemplis.

Ananias et Saphira simulant apud apostolum Petrum se omnia ejus manibus tradidisse; nec de pretio agri quidquam defraudasse. At cito detegitur eorum hypocrisis divina ultione.

Ægyptia Putipharis uxor innocuam se et castam simulat; Josephum castissimum adulterii attentati dolose insimulat. At non patitur Deus simulationem istam diu perdurare; adulteram detegit, simulatamque æquitatem, iniquitatem ostendit; Josephum protegit, ejusque innocentiam propalat.

Mulier quædam, inquit sanctus Gregorius Turonensis in Galliis, sub specie religionis, vacabat jejuniis, orationibus insistebat, vigilabat pertinaciter, loca sancta devotione simulata assidue circuibat. Sic aurum quotidie congregabat, quod devotio christiana pro redimendis porrigebat captivis. At ipsa, quæ dabantur necessitatibus profutura, loculis abscondebat occultis, ita ut in medio cellulæ haberet ollam grandem defossam, auro plenam. Interim emoritur mulier, et sepelitur in inferno. Puella ei familiaris interrogatur quid de pecunia quam corradebat, an eam in pauperum usus erogasset. Respondet se nunquam vidisse quod ulli inopum misericordem manum porrexisset. Inquiritur pecunia, tandemque reperitur, et affertur inter manus episcopi consignanda. At ille repudiat eam, jubetque, reserato sepulcro, pecuniam super corpus exanime projici, dicens : « Sint tua tibi quæ congregasti, non deerit pauperibus Christi unde sustententur. » Postmodum, nocturno tempore, audiebantur voces e tumulo, fletus et ululatus : « Me miseram, me infelicem, auri consumor incendio. » Post triduum, tumulus a sacerdotibus aperitur, visumque est aurum quasi in fornace resolutum in os mulieris ingredi cum flamma sulphurea. Orantibus autem illis Dominum ut malitia populis sat declarata luctuosas istas voces removeret, operto tumulo mulieris, vox ultra non est audita (de *Glor. Mart.*, c. CVI).

Novi et ego senem inopem, jam septuagenarium, frequentissimum in sacrificiis, in concionibus attentissimum, in aliis pietatis publicis exercitiis continuum. An vero veræ pietatis studio, an hypocrisis vitio hæc peragereret, mihi valde ambiguum reliquit. Quæritabat enim eleemosynas, et his quandoque verbis utebatur, ut ad me perlatum est : « Date eleemosynam inopi seni, cilicium continuo gerenti. » Cum autem eum reprehendissem, quia sermo iste saperet vel jactantiam et ostentationem, vel hypocrisim et simulationem, nescio an monitis acquievit. Hoc scio, quod non ita multo post puellam aliquam mendicantem, nobis ignotam, in uxorem ducere voluerit, ad id, ut aiebat, inductus, quod curam habitura foret suæ senectæ, ne pedore et sordibus conficeretur : verisimilius autem stimulo agitatus concupiscentiæ, quia et jam cum illa maleversari rumor erat, aut suspicio. Cum vero remoram injicerem huic matrimonio, diceremque accedendum episcopum, eo quod puella peregrina foret et vagabunda, a proposito conjugio desistere visus est; sed paucis ab inde mensibus, nullo præagnito vel evulgato ejus morbo, in horreo quodam, nemine sciente, et sine ullis sacramentis, excessit e vita. Et quidem non parum me anxium reddidit, cum de vita, tum de fine felici. Et licet divino judicio totum lubens relinquam, qui solus corda et interiora scrutatur, tamen non potuit mihi non moveri suspicio alicujus in homine hypocrisis forte per hanc sat improvisam et subitaneam mortem ultionem accipientis.

Concludo denique exemplo quod in *Tripartita Historia* (IX, 48) legimus. Circa annum Domini 399, quidam pauperes Epiphanium Cypri episcopum conati sunt arte et simulatione deludere iter agentem. Unus eorum supinum se prostravit in terram, alter stabat quasi mortuum deflens, queritansque se non habere quo eum sepeliret. Epiphanius superveniens oravit ut sub quiete dormiret, et sepulturæ necessaria præbuit, simulque consolatus est flentem, dicens : « Quiesce a lacrymis ; non enim fletu

resuscitari poterit. » Cum recessisset Epiphanius, cœpit ille pulsare socium ut resurgeret; at ille nec ad secundum, nec ad tertium pulsum et monitum movetur, quamvis ut resurgeret ad epulandum super eleemosyna data moneretur. Cognoscens ille vere mortuum, cucurrit ad Epiphanium, cum fletu rogans ut socium suscitaret, culpamque agnoscens. At ille consolatus quidem est illum, ne graviter ferret quod evenerat, noluit tamen mortuum suscitare. Hoc vero provide factum est, ut non facile Dei ministri deludantur.

LECTIO VI.

DE SECUNDA SERIE STRUCTURÆ.

Secunda series hujus muri Jerichuntini, quem superbiam nominamus, constituitur ex arrogantia, tumore, præsumptione, despectu aliorum, et similibus duris saxis aut lateribus luteis, igne pessimo excoctis, de quibus pauca in particulari subjicio.

De arrogantia.

Arrogantia est quædam vana existimatio sui, per quam quis sibi attribuit quod non habet, idque temere et insolenter. Hæc non solum humilitati, sed et modestiæ est contraria. Hanc sæpe Deus in Scriptura se detestari indicat. Unde sic legimus : *Arrogantiam, et superbiam et viam pravam, et os bilingue detestor* (Prov., VIII, 13).

Exempla arrogantium multa, cum ex Scripturis sacris, tum ex historiis profanis depromere liceret. Pauca accipe.

Quid arrogantius et insolentius rege Assur dicente : *In fortitudine manus meæ feci, et in sapientia mea intellexi; et abstuli terminos populorum, et principes populorum deprædatus sum, et detraxi quasi potens in sublimi residentes; et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum; et sicut colliguntur ova quæ derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi : et non fuit qui moveret pennam, et aperiret os, et ganniret* (Isa., X, 13). An aliquid verbis istis insolentius dici potest? Respondet ibidem Dominus : *Visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur, et super gloriam altitudinis oculorum ejus. Numquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur? Quomodo si elevetur virga contra elevantem se. Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus ejus tenuitatem ;* hoc est, in fortibus ejus plagam, *et subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi combustio ignis.* Quasi dicat Dominus : Debebat in me, non in se gloriari, ipse enim virga est et baculus, quo percutio hos quibus indignatus sum. Ego illi dedi fortitudinem; sed quia illam sibi arrogat, quasi elevans se contra me, puniam eum, et gloriam ejus ad nihilum deducam, sicut stipulam vis ignis in favillam redigit.

Quid insolentius et arrogantius Zischa tyranno Bohemorum? Hic cum varias victorias reportasset contra Sigismundum imperatorem, ita fastu, superbia et crudelitate plenus vita excessit, ut suis moriens præciperet cadaveris sui pellem detrahere, et ex illa tympanum conficere, quo ad prælium contra hostes tuti progrederentur. Futurum enim aiebat, ut tympanum istud ex cadavere suo confectum, solo sonitu hostes fugaret, et terrore nimio profligaret.

Quid insolentius et arrogantius Eduardo I, Angliæ rege? Hic cum in variis prælis contra Scotiæ regem, quoties præsens fuerat, feliciter trophæa reportasset, hæc omnia cum fastu sibi soli attribuens. Jam morti proximus, juramento obstrinxit filium ut post mortem cadaver suum aquis bullientibus traderet, sicque carnem ab ossibus secerneret. Ulterius præcepit eidem ut quoties ad prælium contra Scotos procedendum foret, ossa ista paterna secum veheret, hostibus metum et vastitatem absque dubio, ut asserebat, allatura. Sic arrogantia et præsumptio, nec regem hunc, nec tyrannum Zischam in morte deseruit; *Ossa eorum ab adolescentia implentur vitiis, et cum illis in pulvere dormient,* ut de quibusdam dicit Job [1].

De tumore.

Tumor arrogantiæ conjungi solet, estquementis quædam inanis et superba inflatio, de qua Augustinus sic ait quodam loco : « Est superbia non magnitudo, sed tumor. Quod autem tumet, videtur magnum, sed non est sanum. » Propterea superbi comparantur bufoni Æsopico, qui cum in eodem secum prato bovem pascentem advertisset, ejus invidens magnitudini, voluit et ipse sui quodam incremento illi adæquari. Unde toto annisu sese inflans, tandem crepuit medius. Comparantur etiam superbi, propter tumorem et inflationem mentis, montibus et collibus, humiles vero vallibus. Dicunturque tumore illo animi maxime adversari divinæ gratiæ, et illius se incapaces et indignos reddere. Montes propter altitudinem suam et tumo-

1 In præcedentibus editionibus falso Jeremiæ hæc verba tribuuntur. De libro Job (XX) desumuntur; et sic paulo aliter ibi legitur : *Ossa ejus implebuntur vitiis adolescentiæ ejus, et cum eo in pulvere dormient.*

rem, aquam superfusam a se repellunt, quæ defluens toto impetu, ad valles currit; ita cor per superbiam tumidum et elatum, a se rejicit fluenta gratiarum. Quapropter, si loci profunditas fuerit in montem per tumorem conversa, statim hunc locum aquarum deserit copia, et totus fit durus, aridusque ; simili plane modo cor elatum durum est, expers pietatis, ignarum compunctionis, siccum ab omni rore gratiæ spiritualis. In sensu mystico illud Psaltis ad hanc rem potest accommodari : *Qui emittis fontes in convallibus, inter medium montium pertransibunt aquæ* (Psal. CIII, 12).

De præsumptione.

Præsumptio ex arrogantia oritur, estque immoderatio qua quis corde elato attentat aliquid temere, vel supra vires. De præsumptuoso scriptum est : *Omne sublime vident oculi ejus.* Oculos autem sublimes se odisse testatur Dominus (*Prov.*, VI, 17). Præsumptuosum quoque monet Apostolus : *Noli altum sapere, sed time* (Rom., XI). Est itaque odibilis et condemnatione digna præsumptio, sive versetur in materia scientiæ et doctrinæ, sive virtutis et sanctimoniæ, sive artis et industriæ, sive divitiarum et fortunæ.

Sanctus Bernardus, tractatu *de Duodecim Gradibus humilitatis*, apte describit præsumptuosorum genium et ingenium, dum ait : « Præsumptuosus primus in conventibus residet, in consiliis primus respondet, non vocatus accedit, non missus se intromittit, reordinat ordinata, reficit facta; quidquid ipse non fecit aut ordinavit, nec pulchre factum, nec pulchre æstimat ordinatum, judicat judicantes, præjudicat judicaturos. Quod si ad id quod sperat non promoveatur, eos qui promovere poterant judicat invidos, aut deceptos. »

Propter hanc præsumptionem multi volentes nimium sapere, et alta penetrare, neque humilibus consentire, a fide etiam naufragium fecerunt, dum infeliciter quasi pelagi fluctibus ingenium suum committunt. Testatur id beatus Augustinus: «Non ergo meo ingenio vel merito, sed ejus dono sum, si quid laudabile sum. Nam quædam acutissima et excellentissima ingenia tanto pejus errarunt, quanto confidentius tanquam suis viribus concurrerunt, nec suppliciter ac veraciter Deum, ut sibi viam ostenderet, rogaveruut (Epistola I, *ad Macedonium*). » Hi præsumptuosi recte comparantur Icaro, qui præsumpsit in sublime volare et soli nimium appropinquare. Unde ad solis calorem pennis ejus defluentibus, cecidit, et submersus est. Unde poeta :

Dum petit infirmis nimium sublimia pennis
Icarus, Icarias nomine fecit aquas.

Comparantur etiam Phaetonti, qui importunus fuit patri ad regendum solarem currum. Cui pater :

Magna petis, Phaeton, et quæ non viribus istis
Conveniunt.

Extorsit tandem, sed orbi ac sibi imperitus incendium suscitavit, in ultionem præsumptionis. Quam multi his similes sunt, qui volare contendunt ad ea quæ vires superant, solis vecti præsumptionis alis! Sed sæpe confusionem sibi pariunt et perniciem, levantes se super se. Unde satius illis foret cum Propheta dicere : *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, neque ambulavi in magnis neque in mirabilibus super me. Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam, sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea* (Psal. CXXX). Quasi dicat, et Deo nos idem dicere doceat: Domine, tu testis es quod modeste semper de me senserim. Quod si extuli animam meam arrogando, vel præsumendo altiora me, non recuso quidlibet a te pati. Sicut infans recenter ablactatus, adhuc tamen totus pendet a matre; ita et anima mea tibi uni omnia refert accepta, atque a te uno omnia sibi tribui donarique exspectat. Imo, si ita est quod humiliter de me non senserim, cupio ut sit talis retributio animæ meæ, qua sim sicut infans qui ablactatur a matre ante tempus, ut nec competenter crescam, nec proficiam, sed subtrahatur mihi gratia tua in ultionem superbiæ et præsumptionis meæ.

Certe Deus ab his qui præsumunt de se, aut fidunt viribus suis, frequenter auxilium subtrahit gratiæ, et permittit ut labantur, cadentesque agnoscant se ; non enim nisi de ignorantia sua præsumptio oritur, et superbia vitæ. Ideo, quia Petrus nimis de se et de viribus suis præsumpserat, Domino monente, tandem permissus est graviter cadere. Et dum infirmitatem agnovit suam, lacrymis illam diluens, iterum erectus est, didicitque non ultra præsumere. Similiter David quodam loco sic Domino loquitur, præsumptionem suam notans: *Ego dixi: Non movebor in æternum* (Psal. XXIX). At postea subdit, præsumptionis suæ agnoscens ultionem : *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus* (ibid., 8). Nemo ergo sibi fidat, nemo præsumat.

De contemptu.

Contemptus aliorum arrogantiæ affinis est, et superbiæ cognatus. Sic superbus pharisæus dicebat arroganter : *Non sum sicut cæteri hominum.* Unde et ejus exemplum proponit Dominus illis, *qui se confidebant tanquam justi, et aspernabantur cæteros* (Luc., XVIII, 11). De his agens sanctus Gregorius sic loquitur : « Quisquis superbiæ tyrannidem captiva mente susceperit, hoc primum damnum patitur, quod clauso cordis oculo, judicii æquitatem perdit. Nam cuncta quæ ab aliis bene geruntur, displicent, et sola ei quæ prave egerit, placent; semper aliena opera despicit, semper miratur quæ ipse facit, quia et quid egerit, egisse se singulariter credit (*Moral.*, XXXIV). » De his recte usurpaveris illud psalmi : *Erraverunt in solitudine.* Qui sunt qui in solitudine errant ? Qui soli sapere, soli videri, soli honorari peroptant, aliosque vel aspernantur, vel negligunt, nec patiuntur sibi fieri in honore consortes. Hoc profecto ambitiosis commune esse, recte declarat Innocentius, qui sic ait : « Ambitiosus statim ut est ad honorem promotus, in superbiam extollitur, jactantia effrænatur ; non curat prodesse, sed gloriatur præesse ; præsumit se meliorem, quia cernit superiorem. Priores dedignatur amicos, notos ignorat hesternos, comites contemnit antiquos, vultum avertit, cervicem erigit, fastum ostendit, grandia loquitur, sublimia meditatur, subesse non patitur, præesse molitur, subditis onerosus, omnibus infestus, præceps, molestus, arrogans, gravis et importunus (*De Vilitate conditionis humanæ*). »

Advertendum et hic ex quadam oriri superbia, quod sese mutuo contemnant, sibique invicem detrahant nationes diversæ. Certe nullæ sunt contemnendæ nationes, cum æque caras habuerit Christus, omnes suos redimens sanguine. Sunt quidem quibusdam sua vitia et defectus, suique mores, qui non æqua nobis placent ; sed sunt similiter et nobis defectus et vitia, moresque qui aliis merito displiceant ; sunt et illis virtutes multæ quæ nobis desunt. Sicut in corpore membra omnia officium suum ad corporis perfectionem et subsidium habent ; ita et ad mundi unionem, Deus dedit regionibus quibuslibet fructus, dedit et munera, quo necessaria societas mutua coalesceret, per auxilium mutuum. Imo, distribuit Deus nationibus dona propria quæ inspiceremus, ne in vitia semper intenti essemus ; propriasque virtutes illis distinxit, quas et nobis precaremur et imitaremur. Sic Græci natura sunt eloquentes, Afri calidi, Brasilii casti, Hispani ingeniosi, Itali judicio maturi, Germani sinceri, Galli agiles, Poloni hospitales et peregrinorum amatores, Angli amantes civium, Scoti parci, Belgæ industrii et laboriosi. Hæ ergo virtutes considerandæ sunt, et pleraque alia in illis munera Dei ; ideoque nulla natio despicienda.

LECTIO VII

DE TERTIA SERIE STRUCTURÆ.

Tertia series structuræ muri nostri constituitur ex pertinacia, discordia, inobedientia, rebellione, ingratitudine, et his similibus vitiis.

De pertinacia.

Pertinacia est vitium quo quis nimis innititur propriæ sententiæ, proprio consilio vel judicio, nolens cedere meliori sententiæ vel consilio. Oritur hæc ex superbia, et in rebus fidei valde est perniciosa, quando quis, suæ innitens scientiæ, majorum declarationi haud vult acquiescere. Hi sunt enim gradus hæresis ordinarii : 1° curiositas legendi omnis generis libros ; 2° præsumptio judicandi de omnibus ; 3° pertinacia rebellis sustinendo propriam opinionem ; 4° contemptus omnium qui huic contradicunt ; 5° cæcitas cum superbia conjuncta ; 6° denique ex his omnibus error pertinax.

Perniciosa etiam est pertinacia in moribus, sive institutione vitæ ; dum, scilicet, quis proprio adhærescit judicio, aliorum relicto consilio. Hinc sæpe monet Scriptura : *Ne innitaris prudentiæ tuæ. Ne sis sapiens apud temetipsum. Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Væ, qui sapientes estis in oculis vestris.* Hinc Tobias, instruens filium, monet ut sine consilio nihil faciat. Moyses ipse non est dedignatus suscipere consilium a Jethro socero suo, se longe sapientia et auctoritate inferiore.

Hoc idem monent sancti Patres, consilio, scilicet, aliorum rebus in dubiis uti. Unde sic ait Basilius, in capite primo Isaiæ : « Sacra quædam res est consilium, voluntatum unio, fructus dilectionis, humilitatis insigne. E diverso, intolerabilis est superbiæ argumentum existimare se nullius egere consilio, sed sibi tantum attentum esse, quasi solus quis possit decernere quæ optima sunt. » Præclare quoque Bernardus in eamdem sententiam dixit : « Qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum subdit. » Ita ipse *epist.* LXXXVII. Iterumque addit sermone *de Resurrectione* : « In

corde quorumdam duplex est lepra, propria voluntas, et proprium consilium. Lepra utraque pessima, eoque perniciosior, quo magis interior. »

Quantum vero noceat pertinacia, duobus possumus exemplis demonstrare. Primum est apud beatum Gregorium, quarto *Dialog.*, de Paschasio apostolicæ sedis diacono. Alterum est apud Cassianum (*coll.* II), de Herone monacho. De primo sic ait Gregorius : « Cum adhuc essem juvenculus, narrari à majoribus audivi, quod Paschasius, hujus apostolicæ sedis diaconus, miræ sanctitatis vir fuerit, cultor pauperum, et contemptor sui. Sed hic in ea contentione quæ inardescente zelo fidelium inter Symmachum atque Laurentium facta est, ad pontificatus ordinem Laurentium elegit, et omnium post unanimitate superatus, in sua tamen sententia usque ad diem exitus sui perstitit, illum amando atque præferendo, quem episcoporum judicio præesse sibi Ecclesia refutavit. Hic itaque cum temporibus Symmachi apostolicæ sedis præsulis esset defunctus, ejus dalmaticam feretro superpositam dæmoniacus tetigit, statimque sanatus est. Post multum vero temporis, Germano Capuano episcopo medici pro corporis salute dictaverunt, ut in angularibus thermis lavari debuisset. Qui ingressus easdem thermas, prædictum Paschasium stantem et obsequentem in caloribus invenit. Quo viso, vehementer extimuit, et quid ille vir tantus faceret, inquisivit. Cui ille respondit: Pro nulla alia causa in hoc pœnali loco deputatus sum, nisi quia in parte Laurentii contra Symmachum sensi. Sed quæso te pro me Dominum Deum deprecare, atque hoc statim cognosces quod exauditus sis, si huc rediens me non inveneris. Qua de re vir Domini Germanus se in precibus strinxit, et post paucos dies rediens, Paschasium in eodem loco minime invenit" (*Dial.*, l. IV, c. 40).

De secundo sic habet Cassianus : « Retolite quod nuper gestum oculorum vestrorum vidistis obtutibus, senem videlicet Heronem ante paucos admodum dies illusione diabolica a summis ad ima dejectum, quem quinquaginta annis in hac eremo commoratum, singulari districtione continentiæ rigorem tenuisse, meminimus. Hic igitur quo pacto post tantos labores gravissimo corruens lapsu, cunctos in hac eremo constitutos luctuoso dolore perculit? Nonne quia minus discretione possessa, suis definitionibus regi quam consiliis vel collationibus fratrum atque institutis majorum maluit obedire? Qua præsumptione deceptus, angelum Satanæ velut angelum lucis, cum summa veneratione suscipiens, ejusque præceptis prono obediens famulatu, semetipsum in puteum cujus profunditatem oculorum non attingit intuitus, præcipitem dedit, de angeli, videlicet, sui sponsione non dubitans, qui eum pro merito virtutum ac laborum suorum, nequaquam posse firmaverat ulli jam discrimini subjacere. De quo ingenti fratrum labore extractus, vitam die tertia finiturus, in deceptionis obstinatione permansit, non credens quod dæmonum calliditate fuisset delusus.» Idem Cassianus (*collatione* XVI) non dubitat affirmare, « impossibile esse quemquam qui proprio fidit judicio, diaboli illusione non decipi; » sicut contra abbas Moses, apud eumdem, « nullatenus fraudibus et insidiis inimici decipi posse, qui non suo judicio, majorum vivit exemplo. »

De discordia.

Discordia est quædam voluntatum disgregatio, soletque ex superbia genus suum ducere. Testis est Sapiens: *Inter superbos semper sunt jurgia,* (Proverb., XIII). Sicut enim vapor de terra et mari sursum ascendens in regionem aeris, nubes, turbines, fulmina, tonitrua generat, aliasque tumultuosas impressiones ; sic ex superbiæ vapore de corde terreno in caput superbi conscendente, oriuntur discordiæ, dissensiones, et tumultuantes interius exteriusque passiones. — Unde hos recte gallo comparaveris; nam, sicut gallus cristam in capite gerit, erectus incedit, caudam levat, sæpe cantat, calcaria portat, pro nihilo cum aliis gallis decertat; sic multi reperiuntur in capite cristati per superbiæ elationem, et per vestimentorum fastum; incedunt erecto corde, erecta cervice, plumas suas extendunt et fimbrias, aliosque contemnunt per vanitatem, dissolute canunt et fracta voce, ambulant calcaribus et ense succincti, semper ad lites sunt parati, caudam elevant, servorum multitudine cincti; et ut verbo dicam, ad nihil aliud videntur nati nisi ad pugnas, discordias, oppressiones pauperum, aut ad sæculi vanitatem cum arrogantia sectandam.

Sane si se mutuo homines agnoscerent homines, et cum humanitate et humilitate tanquam de eadem humo orti, supportarent se in charitate fraternitatis uniti, nullus relinqui posset discordiæ locus. Verum cupiditas et superbia, furtim irrepentes, semper nanciscuntur occasionem dissidii, effringuntque fraternitatis nexum, in diversum rapiendo voluntates. Ad hanc rem innuendam, finxere poetæ Junonem deam divitiarum, Palladem deam sapientiæ, Vene-

rem deam amoris, unione concordi ad nuptias Mercurii invitatas venisse. At dea discordiæ, cum invitata non foret, adinvenit modum quo se ingereret, et unionem ac societatem amicam inter eas dirimeret. Pomum enim aureum accepit, in quo scriptum erat : « Pulchriori datum, » illudque in medium earum jecit. Cum ergo quælibet sibi blandiens superbiæ instinctu, de pulchritudinis laude contenderet, divisæ fuerunt et discordes. Sic regnum Trojanorum, quod diu steterat per divitias, sapientiam et honorem, his inter se disceptantibus delere potuit discordia.

Non absimiliter diabolus ; sciens quod per concordiæ nexum filii Dei congregantur in unum, summe nititur in omni congregatione, etiam sancta, dissidia generare, et prava sua suggestione pacificos ad dissensiones concitare. Æmulationes inter eos spargit, venenumque superbiæ, ut neuter alteri ob elationem cordis dignetur cedere. Nimirum sic ipsis divisis dominium suum propagat, sic imperii sui pomeria dilatat ; quia *ipse est rex super omnes filios superbiæ.* Inquire in omnibus congregationibus, sive sacris, sive politicis, in regnis, in civitatibus, monasteriis, collegiis, et si aliquam invenis discordiam, scito præcessisse superbiam, illaque hanc foveri agnoscito. Unde scissuræ et schismata in Ecclesia, nisi ex illa ? Unde seditiones in republica ? Unde in domo et familia particulari tot verborum contradictiones, tot animorum divisiones ? Nonne ex mentis elatione, dum unus alteri non vult cedere ? Utinam ergo monitum attendant Apostoli: *Obsecro vos, fratres, ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in charitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.* Verum dum non vult frater fratrem, consanguineus consanguineum, proximus proximum, collega collegam tolerare, hinc contentiones, hinc rixæ. Sed et post offensam nemo alterum dignatur accedere, nemo primus reconciliationem postulare ; sic superbia semper ascendente, semper ascendit discordia, omnium vitiorum vel genitrix vel nutrix. Similis plane est bestiæ illi de qua *Apocal.* (XIII), quæ ascendebat de mari, habens capita septem et cornua decem diademata. Est enim discordia bestia ascendens de amaro hominum corde, quasi de mari tumultuante, habens capita septem, generans septem capitalia vitia, habens et cornua decem, ob transgressionem decem præceptorum Dei, quæ temere violat. Habet quoque super cornua diademata decem, quia gloriam de malis et peccatis captat ; lætantur enim discordes in malis suis, et in proximi damnis. Sic ex superbia oritur discordia, et ex discordia et superbia junctis, omnium malorum cumulus exsurgit.

De inobedientia.

Inobedientia etiam ex superbia ortum habet, facitque illa ut quis dedignetur aliis subesse, et quandoque contemptum inducit præcipientis vel prohibentis. Est vero mortalis, si res gravis præcipiatur legitime ab habente potestatem : *Qui potestati resistit Dei ordinationi resistit,* inquit Apostolus. *Omnis ergo anima sublimiori potestati subdita sit, sive regi, quasi præcellenti, sive ducibus, tanquam ab eo missis, etc.* (Rom., XII ; I Petr., II).

Hanc inobedientiæ culpam adauget protervia et rebellio, superbiæ germen pessimum, sive illa sit subditorum erga dominos, filiorum erga pastores et sacerdotes, sive inferiorum quorumlibet erga superiores. Hinc Hugo, *de Duodecim Abus. sæculi,* ait : « Inobedientiæ morbus ex superbiæ tumore est procedens, ac sicut sanies ex ulcere, sic ex superbia contemptus manat. Tribus autem modis solemus mederi ulceri ; emplastro, unguento et ferro. Sic etiam inobedientiæ oportet remedium afferre, exemplo boni operis, verbo exhortationis, disciplina correctionis. Cum enim ulcus hoc non emittit saniem per confessionem et humiliationem, vel ex commotione non permittit emundationem, restat ut ferri recipiat incisionem per disciplinæ correctionem. »

De ingratitudine.

Ingratitudo etiam superbiæ murum amplificat, dum beneficium acceptum vel contemnitur, vel oblivioni voluntariæ traditur ; ideoque eam non solum erga Deum, sed et erga benefactores, condemnant oracula Scripturæ sacræ. Hinc sanctus Paulus ingratos numero adscribit improborum et superborum : *Erunt in novissimis temporibus homines seipsos amantes, cupidi, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, etc.* (Tim., II, 1). *Ingrati spes tanquam hibernalis glacies tabescet, et disperiet tanquam aqua supervacua* (Sap., XVI). Est vero gravis et condemnanda ingratitudo erga eos quos magistros nacti sumus, quibus sicut nec parentibus reddi potest æquivalens. Est quoque erga Deum ingratitudo hostis gratiæ, inimica salutis, exinanitio meritorum, dis-

persio virtutum, ventus urens et siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordiæ, duenta gratiæ, ut sæpe docet Bernardus; ideoque tanquam radix omnis mali spiritualis summe est fugienda et detestanda.

LECTIO OCTAVA.

DE LONGITUDINE MURI SUPERBIÆ.

Muri superbiæ longitudinem in hoc dicimus consistere, quod totum ambiat orbem sui extensione; id vero propter multitudinem innumeram ædificantium. Etenim ex omni statu reperiuntur aliqui superbiæ murum ædificantes in civitate hac terrena, idque Satanæ regis sui instinctu. Inveniuntur varios comportare lapides et lateres, quibus in immensum extenditur hoc primum ejus propugnaculum, quo se erigit adversus Deum et civitatem ejus sanctam. Longior ergo multo est murus hic, muro illo celebri apud historicos, qui quingentis dicitur constare leucis, et Chinas à Tartaris dividere. Sed videamus in particulari horum ædificantium multitudinem, ut considerare possimus muri nostri longitudinem.

De superbia nobilium.

Primo ædificant hunc murum Jericho nobiles et potentes sæculi, quibus superbia cum natura videtur ingenita, ita ut dixerit Sallustius : « Superbia commune nobilitatis malum est.» Hi sunt qui de primatu solent contendere, et exinde bella, seditiones, duella, tumultusque publicos suscitare. Nempe sicut terræ motus a vento intra viscera sua concluso ortum habet, dum volens erumpere, evertit omnia quæ offendit; sic ambitio et superbia, licet nonnisi ventus et vanitas mera, in sublime erumpere volens, omnia commovet et perturbat. Cur Alexander totum orbem bellis commovet? Cur Cæsar et Pompeius totum Romanum imperium concutiunt? Cur Saül persequitur Davidem per montes et deserta? Cur occasione illius octoginta sacerdotes perimit in civitate Nobe? Cur Aman procellam gravissimam excitat in Judæos? Cur in republica, ab illis qui regere ambiunt, tanta commotio et tempestas exsurgere sæpe cernitur? Omnia certe ista a vento superbiæ in hominum cerebro concluso procedere, exploratum est. Vult Alexander orbis solus esse monarcha; et hic est ventus erumpens et suscitans tot prælia. Non fert Cæsarque priorem, Pompeiusque parem; et ideo tanta commotio Romano redundans cruore. Superbia Saülis hoc mulierum canticum non potuit non ægre tolerare : *Percussit Saül mille, et David decem millia.* Aman indignatur gravissime quod Mardochæus Judæus nolit sibi genua flectere; hinc tot tempestates, tot procellæ.

In hoc quoque nobiles hunc murum ædificare cernuntur, quod ex superbia passim de suis stemmatibus et nobilitate glorientur. Attamen exigui ea momenti est, si ignavis vel sordidis ipsorum moribus coinquinetur. Sicut enim nulli nocet generatio vilis, quem nobiles commendant mores sic nec illis prodest generatio clara, quam sua deturpant et obscurant ignavia. Adde nullum esse adeo nobilis familiæ, etiamsi princeps, qui si suos a bis mille annis repetat, inter eos non inventurus sit multos spurios, rusticos, viles; nam et ex vili prosapia multi mox ad regnum pertingere. Vis horum exempla? —Saülab asinis, David ab ovibus ad regnum evehitur, et Saül postmodum reprobatur.— Valentinianus I, imperator, patrem habuit funes torquentem. —Agathocles, Syracusanorum rex, patrem habuit figulum.— Tamberlanus ex bubulco factus est rex Tartarorum.—Tullus Hostilius ex pastore factus est rex Romanorum. — Maximus ex opilione imperator. — Justinus I, imperator, primo fuit subulcus, deinde bubulcus, postea faber lignarius, deinde miles, tandem imperator. — Othomanus, ex agrestibus parentibus ortus, primus Turcarum princeps fuit, cujus et modo posteri regnum obtinent. — Aurelianus et Diocletianus imperatores etiam ex vili genere orti sunt. — Denique omnis nobilitas ignobile habuit principium, et qui in avorum nobilitate gloriantur, non in sua, sed in aliena virtute gloriam collocant :

Et genus, et proavos et quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco.

Unde Iphichrates cuidam exprobranti ignobilitatem, recte respondit : « Meum genus a me incipit, tuum in te desinit. » Testis est Plutarchus in *Apophtegmatibus.*

Sixtus quintus, pontifex, cum de nobilitate ageretur, per jocum solebat dicere, se ex illustrissima domo prognatum; quia, licet vili esset e tugurio ortus, illam merito domum dicebat illustrissimam, quæ rimas multas habens, undique solis radiis erat pervia. Certe multi ad pontificatum, supremum Ecclesiæ apicem, evecti sunt ex vili familia, nec hoc obfuit nobilibus eorum moribus. Horum aliquos recenseamus. — Joannes XXII sutoris cujusdam fuit filius, doctrina interim spectatissimus.—Sixtus IV filius nautæ pauperis exstitit.—Nicolaus V filius circumforanei pullos et ova vendentis. —Sixtus quintus, ut jam diximus, filium

pauperis rustici in tugurio habitantis se gloriabatur.—Adrianus VI Ultrajectinus, pauper Lovanii quondam studiosus fuit.

Gloriantur et alii equites nobiles bellicis stratagematibus et victoriis; et hoc iterum est superbiæ murum erigere. — Sic Persarum rex Sapor, devicto Valeriano imperatore, equum dum conscenderet, subsellii vice utebatur, ac eum instar canis sub mensa sua micas cadentes lingere cogebat, inaudita sane superbia. — Similiter Adonibesec rex, ut habetur *Judicum* I, habebat septuaginta reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, sub mensa sua ciborum reliquias colligentes. Unde juste factum est ut, et ipse captus, cæsis summitatibus manuum ac pedum, ab hostibus illuderetur. Sesostris, Ægyptiorum rex, illustris admodum et felix, plurimas et maximas sibi subjecit nationes. Atque ex eo successu in protervam arrogantiam sublatus, currum sibi aureum pellucidis pretiosisque lapillis exornatum fieri fecit. In quo considens, a quatuor ex devictis regibus currum suum voluit trahi, jugo illis imposito. Hoc vero cum fieret, celebri quodam festoque die, ex istis regibus unus oculis conversis continue retrospiciebat, et subridens, rotæ volubilitatem intuebatur. Sesostris vero, cum eum cujus rei gratia tam frequenter oculos in rotam conjiceret percontaretur, respondisse is fertur: « Cum stupore admiror, imo cum risu, rotam instabili modo ferri, atque alias aliter volvi; et nunc quidem sublimia demittentem, rursus autem demissa sublimantem conspicio. » Sesostris porro, ubi dictum id intellexit, statuit ne illi posthac currum traherent, consideravitque rotam in cujus summitate ipse agebat, ad infortunium simile devolvi posse. Unde moderationem accepit ejus arrogantia et insolens gloriatio. Certe ex victoriis ortam gloriationem plane vanam esse et stolidam, recte ostendit Archidamus, rex Lacedæmonum. Cum enim Philippus, rex Macedo, post partam de hoste victoriam, epistolam insolentem et amarulentam ad eum scripsisset, rescripsit ille: « Si metiaris umbram tuam, haud reperies illam majorem quam ante victoriam. » Sic graviter monuit, non esse viri prudentis ob tales successus prosperos intumescere, cum inde quis melior vel major non existat, nisi extrinseca quadam et umbratili ambitione, cum et omnia hæc variari possint fortunæ mutabilitate. Hoc etiam recte agnovit Carolus quintus imperator. Cum enim Franciscus Valesius, Galliæ rex, ejus tunc captivus, parieti cubiculi inscripsiset: « Hodie mihi, cras tibi, » id adver-

tens Carolus, et captivi mentem haud ignorans, subcrispsit: « Homo sum, humani nihil a me alienum puto. »

Non ergo glorientur nobiles in avis et proavis, non in stemmatibus aut insigniis, non in vexillis aut victoriis. Non ædificent turrim superbiæ in caput suum tandem occasuram, sed meminerint se ejusdem esse sortis cum hominibus omnibus, se ex humo prognatos et in humum redituros, quando nihil proderunt stemmata, nihil arma victricia, nihil fortitudo bellica, quia hæc deterentur, et ipsi a vermibus obsessi, devincentur prædaque erunt ac esca. Ponant et illi sibi ante oculos Pompeium, post tot bellica gesta a vili speculatore capite truncatum, et in suo jacentem tabido cruore. Proponant et Julium Cæsarem, post tot victorias in medio senatus tot confossum vulneribus.

De superbia divitum.

Secundo, ædificant hunc murum divites hujus sæculi. Recte enim dixit Augustinus: « Omne pomum, omne granum, omne lignum habet vermem suum; et alius est vermis grani, alius pomi, alius ligni. Vermis autem divitiarum superbia est. » Nempe ideo homines congregant divitias, *ut in excelso ponant nidum suum, sicque putant se liberari de manu mali,* ut dicit prophetat Habacuc (c. II). Et cum paupertas aut fortuna mediocris in officio posset continere, statim ubi vident se abundare rebus sæculi, extolluntur et inflantur. Ideo speciatim divites moneri vult Apostolus, et ab hac superbia deterreri: *Præcipe divitibus non sublime sapere, nec sperare in incerto divitiarum,* ait ipse discipulo suo Timotheo. Divites specialiter exprimit, sciens majorem eis suggeri occasionem superbiæ, quam tenuioribus. In quem enim finem vel negotiatores, vel jurisperiti, vel alii, scientia et industria multa congregant, nisi ut nidum suum in sublime tollant? nisi ut nomen suum excelsum faciant? Certe, si in statu suo tranquilli agerent, cum mediocritate et bona conscientia, melius illis consultum foret. At ipsi quidem sicut aves sunt, quæ in excelso nidum suum construunt, ut nemo illum valeat disjicere; putant enim et hi per opes excelsas ab omni esse calamitate liberi. Sed non infrequenter confusionem sibi moliri inveniuntur, et opes in perniciem cum temporalem, tum æternam, ob superbiæ excessum, illis convertuntur; quod sero agnoscunt.

De quibusdam dicit propheta Oseas (v): *Facti sunt quasi assumentes terminum,* sive, ut legunt Septuaginta et divus Hiero-

nymus: *Facti sunt transponentes terminum.* Quid est transponere terminum, nisi signum aliquod dividens fundum tuum ab alio transferre, ut partem de alieno vindices. Hoc prohibitum legimus *Deuteronomi* XIX, 14. Similes his dicimus eos qui majora nomina, titulos, opes, ambiunt, quam eorum deposcat status. Et hæc nihilominus ambitio pene ubique cernitur. Vis particularius exemplis tibi id ob oculos ponam? An non videmus quod rusticus et arator, si ditescat, statim rurale sagum abjiciens, vestiri velit et in omnibus se gerere quasi mercator urbanus? Mercator vero, si opes auxerit, jam negotiatorum conversationem fastidire cernitur; optat inter nobiles censeri, more nobilium se suamque familiam vult indui; modum vivendi nobilium domi suæ introduci; filios suos dominos vocitari. Denique, an non cernimus eos qui exiguæ sunt nobilitatis, si opibus contingat abundare, nova et sublimiora dominia coemere, baronatus, comitatus, marchionatus ambire? An non hoc ipsum est quodam modo terminum transponere, nolle se intra statum suum mediocrem coarctare, sed sublimius semper, superbia duce, velle conscendere?

Profecto hi, et his similes, merito asseruntur hunc superbiæ murum in altum erigere, in longum latumque protendere, sed in perniciem sæpe suam; nam quandoque Deus super hos ædificatores Jericho *iram effundit suam quasi aquam,* ut ibidem loquitur Ozeas propheta. Superbiam eorum deprimit cum pudore et confusione, ut aliis sint exemplo et ludibrio. Videmus enim non infrequenter eos tandem non sufficere sustinendis sumptibus status altioris, quem ambierunt; videmus et proles eorum, per fastum quem a parentibus didicerunt, paulatim ab illis grandi labore congesta et conservata, exigui temporis curriculo infeliciter prodigere, et a statu decidere.

De superbia mulierum.

Tertio, ædificat hunc murum sexus muliebris, superbiæ et vanitati supra modum addictus. Cum enim specie externa delectetur, aut alios delectare aveat, huic adornando muro cum fastu inhæret, dicente poeta:

Fastus inest pulchris, sequitur superbia formam.

Cumque pulchritudo inter dona Dei sit minimum, in illa tamen vel comparanda, vel alenda, totum studium figit, inde captans gloriam vanam et inanem: hinc illa speculis adhæsio, et sui contemplatio cum abusu, huic sexui familiaris. Abusum voco, non enim materia illa recipiendæ imagini apta, ad hunc est finem inventa primitus, ut cum vanitate et superbia ad speculum se comeret femina; sed ad hoc specula inventa sunt, ut se nosceret homo, teste Seneca (lib. I, cap. 17 *Natural. Quæst.*). Inde consecuta sunt multa bona, si homo ad malum illa non detorqueret: primo, inde orta sui notitia, et ad multa consilium; formosus ut vitaret infamiam, deformis ut sciret redimendum esse virtutibus quod corpori deesset; juvenis ut in flore ætatis moneretur tempus esse discendi, et fortia audiendi; senex ut indecora carnis deponeret, et de morte cogitaret. Ad hoc rerum natura facultatem dedit nosmet videndi; fons lucidus, aut leve saxum cuique imaginem reddit. Qualem fuisse putas cultum ad hoc speculum se comentium? Ætas illa simplicior, et fortuitis contenta, beneficium nondum detorquebat in vitium, nec inventum naturæ in libidinem luxumque rapiebat. At vero nunc multi, instar Narcissi, ex speculis se intuentes, nimis efferuntur, nimis, eheu! se amant, et dum corpus formant, animum deformant. Et certe Narcissi fabula tales perstringit, qui inaniter speculis deluduntur et eludunt; de qua re sic sanctus Gregorius Nazianzenus in carminibus suis:

Ut data sic priscis per casus fabula nostros,
Quidam olim, formæ ipse suæ correptus amore,
In fontem insiliit, pulchrique ex oris inani
Exitium traxit speculo, mortemque pudendam.

Dicitur basiliscus sese respiciendo seipsum interimere, reflexione quorumdam radiorum ab ipsiusmet oculis infectissimis procedentium. Non absimiliter contingit quandoque curiosis et superbis illis mulierculis, quæ multoties in speculis sese intuentur, ut sciant an pallor et rubedo apte sint permixta, an fucus et color adjectitius adhibendus, an sic placituræ sint illis quibus nec placere decet. Etenim radiis quibusdam superbiæ e facie sua promicantibus nonnunquam sibi mortem generant. Et sicut inter specula quædam sunt fallacia, quia corpus objectum vel longius quam sit in re et altius, vel latius et amplius repræsentant; sic plerique sese intuendo, ita alti et sublimes, ita ampli et superbi animo efficiuntur, ut aliis sese præferre haud vereantur tumido supercilio. Sic nimirum superbiæ murum ædificant et exaltant.

Quam melius vero eis foret, speculum tale intueri, quod eis conscientiæ maculas ostentaret, et animæ impuritatem exhiberet! Hac detersa, colores et lineamenta vir-

tutum superinducerent, candorem puritatis et castitatis, pallorem humilitatis, ruborem divini amoris, cæruleumque colorem cœlestis intentionis. Quam satius eis foret calvariam suam contemplari, sine cute, sine crine, sine lineamentis et coloribus tandem futuram, cum horrore omnium intuentium, a vermibus vel serpentibus exedendam! Inspiciant utinam Absalonis, florentissimi juvenis, omni specie, omni cæsarie denudatum cranium, et quærant ubi decor ille, ubi capilli auro splendidiores, quibus virgines Israel ornatæ in publicum procedebant gloriantes, pretio auri illos sibi comparantes. Numquid non solum non totus ille decor evanuit, sed et intuentibus caput illud aureum jam horrorem incuteret?

Utinam intuerentur, tanquam speculum, animas illas in flammis æternis vel purgatoriis lamentantes, et horridis suis clamoribus commonentes, ut in vanum tempus suum non consumant in speculis, noxiæ vacantes contemplationi, pro qua animæ multæ vel flammis æternis vel expiatoriis sunt addictæ. Vel certe intueantur animas gloriosas, et suspirent ad pulchritudinem illam immortalitatis, despiciendo hæc vana, respiciendo illa æterna. Hæc forent specula proficua et pretiosa, in quibus se nosse possent, se humiliare discerent, superbiamque conculcare.

Neque vero solum superbiæ murum ædificare hic sexus censetur in faciei ornatu, et vana compositione, sed et maxime in vestium luxu, et ornamentorum extrinsecus adhibitorum varietate, ex noxiæ curiositatis perniciosa inventione: denique in ingressu et incessu, in oculorum et corporis affectatione; quæ omnia interioris hominis designant depravationem et deformitatem, elationem ac superbiam. Propterea minatur Dominus per prophetam Isaiam: *Pro eo quod elevatæ sunt filiæ Sion, et ambulaverunt extento collo, et nutibus oculorum ibant, et plaudebant; ambulabant et pedibus suis composito gradu incedebant, decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, et Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet ornamentum calceamentorum, et lunulas, et torques, et monilia, et armillas, et mitras, et discriminalia, et periscelidas, et murenulas; et olfactoriola, et inaures, et annulos, et gemmas in fronte pendentes, et mutatoria, et palliola, et linteamina, et acus, et specula, et sindones, et vittas, et theristra. Et erit pro suavi odore fetor, et pro zona funiculus, et pro crispanti crine calvitium, et pro fascia pectorali cilicium* (III, 16-24).

Est certe vestitus ille nimia curiositate compositus, nimisque mollis superbiæ vexillum, nidus luxuriæ. Ideo sanctus Petrus monet ut mulieris ornamentum non sit in externo ornatu, sed in pura et casta conversatione ac timore Dei; sic enim loquitur: *Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus; sed qui absconditus est cordis homo in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando et sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectæ propriis viris.* (I *Petr.*, III, 3).

Porro, quantum Deo displiceat ornatus ille superbiæ, qui non solum mulieribus modo, sed et juvenibus ac viris virorum nomine indignis est communis, quantumque sit perniciosus, multis posset exemplis declarari.

Notum est quomodo Jesabel, quæ stibio pingebat oculós suos, et luxu diffluebat muliebri, fœde interierit justo Dei judicio, ita ut adimpletum fuerit illud Domini per servum suum Eliam: *Erunt carnes Jesabel sicut stercus super faciem terræ, in agro Jezrahel, ita ut prætereuntes dicant: Hæccine est illa Jesabel* (IV Reg., IX, 37)? Quasi dicat: Illane est quæ sua pulchritudine adeo delectabatur, aliosque illectabat, quæ tanto cum fastu et pompa incedebat, quæ fuco et stibio genas oculosque, ut promicarent, depingebat, quæ deliciis omnibus diffluebat? Heu! quantum mutata e seipsa, quæ jam ut stercus fetidum proculcatur, a canum dentibus dilaniatur, sordibus conspurcatur, vilissime pertractatur! Ubi nunc illa pulchritudo et decor? Ubi fastus et arrogantia? Ubi pompaticus ornatus? Ubi opes et deliciæ? Ubi oculi radiantes? Eheu! omnia in stercus et spurcitiam sunt commutata.

Recte sanctus Petrus eremita, ut in historiis sanctorum Patrum Theodoretus refert, ad quamdam mulierem huic vanitati vestium, ornatui corporis et genarum, fastuosæque pulchritudini nimium studentem in spiritu Dei sic locutus est, non sine efficacia: « Dic mihi, filia, si quis pictor in arte bene exercitatus, aliquam pinxisset imaginem, ut præcipit lex artis, et eam proposuisset videre volentibus, veniret autem aliquis alius artem non sciens perfecte et accurate, temereque et inconsulte, ut sibi videtur, vellet contra pingere; deinde illam artificiosam reprehendens picturam, superciliis quidem et ciliis lineas adderet longiores, faciem autem efficeret albiorem, et genis rubrum adderet colorem; non tibi videtur prior ille pictor jure succensurus,

quod imago ejus probro esset et contumelia affecta, et eorum quibus opus non erat, additamentum a manu indocta accepisset? Ergo universorum quoque opificem, et nostræ naturæ effectorem et pictorem, jure irasci credite, quod illam imaginem suam naturam et sapientiam accusetis inscitiæ. Non enim rubrum, aut album, aut nigrum colorem vobis compararetis, si non existimaretis esse vobis opus hac additione; his autem corpus egere arbitrantes, imbecillitatis damnatis Creatorem. » Deinde subdidit: « Nolite ergo corrumpere ejus imaginem, neque tentetis ea addere, quæ sapienter non dedit; neque hanc adulterinam excogitate pulchritudinem, quæ vel pudoris affert exitium, videntibus insidians. » Hæc cum audisset præstantissima femina, domum reversa, omnem extrinsecus inductum abjecit ornatum, neque varia veste induta, neque amplius est aureis monilibus exornata, idque cum esset ætate admodum juvenis.

Audi et de sorore sancti Bernardi exemplum. Hæc cum in divitiis et deliciis sæculi periclitaretur, tandem aliquando inspiravit ei Deus, ut fratres suos visitaret. Cumque venisset quasi visura venerabilem fratrem suum et adesset cum comitatu superbo et apparatu, ille detestans et execrans eam tanquam rete diaboli ad capiendas animas, nullatenus acquievit exire ad videndam eam. Quod audiens illa, confusa et compuncta vehementer, cum ei nullus fratrum suorum occurrere dignaretur, cumque a fratre suo Andræa, quem ad portam invenerat monasterii, ob vestium apparatum, stercus involutum argueretur, tota in lacrimis resoluta: « Et si peccatrix sum, inquit, pro talibus Christus mortuus est. Quia enim peccatrix sum, idcirco consilium et colloquium bonorum requiro. Et si despicit frater meus carnem meam, ne despiciat servus Dei animam meam. Veniat, præcipiat: quidquid præceperit, facere parata sum. » Hanc ergo promissionem tenens, exiit ad eam cum fratribus suis frater ejus. Et quia separare se a viro non poterat, primo verbo omnem ei mundi gloriam in cultu vestium et in omnibus sæculi pompis et curiositatibus interdixit; formam vitæ matris suæ, in qua multo tempore vixit cum viro, ei indixit, et sic eam a se dimisit. Illa vero obedientissime parens præcepto, rediit ad propria, mutata repente secundum omnipotentiam dexteræ Excelsi. Stupebant omnes adolescentulam, nobilem, delicatam, subita mutatione in habitu et victu, in medio sæculi vitam ducere eremiticam, instare vigiliis et jejuniis, et continuis orationibus, et ab omni sæculo prorsus se facere alienam. Biennio postea sic vixit cum viro suo, illo dante Deo honorem, nec temerare ulterius præsumente templum Spiritus sancti. Qui etiam tandem virtute ejus perseverantiæ victus, liberamque a se dimittens, juxta ritum Ecclesiæ, facultatem ei concessit serviendi Deo, cui se probavit. Illa vero optata libertate potita, monasterium Jullieium adiens, cum sanctimonialibus ibidem Deo servientibus, reliquum vitæ suæ Deo vovit. Ubi tantam ei Dominus gratiam contulit sanctitatis, ut non minus animo quam carne illorum probaretur virorum Dei esse germana. Testis est Guilielmus abbas (lib I, cap. VI *Vitæ sancti Bernardi*).

De superbia juvenum.

Quarto, superbiæ murum certatim juventus cæca ædificat; cernitur enim passim in plerisque superbiæ et arrogantiæ virus cum annis crescere, cum ætate adolescere. Ideo dicebat Sapiens: *Tria sunt mihi difficilia, quartum penitus ignoro: viam aquilæ in cœlo, viam colubri super terram, viam navis in medio mari, viam viri in adolescentia.* (Prov., XXX, 18). Quænam est via aquilæ in cœlo, cui comparat Sapiens viam viri in adolescentia, nisi via mentis instabilis et elatæ, quæ in aere vanitatis volitare videtur per jactantiam, præsumptionem, audaciam effrenem, et per gloriæ ambitiosam cupiditatem? Quid porro aliud videmus in juvenibus, nisi has elatas et instabiles animi passiones, ex superbia progenitas? His porro huc illuc incerto vestigio motitantur, ita ut difficile sit agnoscere viam quam ineunt per varios flexus vitiorum. Etenim cernere est eos modo per elationem quasi in cœlum tendentes Icari, sed alis præsumptuosis; modo in terra repentes, et instar colubri per cupiditatem rerum terrenarum tortuosa via incedentes; modo etiam in aquis instar navis fluctuantes, et libidinum fluxu et refluxu sine certo vestigio agitatos. Sic per horas singulas adeo diversas ineunt vias, duce superbia vel libidine, ut has postea vel memoria repetere illis sit impossibile. Certe nec exiguus est numerus eorum qui, Deo, parentibus, magistris rebelles, eorum jugum superba audacia excutere moliuntur. Ubi vel leniter corripi, vel leviter corrigi contigerit, ringuntur, *et quasi pullos onagri se liberos natos putant.* Imo, adversus eos quibus observantiam humilem debent, pingui collo et erecta cervice procurrunt. Montes sunt hi, et si vel minimum tangantur, fumigant, vindictamque meditantur, arro-

gantiæ turbido et tumido fumo sursum ascendente. Monita paterna aspernantur, minantur parentibus discessum, nisi libertati frena laxent, minantur militiam, aut deteriora. Et non infrequenter divexant eos pro portione substantiæ quæ eos contingit, ut iam sui juris effecti, quo cæcus superbiæ impetus eos tulerit abeant, et illam prodigant vel divendant.

Hos itaque dicimus murum hunc Jerichuntinum infeliciter ædificare, in caput suum ruiturum. Sed huic rei ab illis qui juventuti præsunt mature et prudenter advigilandum. Unde Tobias, instruens filium suum, et prævidens hoc superbiæ malum juventuti affine vel agnatum, his eum verbis adhortatur: *Attende tibi, fili, et superbiam nunquam in tuo sensu aut in tuo verbo dominari permittas, in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio* (IV, 13).

Exempla habemus nimis superbæ juventutis, ex sacris deprompta Litteris. Intuere Esau, contemptu quodam parentum, ex filiabus alienigenis sibi contra eorum voluntatem uxorem despondentem. Intuere eumdem sic patri et matri tumida superbia minantem: *Venient dies luctus patris mei, et occidam Jacob fratrem meum.*—Memineris filiorum Jacob, tumida audacia, sine patris consilio et assensu, Dinæ stuprum barbare vindicantium, in occisione Hemor principis, et totius urbis Sichem; adeo ut moriens et feram hanc superbiam detestans, Jacob dixerit: *Simeon et Levi fratres, vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, quia in furore suo occiderunt virum, et in voluntate sua suffoderunt murum. Maledictus furor eorum, quia pertinax, et indignatio eorum, quia dura* (Gen., XLIX). Memineris Roboam qui, derelicto consilio senum, et adhibitis in consilium juvenibus qui cum eo erant enutriti, sic locutus est populo petenti ut jugum gravissimum imminueret: *Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. Et nunc pater meus posuit super vos jugum grave, ego autem addam super jugum vestrum. Pater meus cæcidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus* (III Reg., XII, 10). Sed responso hoc superbissimo, e juvenum consilio procedente, causa fuit discessionis populi, et scissionis regni sui, decem tribubus deperditis protervia sua.—Memineris Absalonis, ambitione et superbia intolerabili insidiantis sceptro et vitæ Davidis, propriasque manus parentis cruore fœdare parantis.

De superbia eruditorum.

Quinto, ædificant hunc murum scientia prædíti, dum illorum plerique ex ea superbiunt, nec eam ordinant ad finem suum, sed ad vanitatem, ambitionem, ostentationem. Ideo dixit sanctus Bernardus: « Sunt qui scire volunt, eo tantum fine ut sciant; et turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, ut sciantur ipsi; et turpis vanitas est. Sunt item qui scire volunt, ut scientiam vendant pro pecunia vel honoribus, et turpis quæstus est. Sed sunt quoque qui scire volunt ut ædificent, et charitas est; vel ut ædificentur, et prudentia ést. » Sed horum quidem non ita magnus est numerus, istorum vero præcedentium pene est innumerus, quorum scientia inflata est *animalis, terrena, diabolica.* Percurre urbes, percurre academias, inspice singulos gradus, et verum id esse reperies. Unusquisque ad hoc videtur certatim scientiæ incumbere, ut sibi vel ad beneficia pinguia, vel ad honores, vel ad lucrosum statum viam sternat. Sic, o virgo scientia, te prostituunt, sic te venalem faciunt, castis amplexibus aptam, non te propter te quærentes, sed per te lucra et honores.

Porro illos scientia maximè inflari videmus, qui necdum veram et perfectam scientiam, sed scientiæ tantum umbram, vel imperfectum gradum, sunt assecuti. Et ideo hi non tam scientes et sapientes, quam stulti et ignorantes dicendi sunt, quia vere ignorantia est mater superbiæ. Si enim animus se cognosceret, haud facile se extollendo superbiret. Unde ex eo ignorantes cernuntur, quod exigua pro magnis ostentent, quodque alios vanitate decepti facile despiciant. Vera scientia ad humiliter de se sentiendum facem præfert; quia quo in aliquo quis scientiæ genere plus profecit, eo plura sibi deesse cognoscit, cum ex illa, tum ex aliis scientiis, meritoque se tyronem et discipulum fatetur, cum sibi discendum semper supersit, et immensum scientiarum pelagus se illi objicit, cui vix prima labra ad gustandum immersit. Quapropter verè dixit Apostolus: *Qui existimat se scire aliquid, nondum cognovit quomodo oporteat eum scire* (I Cor., VIII). Perfecta enim scientia est, scire quidem, et tamen quodammodo scientem se esse nescire; dum enim in sæculo hoc agimus, non perfecte quæ scienda sunt scimus, tamen proficientes per intellectum nihil nos perfecte scire cognoscimus. Risu ergo digna est vanitas quorumdam, qui ubi vel humaniores litteras gustarint, vel philosophiæ studia cursim audierint, magistelli effecti; vel si jurisprudentiam aut theologiam leviter attigerint, in propriis oculis sapientes sibi videntur. Cum quadam ostentatione coram quibuslibet,

etiam plebeis de his disserere imperite non verentur, opinione certe sua tumidi, sed veritate scientiæ vacui.

Inter hos etiam recensemus concionatores quosdam novellos et incipientes, melius forte dixeris insipientes, qui a studiis theologicis mox ad concionandam rudi plebi a superioribus destinati, ad hoc cathedram conscendere videntur scioli, ut scientiam suam venditent et ostentent. Vix enim quippiam captui rudis populi aptum proponunt, sed terminos theologicos interponunt, et materias theologicas scientiæ suæ indices avide requirunt; buccis sonantibus Magistrum sententiarum, Scotum, Durandum, sanctum Thomam citant; longis sententiis verba eorum, librum, distinctionem, quæstionem, articulum, corpus articuli nominant, et præcise hæc allegant, memoriæ suæ felicitatem ostentantes; sed quam vane inutiliterque, nemo prudens non videat, ita ut dici possit de plerisque horum quod apud Job habetur: *Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?* Atque huic rei advigilare deberet superiorum cura, ut juxta monitum Tridentini Concilii, involutis illis sermonibus relictis, communi plebi annuntient cum brevitate sermonis, vitia et virtutes, pœnam et gloriam, fidei et pietatis rudimenta. Sed hæc negliguntur, et nescio quæ alia non intelligentibus infructuose proponuntur, voce clamorosa aer verberatur, vix aliud.

Expertus loquor, et dolens tot esse concionatores per rurales ecclesias discurrentes, adeo exiguo cum fructu, eo quod capacitati plebis neutiquam sese accommodent. Risum, imo partim et stomachum mihi movit quidam rusticanæ plebi prædicans, super Evangelio de nuptiis in Cana Galilææ. Statim initio concionis, opinionem Durandi theologi antiqui proponebat, docentis quod matrimonium non videatur esse sacramentum; eam vero opinionem proponebat cum omnibus singillatim argumentis ejus theologicis, ac deinde illa resolvebat ex mente Scoti, doctoris subtilis. Hæc prima pars concionis. Secunda dividebat nuptias quadruplices, litterales, allegoricas, tropologicas, anagogicas; et hi termini repetebantur frequentissime toto sermonis decursu, ita ut certo crederem ob terminorum istorum involutam repetitionem, in qua sibi videbatur concionator complacere, vix vel unam periodum concionis a rusticis intellectam. — Alter quidam coram eadem rusticana plebe de beata Virgine concionem adornans, primam partem totam insumebat in explicandis singulis proprietatibus materiæ primæ, quæ in libro primo *Physicorum* traduntur, quod materia prima sit prope nihil, quod sit pura potentia, quod sit mere passiva, etc. Altera parte probabat, quod per materiam primam oportet intelligere beatam Virginem, et sic insudabat ut omnes proprietates materiæ primæ ipsi accommodaret. Quid hæc porro ad plebem rudem? — Tertius vocem latriæ, duliæ, hyperduliæ, ita singulis sententiis resonabat et commiscebat, ut non plus intelligeretur, quam si græce aut hebraice concionaretur Unde mulier quædam interrogata num intellexisset quod concionator frequenter locutus fuisset de pultibus; dum enim gallico sermone sæpius pronuntiaret *dulie*, ipsa *boulie* intelligebat, quod vernacula lingua rusticis *pultes* significat; se autem fatebatur ignorare mulier, cur de pultibus sermo institutus foret. — Similia quotidie contingunt, sed hæc pauca rememoro ex occasione, ut advertant qui ad concionandum suos mittunt, advertant quoque illi qui mittuntur, ne locum dent simili aut imprudentiæ, aut ostentationi infructuosæ.

Sed dolendum magis quod scientia inflans multos perdat, et in tartara mittat. Hinc dixit sanctus Bonaventura: « Arbor scientiæ multos privat arbore vitæ. » Nempe cum scientia sit lux quædam, sicut per lucem radiantem quidam illuminantur, quidam excæcantur; ita per scientiam humiles illustrantur, superbi excæcantur; quia, scilicet, illa non ad Dei gloriam utuntur, sed ad suam perniciem abutuntur; et per illam peccant, per quam a peccatis se emendare debuerant. Audi sanctum Bernardum: « Sicut cibus indigestus malos generat humores, ita et multa scientia ingesta stomacho animæ, qui est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit, et sic per quosdam artus animæ, mores, scilicet, atque actus transfusa atque digesta, nonne reputabitur in peccatum, tanquam cibus conversus in pravos noxiosque humores? Annon mali humores, pravi mores (serm. XXXVI *in Cant*). » Audi et Augustinum explicantem illud Apostoli: *Scientia inflat, charitas autem ædificat.* Sic enim loquitur: « Quid ergo? an scientiam fugere debetis, et electuri estis nihil scire, potius quam inflari? Ut quid vobis loquimur, si melior ignorantia quam scientia (serm. LXIII, *de Verbis Domini*)? » Respondet vero sanctus Augustinus huic quæstioni his verbis: « Scientia cavenda ne inflet. Ergo amate scientiam, sed anteponite charitatem. Scientia si sola sit, instat; quia vero charitas ædificat, non permittit scientiam inflare. Ibi ergo inflat scientia, ubi charitas non ædificat; ubi au-

tem ædificat, solidata est; non est ibi inflatio, ubi petra est fundamentum. Quando autem tentat inflatio, hoc est elatio? Utique ubi et quando charitas deest.» Hæc Augustinus.

Audi exempla quorumdam pereuntium per scientiam sine charitate inflantem. Ac primo memoria dignum est quod in *Chronico fratrum minorum Gallico* (lib. II, cap. 23, lego): « Quidam frater minor, Joannes de Sejactia, minister Bononiæ, vir litteratus, absque sancti Francisci consilio ordinavit studium pro fratribus Bononiæ. Statim vero ubi id Francisco nuntiatum fuit, advolat Bononiam, acriterque alloquitur, et reprehendit virum istum, propter illam ordinationem sine ejus assensu factam, dicitque ei : « An tu ita vis destruere ordinem meum? Optabam ego magis exemplo Domini fratres orare quam legere; tu vero huic sancto voto meo obsistis : nec erit id sine ultione divina.» Recedens ergo Franciscus spiritu divino maledixit ei, statimque cœpit infirmari. Miserunt fratres ut maledictionem retractaret; at respondit illam in cœlo esse confirmatam. Itaque in lecto cum decumberet, gutta ignea e sublimi descendit, lectumque ejus perforavit. Unde factum est ut paulo post magno cum fetore expiraret, et diabolus animam ejus acciperet. Sic nimirum ipse scientia inflatus neglexit charitatem, neglexit obedientiam, neglexit veram simplicitatem; propterea divina est ultione percussus, mitissimo et humillimo virorum ei comminante. Res sane consideratione et horrore plena. Hoc quidem initiis ordinis fratrum minorum contigit; at non minus horrore dignum, quod in ordine cœtaneo fratrum prædicatorum contigisse, multis est testibus comprobatum.

Accidit Neapoli, in quodam conventu sancti Dominici, ut post completorium ingrederetur refectorium is cui illius cura incumbit, ibique comperit locum refertum fratribus, quasi collationem expectantibus. Accurrit, et priori id denuntiat. Ille delirium aut somnium reputat. Accedit tamen, videt, credit, turbatur; rem denique confert cum gravioribus monasterii patribus. Horum consilio sacras assumit vestes, Christique corpus. Per illud adjurat eos, ut aperiant qui sint, et quid velint. Tandem is qui inter eos videbatur primus, respondet omnes fuisse ordinis religiosos, et pro majori parte magistros, priores, superiores, baccalaureos, lectores, vel alio in officio constitutos, omnesque esse damnatos ob ambitionem, superbiam, invidiam, et similia vitia. Huc vero ipsos adventasse Deo jubente, ut omnes suæ vocationis commonefacerent; quam quia neglexissent ipsi, flammis jam æternis cruciarentur. In hujus rei indicium, cappas aperientes, flammis undique cincti apparuere. Tunc præcipuus manu signum dedit, et visio disparuit. Istius rei adhuc perseverat memoria, velut per traditionem accepta in isto conventu, ut testatur Antonius Senensis in *Chronico* ad annum 1370 (p. 199).

De superbia pietatem sectantium.

Postremo, hunc superbiæ murum ædificare reperiuntur, qui pietatem et sanctitatem profiteri videntur. Inter hos nonnunquam serpit ambitio, contentio, vana gloria. Sic attestatur sanctus Cyprianus : « Etiam in sinu sacerdotum ambitio dormit, ibi sub umbra recubat, in secreto thalami se fraudulenter occultat, per omnia officia gradusque discurrit (serm. *de Jejunio et tentatione*). Cui conforme est quod de illa scribit sanctus Bernardus : « Ambitio subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, livoris parens, vitiorum origo, virtutum ærugo, tinea sanctitatis, cordium excæcatrix (*in Psal.* XC). » Addit sanctus Ambrosius : « Sæpe quos vitia nulla delectant, quos nulla potuit movere luxuria, nulla avaritia subruere, facit ambitio criminosos, eo perniciosior, quo blandior (*in Luc.* IV, 4). » Ideo hanc ambitionis viam tentavit Satan ut Christum subrueret Sanctum sanctorum, non ignorans hanc multam habere efficaciam ad sublimes mentes, etiam sanctitatem profitentes, evertendas. Nempe quia natura cœlestis quodammodo est, facile sublimium invadit mentes; in cœlo enim ortum suum habuit, ubi Luciferum devicit, qui erat *principium viarum Dei*, ut dicitur Ezech. XXVIII; hoc est, qui erat primum et præcipuum opus Creatoris in cœlo. Exinde principes generis nostri, qui erant præcipuum Dei opus in terra, iterum invasit et subvertit, dum ex promisso serpentis elati, ambire divinitatem non sunt veriti, cum illis istud suggeritur : *Eritis sicut Dii*. Tandem et ipsos Ecclesiæ principes primos, etiam in schola humilitatis ad Christi pedes eruditos, aggressa est : *Facta est contentio quis eorum videretur esse major* (Luc., XXII). Quid mirum, igitur, si et alios quavis sublimitate sapientiæ vel pietatis excellentes aggreditur, ita ut nemo sibi ad ea securitatem polliceri debeat quamlibet in virtute provectus? Insidiatur enim maxime operibus bonis, insidiatur sanctitati, insidiatur divinis in nobis donis, ut illa reddat inania. Tinea est perniciosissima, quæ

non solum ex serico, sed etiam ex sacco exoritur, et utrumque corrodit.

Hæc porro præsertim vera sunt de vana gloria de qua sanctus Basilius sic monet pietatis sectatores : « Fugiamus inanem gloriam, dulcem spiritualium operum spoliatricem, jucundum animarum nostrarum hostem, tineam virtutum blandissimam, bonorum nostrorum deprædatricem, eademque mellis illitu fraudis sui veneni coloratricem, et mortiferi hominum mentibus poculi porrectricem (*Constitut. monast.*). » Similiter loquuntur et alii Patres, monentque ab illa cavendum, tanquam a fermento pharisæorum. Quod ipsum præmonuit Dominus (*Marc.*, VIII). Sicut enim fermentum inflammat massam, sic superbia hominem; et sicut totam massam fermentum corrumpit, sic omne præclarum opus inanis gloria destruit. Ideo dixit Philo fermentum ab altari olim divina ordinatione repulsum. Sic enim ait : « Jubet legislator oblationem omnem fieri sine fermento, ob tumiditatem quam efficit; figurato præcepto, ne quis elatus ad altare accedat, tumidusque fastu aut arrogantia (*de Offer. vict.*). »

Cæterum, non mirum quod etiam viris sanctis quandoque subrepit vanæ gloriæ affectus; recte enim dixit Valerius Maximus : « Nulla est tanta humilitas, quæ gloriæ dulcedine non tangatur. » Si hujus rei causam plenius vis agnoscere, adverte quod omnibus hominibus innatus sit appetitus excellentiæ : honor autem est excellentiæ testimonium; gloria ejusdem excellentiæ est notitia et opinio; laus quoque excellentiæ istius est prædicatio. Dum igitur hæc exhibentur, nascitur in homine apprehensio et cogitatio suæ excellentiæ, qua mire delectatur; sicut e contra dum convicio quis afficitur, concitatur in ipso apprehensio vilitatis, quæ est exosa, et mœrorem parit. Itaque omnes amant laudem et gloriam, quia signa sunt excellentiæ; omnes oderunt convicium et contumeliam, quia signa sunt abjectionis et vilitatis.

Adde et alteram rationem [1]. Nempe, sicut animus maxime desiderat eminere, ita et talis haberi in mentibus hominum. Et hoc censet ad se spectare quasi novum quoddam esse, et quasi novam vitam intelligibilem, qua cognitum sub illustri specie et forma, videtur vivere in mente cognoscentis. Unde vel scriptis, vel factis eam vitam ambiunt homines, quæ viget memoria sæculorum, quam posteritas alit, qua absentes quodammodo adsunt, et mortui vivunt. Hæc ergo memoria, æstimatio et laus est vita quædam qua quis sibi videtur in mentibus hominum vivere, et tot habere vitas, quot sunt homines, in quorum corde magnipenditur. Hanc porro quandoque tanti faciunt homines, ut vitam corporalem præ illa aspernentur, parati morti se potius exponere, quam nominis et gloriæ detrimentum sustinere. Sic pluris existimant vivere in hominum mente per memoriam, quam in proprio corpore per naturam.

Hi itaque omnes, vel ob doctrinam, vel ob sanctitatem, vel ob illustria gesta superbientes, aut gloriam aucupantes, murum hunc Jericho amplificant, infeliciter sane, et in perniciem suam cum ipsi iisdem mediis æternam sibi potuissent gloriam comparare, et in cœlo in solido divini honoris fundamento ædificare. Heu ! quam magnus est eorum numerus qui in vanum ædificant, in vanum laborant ! Hos rursus comparare possumus, cum sancto Anselmo (lib. *de Similitudine*, c. 42), illis qui magno labore granum seminant, metunt, molunt, ac postea farinam vento exponentes, eam dispergunt, sicque pane quo se sustentare debuerant, carentes, miseriam et inopiam sero lugere coguntur : « Tres sunt, inquit, a mane usque ad vesperam molentes. Primus, quidquid molit, in saccum abscondit. Alter partem suscipit, partem in flumen cadere negligentia sua permittit, partem vero ventus rapit. Tertius, vento exponens quidquid molit, nihil retinet. Veniente vespere, quid credas singulos habituros ? » Quid est flumen, nisi sæculi decursus ? Quid ventus, nisi gloria inanis ? Quid molendinum tota die molens, nisi labor sæcularis ? Quid est mane, nisi tempus quo nati sumus, et vesper, tempus quo per mortem hinc transibimus ? Tempus nempe præsens illud est quo laborare debemus, ut in vespere vivamus. Et sicut mola circumducta ad eumdem locum revertitur, ita labor præsens singulis annis more solito iteratur. Modo namque aratur, modo seminatur, modo metitur, sic de anno in annum. Eadem mola circumducitur, idem labor iteratur. Sic in temporalibus, sic et in spiritualibus semper labor innovandus est, semper molendum est. In vespere lætabuntur justi, tota farina sua conservata; hoc est, vita sua et labore utiliter impenso. Alii ex parte mœsti erunt, quod partem laboris perdiderint; ex altera tamen parte sibi gratulantes, quam Deo impenderunt. Verum alii omne tempus in vanitate insumentes, omne opus suum ab humana laude non abscondentes, censentur omne studium vitæ suæ in decursum fluminis projicere, fa-

[1] Lessius, *de Providentia numinis*.

rinamque omnem vento committere. Væ illis ! quia in fine pane vitæ carebunt. Væ illis! quia post multos labores, post multa opera, etiam in specie bona, peribunt ipsi, peribunt illa.

Refert ad hoc nostrum propositum Guillelmus Peraldus, Lugdunensis episcopus, istud exemplum Eremita quidam cum infirmaretur ad mortem, quam primum misit ad monasterium propinquum, rogans abbatem ut aliquem de fratribus cum sacramento altaris ad se destinaret pro viatico suscipiendo; quod et abbas fecit. Cumque frater sacramentum deferens, per silvam transiret, nolamque, ut moris est, pulsaret clericus, latro quidam ibi latitans advenit, ut videret quidnam esset. Cum vero rem intellexisset, secutus est usque ad cellam eremitæ, mansitque foris, indignum se reputans sancti viri domum ingredi. Cum denique eremita confessione prævia devote communicasset, latro, stans prope januam cum humilitate cordis, in hæc verba erupit: « O ! si essem talis qualis es tu ! » Audiens eremita mente inflari cœpit, et dicere : « Tu vere hoc merito optare deberes, ut talis fores qualis ego. » Completo ministerio, monachus ille ad monasterium redit, comitante clerico, eumque secutus est latro magna cordis contritione, ut ei confiteretur in monasterio; sed prævenit eum Deus, et in via mortuus est. Moritur pariter et eremita eadem hora. Nocte porro sequenti, revelatum est dicto fratri, angelos animam latronis in cœlum deduxisse ob humilitatem, et ob propositum confitendi una cum vehementi contritione de peccatis commissis; dæmones vero animam eremitæ in infernum detulisse, propter superbiam et elationem mentis suæ.

LECTIO NONA.

DE SEPTEM TUBIS CONTRA SUPERBIAM.

Septem tubis clangentibus testatur Scriptura muros Jericho concidisse. Sic oraculis sacræ Scripturæ adversus hos muros civitatis Satanæ vehementi clangore personantibus, deberent illi in nobis concidere. Licet vero numero septenario tubarum dicere possimus generaliter universitatem indicari, quia tota fere Scriptura adversus hæc vitia capitalia insonat, et illa condemnat, specialiter tamen designabimus septem voces, quasi septem tubas contra singula vitia conclamantes, ut ea destruant et demoliantur.

Prima tuba erit vox legis divinæ; secunda, vox librorum *Sapientiæ;* tertia, vox prophetica; quarta, vox evangelica; quinta, vox apostolica; sexta, vox propriæ conscientiæ; septima, vox divini judicii. Has voces septemplices declaremus contra superbiæ murum personantes.

Prima itaque tuba contra superbiam clamans forti clangore, vox est divina in lege: *Anima quæ per superbiam aliquid commiserit, sive civis sit ille, sive peregrinus, quoniam adversum Dominum rebellis fuit, peribit de populo suo; verbum enim Domini contempsit, et præceptum illius irritum fecit, idcirco delebitur et portabit iniquitatem suam.* Ita habetur *Num.*, xv, 30. Severa plane comminatio Dei adversus animam per superbiam peccantem detonans, et cœlesti quodam fulmine eam percellens. Benignius vero agendum insinuat Dominus ibidem, si anima non per superbiam, sed per ignorantiam peccaverit. Dicitur enim ibi: *Offeret illa capram anniculam pro peccato, et deprecabitur pro ea sacerdos, impetrabitque veniam, et dimittetur illi.* Detestabilis ergo plane est apud Dominum superbia, sed excusatione veniaque digna judicatur infirmitas et ignorantia.

Secunda tuba est vox sapientiæ in libris suis. Sæpissime enim vociferatur ibi contra hunc murum, uteum funditus demoliatur. Sic aperte clamat: *Arrogantiam, et superbiam, et viam pravam ego detestor* (Proverbiorum viii). *Tres species odivit anima mea, divitem mendacem, senem fatuum, pauperem superbum* (Ecclesiastici xxv). Quis est iste pauper superbus, nisi homo, quo nihil miserius, nihil pauperius in hoc exilii loco? Quid superbit terra et cinis? Non est creata hominibus superbia; nec terra aptus est superbiæ, sed potius humilitatis locus. Toto capite decimo, variis sententiis *Sapientia* detestabilem proclamat hominum superbiam; unde ibidem dicit: *Sedes ducum superborum destruxit Deus, et sedere fecit mites pro eis. Radices gentium superbarum arefecit Deus et plantavit humiles ex ipsis gentibus. Terras gentium evertit Dominus, et perdidit eas usque ad fundamentum. Arefecit ex ipsis, et disperdidit eos, et cessare fecit memoriam a terra. Memoriam superborum perdidit Deus, et reliquit memoriam humilium sensu.*

Tertia tuba est vox divina insonans per prophetas. Audi primo Isaiam: *Væ coronæ superbiæ, conculcabitur corona superbiæ* (c. xxviii). An forte superbia coronam habere dicitur, quia regina est omnium vitiorum? Certe nunquam est sola, sed instar reginæ magnum habet comitatum, magnam vitiorum sequelam; multæ iniquitates eam velut pedissequæ subsequuntur. Verum re-

gina ista abominabilis plane est et maledicta, maledictumque gerit diadema : *Væ coronæ superbiæ, quia conculcabitur.* Ex floribus est contexta caducis : *Væ flori decidenti.* Audi secundo prophetam Amos: *Juravit Dominus in superbiam Jacob: Si oblitus fuero usque in finem omnia opera eorum* (cap. VIII). Quasi dicat Dominus: Per me meamque veritatem juro, quod superbiam Jacob et scelera ex ea prodeuntia non relinquam inulta. Iterum: *Juravit Dominus in anima sua, dicit Dominus Deus exercituum: Detestor ego superbiam Jacob, et domos ejus odi, et tradam civitatem cum omnibus habitatoribus suis* (cap. VI). Quasi dicat : Abominabilis est coram me non solum superbia populi mei Israelis, sed et domus eorum superbæ, quas ex usuris et rapinis ædificant, cum patres eorum Abraham, Isaac et Jacob in casis et tentoriis habitarint, quasi exsules et peregrini in terra, cives vero cœli. Audi denique Jeremiam : *Ecce ego ad te, superbe, dicit Dominus Deus exercituum, quia venit dies tuus, tempus visitationis tuæ* (cap. L) ; nempe retribuet Dominus abundanter facientibus superbiam, ut dicit propheta regius, concidet cervices peccatorum. Non dicitur concidere pedes aut manus superborum, sed cervices eorum, quia in cervicibus superbia magis apparet, dum adversus Deum currunt erecto collo.

Quarta tuba vox est divina in Evangelio, quæ toties repetit : *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur.* Hic enim sonus buccinæ divinæ tertio repetitur (*Luc.*, XIV et XVIII) ; item *Matth.*, XXIII, ut toties repetitus fortius penetret, et percellat corda superborum. Similiter etiam in Evangelio eidem voci consonans resonat Maria : *Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui. Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.* Denique et ipse Christus non solum verbo, sed et facto superbiam condemnans et subvertens, statuit in medio discipulorum parvulum, et inclamat: *Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum.* Sic subvertit murum contentionis ambitiosæ, quem ædificant quæritantes : *Quis major esset in regno cœlorum?*

Quinta tuba est vox apostolica contra superbiam detonans ; nam sanctus Petrus et sanctus Jacobus in epistolis suis eadem voce personant : *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Quam vocem interpretans sanctus Ambrosius, et quantæ efficaciæ esse debeat declarans, sic loquitur : « Scriptura dicit : *Dominus superbis resistit.* Tanquam enim suæ contumeliæ propulsator, veluti quoddam suscepit adversus superbiam speciale certamen. Tanquam dicat : Meus iste adversarius est, qui me lacessit; mihi debetur ista congressio. » Similiter loquitur sanctus Hieronymus epist. XLV, ubi sic dicit : « Scriptura ait : *Superbis Deus resistit, humilibus dat gratiam.* Vide, frater, quantum sit malum, quod adversarium habet Deum. » « Tantum nempe est superbiæ malum, ut non angelum, non alias virtutes contrarias, sed ipsum Deum adversarium habere mereatur,» inquit Cassianus (lib. XII *Institutionum*, c. 7). Denique concludimus cum Augustino : « Nulla fere est pagina sanctorum librorum, in qua non sonet quod Deus superbis resistit (*de Doctrina christiana*, lib. III, c. 23). »

Sexta tuba est vox propriæ conscientiæ superborum, quæ intus clamat, et adversus eos tandem personat, quietosque eos non sinit. Hæc exprimitur apud Sapientem: *Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra, et tanquam nuntius præcurrens, et tanquam navis quæ pertransit fluctuantem aquam, cujus cum præterierit, non est vestigium invenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus. Aut tanquam avis quæ transvolat in aere, cujus nullum invenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarum verberans levem ventum, scindens per vim itineris aerem, commotis alis transvolavit, et post hoc nullum signum invenitur itineris illius. Aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, divisus aer continuo in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius. Sic et nos nati continuo desivimus esse, et virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere, in malignitate autem nostra consumpti sumus* (cap. V).

Septima tuba est vox divini judicii postremo tandem buccinans, et superbos humilians, atque ad abyssos ipsam superbiam cum rege suo detrahens, nunquam inde egressuram. Unde Isaiæ dicitur : *Oculi sublimes hominis humiliati sunt, et incurvabitur altitudo virorum. Exaltabitur autem Dominus solus in die illa; quia dies Domini exercituum super omnem superbum et excelsum, et super omnem arrogantem, et humiliabitur; et super omnes cedros Libani sublimes et erectas, et super omnes quercus Basan; et super omnes montes excelsos, et super omnes colles elevatos; et super omnem turrim excelsam, et super omnem murum munitum; et super omnes naves Tharsis, et super omne quod visu pulchrum est. Et incurvabitur sublimitas homi-*

num, et humiliabitur altitudo virorum; et elevabitur Dominus solus in die illa (c. II). Perpende quot sententiis illam superbiæ et superborum omnis generis destructionem per tubam divini judicii fiendam exprimat propheta, ut dum tempus est, hæc omnia secum ipsi expendant superbi, ne ruina irreparabili perire eos tandem contingat. Similiter loquitur et Malachias: *Ecce dies veniet succensa quasi caminus, et erunt omnes superbi stipula, et inflammabit eos dies veniens, quæ non relinquet eis radicem et germen* (c. IV). Nempe superbi et potentes qui in hac vita adeo erant fortes, ut nemo auderet eis resistere, ipsi vero auderent cum Deo dimicare, in illo die clangentis tubæ infirmierunt ut stipula quæ vento raptatur et igni non potest resistere; potenti enim ultione Dei ut stipula celerrime cremabuntur, nec tamen consumentur, servante eos Deo ad æterna tormenta, ut semper vivant, et semper ardeant. Hæc est vox tonitrui in rota, ut loquitur Psalmista, quæ semper volvit superbos de pœnis in pœnas, de flammis in flammas, in rota superbiæ et ambitionis animum suum continuo infeliciter prius rotarunt, et ob superbiam de sceleribus in scelera sese convolverunt Ad hanc vocem divini judicii dicitur in *Apocalypsi: Cecidit, cecidit Babylon illa magna, et facta est habitatio dæmoniorum, et custodia omnis immundi spiritus.* Qui est Babylon, nisi civitas et congregatio confusibilis superborum? Hæc nempe et Babylon a confusione, et Jericho a demolitione et defectione meretur appellari. Ad vocem ergo buccinæ illius postremæ, funditus illa corruet in abyssum, cum suo primo auctore, fundatore et rege.

LECTIO DECIMA.

DE SEPTEM ARIETIBUS CONTRA SUPERBIAM.

Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea (Psal. CXXXVI).

Filii Babylonis et Idumeæ, ministri Satanæ, cum suo rege, omnes ad hoc vires omnesque clamores conferunt, ut civitatis Dei mœnia destruant; hoc est, omne ædificium spirituale, omnem virtutis structuram, etiam usque ad fidei radicem. Ideo inclamant: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.* Ita plane filii Dei et ministri Christi in hoc omnes debent animi vires impendere, omnemque conatum exerere, ut civitatis Satanæ muros et mœnia usque ad fundamenta evertant, non relinquentes lapidem super lapidem. Hoc vero fiet, si omnes species vitiorum, maxime capitalium, in se et in aliis diruere, quantum in se est, moliantur.

Itaque, cum prima mœnia hujus civitatis constituat superbia, recte exhortamur filios Dei ut vocibus divinis, instar tubæ personantibus, operam suam conjungant, ad hujusce muri demolitionem; ideoque eis inclamamus: *Exinanite, exinanite, usque ad fundamentum in ea.* Cum arca Domini armisque spiritualibus circumite, circumlustrate, et explorate civitatem istam Jericho, et omnibus votis vestris, vocibus, conatibus, ad ejus demolitionem accingite; sic enim cadet, non tam viribus vestris, quam Deo pro vobis dimicante eamque subvertente. Et licet Jericho subito conciderit, nemine manus admovente, vult tamen Dominus, ut in hac spirituali Jericho destruenda pedetentim pergatis, et manus adhibeatis, donec usque ad fundamentum diruendum pertingatis.

Fundamentum porro hujusce muri superbiæ est amor nimius sui, et amor nimius propriæ excellentiæ. Hunc evertere oportet propriæ vilitatis agnitione ac sui ipsius despectu et abnegatione. Hoc fiet, si homo consideret qualis fuerit in sua nativitate, qualis sit in præsenti tempore, qualis futurus sit in morte. Sperma fuit fetidum, nunc saccus est stercorum, postmodum erit esca vermium:

Unde superbit homo, cujus conceptio culpa,
Nasci pœna, labor vita, necesse mori? Horror;
Post hominem vermis, post vermem fetor et
Sic in non hominem vertitur omnis homo.

Hic est primus aries quo concutitur murus superbiæ, etiam usque ad fundamentum, in quo nos docuerunt arietare sancti Patres; inter quos sic ait sanctus Bernardus: « Considera, o homo, unde venis, et erubesce; ubi es, et ingemisce; quo vadis, et contremisce. » Cum superbientibus angelis Deus non pepercit, putasne impune superbire putredo et vermis? Nihil illi fecerunt, nihil operati sunt, tantum cogitaverunt superbiam, et in momento, in ictu oculi, irreparabiliter ceciderunt, et e cœlo præcipitati sunt. » Si sic actum est cum angelis, quid de te erit terra et cinere? Illi in cœlo superbierunt, tu vero in sterquilinio. Quis non tolerabiliorem in divite superbiam quam in paupere dicat? Si ergo tam dure in beatos illos angelos animadversum est, quoniam elatum fuerat cor eorum, quam gravia de te exigentur supplicia et misero et superbo? Hæc nimirum consideratio, si cordi figatur, si in sanctuarii bilance expendatur, valide potest superbiam humanæ mentis elidere, et usque ad fundamentum exinanire.

Secundus aries quo vana gloria ac jactantia concuti potest, est fortis illa consideratio qua sibi homo ob oculos ponit nihil se habere quod a Deo non acceperit. Si autem acceperit, quare gloriatur? Et maxime de fluxis et caducis bonis, quæ facile perdi possunt, superbiendi occasio, si in se considerentur; quia nec his animo inhærendum, cum fluxa et labentia sint, vel cito decidua. Quod si considerentur ut a Deo data sunt, ad hoc data sunt ut ad meliorem vitam provocent, et per præsentia quæ accepimus bona ad æterna et invisibilia speranda nos invitent. Pessimus ergo illorum bonorum dispensator est ille, qui per ea ad Deum se non convertit, sed potius ad cumulum damnationis illis abutitur superbiens et glorians, sicque illa et se pervertit.

Tertius aries quo superbia concutitur usque ad fundamentum, est notitia sui, non solum secundum corporis infirmitatem et vilitatem, sed etiam secundum animæ miserias et ærumnas. De ignorantia nostri nascitur in nobis superbia, cum nos meliores aut beatiores decepta et deceptrix cogitatio esse mentitur, ideoque facit nos in oculis nostris majores quam apud Deum in veritate simus. Idcirco nascenti superbiæ nemo efficacius occurrere potest, ut supprimat, quam si in veritate seipsum dijudicet, et ad veritatis lumen sese sine dissimulatione discutiat, ne forte sibi de se mentiatur, et in spiritu ejus sit dolus. Nam quomodo non vere humiliabitur in vera sui cognitione, cum se perceperit oneratum peccatis, mole hujus mortalis corporis aggravatum, terrenis intricatum curis, carnalium desideriorum fæce infectum, implicitum mille erroribus, expositum mille periculis, mille timoribus trepidum, mille difficultatibus anxium, mille suspicionibus obnoxium, mille necessitatibus ærumnosum, proclivem ad malum, difficilem ad bonum? Certe his omnibus consideratis, non est periculum ne quis se nimis humiliet, aut nimis humiliter de se sentiat; imo grande est malum, grandeque periculum, si quis se extollat, vel modice, ne plus æquo se extollat; semperque periculum est, si vel uni quis in sua cogitatione se præferat, quem forte parem veritas judicat, aut superiorem. Et hinc fit, ut si quis quempiam viderit peccare, vel gravia perpetrare, neutiquam tamen debeat se meliorem existimare, quia ignorat quamdiu possit in bono stare; omnes enim fragiles sumus, nemo tamen debet seipso quempiam fragiliorem existimare. Hac ergo consideratione superbia eliditur cum suo fundamento, id est cum philautia sui ipsius amore et complacentia. Destruitur etiam hoc modo contemptus aliorum, qui ex superbia oriri potest, nam et forsitan is qui despicitur salutem assequetur, estque dignior et Deo carior ob virtutem nobis incognitam; is autem qui despicit, et superbit alterius intuitu, damnationi obnoxius reddetur, ob demeritum occultum vel superbiam.

Quartus aries quo superbiæ murus concutitur ad fundamentum usque, est consideratio ipsiusmet superbiæ et superborum, quia nec illa nec illi possunt ullis placere: non Deo, quia ipsum habent adversarium; superbis enim resistit, et humilibus dat gratiam; non humilibus, quia humilitatis amatores plane exhorrent superbiam; non etiam aliis superbis, quia eo ipso nomine quo quis sese exaltat et extollit, jam sibi aliorum superborum conciliat invidiam, qui hoc metuunt, ne ipsis ille possit excellentior censeri aut beatior. Nec tandem sibi placebit ipse superbus, sive in hoc sæculo, cum ad se reversus vilitatem suam agnoverit, nihilque invenerit quo vere gloriari possit; neque in futuro, cum ob superbiam in æternum ardebit. Quapropter quodam loco sic loquentem introducit Deum Bernardus: « O homo, si te videres, tibi displiceres, et mihi placeres; sed quia te non vides, tibi places, et mihi displices. Veniet dies, quando nec tibi, nec mihi placebis: mihi, quia peccasti; tibi, quia in æternum ardebis. Soli diabolo tua placet superbia, quia superbus est valde, qui ex speciosissimo angelo præ superbia in teterrimum dæmonem est commutatus, teque simili modo sibi similem tentat efficere. Hæc certe consideratio valida est, et exinanire potest hunc murum usque ad fundamentum.

Quintus aries qui concutit superbiam, gloriam inanem quæ potest esse de bonis operibus, est consideratio incertitudinis quam de illis habemus. Nemo enim evidenter et certo scit an toto vitæ suæ tempore vel unum opus meritorium fecerit: quia sæpe vitia virtutis speciem præ se ferunt; sæpe inanis gloria, vel intentio distorta, opus alioqui bonum vitiat; sæpe justitia nostra ad examen justitiæ divinæ deducta injustitia est, et plerumque sordet in conspectu judicis, quod in oculis fulget operantis; alia enim sunt judicia hominum, alia Dei, cui gratior est peccator humilis quam justus superbus. Certe mala nostra potius consideranda sunt quam bona; quia et plura sunt, et magis pura; bona autem nostra vel exigua sunt, et minori numero,

vel etiam impura. Nam mala nostra pura mala sunt, gravibus suppliciis digna, quia sæpe gravia; bona autem nostra non sunt pura bona, sed multis impuritatibus admixta, ita ut nemo de illis debeat gloriari, quin potius pertimescere; hostis enim nostri malitia tanta se arte palliat, ut plerumque ante deceptæ mentis oculos, culpas esse virtutes fingat, et fit ut inde quisque quasi exspectet præmia, unde æterna dignus est invenire tormenta. Quapropter quodam loco dixit sanctus Augustinus et sanctus Gregorius : « Væ laudabili vitæ hominum si remota pietate judicetur; quia unde ante oculos judicis se placere suspicatur, obruitur. »

Sextus aries qui impetit superbiam illam quæ humanam laudem undique aucupatur, est consideratio meræ in ea re vanitatis; quia nemo seipsum debet æstimare ex aliorum laude, sed ex sua ipsius conscientia in veritate. Qui se laudari audit, seipsum interroget, an talis sit qualem alii prædicant. Quod si animus respondeat se longe alium esse, magis credat sibi ipsi, cui notus est, quam aliis. Quod si se talem esse agnoverit, nihilominus, quantum in se est, scuto veritatis curet a se repellere jaculum favoris, dans Deo gloriam, et dicens : *Gratia Dei sum id quod sum;* nam Deus est qui in nobis operatur omnia opera nostra, qui dat velle et perficere, sine quo nec bonum quidem possumus cogitare, nec in bono stare, nec laude dignum quidquam aggredi vel peragere. Unde nihil nobis, sed Deo omnis adscribenda laus, ne cum hic temporalem gloriam receperimus pro mercede, in futuro æternam gloriam perdamus cum omni opere. Nemo enim potest præsentis sæculi temporali gloria frui, et æternam venturi sæculi secure exspectare. Qui itaque mercedem receperit in sæculo, non speret in cœlo. Unde quodam loco sic iterum divus Gregorius: « Cum pro recto opere laus transitoria quæritur, æterna retributione res digna vili pretio venumdatur. »

Septimus aries qui ambitionem impetit et superbiam in honore, est consideratio brevissimi et infelicissimi sæpe exitus honorum hujus sæculi; nam et mors brevi illis finem imponit, et de pluribus cogentur rationem reddere, qui fuerint in sublimitate. Unde sanctus Basilius, scribens in verba Moysis, *Attende tibi ipsi*, sic alloquitur superbos : « Tibi mire places ob opes vel avitæ gentis claritudinem ? Immodico gaudio subsilis ob patriæ celebritatem, ob elegantiam corporis, ob honores ab omni gradu tibi delatos ? Attende tibi ipsi. Mortalis enim tu. Quippe terra es, et in terram abibis. » Circumspice eos qui ante te similibus splendoribus fulsere. Ubi sunt qui ambibant civitatum potentatus ? Ubi insuperabiles imperatores ? Ubi qui conventus disponebant et festa ? Ubi equorum splendidi invectores exercituum duces ? Ubi satrapæ et tyranni ? Nunc omnia pulvis, nunc omnia favillæ, nunc in paucis versibus eorum vitæ memoria est. Respice sepulcra, et vide quis servus, quis dominus, quis pauper, quis dives. Discerne, si potes, vinctum a rege, fortem a debili, pulchrum a deformi. Memor sis itaque, ne extollaris aliquando, ne altiora ambias; memor autem eris, si teipsum respexeris. « Similiter loquuntur et alii patres, inter quos sanctus Chrysostomus sic alicubi : « Intuere nunc sepulcra superborum, et vide si est aliquod in eis jactantiæ suæ vestigium, si aliqua divitiarum vel luxuriæ signa cognoveris. Require nunc ubi vestes et ornamenta peregrina, ubi spectaculorum voluptas, ubi asseclarum turbæ, conviviorum cessit opulentia, effrænata vero lætitia quo abiit, quo recessit ! Ubi illa nunc, et ubi ipsi ? Quis finis utrorumque, intuere diligentius, et accede propius. Vide cineres solos, et fetidas carnes, vermium reliquias, et recordare hunc esse corporum finem et honorum. Atque utinam res omnis, omnisque nostra causa usque ad cineres tantum veniret et vermes : parva viderentur hæc damna, et quæ facile excusare possit naturæ conditio. Nunc autem converte oculos tuos ab his cineribus et sepulcris, et revoca cogitationem tuam ad illud divini judicii tribunal horrendum, ubi fletus et stridor dentium, ubi tenebræ exteriores, ubi vermis ille conscientiæ qui nunquam moritur, et ignis qui nunquam exstinguitur. »

Sic ergo præter voces divinas muros Jericho, instar buccinarum cœlestium, valide impetentes, poterunt variæ considerationes esse efficaces, et servire tanquam arietes, ad eosdem muros convellendos, distringendos, et funditus demoliendos; ita ut invitemus omnes ut his utantur, ideoque eis inclamemus pro destruenda civitate Satanæ (longe potiori ratione quam Idumæi vel Babylonii pro demolienda civitate Jerusalem) : *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.* Exinanite, et diruite omnes ambitionis luteos lateres, considerantes quod finem tandem ambitionis ponet septem pedum urna, in qua ambient vos vermes. Diruite omnes lateres, omne cæmentum arrogantiæ et tumoris, exinanite omnes lapides jactantiæ et vanæ glo-

riæ tartareo bitumine coagulatos, bene pensantes nihil in vobis esse, nisi peccatum, de quo tanquam vestro gloriari valeatis. Diruite omnem seriem lapidum præsumptionis, pertinaciæ, rebellionis et inobedientiæ, et his quæcumque affinia vitia, ex quibus murus iste Deo adversus conflatur. Denique diruite amorem proprium, fundamentum totius hujus ædificii satanici, ut fundamentum veræ humilitatis jacere possitis, et primum murum civitatis Dei perfecte in vobis ædificate, qui a contemptu vestri crescere valeat usque ad amorem Dei.

LECTIO UNDECIMA.

DE MALEDICTIONE SUPERBORUM.

Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit et ædificaverit civitatem Jericho, etc. (Josue, VI).

Maledictionem a Deo exspectare debent, quicumque aliquem ex muris Jericho, hoc est, ex peccatis istis capitalibus civitatem diaboli constituentibus, ædificant. Sed maxime illi qui, postquam per pœnitentiam vitia illa destruxerint, tuba intus cœlesti eos ad meliorem vitam vocante, et per inspirationem sanctam intonante, divinaque gratia efficaciter cooperante, nihilominus vitiis iterum se implicant, et de novo muros istos quodammodo reædificant. Sed quænam est maledictio illorum? Utique Dei singularis vindicta, quam frequenter experiuntur in corpore et in anima, in præsenti et in futura vita. Et hoc indicari videtur in verbis istius maledictionis quam imprecatus est Josue, spiritu Dei, Jericho jam destructa, ubi ait: *Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit et ædificaverit civitatem Jericho. In primogenito suo fundamenta illius jaciat, et in novissimo liberorum ponat portas ejus;* hoc est, plectatur morte primogeniti sui inchoans, et morte ultimogeniti antequam absolvat; sive moriantur ei filii omnes antequam consummet ædificium istud præcepto Domini contrarium. Et hoc quidem litteraliter et in veritate contigit; nam refert Scriptura: *In diebus Achab regis ædificavit Hiel Jericho. In Abiram primitivo suo fundavit eam, et in Segub novissimo suo posuit portas ejus, juxta verbum Domini quod locutus fuerat in manu Josue, filii Nun* (Reg., XVI, 34). Perdidit ergo Hiel omnes filios suos, anathemati et mandato Domini rebellis.

Spiritualiter autem id interpretari possumus de his qui muros Jericho spirituales ædificant, quod in primogenito et ultimogenito vindictam accipiant, hoc est in corpore et anima, et id quidem cum in præsenti, tum in futura vita. Per primogenitum ergo intelligere licet animam, quæ primatum tenet in homine, prima ordine dignitatis, prima secundum jus ad hæreditatem æternitatis, jure quodam primogenituræ cœlestis ei competente. Propterea etiam prima regeneratur ad vitam immortalem, deinde corpus, licet in generatione corporali præcedat generatio corporis animæ infusionem. Ergo maledictio hæc ædificantium civitatem diaboli adversus civitatem Dei, primo animam concernit, tanquam primogenitam, deinde corpus, quasi novissime genitum. Et cum verum sit omnes vitiis suis dæmoni cooperantes et coædificantes, maledictionem hanc incurrere, et vindictam divinam tandem experiri; id vero maxime manifestis exemplis probare possumus de his qui superbiæ murum ædificant tanquam primo maledictum, utpote civitatis Deo infensæ primum murum, primum fortalitium. Si enim dum in cœlo ab angelis primitus inchoaretur istud ædificium, in omnes istius structores maledictionis æternæ fulmen subito est immissum, quo in abyssum præcipites corruerunt, nonne merito eidem maledictioni et vindictæ erunt obnoxii, qui eorum instinctu et persuasione hic eamdem structuram erigere contendunt? Itaque exemplis e sacra Scripturade promptis declaremus maledictionem illorum, qui superbiæ elato tumore quodammodo se contra Deum erexerunt. Et quidem maledictionem et vindictam non solum in futura, sed et in præsenti vita eis divinitus inflictam sacra nobis exhibent eloquia.

Primo quidem, nonne maledictus Pharao, rex Ægypti, ob superbiam? Monente enim eum Moyse, ex parte Domini Dei Israel, ut dimitteret populum suum sacrificaturum in deserto, cum superbia respondet: *Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus et dimittam Israel? Nescio Dominum, et Israel non dimittam.* In pœnam ergo tantæ superbiæ, cum curribus et equitibus, cum toto suo exercitu vindictam et maledictionem accepit, submersus quasi plumbum in aquis vehementibus; dextera Domini elationem ejus et altitudinem superbiæ sic demoliente, sic humiliante. Atque per hanc vindictam divinam etiam indicatum est, omnes qui per superbiam contendunt se erigere, a Deo vindice projiciendos et in aquis putei infernalis submergendos. Ubi nunc fastus tuus, o Pharao maledicte, ubi sceptra et currus, ubi vox illa: *Nescio Dominum?* Spoliasti Hebræos et oppressisti, nunc oppressus jaces,

et ipsi spoliant te. Tu crudelis et superbe mersisti infantes eorum, nunc dignum est ut mergaris ipse, et in mari, et in tuo sanguine. Devorasti eos, nunc te pisces vorant et corvi. Et hæc quidem fuit maledictio tua temporanea; sed sequetur et æterna : *Detracta est enim ad inferos superbia tua, descendisti in profundum laci,* ubi vermis non moritur, et ignis non exstinguitur, ubi fumus tormentorum ascendit in sæcula sæculorum. Hæc est maledictio, hic finis superborum. *Maledictus ergo vir qui ædificat Jericho.*

Nonne maledictus Sennacherib, rex Assyriorum, ob nimiam arrogantiam et superbiam ! Audi quid de eo dicat Dominus apud Isaiam: *Cui exprobrasti, et quem blasphemasti, et super quem exaltasti vocem, et levasti altitudinem oculorum tuorum ? Ad sanctum Israel.... Superbia tua ascendit in aures meas, ponam ergo circulum in auribus tuis, et frænum in labiis tuis, et reducam te in viam per quam venisti* (c. XXXVII, et IV *Reg.*, XIX). Egressus igitur angelus Domini, percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Et surrexerunt mane, et ecce omnes cadavera mortuorum. Et egressus, abiit Sennacherib, rex Assyriorum, et habitavit in Ninive. Et factum est, cum adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramalech et Sarasar filii ejus percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram Ararat, et regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo. Hæc apud Isaiam (c. XXXVII, sub finem). Ecce igitur maledictio necis temporalis per filios inflictæ, necis æternæ a Deo vindice semper infligendæ, ut in æternum regis superbi maledicta elatio et arrogantia plectatur, et humilietur in abysso. *Maledictus ergo vir qui ædificat Jericho.*

Tertio, nonne maledictus Absalon, filius Davidis regis, qui ædificat ambitionis maledictam turrim in caput suum ruituram tandem ? Pendet in funesta arbore inter cœlum et terram, aureis suis cinnis et regia cæsarie ramis circumligatus, cœlo utique ac terra indignus, cernitur suspensus maledictus filius, ambitioso supercilio jugiter parenti infensus ; cernitur tribus lanceis confixus, justa Dei ultione, ut omnibus ambitiosis exemplo sit et remedio. Et quidem exigua censeri posset ultio per mortem illam præmaturam et temporaneam, nisi sequeretur et æterna, quæ omnis est consummatio maledictionis ; hanc enim maxime luget pius ejus parens David : *Fili mi Absalon, fili mi Absalon !* « Planxit merito super parricida filio, inquit sanctus Bernardus, cui perpetuo scir[t] obstructum exitum de ventre mortis, molo criminis (serm. XXVI, *in Cant.*). Ergo iterum hic repetamus : *Maledictus vir qui ædificat Jericho.*

Quarto, nonne maledictus Aman, magnus ille Assueri regis aulicus, a rege primus, et quidem maledictus ob superbiam ? Non potuit ejus superbia tolerare quod Mardochæus sibi genu non flecteret, ideoque ei erigendum putavit patibulum altitudinis quinquaginta cubitorum. Verum ille qui humana omnia juste suo moderatur arbitrio, sortem invertit, et justissima ejus ultione contingit ut in ligno quod injuste alteri pararat, mox penderet ipse. Sic qui tumido nimis corde se elevarat per arrogantiam et superbiam, jam in sublime elevatus cernitur per ignominiam et confusionem maximam. Ergo rursum hic verum illud esse agnoscimus : *Maledictus vir qui ædificat Jericho.*

Quinto, nonne maledictus fuit Saul et reprobatus ob superbiam et inobedientiam? Sublimatus fuerat a Domino ad regnum propter humilitatem, sed decidit a regno terreno et æterno ob superbiam. Præceperat ei Deus ut contra Amalecitas procedens, universa illorum bona demoliretur, nec quicquam de præda sibi reservaret. Ipse vero, Domini præcepto inobediens, meliora reservat. Quapropter ei et superbiam et inobedientiam exprobrat Dominus: *Nonne cum esses parvulus in oculis tuis, caput Israel factus es? Quare ergo non audisti vocem Domini, sed versus es ad prædam in oculis Domini? Pro eo ergo quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus, ne sis rex* (I *Reg.*, XV). Postmodum infelici morte interiit in montibus Gelboe, sollicitans ut a suo quodam milite Amalecita, propriæ incumbens hastæ, adjuvetur ad se interficiendum (I *Reg.*, XXXI). Sic qui in humilitate agens a Deo fuerat benedictus, in sublimi statu positus ab eodem fuit maledictus, ædificans turrim superbiæ. Itaque iterum hic verum est: *Maledictus vir qui ædificat Jericho.*

Sexto, nonne Herodes Agrippa, rex Galilææ, ob superbiam maledictionem quoque incurrit? Veste ipse regia indutus sedebat pro tribunali, et concionabatur ad populum, hoc est, magna facundia et eloquentia illum alloquebatur. Populus autem ex adulatione et assentatione acclamabat : *Dei voces et non hominis.* Confestim autem percussit eum angelus Domini, eo quod non dedisset honorem et gloriam Deo, et consumptus a vermibus exspiravit. Vide quomodo ejus altitudinem demolitur Deus. Nam qui prius in veste regia promicabat,

et sibi divinos attribuebat honores, jam vermibus est circumamictus, qui palam testantur eum non esse deum immortalem, sed fetidum et miserrimum hominem. Sic maledictione involvitur in corpore hac putredine vermium correpto, sed et in anima fetidissima lacunis infernalibus paulo post immersa: *Maledictus ergo vir qui ædificat Jericho.*

Septimo, nonne Antiochus, in Scriptura celebris, admirabili maledictione ob superbiam a Deo fuit percussus? Certe ultio multiplex Dei in superbos maxime in ipso effulget, si expendantur quæ de eo dicuntur (lib. II *Machab.*, cap. IX). Primo enim de eo ibi legitur: *Qui universa conspicit Dominus Deus Israel, percussit eum insanabili et invisibili plaga.* Ut enim finivit sermonem quo ex superbia pronuntiarat se Hierosolymam congeriem sepulcri Judæorum facturum, *apprehendit eum dolor dirus viscerum, et amara internorum tormenta; et quidem juste, qui multis et novis cruciatibus aliorum torserat viscera.* Et hæc fuit prima plaga. Secundo, cum, superbia et ira furens in Judæos juberet celerrime agitari currum, contigit eum impetu de curru cadere, et gravi corporis collisione vexari. Unde addit Scriptura: *Is qui sibi videbatur fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, et montium altitudines in statera appendere, nunc humiliatus ad terram, in gestatorio portabatur, manifestam Dei virtutem in semetipso contestans.* Et hæc fuit secunda ipsius plaga. Tertio, membra ejus computruerunt, ita ut de corpore impii vermes scaturirent, ac viventis in doloribus carnes ejus feterent. Nam et odore ejus ac fetore exercitus gravabatur. Addit Scriptura: *Sic qui paulo ante sidera cœli contingere se arbitrabatur, nemo eum poterat, propter intolerantiam setoris, portare.* Et hæc fuit tertia plaga. Quarto tandem, cœpit ex gravi superbia deductus ad sui agnitionem venire, divina admonitus plaga, per momenta singula doloribus augmenta capientibus. Et cum nec ipse jam fetorem suum ferre posset, ita ait: *Justum est subditum esse Deo, et mortalem non paria Deo sentire. Orabat autem scelestus Dominum, a quo misericordiam non erat consecuturus.* Væ igitur arrogantibus! væ superbis! Exemplum istud sibi proponant, et resipiscant, ne simili maledictioni et vindictæ divinæ obnoxios se reddant.

Possemus et plura hic attexere exempla maledictæ a Deo superbiæ, ex historiis ecclesiasticis; sed sufficientissima et certissima sunt ista ex sacræ Scripturæ oraculis deprompta: quæ et in septenario numero disposuimus, quia numerus iste in materia de qua agimus, frequens est et mysticus, ut initio tractatus annotavimus.

LECTIO DUODECIMA.

DE MURO HUMILITATIS CONTRA SUPERBIAM.

Sicut initio diximus septem esse muros primarios civitatis Satanæ, quam sub typo civitatis Jericho describimus, ita, ex adverso, septem sunt muri primarii civitatis Dei, quæ sub nomine Jerusalem sacris in Litteris designatur; nimirum: 1° humilitas, contra superbiam; 2° liberalitas, contra avaritiam; 3° castitas, contra luxuriam; 4° charitas, contra invidiam; 5° abstinentia, contra gulam; 6° patientia, contra iram; 7° devotio, contra acediam. Hi sunt muri quibus sese tuentur filii Dei contra Satanam, suntque arces fortissimæ ad dimicandum contra inferorum regnum. His ædificandis omnem operam impendunt electi, præsuntque huic structuræ genii boni, eos excitantes et adjuvantes.

Primus itaque murus civitatis Dei muro jam descripto civitatis Jericho adversans, et ex diametro oppositus, humilitas nominatur. Hujus fundamenta posuit Christus Dominus, ædificii cœlestis auctor, dum cœlestem suam doctrinam in monte traditam ab illa exorsus est, dicens: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Pauperes enim spiritu humiles intelligi sine controversia est, inquit sanctus Augustinus (*de Virginit.*, cap. 32). Atque huic muro continuo nos cooperari et coædificare docuit verbo et exemplo. Unde ait: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris.* Quod quidem Christi Domini monitum expendens, sanctus Augustinus sic ait: « Huccine redacti sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi in te, ut hoc pro magno discamus a te, quoniam mitis est et humilis corde? Itane magnum est esse parvum, ut nisi a te, qui tam magnus es, fieret, disci omnino non posset? Ita plane. Non enim aliter invenitur requies animæ, nisi, inquieto tumore digesto, quo magna sibi erat quando tibi sana non erat (*de Virginit.*, c. 35). »

Neque mirum quod Christus Jesus humilitatem suos continuo docuerit, et ad eam ædificandam perpetuo hortatus sit, quandoquidem illa fundamentum sit omnis virtutis, omnis boni operis. Audi hac de re eleganter sanctum Chrysostomum: « Bonis operibus nostris humilitatem quasi fundamentum substruamus, ut secure virtutes

superexstruere valeamus; virtus enim non est, nisi conjunctam habeat humilitatem. Qui hoc fundamentum recte jecerit, poterit in quantam voluerit altitudinem structuram excitare. Hæc est inexpugnabilis turris; hæc omne continet ædificium, non sinens ipsum vel a ventorum violentia, vel ab imbrium impetu, vel a spirituum vi dejici, sed omnibus insidiis inaccessum facit et invictum, quasi ex adamante constructum esset (hom. XXXV, *in Genes.*).» Murus ergo hic primus civitatis Dei solidus omnino est, et fortis, potensque contra adversarias potestates, ita ut idem sanctus Chrysostomus iterum in eamdem sententiam sic pronuntiarit : « Nihil humilitate potentius : fortior est petra, solidior adamante, et in majorem securitatem nos collocat, quam queant vel turres, vel urbes, vel muri, omnibusque diaboli machinamentis sublimior facta, insuperabiles reddit (hom. XX et XXX *in Acta Apostolorum*).»

Hunc porro murum variis lapidibus compingi et construi recte asseruimus. Sunt vero hi lapides aut lateres varii actus virtuosi ex humilitate ortum habentes vel illi indivisim conjuncti. Inter hos censentur : contemptus sui, abnegatio propriæ voluntatis et judicii, fuga laudis, confessio proprii peccati, agnitio infirmitatis, amor vilitatis et contemptus, patientia in injuriis et adversis, obedientia prompta in omnibus, modestia in voce, in veste, in incessu, in verbis, exercitium lubens in officiis humilibus. Ex his enim omnibus construitur turris ista sublimis, quæ quo profundior est, eo celsior consurgit, quia ejus celsitudo in cœlum usque se porrigit, pertingens tandem a contemptu sui usque ad conspectum Dei. Ex his quoque omnibus agnoscitur si sit perfectus humilitatis in nobis murus. Nam, teste Cassiano (lib IV *Institutionum*), vera humilitatis his indiciis comprobatur : 1° si homo habeat mortificatas in se omnes voluntates; 2° si nihil, nec actuum suorum, nec cogitationum, suum celaverit superiorem ; 3° si nihil suæ discretioni, se a judicio ejus universa committat, ac monita ejus sitiens libenter auscultet; 4° si in omnibus servet obedientiam, mansuetudinem et patientiæ constantiam; 5° si non solum injuriam inferat nulli ; sed nec ab alio quidem sibimet irrogatam doleat atque tristetur ; 6° si nihil agat, nihil præsumat, quod non vel communis regula, vel majorum cohortentur exempla; 7° si omni vilitate contentus sit, et ad omnia se quæ sibi præbentur velut operarium malum judicabit indignum ; 8° si semetipsum cunctis inferiorem non superficie pronuntiet labiorum, sed intimo cordis credat affectu; 9° si linguam cohibeat, vel non sit clamosus in voce ; 10° si non sit facilis ac promptus in risu. Hactenus Cassianus.

Hoc ædificium spirituale humilitatis non solum Christus, sed et omnes sacri doctores jugiter nobis commendarunt tanquam totius perfectionis fundamentum. De hac re agens Hugo, sic spirituale ædificium cum suis dimensionibus describit : « In spirituali ædificio, fundamenti locus in imo, id est humilitate, quæritur ; in latitudine, id est in charitate, disponitur; in altitudine vero bonorum operum paries erigitur, et divinæ protectionis tectum desuper ponitur; in longitudine autem, id est in patientia, perficitur (*de Claustro animæ*, III). Sic loquuntur et alii Patres, primatum semper humilitati inter omnes virtutes attribuentes, et totam soliditatem spiritualis ædificii in illa consistere conformi voce asserentes. Audiendus est inter hos iterum hac de re disserens sanctus Gregorius : « Qui humilitatem, quæ est mater virtutum, nesciunt, usum sui laboris perdunt, etiamsi bona sint quæ operari videantur. Quia surgentis fabricæ robusta celsitudo non figitur, quæ nequaquam per fundamenti fortitudinem in petra solidatur. Soli igitur ruinæ crescit quod ædificant, quia ante molem fabricæ humilitatis fundamenta non procurant (lib. XVIII *Moral.*). » Conformiter plane loquitur sanctus Augustinus : « Magnus esse vis? a minimo incipe. Cogitas magnam fabricam construere celsitudinis? de fundamento prius cogita humilitatis. Et quantam quisque vult et disponit superimponere molem ædificii, quanto erit majus ædificium, tanto altius fodit fundamentum. Et fabrica quidem cum construitur, in suprema consurgit, qui autem fodit fundamentum, ad ima deprimitur. Ergo et fabrica ante celsitudinem humiliatur, et fastigium post humiliationem erigitur. Quod est fastigium construendæ fabricæ quam molimur? Quo perventurum est cacumen ædificii? Cito dico, usque ad conspectum Dei (serm. X, *de Verbis Domini*).» Sic hac de re uniformis est Augustini, Chrysostomi, Gregorii, aliorumque sacrorum doctorum consensus, asserens, nostro congrue proposito, primum murum civitatis Dei primam structuram cœlestis ædificii esse humilitatem. Hæc alia dona Dei ac virtutes sibi superædificat, qui humilibus Deus dat gratiam, illasque acceptas conservat, quia Spiritus sanctus, donorum omnium auctor, non requiescit nisi super humilem corde; conservatas etiam illas perficit, quia virtus in humilitate et infir-

mitate perficitur, inimicumque omnis gratiæ et omnis peccati initium superbiam debellat; ipsa denique illas coronat, quia ipsa emitur regnum cœlorum : *Beati pauperes*, sive humiles *spiritu*. Quid ita? *Quia ipsorum est regnum cœlorum.*

Concludamus hanc humilitatis commendationem verbis sancti Cypriani de nativitate Christi : « Humilitas primus est religionis introitus, sicut in mundum Christi ingressus; ut quicumque vult pie vivere, humiliter de se sentiat, neque supra se in mirabilibus ambulare præsumat. Fundamentum sanctitatis semper fuit humilitas, nec in cœlo stare potuit superba sublimitas. Hanc primam gratiam, ingrediens mundum, noster parvulus attulit, et a cunabulis nos sibi conformes fieri volens, teneri voluit in vita, quod exhibuit in persona. » Nempe quidquid Christus docuit, quidquid fecit, magisterium humilitatis fuit; et ideo venit ut doceret hominem non debere esse superbum. Humilis Deus, noluit dicere quod ipse non esset, noluit jubere quod ipse non faceret. Vis particularius id cernere?

1° Humilitatem commendans, matrem voluit eligere : *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ* (Luc., c. I).

2° Elegit domum humilem, diversorium animalium; lectum humilem, præsepium; vestem humilem, vilium pannorum involucrum; denique et humilibus pastoribus per angelum suam nuntiat nativitatem.

3° Humilem se exhibet in circumcisione peccatoris signaculum non veritus assumere.

4° In pueritia contemptum in Egypto elegit, in adolescentia humilitatem in Nazareth exhibuit, subditus parentibus (*Luc.*, II).

5° Humiles in suum adscivit consortium, viles, scilicet piscatores.

6° Subdit se humiliter Joanni pro baptismo, ubi mirabile fuit certamen inter humilitatem Salvatoris, et humilitatem præcursoris : *Ego debeo baptizari a te, et tu venis ad me?* ait Joannes. At ipse : *Sine modo; sic nos decet implere omnem justitiam.* Sed vicit humilitate, qui vincebat sublimitate. Cessit humilitas præcursoris, tanquam minor, quia obedientia tulit auxilium humilitati Salvatoris.

7° Parvulum amplectitur et statuit in medio Magister humilitatis, parvulosque ad se venire prohibentes increpavit (*Marc.*, IX et X).

8° Dat humilitatis exemplum miraculorum operatione, dum ait leproso: *Vide nemini dixeris.* Similiter loquitur et apostolis electis in transfiguratione.

9° Humilitatem docet in verbi prædicatione : *Ego gloriam meam non quæro. Doctrina mea non est mea. Ego Patrem honorifico* (Joan., VII et VIII).

10° In fuga, dum regem eum volunt facere, manifestam fecit humilitatem : *Fugit enim in montem ipse solus* (Joan., VI).

11° Ubi melius humilitatis exemplum præbuit, quam in pedum ablutione? *Filius*, inquit, *hominis non venit ministrari, sed ministrare. Exemplum dedi vobis*, etc. (*Matth.*, XX).

Postremo, in passione humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem. Quid ergo superbis, homo tantum habens humilitatis exemplum, superbiæ medicamentum? Quid pellis morticina tenderis? Quid sanies fœda inflaris? Princeps tuus humilis est, et tu superbus? Capiti humili superbum membrum non congruit. Ambula per Christi humilitatem, ut venias ad æternitatem. Deus Christus patria est quo imus; Homo Christus est via qua imus. Ad illum imus, per illum imus, quid timemus ne erremus? An non dixit ille : Discite, non quomodo cœlos et astra feci, sed quomodo mitis sum et humilis corde. Vis capere celsitudinem Dei? cape prius humilitatem Christi. Nunc in civitate Dei in hoc sæculo peregrinante, in Rege ejus Christo maxime humilitas prædicatur et commendatur.

Similiter alii sancti viri non solum verbis, verum etiam potissimum exemplis humilitatem hanc edocuere. Primum hunc murum ædificii celestis et perfectionis spiritualis, primo in se, deinde in aliis ædificare contenderunt, omnes cohortando ad ædificandum prævio suo primo. Unde sanctus Gregorius sic ait: « Vera doctrina humilitatem, quæ magistra est omnium materque virtutum, et loquendo dicere, et vivendo conatur ostendere, ut eam apud discipulos veritatis plus moribus quam sermonibus eloquatur (*Moral*, cap. XXIII). Certe nihil humilius sancto Augustino, nihil humilius Chrysostomo, Gregorio, Ambrosio, Hieronymo. Hi opere et veritate humilitatis magistri exstiterunt, non lingua solum aut eloquio. Consule eorum vitam apud Laur. Surium. Vide etiam quæ de humilitate tractavi in *Virga Aaronis*, tract. III, lect. 7, quæ hic non repeto, brevitati consulens.

Inter omnes porro humillimus plane sanctus Franciscus, qui interrogatus familiariter et sincere a quodam e fratribus suis quid de se sentiret, humillime respondit : « Videor mihi maximus peccatorum. » Cum vero frater ille diceret, impossibile ei esse hoc in conscientia dicere vel sentire, nisi cum injuria divinæ gratiæ, quæ mire in

ipso promicabat, iterum hoc responsum humile accepit : « Si quantumlibet sceleratum hominem tanta fuisset Christus misericordia prosecutus, arbitror sane multo magis quam ego Deo gratiorem fore illum, solertiusque divinæ gratiæ cooperaturum, et ideo miserrimus sum omnium peccatorum. » Agnovit ille humilitatem Francisci profundissimam et solidissimam, quam prius in visione quadam prævidere potuerat. Cum enim esset in comitatu viri Dei, et una cum ipso in quadam ecclesia deserta ferventi oraret affectu, in extasi factus, vidit inter multas in cœlo sedes, unam præ cæteris digniorem, pretiosis lapidibus et omni gloria refulgentem. Miratus intra se præcelsi refulgentiam throni, anxia cœpit cogitatione requirere, quis ad illum deberet assumi. Audivit inter hæc vocem dicentem sibi : « Sedes ista unius de angelis ruentibus fuit, et nunc humili servatur Francisco. » Testis est sanctus Bonaventura in *Vita* ejus (cap. 6).

Quisquis ergo ad angelicam sublimitatem cupit pertingere, et ad civitatis cœlestis societatem, debet muro huic civitatis sanctæ cooperari, debet illum cum divina gratia ædificare. Cujuslibet sis status, sublimis vel vilis, in quolibet statu honoris vel paupertatis, necessaria est humilitatis virtus, sine qua nemo potest salutem assequi; quia sine contemptu sui non pertingitur ad conspectum Dei. Et quidem humilitas his qui in statu inferiori degunt facilior est, illisque conjunctior, de qua continuo eos vel status ipse monet. Quod si superbiant hi, intolerabiles plane sunt, et abominabiles coram Deo et hominibus; dicit enim Sapientia : *Tres species odivit anima mea, divitem mendacem, senem fatuum, pauperem superbum* (Eccli., XXV). Specialiter se odisse pauperem superbum asserit, quia cum ille nullam superbiæ occasionem habeat, quin potius omnis humiliationis materiam, si se circumspiciat, plane intolerabilis est judicandus, si superbiat. At vero inter honores superbia tolerabilis magis videtur et venia digna. Nihilominus etiam eos qui in sublimi positi sunt frequenter monent sacræ Litteræ, ut humilitati studeant, ut propugnaculum hoc primum et fortissimum contra Satanam ædificent, ne ejus imitatores sint, et superbia sua pereant. Hinc illud monitum *Quanto magnus es, humilia te in omnibus* (Ecclesiast., III, 20). In quam sententiam sanctus Bernardus ad Eugenium pontificem sic loquitur : « Cum omni indifferenter personæ humilitas sit quædam turris a facie inimici, nescio quo pacto tamen vis ejus major in majoribus, et clarior in clarioribus comprobatur. Nulla clarior gemma in omni præcipue ornatu pontificis. Salubris copula, ut cogitans te summum pontificem, attendas pariter vilissimum cinerem non fuisse, sed esse. Non est magnum esse humilem in abjectione; magna prorsus et rara virtus est humilitas honorata. In alto non altum sapere, nihil apud homines rarius, nihil Deo charius (lib. III, *de Consideratione*). » Hæc eleganter Bernardus summo scribens pontifici, quæ eadem concernunt omnes in honoris gradu constitutos, ut se adversus ventum superbiæ firmos faciant, tutosque a casu et ruina humilitatis arce.

TRACTATUS SECUNDUS.

DE VITIO AVARITIÆ.

LECTIO PRIMA.

QUID SIT AVARITIA ET QUOTUPLEX.

Alter murus Jerichuntinus tuba sacerdotali diruendus, nominatur avaritia. Est autem avaritia immoderatus appetitus illorum exteriorum bonorum quæ ad sustentationem vitæ hominis ordinata sunt, qualia sunt, aurum, argentum, agri, vineæ, domus, aliæque possessiones. Distingui vero potest duplex avaritia. Est enim quædam avaritia et cupiditas sic immoderata, ut etiam extendat se ad aliena indebite et per nefas desideranda, conquirenda, possidenda; puta per injustitias, dolos, fraudes, rapinas, furta, oppressiones. Et in hanc maxime invehuntur eloquia divina et sanctorum Patrum scripta. Est et alia avaritia, quæ est amor inordinatus circa proprias opes aut res possessas, dum quis nimis amat res exteriores, nimis ardenter illis acquirendis incumbit, nimis tenaciter illas retinet, nimis illis delectatur et animum immergit, licet nolit rapere aut retinere aliena. Et hæc etiam peccatum est, licet non ita grave ut prior illa justitiæ adversa. Mortalem vero culpam potest involvere, si ob illum inordinatum amorem, vel affectum, quis transgrediatur Dei vel Ecclesiæ præcepta; si propter illum negligat quæ sui muneris sunt erga pauperes, aut alios quibus ex charitate obstringitur. Opponitur ergo hæc avaritia liberalitati et charitati, quæ moderatur talem affectum erga externa bona. Neque vero, ut communis plebs existimare solet, illa solum reperitur in divitibus, qui immoderate congregant aut retinent opes supra statum et conditionem suam, sed et in pauperibus locum habet, quibus, licet non sint superflua, immoderato tamen frequenter desiderio illis inhiant, illa qualitercumque acquirere satagunt, et paucis quæ possident affectu nimio inhærent. Hoc etiam advertit sanctus Augustinus, explicans illud *Psal.* LI : *Videbunt justi et timebunt, et super eum ridebunt, et dicent : Ecce homo qui non posuit Deum adjutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum.* Sic in hunc locum disserit Augustinus : « Audivit aliquis pauper prophetam dicentem : *Speravit in multitudine divitiarum,* et continuo attendit pannos suos, respexitque forte circa se divitem ornatius indutum, et ait in corde suo : « De illo dicit, non de me. » Sed subjungit idem Augustinus : « Noli inde te excipere, noli sperare, nisi et tu videris et timueris, ut possis postea ridere. Nam quid tibi prodest, si egeas facultate, et ardeas cupiditate ? » Ergo et avaritiæ pauper obnoxius esse potest, qui animo pauper non est, sed affectu dives; sicut et dives divitentibus affluiis nequaquam cor apponere, imo illis ut materia virtutis recte uti potest. Sunt enim divitiæ indifferentes, et sicut scala ad ascendendum et descendendum indifferentiam habet, sic et illis bene utendo potest quis conscendere in cœlum, vel abutendo descendere in infernum. Sic bonum est et vinum, sed immoderatus ejus usus perniciem affert. Hinc recte dixeris divitias in manu impii esse velut gladium in manu phrenetici, sibi et aliis in perniciem; in manu vero viri pii seges est in meriti, gratiæque et gloriæ semen. Non absimiles sunt opes aquæ Ægypti, quæ in sanguinem versa fuit. Hanc vero asserunt Hebræi in manu Ægyptiorum sanguinem fuisse, in manu Israelitarum aquam mundam. Sic et divitiæ in manu improbi fiunt sanguis, dum illis peccata peccatis cumulat, in manu vero pii aqua munda, per quam peccata eluat. Sic in manu Job justitiam opes operatæ sunt, dum pater est pauperum, oculus cæco, pes claudo : *Si comedi buccellam solus, et pupillus non comedit ex ea;* in manu epulonis evangelici damnationis sunt occasio, dum in luxum abutitur illis, et immisericors erga pauperem Lazarum manet, illum aspernans. Quia vero plerique hominum illis avare abutuntur ad suam perditionem, ideo et apud veteres compedes Plutonis vocantur et apud eosdem, Pluto simul inferorum et divitiarum deus asseritur. Est ergo divitiarum cupiditas, aut amor nimius, hujus muri infernalis fundamentum, contra quod insonat tuba efficax sacrorum eloquiorum, ut funditus murus ille diruatur. Sed videndi sunt muri hujus dimensiones, altitudo et profundum, latitudo et longitudo,

LECTIO SECUNDA.

DE DIMENSIONIBUS MURI AVARITIÆ.

De altitudine.

Altitudo muri avaritiæ ex eo declarari potest, quod in cœlum usque sese erigat. Quod maxime fit, quod propter illam oppressio fit pauperum, pupillorum, viduarum; defraudatio item mercenariorum, similesque injustitiæ, quæ in cœlum clamare dicuntur, more loquendi Scripturæ sacræ. Ascendunt enim in cœlum, ut divinæ vindictæ pondus attrahant super iniquos istos oppressores, muri hujus ædificatores, et Satanæ operarios confusibiles. Unde hos monet sanctus Jacobus : *Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat, et clamor eorum in aures Domini Sabbaoth introivit* (c. v). Idem docet Sapiens, dum ait : *Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam descenderunt, et exclamatio ejus super deducentem eas? A maxilla ascenderunt usque ad cœlum, et Dominus exauditor non delectabitur in illis* (Eccl., XXXI). Murus itaque iste permixtus lacrymis et sanguine pauperum, neutiquam bono constat cæmento, nec firmiter coagmentatur, sed Deo et cœlo pugnante contra ejus altitudinem, in caput ruit ædificantium, et in æternam eorum confusionem.

Deinde ejus altitudo inde declarari potest, quod contra Deum se erigere ex eo censeatur, quia in sacra Scriptura avaritia *idolorum servitus* appelletur : ita enim eam diserte appellat Apostolus (*ad Ephes.*, v). Et hoc verum est, quia avaritia totum cor et mentem hominis sibi vindicat, ita ut vix aliud cogitet quam de augendis lucris, noctes diesque in his insumat. Et ita avarus Mammonæ corpus velut immolat, per assiduos labores, ex amore lucri ; immolat illi et animam per varia peccata quæ inde obveniunt. Habet ergo avarus opes pro Deo, id enim cuique Deus est, quod semper in mente habet, cui totus intendit, in quo totum cor, totam curam, totam fiduciam figit, cui et totam vitam dicat. An forte idololatra est qui duo grana thuris offert altari et idolo Mercurii ; ille vero idololatra non judicabitur, qui totum vitæ obsequium defert pecuniæ et creaturæ ? Certe impossibile est servire Deo et Mammonæ, ut asserit Evangelium. Servit autem Mammonæ, qui nummo servit et pecuniæ, plus sollicitus de pecunia quam de divina gratia, plus curans lucrum in arca, quam damnum in conscientia ; sic enim plus censetur colere nummum quam Deum, quandoquidem ei obsequitur servitute damnosa, quam et divinæ præfert servituti.

Deinde magna est similitudo inter idololatram et avarum, quia, ut ait Innocentius, « sicut idololatra servit simulacro, sic avarus servit thesauro. Nam ille cultum idololatriæ diligenter ampliat, et iste cumulum pecuniæ libenter augmentat ; ille cum diligentia colit simulacrum, et iste cum omni cura custodit thesaurum ; ille spem ponit in idololatria et idolo, et iste spem ponit in pecunia et nummo ; ille timet mutilare simulacrum, et iste timet minuere thesaurum (lib. *de Vilitate conditionis humanæ*). Dicamus ergo simulacra avarorum esse argentum et aurum, quæ præ reverentia vix videntur audere tangere, sed inani eorum aspectu solum delectantur, uti late deducit sanctus Chrysostomus (cap. v *ad Ephesios*).

Declaremus id exemplis. — An non idololatra is de quo Robertus de Licio, theologus ordinis minorum, in suo *Quadragesimali?* « Vidi, inquit ipse, quemdam in extremis laborantem, qui ditissimus erat, et divitias non sine peccato congregaverat. Cumque monerem eum ut jam animæ salutem quæreret, ejusmodi monitum haud lubens audiebat. Quinimo, in lectulo in quo jacebat se volvens, suspirabat, gemebat, imo rugiebat dicens : « O quantum laboravi ut thesaurizarem, et alii meis fruentur thesauris ! O divitiæ, o pecuniæ, o gemmæ, et jocalia mea, quis vos possidebit, et quibus vos relinquam ? » In his itaque figens cor et animum, misere expiravit. Sic qui prius Mammonæ corporis labores cordisque affectum voverat, jam illi et animam e corpore egredientem victimam æternam infelicissime immolavit.

An non etiam idololatra is de quo Prosper lib. *de Dono timoris*? — « Quidam, inquit, pecuniæ semper amantissimus, cum opes plurimas congregasset, nihilque unquam pietatis officiis impendisset, subita morte raptus est. Cadaver autem ejus, amicis præsentibus et petentibus, apertum est, ut despiceretur quænam tam repentinæ mortis causa foret. At cor in eo non fuit repertum, omnibus in admirationem raptis. Paulo post cubiculum aditur, ubi thesaurus erat, atque, cista aperta, cor hominis reperiunt inter manus dæmonis, qui, instar draconis, super illud sedebat, ac in varias partes discerpebat ; dixitque astantibus, hoc aurum et argentum pretium esse cordis, quod ille sibi antea vendiderat et voverat. » O infelicem mercatorem ! O infelicem idololatram, Mammonæ servum.

An non ille idololatra pecuniæ, de quo

Niderus in *Formicario* : « Quidam, inquit, in civitate Constantiæ, in morbum incidens, ut pecuniæ suæ parceret, deferri se curavit in xenodochium. Cum jam desperabundus vitæ termino appropinquaret, curavit sibi jusculum præparari quod sorberet, atque in illo aurum suum clam cochleari commiscens, dum putat deglutire, tandem post [illegible] [illegible] [illegible] suffocatus, expiravit (lib. III, cap. 5). »

Denique, nonne sese nummum ut numen adorare apertissime ostendit ille de quo in *Annalibus Societatis* refertur, quod nulla sacerdotis instantia ad confitendum induci potuerit. Sacerdote autem e cubiculo exeunte, vocavit uxorem, et sibi in disco copiam auri afferri jussit, ac deinde illud osculis frequenter repetitis ori admovens, dixit : *Tu es deus meus, in te omnis spes mea.* Cum aliquanto tempore oculos, cor, animum, in præsens illud aurum idololatrans intendisset, tandem miserrime animam exhalavit.

Magna est igitur altitudo hujus peccati sese contra Deum extollentis, dum divinum cultum quantum ad aliquem modum censetur tribuere creaturæ. Magna ejus altitudo, quandoquidem etiam usque ad deicidium, pecuniæ cupiditas hominem potuerit perducere, dum Judas, avaritia excæcatus, Christum magistrum suum Deum hominem neci objecit hostibusque tradidit ; de quo recte ait sanctus Cyprianus : « Usque ad mortem Domini amor lucri se ingerit. » Magna ejus altitudo, dum ex cupiditate avara, perjuria prodeunt nefanda, quæ divinam impetunt majestatem. Magna ejus altitudo, dum per violentiam et oppressionem inopum, in cœlum usque suum tollit clamorem, aures Domini Sabaoth pervadentem (*de Opere et Eleemosyn.*).

LECTIO III.

DE PROFUNDITATE AVARITIÆ.

Profunditas avaritiæ dici potest ejus insatiabilitas, propter quam inferno comparatur. Sic enim dicit Sapiens : *Infernus et perditio nunquam implentur, sic et oculi hominum insatiabiles* (Prov., XXVII). *Insatiabilis est oculus cupidi* (Eccl., XIV) : Nempe, sicut dicit Isaias, *dilatavit infernus animam suam et os suum absque termino ;* sic et de avaritia dicimus : Dilatat animam suam et os suum absque termino ; quia avarus nunquam implebitur pecunia, teste *Ecclesiastico* (cap. V), sed est in eo semper ignis cupiditatis exardescens, *qui nunquam dicit : Sufficit;* est in eo sanguisugæ infernalis filia, *quæ semper dicit : Affer, affer ;* cor ejus terrenum et aridum, terra illa est *quæ nunquam satiatur aqua.* Ex abysso igitur profundissima murus avaritiæ consurgit, nec ullum habet supra aut infra terminum. Unde Augustinus, vel quisquis est auctor sermonis *Ad fratres in eremo*, ait : « O pestis [illegible] O [illegible] radix ! O [illegible] semper [illegible] concupiscentia, sola [illegible] nullo [illegible] fine. [illegible] terra [illegible] terminatur, aqua suis finibus limitatur, aer suo fine concluditur, cœlum suis terminis arctatur, sola avaritia terminum nescit. O avare, si cuncta terra tibi datur, mare quæris. Sed si terra et mare, aerem petis. Sed si mare, terram et aerem possederis, adhuc cœlum ambis, et ipsum penetrare affectas. Et si cœlum penetraveris, adhuc non quiesces, donec Deo te adæquaveris, vel Altissimo superior fueris (serm. XLVIII). »

Oculum cupidi insatiabilem esse, nonne satis demonstravit Alexander ? Hic cum a Democrito philosopho audisset innumeros mundos esse, ingemuit ; et cum necdum uno plene potiretur, ad alios imaginarios etiam cupiditatem extendit, nec uno contentus fuit. Sic ferocissima pestis est cupiditas, quæ solet quos capit egenos efficere, cum finem acquirendi non venit, sed magis quo fuerit locupletata mendicat. Propterea quidam sapiens Alexandro interroganti : « Doce nos aliquid sapientiæ plenum, » in hunc modum respondisse fertur : « Si ego sapientiam a Deo acceptam tibi communicare volo, non habes quo tale munus capias ; impleverunt enim animam tuam immodicæ cupiditates. Sed et quomodo desiderio tuo possum satisfacere, quod totus orbis tibi serviens explere non potest, aut frænare ? Interim hoc habe a me breve sapientiæ documentum. Omnia licet velis possidere, tandem necesse est ut telluris tantum postremo possideas, quantum vides me jacentem occupare. »

Sed et illa quæ apud antiquos reperitur narratio seu apologus de rege Mida, insatiabilem hominum recte arguit cupiditatem, de qua sic Fulgentius : « Midas rex petiit, ex magna rerum temporalium avaritia, ut quiquid tangeret, aurum fieret. Id vero cum obtinuisset, munus in ultionem conversum est, cum cibus et potus in auri naturam obrigescerent. » Sic nempe avarus pecuniæ cuncta deputat, et se fami destinat, et adeo stultus est, ut aurum sitire et adamare videatur, et fame enecari, dum sibi benefacere vix audet. Propterea Mithridates rex, teste Plinio (*Natur. Hist.*, lib. XXXIII, c. 31), cum Aquilium ducem,

hominem super omnes mortales avaritiæ deditum, bello superasset, jussit aurum liquefactum ori ejus infundi, dicens : « Aurum sitisti, aurum bibe. »

Hæc profunda abyssus avaritiæ, et auri cupiditas, etiam usque ad effodienda sepulcra, et exenterandos mortuos sese extendit, non solum in vivos, sed et in defunctos crudelis. Hoc cum advertisset Semiramis (ut refert Ælianus), ut hanc cæcam et feram cupiditatem argueret, sepulcro suo inscribi moriens jussit : « Si quis rex pecunia indiget, hoc monumentum diruat. » Darius rex hac epigraphe sepulcrali invitatus, aperuit tumulum, sed sua spe frustratus est, et delusus ; nec enim nummos reperit, sed tantum hoc intus scriptum : « Nisi esses insatiabilis, sepulcrum mortuorum non attingeres. »

Profunditas quoque avaritiæ declarari potest, tum ex eo quod suos sectatores in profundum mergat interitum, tum ex eo quod ad profundissima deducat peccata. Generat enim, teste Apostolo, desideria nociva, quæ mergunt hominem in perditionem, illum inextricabiliter absorbent. Ideo dicebat sanctus Augustinus : « Amas sæculum, absorbebit te. Amatores suos vorare novit, non portare. » Similiter dicimus : Amas terrena et sæcularia bona, absorbebunt te, non portabunt, fluctus sunt super quibus ambulare gaudes, abyssus est super qua ambulare gestis oneratus ; haud vero id fiet, sed involvaris necesse est et mergaris. Imo, non mirum si avari demerguntur ; alligatam enim gerunt ad collum quasi molam asinariam, quamcumque suam possessionem, cui immoderato affectu adhærent.

Sed et profundissima peccata ad quæ deducit avaritia nota satis sunt, nempe : homicidia et parricidia, sacrilegia, proditiones, et alia gravissima flagitia, ut ideo dixerit poeta :

> Quid non mortalia pectora cogis,
> Auri sacra fames ?

Addamus denique illi annexam esse profundam cæcitatem, quia oculos obnubit sectatorum suorum, ut molam trahant in circuitu, instar Samsonis a Philisthæis obcæcati. Quid est enim mola, nisi terrenorum volubilitas cui continuo sunt affixi ? Hanc gravi volvunt labore ; at illa inquietis curis jugiter volvuntur et ipsi. Et certe nec tanta anxietate hanc volverent, nec inquieto motu ita volverentur, nisi oculos prius perdidissent, sicut nec Samson ad id deduci potuisset, nisi oculis prius sibi erutis. Et iterum, sicut Tobias, calido stercore hirundinum cæcus luget quod cœli lumen intueri nequeat, sic et his merito lugendum foret, quod accumulatione temporalium bonorum, quæ tanquam stercora reputat Apostolus, oculi eorum ita gravati sint, ut videre non possint lumen cœli. Nec mirum, quia cum erexerit eis Deus vultum, et aciem oculorum dederit, ut quæ sursum sunt intueantur, e contra ipsi oculos suos statuerunt declinare in terram, cujus pulvere respersi lumen perdunt. Et ita quidem perdunt aliqui, ut neque cœlum esse credere videantur, neque infernum ; quia nec peccatum multiplex quo circumvolvuntur agnoscunt. Quapropter quosdam ob avaritiam excæcatos a religione christiana excidere testatur Apostolus, dicens : *Radix omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide.* In quem locum sic loquitur sanctus Ambrosius : « Vides ergo quia qui pecuniam appetit, fidem perdit ; qui aurum redigit, gratiam prodigit ; avaritia enim cæcitas est, errorem religionis inducit. Cæca, inquam, est avaritia, sed adversis fraudum oculata ingeniis, non videt quæ divinitatis sunt, sed cogitat quæ cupiditatis (serm. LIX). » Ideo et multi hoc tempore ob cæcum amorem patrimonii sui et divitiarum, hæresim amplectuntur, vel in ea detinentur, ne his priventur, quamvis cœlesti inspiratione satis agnoscant se errare. Sic serpenti terram comedenti ipsi cibus et præda fiunt, quia terreni, cœlumque perdunt, ob affectum ad terrena, mira et profunda cæcitate avaritiæ delusi. Hoc ipsum deplorat sanctus Cyprianus multis contigisse suo tempore, in sermone *de Lapsis.*

LECTIO QUARTA.

DE LATITUDINE MURI AVARITIÆ.

Latitudo muri avaritiæ declarari potest ex variis quæ illi annectuntur et superstruuntur peccatis, quæ sunt quasi lateres igne cupiditatis decocti, et cæmento tartareo diabolicæ suggestionis coalescentes, quibus mirum in modum dilatatur et fortis efficitur hic Satanæ murus. Et quidem, generaliter loquendo, omne genus peccati ex fundamento cupiditatis exsurgere videmus, ideoque ad hunc murum pertinent quadam ratione vitia omnia cætera ; unde et divitiæ dicuntur *mammona iniquitatis,* idque, teste sancto Ambrosio, non solum quia sunt frequenter inique partæ, sed etiam quia sunt omnis iniquitatis causæ et fomenta. Ac imprimis opes superbiam generant, quia facile dives inflatur et extollitur, cum paupertas hominem in officio

soleat continere. Deinde ex illa iræ; pauper enim lacessitus tacet et patientiam habet, non habens potentiam se vindicandi; dives litigat, prosequitur vindictam, fidens pecuniæ. Invidia quoque cognata est avaritiæ, quia ditiori invidet, qui illas cupide coacervat. Gulæ etiam materiam suggerunt divitiæ, cum pauper pane et sale debeat esse contentus. Et quia domi oportet graves splendidæ mensæ sustinere sumptus, grandia etiam oportet aucupari lucra, et quidem per fraudes, rapinas et oppressiones. Abyssus expensarum abyssum invocat injustorum lucrorum in domo divitum. Luxuriam vero ex opibus oriri et per illas foveri, haud est ignotum. Denique et acedia opes comitatur. Dum paupertas pondus diei et æstum portat, ut necessaria acquirat, abundantia facit ut otio multi torpeant, avaro interim labores pauperum comedente. Singula fere hæc in divite evangelico intueri licet, et ex verbis ipsius aperte colligere, dum dicit : *Anima mea, habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare.* Primo enim dicit : *Anima mea, habes bona plurima;* en inflatio superbiæ, tumor, jactantia et vana complacentia. Secundo ait : *Reposita in annos plurimos;* en accumulatio immoderata. Tertio subdit : *Requiesce;* en acedia, torpor et ignavia. Quarto adjicit : *Comede, bibe;* en gula, en ebrietas. Quinto dicit : *Epulare;* en luxus ventris, et inde subsequens luxuria. Ergo radix omnium malorum cupiditas, fundamentumque cui multiplicia superstruuntur peccata.

Sed sunt quædam specialia peccata, ex avaritia specialiter ortum habentia, ex quibus murum hunc nostrum Jerichuntinum particularius construi et dilatari asserimus. Possunt vero duplicis sortis distingui, tanquam duplicis seriei in eadem structura lateres, sicut et duplicem avaritiam supra distinximus. Est enim avaritia quæ opponitur liberalitati tantum, non justitiæ. Ex hac oriuntur non solum accumulatio immoderata et tenacitas nimia, sed et obduratio mentis, et erga pauperes immisericordia, sollicitudo quoque inquieta, et anxietas superflua et damnosa, item neglectus rerum divinarum rerumque salutis, fiduciaque nimia in rebus sæculi et in divitiis. En lutei lateres paleis Ægypti commixti, ex quibus consurgit prima series muri nostri. Est et altera avaritia justitiæ quoque adversa, quæ per nefas accumulat, et ex ea oriuntur usura et fraudulenta negotiatio, mendacium et perjurium, furtum, rapina, sacrilegium, oppressio pauperum, et similia vitia. En secunda series laterum ex quibus murus hic compingitur. Paucis ergo disseremus de singulis, ac primo quidem de primæ seriei lateribus.

LECTIO QUINTA.

DE OBDURATIONE ET IMMISERICORDIA, ET DE PRIMA SERIE AVARITIÆ.

Primo loco constituamus inter lateres hujus muri, durum illum et igne tartareo excoctum laterem, qui dicitur obduratio et immisericordia erga pauperes. Hæc enim ex avaritia ortum habet, sæpiusque in Scriptura condemnatur. Diserte de ea Dominus per os Sapientis pronuntiat : *Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit, et non exaudietur* (Prov., XXI). Id vero confirmat evangelica doctrina exemplo divitis in Lazarum mendicum et ad januam jacentem duri et immisericordis, qui postea inclamat pro stilla aquæ refrigerantis, nec exauditur. Sic inter causas eversionis Sodomæ apud Ezechielem (XVI) enumeratur immisericordia. Dicitur enim ibi : *Hæc fuit iniquitas Sodomæ : superbia, saturitas panis, et abundantia, et otium ipsius et filiarum ejus, et manum egeno et pauperi non porrigebant.*

Horum vero avarorum inanes excusationes perstringit eleganter sanctus Basilius : « Quantam, inquit, te Deo beneficentissimo gratiam habere, et hilarem esse simul, et in inopes liberalem esse oportebat, quod non ipse pro foribus alienis cogeris obstreperus esse et querelus; sed tuas alii occupant. Nunc autem tristis es, et rogatu difficilis. Unam tantum nosti vocem : « Non habeo, non dabo, nam pauper quoque ego sum (hom. VI *Variorum Argumentorum*). » Hæc, scilicet, est prima excusatio, multis communis cum rogantur, et mendacio quidem conjuncta excusatio, ut instantem egenum a se propulsent. Recte vero respondet sanctus Basilius his verbis : « Pauper es profecto, pauper et omnium egens bonorum; pauper, inquam, charitate pauper, pauper æterna spe. » Iterum his respondet idem, homilia *in Divites avaros*, quæ est septima inter homilias Variorum argumentorum : « Tu pauperem teipsum dicis, et ego tecum sentio. Pauper profecto est qui multis indiget. Ille autem indiget, qui nunquam satiatur. Insatiabilem concupiscentia reddit. Decem talentis totidem addere contendis, deinde viginti coactis, etiam totidem, nec solum crescendo non expletur, sed ardentior redditur appetitus; sic semper eges, semper pauper manes. » Sed replicant avari : « Cui facio injuriam, si mea

retineo conservoque? » — Respondet iterum Basilius : « Quæ illa dic mihi tua? Unde accepta hæc ad traducendam præsentem hanc vitam invexisti? Perinde facis ac si quis in theatro locum spectandi mox ut antevertit aliis arripere, cæteros abarcet ingressu, suo unius usui adjudicans quod ad omnium communem usum proponitur. Tales et divites existunt. Communia namque cum priores obtinuerint, propria faciunt occupando. Nonne nudus ex utero matris excidisti, nudusque rursus revertéris ad humum? Hæc tibi præsentia bona, unde? Si a casu dixeris, impius es, cum non agnoscens qui te condidit, neque illi qui dedit rependens gratiam. Quod si ex Deo te illa habere fateris, dic mihi, quamobrem hæc sortitus es? Non enim injustus est Deus, qui ea quæ sunt ad victum inæqualiter nobis diviserit. Cur tu dives es, ille pauper? Profecto non ob aliam causam, nisi ut tu benignitatis ac fidelis administrationis mercedem accipias, ille vero patientiæ maximis tormentis honoretur. Tu vero insatiabilis avaritiæ lacertis omnia circumplexus, et homines illis privans, neminem te lædere putas, cum quæ ad distribuendum perceperis, tibi propria facis? Esurientis est panis quem tu retines, nudi est vestis quam in arca custodis, discalceati calceus qui apud te marcescit, egentis argentum quod tu terræ infossum possides. Quare, tot injurius es hominibus, quot poteras opem conferre. O quanto dignum pretio tibi censebitur in die judicii verbum illud : *Venite, benedicti Patris mei, possidete regnum vobis paratum a constitutione mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere.* Quanta rursum trepidatio ac sudor, quantæ ob oculos tenebræ se tibi circumfundent, condemnationem audienti : *Ite, maledicti, in ignem æternum et tenebras exteriores, paratas diabolo et angelis ejus. Esurivi, et non dedistis mihi manducare, etc.* Non ibi rapax accusatur, sed qui substantiam non communicaverit, condemnatur.

Secunda excusatio avarorum in paupéres immisericordium est ista : « Incertum est quid futurum sit; necessitati quæ nos quandoque urgere posset, providendum est. » Respondet sanctus Basilius eleganter : « At longe incertior defossi thesauri usus; nec tamen pœna incerta, quæ tuorum morum manet inhumanitatem. » Probat id ipse et ostendit in particulari, dum addit : « Vidi ego multos jejunantes, orantes, præteritorum pœnitentia suspirantes, omnum denique sine sumptu pietatem ostendentes, egentibus vero ne obolum quidem præbentes. Quid his cæterarum virtutum diligentia prodest? Non propterea regnum Dei consequentur. Quid, miser, respondebis Judici? Parietes vestis, non homines vestis! Equos ornas phaleris, fratrem tuum amictum laceris pannis aspernaris! Frumentum retinendo perdis, esurientes non respicis! »

Tertia excusatio obduratorum et immisericordium, cum multi rogantes concurrunt, est ista : « Non possumus omnibus sufficere. » Respondet sanctus Basilius : « Cum lingua tu, o avare, sic loquendo pejeres, etiam manu perjurus efficeris. Licet enim illa taceat, mendacium tamen tuum deprædicat, annulo quem in digito habes conspicua et illustris. Annulus, inquam, tuus multis posset sufficere. Una tantum tuarum vestium arcula hos qui frigore rigent vestire posset. Verum inexoratus abs re pauperem rejicis, nec metuis Judicis moras. Non te misceat misericordiam non invenies. Non aperuisti domum tuam : a regno Dei excluderis. Non dedisti panem : vitam non recipies æternam. Hæ sunt Judicis minæ, quas præcavere deberes. »

Quarta excusatio est : « Liberis nostris est providendum. » Respondet sanctus Basilius : « Plausibilis est ista avaritiæ excusatio : liberos prætexitis, ac interea cordibus vestris satisfacitis. Dic, quæso, cum Deum orasti, et pro fecunditate eum precatus es, ut fieres liberorum pater, addidistine illud : Da liberos, ut causa sint ne præceptis tuis obediam; da mihi liberos, ne veniam in regnum cœlorum? Præterea, quis tibi sponsor de ipsorum fuerit voluntate ac ingenio ut recte datis relictisque utantur; nam multis divitiæ luxuriæ sunt causa. An non audistis *Ecclesiasten* dicentem : *Vidi stultitiam multam et gravem, divitias in malum custodientibus ipsis converti.* Et rursus : *Relinquo ego homini post me, et quis novit si sapiens erit aut stultus?* Considera itaque ne cum multis ærumnis opes cumulatas, peccatorum materiam aliis tradas, duplicique plectaris postmodum pœna, et tuorum criminum causa, et aliorum quibus causam dederis. Nonne cunctis liberis conjunctior est tibi anima tua? Huic tu primas da partes divitis hæreditatis, vitæ videlicet æternæ divitem materiam; deinde filiis victum tribue. »

Quinta excusatio est eorum qui liberis carent : « Ego dum vixero bonis meis frui volo. Post mortem vero in testamento Christum et pauperes hæredes scribam. » Respondet sanctus Basilius : Scilicet magna dignus eris liberalitatis laude, magnus tibi honor debebitur et gratia, si in sepulcro jacens, et in terram conversus, magnificus

ac sumptuosus appareas. Dic cujus mercedem temporis potissimum exposces, vitæne an mortis? Nam si tempore, quod ad promerendum datur, in voluptatibus ac deliciis absumpto, pauperes nequaquam respexisti, mortuus cujusnam actionis aut operis mercedem es petiturus? » Addit denique et hoc responsum idem vir sanctus : « Quis exitus tui tempus nuntiabit? Quis de mortis genere sponsor? Quot vidimus repentine ac vi vel casu exstingui, qui præ doloris ac spiritus angustia, ne vocem quidem emittere potuerunt. Quot etiam febris a sensu alienos facit. Quid igitur tempus exspectas, in quo sæpe rationis compos non eris? Enim vero nox profunda, morbus gravis, nullus circa adjutor, imo potius qui hæreditati insidiatur, paratus aderit. »

His ergo omnibus excusationibus calvis tenacium hominum et avarorum, totidem responsis ample respondet vir sanctissimus, ut omnem obdurationem et immisericordiam ab eorum animis eliminet. Quæ quidem responsa digna sunt ut ab animo christiano ponderentur in pondere et statera sanctuarii, ideoque ea iisdem quibus ipse verbis expressi, ut ab ipsius auctoritate etiam pondus sortiantur.

De inquietudine ob avaritiam.

Inquietudo et anxietas superflua secundo loco constitui potest inter lateres duros muri avaritiæ. Ista enim oriri solet ex avaritia et cupiditate, nec parum damni animæ afferre. Propterea divitiæ in Evangelio spinæ vocantur, quia, interprete sancto Gregorio, aculeis sollicitudinum mentes lacerant, et corda avarorum pungunt, sicque peccati vulnus infligunt, et mentem frequenter cruentant. Ideo etiam dixit Ecclesiastes : *Peccatori Deus dedit afflictionem, et curam superfluam, ut addat et congreget. Cuncti dies ejus doloribus et ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit. Et hoc vanitas est et sollicitudo mentis.* Loquitur ibi *Ecclesiastes* de homine cupido et avaro, semper inquieto, semper anxio. Hunc cani famelico eleganter comparat Seneca : « Vidisti aliquando canem missa a domino frusta panis aut carnis aperto ore captantem? Quidquid excipit, protinus integrum dimittit, et properat ad spem futuri. Idem evenit nobis. Quidquid fortuna expetentibus projicit, id sine ulla voluptate dimittimus, et statim ad rapinam alterius erecti et attenti stamus (ep. LXXIV, *ad Lucilium*). » Hæc ille.

Sollicitudinem porro necessariam filiis Adæ, ut sibi de necessariis provideant, si fuerit sine diffidentia aut anxietate nimia, non condemnat Scriptura, quandoquidem primævo decreto sanxerit Deus, ut homo in sudore vultus sui vescatur pane suo.

Hanc sollicitudinem omni arte annexam *Ecclesiasticus* diserte describit. Primo enim sic dicit de rusticis: *Qui tenet aratrum, et qui gloriatur in jaculo, stimulo boves agitat, et conversatur in operibus eorum, et enarratio ejus in filiis taurorum. Cor suum dabit ad versandos sulcos, et vigilia ejus in sagina vaccarum* (cap. XXXVIII). Hæc est sollicitudo nostrorum rusticorum, quæ quidem non est reprobanda, quando cor nimium his non immergitur, ita ut propterea non negligant divina et saluti necessaria, si damnum quoque proximi quantum in se est devitent. Sed frequenter avaritia sese interserit, fraudulentia, divinorumque neglectus. At quando hæc absunt et finis bonus hisce operibus laboriosis præfigitur, puta alere familiam, necessitati suæ et liberorum providere, sollicitudo moderata etiam meritoria est, et apud Deum laude digna; sicut et otium, et socordia in his qui hujusce professionis sunt merito condemnantur: *Nam homo natus est ad laborem, sicut avis ad volatum,* inquit Job. Et ideo primus agriculturæ exemplum dedit Adam, quem secuti sunt patriarchæ, imo et quidam ex prophetis. De Noe dicit Scriptura, quod vir agricola fuerit, qui cœpit exercere terram. Elias quoque Elisæum vocans et ungens prophetam, invenit arantem duodecim jugis boum, et unxit eum imponendo pallium suum super ipsum. Amos etiam, propheta celebris, armentarius fuit et sequens boves, sicque cor suum dabat ad sulcos versandos. Ergo sollicitudo illa non est condemnanda.

Secundo dicit Ecclesiasticus: *Sic omnis faber et architectus, qui noctem tanquam diem transigit, qui sculpit signacula sculptilia, et assiduitas ejus variat picturam. Cor suum dabit in similitudinem picturæ, vigilia sua perficiet opus.* Et quidem quandoque etiam illi necessaria est illa sollicitudo, ut provideatur familiæ, sicut de priori arte dictum est; facile vero excessus committitur, nec modus servatur.

Tertio ait ibidem Ecclesiasticus : *Sic et ferrarius faber, sedens juxta incudem, considerat opus ferri. Vapor ignis uret carnes ejus et in calore fornacis concertatur. Vox mallei innovat aurem ejus, et contra similitudinem vasis oculus ejus. Cor suum dabit in consummationem operum, et vigilia sua ornabit in perfectionem.* Atque utinam ita cor suum det vasis suis formandis,

ut tamen non obliviscatur corde se a Domino ut vas formatum, et expoliendum ut vas aureum et argenteum Domini usibus profuturum, sicque interius se disponat ut inter vasa gloriæ deputetur, et æternis ignibus non destinetur.

Quarto addit: *Sic figulus sedens ad opus suum, convertens pedibus suis rotam, qui in sollicitudine positus est semper propter opus suum. Cor suum dabit ut consummet linitionem, et vigilia sua mundabit fornacem.*

Et hi itaque omnes haud reprobandi, nec similes artifices laboriosi et solliciti in suo opere, quia sine his omnibus non constat civitas. Sed quia facile cupiditas et immoderatio se interserit sollicitudinis, ideo *Ecclesiasticus*, postquam de uno quoque disseruit, de singulis subjicit: *Cor suum dabit*, etc. Item et *vigilia ejus*, etc. Indicat igitur, amore lucri, cor nocte dieque terrenis his operibus facile nimium implicari. Quam immoderationem vitantes quidam, etiam sanctitatis nomen sunt adepti, licet vile artificium profitentes.

Sic inter agricolas eminet sanctitate sanctus Isidorus, stivam et aratrum professione secutus sub imperio herili.

Sic et sanctus Joseph, faber lignarius, et non nisi ex opere manuum victitans, meruit eligi sponsus Mariæ, nutritius Christi.

Sic coriarius Alexandrinus, ad quem sanctus Antonius missus est, sedens in opere suo, divina voce meruit, tanquam humilitatis exemplar honorari.

Sic Crispinus et Crispinianus sutoriam sunt artem professi, operarii inconfusibiles coram Domino, pro quo et martyrio sunt affecti.

Sic fabris ferrariis revelata fuit confraternitas illa celebris sancti Eligii, quæ peste infectos visitat sepelitque sine periculo apud Bethunienses.

Sic sanctus ipse Eligius aurifaber fuit, in opere suo strenuus et ingeniosus. Deinde evectus est ad Ecclesiæ curam pastoralem, ut vasis gloriæ aureis et argenteis efformandis totus insudaret.

Sic Paulus, tabernaculorum opifex, nocte et die laborat, ut se opere manuum suarum sustentet, ne ex Evangelio lucrum captare videatur.

Sic et omnes antiqui anachoretæ et eremorum incolæ opere manuum victitabant, sportas contexendo aliaque laboriosa opera conficiendo; sed divino cultui primum animo toto dediti erant.

De neglectu divinorum ob avaritiam.

Neglectus divinorum et salutarium ex avaritia oritur, et sollicitudine nimia temporalium. Impossibile enim est servire Deo et Mammonæ, servire Deo et divitiis, cor apponendo illis quærendis, vel quæsitis totum affectum addicendo. Impossibile est cœlum et terram simul aspicere; sic et oculos mentis terrenis et cœlestibus simul intendere. Hinc experientia vidimus, eos qui magna cupiditate terrenis inhiant, parvam et raram gerere curam salutis, sacramenta vix frequentare, divina officia negligere, ut suis vacent negotiis, conscientiæ examen prætermittere, mortis aut judicii raro meminisse, verbi divini semen vel non excipere vel suffocare, hæreditatis cœlestis et patrimonii filiorum Dei desiderium vix cum fervore concipere; quia, tanquam terrigenæ et filii terræ, terram amant, terram sapiunt, terram accumulant terram hereditate ambiunt et excolunt. Hos recte compara veris filiis Gad, qui cum ad terram promissionis ducerentur, voluerunt figere domicilium in monte Galaad, ejus contenti fertilitate, sicque *pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.* An non aliqui similes inter filios hominum, qui ita gravi corde ad terrena sunt depressi, ut videantur parum curare cœlestia promissa, si modo securitas eis daretur fruendi his terrenis? Dicamus ergo cum Ecclesiastico: *Difficile exuitur negotians a negligentia* (c. XXVI). Hoc aliqui interpretes intelligunt de negligentia salutis, ut sit sensus: difficile exuitur a negligentia salutis qui nimis inhiat terrenis lucris et negotiis. Inde enim, teste Augustino, in *Psal.* LXX, dictum est *negotium*, quod negat quærere otium, et veram in Deo quietem; otium, inquam, de quo Psalmista: *Vacate et videte quoniam ego sum Deus.* O cæca et malesuada cupiditas! quæ ita avide sectaris res perituras, ut amittas æternas, quibus ut vacet homo creatus est, hic eas contemplando et suspirando, illic fruendo. De hac cupiditate neglectum salutis inducente sic loquitur sanctus Bernardus: « Currus avaritiæ vehitur rotis quatuor vitiorum, quæ sunt: pusillanimitas, inhumanitas, contemptus Dei, mortis oblivio. Porro jumenta trahentia sunt rapacitas et tenacitas. His ambobus unus auriga præsidet, ardor habendi. Hic auriga ad urgendum trahentia jumenta flagellis utitur acerrimis, libidine acquirendi et metu amittendi. Hæc sola avaritia, quia conducere plures non non patitur, uno contenta est servitore (serm. XXXVIII, *super Cant.*). »

De fiducia in opibus.

Fiducia quoque nimia in rebus sæculi et opibus agnata est avaris, nec parum illis damnosa. Unde propheta : *Væ qui opulenti estis in Sion, et confiditis in monte Samariæ*, monte scilicet fertili et opulento. Similiter et Apostolus monet Timotheum : *Præcipe divitibus hujus sæculi non sublime sapere, nec sperare in incerto divitiarum; sed sperare in Deo vivo, bene agere, dives fieri in operibus bonis, facile tribuere, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam* (c. VI). Incerta ergo spes in divitiis, cum et illæ sint incertæ, axi versatili fortunæ obnoxiæ. Cito adventant, cito eunt et intereunt, faciunt sibi alas et avolant. Hedera sunt Jonæ umbrosa, sed cito virens, cito arescens. Ascensu diluculi, verme oriente et vento urente, concidit hedera; sic et opes et fiducia in illis collocata, parvo vento, parvo verme intermoriuntur. Et licet tota vita durent, in fine deserendæ sunt non sine dolore et confusione, dicente Job : *Dives cum dormierit, nihil secum auferet, aperiet oculos, et nihil inveniet.* Ideo diviti illi evangelico fiduciam omnem in suis divitiis collocanti et dicenti: *Anima mea, habes reposita multa bona in annos plurimos, requiesce nunc, bibe, epulare,* respondet vox divina : *Stulte, hac nocte repetent animam tuam a te, et quæ parasti cujus erunt* (Luc., XII) ? Sed de hac fiducia in rebus cœli quam inanis sit, instabilis, Deoque injuria, late deduxi *de Spe* (tract. I, lect. III), ideoque illuc lectorem remitto.

LECTIO SEXTA.

DE SECUNDA SERIE AVARITIÆ.

De usura.

Primum lapidem in secunda serie usuram esse diximus. Hanc detestatur Scriptura plurimis in locis : *Si pecuniam mutuam dederis pauperi qui tecum est, non urgebis eum quasi exactor, non usuris opprimes* (Exod., XXII. Item *Levit.*, XXV). *Pecuniam non dabis fratri tuo ad usuram, et frugum superabundantiam non exiges.* Et *Deut.* (XXIII) : *Fratri tuo absque usura commodabis id quo indiget, ut benedicat tibi Dominus in omni opere tuo.* Propheta etiam David usuram excludere a regno sat insinuavit, dum dixit : *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo?* Ubi inter cætera respondet : *Qui pecuniam suam non dedi ad usuram.*

Est vero usura, cum in mutuo aliquid accipitur ultra sortem, estque duplex ejus species : una est manifesta, altera palliata. Manifesta nunc rara est, quia passim montes pietatis eriguntur in civitatibus, ut publicis usurariis non sit locus. Videndum tamen quibus conditionibus et circumstantiis stant illi montes, nam ut quibusdam in locis instituantur, difficultate non carent, et suspicione injusti et nimii lucri. Sed non est hujus instituti mei id modo disputare.

Usura palliata frequens est in contractibus, in mercationibus, in societatibus. Lapis est offensionis, in quem multi ex avaritia et nimia lucri cupiditate impinguntet corruunt. Lapis est coloratus colore justitiæ et conventionis passim usitatæ, qui multis ut pulvillus servit, sed novissime durus erit. Lapis coloratus est, ex quo passim divitum domus speciosæ ædificantur; sed lapis qui tandem contra eos de pariete clamabit, ut dicit propheta. Passim vero lapis iste obducitur duplici colore damni emergentis, quod vocant interesse, et lucri cessantis, de quo illud Augustini frequenter dicere possumus: « O lucrum damnosum ! Dum invenis pecuniam, perdis justitiam, perdis animam. Præda quam rapere cupis, muscipula est in qua, sicut mus volens capere laridum, dum capis, caperis; detinens alienum, et a diabolo detineris. » Sic usura et interesse injustum animas devorat, dum aliorum exhaurit facultates; interesse enim illud quasi cancer serpit, et quasi insensibiliter alienam corrodit et exedit substantiam, ut passim vidimus. Hinc et apte Hebræis usura vocatur *Nesech*, id est morsus; est enim instar morsus serpentis, qui mordet exiguum in pede vulnus, ita ut quis non sentiat; mox autem serpit et diffundit se venenum, donec ad verticem usque pertingat. Sic est incrementum usuræ, vel duri interesse, vix primo sentitur, donec ita augetur, ut substantiam totam exugat. Hæc est similitudo sancti Chrysostomi *in cap.* V *Matthæi*, dum ait : « Pecunia usurarii similis est morsui aspidis. Percussus ab aspide, quasi delectatus in somnum vadit, et per suavitatem soporis moritur : quia tunc venenum per omnia membra latenter decurrit. Sic qui pecuniam sub usura accipit, eo tempore quasi beneficium sentit, sed usura per omnes ejus facultates decurrit, et totum convertit in debitum ; id est hominem cum substantia devorat. » Segnis est et exitialis vita usurarii, nescit laborem agrorum colendorum, mercaturam non exercet, sed uno in loco considens, vult omnia sibi sine satu et inarata progigni:

cui quidem aratrum est calamus; ager, charta; semen atramentum; pluvia, tempus quod pecuniæ ipsius fructus occultis incrementis adauget et educat; falx est illi repetitio; area, domus in qua miserorum fortunas ventilat. O fortunatum, imo o infortunatum agricolam!

Sed quam felicius hi Deo fenerarentur, ut totam ejus substantiam, ejusque regnum sibi converterent in debitum! Ipse enim pro simplo commodato obligat se ad centuplum, et tandem ad vitam æternam retribuendam. *Feneratur autem Deo qui miseretur pauperis*, inquit Sapiens, et ipse exigit continuo à divitibus, ut ipsi dent sibi ad usuram, et ad has lucrosas concurrant nundinas. Unde sanctus Augustinus sic eum introducit loquentem : « Da mihi de eo quod dedi tibi; de meo quæro, da et reddam. Habuisti me largitorem, habeam te feneratorem : pauca mihi dones, plurima reddam; temporalia dones, æterna retribuam. » At ipsi, lucri et fenoris pecuniosi aviditate capti, malunt animam dæmoni oppignorare, pauperes spoliando, quam Deo illam obligare, egenis propter amorem Dei subveniendo. Dico spoliando pauperes, nam sancti Patres passim vocant feneratorem honestum furem, blandum spoliatorem, pium carnificem, humanum tortorem. Sanctus Gregorius Nyssenus sic usurarium alloquitur : « Opitulator verteris in hostem; non enim fers opem ut evadat alter egestatem, sed seris afflicto mala, nudum exuens, vulneratum denuo vulnerans, curas curis accumulans, doloresque doloribus addens, sicque specie beneficii, exitium ille domum reportat, » Unde fit ut infelici morte, Deo vindice, intereant, et æternum pereant feneratores.

Exemplum hac de re refert Cantiprato his verbis : « Vidi ego in Brabantiæ partibus usurarium nequam valde, qui multos nobiles et potentes exhæredaverat, et pauperes spoliaverat supra modum. Hic frequenter occurrens religiosis, rogabat quasi cum lacrimis pro se orari; sed in nullo prorsus se correxit. Cumque super hoc eum frequentius arguissem, nec tamen in aliquo profecissem, accidit ut, repentina infirmitate correptus, ad exitum propinquaret; et ecce subito duo ingentes tenebrarum canes lectum jacentis circuitibus ambibant; ipse vero, protracta lingua ad longitudinem prope pedis, dehiscens horribiliter expiravit (*de Universo*, l. II, c. 22). »

Narrat quoque abbas Sabinensis, usurarium quemdam a pastore aliquoties ad agendam pœnitentiam commonitum fuisse. Quam cum de die in diem distulisset, ac jam jamque se facturum, jam vero satis adhuc temporis superesse respondisset, tandem in gravem morbum incidit; ac tum quidem denuo urgente pastore ut pœnitentiam ageret : « Faciam, inquit, sed alias. » Revertitur pastor, iterumque ad faciendam pœnitentiam ægrotum exhortatur. Respondit ille se nondum esse paratum. Demum eo res devenit, ut quotiescumque pastor eum excipiendæ confessionis causa accederet, ipse animi deliquium pateretur; cumque vehementius eum pastor urgeret, videns miserrimam ejus animam periclitari, quasi exspostulabundus ei reclamavit : « O pœnitentia! ubi es? Non possum amplius pœnitere, cum enim possem, nolui. » Atque ita miserabiliter animam efflavit.

De fraudulentia.

Secundum ex lateribus hujus seriei posuimus fraudulentiam in commerciis et negotiationibus. Hæc potest esse vel circa substantiam, vel circa qualitatem, in numero, pondere, mensura. Variæque sunt species injustæ negotiationis ex radice pessimæ cupiditatis et avaritiæ prodeuntes. Videnda sunt quæ de hac re diximus fuse sub præcepto septimo, ad arguendum avaros mercatores, qui contra præceptum apostolicum in negotio circumveniunt fratres suos, nolentes advertere quod vindex est Dominus.

De mendacio.

Dolum et fraudem subsequuntur mendacium et perjurium, lateres tartarei hanc seriem perficientes. Hæc in commerciis usitata sunt, instigante Satana, primo mendacii auctore. *Malum est, malum est, dicit omnis emptor, et cum recesserit, gloriatur*, ait Sapiens (Prov., xx). Sic de ementibus et vendentibus dicere possumus : *Non est in ore eorum veritas, et cor eorum vanum est, tinguis suis dolose agebant.* Fatentur ipsi mercatores, qui dicunt sibi vix possibile esse vendere et lucrum captare sine mendaciis. Et ita impleri videtur quotidie inter eos, quod in *Apocal.* III legitur : *Et faciet bestia ut nemo possit vendere vel emere, nisi qui habuerit characterem bestiæ, aut nomen ejus, aut numerum nominis ejus.* Hoc quidem fiet tempore Antichristi, ibi per bestiam designati; nam visibiliter ejus characterem in manu vel fronte gerere oportebit eos qui ement aut vendent. At modo etiam qui emunt et vendunt, characterem gerunt bestiæ infernalis, hoc est Satanæ, invisibiliter quidem in anima, sed in lingua visibiliter; dolum scilicet in anima, mendacium in lingua. Hic est duplex character fraudulenti serpentis.

et dolosæ bestiæ, quo ipse primo circumvenit in negotiis salutis Adam et Evam, primos nostros parentes, et modo in negotiis temporalibus eorum posteris eumdem imprimit characterem, ut eorum salutem illaqueet, ut jam fiant filii hujus sæculi, filii Satanæ et mendacii, qui filii debebant esse veritatis, filii Dei. Sed, sicut ibidem in *Apocalypsi* dicitur, quod gerentes characterem bestiæ bibituri sint de vino iræ Dei, sic et verum est de illis qui hunc characterem mendacii gerunt ementes et vendentes. *Væ illis qui dicunt bonum malum, malum bonum,* inquit Isaias. Et quid aliud in mercimoniis dicunt emptores et venditores? Neque tamen istud vitium est negotiationis, sed negotiantium. Unde dicit sanctus Augustinus : « Ego mentior. Hoc vitium meum est, non negotiationis est. Possem enim dicere : Tanto emi, tanto vendam, si placet, eme. Numquid enim istam veritatem audiens emptor repelleretur, et non omnes potius accurrerent? Accurrerent, quia plus fidem quam mercem diligerent (*in Psal.* LXX). » Itaque vanus est et excors, teste Sapiente, *qui congregat thesauros lingua mendacii, et impingetur ad laqueos mortis* (Prov., XXI).

De perjurio.

Pessimum porro et abominabile est, cum avari isti negotiantes, non contenti simplicibus mendaciis, etiam perjuriis sese onerant, nomen Dei violantes cum sigillo æterni Regis, sigillo veritatis. Deum enim summa cum ejus injuria falsi testem non verentur invocare, et ob immoderatum pecuniæ ambitum, merces suas quandoque plus perjuriis onerant, quam pretiis, nihil justitiam Dei considerantes ipsi injusti. Sed Deus erit illis testis et vindex : testis fidelis mendacibus et perjuris; vindex justus injustis, ut minatur Malachias, III. Unde Zacharias exhibet volumen volans, in quo maledictio continetur : *Et veniet,* inquit, *ad domum jurantis in nomine meo mendaciter, et commorabitur in medio domus ejus, et consumet ligna et lapides ejus* (V, 4). Vide quæ dixi hac de re super præcepto secundo Decalogi.

Interim si negotiatores existiment sine avaritia aut salutis dispendio se non posse negotiationi operam dare, advertant speculum quod eis exhibet sanctus Bernardinus, et in illo se intueantur, videantque quales sint, et quo in statu, nec speculi hujus unquam obliviscantur, ne obliviscantur et sui.

Primo, inquit, studeat mercator in mercationibus nullo uti mendacio aut juramento, abhorreatque omnia perjuria. Nulla utatur duplicitate, nec etiam duplicibus et sophisticis verbis. Sit verbum suum rectum et verum in ore suo.

Secundo. Non circumveniat quemquam in opere aliquo, neque mercimoniorum suorum malitiose occultet vitium vel defectum; nullam falsitatis mixturam in venalibus suis apponat, vendendo vel emendo. Utatur justis ponderibus et mensuris.

Tertio. Non vendat carius propter solutionis pretii concessum tempus, et in plus vendendo, vel minus emendo, justum pretium non excedat.

Quarto. Non diffamet merces alienas, contra proximi charitatem, ut vendat suas.

Quinto. Studeat servare promissa, et solvere tempore constituto; atque cum sociis non faciat irritam fidem, sed servet præstita juramenta, vel promissa.

Sexto. Summopere caveat, ne hi qui propter ejus dicta de mercimoniis et pretio libere in eo confidunt, defraudatos se inveniant et deceptos.

Septimo. Moneta nullo modo abutatur, vel dando vel recipiendo, solutionesque fideliter numeret atque scribat.

Octavo. Sæpius in anno confessario perito ac timenti Deum, prævio conscientiæ examine, integre confiteatur, et Eucharistiæ sacramentum sumat.

Nono. Frequentet quantum potest fieri ecclesias, sacrificia et missas, ac divina officia, maximeque verbum Dei.

Decimo. Omni anno, ad minus semel, cum sociis revideat rationes, et testamentum ac suam ultimam voluntatem in scriptis authentice semper teneat præparatam.

Hoc speculum, hasque probæ vitæ regulas tradidit mercatoribus sanctus Bernardinus, easque et prædicando et conscribendo illos edocuit.

De aliis muri hujus lateribus tartareis.

Tertio loco constitui possunt varia injustitiæ manifestæ peccata, quæ avaritia sibi coadunat, quasi lateres suum murum augentes. Talia sunt furtum, rapina, peculatus, sacrilegium, de quibus egi super præcepto septimo, ideoque non repeto, sed illuc lectorem remitto.

LECTIO VII.

DE OPPRESSIONE PROXIMI OB AVARITIAM.

Quarto loco constituamus defraudationem mercenariorum et oppressionem pauperum, pessima avaritiæ germina, quæ in cœlum usque clamorem suum extollunt, ut supra dixi. De qua re frequenter Scrip-

tura. Unde dicitur : *Panis egentium vita pauperum est ; qui defraudat illum, homo sanguinis est* (Eccl., XXXIV). Et iterum : *Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.* Et rursus : *Qui effundit sanguinem, et qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.* Sic Sapiens comparat inter se, tanquam in peccatis similes, homines homicidas sive sanguinarios, et fraudatores mercedis, victum scilicet tenuem in sudoribus partum, quo vitam sustentant pauperes, defraudantes aut detinentes, ita ut miseram vitam ducere eos cogant. Et quia aliqui divites quandoque ex alienis, et quidem pauperum bonis, eleemosynas faciunt vel dant ecclesiis, vel missas curant dici, putantque per hoc peccata redimere; his ibidem *Ecclesiasticus* fortiter sic loquitur : *Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris.* Ubi indicat pauperes esse dilectos filios æterni Patris; et cum quis ex eorum bonis direptis vel defraudatis munus Deo offert, idem esse ac si occideret filium in conspectu patris, quia in conspectu ejus aufert id unde vita ejus pendebat, quod non potest non eum ad gravem iram commovere, tantum abest ut per hoc placetur.

Neque solum defraudare, sed et detinere mercedem operarii egentis, indicat Scriptura grave coram Deo esse. Unde *Deuter.* dicitur : *Non negabis mercedem indigentis fratris tui, sed eadem die reddes ei pretium laboris, ante solis occasum, quia pauper est, et ex eo sustentat animam suam, ne clamet contra te ad Dominum, et reputetur tibi ad peccatum* (XXIV).

Hic sese intueantur nobiles et divites hujus sæculi, qui non raro operas a subditis curissime exigunt, nec obolum, nec panis frustum rependentes. Contra hos et similes dicit Jeremias : *Væ qui ædificat domum suam in injustitia, et cœnacula sua non in judicio. Amicum sum opprimet frustra, et mercedem ejus non reddet ei* (cap. XXII).

Hic etiam sese illi intueantur, qui licet aliquid solvant operariis a se conductis, non tamen justum pretium laboris, sed angariant et cogunt vili pretio laborare egenos. De illis propheta Amos videtur conqueri, dum similes divites introducit sic loquentes : *Possideamus in argento egenos, et pauperes pro calceamentis* (cap. II). Quasi dicat : Redigamus pauperes ad extremam inopiam, ut cogantur pretio minimo nobis se velut in mancipia vendere, et ita possideamus eos, ut quasi jumenta serviant, et quidem exigua mercede, quasi pro pari calceamentorum.

Denique, hic etiam sese illi intueantur, qui multos conducunt operarios, sive pro lignis cædendis, sive pro officinis ferrariis, sive pro aliis operibus sibi proficuis; et dum cum illis computandum est, et pecunia numeranda, ex industria se absentant. Sic de die in diem, de hebdomada in hebdomadam potrahunt, prætexentes impedimenta, sed cum angustia egenorum. Imo solent quidam eorum, dum urgentur ad solutionem, asserere sibi pecuniam non esse, cogunt vero hos egenos operarios, aut granum, aut aliud mercaturæ genus a se excipere, et quidem cariori pretio, quam prompta pecunia sibi alibi compararent, aut deterioris speciei. Hi certe omnes gravem pauperi injuriam irrogant sua avaritia, ideoque digni sunt ultione.

Postremo, qui pupillos aut viduas opprimunt, eorumque bona vel fraudulenter vel vi occupant, non sunt sine divina vindicta. Hac de re audi exemplum omni certe sæculorum memoria dignum, quod habemus in vita santi Joannis Chrysostomi, qui cupiditati Eudoxiæ imperatricis infracto animo obstitit, ob ademptum Callitropæ viduæ agrum. Audi et attentius considera quid post mortem ejus acciderit. Theodosius junior, Arcadii et Eudoxiæ filius, tum ut expiaret parentum culpam, tum ut populi desiderio faceret satis, optavit ut Constantinopolim ejus sacræ reliquiæ transferrentur ab urbe Roma. Ad hunc ergo finem senatores destinavit, qui ab episcopo loci id impetrarent, quique desiderium imperatoris exponerent, optantis frui corpore patris sui spiritualis, a quo et baptismum et fidei instructionem perceperat. Verum cum id concessum jam fuisset, nullis unquam viribus potuit corpus a loco dimoveri. Quapropter hujus rei certior factus imperator, hanc dedit ad virum sanctum, quasi adhuc inter vivos ageret, epistolam :

« *Sacro Doctori totius orbis, ac patri meo*
« *spirituali, sancto Joanni Chrysostomo,*
« *Theodosius imperator.*

« Existimabam, pater sancte, corpus
« tuum instar aliorum corporum vita func-
« torum fore, ideoque ego filius tuus, pi-
« gnus paternum desiderans, illud mihi
« volui præsens esse, jussique cum omni
« humilitate, reverentia et honore huc ad-
« ferri. Sed pio hoc voto frui non est
« datum, forsitan ob imperialem fastum
« quo res sæculi moderamur, indigni di-
« vina vel spiritualia tractare. Quapro-
« ter, o pater omni reverentia dignissime,
« te tanquam vivum alloquor, et humillime

« supplico ut nostro tandem condescen-
« dere digneris desiderio. Tu qui docuisti
« nos pœnitentiam agere, parce pœnitenti
« et instantissime veniam deposcenti, nec
« longiori mora nostra affligas corda. Sic
« rem tua benignitate dignam efficies, nos-
« troque dignam affectu, et fiducia filiali,
« propter quam summe nobis in votis est,
« tuos sacros honorare cineres, imo et
« umbram, pro nostro solatio et commodo
« spirituali. »

Hæc epistola apposita fuit magna cum reverentia pectori viri sancti, conjuncta omnium ferventissima prece. Exauditæ sunt ergo preces adeo humiles, statimque permisit se elevari. At vero totus populus Constantinopolitanus mare transmisit, et cum lætitia obviam venit, magno navium numero imperatorem comitatus. Imperator ergo illud in suam navem deponi jubet. At cum mare esset tranquillum, tempusque serenissimum, exorta est mox tempestas valida, quæ naves cæteras ab imperatoria divisit. Illa vero divino ductu in agrum viduæ illius delata est, cujus vir sanctus protectionem quondam susceperat, denegato introitu templi imperatrici, ob injustam agri possessionem. Non ita multo post tempestate cessante, iterum cæteræ naves sunt congregatæ, et in portum delatæ. Corpus vero viri sancti in imperatoris curru triumphali per urbem deportatum fuit, et depositum in templo sanctorum Apostolorum. Ibi imperator, humillime sese in terram prosternens, veniam rogavit pro animabus parentum suorum, et specialiter matris suæ, obsecrans ut sancti meritis et favore cessarent tumultus illi, qui jam a triginta quinque annis in sepulcro matris audiebantur, totumque templum concutiebant. Quod quidem obtinuit, nec illi exinde auditi fuerunt. Cumque totus populus inclamaret : « Regredere in thronum tuum, o sancte pater, » respondit ipse, quasi adhuc viveret : « Pax sit vobiscum. » Sicque honorifico tumulo depositus quievit.

Attende igitur in hoc exemplo, quanto tempore oppressio illa viduæ, et Chrysostomi persecutio ab Eudoxia facta, punita fuerit, adhuc post mortem tumultu quodam continuo perdurante in ejus tumulo, donec filii potentia et lacrymis, virique sancti meritis, Deus illi finem imposuit, post triginta quinque et amplius annos.

LECTIO OCTAVA.

DE DECIMATIONE FRAUDULENTA OB AVARITIAM.

Quinto loco inter hujus muri lateres constituamus fraudem in decimatione et solutione aliorum jurium quæ Ecclesiæ et Deo debentur. De hac re diserte sic Sapiens monet : *Bono animo gloriam redde Deo, et non minuas primitias manuum tuarum* (Eccli., XXXV). Quasi dicat : Quæ Deo donanda sunt et offerenda, animo lubenti, vultu hilari, animo liberali et nequaquam avaro sunt eroganda. Cum ergo glorificare debes Deum per oblationes, primitias, decimas, non id facias ex tristitia aut necessitate, neque ex animi avaritia quidquam minuas aut detrahas, eas nequaquam liberaliter persolvendo, sed tenuiter et accise ; hoc enim non est Deum ut oportet honorare. Et specialiter de decimis adjungit : *In omni dato hilarem fac vultum tuum, et in exultatione sanctifica decimas tuas.* Sanctificare decimas, est eas a reliquis separare, et Deo deputare atque offerre, idque vult fieri cum exultatione et lætitia, *hilarem enim datorem diligit Deus,* inquit Apostolus (II *Cor.*, IX). Denique concludit ibidem Sapiens monitum suum de decimis persolvendis his verbis : *Da Altissimo secundum datum ejus; et in bono oculo adinventionem facito manuum tuarum. Quoniam Dominus retribuens est, et septies tantum reddet tibi* (Eccli., XXXV). Præcipit non solum hilariter, sed et liberaliter persolvere. Hic enim dicitur bonus oculus, qui liberalis est et largus, sicut et oculus nequam dicitur is qui parcus est et avarus, cum tristitia aspiciens quod dandum est, et non favens ei cui dandum est. Da ergo bono oculo quidquid invenerit dextera tua, da quod Dei dono manus tuæ comparaverunt et acquisierunt. Cave, melioribus servatis, pejora deligere ut offeras, instar Cain, qui ideo reprobatus est cum oblatione sua. Idem enim tibi dicitur quod ipsi : *Nonne enim si recte offeras, et non recte dividas, peccasti ?* Sic legunt Septuaginta interpretre, ubi nostra lectio habet : *Nonne, si bene egeris, recipies ?* Cain ergo bona sua inter se et Deum dividens, male dicitur divisisse, in Dei partem deteriora conjiciens. Sic permulti in decimarum persolutione peragunt, animo avaro et injusto, nec attendunt hoc Sapientis pronuntiatum : *Da Altissimo secundum datum, in bono oculo, quoniam retribuens est, et septies tantum reddet tibi ;* hoc est, multiplicatum reddet tibi, abundanter compensabit. Duplici ergo ra-

tione lubenter et liberaliter quæ Dei sunt persolvenda sunt. Primo quidem, quia ipse meritus est, qui omnia dedit. Deinde, quia abunde remuneraturus est. Confirmat id Apostolus : *Qui administrat semen seminanti, et panem ad manducandum præstabit, et multiplicabit semen vestrum, et augebit incrementa frugum justitiæ vestræ* (II *Cor.*, IX). E contra vero, si diminute solvas et avare, si defraudes, etiam fortunis tuis in justam vindictam merito debes a Deo timere damnum. Audi et hac de re sanctum Augustinum : « Qui dignatus est totum dare, decimam dignatur repetere non sibi, sed nobis sine dubio profuturam. Non præstas hoc gratis, quod statim recipies magno cum fenore. Novem sæpe tibi partes detrahit, quia decimam subtraxisti, cum messis tua benedictione pluviæ jejuna deficit, grando percussit, pruina decoxit. » Unde dicitur : *Inferte omnem decimam in horreum meum* (Malach., III). Certe qui sine fraude decimas solvunt, benedictionem recipiunt ; qui decimationem non inferunt in horrea Domini, sed fraudant, audire coguntur : *Si affiget homo Deum, quia vos configitis me? Et dixistis : In quo configimus te? In decimis et primitiis. Et in penuria vestra maledicti estis* (Malach., III).

Hanc maledictionem senserunt quandoque variæ regiones. De Dania testis est Joannes, archiepiscopus Upsalensis, in Gothorum Suevorumque historia, his verbis : « Canutus rex cum studio summo et pio contenderet, ut Christi ministris liberalius et commodius de decimis et primitiis provideretur, insigni cujusdam Blacconis perfidia traditus, ab insana plebe trucidatur. Quo facto, tanta frumentorum penuria universam Daniam invasit, ut maxima populi pars, alimentorum inops, inedia consumeretur. Enimvero abunde seges finitimis erat, ut privata gentis, non publica terrarum ultio videretur. Nec prius Danicis agris fecunditas restituta est, quam populus, ad cor conversus, pœnitentiam ageret se tam sanctum regen occidisse, qui tam justa et honesta pro Christi ministris postulasset ; jamque experimento didicerant, se juste novem frumentorum partes amisisse, qui decimam ex eis Deo et Dei ministris reddere noluissent. »

Memorabile est etiam hac in re quod refert Joannes Molanus, ex variis historiis de sancto Bellino martyre, his verbis : « Thomas Capivacius juste convictus et judicatus fuerat a Bellino, episcopo Patarino, viro sanctissimo, ad solvendas decimas agrorum quos in ea diœcesi late possidebat. Hæc sententia homini avaro visa est multum jacturæ afferre, ideoque non valens eam æquo animo ferre, Bellinum Romam pro Ecclesiæ suæ negotiis proficiscentem immaniter interemit. Qui quidem vir sanctus, miraculis multis postea clarus, ab Eugenio IV biennio a morte martyrum catalogo est adscriptus. Homicida autem ille divino judicio postmodum acriter est punitus ; nam justa Dei vindicta gravissima posthæc inopia afflictus, quoad vixit, vitam traduxit miserrimam : ita ut tanta æris alieni magnitudine oppressus fuerit, quod in carcere infeliciter reliquum vitæ degens, egestate confectus, miser interierit. Insuper, in ultionem tanti flagitii, omnis ejus progenies templum divo Bellino dicatum ingredi nunquam potuit. Imo tota cum fundis et facultatibus ita postea defecit, ut nulla proles ex ista radice remanserit. »

Audi denique exemplum quod ad hanc rem spectans sic refert Cantiprato. « Vidi in Brabantiæ partibus juvenem generosum qui, licet esset sæculo totaliter deditus, Virgini tamen devotus, tres quinquagenas quotidie exsolvebat. Infirmatus est, et ad extrema deductus. Sed cum per aliquot horas quasi mortuus jacuisset, revixit subito, et sorori moniali juxta sedenti inclamabat : Soror, ecce redii, cito advoca sacerdotem. » Advocatur ille, coramque ipso quid acciderit refert ommibus astantibus, dicens : « Ad tribunal Judicis raptus fui, et cum in tribus maxime a dæmone accusarer, jamque sententia contra me ferenda foret, piissima Mater filium rogavit, ut ad corpus reducerer, pœnitentiæ locum susceпturus. Primum ex peccatis pro quo damnandus eram, erant decimæ, quas de agris et bonis meis subtraxeram sacerdoti ; secundum, quod cum quibusdam sodalibus pisces religiosorum quorumdam furtive surripueram ; tertium, quod segetes pauperum cum canibus venaticis vacans destruxeram. » Ipse ergo restituenda omnia damna statim assignavit, et disponens rebus ac domui suæ, postmodum in spe et pace mirabili spiritum exhalavit (lib. II *Apum*, cap. 29). » Hæc Cantipratanus.

De simonia, avaritiæ pessima specie.

Postremo loco annumeremus simoniam. Ex avaritia enim ortum ducit, dum res spirituales aut spiritualibus annexæ commerciis humanis, emptioni, venditioni, illicite subjiciuntur. Unde simonia sic dicta est a Simone Mago, qui emere voluit pecunia potestatem dandi Spiritum sanctum, cum dicitur : *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia existimasti donum Dei pecunia possideri.* Huic etiam vitio Giezi, dis-

cipulus Elisei, fuit obnoxius, dum pro dono curationis lepræ Naaman vestes et munera accepit, ideoque lepra cum tota posteritate sua est infectus (IV *Reg.*, v). Similiter in hoc vitium incurrerunt, non sine Dei vindicta, Jeroboam et Antiochus. De Jeroboam enim dicit Scriptura : *Quicumque volebat, implebat manum suam, et fiebat sacerdos excelsorum* (III Reg. XIII). Ideo peccavit domus Jeroboam, et eversa est ac deleta de superficie terræ. Adverte vero, licet verum sit muneribus multos tempore Jeroboam ad sacerdotium pervenisse, id tamen non existimo significari illa phrasi qua dicitur : *Implebant manum, et fiebant sacerdotes.* Nam implere manum ut fiat quis sacerdos, non est munera ad id dare, quandoquidem etiam in bonum more loquendi Scripturæ id accipiatur, ut idem sit implere manum, quod per unctionem consecrare manum. Certe ea phrasis inde desumpta est, quod illi qui fiebat sacerdos in manum traderetur victima, quam apprehenderet et immolaret; item quia quicumque consecrabatur sacerdos, aliquid manu Deo in munus offerebat.

Hoc etiam vitium simoniæ maxime regnavit tempore Antiochi, regis Syriæ, de quo habemus in libro II *Machabæorum*, quod summum sacerdotium impiissimo Jasoni vendidit; ob quam causam Dei cultus et sacrificia plane fuerunt contempta, et ad ritum gentium translata. Nunc vero passim in beneficiorum callida assecutione, et varia super illis transactione simonia delitescit, sed tot palliis obvoluta, ut vix possit agnosci. Revelabit vero Dominus tandem, secretorum et cordium omnium index et vindex, omne velum, omne pallium, omne perizoma filiorum Adæ, qui in rebus his et juribus ecclesiasticis, præter jus, transactiones nescio quas immiscent; et ostendet nuditatem et ignominiam simoniacæ labis, per quam ad sacerdotia et beneficia ecclesiastica irrepunt, non sine salutis dispendio.

Facete dixit quidam ad hanc rem, dæmoni olim duas fuisse filias nubiles, et in matrimonium elocandas vel prostituendas, unamque earum ecclesiasticis, alteram mercatoribus consignare peroptabat. Sed turpes erant facie, turpes nomine; ideo deserebantur. Una quidem *simonia*, altera vocabatur *usura*. Id advertens ille, faciem colore aliquo immutavit eis, immutavit et nomen : uni nomen dedit *pensionis*, alteri nomen dedit *interesse*, sive *damni emergentis;* sicque sub nomine isto et colore multos procos sortitæ sunt, multis placuerunt, quæ sub nomine usuræ aut simoniæ prius displicebant. — Certe, sicut exploratum est, sub titulo lucri cessantis, vel damni emergentis, multos fovere usuram; ita etiam nemo ignorat, sub nomine pensionis multas corruptelas et illicitas pactiones passim irrepere, non sine simonia. Sic qui Ecclesiæ muros, muros Sion ædificant, murum Jericho, murum avaritiæ, instigante Satana, ædificare reperiuntur; et quidem ex lapidibus aut lateribus colore justitiæ et pietatis coloratis, sed, si perspicaci oculo inspiciantur, illis plane adversis. Quapropter unusquisque mature consideret quomodo ingrediatur ad patrimonium Crucifixi, in Ecclesiam Dei, qua via, qua porta, quo pede, quo auxilio, advertatque illud monitum Eccles. : *Custodi pedem tuum, ingrediens domum Dei* (cap. IV). Cave per portam auream introire, et vide ne forte ambiens beneficium per quod ingrediaris, offendas pedem tuum ad lapidem simoniæ, qui quandoque latet in obscuro, quem et cupiditas, excæcans oculos nostros, nobis abscondit; et ita vide ne dum te reperisse putas beneficium, animæ repereris veneficium.

LECTIO NONA.

DE LONGITUDINE MURI AVARITIÆ.

Longitudo hujus muri in immensum crescit, ob ædificatores omnis generis operam suam ad hanc structuram elocantes; ex omni enim statu et conditione, reperies plerosque avaritiæ mire deditos. Quapropter dicebat Dominus apud prophetam Jeremiam : *Extendam manus meas super habitantes terram; a minore quippe usque ad majorem omnes student avaritiæ, et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum* (cap. VI). Et quidem hac de re fuse egimus in *Horto Pastorum*, super præcepto septimo (lect. XIII), ubi in particulari ostendimus varios status hoc vitio infectos. Pauca tamen hic, ut ordinem nostrum sequamur, repetemus, pauca dictis ibidem adjiciemus.

Primo igitur hunc murum ædificant reges et principes, ita ut propterea de his dixerit Sapiens : *Multi dati sunt in auro casus, etiam usque ad cor regum sese extendit.* Hinc et ille versus :

> Cuncta trahunt ad se magnates aurea, sicut
> Magnates ad se ferrea cuncta trahunt.

Habemus regum pleraque exempla. In Justiniano imperatore, inquit Evagrius, tam inexplebilis fuit pecuniæ cupiditas, ut omnia subjectorum bona his qui magistratus administrabant, qui tributa colligebant, qui nulla de causa insidias homini-

bus struere volebant, ob auri amorem vendiderit. Complures vero, imo innumerabiles, qui bona multa possidebant, causa falsa commentitiaque conficta, omnibus fortunis mulctavit. Quod si quæ meretrix, oculos cupiditatis ad alicujus bona adjiciens, consuetudinem se ullam cum eo vel conjunctionem habuisse simularet, statim omnia jura ac leges, modo Justinianum turpis lucri socium constitueret, ejus causa eversa jacuerunt, facultatesque omnes illius, qui falso in crimen adductus erat, fuerunt ejus domum translatæ. Ita Evagrius.

Audi aliud. Chrumnus, rex Bulgarorum, legatos mittens Constantinopolim ad imperatorem, non poterat pacem ab eo obtinere nisi iniquissimis conditionibus, quæ avaritiam mire sapiebant imperatoris. Hic ergo, velut quadam furia actus, cum paucis quos collegerat militibus imperatorem aggressus, devicit eum, tandemque caput ei abscindi voluit. Hoc vero caput, in ultionem avaritiæ exsiccari jussit, et penitus expurgari, ac argento obduci et adornari, instarque crateris argentei efformari, ut in illo biberet. Primus ergo bibit, ac deinde omnibus principibus exercitus sui ex eodem propinavit, hoc addens, plane esse justitiæ consonum, ut adeo avari imperatoris aurum sitientis caput in posterum serviret ad fundendum vinum, quo aliorum sitis exstingueretur. Ita Zonoras in Historia, et alii.

Memineris etiam Mauritii, imperatoris crudelis et avari, qui cum paucis nummis magnam militum manum e captivitate hostium liberare potuisset, nolens ob avaritiam, necis eorum causa fuit. Unde omnem hanc occisorum turbam in aula noctu vidit coram Christo Judice exsurgere, et avaritiam ac inhumanitatem suam graviter recusare. Quapropter, postea suam agnoscens culpam, petiit a Domino instantissime, ut in vita eam offensam vindicaret, quod et accidit. Nam nobilis quidam, Phocas nomine, spoliavit eum imperio, et tandem capite plecti eum jussit, cum uxore et octo pueris. Imperator porro in terram prostratus, cum prolium suarum necem intueri cogeretur, ad ictum quo singuli necabantur, cum fervore spiritus illud pronuntiabat : *Justus es, Domine, et rectum judicium tuum;* tantamque in fine vitæ judiciorum Dei notitiam habuit, ut cum nutrix absconderet unum e pueris, supponens suum ornatu imperiali amictum, id nequaquam ipse permittere voluerit, dicebatque justum esse Dominum, in singulis suis prolibus peccata sua plectentem.

Secundo, murum hunc ædificant, qui reipublicæ administrandæ admoti, illius opes in propriam utilitatem convertunt. Item, dum de contributionibus pauperum, de munerum corruptelis, de pauperum sanguine censum suum annuum adaugent, domosque suas alienis impendiis in sublime erigunt. O quot in republica sanguisugæ, quæ dicunt : « Affer, affer, » avaritia insatiabili inhiantes jugiter opibus congerendis, alienisque exsugendis ! Sed tandem hi cum pauperum sanguinem suxerunt, nec evomuerunt per restitutionem, in morte instar sanguisugarum crepant, et infeliciter intereunt. Hi porro qui, in officiis publicis constituti, hoc avaritiæ et rapacitatis morbo laborant, olim *reipublicæ mulctores* appellabantur, eo quod populi pecunias emulgere nossent. Atque hi sane non paucis malis viam aperiunt, ut recte dixerit Sallustius in *Catilinario:* « Pecuniæ imperiique libido materies sunt omnium malorum. Nam avaritia fidem, bonitatem, cæterasque bonas artes subvertit, et pro his superbiam, crudelitatem, deos negligere, omniaque venalia habere edocuit.» Propterea etiam recte quidam dixit, cum aurum Romam ingressum est per unam portam, virtutem egressam esse per alteram.

Tertio, hunc ædificant murum judices, advocati, procuratores et causidici, quia plerique suorum litigantium exhauriunt substantiam exactionibus iniquis et stipendiis injustis. Atque etiam hi auro et argento facile incuntur, ut injustæ causæ fiant tutores et patroni :

> Auro pulsa fides, auro venialia jura,
> Aurum lex sequitur, mox sine lege pudor.

De jurisconsulto quodam referunt, injustæ cujusdam causæ patrocinium noluisse suscipere, precibus licet importunis ad id sollicitaretur. Quid igitur ? Sollicitator aliam meditatus viam precibus efficaciorem, in mensam profert non paucos hungaricos aureos, quibus impressæ visuntur bellatorum imagines cataphractæ. Quid vero jurisconsultus ad hæc : « Eheu, inquit, captivum me tenes; quis enim tot armatis resisteret? » Sic causæ qualis patrocinium in se suscepit, militibus aureis victus, qui precibus vinci non potuerat.

Quarto, ædificant hunc murum negotiatores et mercatores, quia plerique eorum, nonnisi avaritiæ studio impulsi, tot labores exantlant, tot pericula adeunt, cum eis non sit res angusta, sed augusta domi. Ac verisimiliter avaritiæ sitis primo docuit maria sulcare, mortisque periculis, in elemento adeo incerto semperque tumultuante

sese objicere. De qua re Seneca, tragedia VII :

Audax nimium qui freta primus,
Terrasque sua post terga videns,
Dubioque secans æquora cursu,
Inter vitæ mortisque vias,
Rate tam fragili perfida rupit,
Animam levibus credidit auris,
Potuit tenui fidere ligno,
Nimium gracili limite ducto.

In eamdem sententiam dixit Propertius, eleg. VI, lib. III :

Ergo sollicitæ tu causa, pecunia, vitæ es :
Per te immaturum mortis adimus iter. »

Recte Anacharsis dixit : « Avari qui lucri cupiditate pernavigant maria, incerti de reditu, quatuor tantum digitis absunt a morte; hæc est enim navium spissitudo. »

Quinto, ædificant hunc murum plerique inter divites cujuscumque status, quia illis divitiæ non satietatem, sed famem augent et concupiscentiam. Hinc agrum agro conjungunt, domum domui, pecuniam pecuniæ copulant : « Mare terminos habet, nox item leges antiquas non egreditur. Solus avarus nullum circumscribit tempus, non terminum noscit. Potentiæ incrementum fit avaris sceleris occasio majoris, inquit sanctus Basilius (homil. VII *Variorum Argumentorum*). » Hoc enim est sæculi vitium, quod divites cupiditati suæ non satisfacientes, extendere semper moliuntur et agros et domos suas, idque frequenter non sine dispendio proximi. Unde idem Basilius, ibidem eos alloquens, ait : « Numquid innumera causaris, ut quæ sunt proximi auferas? Domus, inquis, proximi ædes obscurat meas, turbas excitat, aut errones suscipit: aut tale quid aliud quodcumque prætexis; quo vexes et agites, vellas aut laceres proximum, nec prius cessas quam ille, necessitate coactus, alio migret. » Quam ob causam Naboth Israelita occisus? An non propter concupiscentiam Achab, vineam ipsius auferre volentis? Hanc vero historiam Naboth prosequens sanctus Ambrosius, libro ea de re edito contra divites avaros, sic ait cap. I : « Historia antiqua est, sed usu quotidiana. Quis enim divitum non quotidie concupiscat aliena? Quis opulentorum non contendat exturbare agello suo pauperem, et inopem aviti juris eliminare finibus? Quis divitum contentus est suo? Cujus divitis non inflammat animum vicina possessio? Non igitur unus Achab natus est, sed, quod pejus est, quotidie Achab pessimus nascitur, et nunquam huic sæculo moritur. Si unus moritur, assurgunt plurimi; plures qui rapiant, quam qui amittant. Similiter non unus Naboth pauper occisus est, sed quotidie pauper Naboth sternitur, et quotidie pauper occiditur. Quis non videat pauperem cedere suis terris, et migrare cum suis parvulis onustum pignore suo; quem etiam sequitur uxor lacrymans, tanquam ad bustum persequatur maritum. » Hæc sanctus Ambrosius, qui et postea addit : « Quousque extenditis, divites, insanas cupiditates? Numquid soli habitabitis super terram? Cur abjicitis consortem naturæ vestræ, et vendicatis possessionem ejus? In commune nempe omnibus divitibus atque pauperibus terra fundata est. Cur vobis jus proprium soli divites arrogatis? Nescit natura divites, quæ pauperes omnes generavit. » Hæc sanctus Ambrosius.

Sexto, hunc murum ædificant multi inter pauperes, illi, scilicet, qui, et si egent facultate, ardent tamen cupiditate, neutiquam animo pauperes, sed affectu divites; non enim opes aut census avaritiam parit, sed animus. Circumspice, et considera varias tenuiorum hominum conditiones, et paucos reperies sua sorte contentos, sed plerosque avidiores fortunæ altioris. Et cum ad hanc non valeant arte et via licita ascendere, illicitam attentant, per fraudes, dolos, injustitias, iter sibi ad meliorem fortunam sternunt. Explora quæ inter plebeios opifices et artifices geruntur, quæ inter mercenariam operam locantes, et reperies multas in arte, multas in opere fraudes, ob amorem nummi, ob aviditatem majoris lucri. Sic fides, probitas exsulat, eam eliminante avaritia in majori tenuiorum hominum parte. Nec desunt qui paupertatem mentiuntur, cum et nummos reconditos habeant, et rei familiaris copia sufficiens eis non desit. Interim sic ementit paupertate, de pauperum bonis participant, illosque defraudant, eleemosynasque et largitiones ditiorum sic dolo aucupantur et cupiditate avara.

Septimo, hunc murum etiam ædificant multi inter Ecclesiæ Dei ministros, qui avaritiæ facibus accensi, multa sibi beneficia ecclesiastica comparant, et ex illis multos reditus multasque opes congregant, non in obsequium Christi, aut Ecclesiæ Dei, sed vel in usus profanos et illicitos, vel ad fortunas augendas nepotum et consanguineorum. Sic vero subtrahunt Christo et pauperibus relictum eis patrimonium ex oblatione fidelium pro pretio peccatorum suorum. De qua re cum multa dixerim in *Virga Aaronis* (tract. IV, lect. 9), et in *Horto Pastorum*, super præcepto septimo (lect. 13), hic supersedeo, illuc remittens

lectorem, ubi et singula quæ hic attigimus, de plerisque ex omni statu murum hunc avaritiæ ædificantibus et Mammonæ, præfecto hujusce muri, ea in re cooperantibus fusius tractata reperiet.

LECTIO DECIMA.

DE SEPTEM TUBIS CONTRA AVARITIAM.

Tota Scriptura sacra væ avaris insonat, totaque dici potest tuba quædam contra hunc avaritiæ murum detonans, ut eum funditus concutiat et demoliatur. Specialiter tamen e sacris oraculis septemplicem tubam assignare possumus, contra murum istum maledictum insonantem, eodemque ordine procedemus, quo supra de superbia agentes. Prima tuba erit vox legis divinæ. Secunda, vox Sapientiæ in libris suis. Tertia, vox prophetica. Quarta, vox evangelica. Quinta, vox apostolica. Sexta, vox propriæ conscientiæ. Septima, vox divini judicii. Singillatim ergo illas voces tubales exprimamus, et quomodo avaritiæ murum fanaticum concutiant declaremus.

Prima itaque tuba contra avaros et avaritiam intonans, est vox divina in lege. Nam tuba illa in monte Sinai valido insonat clangore contra eos, dum illud inclamat : *Non furtum facies. Non concupisces rem proximi tui, non agrum, non domum, non bovem.* Huc etiam spectant illæ voces : *Maledictus qui transfert terminos proximi sui* (Deut., XXV). Item illud : *Non fœnerabis fratri tuo. Non negabis mercedem, sed reddes ei pretium ante solis occasum.* An non hæc omnia personant, ut percutiant mentes avaræ cupiditati deditas? Nonne ut avaritiam penitus diruant, et a populo Dei exterminent?

Secunda tuba est vox divina in libris *Sapientiæ* altissime et fortissime proclamans : *Avaro nihil est scelestius. Nihil iniquius quam amare pecuniam ; hic enim et animam suam venalem habet, quoniam in vita sua projecit intima sua.* Quænam vox validius concutere valeat avaritiæ murum? Cur vero avaro nihil scelestius esse, vox ista ita fortiter asserit? Audi plures hujus rei rationes.

Primo, quia avaritia in seipsa gravissimum peccatum est, si consideres bonum cui inordinate afficitur. Illud enim inter omnia bona est infimum, nempe pecunia. Unde vilissima res est hominem tam vili rei sese addicere, se totum ita tradere, et quasi Deum adorare ; ideo enim et avaritiam idololatriam nuncupari docuimus.

Secundo, quia nullum est vitium quod in plura scelera impellat, aut quod sit adeo noxium proximis et reipublicæ ; ad quodvis enim malum hominem perducit. Unde quodam loco sic loquitur Augustinus: « Quæ est ista aviditas concupiscentiæ, cum et ipsæ belluæ habeant modum? tunc enim rapiunt, quando esuriunt; parcunt vero prædæ, cum senserint satietatem. Insatiabilis est sola avaritia divitum, semper rapit, et nunquam satiatur. Nec Deum timet, nec hominem reveretur, nec patri parcit, nec matrem cognoscit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem servat. Viduam opprimit, pupillos invadit, liberos in servitium revocat, testimonium falsum profert. Quæ est illa animarum insania, amittere vitam, appetere mortem, acquirere aurum, et perdere cœlum? »

Tertio, quod asseritur, « avaro nihil esse scelestius, » ibidem amplius explicatur, dum addit Sapiens : *Nihil iniquius quam amare pecuniam ; hic enim et animam suam venalem habet, quia projecit intima sua in vita sua.* Nempe pro re vilissima vitam et animam, rem omne pretium excedentem, periculo exponit et perdit. Imo adhuc vivens perinde se habet, ac si omnia viscera sua ejecisset; nimirum quia omnem humanitatis et commiserationis affectum exuit, nec sibi bonus, nec aliis. Ad quod forsitan insinuandum Judas suspensus crepuit medius, et diffusa sunt omnia viscera ejus. In quo clare patuit avaro nihil scelestius esse, patuitque quomodo avarus animam suam venalem habet, qui dum pro tantillo Christum vendidit, suam magis animam vendidit, et vitam tam temporalem quam æternam perdidit impieque prodegit. Sic pro obolo perjurant avari quidam, et animam vendunt, imo Christum, quia, ut habetur 1 quæst. 3, « profecto qui veritatem pro pecunia negant, Deum pecunia vendunt ; ipse enim dixit : *Ego sum veritas.* » Nihil ergo iniquius quam amare pecuniam ; nihil iniquius quam in statera dolosa Chanaan, hoc est in mundi reproba bilance, illam ponderare, et Deo animæque suæ eam impie præferre ; nihil iniquius quam se eviscerare instar aranei, pro tela inani texenda, non nisi ad captandas muscas apta, hoc est, pro vilibus hujus sæculi bonis et inanibus lucris. Atque sicut frequentissime araneus cum suis telis per scopam mundantem convolvitur, et in ignem mittitur ; ita post tot labores inutiles, quibus se avarus consumpsit et evisceravit, tandem cum illis in fine ardere eum contingit. Sic nimirum est esse in Deum iniquum, in se quoque, ac etiam in proximum. Iniquitas enim est in proximum, nihil ei velle communicare ex avara et

aduncа tenacitate, cum omnes creaturæ, ad imitationem Creatoris, se et sua communicent: ignis calorem, sol lucem, aqua frigus et humorem, terra cum arboribus fructum, fructus odorem et saporem. Iniquitatem ergo illam, quæ negat alteri fructus communis participationem, omnes condemnant creaturæ.

Tertia tuba est vox Domini per prophetas contra avaritiam buccinans, et declamans frequentissime et acerrime.

Audi primo Habacuc : *Væ ei qui multiplicat non sua. Usquequo aggravat contra se densum lutum* (cap. II)? « Quid est, inquit sanctus Gregorius, avarum contra se densum lutum aggravare, nisi terrena lucra cum peccati pondere cumulare? » Per lutum enim terrenarum rerum multiplicitas figuratur; et ita denso se luto aggravat, qui terrena per avaritiam multiplicans, peccati sui oppressione se angustat. Vere lutum sunt opes aggregatæ, quæ de luto sunt, quæ et amatæ inquinant, et possessæ onerant, et amissæ cruciant. Vere lutum, maxime cum per injustitiam aggregantur; quia non solum peccati pondus accumulant, et conscientiæ remorsum ingenerant, sed etiam restitutionis obligationem secum vehunt. Et hæc est velut densum lutum, ex quo difficulter pedes extricare quis potest; quia pauci restitutionem faciunt injuste acquisitorum. Rursus idem propheta insonat in sequentibus : *Væ qui congregat avaritiam malam domui suæ* (hoc est exitialem), *ut sit in excelso nidus ejus, et liberari se putat de manu mali..... Lapis de pariete clamabit, et lignum quod inter juncturas est ædificiorum respondebit.* Hæc nimirum pecuniis injuste partis empta, quasi alterno concentu coram Deo et toto mundo injustitiam avarorum tandem propalabunt. Subdit postremo propheta: *Væ qui ædificat civitatem in sanguinibus;* hoc est, pecunia parta ex oppressione, sudoribus et sanguine pauperum. Attende ergo quam multoties *Væ* repetit propheta ille jussu Domini, ut ædificatores muri nostri Jericho percellat, et murum ipsum evertat.

Audi secundo Isaiam alteri prophetæ consonantem, similemque buccinam cum voce maledictionis inflantem : *Væ*, inquit, *qui conjungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis. Numquid vos soli habitabitis in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum.* Et iterum : *Væ qui justificatis impium pro muneribus, et justitiam justi aufertis ab eo. Propter hoc sicut devorat stipulam lingua ignis, et calor flammæ exurit; sic radix eorum quasi favilla erit, et germen eorum ut pulvis ascendet.* Quid fortius dici posset contra avaros divites? quid sonantius contra avaros judices, qui pecunia corrupti, justitiam, virginem intemeratam sibi commissam, violare audent et corrumpere?

Audi tertio Ezechielem contra Jerusalem proclamantem : *Usuram et superabundantiam accepisti, et avare proximos tuos calumniabaris, meique oblita es,* ait Dominus Deus. Sed attende quod sequitur : *Ecce complosi manus meus super avaritiam tuam, quam fecisti.* Quid est complodere manus, nisi more irati et indignantis manibus complosis indicere vindictam, minarique ruinam? Id vero se facere dicit Dominus super Jerusalem, propter ejus avaritiam. Ergo et vox et manus Domini super murum avaritiæ luteum, ut demoliatur eum, et ædificatores ejus gravi plectat ultione.

Quarta tuba est vox Domini in Evangelio toties personans contra avaros. Ac imprimis clamat : *Videte et cavete ab omni avaritia, quia non in abundantia cujusquam vita ejus est ex his quæ possidet* (Luc., XII). Quasi dicat : Non ideo quia apud homines quis opibus abundat, ideo etiam vita ejus est abundans, scilicet ut sit longior et beatior ob opes, sed potius brevior est, ob sollicitudinem et luxum. In hunc locum sic disserit sanctus Augustinus : « Præcipit nobis veritas, quæ nec fallit, nec fallitur : audiamus, timeamus, caveamus. Quid ergo præcepit? *Dico*, inquit, *vobis : Abstinete ab omni avaritia.* Quid est, ab omni avaritia? Quare hoc addit, *ab omni*, et non dicit: Cavete ab avaritia? Quare ab omni? Quare hoc dixerit, occasio ipsa unde natus est sermo docet. Interpellavit enim eum quidam contra fratrem suum, qui totum patrimonium abstulerat, et fratri suo partem suam non reddebat. Non enim rapere quærebat aliena, sed sua a parentibus sibi relicta quærebat. Et tamen Dominus ei dicit : *Cavete ab omni avaritia.* Tu forte avarum et cupidum diceres, si quæreret aliena; at Dominus ei etiam dicit, ut cupide et avare non appetat et sua. Hoc est ergo ab omni avaritia cavere, fratres mei. Non leviter habendum est, quando Dominus noster Redemptor, Salvator, qui sanguinem suum pretium dedit pro nobis, advocatus et judex noster; non est leve, inquam, quando dicit : *Cavete;* novit ille quantum mali sit : nos non novimus, illi credamus. Nec dicas : Meum servo, alienum non tollo: *Cavete ab omni avaritia.* Non solum avarus est qui rapit aliena, sed et ille qui cupide servat sua, quomodo damnatur qui

rapit aliena (serm. VII, *de Temp.*). » Ita Augustinus.

Iterum *Marci* X inclamat Dominus *Quam difficile est confidentes in pecuniis in regnum Dei introire! Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum.* Quis crederet, nisi diceret ille qui fallere nescit aut mentiri? Et quis non crederet illo dicente? Decretoria illius sententia est, qui errare non potest, quam evangelica propalat tuba. Ergo credendum. Nec tamen exterminandæ divitiæ, sed cupiditas et confidentia quæ in illis figitur funditus diruenda. Hæc est quæ murum Jericho, murum avaritiæ construit, quem hoc evangelicæ tubæ sono demoliri intendit Dominus.

Denique *Matthæi* VI iterum proclamabat tuba ista evangelica contra avaritiæ deditos : *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo et tinea demolitur, ubi fures effodiunt et furantur. Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, ubi nec ærugo nec tinea demolitur, nec fures effodiunt aut furantur.* Ergo ædificium avaritiæ luteum ne erigete, ut placeatis Plutoni et Mammonæ; sed ædificium cœleste bonorum operum, non moriturum, vobis construite, credentes Christo, æternæ Sapientiæ.

Quinta tuba est vox apostolica, quæ insonat : *Hoc scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei* (ad Ephesios, cap. V). Iterum insonat : *Sint mores sine avaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit : Non te deseram, neque derelinquam* (ad Hebræos, cap. XIII). Denique : *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis. Tu vero, o homo Dei, hæc fuge* (I ad Timotheum, cap. VI). An non hæc omnia concutiunt avaritiæ et cupiditatis structuram validissime? Quanam fortiori voce potuisset apostolica tuba illam convellere, illiusque structores perterrere?

Sexta tuba est vox propriæ conscientiæ, quam exprimit Sapiens : *Quid profuit nobis superbia, aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia tanquam umbra. Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, vias difficiles ambulavimus, viam autem Domini ignoravimus* (Sap., V, 8). Hoc, dum ad cor redire volunt, agnoscunt opum et avaritiæ sectatores, ipsa synderesi interius id proclamante. Et utinam id non sero nimis agnoscant, et vel tertiam laboris et sollicitudinis partem impendant pro Deo et cœlesti præmio consequendo, quam in viis difficillimis et laboriosissimis pro nummo et mammona iniquo impendere solent. Sed ad hanc vocem conscientiæ sæpius solent obturare aurem, dum tempus est; coguntur vero in futuro eam continuo insonantem audire, sed infructuose et summa cum infelicitate. Hanc infelicitatem describit sanctus Jacobus his verbis: *Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis. Divitiæ vestræ putrefactæ sunt, et vestimenta vestra a tineis comesta sunt. Aurum et argentum vestrum æruginavit, et ærugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurisastis vobis iram in novissimis diebus* (Ep., V, 1). En ergo post cupiditatis cumulum, malorum cumulus, quem conscientiæ voce præmonente, vitare possent avari, si de terrenis accumulatis bonis tempestive cœlo vellent thesaurizare, nec dura illa testimonia vestium coacervatarum, auri que et argenti, ac æruginis eorum contra se, exspectare.

Septima tuba est vox judicii divini, sive particularis judicii, sive universalis. Hæc enim avaritiæ terminum ultimum ponit, eamque in æternum radicitus destruit et flammis condemnat perennantibus. Audi tubam dure sonantem in auribus divitis illius avari secum dicentis: *Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? Destruam horrea mea, et majora faciam, et illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi.* Audi, inquam, tubam acerbe illi insonantem: *Stulte, hac nocte repetent animam tuam a te. Quæ autem parasti, cujus erunt?* O dura vox! cupiditati limitem et vitæ imponens. Sed et audiant avari postremam illam tubam ad se directam, cujus clangor cœlum et terram, elementaque omnia commovebit: *Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus.* Hæc, inquam, maxime ad avaros dirigitur. Hoc manifeste docet quod sequitur: *Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi bibere; nudus fui, et non cooperuistis me.* An non hoc divites cupidos et tenaces, ideoque duros et immisericordes concernit? Hæc nimirum est ultima et terribilis admodum tuba, omnes lapides, omne cæmentum muri nostri Jericho, muri cupiditatis avaræ perfectissime disperdens, et in abyssum æter-

nam devolvens cum suis structoribus maledictis.

LECTIO UNDECIMA.

DE SEPTEMPLICI ARIETE CONTRA AVARITIAM.

Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea (Psalm. CXXXVI).

Sicut diximus supra filios Babylonis et ministros Satanæ sese mutuo exhortari verbis istis, ut civitatem Dei deprimant et opprimant, sic etiam adjecimus filios Jerusalem similibus se debere exhortari verbis, ut diruant civitatem Satanæ, nec vestigium ejus relinquant. Ac potissimum adversus hunc avaritiæ murum, ipsis maxime perniciosum, vires omnes debent exercere, ut divinis tubis, de quibus jam disseruimus, toto molimine cooperentur. Erigant adversus illum machinas sacras, quasi arietes belli spiritualis quibus validissime poterunt hostilem hanc munitionem profligare. Hi arietes sunt considerationes efficaces, quibus animus præmunitus facile avaritiam omnem proculcat, et hæ quidem ex dictis erui possunt : speciatim tamen aliquot rememorabimus, et in ordinem redigemus.

Primus quidem et validissimus aries contra avaritiam, est mortis consideratio. Facile enim omnia quæ sunt sæculi hujus, omnemque eorum cupiditatem contemnit et calcat, qui semper cogitat se esse moriturum. Mors nempe ad oculum demonstrat contemptibilia esse quæcumque quæruntur in hoc mundo; quandoquidem homo qui nudus ingressus est hunc orbem, nudus egredi debet ex hoc orbe, cum orbitate, inops natus, inops denascitur. Quid ergo accumulat opes sibi brevi perituras, ipse fors cum illis periturus? Postquam diutino labore et sollicitudine se fatigarit, et cum avaritia possederit difficulter ab eis avellitur, nec secure : avelli tamen necesse est cum dolore, et ad judicium deferre mala quæ propter opes conquirendas operatus est. Hac ratione, contra hunc murum arietare nos docent sancti Patres, præclari hoc in bello duces. Audi sanctum Ambrosium eleganter : « Nescit natura divites, quæ pauperes omnes generavit. Nudos fudit in lucem, nudos recipit terra quos edidit, nescit fines, possessionem sepulcro includere. Omnes similes creat, omnes simili gremio claudit sepulcri. Quis discernat species mortuorum? Redoperi terram, et si potes, divitem deprehende. Eruderato paulo post tumulum, et si cognocis egentem, argue; nisi forte hoc solum quod cum divite plura pereunt. Sericæ vestes, et auro intexta velamina, quibus divitis corpus ambitur, damna viventium, non subsidia sunt defunctorum. »

Secundus aries quo impetitur avaritia, est efficax consideratio illorum incommodorum, quæ etiam post mortem frequenter ex opibus avare coacervatis ortum habent. Ac in primis multi accumulant propter hæredes quos adamant, sed certe quandoque in damnum salutis, cum propriæ, tum hæredum. Nam non raro contingit divitis fieri in morte tres partes, dum corpus datur vermibus, anima dæmonibus, bona temporalia hæredibus aut ingratis aut prodigis. Audi iterum Ambrosium, eodem quo supra loco : « Hæredes relinques, qui litigent cum hæredibus. Si frugi hæredes sunt, custodiunt, si luxuriosi, exhauriunt. Itaque, aut bonos hæredes perpetua condemnas sollicitudine, aut malos dimittis, qui tua facta condemnant. Hoc ipsum prius prænonuerat Ecclesiastes : *Detestatus sum omnem industriam meam qua sub sole studiosissime laboravi, habiturus hæredem post me, quem ignoro utrum sapiens an stultus futurus sit; et dominabitur in laboribus meis quibus desudavi et sollicitus fui. Et est quidquam tam vanum* (cap. II)? Explicat nimirum vanitatem in divitiis nimia sollicitudine aggregandis. Cujus duas dat causas : primam, ex mortis necessitate, quia non perennant, sed oportet in manus tradere alicui heredi; secundam, ex incertitudine, quia nescit homo quem sit nacturus heredem. Licet enim filii ei non desint, ignorat tamen an his per vim oppressis, vel paterna hereditate spoliatis, illa ad extraneos sit perventura, ut sæpe contingit. Deinde nescit qualis sit futurus heres, an usurus probe, an improbe, quia solent opes animum immutare, et ad vitia traducere. Unde, licet, patre vivente, spem det bonam filius, forte tamen occasione copiæ se dabit præcipitem in vitia, luxurians in his quæ tanto sunt parta labore, illaque abliguriens. Unde et postea addit Sapiens : *Homini otioso quæsita dimittit;* hoc est nimio suo labore otiosum reddit heredem, qui circumfluus bonis, honestum etiam repudiat exercitium. Itaque non prorsus immemores esse debent parentes liberorum; sed nec sint immodici sollicitudine, inquieti cupiditate, illaqueati, et propter liberos carentes libertate.

Tertius aries contra murum avaritiæ, est consideratio efficax illius dicti apostolici : *Est autem quæstus magnus, pietas cum suf-*

ficentia. Et lerum : *Habentes alimenta e quibus tegamur, his contenti simus.* Cur extendunt homines circa varia cupiditatem, non contenti sorte sua, nec contenti mediocritate et sufficientia? *Quid prodest homini,* inquit Sapiens, *divitiarum possessio, nisi quod cernat divitias oculis suis?* Attende quo quis sublimioris fortunæ, etiam reges, etiam principes, quid nisi victum et vestitum habent, et quæ his continentur? quibus hi qui mediocris fortunæ sunt fruuntur majori cum solatio. Quamvis enim in regias gazas tributa et redditus annui inferantur, hæc tamen ipsi nonnisi oculis cernunt : expenduntur enim in ministros et vasallos, in pensionarios, halebardarios, cantores, coquos, muliones, mimos, equos, canes. Contemplare regiam Salomonis aulam, in qua apponebantur mensæ dietim triginta cori similæ et sexaginta farinæ, decem boves pingues, et viginti pascuales, centum arietes, excepta venatione et altilibus (III *Reg.*, IV). Quid ex his omnibus habebat pro portione sua rex, nisi crustulam similæ, et coxam unam atque alteram avis altilis, aut quid simile? Reliqua poterat oculis suis cernere. An non tantum habent, qui mediocris sunt fortunæ? Sic contingit quod *ubi sunt multæ opes, multi quoque qui comedunt eas.* Desinant ergo homines extendere cupiditates, congregare cum sollicitudine divitias, quas profundant in usus vanos, quum sufficientia contenti esse possint, et sic lætius securiusque vivere.

Audi non illepidum quidpiam quod Ludovico XI, regi Galliæ, fertur contigisse. Turonis agens quodam tempore, accessit culinam instar alicujus nobilis de communi turba sine comitatu, ideoque ignotus. Invenit ibi adolescentem vertentem veru ad ignem, interrogatque : « Quantum lucraris? » Respondet adolescens confidens huic familiaritati : « Lucror tantum quantum rex ipse. » Interrogavit iterum : « Quid ergo rex lucratur? » Respondet : « Victum et amictum, tantumdem et ego. Sed ille a Deo, ego vero ab eo, dum illi inservio. » Delectatus rex responso pueri, fertur postea illum evexisse ad honores. Et certe vere respondit, quia rege felicior est, qui sua contentus est sorte, et magnus quæstus est pietas cum sufficientia, ut ex Apostolo diximus. Necessitati vero pauca, si bene attenderemus, sufficient. Vita brevis est, mors properat ; breve iter est, mox terminus peregrinationis adest : quid tanto opus est viatico? quid tot avare et sollicite congestis divitiis? Quo minus quis fuerit onustus, eo expeditius hanc peregrinationem conficit. Ad metam cum pertigerit pauper aut mediocris, nihilo pejus cum illo actum erit, quam cum ditioribus qui plus viatici ad eamdem viam conficiendam congesserant. Hæc sola erit differentia, quod nihil aut parum supersit in exitu relinquendum inopi. Ditioribus autem locupletes thesauri, frustra ad breve iter coacervati, cum animi angustia erunt deserendi, ut jam dictum est.

Quartus aries concutiens avaritiam, est efficax consideratio vilitatis pecuniæ, bonorumque sublunarium, quibus avaritia inhiat vel inhæret. Audi sanctum Basilium : « Habes terræ partim arboribus, partim aratro ut illis tot jugera : præterea vineas, montes, campos, saltus, flumina, loca amœna. Quid ergo post hæc? Nonne telluris tres tantum cubiti te exspectant? Nonne parvus lapis ad tui miseri corporis custodiam satis erit? Quibus verbis te curabo? Regnum Dei non curas, gehennam non times. Infelix homo! pecuniæ naturam aliquantum inspice. Quid attonitus aurum miraris? Lapis est aurum, lapis argentum, lapis margarita, lapides sunt chrysolitus, beryllus, achates, hyacinthus, amethistus, jaspis. Hæc summa, hi flores opum magnarum, hos partim, cum sint clarissimi, in tenebris abscondis, partim in digitis micantibus, aliisque in ornatibus circumfers. Quis pulchritudini formæque fingendæ studens, unam vitæ diem sibi prorogare poterit? Aut cui mors ob divitias parcit? A quo morbus ob pecuniam abstinet? Quousque igitur opes erunt animarum laqueus, mortis hamus, peccati esca? Ad subsidium vitæ, non ad malorum incitamentum datæ sunt ; pecunia animæ redemptio est, non exitii occasio. » Hæc Basilius. Profecto miserabilis est abjectio et pusillanimitas hominum, quod animam ad similitudinem et imaginem Dei creatam, cujus pretium totus mundus esse non potest, pro his temporalibus et caducis bonis perdant. Christus animam pro toto mundo dare noluit ; pro anima dedit ; sic vide quantum eam æstimarit. Quid ergo cum terrenis divitiis, in ejus perniciem congerendis? Cum nec veræ sint, nec nostræ, et animo longe inferiores esse manifestum sit, certe homini, qui vere homo est, haud illis inhærendum ; contemnendæ potius illæ sunt, et calcandæ. Idipsum agnoverunt gentiles philosophi, inter quos sic ait Seneca ad Lucilium : « Nulli nos vitio natura conciliat, illa integros ac liberos genuit. Nihil quod avaritiam nostram irritaret posuit in aperto. Pedibus aurum et argentum subjecit, calcandumque ac premendum dedit. At vero vultus nostros erexit in cœlum (*epist.* XCXVI). » Hæc ille, et vere;

nam si hominum opinionem sustuleris, quid est aurum et argentum, nisi terra rufa et alba? Et cur in imis visceribus terræ eorum delitescunt mineralia, nisi ut indicentur calcanda et aspernanda? Adde quod bona quæ a Deo in hoc mundo nobis data sunt, calamitatis sunt solatia, non autem retributionis præmia. Itaque cavendum ne dum copia nimia nobis suppetunt, eorum omnium datorem quærere negligamus; ne iis quæ dantur animum figamus; ne peregrinationem pro patria diligamus; ne subsidia itineris in obstacula perventionis vertamus; ne nocturno lunæ lumine delectati, claritatem diurni solis videre refugiamus; tandemque favorem vitæ transeuntis in mortis perpetuæ occasionem commutemus.

Quintus aries avaritiæ adversus, est opum et bonorum æternorum frequens consideratio. Vilescunt enim hæc terrena, eorumque cessat cupiditas, si mens ad cœlestia et æterna assurgat: « O quam fetet mihi terra, dum cœlum adspicio! » dicebat quidam. Sola illa æterna animi nostri valent sitim et desiderium explere, cum ad illis fruendum animus noster sit destinatus et creatus. Cunctæ autem opes terrenæ nihil animo possunt conferre, nec cordis valent desiderium explere. Sane cujusdam est dementiæ, ea semper appetere, quæ multiplicata nunquam satiant, et ne minuunt quidem appetitum, imo potius cupiditatis sitim augent, sicut potus hydropico. Nam quidvis talium habuerit quis, nihilominus non habita concupiscit, et ad ea quæ desunt inquietus anhelat. Sic nempe vagabundus animus dum per fallacia bona inani labore discurrit, fatigatur et non satiatur. Et quidquid famelicus deglutierit, parum reputat ad id quod superest devorandum, semperque non minus anxie optat quæ desunt, quam late possidet quæ adsunt; nec prius satiatur auro, quam corpus aura.

Sextus aries contra avaritiam est efficax consideratio illius dicti apostolici: *Qui volunt divites fieri, incidunt in multa desideria inutilia et nociva, quæ mergunt homines in interitum.* Hæc desideria inutilia, nociva, infesta, explicans sanctus Gregorius, sic ait: « Magna est securitas cordis, nihil habere concupiscentiæ sæcularis. Nam si ad terrena concupiscenda cor inhiat, securum, tranquillumque esse nullatenus potest; quia aut non habita concupiscit ut habeat, aut adepta metuit ne amittat, et dum in adversis sperat prospera, in prosperis formidat adversa, huc illuc quasi quibusdam fluctibus volvitur, ac per modos varios rerum alternantium mutabilitate versatur. Si vero semel in appetitione supernæ patriæ forti stabilitate animus figitur, minus temporalium rerum perturbatione vexatur (lib. XX *Moral.*) » Hæc ipsa desideria inutilia et nociva, tanquam laqueos diaboli in terra hærentes, ut terrenis rebus inhiantes irretiant, sic describit sanctus Chrysostomus: « Diabolus serpentis formam gerit, deorsum trahitur, ab inferiori loco depugnat: hoc est, ab iis rebus quæ infra nos sunt, a voluptate, a divitiis, denique a quibuslibet sæcularibus rebus. Quapropter si quem ille videret volatu in cœlum ferri, primum saltu eousque contingere nequaquam potest. Deinde id aggressus, celeriter concidet; neque enim pedes habet, ne formides; neque alas, ne terreare. Super terram trahitur, iis quæ in terra sunt adhærescit, veluti serpens spinis occultatur, intra divitiarum imposturam assidue latitans (hom. VIII, *in Ep. ad Romanos*). » Itaque ibi multa desideria nociva suggerit, nempe non solum propria avare servare, sed et aliena appetere, fraude quærere, mendaciis agere, et similia quæ mergunt hominem in interitum. Qui ergo hæc omnia forti consideratione in corde figit, avaritiam et cupiditatem, tanquam horum radicem germinum, a corde exscindere conatur, et usque ad fundamentum exinanire. Sed etsi forte a divitiis mortifera desideria non semper oriantur, vix tamen unquam cessant inutilia et vana; nam, teste Basilio (homilia *in Divites avaros*), quædam est diaboli methodus ad suggerendum divitibus mille sumptuum inanium occasiones, ut semper concupiscant, ut congerant. Suggerit enim iis oportere partem habere ad usum, partem sepositam: illam, ut serviat sumptibus domesticis, hanc, ut præsto sit ad externa quæ contingere possunt; nam iter facienti ornatus cultior erit necessarius, equitatus, viaticum. Deinde oportet splendidam quandoque sternere mensam adventantibus; morbus longior potest accidere: similiaque multa avaritiæ velamenta Satan suggerere novit. Qui præconsiderat tentationes esse et laqueos, facile contemnit hæc omnia, et elidit avaritiam ac cupiditatem nocivam et infestam in sua radice.

Septimus aries contra avaritiæ murum est consideratio efficax Christi Domini et paupertatis ejus. Hæc animo fixa facile destruit quidquid ædificare in nobis molitur avaritia, etiam usque ad fundamentum. Cum enim caput nostrum sit, nos ejus membra oportet ei conformari in contemptu rerum sæculi, ut aspiremus cum ipso ad bona æterna.

LECTIO DUODECIMA.

DE MALEDICTIONE AVARORUM.

Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit et ædificaverit civitatem Jericho (Josue, VI).

Maledictus quicumque ex muris Jericho aliquem reædificat, hoc est, qui, alicui ex his vitiis capitalibus deditus, Satanæ cooperatur in hoc ædificio civitatis suæ. Sed specialiter maledictionem videtur incurrere, qui hunc avaritiæ murum ædificando, Plutoni et Mammonæ cooperatur, operis hujus tartareo præfecto et luti ac lateris exactori crudelissimo. Quapropter, ut ex jam dictis satis colligitur, toties sacris in litteris maledictio contra avaros repetitur. Maledicti ergo omnes isti ædificatores et in primogenito et in ultimo genito; hoc est, in anima et in corpore, ut supra explicavi, cum de superbia ageremus. At maledictionis hujus juvat hic exempla recensere, cum ex Scripturis, tum ex sacris historiis.

Primo, maledictus Cain, primus terræ filius, terram colens, terram sapiens, terrenis inhians, immemor cœlestium. Hic enim est qui muri hujus prima jecit fundamenta, suam orbi futuro manifestans avaritiam, dum e deterioribus terræ frugibus Deo offert, qui adeo abunde omnia ei suppeditabat. Vere primus avarorum est, ita fraudulenter et dolose inter se et Deum ipsiusmet Dei dona dispartiens. Væ illis qui hac in re viam Cain sequuntur! sint et ipsi maledicti!

Secundo, maledictus Acham murum hunc ædificans, quando, divino non obstante præcepto, in demolitione Jericho, ex avaritia et cupiditate, pallium coccineum et regulam auream furatus est et abscondit. Verum illa in abscondito contra ipsum testimonium dedit, avaritiam ejus condemnans ac propalans. Quapropter, ut omnes a simili avaritia abhorrerent, ab omnibus e populo divini præcepti transgressor est lapidatus, argentumque et pallium, et aurea regula in tabernaculo defossa, et cuncta quæ illius erant, cum ipso tabernaculo, igne fuere consumpta (*Josue*, cap. VII). Væ ergo eis qui eum sectantur, furtis in abscondito ditescere cupientes! sint et ipsi maledicti.

Tertio, maledictus Balaam murum hunc Satanæ ædificans, dum mercedem accipit ut maledicat populo Dei, avara ad id impulsus cupiditate. Verumtamen ei restitit Dominus, et coactus est maledictionem in benedictionem vertere, increpationemque accepit ab angelo Domini, quem prius vidit ejus asina, quam ipse cæcus. Væ igitur et illis *qui errore Balaam mercede effusi sunt*, inquit sanctus Judas in epistola sua. Tales sunt nostri hæretici, de quibus sanctus Petrus sic dicit: *Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii, derelinquentes rectam viam, erraverunt, secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit, correptionem vero habuit suæ vesaniæ, subjugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam* (Epist. II, cap. II).

Quarto, maledictus Achab et Jesabel, vinea sua Naboth spoliantes ex avaritia, et ipsum vita. Sed nec immunes fuerunt ab ultione divina; nam paulo post Jesabel jacet in agro a canibus devorata, juxta verbum Domini per Eliam (III *Reg.*, XXI). Achab autem humilians se coram Domino, pœnas comminatas evasit; sed in filiis ultionem non evasit. Unde ibidem factus est sermo ad Eliam, dicens: *Nonne vidisti humilitatem Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus, sed in diebus filii sui inferam malum domui ejus* (IV Reg., IX). Væ ergo et iis qui viam et vitium Achab sectantur, proximum suum opprimentes!

Quinto, maledicta Dalila, quæ, pecunia accepta, virum suum Samsonem tradidit in manus hostium excæcandum, illudendum, occidendum (*Judic.*, XVI). Sic nimirum avaritia non veretur etiam proditiones meditari in eos quibus summum debet amorem, vel ratione consanguinitatis et affinitatis, vel ratione nuptialis unionis. Væ Dalilæ. Væ et illis omnibus qui ejus sectantur vestigia, seducti avara cupiditate!

Sexto, maledictus Giezi, qui pro dono curationis lepræ Naaman vestes accipiens et dona, avaritiæ suæ sentit ultionem, dum anima et corpore lepra fœdissima infectum se invenit. Quam quidem corporis lepram, etiam in posteritatem suam transmisit. De illo sic loquitur Cassianus: *Giezi ea quæ ne antea quidem possederat volens acquirere, non modo gratiam prophetiæ non meruit possidere, quam per successionem velut hæreditariam a suo habuit magistro suscipere, verum etiam, e contrario, æterna lepra, sancti Elisæi maledictione, perfunditur* (Instit. monast., lib. VII, cap. XIV). Et hæc quidem exempla e Veteri sunt Testamento deprompta; sed sunt et pleraque ex Novo manifesta.

Ex Novo Testamento avari maledicti.

Primo, maledictus Ananias et Sapphira a sancto Petro. Hi maledictionis fulmine percussi ob avaritiam, quia defraudarunt de pretio agri divenditi, cujus pretium ad pedes apostolorum afferebant. Dum ergo, avaritia stimulante, ausi fuere Spiritui sancto mentiri, loquente Petro, cœlesti ultione profligati expirarunt. De qua re sic loquitur sanctus Ambrosius : « Exemplum avaris omnibus in Anania propositum est, ut qui ejusdem criminis in Ecclesia fuerit reus, ejusdem supplicii in die judicii sententia feriatur (serm. LIX). Grande ergo malum avaritia, imo omnium fere origo malorum. Væ illis qui viam Ananiæ sequuntur ! sunt enim et illi maledicti. Tales sunt qui in religione sunt proprietarii ; qui, cum ad pedes Christi sua attulerint, et omnibus renuntiarunt, cupiditate seducti, furtim sibi postmodum aliqua audent vendicare vel reservare.

Secundo, maledictus Judas, avarorum ille coriphæus, qui post Domini sui proditionem, pro qua pecuniam pactus erat, laqueo triplici avaritiæ, parricidii, desperationis suspensus, crepuit medius, effusis visceribus : *Melius fuisset si natus non fuisset homo ille.* Væ ergo illi ! væ et omnibus ejus sectatoribus !

Tertio, maledictus Simon, qui existimavit donum Dei pecunia possideri, et Spiritum sanctum posse vendi. Cui dicitur : *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Væ illi ! væ quoque illis qui res spirituales, vel spiritualibus annexas, in Ecclesia vendunt vel emunt, Simonis irreligionem imitantes ! Hi omnes ædificant murum hunc Jericho maledictum.

Quarto, maledicti custodes dominici sepulcri, qui pecunia corrumpi se passi fuere, ut in caput suum mentirentur et pejerarent, dicentes Christi Domini corpus furtive a discipulis surreptum. Sic avaritia quæ captivavit discipulum comitem Christi, captivavit et militem custodem sepulcri !

Quinto, maledictus dives ille luxuriosus, gulæ deditus, sed et avarus et immisericors erga pauperem Lazarum, cui vel micæ canibus datæ denegabantur, et ideo maledictione percussus, flammis uritur æternis, nec misericordiæ locum invenit, qui non dedit. De quo agens Hugo, sic ait : *Superbia diaboli claudit cœlum ; gula primo parenti abstulit paradisum ; avaritia diviti aperuit infernum ; intemperantia vero adhuc corrumpit mundum* (de Claustro animæ). » Væ ergo diviti illi ! Væ illis qui viam ejus ineunt, a maledictione haud immunes esse possunt, quia omnes tales coædificant Satanæ in muro isto avaritiæ maledictioni obnoxio.

Possemus et ex ecclesiasticis historiis aliqua recensere exempla maledictionis avarorum ; sed passim occurrent. Unum hic subjicio ex Baronio (t. VII *Annal.*, anno 553). Constantino, Heraclii filio, imperante, vir quidam pecuniosus Constantinopoli in morbum incidit, mortemque formidans, in pauperes triginta auri libras distribuit. Convalescit subito, et, dæmone impulsore, pecuniæ hujus expensæ magna pœnitentia ducitur, valdeque anxiatur. Rem interim cum sincero quodam amico divite communicat. At ille : « Repelle, inquit, hanc cogitationem impiam, nec te pœniteat eleemosynæ, ne Deum graviter offendas, qui, tui misertus, te sanitati restituit, et ne fato infausto et subita morte opprimaris, sine pœnitentia. » Sed frustra consilium istud datur avaro. Videns amicus se hac ratione non mederi, sic ait : « Quandoquidem quæ salutaria suadeo non admittis, aliud suggeram. » Si vis, adi mecum templum, et ibi dic et profitere : « Domine, non ego, sed iste dedit eleemosynam, sicque triginta libras auri tibi restituam. Placet hoc consilium avaro, ad templum venitur, verba concepta pronuntiantur, aurum ab amico illi redditur. At, recepta pecunia, dum pedem ex templo effert, subito mortuus concidit, omnibus præsentibus ingenti horrore correptis, justumque Dei judicium admirantibus et laudantibus. Cum autem præsentes clerici monerent amicum ut suam sibi ipse pecuniam resumeret : « Absit, inquit, hoc a me, ut ego Deo devotum aurum et cœlo jam conscriptum, recipiam : Domini est, nullum mihi in id amplius jus aut potestas. Ananias et Saphira, immemores de agro jam Deo dedicato, dum aliquid pretii suffurati sunt, pœnas subita morte, sicut et iste persolverunt. Absit id a me ; Deus non irridetur. » Itaque, illo sic loquente, aurum istud pauperibus divisum fuit.

Mirabile quoque est quod de Reginhero, Misnensi episcopo, refertur. Is post refectionem, in cubiculum ubi thesaurum suum secreto infoderat ingressus, quasi paululum requiescere volens, sese inclusit. Cumque jam die urgente in vesperam, præter modum consuetudinemque suam somno indulgere videretur, rem insolitam mirantes cubicularii, pulsare ostium cœperunt. Sed nec pulsantibus nec vociferantibus ullum dabatur responsum. Tandem, effractis foribus irrumpentes, invenerunt eum fractis cervicibus, colore te-

tro exanimem, ipsis thesauris miserabilem in modum incubantem.

LECTIO XIII.

DE LIBERALITATE, VIRTUTE OPPOSITA AVARITIÆ.

Huic avaritiæ muro, muro civitatis Satanæ, ex diversis vitiis quasi lateribus compacto, ex adverso opponitur murus et turris civitatis Dei, quæ etiam ex diversis virtutibus avaritiæ contrariis componitur : nimirum ex justitia, quæ aliena rapere vel appetere non novit, sed suum cuique tribuere ; ex liberalitate, quæ novit moderari opes et earum appetitum, eas quando oportet distribuendo ; ex misericordia et beneficentia in egenos, quæ hic exhaurit divitias, ut in futuro thesaurizet ; ex paupertate spiritus, quæ etiam in opum circumfluentia potest reperiri : denique ex contemptu omnium bonorum sæculi, quæ nec bona dicenda, nec diligenda. Ex his virtutibus, earumque variis actibus, structuram spiritualem avaritiæ adversam construere docuit Christus Dominus, auctor sacri omnis ædificii. Tunc vero id edocuisse censendus est, cum dixit : *Beatius est magis dare quam accipere ;* item cum eleemosynam et opera misericordiæ toties præcepit, esurienti dare cibum, sitienti potum propinare, vestire nudum, hospitio excipere peregrinum, juvare ægrum, et similia ; iterum, cum pronuntiavit, beatos esse pauperes spiritu, illos, scilicet, qui contemnunt caduca et adspirant ad æterna. Idem verbo et exemplo docuerunt omnes sancti ab initio sæculi, qui ex dictis virtutibus turrim sibi construxerunt altissimam et fortissimam, ex qua depugnarent contra civitatem Satanæ, et Satanam ipsum evincerent. Magnas enim vires sibi acquisierunt contra illum, sæculi res omnes despiciendo, peregrinos se profitentes, circumeuntes *ut egeni, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus,* ut loquitur Apostolus. Vel certe, si opibus quidam abundabant, magnum sibi cumulum bonorum operum aggregarunt, eas in egenos distribuendo, nec affectu nec effectu eis inhærendo. Innumeri occurrent, si gesta sanctorum evolvantur, qui sua in pauperes erogarunt, ut in cœlo sibi thesaurizarent, et ut, ab omni affectu terreno liberi, divino obsequio, cœlestiumque rerum meditationi perfectius se manciparent. Habes inclytos civitatis Dei structores, avaritiæ et cupiditatis omnis destructores, Antonium, Hilarionem, Franciscum et similes innumeros, qui ad vocem Domini insonantem : *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus ; veni et sequere me ;* statim excitati sunt, quasi classico militari, ad prælandum prælia Domini, omnibus suis derelictis, omnique calcata cupidine. Habes et Martinum, Joannem patriarcham Alexandrinum, Gregorium, Carolum et similes eleemosynarios, præclaros certe bellatores contra avaritiæ murum, opibus quidem affluentes, sed in usum pauperum eas continuo impertientes, ipsimet egentes et multos locupletantes. Vide eorum vitam liberalitatis et misericordiæ eminentissimæ exemplis refertam, ad imitandum omnibus propositam.

Sed de liberalitate, quæ avaritiæ virtus est opposita, pauca nobis in particulari tractanda sunt. Est autem liberalitas, ut describit sanctus Thomas : « Virtus bene dispensandi divitias in usus bonos sibi suisque et aliis. » Ita ille 2. 2, q. 117, art. 1. Alii sic describunt : « Liberalitas est virtus beneficiorum erogatrix, quam pro affectu benignitatem, pro effectu beneficentiam dicimus. » Debet autem liberalitas, ut virtus dicatur, suis vestiri debitis circumstantiis ; nec enim satis est erogare, sed videndum cui, quid, qualiter, quando, ubi et quare dandum sit. Unde aliqui has circumstantias hisce versibus comprehenderunt :

Libera quæ virtus in dando rite videbit, [det,
Cui, quid, cur, quantum, quo tempore, quove loco
De proprio, lætus, non improperans, neque tar- [dans.

Videamus in particulari præcipuas liberalitatis circumstantias, quia apud homines sæculi sæpe liberalitas vocatur, quæ minime talis est.

Primo ergo liberalitas attendit cui benefaciat ; nam in histriones, meretrices, assentatores, aut voluptatem aliam quampiam afferentes, beneficum agere et multa erogare, non est liberalem esse, sed potius prodigum. Remuneraturis quoque benefacere, aut lucrum aucupari est, aut certe mutuare, et hæc est mercenaria liberalitas. Recte Cicero : « Duo sunt largorum genera, quorum alteri prodigi, scilicet qui in epulis, et invitationibus, et gladiatorum muneribus, ludorum, venationumque apparatu pecunias profundunt, et in eas res quarum memoriam nullam aut brevem sunt relicturi. Alii sunt liberales, quia facultatibus suis aut captos a prædonibus redimunt, aut æs alienum suscipiunt amicorum causa, aut in filiarum collocatione adjuvant, aut opitulantur in re acquirenda

aut augenda (lib. II, *de Officiis*). » Erga omnes itaque se liberalitas extendit, quantum potest, cum ratione honestatis comite; maxime autem erga egenos ac pauperes, et eos qui ærumnam patiuntur, fame, carcere, captivitate, calumnia, aut aliis modis. Unde Job de illis dicebat : *Benedictio perituri in me veniebat* (cap. XXIX). Addit sanctus Ambrosius : « Est etiam illa probanda liberalitas, si proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim ut ipse subvenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non tamen ut illi eo ditiores fieri velint, quod tu potes conferre inopibus. » Denique subjicit ipse, ostendens quibus primo benefaciendum sit : « Consideranda in largiendo ætas atque debilitas, nonnunquam etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales; ut senibus plus largiaris, qui sibi labore jam non queunt victum quærere; similiter et debilitas corporis juvanda promptius; tum si ex divite cecidit in egestatem, et maxime si non vitio suo, sed aut latrociniis, aut descriptione, aut calumniis quæ habebat amisit. » Quamvis vero primum ad justos liberalitas et beneficentia se extendere debeat, et injustos et inimicos et ingratos ac peccatores negligere non debet, si et illi egeant : *Benefacite his qui oderunt vos, ut efficiamini similes Patri vestro qui in cœlis est, qui etiam oriri facit solem suum super bonos et malos, et pluit super justos et injustos*, ait Christus. Hoc et agnovere gentiles, inter quos Seneca sic dicit : « Officium liberalitatis est omni petenti dare, deos imitari. Si deos imitaris, da etiam ingratis, nam et sceleratis sol oritur et piratis maria patent. Dii, rerum omnium optimi auctores, ignorantibus beneficia dare incipiunt, ingratis perseverant. Non cessant dii beneficia congerere, unam sortiri intentionem, scilicet prodesse. Imitemur illos; demus, etiam si multa in irritum data sunt. Ingratus est? Non fecit mihi injuriam, sed sibi; nam gratum beneficium semper delectat, ingratum semel. » Hæc ille.

Secundo, liberalitas attendit quid, cur donet; hoc est, ut elargiatur quod utile futurum sit egenti, nec nociturum animæ vel corpori. Nam si luxurioso donet quis id quo ad luxuriam abutitur, aut ebrioso ad comessationes ebrietates, jam commaculatur beneficientia, cum id potius sit officere quam prodesse, illeque potius videtur injuriam accipere, quam ornari beneficio. Ubi est nocumentum et scitur, non beneficentia aut benevolentia vera reperitur. Etiam attendit liberalitas cur donet, hoc est, qua intentione, ut, scilicet, donet non propter inanem gloriam, aut vanum aliquem finem; quia, teste sancto Ambrosio, « non est talis perfecta liberalitas, si jactantiæ causa, magis quam misericordiæ largiaris. Affectus tuus nomen imponit operi tuo : quomodo a te profiscitur, sic æstimatur (lib. *de Officiis*, cap. 30). » Debet quoque liberalis dare non respiciens suum emolumentum, non respiciens ad seipsum; dare debet, non fenerari. Sit ergo intentio pia, ut liberalitas sit vera, ut virtutis rationem induat, sæculi mercedem non requirat.

Tertio, liberalitas attendit quantum donet, et de quo. Non enim excedendus est modus, ne non liberalitas, sed prodigalitas sit, quandoquidem hoc et danti et accipienti nocere valeat; fieri enim potest ut, propter immoderatam profusionem in aliquos, non possit quis satisfacere his quibus magis obnoxius est, puta uxori, liberis, consanguineis, creditoribus. Non vero profundendæ sunt opes, sed dispensandæ. Unde sanctus Ambrosius : « Etiam bonorum operum sumptibus immoderatum esse non decet. Pulchra liberalitas, etiam erga ipsos pauperes tenere mensuram, et abundantes pluribus, non conciliandi favoris gratia ultra modum fluere (*de Offic.*, l. II, c. XXII). » Multi sunt qui non donant, sed projiciunt; non voco liberalem, pecuniæ suæ prodigum. In ipsa liberalitate modus adhibendus est et rerum et personarum, cavendumque ne beneficium facultatem dantis exuperet; inest enim nonnunquam tali liberalitati cupiditas rapiendi, ut ad largiendum suppetant copiæ. Cum enim dando egere cœperint, alienis bonis manus inferre coguntur, et majora odia eorum assequuntur quibus ademerunt, quam favores eorum quibus dederunt. Propterea etiam diximus liberalem attendere quantum, et de quo det. *Quantum*, hoc est juxta vires et facultates : *Quomodo potueris, ita esto misericors : si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum, etiam exiguum libenter impertiri stude.* Sic docebat Tobias filium (c. IV). *De quo*, hoc est an de proprio, an de alieno. Certe nihil liberale, quod non justum, nihilque proficit, qui alterum inde reficit, unde aliis injuriam facit. Non vult Deus pietatem uni de alterius crudelitate præstari, nec alicui auferri fraudulenter, quod alteri exhibeatur misericorditer. Illa sola liberalitas vera, quæ de justis laboribus aliis opitulatur. Quod ergo per usuram, rapinam, extorsionem, concussionem, acquisitum est, illi resti-

tuendum a quo provenit; nec Deo, nec ecclesiæ nec aliis causis piis impendendum. Talis enim oblatio, aut beneficentia, a Deo reprobatur, maxime cum hæc a pauperibus ablata sunt; quia, teste Ecclesiastico, *qui immolat sacrificium de substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris.* Quid autem potest intolerabilius esse quam filii mors ante oculos parentis?

Quarto, liberalitas attendit quo loco se effundat. Quo quidem loco, hoc est, ut potius in secreto, quam palam, ut, si id fieri possit, *nesciat sinistra quid faciat dextera.* « Perfecta est liberalitas, inquit sanctus Ambrosius, ubi silentio quis tegit opus suum, et necessitatibus singulorum occulte subvenit; quem laudat os pauperis, et non labia sua. » Audi et Senecam distinctionem quamdam non inutilem hac in re afferentem: « Præcipiunt omnes auctores sapientiæ quædam beneficia palam danda, quædam secreto. Palam, quæ consequi gloriosum est, ut militaria dona, et honores, et quidquid aliud notitia pulchrius fit. Rursus quæ non producunt, nec honestiorem faciunt, sed occurrunt infirmitati, egestati, ignominiæ, tacite danda sunt, ut nota sint solis quibus prosunt. Interdum et ipse qui juvatur fallendus est, ut habeat nec a quo accepit sciat. Arcesilaus, ut aiunt, amico pauperi, et paupertatem suam dissimulanti, ægro autem, et nec hoc quidem confitenti deesse sibi in sumptum ad necessarios usus, cum clam succurrendum judicasset, pulvino ejus ignorantis subjecit, ut homo inutiliter verecundus, quod desiderabat inveniret, potius quam acciperet.» Hæc Seneca (libro II *de Beneficiis,* cap. 9).

Habes in sacris historiis illustre hujus rei exemplum de sancto Nicolao, Myrræ episcopo, cujus cum civis egens tres filias jam nubiles in matrimonio collocare non posset, sed earum pudicitiam prostituere cogitaret, ille, re cognita, nocte secretissime per fenestram tantum pecuniæ in domum ejus injecit, quantum unius virginis doti satis esset. Quod cum iterum et tertio fecisset, tres illæ virgines honestis viris in matrimonium datæ sunt. Sed tandem in tertia vice deprehensus est a cive illo excubante et vigilantissime observante ut agnoscere posset benefactorem suum illique gratias agere. Ad pedes ergo ejus, cum nocturnis in tenebris fugientem ipsum insecutus fuisset et assecutus, humillime procidit, lacrymis illos rigans, hisque verbis eum alloquens: « Quare, o vir sancte, ita te abscondis a me? Cur non permittis ut humili agnitione testari valeam qua erga te tenear obligatione? Vere tu refugium meum, qui animam meam ac filiarum mearum eripuisti de portis inferi, corporaque earum ab infami contaminatione et prostitutione. Vere per te Deus suscitavit a terra inopem, et de stercore erexit pauperem. » Indoluit interim vir sanctus se detectum, qui coram Deo, non coram hominibus, liberalitatis suæ opus exercebat, obsecravitque illum ut nemini hac de re verba faceret, neque in compensam illius bonæ voluntatis, quam testabatur, hoc accepturum. Verum voluit Deus ut hæc tanta charitas, liberalitas, humilitas Nicolai toti Ecclesiæ totique orbi patesceret in exemplum, illo prædicante, qui tantum acceperat ab illa charitate beneficium. Unde quamdiu Ecclesia orbisque durabit, celebre erit hoc liberalitatis opus eximium, verificabiturque illud de ipso: *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi.*

Quinto, liberalitas attendit quo tempore benefaciat. Tempestive elargitur, imo prævenit petitionem indigentis. Omnis enim benignitas properat, et proprium est libenter facientis cito facere, tarde velle nolentis est; nam et beneficii gratia promptitudine et celeritate congeminatur, et ut in proverbio est, « qui cito dat, bis dat. »

Si bene quid facias, facias cito; nam cito factum
Gratum erit, ingratum gratia tarda facit.

Unde contra differentes sic ait Sapiens: *Cor inopis ne afflixeris, non etiam differas quod erogaturus sis in egenum* (Eccli., IV). Item Prov.: *Ne dixeris amico tuo: Vade et revertere, et cras dabo tibi, cum statim possis dare* (c. III).» Quapropter sanctus Basilius divites sic monet: « Jam quando suppetit tibi, quid prohibet quominus liberaliter impertiaris? Nonne inops adest? Non sunt plena horrea? Non merces a Domino parata? Non mandatum manifestum? Esuriens fame absumitur, nudus, frigore rigescit; et tu eleemosynam in crastinum differs? Audi Salomonem: *Ne dicas: Regressus revertere; nescis enim quid sequens pariet dies.* »

Sexto, attenditur in liberalitate quo animo quid detur. Debet enim fieri hilari et voluntario, ut sæpius monet Scriptura, et sancti Patres. Audi Ecclesiasticum: *In omni dato hilarem fac vultum tuum* (c. XXXV).» Et iterum: *Declina pauperi sine tristitia aurem tuam.* Cui conformiter Apostolus: *Non ex tristitia, aut necessitate; hilarem enim datorem diligit Deus* (II Corinth., IX). Audi et Ambrosium: « Non est satis benefacere, nisi id ex bona fonte. hoc est ex bona voluntate proficiscatur. Nam si invi-

tus facias, quæ tibi merces est? Unde Apostolus generaliter inquit: « *Si volens hoc ago, mercedem habeo; si invitus, dispensatio mihi credita est* (lib. I *de Officiis*, c. XXX). » Conformiter sic loquitur et sanctus Augustinus : « Ex animo frange esurienti panem, quia plerumque fit a tristibus et a murmurantibus ut careant tædio interpellantis, non ut reficiant viscera indigentis; hilarem autem datorem diligit Deus. Si panem dederis tristis, et panem et meritum perdidisti. Fac ergo ex animo, ut ille qui intus videt, adhuc loquente te, dicat: *Ecce adsum* (in Psalmum XLII). » Agnovit id et Seneca, dum dicit : « Qui de die in diem trahens profuit, non ex animo fecit. Itaque duas maximas res perdidit, et tempus, et argumentum amicæ voluntatis. » Animus quoque vere liberalis in hoc cognoscitur, si non improperet illi cui dedit, nec superbe, sed benigne donet et humiliter. Omnia quæ habent homines, a Deo benignissime data accipiunt, et ille nobis non exprobrat : sic et nos aliis exprobrare non debemus. Imo agnoscere debent divites, se constitutos a cœlesti Patrefamilias dispensatores bonorum temporalium, in quibus distribuendis tanto se debent præstare humiliores, quanto magis aliena esse intelligunt quæ dispensant. Quinimo, dispensando considerent se potius beneficium accipere, quam dare; nam, teste sancto Gregorio, « multum ad edomandam dantis superbiam valet, si, cum terrena tribuit, verba Magistri cœlestis attendit, qui dicit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Si enim eorum amicitiis æterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubio pensare debemus, quia patronis potius munera offerimus, quam dona largimus egenis (*Moral.*, XXI). » Denique ex animo pensatur liberalitas, et ex affectu dantis; ita ut etiamsi quis parum donet, magnum existimetur, si animo lubenti donet juxta facultatem suam; liberalitas enim non cumulo patrimonii, sed largitatis definitur affectu, et, ut dixit sanctus Leo, « nulli parvus est census, cui magnus est animus, nec de rei familiaris mensura pendet modus pietatis. Majora quidem sunt impendia divitum, et minora mediocrium; sed nec discrepat fructus operum, ubi non deest affectus operantium. Si non est omnium æqualis facultas, debet esse par pietas; quoniam fidelium largitas non de muneris pensatur pondere, sed de benevolentiæ quantitate, et semper illi quod largiatur occurrit, cui bene velle non deficit (serm. *de Apparitione Domini*). » Hæc sanctus Leo. Concludamus verbis Senecæ, qui ostendens quo animo liberalitas exercenda sit, quam hilari, quam lubenti, quam humili, sic ait: « Quidam beneficium ab homine duro et aspero datum, panem lapidosum recte vocavit, quem esurienti accipere necessarium est, sed tamen acerbum. Multo vero gratius venit, id quod ex facili, potius quam ex plena manu venit, seu datum est. Exiguum est quod quis in me contulit, sed amplius non potuit. At quod alius dedit magnum est, sed dubitavit, sed distulit, sed cum daret gemuit, sed superbe dedit, sed cum contulit, ambitioni dedit, non mihi (lib. *de Beneficiis*). » Idemque Seneca, docens quam humiliter beneficentia erga alterum exercenda sit, quamque humiliter excipienda ab illo cui benefit, sic iterum dicit : « Hæc beneficii inter duos lex est. Alter statim oblivisci debet dati, alter accepti nunquam. Non est memoria revocandum, nisi ut, aliud dando, prioris admoneas. Ne aliis quidem narrare debemus. Qui dedit beneficium taceat, narret qui accepit. Quid opus est te loqui? Quid alienum occupare officium? Est qui istud facere honestius possit, quo narrante, et hoc laudabitur quod ipse non narras. »

Habes ergo hic veræ liberalitatis conditiones, in sacris Litteris insinuatas, a sanctis Patribus delineatas, a sapiente philosopho eleganter descriptas. Et quoniam liberalitas illa murum constituit civitatis Dei, muro avaritiæ in civitate diaboli adversum, illum erige ex beneficentia et misericordia in egenos compositum, ex septemplici serie operum misericordiæ amplum, ex variis charitatis actibus coordinatum, in paupertate spiritus et contemptu bonorum sæculi fundatum. Ex illo poteris pugnare contra Mammonam, contra sæculum, et ejus retia aurea, et illecebras aureas, contra principem hujus sæculi : idque fiet actando omnem spem ad futurum sæculum, illiusque cœlestes et perennantes opes contemplando, quæ solæ vere sunt opes, quibus avare et tenaciter, imo pertinaciter et toto corde inhærendum est, pro quibus omnis labor ac sudor exantlandus.

TRACTATUS TERTIUS

DE VITIO LUXURIÆ.

LECTIO PRIMA.

QUAM FETIDUM MURUM ERIGAT LUXURIA.

Tertius murus Jericho tubæ sacerdotalis sonitu demoliendus, est luxuriæ murus. Luxuria autem definiri potest: « Impuræ et libidinosæ voluptatis inordinatus appetitus. » Constituit ergo ipsa murum ex variis luteis lateribus constructum, hoc est, ex variis vitiis carnalibus. Et huic muro ædificando et tuendo præest Asmodæus; ideoque illi cooperari et subservire censentur (miserabili certe servitute), omnes qui huic sunt vitio carnis addicti. Habet vero hoc vitium præ cæteris quemdam fetorem et infamiam, non solum coram Deo et angelis ejus, sed et coram hominibus, ideoque specialiter detestandum : *Inclinasti femora tua mulieribus, potestatem habuisti in corpore tuo, dedisti maculam in gloria tua* (Eccl., XLVII); maculam scilicet sibi aggerit, qui affectus carnis non coercens, mulieribus se inclinat; maculam, inquam, in conscientia, fama, vita. Unde et de adulterio dicitur: *Turpitudinem et ignominiam congregat sibi, et opprobrium illius non delebitur* (Prov., VI). Et de muliere fornicaria dicit Sapiens: *Quasi stercus conculcabitur in via* (Eccli., cap. IX.) Propter hunc fetorem in infamiam luxuriæ, hic murus non solum ex lateribus igne infernali decoctis constare recte dicitur, sed etiam compactus esse ex cæmento sulphureo, de tartareis vallibus educto. Nam et de hoc vitio interpretatur divus Gregorius illud Job : *Aspergatur in tabernaculis ejus sulphur.* Unde dicit: « Sulphur quid aliud est quam fomentum ignis, quod tamen sic ignem nutrit, ut fetorem gravissimum exhalet? Quid itaque in sulphure, nisi peccatum carnis accipimus, quod dum perversis cogitationibus, quasi quibusdam fetoribus, mentem replet, æterna incendia præparat, et dum fetoris sui nebulam in mente dilatat, contra eam flammis subsequentibus quasi nutrimenta subministrat. » Subjungit ad propositum sanctus Gregorius: « Nam quod per sulphur fetor carnis accipitur, ipsa sacri eloquii historia testatur, quæ contra Sodomam ignem et sulphur Dominum pluisse narrat, qui cum carnis ejus scelera punire decrevisset, in ipsa qualitate ultionis notavit maculam criminis. Sulphur quippe fetorem et ignis ardorem habet. Qui itaque ad perversa desideria ex carnis fetore arserant, justum erat ut simul et igne et sulphure perirent, quatenus es juxta pœna discerent, perverso desiderio quid fecissent. Ideo in tabernaculo impii sulphur aspergitur, quoties perversa carnis delectatio in mente ejus dominatur. » Hæc sanctus Gregorius.

Cæterum de hoc vitio fuse diximus super præcepto sexto Decalogi. Ut tamen institutum ordinem prosequamur, altitudinem et profunditatem, latitudinem et longitudinem hujus muri describemus, lateresque ex quibus construitur. Ac deinde tubas et maledictiones contra eum insonantes, et contra illius structores, in medium producemus

LECTIO SECUNDA.

DE ALTITUDINE MURI LUXURIÆ.

Altitudo muri luxuriæ in cœlum usque se protendit, Deo cœloque rebellis, divinam super se attrahit vindictam. Unde primi illi ædificatores maligni ante diluvium, postquam turrim superbiæ ædificare non potuerunt in cœlum usque, divina impediti vindicta, in linguarum confusione, postea nihilominus turrim luxuriæ adeo altam erexere, ut necessarium fuerit Deo alio modo contra eam bellare ejusque muros disjicere, immisso diluvio universali, apertis cœli cataractis. Potissimam enim diluvii causam fuisse luxuriæ peccatum describit Moyses, dicens : *Cum cœpissent homines multiplicari super terram, et filias procreassent, videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt uxores sibi ex omnibus quas elegerant. Dixitque Deus : Non permanebit spiritus meus in æternum, quia caro est,* etc. (*Genes.*, c. VI). Nempe cum homines numero aucti, toto orbe terrarum divisi, ferventius libidini operam darent, et filias potius quam filios genuissent, promiscuo abutentes concubitu, in peccatis securi, judiciorum Dei et verbi ejus contemptores, idque impietatis vigeret non in populo

tantum, sed etiam in principibus inopes opprimentibus per tyrannidem, diluvium immisit Dominus super terram in luxuriæ passim regnantis vindictam. Quæres qui sint hi filii Dei, quæ filiæ hominum, quas in uxores accepisse dicuntur. Respondeo, filios Dei intelligi filios Seth; filias Cain. Duæ enim lineæ ductæ ab Adam sunt, eorum qui ex Cain essent procreati, et qui ex Seth, qui suffectus est in locum Abel, quem interfecerat Cain. Qui ergo a Cain originem acceperunt, non fuerunt patri dissimiles; sed cum in aliis facinoribus, tum in homicidiis paternam impietatem referebant. Qui autem ex Seth ducerentur, hi quoque patris pietatem ac modestiam secuti sunt. Erantque hi potius genere vitæ discrepantes, quam loco: alteri alteros execrabantur, a sese procul disjuncti. Vigebantque in genere Cain stupra, adulteria, veneficia, homicidia; et apud illos pietas, religio, Deique summa veneratio, ob eamque rem Dei filii nuncupabantur, nimirum sacrum ac cœleste genus. Annis autem decurrentibus, totoque vertente mundo, corrupta omnia sunt. Prima corruptelæ fuit causa eorum qui Dei filii haberentur, cum illo genere pessimo sceleratissimaque natione admistio. Cumque divinum genus esset potentissimum ac nobilissimum, pulchritudine infamium mulierum capti alterius generis, ejus sibi uxores acceperunt, quarum commercio et ipsi polluti sunt aversique a religione. Factumque est ut et hi quos succedentibus temporibus procreassent, sceleratissimi, bellis, homicidiis, violentia, adulteriis insignes evaderent.

Post diluvium quoque iterum huic structuræ maledictæ cooperari visi sunt cives Pentapolis, in Sodomis, Gomorrha, aliisque oppidis vicinis, Adama et Seboim. Erant hi quasi certatim ædificantes hunc luxuriæ murum; sed cum ipsi in cœlum usque quodammodo turrim hanc altissimam erexissent, igne cœlesti profligavit eam Deus et exinanivit usque ad fundamentum in ea, dispergens omnes reliquias fetidi hujus peccati, cum ædificantibus suis. Quapropter ex nunc adhuc manent vindictæ hujus vestigia in mari adjacente, et in terra illa maledictioni obnoxia, ubi contra Deum se erexit luxuria, cujus clamorem in cœlum conscendisse testatur Scriptura. Nam regio illa amœna quasi paradisus, tota effecta est sterilis et fetida, totaque cinerulenta; adeo ut arbores nascantur in ea, poma ferentes quæ statim in favillam vertuntur manu qualibet attacta, ut testatur Sapiens, capite decimo *Sapientiæ*. Est quoque regio putidissimis aquis e terra erumpentibus tecta, et lacus adjacens pisces non fert, nec aliquid vivum. Unde vocatur mare Mortuum. Vide latius dicta hac de re super præcepto sexto Decalogi, lectio II.

Maledictum ergo ædificium luxuriæ, et sublime nimis, quod usque ad contemptum Dei exsurgens, cœlo bellum videtur indicere, religionis omnis ac fidei in mentibus exstinguens veritatem. Hæc enim luxuria potissima causa fuit, et adhuc modo est, cur multi adversus Deum et fidem se erexisse cernantur, nova dogmata consectati. Etenim idipsum ab illis fit, ut securius corda sua enutriant in luxuriis suis, ideoque de illis dixit sanctus Petrus: *Hi velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem et in perniciem, in his quæ ignorant blasphemantes, in corruptione sua peribunt, percipientes mercedem injustitiæ, voluptatem existimantes diei delicias, coinquinationes et maculæ deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes, oculos habentes plenos adulterii, et incessabilis delicti.* Hæc quoque luxuria ad idololatriam deduxit filios Israel fornicantes cum filiabus Moab. Deduxit et Salomonem, qui jam violato in se templo Spiritus sancti per variam libidinem, eo usque pertigit cæcitatis, ut violaret templum sanctum Dei, ædificans in excelsis lucos contra Deum, ejusque verum cultum, in quibus et ipse falsis diis thus adhibuit, in injuriam Dei viventis. Vide ergo quomodo turris luxuriæ contra Deum rebellis, divinos ei denegat honores, cœlum et aerem inficiens, perniciosa celsitudine sublimis.

Hæc iterum est quæ ad incantationes et magicas artes Deo maxime adversas, multos traducit ut fœdis fruantur voluptatibus qualibet via, cum dæmonum pacto et summa creatoris sui injuria. Admirabile est quod hac de re refert Delrio, contigisse in quadam urbe Hispaniæ: « Magni, inquit, nominis concionator quidam, in reprobum sensum datus est. Hic familiaris erat cuidam nobili, cui formosa erat uxor, sed casta. Hanc cœpit ipse deperire, nec diu ignem fovit occultum, sed mulieri aperit animum, et flagitium nititur persuadere. Illa sedulo conatur eum ad saniorem reducere mentem, sed erat oleum flammæ adjicere, nam et monita magis inflammabant incendium. Illa sollicitata continuo, pertæsa tandem molestiarum, statuit se ulcisci de nebulone. Rem totam pandit marito. Ejus jussu tempus certum addicit huic sollicitanti. Venit ipse nocte optata et addicta; sed maritus cum aliquot famulis age-

bat in propinquo conclavi cum armis, insigniter eum excepturus. Adest ergo sæculari habitu, gladio et pugione accinctus, et sequitur matronam in cubiculum se deducentem, ubi veterem cantilenam repetit. Cumque mulier more solito reniteretur verbis, vim ipse parat, tenebris audacior. Tandem mulier inclamat, et condictum cum marito signum alta voce enuntiat. Verum nec maritus, nec quisquam accurrit. Anxia illa vim vi repellit, ungues et dentes, arma muliebria, stringit, faciem ejus deformans: at ille propterea non desistit. Advertit matrona inter luctandum, dorso pugionem hærere : hunc eripit, et improbum perfodiens, vita privat. Collapso cadavere, accurrit in conclave mariti, et invenit ipsum cum famulis, mortuis potius quam vivis similes. Clamat, vellicat, trahit, at illi consopiti permanent. Suspicata maleficio id fieri, nec opem aliunde sperans, cadaver domo effert, et in plateam abjicit cum gladio et cruento pugione. Interim nocturni vigiles in cadaver incidunt, et in carcerem illud efferunt. Facie lota, agnoscitur concionator. Silentio indicto vigilibus, summo mane prætor, quem corrigidor vocant, adit cœnobium illius, evocat priorem, jubetque omnes de conventu convenire, tanquam de re magna coram ipsis tractaturus. Adsunt omnes, excepto illo qui, cum quæreretur in cubiculo, non respondet. Ingreditur prior cum prætore in cellam, et nil reperitur, nisi fax ardens et obscure lucens, in camino defixa. Mirantur omnes. Tum prætor narrat de invento cadavere, et dum illud auferunt e carcere, ut profanæ tradatur sepulturæ, ecce nobilis advenit cum uxore, rem totam enarrans. Conferuntur momenta temporis, reperiunturque evigilasse, dum fax exstincta fuit (*de Magia*, l. III, part. I). » Sic perfidia improbi et luxuriosi hominis in cœlum se erexit, abominabilis contra Deum, ut voluptate fœda frueretur. O luxuriæ perversa altitudo, divina omnia humanaque pervertens, ad quam, eheu, cæcitatem perducis hominem !

LECTIO TERTIA.

DE PROFUNDITATE LUXURIÆ.

Tanta est profunditas hujus satanici vitii, ut merito dicere possit qui illo detinetur : *Infixus sum in limo profundi.* Nam et Scriptura attestatur : *Profunda fovea meretrix, et pedes ejus ad infernos descendunt* (Prov., XXII et XXIII). *Fovea profunda os alienæ : cui iratus est Dominus, incidet in eam.* Item cap. VII : *Viæ inferni domus ejus, penetrantes interiora mortis.* Denique cap. II : *Inclinata est ad mortem domus ejus, et ad inferos semitæ ejus : omnes qui ingredientur ad eam, non revertentur, nec apprehendent semitas vitæ.* Sic sapiens profunditatem frequenter attribuit huic vitio ad inferos usque pertingentem, quia qui illo involvuntur, fere absorbentur à profundo inferi et mortis æternæ, et domum sibi ædificant in inferis, in baratro; difficillime enim carnalibus addicti peccatis, resipiscentiam inveniunt, ut saluti et vitæ restituantur. Ideo etiam Osee dicitur : *Non dabunt cogitationes ut revertantur ad Deum suum, quia spiritus fornicationis in medio eorum.* Hinc sanctus Augustinus, postquam huic vitio diu addictus, illius profunditatem, luce divina affulgente, agnovit, inclamat : « Væ cæcitati ! Væ tenebris ! Væ abysso in qua jacui !

Profunditatem quoque hujus vitii notat Oseas dicens : *Profunde peccaverunt, sicut in diebus Gabaa* (cap. IX). Ubi Hebræa : *Profunde fecerunt, corrupti sunt, sicut in diebus Gabaa.* Meminit propheta veteris illius historiæ (*Judic.*, XIX et XX), ubi Gabaitæ, homines vitiosi et carnales, exemplum nefandæ luxuriæ et corruptionis exhibuere, dum uxorem levitæ peregre proficiscentis tota nocte constuprarunt et corruperunt, incredibilique furore libidinis ita vexarunt, ut mane ad ostii limen ubi vir hospitabatur, conciderit emortua. Quod cum advertisset levita, imposuit eam asino, reversusque est in domum suam. Quam ingressus, arripuit gladium, et cadaver uxoris cum ossibus suis in duodecim partes ac frusta concidens, misit in omnes terminos Israel; nempe singulis tribus singulas mittit partes, eo consilio, ut cum nemo gravitate facinoris non commoveretur, spectaculi hujus horrore et abominatione omnes ad vindictam invitarentur. Quod factum est. Nam cum singuli id vidissent, conclamabant : *Numquam res talis facta in Israel, ex eo die quo ascenderunt patres nostri de Ægypto, usque in præsens tempus. Ferte sententiam, et in commune decernite quid facto opus sit.* Bellum ergo ob id facinus indixere reliquiæ tribus Benjamitis et Gabaitis, atrox flagitium vindicare recusantibus. Profunde itaque peccarunt illi : profunde peccant, qui totos luxuriæ se tradunt, in profundo inferi ædificant abominabilem hunc murum, Satanæ cooperantes.

Denique profunditas hujus vitii ex gravissimis et profundissimis peccatis ad quæ deducit, late declarari potest. Quandoquidem non solum ad incestuosas commix-

tiones et ad eas quæ contra naturam usnt deducat, sed etiam usque ad nefandam bestialitatem ; cujus vitii putant quidam Joseph accusasse fratres suos, dum exprimit Scriptura accusasse eos apud patrem de crimine pessimo. Imo usque ad congressum cum corporibus mortuis et cadaveribus luxuriam hominum infamem se protendisse notum faciunt historiæ. Denique ad congressum cum dæmone succubo vel incubo illam pertingere, notissimum est a sagis et magis.

Audi exempla luxuriæ gravissimæ et profundissimæ, deprompta ex historiis antiquis, cum sacris, cum profanis.

1. Ammon, œstro libidinis victus, propriam sororem constuprat. At postea eam ob causam a fratre Absalone in convivio interemptus jacet et calcatur.

2. Absalon uxores patris sui David in publico cognoscit, in conspectu solis hujus, ut loquitur Scriptura. At postea spectaculum ipse funestum in publico ostentatur, in ligno pendens lanceis confixus.

3. Cyanippus Syracusanus temulentus nocte quadam violat et constuprat filiam propriam. Hæc vero non ferens flagitium adeo execrandum, patrem interemit, seque ipsam cum illo.

4. Papyrius, filius Papyrii Volucris, dum cum propria sorore congressus fuisset, indignatus pater mucronem eis transmisit sceleris vindicem, quo se subito interemerunt.

5. Proculus, imperator Romanus, eo jactantiæ infamis prorupit, ut assereret se spatio dierum quindecim centum virgine in Sarmatia, sive Polonia, bello captas ingravidasse.

6. Periander, rex Corinthiorum, adeo insatiabilis fuit luxuriæ, ut cum propria uxore post mortem ipsius congressus fuerit fœdissime.

7. Sigismundus Malatesta, cum in itinere occurrisset speciosæ cuidam mulieri Germanicæ Romam eunti, nisus est omni vi eam constuprare. Cum autem, illa renitente, non potuisset voto potiri, ejus jugulum mucrone petiit, et cum ipsa jam emortua nefande est congressus. Dicitur et ipse cum propria filia carnale commercium habuisse, et attentasse ipsum circa proprium filium Robertum, a quo hac occasione mucro ei in pectore infixus fuit. Fuit ipse vir maxime nobilis, qui filiam Francisci Sfortiæ, ducis Mediolanensis, in uxorem duxerat, sed spurcissimis his facinoribus ignobilis et infamis evadit.

Ex his ergo exemplis, et infinitis aliis, patet abominanda et infernalis profunditas luxuriæ, hominem ad tam nefanda demergentis, quæ horrorem legenti aut audienti valeant incutere.

LECTIO QUARTA.

DE LATITUDINE MURI LUXURIÆ.

Hujus muri latitudinem diversæ series laterum quæ in ejus conspiciuntur structura, efficiunt amplissimam. Dicamus ergo primo, seriem primam hic constitui per lateres illos qui gradus peccatorum nominantur, suntque maxime conspicui in hoc vitio; nimirum : cogitatio prava, delectatio, consensus, operatio, frequentatio, consuetudo, ac deinde desperatio.

De prima serie hujus structuræ.

Huic ergo ædificio tanquam primi lapides aut lateres initium dant cogitationes pravæ, a carne et concupiscentia, a dæmone et mundo per suggestionem prodeuntes. De qua re sanctus Jacobus: *Nemo, cum tentatur, dicat quod a Deo tentatur; Deus enim intentator malorum est. Sed unusquisque a sua concupiscentia tentatur, abstractus et illectus.* Concupiscentiam propriam vocat pravum appetitum, corruptæ homini naturæ congenitum, ab originali peccato prodeuntem, qui solet pravas cogitationes suggerere, et ad varia scelera primum cogitanda, ac deinde patranda, facile hominem inclinare. Hanc eamdem concupiscentiam vocat apostolus legem carnis et membrorum, repugnantem legi mentis, et captivantem se in lege peccati. Hæc quidem concupiscentia de se peccatum non est, cum homo possit resistere, ne ab illa vincatur. Quia tamen ex peccato est, et ad illud inclinat, alliciendo, attrahendo, causa est et fomes peccati, rationemque obnubilans et voluntatem inescans, ad illicita perducit blandimentis et illecebris suis; ita ut jam cogitationibus pravis quas suggerit, non solum delectetur sensus, sed et affectus aliquis accedat.

Secundus ergo lapis initium dans huic ædificio, est delectatio et mora in cogitationibus pravis, de quibus Jeremias: *Usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ* (c. IV)? Dicit enim *morabuntur*, nam advertentes si statim rejiciantur, non est culpa. Non enim est in potestate nostra ut non veniat, aut ut non sentiamus; sed in potestate nostra est ut non delectemur, nec consentiamus. Si quis carbones ardentes casu apprehenderit, et cito a se projecerit, nihil ei nocebit; si vero diutius tenere voluerit, sine vulnere non erit. Similiter si quis libidinis cogitationem cordi incidentem statim excutiat, nihil illa nocet; sed si mo-

rari permiserit, excutere sine plaga haud poterit. Delectationem enim morosam etiam si voluntas operis non accedat, esse peccatum mortale docent theologi, ex Augustino: « Nec sane, cum sola cogitatione mens oblectetur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen et volvens libenter quæ statim ut attigerunt animum, respui debuerunt, negandum est esse peccatum, sed longe minus quam si et opere statuatur esse implendum : ideoque de talibus quoque cogitationibus venia petenda est, et pectus percutiendum (*de Civit.*, XII, cap. 12). » Et infra, quale sit peccatum indicans, dicit: « Totus homo damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur. » Hoc etiam indicat sanctus Job : *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desuper, et hæreditatem Omnipotens de excelsis? Nonne ipse considerat vias meas, et cunctos gressus meos dinumerat* (cap. XXXI)? Agnovit ergo Job non solum inesse peccatum, si corpus aliena libidine contaminetur, aut voluntas in id consentiat, sed etiam si in sola cogitatione delectatio voluntarie delitescat, absque operis voluntate ; quia per lascivam cogitationem et delectationem cor maculatur, et expellitur habitator Deus et Spiritus sanctus, ut ibi partem non habeat; auctor enim munditiæ non vult nisi in mundo corde habitare. De hac re latius dixi super præcepto ultimo Decalogi, lectione ultima. Illuc lectorem remitto.

Tertius lapis huic accedens structuræ, est consensus perfectus; accedit enim illecogitationi, affectioni, delectationi, et illa complet. Sic quædam est gradatio in hoc erigendo ædificio, ut semper crescat et dilatetur dum cogitatio quodam cæmento agglutinat sibi delectationem, delectatio consensum, consensus operis consummationem.

Quartus ergo lapis est operis luxuriosi patratio, quæ peccatum consummat, affectum deducens in effectum.

Quintus lapis est operis frequentatio; nam generaliter quidem verum est illud sancti Gregorii: « Peccatum quod cito pœnitentia non deletur, mox suo pondere trahit ad aliud ; » id vero maxime in hoc vitio luxuriæ, quod tenacius hominem illigat, et peccato peccatum cumulat, quasi lapidem lapidi, cæmento quodam glutinosissimo et validissimo connectente. Unde Gregorius sic ait: « Cum culpa in usum venerit, etiam animus etsi appetat, debilius resistit. Quia quot vicibus pravæ frequentationis adstringitur, quasi tot vinculis colligatur (*Moral.*, IV). » Et iterum : « Usitata culpa obligat mentem, ut nequaquam surgere possit. Ad rectitudinem conatur, et labitur ; quia ubi diu sponte perstitit, ibi et cum noluerit, coacta cadit (hom. XXVI *in Evang.*). » Hinc sequitur:

Sextus lapis est consuetudo et quædam necessitas ex frequentatione orta; quam deinde desperatio consequitur, complens, quasi ultimus lapis, structuram hanc maledictam, illamque constituens in gradu suo perfectissimo. Nempe cum eorumdem actuum pondere premitur peccator, in pravæ consuetudinis carcere inclusus, a semetipso exire non potest. Difficile est consuetudinem vincere, pravus usus vix aboletur ; assidua enim consuetudo vitium in naturam convertit, sicque animus sceleribus adstrictus, vix ab eis divelli potest. Hinc fit, ut notat Apostolus, quod sint *quidam tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum; qui, desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis* (Ephes., cap. IV).

Hanc seriem et gradationem structuræ libidinosæ in seipso advertit sanctus Augustinus, quam sic describit: « Suspirabam, ligatus non ferro alieno, sed ferrea mea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, et inde mihi catenam fecerat et constrinxerat me. Quippe ex voluntate perversa, facta est libido; et dum servitur libidini, facta est consuetudo ; et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis quibusdam sibimet innexis (unde catenam appellavi), tenebat me obstrictum dura servitus. Voluntas autem nova, quæ mihi esse cœperat, ut te colerem, fruique te vellem, o Deus, sola certa jucunditas, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam. Ita duæ voluntates meæ, una vetus, alia nova, illa carnalis, hæc spiritualis, confligebant inter se, atque discordando dissipabant animam meam (lib. VIII *Confess.*, cap. V). Hæc sanctus Augustinus.

Hæc etiam omnia in morali quodam sensu insinuata videntur Job, dum sic loquitur : *Circumdedit me lanceis suis, convulneravit lumbos meos, effudit in terram viscera mea, conscidit me vulnere super vulnus* (cap. VI). Recte et ad nostrum propositum accommode intelligi potest loqui Job de Satana, in persona peccatoris, et maxime luxuriosi, ut sit sensus : *Circum-*

dedit me lanceis suis, per multiplicem qua me appetiit tentationem ; *convulneravit lumbos meos*, per delectationem et consensum ; *effudit in terram viscera mea*, per peccati consuetudinem et continuationem. Hæc est maledicta series lacrymis deploranda et evertenda.

LECTIO QUINTA.

DE SECUNDA SERIE HUJUS STRUCTURÆ.

Dicamus secundo seriem quamdam etiam constitui in hac structura, per impudicitias quasdam inchoatas et incompletas, quæ tandem perducunt ad perfectam luxuriam. Hæ autem ortum habent ex sensibus exterioribus ; sunt enim in quolibet sensu aliquæ delectationes ad luxuriam spectantes, vel illam proritantes. Hinc illud : *Mors ascendit per fenestras nostras;* mors scilicet peccati per sensus, quasi per fenestras quasdam male obseratas, aditum sibi ad nos parat. Primo, luxus viget in auditu, quia ex auditu verborum, ex cantu lascivo, ex alloquio mulieris aut viri, cor facile concipit flammam libidinis. Ideo dicitur *Eccli.*, IX : *Colloquium mulieris quasi ignis exardescit.* Secundo, luxus viget in odoratu, dum homo odoribus meretriciis delectatur. De quibus meretrix quædam, ut juvenem irretiret, sic loquitur : *Aspersi cubile meum aloe, et myrrha, veni oblectemur* (Proverb., VIII). Tertio, libido gustu quoque concitatur ; unde *Eccli.* monitum istud datur : *Cum muliere aliena ne sedeas omnino, nec cum ea accumbas super accubitum, et non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam.* Hinc in comedendo et bibendo cum muliere cui jam affectus aliquis annexus est, complacentia quædam oritur inter juvenes et homines lubricos. Quod advertens Ovidius, libro *de Arte amandi*, sic dicit :

Fac primum capias illius tacta labellis
Pocula : qua bibit parte puella, bibes.
Et quemcumque cibum digitis libaverit illa,
Tu pete; dumque petis, sit tibi tacta manus.

Nempe hæc est consuetudo horum amantium, vel potius amentium, qua fovetur, aut proritatur libido. Quarto, ex visu oriri delectationem notorium est, dicente Eccli. : *Propter speciem mulieris multi perierunt* (c. IX). Quinto, tactus vehementissime libidinem incitat : *Qui ingredietur ad uxorem proximi, non erit mundus, si tetigerit eam* (Prov., VI).

Itaque, ut breviter repetamus, hos esse hujus seriei lapides in hac structura luxuriæ asserimus, cantus lascivos, turpiloquia, visum incautum, epulas et convivia, ludos et choreas, familiaritates, blanditias, oscula, attactus impudicos. Quæ quidem omnia sensim murum amplificant, et sibi invicem cæmento libidinis glutinoso connexa, instar laterum paulatim illum erigunt, et ad opus tandem perfectum perducunt. Sed in particulari libet pauca de singulis dicere, ut per singulas partes murus iste noster in structura sua melius dignoscatur.

De incauto aspectu.

In primis, ut de visu exordiamur, sæpe Scriptura monet et sancti Patres diligenti cura illum esse custodiendum, tanquam primam fenestram per quam mors ascendens, et ad cordis nostri conclave penetrans, illud interimit. De quo recte interpretaberis illud *Threnorum* (III) : *Oculus meus deprædatus est animam meam.* Propterea etiam dicebat Job : *Pepigi fœdus cum oculis meis, ne cogitarem quidem de virgine* (cap. XXXI). Fœdus cum oculis pepigit, ne prius incaute conspiceret, quod postea invitus amaret. Hinc *Ecclesiasticus*, toto capite IX, dissuadet aspectum mulierum, tanquam periculum libidinis animo invehentem : *Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius.* Et iterum : *Averte faciem tuam a muliere compta, et non circumspicias speciem alienam ; propter speciem enim mulieris multi perierunt.* Et rursus : *Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt.* Hac de re etiam agens, Augustinus in libris *Confessionum* dicebat : « Per quales imagines ibant oculi mei, per tales ibat et cor meum. » Formæ enim mulierum qualescumque virorum affectum solent allicere. Unde etiam apostolus, oculorum periculum insinuans, ordinat ut *mulier in ecclesia habeat velamen super caput suum propter angelos.* Quid est propter angelos? Propter sacerdotum, scilicet, reverentiam, ne forte facie mulierum inspecta, alicujus concupiscentiæ subeant periculum. Vocantur enim sacerdotes in Scripturis angeli, tum ob cognitionem divinorum secretorum, et annuntiationem divinorum mandatorum; quia instar angelorum divinam nobis indicant voluntatem. Tum propter continentiam, quia instar angelorum nec nubunt, nec nubentur. Tum propter gregis sibi crediti custodiam, quia, sicut angelis mandavit ut custodiant nos in omnibus viis nostris; sic et sacerdotibus. Tum propter continuationem officiorum divinorum, quia, sicut angeli Deum perenni laude collaudant, sic suo modulo debent sacerdotes. Tum prop-

ter contemplationem supernorum, quia, sicut angeli semper vident faciem Patris, sic et illi ad eam continuo debent adspirare. Tum propter victoriam passionum, quia instar angelorum a passione debent esse liberi : *Sicut angelus Domini, sic Dominus meus Rex : ita ut nec benedictione, nec maledictione moveatur* (II Reg., I, 4). Providenter ergo apostolus præscribit, ut velamen gerant mulieres propter illos. Nam et ipsi vigilanter debent oculos custodire et avertere, ne videant vanitatem; quia cum nec virorum sit mulieres intueri, multo minus servorum Dei. Hoc quodam die edocuit sanctum Ephrem mulier quædam procax, casu ei occurrens, aut potius divino impulsu; cum enim ille singulari quodam instinctu ad pietatem majorem sublimioremque vitam complectendam moveretur, eoque studio Edessum tenderet, sic secum dixit, sic precatus est: « O Jesu Christe, omnium domine, concede ut Edessum civitatem ingrediens, in talem virum statim incidam, qui sic idoneus ad disserendum mecum de iis quæ ad animæ ædificationem pertineant, et utilitatem. » Cum sic orasset, atque in portam civitatis pervenisset, cœpit cogitabundus secum attento sollicitoque animo expendere, quomodo virum illum optatum accederet, et quænam ex illo ad majorem utilitatem, vitæque perfectionem esset interrogaturus. Dum sic cogitabundus incederet, ecce illi mulier quædam levicula et meretrix, in ipso portæ introitu facta est obviam. Cumque defixis in eam oculis quasi emotæ mentis subsisteret, et tristi perturbatoque animo torqueretur, quod non ut precatus fuerat, sed contrarium potius votis ipsius accidisset, cœpit et illa eum sic stantem acerrimo obtutu contemplari. Postquam vero sic diu se invicem aspexissent, volens eam pudore afficere, et ad verecundiam adducere magnus Ephrem: « Quid vero, inquit, non erubescis, mulier, tam fixis oculis nos intuens? » Illa autem : « Mihi convenit sic te aspicere, ex te enim sumpta sum, et tuo latere; te vero non nos, sed terram potius oportet aspicere, ex qua ipse sumptus es, et in quam rursus reverteris. » Hæc cum audisset, mulieri magnas habuit gratias, propter eam quam ab ipsa acceperat utilitatem, etc. (Surius, tom. I, febr., ex Metaphraste.)

Sed et exempla manifesta sunt plurimorum, qui ob mulieris aspectum incautum perierunt, ita ut oculi illis fuerint irritamenta vitiorum, et duces scelerum. Pauca ex Scripturis accipe.

Primo. Sichem, filius Emor, videns Dinam, adamavit eam, rapuit, constupravit. Propterea periit ipse, et tota civitas internecione deleta est (*Gen.*, XXXIV).

Secundo. Descendit Samson in Thamnatha, vidensque de filiabus Philistiim mulierem, adamavit eam. Hæc vero eum prodidit, ei crines et spiritum septemplicem erasit (*Jud.*, XIV).

Tertio. Holofernes, videns Judith, captus est, sed et capite truncatus. *Sandalia rapuerunt oculos ejus, pulchritudo captivam fecit animam ejus* (Judith., XVI).

Quarto. Vidit David lavantem se Bethsabee, illiusque pulchritudine captus, homicidium et adulterium commisit (II *Reg.*, II).

Quinto. Senes vident Susannam quotidie se lavantem, et in concupiscentiam ejus exardent (*Dan.*, XIII).

Similiter Abimelech, specie Saræ captus, eam transtulit in domum suam : sed correptus a Domino, mille illi argenteos dedit, dicens : *Hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes qui tecum sunt*, ut, scilicet, tibi et puellis comitantibus, velum compares, ne alius quispiam in tuam pulchritudinem conspectam exardescat.

Sexto, sicut viri per mulieris inspectum periere, sic e contra et mulieres. Habes exemplum in uxore Putipharis, quæ capta est aspectu Joseph pulcherrimi juvenis. Illa ei continuo molesta erat, donec tandem, semotis arbitris eum reperiens, ad adulterium apprehensa vestis fimbria adigere voluit. Coactus porro fuit fugere et egredi foras, relicto in manibus adulteræ pallio suo.

LECTIO SEXTA.

DE TURPILOQUIO.

Turpiloquia et verba lubrica ad hoc spectare ædificium nemo ignorat, cum vehemens libidinis et luxuriæ incentivum circumferant. Unde Apostolus (*Ephes.*, V) turpiloquium sedulo docet fugiendum, additque causam hanc : *Corrumpunt mores bonos colloqua prava.* In quam sententiam sanctus Ambrosius, cum dixisset libidinem conviviis pasci, deliciis nutriri, tandem subjicit : « Graviora sunt his fomenta verborum (*de Pœnit.*, l. II, c. 14). » Et certe obscœna verba etiam ad animos castos non sine fæce inficiente penetrare, nemo potest inficiari. Nec inelegans est sancti Basilii similitudo. Sic ait ipse : « Veluti lapis in aquam cisternæ conjectus, non solum adjacentem aquæ partem in quam decidit agitat, verum et orbes alios perpetuis vicibus

excitans, eos interdum ad ultimos lasciniæ margines producit : ita sermo lascivus in animam castam velut in undam purissimam vehementer conjectus, alias post alias amatorias cogitationes excitat, totamque animam voluptatis fluctibus agitat (*de Virginit.*). Nempe, sicut oleum vesti incidens facile se dilatat, et maculam haud exiguam illi ingignit, sic fere est de verbis impudicis et obscœnis ubi in animam inciderint, facile eam commaculant, ni statim sedulitate magna extergantur et ejiciantur.

Hoc egregie declaravit senex ille, qui juvenem religiosum videns ingredientem tabernam, maxime indoluit, zeloque incensus quærebat foris occasionem eum alloquendi. Illum igitur egredientem manu a plebe in locum secretiorem ducens, sic affatus est : « Nescis, frater, quod angelicum gestes habitum ? Ignorasne te juvenem esse ? An te latet hostem nobis semper retia tendere ? Interim tu tabernas et popinas ingredi audes, ubi multa audis quæ nec decet audire ; multa cernis quæ nec cernere licet ; sedesque ibi inter viros ac mulieres. Obsecro te in Christo, mi frater, desine his in locis commorari, sed redi ad locum tuum, ad cellam pœnitentiæ, ubi possis salvare animam. » Indignatus juvenis ille respondit : « Vade, senex, in viam tuam, Deus non quærit nisi cor mundum et purum. » Tunc in cœlum manus tollens, senex inclamavit : « O Domine Deus, laus tibi sit et gloria ; ecce quinquaginta annis in solitudine dego, et cor mundum non habeo, hic vero juvenis in locis dissolutis frequenter agens, cor purum et mundum illibate conservat. » Ita senex, efficaciter his verbis perstringens omnes qui nihil sibi caventes a consortiis dissolutorum hominum, putant interim cordis puritati hoc parum officere.

De cantu amatorio.

Cantus amatorii his turpiloquiis affines sunt, eadem efficacia libidini proritandæ vel fovendæ cooperantes ; unde non solum aspectu pulchritudinis, sed et auditu modulatæ vocis plerosque cedere insinuat poeta, dum ait :

Res est blanda canor, discant cantare puellæ,
Pro facie multis vox sua lena fuit.

Nihil potentius ad enervandum animum juvenilem, quam lenocinium melodiæ. Unde Cyprianus sic ait : « Mulier nunc in risum dissolvitur, nunc blanditias exhibet, et quod est venenosius, super cuncta psallere delectatur, cujus cantu tolerabilius est audire basiliscum sibilantem (*de Singularitate Cleric.*). » Recte basilisco comparantur, qui cantando aliosinficiunt. Basiliscus enim dicitur sibilo et flatu sibi circumadjacentia inficere, et quandoque interimere ; sic et nonnulli cantu et sibilo serpentino, et lubrico, aliorum inaudientium animos corrumpunt. Comparantur et hi sirenæ, quæ vocis modulatione navigantium aures et animos sic detinere asseritur, ut tandem soporatos et sui oblitos in mare mergat. Dicitur autem sirena piscis marinus esse specie muliebri. Nec aliud designat quam voluptuosas illas animas quæ, circa aquas voluptatis sæcularis lubenter degentes, alios etiam blandis verborum illecebris cantionumque lascivis vocibus dementant, et in naufragium ducunt. Quod in choreis et ludis puellarum et juvenum non infrequenter accidit, ut propterea moneat Ecclesiasticus : *Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius* (cap. IX). Nempe inter saltationes et ludos, efficacia vocis animum quandoque penetrans, vulnerat et mergit.

De quibus ludis recte et illud intellexeris : *Respondebunt ibi ululæ in ædibus suis, et sirenæ in delubris voluptatis* (Isaiæ, XIII). » Ululæ, ut interpretatur Hugo cardinalis, aves sunt magnitudinis corvinæ, maculis respersæ, quæ rostro fixo in palude, strident potius quam canunt. Et recte designant dissolutos illos juvenes cantantes cantica luxuriæ. Habent rostra fixa in palude, hoc est in fetore luxuriæ. Sirenæ vero in delubris voluptatis filias illas cantatrices designant, quæ illa loca in quibus luditur, saltatur, chorisatur, canitur, pro templis suis et delubris habent ; et voluptatem tanquam idolum, tanquam Deum suum adorant. Veneri psallunt, illi suas voces dicant, illi suas processiones faciunt, illi obsequuntur gestu, manu, pede, voce. Hæc sunt delubra et ædes sacræ in Babylone, in sæculi confusione. Diebus etiam sacris et festivis, hæ ædes ibi sunt frequentatæ, Babylonico more. Et sicut cantus sacer Ecclesiæ provocat ad devotionem, sic profanus ille cantus in choreis provocat ad luxum et dissolutionem.

Scimus quidem choreas et ludos in signum publicæ lætitiæ institutos, ut in nuptiis et similibus, ex se carere peccato, et in finem bonum referri posse, ita ut si his cum moderatione quis interfuerit, à peccato immunis exeat. Attamen, quia ut plurimum periculum involvunt, parentibus diligenti custodia tunc invigilandum est castimoniæ filiarum suarum ; quia illæ lætitia diffusæ facile ad illicita diffluunt, facile seducuntur. Et cum nocte plerumque cho-

reæ illæ ducuntur, nocturna et tenebrosa secum vehunt accidentia, mœroris noctem parentibus parientia. Tunc enim sæpe munerum corruptelæ spondentur, tunc loca privatim et secreto conveniendi et colloquendi excogitantur, tunc et tempus opportunum perquiritur et condicitur. Tunc instrumenta omnia haud negligit Satan quibus animas etiam castas subvertere novit. Qualia sunt blanditiæ, colloquia lubrica, oculorum nutus, affixus intuitus, amplexus, contactus, et his affinia, quæ libidinis esse solent incentiva et irritamenta. Tunc verum est illud poetæ :

Mens erit apta capi, tunc cum lætissima rerum
Ut seges in pingui luxuriavit humo.
Pectora dum gaudent, nec sunt atrita dolore,
Ipsa patent : blanda tunc subit arte Venus.

Sed de choreis et ejus periculis iterum dixi super Decalogi præcepto tertio, in fine. Vide ibi dicta.

LECTIO SEPTIMA.

DE OSCULIS ET CONTACTIBUS.

Postremo dicam, maxime efficaciter luxuriæ cooperari oscula et amplexus, mulierisque attactus. Unde et hæc a plerisque theologis censentur peccata mortalia, si libidinose fiant, hoc est intentione libidinis et voluptatis, etiam illius solum quæ ex attactu, aut osculo, aut amplexu oritur, non intendendo ulterioris actus consummationem. Nempe, quia cum natura sua ad consummatum actum ordinentur, et disponant satis propinque, periculum non exiguum censentur involvere; et ideo ab his deterrent Scriptura et sancti Patres. Ideo dicitur : *Cum muliere aliena ne sedeas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum* (Eccli., IX). De eadem dicitur: *Vincula sunt manus illius* (Eccli., VII). Ergo non attingendæ ne capiaris;nec sermones attendendi, ne irretiaris : nec faciei pulchritudo, ne excæceris : *Favus distillans labia meretricis, novissima autem ejus amara quasi absinthium,* dicebat Sapiens (*Proverb*, V). Cur vero meretricis labia favo mellis comparantur, nisi propter suavitatem sermonis, qui illecebra est libidinosi amoris? Recte Hugo cardinalis in hunc locum : « Sicut in favo duo considero, mel et ceram, sic in facie meretricis video decorem et gratiam : hoc est, pulchritudinem oris et dulcedinem sermonis. » Succendit cera ignem, sed mel præbet dulcedinem. Et sicut cum dulcore mellis latet cera fomentum ignis, sic pulchritudo meretricis igne libidinis inflammat carnem; blandimento vero locutionis subvertit mentem. Stillat mel, dum verba sua meretrix mollit; sed ignem accendit, dum suæ voluptati consentit. Ad hoc enim diligit mulier ut decipiat, decipit ut capiat, amat non quod es, sed quod habes. Ideo dixit etiam quidam non illepide : Vocativos oculos, ablativos loculos gerit mulier, dativus si fueris, genitivus poteris esse. Sic ergo meretricis mellita verba et blanditiæ fugiendæ procul, nam verum est illud :

Præmissas mellis sequitur conclusio fellis.

Attende mulierem illam de qua Proverb.: *Considero* (inquit Sapiens) *vecordem juvenem qui transit per plateas juxta angulum, et prope viam domus illius graditur in obscuro, advesperascente die, in noctis tenebris et caligine. Et ecce occurrit illi mulier, ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas, garrula, et vaga, quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulos insidians. Apprehensumque deosculabatur juvenem, et procaci vultu blandiebatur dicens : Victimas pro salute devovi, hodie reddidi vota mea, idcirco egressa sum in occursum tuum, desiderans te videre, et reperi. Irretivit cum multis sermonibus, et blanditiis labiorum pertraxit illum : statim eum sequitur quasi bos ductus ad victimam : et quasi agnus lasciviens, et ignorans quod ad vincula stultus trahatur donec transfigat sagitta iecur ejus; velut si avis festinet ad laqueum, et nescit quod de periculo animæ illius agitur* (C. VII). Tales vero juvenes vecordes ad cor adducere tentans Sapiens, hoc eis monitum animo paterno insinuat, quo a casu præmuniat : *Nunc ergo, fili mi, audi me, et attende verba oris mei. Ne abstrahatur in viis illius mens tua, neque decipiaris semitis ejus. Multos enim vulneratos dejecit, et fortissimi quique interfecti sunt ab ea.*

Itaque docet fugiendas occasiones et consortia, quæ si non interficiunt, saltem inficiunt, si non comburunt, saltem denigrant. Sicut enim murus a candela juxta se posita non incenditur, quidem tamen fuligine et nigredine aspergitur, candoremque perdit : sic quidam ex familiaritate mulierum, non ita quidem aduruntur ut in peccatum consummatum incidant,ustulantur tamen, et coinquinantur frequentissime. Ergo excusationi eis non est locus, ob periculum cui se exponunt. Et hoc maxime verum est, si oscula et blanditiæ accedant, quibus nihil periculosius.

Audi quod de his insinuavit Sapiens : *Fovea profunda os alienæ, cui iratus est Dominus incidet in eam* (Prov., xx). Os porro alienæ recte dixeris oscula ejus, vel colloquia. Unde in hanc sententiam sic ait Beda : « Qui verba vel oscula meretricis amplectitur, quasi januam jam gehennalis abyssi pulsat, citoque mergitur, si pedem cautus non retrahit, si non membra reliqua a vicinia cohibet fovea pœnalis in quam nullus omnino nisi filius iræ labitur. » Quasi dicat: Qui in foveam labi non vult, procul ab illius ore recedit : sic qui non vult in fornicationis barathrum labi, longe se coerceat a colloquiis et sermonibus mulieris. Alioqui sicuti qui incautus ad oram alicujus putei profundi accedere non veretur, vento impellente, vel capite ob profunditatem turbato, potest impingere, et irreparabiliter cadere : ita qui improvidus ad colloquium mulieris, quasi ad os putei, accedit, potest vento tentationis impelli, et oculis capi, et tenebris offundi inde exhalantibus vaporibus : et sic præcipitio se exponit : *Cui iratus est Dominus incidet in eam.* Hæc omnia illis certius imminent, qui divinam iram aliis jam culpis demeruerunt; fit enim ut qui alia peccata admiserunt, a quibus non esset difficile resipiscere, in turpem amorem incidant, a quo vix emergunt. Sic animum superbum Deus juste permittit in hanc ruinam cadere, dicente Augustino : « Nonnunquam dejicit Deus occultam mentis superbiam, per manifestam luxuriæ ruinam. » Hoc experientia etiam docet.

De tertia seria structuræ.

Dicamus tertio, seriem tertiam hanc structuram consummantem, ex actibus luxuriæ consummatis perfici: hoc est, ex fornicatione, adulterio, sacrilegio, incestu, stupro, raptu, sodomia, bestialitate, et aliis speciebus luxuriæ, sive naturalis, sive contra naturam. Tot enim species, tot sunt hujus maledicti muri saxa et lateres, quibus perficitur et consummatur, sub Asmodæo exactore, et operis hujus præfecto. Sed quoniam de singulis his luxuriæ speciebus super præcepto sexto Decalogi tractavimus, supersedemus, et illuc lectorem remittimus.

LECTIO OCTAVA.

DE LONGITUDINE MURI LUXURIÆ.

Longitudo hujus muri, ob multitudinem ædificantium totum per orbem se extendit. Nempe hæc maledicta luxuria omnem ætatem corrumpit, omnem sexum confundit, omnem gradum pervertit, omnem statum invadit. Aggreditur enim principes et reges, mares et feminas, prudentes et idiotas, superiores et inferiores, et ad extremum subvertit etiam deodicatos sacerdotes et religiosos. Disseramus ordine quodam de singulis.

Primo, quot reges et principes invicti bello et armis, libidini manus dedere victas? Respice Samsonem a Dalila victum; respice Davidem a Bethsabee prostratum; respice Holofernem a Judith profligatum. Recte ergo inter aulicos Darii regis (III *Esdræ*, c. iv), cum primus scripsisset : *Forte est vinum*; et alius : *Fortior est rex*, tertius scripsit: *Fortiores sunt mulieres;* probansque suum dictum, sic edisserit: « Credite mihi, quia magnus est rex in potestate sua, quoniam omnes regiones verentur tangere eum. Videbam tamen Apemen, filiam Bezacis, mirifici concubinam regis, sedentem juxta regem ad dexteram, et auferentem diadema de capite ejus, et imponentem sibi, et palmis cædebat regem de sinistra manu. Et super hæc aperto ore intuebatur eam, et si arriserit ei, ridet : nam si indignata ei fuerit, blanditur, donec reconcilietur in gratiam. O viri ! cur non sunt fortiores mulieres ? » Ad hoc etiam insinuandum dixerunt antiqui, famosum illum Herculem, post tot monstra domita, mulieris malesuado amore victum fuisse : adeo ut relinquens clavam suam, fortitudinis insuperabilis insigne, sederet inter ancillas cum colu ad cingulum alligata, filum trahens, et stupam ad nendum aptam, quia ita præcipiebat illa, cujus amore malesano devinctus erat et devictus. Itaque reges et principes luxuriæ servi et mancipia hunc murum ædificant sub rege tartareo.

Secundo juvenes et senes huic ædificio cooperantur indiscriminatim. Juvenes quidem ad hoc impellit ætas in Venerem proclivis et lubrica ; hi sunt enim qui dicunt : « Coronemus nos rosis antequam marcescant : nullum sit pratum quod non pertranseat luxuria nostra. » Agnovit hoc sanctus Augustinus, qui adolescentiam suam describens, omnibus palam facit, quomodo illa non solum a se, sed et ab aliis in ardore libidinoso consumi soleat. Sic ille dicit: « Et quid erat quod me delectabat, nisi amare et amari ? Sed non tenebatur modus ab animo usque ad animum, quatenus est limosus limes amicitiæ. Sed exhalabantur nebulæ ex limosa concupiscentia carnis et scatebra pubertatis : et obnubilabant atque obfuscabant cor meum, ut non discerneretur serenitas dilectionis a caligine libidinis. Utraque in confuso æstuabat, et ra-

piebat imbecillem ætatem per abrupta cupiditatum, atque mersabat in gurgite flagitiorum. » Quod Augustinus de se fatetur, hoc plerique ea in ætate experiuntur ; ita ut hic opus non sit exemplis. Attende Sichem, filium Emor, violantem Dinam filiam Jacob, libidinem haud temperare potens, donec in stuprum efflueret. Attende Ammon, sororem suam Thamar constuprantem, cujus amore pene emoriebatur. Attende Absalonem, florentissimum juvenem, uxores patris sui libidinoso incestu defœdantem.

Quantum vero ad senes, licet effœta ætas jam terminum libidini imponere moneat, sunt tamen et plerique, qui vitio huic ab adolescentia dediti, illud in sepulcrum usque trahunt. De his verum est illud Jeremiæ : *Ossa ejus implentur vitiis ab adolescentia, et cum eo in pulvere dormient.* Propterea et Sapientia inter tres species quas se odisse pronuntiat, recenset *senem fatuum.* Quis est autem senex fatuus, nisi qui adolescentum adhuc vitiis delectatur, Venerem sectans et libidinem. Nempe senis jam capularis libido intempestiva est, et Deo odiosa ; quanto enim quis ætate provectior est, tanto a voluptatum corporis titillationibus remotior esse debet ; et canitie admonetur gravioribus curis incumbere. Hinc et illud :

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

Interim multi etiam illa ætate amantes fiunt, sive amore insanientes et amantes. Horum unum describens Tibullus (eleg. II, l. I), sic canit :

Vidi ego qui juvenum miseros lusisset amores,
Post Veneris vinclis subdere colla senem.
Et sibi blanditias tremula componere voce,
Et manibus canas fingere velle comas.
Stare nec ante fores puduit, caræve puellæ
Ancillam medio detinuisse foro. [arcta,
Hunc puer, hunc juvenis, turba circumstetit
Despuit in molles et sibi quisque sinus.

Ad designandam hanc senam imprudentiam et fatuitatem, finxerunt antiqui in emblematibus suis mortem et amorem, qui Cupido dicitur, quadam nocte ad idem hospitium appulisse, utrumque pharetra ornatum et telis ; nam et morti et Cupidini sagittæ attribui solent, cum pharetra. Cum autem subito discedendum foret, inopinato suas pharetras cum telis commutasse dixerunt. Hinc postea cum unusquisque jaculandi munus suum exerceret, Cupido jacula dirigens contra juvenes, eos enecabat et sternebat ; mors vero contra senes illos curvos et canos sua emittens tela, jam curvos erigebat, quos tumulo dejicere parabat. Jam videbantur juvenescere, floribus se coronare, vanitates, choreas, ludos, amores sectari. Quid mirum ? Non erant tela mortis, sed amoris. Unde illud :

Hinc juvenes occidit amor, fallente pharetra,
Hinc mors ipsa suos cogit amare senes.
Disce hinc, humanæ quæ sint ludibria vitæ :
Mors thalamum sternit, sternit amor tumulum.

Tertio, ædificant hunc murum et divites et pauperes, æque enim habitat et fovetur luxuria apud utrosque. Parum ei est vel in palatio demorari, vel in tugurio : æque sub vili panno et sub rustico sago, atque in purpura vel serico locum sibi eligit.

Quarto, sapientes et dictæ huic subserviunt structuræ maledictæ : « Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes. » Testis unus instar omnium sit ipse Salomon, qui a mulieribus dementatus, etiam a Deo suo recessit, sapientissimus licet, et orbis miraculum ; ideo de muliere dictum est : *Laqueus venatorum est, et sagena cor illius* (Ecclesiast., VII). Qua duplici metaphora significatur, per mulierem lubricam non tantum capillos, qui tanquam pisces totos se mundanis aquis in hoc mari sæculi undoso immergunt, pro quibus mulier sagena dicitur ; sed et illos qui tanquam aves sapientiæ alis in cœlum volare videntur : pro quibus mulier laqueus dicitur, quia sicut sagena pisces, sic laqueo captantur aves.

Quinto, maxime hoc vitio et hoc ædificio mancipatur sexus muliebris. Ilic enim mollior virili, ad luxuriam pronior est : et sic natura compositus videtur, ut blanditiis facile vincatur et succumbat ; dumque vincitur, virorum etiam animos fortes illecebris suis vincere tentat. Melle mollior mulier quasi mollis aer, enervat animum virilem lactanter et latenter. Unde multæ ex illis quæ virgines dicuntur, aut viraginès, dicendæ potius forent voragines, quia viros vorant, et vires eorum atterunt, ut jam non viri sint, sed homines viles. Quantum ad hunc sexum, libidini esse additum ut probemus haud necesse est ; testantur satis et sacræ et profanæ historiæ. Attende mulieres quæ fodiente parietem templi propheta Ezechiel inventæ sunt intus, plangentes Adonidem, Veneris scilicet amasium. Dixerunt poetæ Adonidem, filium Cinaræ, Cypriorum regis, Veneris amasium, cum juvenis esset pulcher, dente apri occisum, quem Venus planxit quasi mortuum : sed mox reviviscentem cum gaudio recepit. Pingitur Venus, inquit Macrobius, capite obnupto, specie tristi, faciem manu

læva intra amictum sustinens, lacrymæ visione conspicientium manare creduntur. Feminæ ergo et viri libidinosi hoc planctu Venerem colebant, eamque sibi reddebant propitiam. Ita sanctus Hieronymus. Testantur quoque antiqui historici, Corinthi fuisse fanum Veneris in quo erant plus quam mille filiæ deæ dedicatæ, et meretricio vacantes, tanquam sacris deæ suæ, hoc opere eam colentes quasi obsequio sacro. Sic Egyptii, Cyprii, et alii populi templa sua habuere Veneri dicata, ubi filias suas prostituebant, et tanquam deæ hujus sacrificas per hæc abominabilia sacra reputabant. Hæc omnia manifeste declarant quantum hic sexus luxuriæ sit additus.

Postremo, huic muro ædificando cooperari visi sunt multi, qui ex professione filii sunt civitatis Dei; sacerdotes nimirum et religiosi Deo dicati, ejusque charactere consignati. Illuc enim processit hoc malum luxuriæ, ut etiam non vereantur quidam de die contrectare filium Virginis, de nocte filiam Veneris, de die filium Virginis offerre in altari, de nocte filium Veneris fovere in cubili. Hæc patebunt in die illo qui deteget omnia abscondita tenebrarum, omnia occulta cordium. De his agens sanctus Cyprianus, sic dicit: « Quanti, et quales episcopi et clerici post confessionum et victoriarum certamina, post magnalia et signa mirabilia usquequaque monstrata, noscuntur cum his omnibus naufragasse, cum volunt in navi fragili navigare? Quantos leones domuit una infirmitas delicata, id est luxuria, quæ cum sit vilis et misera, de magnis efficit prædam (lib. *de Singularitate cleric.*)? « Blandum sane malum luxuria, quam accusare aliquando facilius est, quam vitare. Nam principaliter hoc vitio humano generi dominatur diabolus.

Ad idem significandum, dixit quidam ex antiquis diabolum sibi in uxorem desponsasse iniquitatem, ex qua varias suscepit filias, superbiam, avaritiam, usuram, furtum, rapinam, mendacium, tandem simoniam, hypocrisim, invidiam te similes, sed præcipuam ejus filiam fuisse luxuriam, illas enim priores in matrimonio quodam collocavit, nam superbiam desponsavit nobilibus et potentibus, avaritiam et usuram mercatoribus, rapinam et furtum militibus, mendacium et fraudem artificibus et advocatis, simoniam ecclesiasticis, hypocrisim religiosis, invidiam aulicis. At vero luxuriam voluit esse liberam, et omnibus communem, ut per eam lucrari posset innumeros cujuslibet status et sortis; quod in finem sæculi peragit.

Habes in vitis Patrum multa exempla eorum qui post longam castitatem per luxuriam ceciderunt; et horum aliqui lapsi sunt irreparabiliter, alii divina luce et ope resurrexerunt. Quidam post quadraginta annos in deserto exactos in omni sanctitate, ita ut per angelos pane cœlesti pasceretur, tandem per mulierem corruit, et in peccatis diem extremum clausit. Alter quispiam senex solitarius, cum in gravem incidisset ægritudinem, jamque diu ei fratres servissent cum sollicitudine et charitate, veritus eos ulterius gravare, dixit: « Vado Ægyptum, ne ulterius fratribus meis sim onerosus. « Dixit autem ei abbas Moyses: « Noli, mi frater, discedere; nam fornicationem incursurus es. » At ille, contristatus hoc responso, ait: « Mortuum est corpus meum, et tu mihi ista dicis? » Abiit ergo in Egyptum, cumque audissent homines circumquaque habitantes, visitabant eum et multa offerebant. Venit quoque ad eum virgo fidelis, ut ei in infirmitate serviret. Cum autem post tempus aliquantulum paulo melius habuisset, cognovit eam, et ex ipso concepit. Interrogata a vicinis unde concepisset, respondit: « De sene illo. » Cumque illi non crederent, dixit senex: « Ego feci, sed custodite infantem. » Cum autem genuisset infantem, et ablactatus fuisset, senex tulit eum in humeris, et rediit ad fratres, et in ecclesia coram multitudine fratrum dixit: « Videtis hunc infantem, filius est inobedientiæ meæ. Cavete ergo, fratres, quia in senectute hoc feci, et orate pro me. » Sic pergens ad cellam, reversus est per austeram pœnitentiam. Vide etiam exemplum quod retuli in *Candelabro mystico* (tract. V, lect. 1, in fine). Videre etiam potes vitam sancti Jacobi Eremitæ apud Surium, 28 januarii, de quo egi in *Horto Pastorum* (tom II. tract. III, lect. 10, in fine).

LECTIO IX.

DE SEPTEMPLICI TUBA CONTRA MURUM LUXURIÆ.

Prima tuba est vox divina in lege antiqua, detonans contra fornicarios, mœchos, incestuosos, stupratores, sodomitas, bestialesque homines. Nam tuba illa in monte Sinai proclamat: *Non mœchaberis: Non concupisces uxorem proximi. Maledictus omnis qui dormit cum uxore proximi sui: et dicet omnis populus: Amen* (Deut., XXVII). Et iterum: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus* (Levit., XXIII). Rursus: *Non erit meretrix de filiabus Israel, neque scortator de filiis ejus* (Deut., XXIII). Deinde:

Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, morte moriatur (Levit., XX). Denique: *Qui coierit cum jumento, morte moriatur* (Exod., XXII). An non hæc omnia insane personantia, perterrefacere debent mentes quaslibet luxuriæ cujusvis generis deditas? An non diruere debent seriem omnem hujusce maledictæ structuræ, ex quacumque laterum specie constantem? Quæ enim species luxuriæ sacris hisce oraculis specialiter non est condemnata. Audiant ergo tubam hanc multiplici fragore sonantem fornicarii et mœchi, incestuosi et stupratores, sodomitæ, belluini homines; et eliminent a se omnia hæc vitia, eorumque vel minimas occasiones.

Secunda tuba vox est divina in libris *Sapientiæ*. *Ecclesiasticus* enim toto capite IX declamat contra luxuriosos, contra omnes muliebri consortio infeliciter colligatos; nexum Veneris efficaci voce sua inter hos non tam dissolvere quam disrumpere connitens. Iterum idem capite IX proclamat: *Ne respicias mulierem alieni viri, et ne scruteris ancillam ejus, neque steteris ad lectum ejus.* Præterea, alias voces in libro *Proverbiorum*, et alibi per Sapientiam efficacissime in vitia hæc invehentes, de quibus sparsim aliqua dicta sunt.

Tertia tuba vox est Domini per prophetas contra impudicos et lascivos personans. Audi primo prophetam Amos: *Væ qui dormitis in lectis eburneis, et lascivitis in stratis vestris* (capite IX). Alia lectio habet: Væ vobis qui indecore estis, vos distendentes in stratis vestris, lascivi et libidinosi. Audi secundo prophetam Oseam sic inclamantem: *Audite, filii Israel, verbum Domini: Judicium Domino cum habitatoribus terræ, quia maledictum, mendacium, furtum, adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit;* id est, interprete Ruperto, adeo luxuria invaluit, ut consanguinei invicem sanguinem et semen commisceant, sese mutuo polluentes et incestantes. Audi tertio prophetam Nahum: *Ecce ego ad te, et revelabo pudenda tua in faciem tuam, et ostendam gentibus nuditatem tuam, et regnis ignominiam tuam* Hæc vox et tuba insonare dicitur auribus luxuriantium, quibus Deus per prophetam minatur occultas spurcitias, fœditates, fornicationes, pollutiones, quas in secreto se commisisse putant, se propalam facturum, et coram omnibus regnis abominanda illa scelera ignominiosissime detecturum: ut tandem in publico orbis theatro erubescant, qui in privato conclavi coram Deo et angelo haud erubuerunt, ad omnia projecti scelera impudenter et imprudenter.

Audi quarto prophetam Joel: *Congregabo gentes in vallem Josaphat et ibi disceptabo cum eis, quia posuerunt puerum in postibulum et vendiderunt puellam pro vino.* Eo impietas luxuriæ procedit in quibusdam populis, ut pueri prostituantur, et puellæ pro vilissimo pretio. Hoc se arguere debere proclamat Deus in generali illo judicio, similiaque luxuriosorum hominum scelera gravissima ultione plectenda denuntiat.

Quarta tuba est vox divina in Evangelio, cujus hic est clangor: *Dictum est antiquis: Non mœchaberis, ego autem dico vobis, Quicumque viderit mulierem ad concupiscendum eam, mœchatus est eam in corde suo.* Et iterum Matth. XXIII. *Væ vobis, scribæ et pharisæi, quia mundatis quod deforis est calicis et paropsidis, et intus pleni estis immunditia! Væ vobis, scribæ et pharisæi, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ a foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, et omni spurcitia.* Rursus Matth., XV: *De corde exeunt cogitationes malæ, adulteria, fornicationes; hæc sunt quæ coinquinant hominem.* Itaque clangor evangelicæ tubæ sonantius inclamat contra interna luxuriæ peccata, cogitationes, delectationes, consensusque interiores, quam legis antiqua tuba, eaque clarius reprobat et condemnat.

Quinta tuba est vox apostolica validissime insonans variis locis contra hæc peccata. Apostolus Paulus (*Corinth.*, IV), buccinam inflans, hanc vocem resonare facit: *Fugite fornicationem. Omne enim peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus suum est, qui autem fornicatur in corpus suum peccat.* Et iterum: *An nescitis, quoniam corpora vestra templum sunt Spiritus sancti et membra Christi? tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis?* Concludit denique: *Empti estis pretio magno, glorificate et portate Deum in corpore vestro.* Quæ omnia fuse explicuimus super præcepto sexto Decalogi. Contra idem vitium personat ipse scribens ad Thessalonicenses, ad Ephesios, ad Hebræos, ad Romanos. *Fratres, hora est nos de somno surgere: non in cubilibus et impudicitiis, non in comessationibus et ebrietatibus, sed induimini Dominum Jesum Christum* (Rom. XIII). *Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra, ut sciat unusquisque vas suum possidere in honore et sanctificatione, non in passione desiderii, sicut gentes quæ Deum ignorant* (Thessal., IV). *Omnis fornicator aut immundus non habet hæreditatem in regno Dei* (Eph., V). *Forni-*

catores et adulteros judicabit Deus (Hebr. XIII). *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria,* etc., *quæ prædico vobis sicut prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Attende quam frequenter, quam efficaciter percellat Apostolus voce et vice Dei, structores muri luxuriæ.

Sexta tuba est vox propriæ conscientiæ, quæ interius insonat luxuriosis : « Quem fructum habuistis in his in quibus nunc erubescitis ? » Voluptas enim est quidam hamus diaboli ad perniciem trahens ; voluptas est mater peccati ; voluptas est stimulus mortis ; voluptas est nutrix æterni vermis, quæ ad tempus demulcet fruentem, at postea felle amariores retributiones facit, ut loquitur Ambrosius (lib. VI, ep. 42). Ideo conscientia voluptuosis intus stridens facit illos in novissimis gemere, postquam consumpserunt carnes et corpus suum : ab illisque hanc vocem elicit inquietam, quasi tubam continuo buccinantem, et intima omnia concutientem : *Cur detestatus sum disciplinam, et increpationibus non acquievit cor meum, nec audivi vocem docentis me, et magistris non inclinavi aurem meam ? Pene fui in omni malo, in medio ecclesiæ, et synagogæ* (Prov., I). Hæc enim est vox conscientiæ, seria quidem, sed nimis sera. Quæ iterum exprimitur Sapientiæ XV : *Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus.* Ideo Salomon, propria conscientia et synderesi stimulatus, de seipso inclamat : *Inveni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, et sagena cor illius, vincula sunt manus illius. Qui placet Deo, effugiet illam ; qui autem peccator est, capietur ab illa.* Ita loquitur ad cor conversus, non absimilis illis, qui post ebrietatem profundam, et somnum brutalem ad se redeunt. His enim vini fæces totum guttur mira amaritudine et alteratione inficiunt, ita ut illud detestentur, et ad aspectum ejus nauseam concipiant. Sic post usum mulierum videtur contigisse Salomoni, ut seipsum detestaretur, et sexum illum. Et quæ prius melle ipsi dulciores visæ fuerant, ita ut vix ei sufficerent uxores septingentæ et trecentæ concubinæ, nunc felle amariores eas invenit. Quid dico felle ? Morte amariores eas judicat, cum amarorum omnium amarissimum sit mors, sicut terribilium terribilissimum. Nec tamen irrationabiliter sic loqui censendus est, sed per os ejus Spiritus sanctus id eloquitur, omnes insipientes erudiens, ut hoc vitium eviten quasi mortem acerbissimam, omnia opera viva, omnia bona spiritualia internecioni dantem, atque animam ipsam æterna vita orbantem, mortique perenni addicentem.

Septima tuba vox est divini judicii, quæ insonat per angelum, tibicinem cœlestem, in libro Apocal. : *Execratis, et shomicidi, fornicatoribus, et veneficis, pars illorum in stagno ardenti, igne et sulphure, quæ est mors secunda* (cap. XX). Et iterum in eodem libro inclamatur : *Cecidit, cecidit Babylon illa magna, mater fornicatorum, et facta est habitatio dæmoniorum.* Væ civitati sanguinum. Quænam est hæc Babylon, mater fornicatorum ? Quænam hæc civitas sanguinum, nisi societas impiorum, et præsertim immunditiæ servientium ? Hæc est civitas quæ ædificatur et ædificat in sanguinibus, ex adulteriis nimirum et fornicationibus, stupris, et immunditiis carnis constructa et compaginata, quæ quidem peccata nomine sanguinum frequenter in Scriptura designantur, eo quod sanguinis, hoc est seminis humani effusione impura et impia consummentur. Contra hanc ergo civitatem sanguinum divini judicii tuba jam ab initio in lege naturæ, in lege veteri, in lege gratiæ insonuit, non cessat quotidie personare, donec postremam in die illo orbis decretorio edens vocem, totam illam funditus demolietur, ut non restet vestigium ejus, nisi sulphureis æternisque incendiis.

LECTIO DECIMA.

DE SEPTEMPLICI ARIETE CONTRA MURUM LUXURIÆ.

Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea (Psal. CXXXVI).

Exinanite usque ad fundamentum hunc luxuriæ murum, non est aliud quam omnes non solum ejus actus, sed et delectationes et cogitationes excindere ; atque omnes occasiones peccati hujus ita a nobis rejicere, elongando se ab omnibus illectamentis, ut nullum ejus vestigium in nobis possit reperiri, aut certe nulla illius tentatio in nobis convalescere et roborari. Quod fiet, si initio statim illi obsistatur, si statim profligetur et obruatur, mente intenta, et conatu continuo. Hoc quidem in omnibus vitiis locum habet, quia diligenter contra initia malignæ suggestionis connitendum est, ut elidatur nequitia dæmonis in semine : maxime tamen in hoc vitio, quia vigilantissime aditus omnis illi precludendus est. Et si quando in nobis ro-

bur acceperit, per suggestionem, delectationem, consensum, vel etiam opus perpetratum, ita omnes postmodum structuræ ipsius lapides diruendi sunt, ut ad fundamentum usque pertingatur. Aliquoi inanis erit omnis conatus, nisi eliso fundamento; quod si permaneat, mox lapides novos ex seipso aggerere sibi natum est, et in novam structuram se erigere, vitia vitiis connectendo et agglutinando. Fundamentum igitur luxuriæ est omnis occasio qua fovetur carnis concupiscentia, omnis familiaritas et consortium lubricitati obnoxium. Hæc vitanda, hæc diruenda plane. Quapropter sancti Patres singulare præsidium contra luxuriam asserunt esse fugam occasionis, et hæc est uniformis doctrina omnium hac in re peritorum et expertorum. Hinc ille versus:

Si vitare velis Venerem, loca, tempora vita;
Nam locus, et tempus, pabula præbet ei.
Si tu persequeris, sequitur: fugiendo, fugatur,
Si cedis cedit; si fugis, illa fugit.

De hac re latius egi in *Horto Pastorum* (tom. II, tract. III, lect. 10, sub finem). Vide ibi dicta.

Cæterum, ut ordini a nobis hactenus constituto insistamus, producemus hic arietem septemplicem, quo quassare et exinanire valeamus omne fundamentum luxuriæ, illudque penitus a nobis eliminare. Erunt vero hi arietes, considerationes efficaces, quibus instructus animus omnem a se luxuriam facile propulsare, planeque abominari poterit.

Primus itaque aries quo diruitur luxuriæ murus, est consideratio efficax fœditatis, vilitatis, ac brevitatis quæ in voluptate venerea reperiuntur.

Certe vilitas ejus ac fœditas ita manifesta est, ut proprie nomen turpitudinis ei assignetur, et qui huic dediti sunt, comparantur belluis fœtidis, porcis in volutabro luti sese convolventibus, canibus immundis, mulis, et equis hinnientibus, quibus non est intellectus. Nempe luxuria belluinum est vitium, quia omnia sensu et cupiditate carnali metitur, quæ nobis communis est cum belluis; ratione autem nescit se moderari, quæ est propria homini. Hinc et fœditatem ejus, velint nolint, agnoscere coguntur, qui illi se addicunt, ideoque pudefacti fugiunt lucem, semperque formidant ne in illa fœditate deprehendantur. Inde etiam factum est, ut quibusdam sanctis Deus fœtorem hujus peccati agnoscere dederit, si quando illo quis maculatus ipsis obviaret. Sic de sancta Catharina Senensi legimus. Quoties illam impurus aliquis alloqueretur, vel occurreret, sensisse fœtorem ex anima ejus exhalatum: ita ut vel faciem avertere cogeretur, vel etiam ad vomitum quandoque provocaretur. Idem de sancto Euthymio abbate refertur apud Surium, 20 januarii. De sancto etiam Pacomio refert Palladius, dæmoni in specie Æthiopissæ ad ipsum tentandum adventanti colaphum infregisse, sed fœtorem tantum manui contraxisse, ut vix duobus annis eluere potuerit. Tanta ergo est turpitudo, tanta vilitas, tantus fœtor hujus vitii, ut merito abominationem parere debeat, illi qui vere homo est ratione se regens, nec similis factus jumento insipienti. Sed neque solum vilitas aut fœditas in voluptate carnali reperitur, verum etiam spurcissima brevitas. Brevis utique est et momentanea voluptas fornicationis, perpetua vero pœna fornicationis. Sic maxime hic verum est: *Momentaneum est quod delectat, æternum vero quod cruciat.* Et nonne iniquissima est permutatio, pro brevis horulæ turpi voluptate, æternitatis alcam jactare, æternum gaudium perdere, et mercari dolorem nunquam intermoriturum?

Secundus aries quo impetitur luxuria, est efficax consideratio indignitatis ejus in homine christiano, quandoquidem adversetur unctioni et consecrationi toties in ipso repetitæ. Spurca enim illa voluptas corrumpit fœde imaginem Dei, violat templum vivum Spiritus sancti quod est corpus humanum in baptismo consecratum et unctum, pretio sanguinis Jesu Christi emptum et sanctificatum, iterum in confirmatione sacro chrismate perfusum, deinde toties in eucharistia auctori puritatis conjunctum, denique in resurrectione incorruptionis perpetuæ munere donandum. Vocationi ergo christianæ, redemptioni, sanctificationi, glorificationi mirum in modum hæc carnalis corruptio adversatur, ut merito illam horrere debeat animus christianus. Horum omnium permoveri debet efficaci consideratione, ne membra Christi, ne domum Dei, ne templum vivum Spiritus sancti, in injuriam totius Trinitatis, per quam et in qua sanctificatus est, violet et polluat libidinis spurcitia: et ne tandem disperdat illum Deus, tantam injuriam impunitam non relicturus. De hac re latius egi super præcepto sexto Decalogi, sub initium. Vide ibi dicta fuse.

Tertius aries est consideratio efficax remorsus conscientiæ voluptatem hanc subsequentis, qui tanquam furia infernalis inquietam reddit jugiter animam, et cito

præter lapsam delectationem amarissimo fellc aspergit Unde dixit Boetius: « Habet hoc voluptas omnis, stimulis agit fruentes: apumque instar volantium, ubi grata mella fudit, fugit, et nimis tenaci ferit icta corda morsu. » Hoc etiam expressit Sapiens: *Favus distillans labia meretricis, novissima ejus autem amara quasi absinthium, et acula quasi gladius biceps.* Utique biceps gladius, qui animam et corpus transfigit, qui et jaculum venenatum relinquit, continuo lancinans et vulnerans. Habet ergo plus fellis quam mellis libido: longe major est et amarior tristitia quæ consequitur, quam delectatio quæ præcessit, quod et agnoscere coguntur qui luxuriæ vacant. Agnovit id Salomon inclamans: *Inveni amariorem morte mulierem.* Agnovit Ammon postquam sororem suam Thamar violavit, quam deperibat; nam postea tristitia tanta transfixum animum gessit, ut longe foret odium majus violatæ, quam amor integræ, qui præcesserat. Agnovit et Augustinus inclamans: « Efferbui miser, sequens impetum fluxus mei, relicto te, nec evasi flagella tua; nam tu aderas, misericorditer sæviens, et amarissimis aspergens offensionibus omnes illicitas jucunditates meas. » De hoc stimulo conscientiæ continuo rodente luxuriosos, fuse etiam dixi super præcepto sexto Decalogi (proposit. III, lect. 8); ideoque illuc recurrendum.

Quartus aries luxuriæ murum convellens fortissime, est seria mortis aliorumque novissimorum consideratio. Nihil enim (teste sancto Gregorio) ad edomandum desideriorum carnalium appetitum sic valet, quam ut unusquisque hoc quod vivum diligit, quale sit mortuum penset. Quod ipsum docet sanctus Isidorus, sic præscribens: « Quanto impulsu dæmonum mens ad delectationem fornicationis impellitur, divini judicii metus, et æterni tormenta incendii ante oculos proponantur: quia, nimirum, omnis pœna gravioris supplicii formidine superatur. Sicut enim clavus clavum polit, ita sæpe recordatio ardoris gehennæ ardorem excludit luxuriæ. » Idem præscribunt et alii Patres, et in praxim deduxerunt illi qui castimoniæ conservandæ solliciti fuere. Audi Thomam de Cantiprato « Vidi sanctum virum, M. Guidonem, presbyterum monialium Nivellensium, de quo certissime ferebatur, quod cum in Sonegio, Hannoniæ oppido, scholas regens incaute semel feminam contemplatus fuisset, per tres annos etiam ipse mortua ita tentatum fuisse, ut præter id quod vigilans sustinebat, tota nocte in somnis crederet esse præsentem. Sentiens ergo diabolum non cessare, clam tumulum mortuæ mulieris aperuit, naresque in cœno putrefacti corporis tamdiu tenuit, ut pene fetore nimio suffocatus quasi mortuus caderet resupinus. Quæ res in tantum valuit sancto viro, ut nullum postea stimulum in carne sentiret. Imitatus ille fuit alterum illum eremitam Scythiæ, qui cum non ignoraret sepultam feminam cujus memoria sæpe animo recurrebat, ingressus sepulcrum, abstulit putridi cadaveris partem eamque conservavit panno involutam, ut cum persentisceret libidinis commotionem, fetorem hunc naribus applicans, tali sensus molestia victoriam super carnem, per carnem reportaret (l. II. *Apum*, c. XXX). » Ita habetur in *Vitis Patrum*, p. 2 *de Fornic.* Vide hac de re plura, tom. II *Horti pastorum*, tract. III, lect. 10, tit. *de Remedio*.

Itaque concludendum hic, et certo asserendum, nihil efficacius destruere murum hunc Satanæ, novissimorum attenta consideratione. Nam menti hoc objiciendum tanquam certissimum: Si carnem sequeris, in carne punieris: si in carne delectaberis, in carne cruciaberis. Non potest justitia Dei aliter judicare; qui plus sæculum diligit quam Deum, aut luxuriam quam castitatem, ipse sequitur Satanam, et ibit cum illo in supplicium æternum. Attende diligenter quid sunt, et quid fuerunt, qui ante pauca tempora nobiscum visi sunt. Cinis sunt et vermis, comederunt, biberunt, riserunt, luxuriati sunt, in bonis dies suos duxerunt, et in puncto ad inferna multi eorum descenderunt: hic caro vermibus, illic anima ignibus deputatur. Quid profuit illis brevis lætitia? quid voluptas carnis? De grandi exaltatione in ruinam; de exultatione in perennantem cecidere tristitiam. Tibi idem accidere poterit, si carnem sequeris, quia humus de humo, terra de terra es, in terram reversurus. Et forsitan hodie mors te exspectat, tu quoque illam exspecta, et elige unum de duobus, aut æternum cruciari cum impiis, si desideria carnis sectatus fueris, aut æternum regnare cum sanctis, si illis restiteris, et illa contriveris. Hoc autem ariete, hoc est mortis, judicii, inferni, æternitatis futuræ seria consideratione, absque dubio conterere desideria illa poteris, si volueris.

Quintus aries quo impetitur luxuriæ lutosus paries, est frequens et fervens oratio cum vera fide et humilitate conjuncta. Oratio enim a carnalibus desideriis animum abstrahit, ad cœlestia transferens; fugatque Asmodæum dæmonem, et solo

sternit omne ejus in nobis ædificium. Nam per orationem Asmodæus, dæmon luxuriæ, fugatus est a Sara uxore Tobiæ junioris (*Tob.*, VII). Et verum est de illo istud: *Hoc genus dæmoniorum non ejicitur nisi in oratione et jejunio* (Matth., XVII). Nempe cum per orationem Spiritus sanctus advocatur, ejus præsentiam non fert dæmon; sed statim fugatur cum suis carnalibus suggestionibus. Maxime vero id fit, si fidei fervore sit munita oratio, quod monet apostolus : *In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis ignita diaboli tela extinguere*, si et humilitate sit roborata; namque cor contritum et humiliatum non despicit Deus. Cor vero superbum justa animadversione in luxuriæ baratrum cadere permittit, ut se humiliet. Sæpe enim fit ut qui superbiendo super alios volare illosque aspernari volebat, instar avis in sublime alas expandens, jam more bestiæ luxuriando in imo se jacere cernat, sicque de se non ultra præsumit, qui de volatu volucrum, in stercore jacet jumentorum, per carnalem appetitum. Hoc porro orationis humilis munimentum et machinam validissimam, per quam adversus luxuriæ murum arietare valeamus et illum exinanire, docuerunt nos viri sancti. Unde Sapiens sic de se dicit : *Scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, et idcirco adii Dominum, et deprecatus sum illum* (cap. VIII). Susanna quoque (Dan., XIII), ut luxuriæ resisteret, adit Dominum, et vi orationis humilis omnem vim Satanæ elidit, castitatemque suam sartam tectam custodit. Sic et sanctus Thomas Aquinas, cum illecebrosa juvencula in ejus cubiculum immissa foret ut ejus castitatem subverteret, adit Dominum oratione humili : « Ne sinas, quæso, Domine Jesu, et tu, sanctissima Mater et Virgo, ut tam immani me scelere obstringam. » Mox autem per hanc orationem vires accepit ad evertendum omne molimen diabolicum, ejusque vim omnem atterendam. Nam et adfuere angeli lumbos ei cingentes, in symbolum perpetuæ castimoniæ. Vide etiam hac de re plura tom. II *Horti Pastor.* (tract. II, lect. 10).

Sextus aries priori adjungendus, est carnis castigatio et maceratio, sive per jejunia et vigilias, sive per cilicia et flagellationes, aut id genus alia. His machinis ad evertendam luxuriæ structuram, usi sunt omni ævo castitatis æmulatores. Unde apostolus: *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædixero, ipse reprobus efficiar.* En Paulus, dux militiæ nostræ, quibus armis et machinis pugnandum nobis sit adversus carnem et Satanam, nos prævio suo exemplo docet, ut digni simus recenseri incolæ et milites civitatis Dei, ut ne unquam inveniamur accolæ, et cives reprobi civitatis diaboli. Hunc præclarum ducem et alii iisdem armis eodem in prælio sunt secuti. Audi sanctum Hieronymum : « Omni auxilio in eremo destitutus ad Jesu jacebam, pedes rigabam lacrymis, crine tergebam, et repugnantem carnem hebdomadarum inedia subjugabam. Memini me clamantem, diem cum nocte crebro junxisse, nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam Domino irrepente rediret tranquillitas. (*ad Eustochium* epist. XXII). Idem peregit beata Justina, teste Nazianzeno, cum a Cypriano mago pelliceretur ad libidinem. Audi ejus verba: « Jejunii atque humicubitationis pharmaco se communiit, ut formæ venustatem tanquam insidiosam obscuraret, sicque flammæ materiam subtraheret, ac libidinis facem extingueret, partim ut humilitate sua propitium sibi Deum et exorabilem redderet. Neque enim ulla re, perinde ac corporis animique afflictione conciliatur Deus, lacrymisque misericordia vicissim rependi solet (*Orat. de laude sancti Cypriani.*). Hæc et sanctus Gregorius Nazianzenus, qui et alibi animæ suæ deplorans calamitatem, fatetur se iisdem machinis contra luxuriam pugnare.

Ventri, inquit, claustra impono, animum mœrore conficio, lacrymarum vim profundo, sempiterno Regi debilitata genua flecto, sordidatus incedo, pro lecto mihi est pavimentum lacrymis perfusum, pro linteis cilicium. »

Sed et quidam sancti extraordinaria corporis maceratione adversus luxuriam usi sunt. Sanctus Benedictus se in vepres cruente ustulat, donec libidinem opprimeret et exinaniret. Sanctus Bernardus in lacum vicinum frigidissima aura usque ad collum se mergit. Sanctus Franciscus in nives se projicit, donec conglaciatus luxuriam omnem evinceret. Sic et alii alia castigatione corpus macerarunt, ut victoriam reportarent.

Septimus aries contra luxuriam, est continua præsentia Dei objecta oculis mentis, tanquam judicis severissimi turpitudinem si committas, te spectantis, et mox vindicantis; peccantis enim cervici mox divinus incumbit mucro, sequiturque eum ultor a tergo Deus. Juvat etiam præsentia ipsius angeli, tibi a Deo constituti custodis. In hac attenta consideratione facile elidi tur omnis luxuria. Quomodo enim rem fœdam attentare audebit coram angelo suo custode, coram Deo quoque spectatore et

judice, qui coram homuncione plane erubesceret? Quinimo, contra omnem libidinis tentationem oportet ob oculos sibi ponere Jesum præsentem, cruci pro te suffixum. Hæc efficax consideratio vim dabit ad diruendum omne diaboli molimen, ne in corde tuo luxuriæ structuram valeat erigere. Hoc nos edocent quoque sancti patres. Inter hos Hugo de Sancto Victore sic ait: « Quoties te sentis turpibus cogitationibus pulsari, et ad illicitam delectationem affici, toties pone ante mentis oculos, quomodo Christus in cruce crucifixus est pro te. Intuere quomodo a Juda Judæis traditur, et quam viliter pertractetur, blasphemetur, et colaphizetur, judicetur et condemnetur, exspolietur et flagelletur; ad ultimum vero contumeliis affectus inter duos latrones suspenditur, clavis cruci affixus, sputis derisus, spinis coronatus, lancea perforatus, ex omnibus partibus sanguis emanat, et inclinato capite emittit spiritum. Ita Redemptor tuus moritur pro te, et tu nescis cujusmodi sordida cogitatione sordidaris in mente (l. *de Anima*, c. XXIII). » Idem præscribit sanctus Augustinus (c. XXII et XXIII *Manualis*). Vide eum ibi fuse.

LECTIO UNDECIMA.

DE MALEDICTIONE LUXURIOSORUM.

Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit et ædificaverit civitatem Jericho (Josue, VI).

Maledictos esse omnes structores muri luxuriæ in primogenito et ultimogenito, hoc est in anima et corpore, in præsenti et futura vita, tum ex variis exemplis, tam Antiqui quam Novi Testamenti, dilucide probari potest. Exempla antiqua hujus maledictionis in medium producamus.

Exempla Veteris Testamenti.

Primo quidem, maledicti filii illi Dei, qui videntes filias hominum, quod essent pulchræ, solo libidinis æstu illas sibi copularunt, sicque genus suum divinum commacularunt, filii fideles cum infidelibus commixti. Quapropter, dum ipsi generis sui obliti in lasciviis ætatem contererent, primo illo diluvio, tanquam maledictionis flumine et fulmine, sunt absorpti. Videant porro hic filii Dei, hoc est sacerdotes, vel Deo dicati religiosi, se hujusce maledictionis et animadversionis esse consortes, quando immemores divinæ originis, et sanctificationis cœlestis, cum filiabus hominum non verentur se nefario concubitu aut impura conversatione commiscere.

Secundo, maledictus Cham, quod patris sui Noe virilibus fortuito detectis impudice insultarit, impius et impurus filius, merito in filiis et progenie sua propterea maledictus. Benedictus autem Sem et Japheth, qui observantiæ paternæ et castitatis amatores, retrorsum incedentes turpitudinem paternam pallio obtexerunt; aspectum etiam indecorum omni sollicitudine evitantes.

Tertio, maledicti Sodomitæ et Gomorrhæi, qui exfornicantes et abeuntes post carnem alteram, facti sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes, ut loquitur sanctus Judas in *Epistola* sua.

Quarto, maledictus Her et Onan, qui ne nascerentur filii semen in terram fundebant, et idco cœlitus percussi mox corruerunt (*Gen.*, XXXVIII). Timeant quidam in conjugio maledictionem et interitum similem, qui ne prolibus onerentur, extra conjuges suas semen profundunt; certe non sine crimine, nec sine salutis discrimine.

Quinto, maledictus Sichem, filius Emor, Dinam filiam Jacob rapiens et constuprans, qui propterea cum suis civibus internecione cruenta est deletus. Sed et discant puellæ exemplo Dinæ non circumcursitare, et curiose huc illuc se transferre, ut videant filias regionis alienæ.

Sexto, maledicti filii Israel (*Num.*, XXV) fornicantes cum filiabus Moab, ideo viginti quatuor millia internecioni, jubente Domino, data sunt, et principes populi contra solem in patibulis suspensi. Benedictus Phinees, qui, zelo Domini accensus, interfecit Zambui cum Madianitide cocuntem; propterea enim et iram Dei avertit, et sacerdotium sempiternum promeruit.

Septimo, maledictus Ammon sororem suam Thamar constuprans; ideo justa Dei ultione meruit a fratre Absalone in convivio temulentus interimi, qui sciverat a temulentia voluptatis libidinosæ ad tam horrendum flagitium se abripi. Sed et maledictus Absalon, qui uxores patris sui palam incestavit; et ideo cernitur triplici hasta confixus, scilicet, crudelis ambitionis, incestus pudibundi, inobedientiæ parricidalis.

Octavo, maledicti senes, Susannæ impudici proci, qui ut porci libidine obcæcati statuerunt declinare oculos suos in terram, ne cœlum aspicerent, et thronum conjugalem viri fidelis audacter contaminarent. Ideo justa Dei vindicta a Daniele adolescente criminis duplicis convincuntur, et morti traduntur, Susanna pudica e periculo famæ et vitæ erepta.

Nono, maledicta quælibet mulier adul-

tera in veteri lege, quæ si aquas zelotypiæ, in quas cum execratione maledicta congesta erant, biberet, computrescebat femur ejus, et tumens uterus disrumpebatur; sic cernebatur in maledictionem et exemplum cunctis data. Tali nempe horribili pœna et maledictione Deus uxores in officio continebat.

Decimo, maledicti Gabaonitæ, qui uxorem levitæ tota nocte ita constuprarunt, ut mane ad ostii limen vir emortuam reperiret. Hinc asperrimum illud bellum inter Benjamitas et cæteras tribus, quod illi tale flagitium non vindicassent. Vide lib. *Judicum.*

Exempla Novi Testamenti.

Si ex Novo Testamento exempla maledictionis cupis, attende.

Primo, maledictus incestuosus ille Corinthius, qui uxori patris sui ausus fuit commisceri, quem ideo Paulus Satanæ tradere parabat, nisi resipisceret.

Secundo, maledictus Herodes, qui uxorem fratris sui publice fovebat, quique libidine, ac muliere, malis consulibus, ausus fuit prophetæ caput obtruncare, et spectaculum illud horrendum mensæ suæ opiparæ apponere. Ubi caput exanime, mortui cruor defluens, non fuit sine voce scelus incestuosi condemnante, et vindictam a Deo deposcente : unde et ærumnis confectus in exilio misere periit.

Tertio, maledicta Herodias, saltatrix impudica, quæ facinoris hujus auctor extiterat, de cujus interitu sic Nicephorus : « Furibunda adultera, incestaque adeo illa (quæ quidem Herodis habebatur, revera autem Philippi erat conjux), vita longius acta, quum prius filiam suam saltatricem acerbo fato sublatam vidisset; deinde ipsa quoque decessit, futuri sæculi judicio et supplicio reservata, meras ibi quam citissime divinæ iræ fæces, intolerabilisque indignationis Domini calicem haustura. Filiæ autem ejus (dignus enim est qui memoriæ commendetur) talis fuit obitus. Eundum ei quopiam brumali tempore erat et fluvius trajiciendus; qui cum glacie constrictus coagmentatusque esset, pedes eum transibat : glacie autem rupta, idque non sine Dei numine, demergitur illa statim capite tenus, molliusque se movens saltat, non in terra, sed in undis. Caput vero scelestum frigore et glacie concretum, deinde etiam convulneratum, et a reliquo corpore, non ferro, sed glaciei crustis resectum, in glacie ipsa saltationem lethalem exhibet, spectaculoque illo in memoriam eorum quæ fecerat spectantibus revocat.

Quarto, maledictus Nicolaus, advena Antiochenus, qui inter primos diaconos Spiritus sancti charismatibus plenus, ita postmodum spiritui illi injurius fuit, ut profligatissimæ hæresis incentor fuerit, volens communes esse uxores. Maledicti ejus sectatores, Nicolaitæ dicti, maledicti, inquam, cum sua doctrina maledicta, de quibus dicitur, quod doctrinam Balaam secuti sint, *qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere et fornicari* (Apoc., II). Væ his qui hanc viam sectantur. Væ anabaptistis nostris, qui similem doctrinam renovare nostro ævo conati sunt.

Quinto, maledicta mulier Jesabel, de qua *Apoc.*, II, *quæ se dicebat prophetam, et docebat, ac seducebat servos Dei,* fornicationi addicta. *Dederat quidem illi Deus tempus ut pœnitentiam ageret, et noluit;* ideo de ea dicit ei Dominus : *Ego mittam eam in lectum, et qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint : et filios ejus interficiam in mortem, et scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutans renes et corda, dabo unicuique vestrum secundum opera sua.*

Sexto, maledicti omnes de quibus sanctus Petrus : *Qui velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem et in perniciem in his quæ ignorant blasphemantes, in corruptione sua peribunt, percipientes mercedem injustitiæ, voluptatem existimantes diei delicias; coinquinationes, et maculæ deliciis affluentes in conviviis suis; luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterii et incessabilis delicti* (Ep. II, c. II).

Hi nempe omnes merito maledictioni sunt obnoxii, quandoquidem reædificatores sunt murorum Jericho, quasi de novo eos suscitantes e ruderibus illis quæ anathemati subjecit Dominus, præcipiens ne structuræ iterum deservirent; quandoquidem tubæ cœlestis virtute disjici funditus voluerit civitatem illam maledictam.

LECTIO DUODECIMA.

DE CONTINENTIA ET CASTITATE, VIRTUTE OPPOSITA LUXURIÆ.

Huic muro jam descripto civitatis diaboli, ex diverso opponitur alter murus civitatis Dei, murus, scilicet, et turris continentiæ et castitatis. Ex hac arce, inter alias primaria, debellatur hostilis civitas, dum concupiscentia et caro per continentiam subigitur, dæmonisque vires, quas præci-

pue per carnis concupiscentiam exerit, enervantur et conteruntur. Hoc nimirum est munus continentiæ et castitatis, quæ virtus est sub jugo rationis refrænans impetum libidinis. Altitudinem porro suam turris hæc et structura castitatis in cœlum usque provehit, cum ipsa sit imitatio quædam vitæ angelicæ et cœlestis : imo et vitæ divinæ, quandoquidem *incorruptio facit esse proximum Deo;* ipsaque Trinitas prima est virgo quam omnes virgines imitantur, ut docet sanctus Nazianzenus in carmine *de Virginitate*. Hinc etiam de illa sanctus Athanasius sic loquitur : « O virginitas, opulentia indeficiens, corona immarcessibilis, templum Dei, domicilium Spiritus sancti, margarita pretiosa, mortis et inferi profligatrix, angelorum vita, corona sanctorum (lib. *de Virginit.*). »

Porro, castitatis perfectæ prima fundamenta, tanquam primarii muri civitatis suæ in terris erigendæ, in cœlis postmodum perficiendæ, jecit ipsemet Christus, qui, ex virgine castissima natus, ad castitatem omnes est cohortatus. Et quandoquidem quidam sunt eunuchi a natura, alii ab hominum violentia, voluit et ipse suos habere eunuchos, non necessitatis, sed voluntatis, qui se castrarent ob regnum cœlorum, ob divinum cultum, speciali mercede donandi, specialem locum accepturi. De his jam prædixerat per prophetam Isaiam: *Non dicat eunuchus: Ecce ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus eunuchis : Qui custodierint sabbata mea, et elegerint quæ ego volui, et tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, et in muris meis locum, et nomen melius a filiis et filiabus, nomen sempiternum dabo eis quod non peribit* (c. LVI). Et quamvis sub præceptum noluerit hanc rem cadere, vel ad id quempiam obstringere, ut se castraret propter regnum cœlorum, tamen noluit suo obsequio speciali in divinorum ministerio quempiam mancipari, qui castitatem non profiteretur; ipsos idcirco discipulos quos elegerat de conjugio, suæ jam adscriptos sacræ familiæ, a thoro voluit abstinere, et ad castitatis ac continentiæ arcem omnes convocare.

Hi ergo sunt qui a Jesu Christo, tanquam supremo architecto, jactis jam divini hujus operis primordiis, structuram muri hujus amplificandam susceperunt, donec amplitudinem suam totum per orbem protenderet. Convocarunt enim exemplo et verbo, ex omni statu, conditione, sexu, castitatis amatores et sectatores innumeros, tanquam ædificii hujus cœlestis strenuos constructores, qui ejus fastigium in cœlum usque tollerent, ejusque altitudinem et amplitudinem toti orbi conspicuam redderent. Mox enim concurrerunt multa millia hominum utriusque sexus, qui etiam sanguinem fuderunt pro castitate tuenda. Nempe tot millium virginum sacer cruor profusus castitatis sublimem murum quasi pretiosum cæmentum coagmentavit, et illustrem orbi fecit. Illarum lucidissimis exemplis, validissimaque constantia, plerique in tenebris cæcæ libidinis sub carnis infirmitate jacentes lucem aspexerunt, et animum erexerunt, ut e cœno emergerent, cœloque se redderent. Hoc fatetur sanctus Augustinus de seipso adhuc in carne hærente. « Aperiebatur ab ea parte qua intenderam acies, et quo transire trepidabam dignitas continentiæ (inquit ipse lib. VIII. *Confess.*, capit. II) serena et non dissolute hilaris, honeste blandiens ut venirem, neque dubitarem, et extendens ad me suscipiendum et amplectendum pias manus plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibi tot pueri, puellæ, et ibi juventus multa, et omnis ætas, et graves viduæ, et virgines anus : et in omnibus ipsa continentia nequaquam sterilis, sed fœcunda mater filiorum gaudiorum de marito te, Domine. Et irridebat me irrisione exhortatoria. Quasi diceret : Tu non poteris quod isti et istæ? An vero isti et istæ in semetipsis possunt, et non in Domino Deo suo? Quid in te stas, et non stas? Projice te in eum, noli metuere, non se subtrahet ut tu cadas. Projice te securus, excipiet et sanabit te. » Hæc ipse.

Itaque Augustinus, qui prius ædificabat civitatem Satanæ, sub Asmodæo principe deserviens in luto et latere, in operibus immundis luxuriæ, invitatus tot exemplis structorum civitatis Dei de utroque sexu, ex lapidibus politissimis sanctorum operum erigentium arcem longe lateque rutilantem continentiæ et castitatis, transivit in sortem eorum. Et factus est non solum cooperator et coadjutor, sed et dux cæterorum, et inhortator ferventissimus, ubique zelans pro castimonia, omnes excitans ad ejus arcem et castra, omnes animans ad fortiter præliandum pro ea, ut possint postmodum in cœlesti civitate canticum novum et trophæa victricia decantare. Propterea librum scripsit de sancta virginitate, ubi sic illius sectatores alloquitur: « Pergite itaque, sancti Dei, pueri et puellæ, mares et feminæ, cælibes et nuptæ, pergite perseveranter usque in finem. Vos afferetis ad nuptias Agni canticum novum quod cantabitis in cytharis vestris. Non utique tale, quale cantat universa terra, cui dicitur: Cantate canticum novum, cantate Do-

mino, universa terra; sed tale quale nemo poterit dicere, nisi vos in sequela Agni. Et quo ire putamus hunc Agnum, quo nemo eum sequi vel audeat, vel valeat, nisi vos? In quos saltus et prata? Ubi credo sunt grandia gaudia, non gaudia hujus sæculi vana, insaniæ mendaces, nec gaudia qualia in ipso regno Dei cæteris non virginibus erunt: sed a cæterorum omnium gaudiorum sorte distincta. Gaudium virginum Christi, de Christo, in Christo, cum Christo, post Christum, per Christum, propter Christum. Gaudia propria virginum Christi non sunt eadem non virginum, quamvis Christi. Nam sunt aliis alia, sed nullis talia. Sequantur itaque Agnum cæteri fideles, qui virginitatem corporis amiserunt; non quocumque ille ierit, sed quo usque ipsi potuerint. Possunt autem ubique, præterquam cum in decore virginitatis incedit. Vos itaque sequimini eum tenendo perseveranter quod vovistis: ardenter facite, cum potestis, ne virginitatis bonum a vobis pereat, cum facere nihil potestis ut redeat. Videbit vos cætera multitudo fidelium, quæ Agnum ad hoc sequi non potest. Videbit, nec invidebit: sed collætando vobis, quod in se non habet, habebit in vobis. Fidite itaque, roboramini, permanete, qui vovetis et redditis Domino Deo vestro vota perpetuæ continentiæ, non propter præsens sæculum, sed propter regnum cœlorum. Vos etiam qui hoc nondum vovistis, qui potestis capere, capite, perseveranter currite ut comprehendatis. Tollite hostias quisque suas, et introite in atria Domini, non ex necessitate, sed potestatem habentes vestræ voluntatis. Non vobis id Dominus imperat, sed si quid supererogaveritis, reddet vobis. Cogitate, quidquid illud est, in regno ejus locum nominatum, meliorem multo quam filiorum atque filiarum. Cogitate illic nomen æternum. Quis explicat quale nomen erit? Quidquid tamen erit, æternum erit. Hoc credendo, et sperando, et amando, potuistis conjugia non devitare prohibita, sed transvolare concessa. » Hæc sparsim sanctus Augustinus in variis capitibus ejusdem libri *de Virginitate*, ubi totus in hoc incumbit, ut cooperatores convocet ad strenue ædificandum murum et arcem castitatis in civitate Dei, per quam depugnare valeant et superare sæculum, carnem, Satanam, in ipso sæculo agentes et carne; ac postea in altero sæculo triumphantium celeuma decantare, cives effecti cœlestis civitatis, ubi nec carnis rebellio, nec Satanæ suggestio, nec concupiscentiæ stimulus ultra habebit locum, sed præcipitabitur in æternum. Tot igitur sacerdotes, tot religiosi, tot sacræ virgines, tot sanctimonialis in claustris, tot sunt ædificatores hujus ce muri et arcis, tot præliantes prælia Domini et castitatis.

Hujus porro arcis primariæ civitatis Dei invictam fortitudinem, et adversus hostes suos triumphantem gloriam, sic decantat sanctus Cyprianus: «Castitas numen invictum est sanctimoniæ, et expugnatio fortis infamiæ; fortitudinis firmitas, et lasciviæ petulantis infirmitas; probitatis præsidium, et improbitatis excidium; animæ victoria, et corporis præda; ubertas gloriarum, et sterilitas criminum; pronuba sanctitatis, et repudium turpitudinis; sinceritatis indicium, et abolitio scandalorum; exercitium continentiæ, et evacuatio tota luxuriæ; pax secura virtutum, et debellatio inquieta bellorum; hostis immunditiæ, lorica pudoris, murus rigoris, triumphatrix dissolutionis, exitium corruptionis (lib. *de Singularitate clerico.*). » Hi nempe sunt tituli honoris, quos castitatis fronti inscribit sanctus Cyprianus, et sane merito, quia, sicut concupiscentia initium est omnium vitiorum, ita castitas ei adversa origo est omnium virtutum, et mater omnium bonorum spiritualium. Neque enim est solum honor corporum, sed et ornamentum morum, et sanctitas sexuum, puritatem a corpore in animam refundens, soli Deo placere optans in sanctificatione animæ et corporis. Hinc et ejus laudes decantans, sanctus Ephrem sic inclamat: « O castitas, oculorum frænum, quæ e latebris ad lucem totum corpus transfers. O castitas, quæ carnem castigas, et in servitutem redigis, ac cœlestia velocissime penetras. O castitas, quæ cor possidentis te lætificas, et animæ ad cœlestia alas adjungis. O castitas, quæ spirituale gaudium paris, et mœrorem aufers. O castitas, quæ passiones minuis, et animum a perturbationibus liberas. O castitas, quæ justos illuminas, et diabolo tenebras offundis. O castitas, quæ pigritiam depellis, et patientiam affers. O castitas, currus spiritualis possessorem suum in sublime evehens. O castitas, quæ rosæ instar in medio animæ et corporis flores, universamque domum odoris fragrantia reples. O castitas præcursor atque habitator Spiritus sancti O castitas, mater dilectionis, et angelicæ vitæ ratio. O castitas, quæ mundo es corde ac dulci gutture, hilarique aspectu. O castitas, quæ homines angelis similes reddis O castitas, quæ Dei amicum ita exaltasti in patria externa, ut et eos qui emerant ipsum redimeret. O castitas, donum Dei benignitatis, disciplinæ cognitionisque ple-

num. O castitas, portus tranquillus in summa pace ac securitate constitutus (serm. *de Castitate*). » Hæc sanctus Ephrem.

Concludendo addamus, triplicem esse muri castitatis seriem. Est enim triplicis generis castitas : unam vocant virginalem, secundam vidualem, tertiam conjugalem. De qua re sic sanctus Cyprianus : « Pudicitia, inquit, primum in virginibus locum tenet, secundum in continentibus, tertium in matrimoniis. Verum in omnibus gloriosa est, cum gradibus suis. Nam et matrimoniorum fidem tenere laus est inter tot bella corporis; et matrimonio de continentia modum statuisse, majoris est virtutis, dum etiam licita rejiciuntur (lib. *de Bono pudicitiæ*). » Idem tradit sanctus Ambrosius, sic enim ait : « Docemur triplicem castitatis esse virtutem : unam conjugalem, aliam viduitatis, tertiam virginitatis. Non enim unam sic prædicamus, ut alias excludamus. Suis quibusque professionibus ista conducunt. In hoc Ecclesiæ opulens disciplina quos præferat habet, quos rejiciat non habet; atque utinam habere nunquam possit. Ita igitur virginitatem prædicamus, ut viduas non rejiciamus; ita viduas honoramus, ut suus honor conjugio reservetur (*de Viduis*). » Idem Ambrosius propter hos tres status comparat Ecclesiam agro fertili; ita ut status virginum sit velut hortus odoriferis vernans floribus; status vidualis campus aut nemus ardoribus consitum; conjugii autem status velut ager arabilis, multa fruge et messe fœcundus. Recte etiam hi tres status intelliguntur in semine illo triplici parabolæ evangelicæ, cujus pars attulit fructum centesimum, pars sexagesimum, pars trigesimum. Centesimum enim fructum sancti Patres assignant virginibus, sexagesimum viduis et continentibus, trigesimum casto matrimonio. Nos vero, apte proposito nostro, hanc triplicis generis castitatem asserimus esse velut triplicem seriem in hoc muro civitatis Dei, per quam agnoscitur et elucet multiformis gratia Dei, in vario continentium statu, per sapientiam Dei coordinato ad pugnandum contra civitatem diaboli, et obnitendum ei juxta ordinem unicuique a Deo constitutum.

Postremo dicamus hunc castitatis murum solidari oratione, jejunio, humilitate, vigiliis, castigatione corporis, et similibus fulcris sibi connexis. Atque in tantam soliditatem exsurgit murus iste electus, ut nec mors, nec omnes Satanæ aut inferi vires illi valeant prævalere. Audi sanctum Bernardum : « Qui ergo protegente patientia continenter vivunt, ipsi bene cum Apostolo protestantur et dicunt : Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Vides quam solidus sit continentium murus? quos neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque potestates, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque fortitudo, neque profundum, neque creatura aliqua potest separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu (serm. *de Assumpt. Mariæ*). »

TRACTATUS QUARTUS

DE VITIO INVIDIÆ.

LECTIO PRIMA.

QUID ET QUALIS INVIDIA.

Quartum murum civitatis Jericho constituit invidia, ex maledictis lapidibus et luteis lateribus in sublime elata, et dilatata a variis structoribus. Hanc porro invidiam definiens sanctus Augustinus, dicit esse « dolorem et odium felicitatis alienæ.» Plenius et specialius sanctus Thomas dicit esse « tristitiam de bono alterius, in quantum æstimatur diminuere gloriam propriam (2. 2, q. XXXVI, 1).» Quoniam vero invidia secum tristitiam et dolorem ob alterius prosperitatem involvit, hinc antiqui (teste Alciato, *embl.* 71) eam describere et depinxere mulierem annosam macie et pallore confectam, oculos habentem lividos et dolentes, cor suum edentem, et simul carnes vipereas, ambulantem etiam et innitentem spinoso baculo manum puncturis lacerante :

Squallida vipereas manducans femina carnes,
Cuique dolent oculi, quæque suum cor edit :
Quam macies et pallor habent, spinosaque gestat
Tela manu, talis pingitur invidia.

Videamus rationem picturæ hujus, quia perelegans est, vitamque infelicissimam invidorum dilucide proponit.

Primo igitur, invidia ut femina depingitur, quia infirmi animi vitium est et, maxime in feminis regnat. Annosa quoque est, quia ab initio sæculi ætas ejus.

Secundo, describitur vipereas carnes manducans, quia cum invidus alterius prosperos successus contemplans intabescat et tristetur : virulentis pasci censetur cogitationibus, in perniciem suam. Alienis enim gaudere malis, quid aliud est quam veneno vipereo pasci? Deinde, sicut verum est viperam non prodire in lucem nisi arrosis matris lateribus, ita sic livor primo afficit et quasi enecat eum in quo gignitur. Denique linguam vipereo veneno infectam gerit invidus, semper eorum quibus invidet, famam detractione inficere paratus. Propter hæc omnino invidi pharisæi a Joanne Baptista vocantur *progenies viperarum.*

Tertio, depingitur cor proprium edens, estque allusio ad illud proverbium Pythagoræ, « cor ne edito, » hoc est, curis ne animum excruciato. Cura enim dicitur, quod cor edat vel urat. Gravis ergo et molesta animi sollicitudo cor exedere recte dicitur. Et hæc contingit invido, quia invidia tineæ similis est, quæ lignum ex quo oritur sensim corrodit ; sic illa cor ex quo gignitur : *Sicut tinea vestimento, et sicut vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi* (Prov., XXV). Torquet ergo invidentes tristitia alieni boni, siccat, afflat, exossatque quasi tortor quidam tartareus. Est ex tartareis ultoribus unus, ad mortalium exterminium missus : « Invidia sibi primum nocet, primum auctorem suum mordet, menti officit, cor quasi pestis depascit, animum urit,» inquit Augustinus, II, *Soliloq.*; et sanctus Gregorius : « Invidi dum alienæ prosperitatis augmenta prospiciunt, apud semetipsos anxii, afflicti, cordis peste afficiuntur (*in Past.*, II, c. 11).» Audi et Alanum in *Complanctu naturæ* hac de re disserentem : « Hæc est hospes qui apud suum hospitem inhospitaliter hospitatus, sui hospitis labefacit hospitium. Hæc est possessio, suum possidens possessorem, quæ dum alios detractionum latratibus vexat, sui possessoris animum intestino morsu profundius inquietat. » Quicumque ergo invidus es, illis quos odisti infestus es, sed magis tibi. Is enim quem zelo prosequeris, subterfugere et vitare te poterit, tu vero te non potes. Quocumque fugeris, adversarius tuus tecum est, hostis semper in pectore tuo est, pernicies intus inclusa est.

Quarto, depingitur invidia habens oculos obscuros, lividos, dolentes, quia illa mentis oculum confundit, rectumque judicium obnubilat : invidiæ enim languor recte judicandi impedit sensum, et operi etiam optimo nomen imponit vitiosum ; mensque invida dum alieno bono affligitur, radio lucis obscuratur. Nam luce virtutis in aliis conspecta, et boni operis ac exempli conversatione lucida, invidi quodammodo excæcantur. Tenebras amant, quia proximorum umbrosa adversitate exhilarantur : nec absimiles sunt noctuis aut vespertilionibus, qui solis lumen aversantur, et illo magis cæcantur, noctis vero

caligine quodammodo illustrantur. Hoc manifesta satis experientia compertum est, quod invidi, scilicet mentis cæcitati obnoxii, lucem in tenebras convertant, dum aliorum bona opera vel præclare gesta sinistra interpretatione obscurare conantur. Lux illorum illis displicet, in illam mentis suæ aciem intendere nequeunt, nisi lippientem et caligantem, instar Heli sacerdotis, qui non poterat videre lucernam Dei antequam extingueretur. Quid ergo de illis dicemus, nisi quod Job de quibusdam? *Per diem incurrunt tenebras, et quasi in nocte sic palpabunt in meridie.* Quem locum interpretans Gregorius de invidis, sic edisserit: « Mentes iniquorum dum de aliena meliore affliguntur, de luce obscurantur; quia dum bona opera considerant, si quæ mala lateant, investigant, et sollicite laborant si quid quod accusare possint, inveniant. Sana membra exterius conspiciunt, sed clausis cordis oculis, vulnus palpantes quærunt: *Quasi in nocte, sic palpabunt in meridie.* Dies quidem boni operis exterius in proximo lucet, sed quasi in nocte palpant, quia livoris intus tenebras tolerant. Pervenire ad aliqua quæ reprehendant satagunt, detractionis ambitum quærunt; sed quia hunc invenire non valent, cæci exterius circumeunt. Quod bene exprimitur, cum Loth, protegentibus angelis in domo ejus, Sodomitæ ostium invenire non potuerunt. Sodomitæ enim ostium invenire nequeunt, quia invidi contra vitam justi, nullum actionis aditum deprehendunt. Percussi enim cæcitate quasi domum circumeunt, qui invidentes, facta et dicta perscrutantur justorum; sed quia eorumdem vita fortis undique et laudabilis obviat, ipsi errantes, nihil aliud quam parietes palpant (lib. VI *Moral.*). » Hæc sanctus Gregorius; idemque docent alii sancti Patres.

Pulchre quoque id expressit Sapiens sic pronuntians: *Nequam oculus invidi, et avertens faciem* (Eccli., XIV). Quare oculus invidi dicitur nequam? Quia nullam rem intuetur æquam. Non potest enim aliorum bona æquis spectare oculis, quia torvam et depravatam gerit oculorum aciem. Cur enim vocatur invidus? Nonne quasi non videns? Hæc nominis etymologia. Sed quare non videt, aut bene non videt? Quia nihil bene videtur nisi per lineam rectam; ipse autem vel avertit faciem et oculum nequam, vel non vult cernere nisi per lineam curvam et passione obliquatam. Vis id in exemplo invidi ob oculos nostros sacris in Litteris posito plenius agnoscere? Attende in Saule invido, de quo dicitur: *Non poterat respicere David rectis oculis* (I Reg., XVIII), utique nec ejus heroica gesta recte intueri poterat, acie mentis turbida. Sic oculus ejus interior et exterior uterque erat nequam, inique, scilicet, contuens rem plane æquam.

Quinto, propter eamdem causam describitur ab aliquibus domus invidiæ obscura, abdita, sole et luce carens. Tum quia Deus, Sol justitiæ, ab invidis abest, et ab illis sapientiæ suæ lumen abscondit; tum quia ipsi tenebrosa amant, et lumen oderunt. Instar furum enim ipsi lucem exstinguere conantur, ut in abscondito furentur, et aliorum honorem, famam, gloriam surripiant, tum ut in obscuritate illos confundant. Audi Alanum: « Invidi alienæ famæ insidiantur, detractionis eam nube obnubilare conantur, aut ejusdem gloriam sola taciturnitate furari, sed justo Dei judicio contingit quod, sicut papilio circa lumen volitans, illudque exstinguere volens seipsum consumit, sic invidi dum aliis lumen bonæ famæ exstinguere conantur, ipsimet inde læduntur et turbantur (l. *de Planctu naturæ*). »

Sexto, dicitur inniti baculo spinoso, quia invidus unde se fulcire deberet, pungitur; et baculo haud se sustentat, quia nihil habet in se invidia quod delectat. Etenim ex bono proximi, quo se tanquam baculo relevare deberet, ipse per invidiam tanquam spinarum aculeis se et alios lacerat. Spinæ ergo ei undique, quia ex semine bono etiam spinas metit. Hæc omnia dicta describens iterum alio poemate Ovidius sic ait (l. I *Metamorph.*):

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, livent rubigine dentes,
Pectora felle virent, lingua est suffus a veneno.
Risus abest omnis, nisi quem fecere dolores:
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis.
Sed videt ingratos, intabescitque videndo
Successus horum, carpitque et carpitur una.
Suppliciumque suum est.

De hac porro invidia nunc nobis disserendum est, sub schemate quarti muri Jericho, sive civitatis diaboli. Videbimus itaque muri hujus altitudinem, profunditatem, latitudinem, longitudinem. Audiemus etiam tubas contra illum insonantes, et maledictiones contra ejus structores fulminatas; ac deinde murum ei adversum erigemus.

LECTIO SECUNDA.

DE ALTITUDINE MURI INVIDIÆ.

Altitudo muri invidiæ ex eo in primis declarari potest, quod ejus prima fundamenta jecerit angelus reprobus in cœlo.

Est enim opinio nonnullorum sanctorum Patrum, quod angelis reprobis in cœlo notum fuerit, Filium Dei destinasse humanam naturam assumere, et sibi conjungere per hypostaticam unionem; huic vero beneplacito voluntatis divinæ invidisse, eo quod, neglecta angelica natura, ad tantam dignitatem eveheretur humana. Existimat namque sanctus Bernardus (ser. VII, *in Cantica*); sanctus Basilius (ser. *de Invidia*); sanctus Gregorius, et alii quidam, Lucifero et angelis complicibus Christum Deum hominem ex tunc in ordinatione divina fuisse propositum, tanquam per fidem adorandum, utpote regem et dominum, caputque angelorum. Verum ob superbiam noluisse eos hanc ei adorationem et obsequium deferre, indignumque judicasse, quod angelus homini se subderet. Exinde igitur invidia ab angelo rebelli contra hominem concepta est, imo contra Christum Deum hominem, propter quam invidiam e cœlo exterminatus est, quæ quidem non nisi ex superbia ortum suum duxit. Nempe invidia filia est, nec est sterilis mater ista, sed continuo ea parit. Statim ergo suffocanda est mater, nisi filiam istam volueris concipi et generari. Hoc porro invidiam adauxit angeli reprobi, quod homo in ejus locum, et benedictionem cœlestem, sive in jus ad ejus gloriam successerit. Sicut enim Esau summam invidiam concepit adversus fratrem suum Jacob, eo quod primogenita ejus tulerat, et benedictionem primogenito debitam patre impertiente hæreditarat, sic et hic contigit, nam homo primogenita angeli et hæreditatem ejus sibi in partem tulit; hoc est, gratias spirituales, virtutes, et dona cum quibus angelus a Deo creatus, ut filius Dei primogenitus. Hæc illo peccante ablata sunt ab eo, et in hominem translata; factusque est ipse hæres primogenituræ cum sua benedictione, sive cœlestium donorum et gloriæ promissione. Et hæc fuit causa et fomes invidiæ nunquam intermorituræ.

Itaque cum dejectus fuisset Lucifer cum consortibus suis, et cum fundamenta muri duplicis, superbiæ, scilicet, et invidiæ, cum ipso, et cum constructoribus suis forent disjecta; conatus est iterum illa restaurare, novumque parietem ex veteri materia erigere in paradiso terrestri, quia non potuerat in cœlesti. Ibi pessima intentione, colore tamen benevolentiæ palliata, hominem est aggressus, et invidiam suæ non absimilem animo ejus ingenerare est conatus: persuadens ut de ligno vetito carperet, in scientia boni et mali per divinitatis cujusdam participationem similis Altissimo futurus. Addidit, ut stimulum eis hunc ad effectum subjiceret, id vetitum ipsis non fuisse nisi quadam invidentia tanti boni. Exinde ejecto etiam ex illo paradiso homine, quod suggestioni tali aurem dedisset, et obedientiam Satanæ detulisset, divinum aspernans præceptum, non destitit Satan novam invidiam concitare, novum illius semen virulentum serere, non jam contra Deum, sed inter hominem et hominem, inter fratrem et fratrem, inter Cain et Abelem. Ac nunquam postea ullo hominum ævo destitit, aut desistet, novis aggestis lateribus et saxis, murum istum invidiæ dilatare, et in sublime erigere, cooperatoresque sibi adsciscere, ut per hoc fortalitium civitatis suæ, dimicet contra cœlum, et contra Deum auctorem et parentem suum odio nunquam intermorituro.

Secundo, declarari potest altitudo invidiæ, eo quod illa directe quandoque contra Spiritum sanctum consurgat, idque irremissibili quodam modo. Invidentia enim fraternæ gratiæ, quæ Dei et Spiritus sancti bonitatem impugnat, specialiter nominatur peccatum contra Spiritum sanctum, et quidem irremissibile. Quia cum sit ex certa malitia, et opponatur directe gratiæ Spiritus sancti, auctoris omnis sanctificationis et justificationis, omnisque remissionis peccatorum; certe talis culpa gratiæ tali malitiose adversans difficulter plane remittitur, qui sublimis nimis malitiæ censetur.

Tertio, altitudo invidiæ ex eo ulterius declarari potest, quod in terris se erigere ausa fuerit, contra Filium Dei Altissimum, ipsum cruci suffigens. Neque enim aliud præter invidiam Filium Dei neci tradidisse, frequenter attestatur Scriptura, tam prophetica, quam evangelica. Nam hi sunt sermones invidorum pharisæorum apud Sapientem prophetice expressi: *Venite, circumveniamus justum, quia contrarius est operibus nostris, et improperat nobis peccata legis, et idaffam tinnos peccat adisciplinæ nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, et filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, et immutatæ sunt viæ ejus. Tanquam nugaces æstimati sumus ab illo, et abstinet se a vitiis nostris, tanquam ab immunditiis, et præfert novissima justorum, et gloriatur patrem se habere Deum. Videamus ergo si sermones ejus veri sunt, et tentemus quæ ventura sunt illi, et sciemus quæ erunt novissima illius. Si enim*

est verus Filius Dei, suscipiet illum, et liberabit eum de manibus contrariorum. An non hic invidia contra Patrem, an non contra Filium, an non contra Spiritum sanctum, donorum omnium in Christo auctorem, venenosum erigit caput, et virus totum suum effundit? Sublime ergo nimis et detestabile vitium, contra Deum rebelliones suscitans in cœlo, in paradiso, in exilii loco. Et quidem contra personam Patris dona sua pro suo beneplacito dispertientis etiamnum adhuc se erigit alta et sublimi cervice, dum non verentur murmurare quidam de donis Dei in alios effusis, liberalem ejus manum quodammodo coarctare optantes. Deinde etiam contra Filium Altissimi adhuc modo se erexit, dum non desunt diabolicæ animæ quæ redemptionis ipsius efficaciam quibusdam communicari indolent, pessima certe invidentia. Denique contra Spiritum sanctum manifeste adhuc insurgit invidia illorum, qui dona Spiritus ex malitia optant ab aliquibus substrahi jam data, vel denegari donanda. Quid vero de illis dicemus, qui draconis administri et metatores Antichristi, bellum continuo inferunt sponsæ Christi, ex eo invidia lividi quod pariat semen electum? Ideoque mittunt flumen blasphemiarum post eam, ut absorbeant eam, et semen ejus, prout *Apocal.* XII describitur draco virulentus facere : utique non tam per seipsum, quam per suos ministros, quos spiritu livoris sui et invidiæ afflat et implet. Hæc ergo omnia satis superque probant altitudinem malitiæ quæ in invidia reperitur, ut merito asseramus murum hunc Satanæ sublimen admodum esse, tanquam arcem principalem ejus nequitiæ.

LECTIO TERTIA.

DE PROFUNDITATE MURI INVIDIÆ.

Profunditas hujus muri ex eo declarari potest, quod sicut invidiæ altitudo ascendit usque ad cœlum, erigens se contra Deum, ita et ejus profunditas descendit usque ad infernum, illuc a Deo vindice relegata dum fuit e cœlo exturbata. Illic enim proprium domicilium constituit invidiæ diabolicæ, ac omnibus qui ejus sunt imitatores et consortes. Nempe invidia vitium diabolicum est, ut dicit sanctus Augustinus, quo solo diabolus reus est, et inexpiabiliter reus. Non enim diabolo dicitur ut damnetur : Adulterium commisisti, furtum fecisti, etc., sed : Homini statim invidisti. Hoc solo peccato Satan, Satan est, et illud continuat, et continuo auget et effundit. Nam ex invidia continuo tentat, continuo ad peccatum impellit, et *fiduciam habet quod Jordanis influet in os ejus;* id est, sperat omnes baptizatos absorbere et deglutire; hi namque per Jordanem designantur, quia ibi accepit baptismus suam originem a Christo in Jordane baptizato. Invidia quoque signum est speciale quo filii diaboli agnoscuntur, et primarius character Satanæ : sicut charitas signum est distinctivum filiorum Dei, et character familiæ Christi. Audi Gregorium hoc ipsum asserentem : « Ecce, inquit, tacitus quis fratri suo invidet, et si occasionem reperiat, eum supplantare contendit. Cujus alterius talis membrum est, nisi illius de quo scriptum est : *Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum* (XXIX Moral., cap. 3)? »

Secundo, invidiæ profunditas declarari ex eo potest, quod ad profundissima peccata hominem demergat. Unde sanctus Cyprianus quanta sit malorum abyssus invidia, sic describit : « Non est quod aliquis existimet malum istud una specie contineri, aut brevibus terminis, et angusto fine concludi. Late patet zeli multiplex et fœcunda pernicies, radix est omnium malorum, fons cladium, seminarium delictorum. Inde odium surgit, animositas inde procedit. Avaritiam zelus inflammat, dum quis non potest suo esse contentus, videns alterum ditiorem. Ambitionem zelus excitat, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, judicii dies non providetur. Inflat superbia, exacerbat sævitia, perfidia prævaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira fervescit. Nec se potest jam cohibere, nec regere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc dominicæ vinculum pacis rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, unitas scinditur, ad hæreses atque schismata prosilitur, dum obtrectatur sacerdotibus, dum episcopis invidetur. Mala cætera habent terminum et quodcumque delinquitur, delicti consummatione finitur : in latrone conquiescit scelus, homicidio admisso, et prædoni rapacitatem statuit præda possessa; zelus et invidia terminum non habet, permanens jugiter malum, et sine fine peccatum.» Hæc Cyprianus. Et certe ex quo vitium istud plene cor alicujus occupavit, nullum scelus abhorret. Non parcit innocenti, non timet homicidium, non parricidium, aut fratricidium, quod ab initio quidem sæculi liceret demonstrare. Non pepercit Satan primis parentibus innocuis, donec eos morte involveret, et Deo reos statueret, sic se de Deo ipso vindicans.

Non pepercit Cain fratri suo Abeli innocentissimo; nec quievit, invidia jugiter stimulante, donec fraterno se saliaret cruore. Quam invidiam parricidalem describens Prosper, sic ait: « Cain contumax, suique impatiens, insiliit super Abel in campum, et occidit eum. Proh nefas! Hæccine sunt in Cain germanitatis fœdera? Effectus contemptor divini mandati, superbiæ caput, auctor invidiæ, princeps illatæ mortis, et primus in hominibus parricida. Hic initia bellandi instituit, ut reus innoxium sanguinem diffundat, livoris plenus, gloriam impetit alienam (*de Benedictionibus*). » Itaque, Cain factus est per invidiam omnium impiorum patriarcha, et primus lapis in ædificio civitatis diaboli, exemplar filiorum hujus mundi, et Deum non credentium, ejus judicia blasphemantium, proximos persequentium, fraternæ gratiæ invidentium, et desperantium de clementia Dei. Verum igitur est quod diximus, invidiam nullum scelus abhorrere, nulli parcere: si etiam non pepercerunt filii Jacob fratri suo Joseph castissimo, innocentissimo, mitissimo; quapropter vendiderunt eum extraneis Ismaelitis, nec defuit voluntas ejus sanguine ut se contaminarent, sola instigante invidia. Parata erat fera hæc pessima eum devorare, nisi Ruben, fratrum senior, auctoritate et consilio obstitisset. Sic etiam non pepercit Saul Davidi, livore stimulante transfigere eum conatus, generum licet suum plane amabilem, gestis heroicis orbi admirabilem. Denique non quievit invidia, quæ Pharisæorum animos continuo obsidebat, donec ad deicidium eos deduceret; et cruore Filii Dei illa necdum potuit temperari, morte ejus non emortua, sed accensa magis.

O igitur profundum invidiæ vitium! O abyssus! O profunditas hujus muri satanici, plane detestabilis! O ad quam profundas machinationes et horrenda consilia deducis animos quos possides, et quæ suggeris dedecora ad nocendum! O vere tu es erroneæ cæcitatis abyssus imperscrutabilis, humanæ mentis infernus, contentionis omnis stimulus, tranquillitatis animi hostis perduellis, criminisque omnis aculeus damnabilis! Propterea sancti Patres de hac invidia agentes innumera infamiæ ejus epitheta congerunt, ut vitii hujus profunditatem quadam ratione ob oculos ponant. De illa sanctus Basilius sic loquitur: « Invidia est interitus vitæ, pestis naturæ, adversa omnibus bonis ex Deo venientibus, demum Deo ipsi contraria. Fugiamus eam, est enim intolerabile malum, serpentis præceptum, diaboli inventum, inimici satio, punitionis arrhabo, pietatis impedimentum, via ad gehennam, regni cœlorum privatio (hom. XI) » Audi et sanctum Gregorium Nyssenum: « Invidia malorum princeps, mortis mater, prima peccati janua, vitiorum radix, doloris initium, calamitatis parens, inobedientiæ causa, ignominiæ principium, mortifer stimulus, mucro reconditus, naturæ morbus, bilis venenosa, tabes sponte adhibita, telum amarum, figens animam clavus, flamma cordis, intestinorum ignis. Audi et sanctum Gregorium: « Quamvis per omne vitium quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis virus infunditur, in hac tamen nequitia tota sua viscera serpens concutit, et imprimendæ malitiæ pestem vomit. Et cum devictum cor livoris putredo corruperit, ipsa quoque exteriora indicant quam graviter animum vesania instigat. Color quippe pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens accenditur, et membra frigescunt, fitque in cogitatione rabies, in dentibus stridor, et cum in latebris cordis crescens abscondit odium, dolore cæco terebrat conscientiam vulnus inclusum (*Moral.*, V, 31). »

Tertio, invidiæ profunditas declarari potest, ex eo quod sit insanabile malum: incurabilis enim est ista pernicies invidiosa, ita ut blandimentis exasperetur, infletur obsequiis, muneribus irritetur. Et cum intra conscientiæ latebras cæco dolore claudatur, sine remedio est, quia non potest adhiberi remedium, quando vulnus est occultum; sed et innumeris appositis medicaminibus, propriam adhuc invenitur scaturire tabem et insaniem, imo et insaniam erumpere.

Concludamus hanc lectionem exemplo abyssalis et infernalis invidiæ in vita sancti Benedicti relato a sancto Gregorio. « Cum jam monasteria sancti Benedicti in amorem Christi fervescerent, et sæcularem vitam multi relinquerent, leni Redemptoris jugo cervicem subjicientes, sicut mos pravorum est invidere aliis virtutis bonum, sic factum est ut quidam Florentius sacerdos, antiqui hostis malitia percussus, sancti viri studiis cœpit æmulari, ejusque conversationi derogare, ab illa ut alios abstraheret. Sed cum videret nihilominus sanctitatis ejus opinionem crescere, et multos convertere, invidiæ tenebris cæcatus, ad hoc usque perductus est, ut servo Dei infectum veneno panem, quasi pro benedictione, transmitteret. At illum quæ pestis lateret in pane, non latuit. Ad horam refectionis ex vicina sylva corvus venire consueverat, et panem de manu ejus acci-

pere; hunc igitur ante corvum projecit et dixit: « In nomine Jesu Christi, tolle hunc panem, et tali loco projice, ut a nullo hominum possit reperiri.» Tunc corvus, aperto ore, expansis alis, circa panem cœpit discurrere et crocitare, ac si aperte diceret obedire se velle, et non posse. Cui vir Dei præcipiebat, iterum dicens: « Leva, leva, securus atque ibi projice, ubi inveniri non possit.» Quem tandem corvus momordit, levavit, et recessit. Post trium vero horarum spatium, abjecto pane rediit, et de manu hominis Dei annonam quam consueverat, accepit. Venerabilis autem pater, contra vitam suam inardescere sacerdotis animum videns, illi magis quam sibi doluit. Sed prædictus Florentius, quia magistri corpus necare non potuit, se ad extinguendas discipulorum animas accendit, ita ut in hortum cellæ cui Benedictus inerat ante eorum oculos nudas septem puellas mitteret, quæ coram eis ludentes, illorum animos ad perversitatem libidinis inflammarent. Quod vir sanctus de cella conspiciens, lapsumque adhuc tenerioribus discipulis pertimescens, idque pro sua solius persecutione fieri pertractans, invidiæ locum dedit. Atque oratoria, et cuncta quæ construxerat, substitutis præpositis, adjunctis fratribus ordinavit. Sicque paucis secum monachis ablatis, habitationem mutavit loci, humiliterque odium declinavit. Sed omnipotens Deus terribiliter percussit invidum. Cum enim stans in solario Benedictum discessisse cognosceret, et exultaret, perdurante immobiliter tota domus fabrica, hoc ipsum tantum in quo stabat solarium cecidit, et Benedicti hostem conterens exstinxit. Quod viri Dei discipulus, Maurus nomine, statim venerabili patri Benedicto, qui adhuc a loco eodem vix decem millibus aberat, æstimavit esse nuntiandum, dicens: « Revertere, quia presbyter qui te persequebatur exstinctus est.» Quod vir Dei Benedictus audiens, sese in gravibus lamentationibus dedit, vel quia inimicus occubuit, vel quia de inimici morte discipulus exsultavit. Qua de re factum est ut eidem quoque discipulo pœnitentiam indiceret, quod mandans talia, gaudere de inimici interitu præsumpsisset (*Dial.* II, 8).»

Hæc sanctus Gregorius.

LECTIO QUARTA.

DE LATITUDINE MURI INVIDIÆ.

Latitudo hujus muri conspicitur in variis peccatis quæ invidiæ superstruuntur, et ex illa originem ducunt, aut cum ipsa affinitatem habent. Suntque peccata hæc velut lapides, aut lateres quibus in altum et in latum hic murus civitatis Satanæ consurgit sub præfecto hujus operis, quem diximus Beelzebub esse. Sunt autem hi lateres, odium, susurratio, detractio, judicium temerarium, interpretatio prava, contentio, contemptus, accusatio, conspiratio, exultatio in adversis proximi, tristitia in prosperis, calumnia, convicium, improperium, et his affinia peccata. De quibus sic ait sanctus Ambrosius: « De invidia, odium, susurratio, detractio, exultatio in adversis proximi, afflictio autem in prosperis ejus propagatur. O mala progenies, quasi animo intromissa dominari cœperit, omnem sanctitatis sobolem extinguit. Qui itaque invidet vel odit, non alium prius quam seipsum occidit. Qui exsultat in adversis proximi, et affligitur in prosperis ejus, alieno se petit gladio. Hoc secundum superbiæ virgultum tunc primo fuit exortum cum ille de quo scriptum est: Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum, Cain persuasit ut livoris odio fraternum funderet sanguinem.»

Quoniam vero de detractione, susurratione, judicio temerario, et similibus vitiis specialiter tractavimus super præcepto octavo Decalogi, nihil hic de illis repeto. Pauca vero de odio, contumelia, convicio et improperio subjiciemus.

De odio.

Odium porro multiplex est. Quidam enim sunt qui, licet nec verbo nec opere studeant malum pro malo reddere, tamen erga fratrem mire affliguntur in corde. Alii non sentiunt talem tristitiam erga fratrem sive proximum suum, tamen cum audierint illum ab alio afflictum, vel contumelia affectum, delectantur omnino. Alii neque videntur odium in corde retinere, neque gaudere de afflictione, contumelia, aut adversitate alterius: non tamen libenter audiunt illum bene habere, et hæc iterum est species quædam invidiæ. Denique alii quidam sunt, qui jam odium deposuerunt, et injuriæ acceptæ obliti sunt, fratri statim post offensam reconciliati; sed si post dies aliquot aliquid dicatur ab eodem sibi minus gratum, statim revocant in memoriam primam injuriam. Hi omnes radicem aliquam invidiæ vel vindictæ adhuc gerunt, quæ est amaritudinis sursum germinans radix, exscindenda penitus. Similesque hi sunt vulneratis post vulnus cicatricem aliquam retinentibus, quæ facile refricatur et recrudescit. Oportet igitur ut huic cicatrici remedium adhibeant, omnem

tabem omnemque saniem invidiæ vel odii adhuc intus latentem expungendo et expurgando perfectius, vulnerisque locum ita exspoliando, ut nulla ibi deformitas relinquatur, nec aliquando reminiscantur vulnus ibi exstitisse. Hoc vero fiet, si quis quantum in se est habeat in corde ejiciat dilectionem, invidiæ et odio adversam; qua quidem testetur non solum erga proximum beneficentia, ubi occasio occurrerit; sed etiam oratione erga Deum pro his quibus infensus fuit. Pro his enim orans argumentum præstat charitatis, nec potest esse vindictæ aut odii studiosus, illis bona omnia a Deo apprecans. Et licet quandoque recalcitret passio aliqua interior, suggestione maligni sese exercere nitens, nihil tamen illa nocet, si mox extinguatur et opprimatur ex dictamine rationis et charitatis. Ideo dicit Job: *Si gavisus sum ad ruinam ejus qui oderat me, et exsultavi quod invenisset eum malum* (cap. XXXI). Quasi dicat: Si ita est, non habeat Deus partem mecum, nec Altissimus mihi ignoscat. Sic et Psalmista dicit: *Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam.* Nempe justus invidiam invidia, vindictam vindicta, aut odium odio non compensat, sed orat pro his a quibus affligitur, ut Deus illis inspiret meliorem mentem, pro se autem ut inveniat patientiam et dilectionem.

Hac de re etiam agens sanctus Bernardus (serm. XXIX, *in Cantica*), multa præscribit contra invidiam et odium, quod quandoque in communitate aliqua levibus ex causis cernitur ebullire. « Ante mihi contingat, inquit ipse, mori, quam audire in vobis quempiam juste clamitantem : « Filii matris meæ pugnaverunt contra me. » Nonne præsentis congregationis tanquam unius matris filii omnes vos estis, et singuli alterutrum fratres? Quid ergo a foris vos conturbare aut contristare potest, si intus bene estis, et fraterna pace gaudetis? Denique, quis vobis nocere poterit, si boni æmulatores fueritis? Quamobrem æmulamini charismata meliora, ut bonos vos probetis æmulatores? Charisma peroptimum charitas est, toties inculcatum a Christo: *In hoc cognoscent quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem. Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem.* Ideo et orat ipse ut unum sint, sicut Pater et ipse unum sunt. Fugiendum ergo malum intestinum atque domesticum. Et quodnam illud? Invidia discordiæ seminarium, et odii fomes, quæ etiam gliscit inter eos qui debent habitare unius moris in domo, ita ut conquereretur ea de re Propheta: *Si is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo, tu vero, homo unanimis, dux meus et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos in domo Dei.* Quasi dicat: Hoc plane mihi molestius, hoc et ægrius fero, quod ego a te patior conviva et contubernali meo: quod filius matris meæ pugnet contra me, odio et invidia stimulatus. » Quapropter idem sanctus Bernardus sic loquitur congregationi suæ: « Longe, quæso, a vobis facite hoc tam abominabile et detestabile malum, vos qui experti estis *quam bonum sit, et quam jucundum habitare fratres in unum,* sit tamen in unum et non in scandalum. Alioquin nec jucundum plane, nec bonum, sed pessimum ac molestissimum. Væ autem homini illi per quem unitatis vinculum jucundum turbatur, judicium profecto portabit, quicumque est ille. » Hæc sanctus Bernardus, qui et postea monet omnem occasionem etiam levem eliminandam, ne quis lædatur aut odium concipiat, sic enim dicit: « Proinde, dilectissimi, pacem habete ad vos, et nolite lædere invicem, non facto, non verbo, non signo qualicumque, ne quis forte exacerbatus et præoccupatus a pusillanimitate spiritus et tempestate, Deum interpellare cogatur adversus eos qui se læserint aut contristaverint; ne et conqueri cogatur : *Filii matris meæ pugnaverunt contra me;* sic enim peccantes in fratrem, in Christum peccatis. » Quia vero aliqui abstinent quidem ab aperto convicio, vel maledicto, aut gravioribus offensis, clandestinum autem susurrium ex invidia aut malevolentia ortum tanquam leve existimant, hos arguens idem sanctus sic subjungit: « Vide an leve debeat dici quodcumque in fratrem præsumpseris voluntate lædendi, cum hoc solo si irasceris illi, divini judicii reus teneaeris. Merito quidem, nam quod tu leve putas, plerumque alius aliter accipit, tanquam homo videns in facie, et secundum faciem judicans, paratus festucam trabem suspicari, et scintillam putare fornacem. Ita uritur ille, et moritur clauso et lethali vulnere, intra semetipsum gemens, dum totus in ira et disceptatione positus, nil aliud silens versare in mente potest, præter injuriam quam accepit. Non potest orare, non potest legere, non sanctum aut spirituale aliquid meditari. Et ita intercepto vitali spiritu, dum suis destituta alimentis vadit ad mortem anima pro qua Christus mortuus est, quid tu interim, quæso, animi habes? »

Sed dices, illum non tam graviter pro tam levi causa debuisse turbari. Respon-

det Bernardus: « Quanto levior est, tanto a te levius potuit non committi: quanquam nescio quomodo leve dicas, ut jam dixi, quidquid amplius est quam irasci, cum vel hoc ipsum obnoxium esse judicio, ex ore ipsius acceperis judicis. Quid enim? Tu ne leve dixeris, in quo offenditur Christus, unde ad Dei judicium pertrahi habes, cum horrendum sit incidere in manus Dei viventis? Tu ergo accepta forti injuria (quod quidem interdum non accidere in his conventibus difficile est) non continue more sæcularis oblique referire fratrem responsione festines, sed neque sub specie quasi corripiendi, verbo acuto et urenti transfigere audeas ullatenus animam, pro qua Christus affigi cruci dignatus est. Nec debes grunnire, quasi increpando; non labiis mussitare, quasi murmurando; non narem contrahere, aut cachinnare, quasi subsannando; non frontem rugare, quasi invehendo aut comminando. Sane commotio tua ibi moriatur, ubi oritur, nec permittatur exire, quæ mortem portat, ne perimat, ut dicere possis et tu cum Propheta: *Turbatus sum, et non sum locutus.* »

Hæc quidem Bernardus de religiosis, sed quæ etiam omnibus Christianis conveniunt, tanquam filiis ejusdem matris, qui prohibentur pugnare contra se invidia et et odio, animo vel lingua; quia et in Christum fratrem omnium hæc resultant, qui in quolibet læso lædi censetur, qui et toties in Evangelio dilectionem inculcans, omnem invidiæ et odii fomitem voluit procul eliminari. Cum autem omne odium detestabile sit, illud certe maxime, quod absconditum latet in corde, et lingua mendacitegitur in voce; de quo *Prov.*, x: *Abscondunt odium labia mendacia.* Recte ait Cassiodorus: « Gravissimum inimicitiæ genus est, corde esse adversarium, et lingua simulare devotum (*in Psal.* LIV). » Sic Absalon oderat Ammon, et dissimulavit, donec illum colore amicitiæ fraternæ ad convivium invitatum, interfici curat temulentum. Sicut fefellit Trojanus equus, quia formam misericordiæ est mentitus, sic et latens in pectore invidiæ virus. Hoc etiam habet odium absconditum, quod facile perimat, odium vero in lucem eductum facilius perimatur. Sicut si quando domus aliqua exarsit, dum ignis interius est, nemine prohibente, exurit; sed si flammas extulerit, vicini occurrunt, et aqua exstinguunt. Sic odium dum latet, adurit animi penetralia, nullo prohibente; ubi vero flammas extulit, amicorum interventu non infrequenter sopitur.

De contumelia, convicio et improperio.

Contumeliæ dicuntur verba quibus aliquis injuste vel injuriose alterum afficit, objiciens ei defectum vergentem in honoris sui præjudicium. Et maxime contumelia quis afficitur, cum sunt defectus culpæ, aut defectus animæ, v. g. si quis in faciem vocet quempiam furem, vel raptorem, fornicarium, adulterum, superbum, aut vitium simile exprobret: aut si vocet ignarum, stultum, alioque defectu notet, qui animam concernat. De hac re dicebat Sapiens: *Qui profert contumeliam, insipiens* (Prov., x). Nempe non facile contingit illam efficaciter revocare, et fere semper, ut notat Plutarchus in *Moralibus*, amicitiæ post contumelias, et mutuas famæ lacerationes, aut non coeunt, aut cicatricosæ coeunt, quia semper vestigium anteactæ discordiæ impressum manet, tanquam vibex, aut cicatrix. Quod quidem vestigium dum memoria refricatur, vulnus præteritum solet instaurare. Unde plane mirum est, inter eos qui etiam amicitia juncti fuere, tam facile contumeliam quandoque levi ex causa exsurgere, dum societatis pertæsus facile quis displicentiam alterius concipit. Sic instabilis est amicitia humana, et quem prius laudabat quis, nunc contumeliose vituperat, licet in eo non sit ulla mutatio. Hoc advertit sanctus Gregorius Nazianzenus (oratione XIV, *de Pace*), ubi sic ait: « Hic tibi heri pius erat, quo pacto hodie impius, cum nec verbo, nec re quidquam addiderit aut detraxerit? hodie tibi libidinosus, qui heri Joseph erat. Judas hodie vel Caiphas, qui heri Elias, vel Joannes. Sic contentio progreditur, quasi flamma per stipulam currens, et finitima comprehendens. Hoc sane accidit, quia iniqua rerum regula, hoc est contentione et iracundia utimur ad metiendas alterius actiones. Sicut terra sanis quidem stabilis est, his autem qui circumaguntur, et vertigine laborant, movetur, nimirum aspicientium vitio ad rem aspectam transeunte, sic ob inimicitiam facile decipimur, nec de eisdem rebus eadem amantes et non amantes judicamus. » Ita Nazianzenus.

Convicium dicitur cum objiciuntur alicui defectus corporis, v. g. si alicui dicas: « Tu pessime claude, distorte nequam, infelix cocles, illegitime nebulo. » Tales enim et similes defectus solent sibi homines in faciem objicere, animo irrisorio, et exprobratorio, vel vindicativo, et sæpe non sine gravi culpa.

Insultabant Elisæo pueri inclamantes

cum illusione : *Ascende, calve, ascende, calve :* et duo ursi ex sylva prodeuntes lacerarunt quadraginta duos ex eis.

Comes quidam Gueldriæ cum nuntium Parisiis cum litteris ad se directis revertentem interrogasset, num regem Franciæ Ludovicum vidisset, subsannans ille, illudens, et collum contorquens, respondit : « Vidi illum miserum papillardum regem, grisea veste indutum, ad scapulas caputium gerentem. » Sed vix verba finierat per convicium hoc illusorium, quin statim facies ejus retrorsum acta fuerit, et sic contorta permanserit. Ita apud Surium in vita sancti Ludovici.

Sic et Michol, cum insultando Davidi ante arcam saltanti dixisset : *Quam gloriosus est rex Israel, nudatus quasi unus de scurris !* non impune tulit Deus hoc convicium, nam sterilitate percussa fuit eam ob causam.

Improperium dicitur cum cuipiam objiciuntur fortunæ defectus : « Tu pauper, tu mendice, tu ignobilis, » etc., vel quando in faciem beneficia et auxilia improperantur, ut cum quis exprobrat alteri : « Sine me eras derelictus, eras mendicus. » Quænam autem hic culpa contineatur, ex animo objicientis, et aliis circumstantiis metiendum est. Videri potest de his sanctus Thomas, 2. 2, quæst. 72. Videri etiam possunt interpretes sacri, super illud Matthæi, cap. 5 : *Qui dixerit fratri suo : Raca, reus erit concilio; qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Ubi nonnulli illam vocem *Raca*, idem existimant significare quod *pannosus*, ita ut sit exprobratio quædam egestatis et paupertatis ex malevolo animo in alterum profecta ; sive ut idem sit quod Galli dicerent exprobrando : *Tu n'es qu'un gueux.* Alii aliter interpretantur. Contra hæc omnia Christianum muniens sanctus Basilius, sic ait : « Probris te perculit ? At tu illi benedicas. Conspuit, et nihili te fecit ? Cogita quod ex terra fictus es, et in terram resolveris. Ignobilem te dixit ? Tu dicito te cinerem, non es præstantior patre nostro Abraham. Indoctum ac nullis opibus ? Tu vermen te dicito, ex sterquilinio ortum. Quid te pauperis appellatio perturbat ? Memoria repete ortum tuum, et reperies te nudum huc ingressum. Quid pauperius (orat. IX, *de Ira*). »

LECTIO QUINTA.

DE LONGITUDINE MURI INVIDIÆ.

Longitudo hujus muri ex multitudine ædificantium illum considerari potest. Concurrunt enim ad hoc ædificium extendendum omnis pene conditionis homines, ita ut orbem pene totum ambiat invidia, atque ut in particulari hoc cernamus, recenseamus per diversos status cooperatores aliquos muri hujus civitatis Satanæ.

Primo igitur, hunc murum ædificare principes et magnates, exploratum est. Cum enim inter eos sibi locum vendicet superbia, hanc illico invidia subsequitur, tanquam proles, aut pedissequa. Nempe cum superbia amor sit propriæ excellentiæ, invidia vero odium felicitatis alienæ, quisquis amat propriam excellentiam, illius ita æmulator est, ut solus ea velit possidere, hinc fit ut mox vel æqualibus invideat quod sibi æquentur, vel interioribus quod crescant, timens ne sibi pares efficiantur ; vel superioribus, ne sibi imperent et dominentur. Exsurgunt inde inter principes tot bella et tumultus, ob alienæ potentiæ invidiam et æmulationem. Etenim solus splendor nimis rutilans vicini regis et regni ita quandoque perstringit oculos quorumdam regum et principum, ut suggerente invidiæ incentore, statim nanciscantur sufficientem occasionem ad bella commovenda, et potentiam illam deturbandam, aut certe perturbandam. Cæsar et Pompeius mutua æmulatione concitati, totum conturbant imperium Romanum, nece et sanguine replent. Quanto itaque est major affectatio potestatis sublimis, tanto amplior seges exoritur invidiæ et æmulationis. Quapropter aulas regum et principum, ubi multi ad sublimes certatim contendunt honores, recte dixeris scholas esse, et gymnasia invidorum. Quo præclariora gesseris in regum obsequio, eo magis æmulationi et invidiæ subjacebis Sic Scipio Africanus, militari gloria inclitus, cum totam Africam armis et consilio Romanis subjecisset, de omnibus trophæis nihil præter nomen sibi retinens, invidiam tamen suorum effugere non potuit. Fatetur id ipse apud Valerium Maximum, sic Romanos alloquens : « Cum totam Africam vestræ subjecerim potestati, nihil ex ea quod meum diceretur, præter cognomen retuli. Non igitur me Punicæ, nec fratrem meum Asiaticæ gazæ avarum reddiderunt : sed uterque invidiæ magis quam pecuniæ locupletior (lib. III, cap. VIII). » Neminem quoque, ut refert idem Valerius, cap. III, Lycurgo majorem aut utiliorem virum Lacedæmonia genuit. Attamen neque vitæ suæ sinceritas, neque in patriam constantissimus amor, neque leges salubriter excogitatæ auxilio ei esse potuerunt, quo-

minus invidos et infestos cives pateretur : sæpe enim lapidibus petitus, aliquando furore ejectus, publice etiam privatus, ad ultimum patria pulsus est. Hoc nimirum est commune vitium in magnis civitatibus et regnis, ut invidia comes sit gloriæ, tanquam umbra corporis, et plerique æquo animo non intueantur, quos altius vident eminere, ac de his bene loqui ignorent. Sicut enim in sole ambulantes umbra sequitur, ita in honore et felicitate viventes invidia. Ubi nullum lumen, umbra nulla ; sic ubi nulla felicitas, nulla est invidia. Hinc illud poetæ contra invidos :

Invidiosa meæ nempe umbra pedissequa vitæ
Ostendit lucem rebus inesse meis.

Secundo, ædificant hunc murum Satanæ, opulenti et divites, qui dum ad lucra et opes continuo conatu contendunt, ex affectu nimio humanæ cupiditatis sibi invicem æmulationes conciliant. Frequenter ex invidia fit, ut quidquid alteri vident accrescere, totum sibi credant deperire. Recte ergo Aristoteles, interrogatus quid foret invidia, respondisse fertur : « Invidia fortunatorum est antagonista. » Cui subscribens Seneca sic pronuntiat : « Facilius est pauperi contemptum effugere, quam diviti invidiam. » Hoc ex Scripturis deducta probant exempla. Isaac, quia Dominus ei benedixerat, et multiplicabatur prospere in ovium et armentorum possessione, sustinere debuit invidiam Palæstinorum, qui implebant puteos humo ne posset greges adaquare. Quamobrem unum puteum ex illis eruderans, vocavit *calumniam*, eo quod jurgium ibi fuisset pastorum Geraræ adversus pastores suos, dicentium : « Nostra est aqua. » Alterum quoque fodiens, vocavit *inimicitias*, eo quod pro illo iterum invidiosa rixa exorta fuisset (*Genesis*, XXVI). Sed profectus inde fodit alium puteum pro quo non contenderunt, et vocavit nomen ejus *latitudo*. Paret etiam in Scripturis invidia. Laban contra Jacob, eo quod prosperaret in omnibus ; ita ut decem vicibus mercedem ei mutarit, ut exprobrat ei Jacob (*Genesis*, XXXI).

Tertio, ædificant hunc murum, eumque mire extendunt et adaugent plebeii cujuslibet artis vel opificii. Neque enim in magnos tantum animos, aut in fortunas magnas, sed etiam in mediocres et viles invidia cadit, et odium. Sic in proverbio est : Figulus odit figulum, faber fabrum. Sutor sutorem, sartorem sartor non æquo inspicit animo, eo quod quidquid lucelli un iaccedit, alteri decedere videatur. Et si qua melior fortuna vicino contigerit, novæ exsurgunt æmulationes ; imo si qua solum spes aut opinio illius. Quæcumque proximi sunt, fere solent rudiores animi cum invidia contemplari, hinc illud :

Fertilior seges est alieno semper in arvo :
Vicinumque pecus grandius uber habet.

Sic nuda opinione plerique laborant, et sibi nihilominus afflictionem pariunt, modo avaritia, modo invidia stimulante. Propterea etiam negotiatores mutuas merces mutuo contemnunt, et si sermo intercurrat de arte, industria, mercimoniis alterius, facile advertes vix ipsos sincere judicare, sincere loqui. Quid ita? quia nimirum passio invidiæ sicut rectum obnubilat judicium, sic et rectum impedire solet sermonem.

Quarto, huic fabricæ cooperatores sunt eruditi et litterati. Unde enim inter eos tot discrepantes sententiæ, tot disceptationes, tot contentiones verbosæ ? Invidia sæpenumero illas parit. Imo illa efficit, ut non solum verbis, sed et scriptis sese mutuo acerrime insectentur, non sine legentium scandalo. Alii etiam invidiæ habenas laxantes toti in hoc incumbunt, ut libros et doctrinam aliorum eruditorum censura aliqua aut nota conspergant. Et dum in ipsorum libris etiam quædam carpserunt sibi proficua, reliqua contemnunt, auctoremque ipsum. Hi non absimiles sunt harpiis, quæ ubi laute in cadavere invento epulatæ fuerint, reliqua defœdant ; et hinc est quod Zoilos timere debeant, qui alios verbo vel scripto eruditunt. Charitas communicat, sed invidia conspurcat. Cum scriptores ipsi possint asserere cum Sapiente : *Sapientiam sine fictione didici, et sine invidia communico* (cap. VII), exempti tamen non sunt, nec eorum sapientia, ab aliorum tabescente invidia.

Quinto, etiam fratres ejusdem familiæ, ejusdem uteri, inveniuntur hanc ædificare maceriem satanicam. Quam manifestum id sacris in Litteris est, in Cain insurgente contra Abel, in Esau contra Jacob, in Ismael contra Isaac, in fratribus contra castissimum Joseph ! In his omnibus omnes suas exeruit invidia vires, omnem virulentiam ; ita ut non mirum sit, si et modo cernamus eos qui non solum societate humana, sed etiam consanguinitate stricta colligati sunt, sibi mutuo adversari, sibi mutuo invidere. Nam etiam in amicissimis et conjunctissimis, talterum alteri esse prælatum, sat ampla materia invidiæ est et odiorum. Magnam non raro invenies inter fratres morum similitudinem, mutuam benevolentiam ;

sed si major uni accesserit honor, maxime juniori, fratres esse desinunt, iniquis se oculis inspectant, et æquius ferunt in externum aliquem transferri dignitatem et honorem, quam in fratrem, quem et volunt habere se minorem. Uteri hæc videtur esse prærogativa, quod inter fratres nesciat discrimina; ignorat et illa mater, ignorant et ubera. Ideo, sicut utero et uberibus, sic opibus, honore, veste, æquari volunt, nec sibi ferendum putant, si notabilis in his distinctio reperiatur. Quamobrem causa odii et invidiæ fratrum contra Joseph, fuit quod plus diligeretur a patre. Tunicaque ejus polymita, symbolum amoris et honoris paterni, assidue oculos eorum invidos feriebat; hinc tot in eum conspirationes, et necis etiam molitiones. Discant exinde parentes, quoad fieri potest, filios æquare in omnibus, æqualiter diligere, vestire, educare, suaque dona et bona secundum aliquam æqualitatis rationem inter eos partiri, ne perpetuent inter eos contentionem et invidiam, sibique concilient ob id assiduum dolorem et tristitiam.

Sexto, ecclesiastici viri etiam huic structuræ satanicæ amplificandæ incumbunt. Quam sæpe enim jurgia inter eos concitantur ex æmulatione, modo ratione officiorum, modo ratione præcedentiæ in loco, et similium? Certe Ecclesia, quæ deberet esse schola discipulorum Christi et veræ charitatis gymnasium, facta est schola æmulationis, et gymnasium contentionis. Et illa quidem æmulatio quondam voluit irrepere in familiam Christi, sed statim eliminandam docuit ipse. Dum etiam contentio facta est inter discipulos quis eorum videretur esse major (quam contentionem invidia suscitarat), compescuit eam Dominus seria increpatione et gravi verbo; compescuit quoque operis exhibitione et exemplo. Statuit enim parvulum in medio eorum, ipso facto ostendens, et parvuli exemplo manifestans, quales discipulos exoptaret: nimirum parvulos sine dolo, sine fictione, sine æmulatione, sine ambitione. Cum etiam mater filiorum Zebedæi pro filiis ambiret primatum, sciens Dominus id non sine invidia cæterorum fore, prudenti responso cum ambitionem, tum invidiam eliminavit e mentibus eorum. Hoc attendere deberent discipulorum hæredes, et in sacerdotio successores, ut magis aspicerent ad bibendum calicem passionis, quam ad conscendendum verticem ambitionis. Verum pene semper hi qui in ecclesiastico gradu doctrinæ et sanctitatis gloria eminuerunt, aliquos ejusdem gradus passi sunt æmulos. Quanta invidia in sanctum exarsit Athanasium, etiam ab episcopis suis? Quanta in sanctum Chrysostomum, qui, episcopis subscribentibus et urgentibus, ab Eudoxia Augusta in exilium pulsus fuit? Præclare et sapienter sanctus Gregorius Nazianzenus pronuntiavit, quando propter suos æmulos et invidos Ecclesiam vidit perturbatam: « Absit a me, inquit ipse, ut unquam mei causa aliqua simultas inter Dei Sacerdotes oriatur. Illud Jonæ usurpabo: *Si propter me orta est tempestas, mittite me in mare.* »

Postremo, etiam huic ædificio operam suam impendunt nonnulli, qui religiosum statum profitentur. Quis enim ignorat inter eos contentiones et æmulationes quandoque serpere? Quam sæpe advertere est eos qui in diversa religione quasi in diversis castris fixerunt sedem, non ita sese amplecti est fratres, non ita, amare ut ejusdem militiæ sub uno imperatore Christo commilitones? Certe inveniuntur plerumque neutiquam de sese mutuo præclare loqui, idque ex passione et æmulatione, imo invicem mordere, meritaque aliorum interpretatione sinistra quandoque evacuare; vel certe frigida laude non parum imminuere. Denique eo procedit quorumdam animus invidiæ livore tabefactus, ut devotionem, pietatem, præclaraque opera virorum alterius ordinis fictioni et hypocrisi adscribere non vereantur. Quibus assimilabimus homines generationis hujus? similes sunt amicis Job, qui, cum rectissimus foret et patientissimus, peccato labiorum nunquam infectus, audent tamen illi eum insimulare hypocriticæ fictionis. Prætereo æmulationes inter religiosos propter cathedras, et alia officia ac prærogativas. Quæ quidem frequenter non parum scandali generant in Ecclesia Dei et in plebe rudi. Undenam ortum suum habent hæreses omnes hujus nostri ævi, nisi ab invidia Lutheri? Deferebatur ab archiepiscopo Moguntino promulgatio indulgentiarum pro suscipientibus crucem, aut elargientibus stipem contra infideles, fratribus dominicanis, et in ecclesia eorum celebris ad hanc rem erat concursus. Invidit Lutherus augustinianus, quia conventui augustinorum id primum deferri solitum foret. Nec diu invidiæ venenum conceptum fovit, sed ea stimulante, contra Pontificis auctoritatem, contra indulgentiarum valorem virus suum effudit. Hæc fuere initia erroris qui tot portenta errorum postea parturiit, tanquam invidiæ fœtus serpentinos. Sic ergo nullus status ab invidia est securus, quamlibet profiteatur sanctitatem:

nam et in signum quod ad viros etiam spirituales se extendat, evangelica doctrina nobis attestatur discipulos Baptistæ Christo et ejus discipulis invidisse. Zelo enim enim commoti dixere quondam Joanni: *Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, et omnes veniunt ad eum.* Pharisæi quoque, doctrinæ et sanctitatis professores, invidebant Christo, invidebant et Joanni, pessime de illis omnia interpretantes. Unde illis improperat Christus: *Venit Joannes, neque manducans, neque bibens, et dicunt: Dæmonium habet. Venit Filius hominis, manducans et bibens, et dicunt: Vorax est, et potator vini.*

LECTIO SEXTA.

DE SEPTEM TUBIS CONTRA INVIDIÆ MURUM.

Prima tuba est vox sanguinis Abel contra Cain detonans, simul etiam contra omnes invidos, fratrum suorum sanguinem sitientes. Cui voci jungitur et vox Domini condemnantis invidum Cain, omnesque malignos, ejus sequaces. Quam vocem et condemnationem renovare censetur sanctus Judas, dum sic insonat in Epistola sua: *Væ his qui in via Cain abierunt.* Itaque omnes invidi, qui maligna Cain sectantur vestigia, eadem merentur involvi pœna.

Secunda tuba vox est Domini per prophetas ab invidia deterrentis, inter quos David inclamat: *Noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquitatem,* hoc est, noli invidere malignis hominibus, si videris eos prosperari in divitiis, officiis, honoribus. Rationem subdit: *Quoniam tanquam fœnum velociter arescent, et quemadmodum olera herbarum cito decident.* Quasi dicat: Licet modo videantur florere, aut fructificare, subito tamen deficient et decident instar herbæ marcescentis, instar floris decidui, aut contriti. Nam vel in media prosperitate deficere cernentur, vel saltem in morte: et hæc consideratio facit, ut non opus sit eis invidere, imo nec deceat. Nam hoc est optimum invidiæ omnis remedium, contemptus opum, honorum, et rerum omnium hujus sæculi, ut statim dicemus. Inter prophetas quoque accensere possumus Job, contra invidos sic pronuntiantem: *Quam partem haberet in me Deus desuper, et hæreditatem Omnipotens in excelsis, si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat, et exsultavi quod invenisset eum malum* (cap. XXXI)? Quasi dicat aperte: Si contingat quempiam de numero illorum esse, qui ob infortunium alterius ex odio aut invidia exsultant, certum est in illo Deum non habere partem, neque ipsum cum Deo. Quid ergo? Habet partem in ipso diabolus, et ipse cum diabolo qui invidorum et invidiæ primus est auctor et parens, hæreditatem pessimam supplicii æterni filiis suis pessimis in partem donans.

Tertia tuba vox est Domini in libris *Sapientiæ* contra invidiam declamans. Unde hæc vox insonat: *Qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus* (Prov., XVII). Quis vero est ille qui in ruina alterius lætari potest, nisi qui invidiæ stimulis agitatur? Talis igitur non evadet divinam vindictam, nec in hoc sæculo, nec in futuro. Ruina et ipse involvetur, aliis collætantibus, nam et hoc est justum æterni Judicis decretum. Hinc iterum inclamat Sapiens contra invidos et malignos susurratores: *Cum detractoribus ne commiscearis, quoniam repente consurget perditio eorum* (cap. XXIV). Tam, scilicet, detractoris quam illius qui detractioni lubens aurem accommodat. Unde porro detractio, nisi ex invidia ortum habet? Unde susurratio, nisi ab ipsa genus suum ducit? Denique Sapiens, cum in libro *Sapientiæ* dixisset: *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum* (cap. II), mox subdit: *Imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.* Si ergo imitantur illum quicumque invidiæ sunt obnoxii, væ illis, quia illius etiam se commiscent maledictioni, et se reos statuunt ejusdem supplicii. Neque solum invidiam a se fugandam monet Sapiens, sed et omnem cum invido communicationem caute fugiendam. Unde capite sexto sic ait: *Neque cum invidia tabescente iter habebo, quoniam talis homo non erit particeps sapientiæ.* Ergo odio habenda est invidia, fugiendusque invidus, qui illam affricare potest secum conversanti; aut certe per eam illi ipsi cui amicum se simulat nocere.

Quarta tuba est vox Domini in Evangelio. Sic enim contra invidum intonat, sic illum rejicit *Matthæi* XX, in parabola patrisfamilias operarios vineæ convocantis: *Tolle quod tuum est, et vade. An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Iterum *Matthæi* III minæ istæ intentantur: *Progenies viperarum, quis docebit vos fugere a ventura ira?* Progeniem viperarum invidos vocat, ob rationem supra a nobis allatam, quia nimirum serpentis sunt germen; serpentis quidem illius per quem primum invidiæ venenum jactum fuit et in hominem effusum, quod et quotidie illo vomente increscit. Quia, ut supra diximus ex sancto Gregorio, « quamvis per omne vitium virus hostis antiqui humano infundatur cordi,

in zelo tamen invidæ tota sua viscera serpens ille antiquus concutit, et imprimendæ malitiæ pestem vomit (l. V *Moral.*, c. XXXIV). » Propterea et jam de membris et progenie hac serpentis illius antiqui dici potest illud Genesis : *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro* (c. XLIX). Diabolus livore impulsus invidiæ, quantum potest impedit ne homines illic gloriose ascendant, unde ipse turpiter æternum est dejectus. Est itaque tanquam venenatus coluber, qui insidiatur per viam transeuntibus, ut eos mordeat, quia per iter salutis incedentibus et tendentibus in cœlestem regiam impedimentum opponit. Ipse est cerastes, serpens cornutus in semita qua cœlum pergitur; et equi dicitur mordere ungulas, ut simul cadat equus et ascensor, quia dum nititur impedire hominis ascensum, etiam et hoc molitur, ut corpore et anima finaliter cadat, et præcipitetur in infernum. Huic malignitati videntur cooperari invidi, serpentina ejus progenies, dum et sibi et aliis impedimento sunt ne gloriam assequantur, quia et est eorum malitia, ut de casu aliorum et ruina eorum lætitiam concipere videamur.

Quinta tuba est vox apostolica, quæ sæpe contra invidos valido insonat clangore. Audi sanctum Petrum tibicinem cœlestem insonantem : *Deponite omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationem, invidias et detractiones, ut in Deo crescatis in salutem* (cap. II). Audi et apostolum Paulum de quibusdam pronuntiantem : *Tradidit eos Deus in reprobum sensum, plenos invidia, dolo, malignitate* (Ad Romanos, cap. I). Iterumque tanquam tuba matutina insonat : *Fratres, hora est nos de somno surgere ; non in contentione et æmulatione, sed induimini Dominum Jesum Christum* (cap. XIII). Ad Corinthios vero hæc est vox ejus : *Cum sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis?* Utique carnales, quia *manifesta sunt opera carnis*, inter quæ recensenda sunt *inimicitiæ, rixæ, contentiones, invidiæ, æmulationes*, et his similia. Audi denique sanctum Jacobum proclamantem : *Ubi zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum* (cap. III).

Sexta tuba est vox propriæ conscientiæ, quæ invidos tandem cogit dicere : *In via iniquitatis lassati sumus, et in malignitate nostra consumpti sumus.* Invidia enim ignis est inextinguibilis, qui conscientiam urit in hoc sæculo, urit et postmodum in futuro. Et illa quidem non oritur nisi ex malignitate, cum cætera peccata aliquam habeant annexam vel delectationem, vel excusationem. Hoc ita asserit sanctus Chrysostomus ad populum Antiochenum : « Omni, inquit, venia caret istud invidiæ peccatum. Nam fornicator quidem concupiscentiam prætendere potest, fur paupertatem, homicida furorem ; frigidas quidem et irrationabiles, habent tamen quas prætendant excusationes ; tu vero, quam dices causam, rogo ? Nullam penitus, nisi tantum intensam nequitiam. Si enim inimicos diligere jubemur, quam pœnam luemus, si etiam diligentes oderimus (hom. XLIV) ? »

Septima tuba est tuba judicii divini, quam indicat Psalmista acerbissimam fore contra invidos, dum ait : *Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, et ponebas scandalum. Hæc fecisti, et tacui. Existimasti inique quod similis tui ; arguam te, et statuam contra faciem tuam.* Postea subdit: *Intelligite hæc qui obliviscimini Deum, ne quando rapiat, et non sit qui eripiat.* Intelligant hoc susurrones, detractores, omnesque invidiæ livore tabescentes, animo et lingua proximis suis innocuis nocumentum inferentes, de quibus præcessit: *Os tuum abundavit malitia, et lingua tua concinnabat dolos.* Audiant, inquam, hæc, quia divini Judicis fratres suos vindicantis non effugient manum, nec vocem terribilem, maliguos omnes tanquam maledictos in ignem æternum devolventem. Unde iterum illis id inculcatur per eumdem Psalmistam : *Dilexisti malitiam super benignitatem, iniquitatem magis quam loqui æquitatem, dilexisti omnia verba præcipitationis liugua dolosa. Propterea Deus destruet te in finem, evellet te, et emigrabit de tabernaculo tuo et radicem tuam de terra viventium* (Psal. LI). Timeant ergo invidæ linguæ et malignæ hanc destructionem, hanc evulsionem et eradicationem, quam eis divini judicii tuba ex nunc comminatur. Redeant ad cor, et omne virus tam animi quam linguæ venenatæ extergant, discantque Deum et proximum benedicere, Deum et proximum semoto omni livore discant sincere amare.

LECTIO SEPTIMA.

DE SEPTEMPLICI ARIETE CONCUTIENTE MURUM INVIDIÆ.

Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea (Psal. CXXXVI.)

Septemplices arietes, sive machinas quibus destruitur invidiæ murus, vocamus septem efficaces considerationes quæ illi

fortiter obsistunt, et animo fixæ omnem invidiæ rationem demoliri, et procul eliminare valent.

Primus ergo aries contra invidiæ murum erigendus, est consideratio efficax fraternitatis, et fœderis strictissimi quod inter homines inesse debet, cum a natura, tum a spiritu et gratia. Et quidem omnes sumus natura fratres, ex iisdem principiis genus ducentes, quibus unus est pater Adam, una mater Eva. Ideoque voluit Deus ab uno principio omnes nos originem ducere, ut charitatem et unitatem commendaret, discordiam omnem et invidiam eliminaret. Sumus etiam specialissime fratres spiritu et gratia, quibus unus est pater, Deus, una mater, sancta Ecclesia, unus communis omnium frater, Filius Dei Jesus Christus. Ad eamdem paternam hæreditatem creati sumus, ut una possideamus, et æternum una collætemur. Quod si ergo fratres sumus in Domino, cohæredes in Christo, ejusdem corporis membra, eodem redempti sanguine, eadem muniti fide, ad eamdem gratiam et gloriam vocati; procul abesse debet omnis invidia, procul omnis æmulatio et discordia. Imo unumquemque unicuique tanquam fratrem fratri oportet bene velle, bene precari, bene facere: tantum abest ut in adversis gaudere, vel rebus secundis dolere quis possit; nisi fraternitatem hanc quis repudiare velit, a Deo prius ipse repudiandus et a numero filiorum ejus reprobandus.

Secundus aries est consideratio efficax deformitatis hujus vitii, quæ abominabilis ex eo est quod hominem dæmoni similem reddat; unde vitium istud diabolo proprium esse diximus. Non enim diabolus statim creatus est diabolus, sed cum angelicam naturam et potestatem accepisset, per invidiam in dæmonis naturam est conversus, et a Dei familiaritate alienatus. De hac re sic loquitur sanctus Cyprianus: « Facilius malum tam perniciosum a nobis vitabitur, si ejusdem origo et magnitudo noscatur. Hinc diabolus inter initia statim mundi, et periit primus, et perdidit. Ille angelica majestate subnixus, ille Deo acceptus et carus, postquam hominem ad imaginem Dei factum conspexit, in zelum malevolo livore prorupit, non prius alterum dejiciens instinctu zeli, quam ipse zelo ante dejectus, captivus antequam capiens, perditus antequam perdens. Dum stimulans e livore homini gratiam datæ immortalitatis eripit, ipse quoque id quod prius fuerat amisit. Hinc novæ fraternitatis prima odia, hinc parricidia cœperunt. » Itaque cum proprium sit diabolo de hominum benefactis dolore affici, supernaque et cœlestia illi invidere, hunc imitantur qui ad invidiam se dilabi sinunt, cum illo, ut diximus, cruciandi: quia illius imaginem et characterem proprium suscipiunt, imagini et characteri filiorum Dei plane aversantem. Hoc qui efficacius considerarit, omne invidiæ semen statim a seipso rejiciat necesse est, nisi ex humana natura diabolicæ naturæ similitudinem assumere aveat.

Tertius aries est consideratio efficax mali quod sibi consciscit, qui invidiam in corde alit; seipsum enim suo gladio perimit, se confodit. Sic asserit sanctus Cyprianus: « Nihil magis Christiano cavendum, nihil cautius providendum, quam ne quis invidia et livore capiatur, ne dum zelo in fratris odia convertitur, gladio suo nescius ipse perimatur (serm. *de Zelo et Livore*). Nempe, ut supra diximus, invidia dum quis tabescit, uritur continuo, et corroditur cor ejus, corpus exsiccatur, mens jugiter sollicitatur, nec homini bene esse illa permittit, nec nisi cum tristitia vivere. Unde et invidiam similem diximus vermi nato de ligno, qui lignum istud ex quo egreditur, mox incipit rodere. Sic illa nascitur ex hominis corde, hæc, sed primum quod affligit et lædit, cor ipsum est, de quo nascitur:

> Justius invidia nihil est, qui protinus ipsum
> Auctorem lædit, excruciatque suum.

Quartus aries est consideratio efficax, quod omnium bonorum operum quibus quis invidere potest, particeps esse queat, si voluerit. Sic enim et dona proximi per charitatem nostra sunt, et quæ ab illis egrediuntur merita communicatione charitatis nostra fiunt. Membra ejusdem corporis, licet diversas dotes diversasque habeant functiones et officia, haud tamen sibi mutuo invident, quin potius congratulantur; quia in eodem corpore quadam ratione ob unionem sibi sunt communia, et in communem utilitatem redundantia; sic si unum læditur membrum, etiam infimum, cuncta dolorem sentiunt, et quantum in se est, opitulantur unum alteri, tantum abest ut sese mutuo lædant aut conculcent. Hoc ipsum imitari debent membra mystica ejusdem corporis, sibi mutuo congratulari de donis, et prosperis, invicem etiam dolere de adversis.

Quintus aries est contemptus rerum omnium terrenarum, opum, honorum, voluptatum. Hanc machinam adversus hunc murum erigendum esse docet sanctus Basilius his verbis: « Quid faciendum ut peste

invidiæ affecti facile liberemur? Si nihil rerum humanarum magni æstimemus; non enim in rebus fluxis bonum constituimus, sed ad sempiternorum et verorum bonorum participationem vocati sumus.» Itaque nec dives æmulandus est propter divitias, nec potens ob dignitatis ac magistratus culmen, nec fortis ob corporis robur, nec eloquens ob dicendi facultàtem. Instrumenta hæc sunt virtutis recte utentibus, nihil per se veræ felicitatis habentia. Miser est qui his abutitur, non aliter quam qui in pugna contra inimicos ensem corripiens, in se ac interitum suum convertit. Omnino autem qui res humanas rationi subjecerit, et ad veram pulchritudinem, laudemque se converterit, multum abfuerit ab eo ut in rebus terrenis et fluxis, quemquam putaret esse felicem et æmulandum. Qui vero ita uferit animatus, ut nihil usquam humanum admiretur, huic proculdubio invidia dominari nullo modo poterit. Si quis vero ita gloriæ cupidus fuerit ut omnes antecellere cupiat, nec secundas facile patiatur, maximam profecto occasionem causamque invidiæ dabit. Itaque amplectenda humilitas, quæ mater est charitatis, fugiendaque superbia, mater invidiæ et simulationis; nam superbus, qui non solum superiorem, sed ne parem quidem pati potest, iis facillime invidet, quos aliqua in re excellentiores videt, hoc timens ne illis videri possit inferior.» Hæc sanctus Basilius (serm. *de Invidia*).

Sextus aries est efficax consideratio æternorum bonorum, æternæque beatitudinis amor. Si enim hæc in anima sint, omnem invidiæ rationem extinguent, omnem illius structuram demolientur. Hac machina nos uti docet sanctus Gregorius: «Qui livoris peste plene carere desiderat, illam hæreditatem diligat quam cohæredum numerus non angustat, quæ et omnibus una est, et singulis tota; quæ tanto longior esse ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur. Imminutio ergo livoris, est affectus surgens internæ dulcedinis, et plena mors ejus, est perfectus amor æternitatis. Nam cum mens ab ejus rei appetitu retrahitur, quæ accipientium numero partitur, tanto magis proximum diligit quanto minus ex profectu illius sua damna pertimescit (lib. V *Moral.*, c. XXXIV).» Hæc sanctus Gregorius.

Septimus aries diruens invidiæ murum, est consideratio efficax malorum gravissimorum quæ ex invidia ortum habent: ex illa enim omnis generis mala oriri jam supra fuse declaravimus. Hoc si efficacius animo figatur, radix adeo amara et virulenta, fundamentumque tot malorum, omni conatu diruetur. Unde ingenium invidorum in varia pronum peccata describit sanctus Prosper: «Donante Domino, debemus ostendere qualiter invidi sancte viventium merita, sua faciant invidendo, peccata; nam quantum potest, bonum corrumpit invidia, quia quidquid boni fieri vel dici a sanctis audierint, aut omnino non credunt, aut res bene gestas in malum male interpretando convertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama jactaverit, statim tanquam si ipsi viderint, credunt. Feraliter eis qui illud verum non esse probare voluerint, contradicunt. Omnia suis æmulis fingunt, eorum profectu deficiunt, odia intra se abscondunt, et in suos cruciatus enutriunt, proficientibus invident, peccantibus favent. De bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, de inimicitiis gratuitis ardent, deprehendi pectoris sui malitiam timent, semper amari, numquam certi. Amici diaboli, inimici etiam sui, omnibus odiosi. Ad gaudenda anxii, ad plangenda læti, utrobique dispersi. Inter amicos discordias seminant, discordantes ad tempus si possunt in dissensione confirmant. Opinionem bonorum mendaciis decolorant; in spiritualibus carnalia laudant, ut spiritualia bona eis deesse persuadeant. Amicitias simulant, ut eos, qui se incaute sibi commiserunt, qua possunt arte decipiant (*de Vita contemplat.*, lib. III, c. LXIX).»

LECTIO OCTAVA.

DE MALEDICTIONE INVIDORUM.

Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit et ædificaverit civitatem Jericho, etc. (Josue, VI).

Primo, maledictus Cain, qui invidia stimulatus primum lapidem in terra jecit satanici hujus ædificii, dum sanguine fraterno terram innocuam aspersit, manusque proprias defœdavit. Hujus ex invidia ortum fratricidum eleganter describit sanctus Chrysostomus explicans illa verba: *Surrexit Cain contra fratrem suum, et occidit eum*, ubi sic ait: Horrendum facinus, periculosi ausus, abominabile opus, incondonabile peccatum, efferatæ animæ sententia. O abominabilem manum, o dexteram miserabilem, imo non manum oportet vocare abominabilem et miserabilem, sed mentem, cui membrum servivit. Dicamus igitur sic: O audacem mentem, et abominabilem, et miserabilem; et quidquid dici potest, non satis dicitur. Quomodo non obduruit manus? quomodo potuit tenere gladium et intentare plagam? quomodo

non avolavit a corpore anima? quomodo valuit operari tam nefandum facinus? quomodo non inflexa est, et mutavit mentem? quomodo non cogitavit naturam? quomodo non expendit, antequam adoriretur nefas, operis finem? quomodo ferre potuit post facinus, ut videret corpus fratris spiritum efflans super terram? quomodo potuit videre corpus mortuum super humum, et a spectaculo non statim periit? Nam cum nos post tot annorum numerum, cum quotidie morientes videmus, quamvis vulgari morte et sanguine nihil nobis junctos, viribus destituimur; et si inimicus sit, inimicitiarum finis est, quanto magis verisimile est has dissolutas, et hunc statim expirare debuisse animam cum videret fratrem, qui paulo antea loquebatur, eadem matre natum, eodem patre genitum, ejusdem veteri partu editum, Deo singulari gratia acceptum, subito absque spiritu et operatione jacentem, et super terram palpitantem (in chap. IV, *Genes.*)? »

Secundo, maledictus Esau, fratrem suum Jacob ex invidia persequens, et in exilium discedere cogens, non sine luctu patris matrisque.

Tertio, maledicti fuissent fratres Joseph vendentes eum ex invidia, nisi pœnitentia crimen diluissent: *Peccavimus,* inquiunt, *in fratrem nostrum, videntes angustias animæ ejus, cum deprecaretur nos. En sanguis ejus exquiritur.* Benedictus Joseph, qui eis remisit omnem culpam, omnem injuriam invidiæ veneno in se commissam, et reddidit pro malo bonum.

Quarto, maledicti Core, Dathan et Abiron, ex invidia contra Aaronem insurgentes, quos ideo cum suis terra dehiscens absorbuit, æternum invidis exemplum datura. Id his verbis describit Ambrosius: « Consideratis igitur quæ offensionis causæ exstiterint, quod sacerdotio fungi indigni vellent, et propterea dissiderent, quod immurmurarent improbantes in sacerdotis sui electione judicium Dei, propterea populum totum metus ingens corripuit, pœnæ terror involvit universos. Obsecrantibus tamen omnibus ne paucorum insolentia omnes perirent, designantur sceleris rei, et a totius populi corpore ducenti quinquaginta cum auctoribus suis separantur viri. Immugiens terra in medio plebis scinditur, aperitur in profundum sinus, abripiuntur noxii et ita ab omnibus mundi hujus ablegantur elementis, ut nec aerem haustu, nec cœlum visu, nec mare tactu, nec terram contaminarent sepulcro. Cessavit pœna, non cessavit malitia. Ex hoc ipso immurmuratio exorta populi, quod per sacerdotes periisset populus. Qua indignatione Dominus perdidisset omnes, nisi Moysis et Aaron precibus inflexus; post etiam objectu sui sacerdotis Aaron, maluisset ingratos majore veniæ pudore donare iis quorum abnuebant gratiam. Ipsa prophetissa Maria, quæ cum fratribus pede transmiserat freta maris, quia Æthiopissæ mysterium adhuc nesciens, immurmuraverat adversus fratrem Moysen, lepræ maculis inhorruit, ut vix tanto absoluta esset contagio, nisi Moysen rogasset (*Epistola* LXXXII, lib. X, *ad Vercellensem Ecclesiam*). » Hæc sanctus Ambrosius.

Quinto, maledictus Saul tandem misere interemptus, et a Deo reprobatus, quia toties animo invido Davidem innocentem persecutus fuerat, eo quod cantassent filiæ et mulieres Israel: *Percussit Saul mille, et David decem millia.*

Sexto, maledictus Joab, qui Abner et Amasan ex invidia proditorie occiderat, effundens sanguinem belli in pace, *et ponens cruorem prælii in baltheo suo, et in calceamento quod erat in pedibus ejus,* ut loquitur Scriptura. Ideo David mandavit Salomoni, ut canos ejus non deduceret pacifice ad inferos.

Septimo, maledictus Aman, qui ex invidia voluit delere totum genus Judæorum cum Mardocheo, cui jam lignum infame præparaverat. Sed retorta sententia in caput ejus, in eodem ligno ipse infami necatus est suspendio.

Octavo, maledicti satrapæ qui, ex invidia insidiantes vitæ Danielis integerrimæ, in lacum leonum, decreto regio importune sollicitato, eum immiserunt. At ejus innocentiam cum approbassent leones intactum dimittendo, ipsi cum familiis suis injecti sunt, subito interierunt, et subito devorati sunt.

Nono, maledicti illi qui, invidentes sacerdotium Machabæis, eos injustissime apud regem Demetrium accusarunt, et reos statuerunt, inter quos impius Alcimus, dux eorum, qui volebat fieri sacerdos. De quo I *Machab.*, c. VII.

Decimo, si requiris exempla Novi Testamenti, maledicti pharisæi, qui ex invidia in Jesum Christum filium Dei dixere, eum in Beelzebub ejicere dæmonia, et aliis conviciis affecerunt. Denique adeo atrox facinus meditati, ut eum crucifigerent. Propter hoc sanguis ejus super filios eorum in ultionem fuit, dum eorum civitate destructa, non mansit lapis super lapidem.

Undecimo, maledicti et eorum posteri in ejus discipulos consurgentes, flagellan-

tes, vinculis, morti addicentes. Propter hoc enim jam toto orbe dispersi gemunt, impletaque est in eis illa apud Isaiam interminatio: *Coronans coronabit te tribulatione, quasi pilam mittet te in terram latam et spaciosam; ibi morieris, et ibi erit currus gloriæ tuæ* (c. XXII). Hoc enim in Israelis populo est adimpletum, cum instar pilæ de regno ad regnum est excussus, miseram trahens servitutem, omnium mancipium et ludibrium, ignava occumbens morte, exilio solo et vinculis illustris, omniumque contemptu et irrisione ostentatus: hic est currus gloriæ ejus.

Duodecimo, maledictus Elymas magus, de quo in *Actis Apostolorum*, qui invidens doctrinæ a Paulo prædicatæ, et donis Spiritus sancti quæ per eum communicabantur, nitebatur avertere proconsulem Sergium Paulum a fide, desiderantem audire verbum Dei accersitis Barnaba et Saulo. Saulus autem, qui et Paulus, repletus Spiritu sancto, intuens in eum, dixit: *O plene omni dolo et omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas. Et nunc ecce manus Domini super te, et eris cæcus, non videns solem usque ad tempus.* Et confestim cecidit in eum caligo et tenebræ, et circumiens quærebat qui ei manum daret.

LECTIO NONA.

DE MURO CHARITATIS CONTRA INVIDIÆ MURUM.

Huic quinto muro jam descripto civitatis Satanæ, ex adverso oppositus cernitur alter murus civitatis Dei, murus, scilicet, charitatis. Illa enim opponitur directe invidiæ, nec ullus ei locus esse potest, ubi regnat. Hoc luculenter docet sanctus Cyprianus: « Quid inter salutaria præcepta et monita cœlestia servanda custodiendaque magis mandavit discipulis Dominus quam ut eadem dilectione qua ipse discipulos dilexit, nos quoque invicem diligamus? Quomodo autem vel pacem Domini vel charitatem tenet, qui intercedente zelo et livore, nec pacificus esse potest, nec carus? Ideo apostolus Paulus, cum pacis et charitatis merita depromeret, adjecit: Charitas benigna est, charitas non zelat, ostendens eum posse charitatem tenere, quisquis benignus, et a zelo et livore est alienus (*tract. de Zelo et Livore*). Nempe Apostolus qualitates enumerans charitatis, illas plane invidiæ esse ex diametro oppositas declarat, dicens: *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non inflatur, non agit perperam, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.* Vides præclaras charitatis perfectiones? Vide etiam his plane adversas invidiæ qualitates. Invidia enim impatiens est, maligna est, continuo æmulatur et inflatur, perperam agit, hoc est perverse, procaciter, malitiose; ambitiosa est, quia ex ambitione ortum ducit, quærit quæ sua sunt, idque tanto affectu, ut sibi detractum autumet, quod alter acquirat, semper malum cogitat, alios lacessit etiam non lacessita, non congaudet æquitati et veritati, sed potius iniquitati. Cum enim videt proximos recte vivere et proficere, non gaudet, sed tristatur; si autem alterum videat inique et injuste pati, magis tunc hilarescere videtur. Destruenda igitur est maligna isthæc invidia, tanquam turris diabolica exstructa arce charitatis ex adverso illi opposita, quæ est inter primas arces et turres civitatis Dei. Imo illa non solum invidiam debellat et demolitur, sed et omnibus aliis vitiis debellandis plane utilis est, omnibus contraria vitiis, omnibus vitiosis adversa; quod ipsum qualitates ejus ab Apostolo enumeratæ declarat. Unde sanctus Chrysostomus illas explicans (hom. XXXIV, *in Epist. I ad Corinthios*), dicit Apostolum bona et fructus charitatis Corinthiorum vitiis quasi remedia opposuisse. Audi ejus verba: « *Charitas*, inquit, *patiens est*, contentiosos notans; *benigna*, factiosos et clandestinos; *non invidet*, adversus eos qui ægre superiores ferunt; non est *procax*, perstringit dissolutos: *non inflatur*, superbos; *non est ambitiosa*, contra eos qui se dimittere, et proximo inservire nolunt; *non quærit quæ sua sunt*, in eos qui cæteros despiciunt; *non irritatur, non cogitat malum*, in contumeliosos: *non gaudet super iniquitate*, in invidos. Rursum: *Omnia suffert*, ad solatium circumventis et oppressis: *sperat omnia*, ad solatium rejectis et desperatis; *omnia sustinet, et nunquam excidit*, in eos qui levi causa seditiones fovent. » Hæc sanctus Chrysostomus. Eleganter vero sanctus Gregorius hæc eadem bona et fructus charitatis explicans, tanquam invidiæ primario adversantes sic prosequitur: « Charitas patiens est, quia illata mala æquanimiter tolerat. Benigna est, quia bona pro malis largiter ministrat. Non æmulatur, quia per hoc quod in præsenti mundo nihil appetit, invidere terrenis successibus nescit. Non inflatur, quia cum præmium internæ retributionis anxia desiderat, de bonis se exterioribus non exaltat. Non agit perperam, quia quæ se in solum Dei et proximi amo-

rem dilatat, quidquid a rectitudine discrepat, ignorat. Non est ambitiosa, quia quæ ardenter intus ad sua satagit, foris nullatenus aliena concupiscit. Non quærit quæ sua sunt, quia cuncta quæ hic transitorie possidet, velut aliena negligit, cum nihil sibi esse proprium, nisi quod secum permaneat, agnoscit. Non irritatur, quia et injuriis lacessita ad nullos se ultionis suæ motus excitat, cum pro magnis laboribus majora post præmia exspectat. Non cogitat malum, quia in amore munditiæ mentem solidans, dum omne odium radicitus eruit, versare animo quod inquinet, nescit. Non gaudet super iniquitate, quia quæ sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione adversantium exsultat. Congaudet autem veritati, quia ut se cæteros diligens, per hoc quod rectum in aliis conspicit, quasi de augmento proprii profectus hilarescit. » Hæc sanctus Gregorius.

Cæterum, hujus muri charitatis fundamentum jecit Christus, cum verbo, tum exemplo, Christianos omnes ad illius structuram invitans. Verbo quidem, quia nimii ita ac charitatem continuo inculcavit, ut jam dictum est : nihil ita a discipulorum cordibus eliminari voluit ac ambitionem, contentionem, æmulationem charitati adversantem; exemplo autem, quia summa charitate æmulorum invidiam pervicacem et pertinacem toleravit, bonum pro malo reddidit, beneficium pro veneficio. Nam ore serpentino in eum continuo virus vomebant; ejus famam inficere omnimode conabantur; verum ipse non solum æquanimiter id ferebat, sed etiam eorum sanabat ægros, curabat surdos et mutos, illuminabat cæcos, suscitabat mortuos, et pertransibat beneficio afficiens omnes. Tandem et in cruce ad summum perfectionis apicem ejus charitas pertigisse visa est, dum inter cruciatus intolerabiles, in extremo et angustiis, invidorum conspiratione sanguinolenta constitutus, non meminit dolorum aut vulnerum, sed cum lacrymis Patrem obsecrat, illis petens ignosci, offerrique sanguinis pretium in redemptionem et remissionem illius horrendi sceleris, quo hunc ipsum innocuum fuderunt sanguinem. Et cum ille vindictam deberet exposcere in æmulos ita atrociter illum fundentes, sicut sanguis effusus Abelis in Cain invidum se erexit, in cœlum usque penetrans, e contra poscit clamore novo misericordiam et gratiam, et quot sunt vulnera, tot aperta ad id sunt ora. Sic ergo Christus fundator est, et primus architectus hujus sublimis muri civitatis Dei, quo omnia invidiæ molimina et culmina diruuntur. Ejus verbo et exemplo invitati, tanquam sub ipso structores hoc charitatis ædificium mire ampliarunt apostoli et innumeri martyres. Etiam et ipsi pro suis æmulis et inimicis Deum obsecrantes, non infrequenter eorum conversionem sunt promeriti. Ad hoc ipsum ædificium construendum, dilatandum, exaltandum in finem usque sæculi, omnes ab his primis structoribus invitantur Christiani qui volunt esse concives civitatis Dei, et cohæredes Christi.

Habet porro hoc ædificium etiam lapides varios, vario ordine et serie dispositos : per varios enim charitatis gradus ad culmen et fastigium perfectionis consurgit. Hoc enumerans sanctus Chrysostomus sic ait : « Primus gradus est, ne prior injuriam ordiare. Secundus, ubi est injuria recepta, ne tu illam eodem pacto propellas. Tertius, ne par pari referas, sed quiescas. Quartus, ut etiam te præbeas promptum ad injuriam sustinendam. Quintus, ut etiam ad majora te paratum præbeas, quam vult ille qui fecit. Sextus, non odisse a quo ista perpetitur. Septimus, etiam diligere lædentem. Octavus, beneficiis quoque eum lubenter afficere. Nonus, etiam Deum pro adversario precari (*in* c. v *Matth.*). » Hoc nimirum est culmen et cacumen ædificii nostri, qui ad illum gradum pertigit, ut adversantem sibi amet, beneficio afficiat, pro illo deprecetur, reddens pro bono malum corde, ore, opere; jam charitatis supremam attingit perfectionem, adimpletque Christi Domini supremi architecti illam quam in hoc ædificio collocari voluit coronidem, dum dixit : *Benefacite his qui oderunt vos : benedicite maledicentibus : orate pro calumniantibus et persequentibus vos.*

Possumus quoque dicere ad hoc ædificium charitatis varias alias virtutes spectare, illudque fulcire, solidare, ac speciosum reddere. Charitati enim indivisibili quasi glutino et cœmento virtutes aliæ connexæ cernuntur. Nam ubi charitas, ibi mansuetudo, ibi humilitas, ibi patientia, ibi benignitas, ibi misericordia. Tot ergo virtutes conglutinatæ charitati, tot sunt lapides pretiosi, tot lateres cœlestes, hunc murum electum civitatis Dei, hanc arcem ejus primariam exornantes et solidantes.

Denique huic charitatis muro suas possumus apte attribuere dimensiones, longitudinem, latitudinem, profunditatem, altitudinem. Charitatis longitudo est ejus continuatio et constans perseverantia. Charitatis latitudo, est ejus extensio, qua se ad omnes, tam angelos quam homines, tam

inimicos quam amicos, et quodammodo ad omnes creaturas se extendit. Charitatis profunditas, est ejus intensio et fervor, est et humiliatio profunda quam inducit in nobis. Charitatis altitudo est ejus excellentia, qua in Deum se elevat ut objectum suum primarium, atque in excelsum se tollens, illum semper respicit u diligat; nam et proximum non novit diligere, nisi propter Deum. Excellentia quoque ejus et celsitudo in heroicis actibus ipsius elucet, cum usque ad martyrium pertingat fortis ut mors dilectio; imo et morte fortior, rebusque omnibus humanis celsior. Hæ sunt igitur dimensiones, hæc excellentia muri hujus invidiæ adversi, quam nos omnes cives civitatis Dei debemus ædificare. Sed quoniam de charitate fuse tractavimus initio tertii tomi *Horti Pastoralis*, hic supersedeo, nec plura adjicio.

TRACTATUS QUINTUS

DE VITIO GULÆ.

LECTIO PRIMA.

QUID GULA, ET QUÆ EJUS SPECIES.

Quintum murum civitatis Jericho constituit gulæ vitium. Huic muro ædificando et amplificando præest dæmon qui in Scripturis Beelphegor nominatur, de quo fit mentio in Psalmo CV : *Et initiati sunt Beelphegor, et comederunt sacrificia mortuorum.* Est autem gula inordinatus appetitus cibi et potus. Nempe cum cibus et potus ad corporis humani sustentationem a Deo ordinata sint, si quis illis utatur prout congruit sustentationi naturæ, et hominis habitudini bonæ, seu temperatæ, agit secundum virtutem, et secundum rationis regulam. Si vero recedit ab hac regula inordinato aliquo appetitu, vel immoderata aliqua concupiscentia, jam rationis et virtutis ordinem transgreditur et pervertit; ideoque vitio obnoxius redditur, et gulæ arguitur. Cum vero contingat propter hanc inordinatam cibi et potus concupiscentiam hominem a fine debito et ultimo quandoque se avertere, Dei præcepta propter ventris cultum et curam deserendo, rationisque ordinem pervertendo ; ideo gravem per hoc vitium incurri culpam, gravisque supplicii reatum, satis est manifestum. Propterea sæpe Scriptura contra gulam et gulosos forti et minaci voce insonat, ut infra patebit.

Cæterum varias habet gula species, quas exprimit sanctus Gregorius : « Sciendum est, inquit, quia nos multis modis gulæ vitium tentat ; aliquando namque indigentiæ tempora prævenit ; aliquando vero tempus non prævenit, sed cibos lautiores quærit ; aliquando quælibet sumenda præparari accuratius expetit. Aliquando autem et qualitati ciborum et tempori congruit; sed in ipsa quantitate sumendi mensuram moderatæ refectionis excedit. Nonnumquam vero et abjectius est quod desiderat, et tamen ipso æstu immensi desiderii deterius peccat (lib. XXX *Moral.*, II). » Solent autem hæ species diversæ gulæ hoc versu notari :

Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

1. *Præpropere* comedunt vel bibunt, qui tempus comedendi vel bibendi præveniunt, sola voluptate, non necessitate coacti. Et quidem si præcepti sit abstinentia aut jejunium, notabiliter horam præveniens, graviter peccare decernitur. Mortis sententiam ore patris Jonathas meruit, quia in gustu mellis constitutum edendi tempus antecessit. Currunt in hunc abusum etiam plerique, qui diebus festis ventri indulgent, bibendo et comedendo priusquam divinis interfuerint, carnis cultum Dei cultui anteponentes. Illi quoque qui vix stratum suum egressi, quisquis dies sit, ad patinas currunt, omnemque orationem negligunt, solius veneris curam exercentes. Non absque causa inclamat Propheta : *Væ terræ, cujus principes mane comedunt.* Et iterum : *Væ qui mane surgitis ad ebrietatem sectandam.* Non enim animæ et corpori exiguum afferunt detrimentum hi gulæ sectatores impuri et præmaturi.

2. *Laute* comedere aut bibere censentur, qui quoad substantiam esculenta aut poculenta nimis pretiosa quærunt. Et hic tamen videndum, an ex immoderata cupiditate id fiat ; potest enim et quandoque sine vitio fieri. Unde adverte illud Augustini : « Quisquis restrictius utitur rebus prætereuntibus, quam sese habent mores eorum cum quibus vivit, aut temperans, aut superstitiosus est. Quisquis vero sic eis utitur, ut metas consuetudinis bonorum inter quos versatur excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus non usus rerum, sed libido utentis in culpa est. » Quid igitur locis, et tempori, et personis convenit, diligenter attendendum est, ne temere apprehendamus. Fieri enim potest ut sine aliquo vitio cupidinis vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens utatur, insipiens autem fœdissima gulæ flamma in vilissimum olus inardescat. Interim non rarus est abusus superflue quærentium lauta nimis, sine necessitate, ex sola aviditate gulæ. In hunc abusum lapsi sunt filii Israel in deserto, quibus cum plueret manna de cœlo, in carnium concupiscentiam exarserunt ; sed ita Deum irritarunt, ut viginti tria millia hominum perierint : *Adhuc escæ erant in*

ore eorum, et ira Dei ascendit super eos (Num., c. II). Hos imitantur illi, qui cum paucis et ordinariis possent esse contenti, lauta cœlo pelagoque requirunt, de quibus Lucanus, lib. IV :

O prodiga rerum
Luxuries, numquam parvo contenta paratu,
Et quæsitorum terra pelagoque ciborum!
Ambitiosa fames, o laudæ gloria mensæ!
Discite quam parvo liceat producere vitam.

Unde et Boetius dicebat :

« Felix nimium prior ætas, contenta sideribus, arvis. »

In eamdem sententiam Seneca : « Taurus, inquit, paucissimorum jugerum spatio se implet, una sylva pluribus elephantibus sufficit, homo vero terra pascitur et mari. Verumtamen non fames ventris magis constat, sed ambitio. Quidquid avium volitat, quidquid piscium natat, quidquid ferarum discurrit, totum ventribus sepelitur » Sic omnia elementa ambitiosa fames pervadit, præter elementum ignis, quod ei in futuro reservatur. Ideo enim dives ille qui laute epulabatur, in inferno sepultus, et in flammis jacens describitur.

3. *Nimis* spectat ad quantitatem immoderatam, quando sumuntur alimenta sustentationi naturæ superflua. Unde inter vitia Sodomæ recensentur *saturitas panis* et *abundantia*. Difficile tamen est mensuram illam non excedere, quia venter exactor est inquietus, nisi temperantiæ frænum ei injiciatur. Quapropter dicebat sanctus Augustinus : « In tentationibus positus certo quotidie adversus concupiscentiam manducandi et bibendi, non enim est quod semel præcidere, et ulterius non attingere decernam, sicut de concubitu potui. Itaque fræni gutturis temperata relaxatione et constrictione tenendi sunt. Et quis est, Domine, qui non rapiatur aliquantulum extra metas necessitatis ? Quisquis est, magnus est, magnificet nomen tuum. Ego autem non sum, quia peccator et homo sum. » Iterum hac de re sic disserit idem : « Reficimus quotidianas ruinas corporis edendo et bibendo, priusquam escas et ventrem destruas, Domine, cum occideris indigentiam meam satietate mirifica, et corruptibile hoc indueris incorruptione sempiterna ; nunc autem suavis est mihi necessitas, adversus istam suavitatem pugno ne capiar, et quotidianum bellum gero in jejuniis, sæpius in servitutem redigens corpus meum. Hoc me docuisti, ut quemadmodum medicamenta, ita et alimenta sumpturus accedam. » Hæc Augustinus (lib. XIX *Confess.*, c. 31), docens nos armare contra immoderatam potus cibique mensuram. Sunt vero non pauci de quibus potest usurpari illud Isaiæ : *Canes impudentissimi nescientes saturitatem* (LVI), de quibus etiam Chrysostomus : « Deteriores, inquit, videntur irrationabilibus animalibus, illa enim nihil ultra necessitatem exquirunt, isti autem irrationabiles effecti, moderaminis terminos excedunt, et ad quemcumque excessum gulæ desiderio rapiuntur. » Hos nimirum porcis recte comparaveris cum eodem Chrysostomo sic dicente : « Novimus porcos immundos esse naturaliter, atque ad cœnosas voragines demersos ore, non ad aliud quam ad satietatem ventris pabula semper requirere, nullam utilitatem ex se dum vivunt præstare. Non lanam ut oves, nec lac ut cætera animalia, non vecturam præbere, sed solum pastum ventris requirentes ad mortem nutriri. In quorum persona, sine dubio immundos et luteos homines advertimus signatos, qui nullum opus misericordiæ, vel religiosi laboris, nullam spem futuræ salutis habent, sed de gula ac ventre tantummodo cogitantes, in peccatorum suorum sordibus, tanquam porci in cœno volutantur.

4. *Ardenter* dicitur cibus potusque sumi, cum nimis avide aut voluptuose sumitur, quod etiam in quolibet cibo et vili potu potest contingere. Exemplum habes in Esau, qui vilis cibi delectatione attractus, ultro vendidit primogenita sua. Veniens enim de agro, vidit Jacob fratrem suum coquentem lenticulam, et in illam mira exarsit concupiscentia, dicens : *Da mihi de coctione tua, hac rufa, quia oppido lassus sum.* Et facta pactione de venditione primogenitorum, comedit in voracitate coctionem nimis desideratam. Non est dubium quin ardenter comederit acceptum, quod tam ardenter fuerat desideratum. Unde dicebat præ desiderio languens : *En morior, quid mihi proderunt primogenita mea?* Hac de re sic loquitur sanctus Augustinus : » Non propter aliud quam propter pomum, mortem primus homo invenit. Et Esau primatum suum non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit ; ergo sæpius non cibus peccatum facit, sed aviditas et cupiditas. » Unde iterum idem Augustinus : » Non ego immunditiam obsonii timeo, sed immunditiam cupiditatis. Scio Noe omne carnis genus quod cibo esset usui manducare permissum ; Eliam cibo carnis refectum ; Joannem mirabili abstinentia præditum, animalibus, hoc est locustis, in escam cedentibus, non fuisse pollutum. Et scio Esau lenticulæ concupiscentia deceptum,

et David propter aquæ desiderium, a seipso reprehensum; et regem nostrum non de carne, sed de pane esse tentatum. Ideoque et populus in eremo, non quia carnes desideravit, sed quia escæ desiderio adversus Dominum murmuravit, meruit improbari. » Hæc sanctus Augustinus, lib. X *Confess.*, c. 31. Advigilandum igitur huic aviditati, contra quam nos præmonet Ecclesiasticus : *Noli avidus esse in omni epulatione, et non te effundas super omnem escam* (cap. XXXVII). Solet vero hæc aviditas sese intermiscere, ut ad gulam provocet, et ultra necessitatem alimenti hominem quadam voluptate trahat. Hoc iterum eleganter describit sanctus Augustinus eodem loco, ubi sic ait : « Dum ad quietem satietatis ex indigentiæ molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ ; ipse enim transitus voluptas est ; et non est alias qua transeatur, quam qua transire cogit necessitas. Et cum salus sit causa edendi ac bidendi, adjungit se tanquam pedissequa periculosa jucunditas, et plerumque præire conatur, ut ejus causa fiat, quod salutis causa me facere velle dico, vel volo ; nec idem modus utriusque est. Nam quod saluti satis est, delectationi parum est. Et sæpe incertum fit utrum adhuc necessaria corporis cura subsidium petat, an voluptaria cupiditatis fallacia ministerium suppetat. Ad hoc incertum hilarescit infelix anima, et in eo præparat excusationis patrocinium ; gaudens non apparere quid satis sit moderationi valetudinis, ut obtentu salutis obumbret negotium voluptatis. His tentationibus quotidie conor resistere, et invoco dexteram tuam ad salutem meam. Audio vocem tuam : Non graventur corda vestra crapula et ebrietate. Ebrietas longe est a me, misereberis ne appropinquet mihi ; crapula autem nonnunquam surrepit servo tuo, misereberis, ut longe fiat a me. » Docet igitur nos sanctus Augustinus auxilium divinum invocare contra hunc laqueum concupiscentiæ omnibus insidiantem in cibo et potu ; nam sic voluptas sub necessitate se palliat, ut vix eam perfectus quisque discernat. Dum enim solum debitum necessitas petit, voluptas explere desiderium expetit, et tanto gula securius in præceps ruit, quanto sub honesto nomine necessitatis explendæ se collegit.

5. *Studiosa* hoc modo peccatur, cum nimis accurate esculenti vel poculenti fit præparatio. Hac ratione multi inveniuntur peccare. Nam, ut Hugo *de Disciplina*, capite ultimo, dicit, quidam sunt qui in præparandis cibis nimium studium adhibent, infinita decoctionum genera excogitantes, modo mollia, modo dura, modo frigida, modo calida, modo cocta, modo assa desiderant, et tanta sollicitudine præparantur, ut devoratis jam quatuor aut quinque ferculis, prima non impediunt novissima ; semper novos sapores desiderant instar prægnantium feminarum. Sic multi post ventris repletionem et potus inebriationem, cum non sitiant nec esuriant, sitim et esuriem novis et acutis speciebus excitant, variisque fructibus impulsant ; ut novo semper gustu delectentur, et sine mensura lineas potionis extendant. His altilia studiose parantur, et variegantur coquorum industria ; unus contunditet cola, alius confundit et conficit, substantiam vertit in accidens, naturam mutat in artem, ut saturitas transeat in esuriem, et revocet appetitum. Ad irritandam autem gulam hæc fiunt, non ad sustentandam naturam, ad aviditatem explendam, non ad necessitatem supplendam. Hinc interim tot morbi humano corpori ingenerantur, quia, teste Eccles., *in multis escis infirmitas* (c. XXVII). Postquam magna diligentia se impinguant, nimia voracitate se gravatos inveniunt ; medicosque inquirere necesse est, ut purgationes recipiant, et quæ cum dulcedine ingesserunt, cum amaritudine evacuant. Seneca sic hac de re disserit : « Esca fuit quondam paucarum herbarum, quia tunc cibus facilis ; nunc per artem voluptatemque corruptus est, postquam non ad tollendam famem, sed potius ad incitandam, inventæ sunt multæ conditiones, quibus appetitus excitetur et voluptas, et quæ erant famescentibus alimenta, repleta sunt horrore. Inde pallor vultus et nervorum tremor, et miserabilior, et execrabilior quam ex fame macies. Quid capitis vertiginem dicam ? quid oculorum auriumque tormenta ? Multos morbos multa fercula fecerunt. Necesse enim est ut inter se tam diversa discrepent, et hausta male digerantur ; ex discordi vero cibo nascitur morbus. » Hæc ille. Hanc etiam studiosam præparationem et varietatem, gulæ illicem, describit et arguit sanctus Bernardus in epistola quadam ad abbatem Cluniacensem, fuse et eleganter ; sed prætereo, quia hæc nota sunt per experientiam. Hoc interim monitum Apostoli animis nostris insitum velim, oculisque mentis nostræ sæpius observari : *Nolite curam carnis facere in desideriis*. Et iterum monitum illud sancti Bernardi ; « Ubi curiosa diversitas ciborum pascit ventrem, cœlestis panis jejunam deserit mentem (*Epist. ad Fulgentium*).

Homo ergo sic satisfacere debet naturæ,

ne deficiat, non tamen carnis desideriis tantum deferre, ut spiritui contraria sit et rebellis. Et quamvis hoc sit difficile, poterit tamen id auxilio divinæ gratiæ, quam continuo debet invocare, et illi conatum vigilantiamque suam conjungens, non debet deficere.

Agnoverunt antiqui Patres hanc difficultatem, sed summa animi contentione adversus illam animum erexere. Hinc senex quidam, ut in vitis eorum refertur, disputans cum philosophis, sub colore problematis hoc proposuit : « Multis debitoribus parens meus me fecit obnoxium, cæterisque solvens et ab eorum molestiis liberatus, soli uni quotidie solvendo satisfacere non possum. » Quærentibus solutionem respondit: « Multis fui constrictus vitiis, quibus tanquam molestissimis creditoribus omnem abjiciens substantiam satisfeci, atque ab eis solutus fui; gastrimargiæ vero stimulis carere nequeo : et licet eam ex parte redegerim, vix vim impulsionis evado. » In eamdem sententiam referunt de quodam Sidonio, qui Athenis post jejunium triduanum fame pressus, juxta locum concilii clamavit, dicens : « Athenienses, mihi succurrite. » Quærentibus quid haberet, respondit : « Trium fœneratorum manus incurri, et duorum debitum solvi, tertio satisfacere non possum. » Quærentibus iterum quid hoc esset, respondit, « tres fœneratores esse cupiditatem pecuniæ, carnalitatem luxuriæ, et aviditatem gulæ. » Quorum duobus primis satisfecerat, sed tertius cum fame urgebat. Igitur dederunt ei unum solidum, et empto pane unius denarii, qui sufficeret, reliquum totum solidum dimisit, et recessit. Cæterum de hoc vitio gulæ, quem murum Jericho constituere diximus, eodem ordine quo supra de aliis prosequendum nobis est. Videamus itaque ejus altitudinem et profunditatem, ejus latitudinem et longitudinem.

LECTIO SECUNDA.

DE ALTITUDINE MURI GULÆ.

Altitudo hujus muri, sive hujus vitii gulæ, in eo cernitur, quod usque ad contemptum Dei consurgat, et contra illum se erigat. Hoc perfectius intelligimus, si expendamus quod hi, qui huic vitio sunt addicti, ventrem pro Deo colere censeantur, in injuriam certe maximam ipsius Dei. Sic loquitur Apostolus de gulosis : *Multi ambulant, quos sæpe vobis dicebam, nunc quoque, et flens dico, inimici crucis Christi : Quorum Deus venter est.* Hos deflet Apostolus, dicitque inimicos esse crucis Christi. Hic nempe perstringit Apostolus illos qui ventri toti student, qui omnia sua studia, cogitationes, opes, ad gulam et ventrem referunt; qui illum Deo præponunt, parati pro gula Dei legem et amicitiam violare; qui etiam de peccatis turpibus, de quibus confundi deberent et pudibundi esse, gloriantur et sese jactant. Putant quidem sanctum Paulum in his verbis alludere ad Dagon, deum Philistinorum. (I *Reg.*) Dagon enim est deus venter, quia ventris causa colebatur, petebant enim ab eo copiam piscium, et multiplicationem prolium instar piscium, et copiam frumenti. Traduntque Hebræi fuisse idolum hominis mixti cum pisce, ita ut ab umbilico et infra piscis figuram habuerit, a parte autem superiori figuram hominis, sicut et sirenes finguntur. Rursus Dagon Deus venter est, quia cum arca fœderis capta a Philistæis collocata esset juxta Dagon, Dagon concidit coram ea, capite et manibus a corpore avulsis, ut tantum truncus seu venter exstaret reliquus, quem postea coluerunt. Unde et cultores Dagon percussi sunt in pudendis partibus; pudendis, scilicet, morbis ani in secretiori parte natium, ita ut computrescerent, et intestina defluerent et prominerent. Sic etiam modo, justo Dei judicio cultores ventris et Veneris feriuntur pudenda et infami lue. Multi itaque ambulant inimici crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, ut cum lacrymis conqueritur Apostolus; et hi contra Christum iterum Dagon colere videntur; nam venter ipsorum ipsis Dagon est, cui cultum exhibent in injuriam Dei. Unde Hugo Victorinus sic dicit, ad hunc Apostoli locum alludens : « Solent diis templa construi, altaria erigi, ministri ad serviendum ordinari, immolari pecudes, thura concremari; ita Deo ventri templum est coquina, altare mensa, ministri coci, immolatæ pecudes coctæ carnes, fumus incensorum odor saporum, Spiritusque sanctus eorum vini et temulentiæ spiritus et flatus (*de Claustro animæ*). » Deinde, sicut in templo Dei fit decantatio laudum (inquit Alanus in *Planctu naturæ*, prosa VI), sic in comessationibus et ventris templo fit recitatio nugarum et dissolutionum. Et sicut ibi fit continuatio orationum, ita hic detractionum, fabularum. Ibi promptitudo obsequiorum, hic multitudo ministrorum; ibi processiones devotæ, hic choreæ et circumitiones diabolicæ. Ibi salutatio sacerdotis dicentis : *Dominus vobiscum*, et populi respondentis congratulatio : *Et cum spiritu tuo;* hic ad ingurgitandum mutua exhortatio. Ibi dicitur : *Ite, missa est*, et

datur populo exeundi licentia ; hic dicitur : Ite, mensa evacuata est, et vasa vini sunt exhausta. Hic popinæ Satanæ sunt oratoria, templa sunt ubi deus venter colitur.

Deinde altitudinem gulæ in contemptum Dei exsurgere, et contra illum se erigere, declarari potest ex multis blasphemiis et juramentis perniciosis, quæ ex hoc vitio ortum habent. Nam de multis huic vitio addictis verum est, quod apud Oseam conqueritur Dominus : *Saturati sunt et elevaverunt cor suum, et obliti sunt mei* (c. XIII). Quis enumeret nefanda juramenta et blasphemas voces quas effutiunt cum Dei maxima injuria inter pocula, comessationes, ebrietates? Audi terribile exemplum relatum a Delrio.

« In Flandriæ comitatu prioratus est, tres ubi nomine tenus monachi degebant, qui nonnisi belluari et libidinari noverant, dediti etiam suis quique concubinis. Quadam die in seram noctem compotatione protracta, unus minus inter eos sceleratus ait : « Sat Baccho libidinique jam datum, Deo saltem gratiæ agendæ. » Alter procacior respondet : « Ego Domini gratias ago, et agendum censeo, cujus opus agimus. » Sic mensa cum risu relicta est, et ipsi in cubicula reversi. Singuli cum scorto vix decubuerant, ecce ibi in triclinium, vix janua reserata, dæmon, atri et trucis viri specie, habitu venatorio, et cum eo coci duo parvuli, obambulant. Hic lectos circumspicit torvo vultu, deinde horrenda voce : « Ubi qui mihi gratias egit? adsum, referam. Lecto abstrahit pavitantem, et ferme præ metu animam efflantem. Traditum cocis jubet infligi veru, et luculento igne probe assari. Parent prompte; assatur infelix, emoritur planissime, cæteri fere præ formidine, assi corporis nidore cubiculum impletur. Demum venitur ad superstites sub strangulis trepidantes, vix vivos : Digni vos etiam, ait, pari supplicio, nec deest voluntas mihi. Vetor vi majore, invitus abeo, et moneo : resipiscite, aut manent terribiliora. Disparent larvæ; nec tamen his aliis animus rediit vel vox, nisi clara jam luce. Ubi surrexere, collegam inveniunt mortuum, et (ne visum plane putes) plene assum. Haud scio an ab aliquot sæculis quidquam ad exemplum utilius acciderit, scio locum et ordinem, sed utrumque silentio involvo (*de Magia*, III, p. I, q, 7). » Hæc Martinus Delrius. Sed, o blasphemam vocem ! o blasphemam animam ! o altitudinem ebriosæ et impuræ consuetudinis, extollentem se contra Deum illumque aspernantem, quæ merito confestim tali succidi supplicio commeruerit!

Sed et audiamus alterum duorum compotatorum exemplum contra Deum, ut vitii hujus altitudinem perfectius agnoscamus. Refertur illud a Gabriele Piriteolo, anno 1580,24 julii, contigisse in Germania, in Nekerhonio pago. Duo ibi ingressi hospitium vinum petierunt, et primo quidem ipsis sat tenue et viride promptum est, quod hornanum vocant. Institerunt ipsi pro meliori, et obtinuerunt vinum vetus sat probum, sicque cœperunt inter se scyphis certare, cachinnari, debacchari. Cum incaluissent mero, dicit unus : « Cui nunc bibam? » Respondet alter : « Bibe Deo, videbis quid responsurus sit. » Vitrum arripit miser, et his verbis Deum compellat : « O Deus, audi me, tibi de pleno scypho propino, et nisi rationem feceris, injuriam mihi feceris. » Sed de quo ei fundam, interrogat ipse socium, cum duplex nobis sit vinum? Additque : Hornanum huic fundendum est, licet crudum et tenue, sat præstans pro ipso est. Levans ergo manum, ait : « Tibi, Deus. Miror an reperies bonum; si hoc anno illud melius effecisses, melius bibisses. » His prolatis, confestim irriguit, immobilis factus, sine sensu, respirationis quoque et loquelæ impotens, quamvis oculos clauderet ac aperiret. Socius eo prodigio deterritus fugit, alii eo in loco tunc præsentes amovere conati sunt, sed frustra. Vocantur ergo scabini loci, quorum decreto homo funibus et tribus equis extrahi jussus est, sed nihil effectum. Quocirca magistratus, id justo Dei judicio fieri agnoscens, tota rei veritate perspecta, ignem admoveri jubet ut contemptor ibidem comburatur; sed ignis nunquam potuit accendi. Sic multo tempore ibi stetit immobilis ille, non loquens, neque bibens aut manducans, ut omnes agnoscerent judicium Dei (*Chr.*, q. II). »

Hæc est igitur altitudo judiciorum divinorum, demetens et plectens hujus vitii altitudinem in cœlum cum contemptu se erigentem, in Deum ipsum blasphemam vocem et manum elevantem ; ut propterea merito dixerimus, magnam esse muri hujus satanici sublimitatem, et Spiritui sancto, quantum in se est, sese opponentem, cujus dona contemnit et aspernatur. Sicut enim muri alicujus altitudo solares impedit radios, ne locum illustrent, sic et vitii hujus sublimitas Spiritus sancti gratiam et radiantem lucem ab anima propulsat, tenebris obcæcatam eam relinquens.

LECTIO TERTIA.

DE PROFUNDITATE MURI GULÆ.

Profunditas hujus muri, sive hujus vitii, ex eo declarari potest, quod ad barathrum et abyssum profundissimam profundissimorum scelerum, hominem deducat. Ebrietas enim et crapula, quæ duæ sunt species primariæ gulæ, quam profunda orbi invehant flagitia, nimis notum est ex omnium gentium historiis, imo et ex sacræ Scripturæ pluribus exemplis. Iniquitas Sodomorum apud Prophetam, c. XVI, saturitati panis adscribitur: «Panem quippe Sodomitæ immoderate sumentes (sub nomine panis omnis cibus apud Hebræos intelligi solet), in turpitudines defluxere flagitiorum, atque inde meruerunt, comitante superbia, cœlestibus aduri incendiis, ex quo modum non tenuerunt edacitatis. Ideo cavenda est gula, ciborumque concupiscentia.» Ita loquitur Isidorus (lib. XXV *de Summo Bono*, c. XLII). Sic et Loth ebrietate et crapula ad incestum deducitur cum filiabus, ita ut quem Sodoma non vicerat, jam vinceret vini potio immoderata, et concupiscentia gulæ connexa. Certe profunditatem hujus vitii agnovit sanctus Augustinus, dum sic loquitur: «Quicumque gulosi et ebriosi cum Dei adjutorio de luto fæcis se excutiant, de cloaca ebrietatis, dum adhuc tempus est pœnitendi festinent quanta possunt celeritate consurgere: totius animæ viribus cum Propheta supplicantes Domino dicant: *Eripe me de luto, ut non inhæream* (serm. *de temp.*, CCXXXI). Et illud: «Non me demergat tempestas aqua, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum. Ebrietas enim, quasi inferni puteus, quoscumque susceperit, ita fortiter sibi vindicat, ut eosdem ipsos de inferni tenebroso puteo ad charitatis vel sobrietatis lucem redire non permittat.» Videsne profunditatem hujusce vitii, quod ita hominem mergit et submergit, absorbetque irreparabiliter? Profecto proprium hoc habet ebrietatis vitium, quod peccatorem constituat in certo et inevitabili æternæ damnationis periculo, idque specialiter præ aliis peccatis. Alii nam peccatores, si mors ingruat, pœnitere possunt, cum sint rationis compotes, possunt et sacramentis expiari. Solus ebrius, nec pœnitentiæ, nec aliorum capax est sacramentorum, ita ut si lædatur, vel catharro suffocetur, certo certius damnationem debeat exspectare.

Cogitet ergo ebriosus sibi eamdem manum eamdemque sententiam imminere, quam cernere coactus fuit Balthasar, Babyloniorum monarcha. Vidit enim ille manum scribentem contra parietem: *Mane, Thecel, Phares;* et eadem nocte a Cyro spoliatus vita jacuit, orbatus et regno. *Mane*, hoc est: Numerati sunt dies vitæ tuæ, o ebriose, et hoc forte die quo ebrietate sepultus es, morieris, et in inferno sepelieris. *Thecel*, id est, appensus es in statera divinæ justitiæ, et inventus es minus habens quam a te requiritur virtutis, plenus vitiis, temulentia gravis. *Phares*, id est, divisus es; corpus tuum, quod impinguare sollicitus eras, jam vermibus alimentum erit et epulum; anima vero dæmonibus tradetur in ludibrium et tormentum. Sic in profundam et inextricabilem abyssum merget te vitium istud profundissimum. O quot pereunt in ebrietate!

Etiam et hoc habet vitium hoc, quod vix unquam sit solum, quia rationem cum suffocet, aliis facilem præbet ingressum in animum. Sicut castri custode interempto facile illud occupatur, sic est et in animæ arce, cujus custodia rationi est concredita, quæ si jacet sepulta, jam omnibus vitiis arx redditur pervia. Memorabile hic est quod in vitis Patrum hac de re scriptum habemus. Quidam ex illis gravissime continuis tentationibus divexatus, mœrebat et inconsolabiliter suam plangebat sortem. Tandem dixit ei dæmon, se liberum eum dimissurum, et ab omni postea tentatione immunem futurum, si unum ex tribus peccatis, ebrietate, homicidio, adulterio, patrare decerneret. Hic, seductus fallaci hac promissione, elegit ebrietatem tanquam minus inter cætera malum. Verum quid contigit? Cum temulentus foret, cum quadam muliere in adulterium lapsus est; nec ibi flagitii terminus. Viro enim superveniente, et facinus subodorante, ne forte illud ipse vindicaret, etiam et virum aggressus, trucidavit. Ita qui simplex et minus cæteris peccatum sibi eligere visus fuerat, triplici se scelere abominabili contaminatum agnovit. Sic nimirum profundum merito dicimus et detestabile vitium, quod ad tantam malorum abyssum mox hominem perducit. O igitur gula, origo profundissima gravissimorum malorum in orbe inundantium! Hæc paradisum clausit, primogenita vendidit, Noe denudavit, Loth incestavit, Samsonem hostibus tradidit, Pharaonis pistorem suspendit, Ammon occidit, Simonem et filios interemit, Balthazarem cum regno internecioni dedit, Holofernem confudit, millia prima e populo Dei interfecit, regna integra perdidit, Baptistam decollavit, divitem epulonem

igni et flammis devovit. Hæc quidem antiqua ex sacris Litteris aliisque historiis notissima, sed quotidie nova orbi malorum prodigia parere nostris oculis cernitur. Unicum accipe nostri sæculi, quod a Joanne Benedicto ordinis sancti Francisci theologo, posteritati est consignatum his fere verbis : « Quid paucos, inquit ipse, ante dies homini lusui et poculis addictissimo contigerit, hic minime prætereundum. Ille cum rem omnem in lusu et popinis consumpsisset, eum aliquando potitantem adivit uxor, rei domesticæ penuriam expositura ; sed sic illam verberibus excepit, præsentibus compotoribus, ut quasi mortua relicta. Misera tandem resurgit, ac domum reversa occurrit duobus puerulis, qui hinc inde illius vestem apprehendentes, vociferabantur : Da panem, mater; mater, fame perimus; jam biduum est ex quo nihil sumpsimus.—Ah, pueri mei, undenam habebo ? Pater vester expendit omnia. Quid agendum ? Præstat semel mori, quam sic fame languere, et una morte mille mortes redimere. His dictis, velut desperabunda confestim arripit cultrum, quo utrumque jugulat. Sub crepusculum vero noctis, maritus domum reversus, ebrius, et reliqua substantia exhausta, lecto se committit. Quem cum somno sopitum vidisset, eodem cultro, ea audacia qua Judith Holoferni, etiam marito caput amputat : Morieris, inquit illa, cum perversa tua vivendi ratio sit tua ipsius et puerorum nostrorum ruina. Re palam facta, ipsa a magistratu comprehensa facti veritatem fatetur. Et tandem morti adjudicata, supplicium lubenter subit, habita prius ad conjugatos monitione, ne sic sua in aleis et tabernis dissiparent. En ut gula, cum alea, his quatuor mortem intulerit.

LECTIO QUARTA.

DE LATITUDINE MURI GULÆ.

Varii lapides et lateres hunc murum latum efficiunt, tot, scilicet, vitia quot ex gula ortum habent; inter quæ prima obtinent crapula et ebrietas. Esca nimia crapulam, potus nimius ebrietatem generat. Ex his quoque oriuntur inepta lætitia, multiloquium, scurrilitas, immunditia, mentis et corporis hebetudo, et alia ejusmodi vitia, quæ sacri doctores vocare solent gulæ filias, tanquam ab illa infelici matre genus ducentes. Nos, congrue proposito nostro et scopo, vocamus diversa saxa et lateres, quibus hic murus Satanæ construitur, erigitur, dilatatur. Atque hic de singulis pauca attingamus.

Primo itaque *ineptam lætitiam* gulæ esse affectam et affinem, Scriptura sat insinuat, dum de populo Israelitico sic dicit : *Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere* (Exodi, XXXII). De his quoque qui ventris curam exercent in symposiis et comessationibus, dicit Job : *Tenent tympanum et cytharam, gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt* (c. XXI). Audi et sanctum Gregorium : « Pene omnes epulas comitatur voluptas, nam cum corpus in refectionis delectatione resolvitur, cor ad inane gaudium relaxatur (l. I *Mor.*). »

Sed hanc inanem lætitiam sæpe solvunt in usuram, qui illi nimium se immergunt; dolore, scilicet, capitis vel stomachi, et amaritudine varia subsequente. Unde Ecclesiasticus : *Vinum multum potatum amaritudo animæ* (c. XXX). Ebrietas unius horæ hilarem insaniam longi temporis tædio compensat.

Non illepidum est quod de quodam studioso e gymnasio Parisiensi paternos lares repetente referunt. Hic cum itinere quodam in hospitio a sibi notis exciperetur laute, et cum copiosa vini propinatione, post compotationem perquam sufficientem, urgebatur cohortatione amica ad haustus æquales, primo ad sanitatem hospitis et hospitæ, iterum ad sanitatem filiarum ejus, denique et ad sanitatem ancillæ. Sic pergebat ipse potum jucunde et hilariter continuare, ita ut subsequenti die capitis gravissimo torqueretur dolore. Discessit ipse, hunc dolorem secum viæ ducens comitem. Cumque in itinere ad fluvium pertigisset in quo adaquandum erat jumentum quo insidebat, exiguum aquæ bibit sobrium istud animal, sufficienter tamen naturæ. Ille vero sibilo, gestu, verbo urgebat, ut amplius biberet, cumque recalcitraret et abnueret, hortabatur ut amore ancillæ, amore puellarum, amore hospitæ iterum et iterum biberet. At frustra. Quid ille ? « Vere, inquit, longe prudentior me es, cum omni studio et doctrina mea. Si enim ego heri, eodem me modo continuissem quo tu modo, cum sufficienter naturæ datum erat, ea nunc faucium alteratione et capitis acri dolore haud torquerer.

Sic homo jumentis insipientibus insipientior redditur per crapulam et ebrietatem. Serotina vigilia nimis hilaris, et inepta exundans lætitia, triste mane parturit; et totum sæpe amarum reddit diem, tum ob conscientiæ remorsum, tum ob corporis et mentis hebetudinem, tum ob crumenæ evacuationem, tum ob alia incommoda per crapulam et ebrietatem sequinata.

Secundo, ineptam lætitiam mox sequitur *multiloquium*. Nisi enim gulæ deditos sequeretur immoderata loquacitas, dives ille quotidie epulatus, in lingua gravius non arderet. Quia epulando quotidie crebrius in lingua peccaverat, refrigerari se in lingua præcipue requirebat. Hoc vero multiloquium sæpissime in detractiones et temerariæ colloquia degenerat, deinde in contentiones et rixas. Audi eleganter hæc describentem sanctum Ambrosium : « Sedentes in foribus tabernarum, tunicam vix habentes aut sumptum sequentis diei, de imperatoribus et potestatibus judicant, imo regnare sibi videntur et exercitibus imperare. Fiunt ebrietate divites, qui sunt in veritate inopes. Aurum donant, dispensant pecunias populis, civitates ædificant, qui non habent unde cauponi potus sui pretium solvant. Fervet enim vinum in his, et nesciunt quid loquantur. Divites sunt dum inebriantur, mox ubi vinum digesserint, cernunt se esse mendicos (*de Jejunio et Elia*, c. XXII). » Hæc Ambrosius, cui conforme est quod Esdræ dicitur de vino : *Quam prævalet vinum omnibus hominibus qui bibunt illud ! Seducit mentem, itemque regis et orphani mentem facit vanam. Item servi et liberi pauperis et divitis, et omnem mentem convertit in securitatem et jucunditatem, et non meminit omnem tristitiam et debitum, et non meminit regem et magistratum* (lib. III, c. III). Nempe temulentia resolvit corda et voces in jactantiam, præsumptionem, et miram in verbis levitatem mendaciis conjunctam, in promissa inania, et his similia.

Hinc Ovidius :

Omnia promitti, cum tota nocte bibistis :
Non faciunt quemquam pocula nostra reum.

Maxime autem in detractiones linguam effundit profusum in eam vinum, adeo ut nec regibus, nec magistratibus illa tunc parcat. Audi præclarum Pyrrhi, Epirotarum regis, exemplum, quo docuit parcendum linguæ quæ vino madida diffluit, alienoque non parcit honori, cum id potius temulentiæ adscribendum sit quam pravæ voluntati. Audiverat ipse quosdam Tarentinorum in convivio parum honoratum de se sermonem habuisse. Accersit eos, et percunctatus est, et num ita foret, num de se sermones vituperii et detractionis protulissent. Unus simplici veritatis confessione respondet : « Ita est, o rex, quædam contra honorem tuum elocuti sumus, et nisi vinum defecisset, plura absque dubio dicturi eramus. » Urbana hæc ebrietatis excusatio et veritatis nuda confessio placuit regi, et iram ejus in risum convertit, cum satis intelligeret quæ dicta erant magis vino quam malevolentiæ imputanda. Qua clementia et moderatione consecutus est, ut sobrii sibi Tarentini gratias agerent, et ebrii bene precarentur.

Tertio, non solum multiloquium, sed *turpiloquium et scurrilitas* ex gula originem ducit. Temulentorum guttur sepulcrum est patens, facile fœtorem exhalat, unde Chrysostomus sic ait : « Ubi ebrietas, ibi diabolus; ubi turpia verba, ibi saturitas, ibique dæmones choreas agunt. Talem habebat mensam dives ille, propterea ne guttæ quidem aquæ dominus fuit (hom. XLVII, *Ad pop.*). » Experientia satis notum est quomodo in tabernis stultiloquium et turpiloquium propriam sibi sedem eligat, ubi qui inter potationes spurciora proloquitur, eloquentior gratiorque habetur. Sales vocantur, sed sine sale, ab hominibus salacibus prodeunt. De hisque recte usurpaveris illud sancti Judæ : *Hi sunt in epulis suis maculæ convivantes*. Nec enim eis sufficit quod sordidi sint maculati, sed et maculæ ipsæ sunt, aliis labem affricantes, alios commaculantes. In cauponis tales homines passim reperiuntur, tales convivæ salacissimi. Ibi amatoria comminiscuntur et lasciva, inter pocula desudant mixtim et certatim ingenia convivantium ad hæc concinnanda carmina, quæ spurcitiis vel scommatis referta postmodum decantentur, et in vulgus perniciose spargantur.

Neque vero in verbis solummodo, verum etiam in actionibus eorum qui ventri dediti symposia sectantur, multa scurrilitas cernitur. Multa enim enormia ebrii faciunt, de quibus sobrii erubescunt. Ubi possedit animum nimia vis vini, quidquid mali latebat, emergit. Tunc impudicus morbum confitetur, ac publicat. Tunc petulans, non linguam, non manum continet. Tunc insolenti superbia crescit, et malignitas livido. Tunc omne vitium detegitur, et prodit. Denique, in has etiam impudentias venitur, ut sacra quælibet in risum traducantur. Sacerdotes enim et religiosi ritus, et cantus ecclesiastici, sermones et conciones in scurrilitates convertuntur. Sic lingua vino madida, in udo posita, frenum omne excutit, et in quælibet lubrica est, sine retinaculo. Nam corde ad lætitiam ineptam dissoluto, etiam in spurca et blasphema sese illa dissolvere cernitur.

Quarto, ex gula et crapula generatur *immunditia*, quæ in oris eructatione et fetore, ac in stomachi vomitu horrorem pa-

riente cernitur. Nempe sepulcrum est patens venter lurconum et epulonum, cadavera quæ sepelivit vespere, mane ejicit cum fetore. De his Isaias: *Absorpti sunt a vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt judicium. Omnes mensæ repletæ sunt vomitu, sordiumque, ita ut ultra non esset locus* (c. XXVIII). Recte dixit quidam, quod ebrii non sustinent deum suum Bacchum foris manere, ideoque illum volunt ventri suo includere. At ejus deitas, magna nimis, ventris angustiis nequit concludi; propterea egreditur superius quasi per polum arcticum, hoc est per os; vel inferius per antarcticum. Deploranda certe fœditas talium qui stomachi sui nesciunt tenere mensuram, sed invitis etiam ingesta visceribus per os reddunt, et vinum omne vomitu immundo remetiuntur. Vomunt ut bibant, bibunt ut vomant: digestio ventris et guttur uno occupantur officio.

Quinto, ex gula sequitur corporis mentisque *hebetudo*, de qua sanctus Chrysostomus sic ait: « Nihil gula perniciosius, nihil ignominiosius est. Hæc obtusum et crassum ingenium, hæc carnalem animam reddit. Hæc cæcat intellectum, nec sinit ut quidquam perpisciat (hom. XLIV, *in Joannem*). » Ideo etiam monuit Dominus: *Attendite ne graventur corpora vestra crapula et ebrietate.*

Sexto, ex gula et crapula etiam altera immunditia carnalis sequi solet, quæ ad libidinem pertinet veneream; mollities, scilicet, et pollutionis immunditia, quæ sæpe in somnis ex cibi et potus nimietate exoritur. Proxima est ventri libido, sicut loco, sic vitio. Venter cibo meroque distentus et æstuans, facile despumat in libidinem. Hinc et ad belluinas voluptates concitantur etiam conjugati conjugio injurii, dum indebito modo indulgent concubitui; non viri, sed equi instar hinnientes effecti, ob temulentiam. Ciborum enim et potus fomite inardescunt eorum corpora in vapores libidinosos, quibus præter naturam concitantur in abusum. Et quidem etiam casti ex abundantia nimia sentiunt hanc spermatis effusionem, et si non vitent causam et occasionem, se culpæ obnoxios reddunt. Sæpe enim secuta immunditia corporis ex imaginatione turpi, culpabilis esse potest in sua causa, si nimirum proveniat ex nimia crapula. Alioqui sine culpa est, dum nullatenus convincitur esse voluntaria, vel in se, vel in occasione illi data.

Hoc eleganter describit sanctus Augustinus, qui sic ait: « Jussisti ut contineam a concupiscentia carnis et concubitu; et quoniam dedisti, factum est. Sed adhuc vivunt in memoria mea talium rerum imagines, quas ibi consuetudo mea fixit; et occursant mihi vigilanti, carentes quidem viribus; in somnis autem, non solum usque ad delectationem, sed etiam usque ad consensionem factumque simillimum. Et tantum valet imaginis illusio in anima mea, et in carne mea, ut dormienti falsa visa persuadeant, quod vigilanti vera non possunt. Numquid tunc ego non sum, Domine Deus meus? Ubi est tunc ratio qua vigilans animus talibus suggestionibus resistit, et si res ipsæ ingerantur, manet inconcussus? Numquid clauditur cum oculis? Numquid sopitur cum sensibus corporis? Et unde etiam sæpe in somnis resistimus, nostrique propositi memores, in eo castissime permanentes, nullum talibus illecebris adhibemus assensum? Et tamen, tantum interest inter nos ipsos et nos ipsos ut cum aliter accidit, nihilominus evigilantes ad conscientiæ requiem redeamus; ipsaque distantia reperiamus nos non fecisse quod tam non nobis quam quomodo factum esse doleamus. Nunquid non potens est manus tua, Deus omnipotens, sanare omnes languores animæ meæ, atque in abundantiore gratia tua lascivos motus etiam mei soporis extinguere? Augebis, Domine, magis magisque in me munera tua, ut anima mea sequatur te concupiscentiæ visco expedita, ut non sit rebellis sibi, atque ut in somnis etiam, non solum non perpetret istas corruptelarum turpitudines per imagines animales usque ad carnis fluxum, sed ne consentiat quidem (*Confess.*, lib. X, c. 30). »

Hactenus sanctus Augustinus de illa immunditia, quam diximus quandoque esse sine culpa cum in nobis sit sine nobis, per meram illusionem; videndum autem ne fiat per intemperantiam, vel aliam nobis culpabilem occasionem. Etiam propter hunc impurum effectum gula et crapula omnino est fugienda.

Itaque, plurima sunt vitia, gulæ et gastrimargiæ connexa fœdere quodam vix dissolubili, quæ si vincere quis optat vel effugere, prius illa debellanda est vel fugienda. Audi Climacum, qui cum diu et feliciter dimicasset contra hanc ingluviem, quæstionem se fingit habuisse cum ea, et responsum etiam extorsisse. « Interrogemus, inquit ipse, hunc hostium nostrorum primum, vitiorum januam, ruinam Adam, Esau perniciem, interitum Israelitarum, Noe turpitudinem, Gomorrhæorum perditionem et proditorem, Loth crimen, filiorum Heli exterminationem, inquinationum ducem, unde gignatur; quinam nati ejus,

quis sit, à quo conteratur, et a quo tandem perimatur. Dic nobis, mortalium nimis violenta domina, unde tibi in nobis introitum paras? Quid post ingressum parare consuevisti? Quisnam exitus ex nobis tuus? Quomodo abs te liberemur? Illa vero agitata contumeliis ferox respondeat: Quid me maledictis incessitis, qui mihi estis obnoxii, aut quomodo a me separari studetis; sive moribus, sive natura, vobis conjuncta sum? Stirpium vero mearum nomina quare quæritis discere? Primogenitus meus fornicationis incentor nominatur; secundus, obdurationis auctor; somnus, tertius; mare cogitationum, inquinationis fluctus, profundum immunditiarum ex me prodeunt. Filiæ vero meæ sunt, desidia, loquacitas, scurrilitas risum movens, contradictio, cervicis duritia, tarditas ad audiendum, elatio temeritatis, mundi amor, oratio immunda, fluctusque cogitationum. Oppugnat quidem me, sed non superat peccatorum memoria, inimicitias per omnia contra me gerit mortis intenta cogitatio. Nihil vero in hominibus me perfecte destruit. Qui Paracletum possidet, interpellet eum adversum me ille, operatus non me permittet operari vitiose (grad. XII). » Hactenus Climacus.

LECTIO QUINTA.

DE EBRIETATE.

Ex dictis satis colligitur quanta nocumenta ebrietas afferre soleat. Quapropter sanctus Augustinus et alii Patres variis eam titulis solent dedecorare, ita ut hæc sit illius descriptio: « Ebrietas est animæ corruptela, insania voluntaria, procella corporis, tempestas linguæ, naufragium castitatis, amissio temporis et bonorum prodigalitas, omnium vitiorum mater, omnium origo flagitiorum. » Hæc singula quamvis ex dictis partim elucescant, paucis tamen amplius adhuc et plenius lubet declarare sigillatim, ad hujus vitii perfectam detestationem.

Primo itaque ebrietas describitur *animæ corruptela*. Est enim illa peccatum mortiferum, animam mire commaculans; est velut pestis contagiosa illam inficiens, ac coram Deo et angelis ejus omnino fetentem reddens. Non ita fetet corpus pestilens coram hominibus, sicut anima ebrii coram spiritibus angelicis. Pestis e domo ejicit procul omnes eam incolentes; ebrietas ex anima ejicit cunctos sanctos habitatores, Spiritum sanctum cum donis et virtutibus, cunctisque piis desideriis; ac simul omnia bona opera in ea inventa commaculat. Ergo vere ebrietas est animæ corruptela et infectio; et ut dixit quidam ex sanctis Patribus: « Blandus est dæmon ebrietas, dulce venenum, quam qui habet, seipsum non habet, et quidquid facit, peccatum non facit, sed ipse totus est peccatum. » Omni enim se peccato, vel peccati periculo exponit ebrius, sepulta jam ratione.

Secundo, ebrietas describitur *insania voluntaria*, quia hominem ratione privans amentem reddit et stultum. Hunc despiciunt angeli, illudunt dæmones, rident homines, conculcant omnes, aspernantur et ludibrio habent. Certe hoc solum sufficere deberet ut hominem ab hoc vitio deterreret. Dicuntur Lacedæmones soliti inebriare quandoque mancipia sua, ac deinde illa coram pueris et liberis suis exhibere illudenda, ut hac ratione ab ineunte ætate vitium istud horrere discerent. Sic et Anacharsis philosophus interrogatus « quomodo quis abstemius fieri posset, » respondit: « Si turpes ebriosorum motus sibi ob oculos ponat. » Propterea et Seneca ait: « Ebrietas quid aliud quam insania voluntaria? Extende in plures dies ebrii habitum, numquid de furore dubitabis? Nunc quoque non est minor, sed brevior. Habes et sapientis cujusdam dictum celebre apud Apuleium: « Prima, inquit, cratera ad sitim pertinet; secunda ad hilaritatem; tertia ad voluptatem; quarta ad insaniam (lib. III *Floridorum*). » Voluntaria certe insania, quæ reddit hominem jumentis insipientibus similem, neglecto rationis honore, quo angelis Deoque ipsis similis effectus est. Sed et insipientior redditur jumentis, quandoquidem illa ultra satietatem haud se ingurgitare noscuntur, ut supra diximus.

Tertio, ebrietas describitur *procella corporis*. Sicut enim cymba agitata vento huc illucque titubans se versat, non se regere potens, eodem modo se gerit homo ebrietate exagitatus: *Eris sicut dormiens in medio mari, et quasi sopitus gubernator amisso clavo* (Prov., XXIII). Hoc præclare amplificat sanctus Chrysostomus: « Sicut navis oneraria quæ supra suam magnitudinem vehenda capit, oneris magnitudine gravata submergitur, ita animæ et corporis nostri natura, si plures acceperit cibos quam ferat natura, impletur, et injectorum gravitatem non amat, et in perditionis pelagus demergitur, et nautas, et gubernatores, et eos qui in prora et alios navigantes, et ipsum onus cum hominibus perdit. Sicut igitur non tranquillitas maris, non scientia gubernatoris, non nautarum multitudo, non præparationis studium, non

annî pars tempestiva, non aliud quidquam navi, quæ sic in tempestate est, prodest; ita et delicatis evenit, neque cogitationum multitudo, neque eruditio aut admonitio, neque consilia, neque timor futurorum, aut aliud quid salvare potest sic periclitantem animam, sed invalescit luxus et amentia per omnia, et sub aquas deferens grave facit naufragium (serm. *Contra luxum et crapulam*). » Sic nimirum luxus et crapula non solum corporis, sed et animæ est procella, in profundum illam mergens, et in mortis ducens naufragium. Audi et sanctum Ambrosium, ebrii corpus et animam quasi tempestate jactatam describentem : « Hinc, inquit, ebriis vanæ imagines, incerti visus, instabilis gressus, umbras sæpe transiliunt, sicut foveas. Nutat his cum facie terra, subito erigi et inclinari videtur, et quasi vertatur, timentes in faciem ruunt, et solum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus sibi includi videntur. Murmur in auribus, quasi maris fluctuantis fragor, et resonantia fluctu littora (*de Elia et Jejunio*, c. XVI). »

Quarto, ebrietas dicitur *tempestas linguæ*, nam illam exagitat huc illuc, in impudica et spurca, in perniciosa et nociva. Exagitat illam contra proximum, contra Deum, contra amicum, contra seipsum, contra absentes et præsentes, contra vivos et mortuos. Deinde in rixas exagitat et contentiones. O quoties mane ad mentem et tranquillitatem redeuntes, optarent posse revocare illas quas despumarunt confusiones, illas, inquam, spumas conviciorum vel blasphemiarum, in quas eorum linguam præcedente vespere exagitavit ebrietatis tempestas !

Quinto, dicitur ebrietas *naufragium castitatis*, quia ex illa impudicitiæ, fornicationes, adulteria, incestus prodiisse, hisque similia vitia, apud omnes nationes notum est. Et quotidie libidines illæ portentosæ ex illa originem primum ducunt, quia sine Cerere et Baccho friget Venus; venter autem cibo potuque repletus æstuat, et in libidinem despumat. Sic de populo Israelitico legimus : *Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere.* (Exodi, XXXII). Lusus hic luxuriam indicat, cujus postmodum infelix effectus fuit coram vitulo choros agere, et a Deo fornicari. Sic una ebrietas populi tabulas confregit, quas quadraginta dierum jejunium obtinuerat. Notum est etiam quomodo in Loth naufragium fuerit castitatis ebrietas dum duplici se contaminat incestu. Noe quoque ad unius horæ ebrietatem nudavit femora, quæ per sexcentos annos obtexerat, propter hoc ludibrium factus filio. Habes et exemplum ex divo Hieronymo, qui sic ait : « Audivi, et Domino teste non mentior, quod sequitur. Quædam muliercula cum expositum nutriret infantem, instillaret cibos, ac nutricis officio fungeretur, cubaretque cum ea parvulus, qui usque ad decimum jam pervenerat annum : accidit ut plusquam pudicitia patitur se mero ingurgitaret, accensaque libidine, obscenis motibus ad coitum duceret infantem. Prima ebrietas alterius noctis et cæterarum deinceps fecit consuetudinem. Necdum menses duo fuerant evoluti, et ecce feminæ uterus intumuit. Quid plura? dispensatione Dei factum est, ut quæ contra naturam simplicitate parvuli in contemptum Dei abuteretur, a naturæ Domino proderetur; impleto sermone, quo dicitur : *Nihil occultum quod non reveletur* (Epist. ad Vital., tom. III. » Hæc sanctus Hieronymus.

Sexto, ebrietas dicitur *amissio temporis bonorumque prodigalitas*. Et primum quidem patet, quia noctes diesque ebriosi in popinis consumunt. Et magis dolendum, quod tempus sacrum festis diebus ac Dominicis in Dei injuriam impendunt, quodque sanctorum honori maxime tunc derogent. Tempus enim istud Christianis destinatum est, ut divinam bonitatem sibi propitiam reddant, ut sanctorum patrocinium concilient, ut ad eorum societatem properent, ut ad amissam cœli hæreditatem suspirent, ut remissam voluntatem excitent, ut commissam defleant iniquitatem, denique ut divinæ gratias agant clementiæ. Interim hæc omnia vilipendentes, totos pene dies istos carni dicant et sæculari voluptati ; templum et oratorium diaboli, cauponas, scilicet, frequentant. Ibi cantus ejus et psalmi, cantica lasciva et juramenta resonant; ibi sacrificant ventri tanquam Deo; ibi se ostendunt inimicos crucis Christi, et amari fellis quo potatus est propter peccata nostra; illius enim amaritudinem crapula sua renovare censentur. Quantum ad secundum, patet etiam experientia, ebrietatem nimirum rem domesticam prodige consumere et abligurire. Unde scriptum est : *Operarius ebriosus non locupletabitur.* Nec id opus est exemplis probare, ipsi fatentur ebriosi : et licet fateri nollent, satis id ostentant uxoris et prolium voces. Unde iterum Sapiens pronuntiat : *Qui congregavit merces, misit eas in saccum pertusum* (Proverb., XXI). Ebriosi enim illi quidquid per totam hebdomadam congesserunt labore et industria sua, die festo vel dominico occurrente, in saccum pertusum

conjiciunt; hoc est, in ventrem. Ille cito omnes labores devorat operariorum, et ad inopiam eos eorumque adigit familiam. Recte Socrates, cum quodam die pertransiret plateam ubi domus quædam venalis exposita erat, in qua gulæ et ebrietati deditus epulisque vacans quispiam possessor fuerat, sic pronuntiavit: « Persentiscebam et odorabar domum illam, vino semper plenam, hospitem tandem suum vomiturum. » Sic ebriosi isti coguntur sua quælibet divendere, etiam usque ad vestimenta et supellectilem necessariam; imo et usque ad ædes sibi a parentibus in hæreditatem relictas. Hæc est infelicitas miseranda, quæ et nonnunquam patriam desererе cogit, et in exilium velut commigrare, per provincias varias divagando, vel militiam infortunate sectando. Sed parum foret si temporalia solum divenderent, si non et animam dæmoni et inferno oppignorarent, et quidem in æternum non redimendam.

Audi exemplum quod refert Thomas a Cantiprato. « Sedebant, inquit, in taberna viri quidam, et cum incaluissent mero, varios inter se sermones miscebant, inciditque ille, quid futurum foret post hanc vitam. Tunc unus: « Vane decipimur a clericis dicentibus animas sine corpore vivere post mortem. » Hoc dicto, omnibus in risum concitatis, supervenit homo statura robustus et grandis; vinum et ipse postulat, quæritque quis sermo inter eos. « De animabus, inquit ille. Si quis meam emere velit, optimo pretio darem, et pretium in commune ad bidendum conferrem. » Ridentibus omnibus, is qui supervenerat, ait: « Talem ego mercatorem quæro, paratus sum eam emere, dic pretium. « Conventum est de pretio, solvit emptor, bibitur calice pleno. Vespere facto, ait: « Tempus est, quisque ad sua revertatur, sed antea date judicium: Si quis emerit equum capistri vinculo alligatum, numquid et jus habet in capistrum? Affirmant omnes. Mox ergo venditorem cum anima et corpore in conspectu omnium elevat, et secum absque dubio ad inferna pertrahit. Dæmon enim erat in specie hominis. Quis namque alius se diceret animarum mercatorem, nisi in cujus figura ad Abraham dictum est: *Da mihi animas, cætera tolle tibi* (l. II *Apum*, c. LVIII, p. 2). »

Felicius quippiam contigit (ut refert Gotscalus Holen, ordinis Sancti Augustini concionator, serm. CX, in parte æstivali) cuidam potatori, quodam in loco judicis officium agenti. Habebat ille conjugem valde piam, quæ Deum quotidie precabatur, ut a potatione maritum avocaret, et ad cor reduceret. Eleemosynis hunc in finem datis, pauperes adhibebat etiam precatores. Accidit vero eum quadam nocte temulentum redire, et per cœmeterium transire. In casu in lapidem impingens, in maledicta contra Deum et Virginem erupit. Mox vero apparuit ei imago cujusdam mortui, terribili specie. Ille nihil pavidus interrogat quis esset, respondeturque ei: « Quod ego, tu eris. » At ipse, vino animatus, subjungit: « Quisquis es, veni mecum, ad cœnam te invito. » Responsum iterum ei est: « Vade, mox sequar. » Cum domum appulisset, rem secum plenius conferens, timore quodam percellitur, aperitque uxori quod gestum fuerat, se quemdam invitasse non admittendum, ideoque ostia et fenestras omnes diligenter claudi jubet. Paulo post cum mensæ assisteret cogitabundus, venit invitatus pulsans fores, cumque non intromitteretur, iterum et tanto fragore pulsat, ut tota domus contremisceret, et ostia omnia spontanee sese reserarent. Ait ergo intrans: « En adsum quem invitasti, tecum mihi comedendum est. » Fugiunt omnes, deseritur ipse totus trepidus. Iterum vero vox invitati ad illum: « Tu invitasti me, nec fercula jam apponis, ego te ad cœnam meam reinvito, fercula mea videbis. Tertia die venies, et comparebis. » Sic disparuit. Sequenti die, totus tremulus, omnium peccatorum confessione conscientiam purgare fuit sollicitus, expectabatque diem et horam condictam, non sine animi horrore. Illo die raptus est in locum ubi vidit omnia genera potatorum, et mensam serpentibus, sulphure, pice, igne refertam. Dixitque ei invitans: « En cœna mea, comede, nunc, et bibe, potum sume, cibumque appositum. » Cumque ipse hæreret, et horreret quasi emortuus præ timore, reductus est in locum suum, totus canus et decrepitus effectus. Et hac visione ita ad mentem rediit, ut postea gravissimam cum lacrymis pœnitentiam egerit.

Postremo, ebrietas dicitur *origo omnium vitiorum*, et hoc jam satis elucescit ex dictis supra, ubi egimus de profunditate vitii gulæ in abyssum flagitiorum omnium hominem præcipitantis.

Pictura ebrietatis.

Hæc omnia quæ de ebrietate diximus, ab antiquis insinuata videntur in pictura quam nobis exhibuerunt ebrietatis. Depinxerunt enim ebrietatem sub imagine Bacchi, qui Deus vini dictus est, forte quod imitatus Noe viti colendæ sese ad-

dixerit. Depinxerunt autem Bacchum ut puerum, facie tamen mulieris, nudoque pectore, deinde vite coronatum et cornibus dotatum, tigridi insidentem. Videamus breviter hujus picturæ rationes, ut quam recte dictis congruat intelligamus.

Primo, ut puer pingitur, quia ebrietas insipientem reddit hominem, vacillantem instar pueri. Privat enim prudentia et scientia, ita ut ebrius instar infantis balbutiat, nec quid eloquatur noverit. Genua quoque habet tremula, instar pueri ambulare ediscentis, caditque frequenter, quasi non valens se sustentare, quod ipsum pueris contingit. Adde quod, sicut puer de nullo sollicitus omnia se possidere credit, sic et ebrius omnem sollicitudinem abjicit; et licet pauper sit, tunc tamen opinione sua sibi videtur opulentus, aut saltem non meminit egestatis.

Secundo, pingitur facie muliebri, quia ad luxuriam stimulat et accendit; unde monet Apostolus : *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria* (ad Ephes., v). Deinde quia virum enervat vinum et effeminat; cor ei mollit, imo et aufert vires. Unde : *Vinum et ebrietas auferunt cor* (Osee, IV).

Tertio, ebrietas pingitur nudo pectore, quia ebrius omnia quæ corde habet, manifestat, nihilque secretum tenet, sive nocivum sit, sive non. Similis est vasi musto novo repleto, quod de imo fæces trahens, per os dolii emittit. Hanc similitudinem dedit Seneca : « Non est, inquit, animus in sua potestate, ebrietate devictus; quemadmodum musto dolia ipsa rumpuntur, et omne quod in imo jacet, vis caloris in summam partem ejectat; sic vino exæstuante, quidquid in imo jacet abditum, effertur et prodit in medium. Onerati mero, quemadmodum non continent cibum vino redundante, ita nec secretum quidem. Quod suum alienumque est, pariter effundunt (*Epist. ad Lucil.*). » Propterea etiam Scriptura videtur vinum regibus prohibere, ne forte vino exæstuantes secreta in Reipublicæ perniciem pandant : *Noli regibus dare vinum, quia nullum secretum ubi regnat ebrietas.* Rege nimirum nihil debet esse secretius, maxime si in hostem ductandi sint exercitus. Unde et regni censetur proditor, qui est secreti. Nam regna multa exercitusque stetissent, si stetisset lingua; dum hæc sui est oblita, vel per injuriam, vel per temulentiam, in exitium regni exitus ejus fuit. Propterea etiam monet Sapiens : *Ei qui revelat mysteria et ambulat fraudulenter, et dilatat labia sua ne commiscearis* (Prov., XX). Fugiant ergo qui a consiliis intimis principum sunt, ebrietatem et temulentiam, arcanorum proditricem, et irreparabilium sæpe damnorum invectricem. Deinde, nudo etiam pectore propterea ebrietas depingi potest, quod homines denudet, hoc est ad nuditatem et egestatem sæpe numero redigat, ut jam diximus; quodque pudorem auferat, et ad nudandum se non solum adolescentes, sed et adolescentulas inducere soleat. Quia vix ulla erubescentia ubi vini dominatur copia.

Quarto, vite coronata depingitur, quia fatue homines exhilarat; quam hilaritatem hisce corollis, modo ex vite, modo ex aliis fruticibus vel floribus contextis ostentare solent. Unde hæc eorum vox apud Sapientem : *Coronemus nos rosis antequam marcescant; et nullum sit pratum quod non pertranseat luxuria nostra. Nemo nostrum exors sit luxuriæ nostræ, ubique relinquamus signa lætitiæ* (c. II). De his quoque intelligi potest agere propheta Isaias dicens : *Væ coronæ superbiæ, ebriis Ephraim, et flori decidenti, gloriæ exultationis ejus qui erant in vertice vallis pinguissimæ errantes a vino. Pedibus conculcabitur corona superbiæ ebriorum Ephraim, et erit flos decidens gloria exultationis ejus, qui est super verticem vallis pinguem, quasi temporaneum ante maturitatem autumni* (c. XXVIII). Sic et antiqui deos suos coronarunt speciali corona, Jovem oleastro et quercu, Martem gramine, Apollinem lauro et hyacintho, Herculem populo et apio, Venerem amomo, Minervam olea, Proserpinam narcisso, Cererem spica et papavere, Bacchum hedera et palmite. Cum ergo Bacchus deus sit ebrietatis et ebriorum, hac ipsa vite etiam ipsi recte exhibentur coronati, in signum, ut dixi, jucunditatis fatuæ quam parit ebrietas, de qua iterum III : *Omnem mentem vinum vertit in securitatem et jucunditatem, et non meminit omnem tristitiam.*

Quinto, ebrietas cornibus ornatur quia elevat et inflat, superbiamque et animositatem generat. Hinc facile de ebrietate ad arma consurgitur, calicibusque tela succedunt, pro vino sanguis effunditur, et ipsum sanguinem vina fuderunt. Quam fortes sibi homines videntur in vino : « Barbari in ferrum ruunt, vulgus in rixas, inquit Ambrosius (cap. XII, *de Elia et Jejunio*). » Unde etiam Sapiens dicit : *Tumultuosa res est ebrietas* (Prov., XX). Propter eamdem causam tigridi insidere depingitur, est enim illa miræ velocitatis, virtutis et crudelitatis. Sic indicatur ebrios ad iram concitatos, protervos esse, et sine deliberatione in ferrum ruere, et crudeli-

tatem exercere, a qua plane alieni forent, si temulentia abesset, si vini calor sanguinem non adureret et cor non inflammaret, sicque ad choleram aptum et immite efficeret. Unde sanctus Ambrosius sic de illis loquitur: « Vocem amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardescunt, sensu excedunt; omnes sibi æquales in vino videntur, nullus inferior; non pauper diviti cedit, non infirmus valido, non ignobilis honorato. » Hæc ergo sunt cornua ebrietatis, hæc tigridis immitis insignia.

LECTIO SEXTA.

DE INANI EXCUSATIONE EBRIORUM.

Sed dicunt ebrii in excusationem suam: Vinum a Deo creatum est, ergo illo oportet uti, et quidem in copia ut licet, aut alias non licebit se unquam recreare. Respondet Sapiens: *Vinum creatum est a Deo non in ebrietatem, sed in jucunditatem.* Atque utinam scirent homines hujus sæculi, hanc jucunditatem intra terminos suos tueri illibatam; hoc enim et nos eis indulgemus. Verum illa in dissolutionem vertitur et lasciviam. Utinam illud intelligerent quod apud Tobiam habemus: *Cum timore Domini convivium exercebant* (c. IX); et in lib. *Judith*): *Fiat populus jucundus secundum faciem sanctorum* (c. XVI), hoc est, sicut decebat populum sanctum, et verum Deum colentem. Verum modo mensæ quæ jucunditatem sapiunt, ita ingluviem et temulentiam commiscent, ut jam non a veri Dei cultoribus censeas instrui, sed a Bacchi potius adoratoribus.

Alii vero sunt qui, ubi in aliqua gravia incommoda ob ebrietatem inciderint, dicunt: « Utinam non esset vinum! » Sed et hi quoque plane stolide loquuntur. Unde contra eos sic Chrysostomus: « O amentiam singularem, o stoliditatem inauditam! Alii delinquunt, et Dei tui dona criminaris; putasne a vino hoc factum malum? Non fecit vinum certe, sed incontinentia eorum qui vino abusi sunt. Dicas: Utinam non esset ebrietas, non essent deliciæ; si vero dicis: Utinam non esset vinum, ordine paulatim progrediens, optabis ne sit ferrum propter homicidium, ne sit nox propter fures, ne sit lux propter calumniatores, ne sit femina propter adulterium, et sic omnia Dei opera tibi destruentur. Non igitur dicas, mentis enim istud est diabolicæ; nec vinum, sed ebrietatem crimineris. Et ebrio, cum in se fuerit reversus, omni dedecore suo prius descripto, dicas datum esse vinum ad lætitiam, non ad turpitudinem nostram: datum est ut rideamus, non ut derideamur; ut recte valeamus, non ut ægrotemus; ut imbecilla corpora reficiamus, non ut robur animi dejiciamus; honoravit te hoc munere Deus, cur inhonestas propter intemperantiam bibendi teipsum?» Hæc sanctus Chrysostomus (hom. LVIII, *in Matth.*).

Secundo dicunt: « Non ego ebrietatem amo, sed oportet amico satisfacere, si enim ad convivium vocatum non tracto liberaliter, et quantum voluerit potum submministro, sine gratia eum dimitto. » Respondet Augustinus: « Non sit tibi amicus qui te Deo vult facere inimicum, qui et tuus et suus est inimicus. Si et te et alium inebriaveris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum. Et ideo sapienter considera, si justum sit te a Deo separes, dum te ebrioso conjungis. Ad extremum, tu eum noli adjurare, noli cogere; sed in potestate illius dimitte, ut quantum sibi placuerit bibat; et si se inebriare voluerit, vel solus pereat, et non ambo pereatis (serm. CCXXXI, *de Temp.*). » « O infelicitas generis humani, addit ibidem Augustinus, quam multi inveniuntur qui ebriosos et luxuriosos amplius quam oportet cogunt bibere, et ante ostium pauperibus petentibus vel calicem dissimulant dare? Nec attendunt quia illud quod luxuriosis videntur ingerere, Christus in pauperibus deberet accipere, qui dixit: *Quod fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis.* Sed qui tales sunt, quando alios in nimio potu sepeliunt, pauperi eleemosynam petenti dicunt: Vade, vade in ante, et dabit tibi Deus. Quid est vero quod dicit, vade in ante, et dabit tibi Deus, nisi, vade ad illum hominem qui habet Deum, quia daturus est Deum? Ac sic ore suo confitentur apud se Deum non esse, quo inspirante possent pauperibus erogare. » Hæc iterum Augustinus, perstringens ebriosos immisericordes.

Tertio dicunt aliqui: « Persona potens me coegit, et societati satisfaciendum fuit, nec potui aliter. » Respondet sanctus Augustinus: « Ad excusandas excusationes in peccatis ista prætendimus; et quod implere nolumus, non potuisse nos dicimus. Nolle, in culpa est nostra, et non posse, prætenditur. Etiamsi ad hoc veniretur, ut tibi diceretur: Aut bibas, aut morieris; melius erat ut caro tua sobria occideretur, quam per ebrietatem anima moreretur. Sed excusatio ista falso objicitur. Ipsi enim reges, et quicumque sunt alii potentes, quia, Deo propitio, et Christiani sunt, et pru-

dentes, et sobrii, et toto corde Deum timentes, si te viderent definivisse ut eis non acquiescas pro timore Dei inebriari; et si sub hora videantur irasci, postea vero te in grandi admiratione suscipiunt, dicentes: Quantum cum illo egimus, quantis eum minis et terroribus fatigavimus, et tamen nunquam eum a sobrietate separare potuimus. Nam et Deus qui te videt propter ejus amorem inebriari non velle, ipse tibi gratiam illorum dabit, qui te, ut amplius biberes, videbantur hortari et cogere. Ille qui ebrietati resistit, si cum Dei adjutorio perseverare voluerit, et pro ipsa ille aliquas pertulerit tribulationes, omnia ei Dominus ad martyrii gloriam reputabit (serm. CCXXXIII, *de Tempore*). »

Quarto, dicunt alii se siti frequenter premi, oportere eam extinguere; seque consuetudine bibendi ita implicatos, ut sine maxima difficultate, imo nec sine periculo sanitatis, desistere valeant. Respondet Augustinus: « Qui se de hoc malo desiderat liberare, quomodo sibi intervallo dierum potum addendo ad ebrietatis tenebras pervenit; ita paulatim subtrahendo, ad sobrietatis lucem redeat. Qui si semel totum quod amplius accipiebat, subtraxerit, ubi nimia siti cœperit exardescere, cum grandi amaritudine clamat et dicit, malle se mori quam sibi bibendi vel inebriandi consuetudinem tollere, nec attendit quod tolerabilius erat illi in carne mori, quam per ebrietatem in anima interfici. Et ideo, ut nec ardorem nimium patiatur, et de tam gravi malo quod patitur, liberetur; sicut jam dictum est, per intervalla dierum sibi aliquid de nimietate potus subtrahat, quo usque ad rationabilem consuetudinem redeat. Qui hoc ita, ut diximus, per partes subducere voluerit, et de ebrietate liberabitur, et illam intolerabilem pœnam non patietur. » Hoc iterum est sanum consilium sancti Augustini.

Postremo dicunt et aliqui, exiguum istud esse peccatum ebrietatis, contra quod consuetudo obtinuerit, et quodammodo præscripserit. Hanc rationem quorumdam afferens sanctus Augustinus, sic dicit: « Tanta infelicitate se inebriant homines, quia putant ebrietatem aut parvum, aut nullum peccatum esse. Sed pro illa ignorantia maxime sacerdotes in die judicii reddituri sunt rationem, si commissis sibi populis quæ vel quanta mala de ebrietate nascuntur, assidue noluerint prædicare. Qui ergo credit ebrietatem esse parvum peccatum, si se non emendaverit, et pro ebrietate ipsa pœnitentiam non egerit, cum adulteris et homicidis æterna sine remedio pœna illum cruciabit, secundum illud quod ipsi bene nostis beatum Apostolum prædicasse: *Neque*, inquit, *fornicarii, neque idolis servientes, neque molles, neque masculorum concubitores, neque avari, neque adulteri, neque ebriosi regnum Dei possidebunt.* Videte, ebriosos cum fornicatoribus et idolis servientibus, et masculorum concubitoribus, et adulteris Apostolus hic conjunxit; sciant ergo hi consuetudine improba peccatum non diminui, quin potius augeri, nam consuetudo sine veritate, vetustas erroris est; non ergo hominum consuetudo ad prava ducentium, et ad perniciem currentium, sed Dei veritas quæ per prophetas, per Apostolos, per ipsam Domini vocem nobis innotescit, sequenda est, nisi interitum et perditionem adamemus. Neque erit illis minus supplicium, quin potius supplicii incrementum, ebriosi accipient, ex multitudine peccantium, et consortio eorum qui, simili culpa colligati, simili pœna involventur. »

Neque vero illi solum qui inebriant se graviter peccant, sed et illi qui ad ebrietatem alios inducunt. Unde Ambrosius sic eos arguit: « Rogas ad jucunditatem, cogis ad mortem. Invitas ad prandium, efferre vis ad sepulcrum. Cibos promittis, tormenta irrogas. Vina prætendis, venena suffundis. Omne quod nocet venenum est. Tollit sensus, viscera exurit, somnum infert, caput vexat. Etiam major vis vini quam veneni est. Venenum vino excluditur, non veneno vinum. Deus merito per Moysen non solum veneno, sed veneno draconum vinum comparat (*Deuter.*, XXIII). Veneno caro vulneratur, vino mens. Noxia ebrietas corpori, crimen adjungit et menti. Adverte etiam et perfidiæ venenum vini declaratum nomine. Ait enim de his qui nesciunt Deum: « De vinea Sodomorum vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhæ. Vita fellis, uva eorum, et botrus amaritudinis (*De Jejunio*, cap. XXIV). »

LECTIO SEPTIMA.

DE LONGITUDINE MURI GULÆ.

Muri nostri longitudo agnoscitur ex variis hominum generibus qui ad illum construendum concurrunt, quique quotidie opus suum continuant. Ita enim invaluit vitium crapulæ et ebrietatis, ut passim irrideantur in conviviis qui se vino sive potu non ingurgitant, solentque per inimicam amicitiam se mutuo homines adjurare et adigere ad mutuam ebrietatem.

Ac primo quidem huic vitio sunt ob-

noxii multi inter magnates, de quibus conqueritur Sapiens: *Væ tibi, terra cujus rex puer est, et cujus principes mane comedunt.* Et hi quidem speciali reprehensione digni, qui aliis semper consilio, judicio, exemplo præire tenentur. Soletque hæc ebrietas principum et magnatum non parum nocumenti reipublicæ adferre, maxime si regnet in eis qui exercitus ductare populosque debent regere. Unde Valerius Maximus sic de Annibale loquitur: « Campana luxuria perquam utilis civitati nostræ fuit; invictum enim armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum militi Romano tradidit (lib. IX). » Illa vigilantissimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, unguentorum fragrantia, Veneris usu lasciviore ad somnum et delicias evocavit; ac tum demum confracta et contusa punica feritas fuit. Quid ergo his vitiis fœdius, quid etiam damnosius, quibus virtus atteritur, animique pariter et corporis vires expugnantur? adeo ut nescias ab hostibusne an ab illis capi perniciosius sit. Quanta mala invehat magnatum mensa ebria, satis docent Herodis, Holofernis, Balthazaris, aliorumque exempla. Adde et Alexandri Macedonis exemplum antiquum, qui Clitum sibi carissimum ac fidelissimum inter epulas transfodit, et intellecto facinore mori voluit, certe debuit. Atque ipse Herculeano postea cypho periit.

Secundo, huic vitio obnoxii sunt huicque structuræ cooperantur, non solum nobiles et potentes, sed et quilibet cujuslibet sortis opulenti hujus sæculi. Mirum profecto, quanto luxu convivia instruantur, quam profuso mero illa exundent. Hos arguit propheta Amos: *Væ qui opulenti estis in Sion, et lascivitis in stratis vestris; qui comeditis agnum de grege, et vitulos de medio armenti; qui canitis ad vocem psalterii, bibentes vinum in phialis, et optimo unguento delibuti, et nihil compatiebantur super contritione Joseph* (c. VI). Describit porro opulentorum horum convivia sanctus Ambrosius, quasi pugnas et prælia ubi cyphi dispositi instar aciei ordinatæ ad præliandum. Sic enim dicit: « Primo, minoribus poculis veluti velitari pugna præluditur, et sicut tragœdiarum actores, primo sensim vocem excitant, donec vivæ vocis aperiant iter, ut postea magis possint clamoribus personare; ita isti quoque in principio prælusoriis se exercent poculis, ut irritent sitim, ne forte restinguant eam, et satiati postea bibere non possint. Ergo ubi res calere cœperit, majoribus poculis fervor inardescit. Aridus cibus siti exæstuat, et ubi imminui vasa cœperint, potu meraciore reparantur. Certant pocula cum ferculis, et inter moras sæpe geminantur. Deinde procedente potu longius, contentiones diversæ, et magna certamina, quis bibendo percellat. Nota gravis, si quis se excuset, si quis temperandum forte vinum putet. Et hæc donec ad mensas perveniatur secundas. At ubi consummatæ fuerint culpæ, putes jam esse surgendum; tunc de integro potum instaurant suum, et cum consummaverint, tunc inchoare se dicunt; tunc deferuntur phialæ, tunc magni crateres quasi instrumenta bellorum. Ac ne immoderatum hoc arbitreris, mensura proponitur, certatur sub judice, sub lege decernitur. Agonothetes illic furor est, stipendium debilitas, victoriæ præmium culpa; pendet anceps diu, et dubius belli eventus. Furor enim illic est peculiaris (*De Jejunio et Elia* (cap. XIII). » Hæc ille.

Idem quoque Ambrosius irridet illam consuetudinem ebrietatis illicem, qua bibitur ad sanitatem magnatum et regum, ad sanitatem imperatorum: « Bibamus, inquiunt, pro salute imperatorum, videtur non amare imperatorem, qui pro ejus salute non biberit. Qui non biberit sit reus in devotione. O piæ devotionis obsequium, o stultitia hominum, qui ebrietatem sacrificium putant! In hoc advertendum illud Apostoli: *Obsecro fieri postulationes, orationes, obsecrationes, gratiarum actiones, pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietem et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate.* Hi porro compotatores nesciunt has obsecrationes, et postulationes, et apprecationes in templis peragendas. Aut certe non sufficit eis ibi eas perfunctorie peragere; in mensis plenius reservant perficiendas, donec multiplicitate sanitatum insani, ad asotiam pertigerint et ebrietatem. Hanc ergo piam devotionem, piumque obsequium in reges et principes profusum, sed in Deum non raro impie redundantem, subsannat et condemnat sanctus Ambrosius ac alii sancti Patres.

Tertio, huic muro ædificando certatim operam suam afferunt adolescentes et juvenes. Hi enim vix pubertatis annos attigerunt, quin potationibus et comessationibus sese dedant; ludibrio habendi a consodalibus, si bibere et se ingurgitare non probe noverint. Norunt id parentes, et sæpe suo malo gravique familiæ incommodo. Nam plerique eorum cum prodigo decoquunt et abliguriunt patrimonia, in cauponis et vinolentia, in crapula et luxuria. Cui malo obviare optant parentes, sed

sæpenumero sero nimis, dum jam incorrigibiles sunt effecti. Hinc illa antiquitus pronunciata in filios immorigeros et prodigos sententia: *Si genuerit homo filium contumacem et protervum, apprehendent eum, et ducent ad seniores civitatis, et ad portam judicii, dicentque: Filius noster iste protervus comessationibus vacat et luxuriæ atque conviviis, lapidibus eum obruet populus civitatis, et morietur, ut auferatur malum de medio vestri, et universus Israel audiens pertimescat* (Deut., XXI). Hæc est ergo pœna juventutis inobedientis, luxuriosæ et ebriosæ, quæ si nova lege sanciretur, multos hoc ævo deterreret his vitiis mire deditos. Sed et hi norunt modos invenire quibus suas promoveant ebrietates, per varias nimirum amasiarum sanitates; et conantur nonnunquam tot ebibere calices quot litteras nomen amasiæ habet. Sic bibunt ad numerum, antiquos idololatras imitantes, qui in deorum vel dearum suarum honorem tot bibebant cyathos, quot litteras continebat nomen, ut docet Martinus Delrio, in *Adagiis* (adag. 810).

Quarto, etiam senes structuræ hujus muri se impendunt, quia et crapulæ, et ebrietati inveniuntur addicti, cum tamen hi sobrietatis exemplo cæteris præire deberent. Propterea senem fatuum se odisse dicit Sapiens, eum nimirum odio dignum judicans, qui cum jam senio ex parte tremulus sit, nihilominus ut fatuus juvenculus simposiis, cantu, popinis, et conversatione ludibricorum et lascivorum delectatur. Melius Berzelai, qui cum invitaretur a rege Davide ad regiam mensam, respondit: *Octogenarius sum hodie, numquid vigent sensus mei ad discernendum suave aut amarum, aut delectare potest servum tuum cibus aut potus, vel audire possum ultra vocem cantorum atque cantatricum? Non indigeo hac vicissitudine, sed obsecro ut revertar servus tuus, et moriar in civitate mea et sepeliar juxta sepulcrum patris mei et matris mæ* (II *Reg.*, XII).

Quinto, notum est quomodo tenuioris fortunæ homines, artifices cujuslibet sortis, huic structuræ cooperantur; quomodo ingluviei et crapulæ sese immergant. Omni oblata occasione, sæpe totos se exhauriunt in popinis, ut amicam et coalumnam suam ebrietatem foveant; uno die expendunt quod in plurium dierum refectionem pro se et familia erat impendendum, ita ut ad inopiam redigantur, de qua re supra iterum diximus. Recte de illis dixit quidam: « Isti bursam ad nummorum vomitum, et arcam invitant ad pecuniæ nauseam, ut exactori stomacho possint audacius adulari. Interius ventrem ciborum et potuum locupletant divitiis, exterius nudi, et in paupertate positi. Hæc est introductio per quam quis furandi artem ingreditur; hæc morbos parit et seminat egestatem. Hoc vero eis frequenter contingit, ob pravam quorumdam societatem, qui enim ebriosis et prodigis se associat, similis illis mox redditur. Et certe non absimiles sunt quidam magneti qui trahit ad se annulum ferreum: annulus quoque ille virtute sibi communicata dicitur et alterum attrahere, et ille tertium, et tertius quartum; sicque fit quasi catena per attractionem annulorum. Sic revera dæmon in quibusdam operatur; delectatione enim potus aliquem ad se trahit ebriosum, et ille tertium, et tertius quartum; sicque caupona fit plena, in qua est quædam concatenatio ebriosorum Hoc ut plurimum diebus festivis reperies in quibus se mutuo ad pocula invitant et trahunt, ita ut dum corpore quandoque agunt in templo, jam corde sunt in taberna et symposio, quibusque sociis sint usuri meditantur in oratorio. Id vero istis diebus maxime fieri, satis patebit, si cauponum registra velis consulere, et dies quibus isti sub credito vacarunt crapulæ, annotare; et hoc maxime dolendum inter Christianos.

Sexto, non desunt etiam in femineo sexu quæ huic ædificio maledicto cooperantur, temulentiam sectantes. De his dixit Ecclesiasticus: *Mulier ebriosa, ira et contumelia magna, et turpitudo ejus non tegetur.* Has describens sanctus Ambrosius sic ait: « Sed quid de viris loquamur, quando etiam feminæ quas oportet sollicitiorem castitatis sobrietatisque adhibere custodiam, usque ad ebrietatem bibunt? Deinde surgentes, quas etiam inter secreta domus vel audiri ab alienis non convenit, vel videri, prodire audent in publicum, non velato capite, vultu procaci. Apostolus mulieres tacere etiam in ecclesia jubet, viros suos domi præcipit interrogare. Illæ in plateis inverecundos sub conspectu adolescentulorum intemperantium choros ducunt, jactantes comam, trahentes tunicas, scissæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, saltantes pedibus, personantes vocibus, irritantes in se juvenum libidines motu histrionico, petulanti oculo, dedecoroso ludibrio. Spectat corona adolescentium, et fit miserabile theatrum. Inter saltantium lapsus, ocello impuro, et contaminato aspectu, terra turpi saltatione polluitur, quæ obscenis cantibus, verberatur (*de Elia et Jejunio*, c. XVIII). » Olim vini

usus, teste Valerio Maximo (lib. II), Romanis feminis ignotus fuit, ne, scilicet, in aliquod dedecus prolaberentur, quia proximus a Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit; quæcumque enim femina vini usum immoderate appetit, virtutibus januam claudit et delictis aperit.

Septimo, etiam ecclesiastici, sacerdotes, religiosi, hunc murum maledictum amplificant; quod maxime dolendum est, quando quidem aliis exemplo præire deberent. Certe nonnisi id infirmis scandalum, sacerdotio probrum, et propriæ conscientiæ gravem reatum, conflare potest. De qua re conquerebatur Isaias: *Sacerdos et propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt a vino. Erraverunt in ebrietate, ignoraverunt judicium* (cap. XXVIII). Interim antiquitus gravissime puniebatur ebrietas in sacerdotibus, imo in laicis. Unde Burchardus, Vormatiensis episcopus, hunc adfert canonem ex *Pœnitentiali* Theodori: « Sacerdos quilibet si inebrietur per ignorantiam, septem dies pœniteat in pane et aqua; si per negligentiam, quindecim dies; si per contemptum, quadraginta dies. Diaconus vel monachus secundum ordinem, ut scriptum est, ceu et reliqui clerici et ministri juxta ordinem, judicio sacerdotis pœniteant. Laici, velut vota non habentes, si inebriantur, arguantur a sacerdote, quod ebriosi regnum Dei non possidebunt, et interitus sit ebrietas, et compellat ipsos pœnitere. Qui cogit hominem ut inebrietur humanitatis gratia acerrime corripiatur, et septem dies pœniteat; si per contemptum, triginta dies. Nullus Christianus alium Christianum plus bibere cogat quam naturæ sufficiat (lib. *Quatuordecim decret.*). » Quod si fecerit, juxta id quod in *Pœnitentiali* habetur, pœniteat. Et ejusdem libri, c. XIII, ex *Pœnitentiali Romano*: « Qui per ebrietatem vomitum facit, si presbyter aut diaconus est, quadraginta dies pœniteat; si monachus, triginta dies pœniteat; si clericus, viginti dies; si laicus, quindecim dies. Item c. XIV ex *Pœnitentiali* Bedæ: Laicus si per ebrietatem vomitum facit, tres dies a carne et vino et cerevisia abstineat. Rursum c. XV ex eodem: Si quis per nequitiam alium inebriat, quadraginta dies pœniteat. Quod si consuetudinem habuerit, communione privetur, donec digne pœniteat, et emendationem promittat. Hæc ibi.

De ebrietate vitanda a sacerdotibus dixi in *Virga Aaronis*, (tract. IV), lect. 11, et infra exempla proponemus.

Ex his itaque patet quantopere se extendat murus iste, tot concurrentibus structoribus impiis, ita ut merito asseramus magnam partem hominum propter gulam perire et propterea dicat Isaias: *Dilatavit infernus os suum absque termino, et descendent fortes ejus, et populus ejus.* Agit enim contra gulosos, de quibus præcesserat: *Cythara, et lyra, et tympanum, et tibia, et vinum in conviviis vestris, et opus Domini non respicitis, nec opera manuum ejus consideratis.* Ubi cum dicit quod infernus aperuit os suum absque termino, ad deglutiendum gulones illos, et ebrietatem sectantes, insinuat tanto eos numero futuros, ut opus sit infernum extraordinarie os aperire suum, ad tantam multitudinem absorbendam; sicut cum homini magnus morsus deglutiendus est, os grande aperire dicitur. Insinuatur etiam illis verbis, quod, sicut illi ad satiandum appetitum, et ventrem adimplendum, os suum absque termino aperuerunt, appetitui inordinato finem non imponentes; sic et infernus sine termino os suum aperiet, ut se illis impleat, et ibi operum suorum mercedem accipient: *Opus Domini non respicitis*, inquit, *et opera manuum ejus non consideratis;* quia nimirum effectus generalis gulæ est oblivio operum Dei et beneficiorum ejus. Qui enim de ventre sunt solliciti, vix Dei meminerunt et salutis.

LECTIO OCTAVA.

DE SEPTEM TUBIS CONTRA MURUM GULÆ.

Tubæ declamantes contra murum hunc gulæ, a Satana et ejus cooperatoribus ad fortificandam civitatem suam longe lateque constructum, partim ex dictis intelligi possunt; ordine tamen nostro, septem voces quasi tubas designabimus ex sacris Litteris, murum hunc demolir ipotentes.

Prima tuba est vox divina in lege contra filiosfamilias ebrietati et comessationibus vacantes detonans, quam statim audivimus: *Si homo genuerit filium contumacem et protervum, apprehendent eum, et ducent ad seniores civitatis, et ad portam judicii, dicentque: Filius noster iste protervus comessationibus vacat et luxuriæ atque conviviis, lapidibus eum obruet populus civitatis, et universus Israel audiens pertimescat.* Item *Numerorum* undecimo: *Adhuc carnes erant in dentibus eorum; et ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. Vocatusque est ille locus Sepulcra concupiscentiæ; ibi enim sepelierunt populum qui desideraverat.*

Secunda tuba est vox Domini per pro-

phetas contra idem vitium insonantes. Audi primo prophetam Habacuc: *Væ qui potum dat amico suo, mittens fel suum, et inebrians, ut aspiciat nuditatem ejus, repletus est ignominia pro gloria.* Audi secundo Jeremiam: *Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Bibite, inebriamini, et vomite, et cadite neque surgatis a facie gladii quem ego mittam inter vos.* Audi tertio Isaiam: *Væ qui surgitis mane ad ebrietatem sectandam, et potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis* (c. v). Et iterum: *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem.* Et c. XXII: *Vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, et ad planctum, et ad calvitium, et ad cingulum; et ecce gaudium et lætitia, occidere vitulos, jugulare arietes, comedere carnes, et bibere vinum: Comedamus et bibamus, cras enim moriemur. Et revelata est vox Domini in auribus meis: Si dimittetur iniquitas hæc vobis, donec moriamini, dicit Dominus exercituum.*

Tertia tuba vox est Domini apud Sapientem: *Noli esse in conviviis potatorum, nec in comessationibus eorum qui carnes ad vescendum conferunt; quia vacantes potibus et duntes symbola, consumentur, et vestietur pannis dormitatio.* Et paulo post: *Cui væ? cujus patri væ? cui rixa? cui fovea? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nonne his qui commorantur in vino, et student calicibus epotandis?* Quam fortiter insonat vox ista, quamque efficaci clangore repræsentat ebrietatis damna præcipua? Primo dicit: *Cui væ?* Equidem affert ebrietas væ tam ebrioso quam parentibus ejus; hoc est, pœnam, dolorem, afflictionem gravissimam ratione malorum quæ ex illa promanant. Secundo dicit: *Cui rixæ?* Quia parit illa rixas, parit et contentiones quæ sæpius inter bibendum intercurrunt, cum gravi læsione honoris proximi. Hinc lites, hinc obligatio ad honoris restitutiones. Tertio dicit: *Cui foveæ?* Intelligitque varia impedimenta itineris ebriis objecta, in quæ frequenter impingunt, non sine collisionis periculo, aut etiam necis; dum vel in foveas vel in flumina præcipites ruunt. Quarto dicit: *Cui sine causa vulnera?* Quia non solum contentiones verborum inter ebrios oriuntur, sed etiam ad ferrum consurgitur, et sanguis effunditur, pocula in tela vertuntur si ferrum desit, cyphique in faciem jaciuntur. Sic in vulnera mutua mox insani proruunt; immoderatio enim potus iracundiam concitat, et ruinas multas facit. Deinde etiam vulne[illegible] sine [illegible] consciscunt, frequenti casu ad saxa collisi. Quinto dicit: *Cui suffusio oculorum?* Ratione humorum copiose nimis ex oculis defluentium, et visus aciem obtundentium et suffocantium. Unde ebriosi passim ob copiam catarrhorum defluentium, oculis sanguineis cernuntur, visuque hebetes et lippientes. Possumus et hæc omnia spiritualiter sensu altero accipere: 1. ut per *væ* intelligatur æterna maledictio et damnatio cui animam oppignorat ebriosus; cujus et sunt consortes patres qui filios ebrietati deditos non reprehendunt, non avertunt. 2. Per *foveam* intellige præcipitia varia ad pleraque vitia, in quæ ratione ebrietatis corruit. 3. Per *vulnera* interpretare tot ictus mortales quibus animam suam conficit, quot peccatis se obnoxium reddit. 4. Per *suffusionem oculorum*, designatur hebetudo et cæcitas in oculis cordis; quia tenebræ et caligo interior ira mentem ebriosi obnubilant, ut nihil cernere videatur in negotio salutis.

Quarta tuba est vox evangelica, quæ *Lucæ* XXI insonat: *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate, et curis hujus vitæ, et superveniat in vos repentina dies illa. Tanquam laqueus enim superveniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ.* Item *Matthæi* XXIV: *Sicut in diebus Noe, ita erit adventus Filii hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes et bibentes, nubentes et nuptui tradentes, usque ad eum diem quo intravit Noe in arcam, et non cognoverunt, donec venit diluvium, et tulit omnes, ita erit et adventus Filii hominis.*

Quinta tuba vox est apostolica frequentissime insonans contra ebriosos. Audi *ad Romanos* matutinam tubam illos excitantem, illis aurem fortissime vellicantem: *Fratres, hora est nos de somno surgere, non in comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis, sed induimini Dominum Jesum Christum* (c. XIII). Audi et ad Corinthios: *Nolite errare, neque fornicarii, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt* (c. VI). Denique audi ad *Galatas: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, dissensiones, ebrietates, comessationes, et his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur* (c. V).

Sexta tuba est vox propriæ conscientiæ, illa enim mox remordet; et tandem in fine voce et clangore æterno transfodiet illos: *Ne intuearis vinum quando flavescit,*

cum splenduerit in vitro color ejus: ingreditur blande, sed in novissimo mordebit ut coluber, et sicut regulus venena diffundet (Prov., XXIII). Nempe vinum duplici illectamento ad sui desiderium et concupiscentiam trahit, colore splendido, et sapore delicato. Monet interim Sapiens ne his ejus illecebris vinci nos patiamur et seduci, quin potius exitum nobis repræsentemus, et triste quod adferre solet exitium. Quasi venenum cauda sua profundit instar serpentis, et hoc venenum continuo corrodit conscientiam. Illaque non cessat eis inclamare: *Quem fructum habuistis, in quibus nunc erubescitis?* Hæc vox conscientiæ quosdam æterna afficiet confusione.

Septima tuba vox est divini judicii fletum æternum ebriosis et gulosis interminans: *Expergiscimini, ebrii, et flete, et ululate, omnes qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam periit ab ore vestro* (Joel, I). O tubam, o vocem valido clangore personantem! Sic tota Scriptura, antiqua et nova, plena est vocibus resonantibus contra murum hunc maledictum, in civitate Satanæ a gulosis et ventri deditis constructum, ut illum funditus demoliatur Deo et cœlo adversum.

Admonitio ad ebriosos.

Expergiscimini igitur, ebrii, et dum tempus est flete et ululate, si fletum et ululatum æternum optatis evadere. Divinæ vocis clangor insonat, aurem vobis mentemque vellicans, ut veternum et lethiferum somnum, internos animi oculos vobis obserantem et consopientem, illico excutiatis. Quid vero clamat? *Expergiscimini*, inquit, *et flete*. Quasi dicat: An forte tempus est somno profundo indulgendi, quando æternæ mortis jam proxime vobis discrimen imminet? Expergiscimini, et excusso lethargo aperite oculos, ut divinæ justitiæ mucronem tot ebrietatum aliorumque scelerum ebrietati affinium vindicem, cervici vestro incumbentem, et subitam ac felicem mortem minitantem intueri cominus valeatis. Ubi ratio qua a Deo præditi estis? Ubi judicium, ubi intellectus, si non videatis nec præcaveatis æternum non finiendam ruinam? Expergiscimi, et considerate mala innumera quæ ebrietas parit et accumulat, in caput vestrum tandem ruitura. Hisque consideratis, in melius dirigite infortunatam vitam vestram, ad sobrietatis et pietatis regulam ordinate illam. Iram Dei placate, ejus gratiam conciliate, pro anteactæ vitæ delictis et tot dissolutionibus temulentiæ, ejus majestatem obsecrate. An vera fides in vobis est judicii futuri, in quo ineunda ratio totius vitæ coram severissimo tribunali divinæ justitiæ? An vere Christiani estis? Cur ergo non ut Christiani, sed ut athæi, ut Sardanapali, ut Epicuri, vitam traducitis? Cur sic ætatis floridæ maximam partem conteritis, quasi post hanc morientem vitam, altera non intermoritura mox secutura non foret? ubi fides vestra de animæ immortalitate donanda, quandoquidem bibentes sicut aquam iniquitatem, quasi in vanum accepistis eam? quam porro rationem dabitis Judici de tot ebrietatibus, de tam prodiga effusione bonorum vobis ab illo congreditorum, de tot rixis domesticis, quibus familiam, uxorem, proles divexastis temulenti? quid de blasphemiis et juramentis? quid de scandalo et pravo exemplo inde ortis? quid de contentionibus, injuriis et percussionibus proximo, suadente ebrietate, inflictis? Expergiscimini igitur, ebrii, de profundo isto sopore oculos claudente; expergiscimini, tam sonora tot præconum voce, tam valido tubæ divinæ clangore commonefacti. Perterreat mentes vestras divini judicii rigor, qui si modo vos subita morte non conterit, paulatim nihilominus de peccatis in peccata, de præcipitiis in præcipitia ruere permittit, donec in reprobum sensum traditi, graviori postmodum supplicio æternum intereatis. Finis enim eorum qui ventri indulgent et voluptatibus carnis, interitus est, inclamat apostolica tuba; quod si ad illius sonitum comminantem non expergiscimini, saltem ad vocem eorum qui ob similia vestris peccata, in flammis ululant fletu et ululatu æterno, ne obsurdescatis. Hi sunt commilitones vestri, comessatores, combibones, inclamantes cum evangelico illo epulone ad fratres suos et socios, ne in eumdem locum tormentorum veniant, eorum suppliciis incrementum illaturi. Expergefaciant vos illi, clamore suo insano sanos vos reddant, ne de die in diem procrastinantes interitui approximetis. Cur in senectam emendationem differentes indormitis, et tanquam mancipia carnis et Satanæ, vereque rebelles Deo et lumini ejus, solitam initis viam in tartara præcipitem? Quando speratis a peccatis libertatem, et cum Deo ineundam a vobis pacem? An forte florida ætate luxuriis, comessationibus aliisque vitiis incalescente, putatis frigidam senectam, sobrietati, pietati virtutibusque aliis posse incalescere? An nescitis illud: *Promissio nequam perdidit multos.* Hoc conqueruntur vestri in symposiis et poculis consodales, æternæ

jam nèc addicti, igne et sulphure potati, spiritu procellarum temulenti, quia emendationem procrastinantes cita ruina jacuerunt oppressi. O quam refertus est infernorum locus corvis illis qui, nolentes gemere, et cito reverti cum columba, inclamantes, cras, cras, æternæ mortis jaculo sunt confixi! De his propheta Sophonias: *Vox cantantis in fenestra, corvus in superliminari.* Indigitat enim homines leves et voluptatis amatores, in fenestris tabernarum lasciva cantica decantantes. Hi nempe si de conversione agatur, nunquam *hodie* canunt, sed semper *cras*, ut corvi nigri, ab arca, id est gratia Dei extranei. Hi insuper liminari hujus vitæ tandem æternum intereunt, et cantus eorum vertitur in ululatum. Expergiscimini igitur, ebrii, ad vocem eorum; illa dum tempus est, *dum hodie cognominatur*, penetret corda vestra, ne crastinum non inveniatis, ne configat repente Deus, qui *visitat super viros defixos in fæcibus suis*, et calicem illis propinat cujus fæx non est exinanita, de quo bibere coguntur omnes peccatores terræ. Absit ut illorum vos numero accenseri oporteat, qui inclamant præ angustia spiritus gementes: O utinam dies, utinam hora nobis daretur, qui tot dies et tot horas noctis ac diei inter pocula infeliciter contrivimus, dum foret pœnitentiæ et salubris contritionis hora et tempus! O æternum nos infortunatos! O spem fallacem, quæ nos salaces in fæcibus detinuit, et tandem æternis suppliciis præcipites dedit. O Lazare, o pauperes, quos in vestibulo despeximus jacentes, quam felices estis, quamque fortunati! O aquæ gutta, numquid in æternum te carebimus? Talia inclamant in inferno epulones. Hi eorum gemitus vos commoveant, vos expergefaciant, o ebrii, dum adhuc divina gratia vos expectat, ut ad cor et mentem redeatis, dum necdum clausa est janua pœnitentiæ, ostium misericordiæ. Attendite divitem evangelicum epulantem quotidie splendide; attendite Chrysaurium infelicem infeliciter et sero nimis inclamantem: *Inducias, inducias, vel usque mane*, postquam in comessationibus et luxuriis enutriverat cor suum. Sed mane non invenit, *qui dum hodie cognominatur*, pacem noluit cum Deo inire. *Intelligite, intelligite hæc qui obliviscimini Deum*, vino absorpti, cæcitate ebrietatis percussi, *ne quando rapiat, et non sit qui eripiat.*

LECTIO NONA.

DE SEPTEMPLICI ARIETE CONTRA MURUM GULÆ.

Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea (Psalm. CXXXVI).

Cum septem tubis murum hunc gulæ maledictum demolientibus, admoveamus et septem machinas quæ plurimum roboris habent ad destruendum illum usque ad fundamentum. Sunt autem hæ machinæ, septem considerationes, efficaciter huic vitio gulæ obnitentes, et instar arietum belli, structuram illius Deo adversam validissime concutientes.

Primus aries est consideratio efficax singularis abstinentiæ Christi, qui in carnem venit, ut satisfaceret pro peccato gulæ, per quod omne peccatum intravit in genus humanum. Ideo carnem suam macerat, tanta abstinentia quadraginta dies et noctes in deserto jejunans, ut exemplo foret Christianis omnibus, doceretque gulæ vitium fugere, et contra illud continue obsistere et pugnare. Quasi nisi quis illud evicerit, facile superabitur ab aliis vitiis, illo vero superato, facilius etiam alia superabit. Qui enim vitia quæ intus sunt exstinxerit, nullo negotio ea quæ foris adversantur, proteret et conculcabit. Ergo sensualitati resistat Christianus, Christum caput suum et ducem secutus, ad mentemque reducat acetum illud cum felle mixtum, quo ipse potatus fuit; sitim quoque qua erat arefactus et supra modum adustus, ut satisfaceret pro reatu hujus gulæ maledictæ, genus humanum maledictione pessime afficientis.

Secundus aries est consideratio efficax eorum qui, Christum caput suum et ducem secuti, carnem crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis suis, scientes non esse aliam viam ad regnum Dei et Christi. *Non* enim *est regnum Dei esca et potus*, sed regno Dei adversantur illa, nisi ratio temperantiæ obsistat illecebræ. Vide tot athletas in eremo et deserto, per abstinentiam quotidianam huic illecebræ et voracitati gulæ bellum indicentes, carnem macerantes et concupiscentiam subientes. Intuere tot religiosos greges in claustris, agentes in cinere et cilicio, in jejunio et austeritate, et hoc quidem nonnisi ut hoc vitium funditus demoliantur, et procul a se eliminent.

Tertius aries quatiens murum hunc gulæ illumque destruens, est efficax consideratio judicii valde præposteri et inordinati, dum homo, gulæ ventrique ser-

viens, curam gerit corporis mox a vermibus devorandi, illud cibo potuque exsaturat ac impinguat; animam vero inanem, bonorumque operum exsortem reddit, et ad omnia hebetem. Illius porro gerenda cura erat, bonorum operum fructu impinguanda, esca spirituali reficienda, postmodum æterno cibo potitura: « Esca ventri, et venter escis. Deus autem et hunc et has destruet. » Quid igitur? « Operamini cibum qui non perit, sed permanet in æternum. » Non anima ob corpus, sed corpus ob animam factum; qua neglecta, nec corpus quidem salutem assequi poterit. Ergo primum illius subeunda sollicitudo, illi cibus, illi providenda salus; sic enim et corpori provisum erit, quum corporis ab anima salus dependeat æterna. Gulæ addictorum saginatum deliciis corpus infelici vinculo colligatum, in tormentis etiam jugiter sociabitur, ob societatem in vitiis. Quapropter sanctus Bernardus sic alloquitur corpus: « Noli, o corpus, noli præripere tempora, potes enim impedire animæ salutem, tuam operari non potes. Patere, ut nunc anima pro se laboret; magis autem ei collabora, in jejuniis, in vigiliis, in siti et fame, in frigore, si opus est, et nuditate, si compateris, et conregnabis. In brevi cadaver, putidum et putridum simul fies, et decor omnis in saniem convertetur, ut quid ergo temporali qualibet delectatione contristas et lædis hospitem tam nobilem, qui hospitatur in te, ut reducat te ad regionem viventium, de regione umbræ mortis? Tota salus tua pendet de ejus salute, tota reparatio tua de ejus reparatione; quia propter illam mortale hoc induet immortalitatem, corruptibile hoc induet incorruptionem: propter illam veniet ille, qui reformabit suæ configurans corpori claritatis te. Noli ergo, o misera caro, insipiens, cæca, demens, et prorsus insana, transitorias quærere consolationes et delectationes, ne indigna judiceris hac gloria, magis autem ne contingat excruciari pœna æterna (serm. VI, *de Adventu*). » In hunc fere modum sparsim loquitur Bernardus, sermone isto sexto, ut a gula aliisque delectationibus sensualibus deterreat homines terrenos et animales, nobiliorem sui partem, animam scilicet, negligentes, et spiritum Dei ea suffocantes.

Quartus aries et machina hunc murum dissolvere potens, est efficax consideratio brevitatis et vilitatis, quæ in delectatione gulæ reperitur. Quam enim velociter pertransit illa, quasi numquam fuerit? interim relinquit post se vestigia remordentis conscientiæ, pœnitudinis, confusionis et reatum æternæ damnationis æternique doloris: *Breve enim est quod delectat, æternum quod cruciat: voluptas modica, pœna infinita.* E contra, si quis tentationi, sensualitati et ejus illectamentis resistat, si appetitum inordinatum mortificet, pro passione modica perpetuam assequitur gloriam. Unde caro ad tempus vivit, inde spiritus æternum cruciatur et ingemiscit, quo vero plus caro punitur in hac vita, tanto plus gaudii assequitur in futura. Vide Lazarum esurientem in hoc sæculo, ab angelis in sinum Abrahæ deportatum; vide divitem epulantem quotidie splendide, detrusum in infernum, aquæ guttam exposcentem. Sic in morte miseriæ patienter toleratæ deliciis, deliciæ vero et epulæ miseriis non intermorituris commutantur. Elige, dum tempus est, quam optaris sortem, elige cui volueris numero accenseri.

Quintus aries est consideratio efficax indignitatis quam homo committit, dum os illud quo sæpe sacratissimum Christi Jesu corpus sumit, instrumentum debet fieri gulæ et vomitus quandoque sordidissimi; instrumentumque Satanæ, per quod peccatum introducit, animam sæpissime coinquinans per gulam, coinquinato corpore. Sic nempe os quod organum esse debet et ostium vitæ, in panis angelorum vivifica manducatione, fit organum et ostium mortis æternæ, per continuationem crapulæ. Illudque idem os quod ad benedicendum Domino datum esse sacra testantur eloquia, post crapulam in spurca colloquia, in detractiones et maledictiones, in juramenta et alia indigna se facile effundit; fitque obstaculum divinæ gratiæ, quod instrumentum esse debuerat æternæ gloriæ.

Sextus aries est consideratio efficax impensæ inutilis et damnosæ, quam affert ingluties et crapula; obligationis quoque quam habet unusquisque erga pauperes, quibus superflua ex divino sunt præcepto eroganda. Eheu! Voluptas linguæ vix ducrum habet latitudinem digitorum, et huic tam modicæ parti, tam brevi delectationi, aer, terra, mare, vix sufficiunt. Interim propter fovendam linguæ gulæque voluptatem, etiam aliena diripiuntur, pauperes spolia patiuntur, injustitiæ variæ committuntur; ita ut fames inopum transeat in delicias opulentorum. Horum enim spoliis sæpius splendida cernitur mensa magnatum, judicum, officiatorum, advocatorum, consiliariorum, procuratorum, mercatorum, et aliorum divitum. Ac propter istas mensas opiparas, crapula et ingluvie redundantes, pauperes negliguntur cum im-

misericordia, in vestibulis licet jacentes, inediaque gravi ac morbis et ærumnis confecti. Patet iterum in Lazaro, et in epulone evangelico.

Septimus aries et machina potens contra gulam est efficax consideratio innumerorum malorum gulam comitantium, quæ ex dictis jam satis constare possunt. Lædit enim corporis dispositionem temperatam, variosque morbos ingenerat, calculum, podagram, chiragram, capitis vertigines, stomachi cruditates, oculorum caliginem et suffusionem, viscerum corruptionem et adustionem, totius corporis graveolentiam, et ad omnia inutilitatem. Nam, sicut terra, quando aquæ abundantia nimia oppressa fuerit, suum innatum perdit calorem, perdit autem et vires, et nec ad opus, nec ad generationem est accommodata. Sic et corporis vis mollescit, dissolvitur et diffluit, potu continuo ingurgitata, inutilisque homo redditur, et morbis variis obnoxius, nihil aliud exhalans quam fetores, eructationes, oscitationes, et alias lutulentas impuritates ac superfluitates supra infraque. Hinc sanctus Augustinus sic ait : « Omnes ebriosi tales sunt quales paludes esse videntur. Quid enim in paludibus nascatur, non ignorat charitas vestra ; totum quod ibi nascitur, nullum fructum habere cognoscitur. Nascuntur ibi serpentes, sanguisugæ ; nascuntur ibi ranæ et diversa genera vermium ; quæ magis horrorem possunt generare quam aliquid quod ad victum proficiat exhibere. Istæ enim herbæ, vel arbores, quæ aut in ipsis paludibus, aut circa ripas nasci solent, nihil utilitatis habere videntur ; ita ut annis singulis incendio concrementur. Videte quod de ebrietate nascitur, igni præparatur. Paludes enim sunt, ut dixi, ebriosi quorum prandia ducuntur in noctem, quorum cœnas Lucifer videt, quorum sensus tardi, graves, obtusi, et quodammodo jam sepulti. Sic nimirum graviter lædit corpus, gravissime lædit et animum crapula et ingluvies, hebetem illam plane reddens ad divina, perturbans rationem, languorem generans et tædium ad cœlestia, pronum faciens ad libidinem et omnia vitia, intellectum obnubilans, affectum deordinans, prudentiam et sapientiam evertens, animam quodammodo brutam faciens, verecundiam tollens, insaniam inducens, sicque quidquid in animo et mente, animi mentisque proprium, dehonestans et deturpans (serm. CCXXXI, *de Temp.*). »

Quisquis ergo hæc efficaci consideratione perpenderit, hoc vitium destruere funditus et demoliri conetur, necesse est, si quid ei judicii residuum est aut rationis, si homo esse hominisque honorem in se tueri velit, nec fieri similis jumentis insipientibus.

LECTIO DECIMA.

DE MALEDICTIS OB GULAM.

Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit et ædificaverit civitatem Jericho, etc. (Josue, VI).

Maledictos esse omnes gulæ addictos, quorum deus venter est, Scripturæ testimonia jam prolata satis manifestant ; toties enim huic vitio væ et væ repetunt maledictionis certum in sacris Litteris signum. « Væ qui potentes estis ad miscendam ebrietatem. Væ terræ cujus principes mane comedunt. Cui væ ? Cujus patri væ ? Nonne his qui commorantur in vino, et student calicibus epotandis ? » Ergo maledicti structores hujus muri civitatis Jericho, in primogenito et ultimogenito, in anima et corpore, in præsenti et futura vita, apud Deum et homines. Hoc vero nunc exemplis nobis declarandum est ex sacris Scripturis desumptis, aliisque historiis.

Primo quidem, maledicti illi qui comessationibus, symposiis vacantes, *comedentes et bibentes*, ut loquitur Scriptura ; hoc est, genialibus conviviis cum luxu indulgentes, immemores divinorum judiciorum, et ultionis per præconem justitiæ Noe sibi nisi resipiscerent intentatæ, illico diluvio sunt involuti et obruti æternoque interitu sepulti. Justum utique erat, ut qui quotidie animum, mentem, cor, sensus obruebant et sepeliebant, potus cibique quodam in venas inundante diluvio ; perfecte tandem obruti et sepulti jacerent in aquarum abysso, quantum voluerint epotaturi, sed calicem iræ Domini nunquam exhausturi.

Secundo, maledicti filii Israel, qui pane cœlesti de die in diem a Deo nutriti, nihilominus, ut gulæ satisfacerent, carnes concupiverunt in deserto, sicque divinam in se iram accenderunt. Quapropter tot millia ad sepulcra concupiscentiæ cœlesti ultione prostrata jacuerunt. Quæ quidem sepulcra eorum dicta sunt sepulcra concupiscentiæ, ob hanc carnium malesuadam cupiditatem.

Tertio, maledicti Philistini, qui in convivio genio indulgentes, excæcatum Samsonem produci voluerunt in ludibrium conviventium ; hos enim omnes vino tumulentos et Deo contumeliosos obtrivit ruina, æternoque exitio sepelivit, Samsone

concutiente columnas per spiritum Dei in se insilientem. Sic plures occidit moriens quam fecerat vivens, in justam ebrietatis et illusionis ultionem.

Quarto, maledicti filii Heli sacerdotis, Ophni et Phinees, qui guli dediti rapiebant carnes sacrificii antequam coquerentur, contra fas, contra præceptum legis; id vero faciebant ut accuratius illas gulæ et palato suo apparerent. Verum non diu Dominus hanc gulæ concupiscentiam et scandalum ex ea ortum passus est inultum; nam uterque postmodum in bello infeliciter occubuit, et peccati pœnam mox persensit.

Quinto, maledictus Ammon, qui cum sororem suam Thamar, quam misere deperibat, violenter constuprasset, postmodum a ministris Absalonis in convivio temulentus infeliciter est interemptus, ut jam non solum vino immaderet obrutus, sed et in proprio cruore jaceret immersus.

Sexto, maledictus Balthasar apud Danielem, cui opipare convivanti, et magnatibus ac concubinis suis propinanti vinum in vasis sacris e templo sancto direptis, apparuit manus in pariete regio juxta candelabrum scribens: *Mane, Thecel, Phares. Numeravit Deus regnum tuum, et complevit illud; appensus es in statera, inventus es minus habens, divisum est regnum tuum, et datum Medis et Persis.* Eadem vero nocte jacuit interfectus Balthasar rex, et multi convivæ ejus, qui ad inferos descenderunt generalem noctem sibi consummaturi. Similem sententiam diximus supra imminere unicuique ebrioso, in conviviorum luxu lascivienti cum oblivione Dei.

Septimo, maledictus Holofernes, cui jam crapula, ebrietate et somno sepulto, mulier Hebræa caput, animo plusquam virili, obtruncavit in opprobrium ejus sempiternum, et confusionem totius exercitus sui.

Octavo, si ex Novo Testamento exempla petis, nota est nimis maledictio divitis evangelici, qui ob epulas et luxum quotidianum, sepultus asseritur in inferno. Cujus lingua, frequenter nimis vino madida, jam ab annorum millibus aquæ guttam postulat, nec impetrat.

Nono, maledicti omnes illi de quibus sanctus Petrus: *Deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes, maledictionis filii* (epist. II, c. II). De quibus et sanctus Judas in epistola sua addit: *Hi sunt in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ a vento circumferuntur, arbores autumnales infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus feri maris, despumantes confusiones suas, sidera errantia, quibus procella tenebrarum servata est in æternum.*

Decimo, maledicti omnes illi de quibus idem Judas dicit: *Væ illis qui in via Cain abierunt.* « Quis est, inquit sanctus Basilius, qui maledictionem Cain in seipsum transfert? An non qui vino tremit et vacillat per omnem vitam? Naturali namque firmitate deficiente, necesse est corpus continuo vacillet et moveatur (hom. XIV, *in Ebrietatem*). »

Denique, maledicti omnes qui in ebrietate moriuntur maledictione irrevocabili. Quod si orbem perambules, vel civitates populosas, non paucos tales recenseri audies, qui post temulentiam in rixa interfecti sunt, vel in grassatione nocturna; sicque vomentes cibum et potum, etiam sanguinem evomerunt et vitam. Sic verum est de illis illud Job: *Tenent tympanum et cytharam, et gaudent ad sonitum organi: ducunt in bonis dies suos, et puncto ad inferna descendunt.*

Itaque hi omnes, quos modo e sacris Scripturis recensuimus, structores sunt muri hujus civitatis Satanæ, sub nomine et schemate Jericho a nobis descriptæ: muri, inquam, intemperantiæ et gulæ cooperatores sunt sub Behemot, maledicti hujus operis præfecto; ideoque ejusdem cum ipsa maledictionis et supplicii sunt consortes, infelici fato hinc discedentes.

Possumus vero et plerosque alios ex certis historiis eis adnumerare.

Audi de Zenone imperatore Orientis. « Hic, gulæ et ebrietati deditus, errore mentis sic affici solebat, ut prolapsus a mortuo nihil differret. Cum vero ipsi etiam conjugi Adriadnæ invisus esset, sic inebriatus pro mortuo in monumentum imperatorum ab illa conjectus est, lapide maximo pro operculo imposito; factusque sobrius inter lamentationes et ejulatus misera et horrenda morte est extinctus, prohibente Adriadna ne quis monumentum aperiret. » Ita Zonaras (t. III *Annalium*).

Audi et eumdem de Michaele III, imperatore. Hic cum se vino ingurgitare consuevisset, ebrius absurda multa fieri imperabat, aliis enim aures amputari, aliis nares, aliis caput jubebat. Eam ob rem, de inferenda ei nece Basilius consilium cum quibusdam communicavit. Cum ergo vino in cœna obrutus in cubiculo suo regio jaceret, Basilius advenit cum conjuratis, quorum unus ambas manus imperatori exsecuit, et alius quidam ensem in ebrii pectus adegit, ita ut ventre trajecto intestina elaberentur.

Sic et Alexander imperator, cum ebrius post meridiem pila lusurus descendisset, ex orto dolore in intestinis præ cibis quibus se ingurgitarat, et ebrietate, in palatium reverti cogitur, ubi multo e naribus ac pudendis effuso sanguine, postridie mortuus est infami exitu (Baron., tom. X, anno 92).

Denique audi et de Phoca imperatore, qui cum ebrius multos morte mulctasset, ebrietatem quod suam risu excepissent, tandem et ipse, sollicitantibus proceribus et magistratu, fœda morte interiit. Advocarunt enim contra Phocam, Heraclium Africæ prætorem, et unus quidem magnatum Photinus, cujus uxoris pudicitiæ Phocas insidias struxerat, in palatium irrupit, et Phocam ad Heraclium cum pulla veste adduxit. Tunc ei dextra manus et pedes amputati, cutis dorso detracta, denique et caput obtruncatum. Reliquus corporis truncus in foro quod Boarium nuncupant, per contumeliam hinc inde tractus, tandem igni traditur. Hic fuit funestus ebriosi exitus. Vide igitur qua maledictione percussi intereunt imperatores hi, ebrietati et crapulæ addicti, cum structoribus maledictis muri nostri Jerichuntini jure adnumerandi, cum illis condemnandi.

Audi postremo recentiora.

Refert Thomas Cantiprato (lib. II *Apum*, cap. XII) suo tempore in Francia contigisse quod sequitur. Erant duo senes monachi, a juvenilibus annis in monasterio enutriti, pares in scelere et dissolutione. Hi plures e juvenibus sibi associabant, seorsum vacantes epulis, risui, cantui, dissolutioni, detractioni. Cum de eorum insolentia conventus quotidie turbaretur, nec esset qui corrigeret, vidit Dominus et ad iracundiam est concitatus. Accidit enim quodam vespere, ut secundum consuetudinem esculento ore ad voraginem inhiarent. Vix vero quintum morsellum unus ori apposuerat, et ecce subita ingluvie strangulatus, eversis statim oculis expiravit. Territi omnes qui consederant, surrexerunt. Nec diu post superstes vetulus, licet ad momentum horruisset sicut porcus, occiso a carnifice porco, resumpta audacia resedit ad mensam. Atque ita enormi crapula est repletus, ut amens portaretur ad lectum, sicque ut brutum animal expiravit. Horrore talium exemplorum perturbati alii, mores in melius emendarunt, et observationem disciplinæ religiosæ in cibo et potu tenuerunt.

Nostro item sæculo, anno 1584, in Apeldorn, Veluæ pago, contigit duos nobiles Germanos, ordinibus Hollandiæ militantes, inter se convenisse ut vino adusto tam diu se ingurgitarent, donec alteruter exspiraret. Si quis prior surgeret, in eum dæmon potestatem acciperet. Accidit, dum hac lege potarent, quemdam ex mercatoribus illac iter faceret, quem ut se tertium jungeret coegerunt. Invitus ille huc inductus est mortis metu. Paulo post spiritus malignus locum ingressus utrique cervicem fregit.

Addamus et id quod in Baccharach, oppido in Rheni ripa sito, inter Moguntiam et Confluentiam contigit anno 1595, de quo iterum alibi memini. Natum ibi est monstrum horrendum, anteriore et superiore parte serpenti simile, caudam habens tribus ulnis longam; nec diutius vixit quam quoad munere, ob quod missum fuerat, perfunctum fuit. Cum enim pater impius et ebriosus, contemptor Dei et hominum, dominica Quinquagesimæ in cauponam abiisset, ad potationes, aleas et impietatem more suo exercendam; uxor, partui vicina, secuta est ut moneret et domum eum reduceret. Ille monentem non solum contemnit, sed et percutit dicens, ut cum vivo suo dæmone, quem utero gereret, domum abeat, alioqui se gladio eam transfossurum. Illa vero: Itane ego vivum gero dæmonem? Non plura locuta domum revertitur, doloresque partus statim sensit, et terribile hoc monstrum peperit. Ille cum jam potando et ludendo libidinem explevisset, domum revertitur. Ingressus locum ubi partus jacebat, monstrum in eum involat, et caudæ suæ implicatum venenosis ictibus ita transfigit, ut paulo post infelicem animam exhalarit. Marito mortuo, puerpera quoque exstincta est, tandemque monstrum illud horrendum vivere desiit.

Itaque hi omnes de eorum numero sunt, quos maledictionis divinæ fulmen manet, eo quod contra divinum præceptum murum gulæ maledictum erigant in caput suum tandem ruentem; et Satanæ cooperantur in structura æternæ maledictioni obnoxia; ideo in primo genito et ultimo genito, in corpore et anima, tandem ultionem persentiscent.

LECTIO UNDECIMA.

DE MURO SOBRIETATIS ET TEMPERANTIÆ CONTRA MURUM GULÆ.

Huic muro descripto civitatis diaboli opponitur ex adverso alter in civitate Dei, quem sobrietatis et temperantiæ murum arcemque diximus: « Est autem temperantia (ut eam describit sanctus Ambrosius) virtus quæ passionum restinguit ardorem, quæ

primum sobrietate atque moderatione animum temperat, mentem informat, deinde etiam deliciarum abstinentia restinguit habenas corporalis ferocitatis (lib. II *de sancto Jacob.*). » Vel, ut compendiose dicit sanctus Augustinus : « Temperantia est animæ affectionum coercens et cohibens appetitum, ab iis rebus quæ turpiter appetuntur (lib. I *de Libero Arbitrio*). » Abstinentia enim et sobrietas, quæ sunt species temperantiæ, moderantur voluptatem circa usum cibi potusque. Unde illud Ecclesiastici : *Æqua vita hominibus, vinum in sobrietate, si bibas illud moderate, eris sobrius* (cap. XXXI). Itaque gulæ, crapulæ, ebrietati, comessationi, et aliis cupiditatibus carnis, adversatur directe temperantia ; ideoque dicimus illam murum constituere, illis ex diametro oppositum, illaque debellantem ex quibus murus gulæ compaginatur. Audi sanctum Prosperum hac de re disserentem et hanc hostilitatem describentem : « Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, serium, verecundum. Hæc virtus, si in animo habitat, libidines frænat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes pravas removet, sanctas inserit, ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, et totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit (lib. II *de Contemplativa vita*). »

Fortis itaque est murus iste in civitate Dei, carnis desideriis et omnibus obsistens vitiis validissime, omnesque sibi cœmento quodam et vinculo firmissimo connectens virtutes ut adversetur carnali voluptati et inordinato appetitui. Quapropter divus Augustinus, ad sacras scribens virgines, temperantiæ ac sobrietatis vires describens, sic ait : « Sobrietas est mens et sensus membrorum omnium, corporisque tutela, castitatis pudicitiæque munimentum, pudori proxima, amicitiæ pacique, honestatique semper conjuncta, criminum et vitiorum omnium profuga. » Audi iterum eumdem. « Sobrietas est recti judicii tenax, memoriæ recordationisque inseparabilis sapientia, secretorum custos, arcani velamen, lectionum et doctrinæ capax, studiorum et artium bonarum disciplina, magistra ingeniorum, bonæ famæ semper avida, salubria atque utilia creans, virtutis singulare auxilium, cuncta cum ratione disponens, in congregationem honestorum semper ingerens. » Audi et sanctum Ambrosium de hac etiam disserentem : « Quid pulchrius abstinentia, quæ facit etiam juventutis annos senescere, ut fiat morum senectus ? Namque, ut redundantia ciborum ac temulentia etiam maturior ætas calescit ; ita mitigatur juventutis ferocitas epularum parcimonia irriguoque fontis. Quid, quod naturæ conveniens temperantia est, atque illi divinæ legi, quæ in ipso rerum ortu omnes fontes potui, fructus arborum esui dedit ? Vinum post diluvium justus ad tentationem sui reperit. Utamur ergo temperantiæ naturali cibo, uti namque possumus. Sed quia non omnes fortes sumus, ideo ait Apostolus : *Modico vino utere, propter stomachi infirmitatem.* Non ergo propter voluptatem bibendum est, sed propter infirmitatem ; pro remedio igitur parcius, non pro deliciis redundantius (*ad Vercellensem Ecclesiam* epist. LXXXII). » Hæc Ambrosius.

Tot porro sunt muri hujus in civitate Dei constructores, quot enumerari possunt abstinentiæ sectatores. Et cum ab initio Deus civitatem suam erexerit, et illius fundamenta jaciens ad eamdem perficiendam multos convocarit ædificatores et cooperatores, etiam ab initio abstinentiæ et sobrietatis murum gulæ adversum erigi voluit.

Primo quidem posteri Adæ, multis decurrentibus a creatione sæculis, abstinentiæ et sobrietati operam dederunt, arborum fructibus et terræ oleribus, fontiumque aquis victitantes, crapulæ et ebrietatis ignari. Vini postmodum inventio tentationis fuit occasio, quamvis illud non ad ebrietatem, sed ad jucunditatem creatum attestetur Sapiens in libro *Eccles.* (c. XXXI).

Secundo, per quadraginta annos populum suum deducens Deus, abstemium voluit eum esse, manna et aqua vivere ; docens gulam edomandam, sobrietatem colendam. Cum vero populus carnes concupivit, ut gulæ et concupiscentiæ satisfaceret, gravissime a Deo punitus fuit ad sepulcra concupiscentiæ, ut diximus. Sic ante legem in statu naturæ, sic in lege sobrietatem colui voluit.

Tertio, idipsum tempore prophetarum inspice. Quot enim prophetæ, tot sectatores abstinentiæ, tot muri nostri ædificatores pro civitate Dei, ad debellandam civitatem diaboli. Elia quid abstinentius, quem corvus pascit pane in deserto, quem et angelus lassum sub junipero excitat, vasculum aquæ panemque subcinericium ei præbens in portionem ? An non pote-

rit ei lautas carnes angelus providere? At non erat hic cibus prophetæ. Quid de Daniele? Rapit Habacuc prophetam angelus, cum prandio quod ad messores deferebat, et Danieli illud proponit. An forte lautum, delicatumque prandium illud? Messorum erat, et ita rusticanum. Poterat angelus regium procurare, at illud non erat prophetæ sobrio congruum. Elisæus quoque propheta invitabat filios prophetarum ad prandium. At quo cibo refertum? Quid de Anania, Misaele, Azaria, in Babylone captivis? Nonne, regiam aspernantes mensam, solis vescuntur cum aqua leguminibus? Ideo decorem cum externum, tum internum, eis contulit Deus, quo regi regiisque ministris forent acceptissimi; sapientiamque et gratiam mire effulgentem eis impertivit. Addamus et de Nazaræis, qui ita odio ebrietatem sunt insectati, ut non solum non biberent aut siceram, vel omne quod inebriare potest; sed nec uvas quidem passas attingerent, ut omne illectamentum gulæ omnemque occasionem prurientis concupiscentiæ, ad vini usum paulatim viam sternere potentis, plane rescinderent et procul eliminarent. Audi et de Rechabitis Jeremiam, quibus cum a Jeremia in domo Domini propositi fuissent scyphi et calices pleni vino, responderunt: *Non bibemus vinum, quia Jonadab, filius Rechab, pater noster, præcepit nobis dicens: Non bibetis vinum, vos et filii vestri, in sempiternum. Et domum non ædificabitis, et semente non seretis, et vineas non plantabitis, sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, ut vivatis diebus multis super faciem terræ in qua peregrinamini. Obedivimus ergo voci Jonadab patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis* (Jerem., XXXV.) Hi ergo omnes fuere structores muri illius de quo nobis sermo; neque ab orbe condito aliqui defuerunt usque ad Christum.

Post Christum vero, qui omnes omnibus sæculis futuros verbo et exemplo ad idem ædificium consummandum convocavit, etiam non defuere innumeri constructores. Ac in primis ejus discipuli, prævio exemplo Magistri, mire abstinentiam et sobrietatem coluerunt. Sanctus Matthæus, teste Clemente Alexandrino, solis oleribus cum pane vitam duxit. Similiter refertur de sancto Petro in vita ejus apud P. Ribadeneiram. Jacobus, frater Domini, vino et carne, teste Egesippo, abstinuit. Marci Evangelistæ discipuli, pane, sale, hysopo et aqua contenti fuere, ut Eusebius (l. II *Hist.*, c. 22); et Hieronymus (*de Viris illustribus*). probant ex Philone. Hos insecuti sunt sanctus Paulus Eremita, Antonius, Hilarion, et cum ipsis myriades anachoretarum, qui in deserto vitam traduxerunt pane, aqua, radicibus herbisque agrestibus, dactilis et similibus. Quorum omnibus prædux fuerat sanctus Joannes in deserto, sylvestri melle vescens ac locustis, vinum et siceram, aut omne quod inebriare posset, non attingens. Hi omnes gulæ bellum infensissimum indixerunt, diruerunt usque ad fundamentum murum maledictum, quem construere nititur. Arcem vero temperantiæ et sobrietatis in sublime erexerunt, toti orbi conspicuam. Horum etiam exemplis invitati innumeri religiosorum et sanctimonalium greges, si non in desertis, certe in claustris, huic structuræ cœlesti cooperantur, in cinere, cilicio, orationibus, jejuniis, vigiliis, mortificationibus, carnis maceratione, Deo deservientes. Omnia hæc lateres et saxa sunt quibus hic sacer murus erigitur, solidatur, consummatur, et in cœlum usque elevatur, ibi coronidem a Deo accepturus. Huic ergo et nos graviter cooperari convenit, si cives et incolæ civitatis Dei esse volumus; si enim ventri et gulæ, crapulæ et ebrietati, si asotiæ operam damus, sumus cives reprobi civitatis diaboli.

TRACTATUS SEXTUS

DE VITIO IRÆ.

LECTIO PRIMA.

QUID SIT IRA, ET QUANDO LICITA VEL ILLICITA.

Sextum murum Jericho constituit iræ vitium, quod etiam inter capitalia recenseri solet. Est tamen hic in fronte animadvertendum, iram non semper in malum accipi, cum possit esse recta et justa, dicente Psalmista : *Irascimini, et nolite peccare.* Punitio et vindicta potest non excedere ordinem et limites rationis. Imo vitiosum esse potest non irasci, sive vindictam et punitionem in delinquentes non exposcere, aut non inferre. Unde sanctus Chrysostomus sic dicit : « Si ira non fuerit, nec doctrina proficit, nec judicia stant, nec crimina compescuntur. Qui cum causa non irascitur, peccat; patientia enim irrationabilis vitia seminat, negligentiam nutrit, et non solum malos, sed et bonos ad malum quodammodo invitat (*in Matthæi cap.* v).» Sic patres et matres in familiam convenit irasci, et sibi subditos secundum rectæ rationis judicium plectere. Nam justa ira mater est disciplinæ : *Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus animus corrigitur delinquentis* (Eccl., VII). Quapropter Heli graviter arguitur, et justa morte punitur, dum non irascitur filiis suis discolis et vitiis eorum (I *Reg.*, III). Idem asserendum generaliter de quibuslibet superioribus erga inferiores, præceptoribus erga discipulos, dominis erga servos; eos nimirum coram Deo reatum incurrere nimia lenitate et facilitate iram excludente, et vitiis viam sternente, aut illa confovente.

Tunc vero ira justa maxime locum habet, cum in Dei injuriam aliorum gesta vel verba redundant. Nam in propriis injuriis esse patientem, laudi ducitur; Dei autem injurias dissimulare, probro aut impietati. Quapropter Moyses, licet mitissimus super omnes homines qui erant in terra, ut testatur Scriptura (*Num.*, c. VII), videns tamen populum a Deo descivisse per idololatriam, et vitulum conflatilem adorasse, iratus valde projecit et effregit Tabulas legis (*Exod.*, XXXII). Hæc porro ira dicitur ira per zelum, de qua agens Isidorus sic ait : « Ira recta data est homini naturaliter, ad cohibendum vitia sua, vel aliena, sine mentis perturbatione, sola charitatis intentione ne homo serviat peccatis (*de Summo Bono*, l. III). » Et hæc tamen etiam gubernaculo eget, ne limites excedat, quia dum justo plus irascimur, et volumus aliena coercere peccata, graviora committimus. Illa vero præpositorum sollicitudo est utilis, illa cautela laudabilis, in qua totum agit ratio, et furor nihil sibi vindicat. Restringenda sub ratione potestas est, nec quid agendum priusquam concitata ad tranquillitatem mens redeat. Nam commotionis tempore justum putat omne quod fecerit. Est itaque quædam ira laudabilis, quæ vitiis juste irascitur, et quidem cum moderatione, limites suos non transgrediens; et illa divinam imitatur iram. Nam divina bonitas ideo irascitur in hoc sæculo, ne irascatur in futuro; et misericorditer temporalem exhibet severitatem, ne æternam inferre cogatur ultionem.

Sed de hac ira laudabili nunc nobis non est sermo, at de illa disserere instituimus, quæ definitur : « Immoderata cupiditas puniendi, vel vindicandi se de eo a quo quis se læsum arbitratur. » Estque illa irrationabilis perturbatio mentis, quæ in civitate diaboli murum altum et fortem constituit contra civitatem Dei, destruens quantum in se est virtutes omnes. Unde explicans sanctus Gregorius de ea quanta mala eveniant, sic ait : « 1. Per iram patientia perditur, ut quid, quo ordine agendum sit nesciatur, qui nimirum intelligentiæ lucem ira subtrahit, cum mentem permovendo confundit. 2. Per iram justitia relinquitur, quia dum perturbata mens judicium sine ratione exasperat, omne quod furor suggerit rectum putat. 3. Per iram gratia vitæ socialis amittitur, quia qui se ex humana ratione non temperat, necesse est ut bestialiter solus vivat. 4. Per iram mansuetudo amittitur, et supernæ imaginis similitudine vitiatur. 5. Per iram concordia rumpitur. 6. Per iram lux veritatis amittitur, quia cum menti iracundia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suæ cognitionis abscondit. 7. Per iram Spiritus sancti splendor excuditur,

qui super humilem et quietum requiescere dicitur; quia cum ira subtrahit quietem, Spiritui sancto habitationem claudit; cujus recessione animus vacuus, ad apertam morum insaniam ducitur, et usque ad superficiem. ab intimo cogitationum fundamento dissipatur (lib. V *Moral.*, c. XXXI). » Hæc sanctus Gregorius, ostendens aperte quomodo ira dissipat in nobis quidquid solidarum virtutum est, spectans ad ædificium civitatis Dei erigendum.

Antiqui, iræ vitium volentes cum suis perniciosis effectibus ob oculos nobis ponere, depingebant illud sub specie Martis, sive hominis furentis, in curru sedentis, galeam in capite gerentis, cum flagello in dextera, quem et lupus præcedebat. Nempe Mars furibundus, deus belli dictus est; et stella illa quæ Mars nominatur complexioni cholericæ dominatur, et ad iram movere dicitur. Unde de sphærea Martis istud exstat poema:

Imperat hic Mars, igne calens, fœcundus in ira:
Bella serens, sitiens lites, nostrique sititor
Sanguinis, excutiens pacem, fœdusque recindens.
Quid gerat interius, facies docet ipsa rubore.

Primo igitur Mars instar hominis furibundi describitur. Eodem modo designari potest et iratus, quia nulla celerior est via ad insaniam et furorem iracundia; quod ipsum motus gestusque irati hominis satis indicant. Nam iræ stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, in ore et est clamor, et intus quid loquatur iratus ignorat. « In quo ergo iste ab arreptitiis longe est, qui actionis suæ conscius non est? inquit sanctus Gregorius (l. V *Moral.*, cap. XXI). » Utique qui iratum plane perturbatum, clamantem, percutientem, destruentem, mordentem, lædentem se et alios inspexerit, non aliud dicere potest quam iram brevem esse insaniam.

Secundo, Mars in curru depingitur. Sic et iratus designatur, quia ira volubilitati est subjecta: irati enim nulla stabilitas cholera quæ est igneæ et mobilis naturæ in eo dominante, de uno in aliud volutatur. Quapropter de infatuato per iracundiam recte illud. *Ecclesiastici* usurpaveris: *Præcordia fatui quasi rota curri, et quasi axis versatilis cogitatus illius* (c. XXXIII). Confusæ enim sunt cogitationes ejus et volubiles, ex confuso et turbido corde prodeuntes. Et sicut rota currus suo motu ingratum edit sonitum, ita et intima hominis irati, dum incondito sermone proferuntur, ingratum auditoribus edunt sonum, et quasi auribus eorum stridentem. Currus ergo cui iratus insidet, est cholera qua vehitur, et opinio prava cui adhæret. Quatuor rotæ quibus volvitur, passiones sunt quibus ad vindictam impellitur, inquietudo, impetuositas, præsumptio, audacia: *Rotæ ejus quasi impetus tempestatis* (Isai. c. V).

Tertio, Mars habet caput galea coopertum, sic et iratus judicium rationis habet obtectum et obnubilatum; caput habet caliginosa galea obumbratum:

Impedit ira animum ne possit cernere verum.

Quarto, depingitur cum flagello, quia illud instrumentum est percussionis et ultionis. Sicut flagelli plaga livorem facit, ita ira per vindictam percutit et punit. Quod si manu non potest, lingua facit, dicente Ecclesiastico. *Flagelli plaga livorem facit, plaga autem linguæ comminuet ossa* (c. XXVIII). Ubi comparat percussionem linguæ cum percussione flagelli, indicatque aliquem lædi gravius lingua injuriosa quam flagello; quia ictus flagelli faciat in cute exteriori livorem et vibices; ictus vero linguæ fit veluti ictus fustis, ossa et durissima quæque, et intima hominis comminuentis. Turpiores enim notæ in vita et moribus maledicta lingua irati inferuntur, quam sint cicatrices in cute corporis verberatione impressæ; suntque magis insanabiles. Itaque ira flagellum gestare dicitur, quia omnibus viis vindicare se gestit, si non flagello linguæ; quod si vindicare se nequit, contristatur. Ad hoc flagellum iræ in tyrannidem sese quandoque vertentis refert illud Roboam: *Pater meus cæcidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus* (III *Reg.*).

Quinto, depingitur lupus Marti adjunctus, quia is solebat Marti olim consecrari, cum autem lupus sit animal vorax, eos designat qui furore et ira nulli parcunt, omnes devorant, immites sunt, et dente mordaci oves et pecudes divexant, dilaniant. Tales sunt plerique domini erga subditos, qui facile ira et furore instigante eos divexant, opprimunt, deprædantur, de quibus Ezech.: *Principes eorum quasi lupi rapientes prædum* (c. XXII).

Hæc igitur fuit apud antiquos iræ descriptio. Nos eam describemus sub schemate muri Jerichuntini, variis lapidibus et luteis lateribus constantis, tuba divina insonante concidentis, et varia maledictione perculsi; ejus quoque altitudinem et profunditatem, latitudinem et longitudinem ostendemus.

LECTIO SECUNDA.

DE ALTITUDINE HUJUS VITII.

Altitudo iræ in hoc cernitur, quod contra Deum, contra cœlum, contra cœlestes incolas quandoque se præsumptuose erigat et furibunde. Nam de iratis hominibus quis ignorat illud nonnumquam verum esse: *Tetendit adversus Deum manum suam, et contra Omnipotentem roboratus est, cucurrit adversus eum erecto collo.* An non quotidie conspicimus, in tot blasphemiis ex ira et furore prodeuntibus in Deum, in Christum, in Virginem Deiparam, in sanctos cœli cives? An non Dei et sanctorum faciem conputare censeas homines iracundiæ furore percitos et quodammodo e cœlo velle eos detrahere, imitantes furoris sui incentorem et auctorem Satanam? O quot injurias Christo Filio Dei inferunt, sacra ejus vulnera, crucem, caput, membra, sanguinem ore polluto et rabioso usurpantes et contaminantes! Hanc iræ maledictam altitudinen exemplis declaremus.

1. Julianus Apostata, cum a fide Christi defecisset, ita contra illum et christianæ professionis sectatores ira exarsit, ut cum jam ad bellum contra Persas proficisceretur, statuerit, si parta victoria reverti posset incolumis, funditus Christi nomen et religionem evertere. Jamque Hierosolymis theatrum ædificari jusserat, ut ibi esset carnificina Christianorum, ubi illa religio fuerat exorta. Verum audi quid in bello isto contigerit, et agnosce hominis irati rabiem, iræque detestabilem altitudinem in cœlum se exerentem. Ipse namque in bello isto sagitta e cœlo missa vulneratus est; sed tantum abest ut inde fuerit humiliatus, quinimo e vulnere suo sanguinem cava manu hauriens, in cœlum vociferans projiciebat, cum hac indignabunda voce: « Vicisti, Galilæe, vicisti. » Et iterum, quasi in Christum cruorem illum suum projiceret, exclamabat: « Saturare, Nazarene, saturare. » Agnovit nimirum istud sibi vulnus Christi virtute inflictum, et propterea adeo vesano furore in eum cruore verba contumeliosa jactabat, ut iræ ejus furibundæ sola mors horrenda terminum modumque posuerit. Sic verum est de illo: « Tetendit manus adversus Deum, et contra Omnipotentem roboratus est, cucurrit adversus eum erecto collo. »

2. Quid de Herode? Quanto furore contra cœlum, quanta ira contra Christum puerum efferbuit, cum vidit se a Magis illusum! Iram suam et furorem temperare vix potuit, tot millium infantium a bimatu et infra, in omnibus finibus Bethleem, horrenda nece. Sic et ipse, ira et furore instigante, tetendit adversus Deum manum suam, et contra Omnipotentem roboratus est, currens in eum erecto collo.

3. Quid de Caio Caligula imperatore? Audi vesaniam iræ ejus in cœlum se erigentem. Die quodam indixerat festiva spectacula, ad quæ non solum populum, sed et nobiles omnes solemniter convocarat. Interim omnibus jam præparatis eam in rem, cœlum pluvia, fulguratione, tonitruo turbidius, totam disturbat festivitatem spectaculaque dissolvit. Quid ille? Ira succensus supra modum, Deum cœli, quem Jovem nominabat, ad pugnam vocat, ad duellum provocat; illud Homeri exclamat: « Aut tolle me, aut ego te. » Exinde ille, Jovi maledicens, et ponens in cœlum os suum, jubet sagittarios suos sursum in cœlum contra Jovem tela vertere; quæ quidem deorsum dum recidunt, magnam plebis partem convulnerasse feruntur. En altitudo iræ, en ejus vesania. Tetendit et iste frustra manum suam adversus Deum, frustra contra Omnipotentem (non Jovem, sed deum cœli) roboratus est, frustra adversus eum cucurrit erecto collo.

4. Non absimile est quod de Augusto Cæsare referunt. Hic cum in mari, non sine maximo vitæ suæ ac suorum discrimine, jactatus fuisset tempestate vehementissima, iratus mari pelagoque adeo sibi infenso, Neptunum, eorum deum, voce contumeliosa pugnam sibi provocandum censuit. At ut se de eo vindicaret, jussit ejus imaginem e numero deorum suorum auferri. An non hæc iterum est dementia iræ furibundæ in cœlum altitudinem suam erigentis, et non tam contra Neptunum quam contra verum Deum cœli et maris tendentis manum, vocemque impiam, ac contra Omnipotentem se roborantis? Quid insanum magis?

Audi postremo quid circa Moguntiam acciderit aleatori iram suam insanam contra Christum et divos exerenti anno 1383. Hic cum aleæ deditus, adversante ei fortuna, pecuniam omnem suam exhausisset in quadam taberna in suburbiis Moguntinis sita, gravissime cœpit stomachari, et post convicia collusoribus dicta, in Deum etiam et sanctos iram effundere. Sic a sociis digressus, concepta impietate pervenit ad sacellum quoddam sancti Albani et Beatæ Virginis, aliorumque sanctorum cruci astantium imaginibus pleraque vulnera inflixit. At mox terrificus et admirabilis cruor ex vulneribus illis ef-

fluxit, quasi non essent simulacra lignea, sed vivi homines qui eam pertulissent ictuum injuriam. Ille, expleta impietate sua, sive ipso cruoris miraculo exterritus, inde pedem non movit, donec in flagranti crimine deprehensus, in urbem Moguntinam captivus est deductus, jam non suæ, sed divinæ iræ memor, et anxius pœnarum sibi infligendarum. Vivus ergo in conspectu populi exustus est et consumptus. Imagines vero vulneribus et cruore insignes Moguntiæ adhuc asservantur, et terrificus ille cruor visitur religioseque colitur. Unde multi varie afflicti, conceptis votis, ibi Dei clementiam sunt experti.

Ex his ergo satis constat quanta sit altitudo hujus vitii hujusque muri satanici, quandoquidem sic contra Deum divosque se superbe extendat. Sed et Spiritui sancto illa semper resistit, illius gratiis et donis impedimentum ponit, illum expellit ab anima, quia in pace locus ejus; spiritusque iræ plane Spiritui sancto, qui est spiritus mansuetudinis, censetur adversus. Denique et in hoc contra Deum se erigere censetur iræ vitium, quod ejus imaginem confundit et dissipat. Quæ est imago Dei, nisi homo? Hanc mansuetudo servat, dum tranquillitatem in animo hominis fovet. Ita autem hanc imaginem dissipat, quia ex homine dæmonem efficit, aut certe hominem in belluam furibundam vertit, ratione vel extincta vel perturbata. Et sane, valde parum ab arreptitiis et dæmoniacis irati et furibundi distant, qui et actionis suæ postmodum vix sunt conscii, corpore frementes, ore spumantes, sine ordine et decore membra agitantes instar arreptitiorum. Profecto malignus quidam dæmon eos agitat et possidet, saltem ad tempus, hominis namque imagine et Dei similitudine interius exteriusque per iram dissipata, non potest non sibi dæmon illic locum vendicare. Verumtamen sicut irati in civitate terrestri Dei disperdunt imaginem, locum dantes diabolico huic vitio, sic Deus in civitate cœlesti imaginem eorum ad nihilum rediget, et in æternum cum dæmonibus eos condemnaturus est. Quapropter monet Apostolus de hoc vitio agens: *Nolite locum dare diabolo.*

LECTIO TERTIA.

DE PROFUNDITATE MURI IRACUNDIÆ.

Profunditas hujus muri civitatis Jericho, ex profunditate hujus vitii capitalis agnosci debet. Est autem profunda valde et abyssalis iræ sive appetitus vindictæ culpa. Etenim eousque descendit quandoque appetitus ille, ut ne quidem satietur nece et morte illius cui vindicta paratur; hinc fit ut homines illi vindicativi, prostrato et enecato eo quem persequuntur, vulnera vulneribus adjiciant, in corpus mortuum crudeliter sævientes, ut iram conceptam exsaturare valeant. Adde eo infernalis profunditatis iram pertingere, ut non solum necem corporis, sed et animæ in æterna perditione respirare inveniatur; illudque conetur omnimodis ut supremum malum infligere, diabolicam imitans malitiam. Audi quod novimus de facto contigisse ævo nostro. Quidam ira quasi furia infernali agitatus, cum in hostem incidisset, pedibus suis tenebat diu prostratum, quasi deliberando quanam via furori et odio concepto satisfacere posset. Tandem vero urget ut Deum abneget, alioqui mucrone jam jugulo incumbente se confossurum eum asserit; spem autem evadendi ei dabat, si modo abnegaret. Hærebat ille sub pugione trepidus, et mortem horrebat imminentem; quam sperans evadere, et peccatum post nodum pœnitentia diluere, in Dei abnegationem ore sacrilego prorumpit. Verum id malo suo æterno et irrevocabili. Mox enim eum alter perfodit, ubi abnegationem extorsit, hancque adjecit consolationem satanicam: « Jam tandem satiabor, jam in eo me solabor, quod tibi non solum corporis, sed et animæ æternam peremerim salutem. O abyssalis profunditas vindictæ. O infernalis ira! Nempe diabolus, qui per se iram suam perfecte non potest in animarum perniciem profundere, illam per hos suos ministros iræ et furoris sui satanici participes effundit: *Væ terræ, quia descendit diabolus magnam iram habens*, jam a sex annorum millibus, omni qua potest via ad effectum illam perducens! Maxime vero per vitia iræ et vindictæ annexa id peragit; nam tot occisiones, tot bella, tot discordiæ et rixæ, quæ iræ sunt infelicia germina, maxime infernum replent. Non enim solum intereunt corpora, sed et animæ maximo numero, dum ad sonitum tubæ et tympani millia hominum criminosorum concurrunt, ut vindictam insatiabilem alicujus principis aut tyranni expleant; sicque Plutoni et inferno victimas æternas sese vovent.

Habes hujus rei exemplum apud sanctum Gregorium (lib. II *Dial. ex vitis Patrum*), ubi refertur quomodo quidam Judæus, in templo idolorum nocte hospitatus, audivit principem dæmoniorum in cathedra sedentem, a ministris suis tartareis, quos in varias regiones destinarat ad

promovendum regnum suum, rationes exigentem et quid ab unoquoque gestum foret interrogantem. Atque ibidem unus inter cæteros comparens, enarravit quomodo iram discordiamque seminando plurima suscitasset bella, in quibus copiosus sanguis effusus fuerat multique perierant. Prodiit et in medium alius, declarans se quibusdam nuptiis interfuisse, ubi rixas varias concitaverat, ita ut se lætitia festina multo cruore, multorumque nece redundaret; atque ibidem sponsum interemptum fuisse. Et hæc quidem grata fuere nuncia principi tenebrarum ; quia tamen iram semper gerit insatiabilem, sitiens supra modum perniciem animarum, vapulare jussit hos suos mali ministros, quod primus spatio triginta dierum, alter spatio decem dierum, plura et graviora non suscitassent mala. Verum ergo est illud Apocalypsis : *Væ terræ quia descendit diabolus, magnam iram habens*, murum hunc iracundiæ, murum civitatis suæ, continuo ab abysso in cœlum usque erigere, et contra Deum stabilire moliens, et cooperatores ad hoc advocans, partem iræ suæ videtur effundere in Deum, partem in homines quos vitii reddit consortes, in perniciem illos trahens. Hoc nempe redundat in injuriam Dei, et hoc modo de Deo se vindicare videtur, si homines perdere possit, divinaque gratia et gloria frustrare, pacem inter eos perturbans, symbolum filiorum Dei iram discordiamque ferens, symbolum generationis maledictioni obnoxiæ.

Habes et aliud exemplum apud Joannem Nauclerum : « Anno, inquit, millesimo quinquagesimo quinto, Henricus III, imperator humilis et pius, ac pauperibus benignus, festum Pentecostes celebrabat Moguntiæ, ubi, suadente diabolo, inter famulos archiepiscopi et famulos abbatis Fuldensis gravi orta contentione de loco, ecclesiæ pavimentum copioso cruore repletum est. At mox episcopis et aliis advolantibus, pax inter dissidentes composita est, templum purgatum, et multa cum devotione missa celebrata. Cum vero ad illum versum Sequentiæ ventum foret, *Hunc diem gloriosum fecisti*, vox ab aere lapsa est dicens : Hunc diem bellicosum ego feci. Quo audito, advertens imperator hanc esse lætitiam diaboli, sic ait : « Tu omnis malitiæ inventor et incentor, diem bellicosum et arrogantibus luctuosum fecisti, sed per gratiam Dei qui illum gloriosum fecit pauperibus gratiosum faciemus. » Mox ergo inchoata iterum Sequentia, solemni ploratu Dei gratiam invocari jubet. Ac completa missa, omnibus pauperibus per præconem vocatis, omnes cibos pretiosos sibi et curialibus præparatos distribuit. Ipseque pius imperator cum cæteris prælatis ac ministris propriis manibus illis servivit (vol. II, generat. XXXVI). »

Concludamus ergo, et dicamus vitium hoc iracundiæ diabolicum esse, et merito profundum vocari, profundumque murum in civitate Satanæ constituere, quandoquidem ad crimina profundissima homines perducat et immergat. Neque enim ex ira solum oriuntur homicidia, sed et parricidia, fratricidia, uxoricidia, ut ex variis historiis constare potest. Cain iratus est vehementer in fratrem suum Abelem, et interemit eum. Absalon Davidis patri sui necem, et Saül sui generi ex invidia, ex ira, quoties quæsierunt! Ubi ira deferbuit, Saül flagitium suum non semel agnovit; at ubi spiritus malus invadebat eum, psallentem licet coram se Davidem aliquoties transfigere lancea est conatus. Herodes, iracundia sævus, non solum filios, sed et uxorem enecavit, virtute licet eximiam. Unde ea ista posteritati commendatio relicta est, et litteris consignata : « Mariamne regina Machabæorum stirpe inclyta, Herodis, pessimi omnium viri, uxor optima, forma corporis supra cæteras eximia; animi etiam virtutibus major, integerrimæ pudicitiæ et ineluctabilis patientiæ femina iniquissimis calumniis oppressa, mariti gladio regias cervices dedit anno ante Christi natalem vigesimo octavo. » De illo vero sic posteritati scriptum lego : « Herodes Ascalonita, vultu ferus, animo barbarus, luto et sanguine maceratus, à quo nihil ad summam crudelitatem præter deicidium adfuit, deicidio voluntas non defuit. Vulpina fraude regnum Judææ invasit, regnavit ira servus, juris dominus, fortuna felix, cyclopea vita infelicissimus. Desiit cœlesti plaga feralis morbi, anno regni trigesimo septimo, vitæ ferme septuagesimo, Christi octavo.

LECTIO QUARTA.

DE LATITUDINE IRÆ ET MURI EJUS.

Latitudo hujus muri Jericho, quem ira constituit, in variis saxis variisque lateribus igne infernali decoctis agnoscitur. Quænam enim sunt saxa, quinam lateres murum huc compaginantes et ampliantes? Magno certe numero sunt. Tot nimirum vitia quot sibi fœdere quodam vel affinitate iracundia connexa et conglutinata habet. Inter cætera recenseri potest odium, indignatio, tumor, bella, discordiæ, furor, crudelitas, contumeliæ, clamores, minæ,

voces blasphemæ, calumniæ, maledictiones, injuriæ vindicatio, in adversis impatientia, et his similia. Omnia enim ista murum istum maledictum conficiunt et dilatant; suntque sibi invicem glutinoso quodam cæmento cohærentia. Pauca vero in speciali de his attingemus.

Primo quidem, odium lapis est hujus muri maledicti, saxumque grave ex ira ortum habens. Imo odium non est nisi inveterata ira perdurans. Ira festuca est in oculo, odium trabs est; ira turbat oculum mentis, odium excæcat, et lumen omne extinguit. Ira est instar aceti, quod quidem corrumpit vas, si ibi diutius fuerit; sic et ira cor funditus corrumpit, si perduraverit: *Qui odit fratrem suum, in tenebris ambulat, et homicida est,* inquit sanctus Joannes in epistola sua. Sed de odio cum etiam ad invidiam spectet, diximus supra, tract. IV.

Affinis est odio indignatio et tumor mentis, sunt enim et ista lapides quidam hujus muri. Est porro indignatio, quando homo illum contra quem irascitur, reputat indignum, vel alloquio, vel societate sua; imo est quædam parvipensio, sive contemptus ipsius. Tumor autem mentis est, quando iratus varias secum agitat amaras cogitationes, quasi varias meditans vias quibus se vindicet. Et quidem hæc tria, indignatio, tumor, odium, iram in corde fovent; suntque lapides primæ structuræ, sive primæ seriei, in hoc ædificio maledicto.

Secundo, recenseri possunt tanquam lapides et lateres secundæ seriei, ea vitia quæ ad iram ore expressam spectant. De quibus sanctus Ambrosius sic ait : « Ira inter cætera vitia nihil est asperius, nihil invenitur amarius; dum ultra modum efferbuerit atrociter mentem exulcerat, sensum hebetat, linguam immutat, oculos obumbrat, totumque corpus perturbat. Hinc protinus clamor, contumeliæ, minæ, blasphemiæ suscitantur. »

Clamor est inordinata et confusa locutio, qua quis exterius demonstrat iram. De hoc clamore intelligi potest illud Matthæi : *Quicumque dixerit fratri suo : Raca, reus erit consilio* (c. VI); quam vocem nihil significare multi autumant, sed solum esse iræ quamdam cum clamore indignabundo, demonstrationem confusam. Frequenter vero lingua irati clamorem format, sed sensus quid loquatur, ignorat. Unde fit ut postmodum se excusare velint. Nesciebam, inquiunt, quid dicerem. Quos quidem his verbis arguit sanctus Chrysostomus : « Et quare nesciebas hoc, cum sis homo rationalis ? Rationem habens irrationalium opera facis, tanquam effrænis equus furore correptus et impetu. Et excusatio quidem est accusatione digna. Utinam enim scivisses quæ dicebas; iræ sunt, inquis, verba, non mea. Quomodo sunt illius, certe vires ira non habet, nisi sumat abs te ? Quale si quis dicat, manus sunt, non mea vulnera (hom. XXX, *ad pop. Antioch.*). » Frænum ergo iræ, frænum linguæ imponendum ab homine prudenti, ne despumet aliquam verborum confusionem clamore indigno; velut enim spumam et salivam fœtidam emittit cum confusione, quando in verba clamorosa et indigna erumpit.

Clamorem subsequi solent contumeliæ vel maledictiones mutuæ : « Quandoque, inquit sanctus Gregorius, ita usque ad manus non prosilit, sed in maledictionis jaculum linguam vertit. Fratris namque interitum precibus exposcit, et hoc Deum perpetrare expetit, quod ipse perversus homo facere vel metuit, vel erubescit. Fitque ut voto et voce homicidium peragat, etiam cum a læsione proximi manibus cesset. » Hos iratos in injuriosa aut contumeliosa verba erumpentes comparat eleganter sanctus Chrysostomus ebriis vomentibus : « Si videris, inquit ipse, vomentem ebrium distrahi, dissipari, oculos habere distentos, immunditia mensam implere, omnes eum fugere, et postea in eadem incidas : videris magis odiosus ? Talis est et irascens, imo vero vomentis venas intendit, oculos inflammat, distrahit intestina, verba multo illis immundiora cibis eructat, indigesta loquitur omnia, elaboratum nihil, ira permittit. Sed sicut illic humorum immoderatio stomachum vexans, ut plurimum omnia ejicit; itidem et hic immodicus fervor animam vexans, ea tegere quæ tacere bonum est, non permittit. Sed effabilia dicit et ineffabilia; non audientes, sed seipsum dedecorans. Sicut igitur a vomentibus fugimus, sic et ab irascentibus; pulverem eorum injiciamus vomitui. Quid agentes ? tacentes, canes vocemus ut ipsa devorent vomita novi, quod audientes nauseam patimini : sed cum hæc fieri videtis, hoc volo vos tunc pati, non autem super facto delectari. Cane sordidior est contumeliis gaudens, qui revertitur ad vomitum suum (hom. III, *ad pop. Antioch.*). » Hæc sanctus Chrysostomus.

Denique clamores iratorum sequi solent juramenta, et blasphemiæ in Deum redundantes, ut experientia nimis notum est. His tamen blasphemis vocibus nihil esse deberet detestabilius Christiano, nihil ab ejus ore alienum magis, quod lau-

dibus divinis decantandis est consecratum. Ideo monebat Apostolus Ephesios : *Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat ; sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis* (c. IV). Mire deturpant nomen christianum hæ blasphemæ voces, quæ inter eos agnoscuntur ; et Spiritum sanctum plane contristant hæ spumæ cerberi, spumæ confusibiles tartari, a christiano ore prodeuntes. Omnia quæ fecit Deus laudant Deum, cœlestia et terrestria, Angeli et elementa, cœlum, maria et flumina, plantæ et animalia. Homo vero ingratus, ad hanc laudem specialiter creatus cum Angelis primogenitis Dei filiis (qui et alias creaturas ad laudis hujus consortium advocare monetur), ubi iram in fratrem conceperit, mox et in Deum illam refundit, per indignas voces execrationibus et blasphemiis refertas. Sic non solum fratri, sed et Deo ac Spiritui sancto, in quo signatus est, injurium se reddit, omnibusque creaturis detestabilem.

Propterea Spiritus sanctus per os David, in Psal. LXLIII, multas insinuat maledictiones et plagas blasphemis his hominibus pertimescendas, cum sic ait : *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum et in retributiones et in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva. Effunde super eos iram tuam, et furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. Quoniam quem tu percussisti persecuti sunt, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt : Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, et non intrent in justitiam tuam. Deleantur de libro viventium, et cum justis non scribantur.*

Prima plaga blasphemantium insinuatur his verbis : *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum*, etc. Quasi dicat : Hi in symposiis suis, dum sibi gaudere videntur, illaqueantur variis vitiis, ac justo Dei decreto postmodum etiam multis tribulationibus, quando majori pace ac quiete frui autumabant. Tunc mensa eorum sit in retributiones, et in scandalum, quia ruinam patiuntur et impingunt cum in hoc sæculo, tum in futuro. Ibi perfecte retribuetur maledictio et plaga ab omnibus creaturis, dum de illis qui Deum maledixerint, aut blasphemaverint, se vindicabunt. Et quia in mensis non infrequenter hæ blasphemæ voces audiuntur, inter pocula et comessationes, inter rixas ex ebrietate concitatas, ideo dici potest de mensa specialem fieri mentionem, quod sæpe illa vertatur in laqueum et scandalum, sive in ruinam et perditionem multorum.

Secunda plaga insinuatur illis verbis : *Obscurentur oculi eorum, et dorsum eorum semper incurva.* Hi enim blasphemi cæcitate interiori percutiuntur a Deo, impleturque in illis illud Soph. : « Ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt (c. I). » Ex hac cæcitate fit ut de tenebris in tenebras, de peccatis in peccata proruant, et tandem in tenebras æternas ibidem dorsum eorum ad flagellum semper incurvatur in continuis plagis, nec desunt etiam plagæ hoc in sæculo dorso eorum inflictæ.

Tertia plaga blasphemantium illis verbis indicatur : *Effunde super eos iram tuam, et furor iræ tuæ comprehendat eos.* Ipsi effundunt iram suam in fratres, effundunt et in Deum blasphemis vocibus. Patienter tolerat Deus, nolens quempiam perire, sed per pœnitentiam ad cor redire unumquemque. At tandem effundit et ipse iram suam in eos et furore iræ suæ eos comprehendit, ita ut nulla via valeant evadere. Sic habet vices suas Deus, iram eorum et furorem ira et furore plectens : eo quod secundum duritiam suam et impœnitens cor thesaurizaverunt sibi iram in die iræ, et revelationis justi judicii Dei.

Quarta plaga indicatur istis verbis : *Fiat habitatio eorum deserta, et in habitaculis eorum non sit qui inhabitet.* Blasphemantium enim domus et familiæ sæpe ruinam patiuntur justo et secreto Dei judicio. Dathan, Chore et Abiron rebellantes Moysi et Deum blasphemantes devoravit terra, cum tabernaculis suis et universa substantia. Hos enim quasi blasphemos talia passos esse asserit Moyses, sic turbam alloquens : *Si consueta morte interierint, et visitaverit eos Deus plaga, qua et cæteri visitari solent, non misit me Deus ut aperiens terra os suum deglutiat eos et omnia quæ ad illos pertinent, descenderintque ad infernum viventes, scietis quod blasphemaverint Dominum* (Num., XVI).

Harum porro prædictarum plagarum ratio insinuatur illis verbis : *Quoniam quem tu percussisti persecuti sunt, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* Nempe blasphemantes persequuntur Christum denuo, quem Pater pro peccatis nostris semel percussit, sive percuti permisit ; imo quodammodo ejus dolorem

renovant et vulnera; ejus plagas sanguinolentant, ejus carnem pollutis labiis et dentibus dilacerant et offendunt, ejus caput spinis compungunt, ejus latus transfodiunt. Hoc morali quadam ratione agere censentur, dum indigne ejus caput, sanguinem, carnem, ore furioso usurpant, jurantes et blasphemantes. De his enim verum est illud Apostoli : *Rursum crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, et ostentui habentes, ac sanguinem testamenti pollutum ducentes* (ad Heb., VI). Quid ergo mirum si tot plagis et comminationibus digni judicentur?

Postremam plagam blasphemantium hæc postrema verba continent : *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum : deleantur de libro viventium, et cum justis non scribantur.* Quasi dicat : De peccatis in peccata, de pœnis in pœnas permitte, Domine, justo tuo decreto eos corruere ; nec sint participes favoris tui quo justos scribis in libro vitæ, de quo se peccatis suis ipsi deleverunt; ac ideo impœnitentes tandem libro mortis æternæ adscribantur, deleti de libro vitæ.

Tertio, recenseri possunt ceu lapides et lateres tertiæ seriei in hac structura peccata illa quæ ad iram spectant, non solum corde conceptam, aut ore et lingua expressam, sed etiam facto læsivo exterius completam. Talia sunt rixæ, bella, seditiones, duella, homicidia, vulnerationes et percussiones. Hæc enim omnia iræ sunt germina infelicia, imo illam complent et consummant. Porro cum de his tractaverim fuse super præcepto. *Non occides*, in *Horto pastorali*, hic supersedeo, illucque lectorem remitto.

LECTIO QUINTA.

DE LONGITUDINE MURI IRÆ.

Longitudo hujus muri Jericho, sive civitatis Satanæ, ex multitudine ædificantium declarari potest. Huic enim structuræ multos cooperari et coædificare reperies, si consideraveris quam multos Satan, muri hujus præfectus, ad iram et impatientiam deducat ex omni statu; quomodo etiam odia, inimicitias, bella undique foveat et serat.

Quatuor porro genera iracundorum enumerat sanctus Gregorius : « Nonnullos ira citius accendit, facilius deserit; nonnullos vero tarde quidem commovet, sed diutius tenet (l. V *Moral.*, c. XXXII). » Hoc est primum et secundum genus iracundorum, de quibus postsubjungit : « Aliqui namque, accensis calamis similes, dum vocibus pertrepunt, quasi quosdam accensionis suæ sonitus reddunt ; citius quidam flammam faciunt, sed protinus in favilla frigescunt. » Hi ergo sunt primi generis, statim irati, statim placati : « Alii autem, lignis gravioribus durioribusque non dispares, tarde accensionem suscipiunt; tamen accensi semel, difficilius extinguuntur; et qui se tardius in asperitate concitant, furoris sui diutius ignem servant. » Hi sunt secundi generis, tarde irati, tarde placati : « Alii, quod est nequius, et citius iracundiæ flammas accipiunt, et tardius deponunt. » Hi sunt tertii generis : « Nonnulli denique, has et tarde suscipiunt, et citius amittunt. » Hi sunt quarti generis, ad tranquillitatis bonum magis appropinquantes cæteris. Interim adeo late patet iracundiæ vitium, ut omnis pene status hominis ad aliquam horum sortem referre debeas. Percurramus ergo breviter status aliquos, et videamus quam multi structuræ hujus nostri muri cooperentur.

Primo, quis dubitet plerosque regum et principum primum hic locum obtinere, quando injustis vel levibus sane causis tot bella conflant, adeo numerosum militem conscribunt, cruoris tantam copiam profundunt? Horum omnium dux est ira, comes vindicta.

Audi exempla ex sacris Litteris. Nabuchodonosor misit legatos ad omnes provincias, suo volens eas subjugare imperio. His vero sine honore remissis, ira Nabuchodonosoris supra modum accensa est, et juravit per thronum suum quod vindicaret se de omnibus. Hinc tantus exercitus ductante Holoferne Judææ fines invadit, sed parum feliciter. Audi et aliud crudelius : Saül rex, intelligens Davidem ab Achimelech sacerdote in Nobe hospitio susceptum, cum ei panes propositionis et gladium Goliath præbuerat, iratus nimis curavit trucidari Achimelec, et octoginta quinque sacerdotes, vestitos ephod lineo. Nobe autem civitatem sacerdotum percussit in ore gladii, viros et mulieres, parvulos et lactentes, bovemque et asinum, et ovem in ore gladii. Nota est et Theodosi ira (quam tamen postmodum pœnitentia severa, Ambrosio judice, expiavit), qua concitatus, septem millia hominum Thessalonicæ trucidari mandavit, immissis militibus in promiscuam multitudinem ad theatrum ludorum gratia convocatam. Sic vindicari voluit necem cujusdam de suis in seditione populari factam in innoxios sæviendo, crudeliter sane et barbare. Addamus hic et exemplum Cambysis regis, Cyri regis filii. Hic vino nimium deditus, cum moneretur

a familiari quodam, privatim et familiariter, non ita esse decorum regi, in quem cæteri tanquam in speculum oculos conjiciunt, nimio se potu, ut assolebat, implere; mox ille, iratus nimis, monitoris filium adduci coram se jubet, sumptoque arcu et sagitta, cor ejus transfixit, hoc addens : « Vide an regis ebrii certa sit manus et oculus. »

Secundo, hunc murum ædificant nobiles, divites, honorati, dum facile concipiunt iram ut pauperes opprimant. *Cum obsecrationibus loquitur pauper, dives efabitur rigide,* inquit Sapiens (*Prov.*, XVIII). Huc etiam respicit *Ecclesiasticus*, dum sic pronuntiat : *Secundum ligna sylvarum exardescet ignis, et secundum virtutem hominis, sic iracundia illius ; et secundum substantiam suam exaltabit iram suam.* Docet enim hac sententia Sapiens, quomodo vires et opes fomenta sint iræ, ut experientia pernotum est. Aptaque utitur lignorum similitudine ; secundum enim illorum qualitatem et multitudinem, ignis exardescit major et calidior, si nimirum multa et dura ligna apponantur. Sic etiam juxta vires et opes, homines solent iram suam exaltare ; quo quis ditior et fortior est, eo magis audet iram suam sine pudore et timore ostentare, alte inclamando, et quosvis libere incessendo. Sic potentia et opulentia fomenta sunt iracundiæ, sicut ligna sunt ignis alimenta : idque tum quod propter illa homines magis ponderent injuriam suam, et facile se læsos judicent; tum quod pudore et timore non ita ab ira et clamoribus revocentur, sicut humiliores. Inter opulentos et validos, verbum unum male pronuntiatum statim suscitat rixas et iras. Hinc ob verba volatilia, quandoque duella et homicidia fiunt, quæ excusantur pallio puncti honoris. David, vir alioqui benignissimus, quomodo incenditur in Nabal, jurans totam ejus familiam internecione delere? Quid ita? Quia dixerat : *Quis est David, et quis est filius Isai? Hodie increverunt servi, qui fugiunt dominos suos* (I Reg., XXV). Secundum vires et potentiam suam exaltatus est ignis in David, et his verbis ita est succensus, ut pararet ultionem non solum in personam Nabal, sed et in totam ejus domum et substantiam, etiam usque ad mingentem ad parietem ; nisi prudentia Abigail eum placasset, et ignem jam succensum extinxisset.

Tertio, judices populorum quandoque et hunc iracundiæ murum maledictum ædificant, sub Belial principe ; a quibus tamen non solum ira, sed et omnis passio rectum judicium obnubilans procul deberet abesse, præsertim cum in judiciis de vita hominis agitur Recte Alexander Magnus, cum mater ejus Olympias importune eum sollicitaret pro condemnatione viri cujusdam innoxii, solo odio et vindicta ad id eam impellente, respondisse fertur : « Pete aliud, mater, vita enim hominis nulla potest re compensari. » Hanc interim judices crudeles parvi æstimant, et ad fundendum sanguinem humanum levi quandoque causa ducuntur, ira suadente. Refert ad hanc rem Seneca (lib. *de Ira*) militem quemdam accusatum fuisse apud judicem de morte commilitonis sui, eo quod illi una jussi idem iter conficere, solus hic reversus foret. Lata est sententia, jussusque centurio militem hunc homicidi suspectum ad suspendium ducere. At ipso progrediente, en obviam miles ille pro quo hic morti adjudicatus erat. Quid ageret? Utrumque lætus ad judicem reducit. Quid vero judex? Iratus supra modum, in tres sententiam dictat. Ac primo quidem sic ait : « Te jubeo interfici, quia jam condemnatus es. » Alteri vero sic : « Te quoque similiter, quia commilitoni tuo mortis es causa. » Tum centurioni : « Mortis etiam te reum volo, quod militem occidere jussus, imperium meum detrectasti. » Sic furor iracundiæ, tanquam gladius triceps, uno velut ictu tres peremit, iniquo judice illum exerente. Quidquid furor suggerit, rectum putat.

Quarto, non solum in magnos animos, sed et in viles ira cadit; et ideo non solum nobiles et opulenti, sed et plebeii ac egeni hunc murum Satanæ ædificare reperiuntur. Hinc inter eos tot discordiæ et rixæ, tot lites et dissensiones. Hinc et in republica tot populares seditiones, acerrimo iracundiæ igne concitatæ, ita ut vix extingui valeant, quia hi impetu magis furoris ducuntur quam ratione. Hinc poeta :

Adjuvat infirmas quælibet ira manus.

Nemo ergo quamlibet vilis conditionis ab iracundia censetur immunis, nam et formicæ sua bilis inest; et vermi, si attingatur aut calcetur, non deest.

Quinto, etiam inter fratres, consanguineos ac propinquos ira regnat, eaque plerumque acerrima. Nam e propinquitate et sanguine odia si exsurgant, omnium fere sunt maxima. Ac velut ignis magnus exardescens, vix arte aut aqua extingui potest, ita nec ira inter illos accensa; facilius extinguenda, si inter alienos. Id vero ex eo provenit, quod summus amor si exas-

peretur, in summum odium transeat; sicut et clementia summaque mansuetudo, dum exacerbatur, in extremam crudelitatem et ferociam degenerat. Tarde hæc quidam lenteque veniunt, et sylvarum more ignem concipiunt; sed quo tardius, eo vehementius. Nota est ira (tanquam fera pessima) fratrum in Joseph, quam ejus cruore satiare parabant, nisi Ruben obstitisset. Unde et ipsemet Joseph postmodum fratres ex Ægypto dimittens, cum sciret concordiam fratrum rem esse sat lubricam, monet eos his verbis: *Ite, et ne irascamini in via.*

Postremo, ira non solum in viris reperitur, sed et maxime in mulieribus, ideoque et illæ huic muro ædificando cooperantur. Hinc illud Ecclesiastici: *Non est caput nequius super caput colubri, et non est ira super iram mulieris* (c. XXV). Quasi dicat: Sicut inter omnium animantium capita nullum est perniciosius capite serpentis, ob venenum quod gerit, quo et occulte hominem perimit, ita omnium pessima est ira mulieris, quia et si viribus corporis aperto Marte nocere nequeat, tamen iram quam in animo instar veneni latenter gerit, opportunitatem nacta effundit; nec desinit, nisi eum cui irascitur, perimat et perdat. Unde iterum Sapiens dicit: *Melius est habitare in terra deserta quam cum muliere rixosa et iracunda* (Prov.). Videre potes *Ecclesiasticum* (c. XXV), per varias sententias de mulieris iracundæ et rixosæ malitia disserentem. Non quod Sapienti propositum sit, sexum illum acerba oratione infectari; sed improbarum mulierum vitia voluit acriter notare, ut insinuaret cum quanta discretione et judicio uxor sit diligenda, quantaque prudentia agendum cum mulieribus, ne temere irritentur. Nam *mulieris ira*, inquit, *irreverentia et confusio magna.* Quia nempe illa sua inverecundia non vulgarem confusionem vel ignominiam solet adferre, et maxime marito. Iracunda enim mulier irreverenter se gerit erga maritum suum, suaque tum ira, tum irreverentia, viro confusionem magnam adducit, quod ei non deferat honorem quem debet. Exempla porro perniciosissimæ mulierum iræ habes in Jesabel, in Athalia, in Elisabetha, Angliæ regina, in quibus manifeste patuit quod non sit ira super iram mulieris, sicut non est caput nequius super capite serpentis.

LECTIO SEXTA.

DE SEPTEMPLICI TUBA CONTRA MURUM IRACUNDIÆ.

Prima tuba est vox Domini in lege naturæ: *Quicumque effuderit humanum sanguinem, fudetur sanguis illius. Ad imaginem quippe Dei factus est homo* (Gen., IX). Hæc nempe tuba insonat contra iram eo usque procedentem, ut etiam non vereatur imaginem Dei violare in homine, per necem et cruoris fraterni effusionem. Qui quidem cruor vocem etiam habet in cœlum usque se tollentem. Sic exprimit Scriptura de Abel interempto a Cain: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* De qua voce effusi sanguinis contra interemptores clamante, multa dixi super præcepto V Decalogi, ubi egi de homicidio. In lege quoque veteri contra murum iræ detonans, Dominus sic ait: *Non oderis fratrem in corde tuo, nec memor eris injuriæ civium tuorum, ut quæras ultionem* (Levit., XIX).

Secunda tuba vox est Domini per prophetas contra iram detonans, inter quos sic inclamat propheta David: *Desine ab ira, et derelinque furorem, noli æmulari ut maligneris, quoniam qui malignantur, exterminabuntur.* Job quoque pronuntiavit: *Vere stultum interficit iracundia, et parvulum occidit invidia* (cap. V). Sæpius etiam voces propheticæ iram condemnant, ut patebit perlegenti.

Tertia tuba vox est Domini in libris *Sapientiæ* frequenter contra iram et vindictam inclamans. Sic Ecclesiasticus: *Qui vindicari vult, a Domino inveniet vindictam, et peccata illius servans servabit* (c. XXVIII). Et iterum: *Memento novissimorum et desine inimicari; tabitudo enim et mors imminent in mandatis ejus.* Hoc est, corruptio et mors imminent homini propter neglecta mandata ejus; aut certe *imminent in mandatis*, hoc est, transgressoribus mandatorum ejus aperte prædicuntur obventura. Horum ergo malorum metu merito inimicitia omnis et ira deponenda est, ut iram Dei, quam omnes meruerunt, effugere quis possit. Et rursum: *Memorare timorem Dei, et ne irascaris proximo; memorare testamentum Altissimi, et despice ignorantiam proximi.* Quasi dicat: Recordare legis et timoris Dei, et hoc intuitu, revoca te ab ira omni et ultionis cupiditate; quia *testamentum Altissimi*, hoc est, lex ejus, eam prohibet. Ipsiusque timoris Dei intuitu, noli nequidem irasci proximo, sed despice ignorantiam proximi, hoc est

parvi æstima quæ proximus per ignorantiam in te peccavit. Ut extenuet proximi peccatum, et ostendat esse despiciendum tanquam parvum, vocat ignorantiam, quia et sæpe per ignorantiam committitur ; memoria aurem legis et timoris Dei vult illius oblivionem induci. Addit denique : *Abstine te a lite, et minues peccata, homo enim iracundus incendit litem.* Quibus verbis revocat à contentionibus et litibus, quæ ex cupiditate vindictæ et ira prodeunt. Addit rationem, quia continendo te a lite, minues peccata, tam tua, quam adversarii ; quia et pauciora tu peccata committes, et causam præbebis, ut alii minus peccent, quos ad contentiones et rixas non excitabis. Homo enim iracundus, qui sicut facile irascitur, ita facilis est ad contendendum, incendit litem non solum in se contra alios, sed etiam in aliis contra se ; et sic multa peccata committit, aliisque peccatorum etiam causa est. Multis quoque aliis sententiis Sapiens contra iram detonat. Nam in libro *Proverbiorum* sic habet : *Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso, ne forte discas semitas ejus, et sumas scandalum animæ tuæ* (c. XXII). Et iterum : *Grave est saxum, et onerosa arena ; sed ira stulti utroque gravior. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor, et impetum concitati spiritus ferre quis poterit* (c. XXVII).

Quarta tuba vox est Domini in Evangelio, quæ ita manifeste insonat : *Dictum est antiquis : Non occides. Ego autem dico vobis : Quicumque irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo, Ruca, reus erit consilio ; qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Et iterum : *Audistis quia dictum est : Oculum pro oculo, et dentem pro dente ; ego autem dico vobis non resistere malo, sed si quis percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram. Et ei qui vult tecum in judicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium ; et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo.* His certe omnibus ita penitus diruitur voce Domini, etiam ad fundamentum usque.

Quinta tuba vox est apostolica iram condemnans. Ideo clamat Apostolus : *Non vos defendentes, charissimi, sed date locum iræ* (ad Rom., XII), id est, non vos ulciscentes, sed relinquite Deo vindictam vestræ injuriæ ; hoc est cedere iræ divinæ, ut explicat sanctus Chrysostomus, Theod. Augustinus in Psalmum LXXVIII ; vel, ut explicat sanctus Ambrosius et Anselmus : *Date locum iræ* fugiendo, tacendo, cedendo irato, illum patienter ferendo, nihil contra dicendo, aut contra faciendo, sic enim ejus ira subsidet. Vel denique : *Date locum iræ*, hoc est, non sint corda vestra sic impatientiæ et pusillanimitatis angustiis coarctata, ut violentam commotionis procellam, cum irruerit, sustinere non possint ; sed dilatamini in cordibus vestris, suscipientes adversos iracundiæ fluctus in illis extensis sinibus charitatis, quæ omnia suffert, omnia sustinet. Et ita mens vestra amplitudine longanimitatis ac patientiæ dilatata, habeat in se consiliorum salutares recessus, in quibus receptus quodammodo atque diffusus teterrimus iracundiæ fumus, protinus evanescat. Dare ergo locum iræ, est excipere iracunda verba, imo et verbera, in sinu cordis, in sinu patientiæ et charitatis, ibique ea extinguere et obruere charitate. Ita abbas Joseph apud Cass. (coll. 16, cap. XXVII). Addit vero sanctus Paulus : *Scriptum est enim : Mihi vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus.* Ergo Domini officium non præoccupemus, cujus tanquam judicis et vindicis proprium munus est irasci, et injurias ulcisci.

Iterum alibi clamat apostolica tuba contra murum iracundiæ : *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt inimicitiæ, rixæ, dissensiones, iræ, sectæ, contentiones, invidiæ, homicidia, etc. ; quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur ; fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, etc.* Inclamat quoque Joannes in epistola sua : *Qui odit fratrem suum in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quo eat, quia tenebræ excæcaverunt oculos ejus* (c. III). Quid est autem odium, nisi ira inveterata ?

Sexta tuba vox est propriæ conscientiæ, hæc enim continuo arguit et conturbat interius eos qui iram fovent : gladius eorum intrat in corda ipsorum, ipsosmet perimens. Audi vocem quam propria conscientia elicit ab illis qui jam in condemnatione sunt : « In malignitate nostra consumpti sumus ; justitiæ lumen non luxit nobis, et sol intelligentiæ non est ortus nobis. » Quia, scilicet, fumus iracundiæ et vindictæ lucem veritatis et justitiæ excludit ; et in æternum excludet ab illis, ideo conquerantur ; nec desistit unquam conscientia acerbo sono querelam et clamorem renovare nunquam moriturum. Ideo dicebat Abigail Davidi, ut eum a vindicta revocaret : *Non erit hoc tibi in singultum et in scru-*

pulum cordis Domino meo, quod effuderis sanguinem innocuum, aut ipse te ultus fuerit.

Septima tuba vox est judicii divini, per quam *armabitur omnis creatura, et pugnabit orbis terrarum contra insensatos,* et maxime contra vindicativos illos qui, insana cupiditate sese ulciscendi, exacerbati sunt contra fratres suos christianos, armarunt se et pugnarunt contra illos, vel verbis, minis, contumeliis, maledictis exasperarunt, ira et odio instigante. Illis ergo inclamabit tuba : *Discedite, maledicti, in ignem æternum.* Et iterum: *Foris, foris canes, et venefici, et homicidæ.* Canes sunt, qui mox in alios ringuntur, lacerant dentibus, proscindunt verbis et contumeliis, latrant et incessunt maledictis ; suntque hi venefici et homicidæ, corde saltem et voto. Foras ergo illi ejicientur extra civitatem Dei, et canente novissima tuba segregati, inter maledictos computabuntur, et a tenebris interioribus odii in tenebras exteriores et æternas, ab igne fumigante iracundiæ in ignem æternum devolventur : *Fumusque tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum.* Hanc tubam repræsentans sanctus Jacobus his iracundis sic ait: *Nolite ingemiscere, fratres, in alterutrum, ut non judicemini: ecce Judex ante januam assistit* (cap. v).

LECTIO SEPTIMA.

DE SEPTEMPLICI ARIETE DEMOLIENTE MURUM IRACUNDIÆ.

Exinanite, exinanite, usque ad fundamentum in ea (Psalm. CXXXVI).

Exinanire murum iræ usque ad fundamentum, est inordinatum sui amorem deterrere, et ex animo delere; illud enim est fundamentum iræ, quod, scilicet, ex illo inordinato amore statim existimemus nos lædi, levemque injuriam mox gravem judicemus. Iterum, exinanire murum iracundiæ usque ad fundamentum, est illius omnes occasiones exscindere, primasque cogitationes, primos motus, penitus diruere ; alioqui si permittatur ira excrescere, aut in nobis locum arripere, difficilior est contra illam pugna. De hac re dicebat sanctus Ambrosius : « Cavere debemus ne in perturbationes prius incidamus, quam animos nostros ratio componat; exanimat enim mentem plerumque aut ira, aut dolor, et improviso percellit ictu. Ideo prævenire pulchrum est cogitatione, ne repentinis excitetur commotionibus, sed jugo quodam rationis et habenis constricta mitescat (*de Officiis*, l. I, c. 21). » De hac re etiam eleganter Gregorius sic ait : « Curandum est ne ira subrepat, ira quippe cum etiam delinquentium culpas exequitur, non debet menti quasi domina præire, sed post rationis tergum velut ancilla famulari, ut ad faciem jussa veniat. Nam si semel possidere cœperit, justum esse deputat, etiam quod crudeliter facit. Hinc enim scriptum est : Ira viri justitiam Dei non operatur (*Epist. ad regem Visigothorum*). « Itaque prima machina primusque aries contra iram est animi præparatio contra illam, et efficax consideratio, sive præmeditatio quæ mentem exerceat, ad omne initium illius, omnemque occasionem exscindendam præmature. A scintilla augetur ignis, nisi illico suffocetur et extinguatur.

Mirum profecto quomodo sese prævia consideratione adversus omnem iram ethnici sese præmunierint. Audi non injucundam de Socrate relationem, quæ ostendit quam præmunitus ille fuerit contra iram. Quidam ejus faciem vehementi impetu percussit; ipse vero, minime commotus, furentem debacchari, et iram satiare permisit, ex quo eum totum plagis contusum reddidit. Ubi vero ille cædendo destitit, nihil aliud Socrates fecisse dicitur, quam fronti propriæ inscripsisse : Talis fecit, velut statuæ cuidam nomen auctoris inscribens : nec alio modo se vindicavit. Ita refert Basilius (hom. XXIV).

Secundus aries, si forte jam ira animo oborta fuerit, est efficax consideratio malorum quæ ingenerare potest, si excreverit; hac enim ratione illa supprimitur et vincitur. Ideo de hac re sic dicebat sanctus Ambrosius : « Iræ motus naturæ ita infixus est, ut evelli atque evitari quandoque non queat; si prævideri potuerit, ratione perimatur ; si autem prævenerit, et præoccupaverit mentem tuam iracundia, et ascenderit in te, non relinquas locum tuum. Locus tuus patientia est, locus tuus sapientia est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Aut si te contumacia respondentis moverit, et perversitas impulerit ad indignationem, si non potueris mitigare mentem, reprime linguam tuam. Sic enim scriptum est : *Cohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum.* Deinde: *Inquire pacem, et sequere eam.* Mala autem quæ ex ira sequi nata sunt, jam ex supradictis satis patent.

Tertius aries contra iræ murum est consideratio efficax illius quod dicit Apostolus : *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.* A malo, scilicet, noli vinci, hoc est ab injuria tibi illata, et consequenter a dæmone qui injuriam injuriantemque exci-

tat, ut et suam et tuam pacem, pariter ac conscientiam conturbet. Rursus: *Noli vinci a malo,* a tua scilicet impatientia; nemo enim læditur et vincitur nisi a seipso. Vincitur vero et non vincit, qui se vindicat; vincit autem ille in bono malum, qui patitur, et multo magis qui malefactum benefacto superat. Unde Chrysostomus, locum istum explicans, sic ait : « In certaminibus diabolo consecratis lex est male faciendo vincere; in stadio Christi, omnino lex est contraria. Sic enim non eum qui percutit, sed qui percutitur coronari decretum est. Istud demum est divinæ virtutis, illud cœleste stadium, illud angelorum theatrum. Si mansuetudinem exhiberemus, essemus omnibus insuperabiles, nec ulla ad nos injuria perveniret. Roga inimicum non doleat, non censeat se victum, cum contemnis ejus injuriam.

Tunc vero maxime vincis in bono malum, si adimples illud quod ibidem apud Apostolum præcedit: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum si; sitierit, potum da illi; hoc enim faciens, carbones ignis congeris super caput ejus;* carbones, scilicet, ignitos, non iræ, sed charitatis et amoris, qui eum inflammant ad pacem, concordiam, amorem. Carbones quoque ignis congeres super caput ejus, id est, faciem ejus ardere facies, et rubore quodam suffundi, non secus ac si supra caput carbones suggessisses, qui faciem inflammarent. Ille enim tua beneficentia pudefactus, tua charitate victus, cedat necesse est, et odium in amorem convertat.

Quartus aries est consideratio efficax bonitatis et mansuetudinis divinæ, quæ nos ad deponendam iram erga proximum omnemque vindictam commonet. Levis enim culpa proximo condonanda est, cum leve sit quidquid homo in hominem peccat, ut ipse nobis mille culpas et graviores condonet. Nec durum nobis debet esse iratum animum comprimere, et aliquid perpeti, quandoquidem duriora a nobis patiatur Deus, duriora pro nobis passus fuerit Christus. Qua enim benignitate quotidie nos tolerat, etiam vetera peccata iterantes! Qua misericordia etiam gravissime offensus ad se recipit revertentes! Qua porro mansuetudine Christus tot pertulit probra, vincula, verbera, denique et mortem ignominiosissimam! Si illa efficaciter ad memoriam revocetur, nihil adeo durum est quod non æquo animo toleretur. Ergo si is qui te disturbat, quique inimicatur, indignus est cui beneficium pro maleficio rependas, dignus tamen est Christus, pro quo id facias. Hoc ariete utebatur contra iram sanctus Elzearius, qui in familia licet numerosa et negotiis variis intertexta, nunquam vel leve impatientiæ aut iræ signum dedit. Interrogatus autem ab uxore, qui fieri posset ut sic immotus permaneret, respondit: « Quid mihi prodesset irasci? Dicam tamen veritatem. Quandoque in me insurgit indignatio in molestiis, at mox mihi ob oculos pono injurias quas a me et pro me Redemptor tulit, et tunc in meipso sic loquor : Etiam si famuli tui tibi barbam evellerent, et colaphis cæderent, oporteret te tolerare; nihil enim istud est in comparatione ejus quod Dominus pro te tulit. Hæc vero consideratio animum meum mox reddit pacatum. » Surius in vita ejus (c. XXIII).

Quintus aries est consideratio efficax ejus quod in Evangelio docet Dominus, nullum posse boni operis sacrificium recte immolari, quandiu a proximo per iracundiam quis discordat, sic enim scriptum est : *Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo; et tunc veniens offeres munus tuum.* Ex qua præceptione efficaciter considerandum est quam eorum culpa intolerabilis esse monstretur, quorum hostia repellitur. Nam cum mala cuncta bonis sequentibus diluantur, magna ut sint mala discordiæ est necesse, quæ nisi funditus extincta fuerint, bonum opus subsequi non permittunt. Hæc saltem consideratio efficere debet ut iracundiam, si qua inciderit, cito a nobis excutiamus, adimplentes illud Apostoli : *Sol non occidat super iracundiam vestram.* Et : *Nolite locum dare diabolo.* Nempe per iram maxime ei datur locus in nobis; et si illa aliquandiu permaneat, in odium convertitur, et festuca trabs efficitur. » Incomparabiliter, inquit sanctus Augustinus, salubrius est, etiam iræ justæ pulsanti non aperire penetrale cordis, quam admittere non facile recessuram, et perventuram de surculo ad trabem; audet quippe impudenter etiam crescere citius quam putatur, non enim erubescit in tenebris, cum super eam sol occiderit. »

Sextus aries iram evertens est consideratio efficax proximi a quo offensus es, juncta consideratione tui. Vel enim in eum exasperaris qui justus est, vel in eum qui injustus. Si justus ille est, cur tu velis illi esse inimicus cui Deus amicus est? Cur tu velis illi nocere cui Deus vult bene esse? Adde quod, si justus est, non eum tu molestia tua commovebis, non illi nocebis, sed ejus patientiam exercebis. Si vero injustus est, non minus miserum est ut alienam ulciscaris improbitatem, improbum

etiam te fieri; et dum violenter in tua ipsius causa judex, alienam conaris punire injustitiam, te novam admittere iniquitatem. Dicit enim Dominus: *Mihi vindictam, et ego retribuam.* Sic tua injuria non manebit inulta, ulciscetur eam suo tempore Deus. Non debes teipsum ulcisci, ne invadas officium Dei. Et noli particeps esse injurianti in peccato quod facis, si tu convicium convicio rependas, iram iræ. Commiseratione potius ille dignus est et compassione, qui levem nobis irrogans injuriam, gravem a Deo accepturus est ultionem. Audiendus est hac de re sanctus Ambrosius, qui ait: « Quando aliquis nobis conviciatur, lacessit, ad violentiam provocat, ad jurgium vocat, tunc silentium exerceamus. Peccator enim est qui provocat, et nos sui similes fieri desiderat. Si taceas: si dissimules, solet dicere: Quid taces? loquere, si audes, elinguem te feci. Si ergo taceas, plus rumpitur, victum se reputat et illusum. Si respondeas, superiorem se arbitratur, quia parem invenit. Si taceas, dicetur: Ille huic conviciatus, contempsit iste. Si referas contumeliam, dicetur: Ambo conviciati sunt. Uterque condemnatur, nemo absolvitur. Ergo illius est studium ut irritet, ut similia loquaris et agas. Justi autem est dissimulare, nihil loqui, tenere fructum bonæ conscientiæ, plus committere bonorum judicio, quam criminantis insolentiæ. Ita fit ut etiam humilitatem custodiat. Hæc sunt arma justi, ut cedendo vincat (l. I *de Officiis*). » Hæc Ambrosius.

Septimus aries valide murum iræ concutiens est consideratio efficax sanctorum, qui occasione data iræ miram exhibuere patientiam. Attende quomodo David iniquitatem Semei sibi maledicentis tulerit, non enim iræ locum dedit, sed in Deum causam transtulit, dicens: *Quoniam Dominus mandavit Semei ut malediceret David.* Efficax nimirum consideratio hujus et similium exemplorum, morsus cordis et impulsus facile delebunt, et animi cogitationes in tranquillum statum deducent. Sic exemplum Davidis proponens Chrysostomus erga Saülem ait: « Si imaginem Davidis præ oculis habeas, et in hanc assidue defigas oculos, etiam si millies obtundet ira, mentis oculum perturbans, ad hoc virtutis exemplar respiciens, perfectam consequeris sanitatem. Ne quis igitur mihi dicat: Inimicum habeo scelestum, improbum, incorrigibilem; quidquid dixerit, non est tamen Saüle deterior, qui semel et iterum, imo sæpius servatus a Davide, cum ipse mille modis illi struxisset insidias, tamen pro tot beneficiis acceptis, perseveravit in sua malitia.

LECTIO OCTAVA.

DE MALEDICTIS OB IRACUNDIAM.

Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit et ædificaverit civitatem Jericho, etc. (Josue, VI).

Primo, maledictus Cain, cujus irati vultus concidit contra fratrem; nec exsatiata est ira ejus, nisi cruore illius. Maledictus autem ipse factus est, semper tremulus, semper vagus et profugus; maledicta et terra propter ipsum, quia sanguine fratris ejus ab eo polluta. Maledictionis ergo signum semper secum circumtulit, tremorem corporis et mentis, pavoremque conscientiæ maledictæ. Repræsentabat enim sibi cœlum contra se infensum, cœlestesque et inferiores virtutes. Nam ad fulgura, tonitrua, coruscationes, horrifice tremebat; videbaturque sibi videre angelos igneis gladiis mortem minitantes, cœlum si aspiceret. Si vero terram, videbatur sibi videre serpentes veneno, leones unguibus, cæterasque feras in se irruentes. Sic hac conscientia, quasi furia infernali excarnificatus, continuo profugus ambulabat et tremulus. Maledictus et Esau, ex ira in fratrem dicens: *Venient dies luctus patris mei et occidam Jacob fratrem meum* (Gen., XXVII).

Secundo, maledictus Pharao, qui ira et odio impulsus, non solum Hebræorum masculos suffocari aquis præcepit, sed egredientem populum Domini de Ægypto, cum furore est persecutus. Verum in eo patuit quam verum sit illud: *Per quæ quis peccat, per hæc et punietur.* Nam qui odio et furore tot masculos Hebræorum aquis devoverat, sepelitur et ipse in illis. Et qui Israelitas devorare parabat, a piscibus devoratur, imo et a corvis. De qua re Augustinus disserens ostendit quam iusta Dei providentia et vindicta Moyses de aqua sublatus sit, et a filia Pharaonis conservatus, sed in perniciem totius regni paterni. Audi ejus verba ad Pharaonem directa: « Quid, impie, insanis, et crudeliter sævis? Licet plurimis insontium mortes inferas acerbas, tibi necis augetur, et pœnæ non detrahitur meritum. Cum enim passim innocua parvulorum corpuscula dejicerentur in flumine, Moysen manus excepit humana. Novum miraculi genus fecit filia parricidæ; nam dum parvulum servat ignara, patrem decipit incauta. Dignum malitiæ ejus sceleris erat, ut filiæ provisione

periret, qui genitrices indixerat parturire. Jubet crudelis in flumen parvulos projici, in flumine periturus. Hos necdum vivere natura concesserat, et eos jam ad pœnam destinat sententia. O nova et inaudita crudelitas ! Non natorum pietas, non parentum dolor te flectit, qui inter infantium mortem, parentumque dolorem, sævitiæ tuæ expleri sententiam gaudes. Sed percutitur Ægyptus primogenitorum nece ; ut ex sese cognoscerent quantus dolor sit filiorum qui necarent filios Hebræorum. Dignitas nullum excusabat, nec ipsum regem ab hoc justo Dei decreto absolvebat. Stabant Hebræi, vindicta dominante, illæsi quos non tantum propria salus lætos reddiderat, sed et hostium plaga lætiores effecerat (serm. 89, *de Tempore*).» Hæc Augustinus, declarans maledictionem Pharaonis in populum suum fuisse redundantem, ob iram crudelem in populum Dei exercitam.

Tertio, maledictus Adonibesec, crudeli nimium ira sæviens in reges a se devictos, amputans eis summitates pedum ac manuum, jubensque sub mensa sua, canum instar, ciborum reliquias colligere. Justa ergo Dei vindicta similis in eum pœna recidit : nam Juda duce captus est, summitatesque manuum ac pedum ei amputatæ, unde justum hoc decretum e Cœlo esse agnovit, dicens : *Septuaginta reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, sub mensa mea ciborum reliquias colligebant ; sicut feci, ita reddidit mihi Deus* (Judic., I).

Quarto, maledictus Saül, qui ira duce toties persecutus est innocuum Davidem, et propter ipsum civitatem Nobe cum sacerdotibus et incolis succendit. Propterea postmodum infelici morte in montibus Gelboe defungitur, propriæ incumbens hastæ.

Quinto, maledictus Achitophel, magni vir in Israel consilii, qui cum vidisset in conspiratione Absalonis contra David non esse factum juxta consilium suum, ex ira et indignatione domum abiens suspendio se interemit.

Sexto, maledictus Ozias, qui cum templum ingressus incensum ut adoleret, reprehenderetur ab Azaria sacerdote, iratus est vehementer, et tenens manu thuribulum, graviter sacerdotibus est comminatus. Sed statim in signum maledictionis orta est lepra in fronte ejus, coram sacerdotibus in domo Domini, super altare Thymiamatis, fuitque leprosus usque ad diem mortis, et habitavit in domo separata, plenus lepra, ob quam ejectus fuerat de domo Domini.

Septimo, maledictus Herodes deicidium attentans, et tot innocentium strage furorem suum orbi manifestum faciens : « Post hæc autem dignam pœnam suscepit, inquit sanctus Chrysostomus, nam filios suos tres interfecit, et non interfectos ab aliis vidit occidi, ut ne vel paternam in illos pietatem demonstraret in luctu, sed ipse occidit, ut et filios perderet et de morte eorum crimen acquireret. Viscera sua laniabat in filiis, et dolorem eorum non sensit. Ut quemadmodum parvuli mortem suam non senserunt, propter infantiam ; sic et ille dolorem viscerum suorum non sensit, propter insaniam. Deinde ipse multis doloribus apprehensus. Quot enim membra corporis habebat, tot doloribus torquebatur. Et quia multoties mori non poterat, qui multos occiderat infantes, propterea vindicta morientium plurimorum in plurimis ei doloribus reddebatur. Item, quando vidit se prope mortem, sciens quia odibilis erat apud omnes Judæos, et quia mors illius multis gaudium erat factura, congregavit omnes principes Judæorum, et jussit ut cum ipse mortuus fuisset, omnes occiderentur, ut in morte ejus omnes civitates lugerent ; et si non propter amorem illius, vel saltem propter suum dolorem. » Hæc Chrysostomus. Latius vero mortem ejus et crudelitatem legere potes apud Josephum (lib. II *de Bello Judaico*, XXI ; et l. 17 *Antiquitatum*, c. IX).

Postremo, si omnes pacifici dicuntur beati, si filii Dei vocantur, certe maledicti, qui pacem turbant, quique lites, contentiones, rixas concitant, ut propterea dixerit de filiis suis Simeone et Levi Jacob moriens : *Maledictus furor eorum, quia pertinax, et indignatio, quia dura.* Nec solum beati qui pacem in se colunt, sed et illi qui ad pacem alios reducunt, et ab iracundia avertunt. Ideo benedicta Abigail, de qua dixit David : *Benedictus Dominus Deus Israel, qui misit hodie te in occursum meum, et benedictum eloquium tuum, et benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, et ulciscerer me manu mea. Alioquin vivit Dominus Deus Israel, qui prohibuit me ne malum facerem tibi ; nisi cito venisses in occursum mihi, non remansisset Nabal usque ad lucem matutinam mingens ad parietem.*

LECTIO NONA.

DE MURO PATIENTIÆ CONTRA MURUM IRÆ.

Huic jam descripto muro iracundiæ in civitate Satanæ, ex adverso opponitur in civitate Dei murus patientiæ. Estque hic

murus sublimis et speciosus, amplus, fortis et solidus, muros omnes aliarum virtutum fulciens et consolidans. Unde de patientia sic scribit Tertullianus: « Patientia fidem munit, pacem gubernat, dilectionem adjuvat, humilitatem instruit, pœnitentiam expectat, exomologesim assignat, carnem regit, spiritum servat, manum continet, tentationes conculcat, scandala pellit; pauperem consolatur, divitem temperat, infirmum non extendit, valentem non consumit, fidelem delectat, gentilem incitat, servum domino, dominum Deo commendat, feminam exornat, virum approbat, amatur in puero, laudatur in juvene, suspicitur in sene, in omni sexu, in omni ætate formosa est. » Hæc ille.

Speciosus ergo murus ille, fortisque, ab omni statu, ab omni sexu, ab omni ætate ædificandus, tanquam cæterarum virtutum munimentum et propugnaculum. Unde iterum de eadem re disserens sanctus Cyprianus sic loquitur : « Patientia tuetur in virginibus beatam integritatem, in viduis laboriosam castitatem, in conjunctis et maritatis individuam caritatem : facit humiles in prosperis, in adversis fortes, contra injurias et contumelias mites; docet delinquentibus cito ignoscere, si ipse delinquas diu et multum rogare, tentationes expugnat, persecutiones tolerat, martyria consummat (lib. *de Bono patientiæ*).» Videsne igitur quod non solum speciosus et fortis, sed et sublimis maxime sit murus iste, quandoquidem ad sublimissimum charitatis et virtutis culmen hominem perducat? Ad martyrium, scilicet, quo nihil inter omnes heroicos sublimius, nihil fortius. Et certe sicut impatientia in omne delictum ducit, diffundens de suo fonte varias criminum venas, ita patientia radix est et custos aliarum virtutum, quia ejus munus est non vinci a malo, sed vincere in bono malum. Unde Basilius, in *Admonit, ad filium spiritualem,* sic eum monet: « Fili, patientiam arripe, quia maxima virtus animæ, ut velociter ad sublimitatem perfectionis possis ascendere. Retributionem patientiæ tuæ ne quæras ab homine, ut in futuro possis accipere ab æterno Domino æternam retributionem.» Nempe huic sacro et sublimi ædificio patientiæ tandem Deus coronidem addet in æterna illa retributione; quia quandiu in hoc mundo sumus, pati oportet, et jugiter hunc murum ædificare et erigere; post hanc vero vitam finem accipiet, consummationem et coronam.

Porro varii lapides et lateres electi hujus muri dici possunt varii virtutis patientiæ actus. Hi sunt linguam frænare, iram temperare, mentem gubernare, pacem custodire, disciplinam regere, aliena mala æquanimiter tolerare; bonum pro malo reddere, impetum omnem animi frangere, tumoris violentiam comprimere, omne odium, omne simultatis incendium extinguere, cito delinquentibus ignoscere, cito in gratiam recipere. Sunt et alii innumeri actus ad virtutis hujus perfectionem spectantes, et cum illa turrim perfectionis constituentes adversus omnes ventos et contrarias potestates perseverantem.

Hanc patientiæ arcem ædificare nos docuit Christus Dominus, illius supremus architectus; docuit autem non solum verbo, sed etiam exemplo. Unde sanctus Petrus: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus, qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus, qui cum maledicereturnon maledicebat, cum pateretur, non comminabatur.* Ad ejus exemplum graviter sequendum sic exhortatur ibidem Christianos omnes : *Hæc est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injuste. Quæ enim est gloria, si peccatis, et colaphizati suffertis? Sed bene facientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis.* Ita ipse (c. II, epist. I). Itaque convocantur omnes Christiani ad Christo cooperandum omni conatu in hac structura patientiæ; ejusque exemplar tanquam primi structoris, diligentissime intuendum et imitandum, quia in illo patientia per totam vitam effulsit. Omnes actus ejus statim ab adventu in carnem patientiam docent, dum sine peccato peccata aliena jam ab infantia patienter portat, pœnasque illis debitas dignatur sustinere. In Judæis porro tolerandis quanta ejus patientia! Incredulos ad fidem suadendo flectere, obsequio ingratos fovere, contradicentibus respondere leniter, superbos sustinere clementer, humiliter persequentibus cedere. Prophetarum interfectores, et adversus Deum semper rebelles, usque ad crucis et passionis horam velle colligere. Judam vero quam longa usque ad extremum patientia voluit tolerare, dum dignatur cibum cum inimico sumere, hostem domesticum sustinere, nec palam ostendere, proditoris osculum non recusare. Quid potest patientius, quid benignius dici?

Ad hanc quoque patientiæ structuram erigendam, nos convocarunt et alii sancti exemplo et verbo, tam ii qui Christum præcesserunt, quam illi qui secuti sunt. Audi sanctum Cyprianum: « Invenimus et

patriarchas, et prophetas, et justos omnes, qui figuram Christi imagine præeunte portabant, nil magis custodisse in laude virtutum suarum, quam quod patientiam forti et stabili æquanimitate tenuerunt. Sic Abel originem martyrii et passionem justi hominis initians primus, et dedicans, adversus fratrem fratricidam non resistit, non reluctatur, sed humilis et mitis patienter occiditur. Sic Abraham, Deo credens, et radicem ac fundamentum fidei primus instituens, tentatus in filio, non dubitat, neque cunctatur, sed præceptis Dei tota patientia devotionis obsequitur. Et Isaac ad hostiæ dominicæ similitudinem præfiguratus, quando a patre immolandus offertur, patiens invenitur. Tot denique prophetæ interfecti, tot gloriosi martyres gloriosis mortibus honorati, omnes ad cœlestes coronas patientiæ laude venerunt (lib. *de Bono patientiæ*). » Propterea dixit Apostolus : *Patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes reportetis repromissiones* (ad Hebræos, c. x). Item ad Cor.: *Exhibeamus nos ipsos sicut ministros Dei in multa patientia* (*Ep.* II, c. vi). Denique ob eamdem causam dixit Dominus : *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Homo enim sibi et suo animo dominatur per patientiæ virtutem; dominatur et membris, linguam cohibens a contumelia, manum a vindicta : sic homo patiens seipsum interius exteriusque possidet ; in homine vero impatiente dominatur furor, possidet eum ira. In sæculo quoque futuro animam possidebit suam in æternum per patientiam, quia per illam regnum cœlorum acquiritur, et animæ dominium gloriosum, ubi nulla amplius exterior vel interior resistentia.

Ex his itaque sat manifestum evadit, patientiam omnibus christianis esse sollicite procurandam et custodiendam ; sive cum tribulationes a Deo immissæ nos exercent, sive cum contumeliæ, maledicta, verbera a proximo inflicta nos exacerbare contendunt, et ad iram provocare. Habemus exempla præclara sanctorum, pauca hic accipe.

De sancto Martino sic scribit Severus Sulpitius : « Nemo unquam Martinum vidit iratum, nemo mœrentem, nemo ridentem ; unus idemque semper, cœlestem lætitiam vultu præferens. Tantam vero adversus omnes injurias patientiam assumpserat, ut impune etiam ab infimis clericis læderetur, nec propter id, eos aut loco unquam moverit, aut a sua charitate repulerit. Quin et pro illorum solebat orare peccatis, qui obtrectatores videbantur. » Hæc ille.

Sanctus Spiridion ab imperatore Constantino ad aulam erat vocatus ; cum vero eum quidam lacera veste intrantem conspiceret, alapam ei impegit. Ille mox alteram præbet, consilium Christi secutus. Id vero percussoris cor ita persuasit, ut illico ad pedes ejus se abjiceret, veniam deprecaturus.

Sanctus Joannes, canonicus regularis, de quo Surius 10 octobris, vir maximæ fuit patientiæ. Quidam e fratribus furore commotus, et procaciter ingressus locum ubi familiariter cum quibusdam conferebat, multa in eum convicia jactabat, minis et clamoribus eum exasperare putans. At ille, fellis expers, columbinæ simplicitatis amans, ne verbum respondet. Inquirit quidam ex familiaribus cur tam atrocia verba perferat, cum eum ad cubiculum verbo remittere possit, cur negligat ita honorem suum, cur nequitiam viri non reprimat. Respondet : « Si flamma vorax ædis tecta lambens in sublime feratur, num tu consulte plus materiæ in flammam ejicies ? Frater iste magno ardet furore, si minarum ferculas admovero, inflammabitur magis, nec in rectam viam facile revocabitur. Ubi vero flamma deferbuerit, ad remedia opportuna animo deliberato accedere licebit. » His dictis, nihil commotus abscessit, cum Davide sacræ Scripturæ pulsans cytharam, atque ita Saülis insaniam temperans ; ea enim harmonia didicerat iræ vesaniam profligare.

Pulchrum est hac de re ad patientiam sectandam, et contra iram se armandum, decretum imperatoris Theodosii : « Si quis modestiæ nescius, et pudoris ignarus, improbo petulantique maledicto nomina nostra crediderit lacessenda, ac temulentia turbulentus obtrectator temporis fuerit ; eum pœnæ nolumus subjacere, neque durum aliquid, neque asperum sustinere. Quoniam si id ex levitate processit, contemnendum est ; si ex insania, miseratione dignissimum ; si ab injuria, remittendum.

TRACTATUS SEPTIMUS.

DE VITIO ACEDIÆ.

LECTIO PRIMA

QUID SIT ACEDIA?

Septimum murum Jericho constituit acediæ vitium. Definitur autem acedia, *torpor mentis bona inhcoare, vel prosequi negligentis*. Habet enim, duas partes, scilicet, vel pigritiam in aggrediendo et auspicando bonum; vel tristitiam in progrediendo, et tædium in perseverando in jam inchoato bono. Hinc apud sacros scriptores vitium istud insinuatur variis nominibus varilsque descriptionibus.

1. Sanctus Gregorius vocat acediam, utriusque hominis languidam dejectionem de virtutum laudabili exercitio.

2. Sanctus Damascenus vocat tristitiam aggravantem mentem, ut nihil boni ei agere libeat.

3. Sanctus Thomas vocat tædium bene operandi, et tristitiam de re spirituali, sive recessum mentis a bono spirituali divino, cui oportet mentem inhærere ex necessitate (2. 2. q. 35).

4. Hugo de Sancto Victore vocat acediam, ex confusione mentis natam tristitiam, et amaritudinem animi immoderatam.

5. Sanctus Joannes Climacus sic eam describit : « Acedia est remissio animæ, et resolutio mentis, pusillanimitas exercitationis, odium professionis, mundanorum beatificatrix, detractrix Dei quasi invisce-rosi, et existentis sine benignitate. Attonita in psalmodia, infirma in oratione, in ministerio ferrea, in opere manuum pigra, in obedientia improba.

Quibuscumque porro nominibus aut titulis indicetur, sive tristitiæ spiritualis, sive torporis et pigritiæ, sive tædii et fastidii, sive indevotionis et languoris; duplici modo hoc vitio, ut diximus, homines peccant. Primo quidem modo, quando pigre, tarde et cum tristitia bona opera aggrediuntur, ut jejunia, orationes, exercitia spiritualia, et quæcumque alia ad vocationem suam pertinentia, in his quæ salutis sunt laborem detractantes aut fastidientes. Secundo modo, quando jam inchoata bona opera ex tædio et fastidio intermittunt. Quod si vero ea quæ omittuntur sint ex præcepto, aut sint ad salutem necessaria, tale animi tædium jam fit mortale peccatum; quandoquidem illud sit excutiendum, illique repugnandum et resistendum. Ad illud excutiendum in his operibus quæ salutem concernunt, sæpe monet Scriptura. Hinc illud : *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes* (ad Galat., vi). Et iterum : *Bonum facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus.* Item *Eccles.*, IX : *Quodcumque potest facere manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas.* Item *Luc.*, XII : *Servus sciens voluntatem domini sui, et non faciens, plagis vapulabit multis.*

Propterea etiam Sapiens (*Ecclesiastici*, c. VI) ad studium scientiæ salutaris, sive ad studium virtutis et perfectionis exstimulans, sic ait : *Subjice humerum tuum, et porta illam, et ne acedieris vinculis illius.* Nempe is qui virtutem sectatur, et viæ ad scientiæ salutis incumbit (quæ hic sapientiæ nomine intelligitur), debet se totum submittere virtuti et sapientiæ, quidquid injungit, etiam si grave sit et molestum, debet exequi. Debet pedes, collum, humerum illi offerre, nihil pro illa laboris debet detrectare, sed omnia sufferre cum alacritate, etiam si vincula et compedes videantur; sunt enim alligatura salutis. Bonum est, cum illa pedes nostros constringit, hoc est, dum affectus nostros cohibet. Cum collum nostrum, hoc est superbiam curat, etsi molestum est, et ipsum tamen nobis proficuum. Cum manus nostras colligat, a malis operibus Dei timore nos retrahens, et hoc ipsum durum est, sed tamen cum gaudio sustinendum. Cum humeros nostros onerat, onus alacri animo ferendum. Hoc igitur vult Sapiens, dum dicit : *Injice pedes tuos in compedes illius, et in torquem illius collum tuum. Subjice et porta illam, et ne acedieris vinculis illius.* Ibi utitur verbo acediæ, vitii scilicet illius quod expiicaturi sumus. Quasi dicat : Ne tristeris vel tædio afficiaris, ob ejus vincula salutaria manibus pedibusque tuis injecta, quibus te a malo et ab affectibus inordinatis co

hibet, quibus et ad viam salutis ac ad opera bona trahit; permitte te cohiberi, permitte te trahi; sequere lubens, non invitus aut tristis, quo te ducit, ejus præcepta promptus exequere. Idipsum iterum clarius explicat verbis sequentibus : *In omni animo tuo accede ad illam, et in omni virtute tua conserva vias ejus.* Quasi diceret : Tota animi tui virtute, tota fortitudine exequere mandata ejus; noli frigido aut tepido et tædioso animo ad illam accedere, illiusque præcepta observare cum tristitia. Rationem subdit : « In novissimis enim invenies requiem in ea, et convertetur tibi in oblectationem. » Nam si præcepta Dei et sapientiæ divinæ videntur carni molesta, eorum tamen observatio prompta, postmodum conscientiæ est jucundissima. Jugum quidem Domini oculis carnis videtur asperum et tædiosum, sed oculis mentis suave est et leve, requiem animi adducens. Virtutis radices nonnihil sunt amaræ, sed fructus suavissimi, tum in hac vita propter conscientiæ pacem, tum in altera ob æternam mercedem. Ergo omne tædium, omnis tristitia, omnis torpor, omnis acedia, in via virtutis excutienda.

In eamdem sententiam dixerunt antiqui duas esse vias per quas humanam vitam progredi necesse est : unam, quæ in cœlos ferat, alteram, quæ ad inferos deprimat; unam virtutis, alteram vitiorum. Et quidem illam quæ virtutis est, dixerunt primo aditu esse arduam et confragosam, in qua si quis difficultate superata in summum ejus evaserit, habere eum de cætero planum iter, amœnumque campum, et omnes laborum suorum capere fructus uberes atque jucundos. Quos autem primi aditus difficultas deterruerit, eos in eam vitiorum viam labi atque deflectere, quæ primo ingressu sit quasi amœna; sed deinde cum in eam paulo ulterius processerint, amœnitatis speciem repente subduci, exoriri autem viam præcipitem, nunc saxis asperam, nunc obductam sentibus, nunc gurgitibus intercisam, vel torrentibus rapidam, ut laborare, hærere, labi, cadere sit necesse. Quæ omnia ideo dicuntur, ut appareat in virtutibus capiendis labores esse magnos, sed magnos etiam fructus, et solidas atque incorruptas voluptates; ideoque acediam et tristitiam, ad illos fructus per asperam viam contendenti, proculcandam esse animo forti. Ut appareat quoque vitia quibusdam delinimentis allicere animos ad inertem vitam, et inanis jucunditatis specie ad acerbas amaritudines miseriasque perducere. In via ergo vitiorum, ad quam ignavia ducit, illecebræ sunt, voluptates sunt, at mortiferæ; illis enim diabolus blanditur ut fallat, arridet ut noceat, allicit ut occidat. Hanc utramque viam eleganti descripsit versu Virgilius de littera Pythagoræ, quæ est littera Y :

> Littera Pythagoræ discrimine secta bicorni,
> Humanæ vitæ speciem præferre videtur.
> Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
> Difficilemque aditum primum spectantibus offert,
> Sed requiem præbet fessis in vertice summo.
> Mille ostentat iter via lata, sed ultima meta
> Præcipitat captos, volvitque per ardua saxa.
> Quisquis enim duros casus virtutis amore
> Vicerit, ille sibi laudemque decusque parabit.
> At qui desidiam luxumque sequetur inertem,
> Dum fugit oppositos incauta mente labores,
> Turpis inopsque simul miserabile transiget ævum.

Cæterum, cum hæc acedia de qua agimus, quam et tristitiam et tædium boni spiritualis definivimus, murum fortem et amplum constituat in civitate Satanæ, inter capitalia peccata locum sibi vendicans, restat ut ejus dimensiones explicemus, tubasque contra illum insonantes audiamus, et maledictiones quas inducit in medium producamus, ordine supra a nobis constituto.

LECTIO SECUNDA.

DE ALTITUDINE MURI ACEDIÆ.

Sicut de aliis vitiis capitalibus murum civitatis diaboli constituentibus, diximus habere quemlibet eorum altitudinem extollentem se contra Deum, sic et in vitio acediæ est demonstrandum. Etenim ex desidia et acedia, paulatim cætera quotquot sunt in homine vitia oriuntur. Ideo scripsit Sapiens : *Multam malitiam docuit otiositas* (Eccli., XXXIII). Imo inducit acedia tandem hominem ad contemptum quemdam Dei rerumque divinarum. Ergo non mirum si dicamus contra Deum et cœlum hunc Satanæ murum ab acedia conflatum suam altitudinem erigere, qua quidem altitudine gratiam Dei et lucem Spiritus sancti plane impedit, gratiam devotionis et orationis impugnat, Deo et Spiritui ejus rebellis. Facit quoque ignavia et torpor acediæ, quando jam invaluit, ut impossibilitatem quamdam Dei præceptis inesse existimet homo, ideoque Deum crudelitatis cujusdam insimulat, imo et injustitiæ. Hinc blasphemia, hinc et odium sequi natum. O altitudo semper crescens maledicti hujus vitii, nisi quantocius fundamentum demetatur ! Denique dilationem conversionis in peccatoribus acediæ torpor inducit, ex qua

torpida dilatione in anima sequitur quædam rebellio contra Deum vocantem et inspirantem. Pugnat ergo turris acediæ contra celsitudinem divinæ misericordiæ. Ideo Apostolus dicit: *An divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* De his etiam pronuntiavit Job: *Ipsi sunt rebelles lumini, et nescierunt vias ejus.* Certe Deo maxime odiosum et abominabile esse acediæ vitium, satis manifeste attestatur ipse, dum dicit: *Utinam calidus vel frigidus esses, sed quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo.* Quid magis horrorem parit, quam quod vomitu ejectum est? Ergo tepor horrorem quemdam Deo pariat necesse est, quandoquidem ad evomendum hominem a se, Deum provocat quodammodo invitum.

LECTIO TERTIA.

DE PROFUNDITATE MURI ACEDIÆ.

Profunditas hujus muri satanici ex gravissimis peccatis ad quæ hominem mergit, intelligi potest. Unde sanctus Maximus sic de acedia loquitur: « Omnes alii affectus, aut iracundiam in anima attingunt, aut concupiscentiam, aut partem animæ rationalem, cujus generis est oblivio aut ignorantia. At acedia omnes animæ virtutes depopulans, omnes fere unanimiter animæ affectus commovet. Quapropter omnibus aliis quoque affectibus est gravissima. Probe itaque Christus adversus hanc nobis præstitit pharmacum: In patientia, inquit, vestra possidebitis animas vestras (*de Charitate*, centuria 1). » Unde et hoc vitio affectos describens sanctus Bernardus: « Invenire, inquit, est etiam in congregatione religiosa, homines pusillanimes et remissos, deficientes sub onere, virga et calcaribus indigentes, quorum remissa lætitia, pusillanimis tristitia est, quorum brevis et rara compunctio; animalis cogitatio, tepida conversatio; quorum obedientia sine cordis intentione, lectio sine ædificatione, quos denique vix gehennæ metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frænat ratio, vix disciplina coercet (serm. VI *de Ascens.*). » Postmodum vero describit sanctus Bernardus quam profunde eos deducat istud acediæ vitium, ita ut possint usurpare illud: *Æstimatus sum cum descendentibus in lacum, vita mea inferno appropinquavit.* « An non tibi horum vita, inquit ipse, inferno appropinquare videtur penitus, dum intellectu affectui, et affectu intellectui repugnante, necesse habent mittere manum ad opera fortium qui cibo fortium minime sustentantur, socii plane tribulationis, sed non consolationis? Exurgamus, obsecro, quicumque ejusmodi sumus, resarciamus animas, spiritum recolligamus abjicientes perniciosam tepiditatem; quia perniciosa est, et Deo solet vomitum provocare; quia molestissima, plena miseriæ et doloris, et inferno plane proxima, umbra mortis jure censetur.

Hæc est igitur profunditas hujus vitii, profunditas hujus muri satanici, quæ proxima inferno est, quæ hominem deducit ad cor durum, cor quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur. Cor quod ingratum est ad beneficia, infidum ad consilia, ad judicia sævum, inverecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad divina, præteritorum obliviscens, præsentium negligens, futura non providens. Huc usque deducit acedia, sed et ad centrum et profundum omnis peccati perducit; ad desperationem nimirum, qua nihil profundius, nihil inferno proximius. Audi sanctum Chrysostomum: « Radix desperationis est ignavia, et non solum radix sed et nutrix ejus et mater. Nam, sicut vestimentum et tineam generat et nutrit, ita ignavia non solum gignit ex se desperationem, sed alit et fovet (l. *de Lapsu*). » Ex torpore nam oritur pusillanimitas, ex pusillanimitate diffidentia omnis futuræ emendationis, ex illa diffidentia desperatio veniæ; et hoc est profundissimum barathrum, ex quo vix contingit emergere. Hæc omnia ex acedia venire, tum experientia, tum sacra testantur eloquia. Hinc illud: *In mœrore animi dejicitur spiritus* (Prov., XV). Quid vero est acedia, nisi mœror animi? Absorbet ille animum, illumque dejicit in desperationis profundum. Sic verum est illud: *Spiritus tristis exsiccat ossa.* Quænam ossa? Animi scilicet ossa æque ac corporis, hoc est vires ejus et fortitudinem exsugit, sicque exsiccat ab humore gratiæ, et in diffidentiæ et desperationis siccitate eum relinquit. Idcirco iterum pronuntiat: *Felix qui non habuit animi tristitiam, et non excidit a spe sua* (Eccli., XIV). Qui enim immoderatam concipit ex acedia tristitiam, jam quodammodo ab animo suo condemnatur, ita ut excidat a spe quam habet in Deum. De hac tristitia pessima, animum et spem absorbente, ac in profundum mergente, sic loquitur sanctus Chrysostomus: «Tristitia animarum crudele tormentum est, et dolor quidam inexplicabilis, et judicium omni judicio et vindicta deterius. Nam et

vermi similis est venenato, non solum carnem, sed et animam ipsam perimens; et tinea non solum ad ossa, sed etiam ad corda pertingens; et perpetuus quidam carnifex, non corpus dilanians, sed vires animæ consumens, et jugis nox ac tenebræ profundæ, et tempestas, et turbo, et febris non apparens, omni igne validius incensens, et pugna requiem non habens, et langnor plurimos obscurans viventium. Non enim noctis tenebræ tales sunt, qualis nox mœroris ex cogitationum obscuritate collecta, faciem omni tyranno crudeliorem præferens, nulli facile obtemperans eorum qui eam dissolvere moliuntur (*Epist.* VII, *ad Olympiam*).» Hæc sanctus Chrysostomus.

LECTIO QUARTA.

DE LATITUDINE MURI ACEDIÆ.

Latitudo hujus muri Jericho agnoscitur in varii generis saxis, sive luteis lateribus, quibus constat. Quænam autem sint illa saxa, quinam illi lateres, nisi varia peccata acediæ agglutinata? Et quidem omnis generis vitia ex illa ortum ducere supra docuimus: sunt tamen quædam quæ specialiter ad eam referuntur. Hæc sunt illa quæ partim supra insinuavimus, nimirum tepiditas, mollities et pusillanimitas, somnolentia, otiositas, dilatio, tarditas, negligentia, imperseverantia, remissio et dissolutio animi, incuria, ignavia, indevotio, tristitia, tædium vitæ, diffidentia et desperatio. De his porro sigillatim pauca nobis dicenda.

De tepore.

Tepiditas definitur parvus boni amor, sive languor spiritualis ad bonum; et videtur prima radix, in peccato acediæ, ex qua cætera germina pessima pullulant. Hæc, ut diximus, Deo vomitum provocat; atque tunc à Deo tepidus evomi incipit, quando in deteriora labitur; imperfecte vero evomitur, dum impœnitens moritur et reprobatur. Hæc etiam Satanæ aditum reserat, et tentandi fiduciam præbet; nam ferventes vix aggredi audet Satan: *Ollæ ferventi muscæ non incident.* Qui in virtute progredi ob teporem non curat, januam claudit inspirationi divinæ, sicque paulatim corruit. Hinc Cassianus sic ait: « Lapsus quispiam nequaquam subita ruina corruisse credendus est, sed aut pravæ institutionis deceptus exordio, aut per longam mentis incuriam paulatim virtute animi decidente, et per hoc sensim vitiis increscentibus censendus est concidisse. Ante contritionem enim præcedit ruinâ, et ante ruinam mala cogitatio. Quemadmodum domus nunquam subitaneo ad ruinam procumbit impulsu, nisi aut antiquo vitio fundamenti, aut longa inhabitantium desidia, stillicidiis primum parvissimis penetrantibus, corrupta sensim fuerint munimenta tectorum (collat. 6, c. XVII).» Sic ergo tepor occasionem graviori ruinæ suggerit, ideoque sollicite fugandus.

De mollitie.

Mollities est impatientia rei duræ. Mollis enim dicitur qui duris cedit, et sic ab opere, cum durum aliquid occurrit, discedit: *Qui mollis est et dissolutus in opere, frater est sua opera dissipantis* (Prov., XVIII). Sicut cera mollis ad ignem, sic homo quandoque deficit ad minimam difficultatem. Hanc etiam mollitiem possumus vocare pusillanimitatem, de qua Ecclesiasticus: *Noli esse pusillanimis in animo tuo* (c. VII). De hac etiam scribebat Bernardus: « Non immerito his quos in anxietate positos videmus compatimur, quibus dum exitum ignoramus, defectum metuimus: quoniam quidem sicut sanctis et electis tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit; sic damnandis et reprobis tribulatio parit e contrario pusillanimitatem, pusillanimitas perturbationem, perturbatio desperationem, et illa interimit (Ep. XXXII).» Contraria huic mollitiei et pusillanimitati est fortitudo animi, quæ a Deo precibus humillimis imploranda est. De qua sanctus Ambrosius sic ait: « Revera jure ea fortitudo vocatur, quando unusquisque seipsum vincit, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non adversis perturbatur, non extollitur secundis, non variarum rerum mutatione quasi vento quodam circumfertur. Quid autem excelsius et magnificentius quam exercere mentem, afficere carnem, et in servitutem redigere, ut obediat imperio, consiliis obtemperet, ut in adeundis laboribus impigre exequatur propositum animi ac voluntatem, (lib. I *Offic.*, cap. XXXVI)?

De somnolentia.

Somnolentia est pigredo illa de qua *Prov.*, XIX: *Pigredo immittit soporem.* Et cap. VI: *Usquequo, piger, dormies, quando consurges e somno tuo? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus ut dormias, et veniet tibi quasi viator egestas, et pauperies quasi vir armatus. Si vero impiger fueris, veniet ut fons messis tua, et egestas longe fugiet a te*

Quæ quidem omnia, non solum decorporali, sed etiam de spirituali copia aut inopia, accipienda sunt. Iterum monet eadem de re Ecclesiasticus : *Hora surgendi non tetrices, sed præcurre prior in domum tuam, ibi lude, ibi avocare, et age conceptiones tuas, et benedicito Dominum qui fecit te, et inebriantem te ab omnibus bonis suis* (cap. XXXII). E contra somnolentos reprehendit Sapiens: *Sicut ostium vertitur in cardine, sic piger in lecto suo* (Prov., XXVI). Nempe sicut ostium in cardine versatum huc illuc, murmurat, et tamen a loco suo non recedit nec exit; ita piger somni amator de lecto se non movet, licet in lecto moveatur. Si evocetur clamore, infestatur, murmurat, huc illuc se vertit, distendit brachia, manus scalpit, et interim præsto adesse renuit. Et hæc etiam vera sunt in pigro spirituali, quia ad vitam virtutis vocatus, aures obstruit : vel si audit, venire differt, semper moras quærit. Ad hunc inclamat Apostolus: *Hora est de somno nos surgere.*

Audi iterum *Ecclesiasticum* de pigro contemptim loquentem : *In lapide luteo lapidatus est piger, et omnis qui tetigerit eum, excutiet manus.* Quasi dicat : Per suam socordiam ita est maculatus, ac si lapide lutoso aut stercore boum esset impetitus ; ac proinde, sicut omnes de tali cum risu loquerentur, et qui talem contigisset, mox a se sordibus contractis excuteret manus suas ; sic omnes de pigri vilitate loquuntur, ejusque consortium devitant, et si quid ei commiserint, mox ab illo subtrahunt, et se eximunt. Græca ibi legunt, teste Jansenio : « Lapidi conspurcato comparatus est piger, et omnis sibilat super ignominia ejus. Stercori boum comparatus est piger, omnis qui tollit illud, excutiet manum. » Significaturque hac comparatione vilitas, contemptus, et sordities hominis pigri. Potest etiam et hic sensus esse, ut piger lapide luteo dicatur lapidari, quando corripitur, aut verbis increpatur ; ipse enim sic exaggerat quod patitur, sic ingemiscit, quasi lapidatus foret, cum in nullo sit læsus, sicut stercore boum vix potest quis lædi. Omnis quoque qui tetigit eum, excutiet manus, quia onerosus est omnibus, et displicibilis, et inquinatus. Quomodo vero pigritia et somnolentia excutienda ad laudes divinas matutino tempore decantandas, vide quæ dixi in tomo II *Horti pastoralis*, tit. de Orat. matutina ; et in *Virga Aaronis*, tract. III, lect. 2.

De otio et aliis speciebus acediæ.

Otium etiam species est acediæ, illudque Christiano multis est titulis vitandum. Prima ratio esse potest, quia homo ex conditione sua natus est ad laborem, sicut avis ad volatum. Secunda, quia exemplo aliarum creaturarum invitatus ad laborandum, et et non ad otiandum. Sol, cœli, elementa nunquam quiescunt, sed semper agunt; homini quoque datæ sunt manus, pedes, vires a natura, ut operetur, ut non otietur: Deus itaque hominem finxit, non ut segnis ac languens desideat, sed ut in laboribus honestis se exerceat Unde primo Adæ in Paradiso præcepit ut laboraret, et paradisum custodiret; et postquam eum ejecisset, tulit sententiam, ut in sudore vultus sui vesceretur pane suo. Ubique otium reprobatur, sive a Deo, sive a creaturis, sive ab animalibus, ad quæ sæpe mittit Scriptura hominem inertem : *Vade ad formicam, o piger, et considera vias ejus, et disce sapientiam; quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, parat sibi cibum in æstate et congregat in messe quod comedat* (Prov., VI). Quasi dicat : Cum formica non habeat cujus exemplum sequatur, sicut nos Christi et sanctorum, nec præceptorem, sicut nos Ecclesiam et præpositos; tamen congregat in messe quod comedat in hieme. Nos vero non prospicimus in præsenti vita futuro tempori, cum nancisci possimus tot occasiones operis boni et provisionis copiosæ pro tempore illo indigentiæ. Et adverte quod singula quæ in formica sunt, ad virtutem omnigenam nos instruunt. 1. Formica enim est animal parvum; sic commendatur humilitas. 2. Formica socias laborantes adjuvat; sic docetur charitas. 3. Formica sollicita semper cursitat, sic monstratur laboriosa industria. 4. Formica provida est de futuro; sic ostenditur prudentia. 5. Formica portat majus pondus quam ipsa sit; sic insinuatur zeli compassio. 6. Formica vias facit in silice; sic docet hominem per vias duras ambulare. Vade ergo ad formicam, o homo, et considera vias ejus. Non solum regina Austri, aut Ninivitæ, sed et ipsa consurget in judicio, et otiosos condemnabit, sterilesque bonorum operum. Vade et ad apes, et vide earum diligentiam, sollicitudinem, industriam, et disce non otiari : « Brevis in volatilibus apis, initium dulcoris fructus ejus. » Tertia causa fugiendi otii est, quia multa ex illo vitia exoriuntur. Nam et de Sodoma testatur Ezechiel, eousque malitiæ eam prorusse, ob saturitatem panis, et otium ejus ac filiarum (*Ezech.*, XVI). Etiam in idololatriam lapsi sunt filii Israel otium sectantes, dum Moyses in monte cum Deo ageret: *Sedit populus manducare et bibere,*

et surrexerunt ludere; vitulumque aureum impie adorarunt (*Exod.*, XXXII). David quamdiu exercitavit se in militia, non insultavit ei luxuria; sed postquam domi otiosus remansit, adulterium committit, et postmodum homicidium. Samson dum cum Philistæis pugnavit, non potuit capi ab hostibus; sed postquam dormivit in sinu feminæ, et otiose cum ea remansit, mox capitur et excæcatur. Salomon dum occupatus esset in ædificatione templi, non sensit luxuriam, sed mox recedens ab opere, ejus persensit insultum: et cedens inertiæ, ad idola adoranda defecit, femina instigante.

Propterea sanctus Antonius, monachorum pater, cupiens otiositatem fugere, clamabat in eremo ad Dominum : « O Samaritane Domine Deus, o animarum et corporum vere custos, suscita in me gratiam tuam, infunde servo tuo misericordiam, ut in eremo collocatus, in conspectu tuo non maneam otiosus. » Et audivit Antonius vocem : « Antoni, cupis Deo placere? Ora, et dum orare non poteris, manibus labora, semperque aliquid facito ; fac quod in te est, et non deficiet tibi auxilium de Sancto. » Testis est sanctus Athanasius in vita ejus.

Hinc etiam laudatur (*Prov.*, XXXI) mulier illa fortis, quod panem non comederit otiosa, sed quod quæsierit lanam et linum, et operata sit consilio, sive industria et opera manuum suarum, factaque sit velut navis institoris de longe portans panem suum. Laudatur quoque quod accinxerit fortitudine lumbos, roboraverit brachium, manum miserit ad fortia, et digiti ejus apprehenderint fusum. Denique laudatur quod de fructu, sive labore et lucro, manuum suarum plantaverit vineam, quodque cingulum tradiderit Chananæo, hoc est, vendiderit mercatori de labore suo. Et multa similia in laudem ejus dicuntur, ut ostendatur quomodo non fuerit otiosa, sed maxime laboriosa; sicque in exemplum aliis exhibetur, ne per otium diffluant, et in vitia dilabantur. Nam ut de quibusdam dicit Apostolus : *Otiosæ discunt circuire domus, simul et verbosæ.* Ex otio enim circumcursatio, garrulitas et curiositas, aliaque vitia graviora in feminis sequi solent. Neque solum in illis, sed et in viris, nam verum est illud Catonis : « Nihil agendo, male agere discimus. » Mens nostra est mobilis instar molendini? quod semper volvitur, et molit vel farinam, vel seipsum. Quapropter necesse est, si frugiferum opus non aggrediatur, infrugiferum et inutile attentet, adeoque aliorum vitas otiose scrutetur, et inde ad obtrectationes et alia vitia progrediatur.

Hinc etiam de quibusdam dicit Apostolus : *Audivimus inter vos quosdam ambulantes inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes* (II ad Thessal., c. III). Nempe hi otiosi avent singulorum facta audire, judicare, carpere; inquieti sunt, dicaces et turbulenti ; negotiosi vero in silentio panem suum manducant, et suis operibus vacant. Recte sanctus Chrysostomus : « Sicut terra non occupata semente, aut consitione, quamlibet herbam producit; sic et anima quoties non habet quod agat rerum necessariarum, cum omnino cupiat aliquid agere, pravis actionibus semet tradit (*homil.* VII *in* II *ad Corinthios*). » Et quemadmodum oculus non desinit cernere, atque ob hoc cernit mala, si quando bona non sint objecta; sic et cogitatio, quoties se abducit a necessariis, circa inutilia jam versatur : nam undequaque perspicuum est quod occupatio ac sollicitudo valet primum incursum repellere. Recte quoque Cassianus : Mens otiosi nihil aliud cogitare novit, quam de escis ac ventre, donec inventa quandoque sodalitate cujusdam viri, vel feminæ æquali tepore torpentis, rebus eorum ac necessitatibus involvatur; et ita paulatim reddatur noxiis occupationibus irretitus, ut tanquam serpentinis spiris obstrictus, nunquam deinceps ad perfectionem professionis suæ se valeat enodare. Hæc quotidiana experientia docet, tum in viris sæculi hujus, tum in religiosis otiosis.

De dilatione.

Dilatio quæ ex acedia oritur est quædam conversionis procrastinatio, quæ sæpe reprehenditur a Scriptura, tanquam periculo obnoxia. Unde Apostolus sic loquitur : *Adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati* (ad Hebræos, III). In quam eamdem sententiam dixit Sapiens : *Ne tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem* (Ecclesiastici, XVIII). Nempe hæc conversio unum est ex his quæ oportet fieri cito. Quapropter dum vocat oriens gratiæ, non est respiciendum ad occidentem peccati et malitiæ. Unde merito sic monebat sanctus Basilius : « Suscipiamus tandem aliquando curam animarum nostrarum, o fratres, mœreamus ob stultitiam vitæ antegressæ, decertemus pro futuris, ne amplius in hac perstemus, nec præsens semper per negligentiam amittendo, in crastinum vero, et consequens actiones differendo. revocati ab eo qui reposcit animas nostras, nec bonis

operibus præparati, a gaudio sponsi excludamur. Frustra tum pessime actam vitam lugebimus, cum nihil amplius hoc pœnitentibus proderit (*oratione* IV *de Pœnit.*). »

Ad eamdem dilationem potest referri illud Isaiæ : *Erit eis verbum Domini, Manda, remanda, expecta, reexpecta, modicum ibi, modicum ibi, ut vadant et cadant retrorsum, et conterantur* (c. XXVIII). Verbum Domini multis est occasio similis derisionis; multi enim quando admonentur de sua conversione, respondent Domino, si non verbo, saltem facto : « Manda, remanda, expecta, reexpecta; » et tandem procrastinantes venire ad Deum, cadunt retrorsum, et conteruntur dum improvise moriuntur, et irrevocabiliter damnantur. Sic de se fatetur sanctus Augustinus : « Non erat quod tibi responderem dicenti mihi : Surge, dormis, nisi verba lenta et somnolenta, modo, sine paululum, et modo non habebat modum, sine paululum ibat in longum. Differebam de die in diem vivere in te, et non differebam in memetipso mori. » Sed de hac dilatione conversionis jam disseruimus, quando de pœnitentia egimus. Videri etiam potest Guillelmus Peraldus, copiosissime de hac re tractans (c. V, *de Acedia*).

De tarditate.

Tarditas est cum quis jam inchoarit opus, sed tarde procedit in illo jam inchoato. Quod quidem Deo invisum est. Unde dicitur : *Sicut acetum dentibus et fumus oculis, sic piger his qui miserunt eum* (*Prov.*, X). » Molestum est acetum dentibus, molestus fumus oculis, sic et molestiam videtur sustinere Deus in tarditate eorum qui sibi serviunt; vult enim eos strenuos esse, imo quodammodo volare, vel currere : *Qui sperant in Domino, assument pennas, ut aquilæ volabunt, current, et non deficient.* Ideo etiam monebat Ecclesiast. : *In omni opere tuo esto velox, et omnis infirmitas non occurret tibi* (c. XXXII); hoc est, in his quæ agenda incumbunt, ne torpidus sis, sed diligens et strenuus; velocitas et diligentia custos est sanitatis animæ et corporis; nam promptitudini et alacritati animi conjuncta, pellit mœrorem, pellit melancholiam et languorem, quem desidia nutrit, vires corporis et animæ enervans.

De negligentia.

Negligentia in hoc consistit, quod homo non curet qualiter opus inchoatum faciat, bene vel male, perfecte vel imperfecte; hoc solum curat, ut onere laboris inchoati se expediat. Monet tamen Dominus per Sapientem : *Diligenter exerce agrum tuum.* Quod de agro cordis recte intelliges, de quo ibidem dicitur : *Per agrum hominis pigri transivi, et per vineam viri stulti : et ecce totum repleverant urticæ, et operuerant superficiem ejus spinæ, et maceria lapidum destructa erat.* Certe dignum lacrymis est quod homines adeo diligenter se gerant in his quæ sæculi sunt peragendis; in his vero quæ ad Deum spectant, adeo negligenter, cum illa opera coram Deo et angelis ejus se exercere noverint, aut certe ignorare non debent, In *Chronicis* Cisterciensis ordinis legimus de sancto Bernardo, « quadam nocte, cum interesset matutinis officiis, advertisse plures angelos in choro agere cum religiosis, et scripto notare qualiter se hi in officio gererent. Vidit autem quadruplicis generis scripturam, nam quorumdam nomina et acta aureis erant conscripta litteris, quorumdam argenteis; aliorum vero aqua sordida vel atramento. Hacque diversitate scripturæ indicabatur varia attentio spiritus et devotio, quam unusquisque ad laudes divinas decantandas afferebat. Quorumdam vero nomina nec scribebantur, nec gesta, quia, licet præsentes forent corpore, absentes tamen erant mente. Hoc nimirum incitare deberet eos qui ad officium divinum recitandum tenentur, ut videant quomodo coram Deo et angelis ejus illud persolvant, qua diligentia, qua attentione; quia maledictus qui facit opus Dei negligenter.

De non perseverantia.

Imperseverantia, sive inconstantia, in illis reperitur qui opus consummatum ad perfectionem non deducunt, de quibus sanctus Gregorius in *Pastorali* (part. III, cap. XXXV). Admonendi sunt qui inchoata bona minime consummant, ut cauta circumspectione considerent, quia dum proposita non perficiunt, etiam quæ fuerant cœpta convellunt. Si enim quod videtur gerendum sollicita intentione non crescit, etam quod fuerat bene gestum decrescit. In hoc quippe modo humana anima quasi more navis est contra ictum fluminis contendentis, quæ uno loco nequaquam stare permittitur, quia ad ima relabitur, nisi ad summa conetur. Si ergo inchoata bona fortis operantis manus ad perfectionem non sublevat, ipsa operandi remissio contra hoc quod operatum est pugnat. Hinc est enim quod per Salomonem dicitur : *Qui mollis et dissolutis in opere suo fuerit, frater est sua opera dissipentis.* Sed de hac inconstantia et perseverantia illi contraria tractavi tomo II *Horti pastorum*,

lectione 6. De cæteris vero speciebus acediæ, remissione animi, tædio, indevotione, tristitia, jam partim ex dictis constat, et videri potest latius Guillielmus Peraldus de hoc vitio tractans, et de singulis ejus speciebus copiose.

LECTIO QUINTA.

DE LONGITUDINE MURI ACEDIÆ.

Longitudo hujus muri ex variis ædificantibus illum est manifesta. Etenim omnibus aut pene omnibus commune est istud vitium acediæ, non solum qui in sæculo agunt aut conjugio, sed et qui in religione aut sacerdotio, huic structuræ inserviunt. Nam quemlibet quis perfectionis statum profiteatur, non deest neglectus. In sæculo vero tanta est illius corruptio, ut sicut alia peccata gignit amor sui, ita eadem nutriat et foveat acedia, et desidiosa quædam sui incuria. Est omnium peccatorum mater et radix superbia, est eorum eadem nutrix et altrix acedia. Illa concipit, gestat, parit; hæc fovet, nutrit, et ad id augmenti producit, ut compleatur omnis malitia.

Primo itaque religiosos quosdam hanc acediæ structuram erigere, testatur ipse sanctus Bernardus (serm. *Ascensionis*), quem supra allegavimus. Inter eos enim non pauci sunt torpidi et tepidi. Porro teporis hæc sunt indicia.

1. Orare sine attentione et fervore spiritus.

2. Meditari res divinas sine animi sensu, affectu, fructu.

3 Difficulter se expedire ab hominum frequentia, nec utili congressione et colloquio.

4 Ægre redire ad seipsum, et nunquam aut raro admodum in cor suum dissipatum animum cogere.

5 Examinare conscientiam, et seipsum inspicere quasi per transennam, et strictim absque compunctione, proposito et emendatione.

6. Late libenterque se diffundere in omnes res exteriores, non hominum salutis procurandæ, sed tædii sui mitigandi causa.

7. Consolari se quæsitis solatiis ex rebus creatis, aut ex cogitationibus inanibus.

8. Libere de aliis loqui, et eadem libertate aliorum facta dictave observare et reprehendere.

9. Graviter ferre disciplinam religiosam, si religiosus sis, et omnem admonitionem aut correctionem, quæ olim jucundissima fuisset, insuavem, intempestivam, intolerabilem existimare.

10. Ad otiosam vitam aspirare, et subterfugere labores ad animarum auxilium fructuosos et necessarios; permittereque ut earumdem zelus omnino languescat; quæ gravis est culpa iis quibus animarum cura aliqua commissa est.

11. Obedire majoribus, patribus spiritualibus, aut etiam legibus quibus tenetur, sine ulla animi consolatione, imo cum fastidio, lente, frigide, invite.

12. Optare sibi ab hominibus honorem haberi, et ab iis se multum amari, hominum blanditiis, et forte etiam assentationibus delectari.

13. Existimare vacationem laborum suis meritis jam deberi, et immunitatem qua careant alii, dandam sibi. Et si hæc forte alicui minima videantur, illa sine dubio majora sunt, videlicet.

14. Fugere jam sacramentorum usum, nec amplius frequentare, ut inceperas.

15. Sacras conciones non adire, spirituales et utiles libros non evolvere, vel certe raro et fastidiosius.

16. Occasiones peccatorum minime vitare ut antea, idcirco quia tibi multum, tuisque viribus fidis, quæ temeritas est maxima, atque occultior superbia; ita enim tepidus, imprudens provehitur in altum mundanorum fluctuum; sicque quominus secum reputat, eo magis periculo propior.

17. Indulgere tibi, tuoque corpori deservire, et paulatim quidquid salutari pœnitentia adstrinxeras, relaxare molliore vivendi ratione.

18. Memoria replicare pristinos mores, et mundanorum hominum felicitatem, eoque mentis cæcitate induci, ut mundi voluptates et deliciæ, quæ prius somnia ludibriaque, uti sunt, videbantur, non displiceant, ut antea, arridere incipiant potius, ac præclara quædam bona videntur.

19. Divinos instinctus, quibus ad severitatem vitæ et christianam disciplinam subinde excitaris et impelleris, vel non advertere, vel dissimulare, et in aliud tempus differre, vel quod deterrimum est tepiditatis genus etiam negligere.

20. Spiritualibus patribus non auscultare, uti consueveras, et quanquam eorum consilia præsens probas, absentem facto ab eis discrepare, clam te subtrahere, et ab eorum magisterio curaque refugere? Hæc Bernardinus Resignolius, l. II, c. XIX.

Hæc attendant viri spirituales, viri religiosum statum profitentes, et sæpe ad cor ingredientes, inquirant hæc omnia; si quædam illorum reperiant, statim conentur excutere, et securim ad radicem tepidi-

tatis omnis apponere, ut eam penitus exscindant.

Secundo, non solum professi religiosi, sed et novitii, huic acediæ quandoque victas dant manus, et sub dæmone præfecto hujus muri maledicti ædificare coguntur. Hos describit sanctus Bernardus : « Tepiditas si semel animum invaserit, mox subit quidam animi rigor, et vigor lentescit, languor fingitur virium, horror austeritatis intenditur, timor sollicitat paupertatis, contrahitur gratia, subtrahitur gratia, protrahitur longitudo vitæ, sopitur ratio, spiritus extinguitur, defervescit novitius fervor, ingravescit tepor fastidiosus, refrigescit fraterna charitas, blanditur voluptas, fallit securitas, revocat consuetudo. Quid plura ? Dissimulatur lex, abdicatur jus, fas proscribitur, derelinquitur timor Domini. Dantur postremo impudentiæ manus, præsumitur ille temerarius, ille pudendus, ille turpissimus, plenus ille ignominia et confusione saltus de excelso in abyssum, de pavimento in sterquilinium, de solio in cloacam, de cœlo in cœnum, de claustro in sæculum, de paradiso in infernum (*in serm. in Cantica*). » Hæc Bernardus.

Tertio, juventus in sæculo quam mire huic dedita sit acediæ vitio, poteris agnoscere, si propius intueri et considerare volueris quomodo passim in urbibus otio marcescant et desidia. Dissolute enim hilaris nonnisi ludos amat; lectionem sacram, occupationes pias, auditionem divini verbi vel aspernatur vel fastidit. In popinis, in spectaculis, ludicris, aleis, taxillis, chartarum ludis, totos videas dies totasque consumi noctes, sic fallendum aiunt tempus. Ex hac deinde otiosa vita et perniciosis ludis innumera consequuntur mala, plura certe quam sint in taxillis, vel chartis, sive tabulis lusoriis, puncta. Hinc Cyprianus sic ait : « Aleæ tabula est diaboli venabulum, et delicti vulnus insanabile. Aleæ tabulam dico, ubi diabolus præsto est, ad capiendum summissus, et cum cœperit de captivo triumphum, perfidia, falsa testimonia. Tabula aleæ dico ubi dementia et furia et venale perjurium, imperium et colloquium serpentinum. Illic rabiosa amicitia, illic atrocissimi sceleris fraternitas discordans, illic convicia et audacia sæva, et mens insana, et fera impatientia. Aleæ tabulam dico, ubi possessionum amissio, et pecuniarum ingentium perditio, monstrum et demonstrans litigiosum, furax dementia. O aleatorum noxia, sedentaria, et pigra nequitia ! O manus crudeles, et ad periculum sui armatæ, quæ bona paterna et opes avorum sudore quæsitas ignominioso studio dilapidant; manus vorax, noxia et insomnis, nocte dieque continuis instrumentorum suorum armigera, quæ peccando seipsam damnavit, et post peccata non desinit ire (*Tract. de Aleatoribus*).» Hæc sanctus Cyprianus.

Quarto, omnes illi murum hunc acediæ, diabolo instigante, ædificant, qui de die in diem conversionem ab improba vita sua protrahunt, vocante licet eos gratia divina. Hos nimirum occupat dæmon in operibus luti et lateris, ut vocem divinam non attendant ex Ægypto evocantem in terram promissionis. O quanto hi sunt numero, qui paleis sæculi colligendis animum ita impendunt, ut cœlestium non meminerint; divinæ rebelles vocationi, sive cum e peccatis gravissimis vult eos educere, sive cum ex tenebris sæculi, ad sollicitudinem perfectionis status in religione transferre, spiritus acediæ detinet eos multis vinculis, aures, oculos, cor claudit, ne vocem audiant, ne lucem videant, ne corde sanentur et exurgant. Sed de his alibi iterum diximus.

Quinto, muliebris sexus huic acediæ muro strenue cooperatur, per mollem et desidiosam vitam. Id maxime manifestum est inter domicellas nobiles, quibus mos est nocturni temporis partem in choreis et saltitationibus, aliisque vanis ludis conterere; matutini vero temporis horas pene usque ad meridiem somno dare; ac deinde vacare ornatui corporis, pectendo, comando, cerussando, crines intorquendo, ac similibus. Sic tota pene decurrit dies vanitati ; nam et pomeridianum tempus ambulationi, visitationi amicæ, confabulationi, spectaculis dicatur et voluptati.

Audi exemplum memorabile : « Pelagia, Antiochena meretrix, adeo compta et ornata per plateas incedebat, ut in vestibus ad pedes usque nihil nisi aurum et gemmas cerneres. Stipabat et eam ingens comptulorum adolescentum et adolescentularum numerus. Tanta erat formæ venustas, ut spectantes vix exsatiari possent; episcopi aliquot ei obviam facti cum gemitu vultum et oculos averterunt, velut a re execranda ; solus Nonnus, episcopus Edissenus, oculos faciemque diu in eam direxit. Cumque alii mirarentur, rogat ipse quid de ea venustate illis videretur. Atque illis nihil ad id respondentibus, vultum in genua dimisit, sudario tectum, lacrymasque copiosas profudit. Erectus paulo post, dixit mire se ea venustate delectatum, et addit : Quot horas hæc mulier expendit se ornans, tota mentis cogitatione in id intenta, ut sua pulchritudine amatoribus

sæculi placeat? At nos habentes Patrem in cœlis, dominum majestatis, tanta præmia promittentem, nihil studemus animabus exornandis et sordibus expiandis : sed patimur eas desidia quadam marcescere. His dictis abiit in cubiculum suum, ibique prostratus nullum plorandi finem fecit, coram Deo suam detestans socordiam, et dicens : « Ecce unius diei ornatus, quem hæc femina corpori suo excolendo adhibet, omnem animæ meæ ornatum vincit. Hanc tamen Pelagiam sanctus Nonnus paulo post, cum suæ concioni interesset, ad Christum convertit et baptizavit, illaque durissimam agens pœnitentiam in monte Oliveti, in habitu virili ignota, tandem felicissime vitam finivit. » De hac Surius, die 8 octobris.

Sexto, sacerdotes non pauci hunc murum acediæ ædificant, qui existimant satis esse horas canonicas mane percurrere, reliquum vero temporis impendunt vel otio, vel vagationi, aut aliis inutilibus occupationibus, unde exivit illud quorumdam dicterium, « sacerdotium non esse nisi otium. » Hos reprehendit sanctus Ambrosius : « Cur non illa tempora, quibus ab ecclesia vacas, lectioni impendas, Christum audias, Christum alloquaris? Illum alloquimur cum oramus; illum audimus cum divina legimus oracula. Quid nobis cum fabulis? Ministerium altari Christi, non hominibus, deferendum accepimus (*Offic.*, l. I, c. XX). » Sed de his egi fuse in *Virga Aaronis*, tract. III, lect. XII. Hoc monitum adjicio cum Bernardo : « Cum te torpore, acedia, vel tædio affici sentis, noli propterea diffidere, aut desistere a studio spirituali, sed juvantis require manum, trahi te obsecrans sponsæ exemplo, donec denuo, suscitantè gratia, factus promptior, curras et dicas ; *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Sic autem quamdiu adest gratia, delectare in ea, ut non te existimes donum Dei jure hæreditario possidere; ita, scilicet, securus de eo, quasi nunquam perdere possis; ne forte cum subito retraxerit manum, et subtraxerit donum, tu animo concidas, et tristior quam oportet fias. Ergo in die virtutis tuæ noli esse securus, sed clama ad Deum cum Propheta : *Cum defecerit virtus mea ne derelinquas me* (serm. XXII *in Cant.*). » Hæc Bernardus.

LECTIO SEXTA.

DE SEPTEM TUBIS CONTRA MURUM ACEDIÆ.

Prima tuba vox est divina in lege, quæ severe præcepit : *Ignis in altari meo semper ardebit.* In figura enim istud præceptum antiquitus a Deo datum est; in veritate autem vult Dominus fervorem et ardorem ad divina semper in sacro animi nostri tabernaculo foveri, et nunquam extingui; alioqui nos maledictioni proclamat obnoxios. Tepor ergo omnis, omneque tædium et acedia procul a nobis eliminanda sunt, ne reos nos coram Deo statuamus. Iterum in figura vox divina proclamat veris Israelitis : *Agnum comedetis festinanter, succincti renes, habentes baculos in manibus, calceamentu in pedibus.* Ubi præceptum rursus est ut accincte et expedite, solertes et prompti, non desidiose et torpide, rebus in divinis nos geramus, alioqui de numero filiorum Dei sumus excludendi.

Secunda tuba vox est divina per prophetas contra acediosos detonans, inter quos Jeremias : *Maledictus qui facit opus Dei negligenter.* Et Ezechiel ad Jerusalem otium sectantem, vitiorum omnium originem sic insonat : *Hæc fuit iniquitas sororis tuæ Sodomæ, superbia, saturitas et abundantia panis, otium ejus et filiarum ejus.* Vox quoque Domini per Aggæum prophetam inclamat contra eos qui, solliciti de rebus propriis, divina negligebant, domos proprias diligenter instaurantes, domum Dei ædificare differebant : *Numquid tempus est vobis ut habitetis in domibus laqueatis et domus ista deserta? Populus iste dicit : Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ. Et vos festinatis unusquisque in domum suam. Propter hoc super vos prohibiti sunt cœli, ne darent rorem suum.* (Aggæus, c. I). His porro verbis graviter arguuntur, hacque tuba percelluntur omnes qui rebus divinis cum tædio et acedia se impendunt, toti rebus sæculi intenti. Vox ergo ista murum acediæ concutere potens est et demoliri.

Tertia tuba vox est divina in libris *Sapientiæ*, quæ toties contra inertes et pigros personat validissime : *Usquequo, piger, dormies? quando consurges?* Vide cap. VI *Prov.* Vide etiam cap. XXIV, ex quibus pleraque jam allegavimus, quæ repetere supervacaneum foret. Item cap. XX : *Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, et non dabitur illi.* In quem locum sic ait sanctus Gregorius : « Propter frigus quippe piger non arat, dum desidia et torpore constrictus, agere quæ debet bona considerat et dissimulat. Propter frigus piger non arat, dum parva ex adverso mala metuit, et operari maxima prætermittit. Bene autem dicit : *Mendicabit æstate, et non dabitur illi.* Qui enim nunc in bonis

operibus non exsudat, cum sol judicii ferventior apparuerit quia frustra regni aditum postulat, nihil accipiens æstate manducat (p. III *Pastor.*, admonit. 16). » Hæc ipse.

Quarta tuba vox est Domini in Evangelio contra acediam frequentissime forti insonans clangore : *Videte, vigilate, et orate, nescitis enim quando tempus sit* (Marci, XIII). Iterum iterumque idem repetit *Matth.*, XXIV et XXV. Item *Luc.*, XIII : *Contendite intrare per angustum portam, quia multi, dico vobis, quærent intrare, et non poterunt.* Idipsum inculcatur *Matth.*, III. Item *Matth.*, XX : *Regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.* An non hæc omnia toties voce Domini in Evangelio repetita, velut tubæ divinæ sonitus validissimus, omnem torporem a Christianis mentibus excutere deberent, omnemque acediæ structuram funditus diruere? An non hæc vox Christianos omnes concernit : *Quid hic statis tota die otiosi?*

Quinta tuba vox est apostolica quæ insonat : *Fratres, hora est nos de somno surgere. Nox præcessit, dies autem appropinquavit, abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis* (ad Rom., XIII). Item *ad Hebræos*, XII : *Propter quod remissas manus, et soluta genua erigite, et gressus rectos facite pedibus vestris, ut non claudicans quis erret, sed sanetur magis.* Iterum *ad Rom.*, XII : *Estote sollicitudine non pigri, spiritu ferventes, Domino servientes, spe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi instantes, necessitatibus communicantes.* Denique *ad Ephes.*, V : *Surge, qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus. Videte itaque, fratres, quomodo caute ambuletis, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.* Cadant ad has voces muri Jericho, concidat murus acediæ maledictus, voce divina, voce prophetica, voce evangelica, voce apostolica, contra eum personante ; toties repetitis contra tepidos Christianos cœlestibus buccinis, diruatur usque ad fundamentum.

Sexta tuba vox est propriæ conscientiæ ipsos tepidos arguentis, et in præsenti et in futuro sæculo condemnantis. Hæc exprimitur apud Job : *Quis mihi tribuat ut sim juxta menses pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me? Quando lucebat lucerna ejus super caput meum et ad lumen ejus ambulabam in tenebris. Quando lavabam pedes meos in butyro, et petra fundebat mihi rivos olei* (c. XXIX). Hæc enim est vox eorum qui negligenter vixerunt, qui nec divinis inspirationibus cœlestique luci affulgenti responderunt. Cumque sacramentorum gratia pedes animæ, hoc est affectus lavare et ungere potuissent, et e Christo tanquam mystica petra oleum gratiæ sanctificantis, quo se ungerent, desumere ; omnia hæc, desidia et languore quodam animi compediti, neglexerunt, cum tempus opportunum affulgeret. Hanc ergo vocem propriæ conscientiæ graviter arguentis, coguntur sæpe audire, et maxime in fine vitæ, ac postea incessanter in æternitate. Socordiamque suam tunc ipsi condemnant, sed sero nimis, cum vocem Domini vocemque conscientiæ prius audire et obaudire debuissent, dum hodie cognominatur : *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Alioqui postmodum contingeret quod de reprobis Sapiens asserit : *Venient in cogitationem peccatorum suorum timidi, et traducent ipsos ex adverso iniquitates ipsorum* (Sap., c. IV).

Septima tuba vox est, et tuba postrema divini judicii, quæ continuo minatur negligentibus et desidiosis excisionem : *Omnis arbor quæ non facit fructum exscindetur, et in ignem mittetur. Jam securis ad radicem arboris posita est* (Matth., III et VII). Item *Lucæ*, XIII, de ficulnea infructuosa dicitur : *Succide illam, ut quid etiam terram occupat?* Quænam est hæc arbor, aut quæ ficulnea infructuosa, nisi anima bonorum operum sterilis et inanis, desidioso languore torpida ? Audi apertius, judicis æterni vocem contra ignavum servum detonantem : *Serve male et piger, oportuit te committere pecuniam meam nummulariis, et veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura. Tollite itaque ab eo talentum, et inutilem servum ejicite in tenebras exteriores, illic erit fletus et stridor dentium* (Matth., XXV). Audi denique vocem ejus in *Apocalypsi* tepidum acerrime increpantem et illi minitantem : *Habeo adversum te pauca, quod charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque unde exciderís, et age pœnitentiam, et prima opera fac. Sin autem, venio tibi, et movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris* (Apoc., c. VI). Perterreant ergo voces istæ, dum adhuc tempus est, animas tædio quodam et languore in opere salutis torpidas; et hunc murum maledictum acediæ, quem sub Behemot principe ædificant, hisce tubis personantibus, tempestive demoliantur, funditus destruantur; alioqui brevi in caput suum æterna infelicitate noverint ruiturum.

LECTIO SEPTIMA.

DE SEPTEMPLICI ARIETE MURUM ACEDIÆ EVERTENTE.

Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea (Psalm. CXXXVI).

Sicut septem tubas audivimus contra murum acediæ personantes, sic et septem machinas, quasi arietes bellicos admovere possumus, ad funditus demoliendum murum istum capitalem civitatis Jericho. Sunt autem hi arietes, septem considerationes efficaces, quibus vitium istud a nobis possumus amoliri, et a corde nostro eliminare.

Primus aries est efficax consideratio tot laborum, quos continuo Christus Dominus pro nobis pertulit, summa cum promptitudine, a præsepio usque ad sepulcrum, a primordio vitæ ad extremum usque spiritum. Quid non in stabulo et infantia sua, quid non in Ægypto et fuga sua, quid non in deserto et abstinentia sua perpessus est? Quanta adversa toto illo triennio prædicationis toleravit, modo in orationibus noctem ducens insomnem, modo in hanc, modo in illam regionem progressus ad animarum lucra, in his quæ Patris sui erant semper sollicitus? Denique, quid post tot fatigationes et itinera toto tempore passionis tolerarit, sive ante crucem, sive in cruce, omni intueri volenti manifestum esse potest. Si ergo tantum laboravit pro nobis, et pro salute nostra, quid nos pro eadem salute assecuranda facere convenit? Non decet sub capite spinoso membra esse mollia et delicata : *Qui non bajulat crucem suam, et sequitur me, non est me dignus,* ait ipse.

Secundus aries est efficax consideratio laborum quos apostoli, martyres, confessores, virgines, et tot pœnitentes ab initio susceperunt, Christum Ducem secuti eadem via, iisdem vestigiis quæ detriverat, ut ejusdem gloriæ consortium assequerentur. Agnoverunt illi non aliam viam esse ad regnum nisi per labores, spinas, cruces, sudores; et ideo presso pede Christi vestigia secuti, ad eadem nos adhortantur verbo et exemplo; optantque ut agnoscamus illud verum esse : *Regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.* Non itaque dormientibus aut desidiosis ipsum defertur; aut certe omnes hi sanctorum frustranei sunt sudores, omnisque doctrina eorum inanis.

Tertius aries est efficax consideratio rerum omnium cœlestium et terrestrium, continuo opus suum ac munus exercentium, et acediam ac otium nostrum condemnantium. Ac in primis Christus de Patre suo ac de seipso dicit: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* (Joan., V). Item de seipso secundum humanitatem. *Me oportet operari opera ejus qui misit me, quamdiu dies est : venit nox, quando nemo poterit operari* (Joan., IX). De angelis vero notum est quomodo continuo laudes decantant divinas : *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth.* Notum etiam est quomodo sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, in quo quidem opere promptissime se gerunt, currunt, volant et non deficiunt Quantum ad cœlestes orbes, et alia inferiora, jam supra insinuavimus quomodo numquam otiantur, cursum jugiter perficientes. Herbæ quoque et plantæ, arbores et frutices, ad incrementum suum quodam conatu naturali feruntur. Formicæ, apes, aliaque bruta muneri non desunt suo. Cur ergo homo rationis particeps ignaviam sequatur, quam exhorrent naturalia omnia?

Quartus aries acediam destruens, est efficax consideratio negotiatorum hujus sæculi, qui tanto ardore feruntur ad res perituras, tanto labore conquirunt fallaces fluxasque opes, cum ipsis post modum perituri. Quid non ergo pro æternis et cœlestibus divitiis homini christiano agendum est? Aperiat oculos unusquisque, et illorum sollicitudinem pro re adeo vili et occidua contemplans, ignaviam suam condemnet, pro gloria æterna et perennante substantia assequenda. Vere *filii hujus sæculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua.* Audi hac de re Thomam a Kempis (*de Imit.*, l. III, cap. XXXI), qui introduxit Christum sic loquentem : Promittit mundus temporalia et parva, et servitur ei aviditate magna : ego promitto summa et æterna, et torpescunt mortalium corda. Quis tanta cura mihi servit, sicut mundo et dominis ejus servitur? Erubesce, Sidon, ait mare. Et si causam quæris, audi quare. Pro præbenda modica, longa via curritur. Pro æterna vita, a multis vix pes a terra levatur. Vile pretium quæritur, pro uno numismate interdum turpiter litigatur. Erubesce ergo, serve piger et querulose, quod illi paratiores inveniuntur ad perditionem quam tu ad vitam. Gaudent amplius illi ad vanitatem quam tu ad veritatem. Hoc et alii sancti deplorare solebant, inter quos sanctus Xaverius solebat dicere, magna sese affici confusione et pudore, quod negotiatores citius in Japoniam pe-

netrassent ad divendendas merces viles et perituras, quam ipse cum sociis ad divendendas spirituales merces et opes cœlestes.

Quintus aries, sive machina diruere potens murum acediæ, est efficax consideratio temporis adeo pretiosi, et tamen adeo citò præterfluentis. Tempus illud datum est ad bene agendum, si nolueris quandiu potes ; forsan non poteris quando voles. Qui bene perpenderit quam breve sit tempus cursus nostri, quam irrevocabile, et quomodo ab hoc momento temporis pendet æternitas, extimuletur oportet ad diligentiam et fervorem. Quia quod jam negligitur, per omnem æternitatem recupare non licebit: *Juravit angelus* in Apoc. *per viventem in sæcula sæculorum, quia tempus non erit amplius.* Unde sanctus Gregorius Nazianzenus dicit hanc vitam mercatui esse similem, in quo quis varias merces comparare potest, illo autem transacto nihil amplius potest emi. Nempe cœlestes merces et opes comparare quis potest hac in vita, quæ est quasi unus dies, imo una hora: illa autem brevi transacta curriculo nihil lucri potest homo reperire, nihil mercari pro æternitatis provisione. Ergo dum tempus suppetit, omnis impendenda diligentia, omnis torpor, omnis acedia effuganda; ne postmodum frustra illud revocare conemur, et in vacuum inclamare: *Quis mihi tribuat ut sim juxta menses pristinos, quando petra fundebat mihi rivos olei, etc.*, ut ex *Job* (cap. XIX) supra allegavimus. Tempus hoc Deus constituit tempus meriti, non tempus otii ; tempus seminis laboriosi, post erit tempus in benedictionibus metendi : *Quidquid potes instanter operare, quia nec opus, nec ratio apud inferos quo tu properas,* inquit *Ecclesiastes.* Illuc ante Christum omnes tendebant, in limbum scilicet, vel infernum, vel purgatorium; ideo illis verbis Sapiens omnes vult monitos.

Sextus aries est consideratio efficax gravium peccatorum quæ tota nostra vita commisimus. Hæc enim consideratio omnem in nobis destruere deberet acediam et torporem, quia cum peccata nostra nec exigua sint, nec pauca, merito requirunt pœnitentiæ et devotionis magnum fervorem, ut eluantur et pro illis satisfiat. Hoc considerantes viri sancti, etiam pro paucis peccatis commissis noluerunt suam terminare pœnitentiam, nisi cum terminarunt et vitam. Petrus toto vitæ suæ tempore trinam lacrymis copiosissimis eluit negationem, ad galli cantum continuo promanantibus. Magdalena quanto fervore sua deplorat peccata præterita, tametsi a Christo dimissa ob ferventissimam in primordio conversionis dilectionem? Nos vero quotidie peccata peccatis cumulamus, et tamen labor exiguus pro illis susceptus mox nobis censetur gravis, ob spiritum acediæ; et valde tepide nos gerimus, ut illa nobis debita remittantur, quibus mors æterna debetur. Certe qui efficaciter perpenderit quantum damni peccata nobis intulerint, quamque mercantur pœnam, levem reputabit omnem laborem pro illis susceptum.

Septimus aries acediam demoliens est efficax consideratio cruciatus futuri in tormentis, vel gloriæ futuræ in cœlestibus : *Non sunt condignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis,* inquit Apostolus. Imo addit sanctus Bernardus : « Non sunt condignæ passiones totius hujus temporis, ad præteritam culpam quæ remittitur, ad supernæ consolationis gratiam quæ immittitur, ad gloriam futuram quæ promittitur. Propterea sanctus Franciscus, suos exhortans ad omnem eliminandam acediam, sic dicebat : « O dilectissimi fratres, et æternum benedicti filii, audite me, audite vocem patris vestri :

« Magna promisimus, majora promissa sunt nobis.
« Servemus hæc ; suspiremus ad illa.
« Voluptas brevis ; pœna perpetua.
« Modica passio ; gloria infinita,
« Multorum vocatio ; paucorum electio.
« Omnium retributio. »

Audi quod in *Prato spirituali* Sophronii (cap. CXLII) hac de re legimus : « Frater quidam perrexit ad abbatem Alexandrum, et dixit : « Abba, volo ex hoc loco ubi habito discedere, valde enim acedia et tædio animi laboro. » Respondet Abbas : « Istud, fili mi, signum est quod nec regnum cœlorum, nec æternum cruciatum in mente habes. Nam si ista sollicita intentione cogitares, nullam in cella tua acediam sentires.

LECTIO OCTAVA.

DE MALEDICTIS OB VITIUM ACEDIÆ.

Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit Jericho, etc. (Judic., VI).

Primo, maledicti filii Israel, ex acedia murmurantes ob laborem itineris, cum, Deo duce, egressi forent ex Ægypto (*Num.*, II), ideo justo Dei decreto terram promissionis non intrarunt. Porro ipsi figuram gesserunt eorum qui, per varios labores, in regnum a Deo promissum du-

cuntur, sed tandem pertæsi laboriosi itineris deficiunt, et perseverantiæ defectu a divinis promissionibus excluduntur, fiuntque ob acediam maledictioni obnoxii. Gerunt quoque figuram eorum qui, relicto sæculo, tanquam tenebrosa Ægypto, religionis statum suscipiunt; at postmodum respicientes retro respirant ad allia et cepas, et ollas carnium quas in Ægypto reliquerunt; ad præteritas voluptates sæculi rursus animo feruntur, cum fastidio itineris ad perfectionem ducentis per asperiores vias.

Secundo, maledicti ante legem illi de Sodoma et Gomorrha, qui ex eo quod otio et abundantia diffluerent, in horrenda postmodum flagitia defluerunt, suoque exemplo docuerunt verum esse quod Sapiens dixit: *Malitiam omnem docuit otiositas.* Hos vero ex otio in hæc facinora abominanda impegisse testatur Ezechiel propheta: *Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, saturitas, abundantia panis, otium ejus, et filiarum ejus, et manum pauperi non porrigebant* (c. x). Similibus irretiti fuere vitiis Gabaïtæ, propterea et ipsi maledictionis filii. Et maledictionis horum participes sunt omnes qui eorum sectantur vestigia, qui ob desidiosam vitam in fornicationes, adulteria, et alia hujus generis crimina prolabuntur. Merito ergo dixit Ennius in *Iphigenia:*

Otio qui nescit uti, plus negotii habet in otio
Quam cum est negotium in negotio.

Tertio, hanc maledictionem incurrerat David, otiosus in solatio domus suæ, alienam ex occasione concupiscens uxorem, quam adulterio maculavit. Verum divino monitu, crimen et maledictionis reatum severa pœnitentia et uberrimis lacrymis postmodum expiavit.

Quarto, si ex Evangelio exempla petimus, maledictus dives ille qui, in otio et deliciis vitam ducens, postmodum conqueritur se ita tempus inaniter consumpsisse. Optatque mitti Lazarum ad fratres suos, ut moneantur melius illud tempus impendere, ne veniant in eumdem locum tormentorum per eamdem vitam ignavam et luxui deditam, cruciatibus ejus incrementum allaturi.

Quinto, maledictus et alter ille, priori non absimilis qui dicebat intra se: *Anima mea, requiesce, bibe, epulare, habes bona reposita in annos plurimos, etc.* Dicitur enim ei: *Stulte, hac nocte repetent animam tuam a te, et quæ parasti, cujus erunt?*

Sexto, maledictus servulus ille ignavus qui talentum ligavit in sudario, et illud defodiendo in loco abscondito, inutile reddidit. Acerrime is a domino suo reprehenditur, et ablato talento, in tenebras exteriores dejicitur, ubi fletus et stridor dentium. E contra benedictus servus qui duo vel quinque talenta multiplicavit in usum domini sui.

Septimo, maledictus is de quo *Matthæi* XII, a quo cum ejectus fuisset spiritus nequam, postmodum reliquit domum ita vacantem, ut iterum rediret spiritus ille maledictus, cum septem spiritibus nequioribus se. Tuncque illius novam et ortiorem possessionem accepit, ita ut fierent posteriora prioribus deteriora. Hi vero designantur qui, salutis suæ et gratiæ divinæ incurii, eam ut oportet non custodiunt, sed negligentia et acedia sua iterum locum dant dæmoni, quem pœnitentiæ flagello prius excusserant.

Octavo, maledictæ virgines fatuæ quæ dormitantes et dormientes neglexerunt provisionem olei in lampadibus suis, ad occurrendum sponso nocturno tempore. Dum enim nimis sero oleum requirerent, clausa est janua, et a nuptiis sponsi exclusæ fuerunt, frustra postmodum gementes, frustra pulsantes. E contra benedictæ virgines quæ suo tempore sibi oleum pro necessitate nocturna providerunt, et cum sponso accensis et adornatis lampadibus, ad nuptialia gaudia, cum geniali et æterno plausu, admissæ sunt.

Nono, maledictus et ille episcopus cui a Domino in *Apocalypsi* dicitur: *Quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo.* Utique maledictus, nisi resipuerit, et teporem excusserit. Maledicta et mulier Jesabel: *Dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret, et non vult pœnitere* (Reg., c. II).

Decimo, maledictus Chrysaurius de quo sanctus Gregorius, qui ignavam et perditam vitam ducens, sanæ admonitioni nolebat obtemperare. At postmodum spiritibus malignis circumvallatus, inclamabat horrende: « Inducias, inducias, vel usque mane. » Sed mane non invenit, qui præsentis temporis occasionem neglexit, et pœnitentiæ non impendit.

Hi itaque omnes ideo maledicti, quia dæmoni cooperantur, ædificando hunc muram acediæ, murum Jericho maledictum. Hunc enim ædificare censentur, dum tepide se in negotio salutis gerunt, vel talenta negligunt a Deo sibi concredita, vel bonorum operum oleum sibi providere non satagunt, vel conversionem de die in diem differunt, nec divinæ gratiæ vocanti cooperantur. Maledicta enim terra, quæ rore cœlesti irrigata, nonnisi tribulos profert et sentes: *Consummatio ejus in combustio-*

nem erit, ut ait Apostolus (*ad Hebr.*, VI).

LECTIO NONA.

DE FERVORE ET DILIGENTIA SPIRITUALI OPPOSITA ACEDIÆ.

Muro jam descripto de civitate Satanæ opponitur alter in Dei civitate ex diametro, vocaturque *fervor et diligentia spiritualis*. Hunc fortem et sublimen murum, ac primariam civitatis Dei arcem, jam ab initio sæculi justi ædificarunt, per quam contra Satanæ vires et insidias depugnarent. Constat vero ex præclaris lapidibus, apte inter se cæmento quodam indivisibili compactis. Nam murum illum constituunt promptitudo ad divinam voluntatem exequendam, ardor animi, zelus gloriæ divinæ, zelus salutis proximi, devotio in oratione, celeritas in bono opere, constantia, perseverantia, odium terrenorum, amor cœlestium, sollicitudo æternorum. Hæc omnia opponuntur tædio spirituali, remissioni animi, languori cordis, tristitiæ et tepori, negligentiæ et tarditati, ex quibus murum acediæ componi jam diximus.

Hunc murum jam ab initio justos ædificasse declarat præclare sanctus Ambrosius (lib. I *de Cain et Abel*) exemplo Abraham patriarchæ, quem omnibus imitandum proponit, et singula quæ ad hunc murum erigendum spectant ei non defuisse ostendit, promptitudinem, zelum, devotionem, celeritatem, constantiam. Audi ejus verba: « Prima voti gratia est celeritas solutionis. Abraham filium suum in holocaustum jussus offerre, non post dies ut Cain obtulit, sed consurgens mane stravit asinam suam, et adhibuit secum duos pueros, et Isaac filium suum, et concidens ligna ad holocaustum, surgens abiit, et venit ad locum quem dixerat ei Deus, die tertia. Primo adverte immolantis studium maturum atque festivum, ut mora expectationis non esset, nisi donec audiretur oraculum. Deinde, ut sterneret asinam, obsequium omne ipse susciperet, et sacrificio necessaria præpararet, duabus quoque fide et spe virtutibus comitantibus hostiam suam duceret, de potestate Dei certus, et de bonitate securus. Quod autem ait die tertia, ostendit quod continua et perpetua esse debeat devotio. Sed et in alio facto Abrahæ, cognosce celeris studia devotionis. Cucurrit, et accepit vitulum tenerum, et dedit puero, et festinavit coquere eum. Ubique impigra devotio, et ideo munus acceptum. » Hæc sanctus Ambrosius. Adjicit et ipse postea ibidem exemplum Zacchæi de Evangelio. « Audis, inquit, dicentem Dominum: Festina, descende, Zachæe. Et ille quia impetraverat quod volebat, ut Christum videret, et amplius impetraverat ut videretur et vocaretur a Christo, festinans descendit, et excepit eum gaudens. Et ideo probavit Dominus ejus affectum, et cum celeri remuneratione donavit dicens: Quia hodie huic domui salus facta est; festinavit enim Dominus ad beneficium, et ideo non expectavit ut promitteret et impleret omnia; sed antefecit, postea declaravit: Dixit enim, facta est salus, quod utique prævenienti servit, non promittenti. Justus ergo votum suum celeritate commendat. » Hæc iterum ille.

Ad hoc ædificium junctis animis erigendum adversus teporem spiritualem, omnes suos convocat Christus primus architectus, et divini hujus operis præfectus. Hoc enim et exemplo fecit et verbo, ut ex jam dictis satis constat. Ideo enim tam frequenter inculcat in Evangelio, ut oremus, ut vigilemus, ut operemur dum dies est, ut talentum impendamus, ut lucrum referamus, ut laborantes nunquam deficiamus, ut per angustam portam contendamus, ut sequamur, et crucem gnaviter et perseveranter feramus. Ideo et ipse hæc quæ a nobis requirit, primus peragit, vigilans, orans, docens, opera Patris sui operans, noctes insomnes ducens, jejunans, patiens, sanguinem fundens, et usque ad extremum spiritum in cruce summa promptitudine et fervore perseverans. Ergo erigenda nobis cum ipso est hæc structura cum sollicitudine et diligentia, cui tandem ipse coronidem gloriosam adjiciet.

Ac non solum ipse, sed et apostoli et martyres, confessoresque et virgines, hunc spiritualem fervorem, hanc diligentiam in opere salutis, et in his quæ Dei sunt, semper commendarunt, et exemplo, et verbo. Gesta eorum et labores manifeste hac in re proloquuntur. Tota enim Scriptura apostolica plena est monitis continuis, ut bonum facientes non deficiamus, ut tempus redimamus, ut diligenter seminemus, postea messem in benedictione habituri, ut somnum excutiamus et strenui vigilemus, ut semper impigri, solliciti, et satagentes simus. Hæc ex dictis constant. Unde concludit apostolus Petrus, omnium pastor post Christum, et oves suas omnes sic paulo ante mortem adhortatur: *Fratres, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis; hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Sic enim abundanter*

ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi.

Denique, confusionem Christianis deberet ingerere, quod ipsi ethnici, qui cœlestia illa bona nobis promissa ignorabant, nihilominus magnam temporis nobis a Deo dati rationem haberi voluerunt. Audi Senecam: « Ita fac, mi Lucili, vindica te tibi, et tempus quod adhuc aut auferebatur, aut surripiebatur, aut excidebat, collige et serva. Persuade tibi hoc sic esse ut scribo: quædam tempora eripiuntur nobis, quædam subducuntur, quædam effluunt! Turpissima tamen est jactura, quæ per negligentiam fit. Et si volueris attendere, magna pars vitæ elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus (*Epist. ad Lucilium.*)» Nempe illa pars vitæ, quæ ludo, quæ aleæ, quæ ventri, quæ vanis colloquiis, aliisque inutilibus exercitiis impenditur, male agentibus elabitur. Illa vero quæ somno, otio, ignaviæ datur, effluit nihil agentibus. Denique cum negligenter et languide pleraque nos concernentia tractemus, aliud cogitantes; illa pars censetur elabi aliud agentibus et aliter quam oportet; maxime cum et alienis sæpe nos implicemus, nobis neglectis.» Addit Seneca: « Quem mihi dabis qui aliquod pretium tempori ponat, qui diem æstimet, qui intelligat se quotidie mori? In hoc enim fallimur, quod mortem prospicimus. Magna pars ejus jam præteriit, quidquid ætatis retro est, mors tenet. Horas ergo omnes complectere; sic fiet, ut minus ex crastino pendeas, si hodierno manum injeceris. Dum differtur vita, transcurrit. Hæc omnia audiat Christianus ignavus cum confusione; et rubore concepto extimuletur ad pretium tempori ponendum, ad serio considerandum se quotidie mori, ad vitæ transcurrentis horas, non languide, sed diligenter his quæ oportet impendendas. Denique subjicit et concludit idem Seneca: « Omnia aliena sunt, tempus tantum nostrum est. In hujus rei fugacis ac lubricæ possessionem natura nos misit, ex qua nos expellit quandocumque vult. Sed tanta stultitia mortalium est, ut quæ minima et vilissima sunt, certe reparabilia imputari sibi, cum periere, patiantur; nemo se judicet quidquam debere, qui tempus accepit; cum interim hoc unum est, quod ne gratus quidem potest reddere.» O Christiane, quam dabis rationem temporis tibi dati severo judici? Cur conquereris et doles, dum jacturam facis rerum vilium et caducarum quas recuperare potes, temporis autem pretiosissimi jacturam nihili facis, nec conquereris, cum et illud irrecuperabile sit, et illo æternitatem valeas tibi comparare? Ridet stultitiam tuam gentilis philosophus, tuamque arguit cæcitatem.

Sed si dedigneris audire ethnicum, audi certe sapientem christianum, ejusdem rei te gravissime commonentem. Audi sanctum Bernardum, virum utique sapientissimum et sanctissimum, qui sermone *de Triplici Custodia* sic loquitur: « Nemo parvi æstimet tempus quod in otiosis colloquiis consumitur; volat verbum irrevocabile, volat tempus irrevocabile, nec advertit insipiens quod amittat. Licet confabulari, inquiunt, donec hora prætereat. O donec prætereat hora, o donec pertranseat tempus! Donec hora prætereat, quam ad agendam pœnitentiam, ad obtinendam veniam, ad acquirendam gratiam, ad gloriam promerendam, miseratio Conditoris indulget. Donec transeat tempus, quo divinam tibi propitiare debueras pietatem, properare ad angelicam societatem, suspirare ad amissam felicitatem, excitare remissam voluntatem, flere commissam iniquitatem. » Hæc sanctus Bernardus. Quod quidem monitum si ut decet perpendant Christi fideles, discent excutere ignaviam et teporem; discent pretium temporis in siclo et pondere sanctuarii ponderare; discent cum diligentia et sollicitudine, cum promptitudine et alacritate, illud in negotio salutis et operibus divinis impendere. Sed quoniam non solum ab humana cura cooperante, sed maxime a divina gratia prævie operante id pendet, ad te, Domine, hoc votum postremum operi huic meo coronidem addens, dirigo: « Tu innocentiæ restitutor et amator, dirige ad te tuorum corda servorum, ut spiritus tui fervore concepto, et in fide inveniantur stabiles, et in opere efficaces. »

CANDELABRI MYSTICI

TRACTATUS PRIMUS.

DE SEPTEM SACRAMENTIS IN GENERE.

PROOEMIUM.

Christus Jesus, lux lucis et fons luminis, antequam humanitatis suæ divinitati hypostatice conjunctæ, lucem et præsentiam visibilem subtraheret, Ecclesiam novam extruxit, suam Patrisque domum inclytam, quam voluit sacræ doctrinæ et cœlestis gratiæ perenni lumine adornari. Ut ergo *major foret gloria novissimæ domus quam primæ*, excellenti modo, sublimi consilio, admirando mysterio, septem lampades in ea constituit, lucis divinæ et cœlestis nunquam exsortes. Hæ sunt septem sacramenta, a quibus promicat *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum;* quæ illuminat omnem hominem egredientem ex hoc mundo. Hæc enim constituta sunt a Sapientia æterna, ut omni tempore proficua sint filiis lucis, contra rectores tenebrarum harum, qui a facie luminis, ab illis sacramentis promicantis, diffugiunt, et tartareis antris confusi se remergunt. In sublimi igitur candelabro positæ hæ lampades, lucem quaquaversum diffundunt, *ut luceant omnibus qui in domo sunt:* imo ut luceant et iis qui extra domum sunt, extra Ecclesiam jacentes in tenebris et umbra mortis; ut, scilicet, in domum veniant, et Ecclesiæ aggregentur, dirigantque pedes suos in viam pacis et lucis, de regione umbræ mortis. Interim, quia lux odiosa est vespertilionibus, importunaque furibus, qui tenebras amant, ut omnia quæ in domo sunt, confundant, evertant, diripiant. Hinc hæretici cæcutientes et lucifugæ, fures et tenebriones, extinguere has lampades conantur flatu doctrinæ suæ serpentinæ; vel certe eas nituntur reddere olei et luminis vacuas, dum gratiam sanctificantem, quæ lux cœlestis est, denegant per sacramenta conferri; dum etiam Confirmationis, Ordinis, Extremæ-Unctionis, Eucharistiæ sacramenta reddere volunt inania. Nos igitur, ut eis obviemus, et filios lucis veritate doctrinæ a Christo traditæ, ab Apostolis derivatæ, ab Ecclesia continua sæculorum revolutione pronuntiatæ confirmemus, de singulis sacramentis, eorumque institutione, materia, forma, effectu, ritu, particulariter hoc libro disseremus. Et sacræ doctrinæ floribus, de horto sacræ Scripturæ, et areolis sanctorum Patrum, exemplisque historiarum sacrarum depromptis, has Ecclesiæ lampades exornare conabimur. Elucidabimus quoque abscondita fidei nostræ mysteria sub rebus sensibilibus in his sacramentorum symbolis objecta, in gratiam concionatorum, catechistarum, pastorum, sacerdotum. Et ita non nudam tractationem scholasticam de his instituemus, quæ steriliter solum pascat intellectum, nuda notitia veritatis de his mysteriis, sed et moralem, quæ efficaciter influere possit in cor et voluntatem, ut faciant eam spiritus et unctionis ibi latentis participem, et medullæ frumenti, quæ latet sub cortice sacramenti.

LECTIO PRIMA.

DE AUCTORE SACRAMENTORUM.

1. Docet Christum esse auctorem.
2. Assignat causam institutionis eorum.
3. Docet esse septem numero.

PROPOSITIO PRIMA.

Christus Dominus sacramentorum auctor est.

Ad pleniorem intellectum, adverte sacramentum quandoque generaliter, quandoque specialiter sumi. Generaliter quidem, idem significat quod Græcis mysterium, sive sacrum secretum. Sic accipitur I *ad Timoth.*, III: *Magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.*

Ubi Apostolus Incarnationis mysterium (ex quo alia mysteria originem habent) vocat sacramentum magnum. Sic quadam analogia extenditur nomen *sacramentum* in Scripturis ad secretum regum : *Sacramentum regis abscondere bonum est, opera autem Dei revelare honorificum* (Tob., XII).

Nos autem specialiter hic loquimur de sacramento novæ legis, juxta acceptionem Ecclesiæ ac theologorum. Sic definitur in *Catechismo concilii Tridentini* : « Sacramentum est invisibilis gratiæ visibile signum, ad nostram sanctificationem institutum.

Quæ descriptio, ut perfectius intelligatur, oportet meminisse ex Augustino, nomine *signi* intelligi id quod præter rem, quam sensibus ingerit, aliquid aliud in cogitationem venire facit. Triplicis autem generis signa distingui possunt. Alia sunt naturalia, quæ, scilicet, ex natura sua solent aliquid nobis indicare. Sic fumus signum est ignis; vestigium terræ impressum, signum est transeuntis ; imago, signum est sui prototypi.

Alia sunt ex instituto, vel consensu hominum, ut hedera appensa signum vini venalis; sonus tubæ et tympani, signum prælii ineundi; campana sonans, signum officii divini.

Alia denique sunt ex divina institutione: sic circumcisio a Deo instituta fuit signum populi electi; serpens æneus, signum Christi in cruce elevati; et multa similia reperies.

Sacramenta itaque sunt signa visibilia gratiæ invisibilis, non ex natura, nec ex hominum instituto, sed ex sola Dei Christique institutione.

Ratio est, quia res naturalis non potest ex se habere significationem rei supernaturalis, nisi ad id instituatur a rerum supernaturalium auctore ; et maxime quia sacramenta non solum non sunt signa nuda, sed sunt efficacia gratiæ ; nulla autem creatura, nec angelica, nec humana, gratiam potest conferre ex propria, aut primaria auctoritate, sic nec visibili signo, vim gratiam conferendi infallibiliter alligare.

Christus vero, quatenus Deus, id potuit ex propria et primaria potestate ; quatenus vero homo, ex potestate excellentiæ quam habuit ex unione ad Verbum, per quam Filius hominis habet potestatem in terra remittendi peccata, non solum ut minister secundarius (qualiter sacerdotes eam habent), sed ut principalis minister, ex vi summi sacerdotii quod illi proprium est et singulare.

Ratione ergo hujus supremi sacerdotii, a theologis attribuitur Christo homini singularis potestas, quam vocant excellentiæ, cujus actus ipsi sunt proprii. Per hanc, secundum humanam naturam, habuit auctoritatem sanctificandi homines sine sacramentis, et consequenter instituendi sacramenta, per quæ infallibiliter sanctificaret, in quibus meritum et virtus passionis ejus operaretur.

Itaque cum Christus solus caput sit Ecclesiæ ejusque auctor, consequenter solus debet dici auteor sacramentorum, quæ sunt velut bases et columnæ quibus Ecclesia nova superstruitur, quibus forma reipublicæ christianæ constat, et in unum corpus sub uno capite compaginatur.

Hoc indicat Sapiens : *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem, immolavit victimas suas, miscuit vinum, et posuit mensam : misit ancillas suas* (sive, juxta Septuaginta, servos suos) *ut vocarent ad arcem et ad mœnia civitatis* (Prov., IX). Sapientia utique incarnata Ecclesiam domum suam a fundamentis excitavit, et septem sacramenta, quasi septem columnas illi substravit, in quibus solida initiaretur compagine, adversus omnes infidelium et hæreticorum turbines inviolabilis mansura tali manu, tali structore, tali arte, talibus columnis superstructa, tali cæmento, nimirum sanguinis ejus, coagmentata.

Non ergo angeli, non homines, non prophetæ, non apostoli, hujus domus fuere structores, columnarum artifices, sacramentorum auctores. Sed ipsi sunt servi et ancillæ missæ a Sapientia, ut vocarent ad civitatis hujus mœnia, et promulgarent hæc divina sacramenta, omnesque ad eorum participationem convocarent, per quæ sola salus et gratia posset provenire.

Itaque definit Tridentinum : « Si quis dixerit sacramenta novæ legis non fuisse omnia a Domino nostro Jesu Christo instituta, anathema sit. » Per hæc verba excluditur opinio existimantium Christum aliqua sacramenta reliquisse Ecclesiæ determinanda, aut ab apostolis esse instituta. Apostoli promulgatores fuere, sed illa a Christo accepere, tanquam institutore. Quod expresse definit concilium Tridentinum, de Extrema-Unctione (de qua dubium aliquod poterat esse) docens a Christo institutum, sed a Jacobo promulgatum. Nec enim apostolis communicata est illa potestas excellentiæ, a qua pendet hæc institutio, nec singularis illa auctoritas supremi, independentis sacerdotii. Hinc nec apostoli, nec pontifex, nec tota Ecclesia potest sacramenta mutare, nec in eis dis-

pensare, quantum ad eorum substantiam, ut definit idem concilium, sessione 7.

Sed quæres quando Christus hæc instituerit, cum de paucis Scriptura faciat mentionem.

Respondeo, de singulis quando instituta fuerint, suo loco dicemus. Generaliter dici potest, partim imminente passione de his erudivisse apostolos, partim post resurrectionem. Indicatur *Act.*, I, ubi dicitur per dies quadraginta apparens locutus fuisse de regno Dei, hoc est de Ecclesia sua regenda et administranda; illa regnum Dei vocatur in Scripturis, Christo in ea regnante, per dona interius, et per suos vicarios exterius. Docebat ergo apostolos formam et materiam sacramentorum, et modum ea administrandi.

Cæterum, antiqui Patres passim docent sacramenta originem habere ex passione et latere Christi. Audi Augustinum: « Vigilanti verbo evangelista usus est, ut non diceret: Latus ejus percussit, aut vulneravit, aut quid aliud; sed, *Aperuit*, ut illic quodammodo vitæ ostium panderetur, unde sacramenta Ecclesiæ manaverunt, sine quibus ad vitam, quæ vera vita est, non intratur. » In hujus rei signum, dicunt fluxisse e latere Christi sanguinem et aquam, symbola Baptismi et Eucharistiæ, præcipuorum sacramentorum, ad quæ alia revocantur.

Docent ergo e latere Christi in cruce soporati, formatam fuisse Ecclesiam, secundam Evam, sicut prima ex latere viri dormientis. Audi Tertullianum: « Si Adam de Christo figuram dabat, somnus Adæ mors erat Christi dormituri in mortem, ut de injuria proinde lateris ejus vera mater viventium figuraretur Ecclesia.

His omnibus nihil aliud significare voluerunt, quam sacramenta virtutum habere ex passione Christi, hoc est, Christum sua passione meruisse et impetrasse, ut sacramenta haberent hanc vim conferendi gratiam, ita ut per illa filii Ecclesiæ spiritualiter generarentur, crescerent, et multiplicarentur; in cujus rei signum voluit aquam et sanguinem e latere suo profluere, jam initians ritum quemdam religionis christianæ, et significans Ecclesiam, sponsam suam, vi sanguinis sui per aquam baptismalem applicati, generandam esse et emundandam, ut tandem sit sine macula, sine ruga, in æternitatis gloria.

Quapropter recte dixit divus Thomas ex doctrina sanctorum Patrum, sacramentum habere rationem signi triplicem.

1. Est signum rememorativum passionis præteritæ, quæ causa est justificationis nostræ per sacramentum acceptæ.

2. Est signum demonstrativum præsentis gratiæ, quam de facto, quantum in se est, confert suscipienti.

3. Est prognosticum, sive prænuntiativum futuræ gloriæ, ad quam sanctificatio nostra in sacramento accepta, tanquam ad finem refertur. Hæc triplex ratio signi aperte demonstratur in sacramento Eucharistiæ, dum de illo canitur : *O sacrum convivium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis ejus;* ecce signum rememorativum rei præteritæ. *Mens impletur gratia;* ecce signum demonstrativum rei præsentis. *Et futuræ gloriæ nobis pignus datur*, ecce prænuntiativum rei futuræ. Idem significat Apostolus de Baptismo : *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus* (ad Rom., VI); ecce iterum Baptismus signum rememorativum passionis et mortis. *Ut in novitate vitæ ambulemus, sicut et Christus surrexit a mortuis;* ecce signum demonstrativum gratiæ cœlestis. *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus.* Ecce signum prognosticum æternæ resurrectionis.

PROPOSITIO II.

Sapientia disponens omnia suaviter, multiplici de causa instituit sacramenta.

Primo. Quia naturale est homini per sensibilia et corporalia, ad spiritualia intelligenda deduci. Animus enim noster immortalis, in hoc obscuro et caduco corpore, velut carcere quodam inclusus, sensuum ministerio utitur, nec citra hoc adminiculum, ad divina capessenda solet assurgere. Ideo visum est Sapientiæ divinæ, mortalium imbecillitati se accommodare, et per externa symbola, sive sacramenta, spiritualia et divina dona indicare et conferre. Hæc est ratio divi Chrysostomi : « In Baptismate, inquit, per rem sensibilem, aquam, donum tibi confertur, intelligibile vero quod perficitur, generatio, et renovatio est; si enim incorporeus esses, nuda et incorporea tibi dedisset ipsa dona; sed quoniam anima corpori conserta, in sensibilibus intelligentia tibi præbet (homilia VI *ad Pop.*), quasi dicat: Angeli, quia toti spiritus sunt, non egent sensibilibus et exterioribus illis symbolis, sed voluit Deus se naturæ tuæ accommodare, ut sublimia illa dona, per exteriora ista symbola melius intelligeres. Vis videre quomodo intellectus elevetur per sacramentales actiones, ut invisibilia gratiæ dona consideret? Attende in singulis : Ut

quid adhibetur ablutio aut immersio in Baptismo, nisi ut per hoc externum symbolum, elevetur intellectus ad considerandum invisibilem animæ lotionem, spiritualemque mortem dum immergitur, ad resurrectionem dum emergit? Ut quid adhibetur unctio in Confirmatione aut extremo sacramento, nisi ut elevetur animus ad considerandam interiorem et invisibilem Spiritus sancti gratiam per unctionem?

Quid aliud significat absolutio sacramentalis, quam dissolvi vincula peccatorum, quibus anima vincta tenetur, rea æternarum pœnarum? Quid aliud communio animo repræsentat quam charitatis conjunctionem, pacem, unitatem cum Christo et membris ejus? Quid Confirmatio in fronte, qui locus est pudoris, quam eos debere crucem qua ibi signamur, et fidem usque ad mortem confiteri? ideo ergo diximus sacramenta esse signa sensibilia gratiæ invisibilis. Et hæc est prima ratio institutionis eorum a visibilibus ad invisibilia nos transferre, naturæ nostræ accommodare.

Secundo. Instituit Deus sacramenta ut essent voluntatis divinæ erga nos benevolæ et beneficæ certa testimonia, ac fœderis ejus nobiscum promissionumque quædam sigilla. Promisit Deus nobis peccatorum veniam, cœlestem gratiam, Spiritus sancti communicationem, æternam salutem. Hanc promissionem, sacramentis quasi visibilibus signis voluit nobis esse confirmatam et oppignoratam. Licet enim Dei promissio sit infallibilis, solet tamen eam in rebus gravis momenti signis exterioribus confirmare, ut testantur Scripturæ.

1. Cum inivit fœdus cum Noe, de non immittendo ulterius diluvio, per iridem in cœlo fulgentem tanquam per sigillum, suam obsignat promissionem.

2. Paciscens cum Abraham signum fœderis et promissionis, dat circumcisionem.

3. Quando misit Moysen ad educendum populum, cum ille de sua dubitaret insufficientia, dat ei miraculorum virgam, promissionis suæ adimplendæ testimonium certum.

4. Promittens Ezechiæ regi sanitatem, promissionem confirmat umbra in horologio Achaz retrocedente.

5. Gedeon (*Jud.*, VI) cum dubitaret futurum ut ductu suo Israel vindicaretur in libertatem, duobus signis a Domino est confirmatus.

6. Cum antiquis Patribus promisisset redemptionem per Christi passionem, dedit eis varia sacramenta et symbola, quasi sigilla hanc redemptionem protestantia, eorumque fidem ac spem excitantia.

Itaque cum jam nos hujus redemptionis exhibitæ, gratiæque ac salutis participes efficit, vult per hæc sacramenta, tanquam infallibilia testimonia et sigilla, fidem nostram spemque excitari ac corroborari. Dicamus ergo legem novam jam exhibitam, esse librum Agni varias continentem promissiones, de remissione peccatorum, de gratiæ donis, de Spiritus sancti communicatione, et nostra sanctificatione; sacramenta autem esse septem sigilla quibus liber ille et promissiones ejus obsignantur.

Tertio. Instituta sunt sacramenta ut essent notæ quædam et symbola religionis nostræ, et professionis christianæ, quibus Ecclesiæ filii sese mutuo agnoscant, et ab infidelibus distinguantur, et sic his quasi nexibus et fœderibus religionis christianæ, in unione, humilitate et obedientia se fructuose exerceant et contineant. Hæc est ratio divi Augustini dicentis: « In nullum nomen religionis, seu verum seu falsum, coadunari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, vel sacramentorum visibilium consortio colligentur (lib. XIX, *contra Faustum*, cap. XI). Adde quod, cum homo corpore et anima constet, debet Deo duplicem cultum, secundum animam interiorem, secundum corpus exteriorem, cum interiore conjunctum. Hunc autem cultum per sacramenta externa pietatis symbola optime rependit, et ad id sunt instituta.

Quarto. Instituta sunt ut essent medicinæ, et obvia salutis remedia. Hæc enim sunt Samaritani medicamenta, ad animarum sanitatem, vel recuperandam, vel tuendam ordinata; quæ ex vulneribus Domini vim habent ad vulnera sananda; quia per illa fructus passionis ejus nobis applicantur. Unde sancti Patres interpretantes parabolam illius qui, spoliatus, vulneratus, semimortuus, a Samaritano transeunte assumptus fuit, et in locum tutum deportatus, alligatis vulneribus, dicunt Christum Samaritanum esse, qui per incarnationem transiens per hunc mundum, compassione motus suscepit in se infirmitates et vulnera miseri Adæ, seu filiorum ejus, et ex sanguine suo ac gratiæ unctione, tanquam vino et oleo, medelam ei salutarem composuit, illumque commendat stabulario ut curam habeat, hoc est, pastoribus Ecclesiæ, in qua inveniuntur sacramenta, vasa medicinalia, a ministris applicanda. Est enim Ecclesia apotheca mystica, in qua reperiuntur omnia remedia efficacissima, ad sanandum omnia vul-

nero, sive omnia peccata, originale, mortale, veniale. Propterea conqueritur Dominus per Prophetam : *Numquid non est resina in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare ergo non est obducta cicatrix filiæ populi mei?* Resina est lacryma, vel gutta stillans sponte ex incisione arborum, puta, pino, cedro, terebyntho, mitigatque dolorem, adstringit vulnera, obducit cicatricem; Galaad est pars Arabiæ, aromatum et medicorum feracissima. Allegorice ergo vult dicere Propheta : Numquid in Ecclesia Dei desunt medicamenta, et medici spirituales qui possunt curare populi vulnera? cur ergo illa fluunt adhuc sanguinolenta? Corpus Christi pro nobis crucifixum, numquid est velut terebynthus expandens ramos, ex qua fluit hæc resina et medicina sacra? Cum ipse adhuc in medio Ecclesiæ radicem habeat, et ramos extendat, numquid deerit medicinalis fluor ad vulnera nostra sananda? Adscribenda ergo culpa corpori et socordiæ ægrorum non accedentium.

Certe magna est bonitas divina, merito a fidelibus admiranda, quæ tam facilia et prompta dat remedia salutis efficacia. Quid est pauculum aquæ cum levi aspersione? Quid pauca verba a quolibet homine pronuntiata? Hæc tamen conjuncta adeo salutifera sunt, ut in ictu oculi in momento, innumera possint abluere et sanare peccata. Voluit ipse crudelem pati sanguinis effusionem, in acerbo crucis altari : sed ut hominis peccata abluantur, paucula aqua suaviter aspergitur homo, non sanguine proprio; quia illa aqua sufficientem habet efficaciam ex sanguinis prioris aspersione, qua caput nostrum aspersum est acerbo cum dolore, ut membra ejus mystica postea aspergerentur, et sanarentur a peccatis sine tolerantia doloris, per solam repræsentationem in aqua sanguinolentæ præcedentis in ipso aspersionis.

Iterum quam pauca sunt verba : *Ego te absolvo*, et tamen gratiam perditam restituunt, vulnus obducunt, sanitatem reducunt, spem gloriæ in anima pœnitente producunt.

Quinto. Instituta sunt sacramenta ad hominis superbiam edomandam, dum homo, qui peccando corporalibus se subjecit, in pœnam humiliare se cogitur, et sensibilibus elementis subjicere, ac per illa remedium requirere. Admirabilis hic utique elucet Dei sapientia, dum sensibilia et vilia elementa elegit, ut opus nostræ redemptionis, justificationis, glorificationis operetur. Dixit aivus Paulus : *Quia in Dei sapientia non cognovit mundus Deum, placuit per stultitiam prædicationis salvos facere credentes, prædicando, scilicet, crucis mysterium, Judæis scandalum, gentibus stultitiam.* Similiter et nos dicimus, quia per opera Dei magnifica homo non cognovit Deum, elegit elementa egena, quibus salutem nostram operetur, et quibus subjiatur homo, ut ab eis salutem exposcat; utque sub illis homo superbus se humiliet, et superbiæ suæ pœnam agnoscat. An non vides id quotidie in sacramento Pœnitentiæ? Principes et reges, deposito sceptro et diademate, denudato capite, ad sacerdotis pedes debent advolvi, ibi humiliari, sacramenta petere, agnoscere ab illis judicium suum dependere, veritatisque sententiam. Notum est exemplum Theodosii ad pedes Ambrosii sese projicientis, et rogantis ne janua sibi occludatur veniæ, et non tantum flexis genibus supplicantis, sed et humi pronum se sternentis cum Davidica illa voce : *Adhæsit pavimento anima mea, vivifica me secundum verbum tuum.* Historiam retuli tract. *de Indul.*, lect. II.

Iterum dico, numquid infirma elegit Deus ut confundat fortia, dum per guttulam aquæ, dum per modicum olei consecrati, tantas dat homini vires contra potestates et rectores tenebrarum? Vis aquæ est expellens Satanam, auferens ei prædam, lavans animam, stola justitiæ eam vestiens, excutiens spiritum malignum, tribuens adoptionis spiritum. Carens autem homo hac aquæ guttula, hac unctione exigua, infirmus est, nullas habet vires, dæmoni et inferno præda est. Hæc cum gratitudine recolamus, admiremur divinæ sapientiæ opera, discamus superbiam comprimere, exercitio humilitatis sanctæ in sacramentis insinuatæ.

Sed dices perfectioni legis gratiæ repugnare, ut servianus Deo sub elementis hujus mundi, ut dicit Apostolus, et sub umbris et figuris; veritas enim per Christum facta est, veniente ergo veritate, cessant hæ sacramentorum figuræ. Respondeo non repugnare perfectioni legis gratiæ institutionem sacramentorum; quia, licet respectu veteris, videatur quædam perfectio in lege nova, est tamen ad huc imperfectio respectu status futuri, in quo cessabunt sacramenta. Præsens ergo Ecclesiæ status, est medius inter statum veteris legis et statum gloriæ, ideoque necessaria est nobis memoria præteritorum beneficiorum Dei, fidei professio et cultus exterior, applicatio gratiæ et veritatis per Christum factæ, ac pignus quoddam æternitatis futuræ; quæ omnia in sacramentorum institutione habemus.

Neque vero ob hæc dicimur servire sub elementis mundi, eo sensu quo hoc dicebatur de Judæis, qui multitudine cæremoniarum opprimebantur, et non juvabantur, quia illis gratiam non conferebant. Unde de eorum sacramentis contemptibiliter loquitur Apostolus, et eos servire dicit sub elementis mundi hujus. Nostra vero et numero sunt pauciora, et usu faciliora, nec ita sunt egena elementa ut gratiam non conferant, quinimo copiosissime eam in nobis pariunt; infirmitatemque nostram adjuvant, et inopiam supplent. Unde de illis dicit Augustinus : « Hoc tempore postquam resurrectionis Jesu Christi, manifestissimum judicium nostræ libertatis illuxit, nec eorum quidem signorum, quæ jam intelligimus, operatione gravi onerati sumus, sed quædam pauca pro multis, eadamque factu facillima, significatione præstantissima, intellectu augustissima, observatione castissima, usuque saluberrima, ipse Dominus ex apostolica tradidit disciplina. »

PROPOSITIO III.

Sacramenta a Christo instituta sunt septem numero : Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia, Extrema-Unctio, Ordo, Matrimonium.

Numerus septenarius in Scripturis solet esse mysticus. Unde ab initio usque ad finem mundi septem ætates enumerantur, per quas filii Adæ volvuntur ad æternitatis sæculum interminabile.

Prima ætas est ab Adam usque ad diluvium; secunda, a diluvio usque ad Abraham; tertia, ab Abraham usque ad Moysen; quarta, ad Moyse usque a David; quinta, a Davide usque ad captivitatem Babylonicam; sexta, ab illa captivitate usque ad Christum; septima, a Christo usque ad finem mundi. Sic enumerantur, licet Augustinus paulo aliter, ut alibi dixi.

Septem quoque ætates hominis enumerantur ab infantia usque ad decrepitam; et per septem dies continuo homo volvitur, donec pertingat ad octavum æternæ resurrectionis et beatitudinis; in quo non erit amplius revolutio temporum, annorum, dierum, sed stabilis et permanens possessio sabbati et quietis æternæ. Ad hanc autem possessionem deducitur per septem Spiritus dona, et per septem virtutes, tres theologicas et quatuor cardinales, ac per septem hæc sacramenta, etiam numero aliquid mysticum designantia.

Hinc diximus hæc esse septem sigilla quibus liber Agni ejusque promissiones de gratia, remissione, sanctificatione, obsignantur.

2. Esse septem columnas quas excidit Sapientia, quibus domum suam superstruxit.

3. Recte dixeris esse præfigurata per septem lotiones quibus olim Naaman in Jordane a lepra mundatus; per septem vices quibus digitus in festo expiationis in sanguine intingebatur, aut quibus leprosus sanguine passeris aspergebatur.

4. Dicamus esse septem tubas jubilæi subvertentes muros Jericho, quia apostolis hæc sacramenta per orbem annuntiantibus, dæmonis et peccati muri conciderunt jubilantibus populis ad fidem vocatis.

5. Dicamus esse septem cornua Agni, quibus hostes ejus ventilantur. Nam per hæc sacramenta, fortitudo nobis datur a Christo Agno, ad Satanæ et inferni vires atterendas.

6. Dicamus esse septem stellas in Ecclesia quasi in cœlo mystico relucentes, ad peccati tenebras fugandas, et amoris lucem cordibus fidelium diffundendam.

7. Dicamus esse septem lucernas quas vidit Zacharias in candelabro tabernaculi effulgentes, oleo abundanter fluente nunquam deficientes, nunquam luminis exsortes.

Interim nostri hæretici hæc sigilla libri Agni conantur disrumpere, has columnas domus Dei demoliri; hæc Agni cornua conterere, has stellas obscurare, has lampades extinguere, hos puteos Abrahæ patris fidelium obstruere, et ruderibus obruere; quia modo unum tantum sacramentum asserunt, modo duo aut tria admittunt, reliqua denegantes. Sic dirutis his columnis Sapientiæ dum ædificare volunt, nonnisi turrim Babel extruere possunt, confusi linguis et inter se divisi, Calvinistæ ponunt tria; Baptismum, Cœnam, Ordinationem. Lutherus modo unum, modo tria. Audi ejus verba : « Principio mihi neganda sunt septem sacramenta, et tria tantum pro tempore ponenda, Baptisma, Pœnitentia, Panis. Quanquam si ex usu Scripturæ loqui velim, nonnisi unum habeam sacramentum. » Hæc ille, linguis in seipso divisus. Verum tota antiquitas in septenario consentit, ita ut consensus in doctrina sacramentali, recte inter Ecclesiæ notas numeretur.

Licet vero hic numerus a Christi instituentis voluntate pendeat, cujus testis est Ecclesiæ traditio, nec possit certis demonstrationibus declarari, oportuisse in tali numero sacramenta institui, non desunt ta-

men rationes probabiles declarantes congruum fuisse ut Christus septem hæc sacramenta instituerit.

Ac in primis concilium Florentinum numerum hunc congruum esse declarat, ex proportione inter vitam corporalem et spiritualem. Homini enim ad vivendum, vitamque conservandam, necessarium est ut in lucem edatur, crescat, alatur; deinde, si in morbum incidat, opus est, ut sanetur, et imbecillitas virium reficiatur; denique ad commune bonum (quia reipublicæ membrum est), oportet ut legitimus magistratus semper sit, cui subdatur: ac ut humanum genus conservet, legitimæ prolis procreatione opus est. De vita ergo spirituali proportionaliter loquendum est, ad quam corporalis tanquam ad finem refertur. Unde sacramentorum quinque prima, ad spiritualem uniuscujusque hominis in seipso perfectionem: duo ultima ad Ecclesiæ totius regimen multiplicationemque ordinata sunt. Per Baptismum spiritualiter renascimur. Per Confirmationem augemur in gratia et roboramur in fide. Renati et roborati nutrimur divina Eucharistiæ alimonia. Quod si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur. Spiritualiter etiam et corporaliter (si animæ expedit) per Extremam-Unctionem. Per Ordinem vero Ecclesia gubernatur, et multiplicatur spiritualiter. Per Matrimonium corporaliter augetur.

Alii considerant sacramenta ut medicamenta septemplicis nostræ infirmitatis. Est enim triplex infirmitas culpæ, peccatum nempe originale, mortale, veniale. Est et quadruplex infirmitas pœnæ, malitia, sive ad malum proclivitas, ignorantia, timor inordinatus, sive languor ad confitendam fidem, ac carnis concupiscentia. Baptismus ordinatur directe contra peccatum originale, Pœnitentia contra mortale, Extrema-Unctio contra reliquias peccati ac contra veniale. Ecce ergo medela omnis culpæ. Deinde Eucharistia ordinatur contra propensionem ad malum; Confirmatio contra timorem humanum ac fidei languorem; Ordo contra ignorantiam; Matrimonium contra carnis concupiscentiam.

Aliqui denique considerant sacramenta ut ordinata ad virtutes in nobis producendas, tum eas quas theologales, tum eas quas cardinales appellamus. Et cum illæ sint septem numero, septenarius congruit sacramentis. Baptismus est sacramentum fidei, est janua et porta Ecclesiæ in qua fidem profitemur. Confirmatio ordinatur ad virtutem spei specialiter in nobis producendam, qua reddamur fortes et constantes contra assultus hostium. Eucharistia est mysterium perfectæ charitatis et amoris. Pœnitentia est sacramentum justitiæ in quo satisfacimus Deo pro culpa et pœna. Extrema-Unctio producit in nobis donum fortitudinis contra extremas tentationes, et præparat nos ad perseverantiam. Ordo requirit prudentiam in illo qui ordinatur, in cujus manu deponitur clavis scientiæ. Matrimonium ordinatur ad temperantiam, dans auxilium et frænum continentiæ nostræ ne fluctibus suis turbulentis extra littus maritalis thalami exundet.

Adverte tamen hæc omnia non esse nisi collectiones quasdam probabiles et congruentes, nec ex illis certo statui hunc numerum. imo neque ex Scripturis posse absolute convinci, sed ex traditione Ecclesiæ, *quæ est columna et firmamentum veritatis*. Unde si illam rejiciant hæretici, rejiciant etiam omnia sacramenta, nunquam enim poterunt ostendere ex Scriptura, Baptismum vocari sacramentum, aut cœnam suam, aut impositionem manuum sive ordinationem.

EXPLICATIO PSALMI XXII.

Declaratur hic quo modo sacramenta omnia, dicto psalmo, prophetice insinuentur.

Deus per omnipotentiam suam, sapientiam, bonitatem, providentiam, omnem regit creaturam et a supremo angelo ad infimum usque vermiculum, alimento naturæ cujusque congruo pascit et conservat. Hæc vero potentia, sapientia, bonitas, providentia, erga hominem variis modis elucescit. Spiritus ergo divini impulsu, Propheta in persona omnis fidelis gratias agit, et dicit: *Dominus regit me;* vel, secundum Græca: *Dominus me pascit.* Optime vero divus Hieronymus: Dominus est pastor meus. Loquitur utique de Christo ut pastore, qui ad genus humanum, ovem errabundam, venit, ovina se pelle contegens per Incarnationis mysterium, ut variis gratiæ auxiliis reducat, et tandem humeris eam reportet, in montibus æternitatis inter angelicos choros uberrimis gloriæ pascuis reficiendam. Interim hic eam pascit sacramentis et gratiæ donis, doctrinæque sacræ pascuis. Recte ergo inchoat:

Dominus regit me, et nihil mihi deerit, quasi diceret: Dominus est pastor meus, speciali cura dirigit me, speciali amore diligit me, et ideo venit ad me errantem, et in loco uberi, in Ecclesiæ agro rore cœli irriguo, aquis gratiæ circumfluo, divina sacramentorum alimonia fœcundo, me ipsi

collocavit. Quid ergo mihi poterit deesse, quid ultra possum desiderare, quandoquidem etiam post hæc omnia, promiserit ad æternitatis pascua me deducere, et in bonis desiderium meum satiare ? Hæc autem spiritualia alimenta et sacramenta, quibus oves pascuæ suæ aluntur, non obscuris verbis designat sequentibus versibus.

Primo. Baptismus illis verbis designatur: *Super aquam refectionis educavit me.* Quæ est ista aqua refectionis, nisi aqua Baptismi, quæ animam reficit, restaurat, regenerat ? Sic enim interpretantur sancti Patres. Audi Basilium : « Regenerationis aqua significatur, qua baptizatus ad gratiam admittitur, et peccati vetustatem exuit; et pro eo qui senuerat, juvenis redditur. Audi et Augustinum : « Super aquam refectionis educavit me, id est, super aquam Baptismi, quo reficiuntur qui integritatem veritatis amiserunt. » Cui non dissonat Cassiodorus dicens : « Aqua refectionis est Baptismi lavacrum, qua anima sterilis ariditate peccati, ad bonos fructus ferendos divinis muneribus irrigatur. » Satis ergo intelligitur ex doctrina horum Patrum, quomodo aqua Baptismi, refectionis aqua sit; quia regenerando spiritualiter hominem, animum renovat, reficit, restaurat, sanctificat et enutrit per gratiam, quæ est animi cibus congruus.

Secundo. Sacramentum Pœnitentiæ indicatur in illis verbis : *Animam meam convertit, et deduxit me super semitas justitiæ.* Homo enim post Baptismum iterum potest aberrare; et innata sibi libertate et instabilitate potest a via vitæ, a veteris pascuis gratiæ, a Creatoris amore, converti ad amorem perversum creaturæ. Potest deserere fontem vitæ, aquas refectionis, et ad citernas dissipatas converti, quæ non valent continere aquas, aut non nisi putridas. Ideo institutum est Pœnitentiæ sacramentum, per quod iterum ad Deum fontem vivum revertatur, abluatur, reficiatur. Hinc animæ peccatrici dicit Propheta : *Quid tibi in via Ægypti, ut bibas aquas turbidas? Scito, et vide quia malum et amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum.* Tres vero partes Pœnitentiæ, contritio, confessio, satisfactio, sunt semitæ justitiæ, per quas nos deducit ille bonus Pastor, ut totaliter a peccato conversi, adipiscamur interiorem animæ justitiam. Cui consonat illud Ecclesiastici : *Pœnitentibus dedit vocem justitiæ* (c. XVII). Per illud quoque Pœnitentiæ sacramentum a via lata peccatorum ad semitas deducimur, hoc est, ad observationem, cum mandatorum, tum consiliorum Dei, ut semper in justitia proficiamus, et operibus justis insistamus, sicque impleatur Apocalypsis : *Qui justus est, justificetur adhuc; qui sanctus est, sanctificetur adhuc.* Recte vero addit : *Deduxit me propter nomen suum,* quia Deus animas per pœnitentiam convertens, justificans, deducens, perducens; hæc omnia facit, non ob meritum nostrum, sed ut glorificet nomen suum, ut ab omnibus agnoscatur vere pastor, vere Jesus et salvator, vere misericors et miserator.

Tertio. Sacramentum Confirmationis, licet quoad materiam possit designari illis verbis : *Impinguasti in oleo caput meum,* tamen quoad effectum optime dicitur significari in versu sequenti : *Et si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.*

Effectus enim Confirmationis est ut homo, Baptismi gratia accepta, Christi miles consignetur ac fortificetur. Hoc est, abunde Spiritum sanctum recipiat, spiritum fortitudinis, quo intrepide resistat umbræ mortis, peccati periculis; et maxime ut in fide ac gratia perseveret, etiam imminentis mortis timore repudiato, sciens quod regeneratus sit in spem gloriæ; et ut tanquam fortis athleta Spiritu Dei signatus, fortiter dimicet contra mundi, carnis et Satanæ vires, contra omnia fidei et gratiæ baptismalis adversantia. Quapropter infracto animo persecutione imminente poterit cum Apostolo dicere : *Quis nos separabit a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu? tribulatio an angustia? an periculum? an persecutio? an gladius? Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.* Convenit ei tunc dicere cum Propheta hic : *Et si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es;* quasi dicat : Etiam si insistent pericula, animum non despondeo, quia miles tuus sum, signaculum militiæ meæ non desero, sed te ducem semper intueor, qui auxilio, consilio, præsidio, continuo cor meum confirmat, et in mediis periculis signaculo militiæ suæ, et spiritu suo me animat. Dominus mecum est, tanquam bellator fortis, a dextris est mihi ne commovear : *Dominus virtutum, susceptor noster Deus Jacob.* Quod vero addit : *Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt;* non alienum est a nostro proposito, quia in Confirmatione cruce signamur. Unde sanctus Basilius, postquam dixisset virgam hanc fortificare imbecillitatem fidelis, et baculum ducere in viam rectam, addit : « Non admodum erraverit, si quis salutarem crucem ita nomi-

naverit, hujus enim signaculo et commemoratione ab hostibus liberati, ad rectam salutem ducimur. Alii sic explicant : Virga tribulationis et baculus crucis mihi consolationem pepererunt, quasi dicat: In mediis afflictionibus intuebar te caput ac ducem meum undique afflictum, et plagis conspersum, et ego tanquam membrum gaudebam conformari capiti, tanquam ovis pastori, tanquam miles duci ; sciens me per Baptismum non ideo christianum factum esse, ut a tribulationibus liberarer, sed ut passionibus tuis conformarer, et pati ac pugnare discerem. Hinc Augustinus scribit ad amicum : « Noli mirari, frater, si postquam christianus effectus, undique tribulationes vexant. Quoniam Christus nostræ religionis caput est, nosque ejus membra sumus. Debemus ergo non solum eum, sed et ejus vitam cumulatissime sequi. Vita enim Christi respersa fuit angustiis plurimis, summaque paupertate circumdata. Unde conjectura est, cum te, Deus, immensis persecutionibus corripit, te in electorum suorum numerum transcripsisse, namque sine tribulationibus ad Deum pervenire non possumus. Omnes ad paradisum redeuntes oportet transire per ignem et aquam ; sive fuerit Petrus apostolus, cui datæ sunt claves regni cœlorum ; sive Paulus, vas electionis ; sive Joannes, cui sunt revelata cœlestia. Necesse ut omnes dicant : *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* »

Quarto. Eucharistiæ sacramentum designatur illis verbis: *Parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me.* Duplicem mensam præparavit nobis pastor ille noster ; unam doctrinæ sacræ, alteram pretiosissimam corporis ac sanguinis sui. De utraque Thomas a Kempis sic ait : « Mensæ duæ sunt hinc inde in gazophilacio Ecclesiæ positæ. Una est sacri altaris, habens panem sanctum, id est, corpus Christi pretiosum ; altera est divinæ legis continens doctrinam sanctam, erudiens fidem rectam, usque ad interiora velaminis, ubi sunt Sancta sanctorum perducens. Gratias tibi, Domine Jesu, lucis æternæ lux, pro doctrinæ sacræ mensa quam nobis per servos tuos prophetas et apostolos, aliosque doctores ministrasti. Gratias tibi, Redemptor hominum, qui ad declarandam toti mundo charitatem, cœnam parasti magnam, in qua non agnum typicum, sed sanctissimum corpus et sanguinem proposuisti ; et lætificans fideles convivio sacro, et calice inebrians salutari, in quo sunt omnes deliciæ paradisi, et epulantur nobiscum angeli sancti, sed suavitate feliciori. »

De hac potissimum mensa hic loquitur Propheta. Unde Cassiodorus sic explicat : « Parasti, id est, prædestinasti altare sanctorum, quod cuncta videt Ecclesia, quod circumdat populus christianus ; et hæc mensa parata est adversus eos qui tribulant nos, ut ejus alimento refecti, confortemur contra hostes invisibiles, peccatum, Satanam, infernum. » Illam dicit mensam Cyrillus Hierosolymitanus paratam esse contra mensam dæmoniorum ; sic enim ait, explicans hæc verba : « Ante adventum tuum, mensam dæmones paraverunt, plenam doloris, pollutam, refertam omni diabolica potentia, sed posteaquam tu advenisti, o Domine, parasti in conspectu nostro mensam adversus omnes qui tribulant nos. » Utique hæc mensa ex adverso est mensa dæmoniorum, quia illa, quam dæmones paraverunt, efficit ut dæmones cum homine quamdam habeant communionem. Hæc vero cum Christo et Deo habet participationem, nos Deiformes et Christiformes efficiens. Hanc vero mensam paravit, ut jam non solum lacte alamur, ut parvuli, sed solidiori cibo grandiores effecti, quo solidas accipiamus vires adversus omnes qui tribulant nos. Hæc est mensa bellantium, de qua verificari potest mystice illud Prophetæ : *Pone mensam, contemplare in specula : Comedentes et bibentes, surgite ; principes, arripite clypeum.* Hæc vero mensa durabit donec vocemur ad cœnam nuptiarum Agni, ad mensam æternitatis, ubi verum erit : *Satiabor, cum apparuerit gloria tua.*

Quinto. Sacramentum Extremæ-Unctionis designatur illis verbis : *Impinguasti in oleo caput meum.* Ter enim solet quilibet christianus ungi in capite. Primo, in Baptismo, in vertice ungitur chrismate, a qua unctione dicitur christianus. Secundo, in fronte ungitur in Confirmatione. Tertio, in Extrema-Unctione caput ungitur, quia ibi maxime vigent sensus per quos homo peccavit. Vis autem scire cur illa unctio fiat ? ut possis dicere cum veritate et spe christiana quod sequitur : *Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ.* Ideo enim forma Extremæ-Unctionis habet : *Per istam unctionem, et pissimam misericordiam suam indulgeat tibi Dominus, etc.* Illaque maxime misericordia necessaria est in illo ultimo die, in quo serpens insidiatur calcaneo nostro, hoc est, extremæ parti vitæ nostræ.

In illo ergo die certaminis, oportet nos pugiles esse, ideo ungimur, et justitiæ lo-

rica induimur, fidei clypeo munimur, divinaque misericordia protegi exoptamus; ut quandoquidem multo cum dolore, luctu, agone, domus nostra terrestris et habitatio lutea debeat dissolvi, illa misericordia nos protegente, deducente, subsequente, possimus invenire non manufactam æternam in cœlis, et ut oleo hoc uncti possimus victoriam reportare; et de Ecclesia militante ad triumphantem transferri; ubi non erit amplius neque luctus, neque luctu, neque dolor, neque clamor, sed plenissima lætitia per oleum designata. Felix ergo qui tunc poterit dicere: *Impinguastiin oleo caput meum, et misericordia tua subsequetur me, ut inhabitem in domo Domini in longitudinem dierum.*

Sexto, sacramentum Ordinis etiam in illis verbis designari potest: *Impinguasti in oleo caput meum.* Sacerdotes enim ungi solent oleo ab episcopo consecrato, in quo significatur unctio interior: « Descendens a Christi capite, usque ad barbam, genas et faciem ejus; » hoc est, usque ad episcopos et prælatos, qui sunt velut genæ et barba in corpore Christi mystico, quia ejus designant pulchritudinem et virile robur. Sed et unguentum illud a capite Aaronis sive Christi, etiam descendit in oram, scilicet, superiorem vestis sacerdotalis, per quam inferiores sacerdotes designantur. Sacerdotes inferiores unguntur in manibus; episcopi tamen, supremi sacerdotes, unguntur chrismate, non solum in manibus, sed etiam in capite, quia perfectius repræsentant Christum caput nostrum, auctoritatis suæ eminentia. Recte ergo sacramentum Ordinis dixeris designari dictis verbis: *Impinguasti in oleo caput meum,* nisi malueris sequentibus verbis indicari: *Calix meus inebrians quam præclarus est.* Solis enim ordinatis solet tradi ministerium calicis illius pretiosi, in quo sanguis Domini continetur. Illis solis convenit dicere: « Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est; et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? » Dicitur autem hic calix inebrians, quia terrenorum omnium facit oblivisci, et vitam præsentem contemni. Unde Laurentius, cui hujus calicis commissa erat dispensatio, illo saginatus, et velut inebriatus, occurrens Sixto pontifici eunti ad mortem et martyrium, ejus pedibus advolvitur, brachiis charitatis filialis arcte eum complectitur, et inclamat: « Noli me deserere, pater sancte, quo progrederis sine filio? quo, sacerdos sancte, sine ministro properas, hostiam te Deo immolaturus, et sacrificium odoriferum sanguinis tui, sacrum libamen Deo oblaturus? Experire utrum ministrum ideonum elegeris, cui commisisti dominici sanguinis dispensationem. » Hoc item calice præclaro ebrius, inter crepitantes flammas exultabat, et tyranno insultabat, dicens: Assatum est, jam versa, et manduca. Poteratque dicere illud ebriorum apud Sapientem: *Verberaverunt me, et non dolui; percusserunt me, et non sensi.* « De isto calice (inquit Chrysostomus) bibit Ecclesia, inebriavit martyres, ut non agnoscerent proximos carnis suæ, nimio Christi amore. » Hæc est ebrietas sancta, quæ mentem sancta inflammans charitate, facit immemorem inferiorum, et sitibundam divinorum. O ergo quam præclarus est hic calix, tot producens electos milites, tot virgines, tot martyres, qui Ecclesiam suo sanguine et passione illustrem reddiderunt; præclarus calix noster, qui est pastoris nostri calix, quem dat ovibus pascuæ suæ; omnis illius efficacia originem habet ab amaro illo calice passionis et mortis, quem pro nobis bibit, et ex illo amore, quod sanguinem fundens, etiam animam pro ovibus dedit.

Sed dices: Nulla mentio fit sacramenti Matrimonii? Respondeo illud a Propheta supponi, agitenim de beneficiis novæ legis, per Christum pastorem Ecclesiæ collatis. Matrimonium autem institutum fuit ante Christum, cum, scilicet, in paradiso de costa viri soporati formata est ejus conjux, quod in spiritu cognoscens dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea, ideo relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ.* Institutum tunc matrimonium Christus perfecit, et elevavit ad rationem sacramenti, ut suo loco dicemus. Hoc ergo sacramentum dicimus hic præsupponi, quia per illud filii generantur, qui possint regenerari in aqua, crescere in gratia, nutriri alimento vivifico hujus pastoris. Per illud nascuntur oves in loco pascuæ collocandæ, hoc est procreantur personæ quæ fiunt capaces salutis, dum in Ecclesia collocantur, ut possint pasci esca sacræ doctrinæ ac fidei christianæ, et tandem deduci ad pascua æternæ vitæ. Sic nimirum per Matrimonium sacramentum efficitur, ut nunquam desint oves quas pastor ille regat, quibus provideat, quas deducat.

LECTIO II.

DE MATERIA ET FORMA SACRAMENTORUM.

1. Docet in quo materia et forma consistat.
2. Docet a Christo determinata esse, non ab Ecclesia.

PROPOSITIO PRIMA.

Sacramentum perficitur rebus ut materia, verbis ut forma.

Duæ ergo sunt partes sacramenti, et per analogiam quamdam ad compositum naturale, vocari solent materia et forma. Res sensibilis, verbi gratia, aqua, oleum, panis; aut actiones sensibiles, puta, ablutio, unctio, contritio, censentur concurrere per modum materiæ; eo quod res talis, vel actio exterior sit valde indifferens et imperfecta ad significandum. Verba autem sacramentalia dicuntur concurrere per modum formæ, quia determinant significationem rei quæ geritur, et sic constituunt ac complent sacramentum. Declaratur exemplo. Aqua in Baptismo indifferens est ad multa significanda, tam enim potest refrigerationem quam ablutionem significare. Sed accedente forma Baptismi, jam apta claraque rei, quæ geritur, significatio elucescit; ad emundationem, scilicet, spiritualem applicari. Hinc Augustinus : « Detrahe verbum, ecquid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum. Unde ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, et cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur (tract. LXXX *in Joannem*)?

Nam in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens. Non enim hic provenit effectus, tam ab exteriori verborum sono, quam ab interiori virtute significata, quæ sola fide perficitur; et ideo dicit Augustinus, efficaciam a verbo provenire, non quia dicitur, sed quia creditur. Unde iterum idem contra Faustum manichæum (capite VI) : « Deus æternus est, tamen aqua, et omnis actio illa corporalis, quæ agitur, cum Baptismus et fit, et transit, æterna est. Rursus illæ syllabæ celeriter sonantes et transeuntes, nisi dicantur, non consecratur. Hæc omnia fiunt et transeunt, virtus tamen, quæ per ista operatur, jugiter manet, et donum spirituale, quod per ista insinuatur æternum est.

Licet vero verba determinent significationem, et materiam applicent ad effectum, tamen ex parte etiam materiæ solet reperiri proportio quædam ad id significandum ad quod applicatur, ita ut dixerit Augustinus : « Si sacramenta quamdam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent. » Ubi satis significat res naturales quæ assumuntur, habere quamdam similitudinem et proportionem cum gratia, et effectibus sacramenti, et ideo placuisse Deo eas elevare ad rationem sacramenti, sive ad gratiam illam tum significandam tum efficiendam.

Sic in aqua similitudo et analogia reperitur, ut significet effectum gratiæ abluentis peccata nostra in Baptismo, in pane et vino, ad significandum gratiam reficientem animam in Eucharistia; in oleo optima proportio, ad significandam gratiam fortificantem in Confirmatione et Extrema-Unctione. Propterea eleganter dixit Tertullianus : « Caro abluitur, ut anima emaculetur. Caro ungitur, ut anima consecretur. Caro saginatur, ut anima muniatur. Caro manus impositione adumbratur, ut et anima spiritu illuminetur. Caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur.

Admiraris quod Deus rebus corporeis verbisque paucis tantam virtutem voluerit alligare. Audi rationem.

Primo, ipse Deus Verbum suum æternum in Incarnationis mysterio carni sensibili voluit esse unitum, et in ipso omnis gratia, virtus, salus continetur. Instituens ergo sacramenta salutis instrumenta, voluit illa sibi conformari; dum rei sensibili verbum intelligibile voluit uniri, cui virtutem efficacem communicavit gratiæ et salutis.

Secundo, cum homo constet anima et corpore, conveniens fuit illi proportionari sacramentorum medicinam, quæ per rem sensibilem corpus tangit, et per verbum ab anima creditur. Sicut ergo res visibilis carnem tangit, ita verba mentem, et utraque junctim virtutem obtinent, aspirandi nobis gratiam et divinitatis participationem.

Tertio, per Verbum facta sunt omnia : *Dixit : Fiat lux, et facta est lux.* Dum ergo ad meliorem statum, ad divinitatis consortium reparamur, ut simus nova creatura, voluit iterum verbum mysticum adhiberi, illique virtutem communicare, ut ad statum perfectum per illud reformemur : *Renati estis non ex semine corruptibili, sed ex incorruptibili per verbum Dei*, inquit divus Petrus de Baptismo.

Itaque verba sacramenti mystica semen quoddam spirituale sunt; habent enim vim generalem gratiæ, quæ per illa nobis ingeneratur, vel augetur. Hoc semen divi-

num accipit Ecclesia sponsa a Christo sponso suo, quia hæc verba illi a sponso commissa sunt, ut per ministros illis utatur, et filios gratiæ ac adoptionis Christo concipiat, generet, multiplicet, et tandem æternitati illos pariat, regni et gloriæ filios ac hæredes,

Juxta diversa autem sacramenta, diversam efficaciam sortiuntur hæc verba. Divisiones enim gratiarum diversis traditæ sunt sacramentis, multiformi sapientia Verbi incarnati, per verbum sive formam sacramentalem, tanquam per vocem suam mirabiliter operante. Unde de voce Domini agens Propheta in psalmo XXVIII, septies illam repetit; nec incongrue de voce Christi in septem sacramentis diversos effectus operante potest intelligi.

Primo dicit: *Vox Domini super aquas,* quod recte intellexeris de Baptismo, in quo vox sacramentalis, in persona Christi prolata, sive forma ipsius Baptismi, vim regenerandi et sanctificandi aquis confert.

Secundo dicit: *Vox Domini in virtute,* ubi Confirmationis sacramentum ejusque forma designari potest, per quod virtus nobis præstatur, ad intrepidam fidei confessionem.

Tertio dicit: *Vox Domini in magnificentia.* Ibi insinuatur Eucharistia et ejus forma, quia per verba consecrationis, tota magnificentia deitatis humanitati conjuncta, sub panis specie sistitur, ut ibi adoretur; et orbe parvulo quodammodo concluditur magnus ille totius orbis dominus; omniaque mirabilia et opera Dei magnifica, in hoc sacramento tanquam compendio comprehenduntur, dum verbum abbreviatum in incarnatione, novo quodam modo abbreviatur in mystica consecratione.

Quarto dicit: *Vox Domini confringentis cedros.* Quibus verbis designari potest sacramentum Ordinis, in quo datur potestas ligandi et solvendi; quæ quidem potestas potentissimos quoslibet, qui tanquam cedri elevati videntur, sacerdotum pedibus subjicit, humiliat, incurvat, et eorum superbiam confregit. Ita ut per illam demittatur omnis altitudo extollens se contra Deum, dum cor potentia tumidum humili confessione conteritur, et manuum impositione a peccatis expiatur per Ordinis potestatem, per quam etiam regnum cœlorum, superbis antea clausum, humilibus aperitur.

Quinto dicit: *Vox Domini intercidentis flammam ignis.* Quam apte hoc Matrimonio convenit, in quo per verba sacramentalia et per sacerdotalem benedictionem gratia datur, ad sancte et religiose utendum conjugio, et exundantem concupiscentiæ flammam aut extinguendam, aut intercidendam, ne violetur castitas conjugalis.

Sexto dicit: *Vox Domini concutientis desertum.* Attende ibi sacramentum Pœnitentiæ, per quam Deus timore sancto concutit cor nostrum, quod a gratia desertum erat, et evellit vepres et dumeta, radicesque hujus deserti; hoc est, inveteratas occasiones peccatorum, et conscientiæ spinas pungentes, ut ibi oriatur viror calami et junci (ut loquitur Propheta) et flores ac lilia germinent; hoc est, diversæ odoriferæ, et vernantes virtutes, quarum odore et virore attractus sponsus ibi suaviter quiescat.

Septimo dicit: *Vox Domini præparantis cervos.* Ibi sacramentum Extremæ-Unctionis videtur adumbratum, cujus munus est istos præparare ad alacriter currendum (excusso omni onere, et peccatorum reliquiis expiatis) ad montes æternitatis, et ad belligerandum contra serpentes in hac via insidiantes, quo quidem bello feliciter consummato, pertingunt ad vitæ fontes aquarum.

PROPOSITIO II.

Materia et forma sacramentorum a Christo sunt determinata, nec Ecclesiæ licet immutare.

Hoc agnoscit Tridentinum, dicens semper in Ecclesia potestatem fuisse ut in sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, illa posset statuere vel mutare, quæ suscipientium utilitati, seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, locorum et temporum varietate magis expedire judicaret. Dum dicit, *salva substantia*, manifeste ostendit Ecclesiam non habere potestatem ad mutandam substantiam, hoc est, materiam et formam, eo quod a Christo hæc determinata sunt potestate excellentiæ, quam Ecclesiæ non communicavit. Et cum in sacramentorum forma ac materia primarius et essentialis ritus colendi Deum consistat, conveniebat ad majorem Ecclesiæ unitatem, et membrorum illius consensum, ut a Christo, capite Ecclesiæ, determinarentur, ne schismata quandoque circa substantiam sacramentorum nascerentur.

Hinc fit ut, si aliud assumatur pro materia quam id quod Christus substituit, nullum efficiatur sacramentum, quia oportet Christi institutioni se conformare. Et quia quandoque determinata est a Christo in specie, oportet rem ejusdem speciei assumi, verbi gratia, quia aqua in Baptismo, oleum in Extrema-Unctione deter-

minatum est, nullum est sacramentum, si alterius speciei res assumatur. Quandoque tamen non est determinatio, nisi in rebus ejusdem generis, et tunc sufficit unitas generica, verbi gratia, confessio dolorosa in sacramento Pœnitentiæ, sive sit dolorosa per attritionem, sive per contritionem, quæ specie differunt, sive sit de peccatis venialibus, sive de mortalibus, sive verbis, sive nutibus explicetur. Sic in Eucharistia sufficit panis et vinum, licet unum ab altero specie differre dicas.

Quantum ad formam, si ita immutetur ut sensus principalis censeatur immutari, nihil efficitur; si idem sensus manet, etiam si aliquid addatur vel detrahatur, peccatum quidem incurritur, validum tamen sacramentum efficitur.

Licet vero formæ non omnes in Scripturis expresse habeantur, sufficit tamen Ecclesiæ traditione haberi, cujus etiam est interpretari sensum illarum.

In initio Ecclesiæ non convenichat verba sacramentalia passim ab omnibus sciri, ne infidelibus mysteria contemnenda aut deridenda traderentur, aut margaritæ porcis conculcandæ exponerentur. Unde dicit divus Dionysius : « Consecratoriæ invocationes non debent scripto exponi, nec earum arcanum in publicum efferri, sed traditione conservari. »

Sed dicunt hæretici **genus superstitionis** esse in sacramentis certis verbis velle adstringi; sic enim diabolus et ejus ministri certis formulis in incantationibus utuntur, et vim suam illis alligant, hominesque in errorem traducunt. Respondeo, non fuisse superstitiosum olim Deum, dum certam formulam benedictionis sacerdotibus præscripsit (*Numer.*, VI), ubi dicitur : *Sic benedicetis filiis Israel, et dicetis eis : Benedicat tibi Dominus, et custodiat te. Ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tibi; convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem.* Non erat etiam superstitiosus, dum illi, qui sacris ritibus uti debebat, præscripsit certam formam, juxta illud Deuteronomii : *Accedes ad sacerdotem qui fuerit in diebus istis, et dices ad eum : Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quod ingressus sum in terram pro qua juravit patribus nostris, ut daret eam nobis.* Neque Christus superstitiosus fuit, qui certis verbis consecravit, certis verbis baptizavit, et nos ille baptizare voluit; quamvis ipsis verbis non fuerit obligatus, ob potestatem excellentiæ, per quam poterat effectum sacramentorum conferre sine sacramentis. Certe verba Christi ab ipso nobis tradita non possunt esse superstitiosa, cum sint ad sanctificationem nostram instituta. Sicut nec superstitiosum est quod certis rebus tanquam materiæ vicem gerentibus, voluerit nos obligari in sacramentis.

Nec obstat quod Satan et ejus ministri certis formulis utantur in suis maleficiis, quia diabolus, tanquam Dei simia, divina opera solet æmulari, ut penetret et fallat. Sic et sacra mysteria quoad potest imitatur, in cultu quem suis præscribit. Sicut enim Deus habuit olim propitiatorium, habuit oraculum ex quo respondebat, habuit certa sacramenta; ita et dæmon, Ecclesiam malignantium constituens, ad instar Ecclesiæ Christi habet sua sacrificia, sua signacula et sacramenta, suos martyres, apostolos, præcursores, sua denique oracula, ex quibus responsa dare solitus est. Quæ quidem oracula frequenter a Dei servis virtute Christi impedita fuere, omni virtute Satanæ elisa.

Memorabile est quod de beato Gregorio Thaumaturgo legimus. Hic cum episcopalem curam Neocæsareæ suscipere urgeretur, divino impulsus spiritu, solitudinem deserens, palam contra Satanæ errores dimicare resolvit. Veniens ergo Neocæsaream, nemora omnia et montes idolorum templis consecratos reperit.

Quadam autem vice itinerans, pluvia et nocte urgentibus, est coactus in quodam Apollinis templo hospitari, ubi præerat sacrificulus quidam et idolorum sacerdos, oraculum consulere solitus, et responsa plebi confluenti referre. Totam ergo noctem insomnem in oratione duxit, signo crucis locum purificans. Cum sequenti die post discessum ejus, sacerdos accessisset, ut sacris suis operaretur, audivit ululatum dæmonum respondentium se per hospitem Gregorium impedimentum accepisse, ne ultra hoc in loco responsa darent. Ille totus turbatus, videns nihil prodesse sua reiterata sacrificia et sacramenta, omnemque spem lucri, quod inde captabat, excidisse, omni diligentia Gregorium insequitur, et tandem assequitur, multisque apud eum verbis conquerítur de injuria tum diis suis, tum sibi ab eo facta. Hunc lenioribus verbis excipiens beatus Gregorius, excusat injuriam, et dicit se tali domino servire, in cujus potestate sit Satanam, unde voluerit depellere, et quo voluerit introducere.

Hoc admiratus sacerdos, obsecrat ut velit Satanæ imperare ad prius oraculum regressum, sicque certior fiat hujus potestatis. Itaque beatus Gregorius, e libello, quem gerebat, fragmentum chartulæ

dilacerans, tria hæc verba illi inscribit: *Gregorius Satanæ, introducere.*

Hoc epistolium detulit ille, et altari imposuit, sacrificiisque suis operans, ut prius responsa accepit. Admiratione igitur percussus, cœpit secum maturius cogitare infirmitatem deorum suorum et potestatem veri Dei, cui inserviebat Gregorius. Unde ad illum reversus, in vera fide illuminatus est et instructus, desertis idolorum sacrificiis et sacramentis.

LECTIO III.

DE GRATIA ET EFFECTU SACRAMENTORUM.

1. Docet nos justificari per gratiæ donum.

2. Deum esse causam principalem justificationis.

3. Sacramenta esse causam instrumentalem.

PROPOSITIO PRIMA.

Causa formalis justificationis et remissionis peccatorum est donum gratiæ sanctificationis.

Porro donum illud reddit animam Deo gratam, filiam Dei, sponsam, templum, hæredem vitæ æternæ, habetque annexa dona fidei, spei, charitatis. Hæc ergo gratia hominem sanctificat, deificat; ita ut plane ejus excellentia explicari non possit nec comprehendi, nisi etiam divina infinita perfectio comprehendatur, quia definiunt eam doctores, participationem quamdam divinæ naturæ, secundum quod est pelagus infinitarum perfectionum. Est ergo participatio secundum infinitatem, non secundum aliquam determinationem.

Ad ejus vero vim ostendendam utuntur plurimis exemplis.

1. Exemplo ferri candentis. Etenim ferrum candens, licet maneat in natura ferri, tamen ita participat qualitates ignis, ut in naturam ignis versum videatur, calore, fervore, colore, splendore, ignem referens. Sic anima per hoc gratiæ donum deiformis est, divinæ consors naturæ, divinarumque perfectionum, sanctitatis, bonitatis, nobilitatis, puritatis.

2. Utuntur exemplo speculi, sive radiorum solis in speculo reverberantium. Sol in speculo imaginem suam imprimit radiosque cum repercussione et miro splendore. Ita divinitatis sol, in anima per gratiæ donum, lucem radiantem, et ardorem imprimit.

3. Utuntur exemplo aquæ salientis in vitam æternam (*Joan.*, IV). Quomodo autem aquæ nomine gratia significetur, alibi dixi.

4. Designatur per vestem et ornatum filiæ regis, textum a Spiritu sancto, per vestem prodigi, per vestem nuptialem, per monile sponsæ, per annulum et signaculum, quo cognoscit Dominus qui sunt ejus.

Licet vero gratiæ donum perfecte cognoscere non possimus, nec ejus excellentiam, de illo tamen aliquid cognoscere possumus ex effectibus.

Primus effectus est tantam pulchritudinem conferre animæ, ut gratia ornatam non possit non amare Deus; quia non potest non amare suam pulchritudinem in hoc speculo resplendentem: *Ecce*, inquit, *tu pulchra, amica mea, ecce tu pulchra es.* Pulchra per naturam ad imaginem Dei in creatione; pulchrior per gratiam in reformatione, altioris ordinis imaginem recipiens.

Secundus effectus est impertiri fortitudinem animæ. Est enim velut armatura totum hominem fortificans, est lorica totum vestiens, est scutum bonæ voluntatis coronans et protegens. Gratiæ minimus gradus, inquit divus Thomas, sufficit ad vincendum tentationes, dæmones, peccata, quia semper habet adjunctum auxilium Dei speciale. Unde sicut in crinibus Samsonis non solum ejus pulchritudo consistebat, sed etiam fortitudo, ita in hoc gratiæ dono.

Tertius effectus est reddere omnia opera meritoria, et proportionata vitæ æternæ, licet naturalia sint, ut bibere, dormire, ambulare; omnia enim hæc ut a gratia procedunt, sortiuntur dignitatem et proportionem ad gloriam, estque ipsa gratia sicut vita animæ. Sicut enim corpus ab anima vitam habet, ita a gratia anima vitam spiritualem. Sine illa mortua est, cadaver est, nullas operationes vitales habet, nullas actiones meritorias vitæ æternæ.

Quartus effectus est efficere hominem Dei filium et hæredem. Hoc summum bonum est, quod cor humanum potest in hac vita desiderare. Unde Christus, discipulis gaudentibus quod dæmones eis subjicerentur, ait: *Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in cœlis.* Hæc inscriptio fit per præsentem justitiam, quæ culpam hominis potest adhuc delere; nam est alia scriptio per æternam prædestinationem, a qua non potest homo excidere. Imo gratia facit animam velut cœlum aut paradisum, quia illam tota Trinitas inhabitat.

Ex his patet gratiam esse fructum nobilissimum, quem Spiritus sanctus diffun-

dit in nobis, et primum in domo Dei, parens cæterorum. Unde quod de charitate diximus, de gratia quoque possumus dicere, quod sicut inter elementa eminet ignis, inter cœlos empyreum, inter metalla aurum, inter planetas sol, inter angelos seraphim, ita inter dona Dei gratia sanctificans.

Quæris igitur quid sit gratia. Est ignis cœlestis, qui animam inflammat, ut sit rubus ardens, incombustus.

Est aurum fulgidissimum, quo cœlestes merces emimus et ipsum cœlum.

Quæris iterum quid sit gratia.

Est sol illuminans, fœcundans, vivificans aridam cordis notri terram.

Quæris tertio quid sit gratia.

Est seraphicum donum mentem accendens, hominesque angelis reddens æquales, quandoque et superiores. Quid non ergo agere et pati debemus, ut hoc donum cum suis effectibus acquiramus? quid non ut acquisitum conservemus? et tamen quam exili pretio hanc gemmam vendimus! quam facile peccantes illam perdimus! quam parvifacimus hunc fructum pretiosum crucis et sanguinis Christi, qui, ut gratiam nobis acquireret, totum sanguinem fudit! Quam multi similes Esaü, qui propter edulium, propter rem nihil, ob parvum lucrum temporale, ob momentaneam voluptatem, vendunt hanc primogenituram, et jus ad regnum et cœlum! Hæc est una ex miseriis hominum maxima, non attendere quod cum a gratia ad peccatum proruunt, exuentes vestem gratiæ pretiosæ, induunt maledictionem, inducunt super se horribile simulacrum diaboli, et loco imaginis Dei, characterem bestiæ et Satanæ sibi imprimunt. Ex templo Trinitatis et Spiritus sancti sacrario, domicilium serpentum et viperarum inferni constituunt, vasa iræ, filii damnationis, cibus ignis, hæredes inferni efficiuntur.

Ideo dicebat sanctus Anselmus: « Reduc, o anima ærumnosa, ad memoriam delictum tuum, et perduc in cœlum rugitum et lamentum. Cogita, perfida Dei, adultera Christi, quid feceris! Dereliquisti in cœlo castum amatorem tuum, contempsisti factorem tuum, repudiasti sponsum tuum, turbasti Deum tuum, irreverenter tractasti angelum custodem tuum. Eras templum Christi, sacrarium Spiritus sancti. Quæ est ista mutatio, quod facta es subito corruptio Satanæ, scortum diaboli? nihil te fœtidius in oculis Dei: *Abominabilem feceisti decorem tuum.* Si quis non credit inesse hanc deformitatem peccato, consideret quantus sit horror et turpido in damnato angelo, hoc est, diabolo. Aufer peccatum, nobilissima est creatura.

Quanta sit pulchritudo justitiæ et gratiæ edocta fuit divinitus beata Catharina de Senis, quæ sæpe vestigia annuntiantium verbum divinum osculabatur, et causam interrogata, dicebat Dominum ostendisse sibi aliquando animarum in gratia existentium pulchritudinem; cujus amore sic se captam dicebat, ut continere se non posset, quin terram oscularetur, quam eorum pedes calcant, qui verbo Dei animas a peccatis ad pulchritudinem divinæ gratiæ reducunt. Nempe tanta est animæ pulchritudo, ut summus ille formarum conditor et amator, videns nullam animam dotem suum assequi posse, nisi sanguinis sui rubore tingeretur, non dubitarit sanguinem fundere, ut illam pulchritudinem assequerentur.

PROPOSITIO II.

Causa principalis effectiva sanctificationis nostræ est Deus solus; causa meritoria est Christus, ut homo.

Primum patet, quia solus Deus principaliter potest peccatum remittere: « Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nonne tu, qui solus es? » Nemo præter eum potest in anima creare donum gratiæ sanctificantis, quia ad hoc requiritur virtus infinita, ut docent theologi, eo quod gratia sit participatio divinæ naturæ secundum suam infinitatem, et ita solius Dei est ad talem participationem, et divinæ naturæ consortium elevare. Solius illius est lumen cœleste animis infundere: « Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum. » Ad illum solum qui auctor est puritatis, spectat purificare corda nostra a macula et fetore caliginoso peccati; sicut solus potest cordi illabi, et illud quasi templum suum inhabitare, ita et solus potest sanctificare. Iterum sicut solus potest imaginem cœlestem et divinam nobis imprimere, ita solus potest illam deturpatam reformare. Denique ad illum solum spectat condonare, et a reatu liberare, qui potest mittere in gehennam, qui habet claves vitæ et mortis.

Secundum etiam notum est, ex eo quod Christus, mediator et redemptor, gratiam, peccati remissionem, aliaque nobis dona promeruit; ideoque ut homo salutis auctor et vitæ nominatur, quia in genere causæ moralis et meritoriæ primatum habet. Imo ejus meritis non tantum nobis datur gra-

tia, sed etiam omnis ad illam dispositio, et omne auxilium supernaturale. Adde quod et electio nostra ac prædestinatio, licet ab æterno fuerit, ex meritis tamen Christi facta sit, ut docent theologi ex Apostolo (*ad Ephes.*, I) dicente Deum nos in Christo elegisse, et omni benedictione cœlesti replevisse.

Cum autem per sanguinem et passionem meruerit, ideo sanguini attribuitur sanctificatio nostra, et peccatorum remissio. Fuit enim medium quo reconciliati fuimus Patri. Quapropter in Scriptura diversi tituli ob id ei tribuuntur.

Primo, vocatur *sanguis redemptionis*, quia fuit pretium quo illa facta est.

Secundo, *sanguis propitiationis*, quia facti sumus prope in sanguine ipsius, et Deus proposuit illum propitiatorem per sanguinem.

Tertio, *sanguis ablutionis*, quia emundat nos ab omni peccato, et lavamus conscientias nostras in sanguine ipsius, quasi stolas in sanguine Agni.

Quarto, *sanguis aspersionis et sanctificationis*, quia aspergimur per fidem sanguine Agni in sanctificationem.

Quinto, *sanguis testamenti*, quia per illum confirmatum est testamentum quo hæredes instituimur futuræ felicitatis.

Ob has causas, quoties in divinis officiis nominatur sanguis Domini, Ecclesia solet se inclinare cum veneratione, testando omnia bona venisse per illum.

PROPOSITIO III.

Sacramenta sunt causæ instrumentales nostræ sanctificationis, et remissionis peccatorum.

Hanc propositionem sic explicat divus Thomas: sacramentum operatur ad gratiam causandam per modum instrumenti.

Est autem duplex instrumentum, unum quidem separatum, ut baculus; aliud conjunctum, ut manus. Per instrumentum autem conjunctum movetur separatum, sicut baculus per manum. Principalis autem causa efficiens gratiæ est Deus, ad quem comparatur humanitas sicuti instrumentum conjunctum; sacramentum autem sicut instrumentum separatum. Et ideo oportet quod virtus salutifera a divinitate Christi per humanitatem in sacramenta derivetur. Similitudine rem explicemus.

Sacramenta sunt septem lucernæ oleo gratiæ refertæ, quod oleum derivatur a lampade in superiore parte candelabri eminente, hoc est, a Christi humanitate, cui gratia superabundans et supereffluens communicata est. Sic describit Zacharias: *Vidi et ecce candelabrum aureum, et lampas ejus super caput ipsius, et septem lucernæ super illud, et septem infusoria lucernis.* Itaque in summitate candelabri erat lampas ardens cæteris major, et circa illam septem lucernæ minores; et ex illa superiori lampade defluebat omne oleum, quo lux illa multiplex fovebatur. Sive ergo per septem lampades intelligas septem Spiritus dona, et per septem infusoria ipsa sacramenta, ut aliqui volunt, sive aliter interpreteris, semper hæc manet significatio a Christo in Ecclesiæ candelabro superiorem partem tenente omnem vim illuminandi derivari, omnia dona, omnia sacramenta.

Aliam similitudinem designo (ex *Genes.*, XL), ubi septem spicæ fecundæ describuntur, e culmo uno prodeuntes, quæ designabant in Ægypto fecunditatem frumenti futuram. Sic a Christo tanquam culmo septem prodeunt sacramenta, non vacua, sed fecunda, abundantiam gratiæ continentia, qua tanquam spirituali frumento, ejus filii reficiantur et alantur.

Ulterius, scimus Christum puteum esse aquarum viventium; sacramenta septem sunt situlæ quibus e puteo hoc aqua viva hauriatur, aqua Samaritanæ, aqua saliens in vitam æternam, ut nobis jam non possit dicere Samaritana: *Domine, puteus altus est, et non habes in quo haurias.*

Vel, si mavis, Christus fons est, sacramenta sunt rivuli, sive septem fontes secundarii ab illo fonte principali derivantes, ad quos patet omnibus accessus, ut abunde bibant et sitim extinguant, ut animas suas irrigent et fecundent, ut corda aspergant et purificent.

De his fontibus gratiæ agebat propheta Isaias, vaticinans, et ad gratiarum actionem excitans novellam turbam ad Christum conversam, primigenitam Christi Ecclesiam, his beneficiis sacramentorum et gratiæ donis adornatam, sic enim dicit: *Et dices in illa die*, o congregatio a Christo redempta et electa: *Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi, conversus est furor tuus, et consolatus es me* (Is., c. XII), quasi diceret: Exultabo in te, et gratias agam quod post longam iram tuam conversus sis ad clementiam, et ad gratiam mihi impertiendam paratus. *Ecce enim Deus salvator meus, fortitudo mea, et laus mea, factus est mihi in salutem.* Dum, scilicet, in terris visus, et cum hominibus conversatus, a jugo dæmonis et peccati me liberavit, et ideo gloria mea erit, et continuæ laudis ac gratiarum actionis objectum.

Subdit propheta : *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.* Haurietis abundantissimam gratiam cum spiritus jubilo, promanantem de Christi meritis, et fonte sanguinis ejus, ac sacramentorum rivulis. Hi sunt fontes Jesu, fontes Salvatoris, a quibus aquæ salutis cum gaudio spiritus eliciuntur, ab omnibus accedere volentibus. Erit enim Christus fons patens, et omnes ad bibendum et lavandum invitans : *Patens erit domus David, et habitantibus Jerusalem,* hoc est, filiis Ecclesiæ, ad amorem et visionem æternæ pacis aspirantibus. Fons ille, qui antea videbatur clausus aut absconditus, jam liberum dabit accessum in ablutionem peccatoris et mentruatæ, in ablutionem animarum peccati maculoso sanguine cruentarum, quin per hos septem rivulos, quamlibet gravia, quamlibet inveterata peccata, poterit emundare, et puritatem nitoremque gratiæ restituere ; solum opus est haurire, hoc est, per cordis humilitatem se incurvare, et per contritionem sibi aquam ibi fluentem applicare. *Confitemini ergo Domino, et invocate nomen ejus, notas facite in populis adinventiones ejus,* quasi diceret : Celebrate cum gratiarum actione Dei beneficia, et alios excitate ut, junctis vocibus et animis, vobiscum gratias agant ; publicate adinventiones, hoc est, sublimia ejus consilia et cogitationes in generis humani redemptione, et redemptionis illius per talia sacramentorum symbola, certa applicatione. *Excelsum enim est nomen ejus, laude dignum, quia magnifice fecit.* Res admirandas et sublimes oculis nostris proposuit, dum in sacramentorum institutione, dona gratiæ et salutis, rebus sic obviis offici voluit. *Exulta ergo, habitatio Sion,* jubila quantum potes, o cœtus fidelium, Ecclesia sancta, quia magnus in medio tui sanctus Israel. Longe sublimius tecum est Deus tuus sanctus, quam fuerit cum synagoga : *Non est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus tuus adest tibi,* est enim in medio tui carne vestitus. *Emmanuel est nobiscum Deus.* Quotidie adhuc in medio tui est, operans et dans virtutem sacramentis, suo corpore et sanguine te saginans et satians, donec æternis bonis benedicat te in loco æternitatis. Hæc est mens prophetæ Isaiæ, sacramenta nostra intuitu prophetico contemplantis.

Ex his patet quomodo sacramenta a sanctis Patribus dicantur esse vasa sanguinem Christi continentia ; quia, scilicet, per applicationem meritorum Christi ac sanguinis, ex Dei promissione virtutem habent ad conferendam nobis gratiam ; ita ut non sint arida et nuda gratiæ signa, sed virtute Christi fecunda. Procul ergo hæreticorum opinio erronea, quæ negat his signis gratiæ efficaciam aut virtutem annexam. Nempe sacramenta apud eos nudæ et aridæ siliquæ sunt, nihil gravis continent. Ideo merito divus Gregorius Nyssenus comparat eos filio prodigo, qui relinquens domum paternam opulentam, et adipe frumenti abundantem, et solidum panem contemnens, quo deliciari poterat et famem exsaturare, in longinquam pergit regionem, ubi post meretricium nihil nisi siliquas reperit, quæ fami et egestati nequeunt satisfacere. Audi ejus verba : « Fugitivus a fide in longinquam regionem secessit, et ipse paterna bona in duas dimidias partes divisit, dum sublimia dogmata ad humiles et suillas opiniones dejecit, et cum meretricibus hæresibus suas divitias dissipavit, meretrix enim est hæresis, quæ voluptatibus quasi præstigiis attraxit. » Hæc ille, oratione in suam ordinationem Ubi adverte, hoc maxime verum esse hic. Deserens enim hæreticus Ecclesiam, deserit opulentam Dei domum, deserit sacramentum illud in quo mensa opipara ex sanguine et corpore Christi præparata nobis est, quo tanquam frumenti spiritualis adipe saginamur et deliciamur ; et invenit cœnam quamdam calvinianam, inanem, aridam, nihil divini aut sacri continentem, sed solam figuram vacuam, quæ minus continet quam manna, quam panes propositionis veteris mensæ. Deserit quoque hæreticus sublimia alia dogmata de sacramentis tradita, de gratia sanctificante ab illis collata, de virtute Christi illis insita, de charactere signo spirituali animæ impresso per illa ; et ad inanem doctrinam convertitur, in qua nihil solidum, omnia vana, nihil stabile, quod possit menti satisfacere. Ideo novis quotidie opinionibus studet sibi satisfacere, profanis quibusdam adinventionibus putat famem explere, sed omnia siliquæ sunt, et in furfures abeunt, mentemque inanem relinquunt. Sic meretricando cum hæresibus, dissipat omnia bona spiritualia, fidem avitam perdit quasi sacrum annulum, cœleste sacramentorum alimentum deserit, quasi mensam paternam ; charitatis stolam et pallium divendit ; calceos hyacinthinos spei expendit, egestateque conficitur.

Quod vero docent nostri hæretici, sacramenta esse solum signa fidem excitantia (per quam solam nos volunt justificari), plane repudiandum est, tanquam dogma

perversissimum. Nam Scriptura manifeste de Baptismo docet, nos ibi mundari *lavacro aquæ in verbo vitæ*. Ubi efficaciam gratiæ mundantis animam non fidei tribuit, sed lavacro, sive aquæ conjunctæ verbo. Et Baptismum vocat *sacramentum regenerationis*, ad quod non sufficit quod sit objectum excitans fidem, conciones, bona opera aliorum, nec sacramenti ratio ideo eis tribuitur. Adde quod Baptismus parvulis non possit fidem excitare, quos tamen sanctificat et justificat. Denique, cum sacramenta non minus excitent fidem cujuscumque videntis et considerantis, quam suscipientis, non minus illos justificarent quam suscipientem.

Maneat itaque fixum et certum Ecclesiæ dogma, Scripturis et sanctorum Patrum doctrinæ conforme, sacramenta vere et per se, virtute a Deo ibi indita, justificare, sanctificare, corda purificare, animasque a peccatis mundare, infuso gratiæ interioris dono, per quod Spiritus sanctus animam inhabitat. Ad hoc significandum initio Ecclesiæ in sacramentorum administratione (ut notat divus Chrysostomus, *homil.* XII *in Matthæum*) miraculosa signa apparebant, et visibiliter Spiritus sanctus in primos descendebat christianos, ad significandum interiorem effectum sacramentorum, quem operatur Deus virtute Spiritus sancti in cordibus nostris ; ut etiam idem jam crederetur a fidelibus, cum signa illa cessarent, quæ instituta erant ad firmandam novellam fidei plantam. Quæ ubi jam coaluit, desierunt illa signa, sicut irrigatio cessat, inquit divus Gregorius, cum jam planta radicem fixit, non cum noviter arbusta plantamus.

Sic (*Act.*, XIX) Paulus duodecim viris imponens manus per sacramentum Confirmationis, dedit eis Spiritum sanctum, ita ut prophetarent, et linguis loquerentur novis. Adveniens quoque Ephesum, invenit quosdam discipulos, qui solum Joannis baptisma receperant, a quibus cum quæsisset an Spiritum sanctum accepissent, responderunt, se nec si Spiritus sanctus sit, audivisse. Unde jussit eos in Christi nomine baptizari, et cum post Baptismum illis manus imposuisset, venit Spiritus sanctus super eos, et loquebantur linguis et prophetabant. Cœlestium ergo donorum effusio per impositionem manuum, hoc est, per Confirmationem, in eos descendit.

In vita quoque sancti Pachomii legimus, nocte ipsa qua Baptismum receperat, cum jam esset viginti annorum, in somnis vidisse velut cœlestem rorem super dextram manum suam defluentem, qui in mel convertebatur, et audivit vocem sibi dicentem : « Pachomi, aperi oculos cordis tui, quia roseus hic fluor, et melior pluvia quam intueris, signum est gratiæ qua per Baptismum cor tuum, tanquam rore cœlesti est perfusum. »

Similiter beata Maria Oigniaca, dum susciperet quemdam puerum in Baptismo, in pago Itrensi, prope Nivellas, vidit visibiliter Spiritum sanctum in animam pueri descendentem, et angelorum multitudine circumdatum ; cum jam prius per exorcismos in Baptismo adhibitos, vidisset dæmonem visibiliter fugatum. Hoc quod tunc signo visibili voluit Deus ancillæ suæ manifestare, quotidie invisibiliter accidit, quoties quis digne sacramentum suscipit.

Sic dum beatus Martinus sacramenta ministraret, globus igneus et pellucidus caput ejus ambiebat, in signum gratiæ et lucis interioris. quam in se habebat, quamque aliis per sacramenta ministrabat.

In ordinatione sancti Remigii descendit subito radius novi luminis super sancti viri verticem, ac si ipse sol de cœlo motus super eum decidisset, quia, scilicet, ipse illuminandarum lux parabatur animarum, lumine debuit declarari visibili. Placuit etiam omnipotentiæ divinæ huic miraculo aliquid addere ; nam radio illustrante, sensit capiti suo unguenti sacri infusum liquorem, quo totum ejus delibutum est caput. Sic divinitus ordinatur et injungitur, Spirituque sancto visibiliter repletur, ad significandam gratiam interiorem, quam invisibiliter confert Ordinis sacramentum. Ita habetur in ejus vita apud Surium.

LECTIO IV.

DE SACRAMENTALI GRATIA.

Hæc lectio explicat quomodo singula sacramenta propriam gratiam conferant.

PROPOSITIO UNICA

Gratia sacramentalis aliquid superaddit gratiæ habituali animam sanctificanti.

Sacramenta quædam ordinata sunt ad conferendam gratiam quæ peccatum originale vel mortale tollit ; quædam vero ad augmentum et confirmationem gratiæ in anima jam existentis. Sic Baptismus et Pœnitentia per se instituta sunt ad gratiam primam conferendam, quæ remittat peccatum mortale ; Baptismus quidem per modum regenerationis, quapropter tollit etiam originale, quo nascebamur filii iræ ; Pœnitentia vero per modum resurrectionis et sanationis spiritualis. Unde sanat animam

a vulnere lethali vel etiam resuscitat a morte peccati. Confirmatio autem dat gratiam secundam, hoc est, robur et augmentum ipsius gratiæ; sicut et Eucharistia, quæ instituta est ad augendam et nutriendam charitatem. Similiter et alia sacramenta hominem supponunt esse in gratia, illamque adaugent. Itaque duo sunt principales effectus sacramentorum: unus est remittere peccatum, vitam gratiæ communicando; alter est illam vitam conservare, augere, et contra ea quæ huic vitæ adversantur, nos corroborare, ut possimus a vita gratiæ ad vitam gloriosam tandem pertransire.

Vide hujus rei quoddam symbolum in facto Elisæi prophetæ designatum (IV *Reg.*, IV). Multiplicavit Elisæus miraculo quodam oleum in vasculo pauperis viduæ, ita ut ex illo vase multa alia potuerit adimplere. Præcepit autem ei ut hoc oleo ad duos effectus uteretur; ut, scilicet, ex illo solveret debita sua, et eximeret se ab omni creditore, de reliquo autem se filiumque suum aleret: *Vade*, inquit, *vende oleum, et redde creditori, tu autem cum filio tuo vivite de reliquo.* Sic Christus oleum gratiæ sacramentalis in Ecclesia multiplicavit, ut ipsa et filii ejus debita sua exsolvant; hoc est, pro peccatis suis et pœnis satisfaciant, quæ sunt debita gravissima, et de meritis et satisfactione Christi in sacramentis contentis, exsolvuntur. Vult etiam ex eodem oleo, et vitam animæ conservent, se alentes et corroborantes per interiorem fortitudinem, quam divinus ille liquor gratiæ communicat. Sed et simul hic attende quod, sicut oleum illud viduæ fluere non cessavit, quamdiu vasa habuit quibus infunderetur; sic oleum gratiæ a sacramentis nunquam cessabit fluere usque in finem sæculi, quamdiu reperiet vasa capacia, hoc est, homines dispositos ad gratiæ infusionem, quia originem habet a fonte gratiæ inexhausto.

Porro, ad pleniorem intellectum eorum quæ diximus, advertendum est singula sacramenta propriam sacramentalem gratiam conferre, juxta diversos fines ad quos ordinantur. Frustra enim esset tanta sacramentorum varietas, nisi etiam foret diversus gratiæ effectus per illa collatus Hinc distinguenda est gratia habitualis, et gratia sacramentalis, omnia enim conferunt gratiam habitualem, hoc est, donum illud gratiæ sanctificantis, animæ inhærens per modum cujusdam habitus; sed gratia sacramentalis est singulis peculiaris, et super gratiam sanctificantem addit auxilium quoddam speciale ordinatum ad proprium finem cujusque sacramenti; et ita gratia sanctificans cum tali auxilio speciali sibi correspondente in quolibet sacramento, dicitur sacramentalis.

Explicemus hoc breviter in singulis sacramentis. Imprimis in Baptismo, gratia sacramentalis est gratia illa simpliciter prima, qua primo homo sanctificatur, quæ datur per modum spiritualis regenerationis, quia dat primum esse divinum simul cum speciali auxilio, ad conformandum se Christo, et mandata ejus observandum, aliaque sacramenta digne suscipiendum.

Secundo, gratia sacramentalis in Confirmatione, est gratia illa sanctificans, sive augmentum gratiæ et donorum, cum speciali auxilio ad constanter profitendam fidem in Baptismo susceptam, imminente licet persecutione et mortis periculo.

Tertio, gratia sacramentalis in Eucharistia est incrementum gratiæ habitualis et donorum ex gratia, tanquam ex essentia ortum habentium, fidei scilicet, spei et charitatis, cum speciali auxilio ad nutriendam hanc charitatem, ad præservandum a peccato, ad ingenerandam devotionem interiorem, aliosque spirituales effectus producendos, ad quos hoc sacramentum ordinatur.

Quarto, in Pœnitentia, gratia sacramentalis est gratia non simpliciter prima, sed prima post lapsum, ac spiritualem mortem; ideoque non datur per modum regenerationis, sed per modum resurrectionis cujusdam spiritualis, ut diximus, sive per modum curationis a vulnere lethali, cum speciali auxilio ad efficacius detestandum peccata, et pro illis satisfaciendum.

Quinto, in Extrema-Unctione, gratia sacramentalis est gratiæ augmentum, ad abstergendum reliquias peccatorum, et ad vincendas tentationes quæ in articulo mortis occurrunt, cum speciali auxilio ad eumdem effectum.

Sexto, in sacramento Ordinis, gratia sacramentalis est augmentum gratiæ, cum auxilio speciali ad sancte et religiose exercendas sacras actiones ad cultum Dei spectantes, ad quas quis per Ordinem destinatur.

Septimo, in Matrimonio, gratia sacramentalis est illa gratia quæ datur conjugibus ad mutuum amorem, ad fidem conjugalem, ad piam prolis educationem, et ad hæc omnia dantur specialia auxilia ad hoc sacramentum rite dispositis.

Ex his collige, licet gratia sanctificans statim infundatur suscepto sacramento, si non sit obex, hoc est, si non sit aliquid

divinæ gratiæ repugnans, et dispositio in singulis sacramentis requisita inveniatur; tamen speciale illud auxilium non semper statim datur, sed tempore opportuno, juxta finem et institutionem sacramenti. Statim tamen accipit jus ad tale auxilium, quando ei necessarium fuerit accipiendum, habetque illud quodammodo sibi paratum, ita ut infallibiliter illud consequatur, si illo tempore obicem non posuerit. Exempli gratia, qui confirmatur non statim accipit auxilium actuale ad profitendam constanter fidem, quia non statim illo opus habet, et tale auxilium non est quid permanens aut durabile; accipit autem illud auxilium consequendum tempore quo illo indiguerit. Et ita dicunt aliqui theologi, in Confirmatione accipi tale auxilium, quasi in actu primo, tempore autem quo fides confitenda est, illud tunc haberi velut in actu secundo.

LECTIO V.

DE SACRAMENTIS ANTIQUIS.

1. Docet an in statu innocentiæ forent sacramenta.
2. In lege naturæ fuisse aliqua.
3. In lege Moysis non defuisse.

PROPOSITIO PRIMA.

Probabile est in statu innocentiæ, si perdurásset, futura aliqua sacramenta.

Ratio est, quia in illo statu fuisset religio visibilis. Dicit autem divus Augustinus, « in nullum nomen religionis, sive verum, sive falsum, coadunari homines posse, nisi sacramentorum consortio colligentur (XIX *contra Faustum*). » Unde etiam dicit idem Augustinus, mysterium vitæ æternæ, ab exordio generis humani, per quædam signa et sacramenta temporibus congrua, quibus oportuit per angelos prædicatum esse.

Confirmatur, ex eo quod sacramenta contineant externam fidei professionem, quæ quidem omni tempore, et in omni statu, homini congrua fuit, eo quod animo et corpore constet. Etenim in statu illo innocentiæ, homines hierarchiam distinctam ab ea quæ ex angelis composita, constituerunt, quam quidem distingui per signa visibilia et sacramenta, omnino congruum fuisset. Hinc et aliqui admittunt futura tunc publica sacrificia visibilia; quid igitur repugnat etiam constitui tunc sacramenta? Maxime cum in illo statu eguissent gratia, et gratiæ augmento; conferre autem gratiam per res sensiblies, est unum ex maximis operibus sapientiæ, bonitatis divinæ, tali opere suprema infimis mirabiliter conjungentis. Sic autem relucere attributa divina congruebat statui perfectissimo.

Sed opponit divus Thomas, non decuisse in illo statu perfecto, ut homo subjiceretur rebus inferioribus, et ab illis gratiam emendicaret supernaturalem, aut cognitionem, cum hoc in pœnam peccati, ad humiliationem homini fuerit ordinatum.

Respondeo, etiam in illo statu congruisse homini ut per corporalia et sensibilia signa deveniret in cognitionem supernaturalium et spiritualium; quia hic est naturalis modus cognoscendi hominis, et provenit ex eo quod homo essentialiter constet anima et corpore; unde fit ut nihil sit in intellectu, quod non prius fuerit in sensu. Quapropter etiam de facto Adam per res sensibiles de multis spiritualibus instructus fuit; nam in illo statu cognovit Christi incarnationem ex sensibili matrimonio quod divina auctoritate inter ipsum et Evam celebratum est.

Deinde, subjectio illa, quæ videretur ad res sensibiles, non tam subjectio tunc foret, quia non esset ordinata in pœnam, quam ordinatio quædam Dei, quæ tot bonis dictis decoraretur, congruentiam acciperet. Itaque sacramenta, quæ tunc fuissent, paulo alterius rationis fuissent quam nostra; quia non ordinarentur præcipue in remedium et medicinam, sicut nostra ordinata sunt. Quidquid sit, licet quis nege aliqua tunc sacramenta fuisse gratiam conferentia, non debet tamen negare certas cæremonias divinitus inspiratas, quæ in toto genere humano servarentur ad unitatem et consensum in eadem religione et externo Dei cultu, ob rationes supra dictas. Ob quam causam multi admittunt fore sacrificia, et favet divus Thomas, 2.2. q. 85ª art. 1, ubi dicit offerre sacrificium esse de lege naturæ. Quia vero status ille brevissimus fuit, cujus etiam brevitatem præsciebat, ideo docent passim theologi, primis parentibus non fuisse præscripta aliqua sacramenta proprie dicta; nam loquendo de sacramento sub quadam ratione generali, quia omne mysterium et signum rei sacræ comprehenditur, fuerunt aliqua sacramenta.

Sic enim matrimonium Adam et Evæ fuit sacramentum, quia in illo significata fuit incarnatio Verbi divini, illaque significatio fuit Adamo prophetice revelata; voluitque simul significare Deus desponsationem Verbi cum Ecclesia per incarnationem. Non tamen instituit proprie contractum matrimonii in sacramentum, quia nec illud ad aliquam hominis sanctificatio

dali, raptsque offensis, in quem impingere quotidie posset fides nostra, dubitando continuo de veritate sacramenti, si mali ministri non rite consecrarent, aut baptizarent, cum eorum nobis ignota sit probitas vel malitia. Voluistiergo nos credere, quod sacramentum nostræ contineat pretium redemptionis, licet in impuris manibus sacerdotis; quia non ab illo est cujus cor et animus velut cloaca est impuritatis, sed a tuis manibus purissimis in cruce fixis, adhuc quotidie per sacramenta fluit, ab illo puritatis perfosso latere, vim sanctificandi habent, etiam per malos ministrata, te in bonum nostrum, ita volente, ita decernente. Tibi ergo ideo a nobis debetur laus et gratiarum actio.

Hac de re suppeditavimus exempla super quarto Decalogi præcepto, ubi declaravimus quod honor debeatur etiam malis sacerdotibus, et quod efficax sit eorum ministerium ac benedictio. Vide ibi.

PROPOSITIO II.

Ministrans in statu peccati mortalis novo se peccato mortali obstringit.

Ratio est, quia minister obligatur esse in statu gratiæ, dum ex officio ministrat, quæ quidem obligatio oritur, tum ex sanctitate sacramenti, tum ex consecratione ministri. Accepit enim minister in consecratione sua gratiam sanctificantem, ut se conformet principali agenti Christo, qui illo tanquam divino instrumento utitur ad primarias functiones sui sacerdotii, et ad gratiam illis infundendam per ipsa signa efficacia sanctitatis. Si itaque in veteri lege clamant : *Mundamini qui fertis vasa Domini*, quanto magis id legis novæ sacerdotibus inclamatur, quibus ipsa sacramenta, quasi vasa Christi sanctissimum sanguinem continentia committuntur, ut per illa plebem veræ sanctitatis participem efficiant. Mundentur ergo cum hæc tractant, alioqui contra ipsos ille sanguis testimonium dabit. Meminerint quoque illius quod *Exod.*, XIX, dicitur : *Sacerdotes accedentes ad Dominum sanctificentur, ne percutiat eos.* Meminerint Nadab et Abiu, filiorum Aaron, qui offerentes coram Domino sacrificium in igne alieno, igne cœlesti a Deo consumpti sunt, dixitque Moyses : *Hoc est quod locutus est Dominus : Sanctificabor in illis qui appropinquant mihi.* Illi vero censentur in igne alieno ad Dominum accedere, qui, charitatis et gratiæ igne extincto, peccato mortali obnoxii, ignis tartarei scintillam, concupiscentiæ aut odii flammam in corde alunt, et sic ad ministerium sacrum accedunt; illi ergo timeant Dominum percutientem, dum novo sacrilegio illum irritant. Quamvis enim sacramentorum ministerio alios sanctificent, seipsos tamen commaculant, et divino se judicio reos obstringunt, aliis fructum, sibi perniciem afferunt.

Eleganter Nicolaus pontifex eos comparat faci accensæ, quæ aliis lucem affert, sibi vero detrimentum. Et divus Gregorius, alia utens similitudine, dicit : « Ingrediuntur electi sacerdotum manibus expiati, cœlestem patriam et sacerdotes Christi per vitam reprobam, ad inferni supplicia descendunt. Cui rei similes dixerim sacerdotes malos, nisi aquæ baptismatis, quæ peccata baptizatorum diluens, illos ad regna cœlestia mittit, et ipsa in cloacas descendit. » An non ergo dolenda sors eorum, quod cum quotidie inter mysteria sanctitatis et salutis versentur, nihil tamen illis profectus inde redundet, sed majorem sibi damnationem inde acquirant? Quam vere adimpletur in ipsis illud prophetæ in sensu mystico : *Tu seminabis, et non metes. Tu calcabis olivam, et non ungeris oleo; et mustum, et non bibes vinum.* Seminant utique semen vitæ æternæ, semen gratiæ, per sacramenta in cordibus fidelium ; sed quem fructum inde sibi referunt, nisi novum peccatum? Administrant aliis fluorem olei, unctionem Spiritus et gratiæ interioris, et a Christo tanquam oliva fructifera in medio Ecclesiæ plantata fluentis, ipsi vero non unguntur, nihil utilitatis ex hoc oleo in medelam fluente participant, nisi novum animæ vulnus per sacrilegam tractationem. Ipsi mustum eliciunt Spiritus sancti de visceribus Domini nostri Jesu Christi, a quibus vim habent sacramenta. Ipse est uva mystica, botrus Cypri in torculari crucis expressus, ut sacramentorum vasa spirituali vino impleat. At cum ipsi quotidie hæc sacratissima vasa cœlestis liquoris tractent et dispensent, tamen illo liquore sacro non reficiuntur, illum non bibunt, sed potius venenum sugunt. Et ideo merito eorum miserandam sortem deplorare possumus cum propheta.

Itaque functiones sacræ, quatenus a Christo sunt per eos operante, multam efficaciam gratiæ et benedictionis habent erga suscipientes. Sed quatenus ab ipsis prodeunt per conscientiam impuram maculatæ, sic ipsismet maledictionem spiritualem afferre est necesse, quia sunt operationes sacrilegæ. Ita de impio sacerdote consecrante aut absolvente dicere posses quod olim Isaac : *Vox quidem, vox Jacob est; sed manus, manus sunt Esaü :* « Vox

ejus, vox Christi est, » benedicentis, consecrantis, absolventis ; quasi vox gratissima Jacob, cum veste sacerdotali odoris suavissimi, a Patre efficacem benedictionem impetrantis. Sed manus, manus sunt Esaü, hoc est, opera quæ per manus designantur, opera sunt hominis impii, maledictionem potius quam benedictionem attrahentis.

Ad horum omnium confirmationem facit, quod in vita sancti Hugonis Lingonensis episcopi legimus. In villa quadam Galliæ sacerdos erat vitæ dissolutæ ; quodam autem die celebrans, cum sacramentum dominicum elevatum super calicem dividere deberet, dubitare cœpit an hoc esset verum corpus Christi, maxime hæsitans ob reprobam vitam suam, an, scilicet, talis peccator, qualem se agnoverat, consecrare posset. Hunc autem divina bonitas sacrilegii quod celebrando committebat, admonere volens, simulque ad pœnitentiam vocare, et fidem hujusce mysterii vacillantem in ejus corde firmare, protinus fecit ut sanguis ex hostia frangenda emanaret. Quam ipso dimittente in calicem, subito sacramentum sanguinis mutatum fuit in cruorem, quasi de aliquo corpore profluxisset recentissime. Unde et ipse vitam in melius mutavit, magnalia hæc Dei publicans, et tota vita pœnitentiam agens. Cum autem sanctus Hugo iter illac faceret, allocutus est dictum sacerdotem, qui jam sanctitate vitæ et austeritate pœnitentiæ notus, et fama celebris erat. Cum ergo episcopo narrasset prodigium, hortabatur ut cruorem veritatis testem inspicere dignaretur. Sed non acquievit, quinimo famulis idem suggerentibus, fertur respondisse : « Habeant increduli signa infidelitatis suæ, nobis, qui credimus sub speciebus sacramentalibus vere corpus et sanguinem Christi contineri, signa quid proderunt ? » Quosdam etiam ire volentes ad videndum durius objurgabat, quod non devotione, sed curiositate id facerent, siquidem scriptum noverat : *Beati qui non viderunt, et crediderunt.*

Refert quoque Thomas a Kempis in partibus Frisiæ quemdam fuisse sacerdotem, et exiguæ scientiæ, et minus laudabilis vitæ. Hic cum accederet divina celebraturus, quædam matrona, quæ ejus noverat imperitiam et vitam, cœpit intra se cogitare ac murmurando dicere : « Quid tu, imperite, vis facere ? Et tu, homo indigne, quomodo poteris tantum sacramentum conficere ? » Celebrat interim sacerdos iste, et consecrat, hæc illa cogitante. At dum hostiam elevat consecratam, videt figuram hominis Christi, tota stupens et perplexa. Missa finita, addit confessarium, exponitque visionem, pravamque quam conceperat de sacerdote illo opinionem. Diligenter examinat rem gestam confessarius, et illi respondit : « Hoc Deus pro tua salute fieri permisit, ne de cætero male de sacerdotibus cogites, nec de vera consecratione dubites, licet sint indignæ vitæ. » Illa ergo in fide inde roborata est, Deoque de sacerdotibus et ministris suis iudicium commisit.

Concludens igitur hanc lectionem et tractatum, omnes sacramentorum ministros verbis apostolicis adhortor in Domino : *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei. Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.* Sic nos ipsos primum existimemus ut Jesu Christi ministros, seria et efficaci mentis consideratione, si vita et moribus nos tales geramus, sanctitatem in omnibus sectantes ; jam etiam populis facile persuaderi poterit ministerium nostrum sublime esse, venerandum, admirandum ; ac mysteria quæ tractamus et dispensamus, sacrosancta esse purisque mentibus ab unoquoque cum timore et reverentia suscipienda.

Si ministri Christi sumus, jam illi assimilari debemus non solum auctoritate, potestate, aut sacro ipsius per ordinem accepto charactere ; sed et gratia, interioris mentis puritate, animi perfectione et sanctitate, ne ministerium nostrum deturpemus, aut mysteria dispensanda vilia populis reddamus. In medio candelabrorum aureorum, aut lampadum ardentium frequenter agimus dum sacramentorum ministerio continue vacandum est. Videamus ergo ut similes Filio hominis esse possimus, qui apparuit Joanni apostolo vestitus podere ; oculis flammantibus instar ignis, zona præcinctus aurea, gladium in ore gerens, stellas in manu. Veste cœlestis gratiæ perseveranter induamur ; hæc est poderis ad talos usque pertingens, quæ sanctificat sacerdotes. cœlestis in corde et oculis nostris ardeat. Zelus amoris divini voluntatem et intentionem nostram semper accendat et purificet, ne qua impuritas in divino ministerio sese interserat. Zonæ nostræ nunquam obliviscamur, et fasciæ pectoralis, hoc est castitatis, quæ renes nostros præcingit, et dilectos Deo et hominibus nos efficit. Gladius nobis in ore commissus est verbum scilicet Dei, sive sacramentale in formis consistens sa-

cramentorum, sive concionatorium in populi instructione et exhortatione.

Utroque utamur fideliter, acutissimum ex utraque parte est ad amputandum peccatum, et iniquitatem resecandam e cordibus fidelium, nam id præstat verbum sacramentale ex opere operato, verbum vero exhortatorium ex virtute quam habet a Verbo æterno, quando, ubi et quomodo illi placitum est. Denique, stellis septem nos in manu gerere sciamus, dum septem sacramentorum dispensatio nobis concredita est; quibus tanquam stellas, mysticum Ecclesiæ cœlum decoratur ; quibus etiam tanquam sacris sideribus facibusque cœlestibus, datum est nobis animos illuminare, et caliginem excutere.

Cur ergo nos tenebris peccati obvoluti jacebimus, qui aliis lucem administrare debemus? Cur impuri erimus, fuliginosi, aridi, frigidi et fetentes, qui inter aquam purissimam, ignem fulgidissimum, lucem ardentem, unctionis odorantis pinguedinem, continuo agere debemus, dum sacramentorum ministerio ex officio incumbimus ? Procul ergo sordes et fetor peccati, procul caligo et frigus iniquitatis, inter balnea mystica, inter olei sacrati vasa, inter lampades et candelabra, inter stellas et sidera lucentia degentibus. Aut alioqui majus super nos trahentes judicium, sine excusatione, ad cloacas fetentes inferni, ad frigus et stridorem dentium, ad tenebras inextricabiles, ad ignem perpetuum nos cito relegandos noverimus. Ubi tanquam contemptores ministerii Christi, et violatores mysteriorum ejus, atque infidos Domini dispensatores tormenta et pœnæ cum verme non intermoriente acerbius cæteris christianis majorique confusione torquebunt qui destinati eramus, ut ad justitiam cæteros erudientes et perducentes, *fulgeremus ut stellæ in perpetuas æternitates.*

TRACTATUS SECUNDUS.

DE SACRAMENTO BAPTISMI.

PROOEMIUM.

Prima lampas seu lucerna in sublimi Ecclesiæ candelabro, a Jesu Christo, omnis luminis fonte, constituta et succensa Baptismus dicitur. Qui de filiis tenebrarum potens est in suo fulgore nos lucis filios efficere, et de filiis iræ, filios gratiæ. Ab illo enim primam fidei gratiæque cœlestis lucem depromimus, per quam de regione umbræ mortis, vocamur in partem sortis sanctorum in lumine, et adscribimur libro vitæ. In hujus rei symbolum, recenter baptizato cereus accensus in manus traditur eique dicitur: « Accipe lampadem ardentem, irreprehensibilem, custodi Baptismum tuum, ut cum Dominus venerit a nuptias, occurrere ei possis, una cum omnibus sanctis in aula cœlesti, habeasque vitam æternam. » Ergo sacramentum hoc recte lampas nominatur, quæ prima caliginem discutit ab oculis nostris; et prævio suo lumine nos semper ducit, dirigitque pedes nostros in viam æternitatis, ut tandem reddamus participes nunquam intermorituri luminis, in visione divinæ claritatis. Quia ibi est fons vitæ, ad quem ducit fons Baptismatis: *Ibi in lumine videbimus lumen*, ad quod ducit luminosus cereus baptismalis. Hinc et sanctis Patribus, Baptismus non solum *lavacrum regenerationis*, sed et *sacramentum illuminationis* nuncupatur; a quo primi christiani vocati sunt *illuminati*, juxta illud Apostoli: *Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, gustaverunt etiam donum cœleste, et participes facti sunt Spiritus sancti, et prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam* (ad Hebr.). Quod de Baptismo accipiunt sancti Patres, quo homo accipit primi et increati luminis consortium, omniumque divinarum illustrationum principium, ut loquitur sanctus Dionysius, *Eccles. Hierar.* cap. III. Quem Baptismum cum lumine suo et pœnitentia, quæ in adultis solet illum præcedere, negat Apostolus post lapsum posse iterari. Itaque de hujus primæ lampadis cœlestis materia, forma, oleo et lumine sive effectu et gratia; denique, ministro suscipiente, ritu et ornatu mystico cæremoniarum ejus, sigillatim nobis hic disserendum est.

LECTIO PRIMA.

DE MATERIA BAPTISMI.

1° Docet materiam esse aquam.

2° Congrue aquam esse designatam in materiam.

3° Agit de aqua benedicta et ejus utilitate.

PROPOSITIO PRIMA.

Materia sacramenti hujus est aqua naturalis.

Hæc propositio manifesta est ex Scripturis, sive consideremus Novi Testamenti apertissimam hac de re doctrinam, sive Veteris figuras et oracula.

Primo igitur notissimum est illud Christi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quo quidem loco agit Salvator de generatione spirituali, quam opponit generationi carnali; et quia carnalis illa, qua nascimur filii iræ, non potest reiterari, declarat aliam sublimiorem, qua nascimur filii gratiæ, et hæredes regni ac gloriæ, quam omnibus necessariam dicit. Quia etiam generatio carnis ex duebus fit principiis, matre, scilicet, et patre, duo quoque generationis spiritualis principia expressit, aquam, quæ matris, et Spiritum sanctum, qui patris vices gerat.

Hæc ergo spiritualis generatio fit per aquam in Baptismo, ubi *dedit potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus, qui non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.* Hæc enim filiatio non obtinebitur per viam generationis carnalis, nascendo per voluntatem hominis, carne et sanguine interveniente, sed renascendo per virtutem et operationem Spiritus sancti, qui est Deus, qui per Baptismi aquam novum nobis esse spirituale et divinum tribuit, novamque nativitatem, quæ ex Deo est.

Sic quilibet Christianus duas habet nativitates, unam naturalem, qua generatur secundum carnem in ventre matris ; alteram supernaturalem, qua regeneratur secundum spiritum per aquam in Baptismo ; ut sicut per primam genitus fuit filius Adæ, ita per secundam certus sit se genitum esse filium Dei. *Tres* enim *sunt qui testimonium dant in terra*, quod simus filii Dei : *spiritus, aqua et sanguis.* Spiritus, nos regenerans in Baptismo ; aqua, ex qua regeneramur velut ex semine spirituali et incorruptibili ; sanguis Christi, qui nobis per aquam applicatur, quo lavamur et renovamur. Et hæc est generatio cœlestis quæ custodit nos, quam si voluerimus custodire, permanebit in nobis quoad usque nos, æterna et consummata regeneratione, filios gloriæ et hæredes regni æternitati pariat. Vides ergo cui Salvator dicat : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei ;* vides quam aperte materiam Baptismi necessariam designet per quam regeneramur.

Sed et consonat dicto Salvatoris apostolorum doctrina et observatio. Doctrina quidem, nam divus Paulus Baptismum vocat, *lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti*, et asserit quod Christus sic dilexit Ecclesiam sponsam, ut eam mundare voluerit *lavacro aquæ in verbo vitæ.* Quid clarius ? Lavacrum aquæ nominans, designat Baptismi materiam : verbum vitæ jungens, designat ejus formam. Hæc conjuncta dicit vim habere ad emundandam Christi sponsam, ut sit sine macula, sine ruga, tandemque gloriæ decorem assequatur, et sic Baptismi designat effectum. Observatio vero ex *Actis Apostolorum* colligitur, quæ satis indicant apostolos nunquam sine aqua baptizasse (*Act.*, VIII).

Cum Philippus eunuchum catechizasset, simulque ad aquam quamdam in via pervenissent : *Ecce*, inquit eunuchus, *aqua, quis me prohibet baptizari ?* Intellexerat utique Baptismum in aqua sibi necessarium ; unde uterque ad aquam descendit et baptizavit Philippus eunuchum. *Actorum* X similiter dicit Petrus : *Nnmquid aquam quis prohiberi potest, ut baptizentur hi qui Spiritum sanctum acceperunt, sicut et nos ?* Ecce aqua necessaria indicatur, etiam post Spiritum sanctum acceptum. Imo, ubi aqua defuit optantibus Baptismum, quandoque speciali miraculo eam educi voluit Deus, ut ejus necessitas designaretur.

Præclarum hac de re exstat exemplum inter ea quæ a divo Petro et Paulo gesta sunt. Cum enim Processus et Martinianus, milites custodientes sanctum Petrum in carcere Mamertino, viderent ejus cœlestem vitam et doctrinam, ad Christum conversi sunt. At cum aqua deesset, Petrus, signo crucis in rupe impresso, fontem eduxit, qui adhuc hodie post annos plus mille quingentos fluxit, nec aruit. Videre est adhuc illum Romæ, et experientia constat, quamtumvis quis hauriat, numquam exhaurit, cum nemo tamen sit qui quotannis ex urbe Roma illuc ad hauriendum non concurrat ; et licet nullus ex illo hauriat, in eodem tamen permanet statu, non exsuperat aut redundat, inquit Bozius.

Milites autem in hac aqua baptizati, mox tanta gloria, robore et jubilo sunt donati, ut cum Paulinus præfectus saxo ora eorum maxillas et dentes contundi juberet, illi oculis in cœlum fixis canerent : « Gloria in excelsis Deo. » Rursum cum equuleo, laminis candentibus, aliisque diris tormentis cruciarentur, non aliud resonabant, quam *Benedictum sit nomen tuum, Domine, in sæcula.* Tandem securi percussi, exultantes martyrium subierunt, tanquam qui hauserant aquas de fontibus Salvatoris per Baptismum, et jam properabant ad vitæ fontem æternum.

Secundo, declaratur ex figuris, jam enim ab initio sæculi, ut Deus designaret se aquæ sacramento salutem hominum operari velle, multa in aquis præmisit mystica signa. Hinc divus Petrus diluvium figuram gessisse Baptismi asserit, quia, sicut per aquas diluvii mundus purgatus est, submersis impiis, ita per Baptismum spiritualiter purgatur, demersis in aqua peccatis. Et sicut Noe salvatus est per arcam et aquam, ita et nos per crucem et Baptismum. Expende verba apostoli Petri : *In diebus Noe, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam. Quod et vos nunc similis formæ salvos facit Baptisma ; non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum.*

Sic Petrus, quod Græci omnes ac Latini ita latius interpretantur : Sicut aqua superne infusa ex omni parte arcam abluebat, eamque non obruebat, sed sublevabat, ut qui in ea erant illæsi ab undis servarentur, impiis absorptis ; eodem modo vos Baptismi aquæ abluunt superne infusæ, evehuntque ad cœlestia ; ne obruamini ab undis vel iræ divinæ, vel scelerum quibus impii et peccata absorbentur ; ex quo fit ut non carnis sordes deponatis, sed conscientia vestra bona efficiatur, ut Deo interroganti respondeatis devotione mentis,

infusione charitatis, parati ad omnia illius mandata obeunda. Asserit etiam divus Paulus transitum maris Rubri ejusdem aquæ significationem habuisse. Quod explicans divus Gregorius sic ait : « Certe maris Rubri transitus figura est sancti Baptismi, in quo hostes sunt mortui, sed alii, contra faciem, in eremo sunt inventi. Sic quippe omnes qui sancto Baptismate tinguntur, eorum peccata præterita laxantur, quia eis velut Ægyptii hostes a tergo moriuntur. Sed in eremo alios hostes invenimus, quia dum in hac vita vivimus, priusquam ad promissionis patriam pertingamus, multæ tentationes nos fatigant, et ad terram viventium tendentibus, iter intercludere festinant. Qui ergo dicit peccata in Baptismate funditus non dimitti, dicat et Ægyptios in mari Rubro non veraciter mortuos (l. IX, ep. 38). »

Alteram figuram agnoscere possumus in aquis Jordanis, quibus septies lavari jubetur Naaman Syrus, et a lepra mundatur, ejusque caro pura redditur, quasi caro pueri. In Baptismi aquis virtute septiformis Spiritus sancti anima ab omni lepræ et peccati contagio emundatur, et puritati perfectæ restituitur.

Denique, in aquis miracula multa rei hujus prævia extitisse reperiet, qui Scripturis sacris intenderit. Sic aquæ Mara dulces redditæ sunt, immisso ligno, quia Baptismi unda suavis et efficax redditur per virtutem ligni crucis et passionis Christi. Sic et virtus probaticæ piscinæ, aut natatoriæ Siloe, ad quam cæcus natus a Christo missus fuit, virtutem nostri baptismatis præsignavit, ut docent sancti Patres.

Tertio, declaratur ex oraculis propheticis. Præviderat spiritu prophetico rex David has Baptismi aquas (teste sancto Basilio), dum filios Dei solemnibus verbis invitat et advocat, ut afferant Deo munera, afferant gloriam et honorem, intrantes cum victimis in atria ejus. Quid ita ? Quia vox Dei admirabilis est, inquit, super aquas in majestate, virtute, magnificentia, confringens cedros, commovens desertum, intercidens flammam ignis. Quæ omnia virtuti Baptismi conveniunt. Hæc gentes elatas, instar cedrorum, humiliavit, et fidei jugo colla submittere fecit. Hæc populos, qui erant instar deserti, vitiis et vepribus errorum obsiti, in quibus nullus adhuc erat sulcus prædicationis, ad fidem commovit. Hæc flammas tartareas, quibus hæ gentes erant obnoxiæ, intercidit, et ab eis avertit ; flammasque fuliginosas pravæ cupiditatis, quibus in vitia exæstuantes ardebant, in aquis suis suffocavit.

Hæc cervos præparat, expeditos reddens fideles, ad transilienda hujus sæculi spineta, sive sollicitudines, et ad celeriter et expedite belligerandum, sicut servi solent, contra serpentis venenum. Hæc omnia facta sunt voce Domini super aquas Baptismi resonante, et illis virtutem tribuente, ac ipso Domino apostolos per universum orbem destinante, ut voce sua virtutem hanc baptismalis aquæ omnibus gentibus nuntiarent. Hæc ergo prævidens Propheta, merito omnes ad laudem invocat, et prædicit fore quod illa voce Dei, et aquarum virtute undique permeante, tandem Dominus, populo benedicens, perfecta eos pace frui faciet, ut in templo ejus omnes dicant gloriam : *Sedebit,* inquit, *Dominus Rex in æternum, et populo suo benedicet in pace.* Magnifica ergo est hæc de Baptismi aquis prænuntiatio.

Ezechiel similiter has præviderat, dum ait : *Congregabo vos de universis terris, effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis, et dabo vobis cor novum, et spiritum novum,* c. XXXVI. Ecce aqua, ecce aquæ nostræ baptismalis effectus, mundatio hominis, cordis et spiritus renovatio. Idem propheta vidit aquas de templo egredientes (capite XLVII) de latere dextro ; et in his quoque allegorice significabantur aquæ Baptismi, quæ a latere Christi vim habent, et ab altari crucis ; et in totum orbem derivatæ sunt, dum Baptismi doctrina et gratia per apostolorum prædicationem omnibus innotuit, De quo etiam oraculum habemus prophetæ Zachariæ : *In illa die exibunt aquæ vivæ de Jerusalem, et medium earum ad mare Orientale, et medium ad mare novissimum,* quasi dicat : Per totum orbem dispergetur doctrina, Baptismus et gratia Christi. Nominat quidem duo maria : Orientale et Occidentale, sub illis alias duas mundi plagas intelligens, Austrum scilicet et Aquilonem. De his aquis Ezechielis vide latius Cornelium in illum locum, et Baradum (t. II, l. I c. 6).

Denique Isaias propheta hoc mysterium aquæ baptismalis præviderat, dum cap. LV adeo liberaliter omnes sitientes convocat ad aquas, et dum capite XII prædicit : *Haurietis aquas de fontibus Salvatoris, et dicetis in illa die : Confitemini Domino, et invocate nomen ejus ; notas facite in populis adinventiones ejus,* quod, scilicet, invento adeo novo, per undam regenerationis salutem hominum voluerit Dominus operari.

PROPOSITIO II.

Convenientissime aqua designata est Baptismi materia.

Primo quidem, quia cum hoc sacramentum intueretur omnibus necessarium ad vitam æternam, congruebat rem communissimam adhiberi, qualis est aqua, quæ nunquam non præsto est, et ab omnibus facile haberi potest.

Secundo, quia Baptismi effectum aptissime significat. Ut enim aqua sordes abluit, ita et proportionem habet ac analogiam ad significandam munditiam interiorem quam Baptismus operatur. Hinc et multæ gentes crediderunt vim inesse aquis ad expianda peccata et crimina, nec accedebant ad sacra sua, nisi se aquis vivis abluissent.

Hanc Græcis fuisse religionem scribit Herodotus in *Euterpe*. Unde et Ægyptii in hieroglyphicis suis, per aquam et ignem significabant puritatem, quia his duobus omnis lustratio contineretur. Hanc gentibus fidem permisit Deus, ut crederent aquis inesse vim ad expianda peccata, ne possent eamdem fidem denegare Baptismo, sicque humanæ menti sterneret viam ad credendam divinam baptismalis aquæ virtutem.

Tertio, aptissima est aqua refrigerandis corporibus flammæque extinguendæ; cum autem Baptismus etiam institutus sit ut æstuantem cupiditatis ardorem restinguat, vitiorumque flammas, apte ejus materia aqua est designata.

Quarto, aliam adhuc analogiam et rationem affert divus Irenæus : « Sicut de arido tritico massa una fieri non potest sine humore, neque unus panis ; ita nec nos multi unum fieri in Christo Jesu poteramus, sine aqua quæ de cœlo est. Et sicut arida terra, si non percipiat humorem, non fructificat ; sic et nos lignum aridum nunquam fructificaremus vitam sine superna voluntaria pluvia. Corpora enim nostra per lavacrum illud quod est ad incorruptionem, unitatem acceperunt, animæ autem per Spiritum. Unde utraque necessaria, cum utraque perficiat in vitam Dei miserante Domino nostro Jesu Christo. » His verbis alludit divus Irenæus ad illud Apostoli : *Omnes nos in uno spiritu in unum corpus baptizati sumus*. Et iterum : *Unum corpus sumus, quia de uno pane participamus*. Ex his ergo omnibus notum fit, Deum merito assumpsisse aquam tanquam principium nostræ regenerationis, cum etiam philosophi dixerint aquam cunctarum rerum esse principium; nam cum corpora omnia constent quatuor elementis, seminis tamen cujuslibet (e quo illa conflantur) potentissimam partem sibi vendicat aquæ elementum

Quia vero dæmon præsentit aquæ elementum a Deo sic elevari ad effectus divinos et supernaturales, ad generis humani salutem omnino ordinatos ; ideo aquis immiscuit miras superstitiones, ut illas etiam in Baptismo suspectas redderet, et doceret fugiendas. Fuerunt enim olim aquæ immolatitiæ idolis consecratæ, quas ut idolothyta Christiani abhorruerunt. Unde cum Valentinianus Julianum Fortunæ templum in occidentali Gallia ingredientem præcederet, contigit ut sacerdos idoli frondibus quibusdam roscidis conspergeret, adeo ut gutta una in Valentiniani vestem inciderit. Quod factum ægre ferens, ense eam partem vestis in quam humor ille inciderat præscidit, et percusso pugnis ministro a se abjecit, ut refert Nicephorus, libro XII, cap. I. Sic et Satan Colophonias aquas dæmoniaco spiritu implebat, quem simul cum aquis sacerdotes sui hauriebant, ut testatur Jamblicus. De quibus etiam mentionem facit Tertullianus, dicens : « Lymphaticos facit, Colophonis origo dæmoniaca. »

Idem testatur, Gentiles solitos lavacro initiari, sacris quibusdam Isidis et Mythræ ; ipsius etiam deos, villas, domos, templa, totasque urbes, aspergine circumlatæ expiare, ludisque Apollinariis Pellusiis aquis solitos tingi, in regenerationem et impunitatem scelerum et perjuriorum suorum. Denique scimus, per aquam solitum responsa dare, nefanda docere dæmonem, et hæc ars diabolica *hydromantia* vocatur. Hæc, scilicet, omnia Satan, perversus divinorum operum æmulator, impio usu inter suos usurpari voluit, invidens sanctificationem aquis impertitam a Domino, ad usus sacros et divinos in baptismo, et aliis mysteriis. Sic pusillorum fidei hunc offensionis lapidem, et petram scandali in quam impingerent, opponere voluit, ut etiam a Deo sanctificatas horrerent.

De aqua benedicta.

In hanc petram scandali nostri impingunt hæretici, aquæ benedictionem in Ecclesia impie sugillantes, et vocantes satanicam incantationem. Quos tanquam canes latrantes despicit Ecclesia, jubens ut singulis dominicis, sacra benedictione solemniter præmissa, populus aqua aspergatur; cujus etiam aquæ portio ad domos de-

portetur statuit Alexander I, post Petrum pontifex quartus: « Aquam sale conspersam populis benedicimus, ut ea aspersi sanctificentur et purificentur. Nam si cinis vitulæ aspersus sanguine populum sanctificat et mundat; et si sale asperso per Elisæum prophetam sterilitas aquæ sanata est; quanto magis divinis precibus sacrata sterilitatem aufert, et coinquinatos sanctificat, mundatque et cætera bona multiplicat, insidias diaboli avertit et a phantasmatis versutiis hominem avertit. Nam si tactu fimbriæ Salvatoris sanatos infirmos non dubitamus, quanto magis virtute sacrorum verborum ejus elementa sacrantur, quibus sanitatem corporis et animæ humana percipit fragilitas?» Hæc ille. Hinc patet non esse novum aquæ illius usum, nec virtutem ejus ex magica incantatione, sed ex Ecclesiæ benedictione prodire. Ideo multipliciter prodest.

Prima utilitas est, quod per illam memores reddimur Baptismi nostri, in quo aqua aspersi, ab omni labe fuimus emundati, ad pure serviendum Deo viventi. Optat ergo Ecclesia ut simus studiosi hujus puritatis conservandæ et augendæ per gratiæ incrementum, aut recuperandæ per pœnitentiam, si eam amiserimus per peccatum. Hinc ad ingressum Ecclesiæ vasculum hujus aquæ apponi solet, ut sciamus per aquam nos in Ecclesiam Christi ingressos esse, et ideo cum puritate domum Dei ingredi debere, ad offerendum nos Deo, et renovandum votum baptismale, quo renuntiantes Satanæ, Christo fuimus consecrati.

Secunda utilitas est, quod per illam a peccatis venialibus expiamur. Habet enim specialem hanc vim per meritum Ecclesiæ, quæ per specialem ad id benedictionem, precemque fusam, sua merita applicat, ut id a Deo impetret. Et ideo dicit Alexander: « Si cinis vitulæ aspersus populum sanctificabat atque mundabat, multo magis aqua sale aspersa, divinisque precibus sacrata. » Et quidem a legali munditia populus antiquus mundabatur per aspersionem cineris et sanguinis, verbi gratia, ab immunditia contracta ob contactum mortui; nos autem per nostram aspersionem ab immunditia spirituali, quam quotidie contrahimus, conversatione humana, habitantes in domo lutea, ambulantes in via pulverulenta, in qua impossibile est non adhærescere pulverem aliquem et immunditiam pedibus nostris, hoc est, affectibus, cum apostolorum pedibus etiam inhæserit. Sed sicut illi a Domino ablutione pedum mystica emundati sunt, ita et nos hac sacrata aspersione. « *Et qui lotus est* (a peccato originali et mortali per Baptismum et Pœnitentiam) *non indiget, nisi ut pedes lavet;* » a venialibus, per talem aspersionem, sive per similia remedia ab Ecclesia ordinata, animæ affectus purgando.

Tertia utilitas est, quod per illam dæmonis insidiæ, præstigia, vexationes depellantur. Hinc sanctus Hubertus e quodam loco Satanæ tentationes et versutias volens eliminare, sic ait ad ministrum : « Nunc vade, aqua quæ sacerdotali consecratione sale admixto benedicta, et ad effugandam inimici nequitiam impregnata est, liquorque olim itidem apostolica auctoritate benedictus huc deferatur; quorum aspergine atque litura, mox ita effugabuntur hinc inimici virulenta phantasmata, ut amplius non audeat sua inferre machinamenta. » Ita auctor vitæ apud Surium, 3 novembris. Ideo in plerisque cœnobiis solent sacerdotes diebus dominicis singula claustra et habitacula pererrare, et hac aqua aspergere, ad effugandas importuni hostis insidias.

Et optima consuetudo est, vesperi, cum quiescendum est, illa se munire, imo quoties aliquid aggrediendum est. Nam et Leo VI, de bellico apparatu scribens, inter alia ordinat, quod pridie ejus dici quo prælium est ineundum, curare debeat dux exercitus, per sacerdotem, universum exercitum expiari aqua lustrali. Ibidemque habetur, ut quotidie, mane et vesperi, totus exercitus dicat trisagium hymnum.

Multis porro exemplis demonstrari hic posset vis hujus aquæ contra dæmones eorumque insidias, sed mitto lectorem, ne prolixior fiam, ad Averoultium in *Floribus*, tom. 2, c. 4, tit. 20.

Quarta utilitas est corporum sanitas, morborumque depulsio, sterilitatis, aliorumque temporalium damnorum sedatio, ut indicat Alexander pontifex, et ipsa aquæ hujus benedictio suis verbis demonstrat, piusque usus. Vide vitas sanctorum.

Sanctus Chrysostomus per aquam benedictam filium ægrum matri sanum reddidit, monens propter parentum peccata, illi ægritudinem illam periculosam contigisse.

Sanctus Anselmus aspersione aquæ benedictæ cæco visum restituit, ut habet ejus vita.

Sanctus Malachias, Hyberniæ episcopus, filium regis Scotiæ, et mulierem cancro laborantem sanavit, ut testatur sanctus Bernardus in ejus vita.

Sanctus Bernardus mulieri periclitanti in partu misit aquam benedictam, qua gustata, confestim natus est puer, quem baptizans episcopus Carnotensis Gaufridus Bernardi ei nomen imposuit. Auctor vitæ, lib. 4, c. 4.

Sanctus Eligius cum tollere vellet quasdam superstitiones in vico quodam Noviomensi, nec concionibus proficeret, sed auditores rebelles haberet, secutus exemplum Apostoli tradidit illos Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret, nec nisi post annum eos aspersione aquæ benedictæ a spiritu maligno liberavit, de quo egi supra, præcepto 3.

Agros a locustis vel muribus vexatos, hac aqua fuisse sæpe liberatos, invenies apud Averoultium supra.

Oblatrent ergo quantum voluerunt hæretici, scimus ex litteris Indicis et Japonicis, per aquam mira peragi in novis illis ferventioribus christianis, morbosque illa hausta curari. Si velint incantatione Satanæ hæc fieri, dicant Satanam alterum Satanam expellere, regnum quoque ejus divisum, ut Dominus opponit pharisæis. Dicant quoque aquam illam, quæ antiquitus a sacerdotibus benedicebatur ad manifestandam adulteram, incantatam fuisse, de qua *Num.* v, multaque similia blasphemo ore reprehendant.

LECTIO II.

DE FONTIBUS BAPTISMALIBUS.

Continet explicationem sententiæ prophetæ vaticinantis de Baptismo.

ZACHAR., XIII.

In illa die erit fons patens domui David, et habitantibus Jerusalem, in ablutionem peccatoris et menstruatæ.

Prophetam hisce verbis ad Novi Testamenti tempus respicere, et gratiam tunc effundendam designare, ac de Christi mysteriis vaticinari, haud dubium est. Sed *fontis* nomine multa possunt designari.

In primis, aptissime Deus incarnatus Jesus Christus hoc nomine indicabitur, sive divinitatem spectes, sive humanitatem. Nam secundum divinitatem, fons est sapientiæ, a monte sublimi, a Patris æterni mente originem habens, de quo Sapiens: *Fons sapientiæ, Verbum Dei in excelsis.* At secundum humanitatem, fons est a fœcunda terra viscerum Mariæ consurgens, ut sterilem mundi terram irrigare possit, et præsignatus videtur per fontem illum paradisi, de quo *Genes.*, II: *Fons ascendebat de terra ad irrigandam superficiem universæ terræ.* Ulterius, si singula mysteria vitæ ejus percurras, apte videbis illi *fontis* nomen convenire. 1. In nativitate et pueritia quadrat ei illud *Esther*, XI: *Fons parvus crevit in fluvium magnum, et in aquas plurimas redundavit.* Puer enim Jesus crescebat ætate, sapientia et gratia. *Oh! si quis mihi det potum aquæ de cisterna quæ est in Bethleem,* dicebat olim David. Respiciebat (inquit Sophronius) ad mysticum illum fontem gratiæ Christum, qui debebat in Bethleem ortum habere. 2. In perfecta ætate, jam cum hominibus conversans, fons est doctrinæ et gratiæ, arentia corda irrigans: *Si quis,* inquit, *sitit, veniat ad me, et bibat. Qui credit in me, de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* 3. In passione, fons est pietatis per quinque canales emanans in ablutionem peccatoris; et tunc fons qui erat antea absconditus et clausus videbatur, clavis et lancea apertum fuit, ut omnibus pateret, scaturiens aquam et sanguinem, sacramentorum symbola. 4. In resurrectione, fons est gloriæ et beatitudinis, aliis eam impertiens, fluminis impetu lætificans civitatem Dei, cœlestis paradisi arbores continuo irrigans aqua et rore perfectissimi gaudii et lætitiæ æternæ. Illi ergo convenit illud *Isaiæ*, LVIII: *Fons hortorum, cujus non deficient aquæ.* 5. In ascensione, fons est tantum ascendens quantum descendit: *A summo cœlo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus;* et inde Spiritus sancti donis instar rivulorum ab hoc fonte profluentibus, ager Ecclesiæ perfusus fuit, et fœcundus effectus. 6. In sacramentis omnibus tanquam fons aquæ vivæ agnoscitur, fons derivans in nos copiosam benedictionem et gratiam quotidie, quovis etiam sæculo futuro. Ac præsertim in Eucharistia, ubi ipse agnoscitur fons amoris. Ob hæc ergo omnia Christus ipse recte dicitur his verbis prophetæ designari: *In illa die erit fons patens.* Fons utique doctrinæ, gratiæ, salutis, ex quo perpetuo salus fluit, quia nullis hominum peccatis arescit.

Sed aptissime quoque divus Hieronymus, Rupertus, Hugo et alii, per hæc verba putant Baptismi sacramentum ex mente prophetæ designari.

Annon hic est fons patens et omnibus obvius? nemo prohibetur haurire; omnes invitantur in eo se abluere. Patens est domui David, et habitantibus Jerusalem. Per domum David, intellige principes; per habitantes Jerusalem, intellige communem plebem. Nemo enim rejicitur, quamlibet vilis conditionis et generis; nemo excu-

satur, quamlibet sublimis dignitatis, quin huc debeat accedere, et incurvare ad hunc fontem, si vult haurire salutem.

Patens quoque est domui David, hoc est, Ecclesiæ, et filiis ejus generandis, et habitantibus Jerusalem, hoc est, aspirantibus ad æternæ pacis visionem. Denique patens est *in ablutionem peccatoris et menstruatæ*. Litteraliter per peccatorem potes intelligere viros, per menstruatam feminas peccato sordidatas, quasi dicat, ad eluenda peccata, tam vivorum quam mulierum, nullus alius fons reperiri potest qui omnia peccata abluat, nisi fons baptismalis. Hebræa lectio habet: *Ad peccatum et menstruam immunditiam*, abluendam, scilicet, et expiandam a peccatore et menstruata. Alludere videtur ad quas expiationis confectas ex cinere vitulæ rufæ, quibus immunditia ex menstruo, morticinio, aliaque quavis pollutione (quæ erat peccatum legale Veteris Testamenti) contracta abluebatur (*Numeror.*, XII). Hoc enim Chaldæa lectio sic exprimit: *Dimittam peccata eorum, sicut mundatur aqua aspersionis et cinere vaccæ, quæ oblata est pro peccato*. Immunditia utique legalis præsertim menstrui, typus erat peccati, nam peccatum est menstruum animæ, quia est ejus virus, pollutioque fœda. Vult ergo significare hunc fontem animas facile abluere, quantumlibet maculoso peccati sanguine cruentatas; quia nulla est tam fœda macula, nec tam inveterata, quam non possit abluere. Recte quoque aliqui cum Lyrano per peccatum intelligunt actuale, per menstruum originale; hoc enim transfunditur generatione, cujus fæces et reliquiæ in puerpera sunt menstrua, et fluxus sanguinis, sive sordes instar menstruorum. Et sic significabatur hunc fontem tam actuali quam originali peccato delendo esse institutum.

Ex his satis notum fit quanta in veneratione et honore habendi sint sancti illi fontes, qui tanto apparatu et solemnitate ab Ecclesiarum mystica prece consecrantur, per quos regeneramur in filios Dei, et Christiani efficimur, imo membra Christi. Si ergo eorum encomia nosse plenius desideras, illa prosequor tum ex sacris Scripturis, tum ex doctrina sanctorum Patrum.

Primo, si quæras quid sint fontes illi, et unde originem suam habeant, recte dixero, ex latere Filii. Ad ictum enim lanceæ exivit sanguis et aqua; sanguis implet calicem mensæ Domini; aqua sacros fontes Baptismi. Ex latere primi Adam dormienti formata est sponsa ejus Eva, ex latere secundi Adam in cruce soporati, formata est secunda Eva, Ecclesia, mater viventium; quæ tanquam sponsa per sanguinem et aquam debebat immaculata reddi, desponsari, fecundari. Annon id fit in baptismali fonte, ubi per aquam sanguis Christi applicatur, animæque lavantur, et a Filio Dei desponsantur? Utique non sine mysterio sanctæ illæ mulieres Veteris Testamenti, Rebecca, Rachel, Sephora, Ecclesiæ figuram gerentes, apud fontes et puteos reperiuntur; ibique divina sic ordinante providentia, ad matrimonium initiantur. Ibi enim initiatum est matrimonium Rebeccæ cum Isaac (*Genes.*, XXIV); Rachelis cum Jacob (*Genes.*, XXIX); Moysis cum Sephora (*Exodi*, XX). Significabatur ergo (teste divo Augustino) Ecclesiæ matrimonium in aqua baptismatis initiandum. Typus erat, at nos videmus veritatem adimpletam

Secundo, si quæris quid sint fontes illi, respondet divus Chrysostomus cum divo Leone, esse uterum matris nostræ Ecclesiæ, in quo fit secunda nativitas nostra, per quam esse novum, esse spirituale et divinum participamus. Estque hic uterus instar uteri virginalis; quia, sicut in illo semel formatus est Christus, ita et per sacri fontis uterum formantur quotidie mystica membra Christi, dum per illum generantur christiani. Unde et Ecclesia suos catechumenos ad fidei doctrinam ac christianam vitam invitans et sollicite erudiens, recte cum Apostolo dicere potest: *Filioli, quos iterum parturio donec formetur in vobis Christus*, sive donec formetur in vobis, tanquam membris Spiritus Christi, spiritus gratiæ et salutis, ut Christus vivat in vobis, et vos in Christo. Est quoque hic uterus Ecclesiæ virgineus et immaculatus sicut et Mariæ. Quia, sicut illa peperit Christum caput nostrum, virgo permanens; ita et per hunc immaculati fontis uterum, omni tempore immaculata ejus membra parit, nec virginitatem amittit. Audi hac de re divum Leonem: « Omni homini renascenti, aqua baptismatis instar uteri virginalis, eodem spiritu replente fontem qui replevit et Virginem; ut peccatum quod ibi evacuavit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio. » Et iterum: « Originem quam sumpsit in utero virginis, posuit in fonte baptismatis, dedit aquæ quod dedit matri; virtus enim Altissimi et obrumbratio Spiritus sancti, quæ fecit ut Maria pareret Salvatorem, eadem facit ut regeneret unda credentem. » Quid clarius aut elegantius hac de re dici possit? Sanctus Chrysostomus vero de eodem fontis utero

mystico sic ait: « Quod est mater embrioni, hoc est fideli aqua, siquidem in aqua fingitur et formatur. Nam primum dictum est: *Producant aquæ reptile animæ viventis.* Ex quo autem Jordanis alveum ingressus est Christus, non amplius reptilia animarum viventium, sed animas rationales ac spirituales aqua producit. » His consonant quæ ante diximus, explicando verba Christi, *Nisi quis renatus fuerit*, etc.

Tertio si quæras quid sint fontes illi, respondet Apostolus esse sepulcrum veteris Adam. Ibi enim sepelitur et submergitur vetus homo cum actibus suis, ut inde novus homo resurgat et emergat, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate. Audi Apostolum: *An ignoratis, fratres, quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus.*

Ibi ergo destruitur, in hoc sepulcro deponitur corpus peccati, sive originalis labes quam trahimus ex veteri Adam, cum actualibus aliis peccatis, quæ ex originali, quasi quædam membra prodeunt, simulque quasi unum corpus constituunt: nam, ut aliis verbis exprimitur apud divum Augustinum, « ibi antiqui criminis omne pondus exponimus, et ignorantiæ nostræ facinora prisca delemus, ubi et veterem hominem cum ingenitis sceleribus exuimus. » Hinc monet concilium Nicænum, ante canonem octavum: « Baptisma nostrum non oculis corporis considerandum est, sed mentis oculis. Aquam vides, considera virtutem Dei in aquis absconditam; descendit is qui baptizatur peccatis obnoxius, et servitutis corruptione detentus? ascendit autem a servitute et peccatis liber, Filius Dei et hæres, et cohæres Christi. » Hoc idem monemus quemlibet christianum, dum in ingressu ecclesiæ fontes videt, non solum aquam consideret, sed et locum ibi regenerationis, et sepulcrum veteris hominis agnoscat, quicumque illuc descendit filius mortis, ascendit filius resurrectionis. Hoc invisibiliter peragitur, nec videre possunt id oculi corporis, sed fidelium pietas id optime novit, dum aperire vult oculos mentis. Unde et hac de re sic sacer canit poeta:

Culpa perit, sed vita redit, vetus interit Adam,
Sed novus æternis nascitur imperiis.

Quarto, si ulterius quæras quid fons baptismalis, respondet Ecclesia esse fontem illum paradisi quem voluit Deus totum orbem irrigare. Sic enim canit Ecclesia in benedictione fontis: *Benedico te, creatura aquæ, per Deum vivum, per Deum verum, per Deum sanctum, qui te de paradisi fonte manare fecit, et in quatuor fluminibus totam terram rigare præcepit.* Fons ergo ille figuram gerebat Baptismi, qui lætificat paradisum Dei, hoc est, Ecclesiam Christi; et sua aqua ejus plantas animas fideles rigat, et fructiferas efficit. Hujus quoque fontis aquæ salutiferæ per universam terram disperguntur, dum in quatuor orbis partibus, in oriente, occipente, meridie, septentrione, virtus Baptismi promulgatur. Continentur vero hoc fonte aquæ illæ, propter quas Spiritus Domini initio ferebatur super aquas. Ut quid enim ferebatur? Nisi ut ex tunc virtutem sanctificationis aquarum natura conperet, et ut significaret quod tempore a se ordinato; aquam regenerandis hominibus præparatam, arcana sui numinis admixtione fecundaret; ut sanctificatione concepta, ab immaculato divini fontis utero, in novam renata creaturam, progenies cœlestis emergere posset, ut canit Ecclesia. Et quidem tertio repetens in fontium benedictione illam vocem: *Descendat in hanc plenitudinem fontis virtus Spiritus sancti, ut hanc aquæ substantiam regenerandi fecundet effectu,* satis significat totam virtutem hujus fontis a Spiritu illo procedere, qui super aquas nascentis mundi initio ferebatur. Unde notatu dignum est, quod cum divo Hieronymo, Basilio, et aliis advertunt sacri interpretes, Hebræa legere, *Spiritus Domini incubabat aquis,* more scilicet gallinæ, aut columbæ nidificantis, et ova calore animantis, inquit divus Hieronymus. Nempe a Spiritu sancto auram quamdam calidam adspirante, et aquis incubante ac fovente, illæ acceperunt vitalem quamdam vim et prolificam, ut pisces ac volatilia possent producere, hoc quidem pro initio nascentis mundi; at tempore renascentis mundi, quia idem Dei Spiritus et aura incubat, superfertur, fovet aquas Baptismi, acceperunt vim novos homines procreandi, cœlestes viros quasi aves cœli. Sacra itaque columba his fontibus Ecclesiæ supervolitans, vim prolificam indit, sacro eos et divino pectore illos calefacit, sicut aves ova, ut enascantur parvuli illi, de quibus dicitur: *Quasi modo geniti infantes, sine dolo lac concupiscite.* Et iterum: *Sinite parvulos ad me venire, et nolite eos prohibere, talium enim est regnum cœlorum.* Et ita si Pater æternus nos creat, si Filius nos redimit,

Spiritus sanctus nos regenerat, fecundans aquas fontis nostri, ad nos vivificandos. Hæc consideret christianus, hæc ruminet, sacros intuens fontes.

Quinto, si adhuc quæris quid fons baptismalis, respondeo esse probaticam illam piscinam in quam descendebat angelus, et movebat aquam, et qui illam tangebat, sanus fiebat a quacumque infirmitate. Omnia hæc in sacro Baptismi fonte contingunt.

1. Piscina illa probatica dicitur, sive ovilis, aut piscina ovium (προβατον græce, *ovis* latine est), quia illic oves immolandæ congregabantur, et intestina lavabantur. Sic et nos ut fiamus hostiæ Deo, et exhibeamus corpora nostra hostiam vivam Deo placentem, et omnia interiora benedicant nomen sanctum ejus, ac in odorem suavitatis illi offerantur, oportet prius in lavacro regenerationis, in fonte baptismatis ablui. Imo, si ante quasi hædi fetidi fuimus, jam per illud lavacrum oves reddimur, candidi efficimur, et de grege Domini censemur.

2. Quinque porticus habebat; ibique indicantur quinque præcipua Domini vulnera, passionisque ejus virtus, per hæc Baptismum ingredimur, et accessum habemus ad lavacrum hoc, quod vim habet ex sanguine Agni.

3. In his jacebat multitudo languentium, cæcorum, claudorum, aridorum. Hæc quatuor genera infirmorum universa denotant genera peccatorum, qui in Baptismo sanantur; cæci enim sunt, qui ignorantia fidei laborant; claudi, qui in duas partes claudicant, servire volentes Deo et Mammonæ, aut qui ex naturæ infirmitate delinquunt; aridi, qui affectu charitatis Dei et proximi carent; languidi, qui ab internis affectibus inordinatis, quasi a pravis humoribus superantur, imbelles ad ea quæ Dei sunt, fortes ut faciant malum. Hi omnes sanantur, si accedant ad quinque porticus, hoc est, ad vulnera Salvatoris, et ad piscinam baptismalem. Aut, si mavis, cæci sunt omnes ante lucem quam recipiunt in Baptismo; claudi sunt, cum olim diaboli, nunc filii Dei esse nitantur, et inter hæc diabolicis suspendantur insidiis; aridi quoque sunt et languidi, quia natura eorum corrupta est per peccatum, et carent gratia Dei.

4. Expectant hi aquæ motum, quia qui baptismate sunt initiandi, solent ad fores templi expectare, antequam abluantur, solent et voluntatem suam aliquoties protestari, respondentes, *Credo, volo, abrenuntio*, antequam sanctificentur.

5. Angelus Domini secundum tempus descendebat et movebat aquam. Hic est Christus, magni consilii angelus, qui tempore præordinato a Patre descendit, et aquam turbavit, eamque sanguine suo tinxit, virtutem illi communicans. Emovit ergo aquam, cum ei vim suæ benedictionis infudit. Nec enim, interprete Chrysostomo, Theophylacto, et Euthymio, quod aquam ab angelo moveri oportebat, nihil aliud significabat quam secretam aquam in baptismate, morbos eluere non posse, nisi virtus Christi accesserit. Iterum descendit angelus in piscinam tempore ordinato, dum sacerdos, qui angelus in Scriptura nominatur, Christi personam gerens, descendit fontes sanctificans, sacramque benedictionem eis imprimens; ut vim habeant omnem infirmitatem et languorem, tam originalis quam actualis peccati, abstergendi. Denique descendit angelus, hoc est, sacerdos, quoties baptizat, movetque aquam elementarem cum verbo sacramentali, et aqua post motionem illam a quacumque infirmitate sanat, quæ immota non sanaret.

Postremo, si quæris quid illi fontes, memineris vasis illius ænei (quod mare vocabatur, ob aquarum congregationem, quam Hebræi mare vocant) quod præ foribus templi antiqui constitutum fuit, et duodecim boves sustinebant illud, e quibus tres respiciebant ad aquilonem, tres ad occidentem, tres ad meridiem, tres ad orientem. Annon illud amplum vas fontes nostros ac Baptismum designabat? Ad limen templi positi sunt, quia Baptismus Ecclesiæ militantis ostium et sacramentorum est janua. Boves duodecim apostolos designant, qui tanquam boves in area Domini laborarunt, nullis fracti laboribus; hi Baptismi sacramentum regionibus diversis invexerunt, et velut humeris suis apportarunt. Et tres quidem boves respiciebant orientem, tres occidentem, etc. Quia Apostoli, orbis totius curam suis humeris a Christo impositam habentes, sortiti sunt diversas inter se orbis plagas. Unde et brevi in quatuor orbis partes, Baptismi et Trinitatis mysterium translatum fuit. Hinc canit Ecclesia: « Qui gratiæ tuæ affluentis impetu lætificas civitatem Dei, fontemque baptismatis toto orbe aperis gentibus innovandis, » Ubi alludit ad illud Prophetæ: *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei, sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.*

Quibus verbis largam gratiæ baptismalis effusionem atque exuberantiam in sancta Dei Ecclesia designat, qua irrigetur et sanctificetur, gaudium et exultationem inde percipiens. Alludit quoque ad illud

Isaiæ, XII, ubi prædicit fontis baptismalis apertionem in persona Domini, dicens : *Aperiam in supremis collibus flumina, et in medio camporum fontes ; ponam desertum in stagna aquarum, et terram inviam in rivos aquarum.* Ibi enim per supremos colles et campos gentes intelliguntur, primum infructuosæ et infecundæ, divinæque societatis præsidio destitutæ ; ob quod ibidem et desertum nominatur, et terra invia. Per flumina vero et fontes, lavacri baptismalis accipitur scaturigo, emanatio atque eruptio, quæ ubi divino instituto exundavit, gentes a pristinis sordibus abluit, sanctificavit et innovavit.

Itaque, o Christiane, dum sacri fontis benedictioni interesse te contingit, aut considerationi ibi latentis mysterii vacare cupis, horum omnium memineris. Memineris, inquam, hic contineri aquam quæ de latere Christi vim habet emundandi, esseque sanguini junctam, quia virtutem sanguinis Christi applicat baptizandis. Memineris hunc esse uterum tuum spiritualem ex quo renatus es, omnisque progenies cœlestis ex illo secundam nativitatem hauriat, necesse est. Memineris quoque hic esse sepulcrum veteris Adam, hoc est, in quo omnis macula originalis ex Adamo contracta, omnisque actualis noxa ex illo oriens sepelitur, ut novus homo resurgat. Recordens etiam hic esse fontem paradisi, cujus rivus irrigatus es, ne lignum fores aridum. Æterni ignis alimentum.

Denique recordare hanc esse probaticam piscinam, in qua ovis Christi effectus es, ut hostia Deo immolanda ; his aquis animam sanctificationem accipiens, ut te deinceps Deo offerres in odorem suavitatis. In hac etiam angelo descendente, et aquam movente, hoc est, sacerdote cum verbo vitæ sacramentum hoc aquæ tibi administrante, purus et sanus a contracta macula et morbo evasisti. An hæc parvipendenda existimas ? Ingratus est qui hæc non recogitat, et sanctificationi acceptæ, conservandæ et augendæ, aut si eam amiserit, recuperandæ sollicitus non incumbit, et tanta mysteria humili et pio animo non recolit, per quæ tot percepit beneficia.

Miracula fontium.

Sancta Mater nostra Ecclesia, ut memoriam imprimat horum omnium, et gratitudinem sinceram inserat cordibus filiorum suorum, cum reverentia conjunctam, tanta celebritate bis in anno sacratissimo tempore Paschatis et Pentecostes hos sacros fontes benedicit. Quo quidem tempore olim solebat solemniter administrari Baptismus, nec aliis id fiebat temporibus, idque divinitus multis miraculis tunc fuit approbatum. Refert enim Paschasius, in *Epistola* ad Leonem (habetur inter epistolas divi Leonis), in Sicilia, in quodam vico, qui Meltinas dicitur, fontes Ecclesiæ singulis annis in vigilia Paschæ miraculose impletos fuisse, quandiu aliqui baptizandi erant ; statim vero omnibus baptizatis, eadem aqua deperibat, nec amplius apparebat. Idem refert quod occidentalis Ecclesia tempore Zozimi papæ celebraret Pascha 25 martii, et orientalis 22 aprilis ; sed miraculo fontium divinitus adimpletorum declaratum fuit orientalem Ecclesiam suo tempore Pascha celebrare, et occidentales in errore fuisse, de quibus miracula similia videre potes apud Baronium, tom. v, ad annum 417 ; et apud in *Floribus exemplorum*, Daveroultium, tom. II, cap. 4, tit. I.

Quod si quæras cur illis diebus baptizaret Ecclesia, respondet divus Leo, quia ille erat legitimus dies in quo orta est et veritas muneris, et species actionis. Nempe Baptismus figura est mortis et resurrectionis Christi, dicente divo Leone, epist. 4, capite III : » In morte Crucifixi, et in resurrectione ex mortuis potentia baptismalis novam condit creaturam ex veteri. Ideo ergo in Paschate Baptismus solebat administrari. Sed et id aptissime fiebat in Pentecoste, quia multa millia tunc baptizata sunt a Petro, et omnis virtus Baptismi est a domo Spiritus sancti, quia tunc primum publicata fuit lex nova, cujus hoc est primum mysterium.

Admirabile est iterum quod hac de re refertur ex Gregorio Turonensi. In Lusitania dicit fuisse sacrum baptisterium apud Oseum campum, ad quod convenientibus die Jovis sacro ante Pascha episcopo et populis, vacuum reperiebatur. Tunc ostia episcopus muniri jubebat cum signaculis, adventumque virtutis dominicæ præstolabantur ; illic autem tertia (hoc est, sabbato) convenientibus ad baptizandum populis, adveniens episcopus cum civibus suis, inspectis signaculis, ostia reserabat clausa. At mirum dictu, piscinam, quam reliquerant vacuam, reperierunt plenam, sed ita cumulo altiore refertam, ut solet super ora modiorum, sive mensurarum triticum aggregari, videasque huc illuc latices fluctuare, nec partem in adversam defluere. Tunc exorcismo facto, et consperso desuper chrismate, omnis populus pro devotione haurit, et vas plenum domum portat, agros, vineasque aspersione salubri tutans. Et cum multitudo

amphorarum hauriatur, id cumulum non minuit, sed baptizatis omnibus quæ supersunt dispereunt. Cum vero Theodegisilus, rex hujus regionis, vidisset hoc miraculum, cogitavit intra se : Ingenium est Romanorum (sic vocabat christianos) et dolus eorum, non vero Dei virtus. Veniens ergo, ostium sigillo suo etiam munivit, et custodes posuit, si forte deprehenderet aliquem fraudis hujus conscium. Et hoc primo et secundo fecit, tertio vero anno fossas in circuitu basilicæ et piscinæ fieri fecit, ne forte occultis locis aqua deduceretur, erantque viginti quinque pedum in profunditate, quindecim in latitudine, sed nihil abditum reperire potuit. Anni vero sequentis diem quo hoc mysterium celebrabatur, morte præventus videre non meruit, eo quod arcanum virtutis divinæ investigare præsumpsit. Hæc ex Gregorio Turonensi, *de Gloria Martyrum*, cap. XXIV et XXV.

In Lyciæ provincia, in pago Gedebratis, simile baptisterium erat, quod a seipso implebatur aqua in die Paschæ, et durabat usque ad diem Pentecostes, tunc vero evanescebat. Ita habetur in *Prato spirit.*, cap. XXV.

His omnibus significare voluit Deus quanta veneratio his sacris fontibus debeatur. Unde et antiquitus habitum fuit tanquam præsagium improbæ vitæ, si forte puer qui immergebatur, sordibus infantilibus inter baptizandum, fontem macularet.

Hoc refertur contigisse Constantino Copronymo, de quo sic Theophanes : Anno tertio imperii sui natus est Leoni Isauro filius Constantinus, qui magis illo impius, fuit dictus Antichristi præcursor. Cum a matre ad Baptismum delatus esset et Germanus episcopus baptizaret, contigit eum sordibus emissis sacrum lavacrum fœdare, ita ut Germanus, vir sanctus, prophetice diceret : « Constat christianis et Ecclesiæ, maximi mali per eum efficiendi hoc signum esse. » Quod contigit, dum non solum imperii, sed et nequitiæ parentum successor fuit. Dicitque Zonaras et alii, Constantinum ob stercus tunc egestum in sacrum lavacrum, cognomento dictum Copronymum.

Simile quid refertur de Venceslao rege Bohemiæ, qui natus Carolo IV 1361, matrem suo partu interfecit, et baptisma primo ingressu coinquinavit, ut proverbium inde fieret fore improbum, quod et reipsa cum adolevisset, comprobavit. Non solum enim sacramentum baptismatis, sed totam christianam religionem coinquinari passus est homo otiosus, somno Venerique deditus. Sub ipso enim ingressa hæresis Hussitarum in Bohemiam, quæ hodie adhuc durat : illius vero socordia et luxus huic rei dedit causam. Cum enim a pueritia in Bohemorum et Romanorum regem sublimatus esset, ventri tantum studuit, majorem curam gulæ habens quam regni, luxuique deditus, neglexit his erroribus occurrere.

Idem narrat de Ethelredo, Angliæ rege, Volaterranus, libro III *Geographiæ*, anno 979. Hic illo anno regnum Angliæ adeptus, potius obsedit quam rexit annis triginta septem. Ejus vitæ cursus sævus in principio, miser in medio, turpis in exitu asseritur. Ita parricidio, cui conniventiam adhibuerat, immanis ; ita fuga et mollitie infamis ; ita morte miserabilis fuit. Ignavium ejus prædixerat sanctus Dunstanus, archiepiscopus, fœdo exemplo admonitus ; nam cum puerulus in fonte Baptismi mergeretur, circumstantibus episcopis, alvi profluvio sacramenta interpolavit. Quare ille turbatus : « Per Deum, inquit, et Matrem ejus, ignavus erit homo. » Hæc ille.

Narrat etiam Bredembachius, anno 1579, quod cum oppidum Kerpense, prope Coloniam, nunc Statuum, ut vocant, nunc regiorum militum irruptione invaderetur, miles quidam ecclesiæ baptisterium fœdarit sordibus. At non impune, nam statim oculorum lumine divinitus privatus fuit ; cumque vagis gressibus huc illuc oberraret, in hostes incidens captus est, et ante valvas ecclesiæ quam fœdarat, suspensus : pejor hic Copronymo, quia is infans polluit, at ille justæ ætatis senio. Uterque tamen certam speciem dedit malitiæ, Constantinus futuræ, hic præsentis. Ita Bredembach., lib. VII *Collat.*, c. LIII.

LECTIO III.

DE FORMA BAPTISMI.

1. Docet quibus verbis Baptismus constet.

2. Quando fuerit ea forma instituta.

3. Quomodo etiam laicos conveniat scire formam.

PROPOSITIO PRIMA.

Forma Baptismi est : Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Hoc est verbum vitæ, quod accedens ad lavacrum aquæ juxta Apostolum, vim animam mundandi et purificandi ei confert. « Quæ est enim tanta vis aquæ, ut corpus tangat et cor abluat, nisi faciente verbo ? » inquit divus Augustinus. Accedit enim verbum ad elementum, et fit sacramen-

tum. Hæc est vox Domini resonans super aquas, et vim ei miram ad generandos populos ingenerans; ut sicut initio, Verbo omnia creata sunt, ita et verbo hoc sacramentali, novam quamdam creationem homo (qui est mundus abbreviatus, in quo omnia creata continentur) accipiat. Hæc est iterum vox quæ producit lucem in hoc microcosmo, dividens illam a tenebris. *Ille enim qui de tenebris dixit lumen splendescere, per hanc vocem illucescit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei;* hoc est, lucem infundit et gratiam Jesu Christi, ad effugandam caliginem originalis peccati, dividit lucem a tenebris per hanc vocem, hoc est, veros fideles, jam illuminantem, a populis qui jacent in cæca nocte ignorantiæ et infidelitatis, habentes obscuratum cor et intellectum, nescientes videre vias vitæ, semitas justitiæ, portas felicitatis æternæ. Denique hæc est vox angeli turbantis aquam piscinæ, quia, sicut angelus ille descendens faciebat ut sanguis hostiarum, quæ solebant ibi lavari, e fundo in summum enataret, et sic aquæ illæ cruore illo rubeæ efficerentur, et vim sanandi acciperent; sic sacerdos hoc verbo sacro commovet aquam hujus piscinæ, quam Christus sanguine suo sanctificavit, et velut e fundo sanguinem hunc Christi evocat; ut vi illius vim sanandi a peccato habeant, sine quibus verbis aqua non prodesset, nec sanguinis Christi efficaciter applicaretur. Postremo hæc est *vox intercidentis flammam ignis*, quia in aquis baptismalibus suffocatur obligatio illa quam habet ad flammas æternas infidelis nondum baptizatus, tanquam filius iræ et reus gehennæ, et per hanc sacramentalem vocem, velut interciditur, et amovetur ab illo pœna illa ignis, ut supra dixi.

Est autem in forma Baptismi ita necessaria expressa invocatio trium personarum sanctissimæ Trinitatis, ut aliter nullum sit sacramentum. Definitur id in concilio Florentino, et per plura pontificum decreta, quæ passim a scolasticis doctoribus allegantur. Deduci id etiam potest ex sacris Scripturis.

Primo, quia cum Dominus misit apostolos in universum orbem, dixit eis: *Ite, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* Ubi significatur voce expresa nominandum esse, et invocandum Patrem, et Filium, ac Spiritum sanctum, quia intendebat ibi Christus docere ritum et formam baptismatis, ut docent sancti Patres locum illum interpretantes. Unde Didymus Alexandrinus: « Non arbitror quemquam tam vecordem, ut perfectum baptisma putet quod datur in nomine Patris, et Filii, sine assumptione Spiritus sancti; aut rursus, in nomine Patris, et Spiritus sancti, prætermisso Filii vocabulo; aut certe, in nomine Filii, et Spiritus sancti, prætermisso vocabulo Patris. Licet enim quis possit existere saxei, ut ita dicam, cordis, et penitus mentis alienæ, qui ita baptizare conetur, ut unum de præceptis nominibus prætermittat (videlicet contrarius legislatori Christo), tamen sine perfectione baptizabit, imo penitus a peccatis liberare non poterit, quos ita a se baptizatos existimaverit. » Idem affirmat divus Ambrosius, cap. 4, l. *De his qui initiantur:* « Catechumenus, nisi baptizatus fuerit in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, non potest accipere remissionem, nec spiritualis gratiæ munus haurire. » Condemnandi ergo hæretici nostri, qui quidem admittunt hanc baptizandi formam, negant tamen esse absolute necessariam, sed posse sine illa baptismum constare, putantque superstitiosum certis verbis inhærere. Sed de hac re egi supra.

Secundo declaratur ex *Actis*, c. XIX, ubi cum aliquos interrogasset Paulus an Spiritum sanctum accepissent credentes, responderunt illi: *Neque si Spiritus sanctus sit, audivimus.* Subjungit Paulus: *In quo ergo baptizati estis?* Quæ interrogatio supponit illos non potuisse baptizari, non audito nomine Spiritus sancti, qui in forma expresse nominabatur. Unde illi responderunt se in baptismate Joannis baptizatos esse, in illo autem non exprimebatur Spiritus sanctus, aut Trinitas; imo nulla forte verborum certa forma constabat.

Quamvis enim aliqui existiment hanc fuisse ejus formulam, « Baptizo te in fide venturi, » eo quod Scriptura asserat Joannem baptizasse in eum qui venturus esset post ipsum; hoc tamen non est necessarium, quia solum significare vult Scriptura, Joannem baptizando docuisse illos credere in Christum venturum post se, et baptizaturum in Spiritu sancto. Non vero his verbis censetur asserere hanc vel similem formam Baptismi Joannis necessariam fuisse, « Baptizo te in fide, vel in nomine venturi. »

Tertio, declaratur ex Baptismo quem Christus suscepit, nostrum initians et instituens Baptismum. In illo enim sancta Trinitas speciatim apparuit, ut doceremur Christi Baptismum in nomine trium personarum debere consecrari et confici. Apparuit Pater in voce, Filius in persona,

Spiritus in specie columbæ. Itaque Ecclesia, tum ex verbis, tum ex facto Christi, edocta est hanc debere esse formam : *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti,* ubi inprimis exprimitur actio ministri in verbo *baptizo;* secundo, persona quæ baptizatur, in voce *te;* tertio, causa principalis Baptismi, ipsa scilicet Trinitas personarum; quarto, unitas essentiæ divinæ, dum dicitur, *in nomine,* non autem *in nominibus.* Per hoc etenim significatur eadem virtus et potestas in tribus illis personis.

Sed opponitur hic, quod Baptismus ab apostolis datus legatur in nomine Jesu Christi (*Act.* II, VIII, X, XIX). Respondet divus Ambrosius in nomine *Christus* (l. 1 *de Spiritu sancto*, c. 3) totam Trinitatem designari, Christus enim idem est quod *Unctus,* et sic qui dicit Christum, dicit Filium; qui unctus est, dicit Patrem; a quo unctus est, dicit Spiritum sanctum, quo unctus est. Eodem modo interpretatus est sanctus Basilius, dicens : « Christi invocatio, totius Trinitatis est professio, quippe quæ simul declaret Deum, qui unxit; Filium, qui unctus est; et Spiritum sanctum, qui unctio est (Basil., *de Spiritu sancto* c. 22). » Idem secuti sunt aliqui theologi antiquiores, qui ob id existimarunt valere Baptismum qui conferretur in solo nomine Jesu Christi.

Attamen, licet verum sit, in nomine Christi implicita quadam significatione, posse indicari tres personas Triadis, juxta illud quod Christus ex Isaia de se dicit scriptum : *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me, etc.;* ubi tres personæ designantur in voce *Domini;* Pater, in illa voce *super me;* Filius, in voce quoque *Spiritus,* tertia persona manifestatur; Pater ergo Filium Spiritu sancto unxit, et ideo Christus dicitur; hæc, inquam, vera sunt ; sed cum sit illa significatio valde implicita, dicendum illam non sufficere, cum expressa Trinitatis invocatio requiratur. Alioqui, is qui in solo Spiritus sancti nomine baptizaret, dici posset etiam valide baptizare, qui eodem attestante Ambrosio : « Si Spiritum sanctum dicas, et Patrem, a quo procedit Spiritus, et Filium, cujus quoque Spiritus est, nuncupasti. » Et tamen nemo dixerit Baptismum valere, si solum Spiritus nomen invocetur.

Respondent secundo alii id factum fuisse ab apostolis ex afflatu Spiritus sancti et dispensatione divina, propter exaltationem nominis Jesu Christi, quod Judæis erat scandalum, Gentibus autem stultitia, ut paulatim illud amabile redderetur, et initio nascentis Ecclesiæ illustrius foret, ejusque divina et eximia potestas magis celebraretur. Hæc est antiquorum responsio, quam non improbat *Catechismus* concilii Tridentini.

Respondetur tertio, cum in *Actis* dicitur aliquos esse baptizatos in nomine Domini Jesu, aut in nomine Christi, non intelligendum esse quod sub hac forma baptizarentur : « Ego te baptizo in nomine Jesu Christi ; sed tantum vult significare divus Lucas, qui *Acta* scripsit, illos fuisse baptizatos baptismo Christi, sive a Christo instituto, et non fuisse solum baptizatos Baptismo Joannis. Hoc loquendi modo etiam Paulus ad Galatas utitur, dicens: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.* In Christo vocat baptizatos, qui Christi Baptismo, et in fide Christi baptizati sunt, forma tamen communi a Christo instituta : *Ego te baptizo in nomine Patris ,et Filii, et Spiritus sancti.* Illi ergo, de quibus in *Actis,* baptizabantur etiam hac forma communi. Et forte beatus Ambrosius non vult dicere quod aliquando fuerit baptizatus in nomine Christi, sed solum dare rationem cur ille Baptismus qui in nomine sanctissimæ Trinitatis dabatur, dicatur datus in nomine Jesu Christi; quia, scilicet, in nomine Christi virtualiter continetur tota Trinitas, ut explicatum est.

PROPOSITIO II.

Forma Baptismi instituta est ante passionem Christi, et ante mandatum Apostolis datum ut irent per totum orbem.

Ratio est, quia ante Christi mortem, discipuli Christi leguntur baptizasse, ergo et materia et forma Baptismi tunc erat designata. Ipsos autem baptizasse asserit Joannes, capite III : *Venit Jesus, et discipuli ejus in Judæam, et illic demorabatur cum iis, et baptizabat.* Explicat autem capite IV quomodo Christus dicatur baptizasse, quia, scilicet, discipuli ejus baptizabant utique Baptismo a Christo instituto, ut docet divus Augustinus et alii Patres.

Nec enim dici potest discipulos Christi baptizasse Baptismo Joannis, quia erat æmulatio inter discipulos Joannis, quod plures accederent ad Baptismum Christi datum per discipulos ejus, quam ad baptismum Joannis; dicebant enim : *Ecce is, cui tu testimonium perhibuisti, trans Jordanem baptizat, et omnes veniunt ad eum.*

Unde et Joannes sua responsione satis significat Baptismum illum a Christo, sive discipulis ejus datum, esse suo excellentio-

nem ordinavit, nec ut religionis cæremoniam esse voluit; sed tantum in officium naturæ instituit, elevandum suo tempore ad proprie dictam rationem sacramenti per Christum, adjuncta illi virtute gratiam conferendi.

Similiter generali ratione sacramenti utens sanctus Augustinus, vocat lignum vitæ, sacramentum, quia in illo mysterium aliquod designabatur: « De ligno, inquit, vitæ gustabatur, ne mors eis undecumque subreperet, tanquem cætera essent alimenta, illud sacramentum; ut sic fuisse accipiatur in paradiso corporali sive in spirituali paradiso sapientia Dei, de qua scriptum est : Lignum vitæ est omnibus amplectentibus eam (*de Civ.*, l. XIII, c. 20).

PROPOSITIO II.

Post peccatum in lege naturæ fuerunt aliqua sacramenta.

Ratio est, quia post peccatum nullus sanctificari potuit, nisi per Christum, *quem proposuit Deus propitiatorem per fidem, in sanguine ipsius.* Oportebat ergo ante Christum esse quædam signa visibilia quibus homines fidem suam de futuro Salvatore protestarentur, eum colerent, ejusque desiderium et sanctificationis per illum accipiendæ, in se excitarent et foverent. Talia autem signa et cæremoniæ recte sacramenta dicuntur, nam ad rationem sacramenti sufficit, quod aliquam sanctificationem etiam imperfectam conferant, veram tamen animæ sanctificationem designando et significando, ut docent theologi. Antiqua ergo sacramenta, licet ex opere operato sanctitatem perfectam animæ non conferrent, illam tamen per Christum conferendam significabant, et legalem quamdam justitiam conferebant.

Adde quod in lege naturæ, ante institutionem circumcisionis, opus fuerit aliquo remedio instituto a Deo pro salute parvulorum. Hæc est sententia theologorum, ex divo Augustino : « Non est credendum, inquit, ante datam circumcisionem, famulos Dei, quandoquidem in eis erat mediatoris fides, nullo sacramento opitulatos fuisse parvulis suis, quamvis quid illud esset, Scriptura tacere voluerit (lib. V *contra Julianum*, c. IX). » Idem docet Innocentius III, rationem indicans, quia Deus neminem vult perire, et sic non est verisimile in universum parvulos desertos fuisse sine sufficienti medio ad salutem. Deinde hoc idem colligitur ex iis quæ peracta sunt in veteri lege; nam, licet tunc masculis subventum fuerit per circumcisionem, de nullo tamen remedio mentio fit pro feminis, et ita verisimile est, remedium illud quod in lege naturæ erat ante Abraham, pro omnibus parvulis permansisse, etiam tempore circumcisionis pro feminis, sive puellulis natis.

Sed quæres quodnam illud esset remedium. Respondeo, licet id sit incertum, aliqua tamen possunt etiam cum quadam certitudine asseri: primo, remedium illud applicari debuisse parvulis per actionem parentum, vel illorum qui curam gerunt parvuli, horum enim voluntate regitur parvulus, quandiu propriam non habet, ut qui per alienam peccatum contraxerat, per alienam quoque curari possit. Secundo, recte asseritur remedium istud situm fuisse in aliqua professione fidei et cultus religiosi, quo parvulus Deo dicabatur; per illos sub quorum potestate erat. Ratio est, quia fundamentum omnis justitiæ et cultus divini est fides, unde actio, qua parvulus sanctificabatur, recte dicitur fuisse aliqua fidei professio. Tertio etiam probabilius est, non solum internam oblationem, sed etiam externam requisitam fuisse, ut, scilicet, per aliquem externum actum fidei, remedium hoc applicaretur. Ratio est, quia cum ad salutem non solum sit necessaria fides, sed etiam externa fidei professio, parvuli, quantum poterant, fidem illam profitebantur, per suos, scilicet, curatores externo cultu; et expediebat ut remedium illud sensibiliter applicaretur, ad hoc ut constaret applicatum esse, quod alioqui incertum mansisset. Et cum ista fidei professio serviret ad exteriorem quamdam conjunctionem cum Ecclesia visibili, quæ tunc erat, oportebat ut esset in aliqua sensibili cæremonia, juxta uniuscujusque populi ac regionis consuetudinem ac ritum. Non existimo enim fuisse omnino determinatam cæremoniam ex divina institutione, sed ex populorum consuetudine, nam nihil, nec ex Patribus, nec ex Scriptura constat de determinato signo. Nec conveniebat ista tunc particularis determinatio, quia non omnes fideles conveniebant in eodem externo cultu seu modo colendi Deum, quod eo tempore difficillimum fuisset. Hanc rationem tangit sanctus Thomas, 3 p., q. 70, art. 4, ad 2. Putamus ergo suffecisse quodlibet signum fidei protestativum ad sanctificandos parvulos, licet illud in diversis populis diversum foret.

Quæres iterum an, præter istud remedium pro parvulis, fuerit aliqnod aliud sacramentum in lege naturæ, ordinatum pro adultis. Respondeo, ex singulari Dei beneficio et revelatione potuisse esse aliquem

usum alicujus particularis sacramenti in aliqua gente vel familia, per expressam, inquam, revelationem, aut singularem instinctum Dei, ad præfigurandum aliqua gratiæ mysteria, in nova lege per Christum consummanda. Sic existimant aliqui theologi, in oblatione Melchisedech, non tantum fuisse sacrificium, sed etiam proprie dictum sacramentum, præfigurans nostram Eucharistiam, in pane et vino institutum, et ut sacramentum. Universaliter vero loquendo, non invenimus vel in Scriptura, vel in Patribus, aliud proprie dictum sacramentum pro omnibus institutum. Et forte non conveniebat statui adhuc illi imperfecto specialis promissio gratiæ præter meritum operantis, excepto remedio quo extremæ parvulorum necessitati subveniebatur; quandoquidem adulti per propriam dispositionem salvari poterant.

PROPOSITIO III.

In lege veteri Moysis etiam instituta fuerant aliqua sacramenta.

Ratio eadem est quæ supra, quia per illa conveniebat homines tunc fidem protestari de futuro Salvatore, et desiderium sanctificationis per ipsum accipiendæ in se excitari. Et hæc est ratio divi Thomæ. Multum ergo differentia fuerunt illa sacramenta a nostris, dicente Augustino: « Alia sunt sacramenta dantia salutem, alia promittentia Salvatorem. Sacramenta Novi Testamenti dant salutem, sacramenta Veteris Testamenti promiserunt Salvatorem. Mutata sunt sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora. » Ita ipse in Psalmum LXXIII; et 19 *contra Faustum* idem dicit: « Prima sacramenta ideo ablata, quia impleta, et alia sunt instituta virtute majora, utilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora. » Nimirum ad nihil perfectum adduxit lex, et ideo reprobatio fit illius, et sacramentorum ejus, propter infirmitatem et imperfectionem; ejus quippe sacramenta tantum legalem quamdam sanctitatem conferebant, quamvis significarent per Christum gratiam perfectam conferendam.

Sed dices: Numquid per circumcisionem vera gratia parvulo conferebatur? Respondeo gratiam quidem tunc collatam fuisse ob necessitatem parvuli, non tamen tam vi ipsius circumcisionis, quam ratione interioris fidei, et exterioris ejus perfectionis in circumcisione quam faciebant parentes, vel curatores offerentes parvulum. Circumcisio ergo erat conditio sine qua non; ex opere tamen operato non conferebat gratiam, nondum erat pretium nostræ redemptionis exhibitum. Itaque dici potest collatam fuisse gratiam in circumcisione, quatenus illa applicabit finem vel offerentis, vel synagogæ, vel Abrahæ; et ratione hujus fidei Deus parvulum justificabat. Ita loquitur Bellarminus de hac re late disserens, libro II *de Sacramentis* cap. 15; et theologiæ in parte III, quæstione 62, art. 6; ad quos lectorem remittimus, ne ultra nostrum institutum progrediamur.

Sed cum circumcisio præcipuum fuerit illius legis sacramentum, et frequenter de illa occurrat mentio, maxime in die Circumcisionis Christi, pauca de ejus cæremoniis nobis dicenda sunt.

Quæritur ergo: 1° cur signum circumcisionis fuerit adhibitum in occulto et pudendo corporis membro; si enim datum sit ad distinguendum populum fidelem ab infideli, convenientius fore videtur ut daretur in aperta et decenti corporis parte.

Item cur in tenera ætate datum est signum adeo afflictivum, quo facile infans periculo mortis exponebatur?

Respondeo: licet plenissimam hujus mysterii rationem assequi nequeamus, plures tamen rationes afferri possunt.

Prima, quia circumcisio fuit signum fidei Abrahæ, qui credidit Christum ex se nasciturum, et ita positum est in generationis parte, ut significaretur Christus ex Abraham secundum carnem nasciturus. Hoc significatur (*Genes.* XVII): *Circumcidetis carnem præputii vestri, et erit signum inter me et vos.* Præcipuum autem fœdus inter Deum et Abraham fuit, quod Deus promisit illi Messiam ex suo semine, et ipse tunc credidit Deo et reputatum est ei ad justitiam. Unde *ad Roman.*, IV, dicitur: *Signum accepit circumcisionis signaculum fidei,* illius, scilicet, qua credidit Christum ex semine suo oriundum. Secunda ratio est, quia circumcisio fuit in remedium peccati originalis, illud autem per actum generationis carnalis traducitur, et ideo in membro illo generationis signum ponitur. Tertia ratio, quia circumcisio ordinatur ad diminutionem carnalis concupiscentiæ significandam; significabat enim concupiscentiam illam carnis in homine maxime urgentem, per Christum, ejusque gratiam minuendam fore, superandam et circumcidendam. Quarta ratio est, quia in hoc membro Adam primum sensit inobedientiæ suæ effectum, et carnis rebellionem.

Quæritur 2° an circumcisio debebat fieri cultro lapideo. Respondeo non id neces-

sarium fuisse, nam cum traditur (*Genes.*, XVII) ritus et præceptum circumcisionis, nulla fit mentio cultri lapidei, et testatur sanctus Justinus, Judæos sua ætate, non lapideo, sed ferreo cultro usos, quod etiammodo in usu est apud eos. Neque obstat factum Sephoræ, uxoris Moysis, quæ petreo cultro usa est, dum præcepit ei Dominus circumcidere filium; neque etiam quod *Josue* (capite v) præceptum datur, ut petreo cultro utatur. Nam quod spectat ad Sephoram, non ob præceptum, nec forte ob mysterium, sed ob festinationem, et minas mortis, quas angelus Domini ei intentabat, usa est instrumento quod maxime habuit obvium. Quod vero spectat ad Josue, cum speciali præcepto illud ei fuerit significatum, id satis indicat non fuisse in primo illo generali circumcisionis præcepto comprehensum. Hoc ergo factum fuit tunc ob singulare mysterium, et significabatur primam circumcisionem futuram carnalem, secundam spiritualem, dandam per Christum, qui est petra.

Quæritur 3° de tempore circumcisionis, an absolute necessarius fuerit octavus dies. Respondet affirmative divus Thomas cum Hugone, dicens non potuisse etiam ob periculum prævenire, et probat ex Glossa (*Proverb.*, IV) ad hæc verba : *Unigenitus eram coram matre mea*, ubi indicat filium priorem Davidis ex Bersabee non numerari, quia incircumcisus mortuus fuerit ante octavum diem. Quod si puer ante illum diem periculo mortis erat obnoxius, poterat ei subveniri per illud remedium quod erat in lege naturæ ante circumcisionem, et adhuc pro puellulis perdurabat. Putant vero aliqui theologi, si minister octavum diem prævenisset, validum fore sacramentum, licet peccaret. Ratio vero octavæ diei determinatæ, erat teneritudo infantis, ne si ante circumcideretur, certo periculo exponeretur. Mystica vero ratio est, quia per octavum diem circumcisionis, significaretur octavus dies resurrectionis, quæ fit octavo die, id est, octava mundi ætate, in qua circumcideretur omnis caro, naturæque corruptio, et vetustate deposita, natura perfecte renovabitur. Poterat tamen justa de causa circumcisio differri post octavum diem, sicuti dilata fuit in deserto per quadraginta annos, ob continuam peregrinationem; nec enim sine periculo multorum fieri poterat, quamvis aliqui hic velint fuisse aliquam dispensationem.

Quæritur 4° de loco circumcisionis. Respondeo nihil specialiter institutum fuisse. Unde Abraham seipsum et suos circumcidit domi, et Christus in Bethleem circumcisus est. Nihil etiam constitutum est de ministro. Unde modo viri, modo feminæ, circumcisionem peregisse dicuntur. In circumcisione autem nomen dabatur, uti nos damus in Baptismo, quia tunc ascribebantur in Ecclesiam Dei, et erat sacramentum initiativum veræ religionis et fidei. Quapropter etiam Abrahæ nomen tunc mutatum fuit, ut qui prius Abram, postea Abraham vocatus fuerit.

Ubi notant cum sancto Hieronymo, Lippomanus et alii, ad Abram addi litteram *he*, ut fiat *sarah*, quæ littera *he* præcipua est in nomine tetragrammato Dei : bis enim in eo ponitur, quasi per hoc indicet Deus Messiam, quia Deus est ; denique Filius, sive Jesum Christum ex Abraham et Sarah nasciturum.

LECTIO VI.

DE CHARACTERE SACRAMENTALI.

1° Allegat loca Scripturæ ad probationem characteris.
2° Explicat officium characteris.
3° Docet characterem esse indelebilem.

PROPOSITIO I.

Characterem imprimi per aliqua sacramenta, Scripturis est conforme.

Primo, deduci potest ex Apostolo : *In quo credentes signati estis Spiritu promissionis sancto qui est pignus hæreditatis nostræ* (ad Ephes., I). Ubi adverte frequenter fideles in Scripturis vocari *signatos*, sive *sigillatos*, hocque nomen eis multiplici ratione posse competere. Primo quipem ratione prædestinationis et electionis, quia per illam tanquam oves (quas nemo rapiet de manu Pastoris æterni Christi) signatæ sunt signaculo electionis, quo ab hædis, hoc est, reprobis distinguuntur. De hoc signaculo loquitur Apostolus : *Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc : Cognovit Dominus qui sunt ejus* (ad Timoth., II), nempe Dei præsentia omnia tempora, et quæ quolibet tempore sunt aut fiunt, antevertens prævidendo, quasi signat omnes qui sui perpetuo futuri sunt in fide et gratia constantes, eosque in prædestinatorum libro conscribit et consignat, hoc est, in mente et memoria sua æterna. Atque signans eos, gratiam eis prædestinationis præparat, quam aliqui vocant *signatum*, hoc est, gratiam quam prævidet fore efficacem, et finalis etiam perseverantiæ effectum consecuturam.

Hac etiam ratione gratiam et vocationem

electorum et prædestinatorum, vocat Augustinus *altam et secretam*, quia, scilicet, signata est secreto et arcano sigillo divinæ præscientiæ, et amoris æterni præordinantis eos ad vitam per gratiam et perseverantiæ donum. Itaque oves quæ permansuræ sunt in æterno ovili jam designatæ sunt, et sigillo Pastoris signatæ, etiam antequam ad Pastorem per fidem aggregentur, dicente beato Augustino : « Secundum istam Dei præscientiam et prædestinationem, quam multæ oves foris sunt, et quam multi lupi intus ! Et quam multæ oves intus, et quam multi lupi fortis ! *in Psalm.* XLV). Et ita manet verum, *firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc : Cognovit Dominus qui sunt ejus,* quia novit Dominus, inquit idem Augustinus, « qui permaneant ad coronam, qui permaneant ad flammam ; novit in area sua triticum, novit paleam, novit segetem, novit zizania. » Et ob id Christus (*Joan.*, XVII, 6 et 20) vocat jam suos, eos qui adhuc non crediderant, sed in illa prædestinatione jam erant sui, et jam erant signati, et certo crediturі, ac in fide et gratia finaliter permansuri. Ideo etiam de electis loquens Joannes, vocat eos *signatos signo Dei vivi.* (Apoc., VII).

2. Fideles vocantur *signati*, ratione ipsius fidei, est enim fides signaculum quoddam, quia est nota et veluti tessera qua fideles ab infidelibus distinguuntur. Et illa recte etiam intelligitur per illud signum Dei vivi, quod Angelus ascendens ab ortu solis, imprimebat non solum cordibus, sed et frontibus servorum Dei, ad significandum quod, licet fides sit in corde, tamen gerenda sit in fronte ; quia, scilicet, nunquam debemus erubescere publicam fidei Christi confessionem. Unde unus ex signatis in fronte erat Paulus, qui dicebat : *Non erubesco Evangelium, virtus enim Dei est in salutem omni credenti.* Et omnes Christianos erudiens, clamabat : *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Itaque in illo loco Apostoli non agitur solum de fine mundi, sed maxime de initio et propagatione Ecclesiæ Christi, ad quam per fidem aggregati sunt aliqui ex Judæis, qui per centum quadraginta quatuor millia indicantur (numero certo pro incerto), ut paucitas designetur ; plurimi autem ex gentibus, et adeo de illis subjungitur : *Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, etc.*

Iste ergo Angelus ascendens ab ortu solis, Christus Dominus est, magni consilii angelus, cujus nomen est Oriens ; et maxime cum ab inferis vivus resurrexit, quasi ab ortu ascendere, hoc est, quasi sol novus exoriri visus, et tunc Evangelii prædicatio cœpit, et ipse sigillo fidei suos consignavit, qui præordinati erant ad vitam æternam, tam ex Judæis quam ex Gentibus. Et hoc est sigillum quod ei a Patre commissum est, sigillum regni sui ei datum in sua inauguratione, cum data est ei potestas in cœlo et in terra. Quod adumbratum videtur, *Gen.* XLI, in Joseph, cui rex annulum suum signatorium dedit, ut vice sui universas Ægypti provincias regeret. Quod autem dicitur clamasse quatuor angelis tenentibus quatuor ventos, recte intellexeris non angelos bonos, sed principes universi orbis, qui in quatuor angulos dividitur. Hi ab angelis rectoribus tenebrarum incitati tenebant quatuor ventos terræ, id est, universos Evangelii præcones impediebant, ne sacræ doctrinæ flatum mortalibus inspirarent ; ne flarent super terram, sive super eos qui in quavis orbis plaga morabantur ; neque super mare, sive super eos qui in maris insulis habitabant ; neque in ullam arborem, hoc est, in illos fideles qui se in silvas et abdita loca persecutionis metu abdiderant. Hos ergo imperio suo coercuit, quasi clamans Christus, et vim eorum compressit, ne apostolicorum ventorum flatum coercerent, sed liberum cursum Evangelicæ prædicationi darent in suis regnis et provinciis ; ut sic venti hi cœlestes universum orbem flatu suo salutari perflarent. Ita multi interpretes.

3. Fideles vocari possunt *signati*, ob signaculum gratiæ et charitatis animam signantis et sanctificantis, hoc est, signaculum Spiritus sancti, quo obsignamur, quo character bonitatis et sanctitatis ejus nobis imprimitur, ut illam in moribus exprimamus. Unde in Spiritum sanctum injurii sumus, dum per peccatum illum gratiæ characterem expungimus.

Nam peccatum est character spiritus maligni, quem perversitate nostra superinducimus ; est imago Satanæ, sigillo ejus expressa, quæ totaliter corrumpit et commaculat in anima sigillum Regis æterni, imaginem Dei et Christi, signaculum Spiritus sancti. Hoc signaculo signantur filii lucis, et distinguuntur a filiis tenebrarum ; signantur hæredes regni, et distinguuntur a filiis perditionis ; quia nemo sine hac tessera et nota regnum ingredi potest. Ad id significandum, cum Adam hanc divinam imaginem justitiæ et sanctificationis per peccatum expunxisset, e paradiso ejectus fuit, tanquam carens tessera filiorum Dei.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

et immensis monilibus.» En nuptialis vestis charitatis, variis contexta donis ; ut sit hæc sponsa in fimbriis aureis circumamicta varietatibus. 4. « Sanguis ejus ornavit genas meas.» Ecce nitor et pulchritudo gratiæ baptismalis, quæ sine macula, sine ruga animam efficit, virtute sanguinis Agni immaculati. 5. « Posuit signum in faciem meam, ut nullum præter eum amatorem admittam. » Character qui indicat obligationem quam habemus gratiam hanc conservandi, et fidem Christo in Baptismo datam, qui recte dicitur tanquam signum indelebile imprimi in facie animæ, hoc est, juxta multos theologos, in ipsa essentia animæ. 6. « Tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas. » Ecce donum obedientiæ per quod dicere potest baptizatus : *Dominus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico.* 7. « Mel et lac ex ore ejus suscepi. » Alludit ad antiquam cæremoniam, qua baptizatis aliquid mellis et actis præliabundum tradebatur, ad significandum quod ipsi quasi modo geniti infantes deberent sine dolo lac et mel doctrinæ sacræ concupiscere, et ex ore Christi cum suavitate suscipere. Hujus cæremoniæ testes sunt antiqui Patres. 8. « Jam corpus ejus corpori meo sociatum est. » Hæc sociatio fiebat per sacram communionem corporis Christi, qui baptizato præbebatur.

Itaque variis modis signati sumus a Spiritu sancto, sed omnino proprie id fit per characterem, signum interius in anima christiana inexpungibile, de quo etiam aliqui intelligunt illud Isaiæ : *Ponam in eis signum, et mittam ex eis qui salvati fuerint ad gentes, in mare, in Africam et Lydiam, in Italiam et Græciam, ad eos qui non audierunt de me.* Loquitur enim de novis christianis, qui, signati charactere Christi, in universum orbem fidem detulerunt.

Tertius Scripturæ locus qui de charactere loqui videtur, est : *Qui confirmat me, et unxit nos Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris* (II ad Cor., I). Hic specialiter agere Apostolus existimatur a plerisque doctoribus de charactere Confirmationis ; distinguit enim hæc omnia, *confirmavit nos, dedit pignus Spiritus, unxit, signavit,* quæ aptissime distincta reperiuntur in sacramento Confirmationis.

1. Ibi specialiter confirmamur, sive roboramur ad fidem profitendam a qualibet urgente persecutionis procella.

2. Ibi specialiter Spiritum sanctum accipimus, tanquam pignus et arrham futuræ gloriæ. Dona enim Spiritus, quæ ibi nobis abunde infunduntur (in cujus signum olim Spiritus sanctus etiam visibiliter in Confirmatione descendebat), serviunt nobis tanquam arrha quædam, donec perfectius dona gloriæ promissa a Spiritu sancto accipiamus.

3. Ibi specialiter ungimur, tanquam athletæ fortes, ad viriliter luctandum contra adversarias potestates, et copiose replemur chrismate spirituali designato per chrisma materiale, ut jam simus perfecti et consummati christiani.

4. Ibi specialiter signamur et sigillamur signo ac sigillo crucis in fronte ; et in anima charactere ; ut simus generosi milites insigniti hoc ducis nostri signo, usque ad sanguinem pro ejus gloria dimicare parati. Et ita verum est tunc illud divi Ambrosii: « Exteriori specie signamur in corpore, veritate tamen signamur in corde (I. I *de Spiritu sancto,* c. 6). »

PROPOSITIO II.

Triplex est characteris officium in christianis.

1. Christo configurare; 2. ad divina sacramenta suscipienda vel ministranda, sive ad speciales aliquos actus deputare ; 3. ab aliis distinguere. Hæc tria reperiuntur in tribus sacramentis.

Primum quidem characteris officium in reillis peritur, quia Baptismus nos Christo specialiter configurat, tanquam membra capiti. Confirmatio illi nos subjicit et configurat tanquam milites duci. Ordo illi nos configurat; tanquam inferiores ministros summo sacerdoti. Hinc character sacramentalis recte dicitur character Christi (teste divo Thoma), quia illo nos Christus insignivit, sibi nos conformans, et sui supremi sacerdotii particeps efficiens. Sed numquid etiam Christi character dicitur, eo quod illo Christus insignitus fuerit? Respondeo in Christo non fuisse characterem, cum enim ratione divinitatis suæ excellentiori quodam modo in caput Ecclesiæ, in supremum quoque ducem ac in summum sacerdotem, a Patre designatus fuerit, non indiguit charactere, qui imperfectionem quamdam subjecto cui inest, supponit; cum sit participatio quædam sacerdotii Christi, supponens illum, cui imprimitur, esse membrum, aut militem, aut ministrum, respectu alterius superioris capitis.

Secundum characteris officium etiam in dictis sacramentis declaratur, quia per Baptismum reddimur idonei ad reliqua sacramenta suscipienda. Per Confirmationem deputamur tanquam milites, ad intrepide fidem confitendam. Per Ordinem

deputamur ad conficienda et conferenda sacramenta. Hinc character a theologis censetur esse in genere moralis cujusdam potentiæ passivæ vel activæ, nos aptos reddens ad aliquid vel suscipiendum, vel agendum ; ita ut, eo ipso quo Deus nobis characterem sacramentalem imprimit, quodammodo deputet nos, et se velut obliget, ut in functionibus sacramentalibus sua omnipotentia concurrat. Ubi adverte, aliter homines se gerere, dum ad aliquod munus nos deputant ; hominum enim deputatio, quia solum externa est, non est ita efficax, unde ad arbitrium reipublicæ vel principis tolli solet. At vero Deus efficaciori et excellentiori modo potestatem ad munia sacra exercenda, in sacramentis vel percipiendis vel conficiendis solet tribuere, per internum aliquod donum animæ infusum et immobiliter inhærens quod hominum arbitrio tolli nequeat. Sicut etiam cum vult offensam nobis remittere, non id solum facit exteriori condonatione et reconciliatione, ut solent homines, sed interius in anima infundit et imprimit qualitatem, per quam nos sibi obligatos efficit, et acceptat in amicitiam. Et cum vult nos in se credere, sperare, diligere, per interiora spiritualia dona animæ inhærentia id præstat ; per habitus, scilicet, fidei, spei et charitatis, quæ interius animum exornant, et ad id promptum reddunt. Itaque efficax et perfecta est divina deputatio in muniis sacramentalibus, per signum spirituale characteris, quo et anima exornatur, et consecrationem quamdam indelebilem accepit in ea quæ sunt cultus divini ; quæ nec magistratuum, nec principum, nec hominum quorumcumque subest arbitrio aut potestati, in quo antiqui et nostri falluntur hæretici. Hinc Tertullianus, illos irridens et perstringens, dicit : « Ordinationes eorum temerariæ, leves, inconstantes ; nunc neophytos collocant, nunc sæculo adstrictos (hoc est conjugio), nunc apostatas nostros, ut gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur quam in castris rebellium, ubi ipsum esse illic promereri est. Itaque alius hodie episcopus, cras alius ; hodie diaconus, qui erat lector ; hodie presbyter, qui cras laicus : nam et laicis sacerdotalia munia injungunt (l. *de Præscript.*, c. XLI).

Tertium characteris officium in dictis sacramentis declaratur, quia Baptismus nos tanquam domesticos Christi distinguit ab illis qui nullo modo ei conjuncti sunt, hoc est, fideles ab infidelibus. Et id quidem præstat non solum exteriori nota et charactere. Nam nationes a nationibus exteriori quodam symbolo et veste differre, semper consuetum fuit. Sic Græci agnoscebantur per pallium, Romani per togam, Judæi per signaculum circumcisionis, Gentes per præputium. Et olim pueri distinguebantur per prætextam, milites per sagum, victores per palmatam vestem, imperator per purpureum paludamentum, sacerdotes per cydarim et poderem.

Verum Deus, qui interius in anima agit, non solum vult fideles ab infidelibus exteriori signo distingui, sed et interiori in anima impresso charactere, eos consignat, et agnoscit ipsos, sive ut domesticos, sive ut ministros et sacerdotes, per diversos characteres. Et ita, sicut per Baptismum sibi signat specialiter suos fideles, ita per Confirmationem suos milites speciales, signo distinguuntur confirmati, ab illis qui nuper baptizati, adhuc sunt quasi modo geniti infantes. Similiter et per Ordinem suos signat ministros speciali nota, ut distinguantur a reliquis fidelibus, tanquam destinati ut stent coram Domino in sacris functionibus.

PROPOSITIO III.

Character per hæc sacramenta impressus indelebilis est, et ideo illa iterari non possunt.

Sic definit concilium Tridentinum, sessione 7, can. 9 :

« Si quis dixerit in Baptismo, Confirmatione, Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt, anathema sit. »

Dicitur vero character indelebilis, quia de facto perpetuo in anima quamdiu illa duravit, in quocumque ejus statu, manebit. Est enim character, participatio quædam sacerdotii Christi ; quod cum sit perpetuum, etiam perpetuitatem quamdam communicat characteri. Unde advertenda est differentia inter characterem, et alia Dei dona, fidem, spem, charitatem, gratiam, sanctificationem et similia. Licet enim gratiæ donum, quod etiam per sacramenta infunditur, ex se sit perpetuum, quia a nulla causa creata potest destrui, nec, physice loquendo, habet contrarium da quo estruatur (est enim qualitas spiritualis, incorruptibilis, in subjecto spirituali, incorruptibili), tamen demeritorie per peccatum quodlibet mortale deperditur. Est enim in libero animæ arbitrio, hanc gratiam et charitatem deserere per pravæ voluntatis actum, sicut et fidem ac spem, per actus fidei speique contrarios.

At non est in potestate animæ, ullo etiam infidelitatis aut desperationis peccato hunc characterem deserere, aut expungere. Sic nec in ejus potestate est, dum hæc suscipit sacramenta ex consensu suo et voluntate, dicti characteris impressionem impedire, qualibet prava indispositione. Etiamsi hæresis esset imbutus errore, non credens ipsum sacramentum habere vim talem imprimendi characterem, imo credens characterem figmentum esse, tamen illum recipit, si in sacramentum consentit.

Itaque quantumlibet qui fidem ejuret et Baptismum, imo omnia sacramenta, et ipsum Deum, manet hoc signum indelebile in ipso, adversus ipsum testimonium ferens, et sententiam pronuntians condemnationis, nisi resipiscat, et ad Christi castra revertatur: « An minus forte, inquit beatus Augustinus, sacramenta christiana poterunt quam corporalis nota, qua miles insignitur? Illa namque militi ad militiam quam deseruisset revertenti, non nova imprimitur, sed antiqua agnoscitur et approbatur. » Idem ergo judicium est de Christi charactere, qui a sanctis Patribus signum ac tessera ducis, militiæque nostræ solet vocari, quo ad fidelitatem servandam urgemur. Audi sanctum Basilium: « Tesseram duces sub se militantibus dant, ut amici facilius invicem se noscentes exhortentur, et si cum hostibus commisceantur, eo facilius discerni ac separari possint. Quod si forte commilitonum separatio fiat, nemo te quarum sis partium, nostrarum, an adversarii noverit, nisi mysticis signis familiaritatem præ te feras; nisi signatum sit super te lumen vultus Domini, nisi characterem in te agnoscat angelus, quonam modo propugnabit, aut ab inimicis vindicabit? Quomodo, inquam, dices: Dei sum, signa non ostendens? An ignoras quemadmodum signatas domos in Ægypto exterminator præteriit, in non signatis vero primogenita peremit? » Thesaurus non obsignatus furibus facile patebit.

Julianus Apostata, ut refert *Historia tripartita*, lib. 9, post viginti annos a Baptismo factus apostata, a Christiani nominis et cultus abdicatione, imperium fuit auspicatus, christianamque fidem tali est odio prosecutus, ut in dicto publico victimarum sacrificio, illarum sanguine impuro lavari voluerit et baptizari, putans sic deserere signaculum sacrum characteris quod ei in Baptismo impressum fuerat; ac signaculum unctionis sacræ, signum crucis Christi, sacraque omnia christiana hisce nefariis et diabolicis sacris penitus a se abolere. Imo et in sanguine illo manus suas in Eucharistiæ incruenti sacrificii sumptione abluit, ut ab hac quam olim fideles manibus sumebant, profanatione eas expurgaret. Sed frustra fremit et insanit contra christianum cultum. Signaculum illud sacrum characteris, nulla impuritate, nulla diabolica inventione, nulla inferni aut Satanæ arte, poterit expungi; sed manebit in illo etiam in æternum, vindictam inclamans contra ipsum, infidelitatem exprobrans, mire contorquens, intolerabilem confusionem ei ingerens. Per illud distinguetur ab Alexandro, a Pompeio, Julio, Augusto, aliisque Cæsaribus qui, imperio potiti, nunquam baptismali unda sunt abluti; et ideo minus torquentur quam impius ille, *cui melius fuisset non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab illo, quod ei traditum est sancto mandato.*

Sic etiam sagas et maleficas Satan suæ subjiciens servituti, ut fortius sibi obstringat, jubet abjurare fidem, Baptismum et Christum ipsum, ac speciale sibi fidelitatis præstare juramentum, juramento Baptismi adversum. Quo peracto, eas velut sacris initians, simulat se signaculum et characterem Baptismi, frontisque chrismationem expungere, ut in nullo jam se Christo obstringi agnoscant, cujus omnia signa abjurarunt, simulque novum se illis characterem imprimere, signum suæ servitutis inviolabile, indicat. Sed certum est dæmonem nihil per hæc omnia nocere sacro huic signo indelebilis characteris, quamvis id seductorie, multis adhibitis nefandis cæremoniis, persuadere conetur. Reverti ergo et illæ possunt ad castra et servitutem Christi, nec novo egent signaculo aut Baptismate.

Ex dictis concludo primo characterem non solum in hac vita, sed et post mortem perdurare. Hæc est communior theologorum sententia, quam licet concilia non definiant, cum tamen absolute asserant characterem esse indelebilem, et catechismus Pii V asserat perpetuo inhærere, recte id intelligatur absolute, et sine limitatione; maxime quia cum character sit spiritualis qualitas, et a corpore non dependeat, non est ratio cur morte pereat.

Sed quæres ad quem usum post mortem perduraret. Respondeo, primo in beatis recte manere, cum sit qualitas spiritualis animam quodammodo perficiens; et servire potest ad hoc ut eos designet, quibus abundantius datum est frui his divitiis Christi. Respondeo secundo, in damnatis manere ad gnominiam et majorem confusionem, ut

notior sit ingratitudo eorum qui gratiam hic acceptam neglexerunt.

Concludo secundo, ob hunc characterem non posse iterari sacramenta dicta. Et ita asserunt plerique theologi, quod baptizatus qui ressuscitaretur, non deberet iterum baptizari, sicut nec sacerdos ressuscitatus deberet iterum ordinari, ut pote in quibus sacer ille character tum Baptismi, tum Ordinis permanserit. Itaque, generaliter loquendo, quicumque voluntarie reiterant tria ista sacramenta, sacro characteri Deoque sunt injurii. Ideo olim veri catholici maluerunt subire mortem, quam in se pati Baptismi reiterationem.

Præclarum est quod hac de re refert Victor Uticensis. Hunericus rex, inquit, cum esset arianus, jussit omnes catholicos rebaptizari ab arianis et ita arianismum profiteri. Rebaptizatis curabat dari chyrographum, quo significabatur illos paruisse regi.

Hoc chyrographum erat character bestiæ, sive Antichristi, sine quo nemo quid emere aut vendere, vel de loco in locum transire poterat. Steterunt tunc orthodoxi (præsertim clerici) fortes in fidei confessione. Inter alios sex monachi, cum Liberato abbate.

Qui protracti Carthaginem, cum præses offerret amplos honores, opes, regis amicitiam, ipsi generosi milites, omnia hæc, velut contagia, respuentes, uno ore clamabant: « Unus Deus, una fides, unum baptisma. Nec poterit, adjuvante Deo, in nobis iterari, quod semel in Evangelio præceptum est dari: Facite quod vultis, melius est ad modicum temporalia ferre supplicia, quam æterna subire. Habete quæ promittitis, cum ipsis divitiis paulo post perituri, nobis nullus de postibus fontium valebit evellere, quod in uno baptismate, artifex Trinitatis dignatus est titulare.

Jussit ergo Hunericus post tetrum carcerem, eos imponi navi aridis lignis plenæ, ut in medio mari cremarentur. Incedebant illi ad supplicium quasi ad epulas, una voce cantantes: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Votiva nobis hæc dies est, et omni festivitate solemnior. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, cum pro fide Dei nostri perferimus supplicium, ne amittamus fidei indumentum. » Publica quoque voce populum ad constantiam excitabant: « Ne timeatis, o populi Dei! minas et terrores præsentium tribulationum; sed moriamur pro Christo, qui mortuus est pro nobis. »

Erat inter eos puer, nomine Maximus; huic dicebant ariani: « Infantule, quid festinas ad mortem? dimitte eos, insaniunt, sequere consilium nostrum, ut vitæ reperias remedium, regisque palatium gloriosum ingrediaris. » At puer: « Nemo me separabit a patre meo Liberato abbate, et fratribus meis, cum quibus sum in timore Dei in monasterio enutritus; cum ipsis desidero passionem suscipere, cum quibus credo futuram gloriam invenire. Ne putetis posse vos seducere pueritiam meam. Nos septem voluit Dominus congregare, septem dignabitur uno martyrio coronare, sicut pueros septem Machabæos. Si negavero eum, ipse me negabit. »

Ducti ergo sunt in altum mare; sed ignis accensus, mox divino nutu extinctus est, idque secundo et tertio. Unde tyrannus fremens jussit vectibus remorum cerebrum eis comminui, sicque felicem animam exhalarunt. Horum corpora mare eadem hora illæsa in terram exposuit, quod est contra ejus naturam, nec ausum fuit (ut moris est) triduana dilatione in profundo retinere, ne dominico præcepto minime paruisset. Ad quod miraculi genus tyrannus ipse expavit: sed clerus ea honorifice sepelivit. Hæc ex Victore Uticensi.

LECTIO VII.

DE MINISTRO ET SUSCIPIENTE.

1. Docet ministerium ad sacerdotes pertinere.
2. In ministro requiri debitam intentionem.
3. Consensum requiri in suscipiente adulto.

PROPOSITIO I.

Ordinaria potestas sacramenta conficiendi, vel ministrandi, est penes sacerdotes vel episcopos.

Dico *ordinaria*, nam in casu necessitatis, non solum ministri inferiores baptizare possunt, sed etiam laici, imo et mulieres; quia cum hoc sacramentum sit necessitatis, noluit Deus nullum excludi a ministerio. Similiter potest diaconus, in defectu sacerdotis, Eucharistiam ministrare. Et quandoque ex sacerdotis commissione, illi calicis dispensatio concessa fuit, ut patet ex historia sancti Laurentii, dicentis ad Xistum Pontificem: « Experire an idoneum ministrum elegeris, cui commisisti dominici sanguinis dispensationem; » quasi dicat: Experire an et ipse suum pro Christo sanguinem possit fundere, et in martyrio tanquam sacrificio,

quo tuum Deo sanguinem tanquam sacrum libamen profundis, consors esse.

Ex ordinaria itaque auctoritate, quam jure divino habent, solis sacerdotibus competit dicere : *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei.* In hos insufflavit Christus, et dixit : *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis ;* quæ verba in eorum ordinatione repetuntur. Ipsi vero Spiritum sanctum aliis infundunt, et peccata remittunt, ac per gratiam animas illuminant sacramenta administrando, quæ sunt gratiæ ac luminis interni, remissionisque peccatorum causæ ac signa efficacissima.

Sic et olim Deus habuit speciales ministros, qui tabernaculo deservirent, et sacris functionibus præessent, portarentque vasa Domini. Et hi typus erant Novi Testamenti sacerdotum, quibus sacramenta, tanquam vasa sanguinem Christi continentia, quo populus aspergitur et emundatur, commissa sunt, ut eorum arbitrio et auctoritate dispensentur. Unde his recte possumus dicere quod olim Moyses Levitis : *Audite, filii Levi, numquid vobis parum est quod separavit vos Deus Israel ab omni populo, et junxit sibi ut serviretis ei in cultu tabernaculi, et staretis coram frequentia populi, et ministraretis ei.*

Sicut vero sacris se functionibus ingerere olim gravissimum piaculum fuit non habenti auctoritatem ; ita multo magis in nova lege. Extendit Oza manum ad arcam Dei, quoniam calcitrabant boves. Sed iratus Dominus percussit eum super temeritate, et mortuus est ibi juxta arcam Dei ; scilicet, solis Levitis licitum erat arcam Dei tangere.

Gravissime quoque percutitur Ozias rex, qui ingressus templum adolere voluit incensum super altare thymiamatis ; sed statim post ingressus Azarias, et cum eo sacerdotes octoginta restiterunt, et dixerunt : *Non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, hoc est filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hujusmodi ministerium. Egredere de sanctuario, ne contempleris, quia non reputabitur tibi in gloriam hoc a Domino Deo.* Iratusque Ozias, et tenens in manu thuribulum minabatur sacerdotibus. Statimque orta est lepra in fronte ejus coram sacerdotibus ; et festinato pepulerunt eum, fuitque leprosus ad diem mortis suæ, et habitavit in domo separata plenus lepra, ob quam ejectus fuerat e domo Domini, II *Paral.* XXVI, 18, 19.

Advertant hæc nostri hæretici, qui sine missione legitima, sine ordinatione prævia, sacris se functionibus ingerunt, sacra ministeria pervertunt, laicis omnibus ac conjugatis, opificibus et vilibus personis, ea exercere permittunt cum confusione. Meminisse deberent illius ex Apostolo : *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron.* Omnes ministri et sacerdotes Ecclesiæ catholicæ a Christo vocati censentur, et ab illo saltem mediate ordinati, ex ejusque ordinatione auctoritatem ad sacramentorum ministerium sortiti. Quia presbyteri ab episcopis ordinem acceperunt, et hi ab aliis episcopis, et hi rursus ab aliis, et sursum versus ascendendo venies ad Apostolos, qui proxime a Christo ordines et auctoritatem habuere ; sic longa ordinationum serie omnes a Christo potestatem participant. Ita oleum unctionis sacræ a Christo tanquam capite, in Apostolos tanquam genas, et ab illis in Episcopos tanquam barbam (quia virile robur Christi sunt), et exinde in oram superiorem vestis, hoc est, inferiores ministros descendit. Accedant hæretici, et evolvant ordinem episcoporum et sacerdotum suorum, et ostendant ita per successionem ab initio decurrentem, ut possint recurrere ad aliquem ex Apostolis, suæ ordinationis auctorem, deinde ad ipsum Christum. At quia id non possunt, tanquam fures et latrones habendi sunt, qui per ostium ingressi non sunt, sed furtive vel irrepunt, aut violenter irrumpunt. Et cum non sit eis potestas pascendi, sacramenta ministrandi, evangelizandi, a pastore et episcopo animarum nostrarum Christo Domino communicata, assument sibi honorem ministerii, ad quod a Deo nequaquam vocati sunt.

Mirabile vero est, jam ex utero certis prodigiis, aliquos ad ministeria sacra, quasi vocatos et designatos a Deo fuisse. Sic refert divus Gregorius Turonensis de sancto Nicetio. A primo, inquit, ortu suo, divinis quibusdam signis, in sortem Domini electus fuisse videtur Nicetius. Nam cum partu effusus aliorum infantium instar prodiret in lucem, capillis nudus, in circuitu tamen capitis tenuis pilorum ordo apte distinctus apparuit, haud secus ac si clericali corona ex ore ornatus fuisset. Unde abbati cuidam sancto disciplinis sanctis traditus est imbuendus, cui successit omnium votis dignissimus, et postea episcopus est creatus.

Illud etiam mirabile est divinæ providentiæ signum, quod de sanctis Medardo Noviodunensi, et Gildardo Rotomagensi episcopis, sacri tradunt historici : qui fra-

tres uterini, una die ex uno matris utero in lucem prodiere, una et eadem die fuerunt episcopi creati, et eadem die sunt defuncti, eademque die sanctis adscripti.

Una dies peperit mitras, dedit altera mortem.
Altera et in sanctos lectus uterque fuit.
Felices fratres, quorum communis origo,
Vita, corona, obitus, gloria, festa dies.

Simile quid refertur in Chronicis fratrum dominicanorum de fratribus Petro et Arnoldo Gallis uno partu editis; eadem die ad studia missos esse Lutetiam Parisiorum, eadem die religionis habitum suscepisse et vota emisisse, eadem die primum sacrum celebrasse, eadem die et hora mortuos esse.

De sancto Juliano episcopo refert Ribadeneira, 28 januarii, statim atque materni uteri claustris egressus est, brachiolo suo in altum sublato, præsentibus omnibus, facto signo crucis (ut solent episcopi), benedictionem impertisse.

Sed neque hic prætereundum quod de Athanasio refertur, qui ante tempus sacris se mysteriis adhuc puer ingessisse videretur, nisi secretior quædam divina providentia agnita fuisset, quo puerum hunc ad altiora destinari designabat. Rufinus sic refert. Tempore quo apud Alexandriam sancti Petri martyris diem Alexander episcopus agebat, expletis solemniis, clericos suos ad convivium expectabat in loco mari vicino; videt autem super oram maris ludum puerorum imitantium episcopum, et quæ in ecclesiis geri solent; cumque intentus spectaret, videt ab his geri secretiora quædam et mystica. Illico vocat clericos, et hos pueros ad se perduci imperat. Percunctatur quis eis ludus, quid egissent et quomodo. Tandem rem gestam ordine pandunt, et baptizatos quosdam catechumenos fatentur, per Athanasium episcopi personam gerentem.

Tum ille diligenter inquirit a baptizatis quid interrogati fuerint, quid responderint, simulque a baptizante quid egerit. Ubi videt juxta Ecclesiæ ritum cuncta constare, cum consilio clericorum statuisse traditur, illi Baptismum non debere iterari, sed adimpleri ea quæ a sacerdotibus mos est. Athanasium vero et illos pueros, vocatis parentibus, sub Dei obtestatione tradidit suæ ecclesiæ nutriendos. Et cum Athanasius parvo tempore sufficienter fuisset instructus, traditus est a parentibus sacerdoti Christi, tanquam alter Samuel in templo nutriendus. Unde et ab eo pergente ad patres in senectute bona, ad portandum post se ephod sacerdotale deligitur. Ita Rufinus, et alii historici.

Hic ergo existimo quodam spiritus instinctu speciali, episcopum Alexandrum agnovisse (divina quadam providentia ad altiora in Athanasio fundamentum jacente) rem hanc rite gestam fuisse, unde noluit iterari Baptismum. Nam alias saltem sub conditione videbatur iterandus, nec aliter judicaretur, si quid simile nunc contingeret, nisi alia revelatio adesset,

Inquirit divus Thomas an angeli possint sacramenta ministrare. Respondet primo ministrum oportere esse hominem, quia sacramentorum minister est minister Christi, ut homo est, cui sic conformantur in natura homines, non angeli.

Unde et in Scripturis hominibus speciatim ministerium committitur. Quapropter et Apostolus dicit: *Omnis Pontifex ex hominibus assumitur, ut offerat dona et sacrificia.* Cum autem ministerium sacramentorum etiam pontificis et sacerdotis munus concernat, hominibus a Christo commissum dici debet, non vero angelis.

Respondet secundo: Si tamen constaret aliquod sacramentale ministerium per angelos factum, ratum habendum esse, eo quod id fieret ex voluntate divina, qui sicut virtutem non alligat sacramentis, quin possit sine illis effectum eumdem conferre, ita nec ministris, quin etiam possit angelis virtutem eamdem communicare.

Sic frequenter legimus angelos sacram Eucharistiam ministrasse. Sanctus Onuphrius, confessor, servus Dei per annos sexaginta in solitudine vastissima Ægypti mansit incognitus. Ex quibus triginta annis usus fuerat solis palmæ fructibus, et herbarum radicibus pro cibo; aliis vero triginta pane cœlico sibi per angelum ministrato, ubi multas diaboli insidias perpessus fuit, quas tamen Dei gratia superavit. Dicitque Paphnutius abbas, qui desertum illud circuiens, illum reperit, singulis dominicis diebus angelum sacram Eucharistiam detulisse.

Sanctus Bonaventura, cum adhuc junior scrupulis angeretur, et præ humilitate diu abstinuisset a sumptione sacratissimi sacramenti, existimans se indignum, angelus Domini particulam consecratæ hostiæ ejus ori immisit, quam de manu celebrantis acceperat. Sic respexit Deus humilitatem servi sui, et hoc singulari beneficio indicavit, amovere ipsum debere omnem scrupulum, et frequentare hoc divinum sacramentum, ut familiarius cum suo creatore conversaretur.

Beatus Stanislaus Kostka, Societatis Jesu, nobilissimus adolescens Polonus, devotionem ferventem concepit erga sanctam

Barbaram, in cujus vita legerat, illi devotos sine sacra Eucharistia ex hac vita non migrare. Confessus ergo est die sacro sanctæ Barbaræ, et communicavit, supplicans ut illius intercessione, cum ex hac vita illi migrandum esset, sine Viatico non discederet. Cum igitur desperata esset a medicis valetudo, vidit duos angelos sacramentum sibi deferre, et ex manibus illorum illud suscepit, sancta Barbara assistente.

Admirabilius est quod de beato Amphilochio, Iconii episcopo, refert Nicephorus, libro II *Hist.*, capite 20. Hic cum vitæ et doctrinæ gratia emineret, misit Deus ad eum angelos, qui mystica et arcana benedictione, ad episcopalem eum dignitatem consecrarent. Paulo vero post venere episcopi ut eum eligerent et ordinarent. At ubi ex ipso agnoverunt ab angelis Dei consecrationem accepisse, data de tam sacra et divina gratia Deo gloria, ut Pontificem Dei, et Evangelii præconem, ac fidei defensorem, cum timore reverenter admisere, et solita salutatione atque osculo impertito, ea quæ episcopalis functionis sunt, administrare permiserunt.

Refert quoque de Einolpho puero Cæsarius, angelum anima jam egrediente, ipsum sacro oleo inunxisse, eo quod ei sacramentum Extremæ-Unctionis datum non fuisset. Vide Cæsarium, lib. XII, cap. 37.

Sed hæc plane extraordinaria esse novimus; non est tamen infrequens divinæ providentiæ, ut mediantibus angelis procuret suis electis sacramentorum gratiam, sed tamen per ministerium eorum qui ad id sunt deputati. Sic rapuit angelus Philippum, ut eunuchum Candacis reginæ baptizaret. Similiter angelus Cornelium centurionem mittit ad Petrum, ut ab eo baptizetur. Sic et angelus, post martyrium beati Lamberti, patroni nostri, baculum ejus pastoralem et stolam Romam ad Sergium Pontificem defert, ut ad limina apostolorum beatus Hubertus peregrinus, successor ejus inauguraretur.

Denique Honoratus, episcopus Vercellensis, angelica voce ter admonitus fuit ut ad beatum Ambrosium cum morte jam conflictantem accurreret, eique sacrum viaticum præberet; quo sumpto formatis in crucis similitudinem manibus, orans animam Deo reddidit.

Sed iterum quæres an beatæ animæ possint sacramenta ministrare. Videri enim potest respondendum esse affirmative, quandoquidem adhuc in illis sacramentalis character permaneat.

Negativa tamen responsio verior est, tum quia non sunt homines, tum quia sacramentalis character non sufficit sine organo corporeo, quo vox aut alia vitalis actio ad sacramentum necessaria exerceatur. Si corpus resumerent, tunc probabiliter dicimus posse. Hæc tamen intelligenda sunt secundum ordinariam institutionem sacramenti; nam loquendo de extraordinaria voluntate Dei, idem dicendum quod de angelis, cum virtus divina operari possit gratiam per quoscumque voluerit ministros.

Hinc supra retulimus ex Ribadeneira et aliis, anno 1120 venisse Joannem, patriarcham Indorum, et narrasse Calixto Pontifici, cardinalibus, aliisque prælatis in consistorio publice, qualiter sanctus Thomas apostolus omni anno communicet populum ibi manu sua, dignis Eucharistiæ sacramentum porrigens, quam etiam retrahit ab indignis.

Refert etiam Baronius templum in memoriam sancti Petri, Londini ædificatum a Seberto nepote regis Ethelberti, per sanctum Augustinum conversi, ab ipso beato Petro consecratum fuisse, nocte ejus consecrationem præcedente, ut viro cuidam pio indicatum fuit. Unde et episcopus mane ingrediens invenit pavimentum alphabeti utriusque inscriptione signatum, et parietem oleo sanctificationis bis senis in locis linitum, cum totidem cereis et crucibus.

PROPOSITIO II.

In ministro requiritur intentio, non tamen necessario bonitas aut fides.

Primo, quantum ad intentionem, definitum est in Tridentino qualis requiratur, dum disertis verbis pronuntiat: « Si quis dixerit in ministris, dum sacramenta conficiunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit.» Ratio est, quia sacramentorum ministri non sunt quasi nudi internuntii litteras deferentes, sed tanquam dispensatores vicem Christi et Ecclesiæ gerentes, ex potestate sibi commissa, et arbitrio suo concredita.

Ideoque debent habere voluntatem et intentionem perficiendi et exequendi potestatem sibi commissam, hoc est, sacramentum administrandi, sive faciendi quod Christus instituit aut quod Ecclesia facit, vel sub simili aliqua et æquivalenti ratione. Hinc sacerdos qui nonnisi joco et simulate omnia faceret, sine intentione prædicta non consecraret, aut absolveret, aut baptizaret. Sicut nec sacerdos qui in ebrietate, judicio rationis totaliter absorpto, aliquem absolveret, aut verba consecrationis supra panem referret, censeretur valide absol-

vero aut consecrare. Voluntas enim humana rationalis in tali deficeret, quæ sacramento necessaria est, eo quod potestas administrandi sacramentum data sit homini, ut homo est, sive ut ea utatur per humanam et rationabilem voluntatem, et non solum per vim aliquam imaginativam, qualiter perfecte ebrio posset contingere, aut dormienti.

Adverte vero intentionem distingui a theologis in actualem et virtualem. Actualis in hoc consistit, quod actu eliciatur voluntas faciendi sacramentum eo tempore quo exterius fit. Virtualis est, quando initio actionis cum minister se incipit applicare ad faciendum sacramentum, præcedit aliqua actualis voluntas, a qua inchoatur actio, et in progressu perficitur, licet actu non perseveret, sed tantum virtute. Hæc intentio sufficit, secundum communem sententiam.

Nam si semper requireretur actualis, omnia plena forent scrupulis, et obligaremur quasi ad impossibile. Nam mens hominis adeo lubrica est, ut cogitationem diu in una re tenere non possit.

Hinc sequitur sufficere, si minister proposuit actu baptizare, absolvere, consecrare et ex vi hujus propositi humano more se applicet ad agendum, licet postea in ipsa actione distrahatur, nec cogitet quid faciat. Sic satis est ut sacerdos, dum se induit, habeat animum consecrandi panes sive formulas ad id allatas, et ad hoc ante se positas, licet tempore consecrationis non recordetur nisi illius quam habet præ manibus.

PROPOSITIO III.

Sicut in ministro, sic et in suscipiente aliqua requiritur intentio et consensus si sit adultus.

Requiritur scilicet in adultis voluntas aliqua, aut actualis, aut virtualis, aut saltem interpretativa recipiendi sacramentum. Hæc est doctrina communis theologorum, estque definitum ab Innocentio papa, quod is qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem suscipit sacramenti. Hoc enim ad suavem Dei spectat providentiam, ut nullus adultus per sacramenta consecretur, sine prævio consensu, sicut nullus illorum justificatur absque prævio consensu.

Strictius tamen loquuntur theologi de voluntate in ministrante quam in suscipiente; nam quantum ad sacramentum Extremæ-Unctionis, sufficere docent voluntatem, qua unusquisque fidelis pœnitens ac dispositus vult frui omnibus remediis a Christo institutis, et cupit sibi applicari, si illis eguerit. Similiter in Baptismo et Pœnitentia, licet requiratur voluntas quæ fuerit quandoque expressa, tamen si homo post illam incidat in ægritudinem, somnum, amentiam, poterit absolvi aut baptizari. Quæ non sufficerent in ministro; nam, licet voluerit antea baptizare aut absolvere, si tamen post superveniret ebrietas, somnus, amentia, ebriusque, aut amens, aut dormiens baptizaret, non judicaretur valide baptizasse aut absolvisse. Ratio discriminis esse potest, quia minister est principium morale efficiens sacramentum, unde intentio in eo requiritur, ut principium et forma exterioris actionis, quæ humana ac rationali voluntate fieri debet; at in suscipiente tantum illa requiritur intentio, quæ sit quædam dispositio, ut sit subjectum capax, sive non repugnans sacramento, ad quod sufficere censetur interpretativa illa voluntas, quæ censetur esse in amente et dormiente, qui priorem voluntatem non revocavit.

Seria tamen, et non simulata aut delusoria voluntas est necessaria; quia Deus non irridetur, aut ejus sacra, quinimo illusores non sinit innocuos aut impunitos. Talis illusoria voluntas fuisse videtur in Radbodo rege, sive principe Frisonum, de quo ex multis historicis Baronius, anno Domini 719, et Surius 20 martii. Hic cum ad percipiendum Baptisma imbueretur, percunctabatur a sancto Vulfrano, episcopo, ubi esset major numerus principum et nobilium gentis Frisonum; an in illa cœlesti regione quam per Baptismum promittebat, an in tartarea quam dicebat regione? Cui ille: Noli errare, princeps inclyte, apud Deum certus est numerus electorum. Prædecessores tui sine Baptismo decedentes, certam damnationis subiere sententiam.

Hæc audiens ille incredulus, qui jam ad fontem processerat, pedem retrahit, dicens se non posse carere consortio prædecessorum, et cum parvo pauperum numero residere in illo cœlesti regno; quin potius non futurum facile novis dictis assensum præbere, sed se mansurum in iis quæ tanto tempore cum omni Frisonum gente servarat. Sic infeliciter recessit, beato episcopo ei interminante damnationem æternam, cui multi Frisonum credentes baptizabantur. At postea tamen dux Vuillebrordum, doctorem et episcopum præfatæ gentis, accersiri jubet, ut ejus consilio et doctrina, si cum Vulfrano concordaret, fieret christianus. Verum, quia in malevolam animam non introit sapientia, et ad

tentandos sanctos antistites hæc loquebatur, non meruit obtinere quod stricte quærebat. Cum ejus legatum suscepisset Vuillebrordus, respondit : « Quia prædicationem sancti fratris nostri Vulfrani dux vester contempserit, quomodo meis obsecundabit dictis ? Nam hac nocte vidi illum in visu catena religatum ignea, ita ut certum sit illum jam damnationem subiisse æternam. » Cumque iter carperet, quod ad ducis damnati palatium ducebat, nuntiatur ei ipsum sine sacramento Baptismi jam mortuum esse.

Aliter plane et felicius contigit martyri Genesio. Hic sub Diocletiano mimus erat, et mimicæ artis magister. Cum ergo vellet Diocletiani s de mysteriis christianis ludum exhii eri, Genesius in medio theatri quasi æger decumbens se baptizari deposcit, christianumque se velle mori asserit. Evocatus ergo est presbyter, exorcista, qui ei adstantes interrogant quid vellet. At ille interius inspiratus : « Gratiam, inquit, Christi consequi cupio, per quam renatus, liberer a ruina iniquitatis meæ. » Cum ergo sacramentorum mysteria complevissent, et vestibus albis esset indutus, veluti per ludum militibus raptus, et ad similitudinem sanctorum martyrum de Christi nomine discutiendus, imperatori fuisset exhibitus, stans in editiori loco, ita concionatus est : « Audi, imperator, et omnis exercitus, sapientes, et populi hujus urbis : in tanta derisione christianos habui, ut ex eorum sanctificatione ludum vobis vellem exhibere. At ubi me aqua nudum tetigit, et interrogatus credere me respondi, vidi super me manum cœlitus venientem, et angelos Dei radiantes juxta me stetisse, qui omnia facinora a juventute commissa, recitarunt de libro, et dixerunt mihi : Aqua hæc delet omnia ista quæ te fecisse cognoscis, quæ mox in ipsa aqua laverunt, et me ipsumque librum nive candidiorem postea ostenderunt. Nunc ergo, imperator, et vos, populi, credite Christum verum Deum, et per ipsum nos ad indulgentiam posse pertingere. »

Indignatus est vehementer Diocletianus, unde præfecto traditus, fustibus crudelissime cæsus est. Dein equuleo suspensus, et ungulis laceratus ac lampadibus inflammatus. At in fide persistens, dicebat : « Non est rex præter Christum, pro quo si millies occidar, ipsum mihi de ore, ipsum de corde non poteritis auferre. Sic martyrii palmam capitis obtruncatione promeruit.

LECTIO VIII.

DE MALIS MINISTRIS.

1. Docet malos ministros rite conficere sacramentum.

2. Novum peccatum incurrere indigne ministrando.

PROPOSITIO PRIMA.

Malitia ministri non tollit virtutem sacramenti.

Primo quidem ex Scripturis id declarari potest, quæ satis indicant ministros in sacramentis agere in virtute Christi, et ideo si utantur ea materia et forma quam Christus instituit, non impedire suæviliæ improbitate effectum ipsius gratiæ, quam Christus per ipsos tanquam instrumenta producit. Sic Apostolus dicit : *Quid est Apollo? Quid vero Paulus? Ministri ejus cui credidistis, et unicuique sicut Dominus dedit : Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus incrementum dedit; sed neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*, quasi dicat : Ego per Evangelii prædicationem fidei semina jeci in cordibus vestris. Apollo deinde superveniens, hanc fidei plantam medio baptismate rigavit. Deus autem fecit, ut hæc planta radicem firmam agens germinaret, cresceret, ac fructum ferret.

Sicut ergo plantæ nihil obest plantantis aut rigantis improbitas, et semini modo nihil nocet, quod sordidis manibus seminetur ; modo terra sit disposita, rosque cœli ac solis desuper radii accedant ; ita nihil nocet ministrantis culpa illi qui Christo per ejus ministerium inseritur ; quia semen gratiæ non ab illo, sed a Christo per ejus ministerium in corde seritur, a quo vim habet germinandi, crescendi, fructificandi : « Baptismus Christi, inquit Augustinus, et per adulteros, et in adulteris sanctus est, quamvis illi sint impudici et immundi ; quia ipsa ejus sanctitas pollui non potest, et sacramento suo divina virtus assistit. An vero solis vel lucernæ lux, cum per cœnosa diffunditur, nihil inde sordium contrahit, et baptismus Christi potest cujusquam sceleribus inquinari. » Aliam iterum similitudinem idem declarat Augustinus. « Scio, inquit, quia lapis ex aqua fructum ferre non potest, et per lapideos canales aqua transit ad areolas, et in canali lapideo nihil generatur, sed hortus plurimum affert fructum. Spiritualis vero virtus sacramenti, ut lux pura ab illuminandis recipitur, sed cum per immundos transit, non inquinatur.

Altera Scriptura idem confirmans, est illa Joan., 1: *Super quem videris columbam, hic est qui baptizat.* Ubi iterum significatur effectum Baptismi non tam a ministrando pendere, quam ab ipso Christo, per columbam, descendentem a Patre, auctorato et velut inaugurato. Per quam columbam, dicit Joannes, quamdam in Christo proprietatem talem futuram, ut quamvis multi ministri baptizaturi essent, sive justi, sive injusti, non tribueretur sanctitas Baptismi, nisi illi super quem descendit columba, de quo dictum est: *Hic est qui baptizat, Paulus baptizet, hic est qui baptizat.* Ita explicat beatus Augustinus, tract. 6 *in Joan.* Cui conforme est quod dicit sanctus Ambrosius (Prologo in libros de Spiritu sancto): « Non mundavit Damasus, non mundavit Petrus, non mundavit Ambrosius, non mundavit Gregorius: Nostra enim sunt servitia, sed tua, Domine, sunt sacramenta. Neque enim humanæ opis est divina conferre, sed tuum, Domine, munus est et Patris.

Ex his collige, a meliori ministro per sacramentum non conferri ampliorem gratiam quam ab improbo, si æqualis sit suscipientis dispositio; quia gratia sacramentalis non a ministro pendet, sed a Christo, qui ex certa et statuta lege definitam gratiam confert per sacramentum, quam ex sola sua voluntate aut prædestinatione non auget (ut aliqui dixerunt), nec ex merito solo ministri, sed solum ob perfectiorem dispositionem suscipientis, sciens cui dispositioni qualis gratia correspondeat. Hinc parvulos omnes æqualem sacramenti gratiam recipere existimo, cum nulla in ipsis sit inæqualitas. Et hoc quidem intelligendum secundum legem Dei ordinariam; nam sine dubio per speciale miraculum, Deus ex voluntate sua parvulo etiam ab ortu maximam gratiam per sacramentum Baptismi conferre potest, cum etiam sine sacramento possit.

Hinc in vita sancti Juliani episcopi legimus, cum aquis Baptismi tingeretur, suavissimam a multis fuisse auditam angelorum harmoniam decantantium: « Hodie natus est infans, qui parem sibi non habet in gratia. » Testis est Ribadeneira, in vita ejus, 28 januarii.

Super verticem quoque sancti Modesti patriarchæ (ut refert Raderus, in *Viridario*), cum baptizaretur, visa est columna ignea descendere atque consistere. Ac in nativitate B. P. N. Caroli Borromæi visus est fulgor cœlestis, radio solis similis, duabus horis ante ortum solis cubiculum, in quo nascebatur, contegens. Quæ omnia prodigia, vel gratiam significant amplissimam jam ab ortu et Baptismo his pueris speciali Dei favore infundi; vel certe a Deo electos esse ad amplissimam gratiam suo tempore per media ordinata illis conferendam, ut cæteris prælucere queant. Dico per media ordinata, licet enim ex divina prædestinatione oriatur, quod unus majorem gratiam recipiat quam alius, id tamen secundum ordinariam Dei legem non fit, nisi per media congrua, et ad eum effectum accommodata, et ita suavis Dei providentia postulat ac perfectæ prædestinationis ratio. Unde, sicut non dicimus ratione prædestinationis unum sine Baptismo salvari, alium cum Baptismo; ita nec ordinarie verum est, ratione prædestinationis eumdem Baptismum uni majorem gratiam conferre, quam alteri æqualiter disposito.

Quod vero etiam ministri major vel minor bonitas sacramenti effectum non variet, diserte asserunt sancti Patres. Audi Gregorium Nazianzenum: « Ne dicas: Baptizet me episcopus, atque is quidem metropolitanus, non enim locorum est gratia, sed spiritus. Nec dicas: Baptizet me saltem presbyter qui cælebs sit, qui pietatis aut continentiæ laude floreat; tibi quivis ad purgationem satis idoneus est. Tu qui curationis indiges in judicem judicium ne arripe, nec eorum a quibus purgaris, dignitates excute, nec inter genitores delectum habe. Est quidem alius alio præstantior, vel inferior, te autem quivis est superior. Sint duo annuli, alter ferreus, aureus alter, ambo eamdem imperatoris imaginem insculptam habeant, ac cereo imprimant, quid hoc signum ab illo differet? Agnosce, si potes, utrum e duobus signis aureo annulo, utrum ferreo expressum sit. Sic tibi omnes, qui baptizandi munere funguntur, idonei habeantur. Quamvis alius alium vitæ probitate antecellat, eadem tamen Baptismi vis est. » Hæc ille.

In eamdem sententiam audi divum Augustinum: « Novit Dominus qui sunt ejus, diversarum gratiarum sunt, non omnes paria merita habent, sunt alii aliis sanctiores. Cur igitur si unus a sancto baptizetur, alius ab altero inferioris meriti, inferioris gradus, inferioris vitæ, unum tamen et par et æquale est, quod acceperunt, nisi quia: Hic est qui baptizat? Eodem modo loquendum de aliis sacramentis. » Unde de Eucharistia loquens idem Augustinus sic ait: « Intra catholicam Ecclesiam in ministerio corporis et sanguinis Domini, nihil a bono majus, nihil a malo minus perficitur sacerdote; quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur Creato-

ris, et virtute Spiritus sancti. Et sicut qui baptizat Christus est, ita ipse est qui per Spiritum sanctum suam efficit carnem, transfundit vinum in sanguinem. Credendum enim est quod in verbis Christi sacramenta conficiuntur, cujus prius creantur imperio, ejus utique verbo recreantur ad melius.» Ita citatur ex Augustino, I, q. 1, c. *Intra.*

Non est tamen hic negandum quod, licet effectus sacramenti non detur ob meritum ministri, sed Christi, posse tamen ministrum de congruo mereri, et impetrare aliquid ultra effectum sacramenti, per orationem, quam specialiter fundit pro suscipiente, ita ut quandoque majorem ei de congruo impetret dispositionem. Et propter hoc meritum de congruo, quod in gratia et sanctitate impetrantis fundatur, potest quis requirere sacramenti ministerium, vel missæ celebrationem, ab uno potius quam ab altero ministro, non dubitando tamen de virtute ejus, a quolibet procedat ministro.

Tertia Scriptura doctrinam datam confirmans est illa Matth., XXIII: *Super cathedram Moysis sederunt scribæ et pharisæi; omnia quæ dixerint vobis servate, secundum opera eorum nolite facere.* Manet ergo in malis potestas jurisdictionis, consequenter manet et potestas ordinis, cum eadem sit ratio, et sic valida sunt quæ ab utraque potestate in illis procedunt. Hac Scriptura utitur divus Augustinus, ut eamdem doctrinam confirmet, tract. 5 *in Joan.*, ubi sic dicit: « Quid tibi facit minister malus, ubi bonus est Dominus? Sint ministri justi, si volunt; si autem noluerunt justi esse, qui super cathedram Moysis sedent, securum me fecit magister meus. Quomodo securum me fecit? Scribæ, inquit, et pharisæi super cathedram Moysis sedent, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt nolite facere. Si fuerit minister justus, computo illum cum Paulo, computo cum Petro. Si fuerit superbus, computo illum cum Zabulo, sed non contaminatur donum, quod per illum fluit purum. Baptisma quod dabatur a Paulo et a Petro, Christi est; et quod datum est a Juda, Christi est; dedit Judas, et est baptizatum post Judam; dedit Joannes, et baptizatum est post Joannem. Non Judam Joanni, sed Baptismum Christi etiam per manus Judæ datum, Baptismo Joannis etiam per manus Joannis dato, recte proponemus.» Hæc ille. Itaque in sententia scripturæ allegata, duo facit Christus, quia et ipsos reprehendit sacerdotes, quod aliter docendo, aliter vivendo, seipsos mutuo quodam eloquio condemnent; et simul tamen monet populos, ne eorum auctoritatem et ministerium vilipendant aut respuant. Ad prius respiciens, divus Chrysostomus, explicans illum locum, sic alloquitur sacerdotes: « Multi sacerdotes et pauci sacerdotes, multi nomine, pauci opere, quia cathedra non facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram; non locus sanctificat hominem, sed homo locum. Qui bene sederit super cathedram, honorem accipit ab illa; qui male, injuriam facit cathedræ. Judicio enim sedes: si bene vixeris et docueris, omnium judex eris; si autem bene docueris et male vixeris, tui solius. Nam bene vivendo et bene docendo, populum instruis quomodo debeat vivere. Bene autem docendo et male vivendo, instruis Deum quomodo debeat te condemnare.» Hæc ille. Ad posterius respiciens divus Gregorius sic quæritur: « Multi sæcularium, cum plus sacerdotis vitam quam suam discutiunt, in contemptum divinorum sacramentorum incurrunt. Magna trabe habentes vulneratos oculos, eamque negligentes, festucam tenuem in aliorum oculis conspiciunt, quam dum incaute festinant avellere, in erroris foveam dilabuntur; minus considerantes, quod eos sacerdotum vita non læderet, si humiliter bonis sacerdotum monitis aures accommodarent. Sed dum hypocritarum more, plus illorum famam quam propriam vitam, vel vitæ negligentiam dijudicant, spernunt sancta monita et spiritualia dona. Unde fit ut non solum ab eis dicta respuunt, sed quod est deterius, divina etiam mysteria contemnunt.» Hæc Gregorius, et habentur 1 q., c. *Multi.*

Patet igitur tum ex Scripturis, tum ex sanctis Patribus, quomodo sacramenti valor et gratia non dependeat a bonitate, vel malitia ministri. Imo et hic admiranda est et benedicenda divina bonitas, quæ cum omnes ministros malos ab Ecclesia potuisset repellere, imo igni absumere, tam impure tractantes tam pura mysteria, et decernere, ut nihil efficerent cum conscientia impura accedentes, id tamen noluit ob nostram utilitatem, sed voluit esse firmissimum id quod agerent; et ideo non minus eum adoramus inter manus sanctorum Petri aut Pauli. Cur ita, o Domine, decrevisti nisi propter nos, ne facile perturbaretur Ecclesiæ tuæ regimen, ob incertitudinem quam haberemus frequentissime de vita et justitia ministrorum, et consequenter de sacramenti valore et effectu? Nullum nobis voluisti offensionis lapidem relinquere, aut petram scandali, in quam impingeremus. Hæc vero petra esset scan-

rem, dum ait: *Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cœlo: dixi vobis: Non sum ego Christus, sed missus sum ante illum; qui de cœlo venit, super omnes est.*

Confirmantur hæc ex illis quæ asserit Evodius, episcopus Antiochenus, apud Nicephorum, libro secundo, capite 3. Asserit quod Christus manibus suis Petrum tantum baptizarit; Petrus Andream et filios Zebedæi, Jacobum et Joannem; illi denique reliquos apostolos. Septuaginta autem discipulos Petrus et Joannes baptizarunt. Eadem de Petro a Christo baptizato testatur Clemens, addens Petrum baptizasse Andream et Joannem, illos vero baptizasse reliquos. Hæc autem omnia dico peracta fuisse ante passionem Christi, quia non est verisimile Christum dedisse Eucharistiam non baptizatis, aut non baptizatos ordinasse sacerdotes; ordinati autem sunt apostoli ante passionem, Eucharistiamque receperunt.

Quapropter non assentior divo Chrysostomo dicenti apostolos non fuisse baptizatos ante diem Pentecostes. Opponi potest quod Joannis VII dicatur: *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.* Ex quo loco posset quis colligere, vel apostolos ante Christi ascensionem aut resurrectionem necdum fuisse baptizatos, vel saltem Baptismum non tribuisse Spiritum sanctum ante illa, prout videntur indicare aliqui ex antiquis Patribus, inter quos Rupertus, Theophylactus, Chrysostomus. Sed dicendum ibi sermonem esse de visibili Spiritus sancti effusione, quæ in die Pentecostes facta est, quando de ventre, sive de intimis apostolorum sensibus flumina quædam Spiritus sancti fluere incœperunt. Taliter ergo non fuit Spiritus datus, nisi postquam Jesus fuit glorificatus, quamvis datus fuerit sufficienter ad remissionem peccati et effectum Baptismi.

Sed dices: Numquid Baptismus omnem vim habet ex passione Christi? Quomodo igitur ante passionem esset institutus? Respondeo passionem Christi prævisam potuisse dare vim sufficientem Baptismo ad justificandum; nam etiam ex vi passionis prævisæ, et sanguinis Agni effundendi, justificati fuerunt quicumque in Veteri Testamento justi reperti sunt. Et propterea dicitur *Agnus occisus ab origine mundi,* quia ejus mors et passio prævisa fuit, et efficaciam habuit ab origine mundi ad sanctificandos fideles. Hoc tamen adverte, quod Baptismus ante Christum passum non aperiret regnum cœlorum, eo quod necdum plene Christus satisfecisset, nec debitum totius naturæ plene persolvisset quod in passione peractum fuit. Divino itaque decreto sancitum erat ut Christus, peracta satisfactione, et perfectæ redemptionis nostræ pretio oblato, primus per proprium sanguinem in Sancta introiret.

Collige ergo ex dictis formam materiamque Baptismi ex eo tempore designatam fuisse, quo Christus fuit baptizatus, ut communior Patrum sententia decernit; et Christus tunc solemniter inauguratus, Baptismum quo sua membra reddimur, ac in filios adoptamur, instituit. Tunc itaque aqua in materiam designata fuit, quia, ut ait divus Ambrosius: « Baptizatus est Dominus, non mundari volens, sed mundare aquas, ut ablatæ per carnem Christi, quæ peccatum non cognovit, baptismatis vim haberent, hoc est, ut aptæ essent et designatæ ad Baptismum. Hoc ipsum est quod asserunt alii Patres, dum dicunt Christum contactu suo aquas sanctificasse, sive virtutem regenerativam aquis contulisse; quæ virtus non est qualitas aliqua aquis impressa, sed est deputatio et moralis quædam consecratio, per quam aqua deputatur, ut materia, ad usum effectumque Baptismi. Designata forma fuit, ut supra dixi, in apparitione illa totius Trinitatis, in cujus invocatione forma consistit. Denique effectum Baptismi ibidem designatum manifestum est. Nam adoptio in Dei filiationem designata est per vocem Patris attestantem Christum, qui tunc baptizabatur, esse Filium suum, simulque nos per Baptismum in filios elevari, et reddi conformes imaginis Filii sui. Apertio quoque regni cœlestis, quæ est alter effectus Baptismi, designata est per cœlum tunc Christo Baptizato apertum. Denique abundans Spiritus sancti gratia, quæ per Baptismum in animam descendit, significata fuit per columbam, quæ ibi apparuit. Est enim illa symbolum Spiritus sancti, candoris ac puritatis interioris quam ille operatur in nobis. Vide quæ diximus *in Horto pastorum,* lib. I, tract. IV, lect. 2, prop. 1.

Cæterum, licet tunc Baptismum institutum dicamus, tamen non fuit in præcepto antequam Christus misit apostolos in universum orbem post suam resurrectionem. Imo non obligavit ante sufficientem Evangelii promulgationem, ut colligitur ex concilio Tridentino dicente, « Post Evangelium promulgatum, neminem justificari sine Baptismo. » Quod intelligendum est de solemni promulgatione toti orbi facta, quæ quidem solemnis promulgatio requirebat aliquod tempus sufficiens, ut posset notitia

ad omnes homines pervenire tanti remedii ad salutem necessarii; unde, licet prima promulgatio facta fuerit in die Pentecostes, tum per adventum Spiritus sancti, tum per tot signa et miracula tunc facta, tum per prædicationem divi Petri; illa tamen non fuit adhuc universalis, sive sufficiens pro universo orbe, quoadusque per apostolos tanquam legatos, variis in provinciis innotuit, et ideo nec ante fuit obligatoria.

PROPOSITIO III.

Formam Baptismi convenit scire non solum sacerdotes, sed et laicos et mulieres.

Ratio est quoad sacerdotes, qui sunt ex officio ministri ad baptizandum designati. Cum enim per Baptismum Ecclesiam ingrediamur, et jus acquiramus accedendi mensam dominicam, illorum est ad Ecclesiam et mensam illam nos admittere, quibus Ecclesiæ gubernaculum est commissum, corporisque dominici dispensatio et consecratio.

Quantum ad laicos, ratio est quia et illis jus competit baptizandi, ubi necessitas occurrerit. Hæc enim fuit benigna dispositio Christi instituentis hoc sacramentum ad salutem necessarium, ut neminem ab hoc ministerio excludi voluerit, nec laïcum, nec mulierem, imo nec hæreticum aut infidelem : si modo utatur forma debita, cum intentione faciendi quod Christus instituit, aut Ecclesia facit, ut ex decretis Ecclesiæ constat. Dico, si utatur forma debita; nam constat quandoque hæreticos formam pervertisse, et suo infecisse errore. Sic Ariani, cum non vellent Filium Patri æqualem, non utebantur eisdem verbis quibus catholici, sed quandoque, immutata forma, Filium significabant Patre minorem. Hinc Deuterius, Arianorum Constantinopoli Episcopus, anno Domini 509, ut ex Nicephoro et aliis refert Baronius, tom. 6, cum quemdam cui nomen Barbas baptizaret, ausus est dicere : « Baptizetur Barbas in nomine Patris, per Filium in Spiritu sancto. » Sed Deus ejus temeritatem manifestare volens, fecit ut statim aqua evanesceret e fonte baptismali, et impio cultui creatura denegaret. Unde qui baptizandus erat fuga se ex manibus hujus impii baptizatoris eripiens, miraculum hoc in ejus confusionem cunctis promulgavit. Nostro sæculo contingit aliud mirabile cuidam Calvinistæ. Hic volebat prolem recenter natam, a ministro calviniano baptizari more eorum; obstabat mulier, quæ catholica existens, ritu catholico prolem suam baptizari peroptabat. Igitur ille explorans occasionem, clam prolem a latere matris dormientis surripuit, et ad prædicantem suum attulit baptizandum. Prædicans, seu minister calvinista, volens baptizare, deprehendit prolem mortuam, et expostulat cum patre infantis, quod cum tali impostura illudere voluerit, asserens prolem emortuam. Ille inopinato casu consternatus clam domum revertitur, et uxore adhuc dormiente, puerum loco priore reponit, et discedit. Paulo post uxorem evigilantem invisens, inquirit quomodo valeat, quid agat infans. Illa, ignara rei gestæ, infantulum complexa patri exhibet, et optime valere dicit. Pater, stupefactus miraculo, abjurat hæresim, et catholicam fidem complectitur.

Quantum ad mulieres, cum illis frequentius contingat baptizandi occasio, eo quod periclitanti puero in partu soleant adesse, plane oportet eas de Baptismi forma et ritu instrui, etiam publice a pastoribus, sive in catechismo, sive in concione. Nam varios errores comperi per crassam ignorantiam committi, etiam ab illis quæ obstetricandi munere funguntur; quæ quidem ignorantia in ipsos pastores frequenter redundat. Multæ reperiuntur baptizasse sola hac forma : *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti,* non addendo *Ego te baptizo.*

Cum quidam doctor theologus præclare concionatus fuisset, accessit mulier quædam ad illum, et osculans ejus manum : « Benedicta, inquit, dies qua ego te baptizavi in nomine sanctæ Trinitatis et Virginis Mariæ, et omnium angelorum. Miratus ille rem plenius explorat, curatque se iterum baptizari, ut refertur ex sancto Vincentio a Valentia, *conc.* 2 in dominica tertia Quadragesimæ. Cum quadam vice diligenter examinarem obstetricem de Baptismo collato puero periclitanti, parte corporis extra uterum protensa, ipsam quidem reperi recte pronuntiasse formam, sed aliam mulierem aquam adhibuisse; existimabantque optime omnia esse peracta, cum tamen talis apud plerosque theologos dubius Baptismus haberetur.

Contigit et alia vice quamdam mulierem partu præeuntem carere obstetrice, attamen cum vicinæ accurrissent, et operam adhibuissent, partus editus fuit; at cum periclitari videretur de vita, rudes illæ mulieres offerunt eum matri baptizandum, dicentes eam plus juris habere ad prolem propriam baptizandam, quam habeant extraneæ. Sic mater eam baptizavit, cum aliæ id possent, et scirent formam, ignara, sicut illæ, de impedimento quod poterat contrahere cum marito, per cognatio-

nem spiritualem quæ oritur ex Baptismo.

Postremo quoque hoc jubilæo extranea quædam mulier ad me venit confessionis gratia, quæ quandoque obstetricis munere functa fuerat, et plures baptizarat, sed semper tertio repetita forma supra quemlibet baptizandum; putarat enim ignara mulier, quod sicut tertio puer aqua aspergitur, ita et ter formam repetendam esse.

Altera mihi quoque declaravit, quod quinquies, et amplius, eumdem puerum periclitantem baptizasset, ut tanto certior foret de Baptismo. Hæc omnia rememoro, ut pastoribus per pagos et rura habitantibus constet, plurimos in rudibus illis mulierculis defectus comperiri; et ut ritum modumque baptizandi frequenter inculcent, ne forte pueri salutis quandoque dispendium patiantur, ob earum ignorantiam.

Quæres an baptizati ab obstetricibus sint iterum sub conditione baptizandi, si post examen non inveniantur male baptizasse.

Respondeo, cum in hoc diversæ opiniones inter theologos, maxime recentiores, reperiantur, et diversæ diœcesis Manualia parochialia diversimode ordinent, recte quemlibet facturum, qui se loci et diœcesis suæ ordinationi accommodarit; ego postquam diligenter examinavi obstetricem, et præsentes mulieres, si invenio eam recte formam scire et pronuntiasse adhibita simul ab ipsa aqua, et hoc ipsum præsentes illæ mulieres dicunt se audere sub juramento asserere, recte, scilicet, ab ipsa pronuntiatam formam, nec tumultuario quidquam factum, non rebaptizo quia et nostrum *Manuale Leodiense* ordinat non rebaptizandum.

Allegant alli, etiam inter obstetrices quandoque repertas fuisse sagas Satanæ ministras, sine debita intentione baptizantes, quin potius infantes dæmoni voventes.

Respondeo : Id quidem esse potest. An tamen sufficiens fundamentum ad rebaptizandum universim baptizatos a mulieribus ? Annon etiam et pessimi ministri reperiuntur, de quorum intentione potest suspicio oriri ? Scio ego ubi contigerit sacerdotem ob vindictam et odium in parentem baptizasse ejus puerum sine intentione. Annon et inter illos aliquando magiæ addicti reperti sunt ? Nec tamen ideo ordinarie Baptismus repetendus, etiam flagitiosissimis datus.

LECTIO IV.

DE SUSCIPIENTIBUS BAPTISMUM.

1. Docet etiam parvulos esse Baptismi capaces.

2. Non posse infantes salvari nisi per Baptismum.

3. Baptismum sanguinis supplere Baptismum aquæ.

PROPOSITIO PRIMA.

Baptismi capaces esse parvulos, Scripturis conforme est, et Ecclesiæ traditioni.

Primo, pro hac re facit illud Matthæi XIX: *Sinite parvulos venire ad me, et nolite eos prohibere.*

Quibus verbis videtur Salvator redarguere nostri temporis hæreticos, anabaptistas, et similes erroneos, qui parvulos nolunt Baptismi capaces, et per consequens neque capaces esse salutis, qui eam non possunt assequi sine Baptismo.

Qui sunt igitur qui prohibent ad Christum venire parvulos, nisi qui similes comminiscuntur errores? Multi ad Christum veniunt, sed non omnes ab eodem, neque ab æque distante loco, et ideo non eadem via veniunt, qui enim jam baptizati sunt, et in fide christiana permanent, si per peccata mortalia a Deo recesserint, quanto plura aut majora commiserint, tanto magis elongantur. Sed si ad Deum redire voluerint, unicam habent viam, videlicet pœnitentiam. Si vero etiam per infidelitatem ceciderint aut hæresim, debet et fides jungi cum pœnitentia, per quam tanquam duplicem viam ad Deum veniant: parum enim eis prodesset pœnitentia sine fide, aut fides sine pœnitentia. Qui vero nullo peccato mortali sunt obnoxii, sed solum propter originale elongati sunt a Deo, sicut parvuli, unicam habent viam ipsum Baptismum, per quem debent renasci, et filii Dei fieri, hæredes vitæ æternæ, et capaces regni. Prævidens ergo Salvator quosdam futuris temporibus venturos, qui hos pueros renasci prohiberent, et sic participes esse regni, dicit: *Sinite parvulos venire ad me; talium enim est regnum cœlorum.* Ubi, licet historice loquatur discipulis adhuc ignaris, impedientibus parvulos Christo offerri, ut ab ipso benedicerentur; tamen generaliter redarguere censetur in hoc ipso facto, omnes qui quacumque de causa negaturi forent parvulis jus ad regnum, jusque veniendi ad Christum. Unde et de facto parvulos amplectitur, illis benedicit, illis manum imponit, ad illos regnum pertinere asserit.

Et advertendum est quod non dicat parvulis, sicut adultis : *Venite ad me*, quia id propria voluntate et propriis pedibus facere non poterant, sicut adulti, qui proprio utuntur arbitrio et propria fide, ut ad Christum veniant. Sed loquitur illis qui eorum curam gerunt, aut quorum adminiculo parvuli indigent, et præcipit : *Sinite parvulos ad me venire, et nolite eos prohibere ;* imo potius adjuvate et portate eos.

Nam manifeste Lucas de infantibus loquitur, et indicat ad Christum fuisse portatos, et ita non tam suis quam alienis pedibus appropinquasse. Itaque vos, o hæretici, nolite ita esse parvulis crudeles, quibus Christus ita benignus est; nolite eis remedium salutis denegare, quibus jus ad regnum asseritur : nolite perversa vestra doctrina benedictionem, quam Christus eis impertiri paratus est, denegare; nolite prohibere eos ad fontes Salvatoris accedere, pro quibus natus est parvulus, pro quibus et grandior est crucifixus Jesus Christus, inquit divus Joannes, ad salutem animarum nostrarum venit. *Per aquam et sanguinem, non in aqua solum, sed in aqua et sanguine.* Aqua proficit ad lavacrum, sanguis spectat ad pretium. Utrumque Christus fudit pro parvulis, ut in baptismate regenerarentur sanguine per aquam applicato, et spiritum acciperent adoptionis, et æternæ benedictionis. Nolite ergo eos prohibere ab hoc tam salutifero et efficaci regenerationis et renovationis lavacro.

Ecclesia, parvulorum illorum mater, attendens hæc verba Christi, non solum non prohibet eos ; sed et accommodat eis aliorum pedes, ut veniant ; aliorum cor, ut credant; aliorum linguam, ut fidem fateantur, et sic accedant ad gratiam baptismalem, ut si moriantur, ipsorum sit regnum cœlorum. Cum enim parvuli nec fidem habeant, nec propriam voluntatem, qua velint baptizari, omnia hæc tamen habent in patrinis, qui pro eis respondent *Credo, Volo, Abrenuntio.* Imo, si nullus adesset patrinus, ipsamet Ecclesia mater suam fidem et voluntatem eis communicat, quæ abunde sufficit, dicente divo Augustino : « Os maternum commodatur parvulis, ut sacris mysteriis imbuantur, quia necdum possunt corde proprio credere ad justitiam, aut ore proprio confiteri ad salutem. » Quod apta similitudine declarat divus Thomas, docens quod aliter nutriantur pueri, dum adhuc in utero, aliter dum jam nati sunt; quia nati alimentum trahunt de uberibus matris ore proprio; sed necdum nati recipiunt illud de ore matris. Mater enim proprio suo ore alimentum recipit, parvulus vero participat de illius substantia alimenti. Sic parvuli in Ecclesia antequam regenerati sint, sunt adhuc velut in matris parituræ utero. Sufficit ergo eos ex ore matris recipere id quod videtur necessarium ad Baptismum recipiendum; sive non habeant necessariam intentionem, aut voluntatem propriam, sed sufficit eis voluntas ipsius Christi et Ecclesiæ matris.

Quid enim ? numquid sine propria voluntate per voluntatem parentis sui Adæ, et matris Evæ damnationi sunt obnoxii ? Cur non ergo per Christi voluntatem, et Ecclesiæ, quæ mater est omnium viventium, ab illa damnatione possint liberari ? Gratis venundati estis, o parvuli, sine propria utique offensa, sine proprio demerito. Annon et gratis oportuit vos liberari ? Gratis utique, qui sine propria vestra dispositione, sine proprio merito. Minime tamen gratis, si pretium attendamus, quod obtulit frater vester Christus.

Hinc patet responsio ad anabaptistas nostros, et antiquos similes hæreticos, qui ideo negant parvulis Baptismum, quod non possint habere voluntatem et dispositionem ad illum ; et idcirco in ætate adulta volunt rebaptizari eos, qui in ætate infantili fuerunt baptizati ; hoc enim decernunt anabaptistæ. Imo neminem volunt baptizare ante ætatem triginta annorum, in qua Christus fuit baptizatus.

Cum tempore divi Bernardi similes errores quidam suscitassent, sic eis respondet Bernardus, sic insectatur : « Videte detractores, videte canes ; irrident nos, quia baptizamus infantes, quod oramus pro mortuis, quod sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum, et in utroque sexu festinant proscribere Christum, in adultis et parvulis, in vivis et mortuis. Hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, inde vero adultis ex difficultate continentiæ præscribentes.

« Quid enim si infans pro se loqui non potest, pro quo vox sanguinis fratris sui, et talis fratris, clamat ad Deum de terra? Adstat et clamat nihilominus mater Ecclesia. Quid tamen infans ? nonne et ipse videtur tibi inhiare quodammodo fontibus Salvatoris, vociferari ad Deum, suisque vagitibus clamitare : *Domine, vim patior, responde pro me.* Flagitat auxilium gratiæ, quia vim patitur ab origine. Clamat innocentia miseri, clamat ignorantia parvuli, clamat addicti infirmitas. Clamant hæc

omnia, sanguis fratris, fides matris, destitutio miseri, et miseria destituti. »

« Non ergo dicas, quia non habet fidem, cui mater impertit suam, involvens illum in sacramento, donec idoneus fiat proprio non tantum sensu, sed assensu evolutam puramque percipere. Numquid breve est pallium, ut non possit ambos cooperire? Magna est Ecclesiæ fides. Numquid minor fide mulieris Chananææ, quam constat et filiæ sufficere et sibi? » Hæc eleganter Bernardus, non solum sui temporis, sed et nostras hæreses elidens, hæreticosque perstringens.

Secundo, ad ejusdem rei probationem facit, quod Scriptura asserit integras familias tempore Apostolorum baptizatas fuisse; omnino autem verisimile est integris familiis etiam parvulos fuisse, et hos generalis locutio comprehendit. Sic *Act.*, XVI, baptizata est Lydia et domus ejus, custos carceris et omnis domus ejus; et 1 *ad Cor.*, 1, baptizata a Paulo Stephanæ domus.

Tertio, idem declaratur exemplo circumcisionis, quæ manifesta fuit Baptismi figura, teste Apostolo. Cum ergo parvuli in veteri lege, circumcisionis et consequenter salutis capaces fuerint, multo magis in nova lege Baptismi et salutis. Nam et lex gratiæ benignior et gratia ejus universalior; quapropter copiosa redemptio et sufficientissima providentia qua Christus unicuique providet juxta capacitatem suam, non sinit nos dubitare quin parvulis de remedio providerit.

Quarto, notissima est Ecclesiæ hac de re praxis notissima et ejus decreta de ea re in concilio Tridentino.

PROPOSITIO II.

Non potest parvulus aliter consequi salutem, quam per Baptismum aquæ vel sanguinis.

Quidam ex antiquioribus theologis, ex quadam commiseratione infantium, docuerunt quandoque eos salvari ex speciali Dei misericordia et gratia; puta si cum baptismus administrari cœpit, defectus aliquis essentialis superveniat in materia, vel forma, aut intentione ministri. Imo aliqui addiderunt, quando nullus est modus baptisandi, votum et desiderium parentum sufficere, aut oblationem pueri factam Deo signo aliquo exteriori, verbi gratia, signo crucis cum invocatione Trinitatis. Ita docuit cardinalis Cajetanus, in 3 p., q. 68, art. 3; cui favet Gerson in quodam sermone de Nativitate Virginis in Concilio Constantin., et Gabriel, in 4, d. 4, quæst. 3.

Verum communis doctorum sententia id reprobat, fundata in verbis Christi et Ecclesiæ praxi. Etenim Christus generaliter pronuntiat: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei;* quod etiam de parvulis intelligit apostolica traditio et Patrum auctoritas. Unde velle ea verba restringere, ut solum intelligenda sint, cum Baptismus possibilis fuerit, temerarium foret. Audi hac de re divum Augustinum: « Noli dicere, noli docere, infantes antequam baptizentur morte præventos, pervenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse catholicus. » Et iterum alibi: « Nulla ex nostro arbitrio (præter Baptismum Christi, salus æterna promittatur infantibus, quam non promittit Scriptura divina, humanis omnibus ingeniis præferenda. » Vides divum Augustinum illam etiam reprobare opinionem, quæ ex quadam pietate parvulis vellet salutem tribuere, absque reali baptismo. Vides et ipsum existimare à Scriptura sacra id alienum esse.

Attende quoque ipsius Ecclesiæ praxim. Non sepelit illa parvulum ullum sine Baptismo mortuum, in loco sacro. Numquid sepeliret, si existimaret eorum corpora quandoque ad gloriam suscitanda, aut animas quæ illa informarunt, salutis capaces esse? Nullam quoque pro eis precem fundit, aut oblationem facit, aut gratiarum actionem, satis significans nullam ipsius spem salutis superesse. Nec dicas durum videri parvulos illos absque culpa condemnari, cum nulla eis diligentia potuerit subvenire. Non enim sine culpa perire dicendi sunt, quos originalis culpa premit, et facit filios terræ, et ad massam damnationis pertinere. Quæ quidem originalis culpa non tollitur, nisi Christo per sacramentum incorporentur, et in secundo Adam vivificentur per lavacrum regenerationis. Non possumus aliter Scripturam interpretari, aut divinam amplificare bonitatem, quam Ecclesia a Spiritu sancto directa, nos sua docet auctoritate et notissima praxi. Peccasti ergo, o Adam, extendens manum ad lignum scientiæ boni et mali, in te erant positæ omnes voluntates parvulorum a te generandorum, quorum eras constitutus et parens et caput. Peccarunt ergo et ipsi in te tanquam in capite, et ecce nescientes bonum aut malum pereunt et condemnantur, nisi voluntate novi Adam novique capitis Christi, per sacramentum ab ipso institutum, ab hac condemnatione libe-

rentur. Ecce misericordia, quia judicium præcessit; si gratis sunt venditi per primum Adam, gratis in libertatem afferuntur per secundum, certo salutis remedio instituto; quod facillimum est, et maxime obvium. Quod si illis non applicetur hoc misericordiæ remedium, ecce remanet illis judicium : *Misericordiam ergo et judicium cantabo tibi, Domine.* Agnosco, laudo, et benedico bonitatem tuam in parvulis, quos vix hujusce lucis participes fecisti, ex utero matris suæ mortalis egredientes; et statim lucis gratiæ per Baptismum consortes reditos, etiam ad æternæ lucis et immortalitatis sortem facis pervenire, ex hac vita et luce mortali egredientes. Nempe hi de utero per uterum, in uterum transfunduntur : de utero genitricis suæ per partum egressi, per Baptismum in uterum Ecclesiæ matris transeunt, et per illum in uterum Ecclesiæ triumphantis illius, « quæ sursum est Jerusalem libera, mater nostra. » Hæc est mater, a qua maxime abest illud : *In dolore paries filios,* quia illos summo parit gaudio, imo gloriæ eos æternitati parit. Nullus ibi *Benoni*, filius doloris et tristitiæ; omnes ibi *Benjamin*, filii dextræ et lætitiæ a patre et matre merito sic vocati. Nullus ibi Cæsar, a cæso ventre matris, nullus posthumus, post mortem patris genitus; nulla colluctatio Esau et Jacob, quis prius egrediatur; quia pax et concordia summo in hoc utero æternitatis, aut in lætissimo sinu patris et matris hujus. Agnosco quoque, laudo et benedico justitiam, et judicium tuum, Domine, in aliis parvulis, quos hujus lucis usura vix frui dedisti, et quia baptismatis lavacro (quod illuminationis sacramentum est) lucis spiritualis participes fieri non potuerunt; eos morte superveniente, ad locum tenebrarum et regionem umbræ mortis relegasti. Hoc enim justo providentiæ tuæ judicio decretum est, ut propter unius delictum (in quo omnes peccaverunt) ad omnes condemnatio pertranseat, nisi sacramenti illos gratia expiarit et expurgarit. Nam omnes, si voluisses, etiam sine salutis remedio in illa damnationis massa relinquere potuisses. *Justus es, Domine, et rectum judicium.*

Confirmari potest assertio nostra, ex eo quod aliquando speciali miraculo, ob matrum vota, et virginis Mariæ intercessionem prolibus mortuis vitam reddiderit Deus, ut Baptismi, et consequenter salutis capaces redderentur. Quid enim aliud id significat, quam sine Baptismo carituras hasce proles spe salutationis? Innumera hic exempla possent subjici, pauca ex certioribus appendo.

Juxta Cameracum est sancti Hilarii vicus, cujus incola fuit Stephanus Morelius cum uxore Firmina; hæc ei prolem, non prolem peperit, anno 1228, mortua enim erat. In terra igitur profana de more sepelitur. At matri duplex luctus, et a morte prolis, et a tali morte quod non fuisset participeps Baptismi. Plangit igitur et se affligit, fiduciam tamen in beata Virgine ponens, eo quod solita foret annua peregrinatione ad templum Halense, eam colere. Votum itaque facit, et de die in diem iterat, usque ad decimum quintum diem a prolis morte. Tunc fidentior cœpit affirmare eam vivere, certamque se de ea re factam visu nocturno. Unde mulieres sibi ministrantes importune urget ut cum marito adeant tumulum. Adeunt, et refodiunt tres circiter pedes defossum puerum, inveniuntque vividum et rubentem, nulla nota mortis in corpore, nec noxa quidem, nisi quod maxilla una terræ impressione attrita leviter esset. Mirantur trepido gaudio, nec audent tollere, sed, ut obvient calumniæ, pastorem advocant. Venit, et attonitus signa vitæ videns, suadet, quoniam in divæ Virginis patrocinio puer esset, deferri ad proximum pagum Vertenguelium, ubi colebatur; eunt obstetrix et feminæ, et quia dies inclinabat, et pagus secundo lapide aberat, provida mater sacratæ candelæ cereæ partem donat, quæ in laterna præluceret. Mirum hic alterum. Cum lento passu iret, ut solet hic sexus, pars illa cerei, cujus modulus sesquipalmis erat, perseveravit ardere a sexta vespertina ad lucem sequentis diei, sine ulla diminutione. Mirum tertium! Via anterior quam inibant, tota illustris instar diei erat; statim ab agmine, tenebræ et nox excipiebant. Jam in propinquo Vertenguelii erant, audiuntque pastorem non adesse, sed in arce cum præfecto viro nobili convivari. Illuc ergo pater cum una muliere sibi comite procedit. At reperiunt arcem sub tempus prandii clausam; pulsant, nemo audit vel admittit. Et ecce quartum miraculum. Nam sponte aperitur portula minor, majori portæ (ut solet in arcibus) inserta; ingrediuntur, et ad alteram portam accedunt, iterum et illa sponte aperitur; pergunt ad tertiam, fit idem, sic omnibus ignaris veniunt in cœnaculum. Præfectus arcis (cui nomen Verteinius) inclamat contra janitorem, infidelitatis eum arguit, gladio evaginato omnes ferire aggreditur.

At ille asserit se omnes clausisse januas in præsentia filiæ ipsius præfecti. Ingressi etiam se excusant, et rem totam pandunt, rogantes ut pastor velit sacro baptismate

puerum dictum abluere. Surgit pastor, comitatur præfectus, et viginti circiter personæ, jubet aperiri omnes portas, sed sponte omnes etiam majores apertæ reperiuntur. Virgo mater aperuerat. Veniunt in templum attoniti, ibi puer signa vitæ clara mittit, sanguinem stillat e naribus, os aperit et claudit, gemit, lacrymatur, lacrymæ deterguntur. Baptismum itaque pastor ministrat coram septuaginta personis vixitque puer quinque circiter horas, in ara beatæ Virginis reclinatus; ac mox instar nivis visus est liquescere et tabescere ac emori, sic sacræ terræ mandatur. Sed sextum adde miraculum. Firmina mater absens, eadem hora sensit sibi mammas arescere antea lactantes, quas nulla arte, donec puer baptizatus est et mortuus, potuit exsiccare. Vide ergo in uno miraculo plura miracula.

Audi et alterum alibi miraculum. Anno 1582, Elisabethæ Joannis Ferin conjugis fœtus, quod mortuus ex alvo materna prodiisset, in remoto horti margine defossus fuerat; jamque dies septimus supra decimum agebatur, cum mater dolore mitigato id unum nova spe concepta extorsit a marito, ut infantis corpusculum effoderet, hac lege ut si computruisset, relinquerent; sin restitisset integrum, assumeretur; forte spe haud dubia ut beata Virgo vitam ei restituat. Paret ille uxoris importunis precibus, incorruptum reperit, adfertque ad matrem. Hæc iter ad divam Virginem Cerviensem ingreditur, cui a fonte nomen est, a fonte, inquam, vitæ, « qui enim eam invenerit, inveniet vitam, et hauriet salutem a Domino. » Vix ibi dispositus infans jacuerat, cum roseo colore in genis tingi calere, respirare aliaque vitæ signa præbere. Baptizatur ergo summa cum omnium lætitia, perstititque vivido formosus colore, donec Cerviensi ex ditione efferretur; tum enim sensim pallescere, prorsus ut quo longius a vitæ fonte abiret, hoc propius morti adesse videretur; tandem inter mortales esse desiit cœlitibus convicturus. Ita Robertus Hautport, cap. 42, *de Mirac. beatæ Virginis Cerviensis.*

PROPOSITIO III.

Baptismus sanguinis, sive martyrium, supplet Baptismum aquæ etiam in parvulis.

Hæc est doctrina sanctorum Patrum et Ecclesiæ, ex qua solent theologi triplicem baptismum distinguere, baptismum scilicet fluminis sive aquæ, et flaminis sive Spiritus sancti, et sanguinis sive martyrii. Baptismum flaminis vocant, quando adultus habet in se votum et desiderium efficax Baptismi, cum peccatorum perfecta contritione et amore Dei super omnia; per hæc justificatur, et si non sit ei possibilis aliter Baptismus, salvatur. Talis enim perfecta cordis conversio conjuncta cum hoc desiderio a sacro flamine est, hoc est Spiritu sancto animam justificante et peccatorum remissionem tribuente; unde recte flaminis baptismus dicitur, quo anima expurgatur, tanquam supplente baptismum aquæ, in quo et peccata præterita submerguntur.

Hic concilium Tridentinum, cum docuisset post Evangelium promulgatum neminem transferri a statu peccati in statum gratiæ, sine lavacro regenerationis, addit *aut sine ejus voto.* Et ita exponendum docet illud : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, etc.* Per hunc Baptismum flaminis, justificatum docet divus Ambrosius Valentinianum Juniorem, de cujus obitu sic loquitur: « Audio vos dolere quod non acceperit baptismatis sacramentum; atque hoc etiam in votis habuit. An non ergo habuit gratiam quam desideravit? Imo habuit, quia poposcit. » Mortuus fuit, inquit Baronius, anno 392 Valentinianus ille Junior filius Valentiniani Magni; erat autem adhuc catechumenus, qui paulo ante obitum profecturus cum exercitu adversus Barbaros in Italiam irrumpentes, cupidus ante eam expeditionem initiari sacro Baptismo. Viennæ cum esset. in Gallia, sanctum Ambrosium Mediolano (ut ab illo, quem patris loco habebat, baptizaretur) accersit, sed ipso adhuc in itinere constituto, proditorum appetitus insidiis, occisus est; et dicitur inventus in palatio subito strangulatus. Hunc ergo per votum Baptismi salvum existimat divus Ambrosius. De quo Baronius, tomo IV, anno 392.

Sed hujusce Baptismi flaminis præclarum symbolum exhibitum fuit sancto Philomeno martyri. Hic cum Christum constanter confiteretur, et ei objiceret tyrannus, quod nec christianus esset, nec Baptismum accepisset, cœpit exclamare : « O ignem spiritualem, qui accensus est in meis præcordiis! Quantum tibi debeo, o præses, quod sacrum Baptismum in me memoriam revocas. » In media autem turba stans ad præsentes clamabat: « Si quis inter vos præest christianis, et contemnit tormenta propter Christum, adsit, obsecro, et me divino impertiat baptismate. » Videns autem omnes timore victos, irrumpens in lachrymas, dixit: « Deus

meus Christe, qui me benigne aspiciens a profundo errore renovasti, ne me despicias non baptizatum, sed quovis modo ostende mihi sacerdotem et aquam, a quo et in aqua possim baptizari. » Cum hoc dixisset, nubes desuper descendit, et postea ascendit, omnibusque videntibus, fluento quodam cœlesti baptizatus est. Tunc ille : « Ecce, o christiani, cum nullus ad me ausus fuerit accedere, videre vobis licuit quod ipse Dominus me dono impertiit baptismatis. Tu quoque, præses, inspice, et relicta insania, cognosce cuinam Deo repugnes, coram quo, ut judice, pœnas luiturus es. » Itaque nubes illa defluens, eumque abluens, symbolum fuit Baptismi flaminis, quo per Spiritum sanctum interius anima expiatur, cum deest Baptismus fluminis; sed et postea in sanguine suo martyr invictus baptizatus est, pro Christo moriens.

Baptismus ergo sanguinis non est nisi martyrium quo effunditur sanguis pro Christo, et habet eamdem vim, ut Baptismus aquæ, quando ille haberi non potest. Hoc asserit divus Augustinus, l. III, *de Civ. Dei*, c. 7 ; et probat, quia qui dixit : « *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto*, etiam dixit : *Omnis qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo. Et qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam;* Hinc, inquit, scriptum est : *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.*

Quid enim pretiosius quam mors, per quam fit ut delicta omnia dimittantur, et merita cumulatius augeantur? « Si pro pietate et justitia pendatur mors, fit gloria renascentis, et cum sit mors peccati retributio, aliquando impetrat ut nihil retribuatur peccato. » Idem docent alii Patres, inter quos Cyprianus : « Numquid potest vis Baptismi esse major aut potior quam confessio? quam passio ? ut quis coram hominibus Christum confiteatur, et suo sanguine baptizetur (*Epistol.* 37)? » Quis non pati exoptet, inquit Tertullianus, ut totam Dei gratiam redimat? ut omnem veniam ab eo compensatione sui sanguinis expediat? « Omnia enim huic operi delicta donantur; nec martyribus delicta possunt imputari, quibus in tali lavacro vita ipsa deponitur. » Apertissime autem definit Clemens idipsum, et ait : « Qui martyrio habitus est dignus, is lætitiam in Domino percipiat, quod tantam coronam adeptus sit, et quod propter confessionem ex hac vita exeat. Et si catechumenus sit, recedat ad Deum lætus; cruciatus enim quo propter Deum afficitur, erit ei verior Baptismus ; quia is quidem experientia ipsa mortuus, commoritur Christo, reliqui vero mystica repræsentatione.

Hoc ipsum Ecclesia docet, colens ut martyres catechumenos, necdum baptizatos, pro Christo tamen mortuos. Sic colit sanctam Emerentianam, de qua ita loquitur Breviarium Romanum ex Ambrosio, (serm. 91.) Sancta Emerentiana, virgo Romana, collactanea beatæ Agnetis, adhuc catechumena fide et charitate flagrans, furentes in christianos idolorum cultores cum vehementius accusaret, a concitata multitudine lapidibus obruta est. Quæ in cruciatibus orans ad sepulcrum sanctæ Agnetis, proprio sanguine, quem pro Christo constanter effudit, baptizata animam Deo reddidit.

Legimus quoque de philosophis illis quinquaginta, qui ad convincendam sanctam Catharinam convenerant, conversos fuisse ad Christum facundia et spiritu illius. At Maximinus, iratus, jussit in medio eos civitatis igne cremari. Illi vero cum per virginis disputationem edocti essent in fide et Baptismum expeterent, monuit illos Catharina nihil hæsitare, cum in suo forent sanguine baptizandi.

Hi ergo, benedictione virginis accepta, signantes se crucis signaculo, et unanimiter perseverantes, in ignem missi, ita animas Domino reddiderunt, ut nec corpora illorum, nec capillus, nec vestes aliqualiter adusta essent. Quo miraculo plurimi conversi sunt, et corpora rapientes in eamdem civitatem sepelierunt.

Apud Alexandriam Armeniæ, tempore Adriani imperatoris, exercitus decem millium militum ab angelis de Christi fide instructus fuit; imperatorum vero jussu singuli primum flagellis cæsi, tum spinis coronati, tandem clavis crucifixi, in monte Ararath proprio sanguine baptizati, triumphantes intrarunt in cœlum.

In Vita sancti Georgii, refertur apud Surium, quod cum carcere detineretur, multi ægri ad pedes ejus per Christi nomen et signum sanarentur. Inter quos quidam Olicerius agricola, cum id beneficii accepisset, per civitatem inclamabat : « Magnus est christianorum Deus. » Hunc comprehensum jussit imperator gladio obtruncari; ipse gaudens currebat ante milites quasi ad epulas, et magna voce invocabat Dominum, ut martyrium sibi baptismatis loco esset, et ita vitam finivit.

Neque tantum vim habet hæc effusio sanguinis in adultis, qui Baptismi desiderium possunt elicere, sed et in parvulis. Ratio est, quia hoc privilegium est datum marty-

rio non ratione desiderii illius, aut effectus Baptismi, quem elicit martyr, sed ratione cujusdam conformationis cum Christo, quæ reperitur in illa mortis perpessione pro ipso ; ita ut re ipsa inveniantur commori Christo, qui pro ipso occiduntur, quod in Baptismo solum mystica fit repræsentatione. Et ita parvuli, dum in odium Christi aut fidei occiduntur, realiter Agno, sive Christo configurantur.

Acceptat ergo Deus illam mortem sicut et aliorum martyrum, et supplet Christi merito defectum propriæ voluntatis ; quia conformantur particulariter per hanc mortem Christo, martyrum duci et capiti ; sicque ad ipsum tanquam membra ad caput pertinent ; et voluntas illius, qui est caput, ipsis veluti membris tribuitur, cum aliam habere nequeant. Ut sicut voluntas et peccatum Adæ illis obfuit, quod nascendo contrahunt, ita voluntas et meritum Christi illis prosit, ut renascendo justitiam consequantur. Ideo Ecclesia illos etiam colit ut martyres, dicitque testimonium quod nondum poterant sermone, perhibuisse passione.

Hinc, tanquam martyres coluntur parvuli ab Herode in odium Christi occisi, et primitiæ ac flores martyrum vocantur primitiæ Deo et Agno ; in cujus perpetuo sunt consortio, quos veniens voluit sibi tanquam agniculos immolari balantibus matribus, inquit Augustinus, de quibus diserte Prudentius in Hymno « Salvete, flores Martyrum, » de quo in Breviario. Habentur autem Romæ in templo sancti Stephani, hi quoque versus non inamœni.

Sinceræ animulæ, candidi puelli,
Vix nata nato dant Deo corpuscula.
Pugnantque intermes, et relicta parmula,
Vincunt cohortes, quas ferire nesciunt.
Jam pulchriores liliis et gemmulis,
Jam clariores igneis scintillulis,
Beata mulcent voculis sedilia,
Ferox tyrannus, ferreique pectoris,
Qui parricidas intulit vobis manus,
Festumque sacris polluit cerviculis.
Heu sic avicula tollitur de nidulis,
Matrisque rapitur sic papillis hinnulus,
Recensque nati sic leguntur flosculi.

Ideo etiam inter martyres Trevirenses colit Ecclesia infantes qui in communi urbis cæde fuere in odium fidei occisi : quorum aliqui, sine dubio, Baptismo necdum erant initiati, quia et hi præconium Christi, non loquendo, sed moriendo, censentur confessi. Et nihil maculæ, nihil damnationis in eis manet ; qui suo sepulti triumpho, gloriose in se mortem et sepulturam expresserunt Christi. Sicque verum est illud Prosperi :

Et quidquid sacri fert mystica forma lavacri,
Id totum implevit gloria martyrii.

LECTIO V.

DE EFFECTIBUS BAPTISMI.

1. Docet remittere peccatum originale et actuale.
2. Remittere omnem pœnam peccati.
3. Non tollere concupiscentiam, nec pœnalitates.

PROPOSITIO PRIMA.

Baptismus remittit omne peccatum, tam originale, quam actuale, gratiamque ac dona infundit.

Primo quidem peccata omnia per Baptismum remitti, Scriptura Patrumque doctrina apertissime asserit ; et ideo in symbolo confitemur : « Credo unum Baptisma in remissionem peccatorum. » Quam remissionem specificat divus Augustinus : « Baptismatis munus contra originale peccatum donatum ; ut quod generatione attractum est, regeneratione detrahatur, et tamen activa quoque peccata quæcumque ore, corde, opere, commissa invenerit, tollit. Et in hac magna indulgentia, unde incipit hominis renovatio, solvitur omnis reatus, et ingeneratus, et additus (*Enchir.*, 64). » Ideo et Apostolus postquam monuisset suos Corinthios, c. VI : *Nolite errare, neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.* Tandem ostendit quid Baptismi gratia in eis potuerit, dum addit : *Et hæc quidam aliquando fuistis, sed abluti estis, seu sanctificati estis, in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.* Nimirum Baptismus in illis non solum originale, sed et omnia illa actualia, quæ enumerat peccata, diluerat, dicente iterum Augustino : « Generante carne tantum contrahitur peccatum originale, regenerante autem Spiritu, non solum originalium, sed et voluntariorum peccatorum fit remissio. »

Et ne forte dicas cum hæreticis, illa tantum superficie tenus dimitti, aut non immutari, aut radi, expresse dicit Apostolus : *Abluti estis, sanctificati estis, justificati estis, et non estis quod fuistis.* Nam, sicut in Christo vera mors, ita in nobis vera peccatorum remissio ; sicut in illa vera resurrectio, ita in nobis vera justificatio,

ut dicit idem Augustinus (*Ench.* 52), quia, scilicet, « consepulti sumus cum Christo per Baptismum in mortem, ut sicut ille surrexit a mortuis, ita nos in novitate vitæ ambulemus. » Neque ullum adeo grave peccatum esse potest, quod non moriatur cum Christo in Baptismo, quandoquidem et illud inæstimabile flagitium, quo impii mortem inflixerunt, et divinitatis perfosso sacrario ejus sanguinem fuderunt, paulo post in multis per Baptismum expiatum fuit illo ipso sanguine quem fuderunt. Quia hic non est sanguis Abel, qui inclamet vindictam, sed sanguis pietatis, qui omnibus illo aspergi optantibus advocat et impertit misericordiam. Unde cum ex ore Petri intellexissent se auctorem vitæ interfecisse, et compuncti corde interrogarent: *Quid ergo faciemus?* Respondet divus Petrus: *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, et accipietis donum Spiritus sancti.*

Olim medici, ad lepram omnem expurgandam, judicarunt aptissimum remedium esse balneum ex tenero infantium sanguine confectum; quod et Græci medici Constantino imperatori leproso consuluerunt. Sed procul crudele et diabolicum illud lavacrum, quod non potest nisi immaniter, lactantium sanguine tepere et vaporare. Baptismus noster salutiferum est balneum, in virtute sanguinis Filii Dei (quo mystice et incruente repletum est), potens omnem veteris lepræ maculam et contagium expiare; sive illius quæ parentali labe ad nos derivatur per originem, sive illius quam proprio arbitrio contrahimus per noxiam et flagitiosam conversationem.

Hoc cœlitus edoctus fuit Constantinus, cui cum impium balneum motus pietate et matrum planctibus aversaretur, a divis Petro et Paulo monitus fuit advocare Sylvestrum pontificem, ob persecutiones tunc latentem, ut eo salubrius lavacrum Baptismi perciperet, quo omnis tam animæ quam corporis lepra foret expianda. Unde et baptismatis aquam ingressus, immaculatus evasit, relictis in aqua velut quibusdam piscium squammis, quasi recenti carne indutus foret, simulque animo est renovatus, unde et beato Sylvestro dixit, se cum adhuc in sacris esset undis, manus cujusdam velut e cœlo missæ, attactum sensisse (Nicephorus, lib. VII, c. XXXIII).

Secundo, Baptismum non tantum peccata remittere, sed et gratiam, virtutes et dona infundere etiam parvulis certum est; et diserte asserit divus Chrysostomus, *homilia ad Neophytos:* « Ecce, inquit, libertatis serenitate fruuntur, qui tenebantur paulo ante captivi; et cives Ecclesiæ sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore, et injustitiæ sorte versantur, qui fuerunt in peccati confusione. Non enim sunt tantum liberi, sed et sancti; non tantum sancti, sed et justi; non solum justi, sed et filii; nec solum filii, sed et hæredes; nec solum hæredes, sed et fratres Christi; nec tantum fratres Christi, sed et cohæredes; non solum cohæredes, sed et membra; non membra tantum, sed et templum; nec tantum templum, sed organa Spiritus. Vides quot sunt baptismatis largitates; sed multis videtur cœlestem gratiam tantum in peccatorum remissione consistere, nos autem honores computavimus decem.

Hac de causa etiam infantulos baptizamus, ut non sint coinquinati peccato, ut eis addatur sanctitas, justitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, ut ejus membra sint omnes, ut Spiritus habitatio fiant. Propter hæc etiam dona quæ confert Baptismus, gratiam, fidem, spem, charitatem, de anima baptizata recte a Christo sponso dici potest: *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te;* quia per Baptismum non solum omnis peccati labes extersa est, sed etiam mira pulchritudo animæ est superinducta. Quia utrumque indicans Apostolus, dixit sponsum per lavacrum aquæ sponsam suam mundare, *ut exhibeat sibi gloriosam, non habentem maculam, neque rugam.* Extensus fuit in cruce Christus, et mira distentus violentia, ut ejus sponsa foret sine ruga; effudit sanguinem, ut esset sine macula, et velut purpureo gratiæ colore tota pulchra.

Declarare id voluit sponsus Christus in persona sanctæ Catharinæ, de qua legimus, beatam Mariam virginem ei apparuisse, antequam foret baptizata, habentem in ulnis suis filium suum Jesum. Et cum illi commendaret Catharinam, avertit ipse faciem suam, dicens nimiam ei inesse deformitatem. Ita intelligens id dici ratione defectus Baptismi, festinavit illum suscipere. Paulo autem post apparuit ei Christus, et annulo speciali sibi illam despondit, in præsentia sanctissimæ Matris suæ multorumque angelorum. Cumque illa somnium esse putaret experrecta annulum repetit, quem tanquam pignus sacri amoris omnibus vitæ suæ diebus sanctissime consecravit. Ideo invenies hanc virginem aliquando pingi adstantem virgini Mariæ, et puero Jesu annulum digito ejus inferenti, et eam desponsanti. Poterat ergo hæc dicere: « Sanguis ejus ornavit

genas meas, et annulo suo subarrhavit me Dominus. » Vide quæ diximus de sancto Pachomio.

Similiter de noviter baptizatis recte dicimus illud Threnorum : *Candidiores Nazaræi ejus nunc, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores.* Hæc enim omnia vera sunt ob puritatem quam in Baptismo acceperunt, propter quam nivi et lacti comparantur; ob charitatem ferventem, propter quam ebori rubicundo assimilati sunt; ob spem cœlestem, propter quam sapphiro similes sunt. Et viri Nazaræi possint dici, hoc est floridi, et Deo consecrati, a Christo Nazareno sanctificati.

Propter hanc gratiam baptismalem, et virtutes connexas, eos sic alloquitur divus Augustinus : « Vos alloquor, novella germina sanctitatis, regenerata ex aqua et Spiritu sancto, germen pium, examen novellum, flos nostri honoris, et fructus laboris, gaudium et corona mea, omnes qui statis in Domino, apostolicis verbis vos alloquor: *Nox præcessit, dies appropinquavit ; abjicite opera tenebrarum, et induimini arma lucis.* De ipsis quoque recte dixerimus : « Isti sunt agni novelli, qui modo venerunt ad fontes, et repleti sunt claritate, et induti sunt Agni immaculati vellere, digni ejus sequela et conversatione. »

PROPOSITIO II.

Baptismus etiam remittit omnem pœnam peccatis debitam.

Hinc sequitur animas cum Baptismo statim decedentes, nullam purgatorii pœnam luere, sed immediate ad gloriam transire; quod verum est de infantibus et de adultis, si nullum impedimentum posuerint.

Efficacissime enim applicari voluit Christus Passionem suam in hoc lavacro, ut renovet perfectissime animam ab omni culpa et pœna, tanquam regenerato novum gratiæ esse tribuens, nulla obligatione pœnæ vel culpæ maculatum ob priorem vitam, quæ perfecte Christo commori et consepeliri in Baptismo censenda est.

Hoc in aliis sacramentis non reperitur, quæ culpam possunt eluere, frequenter tamen aliquid pœnæ relinquunt, per opera pœnalia diluendæ, hinc in sacramento Pœnitentiæ solet aliqua pœnalis afflictio per modum satisfactionis imponi, non autem in Baptismo. Ideo dicit Ambrosius : « Gratia Dei in Baptismo non requirit gemitum, neque planctum, aut opus aliquod, sed solum fidem, et omnia gratis donat. »

Ubi non debet intelligi negare opus esse in peccatore adulto, saltem attritione de peccatis, tanquam dispositione ad gratiam baptismalem, sed solum vult nullam baptizato imponendam pœnitentiam, sive pœnale opus, cum nulli reatui maneat obnoxius.

Ac quidem de infantibus sic loquitur Augustinus : « Si percepto Baptismate de hac vita migraverint, soluto reatu, quo originaliter erant obnoxii, perficientur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens, in æternum justificatos præsentia corporis illuminat. Hoc et Ecclesia approbat sua praxi, quæ Missam Angelorum pro pueris defunctis celebrat, satis significans illorum consortio adscriptos. Confirmat id exemplum, quod ex Gregorio, l. IV *Dialog.*, cap. 26, habemus. In ea, inquit, mortalitate, quæ ante triennium hanc urbem vastavit in Portuensis civitatis monasterio, Mellitus monachus, adhuc in juvenilibus annis constitutus, sed miræ simplicitatis et humilitatis vir, appropinquante vocationis die, eadem clade percussus, ad extrema deductus est. Quod vir vitæ venerabilis Felix, ejusdem civitatis episcopus, audiens (cujus et hæc relatione cognovi), ad eum accedere studuit, et ne mortem timeret, verbis confortare, et de divina misericordia longiora vitæ spatia polliceri. Sed ad hæc respondit ille, cursus sui tempora esse completa, apparuisse sibi juvenem epistolas deferentem, et dicentem : Aperi, et lege.

In his apertis vidit omnes qui a dicto episcopo in Paschali festivitate baptizati fuerant, scriptos aureis litteris; et nomen quidem suum primum reperit, ac deinde omnium illo tempore baptizatorum. Quapropter certum tenuit, et se et illos de hac vita brevi migraturos.

Mortuus igitur est eadem die, et post eum intra paucos dies qui baptizati fuerant omnes secuti sunt; ideo nimirum viderat eos auro scriptos, quia eorum nomina apud se fixa, æterna claritas habebat.

Audi quid hac eadem de re senserit Clotildis, uxor Clodovæi regis Gallorum. Hæc cum habuisset e rege filium suum primogenitum, Baptismo illum consecrare optavit, rege licet adhuc infideli repugnante. Baptizatus autem puer, Ignomerus vocatus est; sed in albis adhuc constitutus obiit, qua de causa commotus felle rex increpabat reginam dicens :

« Si in nomine deorum meorum puer fuisset dicatus, vixisset utique ; hunc autem, quia in nomine Dei vestri baptizatus est, vivere omnino non potuit. » Ad hæc regina : « Deo omnipotenti gratias ago,

qui me non usquequaque judicavit indignam, ut de utero meo genitum regno suo dignaretur adsciscere. Mihi autem dolore hujus causæ animus non attingitur, quia scio in albis ab hoc mundo vocatos Dei obtutibus nutriendos.»

Habes et de Ceadualla rege Britonum apud Bedam (l. V *Historiæ*, cap. VII), quomodo Romam venerit, hoc ibi gloriæ singularis desiderans adipisci, ut ad limina sanctorum Petri et Pauli fonte baptismali ablueretur; sperans etiam quod mox baptizatus, carne solutus, ad æterna gaudia mundus transiret. Quod utrumque ut mente disposuerat, Deo juvante, factum est. Nam illuc perveniens baptizatus est sabbato Paschæ, anno 689, et in albis adhuc positus, languore correptus, solutus carne, ad beatorum consortium transivit. Ita Beda.

Requiritur vero in baptizato adulto dispositio, ut dixi, saltem per attritionem; ut hunc effectum perfectum Baptismi assequatur, si ante agebat in peccatis. Unde concors theologorum asserit sententia, si nulla talis dispositio reperiatur, jam obicem poni gratiæ et effectui sacramenti, etiam si quis vere consentiat in Baptismum, et fidem illi adhibeat. Quod non satis intellexerunt nostri hæretici.

Digna est commemoratione quædam quæ tempore Lutheri contigerit historia hanc rem concernens. Quidam ejus assecla, Franciscus Conradus, nobilis Germanus, cum Francofurto navigaret Moguntiam, mercator quidam Judæus ejus societati est adjunctus; quem statim ille aggressus est de doctrina et religione. Cumque Judæus ille obmurmurans satis insulse ei responderet, nobilis ille, vir robustus, eum invadit, et in flumen præcipitat; brachio tamen suspensum in aquis eum tenens et inclamans: « Agnosce Christum pro Deo et Salvatore, et Baptismum pete, aut modo in profundum te demergo.» Trepidus Judæus necem sibi imminentem videns, implorat misericordiam, dicit se agnoscere Christum pro Messia, petitque Baptismum. Interrogat alter an hoc ex veritate cordis petat. Affirmat ipse. Accipiens ergo nobilis manu aquam, ejusque capiti infundens, pronuntiat formam: *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* Postmodum fingens se velle eum ex aqua elevare, magno impetu in profundum mergit et submergit. Quasique re optime peracta: Ecce, inquit, animam Deo misi. Nam si tempus ei vitæ prolongassem, potuisset Baptismi pœnitere, eumque diabolus possidere. Hujusce facti Lutherus suscepit defensionem, cum ab omnibus crudelitatis argueretur. Ita refert Florimundus (l. II *de Hortu hæreseos*, cap. II).

Quæres an hic Judæus censeri debeat vere baptizatus. Respondeo, si consensit Baptismo (licet hic consensus per metum violentum et injuste incussum fuerit extortus), tamen valide baptizatus est; quia, ut definitum est ab Innocentio III, cap. *Majores*, et solum secundum quid involuntarius, absolute tamen voluntarius censetur. Nec refert quod talis metus irritaret matrimonium; cum enim matrimonium fundetur in contractu qui juris dispositioni subest, per juris dispositionem irritatur talis contractus, cui metus per vim et injustitiam incussus causam dederit; Baptismi autem sacramentum non ita subest juris humani dispositioni, sed a Christo sic institutum censetur, ut sufficiat voluntas illum suscipiendi, a quocumque extorta sit, etiam per injuriam; quia saltem ipse Christus nullam facit injuriam, qui etiam sine consensu posset omnes ad Baptismum cogere. Quod si vero ille Judæus ficte consensit, non fuit vere baptizatus, quia non voluit Christus aliquem per Baptismum sibi obligari, sine aliquo prævio consensu et intentione, quando illius capax censetur, ut ab Ecclesia declaratum est. Si vero consentiens per metum, nullam præteritorum peccatorum displicentiam vel actualem concepit, non jam Deo victima, sed inferno lignum aridum demersum est, per manifestam baptizantis illius crudelitatem et impietatem. Quia licet characterem Baptismi potuerat suscipere, gratiam tamen baptismalem non censetur accepisse sine ulla dispositione, aut cum voluntate peccatis adhærente.

Cæterum, ex dictis collige, quam recte dicatur effectus Baptismi esse apertio regni cœlestis, quia, scilicet, per se ordinatus est ad tollendum omne impedimentum, quod animam potest a regni ingressu remorari. Cum enim soli culpa et pœna ab illis nos remorentur, utrumque Baptismus tollit. Et quidem Christus impedimentum totius naturæ sustulit, oblato sanguinis sui pretio, quo remota fuit romphæa illa flammea et versatilis, quæ paradisi ingressum prohibebat; illa enim figura fuit impedimenti illius quo cœlestis paradisi ingressus intercludebatur. Sed manet personale impedimentum, nisi per Baptismum applicetur nobis pretium illud satisfactio Christi, et tunc a singulis personis baptizatis statim removetur, et regni capaces redduntur. In signum hujus rei in Baptismo Christi cœli aperti sunt.

Id enim significare poterat : primo, Baptismum ingressum nobis præbere ad Ecclesiam, quæ regni cœlorum nomine in Scripturis designatur. Est enim Baptismus janua Ecclesiæ, sine qua nemo potest esse particeps sacramentorum, sacrificiorum, indulgentiarum, aut thesauri quo Ecclesia fruitur ob communionem sanctorum. Non potest quis communicare opibus regiæ illius domus, quam ædificavit Sapientia, nisi per hanc ingrediatur portam. Non potest a diluvio peccatorum liber esse, qui arcam Noë ingressus non fuerit, cujus unica erat portat, baptismatis nostri figura, per quam si non ingredimur Dei arcam, infallibiliter peribimus ; ideo enim et parvuli pereunt, qui per hanc januam ingressi non fuerunt.

Secundo, etiam proprie loquendo regni cœlestis designabatur apertio ; dicente Beda super illum locum : « Virtus baptismatis ostenditur, de quo quisque cum egreditur, regni cœlestis ei janua aperiatur. » Quod modo am dicto intelligendum est, sublato, scilicet, omni impedimento culpæ et pœnæ.

Tertio, significabatur cœlum jam apertum, ad influendum copiam donorum et gratiarum in illos qui Baptismo initiarentur; ut et ipsi per Baptismum sursum semper aspiciant, et respirent, *ad Patrem luminum, a quo omne donum perfectum ;* a quo adoptio et filiatio in nos derivatur, a quo et columba mittitur, hoc est Spiritus ille, *qui in nobis et pro nobis postulat gemitibus inenarrabilibus.*

PROPOSITIO III.

Baptismus non tollit hujus vitæ pœnalitates, nec concupiscentiam, aut ejus passiones.

Quantum ad pœnalitates, post Baptismum manere manifestum est; manet enim grave jugum super filios Adæ, a die exitus ventris usque in diem sepulturæ in matrem omnium. Hoc jugum trahimus per varios dolores et miserias, morbos et angustias, nec voluit Christus illa tollere in hac prima resurrectione aut regeneratione spirituali, donec ultima veniat resurrectio et regeneratio ; quando corruptibile hoc induet incorruptionem, et mortale hoc immortalitatem. Tunc enim plene tota restituetur natura primis donis suis et opibus, tunc plane reparabitur; nunc autem solum Deus tollit peccatum et pœnas æternas, vel temporales. Illæ autem pœnalitates sunt totius naturæ, quas relinquit usque ad ultimam renovationem totius naturæ, in illa status electorum renovatione.

Hoc diserte explicans divus Thomas, sic ait : « Peccatum originale hoc modo processit, quod primo persona infecit naturam, postea vero natura infecit personam. Christus vero converso ordine, prius reparat id quod personæ est, et postea simul in omnibus reparabit id quod naturæ. Et ideo culpam originalis peccati, et etiam pœnam carentiæ visionis divinæ, quæ respiciunt personam, statim per Baptismum tollit ab homine; sed pœnalitates præsentis vitæ, quia respiciunt naturam (in cujus principiis causantur, prout est destituta originali justitia), non tollentur,nisi in ultima reparatione naturæ per resurrectionem gloriosam. »

Multiplex vero ratio afferri potest, cur eas Deus voluerit relinquere. Primo, ut servirent nobis tanquam occasio et seges majoris gloriæ.

Patet in sanctis, maxime in martyribus et virginibus. Quomodo enim illi ad talem gradum gloriæ pertigissent, si non fuissent tormenta, mors, dolores, concupiscentia? Si fuissent impassibiles aut immortales ut angeli, aut tales quales in resurrectione erimus, quomodo eluxisset eorum patientia, charitas, constantia ? Si non fuissent concupiscentia et tentationes, quænam esset virginitatis corona ? Ideo in figura hujusce rei dicitur : *Hæ sunt gentes quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israelem, et postea discerent filii eorum certare cum hostibus, et habere consuetudinem præliandi* (Judic. III). Nempe passibilitates multæ et passiones, exercitus hostilis est, contra quem debemus pugnare, si gloriosius volumus triumphare. Pharao quidem cum suo exercitu sepultus est in mari Rubro ; sed tamen filii Israel statim alios hostes invenerunt in deserto, quos expugnare oportuit, si ad promissionis terram vellent pervenire. Sic peccata omnia ante Baptismum commissa, in illo quasi in mari Rubro sepeliuntur; sed non desunt postea passiones, contra quas oportet dimicare. Certe, inquit divus Gregorius : « Maris Rubri transitus figura sancti baptismatis fuit, in quo hostes a tergo sunt mortui, sed alii contra faciem in eremo sunt inventi. Sic quippe omnes qui in baptismate tinguntur, eorum peccata præterita omnia laxantur, quia eis velut Ægypti hostes a tergo moriuntur. Sed in eremo alios hostes invenimus, quia dum in hac vita vivimus, priusquam ad promissionis patriam pertingamus, multæ tentationes nos fatigant, et ad terram viventium tendentibus iter intercludere festinant. »

Secundo, quum Christo per Baptismum

incorporemur, ut membra debemus illi conformari; ipse autem a principio suæ conceptionis fuit plenus gratia, habuit tamen corpus passibile, unde et passus est tota vita. Post passionem autem et mortem corpus ejus ad vitam gloriosam ressuscitatum est. Sic et christianus, dum regeneratur, gratiam consequitur, at manet multis pœnalitatibus obnoxius, ut Christo possit conformari, cum ipso bellare, pati et coronari : *Non enim decet sub spinoso capite membra esse mollia et delicata.* Sed tandem renovabitur ad impassibile et vitam, quia *qui suscitavit Jesum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum in vobis*, inquit Apostolus. Unde et divus Thomas Baptismo tribuit, quod illæ pœnalitates in altera vita auferantur, quia, scilicet, Baptismus confert gratiam, quæ est semen gloriæ, per quam in resurrectione omnis defectus a beatis auferetur.

Tertio, ideo relictæ sunt pœnalitates et passiones, ut semper feramus nobiscum testimonium lapsus nostri, et intelligamus quantum Deus superbis resistat, ut dicit divus Augustinus (*Confess.*, cap. 1), ut etiam semper appareat gratia Salvatoris, dum videmus quantum suo pondere in malum proclivis sit vitiosa natura, et quantam opem requirat; quæ ratio deducitur ex Augustino, l. XXII *de Civit.*, cap. 22.

Quantum ad concupiscentiam, licet illa non tollatur per Baptismum, non tamen sequitur in baptizatis aliquid manere peccati; quia vere et proprie in renatis peccatum non est, quamvis aliquando peccati nomen sortiatur in Scriptura, *quia ex peccato est, et ad peccatum inclinat*, ut interpretatur concilium Tridentinum ex doctrina sanctorum Patrum. Quod explicat Augustinus exemplis quibusdam. Sic, inquit, vocatur lingua locutio quam facit lingua; et manus vocatur scriptura, quam facit manus. Item frigus vocatur pigrum, quia ad pigritiam inclinet. Relinquitur ergo illa ad agonem, inquit Tridentinum, nec nocere potest, quando illi ad illicita opera non consentitur, sed dominante ratione reprimitur; alioquì per consensum jam fit peccatum, et tunc verum est illud Augustini : « Concupiscentia carnis peccatum est, quia illi inest inobedientia contra dominatum mentis; et pœna peccati, quia reddita est meritis inobedientiæ; et causa peccati, defectione consentientis, vel contagione nascentis (lib. V. *contra Julian*, c. 5).

Licet vero non tollatur concupiscentia per Baptismum, tamen recte dicitur alligari, diminui, debilitari. Hoc sensu, qui Spiritus per gratiam Baptismi plurimum adjuvatur ad illi resistendum et pugnandum, et per gratiam illam fit, ut minorem habeat efficaciam inclinandi ad peccatum. Sic licet non diminuatur quantum ad substantiam, diminuitur quantum ad efficaciam. De hac re sic loquitur divus Bernardus : « Dixi vobis sæpius, nec mente excidere debet, quoniam in casu primi hominis cecidimus omnes. Cecidimus autem super acervum lapidum, et in luto; unde non solum inquinati, sed etiam vulnerati, et graviter quassati sumus. Lavari quidem cito possumus, ad sanandum vero opus est curatione multa. Lavamur igitur in Baptismo, quia deletur chirographum damnationis nostræ, et gratia hæc nobis confertur, ne tam nobis concupiscentiæ noceat, si tam a consensu abstineamus, atque ita tanquam sanies inveterati ulceris removetur, dum tollitur damnatio et responsum mortis, quod prius inde manabat. » Itaque baptismalis gratia, quia in mente est, non tollit concupiscentiam aut fomitem peccati, qui in carne est; sed tamen roborat mentem contra perversam carnis inclinationem, et miram efficit in homine mutationem.

Habes hac de re exemplum divi Cypriani sic de seipso scribentis ad Donatum : « Cum in tenebris atque in nocte cæcus jacerem; cumque in salo jactantis sæculi nutabundus ac dubius vestigiis oberrantibus fluctuarem, vitæ meæ nescius, veritatis ac lucis alienus, difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi divina indulgentia pollicetur; ut quis renasci denuo posset, usque in novam vitam lavacro aquæ salutaris animatus, quod prius fuerat, exponeret, corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret. Cur possibilis, aiebam, est tanta conversio ut repente ac perniciter exuatur, quod vel genuinum situ materiæ naturali obduruit, vel usurpatum diu senio vetustatis inolevit? alia hæc et profunda penitus radice sederunt. Quando parcimoniam discit, qui epularibus cœnis et largis dapibus assuevit? Hæc egomet sæpe mecum. Sed postquam undæ genitalis auxilio, superioris ævi labe detersa, in expiatum pectus desuper se lumen infudit; postquam cœlitus Spiritu sancto in novum me hominem nativitas secunda reparavit, tunc facile visum est quod impossibile prius videbatur, etc. (ep. II, l. 2). »

Attende etiam quomodo divus Augustinus castitatem per Baptismum facilem

invenerit, quam ante adeo difficilem existimabat ob concupiscentiæ luctam.

Inter effectus quoque Baptismi enumeratur character, qui efficit ut Baptismus non possit iterari. Injuria enim fit characteri, quasi ille malitia perire possit aut extingui, sed de illo effectu characteris supra disserui agens de sacramentis in genere. Hoc solum breviter addo ad intelligendum quomodo Baptismus iterari non possit; quod sicut unica est generatio, sic et unica est a Christo instituta regeneratio, opposita vitiosæ illi primæ generationi. Quod ergo Nicodemus, de carnali illa nativitate loquens, dixit: *An potest homo iterato in matris ventrem introire, et nasci denuo?* applicandum est etiam huic spirituali regenerationi: « Jam natus sum de Adam, inquit Augustinus, non potest me iterum generare Adam : jam natus sum Christo, non potest me iterum generare Christus ; quomodo uterus non potest repeti, sic nec Baptismus.» Idipsum significare videtur Christus, dum in ablutione pedum ad Baptismum respiciens, dicit : *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus,* quasi dicat : Qui totus semel in Baptismo lotus est, abolita qua totus erat infectus generationis vetustate, quæ merito capitis, manuum pedumque totius corporis sordibus comparatur, opus non habet ut totus iterum ex vetusta generatione ad novam in hoc sæculo transferatur, sed satis fuerit peccata post regenerationem contracta, lacrymis pœnitentiæ et Christi sanguine diluat.

LECTIO VI.

DE SUSCEPTORIBUS IN BAPTISMO.

1. Docet ex ordinatione Ecclesiæ adhiberi patrinos.
2. Item eos suscipere baptizatum in curam suam.
3. Ipsorum esse nomen imponere.

PROPOSITIO PRIMA.

Ex ordinatione Ecclesiæ patrinus aliquis in Baptismo solet adhiberi.

Hujus munus est baptizandum sacerdoti præsentare, et de sacro fonte in suam curam suspicere, et si idoneus non sit ob ætatis defectum, pro illo fidejussor esse. Cum enim Baptismus sit spiritualis regeneratio, per quam reddimur quasimodo geniti infantes, qui lac veræ sapientiæ sine dolo debemus concupiscere, hinc est quod alicujus fidei et prudentiæ committimur, a quo doctrinæ necessariæ instructionem, et ad veram fidem cohortationem possimus haurire. Quapropter divus Dionysius, hac de re agens, dicit olim hæc fuisse sponsoris verba: « Spondeo me puerum inducturum, cum ad sacram intelligentiam venerit, sedulis cohortationibus meis, ut abrenuntiet contrariis omnino, profiteatur, peragatque divina, quæ pollicetur. » Non est ergo nuda cæremonia, sed est obligatio, quam se suscipere, et voce respondendo, et manu contingendo significat. Et illa maxime urget si baptizatus eguerit, forte habens infideles parentes, aut hæreticos, aut ita negligentes, ut prolem non instruant; quod si sufficienter aliunde instrui sciat puerum susceptum, ab hac obligatione exoneratur. Item quando baptizatus jam sufficienter in rebus fidei et morum instructus est, non ita urget hæc obligatio, quia non est perpetua, sed maxime extendere se videtur ad statum infantiæ spiritualis, in quo eget pædagogo. Cum ergo post sufficientem instructionem extra illum esse videatur, tunc non adeo stricta esse censetur. Nec tamen omnino etiam postea negligenda, quia monet divus Augustinus : « Vos ante omnia, tam mulieres quam viros, qui filios in Baptismo suscepistis moneo, ut vos cognoscatis fidejussores apud Deum extitisse, pro illis quos visi estis de sacro fonte suscipere ; ideoque semper eos admonete, ut castitatem custodiant, justitiam diligant, charitatem teneant. Ante omnia Symbolum et Orationem Dominicam et vos ipsi tenete, et illis quos suscepistis ex sacro fonte, ostendite. »

Hac etiam de re divus Dionysius sic loquitur, ut patrinum vocet, sanctæ salvationis susceptorem, sub quo reliquum vitæ puer debeat degere tanquam sub spirituali patre. Quapropter quoties sua opera, consilio, monitis, patrinus viderit egere illum quem in suam clientelam et fidem receperit, non debet deesse.

Hanc obligationem considerans, Muritta diaconus accessit ad Elpidoforum, quem de fonte susceperat, videns eum a fide discessisse tempore Hunerici regis Vandalorum, ipsumque crudeliter confessores Christi persequi; cum apud se igitur reservasset albam vestem qua fuerat indutus in Baptismo Elpidoforus, illam coram omnibus expandens et ventilans, verbis sequentibus totam ad lacrymas commovisse dicitur civitatem : « Hæc sunt linteamina, Elpidofore, minister erroris, quæ te accusabunt, dum Majestas venerit judicantis, quæ custodivit diligentia mea, ad testimonium tuæ perditionis, ad de-

mergendum te in abysso putei sulphurantis. Hæc te immaculatum cinxerant de fonte surgentem. Hæc te acrius persequentur, cum flammantem gehennam cœperis possidere, quia induisti maledictionem sicut vestimentum scindens atque amittens veri baptismatis et fidei sacramentum. Quid facies, miser, cum servi Patrisfamilias ad cœnam congregarint invitatos? Dicet tib' Rex : Quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? Non video vestem quam tibi dedi, perdidisti militiæ chlamydem, quam aqua mundavi, et purpura mei sanguinis decoravi. Characterem non video Trinitatis; ligate ergo eum pedibus et manibus, qui se separavit a fratribus catholicis, et in tenebras projicite. » His et similibus ignem conscientiæ accendebat in corde Elpidofori, quo urebatur cum rubore, ante ignem æternum, quo ob scelera infelix ille apostata erat consumendus.

Neque vero pauci sunt qui patrinorum suorum diligenti cura et instructione ad sanctitatem pertigerunt.

Sanctus Autbertus, Landelinum adolescentem nobilem de sacris fontibus susceperat, ideoque illi traditus fuit a parentibus, bonis moribus ac litteris imbuendus. At postea, cum consanguineorum suorum pravo consilio et consortio ad flagitiosam vitam abreptus foret, rapinis ac cædibus deditus, prius hic patrinus multo mœrore afflictus, quasi mortuum filium suum lugebat; et continenter Deum orabat, ut vitam mortuo restitueret, et medicinam afferret adolescenti huic satanico vulnere sauciato. Tandem parentis lacrymis et precibus apud Deum meruit ejus conversionem, ut latius alibi descripsi ex Surio, 15 junii.

Beata Gertrudis sanctam Gudulam e sacro etiam fonte levarat; unde et aliam Nivellæ christianis institutis imbuit, ac orationi, vigiliis, jejuniis incumbere docuit. Unde et in tenera ætate exemplo susceptricis suæ oratoria noctu etiam frequentabat, cujus devotioni insidias diabolus, lucernam quam pedissequa ferebat cum extingueret, ipsa orationis suæ virtute poterat extinctum lumen restaurare. Hujus corpus Bruxellæ colitur, et ejus vitam scribit Surius, 8 januarii.

Sanctus Augustinus, Angliæ apostolus, missus a Gregorio papa, de sacro fonte susceperat sanctum Levinum in Scotia, ita eum in pietate instruxit, ut postea miraculis clarus episcopus et martyr evaserit, et ab infidelibus occisus, dum per Flandriæ et Brabantiæ loca innumeros ad Christi fidem converteret. Ejus corpus Gandensis Ecclesia possidet, et magno colit honore. Ab ipso etiam beato Levino Brixius puer de sacro fonte levatus fuerat, et ideo consors martyrii ejus meruit esse; et in uno eodemque loculo cum patrino suo sepeliri. Illius reliquiæ adhuc integræ et illæsæ repertæ sunt a Cornelio Jansenio, episcopo Gandensi, corpora sanctorum requiescentium Gandavi visitante post tumultus et seditiones hæreticorum in Belgio : et illis schedula affixa erat continens sequentia : Hic requiescit Brixius puer, martyr Christi pretiosus, sanctissimi Levini episcopi et martyris in Baptismate filius. Vide Molanum *in vitis Sanctorum Belgii*, novemb. 12.

Sanctus Sebastianus sexaginta quatuor personas quas converterat ad fidem, Polycarpo presbytero ad Baptismum præsentavit, tanquam patrinus horum novorum christianorum, et ut perfecte patris spiritualis munere fungeretur, eos ad martyrii coronam et quælibet pro Christo tormenta perferenda animabat. Lege in ejus vita quanto zelo et cura Marcum et Marcellianum fratres in carcere detentos, vacillantes confirmarit, et parentes eorum lacrymis et blandis sermonibus eos a fidei confessione divertere conantes, ad veram et firmam fidem traduxerit; novos semper Christo filios parturiens, donec æternitati eos pareret semper sollicitus de illis, continuo verbis e spiritu eos exstimulans.

Similiter sanctam Cæciliam recte dixeris matrinam, sive matrem spiritualem sponsi sui Valeriani, cujus animo fidei rudimenta instillavit, et ad Urbanum pontificem (in locis subterraneis ob persecutionis atrocitatem agentem) destinavit, ubi Baptismo initiaretur. Cumque ipsa personaliter comparere non posset, ut novum hunc tyronem Baptismi candidatum sacro antistiti præsentaret, et in fide firmaret, ejus loco adstititi angelus Domini, instar juvenis candidissimi et fulgidissimi, qui ei libellum aureis litteris conscriptum exhibuit, in quo continebatur: *Unus Deus, una fides, unum Baptisma.* Statimque respondit se credere, et baptizatus est. Neque vero ejus cur ammox deposuit Cæcilia, sed quem Christo pepererat, sacris monitis velut lacte alebat, et forti zelo etiam ad martyrium animabat. Cum enim totas noctes sacris cum illo et Tiburtio fratre colloquiis insumpsisset: dum aurora finem daret, toto spiritu insonabat : « Eia, milites Christi, abjicite opera tenebrarum, et induimini arma lucis. » Illi ergo infracto animo pro Christo postea morti se obtu-

lerunt, et martyrii laurea digni effecti sunt.

Vis plura? Audi et de sancto Juliano martyre, Celsi pueri patrino. Is jussu Martiani præsidis, totus vulneribus plagisque confectus, per urbem Antiochenam circumducebatur sub voce præconis inclamantis: « Hæc merentur deorum rebelles et principum contemptores. » Contigit autem eum sic afflictum, catenisque ferreis vinctum, pertransire ante gymnasium, in quo Celsus puer, Martiniani præsidis filius, litterarum studiis operam dabat. Egressus igitur cum sodalibus Celsus ad id spectaculi, videt hunc christianorum candidatorum quadam multitudine circumdatum, cum quibus læto animo colloquebatur, simulque advertit auro gemmisque rutilantem coronam, ejus capiti appositam. Interiori ergo Spiritus divini instinctu admonitus, gymnasium, libros, sodales deserit, et ad pedes Juliani accurrens, coram circumstrepente et attonita turba ejus vulnera exosculatur, et ait illi: « Te secundæ nativitatis, quam mihi Christus ostendit, patrem agnosco, Martinianum vero genitorem meum, veritatis inimicum, despicio. »

Nec vero poterat quispiam eum ab amplexu martyris divellere, et cum quispiam id conaretur, statim sibi brachia manusque arescere sentiebat. Uterque igitur in tetrum carcerem conjicitur, ad quem clam vocato Antonio presbytero, Baptismum filiolo suo procurat Julianus, simulque viginti militibus insolita carceris illustratione conversis. Sed et postea cum mater Celsi pueri eum in hoc carcere visitaret, filii sui ardentibus de Christo sermonibus conversa est, credidit, ac baptizata est ab eodem presbytero, ipso Celso puero matris patrino existente, a quo et instructa est de fide, et ad Baptismum oblata.

Cæterum, sicut patrini illos quos suscipiunt, quia sponsores sunt, tenentur in fidei rudimentis, ac ad virtutem vitamque christianam instigare, ita cum ad maturum judicium pervenerint, baptizati pro quibus fidejussores sunt, tenentur eis non solum honorem et reverentiam deferre, sed et monitis eorum obedientes esse, dum vel fidei doctrinam eis tradunt, vel ad bonos mores eos instituere cónantur.

Attendite hoc, o adolescentes, qui facile monitores vestros despicitis, ad virtutis tramitem vos dirigere aut reducere volentes: *Audivit enim* (teste Sapiente) *filius luxuriosus verbum sapiens, et tergum projecit illud.* Si illorum monita qui vobis patres spirituales per Baptismum existunt, facile contemnitis, tanto majus judicium damnationemque incurritis, ac graviori peccato vos obstringitis, quanto magis præ cæteris illis obligati estis, et observantiam debetis. An non agnoscitis obligationem quam habetis erga illos? Ipsi pro vobis responderunt, ipsi pedes vobis accommodarunt, ut ad Baptismum pertingeretis; cor, ut crederetis; linguam, ut confiteremini; voluntatem, ut renasci possetis; dum pro vobis spondentes dixerunt: *Credo, Abrenuntio, Volo.* Quapropter gravis censetur eorum contemptus, quoque injuria, quæ eis vel verbo vel facto irrogatur.

Inter historias *Sanctorum Belgii* legimus, sanctum Oduinum a filio suo spirituali, quem e fonte sacro susceperat, detestabili facinore fuisse interfectum ob justitiam, ideoque inter martyres colitur. Sacerdos ipse fuit, singulariter incumbens orationi, jejunio, eleemosynis, agens circa partes nostræ Hasbaniæ. Cum autem quodam die exorta esset quæstio inter quemdam agriculforem et filium suum spiritualem, ob metam inter confinia agrorum, communi consensu designatus fuit arbiter, ad rem decidendam secundum jus et æquitatem. Beatus autem vir sententiam decidit contra suum filium. Unde is ira percussus fossorium e manu patrini suscepit, et in verticem ejus violenter direxit, sciditque ei caput medium. Deus autem in detestationem hujus criminis, et approbationem justitiæ et sanctitatis, ubi sanguis ille justus effusus est, fontis vena mox apparuit, de cujus lotione multi restituti sunt sanitati. Corpus ejus Hugardiæ quiescit, et venerationem habet.

PROPOSITIO III.

Officium quoque patrini est nomen baptizando puero imponere.

Sicut olim in circumcisione, ita modo in Baptismo a susceptoribus nomen imponi solet alicujus sancti, ut significetur hæreditati cœlesti, tanquam cives per Baptismum nos adscribi, ac in libro viventium, de quo nonnisi culpa nostra possumus eradi, aut obliterari: *Deleantur de libro viventium, et cum justis non scribantur,* inquit Propheta. At quinam illi? Qui, scilicet, peccatis suis et flagitiosa vita indignos se reddunt, et nomine christiano, et nomine sanctorum, quo in Baptismo fuerunt decorati, ac nomine æterno, quo per illum Baptismum in libro vitæ jam inchoare erant conscripti, ob acceptam justitiam æterna gloria coronandi, si perseverare voluissent. De hoc libro dicit Apostolus: *Adjuva illas qui mecum*

laboraverunt in Evangelio, cum Clemente, et cæteris adjutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ (ad Philipp., c. IV). Qui ergo baptizatur, censetur conscribi in libro vitæ, quatenus per præsentem justitiæ et gratiæ statum, de statu peccati et mortis translatus, ad vitam æternam ordinatur, et per adoptionem in numerum filiorum Dei transcribitur. Et ideo nomen novum imponitur catechumeno, ut vitam novam sciat se inchoare, per quam tandem æternam assequatur: *Dignus factus sortis sanctorum in lumine.*

Itaque patres aut parentes solliciti sint eis nomina dare, non aliquorum gentilium, aut nomina ignota, vel etiam incerta; sed nomina sanctorum cum Christo regnantium, quos Ecclesia Dei ob præclara gesta celebri memoria recolat, aut nomina angelorum per Scripturam nobis nota; ut, scilicet, horum patrocinio et intercessione possint fulciri, eorumque vestigiis inhærere, sanctitatem sectari, gesta imitari, et cum illis tandem regnare.

Non frequenter vero contigit, illos ad quos spectat nomen dare, divinitus inspiratos fuisse, ut certa nomina imponerent rei futuræ præsagia, vel præteritæ rememorativa.

Sanctus Edmundus, præter communem nascentium morem, ita mundus e maternis visceribus prodiit singulari Dei beneficio (quod futuram ejus puritatem declaravit), ut mundissimus pannus cui involutus fuit, nullam maculam ab eo contraxisse videretur, ita ut obstetrices plane rei novitatem admirarentur. Ideo mater in Baptismo Edmundum, a munditia, nuncupandum censuit.

Sanctus Victor confessor hoc nomen obtinuit, quod adhuc in utero matris existens, dæmonibus terrori fuit, teste Bernardo, sermone *de sancto Victore*: « Miror, inquit, et stupeo infantem adhuc in utero, pavori fuisse pavendis dæmoniis; quippe ab ipsis præcognitum, et jam tunc ex nomine designatum. Nec vacuum nomen, ubi hostium fuga, et exorta confessio victoriam concessit infantulo.

Beata Hortulana, sanctæ Claræ mater, fructiferam horto Ecclesiæ plantam editura, cum non parum de partus periculo sollicita ante crucem in templo oraret, vocem sibi audire visa est: « Ne paveas, mulier, salva enim lumen quoddam parturies, quod ipsum mundum clarius illustrabit. » Quo edocta miraculo, natam infantulam voluit Claram appellari. »

Cum patrini sancti Vincentii Ferrariensis, ordinis prædicatorum, disceptarent de nomine imponendo, et in Baptismo unusquisque ei suum nomen imponere vellet, sacerdos, ut sedaret discordiam: *Vincentius,* inquit, vocetur, illique statim id approbarunt. Nec sine divina providentia id a sacerdote factum est, cum nemo ex familia aut amicis astantibus sic vocaretur; manifeste autem ejus opera declararunt quantum hoc nomen ei congrueret, velut cœlitus datum.

In Hispania, Ferdinando rege, sanctus Christophorus, puer trium annorum, in oppido cui nomen est Guardia, prope Toletum, omnia Christi tormenta a Mauris sigillatim perpessus est. Dum ad columnam cæditur crudeliter, nec vocem, nec signum ullum doloris dedit, nisi in ultimis quinque plagis, quod eo numero suæ illas Christi superassent, exclamans. Effodienti sibi latus dextrum in cruce ait: « Si cor quæris, alterum latus effodias. » Quo effosso, et corde extracto, ad veneficium contra christianos conficiendum, obiit sanctus puer. Hunc, ut in numerum sanctorum innocentium adscriptum, Innocentem a Guardia vocant vicini. Porro series historiæ servatur in actis sacrorum quæsitorum. De quo versus:

Dum Christi tormenta refers in corpore, et ipsum
Pectore Christophori nomen et omen habes.

Advertant hic christiani, quod præter patrinum quem habent in terris, duos tanquam patrinos colere debeant in cœlis, scilicet angelum cujus fidei et tutelæ commissi sunt, et sanctum cujus nomen et patrocinium assumpserunt.

Primo quidem recte patrinus dicitur qui, ab ortu nostri curam suscipiens, ad Baptismum adduxit, et contra insidias dæmonis protexit, quo in nostram perniciem conspirante antequam per baptismalem undam renati essemus, suffocari aut extingui poteramus.

Deinde, tanquam tutor non solum corporalis, sed et spiritualis vitæ nostræ, variis auxiliis, ut gratiam adeptam conservemus, nobis adest, nec deserit usque ad ultimum spiritum. Quapropter, ut sciremus quomodo Baptismo nostro invisibiliter adsint angeli, voluit ipsos Deus quandoque visibiliter etiam patrini officium exercere.

Eusebius Vercellensis, temporibus Diocletiani et Maximiliani catechumenus, cum parentibus Romam venit adhuc parvulus, et ab Eusebio papa Baptismum et nomen accepit. Papa vero Eusebius ab angelo qualis et quantus esset futurus instructus est, et quo eum nomine vocaret. In ipso

ejus Baptismo manus angelicæ visæ sunt, quæ eum sacro fonte levaverunt. Ipse ergo angelicam vitam duxit, virgo semper mansit, nullamque feminam post Baptismum, nec etiam matrem osculando tetigit, non despiciendo matrem, sed culpam fugiendo.

Sancta Pelagia, Tarsensis virgo et martyr, adhuc infidelis obviam facta Clinoni episcopo, ejus alloquio conversa est. Cum vero instanter posceret Baptismum, fons aquæ vivæ eo in loco erupit ad orationem viri sancti, et duo angeli in figura duorum militum supra fontem stantes, et manibus linteum fulgidissimum tenentes visi sunt, aquisque fulgorem impertientes. Ille ergo gratias Deo agens, vocem elevavit, et dixit: « Gratias tibi, rex universorum, qui fecisti angelos tuos spiritus, et ministros tuos flammam ignis; tu me dignum effice, qui hanc virginem, quam ipsemet obtulisti, tibi offeram hostiam viventem in odorem suavitatis. Fac et ipsam dignam numerari de grege electorum, et in die regni tui cum virginibus lampade accensa in thalamum introire. » Exultans igitur in spiritu ob hæc a Deo facta, his cœlestibus patrinis et testibus, eam baptismate Domino consecravit.

Sanctus Franciscus ab angelo quoque de sacro fonte susceptus traditur, ejusque rei memoria adhuc habetur Assisii, quam se vidisse in suo ad capitulum generale itinere mihi asseruit reverendissimus Petrus Marchant, provinciæ Flandriæ minister. Nec id mirum, cum et de eodem legamus, quod cum mater ipsum enixura per plures dies asperrimis doloribus torqueretur, a quodam in specie medici apparente (quem fuisse angelum merito æstimaveris) admonitam fuisse ut in vicinum stabulum se deferri curaret, statimque partus difficultate liberandam; quod ubi factum fuit, illico partus faciliter et feliciter editus est. Sanctus Franciscus humilis Christum humilem in stabulo nascentem debuit imitari, cui et in cruce morienti debebat per stigmata similis esse. Erectum est ad perpetuam rei memoriam eo ipso loco sacellum, quod a sancto Francisco parvulo etiam modo nomen retinet, et miraculi series parietibus appicta visitur.

Præclarum quoque hac de re exemplum est apud Baronium. Puella quædam Alexandriæ, in suo obambulans horto, vidit quemdam laqueo se præfocare volentem. Accurrit et inquirit causam. Aperit ille se a creditoribus premi, et egestate ac carceris metu urgeri ad finiendam vitam. Illa præ commiseratione facultates omnes a parentibus sibi relictas (erat enim pupilla) obtulit, ut eum et a fœda morte et ære alieno liberaret. Postea videns se inopem corpus libidini prostituit, multisque annis in peccato perseveravit, donec morbo lethali percussa, a Deo illuminata, cœpit detestari peccatum, emendationem proponere, fidemque christianam ac Baptismum ardenti desiderio exposcere. At quia ob fœdam conversationem exosa erat, nemo eam e sacro fonte suscipere dignabatur. Interim dum ob id lacrymis conficitur, apparet ei juvenis similis illi quem a nece liberarat, et inquisita mœroris causa, eam bono animo esse jubet, desiderio ejus se satisfacturum asserit.

Discedens ergo paulum, adducit duos illustres viros forma repræsentantes civitatis duos consules, qui curam ejus suscipiunt, et ad Baptisma perducunt, in ecclesiam deducentes, presbyterumque advocantes. Cum pro illa respondissent, baptizata est, et albis induta, postea evanuerunt. Vicini conspicientes eam in albis, interrogant a quo, et quibus patrinis fuerit baptizata; asserit illa se ad ecclesiam deductam a duobus sibi ignotis. Re ad episcopum delata, vocatur sacerdos qui baptizarat, qui ait se baptizasse, exoratum a duobus civitatis consulibus. Interrogantur illi, at se nec mulierem nosse asserunt. Dei ergo hoc opus fuisse agnoscitur. Inquirit itaque ab ea episcopus: Dic, filia, quid gessisti boni, quia Deus tecum est? Cui illa: Meretrix paupercula existens quid potuit agere boni? Urget eam episcopus, an nihil boni se unquam gessisse meminerit. Aperit ipsa quomodo viro illi necem sibi molienti patrimonium dederit, et ubi enarrarit, statim obdormivit in Domino. Fuerunt ergo angeli custodes, tum viri illius, tum hujus mulieris, qui patrini extiterunt.

Secundo, sanctus cujus nomen adsumitur, patrinus quoque recte dicitur, quandoquidem in generatione illa spirituali inter eos qui in cœlo degunt, patris loco eligitur, ut sua intercessione nobis adsit, tueatur, auxilietur, et vestigiis vitæ sanctæ quæ præterivit, faciat nos insistere, donec regni consortes reddamur. Unde certum est multis ad sanctitatem eorum merita et intercessiones profuisse, quorum sibi nomen in baptismo adoptarant.

Sanctus Franciscus de Paula ad tantum sanctitatis gradum pertigit, quia sancto Francisco fuerat oblatus, ejusque nomen susceperat, voto illi facto a parentibus impetratus, hinc et ejus humilitatem, castitatem, austeritatem, mire est imitatus.

Sanctus Nicolaus Tolentinus impetratus

fuit a parentibus, voto facto sancto Nicolao episcopo; ideoque ejus nomine fuit insignitus, et virtutibus adornatus. Nam et ab infantia multarum virtutum, specialiterque abstinentiæ, specimen dedit, sanctum, cujus nomen susceperat, imitatus. Anno enim necdum septimo ætatis plures cœpit hebdomadæ dies jejunare, quam consuetudinem tota vita retinuit, sola aqua et pane contentus.

Audi et de sancto Stephano rege Hungariæ, quomodo Stephani martyris meritis et patrocinio mire a Deo fuerit benedictus. Geisa rex Hungarorum factus christianus secum consilia agitabat, quomodo posset omnes suæ ditionis ad Christum perducere, rebelles domare, sacrilegos ritus abolere. Sed ecce in quiete fulgidus ei juvenis apparet, et blanda voce ait: « Facessat hæc supervacanea cogitatio, nam quod meditaris, ob manus humano sanguine pollutas effectui mandare nequis. Nascetur autem tibi filius, qui regis titulo decorandus id peraget. » Experrectus princeps, humi prostratus, principatum cum nascituro filio Deo lacrymabundus commendat. Sed et uxori ejus sanctus Stephanus habitu levitico ornatus apparuit, dicens: « Confide, mulier, in Domino, paries filium, cui primo hujus gentis regnum et corona debetur; tu vero nomen meum illi impone. Ego namque Stephanus, qui primus pro Christo sanguinem fudi, eum meo tutabor patrocinio, et in fide promovebo. » Hæc in ejus vita.

Concludendo adjicio ex dictis satis colligi, ad susceptoris officium non esse admittendos hæreticos, tum quia non possunt sua se exsolvere obligatione (quia in recta fide puerum instituere nequeunt, quam abnegant), tum quia sanctorum veneration-em rejiciunt. Unde suis nolunt imponi nomina sanctorum etiam in Ecclesia celebrium, verbi gratia, Georgii, Francisci, Claudii, Catharinæ, dicunt fuisse idololatras, rejiciunt, tanquam nomina papistarum. Frequentius imponunt nomina Judæorum quam christianorum, Jonas, Moyses, Tobias, Elias, etc., aliaque ignota et incerta; quibus quidem nominibus in Baptismo vix utitur Ecclesia, sicut nec illis sanctis Veteris Testamenti decernit festa, ut significaret prærogativam novæ legis supra legem Moysis, quæ ad statum perfectum adduxit.

Certa relatione didici, in Britannia inferiori, in diœcesi Leoniensi, intra Landernacum et Montem relaxum, vulgo Morlay, anno 1622, in februario, contigisse quod sequitur. Cum puellulæ baptizandæ patrinus hæreticus adhibitus foret, illeque nomen vellet dare, miraculosa loquela infans omnibus stupentibus inclamavit: Maria est nomen meum. Unde nec patrinus ille admissus fuit, nec nomen quod optabat imposuit, quandoquidem divinitus repudiari censeretur.

LECTIO VII.

DE CÆREMONIIS BAPTISMI.

1. Explicat ad quem scopum cæremoniæ fiant.
2. Particulariter de singulis agit.

PROPOSITIO PRIMA.

Recte in Ecclesia cæremoniæ sunt institutæ.

Hæretici nostri, qui sacra omnia lingua sua venenata profanant, in ritus solemnes et cæremonias ab Ecclesia usitatas, mire hostili odio feruntur, et impia nugacitate, aut nugaci impietate eas irridentes, et nituntur convellere. De his recte conqueri possumus cum Joele: *Gens ascendit super terram nostram, dentes ejus ut dentes leonis. Posuit vineam nostram in desertum, et ficum nostram decorticavit, nudans spoliavit eam.* Quænam illa gens? Utique congregatio et colluvies hæreticorum, quæ crudeli impietate Ecclesiam vineam Christi depascitur; et sicut solent locustæ, et similia animalia damnosa, arborum cortices corrodere, quo fit ut, suis quasi tunicis nudatæ, virorem succumque deperdant et arescant; ita illi cæremonias et ritus solemnes Ecclesiæ dente venenato corrodentes, eam tunica succum et virorem pietatis fovente spoliare conantur, ut et totus pietatis fructus arescat, sitque Ecclesia instar ficus et vineæ aridæ, desolatæ, emortuæ. Itaque sicut cortex, licet exterior sit, tamen omnino juvat ad virtutem arboris fovendam, ita licet cæremoniæ quid extrinsecum videantur, omnino tamen conducunt ad interiorem pietatem in Ecclesia conservandam. Unde divus Thomas triplicem institutionis earum rationem profert.

Primo, ad excitandam fidelium devotionem ac reverentiam erga sacramenta. Si enim simpliciter fieret ablutio absque alio ritu, facile quis æstimaret esse communem lotionem.

Secundo, ad fidelium instructionem: solent enim simplices erudiri per aliqua sensibilia signa, et eorum mens sic elevari ad sublimiora percipienda. Unde dum solemnes illos ritus intuentur, vel erudiun-

tur, vel saltem sollicitantur ad quærendum quid eis significetur. Cum Clodoveus rex a beato Remigio baptizandus foret, via qua a domo regia ad baptisterium procedendum erat, velis ac cortinis depictis ex utraque parte adumbrabatur, plateæ ac baptisterium balsamo ac odoramentis conspersa erant; tantam vero gratiam Deus subministrabat in populo, ut æstimarent se paradisi odoribus refoveri. Sic præcedentibus sacrosanctis Evangeliis et crucibus, locum hymnis, canticis et litaniis, sanctorum acclamatis nominibus, sanctus pontifex, manum tenens regis, pergit subsequente regina et populo. Cum autem simul pergerent, admiratus rex, interrogat episcopum : « Patrone, est hoc regnum Dei, quod mihi promittis? At ille : Non est hoc, inquit, regnum Dei, sed initium viæ per quam venitur ad illud. « Nempe solemnes illi ritus in Ecclesia Dei, sacræ processiones, hymni resonantes, ordo distinctus ministrorum, adumbratio quædam est gloriæ, quæ erit in Ecclesia triumphante in diversis angelorum, beatorum ac hominum choris, laudes divinas resonantibus; movemurque per hæc quæ in Ecclesia celebri officio geruntur, regnum illud quærere, et ad perennem illius solemnitatem aspirare. Quapropter etiam per illas extrinsecas cæremonias, Deus quandoque non solum in animis fidelium pietatis sensum ad meliora instigantem imprimit, sed etiam in mentibus infidelium conversionem operatur, his eos alliciens ad fidem capessendam. Scimus enim in Indiis et Japonis provinciis hisce ritibus sacris interius plurimos infidelium quotidie commoveri, ad fidei veritatem allici, et instrui ad cœlestia cogitanda.

Tertio, per sacramentales ritus, orationes, benedictiones, vis dæmonis cohibetur, ne quandoque impediat sacramentalem effectum. Nam et aliquando visus est dæmon visibiliter ad illarum vim fugari, prout vidit beata Maria Ogniaca in quodam puero, quem Itris prope Nivellas e sacro fonte suscipiebat, ut alibi dixi.

Compescant ergo linguam maledicam nostri novatores, nec dente venenato arrodant vineæ aut ficus nostræ decorem, corticem, fructum et virorem pietatis conservantem. Non discerpant fimbrias aureas vestis sponsæ Christi, per quas circumamicta est varietatibus, diversi enim ritus et cæremoniæ sacræ sunt velut fimbriæ variegatæ decorem ei afferentes. Nam, licet principalis gloria et pulchritudo hujus sponsæ, regis filiæ, sit ab intus, in donis interioribus consistens, tamen per hunc cæremoniarum decorem, interior ejus pulchritudo elucescit et conservatur. Quod si his non commoventur, sed solemnes nostros sacramentorum ritus proscindere pergunt, Christi exemplo et auctoritate, *obstruimus omne os loquentium iniqua*. An Christus superstitiosus? An non ipse cæremoniis usus, dum lutum ponit oculis cæci, digitum auribus surdi, salivam linguæ muti? An non ritu sacro utitur, dum lavat pedes discipulorum, dum in horto tertio prosternitur, dum insufflat in apostolos, et ait : *Accipite Spiritum sanctum;* dum amplexatur pueros, et illis benedicens imponit manus? Quid vero dum suscitat Lazarum quot cæremoniis utitur? Elevat oculos in cœlum, ingemiscit, commovet seipsum in spiritu fremens, tandem voce magna inclamat : *Lazare, veni foras;* deinde funeris adhuc fasciis ligatum, tradit discipulis solvendum. Omnes hæ cæremoniæ sunt non sine mysterio adhibitæ, e quibus Ecclesia suos ritus est edocta; sed et baptismum Christi attende. Quot ibi cæremoniæ? Cœli aperiuntur, vox auditur, columba advolat. Christus se humiliat. Similiter in Eucharistiæ institutione ritus multos extrinsecus adhibitos conspicaris; lavantur pedes, grande cœnaculum eligitur, tapetibus adornatur, preces junguntur, gratiarum actiones admiscentur, sermo amoris scintillis plenus adhibetur. Ut quid hæc omnia, nisi ut exteriori ritu tale sacramentum, tale testamentum, tale amoris pignus commendetur? Sic et in Pentecoste dum confirmantur apostoli, quanta solemnitas cœlitus adhibetur? Splendor ignis rutilat, linguæ flammeæ apparent, ventus et commotio loci admirationem omnium concitat. Spiritus vehemens descendit, loquela diversa in apostolis subsequitur, verbi prædicatio omnes in stuporem rapit. An non solemni hoc ritu visibilibusque effectum symbolis Spiritus sancti voluit Deus designare? Sic et Ecclesia suis cæremoniis effectum sacramenti. Hæc si æqua lance consideret pietas, oppilabit os suum iniquitas.

Sed ad particulares Baptismi cæremonias explanandas descendamus. Sunt autem in triplici differentia. Quædam Baptismum præcedunt, quædam comitantur, quædam subsequuntur; de singulis specialiter disseremus.

De cæremoniis baptismum præcedentibus.

Primo, sacerdos insufflat in faciem pueri, et significatur Satanam cum contemptu ab illo ejici, ut cum pudore locum relin-

quat; sic cum aliquem nihil facimus, exsufflamus. Addo alludi ad spiraculum vitæ in faciem primi hominis in creatione, et significari quod per Baptismum novus homo creetur et regeneretur, ideoque spiraculum novæ vitæ ei afflatur; et Spiritus sanctus ei infunditur, quem insufflando Christus apostolis communicavit.

Secundo, signatur crux in fronte et pectore, quia hoc est signum novi christiani, signum salutis, quo dæmon pellitur. Unde de baptizandis dixit divus Augustinus: Crucis signo in fronte hodie, tanquam in poste signandus est. Quibus verbis alludit ad postes Agni cruore signatos, ut ab internecione servarentur immunes.

Signamur etenim signo passionis Christi, signo quod nobis applicat sanguinem Agni immaculati, ut a mucrone æternæ mortis præservemur. Ponitur autem in fronte pudoris loco, ut illud libere confiteamur. Ponitur in pectore, ut illud amemus, illoque cor muniatur, a quo procedit omnis in nobis iniquitas, tanquam ab infecta origine. Hujus signi pectori, frontique in suo Baptismo impressis memores pueri aliqui mortem crucemque pro Christo tolerare parati fuere, ut possent dicere : *Christo confixus sum cruci; vita Jesu manifestatur in corporibus nostris.*

Cupiebant enim videre Jesum, at quia statura pusilli erant, arborem crucis conscenderunt, ut certius inde eum viderent, et inde brachiola sua ad eum extenderent, qui eos advocans, amplexari optat, benedicere, et fructum vitæ ex crucis arbore decerptum, eis impertiri. Multa possem adscribere exempla puerorum, virili animo crucifixionem perpessorum; unum ex Japonicis litteris ad Papam, 25 januarii 1640, sufficiet.

Sæviente persecutione, puer octo annorum, Ludovicus in parentum cubiculo decumbebat; illis vigilantibus ex aliquo repente somno evigilans, inclamabat : « Mater mea, non sinam, non patiar, Fochecium capiti meo imponi. » Sic vocant librum superstitionum Japonicarum et rituum in idolis colendis adhibendorum, quem venerationis causa capiti solent imponere. At mater : « Quid ais ? fili, sile, non curabimus imponi. » Tum puer monet ipsos parentes ne et ipsi patiantur suismet capitibus librum imponi. Indormit iterum puer, sed frequenti voce somnum intercidens, repetit cum audientium stupore : « Nunquam sinam ut liber detestabilis verticem meum tangat. » Paulo post puer cum matre comprehenditur. Illa puerum quem ad martyrium instruxerat, sciens hoc esse *testimonium Domini fidele, quod sapientiam præstat parvulis*, præmonet ut Jesu et Mariæ nomen ab ejus corde non recedat, nec ab ore. Cum ergo ad supplicii locum ducerentur, non cessabant alternis dicere : *Jesus, Maria, mi fili; Jesus, Maria, mea mater.* Ad urbis celebriorem locum ventum est, ubi cruces præparatæ erant, eas summo cum gaudio salutarunt. Acta est in crucem mater, et filiolus ex opposito. In illam hic defigit oculos, nihil mortem horrens, illa clamat : *Jesus, Maria*, hæc est echo cœlestis resonans; tandem lancea uterque confixus, Jesus, Mariæ nomina ingeminans, animam reddit Creatori.

Tertio, sal benedictum adhibetur, adjicitur quoque oratio, qua Deum precamur ut ad gratiam Baptismi puerum perducat, faciatque gustare divinæ sal sapientiæ. Nempe sal mysticam habet in Scripturis significationem : hinc *Levit.*, c. II, ordinat Dominus : *Quidquid obtuleris sacrificii, sale condies;* significaturque in omnibus bonorum operum sacrificiis, nos sal divinæ sapientiæ jungere debere, juxta Bedam. Cibis sal gustum et saporem inspergit, esca sine illo insipida est, et vomitum provocans. Recte ergo ori catechumeni ab Ecclesia imponitur, ut ei gustum Deus, et rerum cœlestium doctrinæque fidei saporem impertiat. Quid enim juvat nosse res fidei, nisi et cum sapore gustentur ? Suavis est Dominus, et quidquid ab ore ejus prodit, omnia nostræ redemptionis mysteria suavitatem inditam habent; sed hæc suavitas non percipitur, nisi illa cum sale mystico jungantur, cum attentione ruminentur, cum devotione gustentur. Dum oras, legis, meditaris, nisi hoc sale palatum sit dispositum, omnia censentur insipida.

Est igitur sal symbolum saporis devoti cordis, quo in rebus divinis et cœlestibus, sive auditis, sive lectis, delectatur. Sapor ille nobis commendatur, dum apud *Marcum* dicit Dominus : *Habete sal in vobis.*

Adde naturam salis a corruptione et putrefactione conservare, quod indicat non satis esse animam per Baptismum renovatam, a putredine liberatam, sed providendum etiam esse ne postea peccatis novis corrumpatur. Et ita per salem admonemur puritatis conservandæ, incorruptionis, perseverantiæ, mortificationis, carnalium desideriorum, quæ corrumpunt animam.

Denique, optime per salem designatur prudentia et discretio quæ nostras debet comitari actiones et sermones, totamque nostram conversationem : *Sit sermo vester*

sale conditus, inquit Apostolus, *ut sciatis quomodo unicuique respondere debeatis.* (Col. IV.)

Quarto, sacerdos per varias orationes contra Satanam dimicat, ut omni eum potestate expoliet, omnique jure quod per peccatum in animam pueri sibi vindicare posset. Inter cætera exprobrat : « Ergo, maledicte, recognosce sententiam tuam, da honorem Deo vero et vivo, da honorem Jesu Christo. Recede ab hac imagine Dei, increpatus ab eo, et da locum Spiritui sancto paracleto, signum sanctæ crucis, quod fronti ejus damus, nunquam audeas violare, etc. » Audiveratque Satanam per eum qui venturus est judicare sæculum, quia illum diem summe formidat, in quo Christum agnoscere cogetur coram toto cœlo et mundo, tuncque palam irrevocabiliter ad abyssum remergetur, nunquam tartareo carcere egressurus.

Quinto, saliva ad aures apponitur naresque. Exemplum Christi circa surdum et mutum imitatur Ecclesia. Quid vero per salivam designatur, nisi sapientia et virtus divina Filio attributa? Sicut saliva e capite, ita et ipse procedit a Patre; et solus est qui aperire potest aures pueri ad fidem et veram sapientiam, et nares ad bonum odorem notitiæ Christi fugiendo fœtorem noxium peccati. Ideo inclamantur puero verba a Christo circa surdum prolata : *Ephphetha, quod est adaperire.* Jam enim aures aperiri convenit ad divinas promissiones Christi, ad quas jus habet per gratiam Baptismi. Aperiri quoque congruit ad divinas communicationes et commonitiones; et ad illas nunquam obsurdescere, ne graviori judicio involvatur. Jam de ovibus Christi est, ad pastoris vocem aures habeant apertas, ut illam norint discernere a voce alienorum, mandata ejus auribus exterioribus interioribusque percipiant.

De cæremoniis Baptismum comitantibus.

Primo, petitur an renuntiet Satanæ; iterum an omnibus operibus ejus; tertio, an omnibus pompis ejus? Quæ sunt illa opera Satanæ, nisi opera tenebrarum, flagitia et peccata? Nec enim aliud operari novit Satan, nisi peccatum; quia ab initio diabolus peccat, et continuo peccat, et in æternum peccabit, quia non cessabit Deum creaturasque, angelos et sanctos blasphemis impetere; denique in hominibus usque ad finem sæculi omnis peccati auctor censetur et incentor. Ac inter ejus opera, præsertim censenda sunt opera carnis, ad quæ toto nisu impellit, licet ipse spiritus sit: *Manifesta sunt autem opera carnis*, inquit Apostolus: *Fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* In hoc vero apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli, et ideo quos sibi per Baptismum tanquam membra incorporat, his operibus vult renuntiare, ut jam agnoscantur filii Dei a filiis diaboli. Nec solum operibus, sed et pompis ejus imperat nuntium remittere. Quænam hæ pompæ? Vanitas, fastus, luxus, inanis gloria, superstitiones, vanæ observationes, divinationes, incantationes et similia; quibus dum humanus adhæret animus, sacris Satanæ operari censetur, pompisque ejus adhærescere.

Solebat olim baptizandus hanc renuntiationem faciens, vertere se primo ad occidentem, deinde ad orientem. Audi divum Dionysium : « Sacerdos occidentem versus, baptizandum statuens, illuc intendentem manusque impingentem ac eamdem regionem conversas, insufflare ter Satanam jubet, ac abrenuntiationem profiteri. Et post trinam abrenuntiationem ad orientem illum traducit, aspicientemque in cœlum, atque intendentem manus, sacrisque omnibus divinitus traditis consentire jubet. » Quod sic interpretatur divus Hieronymus : « In mysteriis primo renuntiamus ei, qui in occidente nobiscum moritur cum peccatis; et sic versi ad orientem pactum inimus cum sole justitiæ, et ei servituros nos promittimus. » Cui consentit Cyrillus : « Aperitur tibi paradisus Dei, quem ad orientem plantavit; ab occasu converteris ad ortum, quæ est regio lucis. » Hæc est christianorum patria sita ad orientem, ad ipsam lucem et solem, ut responderunt tyranno martyres illi, de quibus in vita sancti Pamphili, ut dixi, explicans illud Orationis Dominicæ: *Qui es in cœlis.*

Est ergo hæc quædam professio, et votum commune christianorum, et licet non sit votum omnino proprie dictum (quia alioqui omne peccatum christiani esset sacrilegium, et duplicem haberet malitiam, quod est contra communem sensum), est tamen declaratio solemnis, qua profitemur, non quidem novam obligationem, sed eam quæ jure divino inest, nos acceptare, et paratos esse ad omne obsequium Christi, et ad fugiendum omne consortium diaboli, omne contagium peccati, tanquam in familiam filiorum Dei solemniter recepti. Quapropter non parvi æstimanda

est hæc solemnis abrenuntiatio, quam etiam sancti Patres quandoque sponsionem promissionemque vocant; et volunt anquam ad virtutum calcar nostræ sæpe occurrere menti.

Divus Ambrosius sic loquitur: « Aperite aures, et bonum odorem vitæ æternæ, inhalatum vobis munere sacramentorum carpite; quod vobis significavimus, cum apertionis celebrantes mysterium, diceremus: Ephphetha, quod est adaperire: Post hæc reserata sunt sancta. Spiritus sanctus ingressus est sanctuarium Dei. Repete quid interrogatus sis, cognosce quid responderis. Renuntiasti diabolo et operibus ejus, mundo et luxuriæ ejus, ac voluptatibus. Memor esto sermonis tui, et nunquam tibi excidat tuæ series cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius, ut pecuniam ejus accipias; teneris obstructus, et reluctantem te fœnerator astringit. Si recusas, vadis ad judicem, atque illic tua cautione convinceris. Ubi promiseris, considera, vel quibus promiseris. Levitam vidisti, sed minister est Christi. Ergo chirographum tuum tenetur, non in terra, sed in cœlo. » Eodem modo loquitur divus Augustinus. Vide dicta tomo I, lect. 2. Vide Augustinum, ut in *Breviario*, vigilia Pentecostes.

Certe non inaniter nos monent sancti Patres hac de re, quia non parum efficaciæ habet hæc renuntiatio bene ruminata, sed magnum stimulum animo ad meliora subjicere valet. Audi quod hanc rem concernens in Historiis Fratrum dominicanorum legimus.

Contigit quemdam juvenem juri canonico Parisiis operam navantem, vesperis quodam festo decantatis, in templo sancti Petri moram facere, dum ibidem vigiliæ defunctorum canerentur. Sacellanus, vir bonus et simplex, dum lectiones recitarentur, accedit ad eum, et inquirit an sit sibi parochianus et subditus. Affirmat ipse se intra parochiam illam domicilium figere. Bene est, inquit pius sacerdos, quandoquidem meæ curæ subsis, cupio me exonerare, et verbulum salutis tibi insinuare. Scis quid Deo promiseris in Baptismo? Nonne abrenuntiare Satanæ et pompis ejus? Hoc enim vice tui patrinus respondit. Admirans juvenis Cur mihi, inquit, id modo proponis? Aperit sacerdos causam, dicitque se ad id moveri, quia multi juvenes studiis altioribus incumbentes, scopum sibi vanitatis proponunt, inanem gloriam aucupantes, et cruciant se multum ut ad honores sibi gaudium sternant. An non, inquit, in illis pompa fastusque Satanæ locum habere censetur? Hanc igitur vanam curvamque abs te intentionem remove, quin potius inspice tot exempla virorum scientia illustrium et eximiorum magistrorum, qui hoc sæculum deserunt, prope videntes quod quidquid ambiunt homines in sæculo, fere ad pompam spectet Satanæ.

Vix hæc brevi, sed efficaci sermone insinuarat, et finita lectione mox cantor inchoat: « Hei mihi, Domine, quia peccavi nimis in vita mea; quid faciam miser? quo fugiam nisi ad te, Deus meus? Et ecce verbum sacerdotis huic verbo junctum, quasi duplicis tubæ sonus, cor ejus penetrans, lacrymas copiosas punctionemque elicit. Sed et exinde quocumque pergeret, hæ duæ voces concurrebant, et ad cordis aures pulsabant, nec ulla societatis aut oblectationis varietate, poterat animum ab illis divertere. Responsum autem persentiscebat interius, quasi auram lenem divini susurri sibi dicentem: « Ingredere ordinem patrum prædicatorum, ibi ad Deum tuum fugies, et pompam Satanæ fugies. » Nec animo fuit quietus, donec paulo post ordinem illum est ingressus.

Secundo, adhibetur unctio per oleum sanctificatum in pectore et inter scapulas. Monet hæc unctio christianum tanquam Christi athletam luctamen hujus sæculi luctaturum, inquit Ambrosius. Olim enim solebant luctantes inungi: merito ergo in pectore et humeris inungitur, qui forti resolutione et invicta fortitudine, contra carnem, mundum, Satanam, debet obluctari, ad hunc effectum sub crucis vexillo militiæ Christi adscriptus. Oleumque illud symbolum est gratiæ Christi, quæ instar olei interius penetrat et imbuit cor, sanans vulnera interiora animæ tanquam medela, leniens passiones, fortiterque roborans contra insurgentes tentationes, viresque suppeditans ad heroica opera peragenda. Neque vero sine mysterio etiam humeri inunguntur, indicatur enim dari nobis robur ad jugum Christi crucemque ejus ferendam; ut intelligat novus tyro, christianam vitam non esse deliciis plenam, sed laboriosam, et proinde non mirandum esse christiano, si in hac vita multa tristia et adversa patiatur, hæc est enim ejus vocatio, ideo ante et retro signatur cruce, in capite quoque et aliis membris, quia tota vita ejus crucibus est circumsignata. Sed ne animum despondeat, crucis nomen et omen horrens, oleo fit hæc consignatio, quia copia et pinguedine cœlestis gratiæ crux hæc jugumque aspersum ponderis asperitatem amittit, suavitatemque induit,

juxta promissionem Domini per prophetam : *In die illa auferetur onus ejus de humero tuo, et jugum ejus de collo tuo, et computrescet jugum a facie olei.* Non ergo turbetur christianus, dum audit vitam christianam crucem esse, jugum esse. Crux est, sed inuncta; jugum est, sed a facie olei asperitas fugit. Nec sine cruce Christum sequi possemus, nec sine unctione, crucis asperitatem ferre. Utrumque ergo inunxit Dominus, ut non fugiamus crucis afflictionem, sed introspiciamus divinam unctionem, quæ nostram adjuvat infirmitatem.

Tertio, interrogatur an credat in Patrem, in Filium, in Spiritum sanctum, quia hoc est sacramentum fidei, in quo ejus solemnis fit professio ab adultis, aut a patrinis vice infantium. Et adultorum quidem fides gratia Dei illustratur et perficitur, infantibus autem donum cœleste habitualis fidei infunditur. Neque vero solum generaliter inquiritur an credant Deum trinum et unum, sed et sigillatim de singulis personis Trinitatis, cum articulis eas concernentibus, ut discamus non sufficere ad salutem quamlibet fidem generalem aut implicitam, verbi gratia, credendo quod Ecclesia credit; sed etiam expressam fidem requiri, tum mysterii Trinitatis, tum Incarnationis aliorumque.

Quarto interrogatur : *Vis baptizari?* ad imitationem Christi, qui cæcum illuminandum prius interrogatum luto cum sputa inungit, postea dicit : *Vade et lavare in natatoria Siloe, quod interpretatur, missus.*. Fuit illa figura Baptismi, sicut et cæcus figura baptizandi, ut passim interpretantur sancti Patres. Sic et paralyticum sanaturus prius interrogat : *Vis sanus fieri?* Significat vero Ecclesia hac interrogatione, se neminem invitum velle Baptismo abluere; unde filios infidelium non vult invitis parentibus baptizari, ut docent theologi. Filios tamen fidelium etiam hæreticorum, ratione juris quod habet in parentes, invitis etiam illis, potest baptizare; quia et ipsos parentes ratione characteris baptismalis sibi subditos, merito cogit fidem in Baptismo promissam servare, et rebelles etiam nece et flammis potest cogere. Vide late S. Thom., in III p., q. 68, art. 10.

De cæremoniis Baptismum subsequentibus.

Primo, ungitur chrismate, et significatur esse membrum Christi illi incorporatum per Baptismum, et unctionis ejus ac pinguedinis gratiæ princeps effectum; ita ut a Christo dicatur christianus, ob unctionem invisibilem Spiritus sancti, per quam fit particeps regalis sacerdotii Christi. Quapropter hoc nomen magnifaciendum esse alibi docuimus. Magnifaciebat illud sanctus Ludovicus rex Francorum, qui sacro baptismate renatus fuit in fundo Possiaco. Quapropter illo loco plurimum delectabatur, illumque frequentabat. Unde factum est ut passim jactaret se plus recepisse eo loco dignitatis et beneficii, quam alio quocumque; quod ejus familiaribus admirationem pariebat. Interrogantibus vero illis an non plus honoris Rhemis esset assecutus, in celebri auguratione, et miraculosi olei unctione, subridens respondit : Ego vero Possiaci Christi diademate et oleo sacro redimitus, plus majestatis et honoris accepi, quam alibi usquam, aut quocumque gradu homo evehi possit.

Hoc etiam nomen a sacra unctione derivatum, aliquibus sanctis tanquam proprium nomen in Baptismo datum est. Hubertus in civitate Teneremunda, in Flandria, diœcesi Gandensi corpus *S. Christianæ virginis.* Hæc regis Anglorum Migramini filia fuit unica, quam omnipotens Deus aspiciens de cœlo, illi angelum sub specie pauperis transmisit, qui eam catechizaret, atque in Christi nomine ipsam baptizari præcepit, et baptizata a Christo voluit *Christiana* nominari. Cumque virginitatem profiteretur, Aurelium ducem, procum suum, ad Christi fidem attraxit, et in ecclesia Diklivenne, cum sanctimonialium secum congregata cartervula, sanctam vitam erexit. Hanc vero famulam suam mirabilibus signis clarificavit Christus, cujus nomen sibi assumpserat.

Secundo, datur puero albula, quæ significat puritatem animæ, qua ab omni sorde expiata, quasi candido vestimento est induta. Item significat libertatem christianam, quam per hoc sacramentum assecuti sumus, erepti de tenebris carceris et dæmonis servitute. Sic olim servi qui libertate donabantur, albis vestiebantur.

Tertio, designatur lætitia interna et gaudium spiritus. Sicut enim vestis nigra est signum tristitiæ, ita et candida lætitiæ.

Quarto, significatur splendor animarum, quem habent dum veste Christi, imo ipso Jesu Christo vestiuntur et novum hominem induuntur. Hoc vero fit in Baptismo, ubi Christus suum nobis indusium gratiæ divinæ, sua vestimenta charitatis pretiosæ, sua arma per Spiritus sancti dona, suum arcum et gladium per signum crucis communicat; ut victores contra Satanam

triumphemus et exultemur. Sicut enim olim Jonathas, ut affectum suum erga Davidem testaretur, omnes suas vestes, omnia arma, etiam usque ad baltheum illi impertitus est; ita Christus in signum affectus vestimenta omnia, et panopliam salutis, qua fuit adornatus, nobis impertitur sub vexillo suo militare aggredientibus. Et sicut David sic vestitus et armatus, quasi alter Jonathas apparebat, sic et christianus armis et veste Christi adornatus debet esse alter Christus, spiritu quoque ejus animatus. Nam si verum est, «qualis terrenus Adam, tales et terreni ejus filii;» sic et verum debet esse, «qualis cœlestis Adam, tales et cœlestes ejus filii.» Igitur, «sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cœlestis.» Unde vestis illa non solum symbolum est puritatis quam accepimus, sed et innocentiæ quam post ablutas veteres maculas, studio sanctæ conversationis immaculatam servare debemus, ad præsentandum ante tribunal Christi; quia tam pura et nitida a Christo Domino exigetur, quam pura et ab omni sorde vel pulvere aliena, in Baptismo est data. Unde veteres solebant totis octo diebus a sabbato Paschæ usque ad alterum sabbatum, utl post Baptismum, candidis vestibus, ad inculcandam nobis vitæ puritatem, quæ christianos decet post tanta dona a Christo accepta. Si quis vero in albis discedebat, jam beatus existimabatur, ut multis supra exemplis declaravimus. Hinc inter Belgicos sanctos etiam celebratur Dentelinus puer, filius sancti Vincentii, comitis Hannoniæ, fundatoris cœnobii Altimontensis et Sonegiensis collegii, ac sanctæ Waldetrudis maritus, qui septem annorum *in albis* mortuus est. De quo sic legimus apud canonicos Ressensis oppidi in Clivia, qui annue eum colunt 14 julii: «Postremo genuit sanctus Vincentius sanctum Dentelinum, patronum nostrum gloriosum, qui in Christo renatus, infans migravit ad Dominum, ut de eo impleretur sermo Domini: *Sinite parvulos ad me venire, talium est enim regnum cœlorum.* Et quod Propheta dicit: *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem.* In hujus enim mundi procellarum fluctibus diu quassari nequaquam est permissus; raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut fictio deciperet animam illius, placita enim erat Deo.

Quinto, vestis etiam illa alba symbolum est stolæ fulgidæ, quam habebimus in beata resurrectione, et ultima regeneratione; in cujus signum angeli in albis apparent Christo resurgente. Hujus vestis memoria christianis cordibus deberet esse impressa, ut digne moneantur ambulare vocatione sua sancta. Unde cum Dominica *in Albis* candidam vestem deponerent neophyti, ut semper illius meminissent, loco ejus dabatur eis agnus candidus ex cereo paschali a pontifice benedictus, quem ex collo suspensum gestarent, servandæ perpetuo puritatis monumentum. Hujusce vestis memoria, Dionysia, nobilis mulier christiana, puerum suum animabat ad martyrium. De illa sic refert Victor Uticensis. Dionysia, nobilis mulier christiana, cum filium unicum teneræ adhuc ætatis delicatum, timore pœnarum formidolosum conspiceret, verberans cum nutibus oculorum, et increpans auctoritate materna, ita confortabat, ut matre fortior redderetur. Cui inter crudelia verbera constituto dicebat: «Memento, fili, quia in virtute Trinitatis in matre catholica baptizati sumus, non perdamus indumentum candidum salutis, ne cum venerit invitator, vestem non inveniat nuptialem, et dicat ministris: *Mittite in tenebras exteriores.* Illa pœna timenda est, quæ nunquam finitur; illa desideranda vita, quæ semper habetur. Talibus filium solidans verbis, velociter martyrem fecit.

Tertio, lampas ardens in manu traditur, et significantur tres virtutes divinæ, quæ baptizato infunduntur. Fides in lumine, charitas in calore, spes in cerei recta altitudine, quæ ex imo sursum ascendit, sicut et spes nostra ad cœlos usque erigitur et nos erigit. Traditur vero manu gestandus, quia non sufficit corde fidem, spem et charitatem retinere, nisi etiam operibus illam exhibeamus. Significare etiam hic cereus potest ipsum Christum novo nos lumine per Baptismum illuminantem.

Nam et in consecratione fontis imponi solet aquis cereus paschalis, qui Christum significat post passionem suam, novo lumine et glorioso corpore redditum, quinque splendida vulnera, seu quinque odoriferi thuris globulos gestantem, quia per ejus mortem et resurrectionem potestas peccata abluendi et animam illuminandi Baptismo est concessa. Hinc illuminationis etiam sacramentum Baptismus ab antiquis Patribus nominatur. Et in signum luminis quod ibi recipitur, frequenter etiam visibilis luminis apparitio baptizatos consecravit.

Sic refertur lumen apparuisse in Baptismo sancti Cerealis, apud Surium, t. III, 10 junii. Quod ipsum testatur de Baptismo parentis sui Gregorius Nazianzenus, oratione *de Patris funere.*

Porro bene adnotanda sunt verba quæ sacerdos pronuntiat, dum hanc candelam ceream porrigit; et simul advertendum nos tertio illam solere gestare: primo, in Baptismo; secundo, in die Purificationis Mariæ, quando Verbum incarnatum, quod erat lux de lumine, inter brachia Simeonis esse lumen ad revelationem gentium, est pronuntiatum; tunc vero sponsionem nomine nostro a patrinis factam ratificamus. Tertio, in agonia mortis, quia tunc protestamur vivere et mori in fide et lumine Jesu Christi.

Recapitulatio et exhortatio.

Ex his omnibus patet quam mystica sit novi Christiani creatio, per sacramentum fidei, dum exorcizatur, signo redemptionis consignatur, ungitur, sacratur, lavatur, vestitur, nomen novum accipit, ambulat, cum ardenti in manu cereo. An hæc omnia sine causa mater Ecclesia mysteriis sponsi sui imbuta, usurpare putanda est? Imo vero, nihil horum mystica caret significatione. Et quidquid hic agitur, sacram continet admonitionem cuilibet christiano frequenter rememorandam. Sæpius igitur, o Christi miles, memineris horum omnium candelæ accensæ, albulæ, promissionis tuæ, renuntiationis, signi fidei, olei, chrismatis. Memineris denique et altaris, in quo quasi victima Deo oblatus es, sanguinisque Christi quo ablutus es, characteris sacri qui signum est filiorum Dei, seminis divini, quæ est gratia per quam regeneratus es. Et his omnibus consideratis, ambula ut filius lucis, ut dignus tandem fias sortis Sanctorum in lumine. Utinam det tibi Deus gratiam, ut possis, fili mi, semper accensum tenere cereum tuum, hoc est, illuminatam conscientiam fide viva, spe erecta, ardente charitate.

2. Det Deus tibi gratiam, ut serves immaculatam, albulam, candidam animulam, quam possis ante tribunal judicis secure repræsentare.

3. Det tibi chrismatis sacri sigillum, et olei sanctificati signaculum nunquam violare: *Oleum de capite tuo nunquam deficiat*, sed animum pinguedine devotionis semper imbuat.

4. Sollicitus semper sis semen illud divinitatis conservare, semen gratiæ, per novam nativitatem animo tuo satum: *Qui natus est de Deo non peccat, quia semen in ipso manet.*

5. Det tibi Deus nunquam aliquid inpignum agere sanguine quo lotus es nce Agni cruorem in injuriam Redemptoris commaculare peccatorum pulvere.

6. Semper memor sis characteris quo consecratus es miles Christi, ut non cedat tibi in graviorem confusionem, et in pœnæ incrementum post condemnationem.

7. Sit semper mens tua victima Deo, et teipsum in interiori cordis tui altari, offer in odoriferum holocaustum.

8. Sit Spiritus sanctus qui te regeneravit, semper te vivificans, illius afflatum et impulsum semper sequere, et ut nunquam te deserat, humiliter exora. Denique sit promissio tua et renuntiatio inviolabilis, sit stabilis professio: quam ut possis illibatam conservare, committe te ex integro angelo sancto qui te ad Baptismum deduxit: et fidum se comitem ac tutorem exhibet usque ad ultimam vitæ tuæ periodum. Illius semper sequere consilia, donec te reducat ad locum securum regenerationis æternæ. Vis scire cur horum omnium meminisse te velim? Quia quoties peccatum mortale committis, candelam extinguis, albam sordibus et cruore inficis, promissionem infringis, professioni tuæ contradicis, signum chrismatis in capite violas, signum filiorum Dei commaculas; semen sacrum gratiæ, a quo regeneratus es, a te abjicis, sanguinem quo ablutus es procalcas; unctionem adeo frequenter repetitam violas, et ex victima Dei, victimam te efficis Satanæ et ignis æterni. Fuge ergo peccatum, quo solo sacro tuo Baptismo, ejusque mysteriis contrarius, ingratus et infidus extitisti.

TRACTATUS TERTIUS.

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

PROŒMIUM.

Secunda lampas, seu lucerna mystica nostri candelabri, est sacramentum Confirmationis, quo novus ardor, nova gratia accenditur in cordibus fidelium : nunquam primam fidei lucem per Baptismum susceusam patiantur in se extingui, vel desidia et torpore, vel flatu tentationum insursante, vel periculo mortis exterrente. Sed exerant semper novum fidei fulgorem, novum gratiæ vigorem, novam christianismi professionem, etiam in medio umbræ mortis, hoc est, in quolibet periculo existentes. Ad hoc nempe servit Confirmatio sacramentalis, ut quos invenit tyrones, efficiat strenuos et infractos milites, in hostili prælio inter vulnera etiam exultantes. Ita ut militum Gedeonis, pugnantium contra Madianitas, hostes populi Dei, sint hi Christi ducis supremi milites, quibus dum confringitur vas fragile corporis, lux major fidei et gratiæ effulgeat, et confortet ad præliandum prælium Domini, hostesque spirituales terrens, in fugam convertat. Itaque de hujus secundæ lampadis candelabri nostri mystici institutione, materia, forma, ministro, subjecto, effectu, ritu, breviter hic disseramus.

LECTIO PRIMA.

DE INSTITUTIONE CONFIRMATIONIS.

Explicatur a quo et quando hoc sacramentum fuerit institutum.

PROPOSITIO UNICA.

Confirmatio est sacramentum a Christo institutum in ultima cœna.

Tria hic asserimus. Primo, Confirmationem inter sacramenta esse censendam, et hoc est fidei, definitum a concilio Tridentino, ex doctrina tum Scripturæ, tum sanctorum Patrum. De illo sacrameno in *Actis* fit mentio, dum ab apostolis missi dicuntur Petrus et Joannes in Samariam, ut ibi credentibus imponerent manus, et acciperent Spiritum sanctum. Item *Actor.*, 19, cum Paulus aliquos baptizasset, imponente ipso manus, venit Spiritus sanctus super eos. Hæc enim impositio manuum non aliud est quam Confirmatio, in qua episcopus, apostolicæ auctoritatis successor, dupliciter manus imponit, tum orando, tum frontem ungendo et signando, ac Spiritus sanctus gratiam hac manuum impositione impertitur, non quidem visibiliter, ut olim frequenter accidit, sed invisibiliter.

Illa enim visibilia signa initio Ecclesiæ erant opportuna, ad commendationem rudis fidei et religionis christianæ primordia dilatanda : his irrigabatur novella planta, donec firmam radicem ageret, ramosque extenderet ; tunc autem illa irrigatio per externa visibilia miracula cessavit, dum satis firma radice fides initiata excrevit in procerem arborem ramis frondibusque dilatatis ; sub quibus sponte habitaturæ advolabant volucres cœli, animæ ad cœlestem sacramentorum gratiam vocatæ, et ad vitam æternam præordinatæ, non egentes miraculis.

De hoc etiam sacramento Joelis prophetia præcesserat : *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem.* Nec enim id tantum dictum erat propter Spiritum sanctum, quem in die Pentecostes apostoli et alii fideles receperunt ; sed illud quoque concernit omnes cujusvis ætatis fideles, qui in hoc sacramento Confirmationis, Spiritum sanctum per manus impositionem participant, sive fiat visibiliter, ut olim, sive invisibiliter, per latentem gratiam, ut modo. Sicut enim interpretatur generaliter divus Petrus : *Vobis Spiritus repromissio, et filiis vestris, et omnibus qui longe sunt, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster. Pœnitentiam ergo agite, baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum, et accipietis donum Spiritus sancti.* An non his verbis docet divus Petrus donum Spiritus sancti per Joelem promissum, ad omnes credentes spectare, et illud a pœnitentia et remissione peccatorum distinctum esse, ac

Baptismum sequi? Nimirum Confirmatio hoc donum ad fidem vocatis impertitur, et olim cum præsens foret episcopus, statim post Baptisma solebat conferri, sicut et divus Paulus mox baptizatis Ephesiis manus imposuit. Ideo vero Baptismo mox subjungebatur, ut esset veluti perfectio et consummatio illius. Unde divus Dionysius vocat, « divinæ generationis sacrosanctam perfectionem. » Cum vero aberat episcopus, opportuno tempore supplebatur. Quapropter apostoli, audientes Samariæ incolas credidisse, et Baptismum suscepisse, statim miserunt apostolos, ut donum Spiritus sancti per manuum impositionem et Confirmationem illis impertirentur. De qua re agens beatus Cyprianus sic dicit: « Baptizatos a Philippo diacono baptizari ultra non opportebat, sed tantum quod deerat, a Petro et Joanne factum est, ut oratione pro iis habita, et manu imposita, invocaretur, infunderetur super eos Spiritus sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, per præpositos Ecclesiæ offerantur, et per nostram orationem, et manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, et signaculo dominico consummentur. » Perverse igitur nostri hæretici, ut Confirmationis sacramentum obnubilent, et ejus vim elidant, dicunt hanc impositionem manuum non fuisse aliud, quam cæremoniam ad potestatem miraculorum pertinentem, vel simile in gratiam gratis datam; nec enim illæ gratiæ gratis datæ, puta donum linguarum, donum sanitatis, et similia, dicuntur in Scriptura simpliciter Spiritus sanctus: *Ille enim non habitat in corpore subdito peccatis*, inquit Sapiens; dona autem illa, etiam cum peccato possunt consistere. Neque adeo solliciti fuissent apostoli collegas ad Samariam destinare, pro solo hoc dono non necessario, et inter infima dona ab apostolo Paulo recensita. Et testatur divus Lucas, capite 8, per Philippum diaconum magnas virtutes et signa in Samaria facta, dæmones ejectos, claudos et paralyticos sanatos, ac magno gaudio perfusam civitatem, habebat ergo gratiam miraculorum. Quid opus apostolos illud excurrere ad edenda miracula. Ad quid ergo? Ad fidei ædificationem per illam manuum impositionem, qua fides et gratia baptismalis confirmabatur, et Spiritus sanctus dabatur adrobur. Quod quidem eo tempore non conveniebat differri, quo persecutionis vis credentes impetebat, et rapiebat ad tormenta et confessionem; ad quam intrepide faciendam, Confirmatio vires suggerebat.

Secundo, asserimus Christum Dominum hoc sacramentum instituisse. Et hoc quoque in Tridentino definitur, contra quosdam catholicos theologos, qui antiquitus docuerunt, in concilio Meldensi, speciali Spiritus sancti instinctu institutum fuisse. Verum generaliter supra definivimus nullum nisi a Christo institutum sacramentum, quia solius Christi est dare infallibiliter gratiam, aut certo signo illam alligare. Instituit autem Christus Dominus, non ut tempore vitæ suæ in usu foret, sed post passionem suam, quia Spiritus sancti plenitudo non erat danda, antequam ipse glorificaretur.

Tertio, asserimus institutum esse in ultimæ cœnæ nocte; et hoc probabilissimum est, quia tunc multoties Spiritum sanctum Ecclesiæ suæ promisisse legimus; ille autem in hoc sacramento exibendus erat. Tunc quoque Novum Testamentum condidit, inter illius autem testamenti primaria legata, sacramentum hoc recte censetur.

Denique afferre id videtur Fabianus pontifex dicens: « In illa die, Dominus Jesus postquam cœnavit cum discipulis, et lavit eorum pedes, sicut a sanctis apostolis, cum suis discipulis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt *chrisma* conficere docuit » Ubi nomine chrysmatis intelligit pontifex vel totum ipsum sacramentum, vel saltem materiam ejus: eadem autem ratio est materiæ et formæ. Quod ergo quidam institutum docuere (*Matthæi* XIX,) ubi Dominus oblatis sibi pueris manus imposuit, sine fundamento asseritur; tum quia illi pueri necdum erant baptizati, tum quia plenitudo Spiritus sancti, ut jam dixi, non erat danda ante Christi glorificationem: *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.* Non ergo negamus aliquam fuisse manuum impositionem, qua parvulis vel adultis benedictio aliqua dabatur, aut ægris sanitas reddebatur; sed illa non erat sacramentum, nec apostolis reservabatur, nec per illam Spiritus sanctus dabatur, sicut per illam quam eamdem fuisse cum sacramento Confirmationis asserimus, de qua supra in *Actis Apostolorum* fit mentio.

LECTIO II.

DE MATERIA CONFIRMATIONIS.

PROPOSITIO PRIMA

Materia hujus sacramenti est chrisma, sive oleum balsamo mixtum, ab episcopo benedictum.

Non sine mysterio Sapientia incarnata quæ omnia suaviter disponit, ad materiam hujus sacramenti cuncta hæc requisivit, in quibus aptissime vis et efficacia hujus sacramenti designatur.

Primo quidem oleum requiritur, quia sicut oleum corpus nutrit et confirmat, ita hoc sacramentum animum corroborat. Solebant enim antiqui oleo frequenter caput perfundere ad sanitatem et robur, et ad intimos spiritus confirmandos. Ideoque monet Salomon : *Omni tempore vestimenta tua sint candida, et oleum de capite tuo non deficiat.* Litterali quidem sensu non aliud vult significare, quam congruum esse ut corpus animumque quis conservet sanum, robustum, lætum, eo quod olei unctio, et vestis candor, antiquis symbolum erat lætitiæ. Optime tamen altiori sensu id dirigimus ad baptizatos ac confirmatos, monentes ut vestimentum candidum lætitiæ spiritualis semper illibatum conservent; et robur sacræ unctionis in Confirmatione acceptum perire non sinant, quin potius adaugeant. Est et alia olei proprietas, quod pingue sit, quod alendo igni aptissimum. Sic hoc sacramentum pinguedinem infundit devotionis, fidei lucem fovet, ignem accendit augetque charitatis

Deinde oleum solidis corporibus splendorem conferens, illa conservat, ferrum, lignum, lapidem ; et a rubigine, cineis, carie, illæsa præservat. Sic hoc sacramentum soliditatem nobis impertitur ac splendorem; et ne a desidia et rubigine, carieque vitiosa, animus exedatur, vim præservativam habet, valetque contra vitiorum virus; sicut et oleum efficax est remedium contra venenum. Denique, luctantes olim oleo ungebantur, et victores in olympicis certaminibus oliva coronabantur : sic et Christo victori et triumphatori, cum ramis olivarum obviam procedunt pueri Hebræi. Similiter ergo et nos hic ungimur ad certamen spirituale contra dæmones, et fidei hostes, ut tandem victores coronam adipiscamur ex ramo olivæ, quem columba Noë attulit, cœlestis et æternæ pacis symbolum. Sic ergo antiqui olivam conseçrarunt Palladi, quam dixerunt deam sapientiæ, e capite Jovis progenitam : nos verius Christo Domino, qui est sapientia æterna e mente Æterni Patris progenita, illam sacram dicimus. Quia ab ipso censetur electa, dum oleo ab oliva defluente, in tot mysteriis uti nos voluit : in Baptismo, in Confirmatione, in Ordine, in Extrema-Unctione. Et id quidem ad effectus sacros, quibus et nos redderemur « socii radicis et pinguedinis, ex silvestri oleastro excisi, in bonam olivam inserti. » Ut tandem etiam possemus cum Psalte dicere : *Ego quasi oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei in æternum.* Certe cum toties ungantur mystico oleo christiani, et ab ipsa unctione hoc nomen sortiantur; ideo et tot sanctorum corporibus oleum quoddam mirificum profluxit, tanquam sacræ hujus et adeo frequenter repetitæ unctionis symbolum, quo comprobaretur illos esse exterius interiusque divinæ virtutis oleo delibutos.

Sic e corpore sancti Nicolai oleum sacratum effluxit, sanitatem multis reddens. Idem testatur sanctus Gregorius Turonensis de corpore sancti Andreæ, libro 1 *de Gloria Martyrum*, capite 34. Idem de corpore sanctæ Catharinæ ab angelis in montem Sinaï delato, comprobatum fuit. Ac de plerisque aliis reperies in sanctorum historiis.

Secundo requiritur balsamum. Huic propius est odor præstantissimus. *Quasi balsamum aromatizans odorem dedi*, inquit *Sapientia.* Significatur igitur primo, nos hoc sacramento bonum odorem consequi, quo grati Deo efficimur cœlestium donorum fragrantia : ita ut verificari possit de nobis illud Isaac ad Jacob filium suum, repræsentantem personam electorum coram Deo suavem odorem afflantium : *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Quam bene id fidelibus in Confirmationis sacramento convenit ; quando quidem Spiritus plenitudine repleantur, donisque cœlestibus odorem suavem (instar agri balsamo aliisque aromatibus odoriferis consiti) exhalantibus, imbuantur. Significatur secundo odor quem ad proximum debent christiani diffundere, per sanctam conversationem, et fidei cum spiritus exultatione conjuncta confessionem; etiam impios aut infidelesad Christum attrahendo, ut in illis verum sit illud Apostoli : *Christi bonus odor sumus in omni loco.* Hoc est ergo unguentum odoriferum, cujus fragrantia (teste Cypriano) « adolescentulæ et novellæ animæ accedentes ad fidem, illectæ delectantur; et exinanitionis

ejus suavitate delibutæ, diligunt, sequunturque aromatum largitorem? et usque ad regis accubitum spiramine illo trahuntur, et post odorem illum, ubique desiderio sancto perurgente, sitibundæ discurrunt.» Alludit divus Cyprianus ad illud Cantici: *Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis*. Nomen Christi in christianos effusum est, dum per sacrum chrisma unctionis ejus facti sunt participes nominisque. Ideo suavem fundentes odorem, plurimas animas ad Christi amorem attraxerunt. Quam multa infidelium millia, martyres in mediis tormentis Christum confitentes, christianumque nomen sua fortitudine, zelo, invisibili pietate confirmantes, ad fidem pellexerunt? Nempe tunc unctio interior qua divinitus imbuti erant, apparuit tunc balsami aromatizantis odor se diffudit, cum vasa contrita sunt; hoc est, dum eorum corpora variis fuere tormentis collisa. Tunc odoratus est Dominus odorem suavitatis et domus Christi, imo et totus mundus spirantem illum percepit odorem; cum ipsi sacro chrismate delibuti, tanquam odoriferum sacrificium ignibus cremabantur.

Significatur tertio per balsamum, quod sicut illud rebus quibusdam circumlitum, illas a putredine conservat, ita fidelium animos per hoc sacramentum cœlesti gratia circumdatos, a putredine vitiorum facile posse defendi; et sicut balsamum fœtores depellit, spuriisque odoribus est adversum, ita vim sacratæ illius quæ hic datur unctionis, contra inferni putores, et dæmonis artes plurimum valere, eosque fugare. Hinc refert Lactantius, dæmones per præsentiam hominis christiani sacro chrismate uncti sæpius fugatos fuisse, et impeditos ne in sacrificiis quæ sibi offerebantur responsa darent, ideo dicit a multis imperatoribus christianos variis supplicis cruciatos; quod cum forent uncti, ac frontem signatam gererent, in causa essent ne dæmones responsa darent. Audi verba Lactantii: « Cum, inquit, diis suis immolant, si assistat aliquis signatam frontem gerens, sacra nullo modo litant, nec responsa potest consultus reddere vates. Et hæc sæpe causa fuit persequendi malis regibus. Cum enim quidam nostrorum sacrificantibus assisterent, deos illorum fugarunt, ne possent in visceribus hostiarum futura depingere. » Hæc ille.

Exemplum hac de re notatu dignum refert Prudentius, quod Juliano imperatori contigit. Is ad immolationem fœtidam dæmoniorum procedens, adoratis diis, expectabat sacerdotes simulacrorum mactantes turbas pecudum. Cumque cruentis manibus senior illorum animalium partes interiores, præcordia et exta tractans, aliquid divinum investigare tentaret, nihil agnoscere poterat, sed turbata omnia cernebat. Turbatus et ipse inclamat: « Heu! nescio quid agitur diis contrarium, fugiunt enim ab his suis sacris. Credo aliquem adesse de cultoribus Christi, quem Deum crucifixum asserunt, quorum præsentiam dii nostri non ferunt. Require ergo, sacratissime Auguste, num quis adstet baptizatus, et balsamo unctus, et abscedat potinus. » Hæc dicens, quasi ipsum cerneret Christum de his ultorem, procidit ad terram exanimis, offensa proclamans numina. Tunc et ipse imperator, deposito diademate, ait: « Quis hic numinibus nostris contrarius, religionis christianæ sectator, frontem chrismate signatam gerens, crucemque adorans? ne moretur edicere. » Tunc unus de armigeris Augusti, in medium prodiens, arma solo prosternens, ait: « Ego sum, cujus Deus Christus est, Baptismo ablutus, cruce redemptus, ejus nomen invocabam, dum sacerdos vestris dæmoniis hæc consecrabat; ideo fugiunt dii vestri, ejus nomine perterriti. » Obstupefactus imperator tremensque, reliquit templum dæmoniorum; et tantus adstantes timor invasit, ut nullus eum ad palatium sequeretur, sed erectis ad cœlum manibus et oculis, Dominum Christum, uno ore et consensu, laudarent ac benedicerent.

Tertio, requiritur ut oleum istud ab episcopo sit benedictum, hoc scilicet instituit Christus in benedictione oleum quod vulgare alias censeretur, jam tanquam sacrum et religiosum haberetur. Unde Cyrillus hac de re loquitur: « Sicut Christus post quam baptizatus est, ascendit de aquis, et factus est super eum substantialis adventus Spiritus sancti, simili super similem requiescente; sic etiam nobis postquam ex aquis sacri lavacri ascendimus, datum est chrisma; imago illius quo unctus est Christus qui est Spiritus sanctus, de quo apud Isaiam dicitur: « Spiritus Domini super me, quapropter unxit me, evangelizare pauperibus misit me. » Oleo enim aut unguento corporali Christus ab hominibus unctus non est; sed Pater Salvatorem illum mundi totius constituens, unxit sancto Spiritu. Cæterum vide, ne illud esse putes unguentum tantum: « Quemadmodum enim panis Eucharistiæ, post sancti Spiritus invocationem, non amplius est panis communis, sed est corpus Christi; sic et sanctum hoc unguentum, non amplius est unguentum nudum, neque

commune, postquam jam consecratum est; sed est chrisma Christi, quod adventu Spiritus sancti per ipsius divinitatem energiam habet; quo quidem symbolice frons perungitur, sancto vero vivificoque Spiritu anima sanctificetur. » Hoc enim oleum ratione benedictionis episcopalis, a sanctis Patribus sacrosanctum, imo et sacratissimum appellatur. Blasphement ergo quantum voluerint hæretici, vocantes illud oleum incantatum; nos eis respondemus incantatum esse, sed voce « venefici incantantis sapienter » ; hoc est voce hierarchæ repræsentantis personam Christi ; quod jam erat in usu tempore sancti Dionysii, ut ipse testatur (*Eccl. Hierar.*, cap. IV).

Figura sacrati hujus et benedicti unguenti fuit illud quod olim præcepit Dominus ex oleo, myrrha, casia et cynamomo confici, quo tabernaculum, vasa et supellex universa divino cultui dicata, aspergerentur et consecrarentur; ita ut quicumque illud tangeret, sanctus foret, sanxitque ut illo delibuta essent sancta Sanctorum. Nos dicati sumus cultui divino, corporaque nostra, tanquam vasa sanctitati deservienția; ideoque voluit Christus sacro hoc chrismate a sacrorum principe consecrato nos inungi, tanquam filios olei, ut possimus assistere in ejus sacrata domo, dominatori universæ terræ.

Hanc vero benedictionem censent theologi adeo esse necessariam, ut licet benedictio a sacerdote simplici (sive non episcopo) fieret in oleo et balsamo, materia tamen sacramenti hujus sufficiens non foret. Similiter existimant plerique non fore validum sacramentum, si sine balsamo oleum consecratum adhiberetur ; utrumque enim existimant de essentia hujus sacramenti.

Sed dices : Rarum est balsamum, et paucis in locis oritur, ita ut olim uni Judeæ illud concessum fuisse Strabo, Plinius, Solinus testentur. Respondeo et hoc speciali divinæ Providentiæ adscribi, quod instituto hoc sacramento, non solum Judæa (ad quam dicit Josephus reginam Saba primam plantam attulisse, quam obtulit Salomoni), sed et Ægyptus, Arabia, et Indiæ Occidentales abundanter balsamum subministrent. Et notatu dignum est quod Burchardus (qui ante annos trecentos diu moratus est in Oriente) refert ; nempe vidisse se hortum balsami in Ægypto, qui tamen nullum ex se fructum aut plantam balsami produceret, nisi irrigatus fonte vicino, in quo sæpius Maria Jesum lavit. Dicitque Saracenos, cum experirentur frustra irrigari aliis aquis, duxisse aliunde aquam in illum fontem ; ut virtutem divinam inde hauriens, sufficeret ad irrigationem. Quam rem dicit notissimam non solum christianis, sed et nationibus in Christum non credentibus.

LECTIO III.

DE FORMA CONFIRMATIONIS.

PROPOSITIO UNICA.

Forma hujus sacramenti est : Consigno te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Hanc formam traditione conservat Ecclesia. Et quidem expresse in Scriptura non habetur, nec apud antiquos Patres, qui noluerunt fidei nostræ mysteria, maxime sacramentorum formas, omnibus propalare; ut tanto majori reverentia haberentur, si ab his qui rebus sacris præsunt, silentio tegerentur. Attamen indicatur satis ab Apostolo dicente : *Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris* (II Cor. IV). Quem locum de hoc sacramento alibi explicuimus. Singula autem hujus formæ verba ponderanda sunt.

Primo ergo dicitur: *Consigno te signo crucis*, quæ verba dum profert antistes, frontem cruce signat, ut indicet confirmandum accipere Spiritum sanctum, et spirituale ab eo robur ; ut nullo metu nullave verecundia, quæ in fronte solet apparere, deterreri possit, quo minus crucem Christi confiteatur, et Jesum crucifixum adoret, ejusque doctrinam tota libertate, etiam morte imminente, profiteatur. Indicatur etiam hoc signo, quo Christus contra Satanam triumphavit, in numerum militum ejus jam adscribi, ut sub eodem vexillo triumphali crucis militet illius signaculo exterius interiusque signatus. Unde huc alludens beatus Ambrosius sic ait : « Repete quia accepisti signaculum spirituale, spiritum sapientiæ et intellectus, spiritum consilii atque virtutis, spiritum cognitionis atque pietatis, spiritum sancti timoris, et serva quod accepisti. Signavit te Deus Pater, confirmavit te Christus Dominus, et dedit pignus spiritus in cordibus tuis, sicut apostolica lectione didicisti. » Signaculum ergo crucis exterius est ab episcopo ministrante; signaculum interius a Spiritu sancto in anima operante. Unde idem alibi dicit : « In spiritu vivimus, et ipse pignus hæreditatis nostræ, si-

aut et Apostolus scribens ad Ephesios ait: *In quo credens signati estis Spiritu promissionis sancto.* Sancto igitur spiritu signati sumus, non natura, sed a Deo. Nam scriptum est: *Qui unxit nos Deus, et qui signavit nos, et dedit pignus spiritus in cordibus nostris.* Signati ergo Spiritu a Deo sumus, sicut enim in Christo morimur, ut renascamur; ita etiam signamur, ut splendorem atque imaginem ejus et gratiam tenere possimus, quod est utique spirituale signaculum. Nam etsi specie signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, ut Spiritus sanctus exprimat in nobis imaginis cœlestis effigiem.

Secundo dicitur: *Confirmo te chrismate salutis.* Quibus verbis et materia, et effectus sacramenti designatur, a quo nomen accipit Confirmationis. Nec enim ideo solum Confirmationis sacramentum appellatur, quod in eo professionem fidei, et abrenuntiationis Satanæ in Baptismo factam confirmemus; sed maxime quia nova gratia ad illam fidem tenendam, professionem ejus publice, cum opus fuerit, faciendam, corroboramur et confirmamur. Ibi spiritus ille principalis, sive spiritus fortitudinis nobis datur, quem petere docet Propheta, dicens: *Redde mihi lætitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me.* Et iterum: *Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis.* Est tamen et alia confirmatio in gratia, de qua theologi, per quam aliqui sancti speciali Dei dono et favore, gratiam, quam acceperunt, nunquam perdiderunt. Sic putamus apostolos post Spiritus sancti gratiam acceptam, nunquam peccatum mortale commisisse, de quibus Augustinus illud interpretatur: *Liquefacta est terra, et qui habitant in ea; ego confirmavi columnas ejus*, quasi dicat: Totam terram inveni peccatricem, cupiditate inferiorum rerum defluentem, sed columnas ejus Apostolos, confirmavi superiorum rerum inamissibili charitate. « Terræmotu ipsæ columnæ nutaverunt, in passione Domini apostoli desperaverunt, sed resurrectione firmatæ sunt. Ego confirmavi columnas, quia ostendi mortem non esse metuendam; resurrexi et ostendi timentibus, nec ipsum corpus perire in morientibus. Tenuerunt eos vulnera, firmaverunt cicatrices. » Hæc Augustinus. Confirmatio ergo apostolorum in fide et in gratia, inchoative facta fuit in resurrectione, completive in Spiritus sancti missione. Neque vero illa datur ordinarie in hoc sacramento (quia non efficit ut non possimus gratiam perdere et peccare), sed pendet a specialibus auxiliis Dei, quibus munimur contra incentiva et pericula omnia peccati, providentia ejus et cura particulari circumvallati; hoc omnibus non datur, sed quibusdam hunc specialem favorem æterna Dei decrevit prædestinatio. Post hanc vitam autem omnibus electis dabitur confirmatio in gratia talis, ut peccare nec venialiter possint; et quidem ab intrinseco impeccabiles erunt ob visionem beatificam; in hac vita autem ab extrinseco quidam impeccabiles fuere; ob extrinseca illa auxilia cœlitus illis data, quibus a peccato præservati fuerunt. Confirmatio porro illa, quæ per hoc sacramentum datur, non aliud est quam gratia interior cum auxilio speciali ad suo tempore confitendam fidem. Quam quidem gratiam sæpe contingit christianos a se abjicere, et auxilio illo se indignos reddere, quamvis et ex vi illius de pluribus verum sit illud: *Paratum cor ejus sperare in Domino, confirmatum est cor eius: non commovebitur donec despiciat inimicos suos.* Quod in millibus martyrum apparuit ex virtute hujus sacramenti, ut statim dicemus.

Tertio additur: *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* Quæ verba essentialia sunt huic formæ, sicut et in Baptismo, ut significetur trinus Deus et unus principalis causa operans in hoc sacramento, ad professionem mysterii Trinitatis suo tempore faciendam, operans quoque perfectionem christianam, ad quam hoc sacramentum ordinatur, et induens nos virtute ex alto, ad viriliter pro Trinitatis fide dimicandum. Ideo cum suæ fidei fortem confessionem, inter crepitantium saxorum turbinem faceret divus Stephanus, adfuit ei specialiter sancta Trinitas, ejus animum novo confirmans robore. Vidit enim gloriam Patris cœlis apertis, per quam mire animatus fuit, quandoquidem ad illa aspirabat tanquam scopum et præmium sui certaminis. Vidit et Jesum stantem ad dexteram Dei, tanquam exemplar quod debebat imitari. Aspiciebat ergo in auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, et ideo exultabat ipse, et animo non deficiebat. At non vidit ibi Spiritum sanctum, quia jam ille in corde ejus erat, tanquam scutum illud protegens et confirmans ne læderetur, dum corpus undique saxis contritum emoritur. Quem ergo non vidit oculis corporis in cœlo, vidit oculis cordis tanquam protectorem in seipso: ideo dicitur Stephanus plenus fuisse spiritu.

LECTIO IV.

DE EFFECTIBUS HUJUS SACRAMENTI.

1. Docet differentiam gratiæ Baptismi et Confirmationis.

2. Agit de charactere Confirmationis.

Jam pleraque attigimus de effectu hujus sacramenti; pauca subjiciemus de ejus differentia ab effectu Baptismi, et de illo, quem imprimit, charactere.

PROPOSITIO PRIMA.

Gratia Confirmationis longe differt a gratia baptismali.

Ratio est, quia effectus Baptismi est gratia et character, qualis requiritur ad procreandum infantem spiritualem, dicente beato Petro : *Quasimodo geniti infantes, lac concupiscite.* Effectus confirmationis est gratia et character, qualis requiritur ad creandum militem christianum, ut pugnet adversus hostes invisibiles, dicente beato Paulo : *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus.*

Sed audiamus Melchiadem pontificem hac de re eleganter disserentem : « Attendat charitas vestra, sicut exigit militaris ordo, ut cum imperator quemcumque in militum receperit numerum, non solum signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturum; ita in baptizato, benedictio illa munitio est, dedisti militem, da ei adjumentum militiæ. Numquid prodest, si quisquam parentum magnam pupillo conferat facultatem, nisi providere studeat et tutorem? Itaque Paracletus regeneratis in Christo, custos, et consolator, et tutor est. Ideo dicit sermo divinus : *Nisi Deus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.* Ergo Spiritus sanctus qui super aquas Baptismi salutifero descendit illapsus in fonte, plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuri, inter invisibiles hostes et periculla gradiendum est, in Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum regeneramur ad pugnam, in Baptismo abluimur, post Baptismum roboramur. Et si continuo transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se salvat mox in pace sæculi recipiendos; Confirmatio autem armat, et instruit ad agones mundi hujus et prælia reservandos.» Audi et P. Damianum: «In baptismate Spiritus datur ad veniam, hic ad pugnam; ibi mundamur ab iniquitatibus, hic virtutibus præmunimur. Nonne in superliminari fronte domus nostræ terrestris, consecrata manus sacri chrismatis imprimit unctionem? Nec quilibet tanti mysterii legitur executor, sed solus episcopus, super cujus caput fusum est unctionis oleum, et cujus ditioni sacerdotalis subditur multitudo. Inde est quod decretales paginæ et sanctorum Patrum instituta decernunt non esse differendam post Baptismum sacramenti hujus virtutem, ne nos inermes inveniat fraudulentus ille contortor, a quo nemo unquam nocendi inducias extorsit, Delibuti igitur utriusque roris unguento illo satiati, confortati isto, securius descendamus ad singulare certamen. Nec nos deterreant arma Goliæ, vel magnitudo, quia nobiscum est magnus Dominus Deus noster, et magna virtus ejus apprehendens arma et scutum, ut exsurgat nobis in adjutorium. » Hæc ille.

Sed ut plenius intelligas effectum hujus sacramenti in homine chrismate uncto, hoc est, in milite christiano, attende quas vires acceperint apostoli in sua Confirmatione in die Pentecostes. Licet enim ipsi hoc sacramento non fuerint uncti, tamen (ut loquitur divus Thomas et theologi) effectum acceperunt sacramenti sine sacramento, ab illo qui sacramentis non est alligatus, sed eamdem gratiam potest quo voluerit medio impertiri. Acceperunt ergo sapientiam, eloquentiam, charitatem, fortitudinem, et miraculorum donum, quæ omnia igneæ illæ linguæ designab nt cum sonitu vehementi; siquidem lumen ignis sapientiam, calor ejus charitatem, figura linguæ eloquentiam, sonus vehemens fortitudinem et miraculorum donum.

Et quidem cessavit donum illud, quod non tam ad perfectionem christianorum spectat, quam ad infidelium conversionem; dantur tamen in hoc sacramento alia dona. Donum sapientiæ spiritualis datur, ut per illud magnifaciamus æterna, et bona contemnamus caduca, hæc est enim sapientia sanctorum. Donum quoque datur charitatis, cum dono fortitudinis, ut armis charitatis fortiter dimicemus contra adversarias potestates in hac militia christiana.

His armis confirmati, et contra quælibet adversa obfirmati apostoli, orbem sibi totum subjecerunt. Et qui antea vacillantes intra domesticos parietes latebant, ad sonitum folii territi, postea non solum in Judæa palam loquuntur, sed ad Samariam

progrediuntur, deinde ad Gentes, denique ad Romanum imperium. Ibi Jesu crucifixi fidem intrepidi, inter minas, gladios, ignes, equuleos, sartagines, cruces, et confitentur et prædicant. Sic idolorum cultum demoliuntur, terrenas ac tartareas potestates debellant, et rebellium corda sub veritatis jugum mittunt.

Eodem spiritu, iisdem armis, per sacramentum confirmationis instructi martyres, pro eadem fide usque ad sanguinem decertarunt. Certe martyrum successionem perpetuam in Ecclesia, merito attribuimus huic sacramento, per quod robur accipimus ad fidem profitendam, per quod christiani perfecti reddimur, a Christo uncti et milites consignati. Utique beatus Cyprianus martyrum coronas sacramento chrismatis attribuit, dum ait : « Frons cum signo Dei pura, diaboli coronam ferre non potuit, coronæ Dominise reservavit. » Agit de illis qui in natalitiis principum infidelium, et festis aut sacrificiis deorum, noluerint floridas quasdam coronas capiti imponere, ne illis forent tanquam infidelitatis symbola, et fidei tacita abnegatio.

Quare ergo illi id noluerunt? Quia frontem sacro chrismate inunctam, et fidei charactere signatam, polluere profana corona indignum judicarunt; sed potius elegerunt necem, ut coronæ Domini per martyrium possent esse participes. Hi ergo præclari Christi milites, invincibili sua fortitudine et confessione manifestam omnibus fecerunt vim sacri in fronte signaculi, per chrismatis indelebilem unctionem.

Similiter merito asserimus multos in hæresim cecidisse, et in apostasiam a fide, ob neglectum hoc sacramentum, quo confirmari potuissent in ejus professione. Non enim frustra a sacrorum pontifice invocatur hic Spiritus sancti septiformis gratia, quam dum negligunt aliqui christiani, merito ipsi a Deo negliguntur, ut facile omni vento doctrinæ circumferantur, et in errorem inducantur; vel cum fides palam profitenda est, territi, corde quidem illam retineant, ore vero palam confiteri non audeant.

Quod tamen necessarium esse ad salutem plane asserit Apostolus, idque velle negare, error est, contra quem depugnat omnis sanguis martyrum, effusus ab Abel justo, usque ad Christum, caput martyrum. Et omnis sanguis a sanguine Stephani primi post Christum martyris, usque ad sanguinem ultimi electorum, qui debet pro fidei confessione in fine mundi effundi, huic errori contradicit. Nec enim martyres ita vitam profudissent, nisi necessarium scivissent, non solum corde credere ad justitiam, sed etiam ore confiteri ad salutem. Nam qui erubuerit et vel solis verbis negaverit, etiam negandus est a Patre coram Angelis Dei.

Non ergo parvi momenti est neglectus hujus sacramenti, quandoquidem ejus tanta sit vis et efficacia. Hinc Eusebius Cæsariensis tantum illius gratiæ defert, ut dicat Novatum hæresiarcham non meruisse Spiritum sanctum recipere, eo quod æger in lecto baptizatus, sanus effectus neglexit cæremoniarum supplementum; et maxime quia neglexit consignari, sive confirmari per episcopum. Audi ejus verba : « Ubi exorcistarum præsidio spiritu illo malo esset liberatus, post tam gravem morbum, ut jam ferme mori putaverunt, in lecto aqua circumfusus, Baptismum accepit. Verum morbo tandem elapsus, neque cætera quibus per Baptismum secundum Ecclesiæ canonem imbui oportuerat acquisivit, neque Domini sigillo ab episcopo obsignatus fuit. Quo quidem neutiquam potitus, quo modo Spiritum sanctum adeptus est? » Hæc ille, l. VI, c. 43.

PROPOSITIO II.

Hoc sacramentum præter gratiam, etiam imprimit characterem indelebilem.

Ratione illius non iteratur hoc sacramentum. Unde si quandoque apud veteres reperitur scriptum manuum impositionem repeti posse, non est intelligendum id de impositione manuum quæ fit in Confirmatione, sed de reconciliativa, qua hæretici vel peccatores iterum in gratiam ab Ecclesia recipiebantur, quam quidem iterari, et frequenter repeti posse, notum est ex divo Augustino. At vero hoc sacramentum non repetitur, eo quod sit sacramentum perfectæ et virilis secundum spiritum ætatis. Sicut enim semel tantum in hac corporis vita, virilis constituimur ætatis, ita in vita spirituali, semel tantum sacramento. Petrus, Venerabilis abbas Cluniacensis : « Illa quæ ab episcopis fit confirmationis unctio, non iteratur, quia semel christianus post Baptismum, armis Spiritus Dei per illam unctionem advocati, contra Satanæ mundique bella munitur; alio rursum spiritu vel aliis armis, illa simplici unctione muniri non posse monstratur. Et potest quidem segnitie propria ab hoste his armis depositis vinci; potest et eisdem resumptis, iterum hostem vincere, nec tamen ea de causa unica unctio iteranda est : quia quotiescumque hostem superat, non per

alium et aliam spiritum, sed per eumdem Spiritum sanctum id fieri simplicitate sua unctio sacra designat. »

Sed de hoc charactere plura dixi, cum de *Sacramentis in genere tractavi*. Hoc solum adjicio, hunc Confirmationis characterem supponere baptismalem, unde nec valide conferretur non baptizato, eo quod Baptismus janua sit cæterorum sacramentorum. Et cum hoc sacramentum perficiat Baptismum, ejusque gratiam augeat, illum supponit characterem.

Opponet tamen forte quispiam Cornelium centurionem ante Baptismum Spiritum sanctum accepisse, ut *Acta Apostolorum* testantur.

Respondeo accepisse Spiritum sanctum, non tamen sequitur accepisse characterem Confirmationis; unde mansit adhuc capax hujus sacramenti. Quod si dixeris eum ulterius confirmatum non fuisse, non abnuo, quia per extraordinarium modum, in testimonium fidei genitum, potuit Deus sacramenti hujus gratiam sine sacramento conferre, imo et characterem. Vide Bedam in commentario loci.

LECTIO V.

DE MINISTRO ET SUSCIPIENTE.

1. Docet episcopos solos esse ministros.
2. Omnem baptizatum capacem esse confirmationis.

PROPOSITIO PRIMA.

Minister ordinarius hujus sacramenti est solus episcopus.

Ita decernit concilium Tridentinum sessione septima; Florentinum, in doctrina de sacramentis, rationem subjiciens ab apostolorum exemplo. Cum cæteras, inquit, unctiones, simplex sacerdos valeat exhibere, hanc nonnisi episcopus debet conferre, quia de apostolis legitur (quorum vicem tenent episcopi) quod per manus impositionem Spiritum sanctum dabant.

Legitur tamen aliquando per apostolicæ Sedis dispensationem, ex rationabili et urgente admodum causa, simplicem sacerdotem chrismate per episcopum confecto, hoc administrasse sacramentum.

Ratio quoque congruentiæ ob quam Christus hoc sacramentum reservavit summis sacerdotibus, est, quia cum hoc sacramentum sit sacramentum perfectionis, illi recte reservatur, qui inter ministros statum obtinet perfectionis. Deinde quia episcopus in Ecclesia est velut dux in exercitu, ad quem spectat milites recipere et consignare.

Itaque si simplex sacerdos præsumat hoc sacramentum conferre, nihil efficit defectu potestatis. Quod si quandoque legis in antiquis conciliis, vel in veterum Patrum conscriptis, presbyteros absentiæ episcopi posse infantes baptizatos chrismate ungere, id scias non esse accipiendum de hoc sacramento, sed de unctione in vertice; quæ quidem olim honoris gratia episcopis erat ab Ecclesia reservata (nisi forte absens foret episcopus), at modo ob multitudinem baptizandorum, sacerdotibus est concessa. Illa verò quæ fit in fronte per Confirmationem, non ab Ecclesia, sed ab illo Christo, illis solis censetur concessa, nisi ex speciali commissione ipsius pontificis. De qua re fuse theologos videre potes in tertia parte divi Thomæ.

Hoc solum obiter subjecerim. Quandoquidem episcopis hæc reservata sit potestas non debere illis grave esse et molestum, ad hunc effectum diœceses suas frequenter visitare; maxime in locis vicinis hæreticorum, cum plurimum valeat hoc sacramentum contra seductionem illorum. Item in locis agrestibus et incultis, in quibus sæpius hujus sacramenti defectu, inveniuntur fraude dæmonum multæ mulieres virique abrepti ad sortilegia, veneficia, et cultum dæmonum; contra quorum dolos vis hujus sacramenti eos poterat præmunire. Imitentur ergo apostolorum Petri et Joannis diligentiam, qui ad confirmandos neophytos Samaritanos, tam alacriter mox excurrerunt.

PROPOSITIO II.

Omnis baptizatus capax est hujus sacramenti.

Apostoli omnibus baptizatis manus leguntur imposuisse; et post apostolorum tempora statim cum Baptismo dabatur hoc sacramentum, cujuscumque ætatis, sexus et status hominibus. Utique cum effectus hujus sacramenti sit robur et perfectio gratiæ, illa convenit omnibus. Et licet pueri necdum sint de facto apti ad pugnam spiritualem, ad quam sacramentum hoc ordinatur, sunt tamen apti ut armentur et consignentur charactere militari, et gratiæ perfectionem suscipiant, ut suo tempore possint dimicare, et auxilium opportunum reperire. Nam et infantes olim, cum bis tantum in anno baptizarentur, cum Baptismo Confirmationem accepisse testis est Augustinus. Imo non desunt theologi qui judicant magis expedire ut confirmentur infantes; eo quod certius effectum hujus sacramenti percipiant quo et Christo

rectius conjunguntur, et ad majorem gloriam jus accipiunt. Ita inter cæteros indicarunt divus Thomas et divus Bonaventura, lib. IV *Sententiarum*, d. 7.

Alii censent differendum usque ad annum septimum, cui opinioni favet Catechismus Pii V, et præsens Ecclesiarum multarum consuetudo, nec deest ratio. 1° Ob majorem sacramenti reverentiam, dum per propriam dispositionem recipitur; 2° ut sic susceptum majorem effectum conferat; 3° ut professio in Baptismo per alios facta, in Confirmatione per ipsum suscipientem fiat; 4° ad vitandum periculum iterationis, dum meminit ipse suscipiens suæ Confirmationis. Unde quidam etiam putant ob id alapam impingi.

Disputant vero theologi an sit præcepti absoluti suscipere hoc sacramentum. Et quidem communior sententia censet non esse obligationem sub peccato mortali; nec culpam incurrere mortiferam, cum quis, secluso contemptu, etiam toto vitæ suæ tempore illud non susceperit: eo quod expressum hac de re in Scriptura aut Ecclesiæ decretis præceptum non reperiatur. Altera tamen opinio, etiam omnino probabilis, fundamento non caret.

Primo quidem, quia in *Actis Apostolorum* Petrus et Joannes a Samaritanis, Paulus autem ab Ephesiis, exigit hujus sacramenti susceptionem. Ex quibus locis videtur divus Hieronymus præceptum hujus sacramenti deducere, dum *Dialogo contra Luciferanos* sic dicit: « An nescis etiam Ecclesiarum hunc esse morem, ut baptizatis manus imponatur, et ita invocetur Spiritus sanctus? Exigis ubi scriptum sit? In *Actibus Apostolorum*. Etiam si Scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus, instar præcepti obtineret. Nam et multa alia quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpant. » Videtur ergo divus Hieronymus in traditione præceptum quoddam fundare. Favent et alii Patres, qui dicunt, per hoc sacramentum nos fieri plene christianos. De qua re sic loquitur sanctus Cyrillus: « Sic enim Salvator per Baptismum et Spiritus sancti descensum, aggressum adversarium devicit; sic et vos per sacrum Baptisma, induti mysticum chrisma (quæ est Spiritus sancti armatura), state adversus hostes, eosque debellate, dicentes: « *Omnia possum in eo qui me confortat*, Christus a cujus chrismate christiani appellamini, perducentes ad veritatem nomen christianum, quod a Baptismo cœpit nominari: si quidem ante hanc gratiam non eratis proprie digni eo nomine, sed potius eo progredientes tendebatis, ut christiani essetis. »

Clemens pontifex et martyr videtur præceptum indicare, dum dicit: « Omnibus festinandum sine mora Deo renasci, et domum consignari ab episcopo, id est, septiformem gratiam Spiritus sancti percipere, quia incertus est uniuscujusque exitus vitæ. Cum autem regeneratus fuerit per aquam, postmodum septiformi Spiritus sancti gratia confirmatur: quia aliter perfectus esse Christianus nequaquam poterit, nec sedem habere inter perfectos, si non necessitate, sed injuria aut voluntate remanserit, nec habeat quod a beato Petro accepimus, et cæteri sancti apostoli, præcipiente Domino, docuerunt. »

Addi potest et Melchiadis auctoritas, dicentis Baptismum et Confirmationem esse ita conjuncta sacramenta, ut ab invicem, nisi morte præveniente, nullatenus possint segregari, et unum sine altero rite perfici non posse. Additque, licet continuo transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt Confirmationis auxilia.

Addi denique potest sacrosancta synodus Laodicena, canone 48: « Oportet baptizatos post Baptismum, sacratissimum chrisma percipere, et cœlestis regni participes fieri. » Utitur hæc synodus verbo præceptivo, sicut et Patres citati verbo necessitatis; ergo videtur alicujus præcepti necessitas indicari. Quod licet non esset ita in Scripturis expressum, in ipsa tamen institutione, a Christo videtur inclusum; quia valde credibile est tantum sacramentum christianam perfectionem consummans, sub consilio non reliquisse.

Quidquid sit de rigoroso præcepto, generaliter loquendo, certe in aliquibus casibus sub gravi peccato videtur obligare, verbi gratia, quando instat occasio publice confitendi fidem in persecutionibus. Tunc enim si possit sacramentum hoc suscipi, non videtur sine gravi culpa posse negligi. Quia omnino periculosum est adire discrimen fidei et militiæ christianæ, sine hujus sacramenti præparatione et armatura spirituali.

Porro suscipiens hoc sacramentum debet esse in statu gratiæ. Ratio est, quia ordinatur ad augmentum gratiæ; igitur illam supponit. Hinc si quis peccato mortali sit obnoxius, necessaria est illi contritio, vel saltem attritio cum Pœnitentiæ sacramento, sine qua alias gratia recuperari non potest. Si quis tamen solum attritus omnino existimaret se contritum, etiam in hoc

sacramento gratiam et remissionem reciperet, sacramento supplente attritionis inefficaciam, talisque fieret de attrito contritus vi sacramenti. Confessio autem, licet sit consilii, non est tamen præcepti, si quis se contritum existimet. Sicut nec jejunium, quod olim solebat præmitti ex Ecclesiæ pio usu, ad imitationem apostolorum qui per Spiritum sanctum confirmati fuerunt jejuni. Monendi interim sunt accessuri, ut conscientiæ munditiam, quantum potuerint, procurent, dignum locum Spiritui sancto præparantes, et ut magnum desiderium concipiant augmenti gratiæ et plenitudinis sancti Spiritus. Ille enim Spiritus sanctus, qui in Baptismo super ipsos descendit, ad habitationem Deo consecrandam, nunc iterum venit, ut septiformi gratia cum plenitudine sanctitatis et virtutis eos confirmet, illustret et perficiat. Sedula ergo oratione se præparent, sedentes in silentio, donec virtute induantur ex alto, ut possint dicere: *Os meum aperui, et attraxi Spiritum.*

LECTIO VI.

DE CÆREMONIIS CONFIRMATIONIS.

Explicat hæc lectio sigillatim cæremonias.

I. Confirmato manus imponitur, et significatur: primo nos Spiritu sancto tanquam manu Dei protegi, et tanquam solido scuto adversus hostium tela et insultus defendi.

Secundo, significatur nos quasi victimas Deo consecrari et offerri, sic enim olim manus imponebantur victimæ, dum illæ Deo offerebantur.

Tertio, significatur nos speciali modo a Deo attingi, ejusque manu regi tanquam filios Spiritum adoptionis jam perfectius participantes.

Quarto, significatur venialia peccata nobis remitti, imo et mortalia, quorum non occurrisset memoria. Attactus enim manus significat reconciliationem et unionem cum Deo. Unde adverte multiplicem fuisse manuum olim impositionem. 1° Erat quædam reconciliativa, et fiebat in signum ecclesiasticæ unionis, per quam hæretici recipiebantur ad unitatem et charitatem. De qua concilium Arausicanum I, canone tertio. 2° Erat quædam curativa, de qua Marcus: *Super ægros manus imponens.* Talem fuisse putamus illam impositionem manuum Ananiæ super Paulum, de qua *Actorum* nono: *Nec enim erat ad dandum Spiritum sanctum*, quia Paulus necdum erat baptizatus; sed erat ad gratiam sanitatis, ut illi visus redderetur. 3° Erat deprecativa, de qua *Actorum* decimo tertio: *Jejunantes et orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt eos*, scilicet Barnabam et Paulum, qui tunc nec confirmabantur, nec ordinabantur, nec reconciliabantur, sed solum deprecabantur pro illis felicem gressum, et rerum omnium progressum. 4° Est et alia ordinativa, de qua ad Timotheum: *Nemini manus imposueris.* Denique est hæc confirmativa manus impositio; sive illam intelligas, qua episcopus orans manum imponit, et advocat Spiritus sancti plenitudinem, quæ cæremonialis est, sive illam qua frontem signat, quæ essentialis est. Ab utraque hoc sacramentum sortitur nomen impositionis manuum, et de utraque loquens Tertullianus dicit: « Caro ungitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut et anima muniatur; caro manuum impositione adumbratur, ut et spiritu illuminetur.

II. Post Confirmationem alapa impingitur ab episcopo, ut sciat se militem jam esse creatum, non ad percutiendum, sed ad patiendum; non ad injurias inferendas, sed ad tolerandas; in hoc enim ejus consistit pugna et victoria. Sic dimicandum est in militia christiana non adversus homines quos videmus, sed adversus dæmones, quos non videmus. Sic pugnavit et vicit imperator noster Christus, qui cruci affixus debellavit aereas potestates. Sic pugnabant apostoli recenter confirmati; qui flagellis graviter cæsi, *ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.* Sic pugnabant et martyres adversus persecutores, non ferendo, sed patiendo, et glorianter alteram maxillam præbendo percutienti.

III. Confirmatione solet adhiberi patrinus, ut, scilicet, baptizatum tanquam adhuc spiritualiter imbecillem, quodammodo sustentet, et duci exercitus Dei armandum et militem consignandum sistat: armatum deinde tanquam tyronem in spirituali militia, ideoque consilio et directione egentem, si necesse fuerit, instruat. Antiquus est hujus cæremoniæ usus, ex qua oritur spiritualis cognatio inter confirmatum, illiusque patrem et matrem, cum illo qui patrinus tenet confirmandum. Unde et obligatur eum instruere quem præsentat, illique pater spiritualis esse, obsequiave autem et honor ei debetur a confirmato.

Quapropter inter Belgicas historias, tanquam facinus horrendum refertur in Vita sancti Gerulfi, quod a proprio Confirmationis patrino interfectus fuerit ob pie-

tatem eximiam, ideoque ut martyr colitur prope Gandavum, in Truncinio ; historiam sic refert Molanus : « Gerulfus Merendræ, in Flandria, claris et christianis parentibus ortus, ab infantia pietatis amantissimus fuit ; monasteria et Deo dicatas ecclesias religiose frequentavit, clericos et sacerdotes magno studio coluit, et in summa, hoc maxime illi curæ fuit, ut vitam suam quam optime ad normam divinæ legis institueret. Cum vero nondum esset sacramento Confirmationis insignitus, nec se proinde absolutum, et adversus omnia æternæ salutis impedimenta satis ornatum Christi militem esse, pie prudenterque existimaret, viro quodam comitatus qui susceptoris circa se officio fungeretur, e solo natali Gandavum ad Blandiniense monasterium se contulit, ut sacro chrismate ab episcopo Noviomagensi Elisæo, qui tum eo forte advenerat, liniretur.

« Cumque percepto sacramento, repletus jam pinguedine gratiæ spiritualis, domum rediret, haud procul a monasterio quod Truncinium dicitur, ad quod orationis causa nonnihil deflexerat, a suo patrino (qui tantam ejus pietatem incredibili exagitatus invidia ferre non poterat) repente confossus, ex equo prosternebatur, et pro mortuo ab immani parricida relinquebatur.

« Accidit autem ut priusquam animam exhalaret, a parentibus hæc omnia confestim a Deo miraculose edoctis, diligenter quæsitus, spirans adhuc inveniretur. Quibus cum breviter exposuisset a quo tantam injuriam accepisset, viatico adhuc Dominici corporis eorum sollicitudine munitus fuit, et paulo post ad cœlos migravit, undecimo kalendas octobris, multisque miraculis claruit. »

Porro, licet juxta Ecclesiæ consuetudinem, in Baptismo et Confirmatione diversi sint patrini, necessitate tamen cogente, eumdem utrobique esse posse jus decernit ; simulque constituit non posse quem suscipere alium in Confirmatione, nisi sit confirmatus ; sicut et in Baptismo, nisi sit baptizatus. Ex quo colligunt doctores si de facto non confirmatus suscipiat, nullam contrahere cognationem, graviter interim peccaret. Sed de patrinis eorumque obligatione plura diximus, cum de Baptismo egimus.

Recapitulatio et exhortatio ad confirmatos.

Eia, milites Christi, pugiles generosi, a duce exercitus Dei consignati et auctorati : abjicite opera tenebrarum, et induimini arma lucis. Illa semper præsto vobis sint ad depugnandum contra regionem umbræ mortis.

Primo igitur semper memores estote *galeæ* quam in capite gestare debetis, quæ est *spes salutis*, vos munire potens, tam in adversis quam in prosperis. Huic juncta sit *lorica* charitatis, cum *balteo* castitatis, qua renes lumbosque vestros succingi convenit, quasi cingulo militari. Si ingruat belli tempestas, proponite vobis *scutum fidei*, quo omnia tela ignitaque jacula inimici elidatis. Sint et in pedibus calcei militares, sive ocreæ calcaribus adornatæ, hoc est, sit in vobis alacritas et promptitudo ad currendam viam mandatorum Dei. Nolite oblivisci sacramenti militaris, quo fidelitatem vestram obstrinxistis in sacro baptismate ; et renovastis in Confirmatione, novam firmitatem illi adjicientes.

Secundo, oportet vos semper memores esse *vexilli regalis*, sub quo militatis. Illius figura frontibus vestris impressa est, ut sciatis vos sub Rege crucifixo militare ; et ejus humilitatem, contemptum, mortificationem, tolerantiam imitari debere. Hæc sunt arma quibus regiam adeptus est coronam ; illa eadem arma testamento vobis consignavit, ut regnum per hæc acquiratis, ac regiæ coronæ participes efficiamini. Nolite erubescere Jesum et hunc crucifixum, Judæis licet scandalum, stultitiam Gentibus. Ideo in fronte crucem geritis, ut nunquam erubescatis, nullisque tormentis ab ejus confessione dimovearmini. Et ut non ambuletis sicut illi de quibus flens dicit Apostolus : *Multi ambulant inimici crucis Christi, quorum deus venter est, quorum finis interitus, et gloria in confusione.* Gloriam ergo crucis, Regisque crucifixi, mente, ore, sanguine, si opus sit, promovete et prædicate.

Memineritis quadraginta martyrum, qui urgebantur ab Agricolao præfecto fidem abnegare, ut gratiam imperatoris captare possent remuneraturi, ut aiebat, honoribus et muneribus obsequia generose ab eis in bello præstita. At ipsi in vexillum crucis animum erigentes, forti voce responderunt : « Si adeo generose militavimus sub aquilis et vexillis imperatoris terræ, qua fortitudine nobis certandum putas, sub signis militaribus imperatoris cœli, cum ipsemet suo sanguine laureatus exercitum suum præcedat ? Nunc igitur dum præliandi pro ejus gloria sese offert occasio, ad sanguinem usque parati sumus confligere, ut simus digni milites crucis,

Regisque crucifixi; nec animis dividemur in obsequio Regis immortalis, qui nunquam divisi fuimus pro gloria regis mortalis. Alios vero ab eo præstolamur honores, ampliorem longe gloriam et coronam, quam victoribus suis æternam promittit; et jam vertici nostro illam imminentem spectamus, et certamine consummato statim reddendam expectamus gaudentes. » Similiter, cum sanctus Sebastianus Marcum et Marcellianum fratres, adversus parentum lacrymas, amicorum insidiantes illecebras, tyranni furentis minas, verbis cœlesti quadam eloquentia depromptis roborasset, totus incensus Marcus, jam Christi miles : « Eia, frater, inquit, certemus generose, pro Christo moriamur, pro illo qui pro nobis mortem oppetiit; nec aliud nobis modo cordi sit, quam decertare quis primus mortem obeat, ut alteri viam præmonstret.»

Tertio, memores estote unctionis per deificum unguentum vobis impressæ, quæ symbolum est spiritualis pinguedinis et devotionis, qua delibuti estis, ob quam dicere vos convenit: *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea, et labiis exultationis laudabit os meum.* Quoties uncti o odorifera in vobis repetita est, toties unctionis interioris conservandæ admoniti estis. Quater vos inunctos memores esse debetis, ter in Baptismate, et iterum in Confirmationis sacramento. Primum quidem uncti fuistis in pectore, deinde in humeris, ut suavitate et pinguedine devotionis internæ, crucem in corde gerere noveritis, eamque adamare, et lubenter post Christum ducem humeris vestris portare. Ulterius uncti fuistis in vertice, ut regium et excelsum animum geratis, ad omnia hæc caduca sive prospera, sive aspera proculcandum ; tanquam ad sublimiora vocati, quia estis *genus electorum, regale sacerdotium , populus acquisitionis, gens sancta.* Denique uncti fuistis in fronte , qua quidem unctione perfectionem christianam adepti estis, perfecti christiani effecti. Attendite igitur, o christiani, vos toties unctos et consecratos esse, ut sitis toti Deo destinati, et non profanis actibus. Quod si ara et calix, quia consecrationis unctionem acceperunt, profanis usibus applicari nequeunt absque sacrilegio , an non et sacrilegium admittitis , dum sacratius vos inunctos, criminosis et Deo injuriis actionibus commaculatis ?

Quarto, memores estote *balsami odoriferi* in his unctionibus admixti. Per id utique significatur odor sanctæ vitæ, quam aliis efflare debetis, et odorifera conversatio, qua debetis eos ad Deum ac divina allicere. Non sit *balsamum mixtum ;* vita christiana in vobis non sit spuriis peccati fœtoribus commixta et commaculata : ne ab illo reprobetur, qui omnem reprobat peccati corruptelam, inimicus mixtionis, amator puritatis.

Quinto, memores vos volo *Spiritus illius divini*, in Confirmatione accepti ; quo tanquam tirones in hac sacra militia, vos deduci convenit, regi, protegi. Ille est qui animos viresque suggerit, ad fortiter dimicandum contra omnes Satanæ vires, mundi illecebras, carnis insultus, omniaque spiritualia discrimina. Datus est vobis spiritus sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis, spiritus quoque timoris Domini ; septuplex illius gratia vobis data est tanquam fortis interior armatura contra omnia in bello spirituali adversantia. Attendite vobis, et nolite spiritum extinguere, nolite illius lumen et gratiam cinerulenta et desidiosa vita consopire ; quin potius ut Apostoli verbis utar, *ressuscitate gratiam*, novo desiderio, fervore, devotione, oratione, aliisque sanctis exerciciis, quasi sacro flabello. Bene ponderate gratiam, vocationem, gloriam, ad quam electi estis, et his omnibus correspondere satagite.

Sexto, memores estote *alapæ* quæ vobis inflicta est in signum patientiæ ; quæ est virtus propria militis christiani, ut injuriam passus de vindicta non cogitet, sed in spiritu exultet, et lubenter condonet. Et hæc est gratia sacramenti Confirmationis, efficere ut injuste cæsus gaudeat se propter justitiam pati. In Baptismo datur gustus salis, ut jam divinæ suavitatis dulcedinem christianus novellus incipiat gustare, et per illam animari. Sed in Confirmatione, cum jam significatur debere esse perfectus, impingitur ei alapa, ut non semper omnia in vita christiana suavia esse cogitet, sed et ad aspera forti animo se præpararet. Hæc omnia corde serio rememorate, magnam vim habent et stimulum ad perfectiora capessenda.

TRACTATUS QUARTUS.

DE SACRAMENTO EUCHARISTIÆ.

PROŒMIUM.

Tertia lampas, seu lucerna mystica nostri candelabri, est Eucharistiæ sacramentum, *de quo nobis grandis sermo et intepretabilis ad dicendum, quia multi facti sunt imbecilles ad audiendum.* Hoc enim mysterium non inter elementa exordii sermonum Dei censendum est, ut ad parvulos spectat; sed et solidus cibus, qui ad perfectos pertinet, ut illum ruminent, terant sacræ meditationis dentibus, masticent, et bene digerant, ut illi incorporentur. Lux hujus lampadis tanta est, ut infirmos oculos reverberet et fatiget. Dum enim in eam nimis voluit oculos figere, excæcata est humana præsumptio. Est quoque hæc lucerna mystica omnibus aliis supereminens dignitate et fulgore, quia illum, qui est ipsa lux per essentiam, et a quo omnis lux derivatur, vere, realiter, substantialiter continet. Ipse est qui, in hac licet lampade absconditus, radios tamen fulgurientis lucis suæ manifeste ejaculatur in corda filiorum hominum, ut ea et illustret et accendat. Videtur autem ista lampas in sublimi posita a parte Aquilonis, unde venti validi impetunt; quia inter cætera fidei sacramenta, istud maxime flatum Satanæ et frigidum ventum regionis tartareæ patitur, dum per hæreticos, omnes vires exerit infernus, et spiritus malignus, ut lucernam hanc possit extinguere, et e sublimitate sua exturbare. Sed frustra, nam inde magis accenditur ejus fulgor, elucessit virtus, augetur gloria, quo plures hæresum contradictiones insurgunt, ut eam exsufflent et opprimant.

Itaque disseremus in hoc tractatu de ejus institutione, materia, forma, sublimitate et honore, ministro et subjecto, effectu et gratia, ac in ejus lucem intuitum dirigemus, quatenus infirmus mentis nostræ oculus poterit.

LECTIO PRIMA.

DE EUCHARISTIÆ MYSTERIO ABSCONDITO.

PROPOSITIO PRIMA.

Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator (Isaiæ, XLV).

Christus Dominus hoc sacramentum in ultima cœna instituit, ut manifestum est ex evangelistis. Sciens enim Jesus quia venit hora ejus (utique *sol cognovit occasum suum,* Christus mortem suam), apostolos suos duodecim convocans, more et amore patris extremo eos alloquitur : et quos *expetierat Satan, ut cribraret quasi triticum*, instruit ipse, animat, solatur. Tandem extremi amoris extremum pandens judicium, seipsum panis et vini symbolis subvelatum et absconditum tradit in edulium. Præcepit deinde ut jugiter coleretur per mysterium, quod semel offerebatur in pretium ; et hoc est mysterium absconditum a sæculis, propter quod dicimus Jesu Christo Filio Dei : *Vere tu es Deus absconditus, Deus Israël Salvator.*

Attende pulchram figuram. Egrediebatur olim Samson, ut acciperet sibi uxorem de filiabus Philisthinorum, occurritque ei in via catulus leonis sævus et rugiens. Insiliit in eum Samson, et discerpsit quasi hædum in frusta. Post aliquot dies venit ad cadaver leonis, et invenit in ore ejus examen apum et favum mellis, quem cum sumpsisset comedebat in via. Paulo post in convivio nuptiali proponit Philistæis hoc ænigma: *De comedente exivit cibus, et de forti egressa est dulcedo.* At illi non potuerunt conjicere quis esset ille comedens, quis cibus, qui fortis, quæ dulcedo, donec ab uxore ejus didicerunt, cui aperuerat cor suum. Proponitur nobis simile ænigma in hoc mysterio : *De comedente exivit cibus, et de forti dulcedo.* Christus Dominus ipse est comedens, ipse cibans, ipse cibus, ipse fortis, ipse dulcedo. De ore ejus in ultima cœna comedentis exivit cibus cœlestis; in ore hujus leonis de tribu Juda morientis, inventa est divini hujus

sacramenti dulcedo, quasi favus mellis, quem comedamus in via, de quo apud Sponsam : *Comedi favum cum melle meo.* Sacramentum igitur hoc ænigma est sacratissimum, problema est secretissimum, ac *liber signatus, quem nemo aperit, nisi leo de tribu Juda.* Idem ipse verus Samson. Nunc solum hic unum est ænigma, sed tot ænigmata, quot miracula ad sacramenti hujus perfectionem concurrentia. Quis intelligit quomodo una substantia in alteram transsubstantietur, panis in corpus Christi? Quis comprehendit quomodo totum corpus sit sub qualibet speciei minima particula? Quis capere potest quomodo accidentia sint sine subjecto? Quis intelligere valet quomodo quantitas sit sine extensione? Ænigmata hæc sunt aliaque plurima, quæ nemo potest resolvere, nisi ab ipso Christo vero Samsone fuerit edoctus, vel ab ejus uxore Ecclesia catholica, cui ille aperuit cor suum. Propter hæc igitur omnia, numquid vere dicimus de Christo in hoc sacramento : *Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator?* Explicemus id paulo latius, et paulo altius rem repetamus, ut hanc mysticam sententiam Prophetæ perfectius intelligamus.

Certe speciosos sacræ Scripturæ spatiososque hortos, si sagaciori cogitatione circumlustremus, inveniemus Sapientiam æternam, Deum nostrum, sub variis ejus foliis, sacris corticibus, mysticis symbolis absconditum. Inveniemus, inquam, sæpius ab origine rerum antiquis patriarchis et prophetis Deum sese exhibuisse, sed in ænigmate, in caligine, in obscura et umbratili aliqua prænotione, ut merito dixerit Propheta : *Vere tu es Deus absconditus.*

Ac in primis si Dei in se naturam spectemus, absconditus est, quia, teste Psalmista, *posuit tenebras latibulum suum;* aut si mavis cum Apostolo loqui, *quia lucem habitat inaccessibilem,* omni intellectui creato imperviam. Jam inde ergo ab æternitate latebat Deus noster, in condenso et umbroso monte, in æterni Patris mente : *In principio erat Verbum,* hoc est in Patre, inquit Augustinus. Aliquatenus vero visibilem se exhibuit in rerum conditione, quando omnia per ipsum facta sunt : *Invisibilia enim Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas.* Quapropter in *Confessionibus* divus Augustinus dicit: « Cœlum et terra et quæ in eis sunt, omnia mihi testimonium dant de te, omnia mihi clamant ut amem te. et omnibus clamant, ita ut sint inexcusabiles. » Hinc et ipsi philosophi solo luminis naturalis ductu Deum agnoverunt, ab effectibus arguentes usque ad causam primam, motorem primum, agens universalissimum. Sed voluit Deus specialiorem electis testibus aliquibus sui notitiam impartiri. Quamvis notitia illa semper fuerit ænigmatica et obscura, in imaginaria aliqua visione, in assumpta externa forma, in abscondito aliquo schemate. Percurramus breviter singulos hominis status, et videamus Deum nostrum absconditum.

Primo, in statu innocentiæ, licet brevissimo durarit tempore, visibilem se exhibuit primo parenti. In illa enim soporante dicam extasi, ab extatico sopore, cognovit Christum, ut gloriæ suæ consummationem. Ita loquitur divus Thomas. Non dicit ut redemptorem, quia alias præscius fuisset casus sui, quod nemo admiserit. Cognovit, teste Augustino, mulieris tunc ex sua costa ædificationem, et in illo cum ea matrimonio, conjunctionem personæ divinæ cum natura humana, et inviolabile connubium cum Ecclesia, quæ de Christi latere erat formanda. Unde et prophetice subjunxit Adam : *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea. Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ.* Reliquit Christus patrem suum cœlestem, patriam Jerusalem, matrem synagogam et adhæsit Ecclesiæ. Quod ibi significatum insinuat Apostolus, *ad Ephesios*, v, dum postquam recitasset dicta verba subjungit: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et Ecclesia.* Ecce ergo in illo statu Deus noster sese exhibuit, sed absconditus est sub istis mysticis signis, in visione, in ænigmate.

Secundo, in lege naturæ apparuit Abrahæ, dum tres vidit, et unum adoravit. Ibi est exhibita eis unitatis et trinitatis imago, et vix ambigi potest quin secundam personam cognoverit, tanquam ex semine suo carnem assumpturam. Unde quando misit Eliezer œconomum domus suæ, ad quærendam filio uxorem, ait ei : *Veni, pone manum sub femore meo, ut adjurem te.* Vult tangi femur suum cum juramento, quia illud jam tanquam sacratius habebat, ex quo Christus erat oriundus. Apparuit etiam Jacob pergenti in Mesopotamiam sub schemate scalæ terram cœlumque tangentis, in qua angeli ascendebant et descendebant. Scala illa Christum significabat, qui per humanitatem infixus est in limo; per divinitatem usque ad cœlos pertingit. Et de illo *Joannis* 1 dicitur : *Videbi-*

tis angelos ascendentes et descendentes super Filium hominis. Vidit postea eum revertentem sub specie viri luctantis cum eo usque mane. Tunc, interprete divo Augustino et Isidoro, prævidit, scilicet, quomodo progenies sua contra Christum luctatura foret, et prævalitura, ejus tamen libera voluntate, qui posuit animam a se, quam nemo poterat violenter tollere. Et quidem post illam luctam benedictionem reportavit, sed et claudicationem; benedictionem pro electis, claudicationem pro reprobis, quia ex ejus progenie ad utramque sortem aliqui debebant pertinere. Ecce igitur iterum Deus noster se exhibuit; sed absconditus est sub aliena specie, et apparet in tenebrosa nocte. Verum ergo iterum hic est: *Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator.*

Tertio, in lege antiqua exhibuit se Moysi in rubo, in caligine, in nube. Desiderabat, et ardenter efflagitabat videre faciem; at quid responsi accepit? *Ponam te in foramine petræ, et protegam dextera mea, donec transeam, tollamque manum meam, posteriora mea videbis, faciem autem videre non poteris.* Quasi dicat: Videbis me, sed ex parte, sicut qui hominem a tergo; videbis adhuc obscure, quia ego sum Deus absconditus, nemini faciem meam adhuc clare manifestans. Sic vidit Isaias Dominum, sed seraphim duabus alis velabant pedes ejus, duabus faciem ejus. Vidit etiam Ezechiel, sed sub figura quatuor animalium. In figura hominis agnovit incarnationem; in facie vituli immolationem in passione faciendam, in specie leonis resurrectionem, in aquilæ figura ascensionem. Ecce igitur merito iterum dicimus: *Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel.* Nam et propheta testatur, quod hæc similitudo abscondita sit in turbine, in nube, in igne.

Quarto, tandem in lege gratiæ, ut imbecilles oculi nostri fulgurientem divinitatis lucem sustinere possent, eam carnis nubecula assumpta circumvolatam exhibuit; et sic fulgorem alias intolerabilem, ægris oculis nostris temperavit. Hæc est nubes de qua Isaias (interprete divo Ambrosio et Bernardo) loquitur: *Ecce ascendet Dominus super nubem levem, et ingredietur Ægyptum.* Hoc factum est, cum ipse carnis nubecula velatus, hunc mundum est ingressus, ac in Ægyptum etiam deportatus. Nempe, sicut nubes de terræ vaporibus per vim solis extractis concrescit, ita et caro Christi de terræ virgineo vapore virtute solis nostri efformata est, qua seipsum sol noster obumbraret. Quam merito igitur hic dicimus: *Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator!* Absconditus utique Deus sub carne, virtus sub infirmitate, gloria sub opprobriis, vita sub morte. Ecce Jacob absconditus sub pellibus Esau, ut a patre nobis benedictionem reportaret. Ecce Deus noster pro nobis ubique absconditus, absconditus in utero, absconditus stabulo et præsepio, latens et absconditus in Ægypto, absconditus in deserto, absconditus in patibulo; denique absconditus in sepulcro. Ubique ergo jure repetimus: *Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator.*

Quinto, qui formam Dei per Incarnationis mysterium absconderat sub formam servi, « sui moras incolatus miro claudens ordine, » utramque abscondit sub modica panis et vini visibili specie. Nam panem in vivificam suam carnem transelementans, « dedit fragilibus corporis ferculum. » vinique liquorem in suum provehens sanguinem; « dedit et tristibus sanguinis poculum, » remanentibus solis symbolis se subvelans et abscondens, ut potiori adhuc cæteris ratione possemus inclamare: *Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator.* Absconditus utique, non solum cum te tradis in nativitate socium, in cruce et morte pretium; sed et maxime te donans in hoc sacro mysterio mensium edulium; usque in finem sæculi absconditus manens, donec revelata facie, te regnans dones præmium. Hoc itaque est mysterium absconditum, mysteriorum mysterium, sacramentorum sacramentum, in quo se Deus absconditè nobis conjungit, et unit usque ad germanissimam societatem, ut loquitur beatus Cyprianus, non fide tantum et gratia, sed et re ipsa. Quapropter sancti Patres hoc sacramentum vocarunt metalepsin, hoc est assumptionem, quia per illud ineffabili unione deitatem assumimus. Beatus Dionysius vocavit « perfectionem et consummationem omnium sacramentorum. »

Iterum dico absconditum est hoc sacramentum, in quo latet Deus et Salvator noster absconditus, taliter quod sit ænigma sacratissimum, supra omnem intelligentiam, supra omnem captum, supra omnem sensum, supra omnem experientiam, supra omnem rationem. Si consulis de hoc ænigmate intellectum, hæret, cespitat, contradicit; nisi in Dei obsequium per fidem captivetur et firmetur. Si de illo consulis carnis oculum, divinum repudiat oraculum; et quemlibet tandem consulas sensum, latenti hic veritati negat assensum. Ideo sapientes hujus sæculi, qui quod sensu non palpant aut probant,

quantocius reprobant, et quod ratione non comprehendunt, dementiæ adscribunt, insultant nobis, et dicunt per singulos dies: Ubi est Deus tuus? Estne panis, estne vini particula Deus tuus? An illis divinos decernis honores? Forsitan aut Ceres, aut Bacchus est Deus tuus, quis te fascinavit? Nonne panem ego video et frango? Nonne vinum gusto, et odoratu percipio? Aut delirus tibi somnia fingis, antidolosus impostor es? Dic vero, nonne sub dimensione unius digiti corpus Christi corpus quinque aut sex pedum constitui posse putas, aut etiam forsitan in puncto? Stulte, fac consequenter corpus non esse corpus, fac et spiritum esse. Ulterius. Estne totum hic corpus Dei tui, an tantum pars ejus? Si ubique eodem loco omnia, ergo hic confusum chaos, indigesta moles Babel aliqua, sine distinctione, sine ordine. Denique quomodo in mille locis existimas idem corpus posse existere? Si enim in dissitis locis est, ergo a se dissitum est: ergo a seipso divisum, ergo nec idem est.

Similia deblaterant, effutiunt, replicant nostri hæretici scioli murmurantes cum Capharnaitis : *Quomodo hic potest nobis dare carnem suam ad manducandum?* Et conversi in arcum parvum, abeunt retro, defecerunt scrutantes scrutinio. Durus est, inquiunt, hic sermo, cum ipsi duri sint, non sermo. Sed ad ista omnia ex infra dicendis patebit responsio.

« Videte (inquit Augustinus in simili) quibus argumentis divinæ omnipotentiæ humana obnititur infirmitas, impie ejus abbrevians manum. Interim, « firmum hoc fundamentum Dei stat » adversus omnes machinas, etiam ex inferorum portis advocatas. *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus.* Quibus verbis Christus ipse testimonium perhibet veritati. Interrogabant olim Judæi videntes manna: *Quid hoc Manhu?* Interrogabant illi præ admiratione, tu interrogas præ incredulitate, videns hoc sacramentum: *Manhu, quid est hoc?* Et Christus respondet tibi in forma: *Hoc est corpus meum, Hoc est sanguis meus,* ut legunt græca: Quomodo apertius, aut magis categorice responderet? Crede igitur Sapientiæ et Veritati æternæ, quæ non potest falli aut fallere. Sed quid manus explorare conatur quod supra ipsum est? quid oculum interrogas, de eo ad quod non sufficit?

Visus, gustus, tactus, hicce fallitur,
Sed auditu solo tutò creditur.

Dic ergo cum propheta: *Dominus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorsum non abii.* Dic cum apostolis: *Domine, verba vitæ æternæ habes, ad quem ibimus?* Adscisce tibi fidei oculum, et divinum videbis oraculum. Deum hic tuum videbis ; quia oculus fidei omnia penetrat quamlibet abscondita, quia ultra parietem humanæ infirmitatis agnovit Deum abscondite in crucis patibulo, vitam in morte, summum spiritum in expiratione: ex modo orbe hic clausum modico, agnoscit orbis Dominum in mystica consecratione Cernens ergo panem, gustans vinum, nega panem, nega vinum, tangens Esau crede Jacob; cibus mentis est non ventris, odor, sapor, color, ad mysterii manent ritum, ad gustus suffragium, ad meriti augmentum. Non est itaque hic illud quod natura formavit; sed est illud quod benedictio consecravit; hæc fortior, etiam naturam potest transmutare. Sed fidem exemplis vis juvari? Attende. Virgam tenebat Moyses, projecit eam in terram, et in serpentem versa est. Uxor Loth egrediebatur e Sodoma, et retro aspiciens conversa est in statuam salis. Eadem potentia, quam in nuptiis Christus convertit aquam in vinum, eadem iterum potentia, *Potens est Deus de lapidibus filios Abrahæ suscitare :* quid igitur dubitas? Cur non valebit operatorius sermo Christi, naturam panis et vini in corpus suum et sanguinem transmutare? Secedat terrenarum caligo rationum ab illuminato per fidem oculo, crede, et inclama cum propheta: *Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel salvator.*

Abscondebat se olim primus parens, post infelicem illam noxam inspiciens nuditatem suam, et vocem Dei ambulantis in paradiso percipiens. Terrebat eum Deus suus, cum quadam majestate veniens justitiæ gladium in ore ferens, decretum punitionis et exterminationis e paradiso in hominem trepidum fulminaturus. Merito ergo fugit Adam pavidus, et abscondit se. Dicam ego hodie: *Adam ubi es?* quo trepidus fugis? Ecce adest iterum Dominus Deus tuus, sed non ut olim tibi terribilis ; non puniendum requirit, sed sanandum, non venit cum armis aut majestate, absconditus venit cum benignitate ; omnis ejus potentia carnis velata est infirmitate, et caro ipsa, specierum sacramentalium velamine ; ut se in cibum possit sibi tradere, et in mortis antidotum ac immortalitatis electuarium.

Interim qui jam sub umbra specierum sacramentalium nos pascit, ibi latens absconditus, tandem, *sedens super cheru-*

bim, limpidissime, *manifestabitur coram Ephraim, Benjamin, et Manasse*, coram tribus, scilicet, ordinibus electorum. At quando istud? Quando jam inclinabuntur sacramentorum umbræ, aspirabit dies ille æternitatis, qui nescit vesperam, et meridies illa, quæ nescit occasum. Tunc silebit cœlum et terra omne somnium, omne signum, ipsa etiam anima sibi; et tunc loquetur ipse nobis, non per linguam carnis, neque per vocem angeli, neque per somnium nubis, neque per ænigma similitudinis; sed per seipsum, quem in his amavimus. Tunc videbimus Deum nostrum, non amplius absconditum sub sacramenti cortice, sub fidei velamine, sub assumptitia aliqua imagine, sed oculus nullo jam obtusus nævo, nulla sordens rubigine, in serenissimo divini vultus gloriabitur splendore, ubi patebunt ei viscera misericordiæ, cogitationes pacis, divitiæ salutis, arcana divinæ benignitatis. Ad hoc considerandum monet nos dilectus Dei discipulus Joannes : *Charissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Quasi dicat : Erigite animum, estote spe gaudentes, contemplamini non quæ apparent nunc, sed quæ aliquando apparebunt. Nunc quidem filii Dei sumus, per gratiam, jus habemus ad hæreditatem ejus, mensa fruimur, sed nondum omnia possidemus, aliqua adhuc sunt abscondita. Habemus intra nos Spiritum sanctum, habemus Christum, sed absconditum, necdum enim intuemur illum. Percipimus aliquos ejus fructus, sed omnes sunt velut stillæ roris, et guttæ aquæ, respectu maris. Aliquid gustamus, sed nondum perfecte fruimur. Plurima sunt nobis concessa gratiarum genera et cœlestia dona, quæ nobis Dei indicant præsentiam, ostendunt majestatem, sed per fidem, nube et caligine circumfusam. Credimus nos esse filios Dei, sed nondum apparuit mundo quid erimus, nec quæ filiis Dei præparata sunt bona. Nondum apparuit nobis infinita Dei sapientia, immensa pulchritudo, summa potestas. Adhuc latet hæreditas promissa, felicitas æterna, fructus laborum, præmium bonorum operum. Scimus autem per fidem, majori certitudine quam si oculis corporis videremus, aut scientia evidenti, quod cum apparuerit, similes ei erimus, excellentiori similitudine quam modo, eo quod videbimus eum sicuti est. Similitudo plane admirabilis, quia videndo eum sicuti est, erimus beati sicut ipse; videbimus eum sicut se videt; amabimus sicut se amat; gaudebimus sicut ipse gaudet; carebimus omni malo, sicut ipse caret; affluemus omni bono, sicut et ipse affluit. Similitudo nostra, nunc est velut imago cum solis lineamentis, nec dum perfectis coloribus efformata multis maculata defectibus, passionibus turbata, angustiata scrupulis, agitata tentationibus, sollicitudinibus, infirmitatibus, pressuris, insuper multis ignominiis, ignorantiis, dubiis et anxietatibus referta. At cum apparuerit, erimus similes ei divina quadam similitudine, sine ulla macula, sine ruga, aut imperfectione deturpante. Similes erimus in sanctitate sine peccato, in sapientia sine errore, in bonitate sine malitia, in pulchritudine sine fœditate, in potentia sine imbecillitate, in divitiis sine indigentia, et plenitudine totius boni, sine mixtione minimi mali.

Itaque dum Deum nostrum, Salvatorem Israelis, Dominumque gloriæ, sub sacramentalibus speciebus absconditum consideramus, et fide credimus, ac in absconditо, in mentis solitudine clauso cordis ostio fructus ejus degustamus, respirare nos tunc convenit ad ejus limpidam faciem in æternitatis plenissima fruitione et sapore percipiendos. Ad hoc enim istud sacramentum institutum est, ut tempore peregrinationis habeamus solatium, sed et calcar excitans nostrum desiderium, quod quiescere non poterit, donec de spe pertingat ad speciem, de fide ad faciem, de cortice ad medullam, de notitia humanitatis ad manifestationem absconditæ divinitatis.

LECTIO II.

DE CAUSA INSTITUTIONIS HUJUS SACRAMENTI.

Explicatur hic causa institutionis varia.

1. Ut foret memoriale perfectionum admirabilium Dei;

2. Mysteriorum Veteris Testamenti;

3. Mysteriorum omnium Novi Testamenti.

Memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus : escam dedit timentibus se (Psalm. CX).

PROPOSITIO PRIMA.

Hoc sacramentum continet memoriale quod dam primariarum perfectionum Dei.

Ratio est, quia illæ in hoc admirabili opere divino mirum in modum elucent.

Primo quidem elucet omnipotentia, si unquam in aliquo opere, dum Deus omnipotenti sua virtute Verbum suum, et Filium æternum, sub hoc sistit sacra-

mento; idque toties quoties sacerdos verba a Christo instituta reiterarit. Vere « hic digitus Dei est, » et mutatio, qua panis fit corpus Christi, non potest esse nisi « mutatio dexteræ Excelsi. » Vere hic, *vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia.* Quapropter si Moyses olim tanta verborum emphasi populum antiquum alloquitur moriturus, et ad potentiæ divinorum operum considerationem advocat; quanto majori hic ratione populum christianum ad idem debemus extimulare? Dicere merito poterat Christus, testamentum condens, sacramentum hoc instituens: *Audite, cœli, quæ loquor; audiat terra verba oris mei; concrescat ut pluvia doctrina mea; fluat ut ros eloquium meum. Date magnificentiam Deo; Dei perfecta sunt opera, et omnes viæ ejus judicia.* Utique perfectum est hoc opus omnipotentiæ et magnificentiæ Dei, in quo cætera admirabilia ejusdem potentiæ opera, tanquam in memoriali recolliguntur; in quo cœli et terra concurrunt, audientes verbum Domini; dum e cœlo divinitas, e terra prognata humanitas, mox miro modo se hic sistunt, id etiam cœli et terra obstupescunt, obstupescentibus nimirum hominibus et angelis, ac tota natura, ob mirabilia quæ istud mysterium consequuntur, de quibus specialius infra. Itaque quoties sacerdos consecrat, quoties populus communicat, quoties sacrificio mens devota assistit, toties renovat memoriam et fidem omnipotentiæ divinæ, et illi substernit judicium humanum, rationem, sensum, contra hæc omnia dicens: « Credo in Deum Patrem omnipotentem. »

Secundo, memoriale est sapientiæ divinæ, illi enim specialiter hoc mysterium tribuitur: *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem, miscuit vinum, et posuit mensam.* Sapientiam alicujus solemus admirari, tum in adinventione subtili alicujus rei aut operis, tum in debita ordinatione. Sapientem architectum dicimus, qui præclaram sibi domus ideam format, et ejus omnes partes aptissime distinguit et coordinat. Sapiens dux belli est, qui excogitata prudenter stratagemata, aciem etiam suam ordinate novit disponere. Sapiens est orator, non solum qui subtilia adinvenit ad disserendum, sed et apta methodo dicit. Idem judicium est de sapientia quorumlibet in sua professione aut arte. Admiranda plane divina Sapientia in hoc mysterio, tum ob adinventionem, tum ob aptam dispositionem, unde ad hoc mysterium videtur respicere propheta inclamans: *Notas faciet in populis adinventiones ejus; cantate Domino, quoniam magnifice fecit, annuntiate hoc in universa terra: exulta, et lauda, habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israel.* Quæ sunt illæ adinventiones per quas adeo magnifice fecit, quas decantari vult, et omnibus annuntiari propheta? Illæ utique per quas in medio nostri habitat sanctus Israel. Vide admirabilem adinventionem.

Christus, Sanctus sanctorum, ad Patrem debebat redire, optabat nihilominus usque in sæculi finem nobiscum esse. Quid igitur facto opus est? In consilium adhibetur æterna Sapientia, et adinvenit modum supra omnem modum, quo utrumque fiat: ut et mundum deserat, et ad Patrem redeat sessurus ad ejus dexteram, secundum præsentiam visibilem, et tamen nobiscum maneat, in medio nostri sit usque in sæculi finem, modo quidem incomprehensibili, tamen secundum veritatem. Exulta ergo et lauda, o Sion! o Ecclesia sancta! et ubique hanc celebra sapientiæ adinventionem, per quam sic magnus est in medio tui Salvator, Sanctificator, et Deus tuus. *Da magnificentiam Deo, omnes viæ ejus judicia.*

Admirantur antiqui Myrmecidis adinventionem et artificiosam manum, qua potuit currum omnibus suis partibus instructum fabricare, quatuor rotis volubilem; ita tamen ut hæc omnia muscæ ala posset contegere. Simili artificio efformavit navem suis funibus, velo, anchora, malo, puppi, gubernaculo adornatam, quam apis ala contegebat. Id quidem opificis sui miram designat industriam, dum hæc omnia, hoc adeo exiguo opere distincta et ordinata possunt conspici. At quanto magis sapientiam admirabimur supremi illius artificis qui dum finem daret legi timoris humanitatem suam cum omnibus membris, divinitatem quoque immensam, et ipsam cœli gloriam omnem, sub adeo exiguo specierum sacramentalium velo potuit concludere? Vere *attingit* hic *Sapientia a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter.*

Tertio, memoriale est bonitatis et charitatis divinæ. Etenim ad bonitatem spectat se diffundere, et aliis se communicare. Non potuit autem altius se divina bonitas communicare, quam nostræ naturæ personam suam uniendo, ut nos divinitatis suæ faceret participes, quod fecit per incarnationem. Ut autem non solum illa natura quam in individuo assumpsit, tanti boni particeps foret omnibus, qui ei uniri volunt et incorporari, seipsum communi-

cat per modum cibi ac potus, ut admirabili eos modo deificet et sibi conjungat corporeos et sanguineos reddens usque ad germanissimam societatem, ut loquuntur sancti Patres. An magis bonitatem aut charitatem Deus poterat exprimere, quam propria nos pascendo substantia, et sua nos reficiendo deitate? Hoc est ergo sacramentum amoris et divinæ unionis, in cujus institutione merito dicitur: *Cum dilexisset suos, in finem dilexit eos.* Quod intellige non solum quia usque ad finem vitæ suos dilexit, sed quia licet omni tempore dilexerit, tamen in fine amorem hunc admirabiliter et incomparabiliter declaravit. Imo tanta amoris ejus efficacia fuit, ut ad ultimam lineam et extremum terminum progredi visus sit amor, dum sacramentum hoc instituit; ita ut hic figere potuerit illud, *Non plus ultra.* Hæc est corona quam operi et doctrinæ suæ imponere voluit Deus, est ultimum vale et memoriale, ardentissimæ charitatis pignus, et symbolum paternæ dilectionis.

Petebat olim Elisæus ab Elia in cœlum rapiendo paternæ dilectionis symbolum, *pallii ac spiritus ejus duplicis* communicationem. Et impetravit, tanquam memoriale mirabilium parentis sui Eliæ, quo etiam mira operatus est. Pretiosius longe legatum habent apostoli, habet Ecclesia, et ejus filii a patre suo Christo, pallium utique divinitatis, ejus corpus scilicet deificum, et vivificum Spiritum quoque duplicem, humanum scilicet et divinum, creatum et increatum, animam et divinitatem; quæ mira in nobis operantur, et renovant memoriam omnium Christi mirabilium.

Quarto, memoriale est divinæ justitiæ. Etenim et ipsa hic elucet, quia juste ordinavit Deus ut eadem in via vita homini restitueretur, qua venenum mortis ei propinatum fuerat; per cibum homo perierat, per cibum vitam recipit. Extenderat homo per inobedientiam manum ad escam prohibitam, et inde virus omne, et radix omnium malorum, rebellio, scilicet, partis inferioris contra superiorem, carnis contra spiritum, animæ contra Deum, inde omnis ad malum propensio, ad bonum torpor. Vicisti ergo, o Satana, per cibum, sed juste ad tuam confusionem cibus alter instituitur, quo vincaris, et omne damnum quod intulisti, reparetur. Sic nempe cibi illius vetiti acerbitate obstupuerunt dentes filiorum, dum de illo sumpserunt patres nostri. At Christus cibo cibum, mortis edulio vitæ opposuit alimoniam.

Multiformis proditoris ars ut artem falleret,
Et medelam ferret inde hostis unde læserat.

Hic est ergo cibus qui in Eden nos restitueret, vultus deterso sudore. Nam si de primo dicitur: *In quacumque die comederis, morte morieris,* ita et de hoc posteriore: *Qui manducat hunc panem vivet in æternum.* Admirare, Adam, usque filii Evæ, divinam hic non solum benignitatem, sed et justitiam, sic infelicis noxæ dispendium almo germine refundentis. Accedite, et qui cum præsumptione ad noxialem cibum manum extendistis, cum confidentia ad vitæ alimoniam porrigite. Et si fraudulenter et mendaciter vobis promisit serpens: *Quacumque die comederitis, eritis sicut dii;* ego vobis certo et secure ex parte veritatis assero: *Quotiescumque digne hunc cibum comederitis, eritis sicut dii.* Ejus etenim effectus est, nos deitatis reddere consortes, et falsam promissionem Satanæ, justissima divinæ sapientiæ ordinatione, ad ejus confusionem in veritate nobis exhibere. Hac ergo spe certa accedite, *et date magnificentiam Deo, quia Dei perfecta sunt opera, et omnes viæ ejus judicia.*

PROPOSITIO SECUNDA.

Eucharistiæ sacramentum memoriale quoque est multorum Dei mirabilium ab initio sæculi.

Ratio est, quia compendio quodam continet multa, quæ præcesserunt, mirabilia, tanquam illorum impletivum; et altiori modo illa iterum in hoc mysterio intuentur, eorumque memoria nobis renovatur.

Primo quidem, dum hoc sacramentum contemplaris, memineris eorum quæ in statu innocentiæ admirationem pariunt. Lignum illud vitæ quam admirabile fuit! arbor utique arborum, continens in se virtutem aliarum; insuper immortalitatem quamdam homini conferre potens, vim contra defectum tribuens, quidquid per naturalem calorem deperditum erat restituens. Annon hujus memoriam nobis renovat Eucharistiæ sacramentum? Lignum est vitæ in medio Ecclesiæ, sicut illud in medio paradisi, continens virtutem longe eminentiorem, ad vitam gratiæ in nobis conservandam et immortalitatem acquirendam; robur tribuens contra defectum, et contra concupiscentiæ calorem continuo nos depascentem. Fons etiam ille de terra surgens paradisum quaquaversum irrigans et fœcundans, sine quo plantæ ejus elanguidæ forent, admiratione dignus est. Illius porro memoriam nobis refricat Christus

in hoc sacramento tanquam fons vivus originem ducens de terra virginea, et aquas vitæ profundens, scilicet uberrima gratiæ fluenta ad irrigandas plantas horti sui mystici, fideles animas; ut sint *quasi novellæ olivarum in circuitu mensæ Domini*.

Secundo, post lapsum in lege naturæ, memineris sacrificii pueri justi Abel; sacrificii Noe, de quo odoratus est Dominus odorem suavitatis; sacrificii partriarchæ nostri Abrahæ, panis subcinericii quem fecit Sara tribus angelis, oblationis panis et vini per Melchisedech cum benedictione data Abrahæ; et scias omnia hæc figuram nostri hujus gessisse sacrificii eucharistici, et in illo impleta esse.

Tertio, tempore Moysis memineris rubi illius ardentis et incombusti, ad quem cum appropinquare vult Moyses, dicitur ei: *Ne appropies huc, solve calceamenta de pedibus tuis*. Ibi ergo divina latebat majestas cum homine colloquens. Illius admirabilis rubi nobis apte memoriam renovat hoc mysterium, in quo divinitatis ignis continetur in rubo humanitatis latens, sacramentali specie quasi foliis circumvolatus; nec rubus ab hoc igne comburitur, nec folia circumambientia consumuntur. Interim inde alloquitur nos Deus noster, et instruit ac excitat de egressu ex Ægypto. Et nemo potest dicere: *Accedam, et videbo visionem hanc magnam*, nisi prius solverit calceamenta de pedibus: quia nemo debet accedere ad hujus mysterii contemplationem, nisi deponat passiones et affectiones, simulque rationes humanas et terrenas, sciens nihil hic esse eorum quæ sensu aut mente comprehenduntur. Qui aliter accedit, cum periculo accedit, nihil nisi spinas reperit, quibus pungitur et læditur (nodosas, scilicet, et spinosas difficultates, quibus fides lædi potest), et ignem quo aduritur. Audi beatum Ephrem: « Quid scrutaris inscrutabilia? Si ista curiose miraris, non jam fidelis vocaberis, sed curiosus. Esto fidelis atque innocens, participa immaculato corpori Domini tui fide plenissima, certus quod Agnum ipsum integrum comedis. Ignis immortalis sunt mysteria Christi, noli temere ea perscrutari, ne in ipsorum perscrutatione comburaris (lib. *de Natura Dei non scrutanda*, cap. v). »

Ut vero credant hæretici rubo huic mystico sine læsione, divinitatis ignem continenti, voluit Deus quandoque hoc sacramentum in igne etiam materiali illæsum permanere. Exhibeo tibi hac de re recentem historiam, per plurimos testes irrefragabiliter comprobatam. Accedit in conmitatu Burgundiæ, in ecclesia abbatiali Dominæ nostræ de Faverney, anno 1608, 25 maii, quod sequitur. Celebris est ad eam ecclesiam concursus in festis Pentecostes, ob indulgentiam plenariam a Sede apostolica concessam. Ob devotionem igitur plebis numerosæ, erectum fuit (juxta morem) altare quoddam ligneum ad cancellos chori, cum debitis solemnitati ornamentis, tabernaculo, cortinis, ut ibidem exponeretur venerabile Sacramentum loco eminenti. Contigit autem dicta ornamenta igne corripi, ita ut mappæ, cortinæ, tabernaculum, et altaris mensa omnia sustentans, in cinerem redacta conciderent. Inter has vero flammas, Sacramentum cum ciborio argenteo, in quo expositum erat populis adorandum, illæsum mansit in aere suspensum, in eadem qua prius altitudine, nulli rei subnixum, sola virtute divina, et a casu et ab ignis læsione illud protegente. Sic mansit triginta trium horarum spatio, populis ad id miraculi undique confluentibus cum stupore. Die autem martis, qui est tertius dies festus Pentecostes, accessit pastor quidam vicinus cum toto populo suo, processione celebri ad locum illum indicta, et ibidem in supremo altari Missam celebravit. In ea porro sacrificii hora, cereus qui coram miraculoso hoc sacramento accensus fuerat, tertio extinctus est, nullo vel vento flante, aut alia extinctionis causa apparente. Et in instanti elevationis hostiæ consecratæ, quam dictus sacerdos in suo offerebat sacrificio, altera hostia quæ miraculo suspensa hærebat, cum suo ciborio loco emota est. Cumque sacerdos reposuisset in corporali hostiam suam post elevationem solitam fieri statim a consecratione; statim et altera suavi motu cum suo vase (nemine manum adhibente) super altero corporali descendit; quod quidem corporale infra locum ubi suspensum Sacramentum in aere hærebat, dispositum apte fuerat, ut si divina dignatione sese demitteret, cum reverentia reciperetur. Hæc autem visibiliter peracta sunt advertente multitudine, super qua re examinati sunt supra quinquaginta testes irrefragabiles. Hæc ex litteris Illustrissimi ac Reverendissimi Ferdinandi de Longuy, archiepiscopi Bisuntini, qui, veritate diligenti informatione examinata, et cum theologis et canonistis fideique inquisitoribus consueta, miraculum istud promulgari, et typis publicis mandari decrevit. Annon hic aliquid simile rubo ardenti incombusto? Utique voluit Deus sacramentum hoc in-

anima, corpore, sanguine Christi, cum speciebus panis et vini. Deinde, quia species ex variis granis fiunt et commiscentur, significantque commixtionem nostri cum carne Christi, cum Deo et tota trinitate, cum angelis et hominibus per charitatem. Sub cortice igitur hujus sacramenti continetur adeps multiplicis frumenti, variusque cibus latet, quo anima vesci possit cum sapore.

Caro enim cum sanguine, divinitas cum humanitate, anima Christi cum meritis omnibus suis, cum tota sua gloria et beatitudine, vere cibus hic est bene masticandus, diligenti consideratione ruminandus, ut pascat et delicias animæ præbeat. Hic nempe est commixtum illud migma, sive frumentum ad quod respicit propheta vaticinans de variis Novi Testamenti donis. Illudque passionis ventilabro agitatum fuit, ac crucis molæ impositum, ut mortalitatis palea ab eo separata, panis vivificus nobis fieret, et immortalitatis alimonia, Deo nos conjungens et commiscens, divinitatis nos consortes efficiens.

Hæc igitur pauca ex innumeris quæ hic continentur mirabilibus, sufficiat attigisse. Beati interim qui, luce fidei illuminati, fatentur adesse investigabiles divitias Christi in hoc sacramento a sæculis abscondito: *Per quod innotescit principatibus et potestatibus in cœlestibus, multiformis sapientia Dei, secundum præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro,* ut loquitur divus Paulus. Nec infructuosum erit cum eodem apostolo contemplari in hoc pietatis sacramento, *quæ sit longitudo et latitudo, sublimitas et profundum* divini in nos amoris, *scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamur in omnem plenitudinem Dei.* Attende breviter has quatuor dimensiones supereminentes non solum scientiam humanam, sed et angelicam.

DE QUATUOR DIMENSIONIBUS MYSTICIS SACRAMENTI.

Sancti sacramenti sublimitas.

Primo quidem sublimitas altissima et incomprehensibilis sic cernitur in eo, quod illum, qui est splendor gloriæ Patris, Altissimi Filius secundum divinitatem, excelsior cœlis factus secundum humanitatem, sedensque ad dexteram Patris, adducit huc amor (in cœlis nihilominus manentem) et specierum sacramentalium orbiculo circumcludit, ut hic adoretur ab angelis, sicut et in cœlis, ibi in cœlesti solio et radiante throno, hic sub sacramentali umbraculo. O sublimitas, o vere supereminens altitudo in hoc inclusa mysterio! Quantumlibet homo mentem erexerit, aut *accesserit cor ad altum,* ut id comprehendat, *exaltabitur Deus.* Dicere hic possumus cum propheta: *Domine, quis credidit auditui nostro, aut brachium Domini cui revelatum est?* Multæ mentes incredulæ nolunt assentiri illi quod a te audivimus dictis verbis pronuntiante: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus,* et quia hanc verborum tuorum amorisque tui altitudinem non attingunt, hallucinantur et discredunt. Non est illis revelatum brachium tuum, hoc est, potentia illa latissima eis non est agnita, quia multa potes super captum non tantum ipsorum, sed et omnium hominum et angelorum. Hic ergo dicimus cum Apostolo: *Ne dixeris in corde tuo: Quis ascendit in cœlum, hoc est, Christum deducere? aut quis descendit in abyssum, hoc est, Christum ab inferis revocare?*

Sensus est (interprete Chrysostomo, Theodoreto, et divo Thoma): Noli circa Incarnationis mysterium aut Resurrectionis incredulus esse, aut scrutator nimis curiosus, dicendo: Quis ascendit in cœlum, ad deducendum Christum ad nos? Aut: Quis descendit in abyssum, ut inde Christum revocaret a mortuis? Sic in hoc mysterio quod utrumque, sive Incarnationis, sive resurrectionis, complectitur, noli esse incredulus, dicendo in corde tuo: Impossibile esse deducere cum de cœlo, sive esse hic et in cœlo; impossibile quoque esse Christum iterum carne vestiri in hoc sacramento, iterum immolari in hoc sacrificio, iterum vere nobis adesse, durante hoc sæculo. Prope enim est verbum ejus in ore tuo: *Hoc est corpus: Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* Sit ergo et in corde tuo per assensum fidelem, quia veritas non potest esse contraria veritati. Hoc est verbum fidei quod prædicamus: imprimatur illud verbum a verbo æterno procedens, cordi tuo, ori tuo: ut vere credas et vere loquaris; nec tropis aut figuris umbrisque inhæreas, ut obnitaris veritati. *Qui habet sermonem meum, loquatur sermonem vere. Quid paleis ad triticum?* inquit Dominus apud prophetam; quod et hic locum habet: noli contentus esse palea, cum tritico possis frui; noli contentus esse umbra, cum possis frui veritate; alioqui recte te cani Æsopi comparabo, qui veram carnem relinquens, umbram secutus est, et inanis ac latrans discessit. Sic tu dum veram Christi carnem abnuis,

et figuram illius apprehendere niteris, nihil tenes, vacuus discedis et sine fructu. Deinde contra veritatem latras, ingratus illius amoris qui adeo alto consilio usus est, ut non potuerit sublimius amorem declarare, quam dum te propria voluit substantia sic pascere. Admirare ergo potius consilii altitudinem, obstupesce mysterii sublimitatem.

Sacramenti profunditas.

Secundo, profunditas hic admiranda est, quæ in eo consideratur, quod is, qui forma Dei est Patri æqualis, non solum exinanivit se ut caro fieret, et formam servi acciperet ; sed etiam ut adeo humili tegumento specierum sacramentalium se subvelaret. Et qui semel per carnis assumptionem infixus est in limo profundi, quotidie adhuc absconditus venire voluit ut cibus in profundum stomachi nostri, ac divinitatem quam semel assumptæ impertierat carni, jam certo quodam modo in hujus sacramenti sumptione cuilibet impertiri homini accedere volenti. Vere, Domine, *nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Vir insipiens non cognoscet, et stultus non intelliget hæc.* Sed et hoc ipsum dignationem tuam commendat, quod non solum ad puras animas digneris sic venire, imo etiam usque ad cœnosas et fœtentes abominabilesque conscientias, dignaris te demittere, vere ibi infixus in limo profundi. Quomodo posset charitas tua profundius demitti ? Ascendit usque ad cœlos celsitudo tua, descendit usque ad abyssos profunda humiliatio tua ; et per hoc sacramentum admirabili plane modo, abyssus tuæ misericordiæ abysso subvenit nostræ miseriæ.

Dicitur quidam philosophus cujusdam profundæ abyssi non intelligens fluxum et refluxum dixisse : « O abysse, cum te capere non valeam, tu me cape, » sicque se illi immersisse. Melius et felicius christianus hujus mysterii profunditatem non satis intelligens, idem dixerit, et huic se amoris abysso totum immerserit, humiliando se et exaltando divinam bonitatem super se. Ama, o christiane, amorem illius, qui amore amoris tui, non solum descendit in uterum virginis, sed et in pectus tuum et cujuslibet hominis, ut sic amorem suum amori tuo copularet, humiliando se, sublimando te, conjungendo lumen æternitatis suæ limo mortalitatis tuæ. « Quid cogitabo melius et salubrius (inquit Thomas a Kempis) in accessu ad te Dominum meum, nisi me ipsum totaliter humiliando coram te, et tuam infinitatem, bonitatem exaltando super me. Laudo te, Deus meus, et exalto in æternum. Despicio me, et subjicio tibi in profundum vilitatis meæ. Ecce tu Sanctus sanctorum, ego sordes peccatorum ; inclinas te ad me, qui non sum dignus respicere ad te. »

Sacramenti latitudo.

Tertio, latitudo in hoc sacramento in eo consideranda est, quod ab oriente usque in occidentem, a meridie usque ad septentrionem, se extendat : *A solis ortu usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, et offertur ac sacrificatur nomini meo oblatio.* Hæc est oblatio hujus vivifici panis, offertur enim ut sacrificium, sumitur ut sacramentum. Et quidem in qualibet plaga mundi, quantumlibet insaniant hostes Christi ; nulla enim est adeo infecta pars orbis hæresi, quin aliqui adhuc tanquam reliquiæ aut semen reserventur, qui sint de populo Dei, ejusque deificum panem participent. Velint nolint persecutores hæretici, adhuc in Anglia, Hollandia, Dania, Suevia, Asia, Africa, hoc sacramentum ab aliquibus conficitur et sumitur ; et modo per illud, usque ad Indiam, Japoniam, Sinas, nomen Dei honoratur. Vidisti ergo hujus mysterii altitudinem et profunditatem, vide latitudinem. Nemo ab illo cujusvis nationis, regni, gentis, excluditur : omnibus exhibitum est regium hoc convivium, omnes invitantur, ut per Baptismi januam ingrediantur in Ecclesiam Christi, et de illo participent vivifico mysterio. Non est hic distinctio Judæi aut Græci, Scythæ aut Barbari, Indi aut Ægyptii. Nec est distinctio principis aut plebeii, servi aut liberi, divitis aut inopis, masculi aut feminæ. Imo vocantur « pauperes et debiles, cæci et claudi, et per vias, nemora ac sepes dispersi, » ut ad cœnam hanc mysticam veniant, quæ adeo ampla est, ut omnibus sufficiat, licet una sit. Olim unica erat arbor vitæ in paradiso terrestri, quæ tamen suffecisset in cibum pro filiis Dei, donec ad Dei et angelorum consortium translati fuissent. Unicum est in Ecclesia (paradiso Dei) corpus Christi, datum in sacramentum et alimentum, attamen sufficiens est pro omnibus qui veri sunt filii Dei ; miram habet latitudinem et amplitudinem, quandoquidem omnes de illo participant orbis partes.

Sacramenti longitudo.

Quarto, longitudo hujus mysterii in

ejus duratione consideranda est. Sic extendit se illius longitudo a tempore Christi, a mille jam sexcentis annis, usque in finem sæculi, nec unquam deficiet. Sicut Ecclesia Christi usque ad consummationem mundi semper manebit visibilis, ita et sacrificium hoc et sacramentum. Nam et tempore ipsius Antichristi (qui supra omnes illud persequetur, et annihilare omni arte conabitur, ut solus adoretur Deus) non deerunt eximii martyres variis in locis latentes, in quibus locis etiam erit usus hujus sacramenti et sacrificii. Ideo in consecratione calicis dicitur: *Hic est calix sanguinis mei, novi et æterni Testamenti;* æternum enim in Scriptura quandoque significat totum tempus usque in finem sæculi durans.

Eadem ratione, Christus dicitur *Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech,* quia, usque in finem sæculi, per sacerdotes, vicarios suos, offert sacrificium suum secundum ritum Melchisedech, qui panem et vinum obtulit.

Sic nobis præsentem se promisit Christus, usque ad consummationem sæculi, ut quamdiu durat mundus, sit *Emmanuel, nobiscum Deus;* et quamdiu dies durant, *quamdiu Hodie cognominatur,* sit ipse panis noster quotidianus; et quamdiu refugio egemus, possimus ad sacrum illud divinitatis tabernaculum (corpus Christi intelligo) confugere, de quo dixi non incongrue illud intelligi: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus.*

Vides ergo sacras mysterii hujus dimensiones? Sublimitas ejus cœlum attingit, et divinitatem ipsam. Profunditas Deum usque ad imum pectoris nostri descendere facit, ut illi miro modo incorporemur, et divinitatis consortes reddamur. Latitudo ejus totum orbem circumambit, ut omnes nationes de ejus communicatione participare possint. Longitudo omnia pervadit utura post Christum sæcula, donec æternitati reddamur, finitis sæculis; et jam velatum specie sacramentali eum, qui hic continetur, contemplemur, sed revelata facie divinam ejus speciem clarissime intueamur. Interim confiteamur Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum tam admirabili modo nobiscum est misericordia ejus. Reddamus ei amorem profundum, sublimem, latum longumque: profundum quidem ex toto corde; sublimem ex tota mente; latum ex tota anima; longum ex omnibus viribus; totaque fortitudine usque in finem sæculi nostri perseverantem.

LECTIO V.

DE MATERIA ET FORMA EUCHARISTIÆ.

1. Docet materiam esse panem et vinum.

2. Vino aliquid aquæ admiscendum esse.

3. Explicat formam hujus sacramenti.

PROPOSITIO PRIMA.

Materia hujus sacramenti est panis et vinum.

Satis id colligitur ex institutione Christi, qui hæc adhibuit, suum nobis corpus ac sanguinem tradens; et hæc semper fuit Ecclesiæ doctrina illa assumentis ad consecrationem. Unde Gentiles (ut testatur divus Augustinus) christianis imposuerunt, quod colerent Cererem et Bacchum. Dæmon quoque, in invidiam hujus mysterii, in superstitionibus quibusdam quæ Gentilium (Myrrhæ mysteria appellabantur) panem et vinum immiscuit cum quibusdam incantationibus, ut refert Tertullianus, *de Præscriptione hæretic.*, cap. IV.

Convenientissime autem hæc in materiam designata sunt, ob significationem.

Primo quidem, quia per illa significatur, quod sicut homines pane et vino nutriuntur et reficiuntur corporaliter, ita corpore et sanguine Christi spiritualiter aluntur fideles.

Secundo, sicut panis ex multis granis conficitur, et vinum ex multis racemis, ita multi fideles, quasi diversa grana in hoc sacramento unitatem accipiunt cum Christo, et in Christo conjuncti, effecti unum corpus ejus mysticum, dicente Apostolo: *Multi unum corpus sumus, qui de uno pane et calice participamus.*

Tertio, cum panis et vinum sint primitiæ creaturarum (sub quibus omnia bona Scriptura comprehendit), apte ex illis nostrum conficitur sacramentum et sacrificium, quod offertur ut supremo Domino omnium creaturarum. Potiusque terræ fructus, quam carnes animalium ad id elegit Dominus; quia cum in statu innocentiæ fructibus tantum terræ vesceretur homo, congruum fuit ut ad illius status dignitatem, per corpus et sanguinem Christi sub speciebus fructus terræ sumendum, reduceretur. Denique cum Christus carnem suam vellet dare sub aliena specie edendam (quia horruissent homines carnem edere, et sanguinem bibere in propria specie), nihil congruentius eligi videbatur,

quam panis et vini species, quæ sunt ad communem usum destinatæ, satis obviæ aptæque ut cum omni tractentur decentia, quibus convivii etiam substantia solet designari.

Cæterum adverte, licet ex dictis notum sit, panem ac vinum eligi tanquam materiam transeuntem, ex qua ita fiat corpus ac anguis Christi, ut nihil post consecrationem maneat substantiæ panis aut vini, nihilominus Scripturæ more Eucharistia quandoque « panis, aut genimen vitis », nuncupatur, quia, scilicet, ex pane consecratur, sicut in *Exodo* serpens vocatur virga, capite 7, quia virga in eo versa fuit. Item quia panis aut vini accidentia formamque retinet: Sic Adam, *Genes.*, c. III, vocatur terra, quia ex ea factus, illius conditiones in se habet. Denique quia excellentiori modo panis est corpus Christi, panis scilicet de cœlo descendens, panis vivus, panis sacrosanctus, panis deificus, *frumentum* quidem, sed *electorum;* vinum utique, sed *germinans virgines;* quibus omnibus, vini aut panis natura per consecrationem commutata satis indicatur. Sic Jacob, prophetice insinuans hoc mysterium, modo *sanguinis* nomine utitur: *Lavabit in vino stolam suam, et sanguine uvæ pallium suum.* Ibi Jacob spiritu prophetiæ intuebatur Christum instar racemi et botri mystici ad crucis torcular portatum, in quo divinum illud vinum exprimi debebat, quo et *stolam suam*, hoc est, corpus proprium divinitatis, vestimentum cruentare debebat; et pallium, hoc est Ecclesiam perlundere, et quotidie lavare in hoc mystico lavacro, in quo ejus sanguis continetur, et ad abluendas nostras maculas quotidie applicatur. Unde si verba ponderes, non sine mysterio videbis *uvæ sanguinem* hic nominari ad designandum hoc sacramentum, in quo sanguis sub specie vini ex uva prius expressi, sed per consecrationem in sanguinem commutati, continetur.

Quæruntur hic theologi an omnis panis possit esse materia omneque vinum. Respondet concilium Florentinum, materiam hujus sacramenti esse panem triticeum, et vinum de vite. Hinc communis theologorum sententia colligit panem ex leguminibus, avena, oriza, hordeo, non posse esse materiam hujus sacramenti, et si in his consecretur, nihil effici; quia, scilicet, non est hic panis hominibus accommodatus; nec panis simpliciter, licet quidam ob necessitatem eo utantur. Cum autem frumentum aut triticum sub se diversa genera complectantur, ille panis valide consecratur, qui ex aliquo genere tritici conficitur, licet forte aliter nominetur. Sic non ambigerem valide consecrari in pane ex spelta nostra confecto. Quod granum frequens est in territorio Leodiensi. Optimum granum est, ex quo panis delicatus efficitur, panisque simpliciter, candidus et usualis, et tritici speciem esse vix dubito quamvis a frumento vulgariter dicto folliculis distinguatur et paleis. Unde auctores contrariæ opinionis existimo non satis nosse nostram speltam, quam vocant zeam, sed aliud granum degenerans hordeo simile, videntur intelligere. Non tamen dico de illo esse conficiendas formulas ad consecrandum, quia saltem Ecclesia præcipit materia certissima uti, illo, scilicet, grano quod ab omnibus frumentum sive triticum nominatur. Non est etiam eadem ratio de grano quod aliqui speltam martii vocant, quia similes habet spicas et aristas cum spelta nostra, sed prius seritur in martio, et colligitur in augusto. Illud granum communiter hic vocant *de l'amoy*, sed est longe degenerans a spelta, et panis ex eo confectus, licet candore imitetur ex spelta confectum, imo superet, est tamen rudior et asperior palato, nec panis usualis est, sed magis ad hordeaceum accedit. Unde existimarem ex illo non confici; quamvis quædam honorabilis matrona mihi quondam Namurci asseruerit, se certo scire plurimas hostias sive formulas venales ex eo confici; idque ob candorem illius grani, cui errori episcopi et pastorum cura deberet advigilare. Ego vix crederem, nisi cum illa se id frequenter vidisse certo testimonio assereret.

Conveniret quoque a sacerdotibus sive religiosis, aut e virginibus mulieribusve devotis has confici, ut omni errori obvietur, et ut cum majori nitore et reverentia tractarentur. Passim enim venales satis incurie tractantur et sordide, ac pixidibus ubi species aliæ aromaticæ, ut piper, zinziber, etc., conditæ prius fuerant, conservantur, odoremque extraneum retinent, ut frequenter adverti, estque id indecens in materia tanti tamque augusti sacrificii.

Audi pietatem et reverentiam beati Venceslai, regis Bohemiæ, erga sacrificium et materiam sacrificio destinatam. Hic tanta devotione et zelo erga illa ferebatur, ut ipsemet personaliter seminaret, meteret, trituraret granum quod hostiis conficiendis, sive pani sacramentali deservire debebat; sed et personaliter sacerdotibus sacrificantibus ministrabat, eosque multis largisque eleemosynis sustentabat. Hæc

omnia fratris odium pepererunt, ita ut ejus fidem ac devotionem insectaretur. Quapropter ab eo in odium fidei in ipsa Ecclesia peremptus fuit; a Christo summo sacerdote, ob pietatem in sacerdotium, martyrii laurea donatus. Vide Ribad., 28 septembris.

Maxime vero advigilandum est ne panis consecrandus sit corruptus vetustate, aut alia mixtione, cum injuria tremendi hujus mysterii. Nam et Deus quandoque panem commaculatum miraculose ab altari rejecit, ut ostenderet quam sibi displiceat, cum sacerdotes et ministri hujus rei sunt incurii. Refert Cæsarius historiam huic proposito accommodatam. « Circa hoc biennium, inquit, circa Coloniam, vixit is anno 1202, in villa quæ Belle vocatur, accidit quod dico. Die quadam cum sacerdos Missam celebraret, et evangelio dicto hostiam patenæ superpositam in corporali collocasset, illa mox resiluit. Putans id sacerdos casu accidisse, denuo superposuit; at longe remotius resiluit, ipso intuente. Cumque tertio id tentasset, quasi turbine impulsa projecta est de altari. Quo viso, valde territus est, et præcepit scholari ut, illa hostia reservata, aliam poneret ejus loco. Dicta Missa, tollens secum hostiam dictam, Coloniam properavit, hostiam ostendit, quid de ea actum sit, recitavit. Cunctis causam mirantibus, quidam sacerdotum hostiam elevans contra lucem, maculam contemplatus est; et cum eam fregisset, apparuit in ea cimex decoctus. Sic glorificantes Deum, non dubitarunt qui præsentes erant, ab angelis rejectam, qui non passi sunt ut panis ita fœtido vermiculo corruptus per ministerium sacerdotis transiret in corpus Domini. » Ita Cæsarius, libro nono *Dial.*, cap. 65.

Quod ad vinum attinet, frequentius gravis intervenit negligentia, eo quod in acescente, vel aceto potius conficiatur. Certe cum multa experientia adverterim aliquorum sacerdotum incuriam, æstus tempore multis diebus pauculum vini reservantium, et vini quidem deficientis, quod ex natura sua statim ad acetum vel alium corruptum liquorem transit, vix possum mihi persuadere, quin multoties nullitas consecrationis et sacrificii incurrat. Mirum plane, quod cum ipsi nostræ mensæ simile vinum apponere, aut amico propinare nullatenus vellemus; mensæ dominicæ proponere non veremur, non solum cum peccati periculo, sed etiam cum periculo nullitatis sacrificii. Quamlibet tenue aut deficiens sit vinum, et corruptioni proximum, ad celebrandum non judicatur inutile, ad convivandum ut plane inutile repudiatur; sic parvifacimus quæ Dei sunt, nos et nostra curamus. Annon et in cœnobiis et religiosorum conventibus, quandoque reperies vinum præstans propinari fratribus ac hospitibus, vitiosum autem aut fæcibus jam vicinum, adhiberi Missis celebrandis? Audiamus Dominum per os Malachiæ: *Ad vos, o sacerdotes, qui despicitis nomen meum. Et dixistis: In quo despeximus? In eo quod dicitis*, non ore sed facto, *Mensa Domini despecta est. Si offeratis claudum et languidum, nonne malum est? offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum.* Videamus ne similis exprobratio nobis hic possit fieri, tum ratione materiæ, quæ quandoque ex parte corrupta offertur, tum ratione immunditiæ, quæ frequenter reperitur in mensa Domini, in altaribus, mappis, corporalibus, quasi mensa hæc contemptibilis foret et despecta. Hoc certe non parum obscurat splendorem nostræ religionis et fidei de divinis illis mysteriis, imminuitque devotionem offerentis. Quid altari sanctius, quod consecrationibus ac benedictionibus ad divina destinatum est? Quanta ergo illius cura foret habenda, si hujusce sanctificationis vivam fidem haberemus? Annon cuilibet altari angelus est destinatus post consecrationem? Annon sub illis resident sanctorum martyrum reliquiæ pretiosæ, expectantes gloriam resurrectionis? Annon super illud caput martyrum Christus summus Pontifex residet, quasi in throno? Utique hæc omnia acuere deberent devotionem nostram et curam, ut solliciti simus munditiæ et decoris omnium eorum quæ ad hanc mensam dominicam spectant, ne videatur contemptibilis et despecta, offendens angelorum ac sanctorum, Christique Jesu præsentiam.

PROPOSITIO II.

Vino aliquid aquæ ex præcepto Ecclesiæ debet adhiberi in calicis consecratione.

Hoc etiam Christum Dominum fecisse indicat Tridentinum, et ad eam rem accommodari solet illud *Proverb.*, IX: *Sapientia ædificavit sibi domum, miscuit vinum et posuit mensam.* Fecit autem id Christus, non solum ut temperato potu uteretur ad sobrietatem (ut aliqui dixerunt), sed et maxime ad mysticam significationem; et ob id Ecclesia eum imitatur et idem fieri præcipit. Nec enim id Christum simpliciter præcepisse censent doctiores theologi,

quia etiam concilium Tridentinum dicit id ab Ecclesia præceptum. Quod si aliquando antiqui Patres dicant id esse mandatum Domini, hoc intelligendum est non quia id stricte mandarit, sed quia ejus exemplo manarit.

Sed quænam igitur mystica hic significatio continetur.

Respondetur. Primo, recolitur hac mixtione passionis Christi memoria, et aquæ Christi e latere effluentis cum sanguine. Dico illius memoriam recoli, non enim existimandum est (ut aliqui dixerunt) hanc aquam immediate converti in istam quæ e latere Christi fluxit. Illam enim opinionem reprobat Innocentius III, *de Celebratione Missarum*, cap. *Cum Marthæ*. Neque ista aqua e latere Christi fluens naturalis erat, sed supernaturaliter et miraculose fluxit: nec erat simpliciter necessaria in corpore Christi, quia aqua elementaris non est de ratione corporis humani. Unde nec illa nunc manet in corpore Christi glorioso nec nunc in consecratione efficitur, ex vi verborum, sed solum sanguis, ut patet ex forma: *Hic est calix sanguinis mei.* Interim recte ejus memoria recolitur, quia mysteriorum nostræ fidei symbolum erat, maxime Baptismi. Unde de Christo dicit Joannes: *Hic est qui venit per aquam et sanguinem, non in aqua solum, sed in aqua et sanguine.*

Secundo, aqua mixta vino significabat unionem populi fidelis, cum capite Christo, quia per aquas in Scriptura solent significari populi, *Apocal.*, XVII: *Aquæ multæ populi multi.* Idem significat meretrix sedens super aquas, hoc est dominans super populos. Ideo etiam exigua aquæ quantitas adhibetur, quia major est majestas Domini quam fragilitas populi, et illa quantitas exigua in vinum convertitur, ad significandum illud Augustini: «Non tu me convertes in te, sed tu in me converteris.» Ad hanc significationem alludens divus Cyprianus, epist. 63, dicit: « Sic autem in sanctificando calice Domini offerri sola aqua non potest, quomodo nec vinum solum potest; nam si vinum solum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis, si aqua sola, plebs incipit esse sine Christo.» Ubi indicare vult non licere ob hanc significationem alterutrum solum offerri, maxime ob præceptum; quamvis certum sit, si solum vinum consecretur, validum esse sacrificium, attamen peccatum incurreret sacrificans.

Tertio, per aquam et vinum duplex Christi natura significatur. Quapropter Armenii (teste Nicephoro, l. VIII *Historiæ*, cap. 35) solum vinum offerebant, ut significarent in Christo unam tantum naturam. Eadem significatio indicatur in oratione quæ in hac mixtione adhibetur: « Deus, qui humanæ substantiæ dignitatem mirabiliter condidisti, et mirabilius reformasti, da nobis per hujus aquæ et vini mysterium, ejus divinitatis esse consortes; qui humanitatis nostræ fieri dignatus est particeps Jesus Christus Dominus noster.» Denique dici hic posset cum divo Ambrosio per aquam significari gratiam, quæ est aqua saliens in vitam æternam.

Quod si quæras quid fiat de illa aqua, respondeo ordinarie converti in vinum, et tunc converti in sanguinem vi consecrationis. Et hæc est ecclesiasticorum scriptorum sententia et judicium, inquit *Catechismus* Pii V, ex decreto concilii Tridentini editus ad parochos. Certe hæc videtur Ecclesiæ intentio, modicam omnino aquam miscentis, ut facilius transeat in vinum, et consequenter in sanguinem. Idem volunt sancti Patres, dum dicunt ex vino et aqua confici sanguinem Domini. Sic loquitur sanctus Damascenus, lib. IV, cap. 14: « Qui fecit omnia, potest ex aqua et vino sanguinem suum conficere.» Item sanctus Ambrosius: « Vinum et aqua in calicem mittuntur, sed fit sanguis consecratione verbi cœlestis.» Similiter dicit sanctus Cyprianus, epist. 63, « Calicem Domini non esse solum vinum, aut solam aquam, sed utrumque mixtum.» Nec enim aliud intelligunt hi sancti Patres, quam calicem Domini confici ex vino, cui aqua admixta est; et ita aquam in sanguinem transire, non immediate, sed mediate, cum, scilicet, prius in vinum transierit, post illam mixtionem. Hæc iterum est opinio quam Innocentius III approbat, cap. *Cum Marthæ, de celeb. Missar.*, ubi cum tres referat opiniones, illam probabiliorem judicat, quæ asserit aquam cum vino in sanguinem transmutari, juxta opinionem quam secundo loco posuerat, quæ dicebat aquam cum vino transsubstantiari in sanguinem, cum in vinum transierit; ut patebit diligenter capitulum legenti.

Minus probabilem igitur censemus illam opinionem, quæ dicit aquam etiamsi in vinum non transmutetur post mixtionem, immediate nihilominus in sanguinem transsubstantiari. Etenim Innocentius pontifex, hac de re ex professo agens, illius opinionis non facit mentionem, sicut nec doctores scholastici antiquiores; sed nostræ suffragantur assertioni. Unde cum hic agatur de materia sacramenti, longe tutius est cum communi theologorum

sententia loqui, quam recentiorum paucorum opinioni adhærere; quæ ex aliquot paululum obscurioribus Patrum verbis (juxta sententiam tamen nostram commodam etiam interpretationem habentibus), et paucis rationibus physicis, receptam a theologis doctrinam impugnat, ut novam stabiliat. Videndum quoque ne per hæc hæreticis occasio detur calumniandi, et dicendi Ecclesiam non sibi constare in sacramenti eucharistici materia designanda, sed catholicos doctores recentiores antiquis repugnare, dum aquam volunt esse materiam sanguinis, quod antiquorum negat communis consensus. Nec satis est quod dicant vinum esse materiam essentialem, aquam autem materiam esse, sed liberam et non necessariam; quia nec talem loquendi modum antiquitas agnovisse videtur, sed solum agnovit aquam misceri vino per modum cæremoniæ, non vero per modum materiæ, quæ per se converti possit. Unde et Scriptura cum de materia agit, solius vini meminit; et concilium Tridentinum definit panem in corpus, et vinum in sanguinem transire, manentibus tantum speciebus panis et vini, nec ulla fit mentio aquæ, vel specierum ejus. Convenit igitur et hic monitum illud Sapientis attendere: *Ne transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui.*

Addo postremo, si aqua etiam dicitur materia, vix reddi potest ratio cur pura non possit verti in sanguinem; aut certe cur si in parva quantitate accidentibus vini alterata, quare non et in majore quantitate, si illa etiam accidentia vini reciperit. Imo sequitur quandoque sanguinem manere sub solis speciebus aquæ, verbi gratia, si contingat species vini acescere et corrumpi, et non species aquæ. Item si quacumque ratione, species aquæ consecratæ separentur a speciebus vini, cur enim propter solam illam separationem desineret ibi sanguis Christi, rediret substantia aquæ? Hæc certe omnia videntur involvere aliqua aut inconvenientia, aut minus solide dicta. Sed hæc fusius prosequi non est instituti hujus, ad scholasticos doctores spectat.

PROPOSITIO III.

Forma hujus sacramenti est: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.

Hisce solis verbis panis in corpus, vinum in sanguinem Christi transsubstantiari potest; quamvis et alia ex præcepto superaddi debeant. Hæc est ergo *vox Domini in virtute*, qua in ultima cœna suum corpus et sanguinem de pane ac vino efficit. Et quoties eam repetit sacerdos super debita materia, idem efficit; quia et de illa verum est illud: *Ecce dabit voci suæ vocem virtutis, dare gloriam Deo super Israel.* Sic admiratur Scriptura virtutem vocis Josue inclamantis: *Sol, ne movearis contra Gabaon*, ad quam sol stetit, *Deo obediente voci hominis*, inquit Scriptura; quanto magis admiratione digna hæc vox, qua Christus sol justitiæ hic sistitur sub panis specie, Deo obediente voci hominis, non semel aut brevi aliquo tempore, sed toties quoties voluerit, idque in finem sæculi. Quapropter non incongrue homini sacerdotali dignitate adornato dicere hic possemus illud Job: *Numquid habes brachium sicut Deus, aut simili voce tonas?* Utique digitus Dei est hic, et mutatio dexteræ Excelsi, voxque hæc illius est vox qui, excelsior cœlis, portat omnia verbo virtutis suæ, res omnes verbo creare potens, conservare, et in quodlibet voluerit commutare. Ideo sacerdos non loquitur dum consecrat, in propria persona, sicut in aliis sacramentis: *Ego te baptizo, absolvo, confirmo, etc.*, sed in persona Christi, cujus personam repræsentat; dicens non solum recitative et materialiter, sed et significative ac formaliter, *Hoc est corpus meum;* quod vere dicit, sicut et angelus vere dicebat in legislatione: *Ego sum Deus*, quia divinam personam repræsentabat.

Soli autem sacerdotes hanc formam efficaciter pronuntiant, quia ordini sacerdotali potestas consecrandi annexa est a Christo dicente, apostolis repræsentantibus etiam omnes suos in sacerdotio successores: *Hoc facite in meam commemorationem.* Hinc et sacerdos illa verba formæ sicut et canonis, solet voce submissa, et velut in silentio pronuntiare, ad absconditi mysterii significationem et majorem plebis venerationem. Ferunt enim cum olim alta voce proferretur canon, omnes fere per assiduum usum illum memoria tenuisse, atque in vicis et compitis publice decantare solitos. Unde cum quidam pastores ovium, ausu temerario, pane super lapidem posito, in agro verba consecrationis protulissent, mox igne cœlitus emisso sunt absorpti, ut per hanc punitionis severitatem cæteris essent exemplo, ne divinis abuterentur mysteriis, et hanc inter cæteras fuisse rationem existimant quidam cur Ecclesia canonem, et maxime verba consecrationis, ordinet secreto pronuntiari. Ita Clictoneus, lib. III *Elucidarii ecclesiastici.*

Quia vero hæc verba Christi quibus consecramus, fundamentum sunt realis præsentiæ corporis Christi in Eucharistia (cum is qui auctor est muneris, per hæc verba testis sit irrefragabiliter veritatis), ideo hæretici varias confingunt illorum verborum depravationes; ita ut anno 1577 editus fuerit libellus continens supra ducentas illorum verborum falsas interpretationes. Quarum tamen maxima pars tendit ad hoc ut figurate istud accipiatur, et verbum *est*, idem sit quod *significat;* aut *corpus*, idem quod *figura corporis*. Sed de his supra egimus, nec immoror longiori explicationi verborum formæ, quia non est necessarium a pastoribus communi populo mysteria in hac sacramentali forma abscondita proponi. Videri potest Bellarminus *contra Hæreticos*, et passim interpretes divi Thomæ, in 3 p., q. 78, art. 2 et 3. Vide etiam interpretes Scripturæ in *Matth.*, c. 26, et *ad Cor.*, cap. II.

Circa formam sanguinis, adverte Matthæum et Marcum referre Christum dixisse : *Hic est sanguis meus Novi Testamenti.* Lucas autem et divus Paulus legunt: *Hic calix Novum Testamentum est in meo sanguine.* Sed est idem sensus, et unum explicat aliud, ac per posteriorem loquendi modum (quem sequitur Ecclesia) significatur sanguis hic ut potabilis, prout scilicet est sub altera specie hujus sacramenti. Hoc enim significat nostra forma : *Hic est enim calix sanguinis mei.* Illa autem particula *hic* non est adverbium, sed pronomen, idem significans quod vocula *hoc*, dum dicitur *Hoc est corpus meum*, id est, hoc contentum, sub his speciebus panis, est corpus meum; hoc contentum in calice, sub his speciebus vini, est sanguis meus. Unde et græca, teste Jansenio, legunt: *Hoc est sanguis meus*, apud *Matthæum* et *Marcum*, utrumque interim in idem redit.

Quod autem additur, *Novi Testamenti*, significatur Novum Testamentum longe antiquum præcedere, quod vitulorum et hircorum sanguine dedicatum fuit, et temporalia promittebat; sed novum pretioso Christi quasi Agni immaculati sanguine sancitum est et confirmatum, in quo nova promissio facta est æternæ hæreditatis. Unde dicitur esse sanguis non solum Novi, sed et æterni Testamenti; tum quia æterna dona hoc Testamentum promittit; tum quia in finem sæculi durat, absque alia successione; quod tempus in Scriptura æternum dici solet. Additur deinde, ad altitudinem hujus sacramenti et sacrificii explicandam, *mysterium fidei*, quia recensetur inter mysteria fidei maxime recondita in quo aliud creditur, aliud cernitur, ut supra explicatum est.

Postremo adjicitur : *Qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Ubi aliqui notant græca in præsenti, *Matt.* XXVI, legere, *qui pro multis effunditur.* Unde id intelligi posset de effusione non reali et cruenta, sed sacramentali, sive de illa quæ fit in sacramento incruente; ut idem sit, *effunditur*, ac libatur, seu Deo offertur et sacrificatur. Intelligi tamen etiam recte potest de reali effusione in cruce facta; quia enim illa jam instabat, quasi de præsenti loquitur Christus. Quod autem superadditur, *pro vobis, et pro multis,* efficacia passionis explicatur; ideoque non dicitur, *pro omnibus,* sed *pro multis,* scilicet apostolis præsentibus (quanquam non pro omnibus illis, quia non pro Juda) et pro multis aliis electis. Si tamen etiam indicari volueris sufficientiam ipsius passionis, nihil vetat; quia vox illa *multis,* subinde accipitur pro *omnibus.*

Concluendo hic advertere velim novellos theologos, cum de materia et forma Eucharistiæ hactenus egimus, nos intelligere de materia et forma transeunte, sive in fieri. Cum autem hoc sacramentum inter cætera sacramenta specialiter habeat, quod permanens sit post consecrationem, et non pendeat ab usu, ideo illi, ut permanenti, alia forma aliaque materia est assignanda. Sic ergo consideratum habet corpus Christi et species visibiles pro materia et forma; et alterutrum horum diversa consideratione subit materiæ vel formæ rationem. Nam corpus Christi quatenus est quid nobilius, et quia est virtus specierum in ordine ad sanctificationem, dici potest habere rationem formæ, eo quod virtus a forma promanat in compositis naturalibus. Quia tamen in composito ex subjecto et accidente, item in compositis artificialibus, quod nobilius est materiæ rationem habet, ideo etiam recte dixeris in hoc sacramento corpus Christi habere rationem materiæ, quia hoc compositum similitudinem habet cum compositis dictis. Adde quod sacramentum consistat in ratione signi, maxime autem hic rationem signi habent species visibiles, significantes Christum quem continent, ut animarum cibum esse.

LECTIO VI.

DE ADORATIONE EUCHARISTIÆ.

1. Docet Eucharistiam cultu latriæ adorandam.

2. Recte peculiari festo eam coli.

PROPOSITIO PRIMA.

Adorandum est hoc sacramentum cultu latriæ, sive cultu illo supremo qui vero Deo debetur.

Hoc disertis verbis definit Tridentinum, ses. XIII, c. 5. Fides enim præsentiæ Filii Dei in carne sub hoc sacramento, et necessitas adorandi connexa sunt. Quod latius explicans Tridentinum sic dicit: « Neque enim minus est adorandum, quod fuerit a Christo institutum ut sumatur. Nam illum eumdem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei, quem Magi procidentes adoraverunt, quem denique in Galilæa ab apostolis adoratum, Scriptura testatur. » De hujus sacramenti adoratione videtur loqui Propheta, *Psal.* XXI, ubi cum dixisset: *Edent pauperes et saturabuntur, et laudabunt Dominum, et vivent corda eorum in sæculum sæculi:* postea subdit: *Adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ Gentium.* Et iterum: *Manducaverunt, et adoraverunt omnes pingues, sive divites terræ.* Priorem locum interpretans Euthymius sic ait: « Pauperes sunt omnes veri christiani, qui comedent Salvatoris corpus, et sanguinem bibent, et saturabuntur, sancto nimirum Spiritu repleti, hymnis et laudibus in mensa illa Deum extollent; et ita prophetiam continet, non solum de evangelicæ doctrinæ spirituali cibo, quo anima alitur et augescit, sed etiam de mystico mensæ illius sacramento, propter quod dicitur: Vivent corda eorum in sæculum sæculi, quia si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum, custodiens, scilicet, pariter mandata. Per cor autem totum hominem intelligit, eo quod illa pars in quovis animante vitæ sit magis particeps. Licet moriantur, inquit, resurgent tamen in vitam æternam. » Ita ille. Cui concordat Eusebius *in Psalmos, in Catena* doctorum Græcorum. Posteriorem vero versum de eodem sacramento interpretatur divus Augustinus: « Manducaverunt corpus humilitatis Domini sui etiam divites terræ, sed non sicut pauperes saturati sunt, usque ad imitationem humilitatis, sed tamen adoraverunt. Pauperes edent, et saturabuntur; qui ejus pacem dilectionemque servantes, imitantur etiam humilitatem. » Intelligit ergo divus Augustinus per pauperes, illos qui humiles sunt; per divites terræ et pingues, magnos illos et superbos, qui, licet accedant ad hoc sacramentum memoriale humilitatis Christi, ut adorent illud, parvum tamen fructum referunt, si fastum animi non deponant, si humiles et pauperes aspernentur, si sugant eorum sanguinem, si indigne accedant.

Hoc alloquens divus Chrysostomus sic ait: « In Bethleem accurre cum magis, ac domum spiritualis panis ingredere adoraturus Dei Filium, et non quasi conculcaturus adveni, honorem cum gaudio et tremore offeras. Cave ne Herodi efficiaris similis, et dicas: *Ut ego veniens adorem eum*, cumque veneris, interimere coneris. Hujus similes sunt, qui abutuntur communione mysterii, rei enim sunt sanguinis et corporis Domini. Timeamus igitur ne quando speciem supplicum et adorantium geramus, opere vero existamus inimici. » Hoc enim loco argui possent divites ac nobiles, qui vix dignantur pauculum omnino itineris pedibus suis conficere, ut ad Dominum adorandum in sacrificio veniant; sed equis, mulis, rhedis advecti pompatice, ac quasi theatraliter ingrediuntur domum Domini, magis cum insolentia quam cum reverentia. Vix flexo uno genu, nutibus oculorum undique circumeunt, per famulos multo fastu turbam submovent, ne sibi appropinquet; et cum nullam afferant, aliorum etiam devotionem turbant. Quod maxime de vanis aliquibus mulieribus verum est, quæ instar pavonum syrmata sua et vestium fimbrias ostentant; et potius venire videntur ut spectent et spectentur, quam ut adorent. Hujusmodi cum viros, tum mulieres reprehendens divus Chrysostomus, loco citato, sic ait: « Quis vestrum, qui innumeris estis Christi beneficiis obligati, tam longinquæ propter eum arripuit expeditionis laborem, quam sapientes illi magi? Sed quid ego de spatio loquar itineris, cum plurimæ feminarum tanta jam animi multitudine resolvantur, ut nisi advectæ mulis quamlibet exiguo spatio a domibus suis venire nequeant, ad videndum Dominum in præsepio spirituali. Sed ex his quoque qui ambulandi laborem ferunt, alii sæcularium negotiorum tumultus, alii theatrales turbas, sanctorum cœtibus anteponunt.

Qui tamen vere nobiles sunt, agnoscunt in hoc sacramento illum qui in femore scriptum gerit, *Rex regum, et Dominus dominantium;* illumque magna animi demis-

sione et reverentia, cum exteriori, tum interiori, adorant. Purpuram suam, potentatus, sceptra, diademata sua submittunt, ac seipsos vovent cum humilitate, illi a quo omnis potestas ac dominatus.

Audi præclarum hujusce humilitatis ac pietatis testimonium, in Rudolpho, comite Hasburgio, qui ob eam meruit ut imperialis dignitas in domum Austriacam derivaretur. Cum is antequam imperator designatus foret, una cum regulo Kyburhensi, consanguineo suo, ad sanctam quamdam mulierem in sacra Helvetiæ solitudinis cella abditam religionis causa proficisceretur; occurrit sacerdoti sacrum Christi corpus ad ægrum deferenti. Cumque sacerdos pedibus iter ingrederetur cum ædituo cereum et campanulam ferente, descendit is equo, et sacerdotem urget conscendere. Ejus pietate commotus consanguineus, suum et ipse ædituo exhibet. Ad ægrum ergo sacerdotem tanquam a pedibus fræ-nisque minister deduxit, et ad propriam ecclesiam postea reduxit; ubi adorato Deo, multa fausta ei apprecatus est sacerdos, ejusque posteritati. Deinde ad mulierem illam sanctitate celebrem contendit. Hanc ubi salutarunt, ipsa veluti numine plena ad Rudolphum conversa, sic ait: « Pro officio et cultu Deo ejusque sacerdoti abs te nuper tributo, gratiam tibi posterisque tuis cumulatissime refert omnipotens Deus; et ne tam vana spe induci a me suspiceris, novenarium temporis numerum, quo tibi hujus meæ prædictionis efficax signum ostenditur, diligenter observa. » Rudolphus igitur, novenis et diebus et mensibus elapsis, spe sua videbatur excidere, donec post novum inde annum Romanorum imperator declaratus fuit; et imperialis dignitas in Austriacam domum profecta exinde certis pietatis rationibus conservata hactenus fuit. Ita ex *Chronico Sueviæ* multi historici.

Porro et illud hic deplorandum est cum Thoma a Kempis, quod cum Deus multos voluerit fieri sacerdotes, et in pluribus locis Christum offerri et adorari, ut tanto major appareat gratia et dilectio Dei in hominem, quanto latius hoc sacramentum diffusum est per orbem, hoc interim potius neglectum, et minorem reverentiam pariat christianis. Quia tanta est humani cordis cæcitas, ut ex quotidiano usu ad inadvertentiam defluant, et tantum donum non attendant, nec ut oportet adorent; sed et tepide et negligenter, cursim et perfunctorie circa ejus cultum se gerant.

Si enim hoc sanctissimum sacramentum in uno tantum celebraretur loco et ab uno tantum consecraretur sacerdote in orbe, quanto desiderio ex omnibus mundi partibus illuc confluerent populi, quanta reverentia huic mysterio assistere et adorare optarent? Annon vides ad Lauretanam ædem (ad quam cubiculum Virginis, in quo Christus conceptus fuit, angelorum ope translatum est) quanta devotione ex omni natione confluunt cujuslibet et gradus ac dignitatis homines, ut vel solum pavimentum osculentur?

Currunt etiam multi ad diversa loca, ad visitandas sanctorum reliquias, et mirantur auditis gestis eorum, ampla templorum ædificia inspiciunt, osculantur sericis et auro involuta sacra ossa ipsorum. Et ecce præsens est in altari Deus noster Sanctus sanctorum, Creator hominum, et Dominus angelorum. Sæpe in talibus videndis curiositas et novitas invisorum urget, et modicus reportatur fructus, ubi tam levis est sine vera contritione discursus. Hic autem in sacramento præsens est Deus Homo, Christus Jesus; ubi a quolibet potest adorari, ubi copiosus est æternæ salutis fructus digne accedenti. Nec trahit ad id levitas, curiositas, aut sensualitas; sed firma fides, devota spes, sincera charitas.

Sed quid mirum, si magna submissione ab hominibus hoc sacramentum adorandum dicimus, quod tanta reverentia angelici spiritus etiam visibiliter adorare sæpius visi sunt? De sancto Chrysostomo sic testatur Nilus abbas, *Epist. ad Anastasium* episcopum: « Joannes, sacerdos admirandus Ecclesiæ Constantinopolis, imo totius orbis splendor, omni fere tempore videbat Ecclesiam Dei refertam angelorum cœtu, maxime cum divinum sacrificium offerebatur. Quo tempore et lætitia plenus rem præcipuis amicis spiritualibus privatim enarravit. Cum cœpisset, inquit, oblationem facere sacerdos, plurimæ statim ex beatis illis virtutibus e cœlo descendentes, stolis induti splendidissimis, nudis pedibus, intentis oculis, pronæ altari magno cum silentio et reverentia (quoad venerandum illud mysterium expletum fuerit) circumsteterunt. Deinde huc illuc singulæ per totam domum diffusæ episcopis, et presbyteris, et diaconis distributionem corporis et pretiosi sanguinis ministrantibus adhæserunt, satagentes, et sedulo adjuvantes.

Idem de angelis hic assistentibus frequenter testatur ipsemet Chrysostomus, libro *de Sacerdotio*, et alibi.

Procul igitur impiorum hæreticorum vox, huic sacrato mysterio adorationem denegantium, imo illud quandoque vocibus blasphemis insectantium, quos nos semper inultos divinum sinit judicium. Quod

cum multis exemplis facile esset comprobare, unicum irrefragabili testimonio firmatum modo sufficiat ex Thoma Waldensi, eximio doctore theologo, lib. *contra Wicleph*, ubi sic ait: « Historiam refero, quam ego præsens vidi oculis carnis meæ in cathedrali ecclesia Sancti Pauli Londini, ubi Venerandus Cantuariensis antistes, felicis recordationis, Thomas Arundelius, filius et frater comitum, pro loco judicii (assistentibus sibi Norvicensis Ecclesiæ tunc præsule Alexandro et aliis), residens in episcopali sede, verba quædam et interrogationes proponebat de fide Eucharistiæ ad quemdam sartorem de partibus Wigorniæ, deprehensum in hæresi. Cumque flecti omnino non posset, nec aliud quam benedictum panem sacratissimam hostiam volebat appellare, vel credere, tandem jussus facere reverentiam hostiæ, respondit blasphemus: Vere, inquit, dignior est aranea reverentia. At illico de alto culmine tecti descendens ingens et horrida visa aranea, ad os blasphemi directo filo pervenit; et dum sartor loqueretur, ut intraret per polluta labia aranea sollicite laborabat. Adsistit illustris princeps Thomas Oxoniensis dux, tunc regni cancellarius, et vidit prodigium. At prædictus archiepiscopus statim surgens cum aliis, exponit omni illi collecto populo, quid ultrix manus Domini faceret in blasphemum. Nec mora, qui pretiosissimæ carni Agni præelegit araneam, peccatricem carnem suam flammis devorandam amisit, ut esset favilla pejor aranea. » Ecce doctrinam fœdam et amaram errantium, qui sacramentum optimum sic in figuram attenuant, ut idolum faciant.

Quærunt hic theologi an, quando miraculose apparet puer in hoc sacramento, vel caro, vel sanguis, debeatur etiam illi adoratio. Hæc autem quæstio pendet ab illa, an tunc sit vere corpus Christi, vel sanguis. Pro resolutione, adverte ex divo Thoma, has appellationes duplici modo fieri posse. Unus enim modus est, quod id fit sine immutatione specierum sacramentalium, per solam immutationem sensibilium specierum in medio vel organo sensus factam. Alter modus est, per veram etiam immutationem ipsarum specierum sacramentalium. Has autem apparitiones et immutationes permisit Deus frequenter fieri, vel ad confusionem infidelium negantium veritatem hujus sacramenti, vel ad terrorem indigne communicantium, vel ad consolationem piorum, et quandoque in parte solum specierum facta est immutatio, altera parte immutata manente.

Habes exemplum apud Baronium, ex *Epistola* beati Petri Damiani ad Desiderium, Cassinensem abbatem, ubi dicit: « Recordatus sum litterarum quas tu interrogans misisti, sed ego, synodo impeditus, adhuc non respondi. In illis continebatur, quod zelotypa quædam mulier habens virum de adulterio suspectum, qualiter eum sibi vendicare posset proprio thoro contentum, a vicina petiit muliere consilium. Quæ nimirum perversa, et ultricibus flammis evidenter obnoxia, hoc eam sacrilegium venenata serpentis antiqui suadela perdocuit, ut corpus dominicum quasi communicatura perciperet, quod caute reservans, viro suo postmodum non sine quibusdam maleficiis, propinaret. Quod videlicet a sacerdote perceptum, usque dum occasio præberetur, palliolo reservatum, non sine magno dedit stupore miraculum. Hæc enim particula dominici corporis inventa est usque ad medietatem in carnem conversa, altera vero medietas panis speciem non mutavit. Itaque, si rite reminiscor, hoc proposuisti; deinde quid prætenderet inquisisti. Super qua quæstione quia non necesse est diutius immorari, brevi compendio quid mihi videatur, expediam: « Idcirco Deus omnipotens sanctum illud mysterium in carnis speciem vertit, ut perfidiam reprobæ mulieris argueret, dum visibilem dominici corporis ostenderet veritatem, quatenus quæ purum panem, ut videbatur ante credebat, veræ carnis speciem cerneret, sicque sacrilegam capti sceleris audaciam condemnaret. Quod autem medietas sic remansit, ad evidentioris judicii testimonium profecit, ut dum in eadem substantia, hinc carnis illinc panis adesse consideras speciem, in utroque veræ carnis verique panis intelligas veritatem; quia et panis est qui de cælo descendit, et caro quæ de virginalis uteri materia propiit. » Hæc ille.

Ad quæstionem igitur propositam, dico primo, quando vere apparet puer, licet ad breve tempus, non improbabile Christum esse exhibentem se corporaliter tali forma. Et colligitur ex eo quod Christus frequenter in tali figura permiserit se amplecti et osculari, ob singularem illorum, quibus apparebat, pietatem. Cum tamen talis apparitio frequenter acciderit, sine mutatione specierum sacramentalium, tantum per mutationem specierum visibilium in medio vel organo sensus, tunc corpus Domini mansisse sub speciebus credendum est, nec apparuisse Christum in propria specie: hujus rei indicium potest esse quando tantum ab aliquibus sic conspicitur, ab aliis vero non.

Dico secundo, quando hostia sacra vertitur in figuram carnis, aut vinum consecratum in formam sanguinis, servata aliqua usque quantitate specierum, et servatis accidentibus panis et vini magis propriis, ut sunt odor et sapor; ita ut cum talibus substantia panis et vini conservari posset, si adesset; tunc speciebus panis et vini remanet vere corpus Christi; et quod apparet, non est vera caro, neque verus sanguis, sed colore tantum et figura carnem aut sanguinem refert, ut docet divus Thomas, 3 p., quæstione 76, artic. 8, qui dicit tales plures reperiri apparitiones. Talis ergo hostia tamdiu cultu latriæ adoranda est, quamdiu species manent in integritate.

Dico tertio, quotiescumque fit tanta mutatio in qualitatibus specierum sacramentalium, ut sub illis non possit conservari substantia panis et vini, non manet sub iis Christus, sive maneat eadem quantitas, sive non; ita divus Thomas, quæst. 77, artic. 4. Probatur, quia ejusmodi alteratio est sufficiens dispositio ad alterius substantiæ generationem, ergo revera generatur alia substantia, quoniam ex speciebus sacramentalibus ita fit alterius generatio, sicut solet ex vero pane. Ergo non manet substantia corporis Christi. Et similis est ratio, quando apparet in hoc sacramento caro vel sanguis cum tanta specierum immutatione, et judicentur omnino corruptæ. Nec enim verisimile est ibi esse veram Christi carnem, aut sanguinem naturalem in propria forma. Unde non est illi exhibenda veneratio quam Christo exhibemus; sed quam signo et vestigio corporis Christi. Probatur, quia externa ejusmodi forma carnis et sanguinis, aliquando multis annis permanet, et paulatim nigrescit et corrumpitur. Caro autem et sanguis Christi plane incorruptibilis est, et indeficiens. Quinimo nec dicendum videtur quod ibi sit proprie dicta caro vel sanguis, sed tantum aliquid quod colore et figura carnem repræsentat. Neque enim probabile est esse carnem humanam, et quod sit alterius animalis; indecens esset.

Postremo, probabile est, quando sanguis emanat ex sacra hostia, non esse Christi sanguinem in propria specie, sed liquorem quemdam miraculosum, formatum ad ostendendum eum, qui sub speciebus latet, esse verum hominem. Colligitur ex eo quod talis sanguis paulatim corrumpatur, et inconveniens esset dicere, verum sanguinem Christi extra venas corporis Christi tangi et contrectari, mutari et tabescere.

Dices ergo Hæomnes apparitiones erunt deceptoriæ, eritque idololatriæ periculum, quando adorabitur ut caro aut sanguis Christi, quod tale non est.

Respondeo non esse deceptionem, quia licet in objecto non fiat, quod sensui apparet, illa tamen immutatio quæ in sensu fit, ad veritatem aliquam significandam ordinatur. Neque idololatriæ periculum est, quia adoratio quæ fit, non sistit in eo quod sensibiliter apparet; sed per illud transit ad verum Christi corpus, aut in sacramento latens, aut in propria specie existens, illam vero cautelam ab Ecclesia adhiberi videmus, ut sacramento miraculose in carnem, aut aliquid simile mutato, alia consecrata adjungatur et adoretur hostia.

PROPOSITIO II.

DE FESTO CORPORIS CHRISTI.

Pie ab Ecclesia celebratur, et peculiari festo hoc sacramentum colitur.

Definit id expresse Tridentinum, et hanc addit rationem: «Æquissimum est enim sacros aliquos statutos esse dies, cum christiani omnes singulari ac rara significatione, gratos ac memores testentur animos erga communem Dominum ac Redemptorem, pro tam ineffabili et divino beneficio, quo mortis ejus victoria et triumphus repræsentatur. Atque sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio et hæresi triumphum agere, ut ejus adversarii in conspectu tanti splendoris, et in tanta universæ Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati et fracti, tabescant; vel pudore affecti et confusione, aliquando resipiscant.»

Quia vero hoc festum ab Ecclesia nostra Leodiensi originem habet, et id tamen aliquibus maxime exteris nationibus ignotum adhuc videmus, ideo historiæ veritatem ex antiquis certis scripturis deductam, paulo fusius hic repetendam et inferendam duximus.

Circa annum 1230 floruit Leodii, in loco Cornelii Montis, virgo Juliana, quæ ad virtutis ac scientiæ divinæ culmen pertigit, frequenter per mentis excessum rapta, prophetico etiam spiritu plena, adeo ut quandoque cogitationes cordium proderet. Luctabatur cum diabolo, loquebatur cum apostolis, fulgebat miraculis, orationi tota erat dedita. Inter orandum autem crebro ejus aspectu objiciebatur mirabile signum: videbat enim lunam quasi in suo splendore, sed cum aliqua sui orbicularis ac corporis fractione. Mirabatur, nesciens quid significaret, et enitebatur suis aliorumque precibus signum illud a se amo-

vere. Tandem divino didicit responso mysterium aliquod in hoc latere, et significari in luna Ecclesiam, in ejus fractione defectum unius solemnitatis, quam Deus volebat ad augmentum fidei institui. Accepit vero cœlitus frequenter præceptum, ut hanc solemnitatem inchoaret, et mundo celebrandam nuntiaret. Sed humilis virgo continuo orabat, et dicebat Domino : « Excita, Domine, teipsum, excita et viros eruditos, et me minimam in pace dimitte. » Verum divinitus pro responso aliquando accepit ; « *Confiteor tibi, Pater, quia abscondisti hæc a sapientibus, et revelasti ea parvulis.* » Iterum alia vice audivit cœlitus vocem dicentem : *Immisit in os meum canticum novum, carnem Deo nostro. Non abscondi misericordiam et veritatem tuam a consilio multo.* Jam fere per viginti annos indignam tanto negotio se reputans, instabat gemitibus apud Deum, ut alteri negotium committeret. Sed eo magis humilitatis amator ad id ipsam digniorem indicavit, absoluto responso ei indicans se velle per eam inchoari, ac deinceps per personas humiles promoveri.

Tandem igitur virgo acquiescens rem tam indicavit Joanni de Lausenna, Sanctis, Martini Leodii canonico, vitæ sanctæ, rogans ut, tacito nomine, cum his ageret hac de re, qui clavem scientiæ in Ecclesia Dei tenent. Exposita fuere omnia Jacobo de Treci, archidiacono Leodiensi, qui postea factus est episcopus Virdunensis, deinde patriarcha Hierosolymitanus, demum pontifex Romanus dictus Urbanus IV. Hic rem contulit cum duobus magnis luminaribus Leodii tunc præfulgentibus, cum Hugone, provinciali ordinis prædicatorum, postea cardinali ; et Guiardo, seu Guidono, episcopo Cameracensi, et cum aliis viris celeberrimis, qui negotium promoverunt, et ad Dei gloriam cessurum unanimiter censuerunt.

Postmodum idem fuit revelatum Isabellæ, beguinæ Hoyensi (quam sanctitate celebrem Juliana in sororem Montis Cornelii recipi curat), et Evæ reclusæ ad Sanctum Martinum Leodii. Dicta enim Isabella Evam reclusam adiens, et intrans ecclesiam Sancti Martini, ubi se ante Crucifixum prostravit, in spiritu rapta, edocta est cœlitus quomodo hæc festivitas, quæ hactenus fuerat in secreto sanctissimæ Trinitatis, jam palam declarari deberet his in quos fines sæculorum devenerant. Videbat in mentis excessu omnium cœlestium ordinum exercitus Domino supplicantes, ut tandem ad confirmandam Ecclesiæ militantis fidem, periclitanti mundo festivitatem hanc patefaceret. Audiens Juliana Deum etiam hanc divinæ revelationis testem elegisse, exultavit in spiritu, et tandem per Joannem, domus suæ fratrem, officium componi fecit, quod incipit : *Animarum cibus*, et a dictis theologis probatum fuit, illudque Leodii, Tungris, et alibi in usu fuit, donec ab Urbano officium sancti Thomæ publicatum est. Et licet scriptor modicæ litteræ fuerit, obediens tamen aperiebat os suum, et Dominus implebat illud, quotiescumque ille se ad scribendum impendebat, Julianam ad id vocabat.

Hac occasione primum festum Leodii est celebratum, potissimum a collegio Sancti Martini, monitione Evæ sanctimonialis, quæ angelicam ibi ducebat vitam. Et illud approbarunt ante Urbani pontificatum, Robertus episcopus Leodiensis, et Hugo cardinalis, qui cum esset missus legatus ad Germaniæ partes, Leodium etiam veniens apud Sanctum Martinum hoc de festo sermonem habuit, instans apud majoris Ecclesiæ canonicos, ut etiam in eorum ecclesia promulgaretur et servaretur. Qui ad tempus illud celebrarunt, ob cardinalis auctoritatem. At cum in urbem se recepisset cessarunt, sed non impune, quia plerique miserabiliter hac e vita absorpti sunt, ita ut eorum interitus laïcis verteretur in proverbium. Robertus quoque episcopus in generali synodo statuerat solemnitatem per omnes diœcesis ecclesias, sed morte præventus executionem non vidit.

Urbanus interim ex patriarcha Hierosolymitano in pontificem extra cardinalium collegium assumptus, festum quod antea Leodii celebrarat, universale fecit anno 1624. Memorem enim fuisse revelationum (de quibus Leodii) constat ex constitutione sua, ubi dicit : « Intelleximus olim, dum in minori essemus officio constituti, quod fuerat quibusdam catholicis divinitus revelatum, festum hujusmodi generaliter in Ecclesia celebrandum. » Unde et anno quarto seu ultimo pontificatus sui, mortua Juliana, misit ad Evam reclusam diploma scriptum in sancti Thomæ Officio. Tenor sequitur :

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilectæ Christo filiæ Evæ, reclusæ Sancti Martini Leodiensis.

« Salutem et apostolicam benedictionem.

« Scimus, o filia, quod magno desiderio desideravit anima tua, ut solemne festum sacratissimi corporis Domini nostri Jesu Christi institueretur in Ecclesia Dei, a Christifidelibus perpetuis temporibus ce-

lebrandum. Et ideo tibi significamus ad gaudium, quod ad corroborationem catholicæ fidei digne diximus, statuimus, ut de tam mirabili sacramento (præter quotidianam commemorationem quam de ipso Ecclesia facit) specialior et solemnior memoria celebretur, certum ad hoc designantes diem, videlicet feriam quintam proximam post octavas festi Pentecostes proxime sequentis. Ut in ipsa feria quinta, devotæ fidelium turmæ, propter hoc ad ecclesias affectuose concurrant, sitque dies illa universis Christicolis nova festivitate jucunda, et ampla jucunditate festiva, prout in Litteris nostris apostolicis, quas per universum orbem super hoc direximus, plenius continetur. Et scias quod nos hujuscemodi festum cum omnibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, necnon cum omnibus archiepiscopis et episcopis, cæterisque ecclesiarum prælatis; tunc apud apostolicam Sedem commorantibus (ad hoc, ut videntibus et audientibus, de tanti festi celebritate salubre præberetur exemplum), duximus celebrandum. Magnificet igitur anima tua Dominum; et exultet spiritus tuus in Deo salutari tuo: quia viderunt oculi tui salutare tuum, quod paravimus ante faciem omnium populorum. Lætare insuper, quia omnipotens Deus tribuit desiderium cordis, et voluntate labiorum tuorum non fraudavit te cœlestis gratiæ plenitudo. Et quia quaternum in quo totum habetur ipsius festi Officium, tibi sub Bulla nostra per præsentium latorem destinamus, volumus et apostolico scripto tibi mandamus, quatenus quaternum ipsum cum devotione recipias, et ejus copiam personis illam petentibus liberaliter et libenter exhibeas. Et instes libenter devotis supplicationibus apud illum qui memoriale tam salutiferum de seipso reliquit in terris, ut nobis tribuat ex alto gratiam, commissam nostro regimini Ecclesiam suam regendi viriliter ad laudem et gloriam nominis sui, et salubriter gubernandi.

« Datum apud Urbem veterem, 6 Idus septembris, Pontificatus nostri anno quarto. Christi 1264. »

Ex his manifestum est Urbanum festum dictum universale fecisse ob revelationes illas in Ecclesia Leodiensi præcedentes; quas non satis prudenter rejecit, tanquam apocryphas, Onuphrius, Patavinus ad Platinam, *de Vita Urbani* IV, cum ex Bulla Urbani et Julianæ Vita sint certissimæ.

Nec potuit hunc honorem nisi ignoranter denegare Ecclesiæ nostræ Leodiensi, quam constat semper inter cæteras solemnem venerationem huic sacrosancto mysterio tribuisse, et contra hæreticos etiam scriptis ejus et veritatem et honorem defendisse. Algerus enim, celeberrimus ad Sanctum Lambertum canonicus, Leodii conscripsit de Sacramento altaris libros tres, contra insurgentem Berengarii hæresim, doctissimos et efficacissimos. Nam de Lanfranco, Guitmundo, Algero contra Berengarium scribentibus, sic testatur Petrus Cluniacensis: « De veritate corporis et sanguinis Christi, primus, bene, plene, perfecte; secundus, melius, plenius, perfectius; tertius, optime, plenissime, perfectissime disserunt. » Algerus nimirum, qui postmodum deserens canonicatum Leodiensem, simulque sæculum, Cluniaci monachalem vitam in provecta ætate est amplexus. Testis etiam est cardinalis Baronius anno 1035, quod Durandus, vigesimus episcopus. Leodiensis, cum Adelmanno scholastico Leodiensi, primus calamo manum admoverit, ut hæresim Berengarii in ortu ac infantia sua suffocaret.

Adverte tamen me non negare etiam pontificem novo miraculo inductum fuisse, ut festum istud quod in Leodiensi Ecclesia aliquando approbarat, jam universale faceret, et toto orbi promulgaret. Etenim tum ex Bulla Urbani, tum ex relatu Platinæ et Onuphrii discimus miraculum quod sub jicimus, eum memorem fecisse eorum quæ in Leodiensi solo et audierat et viderat. Contigit enim Vulsinis, in diœcesi et ditione Urbevetana, in ecclesia Sanctæ Christianæ, sacerdotem quempiam post consecrationem de veritate corporis et sanguinis dubitare. Statimque ex sanctissima quam manibus tenebat hostia, vivus sanguis manare cœpit et sacrum corporale intingere. Quo miraculo attonitus pontifex, corporale ad se ab episcopo loci cum processione, in Urbem veterem (ubi tunc agebat cum sua curia; quia sancta Sedes a Manfredo, Siciliæ rege, Romanæ Ecclesiæ hoste divexabatur) transferri voluit; et illud solemnitate instituta in Ecclesia Urbevetana reposuit. Exinde exstimulatus fuit ad festum Sacramenti, diplomate ad universas Ecclesias destinato, sanciendum.

Rationes morales festi Sacramenti.

His de origine et institutione festivitatis Sacramenti præsuppositis, nunc rationes morales a nobis explicandæ sunt tantæ solemnitatis, tantæque lætitiæ, quæ publice a Christicolis exhibetur in die ejus memoriæ consecrato. Has paucis verbis indicat Tridentinum supra, et a pastoribus ac concionatoribus populo fusius proponi

ad pietatem tum excitandam, tum alendam, maxime erit tunc proficuum.

Primo igitur dicamus festum hoc cum pompa exteriori, cum processionibus publicis, cum armis, cereis, floribus, aris, auleis, ramis, celebrari, ut cultu illo exteriori interiorem testante, Christum in hoc sacramento vere præsentem adoremus tanquam Dominum ac Regem nostrum : tanquam nostrum EMMANUELEM, nobiscum manentem, et in hoc sacro tabernaculo cum hominibus Deum, in finem usque sæculi commorantem, ut et nos simus populus peculiaris quem elegit in peculium et hæreditatem sibi. Tunc ergo adimplere optamus adhortationem illam Prophetæ : *Deus Dominus illuxit nobis, constituite diem solemnem in condensis, usque ad cornu altaris, et dicite : Deus meus es tu, et confitebor tibi ; Deus meus es tu, et exaltabo te.* Condensos enim flores spargimus in die isto solemni, condensos ramos per fora, plateas, templa constituimus ; condensos tapetes, aliaque ornatui servientia appendimus ; aras per publicas vias erigimus, in quibus exaltamus Dei nostri tabernaculum sacrum, et illi confitentes inclamamus cum jubilo et lætitiæ sono : *Deus meus es tu, confitebor tibi ; Deus meus es tu, exaltabo te.* Et iterum resonamus : « Vere non alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest nobis. »

Annon tibi videtur quodammodo renovari ingressus ille triumphalis Christi Domini in Jerusalem, in quo populus Hebræorum cum pueris canora voce resonat : *Hosanna in excelsis ?* Aliqui in symbolum animi gratulantis palmas afferunt, alii olivas offerunt ; aliqui ramos de arboribus cædunt, alii virídentia gramina serunt, plerique etiam vestes et pallia instar peristromatum sternunt ; et omnium una est vox adorantium et acclamantium triumphatori Chrirto : *Benedictus qui venit in nomine Domini.*

Simili plane modo in die solemnitatis suæ Christus in hoc sacramento rex noster, licet velatus et absconditus, vult nihilominus agnosci et regia pompa deduci, ab omni gradu et statu, promicantibus cereis, lumen fidei ex parte nostra, candorem lucis æternæ ex parte sua designantibus. Junguntur thuribula flammigera et odorantia, qui igniti amoris nostri et suaveolentis symbolum gerunt ; comitantur cymbala, nec desunt vernantes frondes floresque, ac plurima alia, communis lætitiæ non obscura indicia. Vox interim omnium consonat resonatque : « Ecce panis angelorum, factus cibus viatorum. Tantum ergo Sacramentum veneremur cernui. » Omnes sese mutuo adhortari et invitare videntur verbis Prophetæ : *Venite, exultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro.* Unus idemque spiritus animat eo die veros christianos, et excitat, « ut sacris solemniis juncta sint gaudia, et ex præcordiis sonent præconia. »

Interim, si quis, tumore pharisaico plenus, cæca invidia stimulatus, hæc reprobet, et ægro animo sustineat etiam puerorum Christo acclamantium et adorantium voces, respondemus ei quod Christus pharisæis : *Si hi tacuerint, lapides clamabunt.* Nam et beatus Joannes, in *Apocalypsi*, testatur se audivisse omnem creaturam quæ in cœlo est, et super terram, et sub terra, et quæ sunt in mari, dicentem : *Sedenti in throno, et Agno, benedictio, et honor, et gloria in sæcula sæculorum.* Hæc vox etiam irrationabilium et insensibilium creaturarum muto quodam eloquio condemnat vel ingratitudinem, vel impietatem eorum qui pro facultate sua non exhibent honorem, et exteriorem et interiorem, gloriamque ac benedictionem in die solemnitatis hujus sanctæ, Agno qui occisus est, cujus caro et sanguis sub speciebus sacramentalibus latent, in thronis humana arte et pietate fabrefactis publice exaltantur, et exhibentur omnibus adoranda.

Secundo, dicamus hac festivitate et supplicationibus, ritu adeo solemni exhibitis, amoris triumphum, et passionis mortisque Christi victoriam rememorari. De triumpho amoris sic loquitur Bernardus : « O amoris vim ! ita summus omnium, vilissimus factus est omnium ! Quis hoc fecit ? Amor dignitatis nescius, dignatione dives, effectu potens, suasu efficax. Quid violentius ? Triumphat de Deo amor. Quod tamen tam non violentum ? amor est. Quæ est ista vis, quæso, tam violenta ad victoriam ? tam victa ad violentiam ?

Fortis fuit amor, qui Deum e cœlo in uterum traxit Virginis, de utero in præsepe, de præsepio in hoc mundo multis annis vinctum circumduxit, et tandem per varias afflictiones, spinas, clavos, flagella in crucem duxit, ibi illum alligavit, vulneravit, perforavit, transfixit, et triumphum consummavit. Verumtamen is de quo amor triumphum agebat, acerbæ et ignominiosæ morti eum addicens, triumphator erat quia passione et morte sua de Satana, de morte, de tartaro triumphum tunc agebat, ipsum lignum in quo exaltatus thronus est, spinæ caput cingentes, regium diadema conficiunt ; sanguis quo aspersus est,

purpureum est et imperiale paludamentum.

Hujus ergo victricis mortis et triumphantis passionis solemnem repræsentamus memoriam, celebri illo ritu ab Ecclesia in festo sancti Sacramenti instituto. Etenim gratum est Patri æterno, per processiones solemnes circumduci, et honorifice per publica loca deportari thronum in quo Filius ejus residet; ut compensentur stationes illæ ignominiosæ, quas perpessus est dum per plateas Jerusalem ab horto trahitur cum facibus et laternis, de domo in domum, de tribunali ad tribunal: donec oneratus cruce in ignominiosum lignum sublimatur inter facinorosos, et ab omnibus blasphematur. An non tibi videtur quodammodo ignominia hæc compensari, dum tota nova Jerusalem, Ecclesia militans, eumdem Christum comitatur summo cum honore, præcedente sacro lumine regiæ magnificentiæ symbolo, de templo in templum, de altari in altare? An non blasphemiæ voces condemnantur et compensantur, dum cum tanta lætitia adorat, genuflectit, voces laudis et jubilationis ante sacras depromit aras, coram Domino et Christo ejus?

Inter hæc igitur diei illius solemnia, istud pia mente considerate, o veri filii Christi, veri cives Jerusalem novæ! jubilate Deo animis, servite Domino in lætitia, introite in conspectu ejus, in exultatione, in die sacro triumphi ejus. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus qui tunc adoratur, nos autem populus ejus, et oves pascuæ ejus. Hic habemus nos oves pastorem nostrum præsentem, eumque adoramus; amictu licet extraneo velatum agnoscimus, proprio ejus sanguine pascimur, eumque sequimur, vocem dignoscentes. Obganniant quantum voluerint malevoli hæretici, ululent ipsi pseudopastores, ringantur lupi insidiantes, et a vero Pastore avertere alios molientes, cum Jeremia dicemus: *Ego non sum turbatus, te pastorem sequens.*

Tertio, dicamus esse quoddam initium et imitationem solemnitatis Agni in cœlo peragendæ et consummandæ, ubi thronum ejus circumcingunt angeli perennem solemnitatem peragentes, et est numerus eorum millia millium dicentium voce magna: *Dignus est Agnus qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam et benedictionem.* Ibi etiam viginti quatuor seniores procidunt ante thronum, mittunt coronas suas ad pedes Agni, et inclamant: *Redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione, et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes, et regnabimus super terram.* Ibi Agnus stat in medio cantantium, *tanquam occisus*, hoc est, occisionis et mortis suæ signa palam gerens, et concinentibus citharis offeruntur ei *phialæ aureæ plenæ odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum.* Ibi quilibet suo modo eum glorificat; per plateas cœlestis illius Jerusalem auro stratas, non resonat nisi *Alleluia, Alleluia, vox lætitiæ, et vox laudis*, et sequuntur Agnum quocumque ierit. Hæc omnia describuntur a Joanne, qui huic solemnitati cœlesti interfuit, in libro *Apocalypsis*, variis locis.

Annon tibi videtur Ecclesia militans, matrem suam triumphantem, quantum in se est imitari, et initiare illam solemnitatem in festo sancti Sacramenti, quod est festum proprium ipsius Agni? Sequitur eum quocumque ierit, circumcingit thronum ejus, cantat canticum novum, offert incensum suavitatis et fragrantis odoris, decernit ut principes et reges, pontifices et sacerdotes, substernant ad pedes Agni sceptra, coronas, diademata, infulas, thiaras, omnesque uno animo, una voce inclament prostrati: *Redemisti nos in sanguine tuo ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione, et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes, et regnabimus super terram.* Suspirent ergo in die isto ad consummatam illam solemnitatem filii Ecclesiæ, tanquam ejus conscripti civitatis cœlestis, tanquam vocati ad cœnam illam postremam, sed nunquam finiendam nuptiarum Agni; præparent se, et diluta omni macula, *cooperiant se byssino splendenti et candido; byssinum Justificationes sunt sanctorum.* Sciant quod illuc *non intrabit aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro Vitæ Agni.*

Quarto, dicamus hoc festum tanto cum externo splendore institui, ut sic victrix veritas de mendacio et hæresi triumphum agat; dum omnes unanimi consensu Sacramento sacramentorum cultum pro virili exhibere conantur. Itaque illius adversarii in conspectu tanti splendoris, et in tanta universæ Ecclesiæ lætitia, vel debilitati et fracti tabescant; vel confusi aliquando resipiscant, ut insinuat Tridentinum. Attende quid juxta præceptum Domini Josue, fecerint Israelitæ. Jussi sunt arcam circumferre septem diebus, et circuire muros civitatis Jericho. Dum autem septimo die circa arcam sacerdotes tubis insonant, populusque junctis vocibus perso-

ter flammas undique exæstuantes illæsum conservari, ad probationem ibi contentæ veritatis, et confusionem erroris. Venite ergo, increduli et errantes, et videte visionem hanc magnam, non jam scrutando, sed adorando, de pedibus vestris calceamenta solventes, hoc est affectus et opiniones vestras erroneas divinæ auctoritati subjicientes.

Quarto, memineris arcæ fœderis ac testamenti apud Hebræos, quæ ex incorruptibili materia erat, et in ipsa propitiatorium, in quo Dominus sedere dicitur inter Cherubim. Unde et adorabatur ab Hebræis : *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est.* Per illam quoque factum est, ut populus sicco pede Jordanem pertransiret ad adeundam promissionis terram, et muri Jericho conciderent. Hæc omnia reperiuntur in hoc sacramento renovante memoriam mirabilium Dei. Etenim et corpus Christi, hic arca fœderis est et Testamenti; arca incorruptibilis, ex illa omnia nobis bona proveniunt. Hanc Cherubin adorantes respiciunt, et nos quoque adoramus, utpote divinitatis arcam, ex qua propitiatur nobis Deus; per quam fit ut ad terram æternitatis deducamur, diabolica potestate (quæ nobis impedimento est) coram illa concidente instar muri Jericho, aut idoli Dagon. Denique, sicut Hebræi non poterant indigne arcam tangere aut aspicere sine mortis periculo, ita nec indigne potest quis ad hoc sacramentum accedere sine novo crimine, et mortis æternæ discrimine. Annon igitur et hic renovantur antiqua Dei mirabilia?

Quinto, memineris mannæ, quæ multa secum vehebat mirabilia. Erat enim panis angelorum, illorum ministerio confectus, et e cœlo missus, et quidem nocte invisibiliter descendebat. Simul cum manna descendebat ros, et sapiebat ille panis id quod quisque cupiebat; cumque colligeretur, omnes de eo æqualiter participabant, sive plus, sive minus collegissent. Quotidie hæc omnia mirabilia in eucharistico sacramento intuemur. Panis est cœlestis angelorum, hoc est, sacerdotum ministerio confectus, invisibiliter de cœlo descendit, et non videtur nisi per noctem, hoc est, per fidei obscuritatem. Descendit cum illo et ros gratiæ animas irrorans et fecundans. Cessavit manna cum filii Israel terram sunt promissionis ingressi, quia cibus peregrinationis erat. Cessabit et hoc sacramentum, cum cœlestem patriam ingressi fuerimus, quia non est nobis nisi pro tempore peregrinationis in deserto hujus vitæ communicatum. Quomodo autem sapiat omnis saporis suavitatem, quomodo non plus habeat qui plus collegit quam qui minus, infra dicam. Nec enim hic singula persequi mens est, sed solum mirabilia antiqua breviter insinuare, quorum nobis memoriam renovat hoc sacramentum.

Postremo itaque memineris agni paschalis; columnæ ignis et nubis populum deducentis, in qua Deus Moysi loquebatur, et populus in ea adorabat Dominum panis, qui volvebatur contra castra Madian; mensæ et panum propositionis; panis subcinericii Eliæ, quousque in montem Dei pertigit. Hæc omnia admirabilia hic continentur.

PROPOSITIO TERTIA

Eucharistia non solum est memoriale mirabilium antiqui Testamenti, sed et mysteriorum Novi Testamenti.

Primo quidem memoriale est incarnationis, quæ est primum fidei nostræ mysterium, cæterorum fundamentum. In hoc autem sacramento illius renovatur memoria; quia quoties illud intuemur, toties agnoscamus Verbum caro factum, quod habitavit in nobis, et modo adhuc habitat sub velo specierum sacramentalium : *Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, et in sæculum sæculi, ipse reget nos in sæcula.* Et sicut semel prolatis illis a Virgine verbis : *Ecce ancilla Domini : fiat mihi secundum verbum tuum,* æternum illud Verbum carni junctum fuit, et Christus in utero virgineo productus est, ita quotidie post verba sacerdotis consecrantis Christus in altari reproducitur, et verbum, anima, caro, ibidem unita sistuntur, sicque toties Incarnationis mysterium quodammodo renovatur. Ita hic merito dicimus illud *Ecclesiast.*, 36 : *Innova, Domine, signa, immuta mirabilia, glorifica manum tuam et brachium dextrum tuum, ut cognoscant gentes quia non est Deus præter te, et enarrent magnalia tua, et videant potentiam tuam. Vere enim non est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi sicut Deus noster adest nobis.*

Secundo, est memoriale mysterii Nativitatis. Facta est illa *in Bethleem,* quod interpretatur *domus panis*; ibi natus est ille qui se dicit, *Ego sum panis vivus qui de cœlo descendit.* Ibi reclinatus est in præsepio, adoratus ab angelis et animalibus; ibi primum apparuit aliena specie occultatus Emmanuel, noster Deus. Horum omnium memoria quotidie renovatur in Ecclesia, per mysticam consecrationem. Quid

est Ecclesia, nisi Bethleem, hoc est, domus panis de cœlo descendentis? Quid altare, nisi sacrum præsepium in quo Deus homo reclinatur? Quid corporalia altaris repræsentant, nisi sacra lintea et fasciolas quibus Deus infans fuit obvolutus? Annon et ibi adoratur ab angelis, a pastoribus, a populis, tanquam animalibus et jumentis? Pro eis Verbum incarnatum fieri dignatur pabulum, ut jam animalem vitam relinquentes, transeant in consortium angelorum, quandoquidem eodem pascantur alimento. Advigilent igitur fideles, ut jam non sint amplius quasi jumenta, quæ computruerunt in stercore suo, et dum venit ad eos Verbum incarnatum, non amplius ei præparent stabulum immundum, sed dignum locum. Etenim in prima sua nativitate in stabulum venit, quia tanquam animalia bruta in sordibus agebamus, ibi nos debebat quærere ubi eramus; ut de putrido statu ad angelicam transferret puritatem. Modo igitur dum adhuc venit, non amplius sordes, lutum, aut stabulum quærit, sed locum cœlestem cupit in te, hoc est, puram et mundam conscientiam; quia et cor et animum tuum vult quasi cœlum quoddam inhabitare, et lumine suo illustrare, cœlestemque quamdam nativitatem novo modo in te celebrare.

Apparuit frequenter Christus in Eucharistia instar pueri recens nati, ut ostenderet hoc mysterium Nativitatis suæ memoriale continere. De beata Ida, virgine moniali, sic referunt Annales Cistercienses. Cum sacra Nativitatis nocte, Matutinis decantatis, sacerdos primum sacrum faceret, et populo hostiam spectandam exhiberet, illa puerulum forma speciosissimum intuetur. At subvereri cœpit ne quid in posterum de fidei merito ob eam visionem deperderet; sed recreata benignissimi Dei (cui explorata virginis fides erat) alloquio interiori, ibidem cum incredibili voluptate permansit, donec Laudibus absolutis ad eos manusque abluendas sese conferret. Inde rursus ad templum profecta, dum secundo sacro attendit, pueri conspectu secundo recreatur. Et hoc ipso loco sub tertium sacrum, grandiorem forma puerum ad se venientem vidit, sic eam compellantem: « En ego me tibi, dilectissima, panis involucro tectum, detego, non quod de fide tua ambigam, sed ut amorem hoc signo tibi testatum faciam. » Cui illa suspirans: « O si mihi Divinitatis tuæ conspectu satiari daretur! » At puer: « Frustra id optas mortalibus non concessum, sufficiat tibi quod modo offertur, tandem fiet, ut sublato ænigmate voto fruaris. » Verita pia virgo ne a consodalibus notaretur, si communionem adeo celebri die intermitteret, puerum obtestatur ut sibi pretiosi corporis sumendi faciat potestatem. Evanescit ergo puer, sacramentum percipit virgo, tanto pietatis sensu, ut quadraginta dies sequentes incredibili voluptate perfusa transigeret.

Tertio, memoriale est præsentationis et oblationis Christi in templo a Maria factæ, quando sacrum pignus suum inter brachia deposuit sancti Simeonis et Annæ, qui cum jubilo confitebantur Domino. Nimirum, cuilibet sacerdoti venienti in spiritu in templum, cuilibet etiam animæ piæ, datur iterum hic sacrum illud pignus corporis Christi; ut possit cum lacrymis, votis, osculis, amplecti illud et adorare, ac in voce exultationis et confessionis sonum illum epulantis efferre: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace: Quia viderunt oculi mei salutare tuum*, etc. Ad hujus rei confirmationem, tempore sacrificii Missæ apparuit quandoque beata Virgo quibusdam piis personis, filium suum offerens et in ulnas deponens, ita ut exinde mira cœlesti consolatione (instar Simeonis et Annæ) perfunderentur. Duo hic exempla subjicio utriusque sexus.

Refert Pelbardus, ordinis minorum gravis theologus, sacerdotem quemdam beatæ Virgini devotissimum, multis dubiis et scrupulis de hoc sacramento fuisse agitatum. Commendabat interim frequentissime hoc negotium Deiparæ Virgini Matri suæ, obsecrans ejus his in fluctibus opem. Cum autem in honorem dictæ Matris sabbato celebraret Missam, disparuit hostia, dum recitaret *Pater noster*. Respicit circumquaque stupens, et ecce cernit Matrem gloriæ, coram se filium in ulnis tenentem e tdicentem: « Ecce quem sacra puerpera portavit, ecce quem consecras, quem manibus tractasti, quem elevasti. En igitur iterum trado tibi filium meum, accipe et consumma Missæ sacrificium. » Accipit sacerdos puerum, corporali reclinat, et cum ad fractionem hostiæ pertigisset, non amplius in forma pueri, sed in forma panis apparuit; sicque ille mirum in modum consolatus est, in fide roboratus.

In Vita quoque beatæ Angelæ de Fulginio, capite XLV, sic legimus: « In Purificatione beatæ Virginis, cum essem (inquit illa) mane in ecclesia Fratrum minorum de Fulginio, facta est mihi locutio dicens: « Hæc est hora qua Virgo venit cum filio in templum. » Et hæc audivit anima mea, magno cum amore, et vidi Dominam in-

trantem; et cum vererer accedere ad eam, extendit ad me filium suum, magnam animæ meæ dans securitatem, et dicens: « O dilectrix filii mei, illum accipe inter brachia tua. » Sic subito remansit puer in brachiis meis totus nudus; et cum direxisset in me oculos, quos prius videbatur habere clausos, mirum sensi amorem. Exiit enim de ejus oculis tantus splendor et ignis amoris lætitiæ, ut sit mihi indicibile. Et tunc subito apparuit immensa quædam majestas ineffabilis, dixitque mihi : « Qui non viderit me parvum, non videbit me magnum. » Iterumque dixit : « Ego veni ad te, et obtuli me tibi, ut tu te offeras mihi. » Hæc omnia vidit et audivit anima mea, elevata et tunc modo mirabili et indicibili obtulit seipsam; nihil sibi, nec de se, nec de suis reservando. Et intellexit Deum hanc oblationem gratissimam et acceptissimam habuisse. »

Quarto, memoriale est transfigurationis Christi. Mirabilis utique hic transfiguratio, qua albicantis panis specie Christi corpus gloriosum circumvertitur; et facies sole splendidior, tritica umbra contecta figuram aliam induit, angelorum et hominum oculis admirandam. Perhibent hic quoque Moyses et Elias testimonium, quia lex et prophetæ hoc mysterio vaticinantur, et loquuntur de amoris excessu, qui hic manifestatur. In monte sublimi, in Ecclesia catholica, quæ est mons in vertice montium, hæc transfiguratio quotidie perficitur; sed qui voluerit nimis fixe in eam aciem mentis intendere, nimis curiose scrutari, acie hebescat necesse est, et retro cadat. Quia nec Petro, nec Joanni, nec apostolorum coryphæis, datum est eam, quæ hic fit, transfigurationem perfecte inspicere, plene intelligere. Solus oculus fide illuminatus, eam potest intueri. Is vero, qui cum fide accesserit, et rerum divinarum sapori aptum palatum contulerit, poterit dicere cum Petro : *Bonum est nos hic esse*, poterit rapi ad videndum hunc excessum amoris. Denique, quisquis interiorem aurem erexerit, audiet hic Patris æterni vocem insonantem : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite.*

Quinto, memoriale est passionis Domini. « O memoriale mortis Domini, panis vivus vitam præstans homini, » canit Ecclesia, ex divo Thoma Aquinate. Ideo etiam Christus hoc instituens sacramentum ait : *Hoc facite in meam commemorationem.* In commemorationem utique redemptionis per ipsum factæ, et per passionem consummatæ, quotidie sacrificium offertur, et sacramentum hoc conficitur a sacerdotibus, sumiturque a fidelibus. Quid aliud altare repræsentat, in quo hæc hostia incruente sacrificatur et offertur, nisi crucem in qua eadem hostia pro mundi reconciliatione cruente in pretium fuit oblata? Quidquid vestium circa sacerdotem est, passionis Christi aliquod mysterium designat, similiter quidquid in Missa peragitur. Cur separatim corpus a sanguine consecratur, nisi ut mors Domini repræsentetur, per quam corpus a sanguine separatum fuit? Si quis apostolorum in mortis triduo consecrasset, jam etiam de facto corpus mortuum, sub speciebus panis, et sanguinem separatim sub specie vini constituisset.

At nunc, quia Christus resurgens ex mortuis amplius non moritur, semper juncta sunt sub utraque specie corpus et sanguis : quamvis ad mortis et passionis memoriam, corpus sub specie panis separatim consecretur, et sanguis seorsim in calice velut mystice effundatur, qui semel vere et cruente pro nobis effusus fuit. Iterum ergo Patri hic repræsentamus Filii sui cruorem, « et accedimus ad aspersionem sanguinis melius eloquentem quam Abel. » Sanguis illius (quod exterum à Deo est) poscebat vindictam; iste, quod illi proprium est, efflagitat misericordiam. Denuo, repræsentamus tunicam Joseph, sanguine tinctam, et dicimus : « Protector noster, aspice, Deus, et respice in faciem sanguinolentam Christi tui. » Respice hoc corpus, vide an tunica Filii tui hæc sit, quem fera pessima devoravit; utique illius tunica est, non jam hœdi alicujus alieno, sed ipsius proprio perfusa cruore : effunde ergo super eam cor tuum, pietatis sinum, viscera misericordiæ; ejusque participes effice eos qui eam tibi repræsentant.

Denique memoriale est resurrectionis, ascensionis, adventus Judicis, ac omnium mysteriorum fidei nostræ. Sic enim orat Ecclesia: « Súscipe, sancte Pater, hanc oblationem, quam tibi offerimus ob memoriam passionis, resurrectionis, ascensionis Jesu Christi Domini nostri, etc. » Cur putas, Christus hic sub diversis quandoque se figuris manifestavit, nisi ad indicandum diversa hic mysteria rememorari, in quibus Filii Dei incarnati, corporisque assumpti diversa forma fuit? Audi ex Thoma Cantiprato hujus rei memorabilem historiam. Duaci, in ecclesia sancti Amati episcopi, cum sacerdos in Pascha, communicato populo, corpus Christi super nudam terram stupefactus invenisset, et flexis genibus elevare tentasset, mox per se in

aera sublevatum panniculo, quo consecratos digitos sacerdos detergere solet, inhæsit.

Clamans ergo presbyter, canonicos vocat, accurrunt illi, spectant in panno corpus vivificum in specie venustissimi pueri. Et mox, convocato populo, ad spectaculum præsentatur, et indifferenter nulli tanta cœlitus visio denegatur. Hæc audiens fama vulgante, veni in oppidum quod prædixi. Accessi ad decanum ecclesiæ, cui optime notus eram, petii videre miraculum Præcipiente ipso, aperta est theca, concurrit populus, moxque ubi pixis revolvitur, clamant omnes : Ecce jam video, ecce conspicio Salvatorem. Stabam ergo attonitus, nihil videns, nisi speciem panis albissimi, nihilque mihi quidem conscius cur sacrum corpus cum cæteris non viderem. Nec diu mecum ista volvebam, cum ecce vidi faciem in mensura ætatis plenitudinis Christi, spineam habentem coronam, et duas guttas sanguinis de fronte descendentes per faciem. Mox genibus flexis, cum lacrymis adoravi. Surgens, nec coronam in capite, nec sanguinem vidi, sed faciem hominis super omnem effigiem honorabilem et majestuosam. Eam autem diversi diversimode sub unius temporis spatio videre solebant. Alii in cruce extensum, alii quasi ad judicium venientem, plerique sub pueri forma. Hæc Cantiprato.

Certo etiam relatione didici, in Herkenrode nobili abbatia Dominarum ordinis Cisterciensis, in Leodiensi ditione, sacramentum miraculosum asservari, in quo modo Christus conspicitur sub forma resurgentis, nunc sub formâ ascendentis, sic a diversis sub diversa figura frequenter fuit visus.

LECTIO III.

DE PRÆSENTIA REALI CHRISTI IN HOC SACRAMEMTO.

PROPOSITIO UNICA.

Ecce positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui non contradicetur (Luc., II).

Prophetia his verbis continetur de Christo, qui a Patre cœlesti bis manifeste assertus fuit esse Filius Dei, cum magnificentia : in Baptismo, scilicet, et in transfiguratione, ubi ei acclamatum est : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite.* Et cum tot miraculis idipsum testatus sit, nihilominus non defuturi erant plurimi, cum Judæi, tum ethnici, denique et hæretici, qui in eum crederent non erant, ut Deum, aut certe falso dogmate ejus incarnationem aut divinitatem erant impugnaturi. His omnibus Christus futurus erat in ruinam, et in signum contradictionis. Sic Ebion et Cerinthus, spiritu contradictionis imbuti, negarunt Christum Deum esse ; contra quos Aquila, cœlestis Joannes, in divinitatis radios fulgurientes mentis oculos intendens, suum Evangelium e cœlo afferens, exorsus est a sublimi illo principio : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.*

Alii dixerunt quidem esse Filium Dei, sed asseruerunt Patre esse minorem. Sic Arius cum suis. Alii vero dixerunt non esse verum hominem, nec verum corpus assumpsisse, sed phantasma. Sic manichæi, et eorum sectatores Alii denique duas in eo voluerunt personas. Sic cum suis asseruit Nestorius. Hi ergo omnes impegerunt fundamentum Jesum Christum, et corruerunt, et quia erat petra fidei, factus est eis petra offensionis et scandali ; et apparuit verum esse quod Simeon prophetarat : *Positus est hic in ruinam multorum, et in signum cui contradicetur.*

Hæc quoque prophetia optime convenit Christo in hoc sacramento, qui cum illud instituerit, ut suæ immortalitatis ac æternæ resurrectionis nos consortes redderet, nihilominus cedit in ruinam pro multis, et in signum contradictionis, in scopum ad quem virulenta linguæ suæ jacula dirigant.

Primo quidem Judæis in ruinam et signum contradictionis est : quia cum de hoc sacramento ejus loqueretur Christus dicens : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, illi murmurantes et contradicentes retro abierunt, dicentes : *Durus est hic sermo.* At vero fidelibus discipulis ex tunc in resurrectionem vitæ factum est, qui interrogati : *Numquid et vos vultis abire ?* responderunt : *Domine, verba æternæ vitæ habes, ad quem ibimus ?*

Secundo, ethnicis et Gentilibus. Nam et hi objecerunt christianis quod Deum suum comederent ; et ob hanc causam aliqui eorum alieni a fide facti sunt, tanquam id magnæ stultitiæ, imo et impietati adscribentes, quod eum quem adoramus, manducemus. Sic illi nescierunt illud Apostoli : *Quod stultum est Dei, sapientius est omnibus hominibus.* Referunt quidam Averroem philosophum a fide nostra ob eam causam fuisse alienatum ; dicebat enim : « Placet mihi lex christianorum, sed quia

Deum quem adorant, devorant, moriatur anima mea morte philosophorum. » Quasi diceret : Ob hanc stultitiam legem illam repudio, ac philosophorum legem præfero. Necdum legerat aut intellexerat illud prophetæ : *Manducaverunt omnes pingues terræ*. Ubi, interprete Augustino, respicit propheta tempus legis gratiæ, in quo illi potentes, divites, et sapientes terræ manducabunt panem dignum adoratione.

Tertio, malis christianis. Hi enim vita sua pessima contradicunt, et sic multis illorum fit in ruinam, quod in resurrectionem erat institutum. Licet enim credant, quasi tamen non credentes se gerunt, dum immunda conscientia accedentes, hoc sacramentum non honorant, sed injuria afficiunt. Ita et ethnici, cum advertunt adeo irreverentem tractationem hujus sacramenti inter christianos, vix credere possunt vere ibi Deum contineri.

Refert *Historia Japonica* quemdam nobilem ex India audisse Xaverium, Indiæ apostolum, concionantem tres in orbe religiones diversas invaluisse ; Judaïcam, mahumetanam et christianam ; christianamque securam esse ad salutem ; hoc audito, impulsum quadam curiositate, optasse videre exercitia illarum religionum in locis ubi illæ celebriores erant. Quapropter in Palæstinam profectus, ubi adhuc reliquiæ Judæorum synagogas suas convocant, consideravit eorum cæremonias, sabbata, sacerdotes, leges, sacrificia. Exinde in Turciam pergens, ibidem considerat leges Mahumeti, ritus, templa, precandi modum, sacerdotia. Tandem ad Europam progressus, contemplatur cæremonias christianorum, sacramenta, sacerdotes, modum quoque vivendi, flagitia et vitia in christianis regnantia. His omnibus visis, cum in Indias regressus, a suis interrogaretur de tot diversis in orbe religionibus, quænam sibi arrisisset, respondet : Censeo Judæorum religionem mimicam quamdam superstitionem continere ; Turcarum vero congregationem censeo velut pecorum esse colluviem ; denique censeo christianorum religionem esse audacem stultitiam ; quia cum se incarnati Dei corpus comedere dicant, in omnes tamen voluptates ac vitia libere proruunt. Sic nimirum improba christianorum vita fidei maculam aspergit, et infideles ab illa avocat, et vere stulta audacia christianum se dicere, et vitam improbam ducere, Christi deificum corpus credere, et frequenter sumere, attamen flagitiosa vita illi contradicere, et injuriam inferre.

Quarto, hoc sacramentum hæreticis positum est in signum cui contradicitur ; negantes enim illi veritatem corporis Christi, figuram tantum comminiscuntur ; et ecclesiam idololatriæ, superstitionis, magiæ accusant. Inter primos qui publice veritati hujus sacramenti contradixerunt, recensetur Berengarius, Andegavensis archidiaconus, qui Ecclesiam turbavit circa annum 1050 : sed condemnatus fuit a quinque conciliis, Romano et Vercellensi sub Leone IX, Turonensi, sub Victore II, ubi comparuit, et convictus fuit ; nihilominus paulo post rursus populos seducere præsumpsit. Iterum ergo condemnatus est a Romano concilio, sub Nicolao II, ubi etiam comparuit, et abjuravit hæresim. Sed vel ficta fuit abjuratio, vel valde inconstans, nam iterum relapsus est. Quintum ergo concilium sub Gregorio VII iterum Romæ convocatum fuit, et receptus est ad pœnitentiam, cum hac fidei professione : « Ego Berengarius, corde credo, et ore confiteor panem et vinum, quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis, et per verba nostri Redemptoris substantialiter converti in veram ac propriam carnem et sanguinem Jesu Christi ; et post consecrationem esse Christi corpus, quod natum est de Virgine, et pependit in cruce, et quod sedet ad dexteram Patris ; et verum sanguinem, qui de latere ejus effusus est, non tantum per signum et virtutem sacramenti, sed etiam in proprietate naturæ, et veritate substantiæ, sicut in hoc brevi continetur, et ego legi, et intelligitis. Sic credo, nec ultra hanc fidem ulterius docebo. Sic me Deus adjuvet, et hæc sacra Evangelia. » In hac confessione sive abjuratione (quæ fuit ejus secunda, nam prima paulo aliter habetur *de Consecratione*, distinctione 1) novem annis perseveravit, moriens catholicus anno 1080, ut multi tradunt, licet Baronius id certo asseverare non audeat. Mortem tamen timebat, et graviorem damnationem, ob perditionem tot animarum quas seduxerat, nec poterat revocare ad veritatem, quia jam pœnis æternis obnoxiæ cremabantur. Dies autem obitus ejus, dies Epiphaniæ, sive apparitionis Domini, unde moriens dicebat : « Hodie apparebit mihi Dominus Jesus Christus, propter pœnitentiam (ut spero) ad gloriam, vel propter alios (*ut timeo*) ad pœnam. Illud vero non est prætereundum, quod sanctus Fulbertus, episcopus Carnotensis, illius errores doctrinamque pessimam prævideriit, adolescente adhuc Berengario. Cum enim mortis vicinus decumberet, multis ad eum convenientibus, adfuit Berengarius.

At eum ejici curat, protestans se vidisse immanem dæmonem illius humeris incumbentem, qui blando anhelitu multos allicere videbatur. Jam in spiritu Deus revelabat hujus viri afflatu per pravam doctrinam multos seducendos. Ita refert Guillelmus bibliothecarius, lib. 3 *de Gestis Angelorum.*

Hanc vero historiam fusius referre volui, ut videant hæretici quem antesignanum sint secuti, ut si sequantur errantem, tandem et sequantur pœnitentem. Non ignorant ipsi ejus pœnitentiam, et publicam abjurationem, sed veneno invidiæ excæcati, in Ecclesiam Christi conspirant : et putantes eam diruere, præcipuam ejus columnam nituntur convellere. Et quia nequeunt convellere, in signum ponunt cui contradicant, et maledictæ linguæ tela contorqueant.

Maxime Calvinus et Zuinglius, qui sunt quasi perversi illi senes inveterati dierum malorum, de quibus apud Danielem, dum ob hoc sacramentum idololatriæ et adulterii accusant Ecclesiam, vere castam Susannam. Canes rabidi et fœtidi inclamant contra lucentem lunam. Noctuæ cæcutientes ægre ferunt radiantem hunc veritatis solem. Paucis vero ratiunculis putant hanc convellere veritatem corporis Christi, illamque abnegant, quia non comprehendunt; quasi Deus non possit plura facere quam ipsi comprehendere. Imo, cum multa coram nobis posita, etiam naturalia, non satis comprehendat ratio humana; quid mirum si perfecte non possit attingere sublimia hæc mysteria?

Audiant ipsi quid Esdræ contigerit. Cum sublimioribus Dei mysteriis scrutandis nimis inhæreret, apparuit ei angelus, tres proponens quæstiones, et dixit : *Extendens excessit cor tuum in sæculo hoc, et comprehendere cogitas viam Altissimi. Ideo missus sum tres similitudines proponere coram te, de quibus si mihi renuntiaveris unam, docebo te quæ desideras. Vade, pondera mihi ignis pondus, aut mensura mihi flatum venti, aut revoca mihi diem quæ præteriit.* Et respondit, et dicit ei : *Quis natorum poterit facere ut me interroges de his?*

Et dixit angelus : Si essem interrogans te : *Quantæ habitationes sunt in corde maris, aut quantæ venæ in principio abyssi, aut quantæ venæ sunt super firmamentum, aut qui sunt exitus Paradisi?* diceres mihi fortassis : *in abyssum non descendi, neque in infernum adhuc, neque in cœlum unquam ascendi.* Nunc autem non interrogavi te nisi de igne, et vento, et die per quam transisti, et a quibus separari non potes : et non respondisti mihi de eis. Et dixit iterum angelus : *Tu quæ tua sunt tecum ab adolescentia, non potes cognoscere ; et quomodo poterit vas tuum capere Altissimi viam?*

Hæc eadem proponimus nos illis qui hoc mysterium scrutari volunt, et comprehendere sui intellectus angustiis ; ut tandem præsumptionem suam agnoscant et resipiscant. Approbamus interim pium christianorum zelum, qui in hoc mysterio suum exercent et intellectum et assectum. Hi non sicut illi ruminatores in fide, quæ sunt fidei volunt compehendere, de quibus verum est illud Oseæ : *super vinum et triticum ruminabant, recesserunt a me.* Sed sicut animalia munda, per sacram meditationem ruminant, et considerant hoc magnum pietatis sacramentum.

Hi ponderant pondus ignis, divini pondus amoris, in sui intellectus affectus bilance ; amoris, inquam, quem hic effudit Filius Dei ; sciunt vero se nunquam satis illum amorem posse intelligere. Hi etiam mensurant flatum venti, hoc est, divinæ misericordiæ et bonitatis afflantem Spiritum considerant, qui se per hoc sacramentum ab oriente usque in occidentem, a meridie usque in septentrionem extendit ; et animis fidelium inserit. Sciunt vero se intellectus aut affectus mensura, non posse adæquare aut comprehendere quæ sit hic latitudo aut longitudo, profundum aut altitudo divinæ hic afflantis et perflantis nos misericordiæ. Denique hi revocant diem qui præteriit ; dum diem sacratissimæ passionis Domini, quæ hic repræsentatur, in memoriam revocant ; et simul dies quos illi passioni, et huic memoriali amoris ingrati, in peccatis aut tepore contriverunt, per cordis amaram contritionem, et novum animi fervorem recogitant.

Absit ergo a cordibus fidelium, ut putent hoc mysterium ratione naturali posse perfecte intelligi, quandoquidem per antonomasiam recte vocetur *mysterium fidei,* in quo intellectus et sensus se debent captivare in obsequium Christi.

Subtiliter quidam depinxerunt fidem instar speciosæ virginis, quæ coronam gestabat in capite, et labia ejus aurea in aure clausa erant ; pedibusque illius substrati jacebant quinque milites necati et emortui, manu autem gerebat velut catenam auream, qua principem quemdam circumligatum et captivum circumducebat. Omnia hæc indicabant ea quæ in hoc geruntur mysterio.

Primo quidem fides virgo pingitur, ut

ejus indicetur et puritas et integritas: debet enim pura esse, nullius erroris macula infecta; debet esse et integra, quia omnes debent articulos ab Ecclesia et Christo propositos credere, ut ne unus quidem desit, vel minima in ullo vacillatio adsit.

Secundo, coronam gerit in capite, tum ut ejus denotetur excellentia, qua fidem humanam omnino supereminet; tum ut indicetur esse regina Deo appropinquans, et nos ad illum trahens, nos illo primo vinculo uniens, ut cœli coronæ faciat consortes.

Tertio, inauris ejus obserans labia significat fidem ex auditu procedere, linguam vero ejus mysteria non posse perfecte explicare, sed potius sacro quodam silentio debere adorare.

Quarto, in manu funis aureus, quo regem captivum ducit, significat intellectum qui in homine dominatur, et inter potentias ejus excellit, captivum esse sub fide in obsequium Christi, ut credat quæ sunt fidei sine multa ratiocinatione, subjiciantque se, licet ratio naturalis contradicat.

Quinto, pedibus ejus milites substrati, velut suffocati, sunt sensus humani, qui in fide mysteriis inermes sunt, et viribus privati; maxime in hoc mysterio eucharistico, quia ibi oculus non videt, tactus non attingit, nec gustus aut odoratus percipit, quod velatum continetur.

Interim, ut intelligas quomodo hæretici duro et rebelli corde huic mysterio contradicant, tot committo testimoniis; audi breviter irrefragabilia testimonia quæ proponit eis Ecclesia, *columna et firmamentum veritatis*, quibus manifeste arguit eos esse rebelles lumini.

ARGUMENTA ECCLESIÆ CATHOLICÆ VERITATEM HANC STABILIENTIA.

Primo, proponit Ecclesia promissionem Christi de hoc sacramento, quæ habetur apud sanctum Joannem, VI: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita... nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem*, etc. *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus.* Quid omnibus his clarius? Quibus verbis potuisset mentem suam plenius aperire? Nec sine mysterio addit his, *vere cibus, vere potus*, ut jam eos condemnet, qui negant vere in cibum, vere in potum dari nobis carnem illam et sanguinem; sed solum figurative dari, aut symbolice et significative, non realiter, non in veritate. Quid habent hic respondere, nisi: « Quomodo potest hic carnem suam dare ad manducandum? » Sed hæc est vox infidelis eorum qui primi huic sacramento increduli fuere, dum tunc a Christo promitteretur; quam licet non eodem sensu, eadem tamen incredulitate, nostri imitantur hæretici. Et adverte divum Joannem non amplius agere de hoc sacramento toto suo Evangelio; supponit quippe ejus esse debere satis notam veritatem; ex illis Christi disertis verbis, quæ ipse specialiter Evangelii sui capite sexto proposuerat; unde nec ejus repetit institutionem cum agit de cœna, quod advertit divus Augustinus, libro III *de Consensu Evangelistarum*, cap. I.

Secundo, proponit eis Ecclesia claram hujus promissionis exhibitionem et sacramenti institutionem, in qua disertis verbis exprimit Salvator: *Hoc est corpus meum.* Et signata est hæc institutio Christi per quatuor ejus irrefragabiles secretarios et notarios, Matthæum, Lucam, Marcum, et apostolum Paulum, qui omnes, licet scripserint diversis locis et temporibus, eumdem tamen sensum expresserunt; et nemo eorum dixit: «Hoc significat corpus meum,» vel, « hoc est figura corporis mei.» Ergo credendum est voci veritatis, et authentico evangelistarum et Apostoli instrumento, juxta proprietatem verborum. « Qui auctor est muneris, testis est veritatis, » inquit Eusebius Emissenus. Et bene ponderandum est quod Christus ultimum suum testamentum condiderit, et legatum amoris in illo testamento, sponsæ suæ ac filiis consignarit. Cum igitur in testamentis proprietas sit sectanda verborum, cur non interpretabimur proprie omnino ab illo dici: *Hoc est corpus meum?* Et nullo modo significari, « Hoc est figura corporis mei? Si quis testamento alteri legasset domum aut pallium, an is deberet esse contentus figura repræsentante illam domum aut pallium? utique, si solum intelligitur, hoc est corpus meum, id est, hoc significat aut figura est corporis, mei jam de agno quem comederat, potuisset dicere: Hoc est corpus meum, quia agnus paschalis apertissima fuit figura Christi immolandi in cruce.

Cum itaque figuræ ad antiquum spectarent Testamentum, et panes quoque propositionis ac manna figura forent nostri sacramenti; nobis in lege evangelica debetur veritas, nobis datum est legatum pretiosum amoris, non panis figurans, sed deificum corpus olim per manna et propositionis panem figuratum. Si hæretici essent boni filii, crederent Patri suo Testamentum condenti; crederent matri suæ

Ecclesiæ, hæc de amore parentis, et testamento ejus Filii attestanti. Crederent mysteriorum ejus secretariis ab eo electis, a Spiritu sancto designatis, veritatem apertis verbis attestantibus, nec tropos quærerent, figuras ac metaphoras, doni hujus pretium et valorem elevantes, imo evacuantes.

Quarto, proponit iterum apostoli Pauli auctoritatem dicentis : *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis, quem frangimus , nonne communicatio corporis Christi est?* Et iterum : *Qui manducat et bibit indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini; judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini*, quibus omnibus verbis satis asserit Apostolus veritatem corporis et sanguinis; alioquin si est solum figura, indigne sumens non vere communicaret corpori et sanguini, nec vere reus esset sanguinis et corporis Domini, neque opus esset ut dijudicaret ibi esse corpus Domini. Reus ergo corporis Domini dicitur, quia indigna sumptione, quantum in se est, injuriam facit præsentiæ corporis Christi.

Quinto, proponit eis plurimas conciliorum generalium definitiones, in quibus tota Ecclesia repræsentatur. Ubi in pondere sanctuarii res fidei ponderantur, ad quæ convocantur et concurrunt ex omnibus nationibus eximii pietate viri scientiaque præstantissimi, ab oriente, occidente, meridie, septentrione, quorum auctoritati obniti stultissimum est et impium maxime ob Spiritus sancti auctoritatem conciliis generalibus infallibiliter assistentem. An forte per mille quingentos annos Spiritus sanctus Ecclesiam in errore deseruit? An sponsa Christi a sponso tanto tempore deserta est, et permissa frustulum panis pro Deo, sive Dei incarnati corpora adorare, et idololatriæ (ut inclamant) vacare? Itane vera fide ac religione concidente, contra Ecclesiam Christi portæ inferi prævaluerunt tali erroneo dogmate invalescente? Blasphemiæ vox ista est, et dementiæ adscribenda. Si erravit, ô Christe, Ecclesia sponsa tua, tu eam decepisti; credidit enim quod dixisti, quod disertis verbis docuisti. Te adoraverunt in hoc sacramento, regna, nationes, populi universi; quia te hic præsentem usque ad consummationem sæculi ex tuo promisso, ex tua assertione, crediderunt vere nobiscum Deum, vere Emmanuelem. Crediderunt voci magnæ de throno dicenti : *Ecce tabernaculum Dei* (hoc est corpus Christi, in quo deitas habet tabernaculum suum) *cum hominibus, habitabit cum eis, et ipsi populus ejus erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus.*

Sexto, proponit eis tot attestationes sanctorum Patrum, ab ipsis Apostolis per singula sæcula, constanter hanc veritatem docentium et voce et scriptis. Auctoritates eorum sigillatim a primo sæculo post Christum usque ad hæc tempora videre potes apud Bellarminum, et alios hac de re specialiter tractantes. Quorum recitationi prolixæ supersedeo, quia luce clarior est eorum doctrina, quam solæ noctuæ erroneæ, caliginem amantes, repudiant; neque vero aliqui ex illis sanctis Patribus solum asserunt hic veritatem corporis Christi, sed etiam falsam interpretationem hæreticorum nostrorum manifeste excludunt. Sic divus Damascenus dicit: « Non est figura corporis aut sanguinis, sed est ipsummet corpus. » Vide inter cæteras auctoritates, sanctorum Patrum homilias, quæ leguntur infra octavam Corporis Christi in Romano Breviario ex divo Hilario, Cyrillo, Ambrosio, Cypriano, Chrysostomo, Augustino; quæ ita evidenter hac de re loquuntur, ut mirum sit adhuc reperiri animas adeo instabiles et insensatas, quæ malint credere duobus aut tribus ministris Satanæ, spiritu contradictionis agitatis, quam tot testibus omni exceptione majoribus, in cœlo modo regnantibus.

Sed dicet hæreticus : Sancti Patres utuntur hic nomine *figuræ*, nam dicit Augustinus : « Non dubitavit Dominus dicere: Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui », ita ille *contra Adimantum*, capite 12. Respondeo : Cum utuntur Patres nomine *signi* aut *figuræ* in hoc sacramento, non excludunt veritatem, neque qunuam dicunt solam essse figuram, aut solum signum. Quia ergo hoc sacramentum ita continet Christum invisibiliter sub specie visibili, ut simul sit signum ejus, et repræsentet ipsum vel pro nobis crucifixum, vel, ut in cœlo existit, gloriosum; ideo sub hac ratione ei nomen *signi* aut *figuræ* potest competere. Itaque corpus Christi absque dubio ibi est, quia tamen ibidem est sub quodam sacramento, sacrum signum debet esse; signum, inquam, non vacuum, sed plenum eodem corpore, seipsum sub propria specie repræsentante. Sic nomen *figuræ* potest ei competere sine veritatis exclusione. Nam et filius Dei ab Apostolo vocatur, *figura substantiæ Patris*, non quia veritate ejusdem substantiæ careat, sed quia per eam Patrem repræsentet. Unde divus Anselmus ita de hac re loquitur : « Christi benedictione panis fit corpus ejus non significative tan-

tum, sed etiam substantive; nec enim ab hoc sacramento figuram omnino excludimus, nec eam solam admittimus : veritas est, quia corpus Christi est; figura est, quia immolatur quod incorruptibile habetur. »

Septimo, proponit eis innumera miracula, quibus tanquam sacris sigillis, hæc veritas est confirmata, ita ut merito hic quilibet nostrum dicere possit cum divo Augustino : « Multa sunt quæ in gremio Ecclesiæ catholicæ justissime me tenent. Tenet consensus populorum atque gentium. Tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata. » Pleraque ex his miraculis referunt Garetius (*de Eucharistia*), Averoultius in *Floribus*, *Speculum exemplorum*, v° *Eucharistia*.

Hic solum rememoro aliquot, quibus notum fiat ipsos dæmones coactos fuisse agnoscere præsentiam Christi in hoc sacramento, cujus vi corporibus obsessis sunt expulsi ; ita ut hac in parte agnoscamus hæreticos quosdam dæmonibus pejores esse, qui nulla miraculorum virtute ad confessionem veritatis adduci possunt.

Ac primo exemplum habemus in Vita sancti Bernardi, qui virtute hujus sacramenti publice in ecclesia Mediolani e matrona nobili Satanam ejecit. Rem sic refert Guillelmus abbas : « Adducta ad ecclesiam Sancti Ambrosii matrona, conversus ad populum numerosissimum , orare jubet attentius; et clericis ac monachis secum juxta altare consistentibus, mulierem ibidem jubet constitui ac teneri. Illa vero reluctans, et vi diabolica, non naturali virtute recalcitrans, non sine aliquorum injuria ipsum abbatem pede percussit. Quem diaboli ausum mansuete ipse contempsit, et in ejus expulsionem non indignatione iræ, sed humili supplicatione Deum invocat adjutorem, et ad immolationem hostiæ salutis accedit. Quoties tamen eamdem hostiam signat, toties ad mulierem conversus, eodem signo crucis edito, spiritum nequam fortis athleta impugnat. Nam et ille malignus quoties adversus eum crucis signum intenditur, percussum se indicans acrius sævit, et recalcitrans contra stimulum, quidnam tolleret prodit invitus Expleta autem Oratione Dominica, efficacius hostem aggreditur. Patenæ siquidem calicis Domini corpus imponens, et mulieris capiti superponens, sic loquebatur : « Adest, inique spiritus, judex tuus; adest summa potestas, jam resiste si potes; adest ille qui pro salute nostra passurus : Nunc, inquit, princeps hujus mundi ejicitur foras. Hoc illud corpus, quod de corpore virginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulo jacuit, quod de morte surrexit, quod videntibus discipulis ascendit in cœlum. In hujus ergo majestatis terribilis potestate, tibi, spiritus maligne, præcipio ut ab hac ancilla ejus egrediens , contingere eam deinceps non præsumas.

Cumque eam invitus deserens, et ultra manere non valens, atrocius afflictaret, tam magnam iram quam modicum tempus habens; rediens Pater ad altare fractionem hostiæ salutis rite complevit, diffundendamque in populo pacem ministro dedit ; et confestim pax et salus integra mulieri est reddita. Satanque, quantæ sint efficaciæ vivifica mysteria, non tam confessione quam fuga coactus est ostendere.

Simile exemplum anno 1565 contigit Lauduni, ubi ab urbis episcopo a dæmone est liberata quædam, cui nomen Nicolaa, per exhibitionem sacræ Eucharistiæ cum adjuratione sacra, simili hujus a Bernardo pronuntiata. Et cum præsentiam Christi non posset ferre dæmon, admirandis plane modis obsessæ corpus torquebat ; atque interrogatus cur ita timeret, et sese agitaret ad præsentiam hujus panis, publice respondit se pane illo torqueri propter vocem *Hoc est*. Alludebat autem ad formam consecrationis hujus sacramenti, quæ efficit ut ex pane verum corpus efficiatur Christi Domini et judicis tam hominum quam dæmonum.

Sæpius ergo hac confessione repetita, tandem cum fragore egrediens, fœtidissimisque vestigiis relictis, liberam reliquit hanc obsessam. Adfuerunt hominum decem millia ; notarii publici acta scriptis consignarunt, quia et hoc præsertim agebatur contra calvinistas, ut divino testimonio probaretur veritas corporis Christi in hoc sacramento. Unde et multi in fide confirmati sunt, et aliqui hæresim abjurarunt huic spectaculo præsentes. Latius refert historiam hanc Florimundus Remundus, qui et ipse præsens fuit, hocque miraculo ne in hæresim laberetur, præservatum se fuisse fatetur.

Tertium ejusdem argumenti exemplum subjicio e Thoma Cantiprato. Anno 1231, hæreticus quidam conabatur omni arte fratrem quemdam ordinis prædicatorum in hæresim allicere. Cum frustra id sæpius tentasset, tandem ait : « Cum pertinax mihi credere nolis, si fidem mihi adhibere volueris, ostendam tibi Christum ac Matrem ejus cum sanctis. Præstigias suspicatus frater ille, ait se crediturum si osten-

dat. Gaudens hæreticus, diem statuit. Die condicto, defert secum religiosus Eucharistiam pixidi inclusam. Venere ambo in specum montis altissimi, exinde in amplum palatium luce mira circumfulgens, ubi aspiciebatur rex solio insidens, sidereo lumine micans, reginaque illi assistens, et multi inclyti viri in gyrum. Hæreticus ingressus genua flectit et adorat, religiosus ex parte attonitus nullum tamen adorationis signum exhibuit. Quidni, inquit hæreticus, Christum, Matremque et superos veneraris? Accede, et fidei nostræ arcana intellige. Accedit religiosus, et pixidem aperiens, ad reginam dicit: « Si mater Dei es, ecce filius tuus, ipsum agnosce et adora, et te ego agnoscam et venerabor. » Statimque totum illud spectaculum evanuit cum fragore; illi autem tenebris circumfusi, vix e spelunca ad montis fastigium evasere. Quibus spectris agnitis, hæreticus ad fidem catholicam est conversus. Nempe cum plurima in testimonium veritatis edita fuerint miracula, nunquam potuere hæretici ullum in suæ fidei testimonium producere miraculum, nec id permittet Deus, ne falsitatem approbare videatur. Attendant hæc, et, seposito velamine quod super oculos cordis gestant, ad veritatis lucem respirent, nec sint ipsis dæmonibus veritatem hanc agnoscentibus excæcatiores.

Adde hic, quod et ipsa animalia irrationalia quandoque veritatem hic latentem miro quodam modo agnovisse, ex certis legamus testimoniis; quæ et ipsos rebelles hæreticorum animos merito debeant confundere. Notum est quod Tolosæ accidit miraculum editum a beato Antonio de Padua, quo hæresiarcha Bovillus ad sanam mentem est reductus. Nam cum disputasset hic publice cum sancto viro, contendens in Eucharistia non esse verum Christi corpus, et jam convictus esset; palam cunctis audientibus dixit se tum demum crediturum in Eucharistia haberi verum Christi corpus, si hujusmodi miraculum contingat. « Triduana, inquit, ego inedia jumentum famelicum reddam, post triduum producam illud in populi conspectum, paratasque escas proponam. Tu stabis ex adverso cum tuo illo, ut dicis, corpore Domini; si jumentum posthabito pabulo suo properaverit ad adorandum Deum tuum, Ecclesiæ tuæ fidem complectar. »

Accepit conditionem vir sanctus, dies tanto certamini dicta, qua adveniente omnes undique in plateam conveniunt. Adducitur ab hæretico famelicus mulus. Sanctus interim Missam celebrat in proximo sacello, qua peracta egreditur ad populum, maxima reverentia gestans Eucharistiam. Proponitur ante mulum congrua pabuli copia ex una parte, ex altera autem profertur Eucharistia. Tum sanctus, ad animal conversus, cunctis audientibus et exitum rei præstolantibus: « In virtute, inquit, et nomine Creatoris tui, quem in manibus licet indignus teneo, tibi præcipio ut confestim huc humiliter accedas, et eam quam par est illi præstes reverentiam, ut hinc perspicue intelligat perversitas hæreticorum, omnem creaturam suo subdi Creatori, quem dignitas sacerdotalis in altari contrectat. » His dictis, dimittitur suæ libertati bellua, fræna illi laxantur, ac protinus neglecto pabulo ante oculos posito, usque ad poplites dimisso capite, et coram divinissimo Christi corpore genua curvans mirabiliter concidit. Ibi catholicorum lætitia incredibilis, hæreticorum confusio maxima. Hæresiarcha catholicæ se Ecclesiæ reddidit, hæresim pessimam detestatus.

Refert quoque beatus Bonaventura fuisse oviculam sancto Francisco, quæ soleret ingredi ecclesiam; cumque in sacratissima Missa de more attollebatur Eucharistia a præsentibus adoranda, caput inclinans genua flectebat, aliaque signa exhibendi cultus præstabat, ut cuncti id conspicati obstupescerent, et ad omnem reverentiam maxime inflammarentur.

Denique scribit Thomas Cantiprato accidisse, ut quidam fures argenteum vasculum in quo condita erat Eucharistia, furto surriperent; et fugientes sacratissimum corpus sub alveare quoudam projicerent. Post aliquot dies, dominus alvearis videt apes certis horis, dimissis operibus ad cibos convehendos, totas esse in quodam mellifluo concentu edendo. Cumque forte de media nocte surrexisset, conspicatur supra alveare illustrissimam lucem, suavissimeque præter omnem modum modulantes apes. Rei novitate insinuata et prorsus admiranda perculsus, Dei monitu intimo agitatus, rem defert ad episcopum. Is plurimis secum assumptis eo se conferens, aperto alveari videt vasculum elegantissime effectum candidissima cera, prope alvearis fastigium. In ea reposita erat Eucharistia, circa illud choros apum circumsonantes, et excubias agentes. Acceptum igitur episcopus sacramentum, maximo cum honore in templum reportavit, quo multi accedentes ab innumeris sunt morbis liberati.

LECTIO IV.

DE MIRABILIBUS CONTENTIS IN HOC SACRAMENTO.

PROPOSITIO UNICA.

Memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus, escam dedit timentibus se (Psalm. CX).

In hoc eucharistico mysteriorum mysterio, in quo Dei potentia sapientiæ admirabili conjuncta elucet, nec satis ab intellectu humano concipi aut laudari potest, merito utimur verbis Prophetæ : *Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus?* Eluxit mire divina potentia sæculi initio dum summis ima conjungens, confœderavit spiritum vitæ, cum limo terræ, in hominis formatione. Eluxit et illa in progressu sæculi, per tot prodigia in terra, aquis, aere, per virgam Moysis patrata.

At magis admirabilis est in ætate novissima mundi, dum prodigium a sæculis inauditum exhibetur, virginitas juncta cum maternitate, maternitas fœdus habens cum virginitate, in illa qui parit sine corruptione ; quæ gravida est sine gravamine, et puerpera sine dolore. Sed maxime dum *Verbum, anima, caro*, trinitas mirabilis, conjunguntur, et fiunt unum non confusione substantiæ, sed unitate personæ. Hanc trinitatem in substantia, unitatem in persona, exhibuit nobis trinitas in persona, unitas in substantia. Iterum vero innovantur signa, augentur mirabilia, crescunt Dei miracula, dum Verbum caro factum, in hoc se sistit sacramento, mentium edulium. Pauca vero hic ex innumeris mirabilibus attingemus.

MIRABILE PRIMUM.

Primum mirabile quod hic credit fides, est totam substantiam panis et vini per consecrationem converti in substantiam corporis et sanguinis Christi, ita ut propterea hæc conversio vocetur *transsubstantiatio*, et ab aliquibus sanctis Patribus, *transelementatio*. Non est ergo hæc conversio similis conversionibus naturalibus, quia in his fit solum ut diversæ formæ sibi in eodem subjecto succedant ; ut autem tota substantia convertatur in totam substantiam, non potest fieri nisi virtute ipsius Dei ; ad hoc nullius agentis naturalis virtus potest attingere. Quapropter hæc conversio est omnino supernaturalis, et ideo ineffabilis et incomprehensibilis, licet ex aliis mutationibus a Deo factis, declarent sancti Patres eam possibilem esse. « Quantis utimur exemplis, inquit divus Ambrosius, ut probemus non hoc esse quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit : majoremque esse vim benedictionis quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur ? Virgam tenebat Moyses, projecit eam, et facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, et in virgæ naturam revertitur. Currebant Ægypti flumina, puro aquarum meatu, subito de fontium venis sanguis cœpit erumpere. Rursus ad prophetæ preces cruor cessavit, aquarum natura remeavit. Circumclusus erat undique populus Hebræorum, hinc Ægyptiis vallatus, inde mari clausus : virgam levavit Moyses, separavit aquas in murorum speciem, et inter undas via pedestris apparuit. Jordanis retrorsum conversus, contra naturam in sui fontis convertitur exordium. Nonne hic claret naturam vel maritimorum fluctuum, vel fluvialis fluxus esse mutatam ? Sitiebat populus, tetigit Moyses petram. Numquid non præter naturam operata est gratia, ut aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Marath fluvius amarissimus erat, nec bibere poterat populus. Misit Moyses lignum in aquam, et amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam infusa subito gratia temperavit. Sciamus ergo majoris esse virtutis gratiam quam naturam. Et si tantum valuit sermo Eliæ ut ignem de cœlo deponeret, non valebit Christi sermo ut species elementorum mutet? Si de cunctis mundi operibus *ipse dixit, et facta sunt*, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare quod non erant ? An minus est novas rebus dare, quam mutare naturas ? Præter naturæ ordinem virgo generavit, et hoc quod conficimus corpus, ex virgine est. Quid quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Jesus natus ex virgine ? » Sic ergo Ambrosius, sic et alii Patres, ex cæteris mirabilibus Dei, admirabilem hanc conversionem confirmant ; quia multa miracula antiquitus præcesserunt, ut ad miraculorum miraculum viam sternerent, ejusque fidem adstruerent ; fidem scilicet incarnationis, ex qua innumera debebant oriri miracula et mysteria, quorum omnium compendium continet hoc sacramentum.

MIRABILE SECUNDUM.

Secundum mirabile, quod hic asserit fides, et ex priori sequitur, est accidentia

quæ ibi remanent esse sine subjecto, verbi gratia, albedo, rotunditas, sapor. Absit enim ut dicamus inesse pani, quandoquidem tota panis substantia, etiam materia, in Christi corpus sit conversa. Et ita licet visus, gustus, odoratus, tactus, indicent ibi esse panem, decipiuntur, nisi a fide corrigantur.

Olim Isaac, dum Jacob ad eum accessit, in omnibus sensibus deceptus fuit; in visu, quia caligabant oculi; in odoratu et gustu, quia putavit comedere se de venatione; in tactu, ob pelles hœdi, quibus Jacob erat circumvelatus; sola vox ei non imposuit, nec decepit: *Vox quidem, vox Jacob est.* Ita in hoc mysterio sensus omnes decipiuntur, solus auditus eos corrigit, credens verbo Christi, et redigens in obsequium fidei.

Neque etiam accidentia illa dici possunt inhærere corpori Christi; neque enim illud (ut ibi apparet) album est, aut rotundum, aut instar panis sapidum, cum sit gloriosum. Vestitur tamen et circumvelatur hisce accidentibus, licet ei non insint; voluitque Deus illa permanere ad significationem mysterii, et exercitium meritumque nostræ fidei. Vis ergo scire quid sint hæc accidentia? Quid ibi species sacramentales agant?

Primo quidem recte dixerim, velum esse species illas, et quidem sacrarium, intra quod latent Sancta sanctorum, humanitas, scilicet, divinitati conjuncta.

Secundo, dico esse nebulam operientem gloriam Domini, sive *nubem illam levem,* intra quam latens *commoratur in Ægypto nostra,* quamdiu per fidem ambulamus, donec ad vultus speciem pertingamus.

Tertio, umbra sunt contegens fulgurientes solis nostri radios, quos alias in propria specie infirmi oculi nostri sustinere aut intueri non possent. Interim temperatos lucis suæ radios, per hanc umbram jacit in corda nostra, dum devotionis ac gratiæ lumen, per hoc sacramentum in nobis accendit, *donec adspiret dies, et inclinentur umbræ.* Tunc enim pascet nos in meridie felicitatis æternæ, *et in lumine videbimus lumen,* in lumine æternitatis lumen divinitatis.

Quarto, accidentia sive species illæ sacramentales conficiunt parietem, retro quem sponsus noster latet; ita ut hic vere dicere possimus cum Sponsa: *En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.* Nam recte sancti Patres per *parietem nostrum* intelligunt carnem quam ex nobis assumpsit: approximavit enim parieti, dum adhæsit carni; et sicut paries occultat eum qui post parietem est, sic caro occultabat divinitatem. Tamen paries ille habebat fenestras et cancellos, quibus aliquo modo poterat a nobis videri; actus, scilicet, multos divinitatis, et opera miraculosa, quæ manifestabant eum, qui post parietem latebat, esse Deum verum, ut notat divus Gregorius: « Opera, inquit, divina fecit, et humana pertulit, sicque quasi per fenestras et cancellos ad homines prospexit, ut Deus appareret ex miraculis; et lateret ex passionibus, et homo cerneretur ex passionibus, sed tamen esse ultra hominem, ex miraculis agnosceretur. » Sicut vero Verbum divinum stetit occultum post parietem carnis assumptæ, sic humanitas simul cum divinitate latet post parietem sacramentalium specierum, accidentibus panis occultata.

Dicat ergo Ecclesia, dicat anima fidelis: *En ipse stat post parietem nostrum.* Quis ipse? Ipse Filius Dei, ipse Deus et homo, ipse dilectus, Sponsus ipse animarum, pastor et salvator, interstitio accidentium nobis occultatur, et sacramento nostro obtegitur; stat tamen, se ipso cibo vitæ paratus nos pascere, præcinctus et paratus ut auxilium nobis adversus hostes ferat, adversus eos qui tribulant nos. Ibi nos respicit per fenestras, prospicit per cancellos, per modos subtiles et inenarrabiles. Videt is nos clare, licet se videndum non præbeat, nisi per fidei nostræ cancellos et obscure. Ac respiciens nos jacit sacri amoris affectus in cor nostrum, et invitat nos, invitat omnem animam fidelem: *Surge, propera, amica mea, columba mea, in foraminibus petræ, in caverna maceriæ. Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis.* Invitat ad vulnerum suorum sacram considerationem, in hoc memoriali passionis, et ad exprimendam vocem contritionis et amoris.

MIRABILE TERTIUM.

Tertium mirabile quod hic credit fides, est corpus Christi sub his speciebus esse æque magnum ac in cruce, sive in cœlo. Quod mirum plane est, sub adeo exigua panis formula, corpus quinque aut sex pedum contineri. Sed id fit supernaturali virtute et modo, per quem licet quantitas corporis Christi, sit eadem ac in cruce, non habet extensionem ad locum, et ita partes ejus non impediunt se in eodem loco. Non est tamen hic confusio partium corporis Christi; quia habent distinctionem et ordinem corpori humano congruentem. Et quamvis actu extense non

sint, aut locum non occupent, amentita inter se dispositæ sunt, ut nisi supernaturaliter impedirentur, etiam actualem in loco extensionem habituræ forent. Itaque distinguunt theologi extensionem actualem et aptitudinalem, sive intrinsecam : hæc posterior est essentialis quantitati corporis, per quam fit ut aptum sit occupare spatium extensum : illa autem prior actualis non est de essentia quantitatis.

Et ita quia corpus Christi in sacramento habet suam quantitatem, habet et illam aptitudinalem sive intrinsecam extensionem, per quam fit ut sit ordo partium in toto, non habet autem (ob mysterium) actualem extensionem, et ideo non est ordo partium in loco, sive non occupat actu tantum spatium, quantum naturaliter requirit, aut quantum in cruce aut cœna de facto habuit. Quia est ibi modo omnino supernaturali, et non sicut locatum in loco, nec sub dimensionibus propriis, sed sub dimensionibus quæ prius fuerunt panis et vini.

Annon hoc est *Verbum abbreviatum quod fecit Dominus super terram?* Divinitatem suam immensam quodammodo abbreviasse censetur Deus, sub carnis tegumento collocans. Nunc autem divinitatem et humanitatem sub panis specie abbrevians, orbe claudit modico, totius orbis Dominum. Annon et hoc mysterium insinuasse existimandus est Isaias dicens : *Dabit vobis Dominus panem arctum et aquam brevem, et non faciet ultra a te avolare doctorem tuum.* Quis est panis ille arctus, nisi hoc sacramentum, in quo corpus integri hominis et Dei sub panis frustulo continetur, et quodammodo arctatur ? Quæ aqua brevior, sive quis potus magis abbreviatus, quam is in quo sub vini guttula, totus Christi deificus sanguis abbreviatur et comprehenditur ? Deinque numquid ob hoc sacramentum maxime verum est : *Non faciet ultra avolare doctorem tuum ?* In illo enim Doctor ac Magister æternæ salutis continetur in sæculum sæculi. Et licet avolarit in cœlum secundum formam visibilem, manet tamen ibi nobiscum invisibiliter, erudiens nos, et pascens pane vitæ, potans aqua viva, aqua saliente in vitam æternam. Sitiens est ibi ipse nostram salutem, nostrum amorem, potens a nobis bibere de illo vino condito, et musto malo granatorum quod ei propinat sponsa, hoc est de suavibus desideriis, piisque affectibus, quos animæ afferunt ad hoc sacrum epulum. Dicere ergo mihi hic licet, quod olim Dominus Samaritanæ *O mulier*, o anima fidelis, *si scires donum Dei* sub his sacramentalibus contentum et absconditum ; si scires quis sit ille qui hic latens dicit tibi : *Da mihi bibere.* Tantum abest ut repudiares hoc donum, hunc panem arctum, hanc aquam brevem, sed humili et ferventi animo accederes, *et peteres ab eo aquam vivam ;* nam hic est fons in quo bibitur illa gratia.

Si quispiam optat juvari, ad rudem aliquam intelligentiam modi hujus admirabilis et supernaturalis, quo corpus adeo magnum in tam exiguo spatio constituit, audiat ex divo Thoma similitudinem quamdam naturalem : « Tam longa est, inquit, longitudo turris ac ipsa turris, et tam lata latitudo turris ac ipsa turris ; attamen species et figura turris tota comprehenditur et recipitur in oculo ; quia si non esset illa species longitudinis in oculo nostro, non posset homo per aspectum de illa longitudine judicare. Idem dic de sole, luna, stellis, quorum omnium magnitudo in oculo parvo capitur. Si ergo hoc est mirabile et certum, non est incredibile corpus Christi posse contineri sub hostia adeo parva, licet perfecte id intelligere nequeamus. » Hæc divus Thomas.

MIRABILE QUARTUM.

Quartum mirabile est, corpus Christi ita esse totum sub hostia consecrata, ut sit etiam totum sub qualibet parte. Ratio est, quia est ibi per modum substantiæ, unde sicut sub qualibet parte panis est substantia panis, et sub qualibet gutta vini est substantia vini ; ita sub qualibet parte speciei sacramentalis est corpus Christi, quod pani successit ; et sub qualibet gutta sive specie vini, est sanguis Christi. Declarari etiam id solet exemplo animæ, quæ tota est in toto corpore, et tota in singulis ejus partibus ; et ita tota in solo digito, sicut in toto corpore. Declarari id etiam potest exemplo speculi, in quo resultat imago nostra tota, et si in plures partes illud diviseris, in singulis partibus resultat imago nostra tota. Non incongruum etiam est exemplum verbi prolati, quod integrum procedit ab ore proferentis ; et licet sparsum in aerem videatur dividi, dum multi audiunt, tamen singuli non divisum, sed integrum audiunt. Licet vero in his similibus multa quis reperire possit dissimilia, tamen rudem aliquam intelligentiam hujusce rei (quam admiramur, nec satis intelligimus) his qui pervicaces non fuerint, præbere possunt ; interim nonnisi fide assequi hæc possumus, per quam credimus sub qualibet minima sensibili particula nos tantum accipere, quantum quis acciperet maximam sumens hostiam.

Figura quædam hujus rei præcessit in manna, de qua cum colligeret alius plus, alius minus, non tamen qui plus collegerat, plus inveniebat; nec qui minus paraverat, reperiebat minus. Quod ad hoc mysterium sic refert Rupertus: « Hoc, inquit, pro virtute cibi et spiritualis potus, id est corporis et sanguinis Christi sciendum, et firmiter tenendum est : « Quod non pro quantitate portionis, quam quisque ore percipit secundum visibilem speciem panis et vini; alius plus, alius minus consequitur de gratia vivificantis Spiritus. Sicut enim Adam, cujus nos iniquitatem portamus, non pro quantitate morsus sui (sive pomi quod momordit) sententiam et damnationem justam accepit; tantumque illi valuit unum pomum momordisse, quantum si quidquid pomorum in arbore illa fuit, devorasset : sic e contrario unusquisque nostrum, non pro quantitate portiunculæ vivifici panis, quæ illi frangitur, quam ore sumit aut dentibus terit, gratiam et vitam accipit.

Ad hujus rei confirmationem facit divina illa ultio, quæ anno 1384 contigit Oswaldo Mulsero, in comitatu Tyrolis. Hic nobili ortus prosapia tempore paschali voluit majori hostia uti, quam cæteri laici. Sacerdos tanquam domino temporali loci illius, non ausus fuit id denegare. Verum dum ei in os inserit sacram hostiam, ecce miraculose ante altare terra se aperit quasi ipsum absorptura, et in illam usque ad genua cecidit. Ille vero manibus latus altaris apprehendit, sed altare, instar ceræ mollescens, manibus cessit. Oswaldus præsentem Dei vindictam præsentiens mox pœnitentia ducitur, ac veniam a Deo precatur. Cumque hostiam deglutire non posset, Deo id non permittente, sacerdos eam in sacrarium reponit; quæ etiamnum est hic sanguineo colore divinitus tincta, et ex linguæ saliva nonnihil contracta, conspicitur. Ubi etiam jam inde ad nostra usque tempora plurima fiunt miracula. Hanc rem his verbis testatur auctor *Sacrarum Collationum :* « Ego Tilmanus Bredembachius ex Urbe in Germaniam reversurus, ad locum istum diverti, altare ipsum et in eo manus Oswaldi vestigia vidi et contrectavi, ac juxta illud terræ hiatum, quo absorberi cœperat, modo ferreis cancellis obtectum : denique ipsam hostiam et castrum, in quo vixit, conspexi. » Porro Oswaldus iste, sic divinitus correptus, in molestam incidit ægritudinem, pœnitentiamque agens et confessus, aliquanto supervixit tempore, demum mortuus in Domino. Extat hujus miraculi tabula ænea in pago Seveld, in comitatu Tyrolis.

MIRABILE QUINTUM.

Quintum mirabile sequitur præcedens, fractionem, scilicet, aut divisionem hostiæ nullo modo attingere corpus Christi, sed solas species, sive quantitatem, sub qua antea erat panis. Unde si quandoque dicatur a sanctis Patribus corpus Christi frangi vel atteri dentibus (sic Berengarii confessio loquitur), id solum verum est denominatione extrinseca; quia species sacramentales franguntur vel atteruntur, sub quibus præsens est realiter; ipsum autem proprie non frangitur, quia nulla in ipso fit partium discontinuatio. Sic in Missæ sacrificio ob rationes mysticas in tres partes dividitur hostia. Primo, ad designandam triplicem illam divisionem corporis Christi in cruce, in manibus scilicet, pedibus et latere. Secundo, ob tres status Christi, qui aliquando fuit mortalis, aliquando mortuus, aliquando immortalis. Tertio, propter tres naturas sive substantias in una persona, divinitatem, animam, corpus; vel etiam ob fidem trinitatis in una essentia. Quarto, ob tres status animarum participantium de fructu hujus sacramenti; quia viventes gratiam, qui in purgatorio sunt refrigerium, qui in cœlo lætitiam specialem participant de Missæ sacrificio. Est ergo hæc fractio sacra et mystica, a sacerdote magna reverentia facienda.

Sed et licet ab impiis quælibet indigna confractio, conculcatio, aut injuriosa tractatio circa hoc sacramentum fieret, non tamen attingit corpus Christi, sed solas species; illud enim incorruptibile est, et impassibile, nulliusque læsionis susceptivum. Quocirca non plus illud læditur, quam radii solares læderentur, ab insano homine qui pedibus eos tentaret proterere, aut gladio in partes conscindere, aut luto commaculare : quia tamen Deus ultor est injuriæ sacramento suo factæ, aliquando prodigiosus sanguis ex hostiis consecratis parricidali impiorum manu impetitis effluxit, ad detestationem sceleris et probationem veritatis.

E plurimis exemplis unum ætatis nostræ subnecto. Judæus quidam, Leo nomine, Pragæ in Bohemia ad fidem conversus, familiaris erat cuidam franciscano, qui infirmorum curam gerebat, salutare viaticum eis administrans. Hic diligenter observans ubi hostiæ consecratæ reponerentur, adhuc judaïzans tres hostias clam surripuit, chartæ involvit, Presburgum in Hungariam profectus, ad Judæum in hospitium divertit. Aliquot dies ibi moratus, sæpe cum hospite de Christo et sacra-

mento disputavit. Interrogavit hospes Leonem an aliquando hoc sacramentum percepisset. Respondit Leo se percepisse; et illuc tandem sermo devenit, ut tres consecratas hostias e sinu deprompserit Judæo spectandas. Is orat sibi donari duas, consentit Leo; et has quidem acceptas in arculam reponit Judæus, et accurate custodit, donec Leo proficisceretur. Illo absente, convocat suæ sectæ Judæos, et illis exhibet hostias. Collato autem consilio, dicunt experiendum an in christianorum sacramentis sit dolus. Positis ergo in mensa hostiis, unus arepto cultro dicit: Si vere christianorum Deus sis, hic virtutem tuam exere. Sic cultrum in hostiam adegit, statimque copiosus sanguis effluxit. Territis miraculo Judæis, mox vindex Deus adfuit, et fulmine domum concussit: ita ut ignis exardescens, hospitem cum uxore, duabus filiabus multisque Judæis consumpserit. Tres tantum incolumes evaserunt, mensa et hostiæ in medio incendio intactæ manserunt. Gubernator urbis videns incendium, mittit famulos ut causam inquirant; venientes illi didicerunt Judæos aliquos in istis ædibus fuisse congregatos; quid vero egerint non constare, multis igne absumptis, tres evasisse. Quæruntur ergo illi, et inventi in vincula conjiciuntur. Tandem per torturam coacti rem gestam ordine narrant. Gubernator ut tantum scelus debitis pœnis expiaret, exquisitissimis tormentis excarnificari tertioque die adactis per corpora semiviva palis, in via regia collocari præcepit, anno 1591.

Sic Judæi Bruxellæ, anno 1579, sexdecim circiter hostias in die Parasceves transfixere, e quibus guttæ sanguinis apparuerunt, prout adhuc hodie cernere licet ibidem, quia tres adhuc servantur. Et hi quidem ignis supplicio puniti fuere, sed sacramentum ipsum plurimis miraculis claruit. Vide historiam latius apud Averoltium in *Floribus exemplorum*, aut in *Speculo exemplorum*, redacto per patrem Joannis Majoris.

MIRABILE SEXTUM.

Sextum mirabile est quod ab initio primitivæ Ecclesiæ usque in finem sæculi, fideles sumunt quotidie corpus Christi, ita ut innumera hominum millia illud sumpserint integrum, nec tamen in aliquo fuerit diminutum, aut imminuendum, nec enim augeri potest, licet totus panis in orbe existens a sacerdotibus consecraretur; nec imminui, licet omnes mundi homines illud sumerent, unicum scilicet semper integrum perseverat. Id adumbrare voluit Christus miraculo illorum panum quos benedixit, et tot hominum millia satiavit; et nihilominus Deo illos multiplicante, nihil imminutum fuit, sed superabundavit. Ita a mille sexcentis annis corpus unicum Christi sufficit toti quæ in Ecclesia est multitudini; multiplicatur sine multiplicatione, comeditur sine consumptione; a centum millibus personarum simul sumitur, et unicum est, et integrum manet, et in æternum manebit. Nam qui dixit viduæ in Sarepta per os Eliæ: *Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, usque ad diem in qua Dominus daturus est pluviam super faciem terræ;* idem potuit dicere et efficere, ut panis ille vivificus, qui ex pugillo frumenti conficitur, non deficiat usque in finem sæculi, semper oleum gratiæ et pinguedo spiritualis, ab hoc pane oleato, pane Christi in animas defluat.

MIRABILE SEPTIMUM.

Septimum mirabile præcedenti affine est, corpus Christi simul in diversis locis esse, iisque innumeris; quia est quibuscumque altaribus post consecrationem præsentia sacramentali, in cœlo præsentia naturali. Hoc inter cætera maxime intellectu est difficile, ideoque tanquam impossibile, ab hæreticis oppugnatur. Sed certum est non repugnare corpori, ut per omnipotentiam divinam sit in diversis locis, non solum modo sacramenti, sed etiam præsentia naturali in propria specie.

Declaratur id in ipso Christo, qui quando apparuit apostolo Paulo, *Actorum* IX, fuit simul in cœlo et in terra, sive aere terræ vicino; fuisse in cœlo admittunt hæretici; fuisse autem simul in terra vel aere ex Scriptura colligitur; tanta enim lux illius qui apparuit, Paulum circumfulsit, ut excæcarit, quod non est factum nisi a luce Dominici corporis propinqua. Unde et Paulus Christo tanquam homini præsenti loquitur: *Quis es, Domine?*

Aliud quoque exemplum habemus de Christo Domino, qui quondam apparuit Petro in via, dum egrederetur fugiens persecutionem. Cumque eum agnovisset Petrus, et interrogasset: *Domine, quo vadis?* respondit Christus: *Vado iterum Romam crucifigi.* Quibus verbis intellexit Petrus martyrium suum vicinum, ideoque animo confirmatus, in urbem regressus est, et paulo post ad similitudinem Christi in crucem est actus, sicque iterum Christus quodammodo in eo est cruci-

fixus. Testis est divus Ambrosius, et Romæ ejusce rei memoria publicis tabulis est consignata, in loco ubi Christus apparuit.

Si itaque potuit Christus in cœlo et in terra corpus suum præsens exhibere, poterit et idipsum sub speciebus sacramentalibus, ubi voluerit, præsentare. Quod si interroget hæreticus : « Quomodo fiet istud ? » cum ratio naturalis non satis id possit demonstrare ? sufficiat dicere id fieri « virtute Altissimi superveniente et operante. » Qua eadem virtute, cætera mirabilia facta sunt quæ non intelligimus, quomodo virgo generavit, quomodo corpus idem e cineribus resurgere possit. In his omnibus dicit fides : *Testimonia tua, Domine, credibilia facta sunt nimis ;* dicat et simplex fidelis : « Credo in Deum Patrem omnipotentem. » — « Major est Deus corde nostro, inquit Augustinus, omnia quæcumque voluit fecit, in cœlo, in terra, in abyssis. Qui te magna credere jussit, omnipotens est. Sit ergo pro lance rationis omnipotentia Creatoris.

MIRABILE OCTAVUM.

Octavum mirabile est, non solum corpus Christi contineri sub specie panis, aut sanguinem sub specie vini, sed et sub utraque specie contineri quidquid in Christo est.

Corpus cum omnibus membris, perfectissime distinctis et integris, quatuor dotibus gloriæ vestitis, cum eadem majestate et gloria quam in cœlo habet. Etenim hic immortale est, impassibile, sole clarius, cum agilitate et subtilitate, quam in statu gloriæ possidet.

Consideret hic igitur anima christiana sacratissimum ejus caput olim spinis compunctum, benignissimosque pedes et manus cum signis vulnerum et clavorum, quorum fulgor solis radiantem superat fulgorem ; sed hic absconditus est sub nube et umbra sacramenti. Consideret divinos ejus oculos cor nostrum rapientes ; imo et ipsum cor consideret amore ardens, cujus flamma exundat per latus illud lancea perforatum : hæc enim omnia sub velo specierum fides introspicit.

Secundo, continetur ibidem sanguis in venis pretiosis corporis Christi. Licet enim separatim sanguis consecretur a corpore, et corpus a sanguine, ad repræsentationem mortis et passionis, sive Christi in cruce immolati (in qua immolatione sanguis a corpore divisus fuit), tamen a parte rei invisibiliter juncta sunt Christi corpus et sanguis etiam in utraque specie consecrata ; quia *Christus resurgens ex mortuis jam non moritur*, jam sanguis ejus a corpore non separatur, nisi repræsentatione.

Tertio, sequitur ibidem animam contineri, quæ vitam tribuat et sanguini et corpori, nec enim per modum rei inanimatæ hic existit, sed vere panis vivus est corpus Christi, anima vivificante ipsum cum tanta gloria, quam in æternum possidebit. Nos quoque hic tanquam instrumentum vitæ sanctificat anima Christi. Quapropter possunt hic dicere angeli, dicere et nos possumus ratione fidei : *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis.* Licet enim oculus corporalis animæ Christi hic existentis gloriam non possit percipere, sicut nec gloriam corporis, oculus tamen mentis fide illuminatus, illam attingit. Qui etiam agnoscit omnia animæ Christi merita et satisfactiones ibidem contineri, quorum participes facit omnes cum debita dispositione accedentes.

Quarto, hic divinitas continetur, cum nulla ratione separata unquam fuerit a corpore vel sanguine, ne quidem in triduo mortis. In quo quidem triduo, si quis consecrasset utramque speciem, posuisset corpus emortuum sub specie panis, et sanguinem separatim sub specie vini, eo quod illa tunc separata erant, fuisset nihilominus divinitas juncta corpori, juncta quoque separato sanguini, quia a neutro unquam abfuit.

Hoc vero adverte, recte a theologis hic dici, quædam in sacramento esse *ex vi verborum*, quædam *per concomitantiam.* Vi verborum dicitur esse illud cujus præsentia ad veritatem verborum est necessaria, sive quod præcise per verba significatur. Per concomitantiam est quod in sacramento est, non tanquam simpliciter necessarium ad verborum veritatem, sed quia habet realem unionem cum eo quod simpliciter necessarium est : sic sub specie panis ex vi verborum est corpus Domini, non sanguis, et sub specie vini sanguis, non corpus ; utrobique tamen per concomitantiam (propter realem unionem) anima continetur ac divinitas, et quæ habent cum humanitate Christi ac ejus divinitate necessariam aliquam connexionem. Itaque de hoc pane vivifico verum est illud prophetæ : *Commixtum migma comedent, sicut in area ventilatum est :* hoc est frumenti varii miscellam sive sartaginem comedent, inquit divus Hieronymus. Per quam aliqui recte intelligunt hoc sacramentum, quia sacra Eucharistia commixtionem continet admirabilem, ex deitate,

nabat, concidunt Jerichuntini a facie clamoris popularis et jubili sacerdotalis, sicque victoriam de hostibus nemine obsistente reportant. Simili quodammodo dicere possumus, dum coram arca fœderis, coram sacrato secretoque tabernaculo, in quo manna divinitatis continetur, jubilum edunt sacerdotes, populusque vocem laudis in cœlum usque tollit, in die isto dicato arcæ fœderis Domini (hoc est corpus Christi divinitatis sacrario) terrentur hostes, Satanæ et inferni vires concidunt.

Et hæresis, quæ est civitas instar Jericho, per obstinationem clausa, tandem a facie hujusce cœlestis lætitiæ ac splendentis veritatis corruat est necesse. Attende iterum quid contigerit infelici Michol, filiæ Saulis. Rex David saltabat cum jubilo coram arca Testamenti, et deducebat eam cum tota domo Israel, cum clangore buccinæ, cum choris et organis. Michol prospiciebat per fenestram, et contuens regem saltantem coram Domino, despexit eum in corde suo; imo egressa postea in occursum ejus, improperat ei: *Quam gloriosus fuit hodie rex Israel discooperiens se ante ancillas servorum suorum, quasi scurra.* Quid respondet David: *Vivit Dominus quia ludam ante Dominum, qui elegit me potius quam patrem tuum, et quam omnem domum ejus; ludam, et vilior fiam, et ero humilis in oculis meis.* Ob istud vero improperium, Michol percussa est sterilitate, nec ei natæ sunt proles.

An vides figuram? Coram arca Testamenti in die hoc sacro toto animo jubilamus cum Davide, et quibus possumus exterioribus symbolis gestientem animum prodere contendimus, interim hæresis, intar Michol, superbiæ timore inflata, per cancellos prospicit, et despicit catholicum morem, humiliationem, adorationem; invidet Sacramento huic impensum honorem, et amarulentis verbis blasphemat et insultat nobis. Quid respondet verus catholicus? Ante Dominum qui elegit me, humiliabo me, adorabo, incurvabo, et ero humilis in oculis meis; licet rex princepsve fuerim, sciens me nullo satis honore, nullo quamlibet magnifico splendore, debitum Domino meo, regi summo, obsequium posse adæquare. Interim tu, o Michol, o hæresis improperans! Inflata superbiæ spiritu, tandem disrumperis præ tumore, et infœcunditate ac sterilitate percutiet te Dominus, ut tibi filii ultra non nascantur: et confusa ad tantum splendorem tabesces, et in antra præ confusione te recipies, ad latebras e quibus orta es, remergis, incognita et despecta.

Postremo dicamus hoc festum institutum esse, ut sit solemne memoriale et celebris recollectio Eucharistiæ omnium sacrificiorum quæ quotannis offeruntur, omnium communionem quæ a fidelibus fiunt; ut sit etiam simul memoriale festivum omnium miraculorum quæ a primordiis Ecclesiæ facta fuere, et posterioribus sæculis sicut in confirmationem veritatis admirabilis hujus Sacramenti.

Explico priorem partem ex Bulla ipsius Urbani. « Licet, inquit, Ecclesia frequenter sanctorum commemorationem faciat, tum in Missa, tum in Litaniis et orationibus, aliisque occasionibus; attamen mortem eorum particularibus festis celebrat, vocatque natalem eorum, quod æternitati eos mortis dies peperit. Nec his contenta, unum diem memorialem et festivum omnium sanctorum in generali assignat; ut negligentiæ in observatione particulari festorum commissæ suppleantur, et animi universali quodam gaudio acrius excitentur. Similiter licet Virgini Matri plurima festa dicata sint, et sabbatum in honorem ejus colatur, nihilominus præclare multis in locis festivo gaudio celebratur recollectio festivitatum Mariæ Virginis, ob dictam causam.

« Idem ergo dignum fuit observari, et communi Ecclesiæ lætitia induci, in obsequium vivifici hujus Sacramenti, in quo is continetur qui sanctorum est et gloria et corona. Licet enim mortis et amoris Jesu Christi, ac institutionis hujus pretiosi mysterii quotidie commemoratio et gratiarum actio fiat in Missæ quotidiano sacrificio, et fidelium sacra communione, decuit tamen ut solemnitate speciali instituta, animi fidelium excitarentur ad specialem pietatem, et gratiarum actionem pro his omnibus collectim; simulque ad supplendam negligentiam, quæ ob humanam fragilitatem et occupationem toto anni decursu frequenter occurrit. Suppletur autem renovato fervore in festo isto die, ejusque octava ad id destinata, et gratiis ac indulgentiis pontificis adornata. »

Explico posteriorem partem, in qua asseritur hoc festum esse memoriale omnium miraculorum pro veritate hujus mysterii divina potentia editorum. Etenim nullum est regnum, natio, provincia, in qua Deus aliquod miraculum non ediderit ad veritatem adeo admirabilis Sacramenti stabiliendam, ut tanto magis pateat cæcitas et obstinatio nostrorum hæreticorum, nostra quoque ingratitudo, si ea oblivione sepeliamus. Et licet pleraque in particulari ignota manserint, in singulis tamen provin-

ciis visere licet aliqua eorum vestigia; specialibus vel templis, vel capellis, vel sodalitiis, vel festis in eorum memoriam institutis. Sed e plurimis pauca de solemnioribus attingamus provinciis.

Miracula eucharistica.

In Germania, in civitate Coloniensis lustrans sacra loca, diligenter contemplatus sum ecclesiam intitulatam *Corpus Christi*, et miraculum depictum, quod ejus constructioni occasionem dedit. Quidam enim cum communicasset, non cum debita fide, coactus est corpus Dominicum in eum loeum effundere; et quidem in speciem infantuli statim versum est, nec potuit res latere. Concursu ergo populorum locum eum frequentante, plurima miracula secuta, de submersis resuscitatis, de ruptis hominibus, de infantibus et matribus in partu periclitantibus, de terra foveæ (in qua Sacramentum versum fuerat in formam infantis) febricitantibus apposita cum effectu sanitatis. Quæ omnia peregrinos multos advocarunt, ita ut successu temporis templum erectum fuerit, in cujus choro fovea hæc continetur. Contigit istud anno 1331.

In eadem civitate asservatur apud Patres Augustinianos inter sacras reliquias, pars Venerabilis Sacramenti in carnem conversa, quam de propinquo conspexi.

In Polonia quoque ædificavit Wladislaus rex templum titulo *Corpus Christi*, apud Posnaniam, simili occasione. Cum enim infelix et impia quædam mulier divinum corpus sub specie recepisset, ut Judæis ad ludibrium venderet, mutata sententia, illud in pratis suburbanis illius oppidi abjecit; sed postea miraculis quibusdam insignibus proditum fuit et repertum, eoque in loco templum erectum fuit anno 1402.

In eodem regno, apud Cracoviam, in pago suburbano, Casimirus, anno 1345, augustum templum erexit, etiam titulo *Corporis Christi*, hac occasione: Quidam scelerati furati erant ciborium, in quo exhiberi solet corpus Christi, putantes aureum; at postea reperientes æneum inauratum, ibidem in paludem dejecerunt; sed mox locus ignibus et faculis per aliquot dies et noctes illustratus fuit. Episcopus, non intelligens causam, post triduanum jejunium illuc accessit cum supplicatione solemni; repertamque Eucharistiam cum summa veneratione illuc unde sublata erat retulit. Sequenti autem anno a Casimiro templum ibidem est erectum.

In Hispania, in oppido Dorcora, miraculosi Sacramenti extant vestigia, in corporalibus ibi asservatis sanguine sacro tinctis. Cum enim Mauri Mahumetani in regnum Valentiæ irruerent maximis copiis, duces catholici, rem ad extremam redactam exiguumque suorum numerum considerantes (mille enim forsan numero christiani erant), ad Deum confugiunt, et Eucharistiæ sumendæ consilium ceperunt. Sacerdos igitur celebrans sex hostias consecrat, ab illis sumendas; sed protinus ad arma conclamatur, nec tempus sumendi superfuit. Illis in aciem procedentibus, sacerdos, consilii inops, particulas corporalibus sub lapide occultavit. Victis inimicis, producit ipse illas particulas, ut belli duces in gratiarum actionem communicet; at reperit guttis sanguineis respersas, et sacris corporalibus affixas. Sic dum res divulgata admiratione cunctos replet, iterum rumor adest inimicos copiis refectis adventare. Nostri, confirmatis miraculo animis, adversus eos procedunt, rogantque ut lintea illa sacra ex edito loco ostententur a sacerdote instar vexilli contra aciem hostilem. Quo facto, in fugam conversi sunt hostes. Interim nostri redeuntes quærunt quonam loco reponendæ illæ particulæ cum linteolis sacris; et sortibus eductis, in Dorcoram oppidum regni Valentiæ (ex quo erat is sacerdos), tertio sors secedit; ut tamen certius Dei voluntatem agnoscerent, pixidi inclusæ particulæ consensu omnium supra mitem mulam magna cum reverentia collocatæ sunt, ut quo illa libertati relicta pergeret, et ubi consisteret, ibi locus esset tanto miraculo. Illa Dorcoram versus iter suscipit, eam subsequentibus sacerdotibus cum cereis, deinde belli ducibus cum cohortibus; nec quievit donec, hospitale oppidi ingressa, substitit in medio, ac genibus flexis est morata; ac ne quid postea dorso exciperet minus nobile, protinus expiravit. Corporalia ista adhuc hodie visuntur cum particulis incorruptis, et sanguine respersis.

Reges et principes illuc veniunt adoraturi Dominum. Extat libellus ea de re editus, Carolo V imperatori dicatus, qui illuc venit cum conjuge augusta, ut hoc Dei mirabile prodigium, et oculis suis conspiceret. Accidit autem id anno 1239, et existimatur esse unum ex his miraculis quæ Urbanum pontificem, ad quem hac de re statim legatio missa fuit, tandem moverunt ad Sacramenti festum instituendum; quod viginti annis post fuit institutum. Est in Hispania memoriale miraculosi Sacramenti, in Avila, in Segobia.

In Italia extat et colitur in ecclesia Ur-

bevetana illud prodigioso sanguine tinctum in Wulsiniis, sive in Wolsena, de quo paulo supra dixi, eo maxime miraculo commotum Urbanum. Est et Romæ celebris memoria hujus Sacramenti ob miracula in sancto Joanne Lateranensi, et in ecclesia sanctæ Prudentianæ.

In Piceno, Aufidena, anno 1273, contigit mulierem quamdam reservasse Eucharistiam ore sumptam, ut uteretur ad amorem mariti sibi per veneficia conciliandum. Malis ergo edocta artibus, super carbones in quadam tegula Eucharistiam injecit; sed illa statim in carnem conversa, copiosum fudit sanguinem, quo carbones extinxit. Attonita, tegulam cum carne et sanguine linteo involvens, stabuli propinqui stercori infodit. Latuit res annos septem, tandem illa aperit sacerdoti, qui in eo se conferens, reperit intactam carnem, sanguinem recentem, linteum illæsum. Miraculum divulgatum innumeros ad spectandum advocavit, et hodie adhuc, post annos plus trecentos, illuc concurrit, et visitur caro, visitur sanguis vitreis ampullis inclusus, nec quidquam ex eis est corruptum aut tabefactumpost tot sæcula. Testis est Blosius, lib. 14 *de Signis Ecclesiæ*, cap. v.

Apud Pedemontanos, Turini, in ecclesia sancti Sylvestri ædificatum est nobile sacellum sanctissimi Sacramenti, et devota confraternitas in memoriam sequentis miraculi. Quidam furto sacra sustulerat Isvillæ ciborium argenteum cum hostia, et sarcinæ imposito mulo suo superimposuerat. Ubi Turinum devenit per portam templi sancti Sylvestri proximam, mulus sese in terram pronus dejecit, et sarcina sine ullius cooperatione seipsum miraculose reseravit. Ciborium autem in aera se sublevavit, magno splendescens lumine, quasi radios solares emittens. Hoc quidam advertens, adit episcopum Ludovicum Romagnano. Venit episcopus ad locum cum aliquibus de clero, præeunte crucis vexillo. Ibi cum in genua procidisset, repositorium in terram decidit, sola hostia in aere suspensa splendescente. Episcopus calicem deferri curat, hostiæ subimponit, statimque ipsa in calicem descendit, et ad ecclesiam cum solemni devotione populi concurrentis delata est. Hæc ibi notissima sunt, scriptis publicis consignata, et miraculum in dicto sacello depictum. Contigit autem anno 1453.

In Burgundia, recens est adhuc memoria sacramenti inter flammas illæsi, et in aere suspensi anno 1608. De quo supra.

In comitatu Tirolis, miraculum quod Oswaldo Mulsero contigit, supra retuli, cujus adhuc memoria extat solemnis.

In Gallia, in urbe Parisiensi, quoddam templum est, quod vocatur *Salvatoris Bullientis*, ratione miraculi quod contigit anno 1290. Quidam Judæus pactus est cum inope muliercula, se ei vestem (quam oppignoratam habebat) gratis redditurum, si modo ei traderet hostiam quam in Paschate erat sumptura. Tradidit illam infelix, urgente paupertate. Judæus vero cum accenso igne hostiam in sartagine vellet assare, vidit non mutare formam nec colorem; ut ergo odium satiaret, gladio eam transfixit, sed statim sanguis emanavit. Res detecta fuit supervenientibus christianis, et punito Judæo, ejus domus in templum conversa est, quæ etiam nunc Salvatoris Bulliensis nomine compellatur, ubi hostia gladiusque ostenduntur. Testis est Baptista Fulgosius, lib. I *Factorum memor.*, cap. VI.

In Hollandia, ut refert Molanus, Amstelodami celebris venerabilis sacramenti cum multis miraculis. Vide quæ recitat Molanus, martii 16, Officio cleri Amstelodamensis.

In Brabantia, Bruxellis quotannis agitur festum miraculosi sacramenti ob hostias sacras sanguinem manantes, dum eas Judæi confoderunt, quarum tres ibi asservantur.

Item Lovanii apud Patres augustinianos pars carnis ostenditur, in quam per miraculum sacramentum fuit commutatum.

Item in monasterio prope Nivellas, dicto *Sylva Domini Isaac*, visuntur corporalia sanguine e sacramento miraculose profluente conspersa, quæ ego aliquando conspexi.

In Hannonia, Malbodii, erat sacellum in honorem sanguinis miraculosi erectum, et ibidem sodalitas erecta in honorem sanguinis Domini, indulgentiis adornata.

In Leodiensi territorio, in Herkenrode nobili monasterio dominarum ordinis sancti Bernardi asservatur sacramentum multis effulgens miraculis.

Hæc pauca ex innumeris delibare placuit, quorum plenior historia libellis vel tabulis expressa est, quo remittimus lectorem studiosum. Hic solum insinuare voluimus omnia hæc miracula, et innumera alia, festo Corporis Domini rememorari.

LECTIO VII.

DE SUMPTIONE ET PRÆCEPTO EUCHARISTIÆ.

1. Docet Christum suscepisse corpus suum et sanguinem.

2. Dedisse præceptum illud sumendi fidelibus.

PROPOSITIO PRIMA.

Christus primus suum sumpsit corpus et sanguinem sub speciebus panis et vini.

Hæc est communior assertio sanctorum Patrum, Augustini, Chrysostomi, Tertulliani, Eusebii Emisseni, et aliorum. Unde inter cætera in institutione hujus sacramenti mirabilia ponunt, non solum quod idem se suis manibus ferret, sed etiam quod idem comedens foret, et id quod comedebatur. Sic dicit beatus Hieronymus *ad Hedibiam*, quæstione 2: « Dominus Jesus ipse conviva et convivium, ipse comedens, et qui comeditur. » Deducitur vero hæc assertio, tum ex ratione, tum ex Scripturis.

Prima ratio est, quia sacrificantem oportet de suo sacrificio participare, ut ex cap. VI *Levitici* deducitur, ubi dicitur: *Sacerdos qui offert hostiam, comedet eam in loco sancto.* Si igitur Christus postquam agnum mysticum legis veteris obtulit, de de illo participavit et manducavit, multo magis debuit manducare agnum mysticum legis novæ, ut legem veterem adimpleret, et novam suo exemplo inchoaret. Hæc ratio confirmari potest ex Scriptura. Dicit enim Christus: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar.* Annon hoc magis verum est de nostro paschali sacramento (quod tunc summo amore et desiderio instituebat, tanquam postremum suæ dilectionis complementum, mysteriorum coronidem) quam de legali paschate, jam ad finem tendente, jam reprobando? Certe Tertullianus et Eusebius Emissenus, de hoc Novi Testamenti mysterio, quod apostolis tradebat, hoc intellexerunt.

Secunda ratio est, quia cum Dominus cæteros invitaret ad participandum de suo convivio mystico, decebat ut et ipse prius gustaret et sumeret; nam et quæ aliis observanda instituit, ipse primus observavit. Sic ipse prius baptizari voluit, quam aliis Baptismum imposuerit. Et certe de facto poculum in manus sumpsisse, ut biberet jam consecratum, ex eo aliqui deducunt quod dixerit: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, donec illud bibam novum in regno Patris mei*, quod a Matthæo et Luca post consecrationem refertur. Confirmat quoque id Chrysostomus, *hom.* 38 *in Matth.*, quia alioqui discipuli a sumptione carnis et sanguinis potuissent abhorrere et perturbari, nisi prævio exemplo magistri fuissent confirmati, videntes quam tranquillo animo, quanta reverentia, amore, alacritate sumeret ipse, et ad participationem tanti mysterii convivas suos invitaret.

Itaque postquam comedit et bibit, adimpleta fuere suavissima illa Sponsi invitantis verba: *Comedi favum meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo: comedite, amici, bibite, et inebriamini, charissimi.* Septuaginta legunt: *Comedi panem cum melle meo*, ut significent panem hunc de cœlo præstitum, omne delectamentum in se habentem, et omnis saporis suavitatem sub specie panis animabus ingenerantem. Favus autem est cera virginea, distincta cellulis melle repletis. Quid est ergo favus cum melle, nisi caro Christi cum divinitate? favus est corpus virgineum Christi, quem efformavit apis purissima concubitu nescia, Virgo Maria, e floribusque sanguinis sui purissimi illum distinxit, compegit, genuit, ut illius suavitate cuncti reficerentur, credentes usque in finem sæculi. Habet cellulas distinctas favus iste, melle refertas, quia *viscera Domini nostri Jesu Christi misericordiæ affluunt, nec desunt foramina per quæ effluunt.*

Cellulæ sunt melleæ, vulnera ejus plena pietate, dulcedine, charitate; per has cellulas gustare licet quam sit suavis Dominus Deus noster: idque maxime vult nos experiri in hoc sacramento, suomet invitans exemplo et experimento, Licet enim Christus hoc sacramentum sumens nullum gratiæ augmentum acceperit, eo quod gratia ejus summa ab initio augeri non potuerit; attamen juxta doctrinam sancti Thomæ, 3 parte, q. 81, art. 1, habuit quamdam spiritualem delectationem in nova hujus mysterii institutione et manducatione; ita ut non solum materialiter, sed etiam sacramentaliter et spiritualiter censeatur manducasse, ideoque merito dicit: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum.* Merito quoque in Cantico amoris delectationem et suavitatem illam exprimit nomine mellis et favi, dum ait: *Comedi favum cum melle meo.*

Quod vero subjungit: *Et bibi vinum cum lacte meo*, duplicem sacri illius convivii portionem describit; vinum vocat sanguinem suum sub specie vini exhibitum, di-

citque conjunctum esse cum lacte, ut significet esse nutrimentum non solum aptum robustis et perfectioribus, sed etiam infirmis et imperfectioribus. Lac enim non est aliud quam sanguis cum perfectiori concoctione, qui purus et candidus est, sumiturque per modum cibi et potus, etiam a debilioribus. Sic hoc sacramentum et cibus et potus est, quod et imperfectis datur, ut ab illo lac gratiæ, sapientiæ, suavitatis spiritus, omneque bonum spirituale sugant, tanquam ab ubere Christi spirituali. Imo sanguis et caro Filii Dei non est nisi lac virgineum, quod ipse suxit, et ex quo incrementum accepit.

Dicamus ergo cum divo Petro, et exhortemur fideles: *Sicut modo geniti infantes deponentes omnem malitiam, simulationes et invidias, et omnes detractiones, sine dolo, rationabile lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.* Ubi adverte Vulgatam correctam legere, non *rationabiles*, sed *rationabile*, scilicet lac.

Vocatur autem recte *lac rationabile*, hoc lac sapientiæ et gratiæ, quod a Christi sacramento, quasi a sacro quodam ubere procedit quo crescimus in salutem, reddimurque secundum rationem viventes et sapientes et irrationabilium motuum in nobis fit correctio. Audi Chrysostomum sub infantium, uberum ac lactis similitudine, cunctos fideles ad hoc sacramentum invitantem: « Nonne videtis, inquit, quanta promptitudine parvuli papillas capiunt, et quanto impetu labia uberibus infigunt? Accedamus et nos cum tanta alacritate ad hanc mensam, et ad ubera poculi spiritualis; quinimo cum longe majori trahamur tanquam infantes lactantes spiritus gratiam, et unus sit nobis dolor hac esca privari.

PROPOSITIO II.

Christus non solum consilium, sed et præceptum dedit hoc sacramentum sumendi, tam apostolis quam futuris fidelibus.

Indicatur præceptum in prioribus verbis dictis: *Comedite, amici*, quasi dicat: Si amici vultis permanere, oportet favum hunc cum melle, carnem cum divinitate, juxta institutum meum in sacramento comedere. Hæc est voluntas mea in finem usque sæculi duratura, quam qui implere neglexerit vel contempserit, amicitiam dissolvat necesse est, hanc ut sacer iste cibus, amoris pignus, faveat et confirmet ex institutione ordinavi. Consonant his quæ Christus diserte dixit in ultima cœna apostolis Ecclesiam totam repræsentantibus: *Accipite et comedite, et in mei commemorationem hoc facite.* Quibus verbis non solum sacerdotes Novi Testamenti constituti sunt; nec solum illis ac eorum in sacerdotio successoribus præceptum est ut offerrent, sed etiam singulis fidelibus in eorum persona præceptum fuit ut sumerent. Unde verba ista explicans Tridentinum, Ses. III, c. 2, dicit: « Salvator discessurus ex hoc mundo ad Patrem, sacramentum hoc instituit, et in illius sumptione colere nos sui memoriam præcipit, suamque nuntiare mortem, donec ipse veniat ad judicandum. Sumere autem voluit sacramentum hoc tanquam spiritualem cibum animarum, quo alantur et confortentur viventes vita illius qui dixit: *Qui manducat me, vivet propter me;* et tanquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis, et a mortalibus præservemur. Pignus etiam voluit esse futuræ felicitatis, adeoque symbolum unius illius corporis, cujus ipse caput existit, cuique nos tanquam membra arctissima fidei, spei et charitatis conjunctione astrictos esse voluit.» Vides itaque in his consilii verbis plures connexas rationes, ob quas Christus postquam sumpsit, etiam præceptum tulit. Quæ etiam indicant apposita omnino ad id ab eo in *Cantico* amoris verba: *Comedi favum cum melle meo, comedite et vos, amici;* quasi dicat: Nullum reputo amicum, qui amicitiæ symbolo non participarit, qui memoriali dilectionis meæ non communicarit. Gratia mea et amicitia excidat necesse est, qui non manducarit; nec mihi tanquam capiti membrum cohærere putet, qui cibo hoc vitali mecum nutriri noluerit. Hoc idem est quod alibi apertius dixerat: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, non habebitis vitam in vobis.* Ex quibus omnibus colligunt sancti doctores, esse præcepti divini quandoque communicare, licet Ecclesia nihil determinasset.

Quia tamen Christus speciale tempus fidelibus ad id non instituit, Ecclesiæ sponsæ suæ decernendum id reliquit. Unde juxta diversum statum Ecclesiæ, diversa circa hoc statuta emanarunt. Nam in primitiva Ecclesia, dum adhuc in fidelium cordibus recens Christi sanguis effusus ebulliret, dum multitudinis credentium cor adhuc unum erat et anima una, quotidie communicabant; et regio hoc cibo animis confirmatis, libere se mysterio effundendoque sanguini suo, cum Christo offerebant. Quapropter, ut habetur de consecratione, distinctione prima, Anacletus papa decrevit ut saltem omnes sacrificio assistentes communicarent: « Peracta, inquit, consecratione, omnes communicent,

qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus, sic enim et Apostoli statuerunt, et sancta Romana tenet Ecclesia. » Deinde paulatim fervore isto imminuto, Fabianus papa indulsit, ut saltem ter in anno omnes communicarent, scilicet in Pascha, Pentecoste et Natali Domini (*de Consecr.*, dist. II). Denique ob iniquitatis abundantiam et duritiam frigusque fidelium, statuit Innocentius, cap. III, *Omnis utriusque sexus*, in concilio Lateranensi, ut saltem semel in anno omnes communicent, qui ad annos discretionis pervenerint: « Alioqui et viventes ab ecclesiæ ingressu arceantur, et morientes ecclesiastica careant sepultura. »

Certe cum dolore possumus dicere, id Ecclesiæ contigisse ob diversos status, quod statuæ Nabuchodonosoris, cujus caput erat ex auro, brachia ex argento, venter ex ære, pedes ex ferro et luto. Quid est caput ex auro? Aurea nascentis Ecclesiæ exordia, ferventissima fide et charitate omnino rutilantia, ut testantur primi martyres. Paulatim aurum in argentum defecit, quia licet subsequentia sæcula viros genuerint, sapientia prælucentes, non erat tamen prior ille fulgor aureus, et puritas urtilans in fidelibus. Deinde ætas subsequens in tantum distare visa est a primis sæculis, in quantum æs ab auro distat vel argento. Denique eo fidelium dura corda processere, ut ventum fuerit ad ferrea et lutea sæcula, in quibus plane frigidi et duri, lutei et carnales inventi fuere christiani; ita ut communio quæ primitus fuerat quotidiana, postea hebdomadalis in Dominica qualibet in usu; deinde trimestris aut saltem in anno ter repetita; tandem vix foret annua. Propterea igitur coactus est Innocentius pontifex, in generali concilio, seu rigore et interminatione censurarum ad annuam saltem communionem urgere et cogere singulos fideles. Præcepto rigoroso et pœnarum metu, quasi duplici calcari, oportuit extimulari rebellia et quasi emortua christianorum corda, ut oculos aperirent, et respicerent ad cibum vitæ, ob cujus neglectum ad mortem properabant.

Non dicant ergo fideles, cum ad frequentius communicandum eos hortamur: Sufficit nobis annua communio abunde, etenim si non sufficeret, Ecclesia frequentiorem præciperet. Hæc obmurmurant nobis quidam immundi filii mundi lethargi periculose in peccatis obdormiscentes; nolentes sibi aurem vellicari, ab illis qui salutis suæ curam gerunt, quia amant somnum et tenebras. Quid vero respondebimus eis, nisi quod in simili Christus Dominus Judæis? Ad duritiem cordis vestri indulsit vobis filiis rebellibus Ecclesia mater vestra, ut non nisi semel in anno cogeremini ad sacram hanc mensam. Interim non desinit vobis frequentissime proponere fructum quem ibi possitis capere, non desinit adhortationibus, consiliis, precibus, ad frequentandam eam vos urgere. Sed tanquam filii degeneres et exasperantes, ab ejus monitis aurem mentemque avertitis. Non estis inscii voluntatis ejus et piæ intentionis; quod considerans hoc sacramentum esse sacramentum amoris, pignus divinæ dilectionis, noluit per rigorem et coactionem (cum tamen posset frequentius) ad illud suos urgere; mavult invitare amore, illicere suavitate, funiculis ad eam, vinculis charitatis attrahere. Verum, cum non sitis de numero filiorum, sed mancipiorum et servorum, non trahit vos ad hanc mensam affectus filialis, donec cogat metus servilis, metus censurarum et pœnarum; non alliciunt vos monita piæ matris, sed solum urgent verba fulminantia, cum baculo incumbente humeris vestris.

Sed dicunt alii se lubenter et frequenter ad hanc Domini mensam accessuros, at domesticis negotiis omnino se præpediri, et necessarium esse providere cum sollicitudine, uxori, filiis, famulis; quæ omnia præviam præparationem non permittunt. Attendant hi, quod cum invitati ad cœnam patrisfamilias excusarent se, unus propter villam, alter propter juga boum, tertius propter uxorem; nullorum excusatio idonea sit reperta, sed cum indignatione invitantis rejecta. Advertant etiam frequenter dæmonis laqueum et dolum quo involvuntur, ut negligant accessum ad dominicam mensam. Gerit enim se erga eos, sicut olim Pharao erga Israelitas, qui dum vellent ire ad sacrificandum Domino, onerabat eos amplius luto, paleis et operibus, ut nullam nisi de servitute hac onerosa cogitationem susciperent, et omnem alteram de Domini sacrificio deponerent: *Vacant*, aiebat ipse, *et ideo vociferantur, dicentes: Eamus, sacrificemus Deo nostro. Opprimantur operibus, et expleant ea.*

Sic Satan dum vidit festiva tempora accedere, in quibus sacræ communioni animus foret præparandus, multiplicat negotia, sollicitudines, anxias cogitationes de luto et paleis, de temporalibus rebus: sicque animum premit, piamque cogitationem suffocat et perimit. Excute igitur lutum, excute paleas, excute Pharaon servitutem, et audi vocem Domini Dei tui ad

sacrificandum invitantis. Depone curam de bobus, de jugo et aratro, de villa, de uxore et familia; disrumpe omnia vincula, omnes mundi et Satanæ laqueos obumbratos, ut saltem solemnioribus anni festivitatibus dominicæ fias mensæ particeps; ne socordia tua veternosa, tandem etiam ab æternæ cœnæ consortio excluderis.

Audiant igitur omnes Christiani vocem sponsi invitantis ad hoc convivium: Comedite, amici, bibite et inebriamini, charissimi. Sciant quod sicut priora illa verba: *Comedite, amici,* præceptum indicant, ut jam diximus, ita posteriora, *Bibite et inebriamini,* consilium insinuant frequenter accedendi. Et tanto quidem frequentius et ferventius, quanto chariores Christo sponso esse optamus. Vult etenim ut qui ei charissimi et dilectissimi esse volunt, sæpius comedant et bibant, usque ad sanctam ebrietatem et satietatem, novam famem ingenerantem. Hanc ebrietatem explicans divus Cyprianus dicit. « Calix inebrians, Domine, peroptimus est, sic bibentes inebriat, ut sobrios faciat, ut mentes ad spiritualem sapientiam redigat, ut a sapore isto sæculari, ad intellectum Dei unusquisque resipiscat. Et sicut vino communi mens solvitur, anima relaxatur, et tristitia omnis expellitur; ita epoto sanguine Domini, expellatur memoria veteris hominis, et fiat oblivio conversationis pristinæ sæcularis, et pectus triste, quod prius peccatis angentibus premebatur, divinæ indulgentiæ lætitia resolvatur. » Hæc ille. Ad hanc nempe ebrietatem et satietatem invitat sponsus, illiusque voluntati maxime conformes sunt, qui frequentissime cum præparatione accedunt. Nec unquam in hoc convivio epulantur quin et ipse cum illis jucundetur, et cum sono epulantis possit dicere: *Comedi favum cum melle meo: bibi vinum cum lacte meo.* Ipse enim nobiscum comedit et bibit, quia per nos et in nobis tanquam membris comedit et bibit, imo nobiscum, quia delectatur cibo quem intellectus consideratione, voluntas affectione sancta, hic affert; ideo in *Apocalypsi* de illo qui ei pulsanti ostium cordis aperuerit, dicit: *Ego cœnabo cum ipso, et ipse mecum.*

LECTIO VIII.

EXHORTATIO ADOLESCENTUM ET ADOLESCENTULARUM AD FREQUENTEM SUMPTIONEM EUCHARISTIÆ.

PROPOSITIO UNICA.

Quod bonum ejus, et quod pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines (Zachar., IX).

Adeste animis, o juvenes! adeste, o virgines! adeste, o Ecclesiæ alumni dilecti, filii obedientes! aures monitis piæ matris arrigite. Estote *sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ Domini,* et attendite quæ in illa apponuntur vobis. Cibus vester est, o juvenes! quandoquidem frumentum sit electorum et juvenum, sive panis electæ juventutis. Potus vester est, o piæ virgines! Vinum utique est boni odoris at virgines, ut legunt Septuaginta, puritatem virgineam conservans et ingenerans. Itaque ipsius prophetæ verba melliflua, cordis aure percipite, ad mysticam hanc mensam, et ad illius considerationem, frequentemque usum, cum affectu vos invitant: *Quod bonum,* inquit, *ejus, et quod pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines?* Singula mecum expendite.

Primo, dum dicit: *Quod bonum, et quod pulchrum ejus,* scilicet Dei vel Ecclesiæ, agnoscit plurima esse in Ecclesia præclara dona, a Deo Christo Jesu derivata; quibus mire ornatur quasi sponsa dilecta. Vidit tot Spiritus charismata, tot gratiarum munera, tot mysteria, tot sacramenta, in quibus illius decor consistit. At in hanc divinissimam Eucharistiam mentis oculos figens, illam inter cætera mysteria et dona ita eminere agnovit, ut illius comparatione quodammodo obscurentur. Ideo antonomastice et per excellentiam illud vocat *bonum Dei, pulchrum Dei.* Quid ita? Quia agnoscit esse mysterium mysteriorum, objectum fidei populorum, anchoram spei, stimulum charitatis, pignus amoris, originem doni omnis, fontem salutis, complementum ac perfectionem divini omnis operis.

An non ideo merito *bonum Dei et pulchrum Dei* nominatur? Quid melius aut pulchrius bonum potuit Deus dare, quid pretiosius sponsæ suæ conferre, sive e cœlo, sive e terra? An pretiosius aliquid in cœlis Divinitate? Hæc nobis hic communicatur. An Pater pretiosius quidpiam habet persona unigeniti filii sui? Hanc nobis

hic in admirabile donum impertitur, efficiens eam nostram, usque ad germanissimam societatem. Et si ita est, quod in incarnatione electæ humanitati Christi eam conjunxit, in hoc sacramento, ita cuilibet individuo conjungit, ut quicumque rite illud receperit, Deiformis efficiatur speciali quadam unione. Sicut vero in cœlis nihil pretiosius divina natura vel persona, ita in terris nihil pretiosius assumpto a Filio Dei corpore et sanguine. Hoc vero corpus et sanguis ita nobis datur, ita nobis conjungitur, ut noster cibus fiat et potus. Quid magis nostrum dici potest, quam cibus quo sustentamur et nutrimur? Et quidem verum est quod cibus iste non incorporatur nobis, ut cibus materialis, sed potius nos sibi incorporat; sic tanto specialius illi unimur, in quem transmutamur. Verum ergo manet omne bonum Dei in cœlis, omne bonum pulchrumque quod in terris habet, nobis in hoc mysterio communicari; nec potuisse altius bonitatem, amorem, potentiam, sapientiam, communicare, quam tali unione; nec demum sublimius nobis offerre, et in finem usque sæculi sponsæ suæ consignare, filiis ejus in usum testamento legare. Adde hoc mysticum donum omne bonum, ac omne pulchrum Dei nominari posse, non solum quod in se contineat omnem cœli terræque; sed etiam quia nihil ita nos bonos reddat pulchrosque sive decoros, pulchritudinem et bonitatem coram Deo, ac illius frequentatio. Omnis enim gratia, puritas, sanctitas, perfectio, quæ in omnibus Ecclesiæ membris reperitur, apostolis, martyribus, confessoribus, virginibus, viduis, conjugatis, ab hoc sacramento promanat, quod sequentibus verbis propheta Zacharias insinuat. Examinemus id particularius.

Secundo itaque adverte non sine mysterio vocari hoc sacramentum a propheta, *frumentum electorum*. Frumentum quidem, ob panis speciem qui ex frumento confici solet, et quia Christus ipse frumentum nominavit, dicens: *Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Si originem hujus frumenti exquiris, audi paucis. De cœlo venit, et satum fuit a Patre æterno, in terra virginea, rore Spiritus sancti fœcundata; ortum fuit in Bethleem in domo panis; crevit in aspera spica annis tringinta vitæ austeræ; et sicut frumentum in campis crescens, gelu, grandinem, tempestates sustinet; ita et hoc frumentum cœleste, in frigida terra nostra exortum. Tandem secatum est falce passionis; trituratum in mola crucis; coagulatum aqua pretiosa, lacrymis doloris; coctum in fornace charitatis ardenti igne amoris; nunc distribuitur ad vescendum in specie candidissimi panis omnibus accedere volentibus, estque suavissimus palatis non infectis.

Sed cur dicitur *frumentum electorum*? Multiplex ratio afferri potest. Prima quidem, quia electi in cœlis, in Ecclesia triumphante, eodem reficiuntur frumento, quo nos in Ecclesia militante, sed diversimode apparato. Cibus eorum est Verbum æternum et Divinitas; idem nobis alimentum apponitur, idem frumentum, sed velatum sub sacramenti cortice. Beati nudo saginantur grano, disrupto sacramenti cortice, et fidei velamine, ideo majori pleniorique fruuntur jucunditate. Merito ergo panis noster, ex frumento electorum confici dicitur; quod jam nos incipit pascere et reficere, donec plenius et perfectius pascat in æternitate, cum in numerum electorum translati fuerimus; quando et illud adimpletum fuerit: *Beatus qui manducabit panem in regno Dei.*

Secunda ratio cur Eucharistia frumentum electorum dicatur, est quia frumentum est et panis christianorum, qui phrasi Scripturæ, *sancti et electi Dei* nominantur. De quibus sanctus Petrus: *Vos genus electum, gens sancta, populus acquisitionis.*

Ad quos etiam scribens divus Paulus, dicit: *Induite vos sicut electi Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiæ, humilitatem, benignitatem, modestiam, patientiam.* Christianis ergo qui e massa damnationis electi sunt per Baptismum, et separati ab infidelibus pereuntibus, panis hic et frumentum cœlicum in cibum ordinatum est, ideoque electorum frumentum recte nominatur; alienigena de illo non participat, non Judæus, non infidelis. Adde etiam æternæ electionis esse signum, pium ac frequentem ejus usum. Qui enim illius fame, gustu, suavitate, afficitur, probabile habet in se prædestinationis suæ testimonium. Unde et suos electos, etiam cœlo et gloria statim donandos, non solet Deus sine illius sumptione dimittere; quinimo specialiter solet eis providere, ut hoc electionis suæ secum ferant testimonium, et sacrum signaculum, quo a reprobis discernantur, ut manducato pane vitæ inter æternæ vitæ candidatos certius ascribantur.

Sic beato Ambrosio in extremis agente, cum Honoratus, episcopus Vercellensis, in superioribus domus ad quiescendum se

composuisset, tertio vocem vocantis se audivit, dicentisque sibi : « Surge, festina, quia modo recessurus est. Qui descendens obtulit viro sancto Domini corpus, quo accepto, ubi glutivit, emisit spiritum, bonum secum ferens Viaticum et testimonium, ut in virtute hujus escæ, anima angelorum nunc consortio (quorum vitam vixit in terris) et sanctorum societate lætetur. » Ita sanctus Paulinus in Vita ejus.

Propterea etiam de sancto Nicolao Tolentino legimus, quod ad extremum usque spiritum hoc sacro alimento reficiebatur, ut certiorem redderet electionem suam, jam appropinquante vitæ termino. Quocirca in extremo agone illud iterum petiit : « Ut non deficiam in via, inquiebat, ad cœlestem patriam jam profecturus ; et si improbus hostis meus Belial mihi occurrerit, possim fidenter dicere : « *Dominus mihi adjutor, et ego despiciam inimicos meos.* » Adstantibus ergo fratribus, et una cum illo orantibus, profusis ubertim lacrymis, corpus Domini sumens, toto spiritu pronuntiavit : *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Sic electionis suæ testimonium secum voluit deferre, qui jam cœlesti angelorum harmonia, integris sex antea mensibus, ad illorum consortium fuerat invitatus. Surius in ejus Vita.

Sancto Joanni Chrysostomo, cum jam ad Deum migraturus esset in exilium missus, noctu oranti apparuere Petrus et Joannes apostoli, ejus vitæ duces ; eique adversus dæmones victoriam, et ex hac vita commigrationem ad æternam vitam nuntiarunt. Deinde eum cœlesti hac esca paverunt, in electionis suæ testimonium. Hæc ipse narravit his qui secum versabantur, et exinde nihil amplius cibi sumpsit. Vide Surium in ejus Vita.

Sicut vero fames et frequentatio pia hujus sacramenti cum sapore conjuncta, electionis indicium potest esse, ita fastidire illud, nihilque ei affici, nullum in eo saporem reperire, signum esse potest non solum palati corrupti, peccati humoribus infecti, sed etiam animi cujusdam reprobi. Sic desperatæ sanitatis indicium judicamus, æger cibum medelamque suavem, corpori et cum ægritudini opportunam, penitus fastidit, respuit, exhorret. Hoc tamen advertere, quandoque Deum panis et frumenti hujus suavitate etiam frequenter ad illum accedentibus abscondere ; non ob culpam, sed ad probationem, ad humilitatis exercitium et fidei meritum. Etenim fides in hoc exercetur et humilitas, quod agnoscamus saporem illum a Deo esse, non ab homine, nec a propriis meritis : et ideo in humilitate consistimus, indignitatem timemus, sublimitatem suavitatis illius admiramur ; ad quam palati nostri virtus nonnisi gratia speciali potest pertingere. Interim licet saporem illum cœlicum et absconditum non experiamur, effectum tamen gratiæ sacramentum operatur in nobis ; et illa leniter nobiscum cooperatur, licet vix advertamus ; imitatur enim naturam, quæ paulatim effectus suos producit, ex nobis advertentibus ; si plantas crescere non videmus, crevisse postea deprehendimus. Et quamvis nullum augmentum in nobis gratiæ quandoque deprehendere possimus, scire nihilominus debemus ejus effectum esse, non solum quod quis proficiat, sed etiam quod procedat, sed etiam quod non recedat, aut in pejus ruat. Quare cum in multa gravia peccata infirmitas nostra posset proruere, gratiæ hujus sacramenti debemus, quod præservatos nos agnoscamus.

Tertia ratio ob quam frumentum electorum Eucharistia nominatur, est, quia in Ecclesia generat electos, validosque bellatores, martyres, confessores, apostolicos viros, perfectos omnino chritianos. Hi sunt milites Dei electi, quorum est hic panis, hoc frumentum quo reficiuntur ut fortiter dimicent et prælientur prælia Domini, etiam usque ad sanguinem. Ideo antiqui martyres tempore persecutionis Eucharistiam domum deferebant, ut instante periculo, illa se præmunirent contra omnem metum. Et hic utique est panis et frumentum provisionis, in bello quod continuo gerimus contra Satanam, mundum, carnem, peccatum, infernum; miram fortitudinem suggerit ad fortia et ardua aggredienda et patienda, ad impetus hostis retundendos, ad firmandum animum vacillantem, ad bona proposita consolidanda, ut mereamur inter electos et validos Dei milites connumerari, etiam in pressuris constantes.

Quarta ratio ob quam frumentum electorum, sive *frumentum juvenum et adolescentum* nominatur a Septuaginta interpretibus, nostro maxime congruit proposito. Nempe si spiritualiter id explicare voluerimus, renovat juventutem animæ, et ejus vigorem florentem facit, in floreque conservat, nova gratia, novo fervore, novo spiritu, comedentem afficiens et reficiens. Exuit in nobis veterem Adam, et induit novum Christum, veteris peccati et concupiscentiæ corruptionem quantum in se est, expungit, et in novos nos homines transmutat; vegetos reddit animos et expositos ad omne bonum, senescentem torpo-

rem excutiendo. Itaque quisquis dispositus accedit, potest cum Psalte canere : *Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat juventutem meam.* Nam verum est hunc de altari sumptum panem, prava consuetudine etiam inveteratam et incuriam animam ad cœlestia erigere, et novo pietatis vigore florentem efficere.

Sed et proprie omnino *frumentum juvenum seu adolescentum* dicitur, quia decorum est, expediens, imo necessarium, eos frequenter frumento hoc pasci ; si juventutem incorruptam, si adolescentiam a vitiis puram conservare velint, et florem ætatis illibatum Deo consecrare. Etenim cum adolescentia et juventus ex se cæca sit, non ita maturo pollens judicio ut ætas provectior, naturæ quoque impetu prona et labilis in vitia, lubrico gressu proruens in luxurias et concupiscentias : ambitione elata, vanitati dedita, superbiæ obnoxia, libertatis amans, obedientiæ parentum jugum facile excutiens, fervore ætatis in vindictam contentionesque proclivis, variisque peccatorum occasionibus et periculis cincta. Contra hæc omnia, non habet certius securiusque præsidium, quam sacramenti eucharistici frequentem usum. Hic datur eis fortitudo ad resistendum vitiis eorumque occasionibus ; datur eis lumen ad extergendas tenebras cæcitatemque fugandam ; datur eis medela præservans contra contagium conversationis humanæ. Hic discunt modestiam, ad obsistendum contra cæcos impetus naturæ, discuntque timorem Domini, quo utantur tanquam fræno ad eos cohibendos et temperandos. Hic possunt sugere spiritum humilitatis, spiritum obedientiæ, spiritum mansuetudinis, spiritum castitatis ; a Christo agno humili, obediente, mansueto, castissimo : ut resistant forti animo et excutiant spiritum superbiæ, rebellionis, contentionis, immunditiæ. Quod si quandoque impegerint, inveniunt hic vigorem quo resurgant, lucem qua cautius ambulent, fortitudinem qua se tueantur contra relapsum, abundantem gratiam qua revireant, crescant, reflorescant.

Accedite igitur, o adolescentes, vester est iste panis, in cibum vobis, et in præsidium salutis destinatus. Nolite floridam ætatem idolo Veneris, Bacchi, Adonidis, consecrare, sed agno candido Christo. Ille sit vobis dux, sit omnis virtutis exemplar, sit corpus ejus sanguisque nutrimentum, candorem animis vestris ingenerans, florem gratiæ conservans, vigorem contra vitiorum incentiva impertiens. Cur negligitis, cur in plures menses adeo eximiam, adeo necessariam alimoniam, magno vestro periculo differtis ? Ad eam jus vobis competit, gratis exhibetur : imo ad illam frequentius sumendam (tanquam boni hominis in vobis originem et extinctionem mali) prophetarum, evangelistarum, apostolorum, pastorum, et ipsius Domini voces invitant ; insinuantque non esse aptius medium quo quis possit conservari in gratia, crescere in virum perfectum, Christo conformari, et tandem illi occurrere ; quando carne etiam reflorescente, omnes erimus in mensura ætatis plenitudinis Christi, ut loquitur Apostolus.

Tertio, vocat propheta hoc sacramentum, *vinum germinans virgines*, sive ut Septuaginta legunt, *vinum boni odoris ad virgines*, aut ut Syrus interpres, *vinum quod delectat virgines, et exhilarat.* Quis nescit vinum potius esse seminarium libidinis, et (ut antiqui vocarunt) lac Veneris, fontemque Cupidinis ? Quale est ergo vinum istud, quod virginibus congruit, virgines suo odore exhilarat, virgineum decorem exornat, imo virgines virginitatemque parit ? Utique non de terrestri vite vinum istud exprimitur, sed de cælesti et mystica, quæ Christus est, qui de seipso dicit : *Ego sum vitis vera.* De quo etiam sponsa dixit : *Botrus Cypri dilectus meus mihi.* Nempe de sacro et mystico illo botro, ad crucis torcular portato, eliquatum est vinum hoc, quod virginibus propinatur, quod virgines facit, quod ad virginitatis florem tuendum constantem animum suggerit ; mentis et ventris recalcitrantem sopiens pruritum, et impuri amoris flammas restringens.

Audi propositionem et resolutionem sapientem adolescentum cubiculariorum Darii regis, apud Esdram. Interrogant ipsi inter se : Quid rerum omnium fortissimum ? Respondet unus : *Forte est vinum* Alius scripsit : *Fortior est rex.* Tertius ait : *Fortiores sunt mulieres, super omnia autem vincit veritas.* At recte dixero ego : Fortissimum est vinum illud, quod fortiores reddit delicatas mulieres, tenellas virgines, regibus omnibus et tyrannis, ad pugnandum pro fortissima veritate, ad superandum omnia tormenta pro castitatis gloria et amore. Hoc scilicet est vinum de quo noster propheta, quo nihil dulcius, nihil fortius, *e forti dulcedo*, e dulci fortitudo : nihil illo ferventius quod tanquam mustum recens, in cordibus piis, in vasis electionis ebullit ; nihil efficacius tum ad cor exhilarandum, tum ad vires reficiendas, tum ad spiritus exci-

tandos, ac fortia quælibet et facienda et patienda. Hoc vinum boni odoris est ad virgines, quandoquidem ad vestigia Christi sequenda, per spinas, cruces, asperitates, eas attrahit et confirmat. Hoc vinum illas exhilarat et cantare facit in tormentis, miris modis, quasi in sequela Agni, in sanguinis sui effusione, novum canticum decantant, gustato hoc vino. Considera Agnetem, Luciam, Priscam, Agatham, virtute hujus vini ad mortem quasi ad delicias, cum sono epulantis procedentes, et quæ dicimus, etiam in millibus virginum verissima esse reperies.

Sicut igitur adolescentes invitavi ad suum panem et frumentum frequenter comedendum et ruminandum, ita et vos, o puellæ, o virgines, invito ad bibendum, et labiis cordis ruminandum vestrum vinum. Utique vestrum est, vobis propinatur a sponso. Ab illo ad relinquendum vinum mundi, carnis lenocinia, sæculi illecebras repudiandas, voce interiori invitamini, et ad gustandas has delicias, purissimi Agni carnem pretiosam, ejusque sanguinem instar vini rubicundum et odoriferum. Cibus et potus ille castitatis vobis spiritum instillabit, et animis vestris ingenerabit virginitatis et puritatis amorem. Vultis scire unde hanc vim habeat? In memoriam revocate, et bene considerate, carnem hanc esse virgineam Christi carnem, de virgine conceptam, de virgine natam, de virgineo lacte nutritam; similiter et sanguinem omnino virgineum, de pura virgine desumptum, de ejus puro lacte in infantia auctum. Habet ergo vim generandi sibi simile, suam qualitatem communicandi, puritatem virgineam corporibus et animis ingenerandi. An non audistis quod hi, qui sanguinem humanum potarunt, sanguinarii facti sunt et crudeles, quadam sibi a sanguine epotato insita qualitate? Sic credite quod mansueti et casti fiant, qui aluntur puro hoc sanguine, et carne virginea Agni suavissimi et castissimi. Ideo igitur ad hoc epulum vos invito, vos invitat Propheta, vos invitat Sponsus. Et quia gaudetis forte a sexu eodem invitari, ecce is qui *miscuit vinum, et mensam suam proposuit*, ut omnes invitaret: *Misit ancillas suas ad arcem et mœnia civitatis*, invitant illæ parvulos, invitant parvulas; invitant adhuc insipientes, ut fiant sapientes; adhuc imbecilles, ut fiant fortes; adhuc tepentes et torpentes, ut excitentur, et fiant ferventes. Ideo per omnes plateas vocem illam Sapientiæ (cujus ancillæ sunt) faciunt resonare: *Venite, comedite panem meum, et bibite vinum quod miscui vobis. Relinquite infantiam, et vivite, et ambulate per vias prudentiæ.* Accedite igitur, o virgines, ad hanc mensam frequentius, ut mereamini connumerari inter prudentes; et ut induatis spiritum fortitudinis, contra illecebras levioris ætatis, contra lenocinia mundi et carnis. Habetis tot in Ecclesia celebres virgines, quæ suo vos vestigio insistere hortantur, et exemplo docent quantas hæc Domini mensa pariat vires, quantum puritatis amorem ingenerare possit suis alumnis.

Beata Catharina Senensis, per hanc eucharisticæ mensæ frequentationem, angelica virgo effecta est, virginum omnium exemplar, et sæculorum portentum.

Beata Catharina Genuensis deficere videbatur et emori, si vel unum diem sine illo cibo potuque corporis et sanguinis Christi transigere debebat.

Sancta Mechtildis vivida illius fame afficiebatur, et edocta fuit a Domino, optimam ad Eucharistiam dispositionem esse dum quis non sentit ardens illius desiderium, concipere tamen desiderium hujus desiderii, et optare ac petere a Deo ut inspiret hujus cibi desiderium et appetitum.

Beata Maria Ogniaca in Belgio admirabilem acquisivit sanctitatis gradum Eucharistiæ frequenti usu, illius virtute cœlestem vitam egebat in terris, imo sine alio cibo, vitam corporalem per Eucharistiam solam multis diebus sustentabat.

Sancta Maria Ægyptiaca, divinitus illustrata apud templum sanctæ Crucis in Jerusalem, spirituali hoc cibo sumpto, abiit in solitudinem, illo duce, illius luce deducta; et virtute illius quadraginta septem annis viriliter restitit contra carnem et dæmonem.

Quid plura? Tot virginum millia in cœnobiis, quæ prius delicatissime in sæculo enutriebantur, quomodo putas tanto fervore tantaque lætitia, inter jejunia, cilicia, asperitates, vitam degerent, nisi cibo hoc cœlesti et vino spirituali vires suggerente, puritatis amorem instillante, animi ardorem renovante, et continuo alente?

LECTIO IX.

DE DISPOSITIONE AD EUCHARISTIAM.

1. Docet communicantem debere esse in statu gratiæ.

2. Si communicans sit in peccato notorio, debere repelli.

PROPOSITIO PRIMA.

Communicantem oportet esse ab omni peccato mortali liberum.

Sponsus postquam comedit mel et favum suum dicit : *Comedite, amici.* Solos, scilicet, amicos hoc convivio dignos esse indicat; status autem amicitiæ,status gratiæ. Injuriam ergo facit Sponso Christo, qui ad ejus mensam audet accedere, hostilem gerens animum, peccato nimirum mortali, qui inimiciæ status, obnoxius. Etenim hæc participatio sacri epuli significat unionem illam intimam, quam cum Christo habemus per amorem, qui unioni ponit obicem, et directe repugnat aversio peccati. Ideoque tanti sacramenti et significationem et effectum irritum reddit, cum irreverentia et sacrilegio gravi, qui peccatum alit, et cibum hunc sumit.Nemo ergo temere accedat, sed audiat Sponsum solos amicos invitantem; audiat et apostolum Sponsi præconem seriam probationem prærequirentem, et omnibus inclamantem : *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat; qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit.*

Quænam est hæc probatio, nisi vitæ et conscientiæ diligens examinatio ? *Probet ergo seipsum;* cogitationes, verba, opera scrutetur consideratione seria ; cor, linguam, manus examinet.

Primo, scrutetur et examinet cor suum, sciens quod omnes angulos fundumque cordis penetrat is qui illum invitat. Videat accensa mentis lucerna, an non in angulo conscientiæ lateat araneus aliquis venenosus, tela aliqua subtili sese obtegens, ut non agnoscatur; hoc est peccatum aliquod internum absconditum aliquo prætextu velatum (ut non existimetur esse grave), interim occulte animam veneno aspergens et inficiens, sacramentique effectum plane impediens. An non affectus aliquis, aut cogitatio turpis delitescat : an cor rancor non inficiat; an non invidia corrodat, et venenum occulte spargat ; an non voluntas injusta in negotiis, in litibus et processibus. Hæc enim omnia quandoque negliguntur, prætextu aliquo velantur, non prodeunt in forum pœnitentiæ, magni penduntur : cum nihilominus virus secum vehant, et quasi parvuli serpentes conscientiam involvant; nisi agnita, per pœnitentiæ antidotum perimantur, et per confessionem evomantur.

Iterum probet et examinet homo cor suum antequam de hoc pane edat; hoc est, scrutetur qua intentione feratur, quo affectu impellatur, qua cordis munditia et præparatione. An non forte intentione hominibus placendi, an non consuetudine arida, an non coactione præcepti, vel ne ab omnibus nota aliqua ei inuratur, aut in suspicionem veniat. Sunt enim multi duplici corde, qui nec intentionem suam dijudicant, nec attentionem debitam procurant. Denique probet homo cor suum, considerando quam contritionem et compunctionem cordis afferat, quam firmum propositum emendationis ; quam solidam resolutionem non solum vitandi peccatum, sed et omnes ejus occasiones radicitus evellendi, et omnia infelicia germina resecandi. Probet cor suum, illius pravas inclinationes et agnoscendo et extirpando; ut nihil displiceat puritatis auctori, qui in corde per Eucharistiam domicilium elegit; ornetur illud puritate, humilitate, castitate, amore, ut illi fiat dignum habitaculum, qui Deus est cordis. Sed licet cum diligentia se probet homo, seipsum nihilominus perfecte non cognoscit, et ad fundum sui cordis vix pertingit, dicente Propheta : Pravum est cor hominis et inscrutabile, quis cognoscet illud ? Ideo ad Dominum recurrat, postquam quod in se est, fecerit, illique conscientiam totam committens, dicat : « Proba me, Deus, et scito cor meum ; interroga me, et cognosce semitas meas, et vide si via iniquitatis in me est, deduc me in via æterna. » Sic agnoscat suam insufficientiam et impræparationem ; summo desiderio optans eam suppleri ab eo qui scrutatur corda, et probat renes, qui cor mundum creat, et spiritum rectum innovat.

Secundo, probet et examinet linguam. Est quidem illa modicum membrum, sed non modica invehit mala, facile inflammatur a gehenna a suggestione Satanæ, infernali igne ; et facile deinde inflamma rotam nativitatis nostræ, cursum instabilem mortalis hujus vitæ, et commaculat totum corpus, hoc est totam congeriem bonorum nostrorum. Diligenter examinanda est et sollicite purganda, quia primum membrum est quod Christum recipit, quod tremendo nimis sanguine rubescit. Qua non igitur debet puritate nitere ? Quomodo plena veneno mortifero, tam pretiosum audeat attingere cibum ? Quomodo inflammata infernali igne, cœlestem hunc liquorem poterit gustare ? Si fuerit repleta maledictionis amaritudine, quænam cum fonte benedictionis poterit illi conventio esse ? *Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem et ama-*

ram aquam? inquit Jacobus apostolus. Expugantur ergo prius ejus venenum, laureola validæ contritionis ; extinguatur ignis ejus infernalis, aqua efficaci pœnitentiæ ; extergatur omnis in ea maledictionis amaritudo et salcedo, pia et integra confessione. Tunc cibum hunc cœlicum sumat, tunc de calice benedictionis bibat ; tunc de vitali Domini costa, divinum liquorem sugat. Sed quia illa (teste divo Jacobo) *inquietum malum est, universitas iniquitatis,* sive origo scelerum omnis generis ; ideo non perfunctorie et leviter examinanda est, sed sagaci perlustratione, quia labitur lubrico vestigio, de malo in malum, de vanis verbis ad scurrilia, de scurrilibus ad turpia, de turpibus ad blasphema ; sic instabilis est in udo posita. Quis poterit, nisi diligenter requirat, ejus vestigia reperire ? De irrisione ad contentionem, de contentione ad probra et convicia, de conviciis ad maledicta, de maledictis ad diras execrationes procedit ; sic semper in pejus ruit. Prætereo mendacia, detractiones, juramenta, falsa testimonia, comessationes, ebrietates, et ex illis solita oriri vitia, in quæ lingua labilis est ; hæc omnia consideret, et probet seipsum vir linguosus, antequam de pane veritatis, pane benedictionis edat discatque custodire et refrænare linguam suam tanti beneficii participem.

Tertio, probet seipsum homo, et examinet manus suas, hoc est, opera sua, an pura, an impura, pia vel impia. Videat an manus non sint sordidatæ per injustitiam aliquam, per illicitum lucrum, furtum, rapinam. Videat impudicus et carnalis homo an non maculam contraxit per tactus, oscula, aut corporis usum inordinatum ; et expurget aqua lacrymarum omnem maculam, quam corpori animoque aspersit pravo illius usu. Discat in posterum purum servare non solum animum, sed et corpus, quod corporis Filii Dei, filiique purissimæ Virginis debet uniri. Resolvat fortiter illud numquam tradere infami Veneri, aut impudicitiæ et contaminationi ; quandoquidem domicilium debet fieri puritatis auctori, castitatis amatori. Denique probet se homo, et examinet non solum opera, sed et defectus ; examinet qualitatem, perfectionem, vocationem, obligationem suam, et videat an illi satisfaciat. Inquirat a se diligenter quod olim navis Rectores a Jona fugiente, et præcepto Domini inobediente : *De quo populo es tu ? quod opus tuum ? Quæ terra tua ? Aut quo vadis ?* De populi Dei electo es tu ? Terra tua ad quam pergis, cœlestis est patria ; christianus es professione, forte sacerdos, forte religiosus. Vide quod opus tuum, an correspondeant obligationi tuæ opera tua, quænam vitia tuam deforment vocationem.

Hæc omnia considerare debent qui hanc mensam digne volunt frequentare. Et his omnibus jam dictis consonant quæ a Psalte proponuntur : *Quis ascendet in montem Domini ? Aut quis stabit in loco sancto ejus ?* Quis in templum Domini audebit ascendere, ut astet in loco illo sancto, ut ministret, vel sacris participet mysteriis ? Respondet ipse sibi : *Innocens manibus, et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec juravit in dolo proximo suo.* Hoc est, qui purus est cogitatione, purus et opere ; nec animam vitamque quam a Deo accepit, aliter impendit quam debet, juxta scopum ad quem creatus est ; nec proximum lingua mendaci, dolis, fraudibus, juramentis circumvenit. *Hic accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo.*

Talis nempe mysteriis salutis vel ministrans vel participans, non poterit exors esse benedictionis, gratiæque salutaris ab illis promanantis, et a Jesu fonte salutis. E contra vero, qui immundus est corde, immundus opere, negligens animam, lingua fallens proximum, loco benedictionis maledictionem super se attrahit, ingerens se sacræ mensæ sacris mysteriis. Hoc est quod Apostolus subjungit.

Judicium sibi manducat et bibit. Condemnationem sibi conquirit, tanquam reus corporis et sanguinis Domini violati et indigne tractati : habetque se tanquam non dijudicans mysterium, non discernens a communi et profano cibo, cœlestem illum panem, potumque corporis et sanguinis Domini. Quapropter tantum abest ut illi proficiat, quin potius novo se sacrilegio talis inficiat ; sicque animam judicii divini reatu ac mortis æternæ jaculo conficiat. Vides quomodo ab eodem cibo sanitas et ægritudo proveniat, juxta dispositionem vel indispositionem sumentis ? Ab eodem pharmaco vita et mors, ob præparationem præviam vel illius neglectum in languente. Non est vero defectus cibi vel medicinæ, quæ pretiosa est ; sed ob impedimentum quod accipiens affert, fit venenum. Ex eodem flore sugit aranea, sugit et apis ; aranea in venenum convertit, apis in mel et favum. Non accuset aranea florem, qui et speciosus est et pretiosus ; sed culpam referat in vitiosam naturam suam, quæ in virus amarulentum transfert, quod odoriferum est et suave. In-

noxius erat fructus quo Adam vesci voluit, colore, odore, sapore, delectabilis; sed quia ad illum attulit mentem inobedientia contaminatam, lethalis ei morsus factus est; judicium sibi sententiam et condemnationis decretum acceleravit. Eodem modo hic judicium sibi manducat, accedens commaculato animo, fietque ei lethalis portio vitæ edulium.

Mors est malis, vita bonis
Vide paris sumptionis,
Quam sit dispar exitus.

Considera et in antiqua lege aquas zelotypiæ. Quæcumque adulterii rea eas ausa erat sumere, judicium sibi sumebat et bibebat; statim enim disrumpebatur uterus ejus, femur putrescebat, etc. At illa quæ justa et casta foret immunisque a crimine, libere sumebat; tantum abest ut nocerent, quin illi prodessent ad innocentiam et probandam et augendam, omnemque criminis suspicionem expiandam. Similiter zelotes est Dominus Deus noster, non vult animam quam sibi desponsavit, fidem violare, quam violat quoties ab eo recedit per peccatum mortale. Quod si spiritualis adulterii rea fuerit, nec reconciliata per pœnitentiam, caveat ad hunc sacrum cibum potumque accedere, alioquin judicio divino se illico obstringit; scelus scelere, maledictionem cumulans maledictione. Sic ergo vides quomodo verum sit: *Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini.* Quomodo verum illud vaticinium Simeonis de Christo: *Ecce hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum.* Destinatus est ex se quidem in resurrectionem et salutem, vitio autem nostro in ruinam vertitur et perniciem.

Exemplis idipsum intellige, quorum aliqua non desunt omni sæculo exempla indigne communicantium. Primo: tempore Christi primus qui indigne accessit, fuit impius Judas, in quem post buccellam intravit Satanas, et nonobstante Christi monitione, lacrymis, humili submissione, pedum osculo et lotione, duplici sacrilegio, osculo pacis symbolo, prodidit Filium hominis.

Primo quidem osculo interiori, in corporis ejus communione, charitatis et unionis symbolo: deinde osculo exteriori, Judæis tradens crucifigendum. Sed vide pœnam: desperans, laqueo se præfocavit, et suspensus crepuit medius. Indigna erat anima exire per os quod pretiosum corpus susceperat, ideo crepuit; indignus erat vita, ideo laqueo erepta indignus erat cœlo et terra, ideo inter utrumque suspensus manet. Considerent hæc ejus imitatores, sacrilege accedentes, timeant illud minax vaticinium: *Fiat mensa eorum in laqueum, et in retributionem, et in scandalum;* quia quibusdam contingit, *adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, et ira Dei ascendit super eos.*

2. Tempore apostolorum fatetur divus Paulus, quod multi ob indignam communionem morbis percussi fuere, imo et morte, ideo, inquit, *inter vos multi infirmi, et dormiunt multi; quod si nosmetipsos judicaremus, non utique judicaremur;* hoc est, a Domino non puniremur.

3. Tempore sancti Cypriani, cum quidam qui de idolothytis gustarant, accederent ad communionem, subita ultione puniti sunt: « Quædam (inquit) sacrificantibus nobis latenter obrepsit, non cibum, sed gladium sumens, et velut quædam venena lethalia inter fauces et pectus, sanguinem admittens; angi et anima exæstuante postmodum concludi cœpit, et pressuram non jam persecutionis, sed delicti passa, palpitans concidit; quæ fefellerat hominem, Deum sensit ultorem. Alia abimmundo spiritu correpta cecidit, laniavit dentibus linguam. Ipsa sui carnifex extitit, nec diu superesse potuit, doloribus ventris et viscerum cruciata. »

Hæc ille, sermone *de Lapsis.*

4. Tempore divi Chrysostomi aliqui vexabantur a dæmone ob indignam communionem, ita ut eis dici posset quod de Juda, post buccellam intravit in eos Satanas. Testatur id ipse *hom.* 5 in *Ep.* I *ad Tim.*

5. Tempore divi Gregorii, cum Romani statim a pascali communione indigne ea se gererent, in comessationibus, ebrietatibus, luxuriis, ludis et spectaculis turpibus; tanta eos pestis invasit, ut nihil nisi mortis imago occurreret; ideo ut in una supplicatione publica, octoginta personæ subito conciderent. Fatetur similiter beatus Anselmus, suo tempore multos variis morbis solitos corripi post Pascha ob indignam communionem.

6. Tempore Adriani II pontificis, ann o 808, cum Lotharius, Gallorum rex Romam profectus, honorifice ab illo fuisset exceptus, interrogatus est an Waldradam adulteram, et pellicem suam, juxta præceptum Nicolai pontificis et juramentum præstitum, a se rejecisset. Affirmante id ipso, proceribusque qui cum eo advenerant, ait pontifex: « Si verbis tuis veritas suffragatur, restat, fili, ut ad confessionem sancti Petri accedas, ibi hostiam salutarem pro tua incolumitate immolabimus, ex qua nobiscum oportet te participare, ut

per hanc membris Christi unde abscissus esse videbaris, merearis incorporari. » Finitis ergo Missæ solemnibus, accepto in manibus corpore Domini, iterum sic eum alloquitur : « Si innoxium te agnoscis ab adulterii scelere, et fixa mente hoc statutum habes, Waldradæ pellici tuæ a te repudiatæ nunquam nefario concubitu misceri, accede fiducialiter, et sacramentum salutis æternæ ad remissionem peccatorum tuorum suscipe. Sin autem conscientia te accusat, et lethali vulnere sauciatum proclamat; aut si iterum mente disponis in mœchiæ volutabrum redire, accedere non præsumas, ne tibi cedat in judicium quod ad remedium fidelibus divina Providentia præparavit. »

At is mente excæcatus, cum sciret se pernicioso mendacio pontificem circumvenisse, communionem de manu ejus sumpsit. Deinde conversus pontifex ad sequaces et fautores regis, unicuique communionem obtulit in hæc verba : « Si regi tuo Lothario in adulterii crimine favorem non præstitisti, nec consensum; et Waldradæ alienisque a Sede apostolica non communicasti, corpus et sanguis Domini prosit tibi in vitam æternam.

Qui ergo eorum communionem ausu temerario sumere præsumpsit, divino judicio ab hac luce subtractus est ante anni sequentis principium. Lotharius vero Roma egressus morbo corripitur, et Placentiam veniens diem clausit extremum. Et tanta strages in ejus populo facta est, ut non peste periisse, sed hostili gladio corruisse virtus et nobilitas totius regni videretur.

Sancta Hildegardis, anno 1180, prophetavit Germaniam aliasque provincias a fide defecturas, justo Dei judicio veritatem fidei ab eis subtrahente, ob indignam et impuram tractationem sanctissimi corporis Domini. Per hoc censebantur indigni fide quam moribus et vita impugnabant. Certe ob eamdem causam existimamus nunc varia regna a Deo subtracta, lumine fidei percussa cæcitate.

Notum etiam illud est de Udone, episcopo Magdeburgensi, quod cum in impudicita sacrilegia versaretur, et nihilominus sacris mysteriis communicaret, in judicium adductus fuerit in propria ecclesia, coram Christo et Virgine, coram Mauritio patrono et sanctis, quorum reliquiis ecclesia illa erat illustris. Antequam vero capitis sententia plecteretur, communionis hostiam removere coactus est in calicem, qui altari fuerat appositus. Testis est Fulgosius, Nauclerus, Trithemius, et plerique historici. Simile quid statim referemus nostro sæculo contigisse ex litteris Patrum Societatis

In Italia ulteriori, in Fromesta, episcopatus Potentiæ, quidam, quia æs alienum quo gravabatur, solvere contemnebat, excommunicatione ad id fuit adactus, urgente creditore. Solutione exhibita, putavit negotium peractum, et excommunicationis absolutionem neglexit. Paulo post morbo urgente, petiit sibi sacramentum ministrari. Adfuit statim sacerdos ministraturus, plebe comitante. At, dum e sacra patena (quam secum tulerat) dominicum corpus ægro porrigere parat, ita adhæsit illud patenæ, ut nulla via potuerit amoveri. Qua de re commotus, jubet plebem secedere, interrogatque ægrum an quippiam conscientiam gravet, quod forte causam afferat huic eventui insolito, et obstaculum det sacræ communioni. Respondet ipse omnia peccata confessione se expiasse.

Post multas tandem interrogationes, venit ei in mentem superior negligentia de non petita absolutione ab excommunicatione. Cum igitur de illa pœniteret, a sacerdote admininistrata est ei alia hostia, et illa prior ad perpetuam miraculi memoriam in eadem patena asservata est; et adhuc hodie concurrentibus populis ostenditur, sine ulla corruptione, non absque miraculo. Testis est Granatensis, *in Symbolum*, libro II, cap. 27, § 8.

PROPOSITIO SECUNDA.

Peccatoribus manifestis hoc sacramentum debet a ministris denegari.

Tales sunt publici usurarii, concubinarii, fures, meretrices, magicis artibus addicti, rerum alienarum manifesti detentores, aut in aliis delictis publice perseverantes, in odiis, et dissensionibus scandalosis, et similibus. De talibus loquens divus Chrysostomus monebat verbis gravibus hujus sacramenti ministros : « Non parva vobis imminet ultio, si quemquam ullius culpæ conscium, hujus mensæ participem esse concedatis, sanguis ejus de manibus vestris exquiretur. Sive quis dux militiæ sit, sive præfectus, sive princeps diademate coronatus, indigne autem accedat, prohibe, majorem illo potestatem habes. » Hæc Chrysostomus, *hom.* 83 *in Matth.*

Audi et Cyprianum *epist.* 10 : « Pro dilectione tua consulendum me existimasti, quid mihi videatur de histrionibus, et mago illo qui apud nos constitutus adhuc in artis suæ dedecore perseverat, an ta-

libus sacra communio cum cæteris Christianis debeat dari. Puto nec majestati divinæ, nec evangelicæ disciplinæ congruere, ut pudor et honor Ecclesiæ tam turpi et infami contagione fædetur. » Hæc Cyprianus.

Itaque sacerdotes, eo ipso quo constituti sunt dispensatores hujus mysterii, tenentur esse prudentes et fideles, et sic indignis, quantum in se est, negare debent, ne eorum peccato cooperentur, et ne indigna tractatio in eos redundet, tanquam canibus sanctum ministrantes, quod prohibet Dominus, *Matth.*, VII, 6.

Dixi autem peccatoribus manifestis denegandum, quia occultis peccatoribus, si publice petant, non est denegandum. Quia cum quilibet christianus, ex hoc ipso quod est baptizatus, sit admissus ad dominicam mensam (inquit divus Thomas), non potest ei jus suum tolli, nisi ex causa manifesta; et cum illi jus habeant ad famam suam, quam nullo peccato manifesto fœdarunt, non possunt repelli cum infamia.

Etenim et sic Christus videtur instituisse sacramenti hujus prudentem dispensationem ut noluerit illud alicui denegari cum damno suæ famæ, ne multiplex in Ecclesia confusio et turbatio exoriretur. Ideo et Judæ sacrilego animo accedenti non denegavit corpus suum, licet sceleris ejus conscius foret; quia illud quod nec dum in publicam notitiam venerat, noluit eum repudiando a sua mente propalare, exemplum præbens et documentum, quomodo Ecclesia se gereret in sacramenti futura dispensatione.

Sic etiam praxi sua nos docuere antiqui Patres. De Bernardo legimus : « Agebatur præcipua quædam solemnitas, et frater aliquis quem secreta culpa ab altaris communione suspenderat, notari timens, et ruborem non sustinens, ad mensam ejus cum cæteris nimium præsumptuosus accessit. Intuitus autem eum, quoniam causa latens erat, repellere noluit; sed intimo corde orabat Deum ut de tanta præsumptione melius ordinaret. Itaque ille sumens Eucharistiam non poterat ad interiora trajicere; et diu multumque conatus, cum non prævaleret, anxius et tremens clausam ore tenebat. Expleta hora orationis sexta, Patrem sanctum traxit in partem, cujus pedibus advolutus cum lacrymis ei rem aperuit, et Eucharistiam ostendit. Post acrem autem increpationem, pœnitentem absolvit; sicque facile sacramentum deglutiit. Ita cap. II, lib. Vitæ ejus.

Porro, multo minus deneganda est Eucharistia suspectis de crimine, quia ob suspicionem quantumlibet probabilem, non privatur quis jure petendi, maxime publice. Hinc non debet pastor tempore paschatis eam denegare personis infamatis, vel denuntiatis de maleficii crimine, aut magis, aut aliis; licet forsitan personæ illæ, ex indiciis sufficientibus fuissent comprehensæ, et carceribus mancipatæ, vel etiam torturæ subjectæ; si modo non fuerint vel confessæ, vel convictæ. Ut enim ob delictum rejiciantur publice, debet esse notorium, vel per confessionem, vel per sententiam, vel per talem rei evidentiam, ut nulla possit tergiversatione celari.

Adde quod contingat quandoque tales personas, suspectas etiam violenter de aliquo crimine, illud jam per pœnitentiam et confessionem alteri sacerdoti factam diluisse; quod sæpe non tenentur aperire. Quapropter hic verum est illud Stephani pontificis, cap. *Consuluisti* : Spontanea confessione publica delicta, commissa sunt regimini nostro judicare; occulta vero et incognita illi sunt relinquenda, qui solus novit corda filiorum hominum. Talibus ergo, si crimen, de quo suscipit, grave est, fateri nolentibus dicat sacerdos : « Judicet Dominus inter me et te. » At pro munere suo ministret quod petitur, tanquam dispensator publicus, qui non ex opinione privata, sed secundum publicam scientiam debet in hoc ministerio sese gerere; omnibus fructum sacramenti exoptans, compatiens autem, si quis forte sibi in judicium et condemnationem accipiat, cum nequeat via legitima huic malo mederi.

Audi documentum ad hoc spectans ex libro *de Providentia*, in Vitis Patrum. Episcopus quidam, vir sanctus (ut ibi refert quidam ex Patribus), rogabat Dominum ut statum subditorum suorum dignaretur sibi aperire; maxime quia duas sibi subditas personas audiverat in adulterio impuro vivere. Post consecrationem igitur dedit Dominus ei faciem uniuscujusque intelligere et animæ statum. Quorumdam enim faciem videbat nigram instar carbonum; aliorum oculos igneos et sanguineos; quosdam vero facie claros et amictu candidos. Ulterius cum corpus Domini suscepissent, in quorumdam vultibus lumen, in aliorum flamma videbatur.

Oravit autem episcopus de singulis a Deo edoceri, et intellexit ab angelo, facie denigratos hos esse qui libidini aliisque peccatis forent obnoxii; at igneos sanguineosque oculos gerentes, homines malignos, vindicativos, injustos designari; quibus ipsa communio ignis foret exurens ad perditionem. Amictos vero candida stola,

eos esse qui in castitate et justitia accederent, quibus communio divinum lumen est. Accessit et persona diffamata, sed splendenti facie. Cumque miraretur, existimans injuste diffamatam fuisse, significavit ei angelus vera quidem esse quæ rumor sparserat, sed vera pœnitentia illius crimen ei esse condonatum, et conscientiam dealbatam, ideoque lumine illustrari. Addit angelus : « Hæc tibi offensa sunt, et orationis tuæ effectum obtinuisti, ut qui in peccatis remaneant, per salubres monitiones et obsecrationes a te adjuventur ad salutem. Quantum ergo Christum diligis salutis eorum curam gere, et ostende eis quibus peccatis subjaceant, ne desperent; sic erit se convertentibus a Deo salus, tibi autem plurima merces, imitando Dominum qui in terris conversatus est propter salutem hominum. » Hæc ibi.

Ut interim plene officio suo satisfaciat animarum curam gerens, occultos peccatores, vel publice generaliter omnes hortetur, moneat, terreat; ne quisquam judicium sibi manducet. Audiat Augustinum dicentem : « Tota ratio quæ nos securos faciet (si aliquid nostræ curæ concrediti perierint) erit : Tu scis, Domine, quia clamavi, scis quia non tacui, scis quo animo dixi, scis quia flevi tibi, cum dicerem et non audiret »

Ad hanc monitionem et increpationem sacram, frequenter et fortiter communicantibus faciendam, calcar et documentum suo subjicit exemplo sanctus Euthymius abbas, de quo Surius, 20 januarii. Referebat ipse Fratribus sibi familiaribus, quod sæpe videret terribilem angelorum visionem secum ministrantium, quodque in dominici corporis sumptione, aliquos accedentes videret illuminari, alios obscurari et morte affici, indignos ea luce et splendore. Quare non cessabat testificari Fratribus, et illud Apostoli inculcare : *Probet seipsum homo, et cum tremore sumat de pane illo, et de calice, ne judicium sibi sumat.* Addebat, quod ideo statim sacerdos post oblationem, omnes præmoneat acclamans, *Sursum corda* ; et quod ob eumdem finem ante communionem iterum repetat illam vocem : *Sancta sanctis*, quasi dicat : « Cum ego homo sum sicut et vos, ignorans quid quisque in conscientia gerat ; propterea aperte testificor hæc sancta non profanis et pollutis, sed sanctificatis et mundis exhiberi. Unde si quis captus fuit ab odio et injuriæ recordatione, ab invidia aut ira, a maledicto, turpi sermone, aut improba cupiditate, ne prius accedat, quam per pœnitentiam a scelere fuerit expiatus. »

Quoniam igitur pastoribus frequenter convenit disserere de his qui sacramento isto tremendo indigni sunt, iterum paulo latius hac de re aget sequens lectio explicans verba illa : « Ecce panis angelorum, factus cibus viatorum, etc. »

LECTIO X.

PROPOSITIO UNICA.

Ecce panis angelorum
Factus cibus viatorum,
Vere panis filiorum,
Non mittendus canibus.

Æterna illa Dei providentia, quæ omnium curam sine cura gerit, cœlum volvens et revolvens, solem ducens et reducens, terræ fruges promens et recondens, arbores et frutices vicissitudine quadam induens et exuens, exundantes marinos vortices suo regens et temperans arbitrio, illa eadem providentia omnes suas creaturas diverso, sed naturæ cujuslibet conveniente, pascit alimento; ab angelo suprema et nobilissima creatura, ad vilem usque vermiculum. Sic piscis pascitur aqua, vermis terra, serpens veneno, porcus stercore et luto, cameleon aere, struthio ferro, leo carnibus, bos et ovis herba, equus avena et hordeo, homo frumento; et quia animalia omnia corruptibilia sunt, ideo corruptibili aluntur cibo, tanquam naturæ suæ congruo. Cum itaque angelos Deus crearit immortales, incorruptibiles, invisibiles, præbet eis cibum incorruptibilem, immortalem, invisibilem. Hoc attestatur Raphael angelus instruens Tobiam : *Videbar vobiscum manducare et bibere, sed ego cibo invisibili et potu, qui ab hominibus videri non potest, utor.* Sed quis ille est cibus ? Visio est claritatis divinæ, amor bonitatis, fruitio divinitatis, hic est panis deliciosus angelorum, quo in æternum reficiuntur, invisibiliter aluntur, sine corruptionis defectu vivificantur.

Hominem crearat Deus in loco voluptatis, ad eamdem mensam cibumque angelicum opportuno tempore transvehendum. Interim cibum mentis ei suppeditarat, sublimem rerum divinarum ac cœlestium contemplationem, cibum corporis dederat lignum vitæ, contra senium et corruptionem. *Sed cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis ;* dum per peccatum se cibo illo reddens indignum, coactus est olera frugesque comedere, et condemnatus in sudore vesci pane. Cogi-

tur enim arare, occare, fodere, sartire, serere gravissimo cum tædio et labore, ut terræ sic subactæ frugem jumentis communem possit metere, ac deinde non sine novo tædio excutere, triturare, ventilare, molere, pinsere, coquere, ut panem corruptibilem necessitati suæ præparet. A qua quidem necessitate immunis erat, si in primævæ conditionis felici statu perstitisset; cui etiam cibus mentis, rerum cœlestium contemplatio, sine ea quam modo patitur tædiosa difficultate, erat apparatus. Interim compatiens Deus super misera hominis sorte tempore peregrinationis suæ, venit ipse in carne, et cum homine conversatus, ut ei solatium et alimentum nobili ejus natura dignum tribueret, corpus suum deificum et sanguinem vivificum ipsamque divinitatem, in cibum dedit sub panis specie. Hoc nimirum est, quod sagaci et grata mentis consideratione, admirandum nobis proponitur ab Ecclesia, celebri cæremonia panem illum exhibente et resonante: « Ecce panis angelorum, factus cibus viatorum; vere panis filiorum non mittendus canibus. » Non carent pondere et mysterio verba ista, a divo Thoma Aquinate, Spiritu sancto dictante, concepta, et exinde ab Ecclesia tanto cum jubilo filiis suis repræsentata. Expende singula.

Primo illa vox, *ecce*, frequens est in Scripturis dum mysterium aliquod grande indicatur. Demonstrare volens propheta Isaias inauditum prodigium virginei conceptus et partus, inclamat: *Audite, domus David, ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur Emmanuel.* Malachias propheta adventum illius ac Joannem a Deo signatum præcursorem, volens verbis Domini præsignificare, eodem modo intonat: *Ecce ego mitto angelum meum, qui præparabit viam ante faciem meam, et statim veniet ad templum sanctum suum Dominator, quem vos quæritis, et angelus testamenti, quem vos vultis.* In Novo Testamento, Matthæus exprimere volens celebrem illam Christi nati a regibus adorationem, inchoat: *Ecce Magi veniunt ab Oriente.* Sanctus Joannes Baptista Christum populis denuntians, eodem modo ait: *Ecce Agnus Dei.* Sanctus Joannes evangelista in *Apocalypsi* dicit se audisse vocem de throno: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus.* Vox ergo ista, *ecce*, attentionem specialem postulat ad dicta mysteria. Quapropter et Ecclesia, singularem postulans intentionem, considerationem, admirationem, venerationem, Christianis omnibus inclamat: « Ecce panis Angelorum, factus cibus viatorum. » Quasi diceret: Audite id, cœli; audi, et terra; audite, Angeli; audite, et homines, obstupescite mysteriorum mysterium, mirabile omnium mirabilium. Audite hæc, et simul mentis *auribus percipite, qui habitatis orbem; quique terrigenæ et filii hominum simul in unum dives et pauper;* audite, inquam, in orbe inauditum prodigium, in totius orbis salutem institutum. Audite, et vos nationes incredulæ et infideles, Judæi, hæretici et athæi, et credite, *Vere non est alia natio quæ habeat deos appropinquantes sibi sicut Deus noster adest nobis*, dum eodem pane, eadem divinitate, qua sublimes suos spiritus sibi assistentes pascit in æternitate; nos miseros viatores et exules pascit in peregrinationis tempore, sub triticea specie. Audite hanc veritatem, omnes gentes, resonantem in templis nostris, et disrupto surditatis obice, penetret aurem interiorem clausi et duri cordis; quæ tanquam vim habet, ut ab extremis Europæ finibus, ad Indos, Chinas et Japones, ad extremas novi orbi oras, efficaciter pervolarit. Ubi multorum animis insinuata lux veritatis, eos ad credendum firmiter induxit, christianos vere Deum quem adorant, manducare, vere panem angelorum in cibum viatorum conversum esse, quod tumidi sæculi sapientes, nimia hujus veritatis luce quasi excæcati, nolunt agnoscere. Quos hortamur ut tumorem deponant, sæculique nimiam sapientiam mirabilibus divinis comprehendendis inidoneam, imo et noxiam. Captivent illam, et intellectum omnem suum in obsequium Christi, et intelligent quam verum sit quod et aliis verbis repetit Ecclesia: « Panis angelicus fit panis hominum; dat panis cœlicus figuris terminum: O res mirabilis, manducat Dominum pauper servus et humilis. »

Secundo, attende quam apte dicatur « Panis angelorum fieri cibus viatorum. » Quid enim sumus miseri in hoc exilium depulsi, nisi peregrini, et viatores ad patriam contendentes, ad domum paternam respirantes? *Obsecro vos,* inquit beatus Petrus, *tanquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam.* Viator transiens non attendit ad lusus et tripudia, non ad compotationes aut comessationes, non ad rixas et contentiones, aut negotia loci in quo transit; his non immoratur, sed peragit iter destinatum; corpore in alieno solo est, sed non ibi gradum figit aut animum, quia cor ad proprios lares

habet, de illis loquitur, de illis cogitat. Sic nos monet Apostolus non inhærere carnis sæculique desideriis, non retineri illius illecebris, cupiditatibus, negotiis, vanitatibus, quia omnia hæc iter nostrum impediunt et remorantur, sed vult nos figere cor cœlo, unde origo nostræ est animæ, ubi patria et hæreditas nostra; ad quam cito revisendam, opus est continuo gressu et suspirio properante, abruptis sese ingerentibus in via impedimentis et remotis. Sed cum viatores sumus et longa et difficilis, ac confragosa sit via nostra, nosque infirmi; opus est cibo confortante et vires reparante ac refrigerante. Ideo verbis Prophetæ uti nos convenit: *Advena ego sum et peregrinus apud te, sicut et patres mei, remitte mihi ut refrigerer priusquam abeam.* Hanc viæ difficultatem, longitudinem, necessitatem considerans Deus (qui itineris nostri ab initio curam gerit) pretiosum admodum cibum providit: quo frequenter confortemur contra imbecillitatem refrigeremur contra æstum; animemur contra omne periculum; sustentemur contra lassitudinem. Hic est « panis angelorum, factus cibus viatorum: » panis cor hominis confirmans et exhilarans, ad viæ terminum, ad angelorum consortium nos perducens. Ad quem sumendum excitant nos angeli, ut illo roborates, certius ad suam introducant in monte Dei perpetuam mansionem. Vide hujus rei aptissimam figuram.

Viator erat Elias, ambulabat per deserta, asperum tramitem, fugiens impiæ Jezabelis persecutionem. Tandem oppido fatigatus, projicit se sub juniperum, petitque animæ suæ ut moreretur: *Non enim melior sum*, inquit, *quam patres mei; tolle, Domine, animam meam.* Lassitudine premitur, æstu torretur, fame sitique urgetur, infirmitate deficit, tædio vitæ afficitur. Quid mirum si post longi arduique itineris laborem, in solitudine jacens solatio carens, potus cibique refrigerium nullum reperiens, persecutorem semper a tergo habens, viæ vitæque pertæsus, languet, indormit, nec progreditur? Verum non deserit eum angelus, aurem ei mentemque vellicans, excitat, viaticum suggerit, panem præbet potumque refrigerantem et confortantem: *Surge, comede, grandis tibi restat via.* Paret ipse angeli imperio, comedit subcinericium panem; et in virtute cibi illius ambulat usque ad montem Dei. An non hic perfectus typus perfecti et peregrinantis christiani? Persequitur eum Jezabel, mundus et caro in ejus perniciem continuo conspirant; fugit ipse tanquam advena et peregrinus desideria carnalia, quæ militant adversus animam. Sed contingit eum quandoque lassitudine deficere, infirmitate elanguescere, æstu nimio concupiscentiæ affligi, præ ariditate mentis jacere, et sic longi asperique itineris eum tædere. Quid igitur solatii in solitudine, et ariditate mentis? Quid remedii animo imbecillitate præfracto, aut pusillanimitate dissoluto? Excitat eum angelus, monet adspicere, et cor convertere ad viaticum peregrinantium, ad panem angelorum, quo vires reparantur ad progrediendum, quo languor depellitur ad surgendum, quo æstus ardorque nimius fugatur ad refrigerandum. Et ita qui prius animum despondere videbatur, roboratur; qui prius jacebat, erigitur; sumptoque hoc cibo, ambulat usque ad montem Dei. Dicat ergo quilibet christianus: *Remitte mihi, Domine, ut refrigerer priusquam abeam.* Impertire mihi sæpe hunc favorem, ut refociller hoc cibo, ne deficiam jejunus in via adeo aspera; hanc quoque mihi gratiam concede, ut in fine vitæ priusquam abeam ex hoc sæculo, refrigerer et muniar hoc viatico; quia sic secure progredi, et ad montem æternitatis tuæ pertingere potero, et angelorum pane munitus, angelorum sociari consortio.

Viatores quoque erant in Israel, pergendum eis per quadraginta annos, priusquam ad promissionis terram possint pertingere; multa eos manet fames, sitisque multa, impedimenta plurima, hostes conglomerati debent se eis opponere. Quomodo igitur ad terminum destinatum pertingent? Quis tantam in deserto multitudinem alet, quandoquidem semper progrediendum est, nec serendi, nec metendi eis tempus dabitur, nec regredi poterunt in Ægyptum, nec progredi sine annona et provisione, depascente eos fame? An igitur desperandum est? Minime equidem. Viatores suos non destituit Deus, qui iter eis præ cripsit. Mittit igitur panem de cœlo, angelorum manibus confectum et præparatum; virtute illius iter peragunt; serendi, metendi, coquendi, necessitatem evadunt; illo pane roborati contra hostes pugnant, et per illum tanta sanitate potiuntur, ut in tribubus eorum non esset infirmus. An non et hic vides eucharistici panis nostri figuram, quo quidam ad terram æternæ promissionis itinerantes, oportet refici contra corruptibilitatis defectum, roborari contra hostilem incursum, præmuniri contra variæ infirmitatis accessum. Et vide quod sicut ille panis

Israelitarum, panis angelorum dicitur, quia ab illis confectus et præparatus, ita panis noster mysticus sacerdotum ministerio conficitur, qui angeli in Scriptura nominantur. Recte igitur de illo decantamus: « Ecce panis angelorum, factus cibus viatorum. »

Tertio adjicitur: « Vere panis filiorum. » Nos filii Dei sumus per adoptionem. *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, et simus*, inquit apostolus Joannes. Proprie autem filii sumus per statum gratiæ; est enim gratia semen spirituale, per quod et Deo et in Deo renascimur, *et Spiritum adoptionis recipimus, in quo clamamus: Abba Pater*, hoc est, Pater, vere Pater. Qui itaque est in statu gratiæ, jus habet ad hanc paternam mensam, ad hunc panem filiorum, et ad æternam hæreditatem Patris, cujus hic panis pignus est. Et quanto securiorem sibi cupit facere Patris amorem, ut et de hæreditate habeat securitatem, tanto frequentius debet accedere ad hunc filiorum panem, et familiarem cum Patre in hac mensa communicationem. Qui autem statu gratiæ excidit per mortale peccatum, sicut excidit jure quod habet ad hæreditatem, ita et jure quod habet ad hanc mensam et cœlestem filiorum panem. Rebellis enim Patri, jam facit sibi sacrilegum ejus suum contra Patris voluntatem, tantum usurpans donum. Quicumque ergo vult accedere, oportet filialem gerat affectum, filialemque ornatum, tanto convivio, tanto conviva dignum; quis est iste filialis ornatus symbolum nostræ dignitatis? Nobilis fidei annulus hyacinthinus spei calceus, stola decora charitatis.

Audi patrem filii prodigi, in filio revertente et reconciliato hæc requirentem, antequam mensæ suæ accumbat: *Citò proferte stolam primam, date annulum in manibus, calceamenta in pedibus.* Quid illa stola, nisi charitas operiens multitudinem peccatorum, filiosque Dei tanquam nobilitatis symbolum exornans? Quid annulus in manibus, nisi fides in operibus, signum unionis quam cum Patre æternam conservare optamus? Quid calceamenta in pedibus, nisi spes quæ munit animæ pedes, hoc est affectus, et juvat nos ad ambulandum ad cœlestia? Exue ergo sordidas vestes, porcarii exuvias, peccati lutulentum indumentum; lava impuras manus et annulo eas obsigna; lava pedes, hoc est, affectus pulverulentos; indue vestem puritatis et candoris, et sic filiali decore ornatus, filiali amore impulsus, fiduciaLiter accede ad epulum Patris, in quo proponitur is qui est panis angelorum, vere panis filiorum.

Quarto dicitur: « Non mittendus canibus. » Hoc ipse Dominus asseruit in Evangelio Matthæi, VII, dicens: *Nolite sanctum dare canibus.* Et iterum XV: *Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus.* Et angelus in *Apocalypsi*, XXII, cum dixisset: *Beati qui lavant stolas suas, ut sit potestas eorum in ligno vitæ, et per portas intrent in civitatem*, addit statim: *Foris canes, et venefici, et impudici, et homicidæ, et idolis servientes, et omnis qui facit mendacium.* Qui sunt igitur illi canes indigni civitate illa cœlesti, et ligno vitæ, indigni etiam hoc filiorum pane, hisque sanctis mysteriis? Certe intelligi possunt omnis generis peccatores hic sub nomine canum.

Primo quidem infideles et hæretici, sive increduli, canes sunt, quibus sanctum debet negari; qui enim fide plena non accedunt, injuriam inferunt tanto fidei mysterio, et de illius veritate vel errando, vel dubitando, censentur illum conculcare, nolentes humili judicii sui submissione adorare. Et recte quidem canes dicuntur, cum ipsi oblatrent, nec acquiescant veritati. Quam multi tales sunt in populosis urbibus, homines athei, politici, increduli; qui ne e gradu honorum decidant, aut infamia notentur, aut pœnis mulctentur, in Paschate ad sacramenta ficte et sine fide accedunt! Coram simulant se adorare, sed conversi retrorsum, non desinunt oblatrare cum hominibus suæ farinæ. De similibus dicere possumus cum Apostolo: *Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem*, hoc est, observate et cavete improbos hos et impudentes homines, quasi canes mysteriis sese ingerentes, et nihil credentes; quasi filios Ecclesiæ se gerentes, et illam conscindentes, illi allatrantes. Dicunt se christianos esse et catholicos, sed sunt pseudocatholici, sunt pseudochristiani, christianismum atheismo, catholicismum calvinismo lutheranismoque commaculant; modico massam incredulitatis fermento, totam fidei suæ massam corrumpunt. Et ideo non possunt hic *epulari in azymis sinceritatis et veritatis*, non possunt panem filiorum participare, nisi cum sua damnatione et salutis dispendio.

Contra hos dissimulatos christianos, olim mos fuit apud Orientales et Hispaniæ provincias, singulos ante sacram communionem symbolum veræ fidei recitare. Hinc in concilio III Toletano, hoc decernit rex Reccaredus fieri in regno suo, idem-

que decerni a Patribus synodo præsentibus postulat, juxta morem antiquum. Sic ibi loquitur, ut refert Baronius, tomo VII, anno 589: « Hoc adhuc necessario pro firmitate fidei catholicæ, nostra Deo supplex instituere decrevit auctoritas, ut propter roborandum gentis nostræ novellam conversionem, omnes Hispaniarum, et Gallicæ Ecclesiæ hanc regulam servent, ut omnes sacrificii tempore ante communicationem corporis et sanguinis Christi, juxta orientalium partium morem, unanimiter clara voce sacratissimum fidei recenseant symbolum; ut primum populi quam credulitatem teneant, fateantur, et sic corda fide purificata ad Christi corpus et sanguinem percipiendum exhibeant. »

Sed neque hic prætereundum est, cum canes vocamus hæreticos, eos in irreverentia hujus sacramenti canibus impudentiores quandoque fuisse; eorumque impudentiam sacrilegam a canibus etiam vindicatam fuisse. Refert enim Optatus Milevitanus, l. II, *de Schismate donatistarum*, inter nefanda eorum flagitia, duos episcopos, Urbanum Formensem, et Felicem Idicrensem, donatistas jussisse Eucharistiam canibus projici. At statim affuit divinum judicium; nam iidem canes accensi rabie dominos suos tanquam sancti corporis reos, dente vindice mox dilaniaverunt.

Secundo, per canes intelligi possunt luxuriosi. Est enim canis animal immundum, impudens, luxuriosum, seu ad libidinem pronum. His ergo comparantur, qui in immunditiis carnis hærent, in luxuriis versantur sine fronte, cogitationibus impuris oblectantur, turpiloquiis pascuntur, vilesque ac fœdi fiunt coram Deo et hominibus. Hinc in antiqua lege dicitur *non offerre mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini.* « Pulchre, inquit divus Hieronymus, canis et meretrix copulantur, quia utrumque pronum est ad libidinem »

In utroque vilitas, turpitudo, fœtor, impudentia reperitur odiosa. In veteri lege repudiabatur canis tanquam animal immundum, quod nec ruminat, nec findit ungulam. In lege nova reprobatur a Deo luxuriosus, et a sacris arcetur mysteriis, tanquam immundus et indignus; quia nec ruminat consideratione seria mysterio debitam sanctitatem, nec dividit pedem, affectum malum a bono non discernit: sed indivisim ambulat, affectui cuilibet indiscriminatim indulget, ut libidini serviat. Quicumque igitur huic appropinquare debet sacramento, munditiæ studeat, rumi-

net admirabile hic consilium Dei super salute nostra, admirabilem ejus bonitatem, amorem, puritatem; cui maxime puritati injurius est, qui luxuria conspurcato animo et corpore accedit. Ex diametro enim pugnat, ad immaculatam, castissimam, virgineam Christi carnem, corpus animumque infectum carnali immunditia conjungere, tetrumque odorem de limosa carnis concupiscentia exhalantem, ad ejus mensam impudenter afferre, ad quam angelica puritas requireretur. Et tamen, eheu! non pauci fœtenti carnis vitio commaculati imprudenter et impudenter instar canum, huic se mensæ ingerunt.

Mirum enim est quomodo hic libidinis fœdus et contagiosus morbus, omnem statum et conditionem hominum inficiat; et in civitatibus, oppidis, pagis, membra Christi et Ecclesiæ conspurcet et depascat. An non multi inter christianos adolescentes turpi contactu sese contaminant? An non multi juvenes membra sua, Christi membra, faciunt membra meretricis? An non multi etiam inter ecclesiasticos et sacerdotes sunt occulti concubinarii? An non multi maritati vel maritatæ, fidem conjugii juratam violant? An non multæ quæ putantur castæ et virgines, turpibus tactibus vacant? Fœdiora prætereo, incestus, sacrilegia, sodomia, belluarum attactus; quæ quidem omnia vix aperiuntur in confessione ob pudorem, nisi forte postquam pluribus annis inveterata, ita conscientiam torquent, ut non possint amodo celari. Et tunc adhuc expectatur occasio alicujus indulti per plenariam indulgentiam vel jubilæum, ut in aures ignoti alicujus confessarii effundantur. Novit Dominus quam multas ignotas personas adventantes ad me occasione postremi jubilæi, opitulante divina gratia, obstetricante manu, e nefandis et horridis criminibus eduxerim, in quibus plurimis omnino annis computruerunt sine confessione, sacro interim corporis Domini communicantes. O munde immunde! quam multos immundos, quam multos canes nutris, qui sine fronte panem filiorum comedunt vel potius hunc panem angelorum conculcant! A veritate dissentire me haud existimo, si assevero ex christianis saltem tertiam partem præcepto annuo satisfacientem indigne accedere; quandoquidem tot peccata in omni statu regnent, et tanta nihilominus socordia, tanta cernatur impræparatio, et ad confessionem, et ad compunctionem, et ad emendationem. Audiant ergo hi vocem sacerdotis aut diaconi olim inclamantis ante communionem:

Sancta sanctis. Audiant vocem Apostoli insonantis : *Probet seipsum homo.* Audiant vocem Domini increpantis : *Non est bonum sumere panem filiorum, et dare canibus.* Audiant vocem Ecclesiæ matris, idem eis repetentis : « Ecce panis filiorum non mittendus canibus. » Audiant vocem angeli indignos exterminantis : *Beati qui laverunt stolas suas, ut sit potestas eorum in ligno vitæ : foris canes et impudici* » Audiant denique exempla Dei vindicantis injuriam ab irreverenter accedentibus ad se illatam. Oza indigne tangens arcam percussus a Domino, subito interiit. Bethsamitarum quoque sex millia quod, indigne eam vidissent, percussa sunt.

Juvenis quidam lubricam juventutis viam secutus, carnis vitiis erat obnoxius ; ita ut infamaretur de violato alterius thoro. Paulo post periculoso correptus morbo, advocat sacerdotem pro confessione et viatico. Exhortatur sacerdos ut totam aperiat conscientiam, maxime de peccato illo de quo rumore constanti infamabatur. Explicat is cætera, sed illius se neutiquam reum asserit. Urgetur a sacerdote, ne celet in salutis dispendium, quod suspicio certis nixa indiciis certum bene faceret. Tandem ille ait : Utinam sic secure possim Domini corpus hodie recipere ad salutem, sicut securus sum ab eo crimine. Tali protestationi credens sacerdos, exhibet ei sacram communionem. Is vero quemlibet conatum adhibens, etiam recedente sacerdote, numquam eam potuit deglutire, coactusque ipsa deglutiendi impotentia, juxta lectum exspuendo, projecit. Statim vero vindictam divinam præsentiens, totus tremefactus, revocat sacerdotem, spiritu compunctionis in lacrymas totus solvitur, agnoscit sacrilegium, et mendacium in Spiritum sanctum, pœnitentia et lacrymis se diluere paratum offert, sicque absolutionem ac novum viaticum recipit, et sine difficultate trajicit, et ita speciali Dei misericordia vindictam præveniente, non multo post supervivens in pace spiritum reddit. Petrus Cluniacensis, libro primo *Mirac.*, capite 3, certam hanc historiam esse asserit a sacerdote ipso aliisque pluribus relatam.

Vide etiam historiam quam supra de Lothario rege retuli.

Tertio, per canes intelligi possunt avari et injusti, qui aliena rapiunt vel detinent. Canis enim est animal quod ex præda et rapina vivit ; modo venatur in sylvis prædam, modo domos ingreditur, et quidquid occurrit, rapit, mox in gregem anserum gallinarum, ovium, involat ; semperque famem patitur, circa macellum, aut circa cadavera lubens versatur. Recte igitur per canes avari intelliguntur, qui fame velut canina tenentur, quo plus comedunt, eo plus comedere optantes, de quibus usurpare possumus illud Psaltis : *Famem patientur ut canes, et circuibunt civitatem, si vero non fuerint saturati, murmurabunt.* Sicut canis ad odorem cibi aut prædæ discurrit, circuit, inquietus est, donec potiatur ; ita homo avarus ad odorem lucri, non considerando an justum sit, an injustum. Et sicut canis circa domos pistorum, aut circa pueros in manu panem gerentes frequens est, ita et ille circa simplices habentes aliquid substantiæ versatur, ut decipiat vel attrahat, et sicut canes libenter cadaveribus pascuntur, ita quidam mortuorum amicorum substantiam injuste involant, et eorum obligationibus, debitis, legatis, testamentis non satisfaciunt. De quibus mortui conqueri possunt ; *Quare persequimini me sicut Deus, et carnibus meis saturamini ?* Denique sicut canes vivunt ex rapto, ita quidam ex injuste acquisito, instar canum lambentium sanguinem sugere quoque videntur, aut eos excoriare, et penitus devorare. Sic enim Michæas, cap. 3, quibusdam improperat ; *Violenter tollitis pelles pauperum desuper eos, et carnes eorum desuper ossibus eorum.*

An non multi ergo in Ecclesia Dei canibus similes ? An non multi injusti, raptores, detentores, testamentorum defraudatores, decimarum fures, pauperum oppressores, debita vel negantes, vel non solventes ? An non hi ad sacramenta accedunt ? Et tamen quotusquisque est, qui vel confitetur ista, vel restituit ? Attendant hæc qui in mercaturis versantur, qui in lucris importuni, in negotiis immersi, conscientiæ obliviscuntur, qui in officiis constituti ex illis debent quæstum facere. Attendant domini, servi, nobiles, ignobiles, advocati, procuratores, baillivi, principes, milites, duces, quibus occasio suppetit rapiendi, opprimendi, aut devorandi pauperem in abscondito. Audiant, inquam, hi vocem hanc ad eos dirigi : *Foris canes, hic est panis filiorum, non mittendus canibus,* qui pascuntur cadaveribus et rapinis.

Quarto, intelligi possunt homines invidi, detractores, vindicativi, et odio alios habentes. Solent canes sese mutuo mordere et allatrare. Sic plerique in proximos insurgunt, mordent verbis, dentem infigunt contumeliis, adlatrant etiam in absentes detractionibus ; et cum personam non pos-

sunt, ejus famam lædunt et honorem. Ad hos dirigitur illud Apostoli : *Si mordetis et comeditis invicem, videte ne consummamini ab invicem.* Vitio enim contentionis, perniciosa jurgia inter homines seruntur et nutriuntur, quibus consumitur societas, fama, vita. Est etiam canis natura sua animal invidum, ferox, vindicativum, iracundum, ad nihil aliud utitur voce quam ad latrandum, estque facilis ad latratum, ringitur, et injuriæ memor est. An pauci similes inter christianos? An non multi sese rodunt, dilacerant, devorant, odiique ac invidiæ veneno sese pascunt interius, aut potius depascuntur? Hi tamen non infrequenter dissimulantes has lethiferas passiones, eucharistico mysterio participant, summa cum illius injuria; quandoquidem symbolum unionis, charitatis et pacis est, qui directe repugnat invidiæ odiique venenum. Procul, o procul este, profani, foris canes, et venefici, sive virus spirantes; non est hic panis nisi filiorum, *fraterno amore et unione convivantium,* non cedit vobis in salutem, sed in certiorem perniciem. Accipe hac de re exemplum scriptum a P. Gabriele de Vega, collegii Societatis Jesu Matriti quondam rectore, et a Patribus ejusdem Societatis, tum concionibus publicis, tum scriptis assertum.

Cordubæ, in Hispania, nobilis quidam diu hostilem animum foverat in alterum itidem nobilem, cum scandalo publico. Incidit in lethalem morbum, advocavitque unum e Societate ad confessionem excipiendam. Hic denegat ei absolutionem, nisi reconcilietur et satisfaciat scandalo. Ipso tandem consentiente, advocat illum cum quo inimicitias gerebat; sicque coram testibus multis uterque offensam remittit et reconciliatur. Absolutio igitur ei impenditur, sacrumque Domini corpus, et paucis post diebus obiens honorifice sepelitur. Nocte sepulturam insequente, nox fere media incumbebat, cum ecce duo juvenes splendidi fores collegii pulsant, faces gerentes manu, petuntque instantissime alloqui dictum confessarium de negotio (ut aiebant) gravissimo, Dei gloriam maxime concernente. Alloquuntur eum et facibus præviis in templum deducunt, in quo tumulus nobilis jam dicti. Appropinquantes tradunt ei clavem, hortantes ut nihil pavescat, sed secure aperiat. Exinde deducunt eum ad altare primarium, jubentque reserare sacrum tabernaculum, clavem iterum tradentes, simulque monent ut sacram pixidem in manus accipiat, ad nobilis tumulum deferendam. Cum illuc venisset, dicunt ei : Ecce qui hic sepultus jacet, licet exterius coram te et aliis præsentibus visus sit parcere et reconciliari, corde tamen odium lethiferum fovisse ad extremum usque spiritum, certo tibi persuadeas : quapropter damnationi addictus cruciatur. At cadaver adhuc sacram hostiam integram gestat, hanc oportet in pixidem reponere.

Pede igitur sepulchrum pulsantes, statim caput erigit emortuum corpus, et aperto ore hostiam reddit. Cum iterum pede tumulum pulsassent, quodam impetu ad ima ruit, nec amplius comparet; ita ut existimatum fuerit illuc delatum ubi anima agebat, cum antea Satan ob sacram hostiam, in illum non haberet potestatem. Operiunt igitur terra tumulum, et refertur pixis in locum, reducuntque confessarium ad Collegium. Cumque janitor fores aperuisset, respicit sedulo dictus Pater quam viam inirent; at subito ex oculis ejus evanuerunt. Quapropter vix ambigere potuit quin angeli fuissent ministri Dei et judicii ejus super sacrilego illo peccatore.

Quinto, canes vocantur gulosi, et ventri dediti; est enim canis ventri serviens, se ingurgitans in tantum ut revomere cogatur. Quod ergo præclarius symbolum nostrorum ebriosorum et gulosorum, qui adeo ingluviei vacant, ut invitis ingesta visceribus per eos cogantur reddere, et cibum omnem potumque vomitu instar remeti? Vomunt ut iterum bibant, bibunt ut iterum vomant. Cibum Deus potumque subministrat, tanquam alimentum corporibus necessarium; sed instar irrationabilium animalium utuntur, ut illis ipsammet obruant rationem, ex eo capite canibus pejores. Quod si eos reprehendimus, jam in nos latrant, jam ringuntur; et sine ratione in suos monitores conversi, ad rixam parati sunt. Ex ingluvie quoque juramenta, blasphemiæ, obscœna verba, maledicta sæpe procedunt: hi sunt latratus canum, velut in cœlum solemque adlatrantium. An non invenies hujus sortis homines multos inter christianos, qui fere de die in diem sese ingurgitant et inebriant, aut saltem qui Deo sacros dies, Dominicos vel festos sine ebrietate vix transigunt. Accedunt et hi forte bis in anno ad tremendum sacramentum; sed qua emendatione, in quo proposito, qua dispositione? Urgentur præcepto, vel aliorum exemplo, non puro salutis et emendationis desiderio; cor potius habent in patina et culina quam in ecclesia; magis parati ad offam, pocula et tabernam,

quam ad sacram mensam et debitam illi dispositionem.

An non et inter sacerdotes ebriosos reperies, qui cum pridie se ingurgitarint, sequenti die adhuc crapulam ructantes irreverenter invadunt mysteria? Quid his omnibus dicemus, nisi illud toties repetitum, et illis repetendum et inculcandum, *Sancta sanctis;* procul fermentarii, animis et corporibus opus est defæcatis : *Foris canes,* et ventri tanquam idolo servientes; cibus mentis est, non ventris, quem ingluvies et crapulæ vestræ ructus conspurcat.

Electos a se milites volens olim Dominus indicare Gedeoni, jubet ad aquas deduci, ut ibi probentur vel reprobentur. Ibi ergo rejecti sunt qui aquis incubabant; qui vero pro necessitate sitis, cava manu aliquid haurientes, biberunt, probati et electi fuere. Ubi Dominus indicare videtur, eos ad cœlestis militiæ pugnam et coronam aptos esse, qui rebus hujus mundi instar aquæ præterfluentibus utuntur in transitu, ad necessitatem sublevandam; qui vero iis toti incumbunt, et sese immergunt, utunturque ad voluptatem immoderatam, esse inidoneos et reprobandos. Sic et illi ab hoc puleo sacro, quod electis tantum militibus apparatum est, rejiciuntur.

Postremo dicamus, per canes designari omnes qui, sine vera pœnitentia accedentes, statim in fœtidum suum statum revertuntur, peccata reiterant et resumunt. Hi canibus porcisque comparantur, tum quia redeunt ad statum suum, ad conscientiæ impuræ lutum et sterquilinium; tum quia quæ per confessionem peccata evomuerunt, iterum comedunt, et instar canum resumunt. De his divus Petrus sic ait : *Contingit illis illud veri proverbii : Canis reversus ad suum vomitum, et sus lota in volutabro luti.* Sicut autem canis resumens quod evomit, immundior et abominabilior est quam ante; et sus dum in luto lavatur, sordidior redditur; ita qui peccatum confitetur, nec deserit, graviori peccato et pœnæ se subjicit. *Quam vilis facta es iterans vias tuas,* inquit Dominus per Jeremiam, ad animam in peccata recidivam. *Si enim refugientes coinquinationes mundi, in cognitione Domini nostri Jesu Christi* (et in communicatione corporis et sanguinis ejus) *his rursum implicati superantur, et fiant servi corruptionis, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus,* teste apostolo Petro. Comparantur iterum hi serpenti qui, teste Epiphanio, ad fontem accedens ut bibat, venenum prius evomit; sed postquam bibit, illud resumit. Sic ad Eucharistiæ fontem accessuri, per confessionem peccati virus evomunt, sed infructuose, quia statim post resumunt. Plangendum vero est similiter multos reperiri in Ecclesia Dei, qui falsa imagine pœnitentiæ deluduntur, sine firmitate propositi ad confessionem et Eucharistiam accedentes; sine voluntate dissolvendi vincula et laqueos occasionum religantium eos et in nova peccata subito præcipitantium. Sic iterum fiunt serpentes redeuntes ad venenum, sues ad volutabrum, canes ad vomitum. Audiant ergo vocem angeli præconis inclamantis ad similes, indigne ad Domini convivium accedentes : *Foris canes et impudici, et idolis servientes, et qui faciunt mendacium;* qui mendacem et delusoriam conversionem foris ostentant, speciemque pœnitentiæ, virtutem ejus abnegantes, alentes occasionem peccati, procul rejici debent a ligno vitæ.

LECTIO XI.

DE IMPEDIMENTO PECCATI VENIALIS.

1. Docet veniale non impedire accessum ad Eucharistiam.
2. Impedire aliquem effectum Eucharistiæ.
3. Agit de devotione post Eucharistiam sumptam.

PROPOSITIO PRIMA.

Peccatum veniale non impedit sumptionem hujus sacramenti.

Ratio est, quia ipsum etiam est institutum ad venialia et quotidiana peccata delenda; alioqui humanæ fragilitati non bene provisum foret, si veniale peccatum impedimentum afferret. Cum enim homo de hora in horam venialibus culpis se facile aspergat, nunquam secure accederet. Verumtamen est, dignitatem hujus sacramenti, de puritate, quantum fieri potest, illi præparanda nos monere. Unde dominus discipulorum pedes lavit, significans spirituales affectus, qui animæ pedes sunt, prævie abluendos.

Et sacerdos sacrificans digitorum extremitates monetur abluere, in symbolum omnimodæ puritatis ad extremitatem usque digitorum, hoc est omnium operum pertingentis; ut tanto dignus possit accedere. Optimum quidem id consilium, ad efficacius et plenius sacramenti hujus effectus participandos. Non est tamen rigidum præceptum, si de venialibus agatur; quia, ut diximus, non est solum institutum

ut panis angelorum, hoc est, eorum qui puritate quadam angelica fulgent, sed etiam ut medela infirmorum, ad tollendas infirmitates quotidianas, sive ad culpas veniales abstergendas ; et ab roborandum nos contra graviores infirmitates, hoc est, contra culpas mortales. Quapropter sunt animæ aliquæ nimis anxiæ, in requirenda cum scrupulis conscientia, ut omni pulvisculo veniali per confessionem possint se expurgare ; et sic longissimis confessionibus, frequentique pro eadem confessione recursu et repetitione, confessariis, admodum sunt onerosæ. Quod si non audiantur a confessariis, juxta devotionem illam anxiam et noxiam, jam putant se a communione debere abstinere.

Alias exemplum retuli de quodam religioso sanato ab his anxietatibus, precibus beatæ Mariæ Ogniacensis. Audiant quid hac de re fuerit revelatum S. Gertrudi virgini, ut refert Blosius monialis spiritualis, cap. 6. Intellexit illa a Domino, illos non irreverenter nec indigne sumere Eucharistiam, qui eam pie sumunt ex desiderio honoris, laudis et gloriæ Dei ; quæ in hoc præcipue elucescit, quod summa illa majestas tam indignis hominibus se communicare non dedignatur. Quapropter significavit ei Dominus, non solum pios sacerdotes, religiosos, moniales, quæ sine fictione Deum propriamque quærunt salutem, debere accedere quoties secundum statuta ordinis vel consuetudine pia solet fieri ; sed etiam quotquot viros vel feminas sæculares viventes in aliquo statu qui a Deo et Ecclesia non discordent : « Sive in matrimonio, sive extra matrimonium sint, sive emant, sive vendant, seu quavis alia ratione sibi victum parent, si bona voluntate præditi, ex Dei gratia a gravibus culpis sese continent, et secundum præcepta Dei et Ecclesiæ vitam dirigere volunt, cum confidentia in solemnitatibus (vel frequentius secundum confessarii consilium) debet Eucharistiam sumere, quia licet in leviores culpas sæpius cadant, et rebus externis multipliciter occupentur, pro viribus tamen justitiam sectari optant, ob idque Deo placent. »

Ita Dominus ad eam. Sed et cum ipsa quodam die oraret pro quadam moniali congregationis suæ, quæ zelo justitiæ alias Sorores pias verbis reddebat pusillanimes, et deterrebat a frequentiori communione, respondit Dominus : « Cum deliciæ meæ sint esse cum filiis hominum, et ego ex charitate in mei memoriam sacramentum istud sumendum fidelibus reliquerim ; et per illud cum illis in finem usque sæculi remanere velim ; quicumque alios a mortali immunes, verbis, vel suasionibus ab ejus perceptione retrahit, is quodam modo interrumpit delicias quas cum illis habere possem Estque similis severiori cuidam pædagogo, qui repellit a filio regis ignobiles et pauperes ejus coætaneos, quorum consortio delectatur, judicans magis congruere adolescentulo ut regali fruatur honore, quam ut cum illis ludat in plateis. » Hæc illi Christus.

Sanctus Elzearius comes, inter præcepta quibus familiam suam instituebat, volebat ut omnes nobiles sui et milites, omnesque puellæ et matronæ in familia degentes, qualibet hebdomada semel confiterentur, et singulis mensibus devote communicarent. Qui negligerent, domo pellebantur, et nolebat ut quisquam pane suo vesceretur, quem sciret peccato mortifero implicatum, ne alios inficeret, et ne illius peccatum ipse fovere videretur. Omnibus autem dominicis Quadragesimæ et Adventus, ultra solemnitates, piissime communicabat.

Ex his igitur patet veniales culpas, quibus hæc vita carere non potest, non arcere nos ab hac mensa. Ex quibus etiam colligi potest quid de nocturna pollutione censendum sit.

Primo, si illa mortalis sit ob consensum, vel ob causam illi voluntarie datam, tunc impedit, sicut et alia mortalia. Quod si quis confiteatur cum contritione, et adsit rationabilis causa, illi non prohibetur communio, licet peccarit præcedenti nocte. Rationabilis causa censetur, cum quis secundum consuetudinem loci sine nota nequit abstinere, aut ex statuto tenetur, vel ex præcepto, vel ex officio, vel ex vera pietate ad id trahitur ; maxime nullo exinde remanente affectu, aut reflexione ad carnalia, mentisque distractione.

Secundo, si pollutio sit venialis, non impedit, nisi forte ex congruitate quadam, ob fœditatem corporalem, et distractionem animi, ut solet sequi. Si tamen causæ jam dictæ adsint, potest quis non solum licite, sed et meritorie accedere, suadente vel officio vel devotione. Sic recte monentur conjuges abstinere nocte communionem præcedente, dicente divo Hieronymo : « Si panes propositionis ab his qui uxores tetigerant comedi non poterant, quanto magis panis qui de cœlo descendit, non potest ab his qui conjugalibus paulo ante hæsere complexibus, violari atque contingi ? Non quod nuptias condemnemus, sed quod eo tempore quo Agni carnes manducaturi sumus, vacare a carnalibus operibus debeamus. »

Hoc tamen secundum consilium et congruitatem debet accipi. Nam dicit sanctus Gregorius, *Epist. ad Augustinum, episcopum Anglorum:* « Si quis sua conjuge, non cupidine voluptatis captus, sed tantum procreandorum liberorum gratia utitur (adde vel reddendum debitum conjugi), ille profecto de sumendo Dominici corporis mysterio, suo est judicio relinquendus ; quia prohiberi a nobis non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. Adjicio, quod si etiam voluptas venialis intervenerit, potest accedere meritorie, si rationibus supra dictis impelli se sentiat ; dum se non sentit magis hebetem, aut ad carnalia per cogitationes reflexum, devotioque trahit, pietas suadet, vel officium poscit. Nec refert quod panes propositionis a talibus attingi vetitum fuerit, sicut significat Abimelech sacerdos, dum venit ad eum David. Hic interrogatus *an vasa puerorum* (sive famulorum qui erant in ejus comitatu) *sancta forent*, respondit : *Si de mulieribus agitur, continuimus ab heri et nudiustertius.* Tunc eis sacerdos panes sanctos tradidit. Non etiam refert quod Oza tangens arcam percussus fuerit, quod aliqui Hebræi putant factum, ex eo quod nocte præcedente uxorem cognoverit, et sic immundus tetigerit. Hæc inquam, omnia dictis non obstant ; quia in veteri lege erant multæ irregularitates ex sola immunditia carnis, quæ prohibebat sub gravi pœna ad sacra accessum, sicut de muliere menstruata vel fluxum patiente patet. Hæ autem in nova lege cessant, nisi quatenus animum quædam inficiunt, vel mores concernunt, sicut de pollutione jam dixi.

Tertio, si pollutio procuretur nequitia dæmonum, impediendum hominem a communione (sicut non infrequenter contingit in diebus sacris, per nocturnas phantasmatum illusiones, nullis præcedentibus de similibus in vigilia cogitationibus), tunc non est abstinendum, sed cum humilitate et fiducia accedendum. Præclare hac de re Theonas abbas, apud *Cassianum*, collat. 22 ; « Omni industria quantum in nobis est, studere debemus ut immaculatam castimoniæ puritatem illo maxime tempore teneamus, quo venerandis assistere optamus altaribus, et vigilantissima circumspectione præcavendum est, ne carnis integritas præcedente tempore custodita, ea nocte qua nos præparamus ad communionem salutaris convivii fraudetur effectu. Verum, si hostis ille nequissimus, ut nobis cœlestis remedii subtrahat medicinam, custodiam sanitatis mentis illuserit ; ut nullo reprehensibili interveniente pruritu, nullo contaminetur oblectationis assensu, possumus et debemus ad gratiam salutaris cibi confidenter accedere. Sin vero nostro vitio hæc fuerit egesta concretio, convenienter conscientiam nostram illud Apostoli formidemus : *Qui manducaverit indigne, reus erit*, etc.»

Refert idem Cassianus de quodam cœnobita, quod quoties volebat communicare, patiebatur pollutionem præcedenti nocte. Cumque angeretur, et Patribus rem aperuisset, consultum ei fuit ut tanto frequentius communicaret ; sicque cessavit illusio.

Sanctus Petrus Cœlestinus multis etiam scrupulis angebatur dum post nocturnam fluxionem communicandum ei foret. Sed quodam die Christus ei apparens usus est hac similitudine : « Si equus vel asinus suas egerit sordes, dominus non debet opus suum relinquere ; ita nec si brutale et irrationabile corpus pro innata consuetudine suam patitur immunditiam, ob id rector animus non debet ab ascensu cœlestium, contemplatione divinorum, exercitio spiritualium rerum torpere (Surius, tom. IX.) »

PROPOSITIO II.

Peccatum veniale potest impedire aliquem effectum hujus sacramenti.

Explicat id divus Thomas hoc modo : Peccata venialia quidem sunt actu præterita, habitu tantum manentia, et hæc per se nullum effectum hujus sacramenti impediunt. Contingit enim post multa venialia devote accedere ad hoc sacramentum, et plenarie hujus sacramenti consequi effectum. Alia sunt actu exercita in ipsa sumptione sacramenti, puta quando quis cum torpore se habet in perceptione, et cum mentis distractione culpabili, aut alia impræparatione veniali, quæ actu concomitatur sumptionem hujus mysterii. Et de his venialibus duplex est sententia : quidam enim pie et probabiliter existimant, ad id ut Eucharistia proprium suum effectum conferat, augmentum scilicet gratiæ et charitatis, necessariam esse positivam dispositionem actualis devotionis, quæ simul adsit in ipsa sacramenti perceptione. Ratio est, quia hoc postulare videtur dignitas et majestas hujus sacramenti.

Unde et Christus, ut hanc attentionem et devotionem actualem commendaret, non solum elevatos in cœlum oculos ad Patrem cum gratiarum actione habuit, sed etiam sumentibus præcepit in sui memoriam sumere : ubi actualem quamdam ad

se reflexionem requirere videtur, ad fructuose sumendum. Quapropter et sancti Patres dum de hoc sacramento loquuntur, non solum requirunt statum gratiæ, sed etiam magnam devotionem volunt ad illud afferri, magnamque reverentiam. Videnturque significare, illa deficiente ob culpam aliquam, otiose et infructuose sumi, licet culpa non foret mortalis. Sic et cibus qui sine appetitu sumitur, sed potius cum aliquo fastidio, frequenter non proficit corpori, sed potius gravat, licet in sumente non foret impedimentum gravis morbi. Huc spectare videtur quod Dominus beato Melchtildi (ut dixi supra) significarit, optimam dispositionem ad hujus cibi fructum percipiendum esse desiderium illius; quod si quis non sentiat in se vivam famem, ardensque desiderium, debere saltem concipere desiderium hujus desiderii hujusque famis; et rogare Deum ut cibi hujus cœlestis appetitum seu orexim animo inspiret. Sic efficaciter initiata censetur dispositio, cum illis in nobis reperitur fervens exoptatio.

Confirmantur hæc omnia ex eo quod nullum augmentum gratiæ, nullum profectum, mutationem nullam vitæ videamus in multis, etiam frequenter Eucharistiam sumentibus; solentque sacri doctores id referre non in culpam mortalem, sed in negligentiam dispositionis actualis. Eo quod licet tales a peccatis mortalibus sint liberi, ex arida tamen magis consuetudine, torpido quodam spiritu accedunt, non ex veræ devotionis fervore. Et ita cum cibi hujus debitum non excitent appetitum, nec illum labiis animæ ruminent, nec sacræ meditationis viribus masticent, nihil illis proficit. Hinc divus Chrysostomus : « Nemo accedat cum nausea, nemo remissus, omnes ferventes et excitati. Nam si Judæi stantes et calceamenta in pedibus habentes, et baculos in manibus gestantes, agnum cum festinatione comedebant, te magis oportet esse solertem et vigilantem. » Ad dictorum igitur confirmationem facit ipsa figura agni, cujus legitimæ comestioni tanta attentio tantaque præparatio requirebatur, symbolum actualis devotionis sacramento huic conjungendæ, si legitime de illo volumus participare. Vide plenius.

Primo, comedere illam debebant cum azymis. Nos oportet Eucharistiam sumere cum puritate et sinceritate conscientiæ, per confessionem expurgando omne vetus peccati fermentum animum inficiens.

Secundo, debebant adhibere lactucas agrestes et amaras. Nos amaritudinem contritionis et recordationem amaræ passionis.

Tertio, non comedebant crudum, nec coctum aqua. Nos sacramentum non debemus crude sumere, sed cum attenta consideratione Divinitatis hic contentæ; nec accedere debemus cum aqua terrenæ sapientiæ, sed cum ardente fidei et charitatis igne.

Quarto, comedebant stantes et festinanter. Nos cum magno desiderio et spirituali aviditate debemus accedere, nec uti dilatione.

Quinto, comedebant renes accincti. Nos debemus castitatis lumbos succingere, omnemque importunam cogitationem, et quidquid potest devotionem mentis retardare, deponere.

Sexto, habebant calceamenta in pedibus. Nos affectus, tanquam animæ pedes, bene calceatos, bene munitos, bene expeditos debemus adferre, et accedere non ex frigida quadam consuetudine, sed ut progrediamur de virtute in virtutem.

Septimo, comedebant cum baculis in manibus, tanquam accincti itineri. Nos debemus tanquam viatores ad patriam anhelantes, Eucharistiam nostram sumere tanquam cibum confortantem, qui ad viæ terminum nos potest provehere.

His ergo omnibus absque dubio designatur actualis devotio ad hoc sacramentum afferenda; ita ut probabile sit, si illa desit aliqua nostra culpa, licet in gratiæ statu simus, nullum fructum nos ex sacramento percipere.

Quia tamen austerior videtur hæc sententia considerata humana fragilitate, quæ in venialem culpam facile labilis est, etiam in sacris actionibus peragendis; ideo cum divo Thoma alii sentiunt negligentiam, distractiones, culpas veniales, sacram Communionem actu concomitantes, impedire quidem effectum illum actualem hujus sacramenti, qui dicitur actualis refectio spiritualis dulcedinis; sed non effectum habitualem, sive augmentum habitualis gratiæ et charitatis. Cum autem hæc pendeant ex institutione Christi, putant eum in sacramenti hujus institutione, non solum respexisse ad ejus majestatem et dignitatem (cui omnis præparatio hominis possibilis debita est), sed etiam ad sumentis fragilitatem. Ideoque propter sacramenti dignitatem, voluisse ut cum gratia accedamus; propter hominis autem fragilitatem, requisivisse quidem actualem devotionem, ut tanto fructuosior sit ejus sumptio, non autem simpliciter et necessario ut fructuosa sit; quia hoc fuisset in aliquas angustias humanam fragilitatem conjicere.

Quod autem in aliquibus frequenter communicantibus non percipiatur hoc gratiæ augmentum, ex eo est quod habitus infusi et eorum incrementum experientia non possint cognosci; quia per se non mortificant passionem, nec excludunt vitiorum habitus, nec peccata venialia. Et ideo fieri potest ut qui sacramenti frequentia multum in gratia crescit, in ratione tamen vivendi et exercendi virtutes non admodum mutetur. Et hoc juvat aliquando proponere pusillanimis, et nimis timidis, qui nimis facile se in peccato mortali agere suspicantur, et torquentur quasi indigne accedentes, quia non advertunt notabilem in se mutationem.

De devotione post communionem.

Quæri hic potest, quando quis accessit cum debita dispositione, si post sumptionem augeatur ejus devotio, an etiam augmentum novum gratiæ ut sacramentum recipiat. Respondeo probabile omnino esse, quamdiu realis præsentia Christi manet in sumente (manet autem quamdiu species non sunt digestæ), si homo majorem dispositionem in se excitet, majori etiam donari gratia vi ipsius sacramenti. Ratio est, quia gratia sacramento promissa est propter Christum manducatum : *Qui manducat me, vivet propter me.* Ipse vero quamdiu nobiscum manet, non est otiosus, sed vim sanctificandi habet; et ideo si homo se melius et melius disponat, gratiæ hujus sanctificantis influxum et copiam majorem a Christo præsente recipit.

Confirmat id ipsum similitudo cibi materialis, qui non tantum operatur cum sumitur, sed quamdiu in stomacho durat, confortat et nutrit; ergo et hoc sacramentum quod per modum cibi est institutum, idipsum præstat, quamdiu in homine perdurat; et quidem inæqualiter, juxta proportionem crescentis dispositionis. Hæc sententia cardinalis Cajetani et Ruardi Tappeti, quos sequuntur multi theologi.

Ex qua sententia collige quam fructuosum sit sumpta Eucharistia, non statim dilabi corde ad res externas, vel terrenas, vel vanas; cum maxime tunc cum Christo mens sit colligenda et unienda quamdiu præsens est. Ex qua unione et excitatione mentis, multum ignis charitatis potest crescere, non solum ex opere operantis, sed etiam virtute efficaci Christi, menti melius sensim dispositæ, novum gratiæ et charitatis gradum influentis. Tunc ergo non sunt negligendæ inspirationes sacræ, orationes jaculatoriæ e cordis fundo prodeuntes, amplexus intimi animæ sponsum complectentes; gratiarum actio cordialis, admiratio cum stupore tantæ bonitatis et divinitatis, se tam admirabili amabilique modo communicantis; oblatio pura totius mentis in manus Dei, totiusque vitæ ac voluntatis resignatio perfecta, omnium creaturarum visibilium et invisibilium, quæ in cœlo sunt, et in terra, et sub terram, ad laudem Dei invocatio. Hoc est vinum conditum, et mustum malagranatorum suavissimum, odoris fragrantissimi (quod Sponsa dicit se propinatura fratri suo et dilecto, introducto in secretum conclave), affectuum scilicet piorum multiplex expressio, quæ Christo gratissima est instar vini aromatici, dum in mentis nostræ cubiculum introducitur ad convivandum; dum ipse se in cibum cum tota sua divinitate exhibente, anima etiam hunc optatum ei cibum potumque ex parte sua suppeditat, et sic impletur illud : *Ego cœnabo cum eo, et ipse mecum.*

Merito igitur reprehenduntur, qui statim a communione ad alia diffluunt. Multis pruriunt pedes ut statim discedant, prætextu collocutionis, lectionis, deambulationis, estque phrenesis intolerabilis, inquit Balthazar Alvarez, vir sanctitate nominatus inter Societatis Patres. Orationes enim et lectiones, quid aliud sunt quam quidam clamores quibus Deum ad nos vocamus in domum nostram? quæ ergo stultitia, ut dum ille ingreditur, nos illico exeamus? quid quæris præter Deum tuum? ille plus docebit te quam omnes libri, plus consolabitur quam omnes amici, plus juvabit quam omnes sancti. Certe infirmus sanitatis suæ curam non habet, qui veniente medico quem advocavit, vix eo consulto egreditur.

Nec ille negotium gravissimum suæ salutis curare videtur, qui de eo non tractat opportuno tempore; quod autem opportunius tempus, quam quando ædes nostras dignatur visere, et favorem suum optat impendere supplicanti? Quisquis igitur, Domino interioris sui domicilii lumen subeunte, non exultat, non congratulatur, non colloquitur cum suavitate, in quo poterit ipse exultare. Qui dum eum hospitem habet, properat e domo egredi, facile ostendit se alibi cor obstrictum habere. Et cui cum illo manere tædium est, nescit se Deum totumque bonum suum habere, estque id magnæ ægritudinis signum in mente, et palatii animæ tunc infecti judicium est in homine. Audiant ergo tales consilium Sapientis : *Non defraudaris a die bono, et particula boni doni non*

te prætereat (Eccli., XIV). Quisnam melior dies, o christiane, quam ille quo Dominus Deus tuus venit ad te, venit in te, plenus bonitate, pietate, amore? Galli accedere ad communionem vocant, « Faire son bon jour. » Quodnam melius donum, sive in cœlo, sive in terra, Eucharistia, qua deitatis consortes reddimur? Si ergo dies communionis optimus dies est, si Eucharistiæ particula optimum donum, cur, ob teporem et somnolentiam, ob neglectum et ingratitudinem, illius diei, illius doni copioso fructu te defraudas? Cur, percepta communione, *donum illud perfectum, et datum optimum quod desursum est, descendens a Patre luminum*, perfectius non consideras, non ruminas? cur illam horam adeo optabilem, quia apud te est Deus tuus, fons omnium bonorum inanem præterire sinis, rebus aliis intendens? Excute torporem, revoca te, ad te fræno reduc mentem evagantem, expunge omnem ingratitudinem. Advoca omnes animi vires, et colluctare cum Deo tuo instar Jacob orationis brachiis, et dic: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.*

LECTIO XII.

DE SUMPTIONE UNIUS SPECIEI.

1. Docet quandoque fuisse concessum usum calicis laicis.

2. Justis de causis subtraxisse illum Ecclesiam.

PROPOSITIO PRIMA.

Fuit aliquando usus calicis in Ecclesia Dei laicis concessus.

Notissimum id ex primitivæ Ecclesiæ actis. Etenim ex gestis sancti Laurentii martyris, constat eum populo sacrum calicem distribuisse. Proinde dicit Xisto pontifici : « Experire utrum idoneum ministrum elegeris, cui Dominici sanguinis dispensationem commisisti. » Hoc sanguine, quem et ipse biberat, inter candentes prunas animatus, tortoribus insultat, mortem ridet. Et hæc est una ex causis cur initio Ecclesiæ martyrii candidatis, calix pretiosus et inebrians præberetur, ut sanguinem sub specie sanguinis uvæ bibentes, sanguinem discerent fundere. Sic sancta Agnes corpori et sanguini communicarat, sub utraque absque nubis specie. Unde et ad id alludens, et carnis suæ infidelem amatorem illudens, dicebat : « Est mihi alius sponsus et amator, cujus corpori jam corpus meum sociatum est, et sanguis ejus ornavit genas meas. »

Idem colligitur ex Historia illa præclara Theodosii diaconi, a fratre suo Constante imperatore nece sublati; qui ab eo quando que sanguinis Christi mystico poculo fuerat in sacris mysteriis potatus. Propterea et ille in pœnam sceleris, habitu diaconi noctu frequenter occurrebat, poculum sanguine plenum porrigens, et dicens: « Bibe, frater, inebriare fraterno sanguine, quem fudisti, tale decet nunc tibi porrigi poculum, non sanguine Agni refertum, ut olim in Ecclesia in redemptionem culparum tuarum, sed fraterno sanguine plenum, qui ultorem voce sua excitet Deum. » Historiæ hujus latius memini super quinto Præcepto Decalogi. Vide ibi. Denique idipsum confirmatur ex Gelasio pontifice, qui condemnat quosdam manichæos, quod communicantes sub specie panis, nolebant sub specie vini; vel quia erronee putarent vinum esse malum, a malo Deo factum ; vel quia negabant Christum pro nobis vere mortuum, aut verum sanguinem fudisse. Unde sic dicit Gelasius pontifex, *de Consecr.* dist. 2: « Comperimus quosdam sumpta tantummodo corporis sacri portione, a calice sacrati cruoris abstinere : qui procul dubio, quoniam nescio qua superstitione, docentur astringi, aut sacramenta integra percipiant, aut ab integris arceantur. » Agit ergo contra aliquos superstitiosos sive erroneos hæreticos, qui suæ inhærentes superstitioni, non communicabant sub utraque specie, ut cæteri. Cæterum, licet calicis usus, in primitiva Ecclesia, et per multa sæcula, fuerit laicis indultus, non tamen fuit præceptum ut nunquam unica specie uterentur. Quinimo etiam tunc fideles communicasse quandoque sub sola specie panis, certa demonstrant indicia.

Primo, quia cum olim fideles ob persecutiones inundantes, et gladium quotidie cervicibus eorum incumbentem, non possent ita in unum convenire ad sacras synaxes, permissum eis fuit ut Eucharistiam domum deferrent, et cum reverentia asservarent, ac quotidie sumerent, ut vires animosque ab hoc sacro fortitudinis Viatico, contra quotidiana pericula depromerent. Vide *Baron.*, tom. I.

Sic referunt historici reginam Scotiæ Mariam, ab infami Elisabetha (quæ fuit altera Jezabel, sanguinem sanctorum sitiens) arctæ custodiæ mancipatam, obtinuisse a Pio V pontifice, ut posset secreto sacram Eucharistiam in carcere asservare, et propriis manibus, si sacerdotibus negaretur accessus, communicare. Quod fecit paulo ante mortem. Et virtute hujus cibi cœlestis, læta intrepido gradu

ad martyrii locum processit, capitis detruncatione, et regio suo sanguine, fidei catholicæ veritatem adfirmans.

Secundo, cum olim monachi in deserto Ægypti et Thebaidis, soli, et a mundo, et a sacerdotibus remoti agerent; secum ad cellas Eucharistiam deferre soliti erant, illoque opportuno tempore sumere, ut ex sancto Basilio demonstrat Baronius supra. Quinimo, solitum quandoque fuit longum iter conficientibus, sive etiam in mari navigantibus, secum deferre sacrum hoc Viaticum pro imminentibus periculis; sic secum detulit Satyrus, frater Ambrosii, in navigio. Sic sanctus Byrinus, de quo apud Surium, 3 decembris, ab Honorio papa in Angliam missus; cum pervenisset ad littus Freti Britannici, navem ascensurus divina celebrat mysteria, ut suis Viaticum pararet. Urgente navigationis articulo, ad navim festinans, introducitur. Dum autem alta sulcarent pelagi, reminiscitur se rem omnino charam urgentibus nautis in littore reliquisse, pallam scilicet, quam Honorius papa ei dederat, super quam Christi corpus consecrabat, et illud involutum ad collum suspensum ferebat. Fide igitur armatus, in mare descendit, et solidum figens vestigium super labile elementum, recepit in littore corporale relictum, et ad navem rediit; quæ immobilis eum expectarat. Unde et nautæ obstupescentes illo prædicante fidem suscepere.

Tertio, Eucharistiam sub specie panis olim servatam, ex eo colligimus, quod pro infirmis sub specie vini diu servari non posset sine corruptione, nec administrari sine effusionis periculo. Quamvis vero sic ordinarie servatam existimamus, non videtur tamen negandum quin aliquando ad breve tempus etiam sub specie vini asservata fuerit. Nam in *Epistola* sancti Chrysostomi ad Innocentium papam, apud Nicephorum, capite decimo nono, legimus, cum exul Paschalem solemnitatem celebraret cum multis episcopis, presbyteris et aliis ecclesiasticis, ipso Sabbati magni die ecclesiam irrupsisse cohortem militarem ab Arcadio missam, et clerum cum ipso inde per vim ejectum fuisse, baptisteriumque, cui nomen erat *Constantinum*, apud quod tunc solemnia peragebant, militibus circumvelatum, sanguinis effusione fuisse cruentatum, sacrosque latices cruore infectos. Nec in hoc quidem ærumnam constitisse, sed et milites ingressos ad locum ubi Sanctum repositum est, cum omnia perlustrassent, sanctissimum Christi sanguinem invenientes, in tumultu per militum vestimenta effudisse. Ex quo collige, quandoque asservatum etiam sanguinem sub specie vini, magis tamen ordinarie sub sola specie panis. Imo existimamus cum Baronio, quod licet fideles olim tempore sacrificii in ecclesia communicantes sumerent sub utraque specie; cum tamen vel privatim illam sumerent in domibus, vel extra tempus sacrificii in ecclesia, vix solitos aliter quam sub una specie sumere.

PROPOSITIO II.

Ecclesia justis de causis usum calicis subtraxit laicis, sine illo eorum damno.

Hic est lapis offensionis, in quem primi cœperunt Hussitæ Bohemi, sectatores opinionis cujusdam Joannis Hus, sacerdotis et magistri in universitate Pragensi, tunc florentissima, in qua frequenter ultra viginti millia studiosorum recenseri potuerunt. Hic ob errores condemnatus fuit, et flammis datus in concilio Constantiensi, et cineres in Rhenum dispersi, ne eos discipuli colligerent, aut ejus memoriale ullum residuum foret; sed doctrina ejus cum cineribus non fuit sepulta. hactenus enim sectatores habet.

Tunc autem maxime errorem hunc ab inferis resuscitarunt Taboritæ hæretici, sic dicti a civitate ædificata in Bohemia, in monte cui nomen Tabor indidere, allusione facta ad montem in quo Christus transfiguratus est. In hoc monte, initio hujus hæresis, plusquam trecentæ mensæ erectæ fuerunt, et triginta hominum millia concurrerunt, ut sub utraque specie ibi communicarent, innumeris illuc vasis illatis, ut plebs insana vino consecrato et calice uteretur.

Hunc deinde montem aquis circumdatum, triplicibus muris cinxit Zischa tyrannus, eorum dux, totam turbans Bohemiam frequentissime contra Sigismundum imperatorem, acie instructa triumphavit; et utroque licet oculo tandem careret, feliciter exercitum ductare visus est. His victoriis insolenter inflatus, cum divinitus peste percussus foret, moriens nihilominus, præcipiebat suis ut detracta cadaveri suo pelle, tympanum bellicum ex ea confici curarent, certo asserens ad illius vel solum sonum, hostiles acies fugandas et exterrendas. Quid plura?

Ad assertionem hujus erroris, in vexillis calix depictus præferebatur; sacerdotes in medio militum armatorum calicem deferentes decantabant: *Pange, lingua.* In portis et superliminaribus domorum ca-

lix depingebatur; in frontispicio urbis Tabor, visebatur effigies Zischæ, cum angelo eum præcedente, et calicem deferente. Denique, in cathedris scholarum, in pulpitis templorum, in officinis typographorum, detonabat lingua disertorum, calamus scribentium, typi imprimentium, contra Ecclesiam, tanquam injustam, quæ calicem fidelibus subtraxisset, et sacramentum mutilum contra fas distribueret: Hæc fuere nitia hujus hæresis, cujus reliquiæ ad lutheranos et calvinistas, tanquam impietatis Joannis Hus hæredes, translatæ sunt. Sed examinemus nunc veritatem, et expendamus rationes ob quas juste Ecclesia laicis subtraxit usum calicis.

Prima et principalis est, ut consuleret reverentiæ hujus sacramenti. Initio enim Ecclesiæ, cum pauci essent fideles, facile erat eis sacramentum hoc sub vini specie ministrare, cum debita reverentia et cautela.

Succedentibus autem sæculis, crescente multitudine fidelium, decrescente vero devotione, multa incommoda animadvertit Ecclesia, incuria tum accedentium, tum ministrorum, ita ut populorum turba concurrente, frequens fieret periculum effusionis sacrosancti sanguinis. Et ita statutum est ut sub sola specie panis populus communicaret, ad vitandum morale illud periculum, solus autem sacerdos utrumque sumeret; tum quia sacrificium in utriusque speciei consecratione consistit, convenitque sacrificantem de suo consummato sacrificio participare; tum quia ipse repræsentat totum populum, et nomine illius de utraque sacrificii parte participat. Sic populus etiam censetur sumere utramque speciem, per sacerdotem, qui est os totius populi.

Accessit et secunda ratio, quod quia multis communicantibus magna vini copia deberet consecrari, frequenter necessarium foret, quod superfuerat reservari; id vero non fiebat sine incommodo et corruptionis periculo. Adde quod aliqui a vino nativam quamdam aversionem habent, et his sub utraque specie noxia erat communio. Cum etiam extra tempus sacrificii communicandum foret, aut infirmis communio danda, non erat solitum speciem vini porrigere; et ita ut fieret uniformitas, universim decretum fuit ut laicis sub sola specie panis exhiberetur. Jamque a quingentis et amplius annis hæc uniformitas Ecclesiæ usu continuo recepta est, nec violari potest sine peccato gravi.

Non negamus tamen Ecclesiam, sive pontificem, posse dispensare (sicut dispensasse asseritur Clemens VI, cum rege C..liæ) ut utriusque speciei particeps quis fiat, sed existimamus nunc non expedire talem dispensationem, quæ hæreticis ansam posset præbere calumniæ, et fidelibus murmuris aut scandali. Unum tamen casum admittimus, quo laicus speciem vini potest sumere: si nimirum periculum foret ne in manus infidelium sanguis jam consecratus devenerit, aut ne cum irreverentia effunderetur. Non etiam hic prætereundum est, Ecclesiam considerasse, in multis provinciis summam vini penuriam, cujus copia necessaria erat cum gravissimis impensis, ut omnes sub ea specie communicarent. In regnis novissime repertis, penuria tanta dicitur esse ut in Calicut et Goa vas vini quandoque mille scutis vendatur.

Tertiam rationem subjungit Alexander de Hales, sancti Bonaventuræ olim præceptor. Sic ait: « Ecclesia a multis sæculis sacramentum sub specie panis tantum dispensare consuevit, ne simpliciores crederent Christum non contineri integre sub altera specie, quod aliquando contingit. Quibusdam enim petentibus et instantibus, ut sub utraque specie sacramentum sumerent, sacerdote quodam pio sacrum faciente, cum ad fractionem venisset, concavum patenæ totum visum est repleri sanguine. Ad quod obstupuit ipse et circumstantes. Cum vero iterum conjungeret partes hostiæ, totus sanguis iterum visus est intrare, et reuniri hostiæ, sicque petitioni et tentationi eorum penitus fuit satisfactum. » Ita Hales, 4 parte, quæstione II, membro 2, articulo 4. Convellenda igitur erat hæresis eorum, qui dixerunt corpus Christi exangue sub panis specie, sanguinem autem sub specie vini contineri, quod efficaciter fecit Ecclesia, approbando communionem sub una specie.

Neque vero ob alteram speciem denegatam, aliquis gratiæ fructus laicis decessit. Etenim undenam oritur fructus communionis, nisi a Christo ejusque passione? Cum ergo ipse sit sub utraque specie integer, cur minus haberet virtutis et efficaciæ, sive sub una, sive sub utraque sumatur? Et quidem in una specie, etiam mors ejus et passio signatur et memoratur ut instrumentum nostræ sanctificationis. Licet enim in specie vini expressiorsignificatio passionis reperiatur, illa tamen expressa significatio magis spectat ad rationem sacrificii quam ad rationem sacramenti. Et inde solum consequitur, utramque speciem esse aliquid perfectius in ratione signi, quam speciem panis solam;

non tamen in ratione virtutis, sive in ratione causæ gratiam sanctificantem conferentis. Maxime cum illa gratia primario oriatur et procedat a divinitate, quæ sub una spe ie æque conjuncta reperitur ac sub utraque. Sic ergo æque divinitatis consors efficitur et vitæ, qui manducat sub specie panis sola, quam qui sub specie vini, dicente Christo : *Qui manducat hunc panem vivet in æternum. Qui manducat me vivit propter me.* Sed neque etiam præceptum ullum divinum communicandi sub utraque specie reperitur. Etenim quod Christus dicit : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, perinde est ac si diceret : Si neque manducaveritis carnem Filii, neque biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Solus ergo ille caret vita, qui neque bibit, neque manducat; qui vero vel bibit, vel manducat, vitam jam in se percipit, et implet hoc præceptum. Nam et Scriptura quandoque uni speciei effectum hunc assignat, quandoque alteri; modo manducationi panis, modo bibitioni calicis. Sic Paulus : *Multi unum corpus sumus, qui de uno pane participamus.* Alio vero loco dicit : *Omnes in uno spiritu* (vel ut græca habent, *in unum spiritum*) *potati sumus;* hoc est, omnes potu sacro unius spiritus effecti sumus. Idem autem est fieri unum corpus, et fieri unus spiritus, quia si unum corpus, unus debet esse spiritus : et si unus spiritus, unum etiam est corpus; utrumque autem præstat, sive panis, sive calix noster.

Urgent hæretici tum institutionem Domini sub utraque specie, tum præceptum quod contineri videtur his ejus verbis : *Bibite ex eo omnes.* Item : *Hoc facite in meam commemorationem.* Respondeo, Christum Dominum utramque speciem quidem instituisse, et utramque discipulis sumendam distribuisse; et inde non sequitur præceptum universale pro tidelibus omnibus ad utramque sumendam. Etenim congruum erat apostolis, qui ordinabantur sacerdotes, utramque speciem dari, in symbolum potestatis eis datæ ad utramque et consecrandam et sumendam. Exemplum autem sacramenti sub una specie quandoque exhibendi, ipsemet etiam discipulis tradidit, dum cognoverunt eum in fractione panis post resurrectionem. Ubi juxta interpretationem sanctorum Patrum, vel eis corpus suum vere tradidit, sub specie panis, vel saltem communionem sub specie unica adumbravit.

Nec illa verba : *Bibite ex eo omnes,* præceptum continent. At potius verba sunt invitantis, ut fieri solet inter convivantes. Et licet præceptum contineret, ad apostolos spectaret. Unde ab eis impletum fuit illud, sive monitum invitantis, sive præceptum imperantis, dicente Evangelista : *Et biberunt ex eo omnes.*

Nec etiam alia illa verba : *Hoc facite in meam commemorationem*, continere præceptum sumendi utramque speciem, satis indicat ipse Apostolus, qui non sine ratione de calice agens dixit : *Hoc facite quotiescumque bibetis, in meam commemorationem ;* cum tamen de corpore agens dixisset sine addito : *Hoc facite in meam commemorationem.* Per illam ergo additionem (*quotiescumque bibetis*), videtur indicare non semper conjunctam fore calicis bibitionem cum manducatione, nec tam præcipi fidelibus ut bibant, quam ut sint memores passionis Domini, si contingat eos bibere ; sciantque ad mysterium potum hunc ordinari. Accedit huic interpretationi, quod Apostolus unam speciem ab altera posse disjungi satis significet, dum dicit sub particula disjunctiva : *Quicumque manducaverit vel biberit calicem indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini.*

Ex his igitur concludo, nihil Ecclesiam divino juri adversari, dum nunc vult sub una specie sacramentum distribui, licet aliquando sub utraque datum fuerit : « Quia semper fuit illa in Ecclesia potestas, in sacramentorum dispensatione, ut salva eorum substantia, ea mutaret quæ suscipientium utilitati, aut sacramentorum venerationi congruerent, pro locorum et temporum varietate. » Ex qua etiam ratione factum est, ut pueris ante usum rationis deneget sacramentum, ob majorem scilicet reverentiam, cum necdum dijudicent corpus Domini, quamvis olim ob probabiles aliquas causas data fuerit eis, et sub specie panis, et sub specie vini.

De specie vini deduci potest ex Cypriano, referente puellulam quamdam per nutricem ad idola delatam, cum pane mero mixtum de idolorum immolatione gustasset ; ac postea ei de calice sacro, a diacono rei inscio, potus sacrosancti sanguinis præberetur, nunquam potuisse deglutire ; sed fuisse coactam vomere, quia sanctificatus Domini potus, polluta per idolothyti esum, noluit attingere viscera.

De specie panis notissimum est. Admirabile porro quod legimus ea de re apud Evagrium, libro quarto, capite trigesimo quinto *Histor. Eccles.* Vetus, inquit, consuetudo fuit Constantinopoli, ut quando particulæ corporis Domini superessent,

pueri scholas frequentantes accerserentur eas manducaturi. Contigit autem filium cujusdam Hebræi, arte vitrarii, cum aliis pueris advenisse; causam ergo moræ parentibus ejus suscitantibus, respondit se cum aliis pueris ad sacrum panem accessisse. Incensus quodam furore pater, in fornacem, qua vitrum formabat, puerum conjicit. Mater, inscia rei, requirebat puerum per urbem cum lamentis. Post triduum, ad ostium officinæ viri consistens et lamentans, nomine puerum compellabat. At puer, matris vocem agnoscens, e clibano responsum dat. Illa effractis foribus irrumpens, videt illum in mediis flammis illæsum. Interrogat quo pacto illæsus manserit. Mulier quædam, aiebat ipse, amictu purpureo, crebro ad me venit, porrexit aquam qua flammam me ambientem extinguerem, et cibum providit. Qua re ad Justinianum delata, puerum cum matre Baptismo tingi decernit; patrem autem, quia recusavit christianus adscribi, cruci suffigendum curavit.

LECTIO XIII.

DE EUCHARISTIA UT EST SACRIFICIUM.

1° Docet ex antiquis Scripturis probari nostrum sacrificium.

2° Etiam probari ex Scripturis Novi Testamenti.

PROPOSITIO PRIMA.

Sacrificium Missæ in Scripturis antiquis prophetice fuit prænuntiatum.

Ecclesia nihil habet ita illustre et divinum, ac Missæ sacrificium, in quo Agnus, qui integer perseverat, ejusque caro et sanguis divinitati junctus, incruente immolatur et offertur. Illud enim donum pretiosissimum, quod a Deo et cœlo acceptum, sibique in finem sæculi relictum Ecclesia profitetur, quotidie Deo repræsentat et litat; renovans memoriam effusi in passione sanguinis, cruento illo crucis sacrificio, quod redemptionis pretium fuit Patri oblatum. Agnoscitque christianorum fides, hac renovatione, et incruenta Missæ oblatione (in qua eadem hostia et victima est quæ erat in cruce) applicari nobis illam redemptionem crucis; ut possit efficaciter nunc prodesse singulis, quæ universaliter et sufficientissime omnibus tunc fuit præparata et acquisita. Sed hæretici nostri sicut invident nobis pretiosum legatum et testamentum Redemptoris, loco divini corporis, solam figuram et imaginem illius nobis substituere conantes; ita etiam invident solemne et inclytum istud Missæ sacrificium; ejusque splendorem toto orbe rutilantem ægris suis non ferentes oculis, conantur flatu serpentino omnimode extinguere. Unde maledicas suas linguas in nihil ita acuerunt, ac in pretiosum istud sacrificium, blasphemis, scommatibus, conviciis illud abolere conati. Sed et omnem furorem viresque effuderunt in basilicas, aras, calices, vestes sacras, et omnia ad sacrificii solemnem ritum spectantia; illa profanantes, fœdantes, diripientes, demolientes, in locis ad quæ cæca eorum tyrannis potuit pertingere.

Novissime, dum contra Ludovicum XIII, Galliæ regem, in castro Sancti Joannis Angeli (quod modo justo regis decreto æquatum solo est), rebelles manus cordaque erigerent, reperta sunt tormenta bellica noviter ære fusa cum hac inscriptione gallica, « Les chasse-messes; » quasi latine diceres: « Tormenta ad Missam explodendam fusa, et fabrefacta. »

Hæc vero synagoga malignantium accusat, ob Missæ sacrificium, Ecclesiam Christi sponsam castissimam, idololatriæ, superstitionis, adulterii, magiæ. In quo similem omnino se ostendit mulieri perditæ; quæ ubi illi contingit contendere cum pudica matrona, statim ubi videt se ratione convinci, criminibus, quibus ipsamet obnoxia est, eam onerat, vocat meretricem, sagam, adulteram; ne forte præveniatur, et prius oneretur hisce criminibus quibus vere scatet. Nempe scimus hæresim esse meretricem illam in *Apocalypsi*, plenam nominibus blasphemiæ, ebriam sanguine sanctorum, poculum exhibentem plenum immunditia, veneno, abominatione, infatuantem principes et populos.

An ergo mirum si didicit adversus poculum et calicem sacrum, in sacrificio Domini ab ejus casta sponsa oblatum, blasphemias, voces et accusationes fallaces, jugiter insusurrare auribus illorum, quos infatuare cupit, ut venenum calicis sui eorum ori instillet?

Quid iterum mirum, cum Scriptura prophetica nobis testetur Antichristum, quantum in se erit, sublaturum juge istud sacrificium, si Antichristi imitatores (sic hæreticos vocat divus Cyprianus) idipsum quantum in se est, conentur: sed insana mente, voce, manu, quantum voluerint in Missam debacchentur, eam neutiquam a veris fidelibus gloriari poterunt dimissam. Quin potius agnoscere coguntur in provinciis pestilenti sua doctrina infestissimis, Missam etiam nunc celebrari, et ab aliquibus fidelibus frequentari; quos reliquit Dominus tanquam semen fidei in

medio nationis perversæ inter spuria vitulamina, palmites electos.

Si Angliam, Scotiam, Hollandiam, aliasque infestas orbis partes scrutentur, non desunt ibi qui etiam cum gravi periculo, privatis in locis Missam audiant; sicut nec tempore Antichristi deerunt, licet occulti sint futuri. Et ita semper veritatis assertio, per prophetæ prænuntiata, immota manet : *A solis ortu usque ad occasum offertur et sacrificatur nomini meo oblatio munda, et quidem in omni loco*, sive in omni orbis parte, in Asia, in Africa, in Europa, in America, apud Japones, Indos, Sinas. Hæc est oblatio sacrificii Missæ, per quam magnum est nomen Domini inter gentes, repudiato sacrificio et templo Judæorum.

Sed neglectis blasphemis adversariorum vocibus, et criminibus quæ objectant (quæ possemus facile in eorum capita retorquere) ex Scripturis et Patribus, ac ratione Missæ sacrificium demonstremus.

Primo igitur si antiquum Testamentum consulamus, testimonium certum deducitur ex loco citato Malachiæ. Definit enim concilium Tridentinum, oblationem illam mundam, quam propheta dicit offerri et sacrificari, non esse aliam quam nostrum sacrificium ; et ita interpretati sunt sancti Patres ab initio Ecclesiæ, inter quos sanctus Clemens, sanctus Martialis, sanctus Cyprianus, Irenæus, Justinus, et alii vicini temporibus apostolorum, quos videre poteris apud Bellarminum, libro *de Missa*, cap. 10. Quia ergo prophetæ futura quasi præsentia per lumen sibi infusum intuentur, ideo dicit in præsenti, « sacrificatur et offertur in omni loco, » quasi dicat : Intueor illud purissimum sacrificium, per apostolos, et eorum in sacerdotio successores brevi offerendum ubivis gentium, Ideoque libellum repudii matri vestræ Synagogæ dandum, simulque templum vestrum ac victimas rejiciendas prædico ; et id mihi adeo exploratum est, ut jam Dei repudiantis decretum vobis annuntiem, et dicentis : « Non est mihi voluntas in vobis, etc. »

Dicitur vero per excellentiam oblatio nostra, oblatio munda.

Primo, quia corpus est Christi purissimum et sanctissimum, utpote virgineum, et a Spiritu sancto puritatis auctore efformatum, ipsique fonti puritatis, divinitati, scilicet, unitum.

Secundo, quia nulla offerentis malitia et impuritate potest inquinari, ut ait Tridentinum supra.

Tertio, quia mundandi vim habet et efficaciam, longe aliam quam legalia sacrificia, quæ a quibusdam legis et carnis immunditiis expiabant. Hæc autem nostra oblatio internam animi impuritatem abstergit, potens perfectum facere accedentem : *Si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum semetipsum obtulit immaculatum Deo*, (et quotidie per manus sacerdotum offert) *emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi?*

Quarto, quia sacrificia antiqua multa in templo immunditiam exteriorem cruoris effusione ingerebant, carniumque pinguedine, ut in macellis nostris est conspicere. Hoc autem sacrificium nostrum in rebus purissimis est institutum, in panis et vini symbolis. Et licet hic fiat oblatio etiam carnis et sanguinis cum immolatione, illa tamen purissima est, incruenta, mystica, nihil afferens oculis ingratum aut indecorum, ritum externum cum puritate et decore conjunctum exhibens.

Hæc itaque indubie est oblatio illa, quæ hebraice ibidem *mincha* vocatur, quod idem est ac sacrificium farreum, sive sacrificium farinæ et panis; quia nimirum ex farina et pane hostia nostra conficitur, et in corpus et sanguinem Christi transsubstantiatur. Fuitque hujus nostri sacrificii expressa figura, sacrificium illud farinæ et panis, de quo *Levit.*, II, cui libatio vini jungebatur, juxta legem (*Exod.*, XXIX), eratque symbolum alterius speciei. Insuper offerebatur oleum, thus et sal; oleum, symbolum, misericordiæ Christi nobis in sacrificio hoc quotidie exhibitæ; thus, signum odoris suavissimi quo se Christus offert; sal, symbolum incorruptionis et æternitatis, per Eucharistiam nobis promissæ.

Et hæc vero oblatio nostra mundissima, non solum in omni loco offertur, sed et in omni tempore, omnibus horis; quod facile intelliges, si consideres cursum solis, qui aliis oritur dum nobis occumbit, et quibusdam in meridie est, dum in aurora illucescit aliis. Ita ut cum ab aurora usque ad meridiem Missæ in christianis provinciis celebrentur, ob diversum situm illarum, jam contingit fere singulis horis offerri ; et propter hoc etiam recte vocatur *juge sacrificium*.

Alterum testimonium ex Veteri Testamento est illud, quod de Christo a Psalte prædicitur : *Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech ;* hoc est, secundum ritum Melchisedech. Constat

autem ex *Genesi* ritum ejus et sacrificium obtulisse. Quod quidem in cœna fecit, in oblatione et sacrificio corporis sub speciebus panis et vini.

Nam sacrificium crucis cruentum non fuit secundum ordinem Melchisedech, sed potius secundum ordinem Aaron, qui oves agnosque immolabat cruenta sanguinis effusione. Idem vero quod ipse fecit, præcepit apostolis suis faciendum, dicens: *Hoc facite in meam commemorationem.* Quibus verbis eos instituit sacerdotes ejusdem ritus sacrificandi, eorumque in sacerdotio successores noluit ab hoc ritu recedere, usque in finem sæculi. Et ideo ipse dicitur *sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*, quia per suos vicarios tanquam principalis sacerdos et offerens, offert illam eamdem hostiam in Missa quam in cœna, sub symbolis panis et vini, in similitudinem sacrificii a Melchisedech oblati, quod fuerat typus sacrificii ab eo in eucharistico mysterio offerendi.

Neque mireris Apostolum (*ad Hebræos*, cap. VII) agentem de similitudine sacrificii Melchisedech cum sacerdotio Christi, illam solum explicare in persona, quod sicut ille dicitur Melchisedech, id est, *Rex justitiæ*, item *Rex Salem*, id est pacis, ita et Christus. Et sicut ille introducitur sine patre, sine matre, sine genealogia, ita Christus sine patre in terris est, sine matre in cœlis. Apostolus enim de Eucharistiæ mysterio agere noluit, quia multi Hebræi, rudes et infirmi, tanti arcani necdum erant capaces. Unde expresse dicit cap. VII, ideo se non omnia explicasse de Melchisedech: *De quo*, inquit, *nobis grandis sermo, et ininterpretabilis ad dicendum, quia imbecilles facti estis ad audiendum.* Sufficiebatque Apostolo demonstrare Hebræis Christi sacerdotium esse diversum, et successisse, abolevisseque sacerdotium Aaronicum.

Hoc sit probat: David post quadringentos annos ab instituto sacerdotio Aaronico, promittit alium sacerdotem, scilicet Christum, qui sit futurus perpetuus sacerdos secundum ordinem Melchisedech, qui præcessit legem et sacerdotium Aaronis; ergo significat Aaronicum sacerdotium, utpote temporale et infirmum, abolendum esse per posterius sacerdotium Christi, quod debet esse æternum, et priori eminentius. Tunc vero Apostolus, ut probet sacerdotii hujus Christi excellentiam et æternitatem, describit aliqua, in quibus Melchisedech Christi typus fuit.

Primo, in nominis et dignitatis significatione, quia Melchisedech idem est quod rex justitiæ, id est justissimus; et ipse dicitur rex Salem, id est pacis. Quis est autem rex justitiæ, nisi Christus? qui ut Deus per essentiam rex est justitiæ? Ut homo, pater constitutus est ut regnum sibi acquireret, satisfaciendo ex justitia pro genere humano. Et simul judex constitutus est universorum, ut tanquam rex et vindex justissimus, sapientissimus, potentissimus, in solio et tribunali sedeat, justis decernens præmia, reprobis supplicia. Quis iterum rex pacis, nisi is « qui per sanguinem suum pacificavit, sive quæ in cœlis, sive quæ in terris, Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, » qui in Salem civitate pacis, sive in Jerusalem cœlesti regnaturus est in æternum, ubi pax perfectissima in carne in toto homine efflorebit?

Secundo, in generatione, ætate, duratione. Scriptura enim nullam facit ullibi mentionem generationis ejus; nec patris, nec matris, nec filiorum, nec uxoris, nec exordii vitæ ejus aut mortis, nec ætatis, nec durationis; sed quasi e cœlo lapsum eum introducit regem et sacerdotem, sacrificantem et offerentem panem et vinum; et quasi in cœlum receptum, et immortalem agnosceret, nihil de fine ejus describit.

Licet vero credamus eum hominem mortalem fuisse, ex patre et matre natum, vita functum; attamen ideo hæc taceri a Scriptura insinuat Apostolus, ut sit typus Christi perfectior et æternitatis ejus, Christus enim vere sine patre in terris, sine matre in cœlis est, omnis plane initio et fine temporis ejus persona caret, virgo est, sine uxore, sine filiis.

Tertio, in sacerdotio. Sicut enim Melchisedech non solum fuit rex, sed et sacerdos et pontifex, ita Christus. Nec legitur oleo unctus sicut Aaron, et primus sui generis sacerdos introducitur, idemque ultimus; nec enim ei legitur aliquis successisse. Quibus omnibus significatur novum et æternum Christi sacerdotium, cui alius non succedit; sed suum offert sacrificium tanquam principalis sacerdos, per manus ministrorum suorum usque in sæculi finem.

Quarto, in benedictione et decimatione Abrahæ. Quia sicut Melchisedech pontifex major fuit quam Abraham, qui etiam erat sacerdos, ideo enim benedixit Abrahamo quasi major, et Abraham ei tanquam majori decimas dedit; ita Christus major est quam Aaron, qui jam in Abrahæ lumbis latens, virtualiter benedicebatur a Melchisedech, typo Christi. Et ideo probat Apos-

tolus sacerdotium Christi præfiguratum in Melchisedech, fuisse præstantius sacerdotio Aaronico et Levitico.

Ultimo, typus fuit ratione ritus externi, et hostiæ oblatæ in pane et vino; sicut et Christus in illo eucharisticum sacrificium instituit. Hoc est, quod ad nostrum maxime propositum spectat, significarique per Psalmistæ verba ista: *Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech*, jam ostendimus; et consensus est Patrum sanctorum omni sæculo, quos videre potes apud Bellarminum.

His duobus certissimis testimoniis addi potest tertium ex Daniele desumptum, qui dicit tempore Antichristi in Ecclesia cessaturum juge sacrificium (palam scilicet et publice; ergo supponit in Ecclesia ad ea usque tempora vigere aliquod publicum et juge sacrificium: illud vero non potest aliud esse quam Missæ sacrificium, quod juge dicitur, quia perpetuum, et usque ad novissima tempora duraturum.

Adduci etiam potest ad confirmationem dictorum illud Psaltis, de tempore Messiæ prophetantis: *Erit firmamentum in terra, in summis montium*; quod multi ex hebræo verterunt: *Erit pugillus frumenti, aderit placentula frumenti, in capitibus sacerdotum.* Et designatur elevatio hujus hostiæ, quæ per sacerdotes fit in hoc sacrificio; cujus fructus omnino sublimis est supra Libanum, hoc est, supra omnem celsitudinem; et ejus etiam virtute factum est ut christiani cives Ecclesiæ (quæ est urbs Christi) extollerentur, florerent, multiplicarentur ab initio, quasi fœnum, quod in virorem floremque crescit, et porrigit se in altum latumque, cœlo terram irrotante; a fructu frumenti et vini hujus cœli, multiplicati sunt fideles numero et gratia, et bonis operibus, Deique benedictionibus omnigenis.

Testimonia ex Novo Testamento ac sanctis Patribus sequenti propositione insinuabuntur.

PROPOSITIO II.

Institutio sacrificii Missæ ex Scripturis Novi Testamenti est manifesta.

Missæ quidem nomen expressum in sacris Litteris non reperitur; est tamen antiquum, et ab initio Ecclesiæ usurpatum. Nam et divus Leo, et Ambrosius, et Augustinus, et concilium Carthaginense II, cap. 3. et alii Patres, ejus meminerunt.

Soli ultimi sæculi nostri hæretici, illud odio habentes, conati sunt ex libris sanctorum Patrum, qui ad eorum manus pervenerunt, expungere, existimantes simul sacrificii nostri veritatem obliterare cum nomine. Quidam autem existimant derivari a *Misach*, quæ est vox hebraica, idem significans quod *oblatio*, et hoc valde probabile est. Alii a latina voce deducunt, a verbo *mittere*, nimirum quia in hoc sacrificio oblatio nostra mittitur ad Deum, et post eam populus dimittitur, unde illud: *Ite, Missa est.* Sed quidquid sit de nomine, rem et substantiam in Scripturis contineri certum est, et a Christo et ab apostolis manasse.

Primo, Christum in cœna idem quod nos sacrificium obtulisse definit Tridentinum. Nam quod in Missa nostra essentiale est, tunc instituit, et exemplo suo apostolos docuit; nempe consecrationem, oblationem, sumptionem corporis sui. Eadem ergo hostia in cœna quæ in Missa, eadem consecratio, eadem immolatio, eadem perceptio, sive participatio ejusdem victimæ. Attamen quoad accidentia, diversitas quædam reperitur. In sacrificio enim Missæ offertur Christus immortalis et gloriosus, in cœna mortalis et passibilis; quia talis erat Christus tunc quando se offerebat; jam vero in Missa se talem offert, qualis in cœlo est impassibilis et gloriosus. Sic et apostolis sumendum tunc dedit corpus suum passibile, quamvis modo impassibili, et visibile, sed modo invisibili. Tale enim dedit quale erat in propria specie, passibili scilicet, sed propter modum existendi quem ibi habebat fiebat ut nec ab extrinseco, nec ab intrinseco, pati posset, non magis quam si in se impassibile fuisset.

Item, hæc diversitas reperitur in sacrificio nostro et sacrificio Christi in cœna, quod nostrum mortem Christi præteritam designet, in cœna autem mortem ipsius repræsentabat futuram. Deinde sacrificium cœnæ respectu illius quod offerimus, est quasi quoddam exemplar cujus repræsentatio est in Missa; nam non solum repræsentamus sacrificium crucis, sed etiam sacrificium incruentum cœnæ, quoties sacrificamus. Denique in cœna Christus se Patri obtulit immediate, nullo ministro mediante; in nostro sacrificio offert se in finem sæculi, mediante sacerdote. Sed id naturam oblationis non variat (sicut nec aliæ diversitates allatæ), non magis quam varietur eleemosyna, si herus per se dat, vel per suum famulum.

Addo quod Christus in cœna non solum substantiam nostri sacrificii instituerit, sed etiam ritus et cæremonias missæ adumbrarit, postea ab Ecclesia instituerit pro

diversis temporibus diversas. In his enim cæremoniis Christi imitatio est. Nam ipse ante consecrationem sermonem de rebus divinis fecit, elevans in cœlum oculos, oravit, gratias egit, benedixit, fregit, dedit, et post iterum gratias agens hymnum dixit. Sic et Ecclesia pro varietate gentium, locorum, temporum, ante et post consecrationem varios ritus sanxit, orationes, benedictiones, ex prophetis et Evangeliis lectiones, postulationes, gratiarum actiones.

Secundo, apostolos cum solemni ritu Missam celebrasse asserit expresse sanctus Proclus, patriarcha Constantinopolitanus, in libro de *Traditione divinæ liturgiæ:* « Apostoli priusquam dispergerentur, convenientes ad toto die orandum convertebantur, et cum multam consolationem in mystico Dominici corporis sacrificio positam invenissent, fusissime et longa oratione Missam decantabant. Hæc enim divina sacra, una cum docendi sermone conjuncta, cæteris rebus anteponenda existimabant; ita ut in memoria semper haberent verbum Domini dicentis: *Hoc est corpus meum : Hoc facite in meam commemorationem.* Quare contrito spiritu multas preces decantabant, quin etiam eos qui ex Judæis et Gentibus recenter illustrati erant, ad religionem Dei et pietatem erudiebant; docebant veteri doctrina relicta, sacris illis et pietate plenis Missæ mysteriis sensus suos et mentem imbuere. » Hæc ex multis pauca libro dicto.

Sed et idipsum manifeste colligitur ex *Actis*, capite XIII, ubi cum retulisset Lucas Antiochiæ fuisse doctores et prophetas, inter quos Barnabas, Simon, Lucius et Manahen, addit: *Et ministrantibus illis Domino, et jejunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Paulum et Barnabam.* Ubi in græco habetur, litantibus illis Domino sive liturgiam celebrantibus: Græcis autem *liturgeo* idem est quod *Sacrifico*, et liturgia idem est quod Missa.

Colligitur etiam ex Apostolo dicente, *ad Hebræos* XIII: *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt.* Græce, *Habemus sacrificatorium.* Ut quid altare, nisi ad sacrificandum ? Iterum Apostolus, I *ad Corinth.*, X : *Non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum.* Quænam mensa dæmoniorum, nisi illa in qua dæmonibus sacrificabatur? Quænam igitur mensa Domini, nisi in qua Domino sacrificatur ? Hinc Optatus Milevitanus, agens adversus hæreticos impios qui altaria erasserant, sic dicit, libro secundo *contra Parmen.:* « Quid est tam sacrilegum, quam Dei altaria in quibus aliquando et vos obtulistis, radere, frangere, removere? In quibus vota populi et membra Christi portata sunt, quo Deus omnipotens invocatus est, quo postulatus descendit Spiritus sanctus ? Unde a multis pignus salutis æternæ, tutela fidei, et spes resurrectionis accepta est? Quid est altare, nisi sedes corporis et sanguinis Christi? Quid vos offenderat Christus, cujus illic per certa momenta corpus et sanguis habitabat? Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices sanguinis Domini portitores.»

Hæc ille adversus impios sui temporis: quæ et nos contra hæreticos nostros reperimus, ut sacrificii ita et altarium sacrilegos demolitores. Sic Calvinus ecclesiæ Genevensis supremum altare jussit demoliri, et lapidem sacro chrismate delibutum, et extra portam in locum profanum efferri prope pontem Arnensem, ut malefactoribus ad suspendium, vel infamem mortem damnatis serviret tanquam theatrum, in quo populis ostentarentur. Sic nimirum angeli altaribus cum reverentia assistunt, dæmones coram illis trepidant, fideles reverentur, et honorem eis tribuunt : sola hæresis ea indigne tractat. Denique, ad quid in nova lege sacerdotium, ad quid Paulus et Barnabas per singulas civitates constituebant sacerdotes et presbyteros, nisi ad sacrificandum ? Sic *ad Titum*, cap. I, scribit Apostolus: *Reliqui te Cretæ, ut constituas per civitates presbyteros.*

Tertio, ad particulares apostolos descendendo, testatur sanctus Ignatius sanctos Petrum et Paulum, et Jacobum, Missam celebrasse, et sanctum Stephanum Jacobo, Timotheum Paulo, Anacletum et Clementem Petro, tanquam diaconos in sacrificio ministrasse. Sic enim habet in Epistola *ad Tralliano*s « Quid diaconi, nisi imitatores angelicarum virtutum ? ministrantes ministerium purum et immaculatum, ut sanctus Stephanus beato Jacobo, et Timotheus ac Linus Paulo, et Anacletus ac Clemens Petro. » Hinc et liturgia sive Missa sancti Jacobi extat, omnium, scilicet, vetustissima, quam Jerosolymis (ubi primus fuit episcopus) ex sententia omnium apostolorum merito institutum colligimus, ut ea uterentur, cum adhuc ab Hierosolymis non discessissent.

Unde et ea usus est ante necem Stephani illo ministrante, ut ait Ignatius, qui cum apostolis conversatus non potuit id

ignorare. Hanc vero dictam liturgiam esse Jacobi agnoscit synodus VI, can. 32 : Est etiam antiquissima liturgia, sive Missa, quam vocant Æthiopum, eorum lingua descripta, quam eis tradidit sanctus Philippus, qui baptizavit eunuchum Candacis reginæ Æthiopum, qui et postea cultum Christi in Æthiopia disseminavit, ut testantur Irenæus, Hieronymus, Cyrillus Hierosolimitanus. Extat et tertia liturgia seu Missa syriaco sermone conscripta, qua Oriens utebatur tempore divi Basilii, quæ et ab apostolis manasse creditur ; et quarta græco sermone, cui aliquos ritus addidit divus Chrysostomus. Denique et quinta latinæ linguæ, quam Petrus tradidit, ut sancti Patres testantur.

Quarto, sanctum Andream Missam celebrasse ex ejus actis constat, scriptis a diaconis Achaiæ. Unde cum urgeretur ab Ægea, Achaiæ proconsule, ait: « Ego omnipotenti Deo quotidie agnum immaculatum sacrifico, cujus carnes postcaquam omnis populus credentium manducaverit, agnus qui sacrificatus est, integer perseverat et vivit.

Quinto, sanctus Matthæus divina mysteria in altari celebrans, jussu regis Æthiopum Hirtasi occisus fuit, eo quod Iphigeniam, filiam regis defuncti, ad consensum matrimonii inducere non posset; quæ sancti Matthæi opera virginitatem voverat, ab eo a mortuis suscitata.

Sexto, adhuc Romæ extat altare ligneum in quo sanctus Petrus, et reliqui pontifices, usque ad Sylvestri tempora, sacrum conficiebant, estque in basilica Lateranensi erectum.

Nec mireris ligneum esse, quia licet postea a Sylvestro decretum fuerit ut nonnisi ex lapide altaria ædificarentur, tamen cum a sancto Petro usque ad Sylvestrum, ob persecutiones, pontifices certo loco consistere non possent, quocumque eos necessitas compulisset, sive in cryptas, sive in cœmeteria, sive in ædes piorum, super illo altari ligneo ad modum arcæ concavæ sacra faciebant.

Unde et Sylvester in honorem principis apostolorum, qui in eo sacrificium confecit, et reliquorum pontificum qui eo usi sunt, sanxit ut nemo, præter Romanum Pontificem, in eo Missam deinceps celebraret. Quia vero tunc pax reddita fuit Ecclesiæ, etiam Sylvester statuit extunc ecclesias solemni ritu consecrari, et in eis erigi altare chrismate delibutum, ut Domini nostri Jesu Christi, qui est altare, hostia et sacerdos noster, figuram exprimeret.

Ex his ergo omnibus manifeste patet quam aperte mentiantur hæretici, dum asserunt non a Christo et apostolis, sed a tempore Gregorii Missam ortum suum habuisse, et exinde solum celebrari solitam.

Opponunt vero hæretici Apostolum ad Hebræos dicentem, « Christum non offerre sæpius semetipsum, sed semel obtulisse ad destructionem peccati ; item, quod una oblatione consummaverit in æternum sanctificatos, ubi autem peccatorum remissio, jam non est amplius oblatio pro peccato. » Unde et addunt, nos per hoc sacrificium derogare sacrificio crucis, quasi illud non fuisset sufficiens ; et per nostros sacerdotes, sacerdotio Christi, quem Pater instituit sacerdotem æternum; et ideo non eget successoribus, sicut sacerdotes antiqui, ut etiam insinuat Apostolus.

Respondeo : Quando Apostolus dixit Christum non offerre sæpius semetipsum, et una oblatione omnia consummasse, loquitur de cruenta oblatione, unde subdit: *Alioqui, oportuisset eum sæpius mori.* Hoc ergo sacrificium cruentum, sive oblationem in cruce factam, dicit fuisse sufficientem ad acquirendam redemptionem, et pretium solvendum ; nec opus esse alia oblatione ad id, aut eam iterari; nec nos etiam ad hunc effectum aliud sacrificium requirimus. Quia tamen oportuit redemptionis pretium jam acquisitum, applicari singulis; ad idipsum et sacramenta et sacrificium nostrum est ordinatum. Idque sine injuria sacrificii crucis, cui adscribimus redemptionem et salutem nostram, tanquam causæ universali infinitæ virtutis, a quo omnis virtus derivatur, et in sacramenta, et in sacrificium nostrum, quod habet se tanquam causa particularis, applicans virtutem sacrificii crucis. Unde nec proprie aliud esse sacrificium dicitur ; quia eadem est victima, eadem res oblata, quamvis modus offerendi diversus sit, et omnis virtus illius a sacrificio crucis promanat, et in illo fundatur, illudque repræsentat. Recte ergo dixit Primasius, in cap. 10 *Epist. ad Hebr.* : » Quotidie peccamus, et quotidie indigemus mundari ; et quia non potest jam mori, dedit nobis hoc sacramentum corporis et sanguinis sui ; ut sicut passio illius redemptio et ablutio fuit mundi, ita etiam ista oblatio, redemptio et mundatio fit omnibus in vera fide offerentibus. »

Similiter tantum abest ut sacerdotio Christi sacerdotium nostrum deroget,

quin potius illud stabiliat; et eo enim dicitur sacerdos in æternum, quod in sæculi finem sacrificet per manus et ministerium sacerdotum. Ipse solus principalis est sacerdos, cui non dicimus succedere aut pontifices, aut episcopos, aut presbyteros; sed sunt ejus vicarii et administri, virtute illius operantes, ipseque manet in æternum, nec opus est ei quemquam succedere, sicut Eleazar successit Aaroni defuncto.

Ex his collige Eucharistiam esse simul et testamentum, et sacramentum, et sacrificium, quia omnia ista sola differunt ratione, nec repugnant. Est ergo testamentum, quatenus nobis in ea a Christo moriente legatum est pignus amoris, corpus et sanguis ejus. Est sacramentum, quatenus ordinatur in hoc mysterio, tanquam cibus ad gratiam sanctificationis conferendam. Est sacrificium, quatenus respicit Deum, qui offertur ad recognitionem et cultum.

LECTIO XIV.

DE RATIONE INSTITUTI SACRIFICII.

1° Docet maximum Deo cultum exhiberi per hoc sacrificium.

2° Docet beatis, tam hominibus quam angelis, esse honorificum.

PROPOSITIO PRIMA.

Eucharistiæ sacrosancto sacrificio maximus Deo honor tribuitur.

Prima ratio institutorum sacrificiorum fuit, Deo debitus cultus exterior, et veneratio qua protestaretur homo servitutem suam, dominiique divini supra se, et super res omnes creatas excellentiam. Unde in omni lege conveniens fuit sacrificium aliquod institui ad hunc effectum; in eaque esse aliquod sacerdotium, cui annexa foret auctoritas publica sacrificia Deo offerendi, in recognitionem dicti dominii, et in protestationem hujusce cultus externi. Quapropter statim ab initio mundi videmus sacrificium oblatum ab Abel et a Cain. Absque dubio edocti fuere ab Adamo cultum hunc, et ipsum sacrificia ante omnes Deo omnium bonorum suorum auctori obtulisse certum videtur, licet Scriptura non exprimat. Advertit vero sanctus Hieronymus ex traditione Hebræorum, in lege naturæ primogenitos jus habuisse sacerdotii et sacrificii, usque ad Aaron; quamvis et quidam ex speciali instinctu impulsi fuerint ad sacrificandum, ut Abel, Abraham, Jacob et similes, qui eo ipso a Deo censentur constituti sacerdotes. In lege autem Moysis, Levitæ loco omnium primogenitorum electi sunt ad sacerdotium (*Num.* III), et his data est potestas offerendi sacrificia. Quæ est ergo ratio cur respublica christiana careat sacerdotio et sacrificio quo publico ritu et nomine Deum colat, obsequium et homagium servitutis suæ exhibeat, auctoremque vitæ et mortis bonorumque omnium Dominum agnoscat, cum nulla bene instituta respublica, nulla unquam religio, illo caruisse reperiatur? Audi Petrum Cluniacensem, contra petrobrusianos Missæ sacrificium negantes, hoc argumento utentem, quo et nostri hæretici constringuntur.

« Cur sacrificare Deo cœli terrigenas prohibeatis, cum hoc sit cultus divini, et subditi Deo animi præcipuum indicium, ab ipso constitutum? cur servos Domino, homines Deo, conditori condita, redemptori redempta famulari, et illi soli debitum venerationis genus reddi non vultis? Cur sacrificia christiana vobis christianis (si tamen estis) displicent, cum sacrificiorum signo semper Deus suos ab alienis discreverit, cum divinam servitutem ab humanis obsequiis, et honorem Creatori debitum ab honore qui homini debetur, hoc maxime signo distinxerit? Mirum si christiani a sacrificiis uni Deo offerendis arcentur, cum patriarchæ, Judæi, Gentiles, fideles, ab ipso Deo ipsi Deo sacrificare cogantur? Mirum sacrificium divinum, præcipuum Deitatis cultum, de mundo nunc auferri, cum nunquam mundus in retroactis generationibus absque sacrificiorum sacris fuerit? Nam nec in profundis ignorantiæ et nequitiæ suæ tenebris ita Deo periit, ut non haberet aliquos qui per justitiam eum colerent, et per sacrificia colere demonstrarent! At nunc si doctrinam vestram novam mundus exaudiat, faciet quod numquam fecerat, et more captivi illius populi, sedebit absque lege, absque rege, absque sacerdotio, absque ephod et Seraphim; cumque Deo sacrificare cessaverit, et ipse Deus esse cessabit. Erit his temporibus gratiæ quod numquam fuit, nec tempore iræ, ut christianis Deo sacrificare cessantibus, cultus qui semper in mundo fuerat, omnino de mundo pereat; et qui Deum ritu suo colens, Deo subditus esse probatur, cultum ejus abjiciens, absque aliquo Deo prorsus esse videatur. Respondet ergo vobis, o hostes Dei, Ecclesia Dei, se neque absque sacrificio esse, nec illo suo sacrificio aliquid aliud quam corpus sui Redemptoris offerre. Offert quidem illa Domino sacrifi-

cium spiritus contribulati, offert sacrificium justitiæ, offert sacrificium laudis (sed hæc improprie dicta sunt), offert ergo longe acceptabilius sacrificium, eum scilicet *qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, ut emundaret conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi.* Offert Agnum Dei qui tollit peccata mundi, qui immolatus non moritur, divisus non minuitur, comestus non consumitur. Offert illum pro seipsa, qui se obtulit pro ipsa, et quod ille fecit semel moriendo, hoc illa facit semper offerendo.

Hactenus ille, et eleganter, et efficaciter. His igitur conformiter asserimus, gratissimum Deo esse nostrum sacrificium multis rationibus.

Primo, quia nullatenus gratiorem victimam posset cœlum terraque suppeditare, et in cultum supremæ majestatis offerre. Si enim Judæi et Gentiles Deo offerebant oves, boves, agnos, columbas, capras, fruges et primitias, protestantes eum esse principium, causam, finem omnium quæ creata sunt, ab illoque se ea accipere; christiani offerunt ipsum Filium Dei, primogenitum omnis creaturæ, in quo sibi complacuisse testatur Pater; et quanto ille excellentior est omni creatura, tanto magis glorificatur Deus hac victima.

Secundo, quia per sacrificium unum uni vero Deo oblatum, exclusi sunt innumeri falsi dii cum suis sacrificiis et idolis ac idolothytis, quibus gentes excæcatæ detinebantur. Diversæ enim nationes diversos sibi deos cæco errore adoptarant, et speciali cultu colebant. Nam Cretenses et Libyæ populi Jovem, Carthaginenses Junonem, Thraces Herculem, Thebani et Arabes Bacchum; in Delphis Apollinem, in Cypro Venerem, in Athenis Minervam; Itali Martem, Galli Mercurium, Scythæ Solem, Siculi Vulcanum, Ægyptii Osirim et Isidem, Lacedemones Neptunum; in Epheso Dianam, in Epidauro Æsculapium, alii Cererem et Æolum colebant, et sibi elegerant. Eos vero in specialibus idolis adorabant, nam et Scriptura meminit de Moloch idolo Ammonitarum, de Dagon idolo Philistinorum, de Assyriorum idolo Baalim, et aliis. His etiam specialia sacra faciebant, et specialibus victimis ac sacrificiis colebant. Etenim Saturno homines immolabant, Marti et Soli equos, Vulcano ignem, Proserpinæ ovem nigram, Veneri testudinem, Dianæ cervam, Cereri spicas, Fauno capream, Neptuno taurum, Isidi anserem, Jovi bidentes crateresque vino et sanguine plenos, Junoni agnellam candidam, Baccho vinum et hircum, Æsculapio gallum, Cupidini sagittas, Osiri bovem, Priapo asinum. Pleraque similia reperies, si eos revolvas qui de Gentilium sacris tractarunt. Hæc ergo omnia nefanda sacra apud Gentes disparuerunt, Evangelii luce coruscante, dum per unicum Eucharistiæ sacrificium unitas, dignitas, majestas Dei agnoscitur et colitur, explosis inanium deorum et nominibus et numinibus.

Tertio, nullum unquam sacrificium Deo gratum fuit, nisi ratione hujus quod omnia primitus a Deo inspirata, præfigurarunt. Aut enim animalia in Dei honore immolabantur, aut fruges terræ sacrificabantur, triticum, simila panis; aut offerebantur et effundebantur liquores aliqui, ut sanguis, oleum, vinum, aqua, et libamenta dicebantur. Hæc vero omnia Christum hic oblatum designabant: unde dicitur Agnus occisus ab origine mundi, quia, scilicet, in victimis ab initio oblatis, ejus mors et passio repræsentabatur; designaturque in diversitate illa sacrificiorum, Agni sacrificium sive cruentum in cruce, sive incruentum in Missa, sub specie panis; mysticaque sanguinis ejus effusio sub specie vini. Unde divus Leo, serm. 8 *de Pass.*, dicit: « Nunc carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum una corporis et sanguinis Domini implet oblatio: ut sicut unum est pro omni victima sacrificium, ita unum de omni gente fit regnum. »

Quarto, quia per hoc sacrificium celebratur Dei bonitas, quia Filium quem dedit in pretium et redemptionem, nunc in victimam donat, per quam pretium illud acquisitum et redemptio nobis applicatur, quoties voluerimus. Celebratur et sapientia Dei talem modum se nobis communicandi, et pro nobis se offerendi adinvenientis. Exaltatur quoque potentia Dei, hoc augustissimo mysterio et sacrificio adeo mirabilia operantis. Denique et justitia ejus maxime honoratur, dum illa placatur et conciliatur, condigna hac pro peccatis oblatione.

Quinto, quia gratissimum est Deo quotidie commemorari et invocari opus nostræ redemptionis, quod fit in hoc sacrificio ad hunc finem institutum. Unde illud instituens Christus dicit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Noverat Salvator quid fecerat, quod factus erat homo propter hominem, noverat singulare opus quod gesserat induendo hominem, noverat stupendum quod gesturus erat moriendo propter hominem. Sciebat se hoc opere

salvaturum hominem, sed absque hujus operis dilectione nullum salvari posse hominem. Sciebat quod humanitatis et mortis suæ opus, sicut super omnia opera sua summe est celebratum, sic mortalibus pro quibus fiebat, summe esse commendandum; utpote cujus caro pro illis torquebatur, cujus anima pro ipsis tristabatur, cujus mors illorum vitæ ministrabatur. Hoc certe solemniter commendandum erat, ut Christus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc ejus dilectio ab hominibus servari non poterat memoria permanente, nec fugax memoria diu retinere valebat, nisi signo congruo apparente. Ne igitur a corde fugeret, quod maxime cordi inesse oportebat, signo rei congruente veluti insolubili colligata est cordi memoria, quo fortiter vinciente, semper redemptus redemptionis pretium cogitaret, indeque Redemptori gratias agens, fide quæ per dilectionem operatur, nequaquam se ingratum tantæ gratiæ demonstraret. Absque dubio igitur honoratur Deus hujus sacrificii oblatione frequenter repetita: quo mire humanus animus excitatur ad omnium Christi mysteriorum, et liberationis nostræ memoriam recolendam. Quocirca quoties illud offertur, dicit Ecclesia per os sacerdotis: « Unde et memores nos Domini servi tui, sed et plebs tua sancta ejusdem Christi Filii tui Domini nostri, tam beatæ passionis, nec non et ab inferis resurrectionis, offerimus præclaræ Majestati tuæ, de tuis donis ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, et calicem salutis perpetuæ. »

Vide simile in agni typici oblatione, Israelitæ enim annuum agni sacrificium repetebant, in memoriam primi illius agni oblati, cujus sanguine postes suos asperserant. Et primogeniti ipsorum sic liberati fuerant a morte, qua percutiebantur ab angelo circumeunte primogenitos Ægyptiorum: in memoriam quoque exitus et liberationis suæ ex Ægyptiaca servitute, quod fuerat præcipuum beneficium veteri populo præstitum. Etenim ne illius obreperet oblivio, jussus est annuo sacrificio (quod esset simile primævo et antiquo illi in Ægypti exitu oblato) eam renovare; eratque illud sacrificium Deo acceptissimum, quia solemni ritu recoleret tot mirabilia in liberatione illa populi, potentiæ suæ prodigia.

Simili modo non annuum, sed quotidianum et juge sacrificium christianus populus offert, in memoriam primæ oblationis veri Agni, tam incruentæ in cœna factæ, quam cruentæ in cruce, cujus sanguine a morte liberi evasimus, et e servitute Satanæ educti sumus. Et quia præcipuum illud beneficium est Novi Testamenti populo præstitum, ideo de die in diem speciali ritu recolendum fuit, ut sic Deus quotidie exaltaretur. In hoc vero differentia est ab Israelitis, quod illi singulis annis alterum Agnum ad exemplar primi immolabant; quia ille jam consumptus non poterat iterum immolari, aut integer repræsentari. Quia vero Agnus noster immolatus vivus manet, comestus non consumitur, divisus integer restat; ideo illum ipsummet Agnum, illam eamdem victimam, quæ in cœna, quæ in cruce oblata est, offerimus; non aliam nunc, aliam tunc; non cras alium agnum, alium hodie, sed semper illum ipsum. Non aliud sacerdotes offerunt in Hispania, aliud in India, nec aliud in Gallia, aliud in Japonia; sed ille ipse Agnus qui tollit peccata mundi, superponitur altari christianorum. Quapropter sacrificium christiani orbis non multiplex est, sed simplex; non plura, sed unum. Sicut enim in toto orbe unus tantum est populus christianus qui offert, et unus Deus cui offertur, et una fides per quam offert, et unus principalis offerens ipse Christus; ita et id quod offertur unum est, corpus unum Christi non plura, idem sanguis non diversus. Cessit pluralitas Judaicarum victimarum unitati victimæ christianæ: et quia nec agnus, nec bos, nec vitulus, nec aries, nec capra, nec hircus, nec quælibet alia hostia Judaica, poterat perfectum facere servientem multiplicitate sua, provisa est a Deo hostia, quæ offerentes mundaret, sanctificaret, perfectos faceret unitate sua.

Procul ergo delubra Gentilium, fani idolorum, templum Judæorum; procul caro animalium, sanguis taurorum, adeps arietum. Omnia ista reprobata sunt, adveniente sacrificio christianorum, in quo corporis et sanguinis vivifici purissima oblatione, divina ita colitur Majestas, ut priora omnia repudiet, et dicat: « Non est mihi voluntas in vobis: a solis ortu usque ad occasum magnum est nomen meum; quia offertur nomini meo oblatio munda. » Frustra, o Judæi, inclamatur a vobis: « Templum Domini, templum Domini. » Non ergo amplius Judææ limitibus, nec templi vestri angustiis coarctari volo; toto orbe, templa, aras, basilicas ædificari mihi præcipio, et oblatione illa quam elegi, in illis adorari et coli; in templi vestri ruina, legis quoque vestræ et sacrificio-

rum sepulturam, et irreparabilem ruinam agnoscite.

Memorabile porro est hic quod refert Nicephorus, l. 10, quomodo conati sunt frequenter Judæi structuram templi sui et sacrificiorum restaurationem, sed divinis prodigiis sunt prohibiti. Patuit id tempore Juliani Apostatæ, qui in odium religionis christianæ potestatem eis fecit templum ritumque judacium renovandi. Cum ergo effossis reliquiis structuræ veteris, jacerent primum fundamentum, terræmotus ingens ortus, et lapides excussit, et operis structores.

Sic adimpletum fuit illud : *Non remanebit lapis super lapidem.* Ædificia quoque templo vicina, impetu collapsa multis sepulchri loco fuere ; alii semineces, crura, vel brachia, vel alia membra mutilata retulere e ruina. Cum vero imperialis constitutio vigeret, terræmotu cessante, aliis iterum opus aggredi tentantibus, ignis e fundamentis exiliens, et alius item de cœlo veniens, plures quam antea consumpsit ; et mallei, sculptra, secures, asciæ, et quæcumque ad structuram spectantia, in cinerem fuere redacta. Sic divinam manum huic operi adversari, et Christum Deum esse fateri coacti sunt, et tamen cæci in errore judaico permanserunt. Accessit et aliud miraculum. Nam proxima nocte, sua sponte vestes eorum crucis signis instar radiorum conformatis sunt consignatæ ; ita ut omnes vestitum tanquam stellis variegatum, et lanifica arte atque solertia distinctum haberent. Illucescente autem die, eas detergere conati, nihil egerunt ; sed nec id eos obcæcatos et induratos ad fidem perduxit. Vide Nicephorum, lib. 10, cap. 32 et 33.

Hic quoque rememorandum est quomodo non ad hæreticos ministros Satanæ, sed ad catholicos, templa, aras, sacrificia spectare, eorumque sacris Deum adesse specialiterque coli, quibusdam etiam prodigiis, divina prodidit providentia. Refert divus Gregorius, ecclesiam quamdam Arianam, suo tempore (cum clausa per biennium mansisset) ritu catholico, introductis sancti Stephani et Agathæ reliquiis, dedicatam a se fuisse. Tria vero narrat tunc accidisse miracula.

Primo enim cum Missarum solemnia celebrarentur, præ loci angustia, turba, quæ plurima ad Dei laudes advenerat, se comprimente, porcus immundus intra stantium pedes discurrere sentiebatur, nec videbatur, omnibus admiratione rei commotis. Qui tandem extra januas se proripuit. Quod idcirco, inquit, divina pietas ostendit, ut cunctis patefaceret quod de loco illo immundus habitator, porcus, ipse invisibilis exiret. Sed adhuc duabus sequentibus noctibus, in tectis ecclesiæ magnus fragor audiebatur, quasi quis errando discurreret, donec tandem gravissimus sonitus cum terrore auditus est, quasi a fundamentis Ecclesia illa tota concideret, illo sonitu satis significans quod a loco quem diu tenuerat, jam coactus exibat.

Secundo, post paucos dies in magna serenitate aeris, super altare nubes cœlitus descendit, et novo velamine operuit, omnemque ecclesiam tanto terrore, sed et suavitatis odore replevit, ut patentibus januis, nullus præsumeret intrare. Nam et sacerdos, et qui ad Missarum solemnia venerant et rem viderant, ingredi minime poterant, et suavitatem odoris mirifici trahebant.

Tertio, cum die alio in ea lampades sine lumine dependerent, divinitus sunt accensæ. Iterum altero die post solemnia Missarum, cum is qui curam habet, eas extinxisset, paulo post intrans accensas reperit ; timensque se forte negligenter extinxisse, jam sollicitus iterum extinxit, ecclesiam firmiter claudens. At post trium horarum spatium iterum accensas reperit ; hoc ergo mirabuloso lumine, significare voluit Deus omnibus, quod locus ille a tenebris ad lucem venisset. Gregor., l. III *Dial.*, cap. 30.

Audi et miraculum tempore Basilii : Cum imperator Valens, fautor arianorum, ecclesiam quamdam christianorum arianis tradidisset, graviter increpavit eum sanctus Basilius. Tandem cum multis de vera fide disceptatum fuisset, sublatis jurgiis, eo res deducta est, ut fidei periculum facerent. Clauserunt ergo ecclesiæ fores, et utrinque sigillo munierunt, ut ad quorum precem per se patefierent, illis possessio fieret. Ariani tribus diebus incassum orant, continuis supplicationibus. Basilius vero postquam precatus est, levi bacillo ecclesiæ portas tetigit, dicens: « Attollite portas, principes, vestras, et elevamini, portæ æternales, et introibit rex gloriæ. » Et statim ac si vocem percepissent jubentis, patuerunt. Sic divino nomine christianis templum adjudicatum est, cui in vera fide sacrificia illic erant offerenda. Plerique etiam arianorum relicta hæresi fidelibus se junxere ; quod solis illi cœli aditum patere dicerent, ad quorum precem sic ecclesiæ aditum viderant aperiri. Amphilochius, in Vita Basilii ; et Petrus de Natalibus, lib. II, c. 28.

PROPOSITIO II.

Sacrificium proficit etiam beatis, tam hominibus quam angelis, ad honorem et gaudium.

Primo quidem quoad sanctos notum est in eorum honorem et memoriam frequenter ab Ecclesia sacrificia offerri. Ubi adverte non offerri ipsis sanctis, proprie loquendo, sacrificium, sed Deo; est enim actus supremi cultus latriæ et adorationis, qui soli Deo debetur, quo ejus supremum dominium profitemur, nostramque servitutem. Quapropter Augustinus, libro x *contra Faustum*, capite 21, sic ait: « Quis antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit: Offerimus tibi, Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronavit apud memorias eorum quos coronavit; ut ex ipsorum locorum admonitione, major effectus exurgat ad acuendam charitatem, et in illos quos imitari possumus, et in illum quo adjuvante possumus. Audiendus etiam est hac de re sanctus Martialis, *Epist. ad Burdegalenses*, cap. 3, sic loquens: « Altaria dæmonum, dum in pulverem redigerentur, aram ignoti Dei ad consecrationem reservari jussimus, qua dedicata in nomine Domini Dei Israel, et ipsius testis Stephani, qui pro eo a Judæis passus est; non hominis cultus, sed Dei in ea frequentatio est. Stephanus enim non Deus, sed amicus Dei fuit, qui pro testimonio ejus animam suam posuit, cujus sanguine ipsa mensa est decorata; quia suo sanguine Jesus Christus comprobatus est esse Deus. » Hæc sanctus Martialis.

Interim ex his sacrificiis honorem in illos redundare, docet Ecclesia in sua precatione dicens: « Suscipe, sancta Trinitas, hanc oblationem in memoriam passionis, resurrectionis, ascensionis Jesu Christi Domini nostri; in honorem beatæ Virginis et omnium sanctorum, ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem, et illi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam agimus in terris. »

Primo itaque repræsentamus sanctissimæ Trinitati, cui sacrificamus, sanguinem, vulnera, passionem Christi, qui est hostia nostra, cujus cruore emundantur sordes animæ nostræ contractæ ab operibus mortuis. Deinde repræsentatur memoria sanctorum, et maxime martyrum, sanguis et vulnera eorum; non tanquam sint victima nostra, et sanguis eorum pretium nostrum, sed quia sunt secundarii mediatores, qui nos etiam juvare possunt, ut exaudiamur ad votum. Et quia pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus, vult cum morte Unigeniti Filii sui, qui est caput et primaria hostia, etiam passiones martyrum repræsentari, qui sunt membra ejus, et quasi secundariæ victimæ, ad imitationem et honorem capitis, morti cruentæ addictæ. Sed ut ostendatur differentia, Scriptura in *Apocalypsi* indicat Christum esse super altare, quia pro omnibus passus; martyres sub altari, quia ipsius redempti passione, et dum mortem ipsi tolerarunt et vicerunt, tolerarunt in virtute Christi, vicerunt in sanguine Agni.

Quam gratum vero eis sit, mortem eorum commemorari cum morte Unigeniti Filii Dei in Missæ solemniis, declarant etiam hodie nonnulla miracula. Neapoli asservatur sanguis sancti Stephani plane concretus, et instar lapidis durus; at quoties super altare ponitur, dum Missa celebratur, liquescit, agitatur, ebullit cunctis adspicientibus. Quid causæ adferemus, nisi quod is dum sacra mysteria Christi quæ tantopere dilexit, peraguntur, et memoria renovatur actionis illius, qua vitam posuit pro Christo, quodammodo reviviscit et ad illius præsentiam commovetur? Asservatur et ibidem in templo sancti Gregorii sanguis sancti Januarii concretus; at in die quo festum ejus celebratur, poni solet ampulla super altare; et dum sacra officia celebrantur ea hora qua caput illi amputatum fuit, sanguis ille agitatur, ebullit, effervescit, ut alibi latius dixi ex Bozio et aliis historicis.

Itaque, licet sanctis non prosit ad gloriæ essentialis augmentum oblatio sacrificii, prodesse tamen potest ad accidentale quoddam gaudium, cum gaudent de Dei honore et profectu nostro, et ad gloriæ augmentum quoddam accidentarium et extrinsecum. Est enim honorificum Deo hoc offerri in eorum memoriam, et eos tanquam patronos nostros invocari. Eadem ratione eis gratissimum ac honorificum est templa, oratoria, aras Deo in eorum memoriam erigi et consecrari, ut ibi sacrificia digne possint offerri. Quam acceptum Deo fuit, quamque apostolo Petro honorificum, imperatorem Constantinum octavo post baptismum die, deposito diademate, humi jacere, vimque lacrymarum profundere, et mox sumpto ligone terram eruere. Deinde duodecim terræ cophinis in honorem duodecim apostolorum oblatis, designare locum basilicæ principis apostolorum, et eam ab imo ad summum

usque magnifico opere erigere. Etenim ad hanc postea ritu mystico per sanctum Sylvestrum consecratam, ex omnibus terræ partibus populi, principes, sacerdotes, episcopi, reges, imperatores, vota et sacrificia Deo oblaturi, et fidei petram Ecclesiæque fundamentum veneraturi, confluxerunt summa religione et pietate; et Dei sanctorumque cultus exinde maximum incœpit incrementum.

Memorabile porro est, quod anno 610, sanctus Petrus templum in sui memoriam Londini ædificatum a Seberto, nepote regis Ethelberti, a sancto Augustino conversi, ipsemet dignatus sit ritu pontificali consecrare, ut ostenderet quam gratum sit Deo templa erigi, et sanctorum memoriæ dedicari. Rem sic Beda refert, Ealredusque in Vita sancti Eduardi regis.

Nocte ecclesiæ illius dedicationem præcedente, piscatori cuidam Thanensis fluvii, qui idem monasterium præterfluit, in ulteriori ripa habitu peregrino beatus Petrus apparens, promissa mercede transponi se ab eodem et petivit et promeruit. Egressus autem de navicula ecclesiam cernente piscator ingreditur ; et ecce subito lux cœlestis emicuit illustrans omnia, miro splendore noctem vertens in diem. Adfuit cum apostolo multitudo civium supernorum ingredientium, et melodia cœlestis insonuit.

Mane facto, episcopo procedenti ad dedicandam ecclesiam, piscator occurrit, et quæ facta fuerant exponit. Stupet antistes et ingressus pavimentum inspicit duplici alphabeto scriptum ; parietem in locis duodecim oleo consecrationis linitum, et tandem cereos cum crucibus, et videt recenti aspersione cuncta adhuc madere. Miraculo ergo credens, Deum cum populo benedixit, nec repetere consecrationem præsumpsit. Baronius, tom. VII, anno 610; ex Beda, lib. II *Histor. angl.*, capite 3.

Quid, quod ipsemet Christus templa dignatus est visibiliter consecrare, ut apta fierent sacrificio ? Audi historiam memorabilem et certam ea de re. Tempore Dagoberti regis Francorum, episcopis apud sanctum Dionysium dedicandæ ecclesiæ gratia a Dagoberto convocatis, dum 6 Kalendarum martii id peragere statuissent, pridie homo lepra totus deformis, ab ædituis impetrat in æde pernoctare. Ubi dum vigil in oratione perseverat, videt perspicue Christum, comitantibus Petro et Paulo, nec non Dionysio, et Rustico, et Eleutherio, per fenestram in basilicam adventare ; qui candida veste amictus, sacrum dedicationis munus cum cæremoniis absolvit. Inde ad leprosum progressus : « Tu, inquit, dicito pontificibus, cum cras ad hanc ædem se conferent, eam a me consecratam esse. » Ut autem fidem faceret, contacta hominis facie, lepram fœdissimam auferens, eam proximo lapidi glutinavit. Qui lapis adhuc visitur summa cum admiratione, inter reliquias illius ecclesiæ asservatas. Unde miraculo attoniti præsules, a dedicationis munere abstinuere, cum etiam parietes divinis insigniti manibus, rei gestæ testimonium perhiberent. Robertus Gaguinus, l. 3 *Annal.* ; Fulgosius, l. 1, c. 6 ; Vincent, l. 23, c. 36,

Secundo, quantum ad angelos, illis proficere ad gaudium pie oblatum sacrificium non est dubium. Cum enim testetur Scriptura illis gaudium esse speciale in conversione peccatorum, quis dubitarit ex hoc redemptionis nostræ sacrificio, quo remissio et justificatio peccatoribus impetratur, et divina bonitas celebratur, illos specialem lætitiam carpere ? Assistere vero eos sacrificio, tanquam cœlestes milites a latere superni regis hic præsentis, jam supra diximus ex sancto Chrysostomo, cum egimus de adoratione Eucharistiæ. Et nota est auctoritas divi Gregorii dicentis : « Quis fidelium habere dubium potest in ipsa immolationis hora, ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, et in illo Jesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus jungi, unum quid ex visibilibus et invisibilibus fieri ?

Imo vero angelorum opera sacratam victimam Deo deferri docemus ex sacrificio Manue, patris Sansonis, cui sacrificanti adfuit angelus Domini, et ignis divino miraculo e petra suscitatus : *Ascendente autem flamma, ascendebat pariter et angelus*, inquit Scriptura. Ubi mysterio quodam designatum est, cum flamma charitatis sacrificium Deo offerimus, hanc simul flammam cum victima, angelico ministerio ad Divinitatis thronum provehi. Quapropter etiam in Missa dicit sacerdos : « Jube hæc, Domine, perferri per manus sancti Angeli tui, in sublime altare tuum, in conspectu divinæ Majestatis tuæ, ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum Filii tui corpus offerimus, omni benedictione cœlesti et gratia repleamur. » In quibus verbis angelos quandoque visibiliter affuisse exemplis declaravi, cum de angelis tractavi ; ubi etiam ostendi altare quodlibet angelum sibi habere specialiter destinatum a consecratione. Ad horum etiam confirmationem afferri potest quod in *Apocalypsi* legimus : *Stetit angelus juxta*

aram templi, habens thuribulum aureum; et data sunt ei incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum super altare aureum, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu angeli coram Deo.

Quinimo adeo gratum est angelis Missæ sacrificium, ut honori ducant etiam sacerdotibus ministrare. Nam sancto Osvaldo refert Surius angelum Domini visibiliter ministrasse, et in Missa respondisse ad singula, vicem famulantis supplendo. Item de sancto Gregorio Magno refert Joannes diaconus, quod cum in ecclesia sanctæ Mariæ Majoris in die Paschæ celebraret, dixissetque: « Pax Domini sit semper vobiscum, » angelus alta voce responderit: « Et cum Spiritu tuo. » Ideo papæ ista die ibidem celebranti et dicenti: « Pax Domini, etc., » nihil respondetur. Sic legimus de Fratre Joanne de Parma, generali ordinis sancti Francisci, quod cum amore solitudinis generalatu se abdicasset, et in solitudine dicta Græcio totus Deo vacaret, religiosum quemdam pium ei adjunctum fuisse, qui certa hora accedebat, ut sacrificio ejus ministraret. Cum autem ille quodam die diuturniori orationi antelucanæ vacasset, contigit eum sopore opprimi, ea ipsa hora qua Missæ sacra adeunda erant, ad ministerium interim vir sanctus sacris se accingit, spe ministri proxime venturi. Hora elapsa non comparet minister, adest angelus vultu et veste referens religiosum. Sacrificio peracto excitatur, videturque vocem se accersentis Patris audire; accedit et interrogat: « Placetne, Pater mi, sacrum facere? » Tum vir Dei cognovit angelum, non religiosum, prius ministrasse. Ita refert Franciscus Gonzaga.

Dices: Apostolus ad Colossenses dicit: *Nemo vos seducat in humilitate et religione angelorum;* ergo nec in honorem eorum aræ erigendæ. Respondeo, Apostolum vetare cultum superstitiosum quod Cerinthiani, Caini, Simoniani, similes hæretici, adorabant angelos ut inferiores deos, fabricatores et gubernatores mundi, dicebantque esse Christo majores. Unde cum dixisset Apostolus: *Nemo vos seducat in religione angelorum*, subjungit: *Non tenens caput*, significans illos hæreticos Christo capitis dignitatem tollere, ideoque Apostolus toties extollit Christum supra angelos.

LECTIO XV

DE EMINENTIA SACRIFICII MISSÆ.

1. Docet nostrum sacrificium esse propitiatorium.

2. Esse impetratorium et eucharisticum.

3. In illo contineri hostiam pacificam.

4. Esse etiam verum holocaustum.

Tres olim sacrificii species a Deo præscriptas legimus *Lev.*, I, scilicet, hostiam pro peccato, hostiam pacificam, et holocaustum.

Primum offerebatur ad expiationem peccatorum, puta ignorantiæ, furti, perjurii, calumniæ.

Secundum pro beneficiis acceptis in gratiarum actionem, puta pro pace et salute, aut pro novis beneficiis impetrandis.

Tertium totum comburebatur in honorem Dei, ad ejus perfectum dominium testandum, unde et holocaustum dicitur, hoc est totum combustum.

His tribus successit nostrum eucharisticum sacrificium, eminenter continens perfectionem et fructum omnem istorum, perfectiusque assequens scopum ad quem offerebantur, prout sequentes propositiones declarabunt.

PROPOSITIO PRIMA.

Sacrificium Missæ est propitiatorium, seu victima pro peccato.

Ratio est, quia in illo offertur caro et sanguis Agni immaculati, qui tollit peccata mundi, ut sit pretium quo redemptio nobis applicetur, ad expiationem delictorum. Unde quoties ad hoc sacrificium devota mente accedimus, locum habet illud Apostoli: *Accessistis ad aspersionem sanguinis melius loquentem quam Abel;* quia, scilicet, sanguis Abel inclamans vindictam, ipsum peccatum Caïn aggravabat; sanguis vero innocentis nostri Abelis Christi, fratrum suorum expiat peccatum, invocat misericordiam, idque toties quoties ejus oblatio renovatur.

Ideo dixit beatus Gregorius, libro 4 *Dialog.*, capite 58: « Hæc namque singulariter victima, ab interitu animam salvat, quæ illam nobis mortem Unigeniti per mysterium reparat. Qui licet resurgens ex mortuis jam non moritur, tamen in semetipsum immortaliter atque incorruptibiliter vivens, pro nobis iterum in mysterio sacræ oblationis immolatur. Ejus

quippe corpus sumitur, ejus caro in populi salutem partitur, ejus sanguis non in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra semper passionem Unigeniti Filii imitatur.

Nempe Missa non aliud est quam passionis Dominicæ non solum repræsentatio, sed et mystica et incruenta renovatio. Quapropter sicut semel patiens totius mundi peccata in se assumpsit, suo expianda cruore, ita in ipsum tanquam in eamdem victimam in altari immolatam, peccata nostra transferimus, ut expiare dignetur. Quod ut significet sacerdos, initio sacrificii ad altaris gradus descendit, et ibi corpore cernuus, curvis in terram oculis in humilitatis spiritu, æterno se Patri præsentat, quasi totius populi peccatis onustus, ut viscera paternæ misericordiæ commoveat.

Repræsentat porro Christum aut in crucis bajulatione incurvum, ob peccatorum pondus ejus humeris impositum, sudore et sanguine perfusum, Patri supplicantem. Orat ergo ibi in persona Christi sacerdos pro delictis suis et omnium circumstantium, imo pro peccatis totius mundi, pro quibus pretium sufficiens semel oblatum in redemptionem, iterum renovatur et offertur, et jam prosit efficaciter in expiationem. Olim veste poderis, in veste summi sacerdotis, descriptus legitur totus orbis terrarum, et in pectore ab humeris ejus inscripta nomina duodecim tribuum in lapidibus pretiosis: ut, scilicet, meminisset se pro toto orbe Dei misericordiam implorare, at maxime pro populo Dei, cujus ei cura specialis incumbebat. Multo magis meminisse debet sacerdos novæ legis, personam Christi gerens, se in veste sacerdotali crucis figura signata, portare totum orbem terrarum (quem et Christus cruce oneratus portabat, pro quo se immolabat), ideoque pro delictis totius mundi sibi orandum esse, sed maxime pro illis qui commissi sunt curæ, quorum nomina inscripta debet gerere in mente. Nec existimet quispiam hanc generalem pro totius orbis peccatis orationem parum efficacem esse.

Nam tot vasa iræ apta in interitum, homines in mundo tot peccatis immersos, ad omnia scelera licentiose projectos, non sustineret tanta patientia Deus, nisi respiceret hoc sacrificium quotidie oblatum: si illud non offerretur adeo frequenter a piis, quos sibi Deus tanquam semen electum reliquit, multæ orbis partes perirent, et modo dicere possent illud Isaiæ: *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, et quasi Gomorrhæ similes essemus.* Stat ergo virtute hujus sacrificii mundus, virtute ejus etiam multis spiritus contritionis impetratur, ut a maledictione ultrice eorum capiti incumbente feliciter emergant. Quapropter nihil adeo tempore Antichristi deplorabitur a piis christianis, quam quod carere cogantur hoc præsidio pietatis, hac victima salutis, ideoque tunc mundus obruetur flagitiis. Audi hac de re Hippolytum martyrem, orat. *de Consummat. mundi*: « Lugebunt Ecclesiæ luctum magnum, quia nec oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed ecclesiarum ædes sacræ tugurii instar erunt, pretiosumque corpus et sanguis Christi non exaltabitur in diebus illis, liturgia extinguetur, Psalmorum decantatio cessabit, Scripturarum recitatio non audietur; sed erunt apud homines tenebræ, et lamentatio super lamentationem, væ super væ. »

Sed in particulari quæritur quæ peccata hic expientur. Respondeo: primo, manifestum esse, ad venialem expiationem omnino proficere ad hoc sacrificium sua institutione. Cum enim Deus non ignoraret figmentum nostrum, creaturæ suæ fragilem statum, et ex primævo vulnere in malum pronitatem (quantumlibet enim sibi circumspiciat, contingit septies sive frequenter cadere, et in lutulento itinere mundi se commaculare), providit ei hoc opportunum remedium sacrificii quotidiani, pro culpis quotidianis in quas incidit, vel ex fragilitate, vel ex inconsideratione, vel ex negligentia aut ignorantia. Quapropter sic orat sacerdos: « Suscipe, sancte Pater, hanc immaculatam hostiam, quam ego indignus famulus offero tibi Deo meo vivo et vero, pro innumerabilibus peccatis, offensionibus, et negligentiis meis, et pro omnibus circumstantibus; sed et pro omnibus fidelibus christianis vivis atque defunctis, ut mihi et illis proficiat ad salutem in vitam æternam. »

Secundo, valet pro mortalibus, maxime pro occultis, et illis quorum post diligentem inquisitionem memoria non occurrit, pro quibus Propheta nos Deum rogare docet, dicens: *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me, Domine, et ab alienis parce servo tuo.* Hoc ergo sacrificio placatus Dominus, gratiam et donum pœnitentiæ concedens, crimina et peccata etiam ingentia dimittit, inquit Tridentinum, sess. 22, c. II. Non itaque intelligen-

dum est immediate per se delere peccata, sed mediate, quatenus scilicet impetrat veram illorum contritionem, et inspirationes ad perfecte pœnitendum, specialiter de peccatis agnitis, generaliter de oblitis vel ignotis. Quandoque vero hic spiritus pœnitentiæ datur tempore sacrificii, quod pro aliquo peccatore offertur; quandoque alio tempore opportuno, prout Deus providet, intuitu tamen sacrificii. Sic multi post longa crimina convertuntur speciali auxilio Dei, et nesciunt virtute sacrificii Missæ id fieri. Quandoque non convertuntur, quia auxiliis a Deo datis non cooperantur, sed potius abutuntur.

Tertio, remittit etiam ex institutione sua pœnas peccatis jam ante remissis debitas, pro quibus satisfaciendum foret; vel in hoc mundo, vel in purgatorio. Certa ergo quantitas pœnæ peccatis debitæ condonatur, tum sacerdoti, tum illis quibus applicat sacrificium, tum omnibus pie præsentibus sacrificio, licet nihil de illis sacerdos cogitet; quia hi de fructu participant, tanquam offerentes cum sacerdote, et illi intentionem suam conjungentes, a quo nec per sacerdotem excludi possent.

PROPOSITIO IV.

Sacrificium Missæ offertur in gratiarum actionem pro divinis beneficiis, habet quoque vim nova impetrandi.

Propterea dici potest hostia pacifica, et eamdem ob causam vocatur eucharistica, Eucharistia enim non aliud est quam gratiarum actio, aut bona gratia. Explicemus utrumque.

Primo, habet vim impetrandi, et quidem ob infinitum valorem rei oblatæ, ob infinitam dignitatem principalis offerentis, in hoc utroque fundatur vis et efficacia ad impetrandum. Adeo ut nulla sit gratia, nullum sit donum, quod sacrificii hujus oblatione non possit impetrari; nec ullus sit numerus personarum quantumlibet in immensum crescens, quin illis valeat adimpetrare, ab ipsis vel pro ipsis oblatum. Est enim Christus principalis offerens infinite Deo gratus, ejus quoque merita quæ hic Patri repræsentantur infinita; ejus passio, cicatrices, vulnera, sanguis, infinitum valorem habent. Et sic cum per hæc omnia in sacrificio oblata obsecramus, non est limitata vis impetrandi: quin potius verum hic est illud Cypriani: « Quantum fidei capacis offerimus, tantum gratiæ inundantis haurimus. »

Iterum se in Missæ sacrificio offert is, « qui in diebus carnis suæ ad Patrem preces offerens cum lacrymis, exauditus est pro sua reverentia; nunc autem semper vivens est, ad interpellandum pro nobis, et salvare potest accedentes per semetipsum ad Deum, » accedens ipse ad illum, denuo offerendo incruente seipsum. Nec minorem habet vim modo quam tunc cum ex illo tempore meruerit apud Patrem, ut quoties per corporis et sanguinis sui oblationem accederet populus ab eo electus, non repudiaretur, cum nec repelli posset tantum minus.

Confidenter igitur accede, o christiane, pro qualibet indigentia aut necessitate; dilata os tuum, explica desiderium, expande cordis affectum, ut hic tanto capacior fias cœlestium donorum. Vide in particulari et attende egestatem tuam, ut melius scias quæ petere debeas et valeas impetrare. Et quidem quoties accedis ad sacrificium, te examina.

An forte superbiæ et vanæ gloriæ motibus agiteris: pete hic donum humilitatis ab eo qui amore tui sic se humiliat, majestatem suam velans modica specie panis et vini, et miro quodammodo se exinaniens.

Concupiscentia et sollicitudo nimia rerum caducarum te anxit: pete gratiam cor tuum his extricandi, et ad cœlestia erigendi, quærendo primum regnum Dei, et illa quæ sunt salutis. Impatientia te conturbat contra domesticos, invidia et iracundia concitat contra proximos: ecce sacrificium hoc charitatis est vinculum, symbolum pacis, ibi te offer Christo omnis benignitatis et patientiæ prototypo, et roga ut et ipse regnet in corde tuo, tribuens gaudium et pacem in Spiritu sancto. Denique expone Redemptori tuo quam frigidus sis aut tepidus, quam languens et aridus, ut excutere dignetur teporem charitatis ardore, et sanare languorem ariditatemque tuam, pietatis spiritum impetrando. Si aspectus ænei serpentis sanitatem tribuebat vulneratis aut languidis, percussione serpentis; si umbra Petri curabat ægros, quis poterit ambigere quin Christi deificum corpus, dum in Missæ sacrificio quotidie devote conspicitur, plurimum conferat ad animi ægritudinem depellendam, et salutem conferendam?

Sed et maxime petenda hic est vitæ nostræ directio, necessaria in tantis tenebris, et tam lubrica via, auxilium gratiæ contra tentationes et peccata implorandum est, ut dirigantur pedes nostri in viam æternitatis et pacis. Nam de hoc sacrificio absque dubio verum est illud:

« Sacrificium laudis honorificabit me, et illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.» Denique etiam peti possunt temporalia dona quatenus saluti congruunt, recta gubernatio, prosperitas, salus familiæ, parentum, amicorum, etc.

Adverte vero cum theologis, licet fructus satisfactionis quem potest applicare sacerdos pro aliis celebrans, finitus sit, et a Christo ita determinatus, ut si pro pluribus celebret et illis applicet, minor sit in singulis; fructus tamen impetrationis est infinitus, non limitatus aut determinatus. Quia fundatur in valore infinito et oblationis et Christi offerentis, ita ut licet pro pluribus in sacrificio specialiter ores ad aliquid impetrandum, non minus prosis quam si pro uno aut paucis.

Hinc inferunt aliqui, sacerdotem teneri totum illum primum fructum, remissionis pœnæ et satisfactionis, applicare illi qui sufficiens stipendium contribuit, pro se sacrificium offerri curavit, nec posse illum pluribus applicare sine diminutione, unde fit ut plura stipendia non possit accipere sine injustitia. Attamen non vetatur in suo *Memento* pro pluribus orare, et specialiter eos Deo commendare; non quidem applicando priorem illum fructum, sed fructum impetrationis, qui sine injuria aliis etiam applicatur; cum propterea non minor sit in illo, qui curat sacrificium pro se offerri, quandoquidem infinitam vim et valorem habeat, et personis quantumlibet multiplicatis Dei dona conciliare potens sit.

Similiter fructus qui respondet audientibus Missam, quatenus concurrendo per præsentiam, intentionem et attentionem, offerentes sunt, est infinitus extensive; ita ut si infinitæ personæ unam eamdemque Missam possent audire, non minus participarent quam si solum tres audirent. Est enim hic longe alius fructus a primo, et non tam pendet ab intentione sacerdotis, quam ex intentione et institutione prima Christi volentis et decernentis, ut cuilibet pie sacrificio assistenti, et intentionem suam cum sacrificante conjungenti, fructus specialis satisfactionis et remissionis pœnæ respondeat. Unde longe plus fructus refert, ut qui procurans a sacerdote pro se sacrificium offerri, simul interest, quam qui stipendio dato sua præsentia non concurrit. Ratio est, quia licet talis gaudeat fructu qui sibi debetur ut offerens est; qui enim sacrificio assistit, offerre speciali titulo dicitur, et fructum specialem obtinet. Unde sacerdos sit orat: « Memento, Domine, omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est et nota devotio, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis et incolumitatis suæ, tibique reddunt vota sua æterno Deo vivo et vero.

PROPOSITIO TERTIA

In sacrificio Missæ continetur hostia pacifica.

Melchisedech, in gratiarum actionem pro victoria quam Abraham tulerat de regibus, reducto Lot fratre suo, obtulit panem et vinum tanquam sacrificium pacificum, hostiam incruentam (hostibus a domitis hostia nomen habet, inquit poeta). Et verisimile est partem panis cremando sacrificasse, nam fruges torreri solebant; partem etiam vini libando sive effundendo in gratiarum actionem, reliquam militibus distribuendo. Sic mos habebat in sacrificio pacifico. Similiter Christus, sacerdos secundum ordinem Melchisedech, ad Patrem recessurus, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, illum elevatis oculis obtulit, Patri gratias agens, tanquam hostiam pacificam illum transelementans in suum corpus et sanguinem, incruente illud offerens, mystice illum tundens. Et postquam sacrificasset, participavit de illis, apostolisque suis distribuit, tanquam ducibus et inclytis militibus suis, quos brevi destinaturus erat per universum orbem dimicaturos pro sua gloria, contra Satanam, idola, peccata, contra potestates hujus sæculi.

Præcepit autem similiter eis ut in memoriam et gratiarum actionem victoriæ, quam tunc reportabat de morte et inferno, virtute sanguinis sui in passione statim fundendi, eamdem victimam pacificam offerrent usque in finem sæculi. Quapropter hæc est una ratio cur quotidie offeratur, dicente sacerdote: « Suscipe, sancte Pater, in memoriam passionis, resurrectionis, ascensionis Jesu Christi Domini nostri. » Et iterum: « Unde et memores, Domine, nos servi tui tam beatæ passionis, resurrectionis, ascensionis offerimus præclaræ Majestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam sanctam, puram, immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, et calicem salutis perpetuæ. »

Primo igitur christianus ad sacrificium accedens, et in gratiarum actionem offerens illud, memor esse debet generalium beneficiorum et mysteriorum, redemptionis nostræ, incarnationis et vitæ Filii Dei,

mortis et passionis, resurrectionis et ascensionis.

Secundo, tot sacramentorum nobis in subsidium salutis relictorum, e quibus tanquam fontibus, fluenta gratiæ in nos derivantur. Nec enim exiguum beneficium est, quod inter christianos nati et educati, fructu Baptismi, Confirmationis, Pœnitentiæ, Communionis, ac ipsiusmet sacrificii gaudemus, et lacte Ecclesiæ Dei, alimento verbi, sanguine Christi nutrimur; cum tot animarum millia, horum defectu in infidelitate æternum pereant.

Tertio, in particulari memor sit beneficiorum spiritualium, quæ quotidie speciatim in eum influit divina bonitas; inspirando, illuminando, dirigendo, per gratiam prævenientem, concomitantem, subsequentem sibi auxiliando. Videat a quot peccatis divina sit erutus clementia in quibus quandoque jacebat concatenatus, dicatque cum Propheta: *Dirupisti, Domine, vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.* Consideret quoque a quot peccatis præservetur divinæ manus beneficio, in quæ vel infirmitate, vel tentatione, vel malitia, incideret. Miramur enim quod ille in furtum, iste in adulterium, alter in hæresim vel homicidium ceciderit, nec advertimus illud Augustini: «Non est peccatum quod facit homo, quod non possit facere alter homo, nisi juvetur ab eo a quo factus est homo.» Multi nobis fortiores, sapientiores, devotiores, cecidere gravissime, et æternum collisi sunt. Unde ergo stat, quicumque stat, nisi quia speciali auxilio potens est Deus eum statuere? Nemo ergo sit ingratus, ne sua ingratitudine tanquam urente vento, fluenta gratiæ roremque divinæ pietatis exsiccet. Ad hoc vero est institutum hoc sacrificium, ut per illud gratias referens, divinum agnoscat beneficium, et dicat: *Lavabo inter innocentes manus meas et circumdabo altare tuum, Domine; ut audiam vocem laudis, et enarrem universa mirabilia tua.*

Quarto, etiam memor sit temporalium beneficiorum, sciatque dona Dei esse, et continuo ab ejus benefica manu dependere; a qua non solum provenit familiæ prosperitas, opes, honores, sanitas, sed et ipsa vita singulis momentis est pendula et periculo obnoxia. Quot videmus quotidie discrimina, quot acerbos casus! Unus fluctibus absorbetur, alius igne, alter latrocinio perit. Unus cadit ex equo, alius muro concidente jacet oppressus, alter in rixa intefectus. Hæc vero frequenter permittit Deus, dum in peccati mortiferi homo jacet pernicio statu. Cum ergo id tibi necdum contigerit, divinæ gratiæ id adscribe, non merito tuo; et omnia hactenus dicta in rationis bilance expendens dic cum Psalte: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo.* Hic est calix qui offertur et elevatur in sacrificio Missæ, junge, tu votum animumque, ut particeps fias et possis cum sacerdote dicere: «Offerimus tibi, Domine, calicem salutaris, tuam deprecantes clementiam, ut in conspectu divinæ majestatis tuæ, pro nostra et totius mundi salute cum odore suavitatis ascendat.» Nempe sicut quando Noe cum familia erutus a diluvio inundante, in gratiarum actionem obtulit sacrificium, *odoratus est Dominus odorem suavitatis;* sic multo magis acceptabile est hoc sacrificium nostrum et odoriferum Domino, cum offertur in gratiarum actionem, pro eo quod liberare dignetur ab æterna perditione. Et sicut in symbolum fœderis, in cœlo posuit Dominus arcum illum variis coloribus adornatum, usque in finem sæculi appariturum, ita et in cœlo mystico, in Ecclesia Dei, Christus Jesus pro nobis crucifixus variis vulnerum et cicatricum coloribus exornatus, instar arcus fuit in cruce porrectis et curvatis brachiis extensis; ipsumque Patri repræsentamus in memoriam et signum fœderis in finem usque sæculi, dicentes: «Protector noster, aspice, Deus, et respice in faciem Christi tui.»

PROPOSITIO IV.

Sacrificium Missæ etiam est holocaustum, quo summa Dei majestas colitur et honoratur.

Ratio est, quia cum sacrificium crucis perfectissimum holocaustum fuerit, quo Christus se totum Patri immolavit; ita et nostrum, quod illius est quædam repetitio et renovatio. In holocausto tota victima crematabatur, ad significandum summum Dei dominium in res omnes, et omnia referenda esse ad eum ejusque gloriam. Simul offerens protestabatur se totum esse Dei, cum hostia seipsum in Deum transferens et consecrans; et ad id significandum, capiti hostiæ manus imponebat. Christus igitur in ara crucis, ut perfectum holocaustum offerret, non aliam quæsivit victimam, sed, ut ait Apostolus: *Tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam in odorem suavitatis.* Offert vero se totum, extensis manibus, nudo corpore, oculis demissis, capite curvo, in agnitio-

nem supremæ majestatis, et nostræ servitutis, subjectionis, nihilitatis. Ignis quo immolatur et crematur non est materialis, sed mysticus; ignis nimirum ardentissimæ charitatis, e corde aperto, quasi e fornace amoris prodiens, ut victimam hanc corripiat, consumat, et in Deum transferat. Ac sicut in holocausto sanguis victimæ fundebatur per altaris circuitum; ita et ipse offerens seipsum, fudit sanguinem in circuitu altaris, hoc est crucis, ut sciremus omnes orbis nationes hujus sanguinis et sacrificii fore participes. Nam superior pars crucis sanguine aspersa, significat orientem, inferior occidentem; lateralis pars a dextris et sinistris, austrum et meridiem.

Adverte vero quod jam ab instanti conceptionis agnoverit Christus, se a Patre sacerdotem unctum esse oleo specialis gratiæ et lætitiæ præ consortibus suis, ut repudiatis antiquis victimis novum sacrificium offerret pro universo mundo; ideoque ex tunc sacrificio interiori seipsum obtulit, voluntate perfecta corpus et sanguinem consecrans Patri in oblationem. Sic describit Apostolus (*ad Hebræos*, decimo, ex Psalm. 39), ubi secundum Septuaginta legit Christum, dum mundum ingrederetur, dixisse ad Patrem: *Hostiam et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi. Holocautomata non tibi placuerunt, tunc dixi: Ecce venio, ut faciam voluntatem tuam, in qua quidem voluntate sanctificati sumus, per oblationem corporis Jesu Christi semel.* Indicat Apostolus, per istam voluntatem, jam ab initio Christum meruisse nostram sanctificationem, vocatque oblationem et sacrificium corporis Christi, adjiciens eam solum semel factam, quia, ex ea hora qua incarnatus est, usque ad mortem crucis, tota ejus vita unica fuit oblatio ad sacrificium, quia ex tunc quidquid patiebatur, pars erat illius sacrificii et holocausti in cruce consummandi. De quo recte illa verba in extremo spiritu ab eo pronuntiata intelliguntur: *Consummatum est*, sacrificium, scilicet, quod a primo vitæ meæ instanti, cœpi Patri offerre. Unde recte aliqui notant verba Christi apud Marcum, ad filios Zebedæi directa: *Potestis bibere calicem quem ego bibo, et baptismo baptizari quem ego baptizor?* His indicat se continuo libere calicem passionis, et baptizari lavacro amaro dolorum interiorum, continuoque hæc offerre in sacrificium Patri. Quæ verba contemplentur apud Matth.: *Potestis bibere calicem quem bibiturus sum?* Hoc est, quem ego desiderio magno desidero perfecte bibere et exhaurire, ut adimpleam voluntatem Patris: *Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor donec perficiatur in me;* quasi dicat: Quanto desiderio urgeor et premor, ad baptismum illum, ad calicem passionis amarum, ad sacrificium crucis consummandum; quem quidem calicem, baptismum, sacrificium, jam animi præparatione continua offero, et in laborum tolerantia inchoo, nec quiescam donec ex integro perfectum exhibuero.

Ex his igitur patet sacrificium Christi holocaustum fuisse amoris, ardentissima flamma in Dei gloriam totum translatum. Et hoc etiam convincit figura antiqua Isaaci. Hunc enim non simpliciter offerre pater jubetur, sed expresse dicitur: *In holocaustum offeres*, totum cremando, nullam illius partem servando, quæ mihi perfecte non offeratur. Quia, scilicet, illius figuram debebat gerere, qui in eodem monte, perfectissimo holocausto se oblaturus erat futuro tempore. Et subtiliter advertit sanctus Thomas, non legi in Scriptura quod Isaac aliud obtulerit sacrificium, sicut alii patriarchæ et justi, dicitque per hoc indicari, quod in illa voluntate perfecte generosa et forti, per quam a patre monitus de Dei voluntate, paratum se offert (dum ligari nil renuit, aram conscendit, jugulo cervicem dedit, immolationem certo expectavit, sicut agnus cum silentio super altare recumbens), obtulerit Isaac sublime suum sacrificium et oblationem. Et quia non solum excellens erat hæc Isaac oblatio, sed simul eam quam Christus excellentissimam erat consummaturus repræsentabat, non fuit opus mentionem fieri alterius sacrificii ab Isaac oblati.

His vero satis probatis de Christi holocausto in cruce, consequitur etiam in Eucharistia holocaustum esse quod maxime offertur ad Dei gloriam et laudem; quia non minor est in Christo incruente immolato amoris flamma, non minor charitas ignita ad sacrificium hoc sui ipsius totum in Patris gloriam transferendum, quam fuerit in cruce. Monemur vero nos ipsos cum hoc sacrificio totos Deo consecrare, et instar holocausti offerre totum corpus, animam, spiritum, vitam, ut nihil in nobis remaneat, quin in Deum cupiamus transferre, in obsequium et sacrificium laudis perpetuæ. Non est enim oblatio dignior quam seipsum pure et integre cum oblatione corporis Christi in Missæ sacrificio offerre, quanto intimius potest fieri, cum omnibus viribus et affectibus, et nihil efficacius pro peccatis diluendis.

Quærit propheta Michæas, capite VI : *Quid dignum offeram Domino? Curvabo genu Deo excelso? Numquid offeram illi holocautomata et vitulos anniculos? Numquid placari potest in millibus arietum? Numquid dabo primogenitum et fructum ventris mei pro peccato meo?* Quasi dicat : Quid offeram, ut ejus gratiam promerear? Numquid victimas et holocausta? Sufficitne illi curvare genu unum, ut faciunt aliqui nobiles et aulici? Numquid Deus poscit a me piaculum et victimam filii, uti ab Abrahamo; aut potius sicut Saturnus et Moloch, et alii dii Gentium poscunt victimas humanas, filios et filias immolandas? Minime quidem sufficit ei dona, oblationes et victimas offerre, aut genu curvare, nisi comitetur oblatio sui cum fide et humilitate, cum magna reverentia Majestatis summæ, cum contritionis et amoris igne et flamma ardente. Unde Augustinus, *serm.* 136 *de Tempore* : « Quærebas quid offerres pro te? Offer te. Quid enim Dominus quærit a te, nisi te? Quia in omni creatura terrena nihil melius fecit te. Quærit a te, quia perdideras te. » Audi sapientem Senecam. Socrati magistro suo discipuli multa dederant, Æschines pauper nihil habebat quod daret, donavit seipsum, dicens : « Alii multum tibi dederunt, plus sibi reliquerunt, ego vero nihil mihi reservo. » Cui Socrates : « Quidni tu mihi magnum munus dederis, nisi forte parvo te æstimas? »

Simili modo parum æstimat Deus, si dederis tua, plurimum si te intime, cordialiter, amorose offeras; maxime in unione et conjunctione hujus sacrificii, Deo summe acceptabilis. Ideo etiam orat sacerdos : « In spiritu humilitatis, et in animo contrito suscipiamur a te, Domine, et sic fiat sacrificium nostrum, ut placeat tibi hodie, Domine Deus. » Itaque ut sit perfecta tui oblatio, et instar holocausti accepta, offer totum intellectum cum omnibus cogitationibus, offer tuam voluntatem cum omnibus desideriis, offer cor cum omnibus affectibus, offer totam vitam cum omnibus momentis. Omnia et quæ circa te, et quæ in te sunt, ordina in obsequium et gloriam illius, qui omnium est principium et finis. Sic Christo conformis eris, sive in cruce, sive in hoc mysterio sese totum Patri offerenti in laudem et gloriam nominis ejus. Quod ipsum plebem assistentem sacrificio facere, indicat sacerdos, dum utramque manum immediate ante consecrationem, offerendæ victimæ imponit, hoc est, pani et calici consecrando; qua cæremonia indicat, quod plebs offerens seipsam immolet in hac hostia, seque Deo consecret. Unde dicit : « Hanc igitur oblationem servitutis nostræ, sed et cunctæ familiæ tuæ, quæsumus, ut placatus accipias, diesque nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos eripias, et in electorum tuorum jubeas grege numerari. »

RECOLLECTIO ET EXHORTATIO AD SACRIFICIUM MISSÆ.

Ex dictis satis elucescit quanta cum attentione et devotione Missæ sacrificium, non solum a sacerdote, sed ab assistente, offerendum sit; utpote quo nihil Deo honorificentius, nihil dignius aut sanctius, nihil pro peccatis efficacius, nihil omnibus utilius, nihil opulentius, nihil gratius Jesu Christo, Mariæ virgini, angelis, aut beatis mentibus, ab Ecclesia militante possit præsentari. Vis singula recolligendo compendiose elucidemus?

Primo. Quid est *Missa*, nisi legatio quotidiana sanctissimæ Trinitati facta, cum munere incomparabili conjuncta, in testimonium servitutis nostræ ac dependentiæ, in agnitionem quoque universalis dominii ejus, supremi Numinis infinitæ majestatis?

Offertur enim primo auctori vitæ et mortis, vita et mors Jesu Christi primogeniti omnis creaturæ, tanquam tributum quotidianum, ab Ecclesia militante, cooperante et assistente cœtu totius Ecclesiæ triumphantis; ut honor supremus trino et uno impendatur numini ab omni creatura, ejusque celebretur potentia, sapientia, bonitas ac infinitæ perfectiones elucentes in hoc mysterio. Quid igitur potest esse honorificentius quam quod cœlum et terra, omnisque creatura in Christo Jesu recapitulata et compendio collecta, simulque in ipso Deus ipse Deum summo colat honoris obsequio?

Secundo. Quid est *Missa*, nisi perfectum holocaustum ardentissimæ charitatis, in quo ipse Deus sacri amoris Christus Jesus

seipsum ut victimam transfert et consumit ad honorem Patris? Renovat enim hic totum charitatis ignem flagrantissimum, quo ejus cor unquam vel in cœna amoris extremi extrema scena, vel in cruce igniti amoris exæstuante fornace, vel in tota simul vita exarsit. Ac simul in hoc sacrificio invitat nos omnes, ut totum cordis amorem jungamus, et nos ipsos offeramus cum ipso, ignita et odorante dilectione, ut consummetur holocaustum acceptabile Patri, non solum corporis sui veri, sed et mystici; optans omnia sua membra mystica, hoc est, omnes fideles eodem quo ipse sacratissimo igne exardescere, et hostiam perfectam fieri in odorem suavitatis. Quid igitur aut Deo, aut hominibus, hoc Missæ sacrificio potest esse acceptabilius?

Tertio. Quid est *Missa*, nisi mensa pretiosissima et dignissima in qua sacrificatur, et ut cibus proponitur divinitas humanitati conjuncta, cibus divorum, beatarum mentium edulium in æternitate, et refectio animarum sanctarum in peregrinationis tempore?

Vinum quoque germinans virgines propinatur, ac velut libamen sacrum mystice effunditur. Sanguis ille pretiosus uvæ, de qua Jacob vaticinatur: *Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uvæ pallium suum.* Quid ergo Missæ sacrificio et convivio dignius aut sanctius? An in cœlo divinitate, an in terra humanitate Christi quippiam pretiosius potest reperiri, ut Patri æterno offeratur, aut hominibus in cibum et sanctificationem ordinetur?

Quarto. Quid est *Missa*, nisi viva et perfectissima repræsentatio, imo renovatio incarnationis Filii Dei, nativitatis ejus, vitæ sanctissimæ, passionis et mortis sacratissimæ, ac totius redemptionis a Jesu Christo peractæ? Iterum hic oblatio est vulnerum; iterum, vox sanguinis ad Patrem pro misericordia inclamantis; iterum, supplicatio et oratio illius, de quo dicit Apostolus, quod *cum lacrymis et clamore valido supplicans Patri in diebus carnis suæ exauditus est pro sua reverentia.*

Quid igitur hoc Missæ sacrificio pro peccatis potest esse efficacius? Audi sanctum Martialem, unum ex septuaginta duobus discipulis, in *Epistola ad Burdegalenses*, c. 3: « Quod Judæi per invidiam et odium immolaverunt, putantes se Christi nomen a terra abolere, hoc ipsum causa nostræ salutis in arca sanctificata perficimus; scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, et mortem effugandam, hoc enim Dominus jussit nos agere in sui commemorationem.

Quinto. Quid est *Missa*, nisi meritorum Christi efficax applicatio, ac thesauri ejus apertio, ex quo opes cœlestes depromamus, et nobis accumulemus, ac debita omnia Deo abunde persolvamus? Quid ergo Missæ sacrificio opulentius, aut hominibus utilius? Si Pater nobis iterum donat Filium, numquid omnia nobis cum illo, aut propter illum donabit? Si impetramus quod petimus in nomine ejus, quanto magis quidquid ipsemet hic præsens, ut mediator et intercessor, ut sacerdos et hostia, a Patre pro nobis poscit? Ergo gratia, vita, salus, pax publica, et quælibet cœlestia dona hic possumus impetrare; imo quodam quasi pretio e thesauro meritorum Christi deprompto, censemur nobis comparare, offerentes Patri per sacrificium justum valorem ad impetrandum.

Sexto. Quid est *Missa*, nisi oblatio Jesu Christi, filii Virginis, quem Patri offerimus cum Maria virgine, ut agnoscat et rememoret se eumdem voluisse habere cum illa filium, qui se pro fratribus in finem usque sæculi offerret et sacrificaret, carnem scilicet et sanguinem illum virgineum, Divinitati junctum litando? Quem agnoscens Pater diceret: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*, et per quem omnes mihi placent, quicumque placent. Quid ergo virgini Matri hoc sacrificio potest esse gratius? Quid nobis filiis ejus, fratribus Christi acceptius?

Septimo. Quid est *Missa*, nisi erectio scalæ mysticæ, cœlum et terram attingentis? Est enim Christus ratione humanitatis terram, ratione divinitatis cœlum attingens. Ipse ergo per scalam illam designatus fuit, quia per ipsum cœlum conscendimus. Quotidie vero hæc scala nobis præsto est, sacrificio mediante, ut ad cœlestia ascendamus; et angeli sunt hic ascendentes et descendentes, ut vota nostra ad Deum ferant, et dona referant. Igitur hic quotidie veritatem habet illud: *Videbitis angelos ascendentes super Filium hominis.* Quid ergo hoc Missæ sacrificio potest angelis esse gratius?

Octavo. Quid est *Missa*, nisi renovatio sanguinis a Christo, qui dux et caput est martyrum, profusi; ac simul commemoratio mortis omnium qui illum secuti sunt maxime per sanguinis pro ipso effusionem? Hi fuere velut victimæ ei sanctificatæ, unde: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Quapropter cum in sacrificio, cum morte Unigeniti Filii Dei mors

ipsorum celebri ritu commemoretur, quid gratius illis contingere possit quotidiana hac oblatione?

Nono. Quid est *Missa*, nisi elevatio *Agni stantis tanquam occisi*, coram cujus throno acclamabant : *Sanctus, Sanctus, Sanctus, qui est, qui erat, et qui venturus est?* Ad illius etiam pedes omnes beati merito suas mittunt coronas, agnoscentes ab illo sibi fuisse comparatas. Unde et ipsi illud hic inclamant quotidie : « Dignus est Agnus qui occisus est, accipere divinitatem, et gloriam, et honorem. » Item: « Benedictio, et claritas, et gratiarum actio, virtus et fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum. » Quid ergo omnibus beatorum ordinibus potest esse gratius hoc Missæ sacrificio, in quo Ecclesia triumphans cum sorore sua militante voces miscet, exultationis et confessionis?

O igitur, Christi fideles, hoc obsequium servitutis vestræ, hoc pretiosum tributum ita divinæ Majestati gratum quotidie persolvite, hoc amoris holocaustum ex intimo cordis cum Jesu sacerdote magno offerte; huic mensæ et convivio sacrato, in quo humanitas divinitatis unctione perfusa et condita cibus proponitur, assistite, et de illo participate; mysteria Incarnationis, vitæ passionis, Domini nostri renovate, de thesauro meritorum ejus exuberanter hic depromite, opes donaque cœlestia comparate; Virgini matri vestræ filium suum offerte, ut illum pro vobis et per vos æterno offerat Patri munus acceptabile; per hoc sacrificium cœlestis instar scalæ institutum, ad cœlestia mente conscendite cum sanctis angelis, martyribus ac electis, gratiarum actiones, vocesque laudis lubenter et frequenter hic miscete.

Quoties enim ad Missæ sacrificium acceditis, meminisse vos velim illius apostolici moniti : *Accessistis non ad montem tractabilem et accensibilem ignem, et turbinem, et caliginem, et procellam* (in his nempe symbolis olim Deus ultionum apparebat, et populum terrebat, ut patuit *Exod.* XIX et XX, dum legem timoris Moysi et populo tradere voluit tremebundo. *Sed accessistis ad Sion montem et civitatem Dei viventis Jerusalem cœlestem, et multorum millium angelorum frequentiam, et Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cœlis, et Judicem omnium Deum, et Spiritus justorum perfectorum, et Testamenti Novi mediatorem, Jesum, et sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel.*

Hæc cogitate, hæc ruminate in cordibus vestris, o fideles christiani, dum Christi mysteriis venerandis assistitis. An non enim ibi Sion mons et civitas Dei viventis, ubi Jesus Christus, Filius Dei vivi, apparere dignatur, et seipsum immolare æterno suo Patri incruente, sicut olim in monte Sion semel fecit cruente? Si nomen Sion, Speculam significare dignoscitur, et mons sublimitatem; certe hic contemplari et speculari oportet omnium mysteriorum mysterium altissimum. Quod qui nobis tradidere apostoli, non doctas fabulas sunt secuti, sed notam nobis fecere Domini nostri Jesu Christi virtutem et præsentiam hic occultam, speculatores facti illius magnitudinis, in qua accipiens a Patre honorem et gloriam, vox magnifica ad eum delapsa est : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite.* Quem postea juxta hoc Patris præceptum in monte Sion in cœna ultima attentis mentis corporisque auribus audientes, disertis verbis pronuntiantem audierunt : *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.* Sed ipsi ibidem præceptum idem peragendi usque in finem sæculi acceperunt, tam pro se, quam pro suis in sacerdotio successoribus. Igitur quoties idipsum peragitur, montis Sion et mysticæ actionis in ipso primum exercitæ memoria viva renovatur. At tunc verum est de filiis Ecclesiæ ad hoc mysterium pie contemplandum accedentibus : *Accessistis ad Sion montem, et civitatem Dei viventis.*

Secundo, an non ibi Jerusalem cœlestis, et multorum millium angelorum frequentia? Quid est Jerusalem, nisi visio pacis? Defecit et cessit Jerusalem terrena, successit Jerusalem cœlestis, quæ est vel Ecclesia militans per fidem et spem, aspirans ad visionem æternæ pacis, vel Ecclesia triumphans in illa jam pace secure regnans et exultans. Quoties igitur ad Missæ sacrificium accedit fidelis, se de civibus Jerusalem sanctæ esse protestatur, membrumque Ecclesiæ catholicæ, in qua et a qua sola hoc sacrificium Deo viventi offertur, in quo præsens fidei oculis videtur, et adoratur Deus pacis Jesus Christus, qui per sanguinem suum pacificavit, sive quæ in cœlis, sive quæ in terris, cujus quidem pacis ut particeps sit plebis fidelis, frequentia et ferventia vota ibi emittuntur a sacerdote et ministris. Protestatur quoque qui sacrificio interest, se per fidem et spem accedere ad Ecclesiam triumphantem, ac in medio civium illius se jam esse, qui regem hic suum adorant. Unde pronuntiat illud : *In medio angelorum psallam tibi, et adorabo ad templum sanc-*

tum tuum. Frequentiam enim spirituum cœlestium tunc adesse jam sæpius dictum est et demonstratum.

Tertio, an non « Ecclesiam primitivorum qui conscripti sunt in cœlis, » accedere censetur quilibet christianus in Missa per unionem et communicationem sanctam, quam percipit ibi cum meritis primogenitorum filiorum Dei, hoc est, apostolorum et primorum fidelium ac martyrum? Hi nempe jam vita functi, in cœlis conscripti cives regnant, quia cum Christo victimas sese obtulerunt, et pro illo vitam et sanguinem profuderunt. De his agit sacerdos dum nomine totius plebis in Canone dicit: « Communicantes, et memoriam venerantes imprimis gloriosæ semper virginis Mariæ, sed et beatorum apostolorum et martyrum tuorum Petri et Pauli, Andreæ, et Jacobi; » Quasi dicat: Nos quidem qui ad illam patriam adhuc in via peregrinantes ambulamus, communionem cum sanctis qui jam pervenerunt, per eumdem fidei spiritum et vinculum charitatis, quo eis nectimur, obtinemus.

Ideo horum nos memoriam veneramur, tibi gratias agentes pro eorum victoria, quos spiritus tui munere cum imbelles essent, roborasti, ut fortiter dimicarent, quorum meritis consociari, et precibus adjuvari postulamus. An non hoc est de fide et voto ad Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cœlis, accedere? Quid aliud etiam est accedere ad spiritus justorum perfectorum, quam aggregari sanctis et beatissimis angelis, patriarchis, prophetis, apostolis, martyribus, et justis omnibus, qui perfecti in hac vita, per gratiam jam consummatam perfectionem acceperunt per gloriam et beatam visionem? Cum quibus nobis societas inest, quia ejusdem Ecclesiæ Dei, ejusdem corporis mystici membra sumus, idem caput Christum agnoscimus. Et quia illa jam membra perfecta consummatione et felicitate secura capiti agglutinantur, ideo in Missa postulamus ut infirmioribus membris compati velint, illaque adjuvare, ut et perfici possint, et glutino invisibili spiritus gratiæ ita in præsenti cum capite suo connecti, ut in futuro gloriæ perennantis fœdere copulentur, spiritibus et mentibus beatis, justisque perfectis connumerari.

Quarto denique, quid est accedere « ad Judicem omnium Deum et Mediatorem Testamenti Novi Jesum ad aspersionem sanguinis melius loquentem quam Abel, nisi adorare illum sub symbolis sacramenti latentem, qui manifeste veniet constitutus a Patre judex vivorum et mortuorum, iniquis supplicia, justis præmia decreturus æterna? Quem quidem modo nunc mediatorem accedimus et agnoscimus, ut præveniamus Judicem. Amplectimur misericordiam, quam vox sanguinis Novi Testamenti imploret, quia Pater cum constituit propitiatorem in sanguine suo; vindictam a nobis deprecamur, et clamorem effugere optamus, quem in fine cœlum et terra, crux et sanguis ejus dabit contra rebelles et insensatos peccatores. Tunc enim resumet Judex iram, et sanguis ejus vocem instar Abeli, in cœlum clamantem, cum modo sit sanguis redemptionis, sanctificationis, ablutionis, propitiationis, aspersionis sanctæ, et expiationis perfectæ. Ideo mystice in sacrificio quotidie funditur, et ut sacratissimum Novi Testamenti libamen Deo offertur ad propitiationem; mystice illo fideles assistentes adsperguntur, ad peccatorum expiationem et sanctificationem: *Quod si sanguis taurorum et hircorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi?* Itaque hoc sanguine Filii conspersos non potest non oculis misericordiæ et pietatis suæ Pater inspicere, cui cum Missæ hostia inclamamus: «Protector noster, aspice, Deus, et respice in faciem Christi tui. » Nec Filius nos hic potest despicere, sciens se mediatorem Novi Testamenti per suum sanguinem, sine quo non fit peccatorum remissio, cui etiam supplices hic genua cordis et corporis flectimus, dicentes: Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator. Te ergo quæsumus, tuis famulis subveni, quos pretioso sanguine redemisti. » Confirmat hæc omnia quæ dicta sunt sanctus Chrysostomus, et invitans ad attentionem sublimem astantes Missæ sacrificio, sic ait: « Dum conspicis Dominum immolatum, sacerdotem sacrificio incumbentem, et turbam circumfusam pretioso illo sanguine intingi ac rubefieri, etiamne te inter mortales versari atque in terra consistere censes? An non potius in cœlum transferris, et carnis contagionem omnem abjiciens, mente pura circumspicis quæ in cœlo sunt? O miraculum, o Dei benignitatem, qui cum Patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo hominum manibus pertractatur, ac seipsum tradit volentibus excipere!

APPENDIX

DE

DEVOTIONE ERGA VENERABILE SACRAMENTUM

SUB TITULO ARBORIS VITÆ ET DUODECIM FRUCTUUM EJUS.

In ipso vita erat, et vita erat lux hominum.
JOAN., I.

PROLOGUS.

DESCRIPTIO HUJUS ARBORIS AC LOCI IN QUO ORITUR.

In medio plateæ ejus, et ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, et folia ligni ad sanitatem Gentium.
Apocal., XXII, 2.

Sub schemate hujus arboris vitæ, cui totam tuam pietatem dicari opto, rursus decrevi te plenius alloqui de eucharistico sacramento ejusque effectibus. Ad ejus ergo fructus degustandos te invito, nec te, ut spero, invito. Olim vestales virgines capillos suos tondentes dicabant eos arbori lotos, teste Pierio, unde et arbor capillaturæ dicebatur; erat autem ferax fructuum suavissimorum, ita ut qui gustarant, allecti dulcedine, divelli ab ea non possent. Arbor hæc de qua agere exordior omnino fructifera est, copiosos suavissimosque fructus per singulos menses parit. Illi capillos tuos dicare convenit, hoc est, ompes tuas cogitationes et affectus, quorum capilli symbolum gerunt. In esu fructuum ejus oblectari te frequenter decet, nec ab illa facile divelli.

Sed ut penitius singulas mysticæ hujus arboris prærogativas dispicere possis, oportet locum in quo oritur, modum quo oritur, ex *Apocalypsis* libro ediscere. Desidero igitur cum dilecto discipulo in montem illum sublimem et mysticum deducere, ex quo civitas nova, civitas lucis et gloriæ plena, ejus aspectui clare fuit proposita. Ascendamus, et eadem, præeunte illo, vestigia premamus. Nec aberrare poterimus, quia angelus dux est; nec spe frustrabimur, omnia perspiciemus, omnia intelligemus, illo nobis ea demonstrante, illo nobis ea explanante. Sed prius oculos aperi, et novam lucem implora, ad illius radiantem pulchritudinem irretortis oculis contemplandam. Tu igitur, o Pater luminum! obtusam et imbecillem mentis nostræ aciem exacue et confirma; revela oculos nostros, ut consideremus tua mirabilia, et a sæculis abscondita mysteria; donec plenius ea dones intueri in æternitate, quando videbimus lumen in lumine, et vitam in fonte vitæ. Itaque, o fili lucis! desuper infuso tibi lumine, civitatem hanc novam contemplare. Et primo quidem intuitu adverte, ipsam esse descendentem de cœlo, adornatam instar sponsæ in die desponsationis ac lætitiæ cordis sui, ut placeat oculis sponsi; habere quoque claritatem a Deo, similem lapidi pretioso.

Secundo, ulterius sagaciter ex omni parte circumspiciens, numera portas, et invenies duodecim: *Ab oriente portæ tres, et ab aquilone portæ tres, et ab austro portæ tres, et ab occasu portæ tres.* In portis angeli duodecim, tanquam fidei custodes et vigiles, aut certe tanquam principes inclyti ad introeundum et commorandum vultu sereno, cunctos illectantes et invitantes. In frontispicio portarum legere potes nomina duodecim fi-

liorum Israel, aureis inscripta litteris.

Tertio, murum civitatis non solum superficie tenus attende, sed usque ad fundum illius mentis tuæ acie penetra, et reperies *duodecim fundamenta, et in ipsis, duodecim nomina apostolorum Agni* magnifice insculpta. Sunt vero hæc fundamenta, instar gemmarum, rutilo colore conspicua.

Quarto, locum speciosum et spatiosum, in quo sita est hæc civitas, oculis tuis lustra, et in medio videbis *Fluvium aquæ vivæ, splendidum tanquam cristallum, procedentem de sede Dei et Agni*, grato et sinuoso flexu fluitantem.

Denique contemplare id cujus gratia primario te in montem ascendere volui; in medio scilicet plateæ ex utraque fluminis parte, *Lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum et folia ligni ad sanitatem gentium.* An non hæc civitas digna est seria et perspicaci contemplatione nostra? An non digna quæ ab angelo duce monstretur? An non digna quæ ab angelo interprete explicetur? Quid ergo de his omnibus dicemus?

Primo, divino lumine freti exordiamur, et dicamus fulgidam hanc civitatem, Ecclesiæ statum luminosumque decorem, quodam velut in schemate repræsentare. Hæc modo adhuc militans viam carpit prævio lumine gratiæ; postmodum triumphans quiescit in lumine gloriæ. Sola hæc sibi hunc specialem vendicat honorem, quod *sponsa Dei, sponsa Agni, sponsa Christi* nominetur, initiata quodam sponsalitio fœdere in terris, perfecto matrimonio ac consummato hymenæo copulanda in cœlis. Dicatur vero Ecclesia præsens et militans descendere de cœlo, quia (interprete Bernardo) ad instar cœlestis et ornata est et ordinata. Sicut enim cœlestis ex angelis constat, inter quos sunt diversi gradus, ordines, ministeria et officia; quia aliqui assistunt, alii illuminant, alii purgant, alii in ministerium mittuntur; ita in Ecclesia Dei diversi sunt gradus, ordines, functiones. Aliqui enim divinas laudes decantantes Deo assistunt, aliqui prædicationi verbi incumbunt ad illuminandas animas, alii per sacramentorum administrationem eas a peccatis expurgant. Recte ergo civitas hæc de cœlo descendens dicitur, quæ in se hierarchiæ cœlestis speciem quamdam exprimit et imaginem. Adde ex Origene, illam e cœlo descendere, quia tota cœlestis est conversatione, prout patuit initio in primæva ejus ætate.

Secundo, dicamus duodecim civitatis hujus portas, apostolos duodecim designare, quorum prædicatio et doctrina nobis ingressum dedit ad fidem et Ecclesiam. Nec mireris etiam angelos duodecim portis adstare ut excubitores, aut præsidere ut principes; apostoli specialiter angelico adjuti fuere ministerio, ad fidei propagationem orbisque conversionem. Si enim cuique fidelium assignatus est angelus, multo magis fundatoribus Ecclesiæ, et evangelici verbi seminatoribus, consentaneum fuit angelos esse coadjutores. Et quia qui civitatem hanc inhabitant, ex omnibus mundi partibus collecti sunt, idcirco etiam ibidem dicitur: *Ab oriente portæ tres, ab aquilone portæ tres, ab austro portæ tres, ab occasu portæ tres.* Sunt tres in unoquoque latere ob mysterium Trinitatis, quod electi in terris fide confitentur, in cœlis facie ad faciem intuentur. Quod autem in portis nomina duodecim tribuum Israel conscripta asseruntur, indicat civitatem hanc constructam esse non solum pro Gentilibus, sed pro filiis Israel. Imo in duodecim tribubus filiorum Israel omnes electi intelligendi sunt, qui filii Israel non carne, sed spiritu et benedictione appellantur.

Tertio, dicamus duodecim fundamenta muri civitatis, instar gemmarum rutilantia, esse eosdem apostolos, eo quod hi et portæ et lapides fundamentales sint. Portæ quidem, quoniam per ipsos ingredimur in Jerusalem novam; fundamenta autem, quia super eorum doctrina et sanguine Ecclesia cœpit solida initiari compagine; adeo ut nec vires inferi, nec omnes impetus Satanæ, eam potuerint convellere aut labefactare.

Quarto, dicendum est fluvium illum amœnum, qui procedit de sede Dei et Agni, Spiritum sanctum designare, qui a Patre Filioque procedit, non ut genitus, sed ut impulsus, ut amoris fluvius. Cernitur vero ut in medio fluitans, id est, Ecclesiam militantem ex una parte, Ecclesiam triumphantem ex altera, donis suis et charismatibus, quasi sacro alluvio, perfundens et fœcundans. Quod ad arborem vitæ spectat, utraque ex hominis parte Christum repræsentat. Producit ipse fructus gratiæ citra flumen, hoc est, nobis in vita præsenti adhuc degentibus: producit fructus gloriæ ultra flumen, electis scilicet in altera ripa, et vita beata commorantibus. Huic mysterio paululum nobis inhærendum est, sigillatim explicandum, ac videndum quomodo duodecim fructus producat, durante peregrinationis ac militiæ nostræ statu præsenti. Ad id modo atten-

tam arrige aurem, erige mentem, fili lucis, ut lux et vita crescat semper in te, diffusa ab arbore lucis et vitæ.

Divino itaque sacramento fructus duodecim attribuimus; est numerus iste perfectus et mysticus, frequenter in Litteris sacris universitatem significans. Unde cum hic sacrum eloquium asserit *Lignum vitæ duodecim fructus ferre*, vult omnis generis fructus designare. Et quidem verum est omnis generis fructus in hoc sacramento reperiri, specialiter tamen recensemus duodecim, ad quos cæteri referuntur et in illis censentur comprehensi. Dicamus vero hoc lignum reddere fructus per singulos menses, hoc est omni tempore, in hyeme, in æstate, in autumno, in vere, semper novos, semper gustui comedentium gratos, quasi singulis mensibus renovatos. Et sicuti novos ac recentes semper parit fructus, ita semper frondibus floribusque vernum est. Grandinum crepitantium turbo aut incursantium ventorum impetus, arborem hanc marcescere non facit; nec virorem aut decorem lædit; floresque vel fructus ejus excutit. Explico id apertius, divinum hoc sacramentum ex eo tempore quo in Ecclesiæ florido horto Dei manu consitum est, frequenter pati debuit aquilonis debacchantis turbidos flatus, quia multæ contradictiones, hæreses, persecutiones in illud impegerunt. Spiritus Satanæ inferorum portis erumpens, illud cum cespite suo radicitus convellere nisus est. Verum tantum abest ut nocumentum intulerit, quin potius inde factum est, ut arbor firmiorem profundioremque jecerit radicem, et flores fructusque ampliores quaquaversum protulerit; ita ut de illa occinere possimus illud Prophetæ: *Operuit montes umbra, et arbusta ejus cedros Dei, extendit palmites suos usque ad mare, et usque ad flumen propagines ejus.* Persecutionibus enim increvit ejus gloria, exinde amplius honoratur, adoratur, et vis ejus agnoscitur. Ad umbram illius gratissimam occurrunt volucres cœli, ut pascant, apricentur, nidulentur. Advolant cœlestes homines et electæ mentes ut fructum carpant, et ab æstu sæculi ustulante refrigerium inveniant.

Adverte ergo ulterius, et oculos conjice in locum in quo consita est arbos ista. Non enim in loco est inaccesso, maceria aut spinosis sepibus circumcincto; sed in medio civitatis est, in loco publico, ad quem confluunt quicumque voluerint, cujuslibet sortis, ordinis, gradus, nationis, Id vero nobis aperte indicat omnes cujuslibet conditionis æque jus habere, æque invitari ad arboris hujus fructus carpendos. Accedite igitur, senatores, magistratus, consules, optimates, principes, reges. Accedite, cives, mercatores, opifices, plebeii omnes. Accedite, sapientes cum idiotis, pusilli cum magnis, inopes cum opulentis, mulieres cum viris. Floridæ et fœcundæ arboris hujus fructus vos alliciant, et specie, et sapore; æquale jus vobis competit, nemo excluditur, fructus communes sunt. Quod si variis obvoluti negotiis vos excusatis, nec singulis aut diebus aut hebdomadis accedere vobis integrum est, saltem singulos menses ne præterite, quibus fructus novos potestis colligere, fructus, cor et animum vestrum renovare potentes, si gustum et palatum bene purgatum afferatis. Et si nec hoc licet, vel saltem accedite ad arboris hujus sacramentum, pro intuitu et animo collecto in Missæ sacrificio contemplandum, cibique hujus orexin in vobis suscitandam. Nam vel solus aspectus pius ac desiderium fructum aliquem adfert. Virtutem ejus præsentiscimus, non solum comedendo effectu reali, sed etiam per votum optando, affectu efficaci; et hoc est spiritualiter manducare, quod faciendum his qui sacramentaliter et realiter nequeunt.

Sed contemplemur nunc particularius arboris hujus fructus, consideremus speciem, pulchritudinem, utilitatem, bonitatem, ut ad eorum esum illiciamur.

CAPUT PRIMUM.

FRUCTUS PRIMUS EUCHARISTICI SACRAMENTI, GRATIA SANCTIFICANS.

Primus fructus hujus arboris est gratia sanctificans. Illius incrementum certo accipit, qui debita cum dispositione accedit. Hæc gratia, o fili lucis, animæ lux est, «datumque optimum, et donum perfectum descendens a Patre luminum.» Fructus nobilissimus ac pretiosissimus est, quo *divinæ reddimur consortes naturæ*. Licet vero per alia etiam sacramenta hoc donum nobis communicetur, longe tamen copiosius per istud. Hic enim, ut canit Ecclesia, «mens impletur gratia.» Quid ita? Quia continetur is qui fons est et origo omnis gratiæ; et quia passio ejus, quæ est principium efficax omnium cœlestium donorum, specialiter hic repræsentatur. Nemo ignorat in fonte longe uberiorem aquæ copiam contineri, quam in rivulis ab illo fluitantibus. Lumen in sole plenius est quam in astris a sole lucem mutuantibus. Vita perfectior est in corde et capite quam in aliis membris. Arbos plus vigoris habet in ra-

dice et trunco quam in ramusculis. Vere porro dicimus, sacramentum hoc inter cætera fontem esse inter rivulos; solem inter sidera; caput aut cor inter membra; arborem inter ramos aut arbusta. An mirum igitur si gratia hic copiosius hauritur quam in cæteris sacramentis? Qui ad fontem accedit, si vas sufficienter capax attulerit, tantum haurire potest quantum voluerit: Ex parte fontis non est defectus, si non sit ex parte vasis. In hoc mysterio continetur fons aquæ vivæ, et quidem inexhaustus, de quo omnes invitantur bibere et haurire. Hic inclamat Christus: *Si quis sitit, dabo ei aquam vitæ gratis.* Accede igitur cum desiderio inhians, sitibundus, anhelus, et dic cum Samaritana: *Domine, da mihi hanc aquam;* dic cum Davide olim sitiente (II *Reg.*, XXIII): *O quis mihi det potum aquæ de cisterna quæ est in Bethleem?* Hæc utique est cisterna quæ oritur in Bethleem, hoc est in domo panis de illo qui panis cœlestis est, et fons simul trahens originem. Oportet igitur nos afferre vasa ampla et capacia, et abundanter haurire hic aquam vivam, aquam salutis, *aquam salientem in vitam æternam.* Audi Cyprianum eleganter hac de re disserentem: « In capessendo cœlesti hoc munere, nulla mensura vel modus est; profluens spiritus largiter, nullis finibus premitur, nullis limitibus coercetur, manat jugiter, exuberat affluenter, nostrum tantum sitiat pectus, et pateat, quantum illuc fidei capacis efferimus, tantum gratiæ inundantis haurimus. »

Sed forsitan scire optas primus unde originem habeat aqua illa vitæ Hoc te docebit sanctus Chrysostomus, monens ut accedas tanquam bibiturus ex vitali costa Jesu Christi crucifixi, vivificum liquorem scaturientibus venis semper producente. Origo itaque hujus liquoris vivifici, latus est Christi, latus Adæ secundi in cruce soporati, latus salvatoris, latus illius *qui venit per aquam et sanguinem*, salutare nobis lavacrum et poculum exhibiturus. Iterum dico, origo illius est augustissimum Divinitatis sacrarium perfossum et apertum, sive cor amore transfixum, venam vitæ tibi exhibens, ut sugas quantum volueris, *et haurias in gaudio aquas redemptionis, de fontibus Salvatoris;* ut sis participans omnibus ejus meritis, per passionem et sanguinem acquisitis.

En igitur primus fructus quem colligere licet de nostra arbore vitæ: gratia, scilicet, sanctificans, quæ tribuit vitam animæ, et ob hanc gratiam sacramentum hoc vocatur arbor vitæ, fons vitæ, panis vitæ. Propter hunc fructum gratiæ, de hoc mysterio agens Redemptor dicebat: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et bibe-ritis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* (Joan., VI).

CAPUT II.

FRUCTUS SECUNDUS, AUGMENTUM FIDEI.

Secundus fructus est mentis illuminatio, augmentumque fidei. In memoriam enim te revocare oportet, o fili lucis, id quod aliquoties jam insinuavi; fructus, scilicet, hujus arboris esse fructus lucis, de quibus dicit Apostolus: *Fructus autem lucis est in omni bonitate, et justitia, et veritate.* Is qui continetur hos sibi honoris titulos vendicat.

> Splendor paternæ gloriæ:
> De luce lucem proferens;
> Lux lucis, et fons luminis:
> Dies diem illuminans.

Communicat igitur hic lumen suum, ut dirigantur pedes nostri in viam pacis, bonitatis, justitiæ, veritatis, æternitatis; et ut fugiamus tenebras erroris, malitiæ, ignorantiæ, cæcitatis æternæ. Imo hac luce nobis ostendit *laqueos quos absconderant superbi spiritus in via qua ambulamus*, ut illis nos involvant, et in perditionis caliginosum iter pelliciant. Quapropter crede mihi, fili lucis; nullæ animæ de cœlesti et interiori participant claritate, nisi quæ frequenter huic sacramento luminis, huic arbori lucis, communicant. Certe non est dubium, in iis locis ubi sacramentum hoc frequentatur, majorem esse divinarum rerum notitiam, hominesque in bonis eligendis et malis fugiendis esse circumspectiores. Itaque, cum de negotio aliquo salutem concernente tibi deliberandum est, huc recurre, et quoscumque de vitæ statu consultantes ad idem adhortare, ut depulsa omni caligine, benedicat hic eis ille qui est vita et lux hominum, *ac illuminet vultum suum super eos, ut cognoscant in terra viam Domini, et salutare Dei nostri.* Nihil enim ad id efficacius participatione sacrificii eucharistici, de quo verum est: *Sacrificium laudis honorificabit me, et illic iter quo ostendam illi salutare Dei.*

Quantum ad fidem, lumen ejus increscit hoc sacramento, cui nomen *mysterium fidei.* Quapropter, quoties contingit scrupulis, dubiis anxiaque vacillatione te involvi, accede cum fiducia, et dic cum illo qui offerebat puerum habentem spiritum mutum quo agitabatur: *Credo, Domine,*

adjuva incredulitatem meam. Multi anxiis scrupulis ac dubiis implexi, in errores et hæreses prolapsi fuissent, nisi frequenti communione corroborati et illuminati interius fuissent. Exemplum nobis hujus rei suppeditant duo discipuli in Emmaüs peregrini. Non agnoverunt hi Dominum, licet in itinere de Scripturis disserentem et mysteria aperientem. Ignitum quidem Domini eloquium scintillam quamdam novi amoris cordi eorum sopito suscitare videbatur : *Nonne*, inquiunt, *cor nostrum ardens in nobis erat, dum in via de scripturis loqueretur ?* Attamen obnubilabat eos mentis quædam caligo, et de resurrectionis fide vacillatio. Ambulabat cum eis fax veritatis, nec plene illuminati sunt, donec tandem mensæ accedit, *et cognoverunt eum in fractione panis.* Tunc disruptum fuit velamen quo eorum cor opertum fuerat, et dissipato omni vacillationis ac dubietatis nubilo, lux veritatis clarissime affulsit. In hac autem fractione panis, sacramenti nostri aut realis præsentia, aut certe figura et symbolum continebatur, et effectus designabatur, ut docent sancti Patres.

Sed et hic maxime admirabile est, quod hoc sacramentum, ab infidelibus quandoque sumptum, eos illum narit, et ad fidem adduxerit. Audi ex Luca Pinello, Societatis Jesu Theologo historiam memorabilem: « Exemplum, inquit, commemorabo, quod ipse oculis meis conspexi Romæ anno 1563. In xenodochio sancti Joannis Lateranensis, adolescens quidam Turca, annorum viginti, qui Ancona, ubi aliquandiu cum patre mercatore Turca vixerat, huc perfugerat. Et cum aliud perfugium non haberet, nobili cuidam servire cœpit, quo cum adibat templa, intererat sacro; et quia Italicam linguam callebat, ab omnibus reputabatur christianus. Post aliquot menses ægrotare cœpit, et mittitur a domino ad hospitale. Recipitur cum conditione, ut secundum hospitalis leges paret se ad confessionem et communionem. Adolescens, ne rejiceretur, conditionem acceptat, non patefaciens se esse religione mahumetanum. Res mira ! simul ac corpus Domini sumpsit, maxima contentione animi postulavit Baptismum, palam affirmando se esse Turcam. Præfecti xenodochii, existimantes eum alienatum a mente, vocarunt me (eram tunc comes Patris cujusdam, qui festis diebus in xenodochio concionabatur) ut redderem eum quietum. Adolescens repetivit quod dixerat, meque obsecravit ut porrigerem sibi Baptismum, se enim tantum ardorem interius sentire, ut diutius quiescere non posset. Sacellanus, re diligenter examinata, videns eum circumcisum, sacro Baptismo lustravit, et mox tranquillior factus est, ac postero die spiritum Deo reddidit » Hæc Pinellus.

CAPUT III.

FRUCTUS TERTIUS EXCITATIO SPEI.

Tertius ~~fructus est~~ spei excitatio. Spes nostra sita est in meritis Christi, illa autem hic maxime communicantur, dum corpus, sanguinem, divinitatem nobis communicat. Quomodo spes nostra amplius posset vel excitari vel animari ? Merito ergo quisque fidelis dicere hic potest cum Propheta : *Ecce Deus meus, Salvator meus, fiducialiter agam, et non timebo ; fortitudo mea et Dominus factus est mihi in salutem.*

Olim rex David persentiebat animum suum quodam tristitiæ ac diffidentiæ nubilo obductum dejectumque, insultantibus ei inimicis, et dicentibus : *Ubi est Deus tuus ?* At seipsum suscitans, obrepentemque torporem excutiens, ait : *Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me ? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei et Deus meus.* Et iterum in fiduciam sese erigens ait : *Transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei, in voce exultationis et confessionis in sono epulantis.* Quam apte hæc omnia conveniunt christianis, dum ab inimico salutis quodam diffidentiæ languore obnubilantur. Si enim anxietates objicit et dicit : *Ubi est Deus tuus ?* respondeant ipsi : Ecce Deus meus in sacramento, in tabernaculo admirabili, sub specierum velo. Transeant usque ad domum Dei, sacram Eucharistiam sumant in voce exultationis et confessionis, in sono epulantis. Tunc dissipabitur caliginosus ille fumus, diffidentiam ingerens salutis ; evanescet ad præsentiam illius, qui suum nobis tradit corpus in pignus salutis in, arrham promissionis. Ibi dicit animæ : *Salus tua ego sum.* Ibi respondet auima : *Salutare vultus mei, et Deus meus.* Nullibi ita spes excitatur ac in hoc mysterio. Nullibi homo opportunius potest occinere illud : *In te, Domine, speravi, non confundar in æternum ; esto mihi in Deum protectorem, et in domum refugii, ut salvum me facias. Quoniam fortitudo mea et refugium meum es tu, et propter nomen tuum deduces me, et enutries me.* Utique hic domus refugii, hic arx et fortitudo omnis christianorum; hic gratia deducens, gratia reficiens et enutriens, gratia fortificans et protegens, gratia perducens et salvans. Sic vis utriusque

nominis Domini, quod est Jesus et Christus, ejusque efficacia hic maxime elucescit; dum ex bonitate sua enutrit nos pane vitæ, et ungit oleo sanctificationis et gratiæ, dum deducit ad salutem speciali auxilio, educitque de Satanæ lapueo, et tandem reducit de sæculi auxilio, illuc restituens hominem, unde traxit originem.

CAPUT IV.

FRUCTUS QUARTUS, ARDOR CHARITATIS.

Quartus fructus est ardor charitatis. Nec mirum si in hoc mysterio experitur animus ardentem charitatis flammam, quandoquidem hic domicilium suum figat sacri Deus amoris ; et licet absconditus ibi, quandoque tamen se manifestat, congerens carbones ardentes, et jaculans sagittas acutas et ignitas in corda filiorum hominum. O fili lucis, quam dulciter ardet ignis ille, quam secreto lucet, quam desideranter adurit ! Animus noster dum digne accedit, sit velut rubus ardens igne, sed incombustus; quia hic ignis non consumit, sed consummat et perficit; non destruit, sed instruit; non in cineres, sed in Deum convertit. Hic ignis omnem vitiorum scoriam erodit, omnem veterum delictorum rubiginem eradit, vasa electionis conflans. Quam multas animas in hoc sacramento ardentis amoris, ardentes et seraphicas sibi efficit Deus. Lege Vitam Francisci Bonaventuræ, Thomæ Aquinatis, Catharinæ Senensis, Theresiæ, Caroli Borromæi, et plurimorum aliorum etiam nostri sæculi; et videbis quomodo frequenti usu panis hujus cœlestis, toti igniti effecti sunt et deiformes ; ita ut ardor ille seraphicus se intus coarctare non potens, etiam exterius se diffunderet, et totum orbem suis flammis succendere optaret.

Audi vocem cujusdam sanctæ virginis : « O Deus ! o amor ! o excessus amoris ! da mihi tantam vocem quæ audiatur ab oriente usque ad occidentem, a cœlo usque ad inferum, ut te amorem omnibus inclamem, ut ab omnibus et agnoscaris, et ameris, tanquam sacri Deus amoris. »

Hoc tibi certo persuadeas, o fili lucis ! neminem post Christum ad apicem perfectionis et divini amoris ascendisse, nisi mediante hoc sacramento, tanquam scala mystica, per quam ad Deum conscenditur et pertingitur ad culmen virtutis et pietatis. Ideo de hoc sacramento agens beatus Augustinus, inclamat : « O sacramentum pietatis! o signum unitatis! o vinculum charitatis ! » Et hoc experientia satis notum est majori zelo salutis, ampliorique fervore charitatis, in rebus divinis illos ferri, qui student debita cum præparatione sacramentum hoc frequentare ; et quanto frequentius accedunt, tanto majorem famem flammamque patiuntur.

Beata Catharina Genuensis diebus pene singulis communicabat ; cum aliquo die impedita non posset, illum in luctu, et animi quodam nubilo interius angustias pariente transigebat. Quadam nocte cum somniasset se communicare non posse, excitata lacrymis immadentem se reperit. Et id quidem admirata est, nam ad lacrymas durior erat ; sed desiderium ardens cœlestis hujus cibi lacrymas ciebat. Cum inter manus sacerdotum cœlicum hunc panem intueretur, excitato in se ignito desiderio, anhelans dicebat : « Cito, cito in cordis mei profundum panem hunc immittite, quandoquidem ejus sit sacrum alimentum.»

Cum Missæ sacrificio interesset,ita cum sponso suo interiori mentis occupabatur alloquio, ut nec verbum ullum exterius prolatum perciperet ; attamen cum tempus communionis instaret, subito quasi de somno excitata dicebat, « O dilecte mi sponse,ita te frui opto in hoc mysterio,ut licet mortua jacerem, ad te recipiendum suscitanda viderer. Et si mihi hostia non consecrata præberetur, illam sapore discernerem, gustuque interiori, multo melius quam vinum ab aqua discernitur. » Hæc ex cap. 3 et 4 Vitæ ejus.

Flamma charitatis, frequenti communione accensa, hoc excitabat desiderium, hæc mirabilia operabatur in hac virgine sancta. Si tu quoque, o fili lucis, de hac charitatis luce ac flamma optas participare, ad hunc mysticum rubum, in quo latet Deus noster, frequenter accede. Optat hic terrena nostra corda succendere, terrestremque humorem hoc suo igne excoquere ut jam pura sint, luminosa, ex frigidis ignea, ex tepidis flammantia, non solum amore Dei, sed et zelo salutis proximi.

CAPUT V.

FRUCTUS QUINTUS, UNIO SPECIALIS CUM CHRISTO.

Quintus fructus est unio specialis cum Christo, per quam fit ut homo non solum unus spiritus sit cum eo, sed et quodammodo una caro. Et hic proprius est effectus hujus sacramenti, quia cum alia sacramenta habeant suos speciales effectus propter quos augmentum gratiæ conferunt, et specialia alia auxilia ad certum finem destinata, sacramentum istud per se primo ordinatur ad

perficiendam unionem cum Christo et corpore ejus, secundum illud Apostoli : *Unum corpus enim sumus, qui de uno pane et calice participamus.*

Cum itaque hic communicetur nobis caro et sanguis, anima et divinitas Christi, consequens est nos illi conjungi, unumque cum eo fieri. Primo quidem secundum spiritum : *Qui enim adhæret Domino, unus spiritus efficitur cum eo ;* deinde etiam secundum carnem, quia, ut idem apostolus dicit *ad Ephes.* (v): *Membra sumus corporis ejus, de carne et ossibus ejus.* Nempe communicamus carni, communicamus et divinitati; sicque in ipsum Christum transformamur unione admirabili, ob quam quisque potest dicere cum Apostolo : *Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus.*

Beatus Augustinus hac de re sic loquitur : « Norunt fideles corpus Christi, si corpus Christi non negligant esse ; fiant corpus Christi, si volunt vivere de spiritu Christi. De spiritu Christi non vivit, nisi corpus Christi ; qui vult vivere, habet ubi vivat ; habet unde vivat, accedat, credat, incorporetur, ut vivificetur. » Hæc Augustinus. Incorporatio itaque fit in hoc sacramento quantum ad perfectionem, inchoatur autem in Baptismo, dicente Apostolo : *Omnes in unum corpus baptizati sumus* (I *Cor.* XII). Sed aliud est inchoata unitas, aliud unitatis perfectio ; aliter sponsa sponso per charitatem unitur, aliter una cum eo caro efficitur. Hoc sacramentum est perfectissimæ unionis, perfectissimæ incorporationis, dum Christiferi efficimur, imo et Christi, manente ipso in nobis, dum et nos in ipso : *Qui manducat meam carnem, in me manet, et ego in eo.* Non potuit perfectiori amoris modo nos sibi unire, quam suam sic communicando et carnem, et divinitatem. Unde et pro illa unione tam ardenter tamque instanter orabat Patrem discessurus : *Pater sancte, serva eos quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos. Ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut et nos unum sumus, ego in eis, et tu in me, ut sint consummati in unum.* His verbis ad hoc sacramentum videtur respicere Christus, in quo nobis dedit claritatem suam, quam a Patre accepit, hoc est, suammet divinitatem, ut admirabili modo in nobis existens, secum uniret, et cum Patre.

Ad hanc unionem bene ponderandam nos frequenter hortantur sancti Patres quia in illa nostra consistit perfectio, illamque continuo nos oportet respirare, et in hoc sacramento toto cordis desiderio quærere. Audi sanctorum monita. Sanctus Chrysostomus sic loquitur : « Necessarium est, dilectissimi, mysteriorum discere miraculum, quodnam sit, et quare datum. Unde corpus efficimur, membra ex carne ejus, et ossibus ejus. Itaque non tantum per charitatem hoc fiamus, verum etiam ipsi in illam misceamur carnem ; hoc namque per escam efficitur, quam largitus est nobis, volens ostendere desiderium quod erga nos habet. Propterea semetipsum nobis immiscuit, et corpus suum in nos contemperavit ; ardenter enim amantium hoc est. »

Similiter beatus Cyrillus Alexandrinus invitat ad hujus sacramenti frequentem perceptionem, quia Christus dicit : *Qui manducat meam carnem, in me manet, et ego in illo.* Sicut, inquit, si quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commisceat necesse est; sic qui carnem et sanguinem Domini recipit, cum ipso ita conjungitur, ut Christus in ipso, et ipse in Christo inveniatur.

Sed et hanc unionem ipse Christus quandoque testatus est electis suis ad hoc sacramentum accedentibus. De sancta Mechtilde sic legimus: « Cum instaret tempus quo Mechtildis virgo dilectum animæ suæ Jesum percepisset, corporis et sanguinis communione, audivit eum sibi dicentem : « Tu in me, et ego in te, et in æternum non derelinquam te. » Hæc Christus sponsæ dilectæ.

Beatæ Catharinæ Jenensi sic quoque locutum Dominum legimus : « Ut plenius intelligas, o filia, quam ardenti desiderio cupiam tecum esse, et magis accendaris ad copulandam voluntatem tuam voluntati meæ, et alta mente considera voluisse me ut Unigenitus meus incarnaretur; insuper parasse mensam maximi et parum agniti sacramenti corporis et sanguinis ejus, ut in cibum sumentes transformemini in me. At sicut panis et vinum in substantiam transeunt corporalem, ita et vos manducantes ipsum, qui mecum est sub panis et vini specie in substantiam spiritualem, et in meipsum convertamini. Illud est quod Augustino servo meo his verbis dixi: Cibus sum grandium, cresce, et manducabis, nec tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me.

CAPUT VI.

FRUCTUS SEXTUS, SUAVITAS SPIRITUALIS.

Sextus fructus est spiritualis quædam suavitas. Etenim cum Christus Jesus fons

sit omnis suavitatis, illa hic in suo fonte gustatur. Hic exhibetur nobis *Panis ille pinguis, qui delicias præbet regibus;* hoc est, illis qui regio excelsoque animo inferiora hæc contemnunt, adspirantes ad cœlestia. Gustant hanc deliciosam suavitatem, qui reliquerunt allia cepasque Ægypti; hic inveniunt illi dulcedinem cœlestis mannæ. At qui respirant adhuc ad spurium fœtorem Ægyptiacæ servitutis, immersi terrenis oblectationibus, non mirentur si hujus suavitatis sint exortes; reservatur etenim illis qui animæ palatum a corruptis mundi humoribus purgatum afferunt. Et his quidem tanta quandoque oblectatio interior exoritur, ut etiam in corpus redundet; adeo ut cum sono epulantis istud resonare possint: *Cor meumet caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Inclamant hic præ admiratione cum Israelitis piæ mentes: *Manhu, Manhu, Quid est hoc? Quid est hoc?* Tantam enim quandoque persentiscunt suavitatem, ut eam explicare non possint, sed admirationem pariat tanta bonitatis divinæ participatio, quam nemo novit, nisi qui accepit; est enim quædam prælibatio æternæ suavitatis. Et hæc iterum suavitas tantam quandoque in anima vim habet, ut mentem extra se rapiat, ac oblivionem rerum inferiorum inducat.

Audi hac de re Psaltem: *Benedicite Deo Domino de fontibus Israël. Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu.* Qui sunt fontes Israël, nisi fontes Salvatoris, ad hauriendas aquas salutis cum gaudio in hoc mysterio, omnibus vere Israelitis aperti? Qui totam oris latitudinem aperit, ut hic spiritum attrahat, ita ubertim impletur, ut, sicut loquitur Apostolus, *Mente excedus Deo.* Et hoc indicat Psaltes adjungens: *Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu.* Benjamin idem quod filius dextræ; dextera autem in sacris Litteris, cœlestia et potiora bona designat; sicut et sinistra temporalia et inferiora. Filius igitur dexteræ est, qui cœlestia respirat, et is si apud fontes Israelis, apud fontes Salvatoris frequens fuerit, hauriens in silentio ibi fluitantes aquas; non solum sitim extinguet, sed et præ spiritus hausti vehementia, fiet in mentis excessu, quasi a se alienatus, ac totus alius factus.

Vis videre Benjaminos in mentis excessu apud Salvatoris fontes? Audi Bernardum inclamantem, in quadam velut mentis alienatione: «O amor amorum! o sacramentum sacramentorum! o dulcedo dulcedinum.»

Audi sanctam Monicam, quæ hauriens in gaudio aquas de fontibus Salvatoris, post communionem frequenter exclamabat: « *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Volemus in cœlum, volemus in cœlum, linquamus terram, » aiebat illa.

Attende Vitam Francisci, de quo sic testatur Bonaventura: « Flagrabat erga sacramentum dominici corporis, fervore omnium medullarum, stupore admirans maximo illam charissimam dignationem, dignantissimam charitatem. Sæpe communicabat, et tam devote, ut alios devotos efficeret, dum ad immaculati Agni degustationem suavem, quasi spiritu ebrius, in mentis plurimum rapiebatur excessum. »

Non ita pridem tempore capituli generalis Franciscanorum Romæ (ut mihi oculati testes fidem fecere) quidam religiosus fransciscanus in consideratione hujus mysterii, subito a mente alienatus est, ut unius solum pedis extremitate terram attingens, capite et corpore ita retrorsum incurvus erat, ut deorsum casurus videretur. Cœlum nihilominus fixe suspiciens, duabus horis perstitit hoc situ; multis admirantibus divinam virtutem, sine qua nullatenus corpus humanum, tali modo sine casu subsistere potuisset. Ipse autem non alienam edebat vocem, quam hanc suspiriis anhelantibus intercisam: « Panis angelicus fit panis hominum: Panis angelicus fit panis hominum. » An non et ipse Benjamin adolescentulus in mentis excessu?

Beata Catharina Senensis multo tempore sola Eucharistia vivebat, nec poterat alium cibum sumere præ illius sapore et suavitate. Sic vero locuta est quondam confessario suo: « Cor meum ita ardet charitate, ut ignis corporalis præ illo ardere, mihi non ardere, sed frigere videatur; ac tanto gaudio in mente perfundor, ut me non capiam, imo mirer quod gaudio non disrumpar, et emoriar. Insuper tantum in me sentio amorem et zelum animarum, ut omnia tormenta, ac mortem, pro qualibet superbire optem, ut eam salvem. »

Beata Maria Ogniacensis, frequenter hauriens de fontibus Salvatoris per sacram communionem, tanta implebatur suavitate, tanta reficiebatur fortitudine, ut non solum anima, sed et corpus sacra illa esca aleretur per continuos quadraginta dies, sine alterius cibi alimento. Hoc et aliis electis Dei frequentius contigit.

CAPUT VIII.

FRUCTUS SEPTIMUS, FORTITUDO ANIMÆ.

Septimus fructus est fortitudo, quæ ibi datur animæ, etiam usque ad martyrium.

Hæc enim mensa parata est adversus omnes qui tribulant nos. Unde ex illa vires sibi conciliavit Ecclesia jam ab initio, dicens: *Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Rem paulo altius repetamus. Mirum plane videri potest, quomodo Ecclesia instar auroræ tenuibus consurgens exordiis, in crepusculo ac ortu suo extincta plane non fuerit et sepulta; quæ toties Judæorum et Gentilium impetita sit procellis, hæreticorum exagitata insidiis, philosophorum ludibrio ventilata. Dicere potest illa: *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, sed non potuerunt mihi, meditati sunt inania.* Jam ab incunabulis coacta est depugnare contra universum orbem terrarum, contra principatus et potestates, contra rectores mundi tenebrarum; coacta sustinere carceres, sartagines, cruces, leones et innumera pati tormenta, quæ semper nova excogitabat ingeniosa crudelitas. Sic in unicam fidei scintillam, tot flumina elevaverunt vocem suam, elevaverunt fluctus suos; at tantum abest ut eam absorbere potuerint, quin et auxerint et illustrarint. Hæc plane admiratione digna sunt; sed ex parte cessat admiratio, dum attendimus et agnoscimus Ecclesiam domum illam esse quam ædificavit sibi Sapientia ludens in orbe terrarum; quæ in hac sua domo septem sacramenta quasi columnas septem excidit, in quarum robore totius religionis moles ita solida initiaretur compagine, ut nullus eam posset imbrium impetus infringere, nulla fluctuum incursatio labefactare. Denique, si attendimus mensam ibidem a sapientia instructam esse, in eaque vinum miscuisse; mensuram, teste Psalmista, paratam adversus eos qui tribulant nos; vinum quo instar elephantum (ut olim apud Machabæos) viso uvæ sanguine adversus hostem accendimur. A fructu scilicet frumenti, et vini mensæ hujus, jam ab initio multiplicati sunt fideles. Et novella Ecclesiæ germina, etiam in medio infidelitatis exorta, tantum inde roboris perceperunt, ut se statim toto orbe potuerint propagare. Hoc indicat Scriptura de novellis christianis, dicens: *Erant perseverantes in oratione, et communicatione fractionis panis.* Erant utique sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ Domini: *Et sicut pulli aquilæ lambunt sanguinem*, inquit Job: hoc est, sicut filii Christi, qui instar aquilæ jam in cœlum ascenderat et evolarat, sed pullis suis adhuc infirmis sanguinem suum, quo pascerentur, reliquerat; ut fortiores illo effecti, ad ardua possent evolare, ad martyria parati esse. Sic plurimi christiani, mensæ hujus epulis saginati, tanquam generosi Christi athletæ, inter candentes prunas, inter crepitantes flammas, inter excarnificantes equuleos, inter effodientes ungulas, læti gloriabantur; et quasi ebrii sanguine Christi, vix dolores aut tormenta sentire videbantur, nullaque pericula reformidabant.

Hoc testatur sanctus Augustinus de sancto Laurentio explicans illud: *Qui manet in me, et ego in illo*, sic enim ait: « Quomodo mansit sanctus Laurentius? mansit usque ad tentationem, mansit usque ad tyrannicam interrogationem, mansit usque ad acerrimam comminationem, mansit usque ad peremptionem; parvum est, usque ad immanem excruciationem mansit; non enim occisus est cito, sed cruciatus est in igne. In illa ergo lenta morte, in illis tormentis, quia bene manducaverat, et bene biberat, tanquam illa esca saginatus, et illo calice ebrius tormenta non sensit. »

Divus Cyprianus quoque, cum tempore suo tyranni Ecclesiam atrociter persequerentur, hocunum curabat, ut omnibus sacra communio administraretur, ut sic Christum induti robustiores fierent. Dicebat autem, eos in prælio tali non posse fortiter pugnare, qui his armis induti non essent. Nempe virtute panis hujus cœlestis, qui panis est militiæ nostræ, mirum robur animis nostris inseritur, imo quotidie tempore Cypriani sumebant sub specie vini, ut magis animarentur ad sanguinis pro Christo effusionem. Hinc *Epist.* 56 dixit: « Gravior et ferocior nunc pugna imminet, ad quam virtute incorrupta, et fide robusta parare se debent milites Christi, considerantes se quotidie calicem sanguinis Domini bibere, ut ipsi possint propter Christum sanguinem fundere. »

Hoc etiam intellexerunt nostri sæculi martyres inter quos Cornelius Musius, Delphis in Hollandia inclytus pastor. Hic cum exurgentes in Belgio hæretici, Deo et regi rebelles grassarentur, et cum ipse in manus eorum iam venturus esset, sacrarium accessit, in quo multæ hostiæ consecratæ asservabantur; et ne forte in manus impiorum devenirent, universas magna sumpsit reverentia, hanc nobilem adjiciens vocem: « Sumpto hoc viatico, jam armabor ad victoriam; nec deficere vereor tam salutari refectus sacramento. » Unde vere et armatus et animatus fuit ad palmam martyrii, quam optabat, nec defecit, quia paulo post fortior pro Christo neci se obtulit.

Bene ergo dixit divus Chrysostomus: « Sanguis Christi mysticus, quam primum

animam irrigat; eam vi quadam magna imbuit, nutrit jugiter, ac nobilitatem ejus languescere et tabescere non permittit. » Hoc inclyti martyres facto suo satis declararunt, et nos docuerunt exemplo.

Hi sunt præcipui fructus spectantes ad promotionem boni, ad quos cæteri possunt reduci. Sunt et alii spectantes ad remotionem mali, quos breviter prosequor.

CAPUT VIII.

FRUCTUS OCTAVUS, REMISSIO PECCATI VENIALIS.

Octavus fructus est remissio peccati venialis. Etenim hoc sacramentum non solum angelorum panis est, hoc est, illorum qui instar spirituum cœlestium ab omni peccato sunt immunes, sed etiam est panis infirmorum, sive quotidianæ infirmitatis remedium. Cum itaque humana imbecillitas a levioribus culpis immunis esse non possit, Deus providit de multis remediis quibus illas vallat.

Inter hæc præcipuum est hoc sacramentum, quo virtute sanguinis Agni pulveres humana conservatione contracti eluuntur : « Difficile est, inquit sanctus Leo, non infirmari in carne, non sordescere in pulvere, et in humana conversatione ad nulla contagia animi vigorem relaxare, » nam venialium etiam delictorum pulvis apostolorum pedibus adhæsit. Quam opportunum ergo hoc lavacrum in quo illi, qui per Baptismum, Pœnitentiam ab originali et mortali sunt loti, possunt pedes lavare ut toti puri sint; hoc est, in quo affectus animi pulvere venialium inquinatos possunt emundare? *Qui lotus est*, inquit Christus Apostolis, *non indiget nisi ut pedes lavet.* Qui per Baptismum et pœnitentiam est ablutus, sufficit si ad hoc accedat lavacrum ab omni macula expurgandus, ut sit mundus totus. Ideo etiam Christus huic sacramento pedum lotionem præmisit, ut ejus efficaciam animæ affectus diluendos præsignaret. Hujus quoque emundationis perfectæ in hoc sacramento dandæ, symbolum fuit sanguis et aqua de latere Christi profluens in passione. Illuc alludens Alexander Hales, libro II *in Cant.*, dicit : « De corde dulcissimo Christi duos fontes emanare conspicio, sanguinis et aquæ. Fons sanguinis delicias ferventis amoris ministrat Ecclesiæ. Fons aquæ mundat, et refrigerium præstat contra incentivum vitiorum. Aperiat terra sancta Matris Ecclesiæ os suum, et suscipiat sanguinem Abel justi, quia sanguis iste clamat pro nobis, efficaciter ad Patrem interpellando.

Vide hujus effectus figuram in calculo ignito, quem unus de Seraphim forcipe tulerat de altari, ad purganda labia Isaiæ, qui se immundum querebatur stans et gemens coram Deo. Hunc calculum Hieronymus secutus Septuaginta interpretes, putat fuisse lapidem pretiosum, qui *carbunculus* dicitur, quia calorem et splendorem carbonis refert. Alii putant fuisse prunam, sive carbonem ignitum de igne altaris quodcumque horum fuerit, certe symbolum est Eucharistiæ. Illa enim de altari a Christi ministro velut angelo sumitur; illa est carbo ignitus continens carnem divinitati unitam, amoris igne flammantem, ut ejus participatione igniamur et nos. Ipsa quoque est carbunculus pretiosissimus, ignis formam vimque referens, ad illuminandum, et nos in Dei amorem accendendum. Itaque habet vim comburendi ac consumendi immunditiam, maculasque veniales : ideo virtute emundantur labia Isaiæ, qui personam gerit pœnitentis. Quotidie virtute illius labiis purgemur, dum peccata leviora, quæ per colloquia humana contrahimus, nobis condonantur, si coram Deo stemus et nos inquinatos agnoscamus, et doleamus.

Quantum ad mortalia, non est per se institutum hoc sacramentum ut illa deleat, quia cibus est viventium; et ita supponit vitam gratiæ in suscipiente, peccatique mortalis remissionem. Docent tamen theologi, cum divo Thoma, quandoque fieri posse ut quis virtute hujus sacramenti consequatur remissionem mortalis peccati; si nimirum accedat bona fide, ignorans vel oblitus sui peccati, et tamen de peccatis suis in genere attritionem concipiat. Item si accedat quis conscius mortalis culpæ non habens copiam confessarii, et concipiat attritionem, quam bona fide putet contritionem.

Porro si in ratione sacrificii Eucharistica consideretur, vim habet propitiandi pro quibuslibet peccatis et criminibus, iramque divinam evertendi. Propterea dicebat acute sanctus Bernardus quod Jesus accepit panem, benedixit ac fregit : « Fregit per gratiam, ut suam ac Patris frangeret iram. Dixit enim Deus ut disperderet nos, si nos unicus electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus, ut averteret iram ejus. »

CAPUT IX.

FRUCTUS NONUS, PRÆSERVATIO A MORTALI.

Nonus fructus est præservatio a mortalibus. Constat ex Tridentino, ses. 12, disrete asserente sacramentum hoc esse antidotum, quo liberemur a venialibus et præservemur a futuris mortalibus. Colligitur etiam ex verbis Domini : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, non habebitis vitam in vobis.* Quibus verbis indicatur esse medium ad spiritualis vitæ conservationem quodam modo necessarium, ita ut qui ab hoc cibo diu abstinet, facile in peccatum incidat, quo vitam gratiæ amittat. Idem significat illud : *Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis ex ipso manducet, non moriatur.* Hoc non intelligitur de morte corporali, intelligendum est ergo præservare a morte spirituali, quæ incurritur per peccatum. Itaque qui infirmum se sentit, accedat cum fiducia tanquam ad medicamentum, ne mortis incurrat periculum; agnoscat hic non solum cibum justorum, sed et sustentaculum pœnitentium virtutemque debilium.

Optime noverat Christus, missus e cœlo supremus medicus, multiplicem hominis infirmitatem : ideo speciale remedium providit de suis visceribus, de carne et sanguine suo vivifico confectum, in finem usque sæculi profuturum, ne deficiamus in via, ne decidamus a gratiæ vita. Multi virtute illius magnam vitæ partem sine gravi peccato traduxere ; ideoque monet Bernardus nos frequenter illi gratias agere, dum a quibusdam peccatis, quibus quandoque videbamur obnoxii, illius frequenti usu jam sumus liberi : « Sacramentum illud, inquit, duo operatur in nobis, sensum minuit in minimis ; in gravioribus peccatis tollit omnino consensum. Si quis vestrum non tam frequenter modo, non tam acerbos sentit iracundiæ, luxuriæ, invidiæ motus, gratias agat corpori et sanguini Domini, quia virtus sacramenti operatur in eo. »

Cum tanta sit ejus virtus, ideoque humanæ sit infirmitati necessaria, quid mirum si plerique fideles in peccata graviora facile ruant, quandoquidem remedium hoc adeo efficax negligant. Sufficit eis semel iterumque in anno ad tam salubre antidotum accedere, cum varia infirmitate, periculisque variis sint circumcincti, vel vulneribus etiam saucii. Quapropter hic conqueri possumus cum Propheta : *Numquid non est resina in Galaad, aut medicus non est ibi ? Quare ergo non est obductu cicatrix filiæ populi mei ?* Quasi dicat : Cum tam pretiosa sit medicina in Ecclesia Dei, mitigans dolorem, adstringens vulnera, abducens cicatricem, cur adhuc illa fluunt sanguinolenta ? An non id eorum contingit socordia ?

Si quis in loco contagioso versetur, frequenter medicina præservativa utitur, ut periculum mortemque caveat. Quam frequens in hoc mundo contagium, quam facile pestilens aer afflatur, ex tot peccati quibus cingimur virulentis occasionibus ? Cur ergo non frequentius medelam præservantem quærimus, maxime cum gratis omnino, cum voluerimus, exhibeatur.

CAPUT X.

FRUCTUS DECIMUS, REFRÆNATIO CONCUPISCENTIÆ.

Decimus fructus est refrænatio concupiscentiæ, ad peccatum instigantis. Fructus hic sequitur ex præcedenti ; si enim hoc sacramentum præservet a peccatis, cum concupiscentia sit fomes, fonsque in nobis omnium peccatorum, conveniebat ut vis hujus sacramenti ad eam mitigandam frænandamque extenderetur, et per illud homo robur acciperet, ad boni omnis operationem. Nempe, quantum potest, in nobis concupiscentia regnum usurpans, sicut olim Athalia (IV *Reg*, XI) semper regium bonarum affectionum semen nititur exsecare ; et sicut Jahel Sisaræ (*Jud.*, IV) spiritui nostro illecebrosæ lac delectationis propinat ut possit suffocare. Sed hic cœlestis cibus efficaciter ei obsistit, datque nobis virtutem obtinendi, vel contra ejus impetum, vel contra fallacem oblectationem. Cum enim ejus gustamus suavitatem, omnis terreni lactis dulcedo, omne carnis lenocinium in nauseam vertitur et fastidium.

Quod si plenius vis intelligere quomodo Eucharistia vim habeat contra concupiscentiæ ardorem, ex similitudine alimenti corporalis id poteris discere. Per istud restauratur in homine, quod consumptum fuerat naturali calore, et sic renovatur reficiturque. Sicut enim quia lux lampadis semper consumit oleum, novum superinfundi necesse est ne extinguatur ; ita calor naturalis corporis consumit substantiam, ideoque novum ingerere cibum est necesse ut quod est una parte absumitur, ex altera reparetur. Idem efficit panis angelicus in nobis ; nam cum habeamus animo insitum calorem quemdam noxium et edacem (hic est ardor concu-

piscentiæ, hæreditas derivata a primo parente), necessaria est animis nostris specialis per hunc cibum reparatio. Calor igne venenatus concupiscentiæ, quantum in se est, omnia in nobis bona absumit, inclinatque ad malum, impellit ad ea solum sectanda, quæ sensui et carni sunt delectabilia, ad divina autem tardos nos efficit, ad cœlestium amorem torpidos. Quid ageret infelix homo, ab illa sic agitatus, vel præpeditus, nisi Deus providisset de hoc pane cœlesti, tanquam remedio quo restaurateur id quod absumit, et robur acciperet, ne illi consentiat ? Caro ergo Domini vivifica motus ejus reprimit, passiones debilitat, cogitationes, affectusque pios suppeditat, quibus adversus eam pugnemus, illuminat contra offusam caliginem, excitat contra teporem, spiritum renovat contra carnis ignavum torporem, impetrat auxilia specialia, qnibus homo regatur et protegatur, adversus fomitis incendium. Olim cum manna ros quoque descendebat supra castra (*Num.* XI). Dicamus similiter: Quoties cœleste Eucharistiæ manna in nos venit, simul specialis ros gratiæ jungitur, refrigerans nos adversus libidinis virulentum ardorem, quia etiam ad dimicandum vires suppeditat ; ideoque super castra descendere dicitur.

Quamdiu sumus in hac vita, in castris sumus, militamus adversus carnem et sanguinem ; datur ergo manna ut reficiamur, quasi pane militiæ nostræ ; datur et ros, ut non timeamus exæstuantem his in castris ardorem.

Cum ergo hæc sit mensa castrorum, et esca in pulvere, sub torrente sole decertantium ; eia, o milites Christi inclyti ; mensam hanc escamque et fortificantem et refrigescentem ne prætermittite.

CAPUT UNDECIMUM.

FRUCTUS UNDECIMUS, FORTITUDO CONTRA HOSTES INVISIBILES AC VISIBILES.

Undecimus fructus est fortitudo contra hostes invisibiles ac visibiles. Contra Satanæ vires hac nos panoplia præmunire monet sanctus Ignatius: « Date operam ut crebrius congregemini ad Eucharistiam ; quando enim sæpius convenitis, labefactantur vires Satanæ, et ignita illius ad peccatum jacula, irrita resiliunt, vestra enim concordia et consensus fidei, exitium illius, et satellitum ejus supplicium est: nihil præstantius pace Christi, qua frangitur, aboleturque omne bellum, tam aeriorum, quam terrenorum spirituum. » Sic etiam monet divus Chrysostomus: « Tanquam leones ignem spirantes, ab illa mensa recedamus, facti diabolo terribiles, caput nostrum mente revolventes, et charitatem quam erga eos ostendit. » Effectum hunc præsignavit mysticus ille panis, qui *Jud.* VIII visus est volvi contra castra Madianitarum, contra hostes populi Dei, designans profligationem et stragem a a Gedeone infligendam. Volvitur et hic panis contra aciem Satanæ, ejus vires profligat, impugnationes ejus dissipat.

Non infrequenter accidit ut etiam a corporibus possessis vel obsessis, virtute hujus panis Satan ejectus fuerit. Audi divum Prosperum : « Quædam, juvencula Araba natione, ancillæ Dei habitum gestans, Carthagine cum in balneo lavans simulachrum quoddam Veneris impudice intueretur, a dæmone est obsessa. Illo guttur ejus occupante, nullum cibum potumve trajicere potuit per septuaginta dies. Parentes id advertentes ad sacerdotem adducunt ; rem fideliter indicant. Puella fatebatur avem quamdam noctis medio apparere, quæ sibi ore nescio quid infunderet. Stupebant omnes videre puellam nullis indiciis diuturni jejunii, nullo pallore vel debilitate confectam. Habito consilio, in monasterio puellarum sacerdos eam præposito commendavit. Illic tantum prima die apparuisse avem asseruit, increpantem cur locum hunc adierit, quo sibi accedere non liceret, cum nec fame, nec siti compulsa fuerit. Per duas interim hebdomadas nihil cibi vel potus sumens, in monasterio mansit. Illucescente decimo quinto die, qui erat dominicus, accessimus, inquit Prosper, cum sacerdote, monasterium, ut matutinum sacrificium more solito offerretur. Puellam præpositus ad altare perduxit. At ut illa se prostravit altari, clamore fletus sui cunctis astantibus gemitus lacrymasque induxit, quibus exorabant Dominum ut tanto mederetur malo. Peracto sacrificio, cum illa inter cæteros particulam corporis Domini tinctam a sacerdote perciperet, semihora mandens trajicere non valuit, necdum illo fugato de quo dicit Apostolus : *Quæ conventio Christi ad Belial?* Et iterum : *Non potestis calicem Domini bibere, et dæmoniorum.* Manu igitur faciem ejus sustentante sacerdote ne Sanctum projiceret, a quodam diacono suggestum est ut calicem salutaris gutturi ejus pontifex applicaret. Quod ubi factum est, statim locum quem obsederat diabolus, Salvatoris imperio reliquit, et inclamavit puella sacramentum quod ore gestabat se transglutivisse, laudem dicens Redemptori. Inde lætitiæ voces in gloriam

Dei, quod post octoginta dies puella de potestate Satanæ eruta fuerit virtute hujus sacramenti. »

Nec vero solum contra hostes invisibiles, sed et contra visibiles auxilium hic dari, ex sacris notum est historiis. Hinc pii principes olim hoc sacramento milites omnes ante aciem communire soliti sunt, ut sic hostes infideles adorirentur. Ita fecit Constantinus, Constantini filius; ita in in bello contra Magnentium (teste Theodoreto, lib. III *Hist.*, c. 3), toto exercitu in unum coacto, omnes cohortatus est ut divina perciperent mysteria; semper enim esse incertum finem vitæ, multo autem maxime in bello, ubi tot millia telorum, tot enses, tot mortis machinæ. Itaque unumquemque pretiosam vestem indutum esse oportere, qua maxime illa in vita opus sit futurum : « Quod si quis, inquit, noluerit amictum illum sibi circumdare, is nunc jam dimissus domum revertatur; nam nisi mecum initiatis in bello sociis uti nolo; » præclarum monitum hoc, præclari illii pietatem paternam et doctrinam imitantis. Sic fecere et alii principes.

Vide quæ dixi de corporalibus sacris quæ sacram continent Eucharistiam, et adhuc asservantur in Dorcora, regni Valentiæ oppido, virtute quorum victoria contra Mauros cessit christianis. Historiam retuli in tractatu *de Eucharistia*, lectione octava.

CAPUT DUODECIMUM.

FRUCTUS DUODECIMUS, ADEPTIO ÆTERNÆ GLORIÆ.

Fructus duodecimus est adeptio gloriæ, tum animæ, tum corporis. Neque vero hic effectus ex eo tantum tribuitur huic sacramento, quod gratiam conferendo, det jus ad gloriam, et illam quasi producat in radice et semine (hoc etiam aliis sacramentis convenit), sed quia ultra gratiam dat speciale auxilium ad perseverantiam, ut in fortitudine illius possimus pervenire ad montem Dei. Typum habes in Elia lasso et jacente sub junipero, ubi petit animæ suæ ut moriatur; sed angelus, panem afferens, eum excitat, et dicit: *Surge, grandis tibi restat via.* Surgens ergo et comedens, ambulavit usque ad montem Horeb, ubi Deus speciali eum dignum effecit alloquio.

Quod spectat ad gloriam et immortalitatem corporis, illa quoque specialiter huic tribuitur sacramento, sicut et olim immortalitas adscribebatur vitæ ligno: *Si quis manducaverit ex hoc pane*, inquit Christus, *vivet in æternum; et ego resuscitabo eum in novissimo die.* His verbis ipse mysterii auctor adscribit ei resurrectionem, vitamque immortalem, speciali quodam modo. Quia, scilicet, ob specialem conjunctionem et consanguinitatem quæ hic nobis cum ipso intervenit, illa nobis immortalitas et resurrectio titulo particulari dabitur; dum efficacia vivificæ carnis futura est causa nostræ resurrectionis et vitæ immortalis. Unde et illi specialiter tribuitur quod sit pignus æternæ felicitatis, ac viaticum nostræ peregrinationis, virtute cujus et ambulare nos oportet, et ad locum immortalitatis pertingere, ubi divinitatis erimus consortes in anima et carne. Audi Algerum, lib. I *de Sacramento*, cap. 3: « Non esset misericordiæ Dei et justitiæ condignum, si eos repelleret a regni sui consortio, quibus tam familiariter uniri dignatus est exilio. »

Hæc nempe est differentia inter manna et panem nostrum cœlestem, quod manna in deserto datum Israelitas in deserto sepultos reliquit, et manna simul cum pereuntibus periit; at hic panis, cum semper sit panis vivus et panis cœlestis, manet in æternum, et eos qui eo vescuntur ad æternitatem perducit, vitam etiam reddens corporibus mortuis et sepultis æternum duraturam.

Audi et Tertullianum, lib. *de Resurr.* : « Illa caro, quam Deus manibus suis ad imaginem Dei struxit, quam de suo afflatu ad similitudinem vivacitatis suæ animavit, quam dominatui totius suæ operationis præposuit, quam sacramentis suis vestivit, cujus munditias amat, cujus castigationes probat, cujus passiones sibi appreciat, hæccine non resurget toties Dei? » Utique quæ toties in sacramento fit Dei, et divinæ naturæ consors, a vivifica carne caro nostra immortalitati donabitur.

Hinc etiam præceptum divinum viatoribus datum est, ne sine hoc viatico discedant. Imo vero viris sanctis, qui videbantur non egere, voluit Deus speciali providentia ante discessum de illo providere.

Admirabile est quod apud Baronium, tomo 7, et apud Ribadeneiram, 27 maii, de Boetio legimus. Cum Theodoricus, rex arianus, Joannem pontificem martyrio affecisset, etiam Boetium et Symmachum interfici jussit. Boetio cum caput abscissum foret, unus ex tortoribus his verbis insultabat : « Dic tu modo quis te occidit. » Respondit vir sanctus : « Impii me interfecerunt. » Tuncque instar sancti Dionysii, caput in manus sumens, ad vicinam

usque ecclesiam illud detulit, ubi flectens genua venerabile Eucharistiæ sacramentum sumpsit, ut sine Viatico non discederet; statimque postea expiravit.

De sancta Magdalena etiam notum est, quod cum vitam cœlestem ageret in deserto, in die septies ab angelis in sublime elata fuerit, ut divinas laudes decantaret. Tandem vero imminente fine vitæ, sanctum Maximinum accersiri jussit, a quo percepta sacra communione, in cœlum migravit, ab angelicis deducta choris.

Similiter Maria Ægyptiaca, ex hac vita migratura, cum quadraginta annos in deserto exegisset, hominibus incognita, angelis solis nota, tandem a Zozimo abbate et divino impellente spiritu fuit visitata, et ab illo vivifica suscipiens mysteria, extensis in cœlum manibus, cum lacrymis ingemiscens, dixit : *Nunc dimittis ancillam tuam, Domine, secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum.* His dictis, anima in cœlum evolavit.

Addamus et de sancto Ambrosio. Hic cum jam ægritudine gravissima decumberet, et pene in extremis ageret, sacramentum eucharisticum, tanquam itineris ad alteram vitam securum præsidium, percepit per manus sancti Honorati, Vercellensis episcopi. Qui quidem tertio divina voce admonitus fuit ut acceleraret iter Vercellis Mediolanum, ut viro sancto jam discessuro Viaticum ministraret. Quod ubi is accepit, illico conformatis in crucis similitudinem manibus, orans animam Deo reddidit.

Hoc itaque dicimus, quod cum sacrosanctæ Eucharistiæ fructus sit adeptio gloriæ, non vult Dominus illam in termino mortalis vitæ a quoquam negligi, et ideo nec ipse suos electos negligit. Sed solet ordinatis a se mediis, vel etiam nonnunquam extraordinariis, de illa ipsis providere, ut securius hanc gloriam mox consequantur, speciali etiam titulo propter Eucharistiam sumptam postmodum corporis gloriam adepturi : « Quando reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. »

CONCLUSIO.

Hi itaque sunt primarii fructus arboris vitæ, ad quos cæteri referuntur Qui vero eorum cupit esse particeps, accedat, et cum Sponsa dicat : *Sub umbra illius quem desideraveram sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo.* Nempe Jesus Christus desiderium est animarum sanctarum, in hoc sacramento vitæ, sub foliis et umbraculo specierum delitescens. Sponsa ergo sub hac umbra sedens, refrigerium reperit contra concupiscentiæ æstum et ardorem; sub his foliis lectissimos fructus carpit, quibus pascitur deliciosissime, aliosque simul pascit. Qui famem huic affert et orexin, fragrantissimi odoris suavissimique saporis omnigenos poterit colligere et gustare fructus. Hic gratia sanctificans, hic sancta et anhelantia desideria, hic inspirationes sacratissimæ, et lumina cœlestia, hic intima cum Sponso unio, hic charitas, pax, gaudium. Hæc omnia fructus sunt vitæ, fructus Spiritus, fructus sanctitatis, divini solis calore bene maturi, animas electas et famelicas corroborantes, reficientes, perficientes.

Hoc interim advertendum est cuicumque colligere et gustare hisce de fructibus optanti, oportere primum sedere cum Sponsa sub umbra arboris; hoc est, accedendum esse animo sedato et tranquillo, et in quiete ruminanda esse et consideranda mysteria hic contenta, non cursim solum et perfunctorie. Oportet igitur hic cum otio contemplari Jesum et hunc crucifixum, ejus divinitatem, ejus humanitatem, ejus ardentissimam charitatem, ejus perfectissimam humilitatem, et quidquid hac specierum umbra hisque foliis sacramentalibus obtegitur : *Vanum est vobis ante lucem surgere : Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris.* Hoc dicebat olim Propheta, idem et modo hic dicere possumus. Non oportet ante lucem surgere, sedere oportet expectando lucem, et sedate panem hunc doloris decet comedere. Panem voco doloris, quia continet memoriale omnium dolorum quos Christus pro nobis est perpessus. Panem iterum voco doloris, quia animi compunctionem, et pro delictis dolorem natum est generare, simulque compassionem erga Jesum pro peccatis nostris crucifixum. Non ergo mox sacratissima communione pruriente pede et affectu, ad negotia sæcularia transeundum; sed lux cœlestis aperienda est, quæ animum illustret et afficiat : *Vacate, et videte, quoniam ego sum Deus. Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus.* Vacate, ecce quies et sessio; videte, ecce lumen et illustratio; gustate, en fructus et affectio. Non gustabis nisi vaces, nisi et prius videas. Vis nosse causam cur in tanto christianorum numero ad hanc arborem vitæ et lucis frequentius accedente, plerique adeo exiguum fructum, nullum saporem, parvam lucem referunt? Festinanter nimium surgunt, nec lucem cœlitus venientem spectant, nec sedentes expectant. Quasi currendo fructum colligere

autumant; sed illum dum vix attingunt, manus eorum evadit vel elabitur; sicque se vacuos inveniunt. Hoc itaque sibi certo persuadeant christianæ mentes, parum proficere sacram communionem sine præparatione; nec illius divinum saporem percipi, nisi palato animæ bene disposito et purgato. At quoniam ea dispositio et purgatio, sicut et fructus, ab alto primam suam ducit originem, unusquisque in cœlum erigat mentem, dicatque : O Domine ! da mihi hunc fructum, dulcem fructum animæ meæ ! Altus est, attolle desiderium; benedictus est, sanctifica obsequium; imputribilis est, purifica affectum ; suavis, lætifica animum ut in te solo delectetur, qui es potissimus fructus, potens nos in æternum satiare.

CANDELABRI MYSTICI

TRACTATUS QUINTUS.

DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ.

PROŒMIUM.

Quarta lampas seu lucerna mystica nostri candelabri, est sacramentum Pœnitentiæ, quæ allucet his qui in tenebris peccati mortalis post Baptismum lapsi versantur; ut prævio ejus lumine, ad vitam et lucem gratiæ, per triplicem viam, contritionis, confessionis, satisfactionis revertantur. Hæc iterum est lucerna adjuvans vi luminis sui, et monens ut omnes et singulos domus nostræ interioris seu conscientiæ nostræ angulos lustremus et perscrutemur, ut possimus omnes sordes egerere, et gemmam gratiæ perditam iterum recuperare, quam culpa et socordia nostra amiseramus. Hæc denique est lampas illa evangelica quæ semper oleo affluit divinæ misericordiæ, quam prudentes virgines, sive animæ fideles, semper debent tenere accensam et paratam, sine qua veniente sponso non introibunt ad nuptias. Sed clausa janua frustra clamabunt: *Domine, Domine, aperi nobis*, quia manebunt foris, qui noluerint pœnitere, et tempore a Deo destinato, ut oleo, misericordiæ et luce divinæ gratiæ: frustraque gement in fine, hanc lucem cupientes accendere, hanc lampadem adornare. Ad hujus quoque lampadis lumen debent prudentes virgines, fideles animæ, omnem faciei maculam diligenter inspicere et abstergere, ne quid sponso displiceat, et pulchritudinem ab eo acceptam inficiens, eum ab amplexu retardare. Debent et intueri an omnis ornatus virtutum polymitus adsit, qui in filiabus regis requiritur ab intus.

Itaque disseremus in hoc tractatu de hujus lampadis institutione, materia, forma, effectu et ministro, deque diversis quibus constat partibus, contritione, confessione, satisfactione, specialiter agemus.

LECTIO PRIMA.

DE INSTITUTIONE SACRAMENTI PŒNITENTIÆ.

1. Docet a Christo esse institutum.
2. Esse necessarium lapsis post Baptismum.
3. Etiam merita priora lapsis restituere.

PROPOSITIO PRIMA.

Sacramentum Pœnitentiæ a Christo Domino in nova lege institutum.

Adverte Pœnitentiam apud theologos aliquando sumi ut est virtus, aliquando ut est sacramentum. Priori modo sic eam definit Magister, in 4, d. 14: « Pœnitentia est virtus, seu donum Dei, quo commissa mala cum emendationis proposito plangimus et odimus, plangendaque ulterius committere nolumus. » Hujus virtutis actus in omni lege necessarius fuit omnibus in mortale peccatum lapsis, ad gratiam recuperandam; nemo enim unquam justificatus fuit sine pœnitentia, et displicentia peccati, et sine conversione animi. Unde omni tempore verum fuit illud: *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, vita vivet.*

Per hanc igitur pœnitentiam, illum qui primus formatus est pater orbis terrarum eduxit Deus a delicto suo, et quia ab hac recessit Cain post iram homicidii deperiit. Hanc prædicavit Noe fabricans arcam, præco justitiæ et pœnitentiæ a Deo constitutus, et qui eam neglexerunt, aquis demersi, in æternum perierunt; sicut et descendente igne in Pentapolim impœnitentes, æterno incendio sunt absorpti. Quia vero hanc pœnitentiam amplexi sunt Ninivitæ, gratiam et misericordiam invenerunt, licet minax Dei ira eis incumberet. Sic Ma-

nasses post longam impietatem, David post adulterium, Petrus post triplicem negationem, Magdalena post libidinosæ vitæ infamiam, latro post ætatem in homicidiis et flagitiis detritam, per illam spiritum gratiæ attraxerunt, Deum placaverunt, et regni gloriam adepti sunt.

Hi enim omnes peccati sui maculas eluerunt, non per Pœnitentiæ sacramentum, quia necdum tunc a Christo erat institutum, sed per pœnitentiam quæ virtus est, quæ in illis eluxit per detestationem vitæ præteritæ, et conversionem interiorem animi cum spe veniæ a Deo consequendæ. Hæc ergo pœnitentia omni tempore reduxit ovem errantem ad sinum pastoris, drachmam gratiæ perditam quærenti restituit, prodigum filium laribus paternis reddidit, vulneratum a latronibus pii Samaritani medica manu sanum effecit; et sine illa nullus unquam misericordiam fuit assecutus.

Posteriori modo loquendum nobis est de Pœnitentia, scilicet ut est sacramentum, quo relapsis post Baptismum remittuntur peccata, per absolutionem confessis et pœnitentibus impensam. Sic non fuit in lege antiqua, sed a Christo sacramentorum auctore, primævam suam institutionem sortitur; estque illi gratia specialis annexa, quæ ministerio sacerdotum pœnitentibus infunditur; habetque vim et originem a Christi passione et sanguine.

Quia sacerdotes suo ministerio non aliud agunt quam e fonte vitæ et salutis aquam desumere, « in ablutionem peccatoris et menstruatæ; » hoc est, a Christo Jesu, qui est fons gratiæ patens tempore legis novæ, semper fluens, nullis hominum peccatis arescens, gratiam depromunt sanctificantem, qua animæ quantumlibet sordidæ et cruentatæ puritati redduntur, ita ut aspersione sanguinis Jesu Christi fœdus peccatorum sanguis elui censeatur, ministris eam aspersionem peragentibus, et applicantibus his qui humiliati et confitentes accedunt.

Sed quæritur cur Christus Pœnitentiam in numerum sacramentorum referri voluit. Respondetur, ut nobis de remissione peccatorum, quam Deus pollicitus erat impiis agentibus pœnitentiam, minus dubitare liceret; quandoquidem per sacerdotis absolutionem peccata nobis remissa jam asserit, et cum sacramentorum virtuti fidem habere debeamus, pacatiores reddunter conscientiæ nostræ.

Etenim non aliter accipienda est vox sacerdotis peccata legitime condonantis, quam Christi Domini, qui paralytico ait : *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua.* Non habuerunt ergo antiqui hanc certitudinem de remissione peccatorum, quam nos habemus virtute sacramenti et absolutionis; maxime cum modo nobis non sufficiat attritio supernaturalis, in ipsis autem requisita fuerit contritio perfecta, quam elicere difficilius est, et de qua magis dubii esse possumus. Virtute ergo sacramenti a se instituti, voluit Deus suppleri imperfectionem nostri doloris nostræque dispositionis. Unde benedicendus a nobis est Deus, quod per hujus sacramenti institutionem, facultatem nobis facit toties quoties volumus, rationem reddendi conscientiæ nostræ et peccatorum, cum illo qui illius vices gerit, illorumque remissionem ab illo accipere nos vult, certos reddens verbo suo, et velut signans sigillo suo, quod remissum ac solutum sit in cœlis, quod ille legitime condonarit in terris.

Quomodo potuit melius nostræ sollicitudini et anxietati de remissione peccatorum subvenire, quam sacramentum hoc instituendo? quandoquidem per illud promittit nobis vim et efficaciam sanguinis sui ad nos quasi quodam canali derivari, ut peccata post Baptismum admissa eluantur : vultque ut illius ablutionis ac cum Deo reconciliationis testimonium accipiamus, virtute verborum suorum, quæ is profert qui ejus loco sedet : cui commissum est de fontibus Salvatoris haurire sanguinem hunc, et aquam vivam delendis criminibus efficacem. De hoc merito gratias agimus, quod nobis patens sit fons gratiæ et remissionis, in hoc sacramento reconciliationis, qui antiquis ignotus fuit, nec patuit.

Quæritur 2° quando Christus sacramentum hoc instituerit. Respondeo instituisse post resurrectionem, cum dixit apostolis : *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.* Hæc non solum diriguntur ad apostolos, sed ad omnes eorum sacerdotio successores. Illis etenim verbis constituit sacerdotes Judices, cum potestate tali, quod sine eorum sententia nemo post Baptismum lapsus potest reconciliari.

Et cum nequeant sacerdotes recte judicare de peccatis an remitti debeant, an retineri, consequenter instituit Dominus ut peccata illis subjiciantur, et tanquam judicibus causa cognoscenda exhibeatur, ut possint sententiam ferre, vel absolvendo, vel condemnando, prout deprehenderint dispositionem in reo. Quapropter dicta

verba (quæ Christus a mortuis excitatus, et in apostolos insufflans protulit) hujus sacramenti institutionem continere decernit concilium Tridentinum, sess. 14. Et quæ præcedunt verba ibidem satis hoc indicant : *Sicut misit me Pater, ita et ego mitto vos,* d m eadem scilicet potestate et auctoritate. Hanc vobis communico insufflatione, tanquam externo symbolo gratiæ Spiritus sancti, cujus virtute potestas hæc in vobis permanebit. Itaque ubi Dominus adimplet quod promisit, *Matt.* XVI et XVIII, de dandis clavibus regni cœlorum; ubi metaphorico sermone significat peculiarem potestatem suis ministris dandam, ad removenda impedimenta a regno cœlorum excludentia : illa autem sunt peccata peccatorumque pœnæ, quæ removentur in hoc sacramento ministri virtute, supposita pœnitentis dispositione.

PROPOSITIO II.

Hoc sacramentum necessarium est lapsis post Baptismum.

Hoc sic declarat Tridentinum : « Si ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, ut justitiam in Baptismo ipsius beneficio et gratia susceptam constanter tuerentur, non fuisset aliud ab ipso Baptismo sacramentum, ad peccatorum remissionem institutum. Quoniam autem Deus dives in misericordia cognovit figmentum nostrum, illius etiam vitæ remedium contulit, qui sese postea in peccati servitutem et dæmonis potestatem tradidissent; sacramentum scilicet Pœnitentiæ, quo lapsis post Baptismum beneficium mortis Christi applicatur. » Et capite secundo addit : « Est autem lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse Baptismus. » Hinc dicit a sanctis Patribus vocari secundam post naufragium tabulam. Est enim Baptismus prima tabula qua e naufragio peccati evasimus, in gratiam Dei et portum salutis translati. Quod si iterum navis nostra diffringitur, et ab innocentia baptismali excidimus naufragio æterno obnoxii, nullum nobis remedium restat ad portum salutis et gratiam Dei iterum emergendi, nisi hac tabula arrepta, qua e peccati abysso profunda sublevamur. Huic ergo insistendum est, in illa spes nostra sola residet, et propterea salutis remedium necessarium dicitur, supposito scilicet peccato, sicut necessarium est medicamen, supposito vulnere.

Observandum tamen hoc sacramentum reipsa susceptum non esse simpliciter necessarium, sed sufficere ejus votum, quando realiter non potest suscipi. Illud vero votum in peccatorum contritione continetur, quia contritio concludit propositum servandi omnia præcepta, et ita etiam confitendi ac satisfaciendi voluntatem importat.

Si ergo defectu confessarii, aut alia ex causa, confessio nequit fieri, aut absolutio recipi, contritio justificat, et remittit peccata. Sed etiam tunc dicitur hoc sacramentum operari illam remissionem peccatorum, quia talis remissio non fit nisi in ordine ad hoc sacramentum, sive in voto illius.

Observandum rursus, Baptismum esse tabulam aut navem quæ solum semel arripi potest. Hanc autem pœnitentiæ tabulam nos a naufragio eripere, quoties per peccatum mortale periclitamur ; ita ut quamlibet gravibus criminibus homo demersus jaceat, auxilio pœnitentiæ ad vitam possit emergere. De qua re vide quæ dixi super articulo Symboli decimo, *Credo remissionem peccatorum.*

Est itaque multa differentia inter Baptismum et Pœnitentiam, de qua Tridentinum, sess. 14, capite secundo.

Diversa est gratia Baptismi et sacramenti Pœnitentiæ : in Baptismo enim est gratia regenerans, per quam efficimur membra Christi; in Pœnitentia est gratia sanans, qua Christi membra saucia redintegrantur et sanantur; in utroque fit mundatio animæ per aquam gratiæ, quæ hauritur e fonte vitæ, sed diversa ratione: nam Baptismus mundat animam primario a peccato originis, Pœnitentiæ sacramentum a maculis et infirmitatibus post Baptismum contractis. In fonte baptismatis christiani efficiuntur Nazaræi, sive consecrati Deo : « Candidiores nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphyro pulchriores. » Sed per peccatum postea iterum denigrantur instar carbonum, exterminato candore nivis, hoc est, innocentia baptismali: et dulcedine ac puritate lactis, hoc est, suavitate bonæ conscientiæ ac sancti Spiritus ; offuscato etiam splendore rubicundi eboris, hoc est, fervore charitatis; et pulchritudine sapphyri, hoc est gratiæ et vitæ cœlestis. Ideo necessaria est aqua alterius fontis, quo iterum candor ille et puritas, fervor et pulchritudo cœlestis instauretur in Nazaræis; ne tanquam carbones extincti et fuliginosi, aut tanquam titiones inferni, igni æterno deputentur, nec a Deo agnoscantur. Ergo utrumque sacramentum ad lavandum et mundandum, ad illuminandum et accenden-

dum ordinatur, sed diversa ratione et efficacia.

Utriusque figuram designari existimant nonnulli in duplici vase templi antiqui. Erat enim vas quoddam quod *mare æneum* dicebatur ob magnitudinem, sive quia Hebræi consueverunt *mare* vocare quamlibet magnam aquæ congregationem ; substentabantque illud vas duodecim boves ænei. De illo igitur III *Reg.*, VII et XXI ; *Paral.*, IV, typumque gessisse Baptismi alibi dixi, et late tractat Eucherius libro tertio in lib. *Reg.*, capite 21 ; et Viegas in *Apoc.*, capite quarto. Erat et aliud vas, de quo Dominus ad Moysen (*Exod.*, XXX) : *Facies et labrum æneum, cum basi sua ad lavandum, ponesque illud inter tabernaculum testimonii et altare ; et missa aqua, lavabunt in ea Aaron et filii ejus manus suas ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii, et quando accessuri sunt ad altare, ut offerant thymiama Domino.* Hoc autem vas æneum cum basi sua (*Exod.*, XXXVIII) dicitur factum de speculis mulierum. Itaque in hoc lavacro et labro recte designatur sacramentum Pœnitentiæ, in quo sacerdotes debent lavari, ne forte immundi accedant ad altare. Sed et omnes fideles ibi ablui decet, si offerre volunt Deo hostiam placentem, tanquam et ipsi pertinentes ad eos de quibus dicitur : *Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis.* Cum enim ambulantes in hoc pulverulento itinere, maculas frequentes contrahant in pedibus ac manibus, necesse est eos lavari, manuumque ac pedum, hoc est, operum et affectuum immundorum sordes hic detergere ; alioqui non possunt hostiam Deo gratam offerre, nec debite sacrificium laudis immolare. Quod autem vas istud et lavacrum ex speculis mulierum confectum dicitur, sic exponit divus Gregorius, homil. 17 *in Evangel.* : « Specula mulierum sunt præcepta Dei, in quibus sese sanctæ animæ semper aspiciunt, et si quæ in eis sunt fœditatis maculæ, deprehendunt, cogitationum vitia corrigunt, et quasi ex reddita imagine suos vultus componunt. »

Figuram Pœnitentiæ possumus iterum agnoscere in piscina illa probatica (de qua in Evangelio) quæ quinque porticus habebat, in quibus jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, et aridorum, expectantium aquæ motum, qui fiebat per angelum descendentem. Pœnitentia utique piscina est, in qua sanantur omnis generis infirmitates. Sanantur enim languidi, hoc est, qui per negligentiam et desidiam peccant ; sanantur et cæci, hoc est, qui per ignorantiam delinquunt ; sanantur et claudi, hoc est, qui per infirmitatem humanam non habent firmum gressum in via gratiæ, sed claudicant in duas partes, a gratia ad peccatum declinantes ; sanantur et aridi, qui humore carent cœlesti, et per malitiam peccantes arefacti sunt, et destituti humore bonæ voluntatis bonæque operationis ; sanantur et hi qui triginta octo annos in infirmitate habent, hoc est, in peccatis inveterati. Hi vero ut sanentur, debent expectare aquæ motum, hoc fit per dispositionem præcedentem, et voluntatem perseverantem, qua protestantur se desiderare sanitatem. Et tunc angelus movet aquam sanantem, dum virtutem passionis Christi per verba sacramentalia eis applicat sacerdos, per quam perfectam possunt consequi sanitatem.

PROPOSITIO III.

Pœnitentia non solum lapsis remittit peccatum, sed etiam restituit merita priora, et gratiam deperditam.

Hoc ut plenius intelligatur, adverte a theologis distingui tria genera bonorum, *mortua, viva, et mortificata.* Mortua sunt, quæ fiunt in peccato mortali, quæ cum ab initio careant vita, nunquam fiant meritoria vitæ æternæ sive gloriæ. *Si enim charitatem non habeam, nihil mihi prodest, licet distribuero omnes facultates in cibos pauperum,* hoc est, si in statu gratiæ et charitatis non inveniar, quantumlibet exerceam opera sublimia, nullum ex hoc est mihi meritum æternæ gloriæ apud Deum. Non enim respicit Deus opera nostra aut munera, nisi persona ei sit accepta : *Respexit Dominus ad Abel et munera ejus, ad Cain autem non respexit.*

Quid ita ? quia Cain in statu peccati despici meruit cum munere et oblatione sua : Abel autem in statu gratiæ existens : primo interim sui ipsius obtulit sacrificium odoriferum, ideoque gratum fuit munus externum de primitiis gregis oblatum. Sic ergo prius Deus respexit ad personam in Abel, deinde ad oblata ; Cain autem iniquum non respexit, sed cum sua oblatione despexit.

Viva opera sunt quæ fiunt in gratia, ideoque ab initio vitam habent ab illa, tanquam a principio et fonte vitæ ; et consequenter præmium illis debetur, si homo in statu gratiæ perseverarit. Est enim gratia : *Fons aquæ vivæ*, per bona opera *salientis in vitam æternam.*

Opera mortificata sunt, quæ fuerunt facta in gratia, sed accedente peccato mortali

impediuntur a præmio. Hæc autem reviviscere possunt, si homo in gratiæ statum et restituatur, et in illo moriatur.

Asserit itaque propositio nostra, per pœnitentiam redire gratiam ac virtutes deperditas, fierique per eam ut reviviscant opera per peccatum mortificata, sintque iterum vitæ æternæ meritoria. Favet huic assertioni Scriptura. Favet primo illud Joelis, capite secundo, ubi Deus postquam dixisset: *Convertimini ad me in toto corde*, subjungit: *Reddam vobis annos quos comedit locusta, bruchus, rubigo et eruca.* Hunc locum interpretatur divus Hieronymus, de virtutibus et meritis per peccata perditis, et per vim pœnitentiæ restituendis. Etenim per pœnitentiam redduntur nobis anni quos pietati insumpsimus (qui alias sine fructu perirent depascente eos morte peccati), quando mors illa virtute pœnitentiæ exterminatur; et ita fit ut non amplius illis noceat. Itaque pœnitentiæ efficacia locustam inflatam exterminat, quando superbiam infusa gratia humilitatis compescit; bruchum interimit, quando gulam adversantem sobrietati eliminat; rubiginem enecat, quando iram patientiæ et paci cordis inimicam supprimit; erucam mortificat, quando luxuriam animi bona cuncta erodentem eradit. Sicque, restituta radice charitatis ac gratiæ vivificantis, regerminant et reviviscunt fructus priores; imo uberiores repullulant in agro cordis nostri, per gemitum puræ confessionis, per imbrem sanctæ compunctionis, per suspiria sanctæ devotionis, per desideria suavissimi amoris, per austrum afflantem spiritum pietatis, qui facit fluere stillicidia irrorantia aridam cordis nostri humum.

Emittit enim Deus verbum suum, et liquefacit cor durum, et fluunt aquæ. Emittit verbum interius per inspirationem, verbum exterius per sacerdotis absolutionem; sicque aquæ compunctionis ac devotionis, animum quemlibet aridum, compunctione et devotione irrigant, et in bonis operibus fructuosum reddunt. Possumus idipsum alia similitudine declarare. Noverat Pater cœlestis se gratiæ thesaurum in vasis fragilibus deposuisse, terreis utique vasis quæ facile impingunt. Fuisset autem gravis afflictio justis, et desolatio illis qui conantur longa fatigatione et labore thesauros gratiæ et meritorum accumulare, si unico peccato mortali (quo concutitur vas fragile quod portamus, et in quo frequenter periclitamur) omnes hi thesauri deperirent, absque ulla spe recuperationis. Et sic inanes essent tot labores, tot opera, tot pœnitentiæ et merita, homoque obligaretur iterum quasi de novo laborare, ac si nihil unquam fecisset. Ordinavit igitur Deus liberali sua misericordia, ut si vasa fragilia, per pœnitentiam iterum solidarentur, gratiæ copia prius collecta, et meritorum thesauri restituerentur; nec totius præteriti temporis fieret jactura adeo damnosa.

Favet secundo et confirmat quæ dixit Apostolus (*ad Hebræos*, VI), sic loquens: *Confidimus de vobis, dilectissimi, meliora et viciniora saluti, tametsi ita loquitur: Non enim injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri, et dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius qui ministrastis sanctis et ministratis* Ex quo loco sacri interpretes colligunt, opera mortificata per peccatum reviviscere per pœnitentiam, et redire quantum ad meritum. Apostolus enim postquam ibi peccatores terruisset, proposita difficultate et acerbitate pœnitentiæ, statim etiam in spem erigit eos consideratione bonorum operum, quæ et ante lapsum, et postquam resurrexissent, operati sunt. Quia scilicet neutrorum mercedem, si constanter in fide et charitate perseverent, sint amissuri, sicque eorum non obliviscetur Deus, quia iterum per pœnitentiam proderunt ad effectum vitæ æternæ. Ita interpretantur divus Thomas, Anselmus, Chrysostomus.

Favet tertio quod idem Apostolus (*ad Galatas*, III) dicit: *Tanta passi estis sine causa, si tamen sine causa;* quasi dicat: Sine fructu persecutionem propter Christum passi estis, si in peccatis perseveratis et a Christo ad legem Moysis redire vultis; non tamen sine causa, nec sine fructu, si a peccato in quo lapsi estis, resurgatis. Sic enim futurum est ut passiones illæ præteritæ magnum in vobis gloriæ fructum pariant; hortor ergo vos ut resipiscatis, et in fide et gratia Christi persistatis.

Ita interpretatur Hieronymus, sanctus Thomas, et alii.

Favet quarto paragdigma filii prodigi. Ubi enim vidit eum pater redeuntem, ait: *Cito proferte stolam primam, date annulum in manibus, calceamenta in pedibus, occidite vitulum saginatum.* Quid his omnibus aliud significatur, quam quæcumque filius per discessum e domo paterna damnosa libertate perdiderat, et vita luxuriosa abligurierat, illi per pœnitentiam restitui, ipsumque in benevolentiam, seu amicitiam perfecte redintegrari? Exuitur igitur peccator fœda veste peccati, obtegitur ejus nuditas et confusio, redditur stola

prima gratiæ ac charitatis, cum annulo fidei, et ornatu bonorum operum præcedentium; redditur et calceus spei, et totum jus quod habebat antea ad possessionem hæreditatis, quod jus in calceamentis olim designabatur; sic ergo in integrum homo restituitur vi pœnitentiæ, quoad gratiam, virtutes, merita.

Sic ex dictis colligunt et tradunt theologi aliqui, antiqui et recentiores, semper jus reddi ad totum essentiale præmium quod ante lapsum debebatur. Imo per pœnitentiam semper hominem resurgere ad majorem gratiam quam ante, eo quod tota gratia prius amissa restituatur, simulque accedat aliquis novus gradus gratiæ, contritioni correspondens, seu dispositioni pœnitentis. Et juxta hanc doctrinam (quæ probabilis est), homo in statu gratiæ decedens semper salvatur cum maxima gratia, quam toto tempore vitæ habuit.

Neque hoc a ratione alienum videtur; quia cum prædestinati sint electi ad certum gratiæ et gloriæ gradum, verisimile est, cum gradum illum attigerint, eos rapi ne malitia mutet intellectum eorum. Vide Suarez, Opusc. *de Reviviscentia meritorum et gratiæ.*

Attamen huic bonitati divinæ, qua merita gratiamque redintegrat pœnitenti, non nimium inniti debent peccatores liberius sub hac fiducia peccantes, non enim qui facile labitur, facile etiam resurgit; quia homo *spiritus vadens est, et non rediens,* declivi gressu rapitur in peccatum, ex se autem regredi nequit: « Facilis descensus averni, sed revocare gradum, superasque evadere ad auras, hoc opus, hic labor est. » Justo Dei judicio fit ut nec conversionis tempus, nec remissionis beneficium reperiant, qui nimiam Dei facilitatem et pœnitentiæ obvium remedium incentivum faciunt delinquendi.

Refert Petrus Damianus cardinalis, in Perusino monasterio Sancti Salvatoris, cui ipse præfuit, fuisse monachum sæcularibus contentionibus vehementer intentum. « Hic, inquit, dum in immutandis abbatibus et fratribus perturbandis æstuans non quiesceret, eo pervenit ut diaboli patrocinium quæreret ad superandos æmulos, ejusque potestati se traderet; hoc tamen pacto, quod tertio die ante mortem dæmon sibi nuntiaret. Promisit dæmon, credit infelix, et sub hac securitate in peccatis manet. Tandem in ægritudinem lapso adest dæmon, et sicut spoponderat, diem obitus indicat. Ille advocatis Fratribus per ordinem narrat quæ cum spiritu nequam pepigerat. At dum instarent illi ut pœnitentiam ageret et confiteretur, repente obdormivit, et sive pulsarent, sive clamarent, excitari non poterat. Si vero tacerent, vel de alia re quam de pœnitentia loquerentur, expergefactus colloquebatur. Si vero iterum de confessione mentio fieret, protinus insensibili sopore corripiebatur, sicque tandem horrendæ morti traditus est. Postea per plures noctes nigra canum turba non cessavit sepulturæ ejus assistere, et quasi depositum custodire, ita ut videntes horrore concuterentur. » Hæc ille.

Prope Trajectum ad Rhenum, ante annos nonaginta parochus fuit non ineruditus, sed gulæ et concubinatui addictus: hic cum aliquando moneretur ut resipisceret, respondere solebat se de salute securum esse, nec habere opus nisi quinque verbis: « Deus, propitius esto mihi peccatori; » sed vanam fuisse spem exitus probavit. Cum enim quadam die e popina temulentus domum repeteret, hircum in itinere obvium habuit, vel certe dæmonem hirci imaginem præferentem. Quem cum verbis et attactu mulceret, irritatus hircus irruit in eum, et inguinarias partes cornibus petens lethalem ictum infixit, quo vulnere in terram concidit, amisso mentis usu.

Ad spectaculum multi accurrunt, inter cæteros muta quædam femina, quæ nunquam locuta fuerat, non sine grandi miraculo primam vocem edens, pastorem in mortis angustiis his compellat verbis: « Eloquere nunc quinque verba, quibus salutem tuam securam dicebas. » Ille vero statim e vivis est sublatus. Ita Cuyrius, episc., Rurem., in *Speculo concubinariorum.*

Attendant quoque qui nimis facile in peccatum se pertrahi sinunt, sub spe quod per confessionem in integrum restituentur, quod gravissima sibi soleant advehere incommoda per peccatum, quæ non statim semper tolluntur per pœnitentiam. Imprimis, non semper tollitur totus reatus pœnæ temporalis, per quem futuris pœnis obnoxii redduntur. Deinde manent et reliquiæ peccati, hoc est, pravæ quædam inclinationes et dispositiones, ingenerantes in anima et carne graves difficultates operationum virtutis; ita ut facile iterum implicentur, et in peccatum revolvantur. Denique, non semper reperiunt hi, nisi magno omnino affectu resurgant, prioris devotionis fervorem, et divinæ familiaritatis gratuitum donum; aliaque auxilia specialia et favores cœlestes, quos solet his Deus aspirare, qui observant se ab omni iniquitate, et gratiam semel adeptam, tanquam pretiosissimum Dei munus, magna sollicitudine custodiunt. Hoc videtur velle

Apostolus dum dicit : *Impossibile est eos qui semel illuminati sunt, gustaverunt donum cœleste, ac bonum Dei verbum, virtutesque futuri sæculi, et prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam* (Hebr., VI, 6). Quasi dicat : Plane difficile est, ac opus magnæ Dei gratiæ, ut quis postquam specialiter a Deo illuminatus est, et Spiritus sancti charismata speciali favore est expertus, lætitiam, pacem, suavitatem puræ conscientiæ ; postquam etiam gustavit saporem quemdam divinum, inhians dulcedini verbi interius exteriusque loquentis ; denique, postquam per fidei cognitionem, amorem, spem, desiderium, prægustavit et cognovit quanta futuri sæculi sit felicitas, in illa visione et fruitione Dei, omniumque bonorum affluentia, si post tot dona, lumina, delicias, prolabatur in enormia aliqua peccata, difficile, inquam, est ut iterum renovetur ad pœnitentiam, et ad tantam Dei familiaritatem post tantam ingratitudinem.

Itaque, licet gratiam sanctificantem, quoad substantiam, statim restituat Deus pœnitenti, attamen hæc accidentalia dona et favores cœlestes non semper statim integre reddit, ut constat experientia. Sed vult ingratitudinem peccantis sic plectere, et requirit ut cum cultu, fervore et gemitu hæc dona expectentur. Hinc David adeo enixe hæc postulat (remisso licet peccato, et gratia restituta) quando inclamat : *Redde mihi lætitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me.* Hoc autem indicat Tridentinum, dum ait : « Non sine magnis nostris fletibus et laboribus, divina id exigente justitia, ad pristinam novitatem et integritatem vitæ, per Pœnitentiæ sacramentum nos redire. » Ideo et Petrus, licet sibi peccatum remissum sciret, amarissime flet, ut totam ingratitudinis culpam radicitus extirpet ; et divino illo ac speciali favore, quem Dominus ei primitus ostenderat, indignum se non præstet. Sic Maria Ægyptiaca, peccatis licet carnis jam expiatis, in gratiam restituta, pacem tamen perfectam interius non experitur, nisi postquam decem et septem annis magnis fletibus et angoribus cum carne et stimulis ejus est conflictata.

Itaque, si conversionis difficultatem et incertitudinem gratiæ recuperandæ, aliaque plurima gravissima damna, quæ ex peccato oriuntur, consideraret is qui ad peccandum illectatur, statim pedem referret, et se e laqueo implexo eriperet. Pulchrum hac in re fuit consilium rusticæ cujusdam puellæ, datum religioso, de quo in *Prato spirituali*, cap. XXXVI, ubi sic habetur : « Cum monachus quidam divertisset ad rusticum quempiam fidelem habentem filiam unicam, maneretque in domo dies aliquot, immisit ei dæmon sordidas cogitationes, quærebatque opportunitatem opprimendi eam ; procuravit vero ei dæmon opportunitatem illam, absente patre puellæ. Unde ad puellam solam accessit, ut vi opprimeret. Illa ut vidit hominem perturbatum ad nefarium actum properare, dixit ei : « Noli turbari, neque fœdum quid contra me moliaris. Pater meus nec hodie, nec cras veniet audi primum quid dicam, ego tunc prompte quidquid volueris faciam. » Cœpit autem illum ita alloqui : « Quantum temporis egisti in monasterio ? » Respondet ille : « Decem et septem annos. » Dicit ei iterum : « Habes experimentum mulieris ? » Ait ille : « Non. — Ergo tu, inquit, vis propter horam amittere tot annorum labores ? Quoties fudisti lacrymas ut carnem Christo immaculatam servares ? Et nunc totum laborem illum brevissimæ voluptatis gratia tibi vis perire ? Attamen si ut vis audivero te, et pecces mecum, habesne quo assumas et enutrias me ? » Dicit ei : « Non. » Tunc illa : « In veritate non mentior, si humiliaveris me, multorum malorum causa eris. » Quærit ille quare. At illa : *Primo*, inquit, « quia perdes animam tuam. » *Secundo*, « quia et anima mea abs te requiretur, nam tibi protestor quod statim laqueo vitam mihi extorquebo, erisque homicidii reus. Igitur antequam tot malorum causa fias, revertere in pace ad monasterium, et ora pro me. » Rediens igitur ille in semetipsum, statim etiam regreditur ad monasterium, prostratusque abbati veniam orabat, ut ultra extra monasterium non mitteretur. Et cum in contritione cordis egisset tres menses, migravit ad Dominum.

LECTIO II.

DE GRATIA EXCITANTE AD PŒNITENTIAM

1. Docet non posse hominem pœnitere sine gratia.

2. Nulli ad id gratiam sufficientem denegari.

3. Gratiam non minuere arbitrii libertatem.

PROPOSITIO PRIMA.

Nemo potest ad Deum converti, et pœnitere, sine speciali Dei auxilio et gratia excitante.

Hoc definit Tridentinum, sess. 6, cap. 5 : « Declarat præterea ipsius justificationis

exordium in adultis, a Dei per Jesum Christum gratia sumendum esse; hoc est ab ejus vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocantur, ut qui per peccata a Deo aversi erant, per ejus excitantem atque adjuvantem gratiam convertentes, se ad suam ipsorum justificationem eidem gratiæ libere assentiendo et cooperando, disponantur. »

Quam doctrinam ut plenius intelligas, adverte gratiam illam, quæ dicitur speciale auxilium, a Deo homini datum ad conversionem, dividi a theologis in gratiam prævenientem sive excitantem, et in gratiam adjuvantem sive subsequentem. Qui loquendi modus desumitur ex Psalm. LVIII: ubi dicitur: *Misericordia ejus præveniet me;* et ex Psalm. XII, ubi dicitur: *Misericordia tua subsequetur me.* Gratia excitans dicitur illa, qua Deus hominem in peccato dormientem tangit inspiratione et illuminatione interiori, vocando, pulsando, immittendo timorem, remorsum, et, *Apocalyp.*, III: *Ego sto ad ostium et pulso, æmulare, et age pœnitentiam,* inquit Dominus. Et iterum alibi hæc est vox divina: *Surge, qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus.* Hæc igitur gratia excitans interius loquitur cordi peccatoris, quasi ei diceret: Unde quod peccata commisisti, eaque gravissima, et jam tot hebdomadis in illis hæres cum periculo salutis, imo tot mensibus? forte vindex Dei manus jam jam incumbit tibi: considera ergo statum in quo es; surge, quære modo Dominum per contritionem et confessionem; alioqui væ tibi, et æternum væ, nisi cito resurgas, et salutis tuæ curam agas. Gratia adjuvans dicitur divina cooperatio et directio qua juvamur, ut faciamus quod ipse præveniens inspiravit, juxta illud: *Deus operatur in nobis velle et perficere, pro bona sua voluntate.* Unde Tridentinum, sess. 6, cap. II: « Deus jubendo monet facere quod possis, et petere quod non possis, et adjuvat ut possis.

Iterum dividitur gratia in sufficientem et efficacem. Sufficiens dicitur, qua Deus sic vocat et excitat, ut homo si velit converti, possit bonum facere, sed tamen re ipsa non velit, nec cooperetur, non quia ipsi deest gratia, sed quia ipse deest gratiæ. De hac videtur loqui Apostolus (*ad Hebr.*, cap. XII): *Contemplantes ne quis desit gratiæ Dei.* Non dicit, ne cui desit gratia Dei, supponit enim gratiam sufficientem dari, sed illam posse hominem repellere, aut non cooperari, et sic eam reddere inefficacem.

Efficax autem gratia dicitur, qua sic vocat, movet et afficit, ut reipsa vocatus convertatur, aut bonum faciat. De hoc *Joann.*, VI: *Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me.* Est itaque quædam vox Dei in corde loquens, quæ efficaciter et infallibiliter persuadet. Et ita efficacia provenit non ab humana voluntate, quasi illa sua cooperatione gratiam solum sufficientem reddat efficacem, ut aliqui dixere; sed provenit a voluntate divina (teste Augustino, *Epist.* 107), quæ vocatione alta atque secreta sic hominis agit sensum, ut accommodet assensum. Novit enim interius sic afficere et movere hominem ex infinita sua et potentia, et sapientia, ut infallibiliter consentiat; novit sic docere, ut non tantum suadeat, sed et persuadeat.

Hac igitur doctrina supposita, ut ad propositionem nostram explicandam redeamus, ex Scripturis sacris constat auxilium gratiæ nobis esse necessarium ad pœnitentiam. Si enim, teste Apostolo, *Non sumus sufficientes et idonei cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis* (de illis scilicet quæ nostram concernunt salutem), *sed omnis sufficientia nostra ex Deo est,* quanto magis erimus insufficientes nostras initiare conversiones, a nobis quasi ex nobis? *Scio, Domine,* inquit Jeremias, *quod non est hominis via ejus, nec viri ut dirigat gressus suos.* Utique præparatur voluntas nostra a te, Domine, a timore tuo, quem nostris inspiras cordibus, concipimus et parturimus spiritum salutis; voce tua intonas, nos tanquam cervos ad partum difficiles commoves, et velut obstetricaris, ut pœnitentiæ fœtum animo jam conceptum producamus in lucem, et ad effectum tandem deducamus; ut propterea dixerit regius propheta: *Vox Domini concutientis desertum, Vox Domini præparantis cervos;* sive, ut alia lectio dicit: *Vox Domini obstetricantis cervos.* Hoc etiam indicat illa Scriptura: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum.* Si enim nemo potest venire per fidem ad Deum, nisi Patris inspiratione et auxilio attractus, nemo etiam potest ad eum post peccatum redire, nisi ejus prævia inspiratione et ope. Ideo recte peccator comparatur ovi erranti; illa enim ubi aberravit, non solet redire, sed ulterius semper progreditur per valles et montes, per dumeta et saltus; nisi a pastore requiratur et sibilum ejus audiat, vel humeris reportetur, facile lupo vel feræ alicui præda fit. Sic homo recedens a Deo vero pastore, amissa jam gratia ulterius solet aberrare, per devia itinera pergens de peccato in peccatum, nec per se potest

redire. Sed facile præda fiet Satanæ, nisi requiratur a suo pastore, nisi ejus persentiat vocem et sibilum, hoc est, prævenientem inspirationem, ejusque humeris reportetur. Ideo dicebat Propheta: *Erravi sicut ovis quæ periit, quære servum tuum. Domine;* nec enim reverti possum nisi quæsiveris.

Quapropter recte cum Bernardo distinxeris tria hominum genera : Sunt aliqui qui nec quærunt Deum, nec quæruntur a Deo. 2° Sunt qui a Deo quæruntur, et ipsi quærunt Deum. 3° Sunt qui quæruntur a Deo, nec quærunt Deum.

Primi generis sunt pueri aliqui, qui sine Baptismo pereunt, et justo Dei judicio relinquuntur in massa damnationis ; et ita nec hi per fidem quærunt Deum, nec quæruntur a Deo. Secundi sunt illi quos Deus vocat et vocanti respondent. Tertii sunt illi qui vocantur, sed Dei vocationem ac inspirationem vel negligunt, vel contemnunt.

Sed cur quartum genus non assignatur eorum qui quærant Deum, et non quærantur a Deo? Quia sine ejus gratia prævenienté et quærente nos non possumus illum quærere, nec ad eum venire. Et hæc est una inter hominum miserias non ultima, quod per se a Deo possit recedere; ex se autem ad eum non possit redire: avolat a Deo, sed suis solis alis ad Deum non potest revolare.

Similis plane ea in re est homo avibus illis, quas apodes vocant, nos vernacule *archers* vocamus. Volant in altum, et ex alto demittunt se in terram ; at quia pedum infirmitate laborant, et quasi sine pedibus sunt (unde apodes vocantur), cum in terra sunt, volutantur diu, nec volatum resumere possunt, nec alas suas sufficienter excitare, ad pondus corporis sui sublevandum ; donec afflans ventus eis cooperatur, et illius favore in altum se tollunt et revolant. Sic homo infirmis pedibus est et alis, unde si sublimem gratiæ auram deserat, et ad peccati lutum descendat, volutatur in illo, nec iterum revolare potest, nisi Spiritus sancti flamine prævenienté et cooperante.

Huc etiam referri potest illud Oseæ : *Perditio tua ex te, Israel, tantummodo in me auxilium tuum.* Est enim id, generaliter loquendo, multipliciter verum. Omne enim malum nostrum ex nobis est, omne bonum nostrum ex Deo est, omnis culpa ex nobis, omnis gratia ex Deo ; aversio a Deo ex nobis est, conversio ad Deum ex illius auxilio est ; mors a nobis, vita ab illo ; reprobatio a nobis, salus ab illo. Quod deseramur, in causa sumus ; quod vocemur, gratiæ ejus adscribendum est. Denique omnis miseria nostra a nobis originem trahit ; si autem eruimur, non nobis, sed gratuito ejus auxilio referendum est, ei gratiæ agendæ sunt. Perditio igitur ex te, o homo ! illam tibi imputa ; auxilium autem quod tibi iterum impertior, non meritis tuis, sed bonitati meæ adscribe.

Cæterum infinitos modos habet divina Sapientia nobis occultos, quibus vocat ad pœnitentiam, et inspirat peccatoribus conversionem.

1° Quandoque immittit conscientiæ terrorem, et hoc est *pulsare ad ostium.*

2° Quandoque mentem a tumultu rerum terrenarum abstractam interius adhortatur, et hoc est *ducere animam in solitudinem et loqui ad cor ejus.*

3° Quandoque beneficiis allicit suaviter, et hoc est *in funiculis Adam trahere, in vinculis charitatis.*

4° Quandoque aliorum exemplis nos invitat et inflammat, et hoc est *carbones ardentes congerere super caput nostrum.*

5° Quandoque judicio et flammis æternis propositis ad lacrymas usque ad peccatorem commovet, et hoc est *voce tonitrui desertum commovere, et fulgura in pluviam convertere.*

6° Quandoque morbos et flagella immittit, ut desistamus a peccatis, et hoc est *viam nostram spinis sepire, ut revertamur.*

7° Quandoque tanta nos coarctat interius exteriusque necessitate, ut non tam sit vocare quam *compellere intrare.*

6° Denique per pastorum, concionatorum, confessariorum voces et monitiones hortatur, ut vitæ præteritæ meminerimus et noctem tenebrosam peccati relinquamus, ac ad auroram gratiæ respiremus, et hoc est, per *gallum cantantem excitare*, ut cum Petro memores simus status nostri ac ingratitudinis in Deum commissæ.

Hi fere ordinarii modi sunt vocationis divinæ, sed innumeri restant nobis incogniti, quia investigabiles sunt viæ ejus, quibus lucem et amorem infundit cordibus peccatorum. Hinc ipse Deus sic loquitur ad Job : *Indica mihi, si nosti omnia, per quam viam spargitur lux, aut dividitur æstus super terram.* Quod moraliter cum beato Gregorio de luce spirituali recte intelligere possumus, et de æstu amoris divini, qui innumeris, sed occultis viis ad nos derivatur, et modo huic, modo illi communicatur et dividitur ; nec debemus inquirere causas cur huic potius quam illi ; sive cur iste potius vocetur quam ille.

Adeo admirabilis est Dei providentia hac in re, ut tunc frequenter vocet et convertat hominem, cum minus de ea re cogitat; imo cum maximum impedimentum gratiæ divinæ videtur ponere, ut haud quaquam homini, sed efficaciæ Dei operantis debeat attribui. Vis hujus rei exempla?

In Scriptura habes Paulum, quem lux voxque divina circumcingit in medio fervore et furore persecutionis, dum spirans minarum et cædis in discipulos Domini pergit Damascum. Hac vero luce et voce subito concutitur, animo et corpore prosternitur, in alterum virum convertitur; et de lupo fit agnus, de persecutore apostolus, de gravi peccatore præco justitiæ. *Hæc mutatio dexteræ Excelsi, digitus Dei est hic.*

Vide et Matthæum: sedet is in telonio, velut in cathedra pestilentiæ et loco iniquitatis, nihil aliud quam de suis contractibus, usuris, dolisque professioni suæ annexis cogitat; nulla eum aut de pœnitentia, aut de meliori vita subit cogitatio. Transit Christus, lucis suæ radium in cor tenebrosum et spinosum jacit, et vocans dicit: *Sequere me.* Confestim ille attrahitur, velut a magnete ferrum deserit locum iniquitatis, disrumpit chirographa usuraria, debita solvit, pignora restituit, sæculi se negotiatione expedit, et ad Deum toto affectu convertitur, qui non venit vocare justos, sed peccatores.

Attende et Samaritanam: illa nihil minus cogitans quam de conversione et salute, adulterinis amplexibus dedita, accedit ut aquam hauriat. At is qui est fons vitæ, stillam ei gratiæ infundit; alloquitur eam de aqua saliente in vitam æternam; et sic inhærentem luto fœtido adulterii, ducit ad puteum aquæ vivæ, ita ut merito possit dicere: *Super aquam refectionis educavit me, animam meam convertit. Deduxit me super semitas justitiæ propter nomen suum.*

Ex sacris quoque historiis exempla plurima possemus depromere.

Maria Ægyptiaca pergit Jerusalem, et navigantibus se adjungit, ut libidini promiscuæ possit indulgere, et aliis peccandi ansam præbere. Non stipendium ipsa petit usuræ libidinosæ corporis, sed et dona exhibet ut libidinem expleat. Tandem apellit Jerosolymam, ob curiositatis gratiam templum sanctæ Crucis ingredi parat; at repellitur divinitus, tanquam indigna vel crucis aspectu, Veneris Satanæque mancipium. Sed hanc repulsam ordinat divina Providentia, ad initiandam ejus conversionem toti orbi, omnibusque sæculis admirabilem. Sic ergo repulsa, præveniente eam Spiritu Dei, ingreditur ad cor, considerat abominandam vitæ præteritæ seriem repulsæ dare causam. Ad Mediatricem desperantium Mariam refugium habet, cujus intuebatur præ foribus templi imaginem; illi se vovet si ingredi possit, si crucem illam pretiosam, pignus salutis nostræ, conspicere detur. Ingreditur, et voto peracto egressa Dei vocem sequitur, in solitudinem pergit, pœnitentiæ inauditæ se exemplar orbi datura. Undenam lux tanta? an ab ejus meritis vel dispositione prævia; an ea de re itineri se accingens vel suspicari poterat? « Indica mihi, si nosti omnia, in qua via lux habitet, aut tenebrarum quis sit locus, ut ducas unumquemque ad terminos suos, et intelligas semitas domus ejus. » Utique solius Dei est hoc intelligere; viæ ejus nobis absconditæ, quando vult, et quomodo vult, inspirat, illuminat, deducit ad terminum quem destinavit, ad æternitatis suæ domum perducit.

Quis etiam non admiretur viam Dei in conversione Thaidis meretricis? Pelliciebat ipsa animas lubricas in sui fœdum amorem, oculos habens plenos adulterii et incessabilis delicti. Confertim accedebant ad eam amatores impudici, totam exhauriebant substantiam ut ea potirentur, imo et quandoque limen ejus sanguine conspergebant, confligentes inter se qui prius frueretur tanta venustate, in carnis amplexu. Interim adit eam Paphnutius abbas, spiritu divino impulsus, mutat vestem, quasi explere cupiens libidinem, alloquitur. Ducitur ab ea de cubiculo in cubiculum, dicit locum non esse securum, se timere aliquem. Tandem ait illa a nemine se posse conspici, nisi a Deo vel Satana. Arripit ipse hanc occasionem ut locum paret Spiritui sancto in illo Satanæ domicilio. Arguit eam efficaci sermone, quod in præsentia Dei judicis adeo fœda audeat patrare. Cum verbis penetrat Dei inspiratio, convertitur toto ipsa corde ad Deum, relicto impuritatis amore; omnia meretricia quæstu acquisita in loco publico igni tradit. Et tandem in cellam pœnitentiæ causa secedens, ibi se mactat Deo victimam, contritionis gladio transverberatam, et lacrymarum aqua conspersam. Ecce quomodo « Spiritus ubi vult spirat, et nescis unde veniat, aut quo vadat, » quo voluerit, vel irrepit, vel irrumpit, nullo obstaculo aut obice impeditus.

Quid de sancta Pelagia dicemus? Hæc ejusdem plane sortis, Antiochiam peram-

bulabat gemmis resplendens, juvenum comitante corona; fortuito eam conspicit Nonnus episcopus, vir sanctus; suam ipse deflet sortem cum ubertate lacrymarum coram aliis episcopis, quod non tantam diligentiam adhibeat ut Deo placeat in ornatu animæ, quantum illa in ornatu corporis, ut mundo placeat et obscœnis hominibus, deflet et mulieris perditionem. Non multo post tempore, ipso prædicante, ingreditur Pelagia ædem sacram (qua intentione novit Deus), sed ita in sermone illius compungitur, ut statim litteris ad eum missis hæc scripserit: « Sancto episcopo discipulo Christi, Pelagia discipula diaboli. Si vere discipulus Christi comprobaris, qui ut audivi pro peccatoribus de cœlo descendit, me peccatricem, sed pœnitentem suscipere digneris. » Timet ille laqueum et dolum, ideoque rescribit: « Rogo ut humilitatem meam non tentes; homo peccator sum. Si vere salvari desideras, solum me videre non poteris, sed inter alios me videbis. » Venit illa coram omnibus, et pedes ejus apprehendens, lacrymis rigat et inclamat: « Ego sum illa Pelagia, pelagus iniquitatis, exundans fluctibus peccatorum, perditionis abyssus, laqueus animarum: sed, eheu! omnia nunc perhorresco, pœnitentem suscipe. » Admittitur, baptizatur, instruitur in timore Dei, et noctu aufugiens, in montem pergit Oliveti, sub habitu virili, cellæ se includit, amarissimam pœnitentiam agit. Unde illi mens illa? An a seipsa? Nonne ab illo qui « attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter? » Utique « perditio tua ex te, » o Pelagia! « tantum modo in me auxilium tuum, in me, » ait Dominus; quod et cuilibet vult inculcatum pœnitenti, ut nemo glorietur in se, et nemo tamen desperet de se, illius innitens auxilio, « cujus manus nunquam est abbreviata ut salvare possit, » qui innumeros novit modos, quibus potest cuilibet salutem procurare.

Possemus et hic plura adscribere exempla eorum qui nihil minus cogitantes, sensere divinam intus vocem et auxilium ad pœnitentiam vocans, dum vel in pii libri lectionem inciderunt fortuito, vel in concionem aliquam opportunam, vel aliorum exemplo commoti sunt, vel afflictione aliqua compulsi; sed brevitati consulentes supersedemus. Vide exemplum tract. *de Jubilæo*, lect. 2, in fine. Item lect. *de Custodia Angelorum*. Vide etiam lect. 4, *de Fide*.

PROPOSITIO II.

Nemini quamlibet gravi peccatori denegat Deus auxilium ad pœnitendum, sed omnes invitans illis manum præbet ad surgendum.

Explicemus id, et rem paulo altius ex Scripturis deducamus. Ac in primis adverte, quod Deus nullam faceret injuriam peccatori si illi auxilium ad pœnitendum non daret. Ratio est, quia non deberetur nisi pœna peccato, unde sicut potest statim condigne punire peccatorem, ita et in pœnam posset omne auxilium subtrahere, et eum deserere tradens in reprobum sensum. Unde aliqui theologi existimant Deum sic agere cum aliquibus gravibus peccatoribus, ut propter peccata eis auxilium deneget, vel aliquo vel toto tempore vitæ. Alii probabilius et conformius divinæ providentiæ et pietati asserunt, Deum cuilibet peccatori dare sufficiens auxilium, vel omni, vel saltem opportuno tempore et loco, ut possit converti. Deducitur hæc assertio ex Scripturis antiquæ et novæ legis, in quibus Deus gravissimos et quantumlibet obduratos peccatores ad pœnitentiam vocat, et significat eos posse converti, et auxilium non deesse; quia si non haberent auxilium gratiæ, ficte potius viderentur vocari, cum sine illo non possint venire et converti. Imo cum habeant præceptum pœnitendi, consequenter videtur eis gratia non negari; alioqui præceptum foret de impossibili, quia sine illa gratia impossibilis est pœnitentia.

Unde cum beato Leone hic dicimus: « Deus nunquam instat præcepto, quin præcurrat auxilio. »

Deinde cum homo, quamdiu vivit, semper sit in statu viatoris, progredi potest, et ad terminum accedere, hoc enim de ratione viæ est; atqui non potest progredi sine auxilio gratiæ, ergo illud ei non denegatur. Quod si aliquos defectu auxilii dixeris non posse converti, jam tales peccatores vix distingues a damnatis, et quodammodo erit inferorum regnum in terra constituere; cum tamen dicat Sapiens (cap. I, 14): *Sanabiles fecit Deus nationes orbis terrarum, et non est illis infernum agendum in terra.*

Sed quoniam ex Scripturis rem deduci diximus, videamus quomodo Deus in illis invitet etiam obduratos et excæcatos.

Primo, nonne obduratis loquitur Apostolus (*Roman.*, II, 4), dum dicit: *An ignoras quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiem tuam et*

impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ. Thesauri offeruntur misericordiæ et divinæ bonitatis Dei, hoc est, exuberans et copiosa benignitas divina gratiam præparat, ad eamque participandam invitat, et quantum in se est, adducit. At homo contemnit, et thesauros iræ sibi accumulat, peccata peccatis adjiciendo. Ergo ex parte Dei non est defectus. An non et similiter alloquitur divus Petrus quoslibet peccatores, dum capite 3, et *Epistol.* II ait: *Patienter aget Deus, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti.*

Secundo, audiamus vocem ipsius Dei in Veteri Testamento. Cum gravissima crimina improperasset Israeli apud Jeremiam, cap. 3, tamen ait: *Revertere, adversatrix Israel, et non avertam faciem meam.* Certe loquitur ad domum exasperantem et excæcatam, opem et gratiam offerens ad conversionem. Sic et apud Ezechielem inclamat: *Convertimini a viis vestris pessimis, quare moriemini, domus Israel?* Quæ quidem verba pondus habent, effectum et emphasim, ac multipliciter expendi et amplificari possunt, ut dirigantur ad omnes omnis temporis peccatores. Idem enim est ac si diceret omnibus, et frequenter repeteret:

1. Cum ego Creator vester non ad mortem et perditionem, sed ad vitam et salutem creando vos destinarim, *quare moriemini, domus Israel?*

2. Cum ego redemptor vester, jam morti obnoxios, ad vitam vitæ meæ pretio revocarim, *quare moriemini, domus Israel?*

3. Cum ego protector vester a mortis periculis refugium vobis præbeam, et illius laqueos vos fugere continuo horter et doceam, cur sponte in illo ruitis, *et quare moriemini, domus Israel?*

4. Cum ego Judex in vestrum favorem inclinem, et licet toties lacessitus, veniam et misericordiam offeram, *quare ergo moriemini, domus Israel?*

5. Cum ego vita per essentiam ad illius vos participationem toties et tanto cum affectu invitem, quare faciem avertitis a me, *quare moriemini, domus Israel?*

6. Cum ego pactum vobiscum fecerim, et gloriam vobis promiserim si ex parte vestra non defueritis, quare nunc illud dissolvitis, facientes *fœdus cum morte, pactum cum inferno?* Eheu! *Quare moriemini, domus Israel?*

7. Cum toties per prophetas, pastores, concionatores, et sanctas inspirationes, quasi nuntios a me missos inclamem: *Revertimini, quia nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat: Si impius egerit pœnitentiam, vita vivet,* cur ergo surdi estis? *Quare moriemini, domus Israel?*

8. Cum ego medicus et pius Samaritanus, vulneribus vestris exhibeam oleum et vinum quoties volueritis, oleum misericordiæ lenientis, et gratiam contritionis purgantis, cur recusatis medelam? *Quare moriemini, domus Israel?*

9. Cum ego, instar pellicani, vos morti genitos proprio sanguine vivificare et alere gaudeam, *quare moriemini, domus Israel?*

10. Contestor cœlum et terram, quod mundus sum a sanguine vestro, et quod vestram in me nullo modo possitis mortem retorquere; quia ego spiritum novum et cor novum, vitæ et gratiæ novæ capax, volo vobis infundere, si et ipsi velitis, et pœnitentes cupio absolvere, et ab ipsis faucibus mortis eripere, si manum meam ad id vobis porrectam amplecti non renuitis. Sed vos ultro mortem eligitis, ignem nunquam intermoriturum in caput vestrum succenditis, et infelicitatis æternæ sortem adoptatis. Sic perire volentibus frustra inclamat vox mea, vulnera, mors, sanguis: *Quare moriemini, domus Israel?* Nemo ergo dicat: *Per Deum abest, ille me implanavit, non enim sunt necessarii homines impii* (Eccl., XV). *Quid potui facere vineæ meæ, et non feci* (Isa., V)?

Tertio, audiamus vocem ipsius Christi in Novo Testamento invitantis proprio ore quoslibet peccatores: *Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos.* Expende singula: 1° In verbo *Venite,* non solum significatur liberi arbitrii potestas, sed et gratiæ auxilium, et vocantis benignitas, sine qua nemo potest venire. 2° In voce *omnes,* latitudo et universalitas benignitatis declaratur, ut nemo recedat, nemo despondeat, neminem retardet multitudo aut gravitas peccatorum; etiam si quis secum veheret omnia peccata totius mundi, si ad Christum veniat, non despicitur, sed suscipitur, et ut veniat invitatur, et auxilium el porrigitur. 3° In eo quod peccatores, *laborantes et oneratos* vocat, indicat naturam peccati, quod ex se laborem, fatigationem, angustias graves, afferre natum est peccanti; estque onus gravissimum animum in cœlum tendentem, quia de cœlo habet originem, ad inferni usque profundum demergens. *Lassantur ergo impii in via iniquitatis, laborant ut inique agant,* conscientiæ angustiis mire intus torquentur, conscinduntur, et velut arantur. At sicut agricola in terram vomere prescissam, semen solet jacere; sic Deus in corda variis conscientiæ

angustiis detrita, quasi aratri quodam ferro versa et reversa, cum gravi eorum labore, gratiæ semina tandem jacit, et cœlesti pluvia irrigans, ea germinare facit fructum pœnitentiæ.

Sic et permittit Deus, diu aliquos impie gravari suorum onere peccatorum, donec tandem toti fatigantur, et gemunt sub onere, cujus prius gravitatem non agnoscebant, quia eos affectus et cupiditates insensibiles reddiderant; oculos ergo eis aperit, ut onus Babylonis, onus confusionis quo demerguntur in tartarum, plenius agnoscant, et ad eum convertantur qui potest illud tollere, et cordibus eorum angustiatis quietem reddere. 4° Igitur subjicit, *et ego reficiam vos.* Utique ipse solus potest ab his angustiis liberare, ab hoc onere demergentem animam sublevare, non caro, non Satan, non aliqua creatura. Quin potius, si bene attendamus, mundus clamat: Deficio; caro clamat: Inficio; Satan clamat: Interficio. At solus Christus dicere potest: Reficio, et in æternum reficiam vos. Utique facti sumus, Domine, ad te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.

Quarto, audiamus vocem Sapientiæ æternæ, apud Salomonem exprobrantis omnibus impiis quod vocati venire noluerint, et auxilium gratiæ oblatum acceptare, ita quod nulla sit eis excusatio: *Vocavi*, inquit, *et renuistis; extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret; despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis; ego quoque in interitu vestro ridebo et subsannabo.* Ubi attende quod non solum dicat se vocasse, sed etiam manum extendisse. Manum autem extendere in Scriptura varia significat: 1° Opem ferre: *Emitte manum tuam de alto, et eripe me.* Et ita sensus est: Non solum vocavi, sed et manum et auxilium porrexi, ut a peccatis et fœcibus vestris vos erigerem: sed non fuit qui aspiceret, aut manum porrigeret. 2° Manum extendere, est beneficia conferre: *Manum suam aperuit inopi, et palmas suas extendit ad pauperem.* Sic sensus est: Non solum vocavi, sed et beneficiis multis affeci ut suaviter attraherem: et aperui manum offerens remissionem, gratiam, vitam, salutem. At nemo vestrum dignatus est etiam in me beneficum respicere, sed dona mea et me contempsistis. 3° Manum extendere, etiam minari et percutere significat: *Leva manus tuas in superbias eorum.* Sic sensus est: Quia vocantem negligebatis, minas addidi, sicut pater fugientem a se filium, et non obtemperantem, primo blanda voce, deinde et minis revocare conatur. Sed nec vocem blandam, nec minacem et increpantem, ut a malo deterrerem curastis: *Consilium et increpationes despexistis.* 4° Extendere manum, est pactum et fœdus ineuntis. Et tunc sensus est: Licet me prius offendissetis, ego tamen primo pacem obtuli, ad vos misi et vocavi; nolentes venire accessi, et manum obtuli ad pacem et fœdus renovandum, et vos noluistis manum manui jungere, sic aspernati estis me. 5° Manus extendere, est orare. Hic sensus est: Quid ultra potuissem vobiscum agere, non solum manum ad pacem obtuli; sed etiam supplex cum precibus idipsum rogavi, dolens de obfirmata vestra et impœnitente voluntate, dolens et de interitu vobis appropinquante. Sed quandoquidem hæc omnia non solum neglexistis, sed et despexistis, cum tempus foret; an non mihi justa occasione nunc ridendi et subsannandi in interitu vestro, vosque et preces vestras seras despiciendi? Utique comedite fructus viæ vestræ, amores acerbos, quia hos serere et metere voluistis. Quid in his omnibus significatur aliud, quam gratiæ auxilium sufficiens peccatoribus non deesse? Alioqui exprobrationi non foret locus.

Sed dices: Numquid Deus in Scripturis quosdam peccatores dicitur obdurare et excæcare? Sic *Exod.*, VII, dicitur indurasse cor Pharaonis. Ergo saltem talibus non tribuit auxilium sufficiens ad pœnitendum. Iterum. Numquid Deus dicit, c. I et II Amos: *Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eum?* Ergo certa est mensura scelerum, qua impleta, Deus negat auxilium peccatori ad conversionem.

Respondeo ad primum: Quando dicitur Deus in Scriptura peccatores excæcare vel obdurare, debet id intelligi permissive: ipse enim peccator proprie excæcat et obdurat, unde et Scriptura testatur: *Ingravavit Pharao cor suum.* Fit vero id Deo in pœnam peccati permittente. Nec tamen tunc deserit sine omni auxilio gratiæ, sed non tribuit copiosam illam et efficacem, quam aliquibus concedit, ut possint facillime omnia vincula dissolvere. Et hoc est quod docet Augustinus, *Epist.* 105, *ad Sixtum:* « Non obdurat Deus impertiendo misericordiam; » illam scilicet sublimem, qua efficaciter convertat. Potest ergo talis converti, et habet aliquod auxilium quo potest uti; sed quia habet plurima impedimenta, et morali quadam certitudine non est facturus quod in se est, egebat abundantiori et altiori gratia, quam ei Deus juste denegat. Et ideo eum quodammodo dicitur deserere, in pœnam peccatorum

præcedentium, quia et ipse Deum deserit, et contemnit ejus gratiam.

De his pronuntiabat Sapiens : *Impius cum in profundum peccatorum venerit, contemnit, sed sequitur eum ignominia et opprobrium* (Prov., VIII, 3). Quid contemnit? Contemnit utique conscientiam, et omnem illius remorsum, quiescitque in delictis, sicut gravia in centro quodam tranquillitate quiescunt. Contemnit deinde omnem correctionem, omnem pœnitentiæ viam, omnem medicinæ sacræ rationem ; et sic ad obitum usque in profundo illo peccati baratro demersus jacet. Contemnit etiam judicia et supplicia Dei, ejus legem, ejus præcepta, ipsumque Deum. Contemnit denique omnem ruborem et verecundiam, nihil facit peccatum, nec ejus graveolentiam; unde audet in media luce quod alii in tenebris non auderent et sicut sus in profundo luti fœtorem illius non percipit: « Sicut infirmus donec mediocriter habet, et sperat posse curari, servat se a nocivis cibis ; si autem intelligat se insanabilem, jam non sibi parcit: sic homo donec mediocriter peccat et sperat salutem, quantum potest, observat se a malo; si autem graviter peccando cœperit desperare, jam nihil dubitat facere, quasi qui jam peccatis suis vicit judicium Dei, » inquit Chrysostomus, homil. 40 *Operis imper.* Profundum ergo peccati, obduratio est et pertinacia, excæcatio et præsumptio, denique peccandi consuetudo et desperatio. Habet enim peccatum dimensiones suas. Quid enim est altitudo ejus, nisi jactantia et elatio, *dum quis gloriatur in malitia, et potens est in iniquitate?* Quid latitudo ejus, nisi inanis præsumptio? quidquid timor adstringit, illa dilatat et exporrigit. Quid est ejus longitudo, nisi assiduitas et perseverantia in delictis in longum crimina perducens? Quid denique profunditas, nisi desperatio quædam salutis animum quasi in imum baratrum deturbans, et emergendi spem adimens? Itaque qui gloriatur in peccatis, altitudinem obtinet ; qui de misericordia præsumit, in latitudine est; qui perseverat, ad longitudinem spectat; qui obduratus desperat, in profundo est, pœnitentiam inspirationesque Dei contemnit : *Nemo vero potest corrigere, quem Deus despexerit.* Suspiciat tamen, et de profundis, sive de imo profundi et pelagi exclamet; adhuc respicietur ab illo, qui potest non solum infixos in luto, sed et morti, et inferno proximos liberare, si voluerit.

Ad alteram Scripturam supra propositam, *Super tribus sceleribus Damasci non convertam,* respondeo sensum esse, quod Deus non parcat, sed puniat post certa scelera, et certam mensuram, prout late explicui tractans articulum Symboli: « Remissionem peccatorum. » Vide ibi.

PROPOSITIO III.

Gratia quamlibet efficaciter convertens aut impellens ad bonum, non minuit arbitrii libertatem.

Cum de gratia aut libero arbitrio loquimur, videndum est ne declinemus ad dexteram aut ad sinistram ; ne nimium elevando gratiam, liberum tollamus arbitrium, aut nimium tribuendo libero arbitrio, gratiam supprimamus. Hæretici nostri declinant ad dexteram, Deum solum omnia in nobis operari asserentes, cum præjudicio libertatis nostræ. Pelagiani olim declinabant ad sinistram, nostræ voluntatis viribus conversionem, aliaque supernaturalia bona posse fieri asserentes.

Nos vero viam regiam ingrediamur, et primariam quidem operationem Deo ejusque gratiæ tribuamus, sed cooperationem et quidem liberam, voluntati adscribamus. Cum dicamus : *Converte nos, Domine, et convertemur,* Dei gratiam necessariam confitemur. Cum vero dicit Deus : *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos,* libertatis nostræ admonemur. Cum dicit Apostolus (II *Cor.*, XV) : *Plus omnibus laboravi,* ecce liberum arbitrium ; cum addit : *Non ego autem, sed gratia Dei mecum,* non illud exclusit, sed Deo ejusque gratiæ primariam operationem tribuit : ita tamen ut sit et operis minister per effectum, et operantis socius per consensum.

Hac de re eleganter sic ait divus Prosper : « Gratia quidem Dei in omni justificatione principaliter præeminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, et fidei affectionibus imbuendo : sed etiam voluntas hominis subjungitur ei atque conjungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsidiis, ut divino in se cooperetur operi, et incipiat exercere ad meritum quod superno semine concepit ad studium ; de sua habent mutabiliter si deficit, de gratiæ ope si proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos sive occultos, sive manifestos omnibus adhibetur, et quod a multis *refutatur, ipsorum est nequitiæ; et quod a multis* suscipitur, et gratiæ est divinæ, et voluntatis humanæ.

Hæc eadem apte significantur in illa sententia *Apoc.*, c. III: *Æmulare, et age pœnitentiam : ego sto ad ostium, et pulso : si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, intrabo ad illum.* Ibi videtur alludere ad similem locum in Cant: *Vox dilecti mei pulsantis : Aperi, soror mea.* Quam utilemque sententiam invitandis peccatoribus aptam libet hic expendere.

Primo dicit: *Æmulare, et age pœnitentiam*, quasi dicat: Æmulare amorem istum quo te visito, et ad tuas fores venio : ita ut, sicut lubenter venio, ita et tu lubenter suscipias. Item, æmulare meliora, et accendere zelo contra præterita peccata : si aperuisti januam cordis diabolo et hosti, qui tuum sitiebat interitum et damnationem, cur non aperies creatori tuo, redemptori, protectori, qui tuam sitit salutem? Aperuisti tyranno et adultero, cur non legitimo domino et sponso? Aperuisti lupo qui intravit ut perderet, jam proprio pastori aperi, qui intrare cupit, ut te tueatur et pascat. Mille titulis teneris aperire, o anima, quia soror per incarnationem, quia amica reconciliata per sanguinem et passionem; quia columba per Spiritus sancti dona tibi data per illius missionem; quia immaculata per Baptismum, et per aliorum sacramentorum participationem. Et quidem hæc omnia quæ donata sunt in Baptismate, si perdidisti per peccatum, volo tibi iterum conferre per Pœnitentiam. Æmulare ergo amorem meum, et accede ut deleas peccatum, et omne quod tibi intulit damnum; ut aperiendo mihi, fias iterum soror per gratiam, divinæ consors facta naturæ, amica quoque fias per novam charitatem, columba per Spiritus sancti infusionem, et contriti cordis gemitum, immaculata per sanguinis mei balneum in Pœnitentiæ sacramento præparatum. Hæc omnia si volueris, poteris recuperare.

Secundo dicit: *Ego sto ad ostium et pulso.* Ubi luculente significat excitantem ejus gratiam, nostram præcedere voluntatem, et extimulare torpentem; atque initium justificationis et pœnitentiæ non a nobis esse, sed a Deo; quia pulsatio divina semper præcedit nostram apertionem, nostrumque consensum ad aperiendum. Hinc recte dixit sanctus Augustinus, in *Sent.*, num. 311 : « Multa facit Deus bona in homine, quæ non facit homo : nulla vero facit homo, quæ Deus non facit ut faciat homo. »

Pulsatio autem ad fores dupliciter fit, nimirum illas percutiendo et strepitum edendo, ut excitentur qui intus sunt; vel etiam voce articulata evocando illos, inclamando : *Surge, aperi*, etc. Hoc utrumque fit a Deo, qui fortiter quandoque percutit fores nostras et interius et exterius, scilicet flagella immittendo, per prædicatores terrendo, corpus morbo affligendo, jungitque interius afflatum, et impulsum fortem ad cor penetrantem, judicii divini, mortis, æterni supplicii terrorem; quia illa externa parum prodessent, nisi et cum illis interius Deus operaretur. Et ita vox inarticulata Dei pulsantis, sunt flagella quibus terret, vel beneficia quibus allicit; priori modo, quasi traheret cum magno strepitu et fragore annulum ferreum, qui foribus præfigi solet; posteriori modo, quasi campanulam suaviter sonantem traheret ad fores, cujus sonus blande excitet soporatum. Vox vere articulata Dei pulsantis, est inspiratio mentis, et illustratio cordis insonans interius : *Surge, propera, aperi*, hoc est verbum Dei internum. Et illud verbum potest esse quandoque per modum imperii potentis, et tunc designat gratiam efficacem; aliquando per modum suasionis, et tunc designat sufficientem; priorem semper sequitur consensus et apertio; posteriorem vocem homo potest negligere, quamvis rationes sufficientes Deus afferat, cur oporteat aperire.

Sic in *Canticis* affert rationem ad suadendum Sponsæ ut aperiat: *Quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei pleni guttis noctium.* Quod in bonum interpretatur Ambrosius, quasi dicat: Totus ego sum plenus rore gratiæ et misericordiæ, quem in te effundere cupio. « Sicut ros cœli nocturnas amovet siccitates, ita ros Domini Jesu nocturnis et sæcularibus tenebris æternæ vitæ stillavit humorem, inquit Ambrosius. » Vel si in malum interpretemur, vult indicare per multas noctis horas se stetisse ad fores pulsando, ita ut caput totum guttis nocturnis sit madidum, cum tamen ad primum pulsum oporterit aperire. Ergo amorem suum commendat, quasi dicat: Vides meam in te benignitatem, vides et perseverantiam; tota nocte pulso, non propter meum commodum, sed propter tuum. Cur igitur tandem non aperis? Denique et per id insinuare potest Christus, quod guttæ omnium peccatorum super caput ejus ceciderunt, et hæ nocturnæ guttæ cum eum gravent, quod debeat ei aperiri cor nostrum, ut possit in eo aliquantum quiescere, et caput reclinare; quodque valde ingrata sit animan eum repellens, et peccata peccatis adjiciendo, caput ejus magis gravans.

Tertio dicit: *Si quis audierit vocem meam, et aperuerit*, disertis verbis indicat

posse liberum arbitrium excitatum a Deo vocationi non respondere posse, et respondere pulsanti, et aperire: *Pessulum ostii mei aperui dilecto,* ait Sponsa. Pessulum est omne obstaculum quod voluntatis assensum remoratur. Quia igitur non omnes aperiunt, et impedimenta removent, ideo dicit: *Si quis audierit, et aperuerit.* Equidem posset ipse effringere fores, posset et januis clausis intrare: sed nemini vult violentiam facere, nemini invito adesse. Vult ut qui propria voluntate, ideo invitat pulsando, non cogit effringendo et irrumpendo. Pulchre sanctus Job ait: *Vocabis me, et ego respondebo tibi, operi manuum tuarum porriges dexteram. Vocabis,* en prævenientis gratia; *respondebo,* en assensus voluntatis; *porriges dexteram,* en gratia cooperans et adjuvans ad perficiendum bonam voluntatem.

Deus ergo operatur in nobis cogitare, velle, perficere, sed primum sine nobis, secundum nobiscum, tertium per nos facit, si quidem immittendo bonam cogitationem nos prævenit, immutando etiam malam voluntatem sibi per consensum jungit, ministrando consensui facultatem, foris per apertum opus nostrum internus opifex innotescit. Sane ipsi nos prævenire nequaquam possumus a Deo ergo salutis exordium, nec per nos utique, nec nobiscum; verum consensus et opus, et si non ex nobis, non jam tamen sine nobis. Cavendum igitur ne cum hæc invisibiliter intra nos ac nobiscum actitari sentimus; aut nostræ voluntati attribuamus, quæ infirma est; aut Dei necessitati, quæ nulla est; sed soli gratiæ, qua plenus est. Ipsa liberum excitat arbitrium, cum semînat cogitatum, sanat cum immutat affectum; roborat ut perducat ad actum; servat ne sentiat defectum. Ita tamen quod a sola gratia cœptum est, pariter ab utroque perficitur, ut mixtum non sigillatim, simul non vicissim, per singulos profectus operatur; non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere individuo peragunt, totum quidem hoc, et totum illa. Hæc est doctrina theologorum, ex beato Bernardo, lib. de *Libero arbitrio.*

Quarto dicit: *Intrabo, et cœnabo cum illo, et ipse mecum.* Intrat per gratiam justificantem quasi domum amici, et cœnat cum eo; quia conscientiæ jucunditatem affert tanquam cœlestem cibum, et pias cogitationes, ac affectus quibus ipse delectatur tanquam cibo quo libenter vescitur. Ita ut nomine convivii significet familiaritatem et jucundam Dei per internas visitationes conversationem, quia mens justi juge convivium. Zachæus suscepit eum gaudens in domum suam ad mensam, sponsa offert sponso (si ingrediatur domum et cubiculum genitris suæ) *Poculum conditum de musto malo granatorum suorum.* Cœnabit et ipse mecum, inquit, tum in futuræ æternitatis deliciis, si in gratia perseverarit; tum etiam nunc, ob multam suavitatem ab hoc hospite, in interiori domo. Si hospitium Eliæ et Elisæi tot beneficia recepit, si domus Obededom tantam benedictionem ob arcam hospitantem; quantam recipit animus Deum suum hospitio excipiens. « Ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus, » inquit Pater, Filius et Spiritus sanctus.

Concludo, et breviter repeto: Datur quandoque homini adeo efficax gratia, ut a nullo duro corde respuatur, sine tamen violentia libertati facta, quia potest negare assensum; sed gratia illa suaviter cor emollit, ut non respuatur. Præparatur enim voluntas a Domino, illuminatione, congrua vocatione, delectationis infusione, accommoda persuasione, sine ulla vi. Et cum Deus sit prima causa libera, sic se attemperat secundis causis liberis, ut non solum operetur in eis motum, sed operetur et modum; hoc est, operatur in voluntate non solum velle, sed et libere velle. Attingit enim fortiter, sed et suaviter, « Fortiter pro se, suaviter pro me, » inquit Augustinus, sive potenter agit ex parte sua et efficaciter, sed delectabiliter ex parte nostra, ut nullum fiat præjudicium libertati.

Sed dices: Scriptura dicit nos trahi ad Christum: *Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit eum.* Dicit quoque: *Qui Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei;* ergo agimur, non agimus.

Ad primum respondeo tractum illum divinum nullo modo esse violentum, quia fit « in funiculis Adam, in vinculis charitatis; » hoc est, fit per funiculos proportionatos cordi humano, cum quadam delectatione interiori, non cum violentia. Audi Augustinum: « Ramum viridem ostendis ovi, et trahis illam; nuces puero, et trahitur, et quod currit trahitur, amando trahitur, cordis vinculo trahitur; » nam et verum est, *Trahit sua quemque voluptas.* Unde et Sponsa: *Trahe me post te, et curram,* non tanquam cervus, non tanquam currus inanimatus, sed curram, quasi attracta *in odorem unguentorum tuorum.* An unguenta vim inferunt? nonne suavitate attrahunt? Sic et gratia Christi.

Ad secundum: Si filii Dei aguntur, ergo non agunt.

Respondet Augustinus : « Imo et agis, et ageris, et tunc bene agis si a bono agaris. Spiritus enim Dei qui te agit, agentibus adjutor est, ipsum nomen adjutoris significat quod et tu ipse aliquid agis. Agnosce quid poscat, quando dicit : *Adjutor meus es tu, ne derelinquas me.* Adjutorem utique invocas Deum. Nemo adjuvatur, si ab illo nihil agatur. Quotquot enim, inquit, spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei, non littera, sed spiritu; non lege præcipiente, minante, promittente, sed spiritu exhortante, illuminante, adjuvante. *Scimus quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum,* inquit idem Apostolus; si non esses operator, ille non esset cooperator. » Hæc Augustinus (sermone decimo tertio *de Verbis apostolorum.*)

LECTIO III.

DE PARTIBUS PŒNITENTIÆ

1. Docet esse tres partes materiales.
2. Explicat quid sit contritio in genere.

PROPOSITIO PRIMA

Tres sunt Pœnitentiæ partes, contritio, confessio et satisfactio.

De his concilium Tridentinum, sessione 14, can. 4 : « Sunt autem quasi materiæ hujus sacramenti, ipsius pœnitentis actus : contritio, confessio et satisfactio; qui quatenus in pœnitente ad integritatem sacramenti, ad plenam et perfectam remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes Pœnitentiæ dicuntur. Ubi cum vocat hos actus, *quasi* materiam, non negat veræ materiæ rationem obtinere ; sed solum vult insinuare, non esse hic talem materiam, quæ extrinsecus adhibeatur, sicut in aliis sacramentis, ut aqua in Baptismo, oleum in Confirmatione, panis in Eucharistia.

Dicuntur porro actus pœnitentis materia *propinqua,* peccata vero *materia remota,* quatenus circa illa destruenda versatur Pœnitentiæ sacramentum. Sic et delicta judicii materia recte dicuntur, et morbus materia medicinæ, non materia ex qua, sed circa quam. Sed de his Pœnitentiæ partibus, non tam scholastice, quam moraliter disserere mens est, ut pastoribus materiam frequenter de ea re tractandi suggeramus, maxime tempore Quadragesimæ.

Dicamus ergo primo, contritionem, confessionem et satisfactionem esse tria munera pretiosa, quæ Deo offerre debet anima ab oriente lucis gratiæ veniens, defe-rensque cum Magis aurum, thus et myrrham. Contritio cordis est aurum pretiosum quod non potest non placere Deo, quod non potest non placare Deum : « In vera enim contritione et cordis humiliatione nascitur spes certa veniæ ; reconciliatur perturbata conscientia, reparatur conscientia perdita, protegitur homo a futura ira, et occurrunt sibi in osculo sancto Deus et pœnitens anima, » inquit A Kempis lib. III, capite 52. Vere ergo pretiosum donum, Deo acceptabile super aurum et topazion, quod nec potest ab illo despici, cum quo nemo potest repulsam pati. Confessio quoque pretiosum munus est instar thuris, imo longe suavius odorans in conspectu Dei, quam incensum thymiamatis; quia putorem peccati statim fugat humilis confessionis odor, estque acceptissima Deo et angelis ejus suaveolentia. Satisfactio suum etiam pretium habet, instar myrrhæ probatissimæ. Hanc distillant manus pœnitentis, et per myrrham se præservant pœnitentiæ a nova peccati corruptione, conscientiæ, quæ vermem illius extinguunt amaritudine.

Dicamus secundo, has tres Pœnitentiæ partes tres esse legatos pacis, quos post offensam ad Deum mittimus, nec unquam vacui, et sine effectu revertuntur. Semper enim reconciliationem cum Deo obtinent, nec regrediuntur ex ejus aula regia, nisi respexerit Altissimus, et quod voluerint, impetrarint.

Hos legatos miserunt Ninivitæ, et licet Dei vox per Jonam intonaret : *Adhuc quadraginta dies et Ninive subvertetur;* pacem tamen obtinuerunt et sententiæ fulminantis rescissionem, vestientes se saccis; clamantes in fortitudine, agnoscentes peccata sua, et convertentes se a via sua mala. Hos legatos misit Esdras pro se et populo. De illo enim dicitur libro primo, cap. 9, quod peccata populi attendens, scidit pallium suum et tunicam, et capillos capitis sui evellens, sederit tota die mœrens usque ad vespertinum sacrificium ; *Tunc curvans genua, et expandens manus ad Dominum, dixit : Deus meus, confundor, et erubesco levare faciem meam ad te, quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, et delicta nostra creverunt usque ad cœlum,* etc. Hos legatos in omni afflictione vult a nobis ad se Deus dirigi, *ut illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostri.*

Dicamus tertio, has Pœnitentiæ partes constituere trium dierum viam, per quam debet ambulare verus pœnitens ; ut cum filiis Israel egrediens de Ægypto peccati, possit ascendere ad montem Dei, et sine

impedimento illi sacrificare, relictis tenebris, luto et paleis. Unde de hac triplici via Pœnitentiæ, in figura recte potest intelligi illud *Exod.*, quinto : *Deus Hebræorum vocavit nos, ut eamus viam trium dierum in solitudinem, et sacrificemus Domino Deo nostro.* Vocat enim nos Deus captivos sub peccato, potestati dæmonis mancipatos, et lucem præviam præbet, ut e tenebris egrediamur, et de die jam ambulemus: idque per tres dies, ut via primæ diei sit contritio, via secundæ diei sit confessio, via tertiæ diei satisfactio. Quæ quidem via, licet spinosa sit et difficilis quasi in deserto, Dei tamen ductu et ope facilis redditur, qui omnia impedimenta potest statim dissolvere. Hac autem via peracta, perfecte Deo possumus sacrificare.

Dicamus quarto, tres Pœnitentiæ partes esse tres portas, per quas ingredi potest anima in civitatem Jerusalem, hoc est, in congregationem justorum, ubi pax et lætitia conscientiæ, justitia et gaudium in Spiritu sancto ; extra quam sunt *canes, et venefici, et impudici, et homicidæ, et idolis servientes, et omnis qui amat et facit mendacium.* Sicut ergo ad illam civitatem Jerusalem quam vidit Joannes, undique venitur ; et ideo ab oriente portæ tres sunt, ab occidente portæ tres, ab austro et meridie portæ tres, ab aquilone portæ tres ; ita et de civitate justorum dicimus ad illam undique accessum esse, et neminem excludi, si voluerit. Per portas tamen debere intrare in civitatem, et hæ tres sunt, contritio, confessio, satisfactio, apertæ omnibus qui voluerint venire, sive veniant ab oriente, sive ab occidente, sive a meridie, sive a septentrione.

Vis scire quinam veniant ab oriente ? Adolescentes sunt, in quibus jam oritur lux discretionis, ad cognoscendum solem justitiæ, ad discernendum bonum a malo, ideoque et relictis tenebris Babylonis, si aspirare velint ad civitatem sanctam, debent redire per tres portas, contritionis, confessionis, satisfactionis. Vis scire quinam veniant a meridie ? hi sunt, qui in flore et calore ætatis sunt, ideoque ebulliunt in illis vitia ; et hi vocantur a Deo, sed nonnisi per has tres portas possunt venire. Vis scire qui veniant ab aquilone ? hi sunt qui senio proximi in frigidiori agunt ætate, frigidi quoque et sicci spiritu, devotione, pietate. Et hic etiam vocantur, ut pravos habitus deserant, et omnia impedimenta dissolvant, revertanturque a frigida peccati regione per tres portas quæ sunt ab aquilone. Denique ut scias qui veniant ab occidente, considera decrepitos illos senes, proximos occidenti suo, imò occidenti æterno, cum jam plane in vitiis consenuerunt. An tamen his clausam dicimus esse civitatem, aut interclusam viam? Minime. Nam et his gratia subministratur, tanquam baculus cui in via incumbant, ut per tres portas regrediantur Debent tamen, quia portæ arctæ sunt, in illis deponere veterem hominem, cum actibus et concupiscentiis suis ; debent gibbum deponere et omne onus peccati ; debent deponere pellem cum serpente, et juventutem animæ renovare. Itaque, licet juventam et senectam peccati fœdarint, et infirmitate animi prægraventur, accedant tamen baculo spei innixi, accedant genibus trementibus, non tam ob defectum virium et ætatis, quam ob timorem judiciorum Dei. Et sicut collo humilitati incurvantur ob senium, sic magis et corde ob peccatum, dicantque cum Manasse : *Non sum dignus respicere altitudinem cœli præ multitudine iniquitatis meæ ; incurvatus sum multo vinculo ferreo, sed tu Deus, Deus es pœnitentium, qui ostendis in nobis bonitatem, etiam indignos salvans.* Accedant igitur ad sacramentum Pœnitentiæ, peragant integram confessionem ætatis præteritæ, saltem jam vitæ lumine deficiente ; ne cito tenebris æternis involvantur, quando nulla amplius erit spes luminis aut vitæ ; si bene inspiciant umbram occidentis sui, adhuc pertingere poterunt ad verum lumen orientis æterni.

Itaque nunquam est pœnitentia sera, si vera, quam aliquando etiam in fine vitæ, aut cum jam quis sepulchro proximus est, inspirat Deus. Audi quid ad hanc rem scribat Cæsarius, lib II, mirac. 18 :« Ante triennium defunctus est Philippus, comes Namurcensis, vir potens et nobilis, filius Balduini, comitis Flandriæ. Antequam moreretur, tantam ei Dominus contulit in infirmitate contritionem, quanta non fuerit visa nostro tempore in aliquo. Quatuor abbatibus nostri ordinis solebat sæpe confiteri, et cum tanto lacrymarum imbre, ut omnes ad lacrymas provocaret. Nec ista ei sufficiebant, quin laqueum collo suo injiceret, rogaretque confessarios suos ut se traherent in plateam, dicens : « Sicut canis vixi, dignum est ut moriar sicut canis.» Filias fratris sui Balduini comitis, qui factus fuerat rex Græciæ, tradiderat regi Franciæ, cujus filiam duxerat uxorem. Quidam dicebant quod eas vendidisset, de quo facto plurimum dolebat. Deportari autem se jussit in pauperrimam domum suæ civitatis, in qua pauper spiritu mi-

gravit ad Dominum. Volens autem pius Dominus tantam ejus remunerare contritionem, miraculis eum glorificare dignatus est, tanquam dilectum confessorem.

Sepultus est in ecclesia sancti Albani martyris, in qua collegerat collegium canonicorum de suis reditibus. Tantis usque hodie signis coruscat, ut de remotis regionibus infirmi ad ejus tumbam concurrant, ipsamque terram circa sepulchrum effodientes, secum pro sanitate et benedictione reportent. Hæc Cæsarius. Quibus ostenditur nunquam seram esse pœnitentiam, eamque esse necessariam ad ingrediendam civitatem sanctam, per quam quidem portam humilem incurvare se debent *reges terræ et omnes populi, principes et omnes judices terræ, senes cum junioribus.*

PROPOSITIO II.

Contritio est animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero (ita Tridentinum, ses. 14).

Definitur hic generaliter sumpta contritio, ut etiam attritionem complectitur. Distinguunt vere theologi attritionem a contritione, quod contritio proprie dicta, sit detestatio peccati ut est offensa Dei super omnia dilecti, ideoque peccati ut mali summi, cum proposito emendationis; ita ut contritio debeat procedere ex amore Dei super omnia, et detestari debeat peccatum super omne detestabile. Attritio vero hanc non involvit perfectionem, sed est detestatio efficax peccati, ex motivo quolibet naturali. Unde duas attritionis species inter cæteras insinuat Tridentinum : unam, quæ est ex metu gehennæ ; alteram , quæ est ob fœditatem peccati, ad quas cætera fere referri possunt, quæ ex aliquo motivo naturali sunt. Et hæc attritio, secundum communiorem doctorum opinionem, si efficax sit, hoc est, si propositum non peccandi efficax contineat, sufficit ad sacramentum Pœnitentiæ. Unde dicit Tridentinum, quod quamvis attritio per se ad justificationem perducere nequeat peccatorem, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit. Et alioqui si perfecta contritio requireretur, incertior foret gratia in sacramento Pœnitentiæ accipienda.

Nihilominus quantum in se est, debet conari pœnitens ut perfectum in se dolorem concitet, qui ex variis motivis serio consideratis oriri potest. Nam innumera sunt damna peccati, quæ merito mentem deberent compungere et configere doloris aculeo.

Primo : an non materia justa doloris, quod peccator pretiosum illud gratiæ donum, sine qua nemo potest placere Deo, cujus pretium est sanguis Filii Dei, per peccatum prodegit, charitatisque donum perdidit, sine quo nec potest amare Deum, nec amari a Deo ? An hæc exigua censenda est miseria? « Quid est, o Domine, inquit Augustinus, quod amari te jubeas a me, minerisque mihi ingentes miserias, nisi amem ? Parvane est ipsa miseria non amare te ? Certe hæc est maxima reproborum miseria in pœnis inferni, non posse amplius amare Deum, et desperare amari a Deo. Cum gratia vero et charitate, dona sancti Spiritus deperduntur, quæ sunt animæ ornamentum pretiosissimum, et velut septem monilia a sponso data, ut eam dignam reddant suo angelorumque amore.

Secundo : an non materia justa doloris, quod per peccatum perditur jus ad regnum et hæreditatem æternam, quod ex divina adoptione et filiatione habet homo per spiritum illum clamantem in cordibus nostris, Abba Pater ? Unde Bernardus, *serm.* VI *in Cant.* : « Cogito Patrem, cogito Dominum, ad omnia reus, plango per singula; ipse quidem patrem se exhibuit mihi, sed non ego me vicissim filium. Quanam fronte attollo jam oculos ad vultum patris tam boni, tam malus filius ? Pudet indigna gessisse genere meo, pudet tanti patri vixisse degenerem. Exitum aquarum deducite, oculi mei ; operiat confusio faciem meam, deficiat in dolore anima mea, et anni mei in gemitibus. »

Tertio, cum hoc jure filiationis perditur et meritum bonorum operum, quod habent filii Dei in ejus amicitia et gratia existentes ; perditur pax et tranquillitas conscientiæ; succeditque perturbata, angustiata, afflictaque conscientia, cum verme suo mire animum corrodente. Et quidam jam infernus in anima inchoat, quia se homo reum et hæredem æternæ damnationis effecit, mancipiumque diaboli, cum antea foret hæres cœli.

Quarto, doloris et compunctionis maxime debet esse occasio, quod homo per peccatum Deum ipsum perdat. Hæc est enim radix et origo omnium malorum in peccatores, non habere amplius Deum specialiter ut patrem, ut tutorem, pastorem, sponsum, amatorem, sed eum solum jam reperire ut severum judicem. Plangat ergo super se anima infelix, ob hoc præsertim quod Deum suum reliquerit omnium bonorum fontem, quia plangunt eam cœli,

plangunt omnes sancti, plangunt prophetarum et Christi lacrymæ, plangerent insensibiles creaturæ. Hinc illa vox prophetæ : *Obstupescite, cœli, et portæ ejus desolamini vehementer, duo mala fecit populus meus : dereliquerunt me fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Utique quia homines, licet judicii rationisque capaces, ita se gerunt quasi insensibiles sint, ad tam gravia damna per peccatum sibi illata; ideo invocat creaturas irrationabiles et inanimatas, tanquam testes mutos perfidiæ peccatoris et vindices Creatoris. Quasi dicat : Cum tanta sit hominum impietas et insensibilitas, ut ad meam monitionem surdi sint, nec me velint audire, vos, o cœli, audite justam meam de illis querelam ; et sicut testes estis benignitatis meæ in peccatores, sic et testes estote rebellionis et ingratitudinis eorum, ut et simul esse possitis testes et vindices in futuro, quando *pugnabit totus orbis terrarum contra insensatos.* Quid ergo vobis dicere potero, nisi dignum esse stupore lacrymis et desolatione, quod populus meus quem creavi, redemi, sanctificavi, et elegi in peculium, innumerisque affeci beneficiis, dereliquit me, post tot favores spernit et injuriis afficit, ac divinitate quodammodo spoliat pro re nihili ; dum Venerem, ventrem, lucrum exiguum, honorem vanum, mihi præfert, et propter illa me deserit. An non intolerabilis injuria et ingratitudo, quod me fontem aquæ vivæ, omniumque bonorum originem sic repudiat, et derelinquit gratis, ut se convertat ad bona caduca et inania tanquam ad cisternas mortuas, putridas et perforatas, quæ nec aquam vivam valent continere, qua sitis animæ extinguatur, sed si quid continent, amarulentum et fœdum lutum est, fœcesque turbidæ, quæ sitim et alterationem intolerabilem generant cum fœtore. Quid enim est luxuria ? Quid cupiditas insatiabilis avaritiæ ? Quid impatientia, ira et gula ? Quid ambitio inquieta, nisi aqua lutulenta et putrida, secum vehens odorem et saporem pessimum, remorsum scilicet conscientiæ cum peccati turpitudine conjunctum, qui mire torquet interius hominem. Et tamen propter hæc relinquitur Deus, ejusque gratia ; deseritur Spiritus sanctus cum suis charismatibus, qui est *fons aquæ vivæ fons, aquæ salientis in vitam æternam.* Hæc ponderare deberes, o peccator, hæc ruminare in cordis æqua bilance ; sicque de turbidis in via Ægypti aquis, aut lutulentis cisternis ad fontem aquæ vivæ iterum respirare. Deberes os tuum aperire per orationem, et spiritum contritionis attrahere, *Spiritum illum qui postulat pro nobis,* sive postulare nos facit *gemitibus inenarrabilibus.* Ille generat aquas lacrymarum, sed suaves et efficaces, et vivas; quia per aspersorium Pœnitentiæ vitam novam generant, suavitatem reddunt perturbatæ conscientiæ, febrim et alterationem extinguunt cupiditatis vitiosæ, luxuriæ, avaritiæ, superbiæ; reddunt perdita bona, novaque dona superaddunt, vimque Domino faciunt, et misericordiam attrahunt. Unde dicit divus Ambrosius, *serm.* XV : « Vim facimus Domino, non compellendo, sed fluendo; non provocando injuriis, sed lacrymis exorando ; non elevando nos per superbiam, sed per humilitatem dejiciendo. O beata violentia, quæ non indignatione percutitur a Deo, sed misericordia condonatur; beata violentia, quæ elicit bonitatem a vim patiente, et utilitatem tribuit inferenti. » Sic Magdalena, sic Petrus, sic Chananæa, sic Augustinus, vim intulerunt Christo, per lacrymas a viva fide prodeuntes, salutemque rapuerunt, et gratiam post peccata.

Divus Hieronymus, *Epistola ad Susannam,* graphice depingit peccantis erga Deum ingratitudinem, illique pœnitentiæ hanc formam præscribit, quam merito considerare debent in gravia peccata prolapsi : « Quis consolabitur te, virgo filia Sion, quia magna facta est sicut mare contritio tua ? Effunde cor tuum sicut aquam coram facie Domini, extolle ad eum manus tuas pro remedio peccatorum tuorum. » Accipe igitur lamentum, et primo quidem nullo die quinquagesimus Psalmus prætermittatur, qui in negotio tali cantatur, quem usque ad versiculum illum, *Cor contritum et humiliatum non despicies,* gemitu lacrymisque percurre. Insuper hanc lamentationem, non sine compunctione cordis, in conspectu Dei judicis funde : « Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum ; ut defleam vulnera animæ meæ ? Heu me, quia facta sum sicut Sodoma, et combusta sicut Gomorrha ! Quis miserebitur cineri meo ? » Durius offendi quam Sodoma, quia legem nesciens illa deliquerat, ego accepta gratia peccavi : « Si homo peccet in hominem, erit qui interveniat ; ego peccavi in Dominum, quem propitiatorem inveniam ? » O quam acerbus fructus luxuriæ, amarior felle, crudelior gladio ! « Quomodo facta sum in desolationem, subito defeci, perii propter iniquitatem meam. Ideo in civitate Domini vilificata est imago mea, deletum est e libro nomen meum. »

Væ diei illi in quo me infelicem genuit uterus, et lux ista crudelis accepit. Oportuerat me potius fuisse non natam, quam sic ingentibus fabula fierem. Propter me confusio et improperium factum est famulis Domini, et eum digne colentibus. « Lugete me, montes et flumina, quia fletus filia ego sum.» Meum peccatum et mea iniquitas non sunt similia offensis hominum, quia horribilis est hæc impietas, carne polluere virginem, et castitatem professam. Mentita sum in Dominum altissimum, verumtamen clamabo ad Dominum : *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me ; quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi.*

Debent itaque confessarii et verbi Dei præcones, quantum in se est, hortari fideles ad perfectum dolorem, qui procedat non tam ex timore servili, quam ex timore casto et filiali, puroque amore Dei. Ideoque frequenter contritionis modum ac vim explicare debent. Et ut in ordine ad praxim hæc plenius possint exponere, singulas perfectæ contritionis partes in sequentibus percurremus.

LECTIO IV.

DE CONDITIONIBUS PERFECTÆ CONTRITIONIS

PROPOSITIO PRIMA.

Contritio est perfecta detestatio peccati, ut est offensa Dei summi boni, et patris super omnia amabilis, cum spe veniæ et proposito firmo peccatum vitandi.

Primo, ad contritionem requiritur dolor, sive detestatio peccati, ex sincero cordis affectu, cum amaritudine et spiritus tribulatione, ut loquitur Scriptura. Defectu hujus, multi non percipiunt fructum sacramenti, quia plerique etiam ex illis qui peccatis sunt gravibus obnoxii, ex arida quadam consuetudine accedunt, nihil peccati sui gravitatem et malitiam ponderantes; putantque sufficere si genua flectentes ante sacerdotem, leviter pectus percutiant, dicentes, *Mea culpa.* Sicco plane et arido sunt corde, ut quod exterius pronuntiant, de cordis profundo non videatur exurgere, quia vix ad cor descenderunt, ut illud commoverent, aut compunctionis spiritum attraherent. Certum interim est ex Scriptura, rem hanc fortius et efficacius apprehendendam esse, non leviter, non perfunctorie peragendam, quia illæ amaritudinem requirunt in pœnitente ex peccati seria recogitatione. Hinc illud Ezechiæ : *Recogitabo tibi annos meos in amaritudine animæ meæ : sicut pullus hirundinis, sic clamabo, meditabor ut columba.* Quibus verbis docet dispositionem requisitam ad eliciendam contritionem; quod, scilicet, homo debeat ad cor ingredi, et ad interiorem domum secluso tumultu sæculi instar passeris solitarii habitantis in tecto; quodque ibi meditari et gemere instar columbæ, excessus suos recogitando. Columba non habet alium cantum quam gemitum, cum aliæ aves dulciter canant; ideoque recte ponitur tanquam animæ pœnitentis symbolum. Et dicuntur residere columbæ juxta fluenta in solitudine, sic et anima pœnitentis, in solitudinem interiorem se recipiens, ibi gemit et fluenta lacrymarum adamat, libenterque juxta illa residet.

Sic et Jeremias monet animam pœnitentem : *Statue tibi speculum, pone tibi amaritudines, dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti. Revertere, virgo Israel, revertere ad civitates tuas istas.* Quasi dicat: ascende in superiorem mentis tuæ partem, tanquam in sublimem quamdam speculam; advoca rationem, tanquam oculum vigilantem et clare videntem; et despiciens omnia terrena et illecebrosa sæculi oblectamenta, speculare omnes quæ te circumstant amaritudines, ex peccato ortum habentes. Considera quid sit peccatum, *Vide quam amarum sit reliquisse te Dominum Deum tuum, et non esse timorem et amorem ejus apud te.* Considera mala præsentia et æterna ex illo prodeuntia ; memor esto mortis a tergo incumbentis ; memor esto gehennæ ante oculos tuos positæ ; intus inspice vermem conscientiæ rodentem, supra respice tibi cœli januam occlusam ; circumspice tot afflictiones, a quibus liber esses, si peccato careres. Tot ergo amaritudines dolorem amarum cordi tuo infigant, et lamentum eliciant, moneantque dirigere cor tuum in viam rectam in qua ambulasti; in viam, scilicet, gratiæ et amoris Dei, ut sic possis reverti ad Ecclesiam sanctorum, ad choros justorum in cœlis. Hoc est quod vult dicere, *Revertere ad civitates tuas.*

His ergo omnibus indicatur dolor interior, sive detestatio et displicentia peccati, quæ ex motivis illis, de quibus supra, elici potest.

Secundo, ut sit perfectus dolor contritionis, non sufficit quilibet dolor, etiam ex sincero cordis affectu procedens; sed debet esse propter Deum offensum tanquam summum bonum, sive propter bonitatem illam infinitam, et infinite in se amabilem

quam per peccatum offendimus. Multi, licet dolere videantur de peccatis, non tamen recipiunt fructum; quia dolor ille potius est ob motiva aliqua humana quam ob Dei offensam.

Sic ebrius de ebrietate præterita dolet, ob dolorem acrem capitis quem sibi conciliavit, vel ob pecuniam perdite expensam, qua nunc eget, Dei autem offensam non considerat. Sic fur deprehensus maxime dolet ob pœnas jam sibi præparatas, divini judicii vix memor. Sic puella intumescente jam utero, vel propalato peccato, amare lacrymatur, et dolet ob infamiam quam sibi conciliavit, et ob mœrorem inflictum parentibus.

Quam multæ mulieres ad confessionem accedunt, lacrymis se conficientes, dum enarrant rixas, contentiones, injurias inter se et maritos, vel inter se et proximos aut consanguineos. Interim hæ lacrymæ frequenter ex motivis quibusdam humanis prodeunt, offensam Dei vix respiciunt, et ideo non sunt signum veræ pœnitentiæ, sicut nec omnis dolor, qui exterius videtur a corde emanare.

Hoc manifeste declarari potest exemplo Scripturæ in Saüle et Daniele. Rex erat David, rex et Saül: uterque electus a Domino, uterque rex Israel, uterque deliquit: Saül, parcendo Amalec regi, et gregibus ovium, quæ interficere debebat, juxta mandatum Domini (I *Reg.*, XVI); David gravius, ut apparet, adulterio, homicidio et scandalo; uterque post peccatum hanc vocem protulit: *Peccavi Domino*, Saül dum corriperetur a Samuele, David dum corriperetur a Gad propheta.

Sed numquid uterque invenit remissionem, numquid utriusque pœnitentiæ idem fructus? Nequaquam. Nam statim audit David per os prophetæ: *Transtulit Dominus peccatum tuum.* At cum Samuel oraret pro Saüle, dicit ei Dominus: *Usquequo luges Saül, cum ego projecerim eum?* Cur putas veniam consequitur pœnitentia Davidis, non pœnitentia Saülis? An personarum acceptor est Deus? An non utriusque eadem vox fuit? Utique ex sincero corde et vera pœnitentia processit illa vox et agnitio peccati in Davide. At vero Saül lugebat potius honoris amissionem quam Dei offensam. Unde dicit Samueli: *Peccavi, verumtamen honora me coram senioribus.*

Sic Antiochus rex in infirmitate pœnitet (lib. I *Machab.*, IX), luget amare, promittit satisfactionem et restitutionem eorum quæ in templo rapuerat, et tamen dicitur ibi: *Orabat scelestus Dominum, a quo misericordiam non erat consecuturus.* Quia, scilicet, pœnitentia ejus non erat ex toto corde, nec ex cordis sinceritate ob Dei offensam; erat potius extorta, dolorque quem causabat, ob sanitatis erat amissionem et vitæ periculum. Sic et de damnatis dicit Sapiens, *quod sint pœnitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes;* sed hanc pœnitentiam extorquet pœna, non Dei offensa, ideoque inutilis est.

Denique et de Esau dicitur, quod propter escam vendidit primitiva sua, postea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est: *Nec invenit pœnitentiæ locum, quamvis cum lacrymis inquisisset eam.* Pœnitentia enim lacrymosa Esau non erat ob peccatum commissum et Deum offensum, gratiamque ejus deperditam, sed propter benedictionem paternam, et primogenituram amissam.

Sic multi ob temporalia damna amare flent corde contribulato et angustiato; damna vero gravissima animæ per peccatum illata, arido corde, siccisque oculis prætereunt. « Plangis corpus a quo recessit anima, non plangis animam a qua recessit Deus. » Et tamen lacrymæ, teste sancto Chrysostomo, ad hoc solum homini datæ sunt, et ad hoc tantum sunt utiles, ut damna spiritualia defleamus. Nam per lacrymas nihil recuperamus damni quod incurrimus, verbi gratia, nec vitam parentis, nec amissionem honoris, nec dispendium pecuniæ, nec aliam rem deperditam; sed cum peccata deflemus, et vitam gratiæ recuperamus, et delicti maculam eluimus, et gloriam iterum apud Deum reperimus, et cuncta damna per peccatum inflicta copiose nobis refunduntur.

O igitur felices lacrymæ pœnitentium quarum una gutta ex vera cordis compunctione expressa peccatum obliterat, inferni flammas extinguit, animam abluit, gratiam restituit, angelos lætificat, cœlum penetrat, judici manus ligat. Audi Laurentium Justinianum in libro *de Ligno Vitæ*, capite IX. « O lacryma humilis! tua est potentia, tuum regnum, tribunal judicis non vereris, accusatoribus silentium imponis, non est qui te ad Deum accedere vetet, si sola intres, vacua non redibis. Vincis invincibilem, ligas Omnipotentem, inclinas filium Virginis, aperis cœlum, fugas diabolum. » Nempe lacrymæ pœnitentis dæmones torquent, et de illis verum est illud Psalmi: *Contribulasti capita draconum in aquis*, quia septem capita draconis tartarei, per quæ universa vitia designantur, in his aquis conteruntur et submerguntur. Hinc dicit Petrus Cæsariensis:

« Acrius diabolus contriti cordis lacryma torquetur, quam flamma gehennalis incendii. » Quia, scilicet, cum summo odio feratur in hominem ejus avidissime respirans perditionem ; cum jam illam tenet in vinculis prædam, una contriti cordis lacryma illum eripit, et vincula omnia disrumpit.

Sed sicut nihil ita displicet diabolo ac lacrymæ pœnitentis, ita nihil illis acceptius est Deo ; quapropter dicebat David: *Deus, vitam meam annuntiavi tibi, posuisti lacrymas meas in conspectu tuo.* Omnia quidem sunt in conspectu Dei, sed id specialiter de lacrymis asserit, quod maxime eas respiciat, nec unquam despiciat. Fundebat Ezechias lacrymas in lecto ægritudinis, et ut occultæ forent, vertebat se ad parietem ; sed Deus illas posuit in conspectu suo, quapropter mittit ad eum Isaiam: *Vade, dic Ezechiæ: Vidi lacrymas tuas, et audivi orationem tuam, ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos, et de manu regis Assyriorum eruam te, et civitatem istam, et protegam eam.* Fundebat Magdalena lacrymas retro Dominum, sed eas ipse posuit in conspectu suo, et in conspectu pharisæi, dum ei dicit: *Aquam pedibus meis non dedisti, hæc autem ubi intravit, non cessavit lacrymis lavare pedes meos.* Fundebat Petrus lacrymas in abscondito, nam foras egrediens non comparuit cum apostolis ; sed in antrum quoddam secessit, ut lacrymis occultis posset indulgere: at posuit eas Christus in conspectu apostolorum suorum, dum illi primum resurrectionis gaudium specialiter vult nuntiari ; dum et ipse ei apparet, ut certum eum de peccati remissione reddat, et quam gratæ ei fuerint lacrymæ pœnitentis ostendat.

Quod si ulterius vis nosse, quam acceptabile sit Deo sacrificium lacrymarum, et quomodo eas ponat in conspectu suo, audi quod de hoc habetur in libro *de Viris illustribus Ordinis Cisterciensis.* Frater quidam, dum pro peccatis contristatus tota die ingrederetur, fletibus finem imponere recusabat, quia sine contritione cordis, confessionem ad veniam insufficientem sciebat. « Cumque volumen timoris Dei, in quo sunt scriptæ lamentationes, et væ, » salubri amaritudine ventrem conscientiæ diu amaricasset, divina gratia membrana charitatis Dei, « in qua scriptum est carmen, » facta est in devotione cordis ejus, tanquam mel dulcis. Nam in sua amaritudine solatus est eum Deus, et nocte quadam vidit Dominum Jesum, quasi sacris vestibus indutum, offerentem sacrificium. Vertens autem se ad populum, tollebat calicem de altari, et cunctis qui aderant videndum offerebat. Porro in illo nihil aliud erat quam lacrymæ quibus Magdalena pedes ejus in domo Simonis rigaverat. Cumque Frater dictus ad pedes Domini positus hæc videret, percunctatus est : « Obsecro, Domine, cur ostendis calicem illum cum lacrymis? » Respondit Dominus : « Ut sciant omnes quantum placeat cordis contritio, ad exemplum pœnitentium tamdiu servavi lacrymas hujus peccatricis, ad pedes meos pœnitentis. » Hæc ibi.

Ex his patet quanta cum fiducia possit dicere quilibet pœnitens : *Deus, vitam meam annuntiavi tibi, posuisti lacrymas meas in conspectu tuo.* Audi quod ipse de se refert divus Augustinus l. VIII *Conf.*, c. 12 : « Ubi, inquit, a fundi arcano, alta consideratio contraxit, et congessit totam miseriam meam in conspectum cordis mei, aborta est procella ingens, ferens ingentem imbrem lacrymarum. Et ut totam effunderem eam vocibus, surrexi ab Alipio ; solitudo mihi ad negotium flendi aptior suggerebatur. Et secessit remotius quam ut posset esse mihi onerosa ejus præsentia Et ego sub quadam fici arbore stravi me, nescio quomodo, et dimisi habenas lacrymis, et proruperunt flumina oculorum meorum acceptabile sacrificium tuum. Et non quidem his verbis, sed in hac sententia multa dixi tibi : *Usquequo, Domine, irasceris in finem?* Ne memor fueris iniquitatum nostrarum : sentiebam enim ab eis teneri, et jactabam voces miserabiles. Quamdiu, quamdiu ? cras et cras ? Quare non modo ? Quare non hac hora finis turpitudinis meæ ? Dicebam hæc, et flebam amarissima contritione cordis mei. » Has autem lacrymas Deum in conspectu suo posuisse, ex eo manifestum est, quod vox divinitus ei missa est insonans : « Tolle, lege ; tolle, lege, Augustine. » Monebat autem ut codicem apostoi Pauli, quem penes se habebat, aperiret, quem ubi aperuit, incidit in eum locum : *Non comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione et æmulatione, sed induimini Dominum Jesum Christum.* Statimque lux securitatis infusa est cordi ejus, et omnes tenebræ diffugerunt. Sic poterat dicere Augustinus : *Deus, vitam meam annuntiavi tibi, posuisti lacrymas meas in conspectu tuo.* Nec vero dissona alia lectio quam sequitur. Pagninus vertit: « Posuisti lacrymas meas in libro tuo. » Ad quem effectum Deus lacrymas nostras ponit in li-

bro suo, nisi ad obliteranda peccata ? Audi Chrysostomum, hom. II *in Psalmum*, IV : « Peccata tua in libro scripta sunt, spongiæ autem instar sunt lacrymæ ; lacrymas mitte, et obliterantur ; lacrymas mitte, et purus liber invenitur. Magna lacrymarum est vis. Vis dicam ? maximum virtutis munus est martyrium, quia martyres sanguinem fundunt, peccatores lacrymas fundunt. Et ut quanta sit lacrymarum vis intelligas, meretrix illa sanguinemve fudit ? Lacrymarum fontes effudit, et sic peccata diluit.

Quomodo iterum nostræ lacrymæ peccata nostra obliterent, etiam exemplis declarari potest. Audi ex *Cæsario*, lib. II, cap. 2 : « A viris, inquit, religiosis et abbatibus, quæ sequuntur, Parisiis contigisse, intellexi. Juvenis quidam nefanda commiserat, quæ præ erubescentia hactenus confiteri erubescebat; tandem urgente conscientia, et divini judicii timore, accessit cœnobium sancti Victoris, et advocavit priorem confessionis gratia. Ille ad id paratus venit, seditque loco deputato, exhortans juvenem ad perfectam confessionem. Mira res ! Tantam eadem hora Deus cordi ejus infudit contritionem, ut quoties confessionem inciperet, toties singultibus intercepta vox deficeret. In oculis lacrymæ, suspiria in pectore, singultus erant in gutture. Hæc videns, prior dicit : Vade, scribe peccata tua in schedula, et defer ad me. Abiit, scripsit, die altera rediit, iterum tentavit confiteri, sed cum ut prius deficeret, schedulam porrigere est coactus. Legit prior et obstupuit, dixitque juveni : Non sufficio solus tibi dare consilium super his ; si per te licet, consulam cum abbate meo. Lubenter ei hanc licentiam facit juvenis. Venit prior ad abbatem, rem ei per ordinem exponit, et schedulam legendam porrigit. Respiciens abbas, nihil in ea scriptum reperit, dicitque priori cur schedulam talem, in qua nihil scriptum sit, porrigat. Hæc ut prior audit, miratur, respicit et ipse, nihilque videt. Tum ad abbatem : Sciat reverentia tua juvenem scripsisse in hac schedula peccata sua, et me legisse, et donasse legenda; sed, ut video, misericors Deus, illius lacrymas et contritionem attendens, culpam jam sufficienter punitam juste delevit. Siquidem ipsius scripti obliteratio, lacrymarum ejus effectus est, et delicti abolitio. Advocant igitur pœnitentem, exhibent schedulam, peccata divinitus ei delata significant, et nullam ei injungentes satisfactionem, monent quatenus Deo de perceptis beneficiis gratias agat, et de cætero cautius vivat. Statimque in tantum cor ejus ex magnitudine gaudii est dilatatum, in quantum prius ex tristitiæ magnitudine fuerat angustiatum.» Hæc Cæsarius.

Tertio, detestatio debet esse cum spe veniæ. Defectu illius Cain et Judas pereunt, pœnitentiæ licet speciem præferentes. Spes porro pœnitentium fundata est in misericordia Dei, et in meritis Jesu Christi. Hæc longe efficaciora in bonum quam omnia scelera nostra in malum ; ideo nemo debet animum despondere, nisi velit infinitæ bonitati Dei et efficaciæ sanguinis Christi injuriam inferre. Si peccator vires solum suas attendat, conversionem suam merito velut impossibilem indicat. At si in divinam bonitatem, gratiam et potentiam oculos figat, facilem eam inveniet. *Mirabiles sunt elationes maris*, mirabilis tumor cordis humani adversus Deum ebullientis et rebellantis : *Sed mirabilis in altis Dominus*, qui vel nutu potest vortices marinos compescere ; cor tumidum superbia, exundans luxuria, tumultuosum pervicaci rebellione, statim tranquillum, et sibi obtemperans reddere. Nonne ipse est qui potest de lapidibus filios Abrahæ suscitare ? De spinis ficus et uvas colligere ? Petram in stagna aquarum convertere ? Et sicut in naturalibus mirabiles facit conversiones, sic et in supernaturalibus. Elisæus virtute divina aquas amaras in dulces convertit immisso sale, cum tamen sic amariores videretur illas reddere, Christus luto cæci oculos curat, cum sic magis videretur excæcare. Olim etiam serpentem in virgam convertit, et gloriæ suæ instrumentum fecit. Sic igitur et homines, ob amaritudinem peccati intolerabiles, excæcatos, serpentinos et venenatos convertit, illuminat, transmutat, et gloriæ suæ instrumenta efficit, ut nemo de se desperet. Manifesta hæc sunt in Paulo, Matthæo, Magdalena, latrone.

Quapropter dicit de se Paulus : *Christus Jesus venit peccatores salvos facere, quorum primus ego sum, quia blasphemus fui, persecutor et contumeliosus, sed superabundavit gratia, et ideo misericordiam sum consecutus, ut in me primo ostenderet Jesus Christus omnem patientiam ad informationem eorum qui crediturí sunt.* Quasi dicat : Misertus est mihi Deus, ut in me quasi in primo et maximo peccatore, daret exemplar perfectum suæ clementiæ, in quo cernerent homines, peccatores velle salvos fieri, et facile eis peccata condonare. Itaque meo exemplo informavit, et excitavit omnes futuris sæculis, ut per pœnitentiam audeant ab illo sperare

veniam. Hanc similitudinem explicat Theodoretus. Sicut medicus cum in una domo multi ægri sunt et de salute desperant, si unum pessime affectum datis ei medicamentis ad perfectissimam sanitatem deduxerit, facit ut alii omnes bono sint animo ac fiduciam concipiant. Ita Dominus Christus, animarum medicus, cum factus esset homo pro salute peccatorum, me, qui eram iniquissimus et omnium sceleratissimus, non solum a prioribus liberavit maculis, sed maximis etiam donis obruit; omnibus hominibus per me ostendens suam patientiam et clementiam, ut nemo eorum, qui maxima scelera perpetraverint, ad me respiciens de salute desperet.

His consonat illud Augustini sermone 9 *de Verbis Apostoli :* « Si Saulus sanatus est, ego quare despero ? Si a tanto medico tam desperatus æger sanatus est, ego vulneribus meis illas manus non aptabo, ad illas manus non festinabo? Ubi hoc dicerent homines, ideo factus est Saulus ex persecutore apostolus : quia cum venit medicus volens sibi famam comparare, infirmum quærit aliquem desperatum, et ipsum sanat; et si pauperrimum inveniat, non ibi quærit mercedem, sed commendat artem. Ita et Christus potentiæ specialis medicinam spiritualem ostendit in Saulo, ut omnes deinceps noscent eum sanare posse omnes infirmitates confugientium ad ipsum. » Itaque nihil juvat peccatum detestari, nisi spes veniæ sit conjuncta. Hæc enim est quæ maxime a Deo veniam impetrat. Filius prodigus, vitæ anteactæ et in flagitiis consumptæ pertæsus, statuit repetere paternam domum. In se enim reversus dicebat : *Surgam, ibo ad patrem meum.* Hoc spes ei suggerebat. Sed qua spe ibis, cum ejus patrimonium adeo infeliciter, et cum ejus injuria prodegeris ? Ibo ea spe qua pater est; ego perdidi quod erat filii, ille quod patris est non amisit : « Apud patrem non opus est intercedat extraneus, intus est qui exorat affectus : urgentur patris viscera, iterum per veniam me genitura. Ibo ad patrem reus, sed viso filio cooperiet mox reatum; dissimulat officium judicis, qui vult potius implere munus genitoris ; et cito vertit in veniam, qui redire cupit filium, non perire. Hæc Chrysologus. »

Interim a multis hanc spem auferens dæmon, impedit veram pœnitentiam, maxime in fine vitæ. Exemplum refert Beda, lib. v. cap. 15 *Hist. Anglorum :* « Novi, inquit ipse, Fratrem, quem utinam non nossem, in monasterio nobili, sed ignobiliter viventem. Admonebatur sæpius ad meliorem vitam converti, serviebat autem multum ebrietati, et cæteris vitæ laxæ illecebris. Percussus languore, et ad extrema perductus, vocavit Fratres, et multum mœrens ac damnato similis, cœpit narrare quia videret inferos apertos, et Satanam immersum in profundum tartari ; Caïpham quoque cum cæteris qui occiderunt Dominum, juxta eum in flammis ultricibus traditum; in quorum vicinia, inquit, eheu misere mihi locum aspicio æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hæc Fratres, cœperunt diligenter hortari ut vel tunc adhuc positus in corpore, pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans : « Non est mihi modo tempus vitam mutandi, cum ipse viderim judicium meum jam esse completum. » Talia dicens sine Viatico abiit, et corpus ejus in ultimis est monasterii locis humatum. Quod autem hic miserabilis monachus dicit, non ex veritate, sed ex diaboli persuasione dicit, non fuisset tunc sibi tempus vitam mutandi, non ex veritate, sed ex diaboli persuasione dicit. Spiritus enim sanctus apertissime clamat per Ezechielem prophetam, Deum semper esse paratum amplecti eos qui convertuntur a peccato ad pœnitentiam. Quod et docet divus Leo his verbis : « Misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras conversio, dicente Spiritu Dei per Prophetam : *Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris.* »

Aliud exemplum accipe ex Bellarmino. « Ego, inquit ipse, invisens aliquando ægrotum morti propinquum, cum inciperem loqui de præparatione ad exitum de præsenti vita, respondit constanti animo, et sine ullo metu, ac dixit : « Ego, Domine, cupivi alloqui te, non pro me, sed pro conjuge mea et filiis meis. Ego enim propero ad inferos, neque est quod aliquid pro me agas. » Hæc vero protulit animo tranquillo, ac si de itinere ad villam vel oppidum aliquod, loqueretur. Ita nimirum diabolus animam ejus sibi subjecerat, et spem omnem abstulerat. Et quidem professionem exercebat valde periculosam, et intentus lucro per fas et nefas, oblitus videtur non solum Dei, sed etiam animæ suæ. Summa est, cum multis verbis illum ad meliorem mentem revocare tentassem, nihil efficere potui. Cupiet forte aliquis nosse quam artem exerceret. Dicam, ut ejus interitus aliis similibus prosit, ut resipiscant. Procurator causarum erat, ex illorum numero qui non multum laborant

utrum causam justam vel injustam defendendam suscipiant; atque interim utrique parti injuriam faciunt, parumque curant, modo marsupium impleant. » Hæc Bellarminus, l. II *de Arte bene moriendi*, c. 2.

Quarto, debet esse detestatio cum firmo proposito emendationis : et ita necesse est firmiter resolvere, non solum peccatum vitare, sed et occasiones illius, verbi gratia, non solum fornicationem, sed et consortium omnino periculosum ad illam inducens, familiaritatemque nimiam cum persona diversi sexus. Hoc enim sciat pœnitens, silicibus nos esse similes, in quibus non videtur ignis contineri; sed si chalibem adhibeas, exiliunt scintillæ, quæ data occasione, sese exerunt, et peccati ignem in nobis accendunt. Vitanda ergo occasio omnis est illi qui vere conteritur, et firmiter emendationem proponit. Sic qui in juramenta incidit aut rixas, illarum originem agnoscat, et fugiat necesse est, verbi gratia, lusum aleæ et chartarum, in quo ordinarie solet occasionem reperire. Similiter qui proponit ebrietatem vitare, loca et pravorum consortia, quibus hoc periculum moraliter adjunctum novit, debet fugere. Facile impingit, qui viam iniquitatis à se non amovet; est autem occasio via iniquitatis, quia ad illam quasi ad terminum perducit.

Verum, quia languide nos habemus in fuga peccati, ac periculorum ejus, fit ut frequenter non sit vera resolutio, firmaque emendationis voluntas; sed potius quædam velleitas inefficax, quæ statim elidi-tur, et in ventum abit sine effectu. Certe multi totam vitam traducunt, in quibusdam propositis inefficacibus et desideriis, ideoque iisdem vitiis implicatos, falsa pœnitentiæ imagine delusos, mors tandem premit et perimit. Quibus assimilabimus homines generationis hujus ? Similes sunt ostio quod in cardine volvitur, sed nunquam egreditur; per desideria et proposita volvuntur semper hi, in eodem autem statu persistunt, et e vita maculosa nunquam exeunt. Similes iterum mulieri parturienti, sed nunquam parienti, juxta illud Isaiæ : *Venerunt filii usque ad partum, et virtus non est pariendi.* Parturiunt hi bonas resolutiones, at nunquam pariunt, vel effectui mandant. *Voc prægnantibus in diebus illis*, inquit Dominus, Væ animabus, inquit Hieronymus, « quæ sua genimina non produxerunt in virum perfectum.» Væ illis qui bona desideria in corde concepta in lucem non emittunt, sed in ventre suffocant. Gravius enim punientur, quia bonas inspirationes non exequuntur; Absalon mansit suspensus propriis crinibus, licet instar auri fulgentibus Sic hi morte quandoque præoccupantur, suspensi, et affixi suis bonis desideriis et propositis, ac per illa torquebuntur, quod effectui hæc mandare oportuerit, et neglexerint.

Hinc colligunt sancti Patres, illos, qui gravia peccata emendare non curant, sed iisdem plane qui ante et post confessionem reperiuntur, gratiam sacramenti non percepisse. Sicut si quis infirmus potionem ebibens, nil melius habet, sed eadem manet febris, sitis, debilitas, conjicimus eam non fuisse salutarem, quia nihil immutarit in corpore. Sacramentalis confessio potio quædam est peccatorum humores expellens ; si ergo eadem sitis terrenarum rerum, æstus libidinis, ambitionis, et aliorum vitiorum ardor idem manet; quomodo judicabimus salutarem fuisse, et gratiam contulisse, cum (ut ait divus Thomas) homo per minimam gratiam omnia possit vitare peccata, quia ab ea charitas manat, cujus est diligere Deum, et odisse peccatum super omnia.

Unde primæ Joannis, v, dicitur : *Qui natus est ex Deo, non peccat, generatio enim et semen divinum conservat illum.* Et maxime cum sacramentalis gratia specialem vim habeat contra peccatum, si eam receperunt, quomodo subito in priora scelera ruunt ? Unde Bernardus : « Irrisor est, et non vere pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet. Pœnitentia enim est sic plangere commissa, ut non committat plangenda. » Et Augustinus : « Inanis est pœnitentia quam sequens inquinat culpa, et nihil prosunt lamenta, si iterantur peccata. » Isidorus quoque, cap. 34, explicans illud, *Lavamini, mundi estote*, etc. : « Lavatur, inquit, et mundus est, qui præterita plangit, et futura non admittit; lavatur, et non est mundus, qui plangit quod gessit, nec deserit. »

Similiter loquuntur et alii Patres. Qui tamen universim non sunt intelligendi, quasi velint esse certum argumentum invalidæ pœnitentiæ, si propositum emendationis effectum non sortiatur ; sed quod aliquando timendum nobis sit ne inefficax sit propositum et detestatio peccati, cum id contingit. Alioqui etiam scimus aliquos vere detestare peccatum cum proposito firmo vitæ novæ, ideoque gratiam novam recipere in sacramento ; et tamen non multo post reincidere, partim prava consuetudine urgente, partim diabolo impellente. Unde non est necesse ut pœnitens credat se non amplius mortaliter peccaturum, licet id firmiter debeat statuere.

Aliud est enim proponere se non peccaturum innitendo auxilio divino, et gratiæ quam firmiter sperat; aliud judicare, et sibi persuadere se perseveraturum, quia illud prius est voluntatis, pendens ex præsenti proposito : hoc posterius est intellectus pendens ex futuro eventu nobis incognito.

Verum multæ sunt rationes cur contingat hominem, post veram detestationem, post firmam et absolutam resolutionem, deserere gratiam acceptam, et iterum converti ad peccatum.

Primo quidem id fit ob liberi arbitrii instabilitatem et voluntatis mutabilitatem, quæ, mutata opportunitate, et insurgente aliqua passione, non ita considerat motiva illa quæ prius ad detestationem peccati eam urgebant.

Secundo, quia gratia cum sit quoddam supernaturale et divinum in homine qui in terris versatur, videtur esse quasi in alieno subjecto, et extra locum naturalem, ubi multiplex ei contrarietas, ac carnis concupiscentia, a mundi illecebris, a fallacia dæmonis. Cui contrarietati perpetuo repugnare et superare arduum est, et paucorum. Unde et eos qui magno ardore incipiunt Deo servire, videmus paulatim tepescere a primo gratiæ vigore; quia, ut conservetur fervor ille spiritus, multis in rebus vim sibi afferre est necesse, violentum non ita solet esse perpetuum.

Tertio, humanæ naturæ conditio in terris est, teste divo Thoma, 2. 2, q. 109, art. 9, ut ex primævo vulnere peccati magna ei fragilitas indita sit; et licet per gratiam sanetur quantum ad mentem, manet tamen in ea corruptio quantum ad carnem, per quam servit legi peccati. Manet etiam obscuritas ignorantiæ in intellectu, et inclinatio prava in voluntate, ita ut homo seipsum non cognoscat, nec de se suaque stabilitate in gratia possit quidquam promittere.

Quarto, vita gratiæ et spiritus est quasi navigatio adverso flumine, est quasi colluctatio continua cum hoste; necessaria ergo est contentio valida, et observatio diligens et continua. Hoc autem maxime difficile est, et facile contingit hominem quandoque retrocedere et relabi, quandoque vulnere etiam sanato novum vulnus accipere, et cicatricem recrudescere.

Hæc omnia faciunt ut confessarii etiam relabentes non debeant nimio rigore tractare, et in quamdam desperationem adigere nimia severitate, sed debent considerare illud Apostoli : *Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne et tu tenteris.* Etenim nimis acerba increpatione facile est conturbare confitentem, et vulnus exasperare. Ac deinde fragilitatis humanæ memorem esse oportet : *Considera,* inquit Apostolus, *teipsum, ne et tu tenteris.* Considerare debet sacerdos ne forte et ipsi contingat quod contigisse seni cuidam in Ægypto, fert Joannes Cassianus. Hic monachum adolescentem cum in confessione audisset libidinis incentivis urgeri immoderata reprehensione prope ad desperationem compulit, indignum monachi nomine contestans, cujus pectus impudicis cogitationibus patere potuerit. Sed mox ipse, justo Dei judicio, eadem tentatione tam vehementer inquietari cœpit, ut et hic senex, sicut et ille juvenis, jam ad sæculum redire in animo versaret. Cæterum, sapientia ac sanitate præditus Apollo abbas, juvenem vultu demissum cernens, cum tristitiæ causam didicisset, blanditer consolatus est, docens non esse malum fœda cogitatione impugnari, sed vinci; nam se quoque idem sæpe passum, Deo tamen adjuvante, nunquam succubuisse. Denique senem jam relicto tugurio vagum profugumque ad se advocans, ut rediret admonuit; ut jam suam expertus imbecillitatem, alienæ miseriæ disceret non irasci. Post hæc pro illo precatus, tentationem oratione abegit. Improvidus igitur iste confessionis auditor, nonne et se confitentem perdidisset, et cæcus cæcum ducens, ambo in foveam corruissent, nisi Apollo, Domini miserantis nutu, manum suam utique supposuisset?

Itaque in spiritu lenitatis instruendus est pœnitens, erigendus, redintegrandus, restituendus. Hæc omnia indicat verbum *instruite*, et apud Apostolum, ubi lectio græca habet, *instaurate, redintegrate, restituite* Sicut enim ut restaurentur membra hominis lapsu laxata, molliter tractanda sunt, ita et membra Christi ut restituantur, et gratiæ vitam iterum participent, leni tractatione ut plurimum opus est. Et licet frequentius relapsus quis fuerit, non debet repudiari. Si enim Dominus dixerit fratri parcendum, licet septuagies offenderit, quanto magis vult suos vicarios parcere nomine suo, etiam septuagies septies relapsis, quandoquidem toties possit humana fragilitas etiam post veram pœnitentiam peccare? Hoc tamen advertant pœnitentes et confessarii, nullam esse contritionem eorum qui proxima occasione peccati involvuntur, et nolunt eam deserere. Unde et tales non possunt dimittere cum absolutione, nisi peccatis eorum velint participare.

Audi quid hac occasione fecerit beatus Raymundus de Penaforte, qui fuit tertius generalis ordinis Prædicatorum, lumen religionis, vivus et mortuus, et gratia miraculorum florens; nam vivus quatuor a morte resuscitasse legitur, et triginta sex post obitum, inquit Senensis. Hic cum foret Jacobo regi Aragoniæ confessarius, sæpe monuit ut concubinam, qua utebatur, relinqueret; et rex pollicebatur quidem, sed semper procrastinabat. Transfretavit rex Barcinona ad Majoricensem insulam, optavitque virum sanctum secum habere; respondens se cum illuc pervenisset, concubinam relicturum, sed promissis non stetit. Quod videns vir sanctus regem deserere decrevit, et Barcinonam repetere, timens peccato involvi. Rescivit id rex, et sub pœna capitis edicto sanxit ne quis eum transveheret.

At ipse, divino spiritu impulsus, cappam super mare extendens, præmisso crucis signo, in altum elevat loco veli; sicque ex insula illa solvit, et spiritu Dei flante, centum sexaginta milliaria absolvisse dicitur sex horis, et Barcinonam appulisse vestibus siccis, populo ad tantum miraculum confluente et vestigia exosculante. Sic Deus adjuvit virum sanctum, ne peccato alieno communicaret, regem fornicarium vinculis occasionis novi semper peccati implexum, vel absolvendo, vel tolerando.

LECTIO V.

DE TEMPORE ELICIENDÆ CONTRITIONIS.

PROPOSITIO PRIMA.

Contritio non est differenda, sed statim a peccato elici debet.

Hujus rei variæ possunt adferri rationes. Primo, quia status inimicitiæ Dei omni tempore homini abhorrendus est, tanquam intrinsece malus, et plurima secum vehens mala, ideo ut mirum sit quod homo vel uno die in eo velit permanere. Et certe si oculos haberet, et aperiret statum illum sagacius penetrans, statim vincula disrumperet, quæ sibi injecit, erueretque se a laqueo ferali in quem impegit. Hinc solebat divus Thomas dicere (ut testatur scriptor Vitæ ejus), « se nescire quomodo possit fieri ut homo in statu peccati mortalis existens, possit vel exiguo tempore gaudium aliquod concipere. » Deberet utique cum Psalmista dicere : *Si dedero somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem, donec inveniam locum Domino, et tabernaculum Deo Jacob*; ubinam? In interiori domo meniis meæ, in intimo cubiculo cordis mei, quem habitatorem sanctum fugavi ingrato fœtore peccati mei. Hunc autem sanctum habitatorem revocat cordis perfecta contritio, cum proposito confessionis faciendæ. Hanc enim, si perfecta sit, justificare, etiam ante confessionem, tradunt theologi; modo adsit confessionis propositum, juxta illud : *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam, et tu remisisti impietatem peccati mei*. Ipsa enim contritio perfecta, est ultima ad gratiam dispositio, et involvit dilectionem Dei super omnia, cum qua peccatum non consistit. Hujus rei figura præcessit in decem leprosis quos Dominus ad sacerdotes misit, *et dum irent, mundati sunt*, inquit Scriptura. Sic multi, antequam ad sacerdotes accedant, justificantur et mundantur vi contritionis et resolutionis firmæ, qua proponunt confiteri ea quæ jam tota cordis conversione sunt detestati.

Secundo, contritio statim elicienda est, ob periculum novi peccati adjiciendi : « Peccatum enim quod pœnitentia statim non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. » Id vero partim ex justitia divina provenit, quia qui ausus est Deum offendere, et in peccato hærere, merito a Deo deseritur, et in aliud ruere permittitur, dicente divo Gregorio : « Peccatum si citius pœnitendo non erigitur, justo judicio omnipotens Deus obligatam peccatis mentem, etiam in alteram culpam permittit cadere; ut qui flendo et corrigendo noluit mundare quod fecit, peccatum peccato incipiat cumulare. » Sic peccatum quod per pœnitentiam citius non deletur, et peccatum est, et causa peccati, et pœna peccati. Partim etiam id contingit ex majori fragilitate quam contrahit voluntas, dum semel gratiam amisit Est enim theologorum sententia, non posse nos sine illa gratia sanctificante, diu omnia peccata mortalia vitare.

Denique, id etiam provenit ex eo quod sicut virtutes inter se connexionem quamdam habent, ita et peccata, ut hic dicere possimus : *Abyssus abyssum invocat*, dum peccator de peccato in peccatum ruit, quia statim a lapsu surgere non curavit. Et quia Deo manum suam porrigenti ipse suam non extendit, contingit ut et in profundum peccatorum proruat, tandemque contemnens contemnatur. Sic fere negligentes lapsum suum, unico peccato non inveniuntur obnoxii.

Sed sicut rupes ex alto præceps ruens, multos secum lapides et sordes trahit deorsum, sic in ruina peccantis et negli-

gentis, contingit plurima connecti crimina. Exemplum habes in Davide, qui postquam adulterium commisit et neglexit, multa cumulavit peccata, homicidium, malum exemplum, populi scandalum, injustitiam, dum vult Uriæ falsum supponere hæredem. Attende et in Petro. Neglexit ipse primam negationem, statim incidit in secundam cum gravi juramento, succedit paulo post et tertia cum anathemate execrando; sic peccatum in pejus semper ruit et procedit, et quonam devenisset nisi Dominus ad eum conversus respexisset, ut petram in stagna aquarum converteret? De quo beatus Ambrosius, cap. 22 *in Luc*, l. 10: « Bonæ lacrymæ quæ culpas lavant, sed et quos Jesus respicit, plorant delictum. Negavit primo Petrus, et non flevit, quia adhuc non respexerat Dominus; negavit secundo et non flevit, quia adhuc non respexerat Dominus; negavit tertio, et flevit amarissime quia respexit Dominus. Si ergo ita sunt oculi tui necessarii, Deus, respice in me, et miserere mei. » Sic voluit Christus in Petro præsumptionem nimiam punire, et ostendere quid sit homo sine gratia Dei. Illum enim paululum deseruit Dominus, ut in illo possit totum genus humanum agnoscere, nihil hominem sine gratia Dei posse, et cum illam peccator deserit, in varia peccata facile corruere. Paulo post vero Petrus, respiciente Domino, in lacrymas contritionis validissimæ erupit, nec diem, aut alteram horam seu noctem expectavit, ut peccatoribus exemplum daret statim a peccato surgendum, per contritionis subsidium. Dicere enim poterat Petrus genas rigans e fonte contriti cordis: O maledicta lingua, quæ soluta es ut negares vitæ auctorem! o detestabile os, quod sic potuit aperiri ut suum negaret redemptorem. Sed tu, Domine, merito avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus; miserere mei, quia peccavi in cœlum et coram te. Plorabo die ac nocte ingratitudinem peccati mei, nec tacebit pupilla oculi mei amore tui. Sic quicumque secutus es Petrum errantem et peccantem, sequere lacrymantem, et cito pœnitentem. A multis peccantibus non deest, nec gallus cantans, nec oculus Domini respiciens; hoc est, non deest vox concionatoris increpans, voxque gratiæ inspirantis excitans. Et tamen in nocte peccati hærent, et de nocte in noctem pergentes, peccata peccatis cumulatis impingunt et corruunt, donec præcipitio æterno involvantur. Hos monet Jeremias: *Date gloriam Deo antequam contenebrescat, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos, expectabitis lucem, et veniet umbra mortis.* Quid sunt montes caliginosi? Inimicitiæ inveteratæ, quas non poterunt deponere; aliena, quæ non poterunt restituere; libidines, quas difficulter poterunt deserere; quia cum a Deo a contritionem statim a peccato vocarentur aures voluerunt obturare.

Certe unicuique statim a peccato videtur insinuare illud Deus (Ecclesiast., XXX) *Miserere animæ tuæ, placens Deo.* In quem locum dicit Augustinus, *serm.* 112 *de Tempore:* « Monet et rogat Deus ut a peccatis mortiferis nos revocemus. Audiamus illum dum rogat, ne postea non audiat ille cum judicat. Quid respondes Deo ad hæc, o homo? Deus te rogat ut tui miserearis, et non vis; causam tuam apud te agit, et a te non potest impetrare, quomodo te audiet in die judicii supplicantem? » Idem quoque Augustinus similitudinem declarans non esse differendam pœnitentiam, sic dicit: « Calidis vulneribus solent medicamenta subvenire celerius; » quoties ergo peccaverimus, non expectemus mortifera securitate vulnera ipsa putrescere, nec vulnera vulneribus augeamus; sed continuo ad medicum currentes, salutem recipere festinemus. Si hoc in corpore faciamus, quanto magis in animæ vulneribus.

Tertio, contritio non est differenda, quia peccatoris cervici divinus semper incumbit mucro. Hinc monet Sapiens: *Ne tardes converti ad Dominum et ne differas de die in diem, subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictæ disperdet te.* Multi in mediis peccatis absorpti, sunt sicut Core, Dathan et Abiron; quia opportuno tempore pœnitentiam non egerunt, semper in futurum differentes. Quibus congruit illud Sophoniæ: *Vox cantantis in fenestra, corvus in superliminari,* quod moraliter aliqui interpretantur de illis qui in peccatis hærent procrastinantes, quia corvus avis nigra est, libertate abusa, cum ex arca a Noe dimissa est, et hujus vox est, *Cras, cras,* nunquam *hodie;* designatque homines peccatis denigratos, libertate abutentes, qui pollicentur se pœnitentiam acturos, sed semper cras et cras usurpant, nunquam hodie. Quibus dicimus cum Augustino: « Usquequo verba lenta et somnolenta, modo sive paululum; et modo non habet modum, et paululum vadit in longum? Quare non modo, quare non hac hora finis turpitudinis vestræ? » Quare non hodie initium conversionis et contritionis? Sic hi cum voce corvina cadaveri-

bus inhærent; et nolentes gemere cum columba, Domino arcum intendente, percutiuntur ejus manu vindice; ejiciuntur e fenestra et superliminari hujus vitæ, ut fiunt esca ignis et mortis æternæ.

Audi exemplum quod refert sanctus Antoninus, archiepiscopus Florentinus, 2 p. *Summæ*, titulo 9 : « Quidam adolescens nobilis, et hujus sæculi rebus affluens, cum vanitatibus et lasciviis admodum deditus esset, quotidie mane ad Deum orationem præmittebat, ut eum sine prævia monitione emori non sineret. Cum semel hanc orationem fudisset, apparuit angelus dicens eum exauditum, nempe sine prænuntio haud moriturum. Unde securior factus magis magisque voluptati indulsit. Sed non diu post, quodam die mane surgens, dolorem capitis sensit, atque ideo domi se continet. Socii adveniunt eum ad delicias avocaturi, non acquiescit. Corripit eum febris, et lecto affigit; tunc monetur a consanguineis ut de more confiteatur. Respondet ipse infirmitatem non esse ad mortem, et proinde non esse necesse confiteri, sed brevi se liberatum iri. Invalescit morbus, moneturque iterum ab amicis, de confessione. Respondet « Omnino se ea mente esse, sed ut melius instituat, velle expectare donec allevietur. » Recrudescit morbus, et cum a suis importune rogaretur, respondet « Ita se gravatum, ut vix sciret quid diceret. » Demum appropinquante morte, angelus ei apparuit, dicens : « Tempus est ut egrediatur anima tua de corpore, finis tuus venit. » Conqueritur iste, dicens : « Dominus decepit me, quia promisit quod non morerer sine præmonitione. » Imo, inquit angelus, sæpe fuisti monitus ; « nam cum accessit infirmitas, ea fuit prænuntia mortis. Cum a consanguineis tibi diceretur ut confitereris, fuit alia monitio ; et iterum alia, cum a sacerdote idem dictum fuit ; noluisti vero audire, ideo non datur tibi plus temporis, oportet ut moriaris. » Sic sine confessione mortuus est.

Quarto, statim elicienda est contritio, ne diu differentes perdamus meritum bonorum operum, et participationem meritorum Christi. Opera enim quæ in peccato facimus mortua sunt, nec gloriam merentur apud Deum. Et sic multi dum magnam anni partem in peccato traducunt, multa bona opera inutiliter peragunt, jejunia, orationes, eleemosynas, sacrificia. Unde gravis socordia est, bonorumque spiritualium non exiguum damnum, tunc solum se ad contritionem disponere, dum forte præcepto confessionis quis urgetur. Nemo vere christianus vesperi somno deberet indulgere, dum se peccato mortali agnoscit obnoxium, sine contritione, aut ad eam conatu ; nemo saltem dies dominicos præterire, quin eam eliceret; cum finis institutionis illorum sit sanctificatio nostra, quæ per contritionis vim a peccatore potest obtineri, ut alibi dixi. Denique nemo christianus contritionis eliciendæ modum deberet ignorare, quandoquidem frequenter contingat, opportunitate confessionis deficiente, per hanc solam viam ad gratiam cum Deo, et ad salutem posse pervenire. Qui non didicit eam tempore vitæ difficulter, eam noverit, urgente necessitate. Quam multi nesciunt quid attritio, quid contritio, quid cordis compunctio aut dolor ex amore Dei; et ideo periculose vivunt, periculosius moriuntur.

Testis est hujus rei Bellarminus, libro secundo, cap. 6, *de Arte bene moriendi*, ubi hoc exemplum refert. « Cum invisserim, inquit, amicum, virum divitem et nobilem, qui ex peccato quodam gravi perpetrato, in morbum lethalem inciderat, atque ei dicerem nihil ei salutarius in eo temporis articulo esse posse, quam veram peccatorum suorum pœnitentiam et contritionem, quia Deus cor contritum et humiliatum nunquam despicit, respondit ille : « Et quid contritio ? Non capio quid a me requiras. » Subjeci ergo : « Hoc requiro, ut ex vero corde displiceat tibi quod in Deum peccaveris; et omnino statuas si diutius vixeris, nunquam amplius Deum offendere; idque totum procedat ex vero amore Dei, qui tibi innumerabilia beneficia præstitit, cui tu ingratissimus pro beneficiis injurias reddidisti. » Respondit ille : « Non intelligo, non sum capax rerum istarum. » Ita obiit, signa damnationis suæ satis aperta nobis relinquens. » Hæc ille. Sic verum esse patet illud Augustini : « Hac animadversione percutitur peccator, ut moriens obliviscatur sui, qui vivens oblitus est Dei. » Et iterum de quibusdam verum esse patet quod de Juda dicitur : *Peccatum Judæ scriptum est stylo ferreo, in ungue adamantino ; exaratum super latitudinem cordis* (Jerem., XVII). In quorumdam enim corde peccatum non solum leviter scriptum remanet, quasi calamo exaratum, sed stylo ferreo incisum, non in aliqua parte cordis, sed super totam latitudinem illius; ita ut non sit locus contritioni, nec affectui bono aut inspirationi. Et sic fit ut nec memoria judicii, nec cruciatus inferni, nec gloria cœli, nec hominum monitio, cor tale adamantinum mollire possit, aut sic scriptum peccatum delere.

Non est negandum tamen contritionem quolibet articulo necessitatis, et quolibet momento elicitam, hominem Deo reconciliare. dicente Cypriano : « Pœnitentia nulla sera est, si vera, nec quantitas criminis, nec brevitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas ; si vera contritio, si pura fuerit voluntatum mutatio, excludit a venia. » Per hanc existimamus aliquos diluvii aquis jam obrutos misericordiam invenisse. Parum autem est quibus verbis exprimatur contritio, quia non in verbis consistit, sed in tota cordis conversione. Hinc David his duobus verbis illam exprimit : *Peccavi Domino*, statimque subjungit Propheta : *Transtulit Dominus tuum peccatum.* Publicanus dicit : *Deus, propitius esto mihi peccatori.* His verbis sufficienter suam exprimit contritionem. Unde dicitur justificatus e templo recessisse. Manasses ait : *Peccavi super numerum arenæ maris, et non sum dignus respicere altitudinem cœli, sed tu es Deus pœnitentium, et ostendes in me bonitatem, indignum salvans.* Prodigus repræsentans peccatorem, contritionis quamdam exprimit formulam, dum dicit : *Pater, peccavi in cœlum et coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus.* Latro non aliter suam expressisse contritionem legitur, quam dicendo : *Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum.* Petrus et Magdalena non verbis, sed lacrymis expresserunt. Itaque monendi sunt simplices non statim sufficere ad contritionem, quod orationem aliquam legant, quam vocant actum contritionis. Possunt equidem juvari et excitari per similes orationes, aut contritio est cordis cum Deo locutio, quæ non eget multa verborum pronuntiatione; et potest non adesse, licet orationis pronuntiatæ verba eam videantur exprimere. Unde recte a Kempis : « Opto magis sentire compunctionem, quam scire ejus definitionem » Et sæpius longe melius et certius eam exprimunt singultus et suspiria, quam verba. Audiebam ego quondam militis cujusdam septennalem confessionem, variis criminibus refertam, cumque ejus statum pervidissem, sollicitus eram de contritione; qui, satis sicce more militari sua eloqui videbatur. Interrogabam semel et iterum, et urgebam an vere ex anima contritionem haberet adeo enormium peccatorum; respondebat mihi quod sic, sed sat languide. Subjeci ego me ambigere de ipsius vero dolore, quod tam languide et sicce peccata illa gravia confitendo, sese gereret, et quasi sine spiritu et sensu. At ipse : Crede mihi, inquit, ego de illis plurimum doleo; statimque in his verbis percutiens pectus, cum profundo suspirio ex oculis unam vel alteram lacrymam excussit. Respondi ego : Sat nunc mihi est, non ultra te urgeo, aut verbis prolixioribus morosus esse volo ; cordis tui loquelæ mihi nunc satis est manifesta. Utique pluris feci a tali viro unum singultum aut lacrymam, quam multas lacrymas alicujus mulierculæ, ex teneritudine quadam naturali facile fluentes, etiam sine profunda contritione, vel quam verbosas protestationes aliquorum de dolore, quæ sæpius plus exterius præferunt quam sit interius.

LECTIO VI.

DE CONFESSIONE.

1. Docet confessionem esse de jure divino.
2 Multa commoda afferre Ecclesiæ.
3. Multis casibus ejus præceptum obligare.

PROPOSITIO PRIMA.

Confessio secreta peccatorum est de jure divino, a Christo Domino instituta.

Hæc confessio, quam dicimus secundam partem Pœnitentiæ, est accusatio integra peccatorum facta sacerdoti, in ordine ad absolutionem virtute clavium obtinendam. Hanc Christus instituit : *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, quorum retinueritis, retenta sunt* (Joan., XX). Nam, ut supra dixi, constituit ibi apostolos, et eorum in sacerdotio successores, judices ad discernendum eos quibus peccata remittenda forent, ab his quibus retinenda. Quod frustra factum foret, nisi teneantur peccatores tanquam rei, hisce judicibus sese subjicere, et causam conscientiæ suæ cognoscendam exhibere.

Quapropter, si quæras quando incœperit hæc confessio sacramentalis, respondemus jam a primordiis Ecclesiæ, apostolorum tempore. Scribit enim beatus Lucas, quod sancto Paulo apud Ephesum segregatis discipulis docente, et miraculis doctrinam confirmante, *multi credentium venerunt confitentes, et annuntiantes actus suos.* Ubi et de combustis eorum libris fit mentio, qui curiosa sectati fuerant (*Act.*, XIX). Sic et divus Jacobus dicit : *Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini.* Quo quidem loco monet eos qui infirmantur, non tantum ut ad se advocent presbyteros Ecclesiæ, ut orent super eos, et oleo inungant, sed etiam ut iis confiteantur. Nam quod dicit, *Confitemini alterutrum*, ad illius con-

lessionis distinctionem dicitur, quæ fit soli Deo. Quasi dicat : Non tantum homo Deo, sed inter vos alteri, homines hominibus oportet confiteri, et orare pro invicem, non infirmi pro presbyteris, sed presbyteri pro infirmis, ut salvemini. Sic I *Petri*, IV, dicitur : *Hospitales invicem unusquisque ut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes.*

Itaque non sufficit interior illa confessio, sive accusatio peccatorum suorum coram Deo, de qua dixit David : *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino ;* sed etiam necessaria est exterior coram sacerdote. Audi Augustinum, *hom.* 49 et 50, c. 3 ; item 41 et 50, c. 4 et 5 : « Agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, ut oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat : Occulte ago, apud Deum ago, novit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago. » Ergo sine causa dictum est : « Quæ solveritis in terra, soluta erunt et in cœlis ? Ergo sine causa sunt claves datæ Ecclesiæ Dei ; frustramus Evangelium Dei ? frustramus verba Christi ? Promittimus vobis quod ille negat ? Nonne vos decipimus ? » Iterum libro secundo *de Visit. infirm.*, c. 4. « Sunt, inquit, qui sufficere sibi ad salutem autumant, si Deo, quem nullius latet conscientia, confiteantur crimina. Erubescunt, sive dedignantur se ostendere sacerdotibus, quos tamen inter lepram et lepram discernere constituit Dominus. Sed nolo ut ipsa decipiaris opinione, quatenus confundaris confiteri coram Domino vicario ; vel tabescens præ rubore, vel cervicosus præ indignatione. Nam ipsius similiter subeundum est judicium, quem Dominus sibi non dedignatus vicarium. » Ecce verbis his apertis Augustinus confundit sententiam impiam nostrorum hæreticorum.

Sed et omnibus sæculis jam ab initio Ecclesiæ, in usu fuisse sacramentalem confessionem, ex sanctis Patribus qui diversis vixere sæculis, et in suis scriptis confessionis hujus faciunt mentionem, manifestum est. Et de primo quidem sæculo post Christum, patet ex sancto Dionysio, discipulo Pauli, qui Demophilum monachum objurgat, quod sacerdotem ad fontem gratiæ et misericordiæ redeuntem nimis acerbe a se rejecerit non absolutum. Postquam enim et Christi benignitatem erga peccatores, qui etiam in humeros impositam ovem fert, objecit, sic ait : « Tu autem eum etiam qui se ad sacerdotem submisisset, et abjecisset ad ejus genua, impium (ut ais) nescio quo pacto contra disciplinæ ordinem adstans calce abjecisti ac repulisti. Cum ille quidem verecunde (quod oportuit) fateretur se ad peccatum remedia quærenda venisse, neque exhorruisti insuper, et sacerdotem optimum lacerare conviciis, miserabilem eum dicens, qui pœnitentem atque impium justificasset. *Epist.* 8. *ad Demophil.*

Eodem sæculo vixit sanctus Clemens, et docet epistola prima et secunda, tunc in usu fuisse confessionem, et a Petro se instructum, quod christiani etiam malas cogitationes teneantur confiteri. Verba ejus sunt : « Instruebat beatus Petrus actus suæ vitæ omni hora custodire, et omni loco Deum respicere, firmiter scire cogitationes malas cordi suo advenientes mox ad Christum allidere, et sacerdotibus Domini manifestare. » Itaque inquit idem sanctus Clemens, quod si forte alicujus cordi, vel livor, vel infidelitas, vel aliud malum latenter irrepserit, non erubescat qui animæ suæ curam gerit, confiteri hæc huic qui præest, ut ab ipso per verbum Dei et consilium salubre curetur, qui possit integra fide et operibus bonis pœnas æterni ignis effugere, et ad perpetuæ vitæ præmia pervenire. »

Altero post sæculo vixit Tertullianus, et confessionem in usu tunc fuisse, aperte tradit in libro quem scripsit *de Pœnitentia*, ita ut nihil clarius dici possit contra nostros hæreticos. Eodem fere tempore fuit Origenes, qui de confessione loquitur, hom. I *in Psal.* XXXVII, et de potestate absolvendi peccata sic dicit : « Christus poterat curare omnem languorem, discipuli verbo ejus, Petrus et Paulus, et omnes qui post apostolos in Ecclesia positi sunt, etiam medici sunt, quibus curandorum vulnerum disciplina commissa est. Hos voluit Deus in Ecclesia medicos animarum, quia non vult mortem peccatorum, sed pœnitentiam et orationem illorum expectat. » Et hom. II, *in Lev.* : « Est per pœnitentiam remissio peccatorum, cum lavat in lacrymis stratum suum, et fiunt ei lacrymæ suæ panes die ac nocte : et cum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, et quærere medicinam. » Hæc ille.

Postea vixere Cyprianus et Basilius, qui de hac re etiam manifestissime loquuntur. Cyprianus, tract. *de Lapsis*, sic ait : « Confiteantur singuli, quæso vos, Fratres, delictum suum, dum adhuc qui delinquit in sæculo est, dum admitti ejus confessio potest, dum satisfactio cujusque et remissio facta per sacerdotes, apud Dominum grata est. » Denique, quarto sæculo vixere Ambrosius et Augustinus, qui nihil aliud in-

culcant in scriptis suis, quam confessionem sacerdoti faciendam.

Ex quibus omnibus patet hoc sacramentum confessionis non esse humanum inventum, aut ab hominibus institutum, ut inclamant hæretici. Nam nec illi unquam potuerunt aut poterunt ostendere quis homo, ubi et quando illud invenerit, instituerit, præceperit. Unde enim hoc tantæ humilitatis præceptum originem trahere potuit nisi a Deo? Quis hoc onus mundo imponere potuit, nisi Jesus Christus? Quis imperatores, reges, principes, ad id cogere potuit, nisi Rex regum, summus sacerdotum? An vero rem adeo gravem, de aperiendis intimis animi cogitationibus, Ecclesiæ præsules unquam præcepturi erant, nisi auctoritate divina fulti? Cum igitur nec in aliquo concilio, nec in aliqua constitutione apostolica, origo talis præcepti reperiatur, plane juris et institutionis divinæ esse cognoscitur.

PROPOSITIO II.

Multa utilitas in fideles et Ecclesiam a confessione redundat.

Primo quidem, quia per illam redditur facilior peccatorum remissio quam antiquitus; quia olim necessaria erat contritio, quæ difficulter omnino haberi potest, ut pote perfectus omnino dolor ob bonitatem Dei offensam; ad quem non ita statim facile pertingit, post primævum vulnus originalis peccati, animus infirmus et tepens, repensque: imo ille dolor contritionis, etiam perfectum Dei amorem, qui ex toto corde procedat, involvit, quem facile sibi homo non potest promittere. Nunc autem post confessionem et absolutionem institutam, sufficit attritio, sive dolor imperfectus, ex motivo quolibet supernaturali procedens cum voluntate de cætero non peccandi. Nam per confessionem et absolutionem merita Christi applicantur, et suppletur imperfectus ille dolor, fitque homo de attrito contritus, ut initio latius explicavi. Si ergo onus aliquod novum videtur per confessionem Christus imposuisse fidelibus, compensat illud faciliori remissione, dum non requirit tantam ac olim in pœnitente dispositionem, et abundantiorem quam olim gratiam modo tribuit in sacramento. Adde quod et olim tenebantur sacerdotibus diversi generis peccata aperire, quæ per certa sacrificia expianda (vide *Num.*, v; *Lev.*, v, vi, vii), ita ut ibi aliqua figura confessionis novæ legis præcesserit. Cujus etiam integritas in eo manifeste figurata fuit, quod leprosi debebant sacerdoti omnia membra exhibere nuda, debebant radi crines, cutisque examinari, an aliquid uspiam lepræ lateret. Quinimo debebant examinare etiam lepram ædium et vestium; eorumque munus erat discernere inter lepram et lepram. Quibus omnibus significatur, quod illis debeant detegi omnia peccata mortalia, omnes circumstantiæ, omnes occasiones peccati, in domo aut conversatione.

Secundo, ex eo utilitas confessionis elucet, quod superbia comprimatur humana, quodque per illam homo melius ad sui notitiam perducatur. Dum enim particulariter in se reverti debet, et ingredi cor suum, et fodere usque ad cordis imum, ut perfectam possit confessario notitiam dare status animæ, cogitur agnoscere miseriam, fragilitatem, ignorantiam, cæcitatem, proclivitatem in malum, et dare contra se testimonium, humanæque elationis superbiam hic confringere. Unde in institutione confessionis ex una quidem parte justitia ejus refulget. Quia cum in omni peccato superbia inveniatur, illam hic humilitate expiare necesse est, flexis coram sacerdote genibus confitendo, monita, reprehensionem, satisfactionem ab eo percipiendo. Et hoc quidem fit sine acceptione personarum. Quia licet princeps accedat diademate coronatus, licet rex sceptro ornatus, licet imperator orbis aureum gerens globum, licet episcopus sacra tiara et infulis redimitus, licet pontifex duplicem gerens celso fastigio coronam; hæc omnia debet substernere sacerdotis pedibus, reum se et inferiorem agnoscens, pœnitentiamque delictorum postulans. Ita ut hæc submissio verecunda magnam debeat operari humilitatem, ut tanto efficacior sit ad liberandum hominem cujuslibet gradus et dignitatis, ab illa confusione, quam alias deberet subire in conspectu æterni Judicis et totius orbis.

Tertio, non solum utilis fuit confessionis institutio, ob fructum spiritualem ex illo redundantem, scilicet remissionem peccati, reconciliationem Dei, infusionem gratiæ et virtutum, commutationem pœnæ æternæ in temporalem, et quandoque totius pœnæ remissionem, sed etiam ob fructus qui ex illa in rempublicam, illiusque probam institutionem, et administrationem refunduntur. Certe recte dixit Catechismus Pii V: « Quidquid hoc tempore sanctitatis, pietatis et religionis in Ecclesia summo Dei beneficio conservatum est, id magna ex parte confessioni tribuendum esse, ut nulli mirandum sit, humani generis hostem, cum fidem catholicam fun-

ditus evertere cogitat per ministros impietatis suæ, hanc veluti christianæ virtutis arcem totis viribus oppugnare. Quis vero non videat, nisi cæcus et cæcitatem amans, copiosos fructus in rempublicam christianam, per confessionem exoriri? Numquid non per illam multiplicia mala impediuntur, in perniciem publicam erumpentia, et alias incurabilia? Restituuntur enim injusta, deponuntur odia, conciliantur animi, impediuntur cædes, propulsantur rebelliones, dirimuntur proditiones, obedientia regibus redditur et magistratibus, tam ecclesiasticis quam politicis, eliminata e cordibus contumacia. Pacta diabolica et maleficia dissolvuntur, adulteria, et sacrilegia propulsantur; denique nulla non scelera et flagitia quantumlibet abdita, hoc tribunal sacramentale suffocare conatur. Nihil non boni ex illo oritur, quandoquidem ibi optima exhibeantur consilia, præclara monita, efficacia contra peccatum remedia. Ibi etiam calcar subditur pœnitenti, ad pietatis opera erga Deum, charitatis erga proximum, amoris et obedientiæ erga parentes et consanguineos, obedientiæ erga superiores, eleemosynæ et misericordiæ erga pauperes, justitiæ et officii debiti erga inferiores. Ibi afflictum et contribulatum cor solatium reperit, perturbata mens et conscientia gaudium, angustiata anima fiduciam et quietem in Spiritu sancto.

Quid ergo spiritu vertiginis agitati novatores, sacrum hoc tribunal blasphemis vocibus conspurcant, maledica lingua conscindunt, calumniis conficiunt, nisi ut perniciosissimæ et profligatissimæ fræna libertati laxent, et tanquam equus et mulus sine chamo et habenis, in præcipitia ruant, in libidines, incestus, sodomias, sacrilegia, adulteria, rebelliones? Confessionem eliminare volunt, ut suo arbitratu vivant, omniaque tam privata quam publica, tam sacra quam profana, in confusionem redigant; et Babyloniam aliquam constituant, in qua regnet impietas et impunitas, transgressionis nutrix, fons scelerum, incuriæ soboles, impœnitentiæ mater, noverca pietatis.

Certe abrogatæ confessionis damnum lutheranos quandoque vidisse, testis Dominicus Sotus, Carolo V a sacris confessionibus, lib. 4 *Sent.*, dist. 18, q. 1. art. 1, ubi ait: « Verecundia confitendi vehementissime homines a perversis moribus arcet, id quod me teste Germani ipsi, dum publice inter eos agebam, fatebantur. Qua de re ex inclyta Norimberga civitate, missa est ad Cæsarem legatio, per quam cives id petebant, ut Cæsar imperatorio jure confessionem auricularem induceret. Aiebant enim se usu et more intellexisse, rempublicam suam, postquam confessio cessaverat, vitiis contra justitiam, et alias virtutes scaturire, quæ illis antea fuerant incognita. Risum autem ea legatio movit. Nam cum fateri omnino renuerent per absolutionem sacerdotis culpas remitti, et divino jussu teneri homines ad confessionem, quomodo plebs induci posset Cæsarea lege occulta scelera secreto confiteri? Hæc ille.

PROPOSITIO III.

Confessionis præceptum multis casibus obligat, ita ut de novo peccet illam omittens.

Primo, in periculo probabili mortis, verbi gratia, dum timetur naufragium, exorta tempestate, vel instat prælium periculosum. Sic cum femina quæ difficiles partus habere solet, partui proxima est, tenetur confiteri. Qui autem præscit se in tali articulo necessitati non habiturum copiam confessarii, tenetur prævenire, quia exponit alioqui se periculo moriendi sine confessione.

Secundo, quando suscipiendum sacramentum Eucharistiæ, obligatio est confessionis, ut patet ex Tridentino. Item si sacramentum aliud suscipiendum est, vel administrandum, debet præmitti confessio, vel saltem contritio, quia debent administrari vel suscipi sacramenta in statu gratiæ, in quem statum non restituit peccator, nisi per confessionem aut contritionem.

Tertio, tenentur omnes qui discretionis usum attigerint, saltem semel in anno confiteri, ex præcepto Ecclesiæ.

Cæterum, licet Ecclesia frequentiorem confessionem non præcipiat, adhortatur tamen continuo filios suos ad illam frequentandam, ob fructus qui ex illa oriuntur et ob pericula quæ ex illius neglectu potest homo incurrere. Unde quæ supra dixi de Contritione statim a peccato elicienda, etiam locum habent hic; ut propter easdem rationes urgeatur peccator ad confessionem non differendam. Sed in hac re plerique sunt cæci, aut supine negligentes, ut etiam præceptum annuum confessionis tanquam grave repudient aut negligant; et peccata peccatis addentes, sibi onus importabile accumulent, quo in tartarum devolvantur; et multa bona negligant, quibus gloriam sibi immensam poterant comparare.

Hinc ad Arsenium in eremo quondam

venit vox, dicens : « Veni, ostendam tibi opera hominum. » Et surgens abiit, et duxit eum ad quemdam locum, et ostendit ei Æthiopem incidentem ligna, et facientem sarcinam magnam, tentabatque portare eam, et non poterat. Et pro eo ut auferret ex sarcina illa, ibat iterum et incidebat ligna, et addebat ad sarcinam, hoc autem faciebat diutius. Et procedens paululum, ostendit hominem rursus stantem super lacum, et haurientem aquam ex eo, et infundentem in cisternam pertusam; quæ cisterna ipsam aquam iterum refundebat in lacum. Et dicit ei iterum : « Veni, ostendam tibi aliud. » Et ecce vidit templum, et duos viros sedentes in equis, et portantes lignum transversum, unum contra unum. Volebant autem per januam introire in templum, et non poterant, propter lignum illud quod transversum portabant; et non inclinantes se unus post alium, ut fieret illud lignum directum, remanserunt foris. Et cum interrogasset quid hoc esset, ille respondit ei : « Hi sunt qui portant velut in justitia superbiæ jugum, et non humiliati sunt ut corrigerent se, et ambularent humiliter in via Christi, propter quod et remanserunt foris a regno Dei. Ille autem qui ligna incidit, homo est in peccatis multis, et pro eo ut pœnitentiam agat, et subtrahat se a peccatis suis, addit alias iniquitates supra iniquitates suas. Qui autem aquam implet, homo est qui bona quidem facit, sed quia habet etiam in eis permixta mala, per hoc perdit etiam omnia bona opera sua. » Quapropter convenit omnem hominem sobrium esse in considerandis operibus suis, ne in vanum videatur sustinere labores. Ita in libris doctorum patrum, libris *de Providentia* (num. x).

Quod si fructus frequentis confessionis cupiat quis cognoscere, ita manifesti sunt, ut cæcutire recte dicatur qui eos non videt.

1. Acquiritur major puritas cordis et conscientiæ. Sicut qui frequentius manus lavat et linteo tergit, facit ut ei sordes non ita adhærescant, et qui sæpe verrit domum, impedit ne luto obducatur; ita judicandum est de anima per confessionem.

2. Augetur gratia et gloria, dum sanguis et merita Christi per sacramentum Pœnitentiæ frequenter applicantur animæ; simulque diminuitur pœna peccatis debita.

3. Virtus augetur ad resistendum hosti salutis, ejusque tentationibus et peccati periculis quæ nos circumstant.

4. Acquiritur major securitas salutis, et conscientiæ pax serena. Qui diu differt caput pectere, facile alit vermes ; sic qui confessionem procrastinat, vermem conscientiæ nutrit inquietum, qui in futuro acrius punget. Et contra illam frequentans, experitur non esse oblectamentum supra cordis gaudium. Unde auctor sermonum *Ad fratres in eremo*, serm. 10, sic ait : « O felix conscientiæ puritas, quæ vermem interiorem excludis, quæ a carcere doloris liberas rationem, quæ ab omni immunditia purgas mentem. O mens sancta ! O paradisus deliciarum variis bonorum operum virgultis, variisque virtutum floribus purpurata, et suaviter cœlesti gratia irrigata ! Hæc est, fratres mei, paradisus in qua plantatur lignum vitæ et cœlestis sapientia, hæc est thalamus Dei, palatium Christi, habitaculum Spiritus sancti. »

Christus, audiente sancta Brigitta, ait : « Ei qui Spiritum et gratiam meam adipisci et retinere voluerit, utile est crebro peccata et negligentias coram sacerdote confiteri, ut expurgetur. » Et cum ipsa videret animam mariti sui in purgatorio, dixit : « O felix anima, quid tibi præcipue profuit ad salutem ? » Ille respondit : « Confessio mea, quam sextis feriis facere solitus sum, cum firmo emendationis proposito. » Sed et ipsa Brigitta ab infantia id pro more habuit, et Bigerus ejus pater sæpissime his utens verbis : « Ita me sexta feria comparare volo erga Deum, ut quidquid cæteris diebus ille mihi præstiterit ferre æquo animo possim. » Fecit similiter et ejus filius, post confessionem secreto acerrimis flagellis cædens se, ut Christum flagellatum in suo glorificaret corpore, et crucifigeret carnem suam cum vitiis et concupiscentiis suis.

Qui pietati addicti sunt, singulis saltem mensibus confitentur ; sciunt enim infirmitatem et mutabilitatem homini innatam ; et quod facile instar lunæ deficiat de die in diem, a priori lumine et fervore ; ita ut in lucem gratiæ ex toto possit perdere. Ne ergo id contingat, et penitus extinguantur, sicut lunam imitantur in defectu, ita volunt imitari in plenitudine, singulis mensibus lucem renovando et gratiam per confessionem. Sic ipsi neomeniam celebrant Domino cum interiori solemnitate, juxta illud monitum : *Exultate Deo adjutori nostro, jubilate Deo Jacob. Buccinate in neomenia tuba in insigni die solemnitatis nostræ, etc.*

Commendant etiam vitæ spiritualis

magistri, ultra confessiones particulares, generalem aliquam totius vitæ. Hæc etenim multum fructum in anima parere potest.

1. Generat in nobis perfectam nostri notitiam, dum totius vitæ spiritualem miseriam ob oculos nostros ponimus.

2. Salutarem ingenerat confusionem, acitque ut Dei misericordiam admiremur magis et exaltemus, qui nos ad pœnitentiam adeo patienter expectavit.

3. Infundit conscientiæ majorem pacem et securitatem, supplendo quæ forte defuerant in aliis confessionibus particularibus.

4. Excitat in nobis proposita bona aliter ordinandi vitam nostram, et gratiam Dei implorandi ferventius; illamque vocem elicit a nobis: *Hei mihi, Domine, quia peccavi nimis in vita mea; quid faciam miser, quo fugiam, nisi ad te, Deus meus?*

5. Dat etiam confessario notitiam perfectiorem interioris status; ut monita salubria, nostrisque infirmitatibus opportuna possit providere remedia.

Juvat ergo plurimum imitari pium regem dicentem: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Hoc autem optime fit per confessiones illas generales.

LECTIO VII.

DE CONDITIONIBUS PRÆCIPUIS CONFESSIONIS.

PRIMA CONDITIO.

Prima conditio confessionis est, ut sit præmeditata, hoc est, ut illi diligens examen præmittatur.

Defectu examinis, vel quia perfunctorie fit, multæ confessiones inveniuntur invalidæ. Aliqui super actus suos nunquam mentem reflectunt, et ideo ad confessionem accedentes, libere pronuntiant se nihil fecisse, aut nihil scire in quo culpabiles possint esse, in quos recte intorquemus illud: « Tu dicis: Dives sum et nullius egeo, et nescis quia tu miser es, et miserabilis, et pauper, et nudus et cæcus: collyrio inunge oculos tuos, ut videas. »

Collyrium medicamentum est, curandis oculorum morbis, præcipue lippitudini conducens. Per illud igitur recte designamus examen illud sacrum, quo discutitur humor turbidus ab oculo mentis, pulvisque mundanus qui visum spiritualem impedit; quo interiora inspicere debemus, ad purgandum ea quæ in limoso cordis fundo latent. Quia ergo aliqui hoc acre et serium examen non adhibent, quod ad fragilitatis propriæ notitiam tendit; ideo manent in caligine et mentis lippitudine, nec indigentiam suam, nuditatem, confusionem aut turpitudinem agnoscunt. His ergo dicimus: « Collyrio inunge oculos tuos, ut videas. » Et hoc iterum habet collyrium, quod noxium evacuans humorem, lacrymas ducit, ita et examen est, compunctionem elicit, et pessimum peccati humorem evacuat, ut animam purificet, et cœlestis gratiæ capacem reddat.

Defectu quoque examinis aliqui accedunt, agnoscentes et confitentes quidem in genere se multis peccatis obnoxios; at in particulari vix quidquam explicant; sed rogant confessarium quatenus peccata edicat quæ commisisse potuerunt. An non similes sunt hi regi Babylonis? Hic multa prodigiosa in somno suo viderat; advocatis chaldæis sapientibus suis, dicebat: *Indicate mihi somnium quod vidi, et interpretationem ejus.* Sed sicut recte illi respondent: *Rex somnium dicat servis suis, et interpretationem ejus indicabimus*, sic respondent his confessarii, ut singillatim percurrant peccata sua, ac deinde munus sacerdotale esse, super his judicium ferre; et quæ defuerint supplere. Ergo ad illos spectat illud *Isaiæ*, XLIII, juxta Septuaginta: *Dic tu prior iniquitates tuas, ut justificeris.* Noli expectare ut interrogeris aut urgearis, sed tu ipse accusator sis, singulaque per diligens scrutinium dispone; et sic propone, ut omnium remissionem accipias, et perfectam justificationem assequaris.

Sed quæritur quantum temporis et diligentiæ ad hoc examen requiratur. Respondetur plus temporis illi opus esse qui a longo tempore confessione peccata non expiarit, quam illi qui a paucis diebus vel hebdomadis; plus etiam illi qui variis negotiis et occasionibus est implexus, quam alteri qui sibi vivit a periculis semotus. Hic ergo regula certa non est, sed ex circumstantia temporis, personæ, artis quam quis profitetur, res moraliter judicanda est. Hoc generaliter asserimus, eam hic diligentiam impendendam quæ in negotio gravis omnino momenti. Nam si verum fateri velimus, nullum majoris est ponderis; et si pro morte corporis vitanda, tanta adhibetur diligentia, cur minor sit pro recuperanda æterna vita? Audi Augustinum: « Cum gaudio debet facere immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus. » At-

tende etiam quantum diligentiæ impendas in temporalibus, ut damnum vites; debita activa vel passiva frequenter in mentem revocas, omnem curam adhibes ut memoria non erret. Nempe dispendium inde tibi. Sed numquid hic de damno agitur animæ, si memoriam non consulas ut peccata recenseas? Quantum iterum diligentiæ, si gemmam perdideris? Reducis menti omnes vias per quas transisti, omnia loca in quibus hæsisti, omnes personas quas adiisti, everris et evertis domum, sicubi forte delitescat. Quare non idem facere decernis ut divinæ gratiæ pretiosam gemmam iterum requiras? Require loca, personas, vias in quibus eam perdidisti. Dic cum propheta: *Cogitavi vias meas, et converti pedes meos in testimonia tua.* Adhibe lucernam cum muliere evangelica, singulos angulos perquire, everre domum, universa cordis tui latibula pervade, et ad fundum usque sordes evacua; tandem reperies. Et si vere pœnitens es, age quod Ezechias rex agebat: *Recogitabo, inquit, tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Non solum dicit, *cogitabo*, quia non leviter nec perfunctorie hac in re vult se gerere; sed dicit, *recogitabo*, hoc est, iterum atque iterum recensebo, et in statera mentis meæ appendam annos, menses, hebdomadas, dies, sive peccata in his commissa, antequam appendantur a Deo in bilance justitiæ, ad ea vindicanda.

Cæterum non mirum si aliqui eorum quod multos menses, imo et annum quandoque integrum transigant, sine reflexione ad conscientiæ negotium, multam his difficultatem reperiant, multum sudent et angantur. Hæc facile possent evadere, si vel per hebdomadam semel opera sua cum Deo recenserent. Sed excusantes se afferunt excusationes in peccatis, dum hujus vitæ variis necessariisque negotiis se præpeditos alligant. An forsitan majore negotiorum pondere premuntur quam David rex, negotiorum totius regni mole prægravatus? et tamen is singulis noctibus negotio animæ incumbebat: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, etc. Meditabar nocte cum corde meo, et exercitabar et scopebam spiritum meum.* Quasi dicat: Per scopas stricti examinis et contritionis, everrebam ex animæ meæ cubiculo noctis quieto tempore, quidquid immunditiæ de die contraxeram: *Loquebar cum corde*, rationem petens eorum quibus assensum præbuerat. *Exercitabar*, excutiens pulverem cordis quasi vento flante ventilans paleam peccati ut secernerem, et separarem a frumento bonæ operationis. Et *scopebam spiritum*, usque ad angulos cordis pertingens, et scrutans ne quid lateret araneæ venenatæ cor inficiens. Dic mihi, o homo, si pluribus mensibus vestis maneat pulveri exposita, ne vestiaria illam attingat scopa, nonne maculas innumeras vix ineluibiles imbibit? Si cubiculum aliquanto tempore lutosis pedibus ingredientium et egredientium protritum relinquitur, nec everritur, nonne sordes ita adhærescunt et multiplicantur, ut nec primæ, nec secundæ scopæ sufficiant ad perfecte emundandum? Quid mirum igitur, integro fere anno manet conscientia sine examine, sine renovatione, sine purgatione; si opus sit exercitio, et scrutinio diuturniore, ad sordes omnes congerendas et egerendas?

Interim quia sola diligentia humana non sufficit, petenda est gratia et lumen a Domino, ab bene hoc examen peragendum. Expeditque ut homo humili corde exponat Deo miseriam suam, quæ oritur tum ex defectu memoriæ, tum ex intellectus cæcitate, tum ex voluntatis tepore. Hic est funiculus triplex quo in peccatis implicatur homo ab hoste antiquo. Quia peccatorum nostrorum cito obliviscimur, licet gravia sint; quædam etiam negligimus, et quasi levia æstimamus. Ac de illis quæ manifesta sunt, tepide dolemus. Sic invocanda est Spiritus sancti gratia, ut inspiret contra oblivionem, ut illuminet contra ignorantiam, ut accendat contra teporem; exiguus radius per fenestras ingrediens, multas sordes detegit quæ latebant, ad atomos usque et pulvisculos. Sic radius gratiæ effulgens multas inperfectiones et peccata nobis reddit conspicua, quæ amor proprius et passiones nostræ abscondebant.

Hæc porro, quæ ob negligentiam non requiruntur a nobis, requirentur ab adversario in examine illo futuro, et angent nos: *Hæc est iniquitas calcanea, quæ circumdabit nos, et timorem incutiet in die mala:* peccata scilicet illa quæ ad calcaneum, sive ad pedes nostros projicimus, voluntariæ oblivioni ea tradentes; vel quasi levia nihil facientes. His quoque justos quandoque tunc angustiatos fuisse legimus.

Refert Climacus (grad. septimo), Stephanum quemdam, qui multis annis in monte Sinaï, in lacrymis et jejuniis vixerat, ante ultimum mortis diem in extasi quadam factum fuisse, ita ut apertos oculos huc illuc versaret perterritus, cum magna astantium admiratione, quia vitæ præte-

ritæ ratio exigebatur. Quandoque ergo dicebat: « Revera ita est, sed pœnitentia et lacrymis crimen dilui. » Aliquando vero: « Non est ita, mentimini. » Deinde rursum: « Verum dicitis, sed flevi, sed jejunavi, sed ministravi. » In quibusdam tamen aiebat: « Ita est, vere me accusatis, et quid respondeam non habeo, in Deo est misericordia. » Et horrendum videre rationis exactæ severitatem, et quod is nihil dicere sciret, qui per quadraginta annos monachus, lacrymarum donum habebat. Atque ita obiit: ambiguum relinquens quæ fuerit secuta sententia

Simile quid refert Surius de sancto Elzearío. « Ad extremum, inquit, in agone positus vultum prætulit valde horribilem, ex quo colligere liceret eum in magno versari labore, ob quædam illi objecta. Atque sub ejusmodi conflictu exclamavit: « Magna est dæmonum vis, sed eam penitus enervarunt virtus et merita sacrosanctæ Incarnationis et Passionis Jesu Christi. » Post paululum rursus exclamans ait: « Plane vici. » Post aliquantulum cum ingenti clamore dixit: « Totum me divino judicio committo. » His dictis, reparatus est vultus ejus, et quodam rubore atque splendore perfusus reddidit spiritum.

Hæc nobis calcar adjicere deberent, ad examen hoc conscientiæ sollicite omnino perficiendum; et horam illam nimis terribilem, matura diligentia præveniendam. Et in hoc quidem examine, ponderandæ sunt inclinationes pravæ, familiaritates periculosæ, negotia, obligatio artis et professionis nostræ, ut non solum commissionis peccata, sed et omissionis, recolere possimus et expiare. Ad multa ex officio vel charitate tenemur, quæ non magni facimus nec accurate examinamus. Audi exemplum ex Bellarmino libro secundo, *de Arte moriendi:* « Ægrotabat, inquit, ad mortem episcopus valde pius et doctus. Accessit ad eum sacerdos utrique nostrum amicus, a quo hoc accepi quod narro. Quæsivit ab episcopo an ejus conscientia satis foret pacata. Respondit per gratiam Dei nihil grave sibi occurrere, quod in Deum se commisisse ab ultima confessione meminisset. Addidit sacerdos amicus an conscientia omissionum non eum reprehenderet, cum Apostolus tam sollicite episcopum Timothæum admonuerit dicens: » *Testificor coram Deo et Jesu Christo qui judicaturus est vivos et mortuos, prædica verbum, insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina.* His auditis ingemuit bonus episcopus, et ait: Vere omissiones meæ non parum me exterrent. His dictis, cœperunt oculi ejus profundere flumina lacrymarum. Si in viridi ligno hæc fiunt, in arido quid fiet? Considerent hæc pastores animarum, quibus gravis incumbit cura circa functiones varias, ideoque omissionis peccato sæpe obnoxii, de quo gemebundos esse convenit.

Porro post aliquam diligentiam examinis, non negamus in rudibus defectum suppleri, si parati sint confessarii interrogatione juvari ad conscientiam plenius explicandam, ideoque peritos confessarios consulant. At plerumque cum solum generaliter et confuse se examinarint, nolunt per confessarios ulcus tangi, circumstantias numerumque explorari, imo ex professo peritos fugiunt, ne id fiat. An non advertisti quomodo se gerat faber ferrarius dum equum saucium vult sanare? Manu leviter tangendo et sibilando, videtur adulari, et circuitu quodam circa vulnus plaudere, ita ut equus exultet. At si vulnus acrius scapello tangit, equus recalcitrat, pedibusque impetit. Sic aliqui gaudent dum confessarius permittit eos generatim sua edicere, circuire, solumque ex parte conscientiam aperire. At si exploret vulnus, si interroget circumstantias graviores, modum, statumque; morose dicitur, ægre id fertur, talem medicam ultra accedere renuunt. Nec intelligunt illud: *Meliora sunt vulnera amici diligentis, quam fraudulenta oscula inimici blandientis.*

Attamen confessarius debet esse similis medico venam aperienti. Is quidem partim mulcendo et astringendo, officio suo vult fungi, at maxime necessarium ei est, lanceola sua penetrando, sanguinem elicere. Is vero cui vena aperitur, non debet ægre ferre, aut brachium retrahere; debet enim copiose sanguis parvus profluere. Imo licet secundo, tertio scissio repetatur, eo quod forte ob timorem sanguis non potuerit fluere, debet patienter id ferre. Sic pœnitens non importunum judicet confessarium, si secundo vel tertio interroget, cum id aliquando necessarium sit, eo quod humano timore vel ignorantia pœnitentis, non statim ei aperiatur vena cordis, ut profluat omnis peccatorum infectus sanguis.

CONDITIO II.

Secunda conditio confessionis est, ut sit humilis, et cum erubescentia conjuncta.

Sacerdotem ergo consideret pœnitens non ut nudum hominem, sed Dei loco judicem ante diem judicii judicantem, cujus sententia in cœlo rata est. Nec ipse consideret pœnitentem ut nudum virum aut mulierem; sed ut animam Christi sanguine emptam, quæ se iterum vinculis et potestati Satanæ tradiderit, ideoque ream. Sed quia implorat supremi judicis misericordiam, illius auctoritate cupit eam eripere de his vinculis et gehennæ flammis, ideoque pretium redemptionis iterum ei applicat, ut in gratiam pristinam restituat. Ergo, o anima pœnitens, hic te prosterne in spiritu humilitatis, quasi ad pedes Jesu crucifixi, quia illius sanguine per sacerdotis ministerium aspergenda es et abluenda. Memineris quoque te ream coram judice stare. Est namque in confessione interior exteriorque reverentia exhibenda, juxta illud *Ecclesiast.* (IV): *Presbytero humilia animam tuam, et magnati*, sive prælato, *humilia caput tuum.* Exterior humiliatio interioris sit indicium, ut conjunctim cernatur humilitas cordis, oris, corporis; cordis quidem, ut se reputet vilem et abominabilem, gratia et misericordia Dei indignum; oris, ut cum omni humilitate verborum se accuset; corporis, ut id quod protestatur corde et ore, etiam exterius indicet corporis compositione, oculos in terram inclinans, manus jungens, genua flectens, et si arguatur, benigne accipiens. Hujus symbolum humilitatis olim erat aspersio cineris, quam Ecclesia instituit initio Quadragesimæ, signum pœnitentiæ sacro illo tempore peragendæ, et confessionis initiandæ. Et hanc quidem profundam humilitatem maxime solebant pœnitentes olim exhibere, cum jam sententiam a sacerdote debebant audire, et satisfactionem pœnitentialem accipere. Audi de hac re Alcuinum, Caroli Magni præceptorem, lib. *de Divinis Officiis:* « Post peractam, inquit, confessionem, pœnitens totum se in terram prosternat, gemitus et suspiria vel lacrymas, prout Deus dederit, ab intimo cordis producat. Sacerdos vero patiatur eum aliquantisper jacere prostratum, juxta id quod viderit divina inspiratione compunctum. Deinde jubeat surgere, et cum humilitate et tremore præstoletur judicium. Indicatque ei sacerdos observantiam, perpendens subtiliter personæ qualitatem, culpæ modum, animi intentionem, corporis valetudinem. Percepta autem sententia, iterum prosternet se sacerdotis pedibus, petens pro se orationem fieri, ut suggerat divina visitatio virtutem observandi injuncta, et ita obtemperandi sacerdoti, ac si ab ipso divinæ Majestatis ore, opportuna salutis medicamenta suscepisset. »

Diximus humilitati confessionis etiam jungi debere erubescentiam peccati; hanc enim importat vera pœnitentia, hanc docuere veri pœnitentes. Quomodo erubescit prodigus præ flagitiis, et confusione porcariæ suæ vestis, dum inclamat: Non sum dignus vocari filius tuus? Quomodo publicanus, qui nec oculos ad cœlum elevare, aut propius in templo prodire audebat præ rubore? Quomodo Magdalena, quæ retro secus pedes Domini sedebat, lacrymis eos rigans? Et quia « valde erubescebat intus in semetipsa, nihil putavit esse quod verecundaretur foris, » inquit Gregorius. Quomodo Lais, meretrix conversa, et cellæ inclusa, quæ vel Domini nomen præ rubore nominare invocando, numquam fuit ausa? Sed hæc sola semper fuit ejus oratio, in terram faciem prosternendo: « Qui plasmasti me, miserere mei. »

Sicut ergo mulier adultera quæ in gratiam viri optat recipi, accedit tota pudore perfusa, prosternit se, et reatum agnoscit; ita anima peccatrix quæ Christum sponsum deseruit, et Satanæ se prostituit, merito cum rubore accedit, si gratiam iterum vult inire. Quam fructuosus autem sit ille pudor docet sanctus Ambrosius, *de Pœnitentia*, lib. II, cap. 1: « Pudor est, inquit, ut unusquisque crimina sua prodat: sed pudor ille agrum confitentis arat, spinas tollit, perpetuas sentes amputat, fructus adolet, quos mortuos in te credebas; » quia, scilicet, opera meritoria per peccata mortificata, vivificat pudorata confessio. Et sicut erubescentia in reo facilius mitigat iram judicis, sic et Dei severitatem lenire nata est pœnitentis verecundia: estque jam pars satisfactionis pœnam diminuens, quando non parum laborat mens erubescentiam patiens.

Hæc conditio confessiones non infrequenter deest; quia in multis, licet genua flectant, vix agnoscitur aut humilitas cordis, aut pudor confessionis. Etenim sua enarrant etiam gravia crimina, tanquam historias quasdam profanas, satis procaciter cum libertate frontis et oris. Si reprehendantur, ægre ferunt; si quæ gra-

vior pœnitentia imponatur, detrectant. In sacro illo tribunali cum sacerdote quasi cum coæquali agunt, se excusando, alios incusando; et majorem reverentiam afferunt sedentibus in tribunali in foro fori, quam Dei vicario in foro poli.

Certe et dæmon sua sic peccata posset confiteri, sicut aliqui id faciunt, sine humilitate et rubore. Et quandoque sic fecisse legitur, forte ad majorem confusionem et improperium quorumdam similium ficte pœnitentium. Cum enim confessarius quidam tempore Quadragesimæ in suo sederet tribunali seu confessionali, pœnitentes expectans, en ibi juvenis robustus, formosus, incognitus, advenit, confiteri paratus, qui mox cœpit narrare gravissima et nefandissima scelera, qualia forte nec ipse confessarius auribus exceperat; ita ut exhorrescens ei diceret: « Licet mille jam annis vixisses, non posset fieri ut tot et tantorum flagitiorum auctor fores. »

Inquirit igitur de qua patria cujusque conditionis possit esse, et qui fieri possit ut tot scelera patrarit. Fatetur ille se de patria vere longinqua esse, et plus mille annis vixisse; ac de illis esse angelis rebellibus qui e cœlo ceciderunt; nec minimam partem se peccatorum exposuisse, paratum tamen si ipse velit audire. Cui sacerdos: « Quid tibi, o infelix, commune est cum confessione? » At ipse: « Vidi inquit, plures ad te accedere cum peccatorum sarcina, exoneratos autem recedere; volui videre an et hoc mihi posset contingere. Sacerdos autem, exemplo sancti Martini, diabolo cum fiducia respondit: « Si volueris uti consilio meo, et agere pœnitentiam, sicut hi quos vidisti, etiam et tibi ausus sum polliceri indulgentiam. » Respondet dæmon: « Si tolerabilem injungas, parebo. » Tunc confessarius: « Minorem tibi imponam quam cæteris jam confessis. Hæc igitur sit tua pœnitentia: Vade, et ter in die prosternens te, dicas: Domine Deus, creator meus, peccavi tibi, ignosce mihi. » At ille: « Rogo, impone aliam quam volueris, hæc mihi intolerabilis est. » Cui sacerdos: « O superbe spiritus, et æternum infelix, tantane est tua superbia, ut nec in tantillo velis te coram Deo et factore tuo humiliare? Discede a me, et scito ob superbiam nullum unquam tibi remedium, sed æternum manere exitium, post infelicem illum e paradiso exitum. » Ad quam vocem mox ille disparuit.

Videant superbi pœnitentes, vulnus etiam se gerere insanabile, nisi tumorem deponant superbiæ, foreque ipsos nisi humilientur corde et erubescant, superborum spirituum in flammis consortes.

Est et aliorum confessio in speciem humilis, sed virtute carens humilitatis; dum peccata sua aliqui aperiunt in confessione, ut devoti videantur, humiles ac pœnitentes. De hac re sic eleganter Bernardus *in Cant.* serm. XVI: « Est confessio eo periculosius noxia, quo subtilius vana; cum turpia etiam de nobis detegere non veremur, non quia simus humiles, sed ut esse putemur. Appetere autem de humilitate laudem, humilitatis est non virtus, sed subversio. Verus humilis vult reputari, non humilis prædicari. Gaudet contemptu sui hoc solo sane superbus, quod laudes contemnit. Quid perversius vel indignius quam ut humilitatis custos confessio, superbiæ militet, et inde velis videri melior, unde existi deterior? Mirabile jactantiæ genus, ut non possis putari sanctus, si non appareas sceleratus. At talis confessio speciem habens humilitatis, non virtutem, non solum veniam non meretur, sed et provocat iram. Numquid profuit Saül, quod se ad increpationem Samuelis peccasse confessus est? Culpabilis procul dubio fuit illa confessio, quæ culpam non diluit. Quomodo enim humilem contemneret confessionem humilitatis magister, cui humilibus dare gratiam ingenitum est? Omnino non poterat non placari, si quæ in ore sonuit, in corde radiasset humilitas. » Hæc Bernardus.

CONDITIO III.

Tertia conditio confessionis est ut sit pura et sincera.

Primo quidem pura, ita ut propria tantum peccata explicentur, non aliena. In hoc multorum est error, qui non consulunt famæ proximi, exprimentes personam cum qua peccarunt, vel quæ fuit occasio peccati. Hoc pœnitenti non est licitum, nisi aliter suum non possit explicare peccatum; et adhuc tunc consulunt doctores, ut accedat confessarium cui persona sit ignota, ut sic possit parcere ejus famæ. Quod si facile fieri nequeat, potest aperire peccatum, quia utitur jure suo; nec hoc est proprie diffamare, sed conscientiæ suæ consulere; censeturque consors peccati cessisse jure suo, cum tale peccatum admisit, quod non potest explicari, nisi ejus persona detegatur.

Secundo, debet esse pura, ita ut alienæ historiæ aut circumstantiæ inutiles non immisceantur. Unde breviter explicanda

est species peccati, verbi gratia, furtum, odium, adulterium cum numero, nec est necesse historiam facti commemorare. Quam cautelam si observarent pœnitentes, breviter multa peccata confiteri possent, reducendo singula ad speciem suam, verbi gratia, decies commisi adulterium, vigesies maledixi, sexies juravi falsum, etc.

Observandum autem hic, peccatum aliquod turpe et inhonestum posse committi vel cogitatione, vel locutione, vel opere consummato. Si fuerit commissum opere, sufficit exprimere nomen operis, verbi gratia, perpetuum adulterium, incestum, fornicationem toties; non addendo majorem particularitatem, quæ intelligitur ex ipsa operationis specie. Si tactu, satis est dicere: Toties inhoneste talem personam attigi; nec opus est addere in tali loco, aut quomodo, nisi post tactum aliquid esset subsecutum, quod speciem peccati mutaret. Si locutione, dic: Toties inhonesta locutus sum, ad provocandum me ad malum, aut alium, ad oblectandum, aut recreandum memetipsum: in illis nec requiritur ut exprimas: Locutus sum hoc aut illud. Si cogitatione peccaveris, sufficit dicere: Toties turpia cogitavi, et in iis consensi, delectatus sum, nec requiritur ut adjiciantur: Cogitavi tale vel quid; id quod nonnulli faciunt cum maximo suo pudore, sine sacramenti necessitate.

Hæc omnia sunt adeo manifesta, quod superfluum foret de iis mentionem fieri; sed inveniuntur quidam adeo rudes et cæci, ut etiam in meridie lucerna illis opus sit. Scrupulosi porro alium modum sua peccata et cogitationes declarandi quærere non debent; sufficit enim eo modo eas manifestasse, quem doctores Ecclesiæ sufficere docuerunt.

Tertio, debet esse pura et sincera, quia debent aperiri peccata, certa ut certa, dubia ut dubia. Unde si pœnitens dubitet se consensisse, verbi gratia, cogitationi inhonestæ, aut vindictæ, idipsum declaret, nec asserat certo id in quo vacillat. Et qui dubitat aliquid esse mortale, id debet necessario aperire, etiam si tale non esset; alioqui se periculo confessionem dimidiandi exponeret, nisi forte ratione probabili, aut responso alicujus eruditi dubium deponat. Vitandum porro omne mendacium, tam affirmativum, quam negativum; alioqui injuria fit sacramento a Christo instituto, ut in eo veritas conscientiæ cordisque patescat sinceritas illi, qui judex est loco Dei. Hinc sacrilegio se involvit, non solum qui negat peccatum mortale quod fecit, sed et qui se accusat de peccato mortali quod non fecit. Et licet sit opinio probabilis, quod negans aut asserens peccatum veniale contra mentem in confessione, tantum peccet venialiter; tamen certum est quod gravius sit quam extra confessionem, ob sacramenti irreverentiam. Hoc vero etiam sciendum est, peccatum mortale, præsertim delectationis, aut pravi desiderii, posse committi momento temporis. Errant igitur qui ideo putant se non peccasse mortaliter, quia in delectatione aut desiderio non hæserunt, sed paulo postquam venit, a se repulerunt; equidem recte faciunt repellendo, et gravius peccarent si perseverarent, sed peccarunt mortaliter libere se delectando, et consentiendo. Contra vero non est peccatum, quamdiu renititur voluntas, licet per plures horas turpis cogitatio sese animo objiceret. Et hoc etiam sciant rudes delectationes de peccato mortali esse mortales, etiamsi quis nolit opere complere, verbi gratia, de opere venereo, aut de vindicta, etc. Hæc vitiosi parum curant, et vix confitentur.

Quarto, debet esse pura et sincera, ita ut homo peccata sua accusando non excuset. Ingenitum est filiis Adæ gravitatem suorum criminum prætextu aliquo velare. Hinc frequenter confitendo longiores immiscent discursus, tendentes ad aliquam excusationem. Sæpe vir in mulierem, mulier in virum, culpam rejicit; ancilla in dominam, quam morosam dicit; domina in ancillam, quam accusat rebellem. Sic puella lapsa dicit se nimis importune sollicitatam, aut se credere aliquo maleficio vel philtro a turpi amatore fascinatam; ita ut nesciat quomodo in id flagitii prorruerit. Et cur hæc omnia, nisi ad elevandam culpam et excusandas excusationes in peccatis? Alii in furto pauperiem, aliqui in jejunio neglecto amicam societatem, alii complexionem debilem prætexuerunt, et hi quidem frequenter fortes sunt ad fornicationes et dissolutiones, ad miscendas totis noctibus ebrietates, ad jejunandum a mane usque ad vesperam, si venationem sectentur, aut alteri cuipiam negotio sit incumbendum, ad jejunia autem præcepta imbecilles se volunt. Miratus sum ego, et non sine stomacho, audiens in confessione juvenes triginta fere annorum, qui ob laborem diurnum nullum se jejunium peregisse fatebantur; interim vix diem unum præteribant, quin proprium polluerent corpus, libidinem in se procurando. Et ego aiebam: Qui potest fieri

ut fractos vos laboribus quotidianis, asseratis nec unius diei jejunium ferre posse, ob nimiam defatigationem ; et adhuc quotidie pene libidinosa pruritatione corpus enervatum magis defatigetis? in talibus si excusatio a jejunio post labores toleranda videtur, intolerabilis est adeo frequens libido, nec tam fragilitati adscribenda, quam obfirmatæ consuetudini malitiosæ ; et tamen nescias quam eis pœnitentiam debeas injungere, quia jejunia mortificationi carnis apta non adimplebunt.

Certe vetus adhuc Adam vivit in nobis, et antiqua illius perizomata quadam hæreditate possidemus, quibus nuditatem et turpitudinem obvelamus. Nemo vult se agnoscere ambitiosum et prodigum, avarum, injustum, libidinosum ; sed ambitionem, superbiam, prodigalitatem in vestibus, conviviis, moribus, dicimus esse decentiam status nostri, invidiam vero et vindictam, generositatem animi vocamus ; oppressionem aliorum et injustitiam, vocant turnum baculi, et emolumentum officii : avaritia, providentia, qua tenentur erga liberos et familiam, excusant : libidinem et ebrietatem fragilitatis et societatis humanæ pallio contegunt, nec multum ponderant. Sed procul a confessione folia, procul prætextus et perizomata. Periculosa sunt illa, ut propterea deprecetur Propheta Dominum : *Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.* Sicut non profuerunt Adamo et Evæ hæc malitiæ et nuditatis velamina, ita nec nobis. Utique vocabat Deus ad confessionem primum parentem, dicens : *Adam, ubi es?* Ad quem statum peccato tuo te demersisti ? qualis mutatio, quæ confusio? an adhuc ignoras damna quæ tibi transgressione tua aggregasti ? Cur igitur non requiris remedium ? Cur fugis me et te ? Vide, agnosce, confundere, sed accede ad me, ut misericordiam invenias opportunam, quam tibi lubens offero. « Hoc Adam et Eva requisiti fuerant, inquit Gregorius ut peccatum quod transgrediendo commiserant, confitendo delerent ; aut maluit se excusare Adam, quam accusare, et ideo sententiam damnationis in posteros misit. » Putat vero divus Gregorius, *in Psal.* 2 *Pœnit ;* et l. 9 *Moral.*, explicans illud: *Si abscondi ut homo peccatum meum,* quod si libere Adam culpam fassus fuisset, restituendum in pristinum statum. Idem sentit Augustinus, serm 3 *de Annuntiatione*, et Bernardus, lib. *de Præcepto et Dispens.* Verum quidquid sit de hoc, certum videtur tam Adamum quam Evam excusatione peccatum aggravasse ; Adamum quidem dum dicit: *Mulier quam dedisti sociam, dedit mihi, et comedi;* male in mulierem culpam rejicit ; cum enim ipse caput foret, et immediate præceptum accepisset, non debebat consentire, sed mulierem reprehendere ; hanc vero potius fovit in peccato. Neque satis reverenter Deo hic loqui videtur. Numquid enim magis divinæ voci obtemperare te oportuit, o Adam ! quam voci mulieris, ad malum pellicentis ? An forte etiam indirecte in Deum vis culpam retorquere ? quasi ei diceres : Si talem mihi sociam non dedisses, eo miseriæ nequaquam prolapsus fuissem. Mulier vero etiam peccat, culpam suam ut oportet, non agnoscendo pure et sincere, sed in serpentem illam rejiciendo. Hanc imitantur plerique in Satanam, carnem, mundum, scelera sua retorquentes ; sed frivole, quia infirmus est hostis qui non vincit nisi volentem, quique nullas habet vires, nisi nostra voluntate. Inculpet ergo homo seipsum, propriamque arguat voluntatem, omnis mali originem ; cui nemo potest vim inferre ; cui nec Satan, nec caro nec infernus (si voluerimus) potuerit nocere.

Est igitur electæ animæ symbolum, sincere peccatum agnoscere, et contra se testimonium sententiamque dicere. Sic docet nos Propheta : *Dixi : Confitebor adversum me injustitiam meam Domino, etc.* Modus ergo veniam impetrandi, est libera confessio ; ad compassionem movet medicum qui humiliter vulnus ostentat. Quando homo detegit, Dominus tegit ; cum homo develat, Deus velat ; cum reus agnoscit, Deus ignoscit. Quicumque igitur ad hoc tribunal accedis, esto reus, testis, accusator, tibi, pro te et contra te creditur : noli tergiversari, noli excusare, aperi sincere totum statum causæ tuæ coram infallibili judice, ut facilius valeas veniam impetrare.

CONDITIO IV.

Quarta conditio confessionis est ut integra sit quantum ad speciem, numerum et circumstantias peccati.

Imprimis, quantum ad speciem et numerum, scire debet unusquisque de peccatis mortalibus quænam et quo numero commiserit, et ad hoc tendit examinis diligentia. Post illam si numeros distincte non recorderis, dic aliquatenus prout meministi, plus vel minus. Quod si non recorderis, et sit peccatum durans (quale est inimicitia, vel odium, vel peccatum carnis), dic quanto tempore illi fueris ob-

noxius ; inde aliquo modo numerus peccatorum potest conjici, vel status tuus agnosci. Si sit peccatum quod continuam actionem non habet, sed multoties committitur (ut sunt, pejerare, detrahere, vel quid simile), nec recorderis numerum, quoties tale quid perpetrasti, dic saltem illud tibi familiare esse : aut quoties offerebatur occasio in illud te incidisse, aut aliquoties illi restitisse. Sufficit enim ut medicus hoc modo intelligat dispositionem infirmi, ut sciat illi mederi.

Deinde non sufficit confiteri species et numerum peccatorum, sed et necesse est etiam circumstantias illorum confiteri, cum tales sint ut repugnent alicui mandatorum Dei vel Ecclesiæ, aut cum notabiliter peccatum aggravant, etiam si speciem non mutent. Etenim licet operatio peccati sit una, potest tamen accedere talis qualitatis turpitudo, quæ necessario in confessione sit exprimenda. Exempli gratia, si quis furetur arma ad occidendum aliquem cujus uxorem concupiscit, hic liquet furtum unam esse operationem, et proinde peccatum unum, sed opus illud duas secum adfert alias turpitudines, nimirum velle occidere et adulterium committere, quæ pugnant cum duobus istis mandatis : « Non occides, » et « Non concupisces uxorem proximi tui. » Hujusmodi circumstantiæ quæ sic aggravant peccatum, necessario debent in confessione exprimi.

Aliæ vero circumstantiæ, quæ non sunt ejus naturæ et qualitatis, ut sunt, murmurare in templo, facere delictum aliquod in die jejunii, vel festo, possunt sine perculo taceri ; quamvis illas etiam confiteri consilii sit, quemadmodum et peccata venialia recensere. Quia vero aliquantulum difficile est posse inter has et illas circumstantias differentiam invenire, nos eas commemorabimus, ad quas exprimendas homo communiter obligatur.

Primo, in peccatis carnalibus necesse est pronuntiari personam cum qua peccasti ; nam ut variæ sunt personarum qualitates, ita quoque ipsa peccata diversa sunt. Peccare namque cum soluta, simplex est fornicatio ; cum conjugata, adulterium ; cum honesta virgine, stuprum ; cum sanguine conjuncta, incestus ; cum religiosa, vel Deo consecrata, sacrilegium, vel spirituale adulterium. In his omnibus, si vel opere quoque vel verbo alium scandalizaveris, et hoc confiteri debes. Quin etiam considerandum est, si cum peccaverit quis, illud fecerit in tali loco, atque in præsentia talium personarum, ut malo exemplo quod dedit, ad simile hos qui aderant peccatum provocaverit, ut si quis alicujus auctoritatis extra necessitatem carnes in die jejunii comedat, aut aliud peccatum faciat in præsentia illarum personarum quæ ex eo possent occasionem sumere idem imitandi. Hoc in casu, necesse est ut confiteatur malum exemplum et scandalum quod alteri dedit.

Necesse quoque subinde est dicere circumstantias loci sacri, et præcipue tribus in casibus, nimirum furto, sanguinis effusione, et seminis humani ejectione, quando unum vel alterum est cum peccato ; horum enim unumquodque propter locum mutat speciem peccati, et sacrilegium efficit, quod est peccatum gravissimum. Similiter, si quis votum emiserit, aut juramentum se aliquid facturum aut non facturum, et idem facere vel non facere, Dei mandato præceptum esset (ut non jurare, non occidere, non fornicari, etc.) ; si ipse postea contrarium faceret, teneretur ad exprimendam circumstantiam illius voti vel juramenti. Etenim ista circumstantia facit ut quod erat peccatum ratione unius, etiam peccatum sit ratione alterius.

Cæterum, hoc in Ecclesia dolendum est adeo fieri frequenter irritas confessiones, Deumque gravissime irritari, ob integritatis defectum. Est vero id sacrilegium grande, simile illi quod commisisse dicuntur Ananias et Saphira in *Actis Apostolorum*, quibus improperavit sanctus Petrus, mentiri illos Spiritui sancto, non homini, quia partem pretii de agro vendito celabant interrogati, unde et subita morte sunt perculsi. Sciant ergo qui peccatum negant aut celant, non mentiri se homini, sed Deo, cujus vicem gerit sacerdos in hoc tribunali ; non minorem a Spiritu sancto habens potestatem erga pœnitentem ad interrogandum et judicandum, quam Petrus erga Ananiam et Saphyram, ideo qui illi mentitur, non minori pœna meretur involvi. Similes quoque recte dixerimus tales reprobo Cain, qui interrogatus a Deo, qui tunc instar confessarii se gerebat, celavit peccatum, ideoque dicitur ei : *Maledictus eris, et profugus super terram.* Quare maledictus ? quia in fratrem peccasti. Quare cum maledictione vagabundus, et semper trepidus ? quia confessione peccatum expiare noluisti ; similem ergo maledictionem incurrunt, qui peccata in confessione negant ; quocumque se vertant, conscientiam tanquam vindicem Deum, cum tremore circumferunt.

Hæc est maledictio quam fugere ne-

queunt; hæc est infernalis furia quæ semper trepidantes lancinat, donec ad tenebras perducat, et vermem nunquam intermoriturum. Qui enim peccato gravi obnoxius manet, si tonitru, si fulgur audit, si solus in tenebris agit, trepidus est et inquietus, iramque Dei quasi sibi imminentem conspicatur. *Sonitus terroris semper in auribus impii; et cum pax sit, ille insidias suspicatur.* Audi Sapientem (cap. 17) de impiis Ægyptiis: *Una catena tenebrarum omnes erant colligati, sive spiritus sibilans inter spissos arborum ramos, aut vis aquæ decurrentis nimium, aut sonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium cursus invisus, aut mugientium valida bestiarum vox, aut resonans de altissimis montibus echo, deficientes faciebat illos præ timore. Illis supposita erat gravis nox, imago tenebrarum, quæ superventura illis erat, ipsi ergo sibi erant graviores tenebris.* Quod de illis impiis testatur Sapiens toto illo capite, verum esse experiuntur plerique in conscientia caliginosa, quibus nulla lux aut quies affulgere potest, nisi confessionis sacramentalis remedio.

Habes exemplum recens apud Crombecium, libro 2, *de Studio perfect.*, c. 2. Quidam vir potens peccatum commiserat, a cujus confessione ita horrebat, ut potius mortem et damnationem eligeret, quam confessionem. Interim conscientia continuo eum angebat. Quodam die cum Antuerpiæ concionatorem audisset pronuntiantem non esse obligationem confitendi peccata oblita, omnia tentavit ut illud oblivioni traderet. At primum omni indulsit voluptati, ut peccatum illud suffocaret aliorum multitudine. At semper inter cætera primum menti recurrebat. Deinde varias provincias peragrans, putavit novitate rerum, præteritorum memoriam sepelire, sed non poterat fugere se ipsum, nec sui reatus cruciatus. Tandem sese applicat studio mathematicæ et perspectivæ, putans vi attentionis requisitæ malo suo remedium adferre, sed etiam frustra. Quid ageret? Sperat pœnitentia sine confessione illud posse abolere; cilicium, jejunium, disciplinam, eleemosynam adhibet; sed vulnus potius augetur. Desperabundus ergo mortem sibi conscire parat suspendio; et ut id in domo propria peragat, thecam suam conscendit, ut proprios repetat lares. Occurrit ei quidam notus Societatis Jesu sacerdos, qui post salutationem rogatur ab eo currum conscendat. Quo conscenso, de variis agit, ita ut de confessione tandem inciderit sermo et casu tetigit ulcus. Nobilis ille existimans hæc propter se dici, turbido vultu interrogat cur talis ei modo sermo. Respondet moris esse Religiosis de rebus salutis cum quibuslibet agere, quod si ope sua egeat, paratam offert. Quid mihi, inquit, offers, cui nulla mens est confitendi? quod si sine confessione auxilio posses esse, lubens acceptarem. Conjicit sacerdos aliquid in viro latere, cui obstetricantem manum ad educendum oporteat adhibere. Loquitur ergo ad cor ejus, et diversa proponit media, quibus juvari possit absque confessione; ita ut tandem aperuerit ille, se jam sibi suspendium decrevisse, eo quod ultra cruciatum conscientiæ nequeat tolerare, quod si sine confessione possit juvari, paratum se offert quidlibet pati. Promittit pater iste operam non inanem, si modo velit aliquot diebus obtemperare in his quæ præscribet. Itaque cum domum appulissent, jubet eum cum amicis animum relaxare, et post cœnam lætam, somno quieto ea nocte indulgere. Sequenti die mane, præscribit certa meditationis puncta, quibus magna in eo fiducia erga Deum excitetur. Altero die dat ei examen conscientiæ, monens ut notet peccata a se commissa, non in ordine ad confessionem, sed ut singulorum contritionem possit elicere. His peractis, ducit eum ad deambulationem solitariam in nemore, et interrogat an singula recte examinarit. Et ut melius, inquit, memineris, proponam et ego tibi aliquot puncta. Proponens igitur gravissima peccata, incidit tandem in illud quod virum hunc angebat. Audiens vero ipse suum nominari peccatum: Ecce, ecce, inquit, maledictum scelus quo angor. Dissimulat sacerdos: Longe, inquit, graviora libellus meus continet ab illo, et mille gravioribus absolvere te possum, et quidem illud jam confessus cætera in memoriam ante redacta potes dicere. Sic ille prostratus, libere conscientiam aperit, et absolutionem recipit; tanto vero cum gaudio, ut frequenter patri huic postea repetierit: O confessio, quantam serenitatem et lætitiam menti affers! O pater mi, a quot me angoribus confessio liberavit!

LECTIO VIII.

DE IMPEDIMENTIS INTEGRÆ CONFESSIONIS.

De primo impedimento, qui est pudor.

Quatuor impedimenta recenset Bernardus integræ confessionis. Hæc sunt, pudor, timor, spes, desperatio, quæ paulo latius hic explicamus.

Primum impedimentum est pudor, quo pœnitentes aliqui deterrentur, ne gravia

peccata confiteantur. Hos monet Sapiens: *Ne confundaris pro anima tua dicere verum, est enim confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam.* Confusio impediens peccati confessionem novo peccato involvit; confusio ex peccatorum confessione orta, adducit gratiam et gloriam, quia eruit hominem ab æterna confusione, peccata præterita tegit, a futuris protegit. Quod igitur non erubuisti coram Deo et Christo judice, coram angelo tutelari et Satana accusatore, quodque tandem coram toto orbe debet notum fieri, ne verearis aperire coram illo qui ante diem judicii loco Christi debet judicare; non ad vindictam, sed ad gratiam tibi conciliandam. Et bene pondera quid potius eligendum sit, an exiguam modo confusionem sustinere, an incidere in opprobrium sempiternum: *Revelabo pudenda in faciem tuam, ait Dominus* Nahum (III). Id quidem in illo die quo universa patebunt, de quo etiam verum est illud Job (X): *Revelabunt cœli iniquitatem ejus, et terra consurget adversus eum, apertum erit germen illius, detrahetur in die furoris Domini.*

Audi similitudinem apud *Oseam*, c. XIII: *Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum est peccatum ejus, dolores parturientis veniunt ei.* Alludit ad puellam quæ ex fornicatione concepit et abscondit peccatum suum, donec tandem doloribus partus illud prodere cogitur, maxima cum confusione. Sic aliqui iniquitatem suam abscondunt, donec tandem in fine vitæ, variis anguntur doloribus instar parturientis, intus inclamant, et confusionis æternæ jam initium patiuntur: et quia forte justo Dei judicio non habent obstetricantem alicujus confessarii manum, in hoc partu moriuntur, æternæ mortis et confusionis filii.

Hoc iterum recte repræsentarunt antiqui per hericium in partu crepantem. Animal hoc, partus tempore veniente, quia prolium egredientium ex utero aculeis acriter pungitur, differt partum, fœtu autem crescente, dum vi ille egreditur, viscera matris acrius dilaniantur, et sæpius in partu crepat. Ita hi dum nunquam confessiones integras faciunt, augentur in dies peccatorum aculei; et tandem dum divinas inspirationes spernunt, mortis infelici genere, præ gravitate et multitudine peccatorum intereunt. Sic de illis verificamus illud Domini, apud Isaiam minantis Babyloni: *Ponam eam in possessionem hericii.* Quasi diceret: Babylonicas illas et confusibiles animas, pœnitentiam, et spiritum salutis parere differentes, simili pœna mulctabo, qua hericium in partu infeliciter crepantem.

Vis videre in partu crepantes? Attende Chrisaurium in fine vitæ exclamantem: *Inducias vel usque mane, inducias vel usque mane*, in qua infeliciter expiravit. Attende et Antiochum doloribus mortis oppressum: « Justum est mortalem non paria sentire Deo; heu, in quos fluctus deveni tristitiæ, qui eram jucundus in mea potestate! Tandem non peperit spiritum salutis, qui videbatur parturire: nec veram pœnitentiam habuit, unde nec gratiam est consecutus.

Fœnerator quidam monebatur continuo a sacerdote ut pœnitentiam ageret. At ipse semper respondebat satis adhuc sibi esse temporis. Percussus infirmitate, adhuc sibi superesse temporis aiebat, de die in diem procrastinans. At subito ad extremum vitæ ut infirmitatis devenit; adest sacerdos, instat pro pœnitentia. At ille inclamabat: « O pœnitentia, ubi es? o pœnitentia, ubi es? De cætero pœnitere non valeo, hoc indicante justo judice, quia dum facere pœnitentiam potui, non volui. » Et hoc dicens infeliciter expiravit. Ecce hericius in partu crepans. Ita refert Joannes Algrini Ordinis sancti Benedicti, episcopus et cardinalis.

Attende denique omnes impios sero pœnitentes, in partu crepantes, de quibus *Sap.* V, dicitur: *Pœnitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes: Ergo erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis. Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Quid profuit nobis superbia, aut divitiarum jactantia? Transierunt sicut umbra, etc.* Hæ voces pœnitentiæ videntur, sed seræ et extortæ, ac inutiles, magis vero torquentes, instar illius quæ cum angore semper parturit, nunquam parit.

Hanc porro confusionem a peccati confessione retardantem, a dæmonis fallacia provenire, indubium est. Ipse omnia invertit, quæ a Deo recte instituta sunt, quia, teste Chrysostomo (hom. 3 *de Pœn.*), « pudorem et verecundiam Deus dedit peccato, confessionis fiduciam, invertit rem diabolus, et peccato fiduciam præbet, confessioni pudorem. » Etenim quando tentat nos, peccatum pingit ut delectabile, proponitque facilitatem veniæ; at quando adest tempus confitendi, aperit ejus turpitudinem, excitat pudorem, multam proponit difficultatem, ut peccator obmutescat. Quapropter quidam ex anti-

quis Patribus, ut refert Cassianus, quodam die vidit Satanam confessionalia obambulantem et circumeuntem. Interrogatus vero quid ibi faceret, respondit: « Reddo pœnitentibus quod antea eis abstuli; » iterum interrogatus quid illud esset, dixit: « Abstuli eis verecundiam dum peccarent, ut liberius peccata cumularent, reddo nunc eis, ut a confessione ob verecundiam deterreantur. »

Ut tamen peccator sibi non displiceat, solet dæmon permittere ut multa peccata aperiat; unicum solum, aut alterum grave, procurat in corde reservari, persuadens illud confiteri Deo, et cordis contritione eluere. Sufficit illi quod prædam teneat vel uno laqueo. Parum curant aucupes, inquit Dorotheæus, si aquila caput, alas, pedes habet liberos, si modo ungue fortiter teneatur; tunc enim tenentis subest arbitrio. Ita dæmon uno vinculo animam peccatoris irretiens, subjicit suæ servituti et æternæ perditioni. Quicumque ergo salutis amans es, disrumpe omnes compedes confessionis integritate, sciasque nullam hic esse confusionem, sed libertatem gratiæ et gloriam filiorum Dei, qui agnoscunt culpam omnem, seque magnopere egere Dei misericordia et venia. Hinc Augustinus: « Tibi quidem, Domine, cujus oculis nuda est abyssus humanæ conscientiæ, quid occultum esset in me, etiam si nollem confiteri tibi? te mihi absconderem, non me tibi. Nunc autem quod gemitus meus testis est, displicere me mihi, tu refulges, et places, et amaris, et desideraris ut erubescam de me, et abjiciam me atque eligam te, et nec tibi, nec mihi placeam, nisi de te. Tibi ergo, Domine, manifestus sum, quicumque sim; sed quia tu veritatem dilexisti, et qui facit eam, venit ad lucem; volo eam facere in corde meo coram te in confessione, in stylo autem meo, coram multis testibus.

Consideret igitur qui nimio pudore deterretur, etiam viros sanctos non vetitos publice scelera sua propalare. Magdalena nihil erubuit coram pharisæis, licet ludibrium se fore non ambigeret. Paulus se primum peccatorem profitetur, et quasi abortivum indignumque gratia Dei. Sanctus Augustinus tredecim libros *Confessionum* edidit, ubi flagitia floridæ ætatis suæ omnibus palam facit; et tantum abest ut illi hoc vertatur in confusionem, quinimo in gloriam et honorem. Quapropter harum confessionum triplicem insinuat ipse rationem, libro decimo, quæ etiam habere locum potest in nostra confessione, et ad illam faciendam peccatores impellere debet.

Prima ratio est ex parte Dei, quia ipse veritatem nostræ confessionis diligit, quandoquidem et in ea ejus misericordiam nobis necessariam agnoscamus; ideoque eum confessione glorificamus, et propitium nobis reddimus. Hanc rationem tangit Augustinus, loco citato, ex l. 10, c. 1 et 2.

Secunda ratio est ex parte proximi, quia fructus ad eum derivatur ex confessione nostri peccati. Hanc tangit cap. 3, cum ait: « Confessiones præteritorum malorum meorum, quæ remisisti et texisti, ut beares me, in te mutans animam meam fide, et sacramento tuo; cum leguntur et audiuntur, excitant cor ne dormiat in desperatione et dicat: Non possum, sed evigilet in amore misericordiæ tuæ et dulcedine gratiæ, atque potens est omnis infirmus, qui sibi per ipsum fit conscius infirmitatis suæ. Et delectat bonos audire præterita mala eorum, quia jam carent eis, nec ideo delectat quia mala sunt, sed quia fuerunt, et non sunt. »

Tertia ratio est ex parte confitentis, qui adjuvari potest orationibus illorum quibus confitetur mala sua, non solum sacramentaliter, sed et charitative extra sacramentum. Hanc rationem tangit c. 4: « Juvat audire aliquos confitentem me, quid ipse intus sim, quia congratulari mihi poterunt, cum audierint quantum ad te accedam munere tuo, Domine, et orare pro me cum audierint quantum retarder pondere meo. » Prosequitur Augustinus: « Indicabo me talibus. Non enim parvus est fructus, ut a multis tibi gratiæ agantur de nobis, ut a multis rogeris pro nobis. Amet in me fraternus animus quod amandum doces. Animus ille hoc faciat fraternus, non extraneus, non filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, sed fraternus ille, qui cum approbat me, gaudet de me; cum autem improbat me, contristatur pro me: quia sive approbet me, sive improbet, diligit me. Judicabo me talibus, ut respirent in bonis meis, suspirent in malis meis. Bona mea sunt dona tua, mala mea sunt judicia tua: respirent in illis, suspirent in his, et hymnus, et fletus ascendant in conspectum tuum de fraternis cordibus, thuribulis tuis. Tu autem, Domine, his delectatus quasi odore suavitatis miserere mei secundum magnam misericordiam tuam, propter nomen tuum, et nequaquam deserens cœpta tua, consumma imperfecta mea. Hæc Augustinus.

Ecce igitur multiplex fructus sinceræ confessionis: ideo tantum abest ut illam vitare debeamus ob confusionem, quin potius amare debeamus, tum ob gloriam

quam Deo tribuit, tum quia per illam vitamus æternam confusionem. Hoc etenim sciendum est, peccata omnium etiam electorum in judicio fore manifesta; sed hoc eis summe erit honorificum, quod confessione, pœnitentia, lacrymis illa diluerint. Sicut si vesti discissæ manus artificis erudita filum aureum gemmasque noverit resarciendo subtiliter intexere, vestis illa ob scissuras priores deformitatem non patitur, imo acquirit pulchritudinem ampliorem. Sic conscientiæ indumentum peccatis quandoque discissum, pœnitentia novit subtiliter resarcire, et confessionis gemma adornare; ita ut prior deformitas in decorem vertatur et honorem. Quapropter peccatori, sed pœnitenti, recte dicimus: *Confessionem et decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento,* quia, scilicet, lumen gratiæ caliginosam peccati vestem obducit et illustrat. De pluribus damnationi addictis ob dimidiatam confessionem præ verecundia, non hic adscribo exempla, plurima passim reperies. Vide *Flores.* aut *Speculum exemplorum.*

DE SECUNDO IMPEDIMENTO CONFESSIONIS.

Secundum impedimentum est timor.

Quidam timent ne, si confiteantur, gravis eis pœnitentia injungatur; timent peccata injustitiæ aperire, ne restitutio præcipiatur, aut peccatum odii aut vindictæ, ne reconciliatio jubeatur. His recte insinuamus illud Job: *Qui timet pruinam, irruet super eum nix.* Qui minus incommodum vult vitare, in majus facile poterit incidere. Si considerarent hi quam gravis sit, quam infructuosa alterius sæculi pœna, quam brevis sit, quamque fructuosa hujus vitæ pœnitentia, hanc amplecterentur, ne in illam incidant.

Prophetæ Jeremiæ a spiritu Dei excitato, visio quædam ostensa est, a proposito nostro non aliena; jussus est enim oculum convertere quasi ad meridianam plagam, et dicitur ei: *Quid vides, Jeremia?* Respondet: *Virgam vigilantem ego video.* Ad alteram partem conversus iterum respicit, et vox rursus ad eum: *Quid vides, Jeremia?* Respondet: *Ollam succensam ego video.* Hunc locum moraliter interpretans, sanctus Chrysostomus dicit, per virgam vigilantem pœnas hujus vitæ; per ollam succensam, pœnas futuras designari; peccatorem autem velut in medio consistentem, amplecti debere virgam pœnitentiæ in hoc sæculo, a meridie, sive a sinu divinæ misericordiæ provenientem; aut alias ollæ succensæ, quæ conspicitur ab aquilone, fore obnoxium, hoc est, ultioni divinæ alterius sæculi, quæ nullo modo præsenti pœnæ est comparanda.

Hoc agnoscunt animæ in inferno et purgatorio, quæ omnibus hujus sæculi tormentis cuperent posse unicam pœnitentiæ horam emere, et ad tempus pœnitendi redire, multumque doloris affert inter flammas hujus temporis recordatio. Væ enim et millies væ inclamant sibi animæ reprobæ, quod tantilla pœnitentiæ, quæ in hoc sæculo agitur, æterna tormenta potuerint redimere, et neglexerint. Unde de quadam muliere in *Apocalypsi*, dicitur: *Dedit illi Deus tempus ut pœnitentiam ageret, et non vult.* In quem locum dicit Ambrosius: « Hæc mulier, cum esset in peccatis et deberet flere, gaudebat, vesteque purpurea, auro et pretiosis lapidibus se ornabat, nunc æterni fletus luget ærumnam. » Quid putas mulier illa nunc ageret, si aliquid ei adhuc temporis ad pœnitentiam Deus daret? Utique non vestem purpuream, sed saccum et cilicium indueret, non fuco et cerusia faciem obliniret, sed cinere conspergeret, lacrymis rigaret; non calamistro capillos contorqueret, sed illos cum Magdalena ad pedes Domini tergendos impenderet; non in publicum cum plausu conspicienda procederet; gemmatis aut rostratis calceis superbiens, sed in silentio vitam deploraret; pedumque nuditate luctum suum prodere optaret; non oculos circumspectantes et stybio pictos, impuri amoris illices, per civitatem circumferret, sed aqua lacrymarum inundante, excæcare optaret; nec jam Cupidini aut Adonidi, sive voluptati, vel unum momentum temporis permitteret, sed Christo confixa cruci a participatione dolorum illius, nec momento recedere vellet. Sed, heu! serum nimis illius votum est: « Quia dedit illi Deus tempus ut pœnitentiam ageret, et non voluit. »

Nunc volens, nec punctum obtinet, sed momentaneam et celeri fuga elapsam voluptatem, æterno cruciatu persolvit, et ideo væ et æternum væ sibi inclamat. Quod et omnibus damnatis commune est, de quibus *Sap.* dicitur, quod pœnitentiam sint agentes, et intra se præ angustia spiritus gementes; *Isa.*, 65, quod præ dolore cordis sint clamantes, et præ contritione spiritus ululantes. Ergo ibi pœnitentia, ibi gemitus, ibi vermis conscientiæ, ibi compunctio cordis, ibi contritio spiritus. Sed infructuosa hæc omnia, tanquam tempore non

suo, quæ stabilem poterant operari salutem, si vel illorum minima pars vitæ hujus tempore adfuit, quando Deus eos ad planctum et peccatorum confessionem vocabat. Audi exemplum hanc rem concernens in *Speculo exemplorum*, verbo *Confessio*.

Nobilis quidam cum pessimam duceret vitam, ab uxore pia monebatur frequenter, et instigabatur ad confessionem. Ille renuebat confiteri, dicebatque : « Timeo ne mihi gravis pœnitentia imponatur. » At illa : « Quomodo inferni pœnas poteris sustinere, si exiguam hujus vitæ perhorrescis pœnitentiam ? » Cui ipse : « Putasne quod infernus sit, aut pœna aliqua, aut alia vita post hanc vitam ? Sacerdotes ista finxerunt ut timeantur. » Illa videns nihil se proficere nihil ultra eum hac de re alloqui voluit. Quadam autem nocte, subito mortuus est. Conterrita uxor orabat Deum ut viri statum revelaret. Et ecce mane corpus invenit denigratum instar titionis, et schedulam in qua scriptum erat : *Jam certus sum infernum esse, et timor pœnitentiæ illuc me deportavit.* Hæc ibi.

Quod vero aliqui confessionem timent ne restitutio eis injungatur, improvide id et in perniciem animæ faciunt. Etenim ad eam restitutionem cum teneantur, nec sine ea salvari possint, frustra procrastinant, et consilium ac præceptum confessarii male fugiunt. Audiant hi illud *Habacuc., 2: Væ ei quo multiplicat non sua, usquequo aggravat contra se densum lutum?* Hoc densum lutum, alibi dixi esse non solum pondus peccati, sed et obligationem restituendi : quæ multos instar luti palustris detinet, et illi plerique ita infiguntur, ut ad salutem non possint emergere.

Verum, si attentius considerarent illud Salvatoris : *Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?* eruerent se limo isto profundo et pernicioso per confessionem integram, et expiarent peccata injustitiæ, aliena restituendo. Sic enim a maledictione illa se liberarent, quæ continebatur in volumine illo volante, ut vidit Zacharias, *et egrediente, ut involveret et consumeret omnem domum furis*, et aliena usurpantis. Quam multi autem pereant defectu restitutionis, vide exemplis declaratum super præcepto septimo, propositione secunda, ubi etiam dixi periisse matrem sanctæ Mariæ Ogniacæ.

Neque vero confessarius sine restitutione imposita potest absolvere, nisi salutis periculo se voluerit involvere, et peccato alterius participare.

Audi quid de hac re retulerit Joannes Lorinus, gravis theologus Societatis. Quidam in Italia nobilis, quia usuris erat addictus, non poterat impetrare absolutionem, nec a pastore suo, nec a sacerdotibus Societatis, nec ab aliis religiosis, quia usuras nolebat deserere. Tandem invenit libertinum aliquem religiosum qui, alios confessarios insimulans scrupuli, frequenter ei absolutionem impendit, ita ut hoc modo favorem ejus sibi concilians, frequentissime ejus mensam frequentaret. Nocte quadam post lautam cœnam, dum religiosus in monasterium se recepisset, subito moritur nobilis ille. Tempore autem quo agonizabat, en dæmones duo, instar famulorum domus vestiti, pulsant ad januam monasterii, evocantque confessarium deducendum ad domum ægri. Dum per forum transeunt, videt religiosus nobilem illum cum toga nocturna ambulantem ad lumen lunæ ; putans se irrisum irascitur his ductoribus. At nobilis accedens dicit ei : « Scito me non solum ægrum, sed et mortuum, et damnationi æternæ addictum, ob usuram et sacramentorum profanum usum ; tu vero, infelix sacerdos, et improbe religiose, cum me increpare debuisses, in peccatis adjuvisti ; et ideo, justum est ut et pœnis participes. » His dictis, hi duo dæmones rapiunt, unus religiosum, alter nobilem, æternis flammis addicendos. Socius confessarii solus ibi relictus est, totus attonitus et semimortuus ; qui tamen paulo post animum resumens, et monasterium repetens, hæc quæ adeo infeliciter contigerant superiori enarravit. Hanc historiam coram Alberto, Austriæ archiduce, in concione recitavit quidam Societatis sacerdos, quam audierat ex ore Joannis Lorini, theologi, asserentis se optime et personam et locum nosse.

Quod spectat ad alios qui confiteri timent, quia odia sectati sunt, et animum vindictæ, aut injuriam alteri intulerunt, timentque ne reparatio honoris aut reconciliatio ejus injungatur, certe et ipsi sicut priores damnationi manent obnoxii. An non mire condemnat hominum arrogantiam et duritiem, quod ortis dissidiis nemo alterum prior velit accedere, nemo nisi coactus reconciliari, et pacem quærere ; cum tamen Deus ipse graviter læsus, primus pacem offerat, et ad reconciliationem invitet. Sed et cum non acceptamus, maxime dolet Deus, cum tamen vindictam suam possit statim exercere. Unde *Isaiæ*, 27, loquens ad populum suum sub nomine vineæ : *Indignatio*, inquit, *non est mihi ; quis dabit me spinam et veprem in prælio ; gradiar super eam, et succendam eam pari-*

ter? An potius tenebit fortitudinem meam, faciet pacem mihi, pacem faciet mihi? Cur ergo dicunt homines dissidentes, cum eos hortamur ad reconciliationem mutuam: « Qui eget socio, accedat ad eum; ego ipsum, nec curo, nec egeo? » An Deus nostri eget, qui tam sollicite nos requirit ad pacem ineundam? An non fratres sumus, et ideo mutua ope egemus? An non membra ejusdem corporis mystici, quæ unionem debent habere, sibi mutuo opem ferre? Sicut in corpore naturali pes ambulat, manus laborat, oculus videt pro aliis membris, nec potest inter illa esse nisi perniciosissimum dissidium: sic et nos membra corporis Christi mutuo nobis auxilio debemus esse, nec nisi damnabiliter possumus dissidium inter nos fovere. Ergo qui alterum offendit, non vereatur se humiliare, nec confessionem fugiat, propterea quod hæc humiliatio ei sit imponenda.

Hoc enim obligatio et æquitas postulat, quia et cum nos offensi sumus, id ab altero nobis fieri postulamus. Nimis ergo superbi est animi et injusti, nolle huic divino et naturali præcepto acquiescere, ideoque salutem suam æterno periculo exponere. Majoris vero cæcitatis et injustitiæ est supplicanti fratri nolle condonare aut reconciliari, estque id sibi viam obstruere ad Dei misericordiam, dicente Sapiente: *Homo homini servat iram, et a Deo quærit medelam. In hominem similem sibi non habet misericordiam, et de peccatis deprecatur. Quis exorabit pro delictis ejus?* Sed de hac re alibi latius. Exemplum ad hanc rem attuli agens de indigna Eucharistiæ sumptione.

DE TERTIO IMPEDIMENTO CONFESSIONIS.

Tertium impedimentum est spes.

Quidam enim, quia sperant et ambiunt quædam in hoc mundo, nec putant se adepturos si hominibus quales sint, innotescant; ideo etiam in confessione plene se non aperiunt, licet ad Pœnitentiæ sacramentum, ut pie viventes habeantur, quandoque accedant. Et hæc est hypocrisis reprobanda, per quam alii intus sunt, alios foris se ostentant: homines duplices corde et oculis, qui cœlum videntur respicere, et quærere gratiam Dei, ad terrena autem vertuntur, et illorum more ducuntur. Hi reprobati censentur in antiqua lege, dum cygnus reprobatur, qui licet candidus sit exterius in plumis, carnem tamen habet interius nigram; sic homines simulati speciem pietatis præferunt, intus conscientiæ nigredinem gerunt, nec deserunt. Atque ita de ipsis verum est illud *Ecclesiastic.*, capite decimo nono: *Est qui nequiter humiliat se, et interiora plena sunt dolo.* Et illud: *Væ peccatori terram ingredienti duabus viis.* Duabus quippe viis terram peccator ingreditur, quando et Dei est, quod opere exhibet, et mundi, quod per cogitationem quærit, inquit Gregorius (I *Mor.*). Non desunt ergo inter christianos, qui ob solos respectus mundanos conscientiam non aperiunt; et confessione in injuriam Dei abutuntur, vel quia cupiunt in opinione bona haberi confessariis et pastoribus suis, vel quia per illos commendari, et aliqua obtinere nituntur. Sic videmus, et experientia comperimus, alios pauperis vel tenuioris fortunæ, ad confessionis sacramentum accedere, eo solum fine ut eis subveniatur, ut publicis eleemosynis a parochis commendentur. Et hi vitiis quandoque gravibus impliciti, turpitudinem non detegunt, ne forte iis subtrahantur eleemosynæ, aut ad id quod ambiunt, non pertingant: sic confessionem vertunt in lucri occasionem, sed in animæ suæ perniciem.

Dicunt vero hi secum: Quid cogitabit confessarius de me, quam opinionem habiturus est? contemnet me, intuebitur me propter peccatum meum; erit mihi semper confusio, quoties eum videro. His vero respondemus, dæmonis hanc esse nebulam, qua mentem eorum erroneam obvolvit et in peccatis detinet. Etenim ipsi confessarium debent considerare ut locum Dei gerentem, non solum ut hominem; ideoque secreto sigilli divini ita obstrictum, ut nullo casu, etiam evidentis periculi mortis, possit de his quæ audivit, mentionem facere. Neque etiam potest confessione uti in gravamen et præjudicium ipsius pœnitentis; vel negando ei debitum subsidium; vel impediendo ex vi illius promotionem ad officium: vel ita gubernando, aut se gerendo erga ipsum, ut vel in genere possit aliquis suspicari aliquod peccatum. De qua re expresse Clemens VIII. Regula est hoc modo: « Tam superiores pro tempore existentes, quam confessarii, qui postea ad superioritatis gradum fuerint promoti, caveant diligentissime ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorem gubernationem utantur. »

Quantum vero ad eam quam timent coram confessario confusionem, aut aversionem et contemptum, iterum dicimus: « Trepidaverunt ubi timor non est. » Quæ

enim confusio homini fragili, cui tarto sigillo os obsignatur, fragilitatem suam aperire, qui et similibus irretiri potest et gravioribus ? qui et fragilitatis humanæ est conscius, scitque hominem in carne agentem, angelum non esse, imo et viros sanctos graviter quandoque deliquisse ? An ergo huic humanæ fragilitatis peccata verendum est fiducialiter aperire, quandoquidem et ipse non ignoret se in spiritu lenitatis debere pœnitentem recipere et instruere, ne et ipse tentetur, ut monet eum Apostolus? Adde quod si propter corporis sanitatem non verentur homines in partibus quantumlibet verendis medelam admittere, cur timeant conscientiæ absconditæ etiam turpia medico spirituali aperire ? Tantum vero abest ut is contemnat confitentem, quin potius moveatur ad compassionem; sicut et medicus compatitur, dum ei vulnus profundum ostenditur. Vis ergo scire quid consideret confessarius dum gravia audit peccata ? Certe illud Augustini ei opportune potest occurrere : « Non est peccatum quod facit homo, quod non possit facere alter homo, nisi juvetur ab illo a quo factus est homo.» Novit ipse neminem contemnendum, cui gratia Dei potest subvenire, et de lutoso statu peccati, ad sublimem sanctitatis gradum cito provehere. Novit etiam illud pro se : *Qui existimat se stare, videat ne cadat.* Quia multi e sublimi gratiæ gradu in imum peccati sterquilinium corruerunt, eo quod de se præsumerent, aliosque aspernarentur peccatores. Quapropter sancti Patres causam afferentes, cur Dominus Petrum graviter labi permiserit, hanc inter cæteras reddunt: ut discerèt ipse pastor, et in ipso omnes futuri pastores, lapsis commisereri, nec austere nimium erga eos se gerere.

Hinc ergo qui vere animo pastorali in confessionibus excipiendis se gesserunt, legimus tanta quandoque compassione id fecisse, ut a lacrymis temperare nequiverint, quibus etiam pœnitentes ad collacrymandum commovebant. S. Ambrosius, quoties illi aliquis ad percipiendam pœnitentiam lapsus suos confessus esset ; ita flebat, ut et illum flere compelleret ; videbatur etiam sibi cum jacente jacere. Causas autem criminum quas illi confitebantur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur, bonum relinquens exemplum sacerdotibus, ut intercessores sint apud Deum, non accusatores apud homines. Nam et secundum Apostolum, circa talem hominem confirmanda charitas est, quia ipse sui accusator est : nec expectat accusatorem; sed prævenit, ut confitendo, suum allevet ipse delictum, nec jubeat quod adversarius criminetur. Ita Paulinus in Vita Ambrosii. Similia legimus de sancto Carolo Borromæo, de S. Hugone, episcopo Gratianopolitano, de S. Eustachio, abbate Luxoviense, quibus Deus donum lacrymarum infudit, ut suis ipsis lacrymis, pœnitentem ad vitæ commutationem commoverent.

Referunt quoque annales Fratrum Minorum de Francisco Brixiensi, religioso in conventu sancti Bartholomæi prope Fulhinium, tantam ejus extitisse charitatem, ut si alicujus minus pœnitentis confessionem exciperet, lacrymis obrueretur, ut ipsum ad perfectam compunctionem adigeret. Cumque a quodam familiari Fratre semel importunius interrogaretur cur ita aliorum peccata et impœnitentiam curaret, lacrymisque sè conficeret, respondit: « Esse cujusque fidelis, in Deum peccata commissa deflere, et cuique a Domino (maxime vero Minoritæ, qui peccata populi comedit) de proximo suo mandatum esse. » Ita Franciscus Gonzaga, parte 2.

Nec hic silentio prætereunda est charitas cujusdam sacerdotis sancti erga quemdam desperabundum pœnitentem, de quo in *Speculo exemplorum* fit mentio. Peccatis carnalibus, incestui, sodomiæ, mire addictus erat hic pœnitens ; ita ut diceret : « Major est iniquitas mea quam Dei misericordia. » Vocatus sacerdos ille pius ad eum jam infirmitate lethali a Deo percussum, urgebat ad peccatorum confessionem, asserens omnium remissionem sibi certo a Deo dandam, si modo confiteatur cum dolore. Renuebat ille, præ desperatione et horrore vitæ præteritæ. At sacerdoti charitas hanc suggessit astutiam, sive piam cautelam. « Ecce, inquit, fac quod dicam tibi : Ego spoliabo me omnibus bonis, et meritis totius vitæ meæ, et illa in te transferre volo ; tu vero spolia te omnibus peccatis tuis, et in me transferas, ego pro illis Deo respondebo, et pœnitentiam agam, sicque noli desperare. » Consentit ipse in hoc adeo lucrosum cambium, inductus charitate et pietate viri. Cum ergo permutationem hanc iniisset quantum in se erat utrimque, peccatori dixit ille : « Ecce nunc teneris mihi aperire quæ mala feceris, ut sciam de quibus tenear pœnitentiam agere. » Tunc ille libere ordinem vitæ suæ cum omnibus flagitiis, quantum in se fuit, aperuit. Cui sacerdos : « Numquid et de his tu mecum doles, et si absolvere ab illis te possim, idipsum optas ? » Respondet ille se

id optare. Erigens ergo ipsum in spem, absolutionem ei impendit sacramentalem, cum qua non ita multo post mortuus est. Post mensem autem apparuit huic confessario, et dixit ei se in via salutis esse. Inquirit ille quid de meritis suis quibus spoliaverat se. Respondit : « Deus tibi ea reservat duplicata, ob eximiam charitatem qua meam desperationem evicisti (*Speculum exemplorum*, verbo *Desperatio*). »

Itaque ut concludamus, tantum abest ut se debeant existimare a confessariis contemnari, peccata sua aperientes, quin potius magis diliguntur ab illis, qui vident cor apertum, et salutis suæ cupidum, non solum commiserationem concipiunt, sed et zelum, et coadjuvandi fervidam voluntatem. Ergo, o pœnitentes, cooperari vos oportet, ut educatur obstetricante confessarii manu coluber, si quis latitat tortuosus et involutus in caverna conscientiæ, animam inficiens; hoc est ut educatur omne peccatum, quantumlibet inveteratum et occultum, et ita interimatur, ut numquam illuc regredi detur. Evomendum est omne venenum, et theriaca perfectæ confessionis præmunienda est anima, ut nullum virus peccati ultra ei possit prævalere.

DE QUARTO IMPEDIMENTO CONFESSIONIS.

Quartum impedimentum est quædam desperatio melioris vitæ.

Negligunt enim multi confessionem quorumdam peccatorum, quia verentur ne ab illis abstinere non possint. Sed qui huic tentationi (quam dæmon solet immittere) succumbunt, injuriam faciunt gratiæ Dei. Etenim scire deberent conversionem a peccatis non a nobis provenire, sed ab efficacia gratiæ Dei nos prævenientis et conservantis. Unde illi dicimus: *Convertenos, Domine, et convertemur.* Et iterum : *Postquam convertisti me, Domine, egi pœnitentiam; et postquam ostendisti mihi, percussi femur meum, confusus sum et erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ.* Hæc autem gratia significata fuit in gallo Petri, conjuncto cum intuitu Christi, in radio et luce ex equo ruentis Pauli; in vocatione efficaci Matthæi; in invitatione Zachæi, in attractu Magdalenæ cum lacrymis accurrentis. Quæ omnia gratiæ operantis conversionem, sunt effectus; nec abbreviata est manus Domini, quin majores conversiones quotidie operetur. Ita ut multi post multam in peccatis ætatem detritam, possint tandem dicere : *Nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ Excelsi.* Itaque juxta Bernardum, contra diffidentiam illam vincendi peccatum, tria sunt proponenda remedia.

Primum est vigor ipse propositi, qui assumitur ex confessione peccati. Secundum est gratia Dei, quam meretur ex humilitate animi. Tertium est auxilium quod habetur ex illius, cui fit confessio, compassione et oratione.

Sed de hac desperationis tentatione, jam frequenter dixi, et in hoc tractatu, et tomo secundo, lectione octava. Hoc solum iterum repeto et inculco, quod his, qui ex fragilitate sæpe cadunt, non sit negligendum confessionis remedium, si modo cum firmitate propositi, et voluntate occasiones fugiendi, sit conjunctum. Et licet propositi vigore statim flaccescente, et fatiscente, et iterum deficiant sub consuetudinis pravæ pondere, nihilominus illis resurgendum est, et propositum renovandum.

Sicque nunquam animum debent despondere, scientes quia hæc vita mortalis et corruptibilis non est nisi casus et resurrectio; non est nisi infirmitas et sanitatis redintegratio; non est nisi sordium contractio et dealbatio; ac ob innatam menti instabilitatem, non est nisi frequens vicissitudo, modo de bono ad malum regressus, modo de malo in bonum progressus. Non negligit resurgere, qui se labilem novit, et pedibus instabilem, licet iterum timeat cadere. Non desinit fugere de carcere, qui timet adhuc capi. Non repudiat remedium æger, qui ob innatam corpori corruptionem, catharri aut ægritudinis veretur recursum. Non recusat lavare lintea sua, qui novo usu veretur sordidanda. Sic nec negligit confessionis remedium, qui ob fragilitatem veretur iterum peccati lapsum, si modo quantum in se est, mutet animum.

Certe non infrequenter contingit aliquibus circa pœnitentiam et confessionem, quod olim Moysi circa virgam suam. Hanc cum videret in terra, non audebat attingere, sed horrebat et fugiebat quasi serpentem; at ubi eam in manu accepit, facta est virga qua inimicis Ægyptiis restitit, qua viam ad promissionis terram fecit, qua aquæ copiam e petra excussit.

Sic aliqui primo fugiunt confessionem et horrent quasi serpentem ; sed ubi illam in manu forti animo acceperint, fit eis virga et baculus cui incumbant, quo sustententur in gratia, quo vincant hostes Satanam, carnem, mundum, quo viam parent in cœlestem patriam, quo denique ex petra viva charismatum spiritualium

abundantiam faciant scaturire. Et multi qui consuetudinis pravæ difficultatem verentur, paulatim cum Dei gratia cooperantes, illam tolli sibi experiuntur.

Dicitur olim sanctus Bernardus nobili cuidam juveni carni vitiis mire dedito suasisse ut tandem pœnitentiam ageret, vitam mutaret, pacem cum Deo iniret, vitiisque in ejus injuriam exundantibus finem tandem faceret. Ille libenter audiebat, sed, consuetudinis carnalis pondere prægravatus, dicebat se id non posse agere. Urget vir sanctus et monet ut experiatur vires suas, gratiæque Dei. Cui si cooperari velit, jam aliquid poterit, et ita dicit ei ut saltem inducias det Deo, et aliquanto tempore ab ejus offensa abstineat. Inquirit ille quo pacto id peragere possit, aut quas inducias poscat a se. Rogo, inquit, te, ut tribus diebus a peccato abstineas ob amorem sanctissimæ Trinitatis. Fecit id ipse libenter, et fortiter restitit tentationi, omnibusque illecebris. Postea iterum rogat ut tres alios dies abstineat, in honorem Virginis. Peragit idipsum quoque feliciter. Tertio, obsecrat ut ob honorem apostolorum tres adhuc dies non deneget. Quod et fecit magna cum facilitate, ita ut læto animo expertus quid posset homo sibi advigilans cum gratia Dei, dixerit Bernardo: « Jam non tantum inducias cum Deo inire volo, sed et pacem perpetuam, quia consuetudinis perversæ durum vinculum et imperium, paulatim in me diminui et dissolvi sentio, et cum Dei auxilio jam penitus disrumpere volo. » Sic in via pœnitentiæ et castitatis felicem fecit progressum, qui prius viribus suis diffidebat, nec gratiæ vires experiri voluerat.

Certe, cum quis ad Deum toto corde vult converti, statim auxilium reperit ad tollenda omnia impedimenta. Vide id in figura. Cum populus Israel Deum vocantem secutus, ad terram promissionis vult pergere, Deo adjuvante omnes perrupit difficultates. Si mare transitum negat, dividit illud Deus. Si Ægyptii persequuntur, ab illo absorbentur. Si panis deficit, manna substituitur. Si aqua deest, petra eam largitur. Si Chananæi obstant et Jebusæi, Deus pro populo pugnat.

Designantur hic multa impedimenta spiritualia, quæ ad Deum proficisci volentibus sese opponunt, ac viam pœnitentiæ horridam reddunt. Sed ille deduxit auxilio, qui nos prævenit inspirationis consilio; et deducit suaviter, qui prævenit fortiter. Ergo illi fidendum, nec unquam animum oportet despondere.

LECTIO IX.

DE SATISFACTIONE.

1. Docet satisfactionem dici pœnitentiam impositam a confessario.

2. Docet eam relictam confessarii arbitrio.

3. Cum multa prudentia docet esse injungendam.

PROPOSITIO PRIMA.

Tertia pars pœnitentiæ est satisfactio, quam sacerdos potestate clavium injungit pœnitenti.

Ut autem intelligas cur post contritionem, confessionem, et absolutionem, adhuc satisfactio ordinetur, idque ex instituto Christi, adverte quod Deus, cum remittit culpam, non semper omnem pœnam remittat, ideoque satisfactio imponitur ad remissionem pœnæ adhuc debitæ. Nam per absolutionem pœna æterna in temporalem commutatur, solvendam vel in hoc sæculo, vel expiandam in purgatorio.

Negant hæretici, post reconciliationem cum Deo, manere adhuc pœnam aliquam persolvendam ratione peccati, sed erronee, cum id manifestum sit ex pluribus Scripturæ exemplis.

An non Adæ Deus peccatum dimisit, et nihilominus eum pœnitentiam agere voluit in sudore vultus sui, aliisque miseriis in pœnam peccati ordinatis?

An non remisit populo peccatum murmuris et idololatriæ, orante pro illo Moyse, et tamen dixit se tanti flagitii pœnas repetiturum, ac propter illud multis plagis eum affecit?

An non in vindictam peccati murmuris jam dimissi, omnes præter Josue et Caleb excludit a terra promissionis?

An non David remisit peccatum adulterii, et tamen pœnam vindicem a tergo ei reliquit, dum et pueri morte, et Absalonis rebellione, aliisque calamitatibus eum plectit, tanquam pœnis peccati adhuc sui pedissequis?

Unde post remissionem peccati adhuc misericordiam implorat, rogans ut ultra illius non recordetur, vindicando et puniendo. Quid enim significant illæ voces? *Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele. Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me.* Quasi dicat: Tolle omnem reatum non solum culpæ, sed et pœnæ, omnem obligationem qua alicui adhuc vindictæ possem obnoxius esse, omnes peccati reliquias, quæ quodammodo adhuc

videntur me inquinare? et sic perfecte me expurga, perfecte me tibi reconcilia. Variæ autem sunt causæ cur nolit Deus statim omnem pœnam condonare, sed pro illa aliquam compensationem a nobis exigat.

Prima est, quia divinæ justitiæ ratio exigit ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerunt in statu illo imperfecto, in quo et fidei lumine et gratiæ viribus carent; aliter vero, qui, semel a peccati et servitute dæmonis liberati, acceptoque per Baptismum Spiritus sancti dono, scienter templum Dei violare, et Spiritum ejus contristare non formidarunt.

Itaque congruum est ut per satisfactionem impositam peccantium ingratitudo expietur, et justitiæ divinæ aliquid compensetur. Hinc Tertullianus, lib. de *Pœnitentia*, cap. 9, agens de confessione, prostratione ac satisfactione pœnitentiali, sic dicit: « Exomologesis est prosternendi et humiliandi hominis disciplina, conversionem injungens misericordiæ illicem, de ipso quoque habitu et victu mandat, sacco et cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus dejicere, illa per quæ peccavit tristi tractatione mutare, pastum et potum puta nosse, nos ventris, sed animæ causa, jejuniis preces alere, ingemiscere et lacrymari dies noctesque ad Dominum. »

Ut quid vero hæc omnia pœnitentibus injunguntur, nisi ut divinæ justitiæ satisfiat, et temporalis afflictio æterna supplicia expungat? In quantum non pepercit homo sibi, in tantum ei Deus parcet, et dum homo in se sævit, indignationem et justitiam Dei prævenient, nihil illi agendum reliquit.

Secunda causa est quia si ita nobis absque satisfactione peccata dimitterentur, facile fieret ut illa leviora existimantes, injurii Spiritui gratiæ laberemur, et liberius peccaremus, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim a peccato revocant, et quasi fræno quodam coercent satisfactoriæ hæ pœnæ, cautioresque et vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt. Impunitas enim proniores multo redderet ad peccandum; quia, ut dixit Bernardus, est incuriæ soboles, insolentiæ mater, radix impudentiæ, transgressionum nutrix.

Hinc Paulus, scribens ad Corinthios, dicit: *Gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam, contristati enim estis secundum Deum, quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam?* Gradatim explicat hic effectus et fructus pœnitentiæ. Quasi diceret: Tristitia hæc Deo offenso, non tantum vobis induxit sollicitudinem reconciliationis cum Deo, sed et defensionem veritatis, indignationem contra peccatum, timorem sanctum cavendi deinceps, et desiderium ac zelum vindicandi et castigandi illud in vobis, corpora animasque affligendo.

Tertia causa est, quia hæ satisfactoriæ pœnæ medentur peccatorum reliquiis, et vitiosos habitus male vivendo comparatos, contrariis virtutum actibus tollunt. Nam eleemosynæ satisfactione avaritia vincitur, jejunio carnis luxuria coarctatur, oratione superbia domatur; ita ut hæc pœnitenti non solum in vindictam peccatorum, sed et in medelam recte ordinentur. Audi Chrysostomum (hom. 10 in cap. III *Matthæi*). « Pœnitentiam, inquit, agamus, non solum ut a malis prioribus desistamus, verum etiam ut bonorum operum fructibus impleamur. Facite fructus dignos pœnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus? si utique peccatis adversa faciamus. Aliena rapuisti, incipe donare jam et propria. Longo es tempore fornicatus, a legitimo quoque usu suspendere conjugii, ac perpetuam continentiam sæpius paucorum dierum castitate meditare. Injuriam vel opere cuipiam, vel sermone fecisti, refer benedictionis verba conviciis, et percutientes te nunc officiis, nunc etiam beneficiis placare contende. Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodo spicula de corpore evellere, sed etiam remedia vulneribus adhibere. Deliciis ante et temulentia diffluebas, jejunio et aquæ potu utrumque compensa, cura ut detrimentum quod ex ante actis accepisti, abigas. Vidisti impudicis alienum decorem oculis? Feminam jam omnino ne videas, majore tactus cautione, quo tutior post vulnera. » Hæc Chrysostomus.

Quarta causa est, quia per has satisfactiones pœnales Christo capiti nostro conformamur, dum cum ipso patimur, et ad ejus imitationem accendimur, ut videlicet: « Mortificationem Jesu Christi in corpore nostro semper circumferamus. Non enim decet, inquit Bernardus, sub spinoso capite membra esse mollia et delicata; » imo per satisfactiones quas jam patimur, arrham quamdam habemus æternæ hæreditatis: *Si enim filii et hæredes, si tamen compatimur, ut et glorificemur.*

Sed, objiciunt hæretici, Dominus dicit

per Ezechielem : *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, vita vivet, et non morietur, omniumque iniquitatum quas operatus est, non recordabor.* Si non recordatur, ergo nullam pœnam ab ipso requirit, alioqui recordaretur.

Respondeo, ideo dici Deum peccatorum non recordari, quia peccata illa non amplius redeunt, ut imputentur nobis ad damnationem ; nec Deus nos ratione illorum ut inimicos respuit.

Unde etiam dicitur faciem ab eis avertere, quamvis nos ut amicos puniat, donec perfecte purgemur. Hoc enim non repugnat amicitiæ, et est conforme justitiæ : quia, licet sit amicus, est etiam simul supremus Judex ; ideoque et si gratis nos ad amicitiam recipit, nihilominus ut judex postest, ac suo modo debet, etiam post amicitiam male facta punire, temporaliter tamen, quia pœna æterna est propria inimicis. Hinc etiam justi et pii dicunt cum Michæa : *Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei.* Quia licet peccatori pœnitenti condonet iram, id est culpam, non tamen illico omnem iram, id est pœnam.

Duplexque ira potest distingui in Deo. Prima est odium, quo peccatorem punit quasi hostem, eique vult perniciem, destinans gehennæ : hæc tollitur per pœnitentiam qua peccatori reconciliatur.

Secunda ira est, qua pœnitentem, licet reconciliatum, non vult relinquere impunitum : sed vult vel ipse vindicare, vel castigare, vel ipsum ex se satisfacere.

Similiter duplex offensa est in Deo : prior est inimicitia et hostilitas, hæc tollitur per pœnitentiam ; posterior est voluntas castigandi et puniendi pœna temporali, et hæc manet in Deo, donec peccator eam luat, vel Deus condonet. Sic David condonavit offensam priorem Absaloni, dum eum licet fratricidam in gratiam recipit : non tamen posteriorem, quia dixit : *Faciem meam non videat, in pœnam scilicet peccati.*

Sed et adverte in Scriptura citata dici : *Non recordabor iniquitatum ejus, si fecerit judicium et justitiam.* Judicium vero et justitiam facimus, cum delicta nostra contra nos ipsos vindicamus. Quare apud Michæam dicitur : *Quid dignum offeram Domino ? curvabo genu Deo excelso ? Numquid placari potest Dominus in millibus arietum ? Numquid dabo primogenitum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ ?* Quasi dicat : Ad gratiam promerendam pro peccato, sufficitne curvare illi genu, aut offerre victimas ? An forte sicut olim ab Abrahamo victimam filii poscit Deus, aut sicut Saturnus et Moloch, dii gentium, pueros sibi immolandos optat ? Respondet propheta minime hæc posse peccata expiare sine contritione et satisfactione. Unde subdit : *Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, et quid Dominus requirat a te ! Utique facere judicium et justitiam, diligere misericordiam, et sollicitum ambulare cum Deo tuo.* Quasi diceret : Quid Deus requirit a te, o peccator, nisi ut tu prævenias ejus judicium, et te judices antequam te judicet et condemnet ?

Non quærit oves et boves, sed cor contritum et humiliatum ; judica ergo et condemna peccata in teipso, pœnam eis meritam inflige, sic fiet ut reconcilies tibi Deum. Adde et huic judicio misericordiam erga pauperes, et sollicite ambula cum Deo in humilitate animi supplex et pœnitens, ut gratiam recuperes, et recuperatam conserves.

Objiciunt iterum : Christus perfecte pro nobis satisfecit ; ergo nulla ulterius exigenda est satisfactio. Imo injuriam illi facimus, dum ex nobis satisfacere volumus, nec ipsius satisfactione contenti esse.

Respondeo Christi satisfactionem infinitam esse, illam tamen nobis certo modo applicari, nec excludere satisfactionem nostram ; qui per hanc nostram Christi meritum et satisfactio nobis applicatur. Neque vero ex nobis nos satisfacere gloriemur, quia satisfactio quam exolvimus non ita nostra est, ut non sit per Christum Jesum ; nam qui ex nobis (tanquam ex nobis) nihil possumus, illo cooperante omnia possimus. Ita non habet homo unde glorietur, sed omnis gloriatio nostra est in Christo, in quo vivimus, meremur, satisfacimus. Nam si facimus fructus dignos pœnitentiæ, ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, per illum acceptantur a Patre.

PROPOSITIO II.

Satisfactio imponenda confessarii arbitrio relinquitur.

Olim graves et certæ satisfactiones imponebantur, juxta canones pœnitentiales ; et hoc non solum ut consuleretur pœnitenti, sed etiam ædificationi Ecclesiæ, ad reparandum peccati scandalum.

Sic Tertullianus, christianorum in primitiva Ecclesia describens pœnitentiam, dicit extra ecclesiam solitos stare in lugubri veste, sacco et cilicio indutos, et

cinere caput conspersos. Et primo quidem die Quadragesimæ, tondebantur viris pœnitentibus crines et exinde nulli convivio poterant interesse, non balnea adire, nec equis incedere, nec spectaculis præsentiam exhibere, honestisque recreationibus debebant sibi interdicere: et quod gravius est, quamdiu in numero pœnitentium erant, sacramenta eis non administrabantur nisi in Paschate, aut morte, imo et tunc carebant extrema-unctione. Hæc vero satisfactio, juxta gravitatem aut multitudinem peccatorum brevior aut longior erat. Notum est propter quædam peccata, trium, quinque, septem, decem annorum pœnitentiam injunctam fuisse, quo tempore affligebantur cilicio, jejuniis, oratione prolixa. Audiendus est hac de re Climacus, *de Pœnitentia*, gradu quinto.

« Cum pervenissem, inquit, ad pœnitentiam monasteriorum, vidi revera quæ Deo vim inferre possent: quosdam noctibus totis sub dio stare pervigiles, pedesque immobiles tenere, contra somnum vim naturæ inferre, seipsos increpare, et contumeliis afficere, nullamque requiem indulgere. Alios miserabiliter in cœlum intuentes, et illinc adjutorium cum gemitu et suspiriis et vocibus invocantes. Alios in oratione reorum more, vinctis post terga manibus, humi luridas facies suas inclinantes, indignos se qui cœlum aspicerent, vociferantes, nihil petentes, sed tacitam mutamque Deo mentem offerentes, confusione plenam.

« Nonnullos in pavimento strato cilicio et cinere sedentes, et faciem genibus operientes, et frontem in terram collidentes; alios pectora jugiter tundentes, animamque suam ac vitam suspirio ingenti revocantes, alios lacrymantes, alios quod id non possent, lamentantes. Vidi nonnullos veluti æneos ex mœrore effectos, et insensibiles ad omnia.

« Alios fixis obtutibus in terram caput assidue movere, et leonum rugitum edere. Vidisses in quibusdam linguas instar canum ex ore procedentes. Ex his alii sub ardentissimo solis æstu seipsos cruciabant; quidam modicum aquæ gustantes, ne omnino siti arescerent, ita quiescebant, aliqui cum panis exiguum quid accepissent, reliquum tanquam illo indigni rejiciebant. » Vide ibi plura et stupenda.

Atque olim pœnitentiam severam agebant, non solum plebeii, sed et reges, sed et episcopi. Et de regibus si agamus, nota est pœnitentia Theodosii, de qua dixi tractatu *de Indulgentiis*, lect. 2. De Ottone III, imperatore sic legimus in Vita sancti Romualdi. « Otto Crescentium nobilem et primarium virum, quod pontifici infestus vim et arma intulisset, occidi jussit; cui tamen vitam et salutem sponderat. Quod suum scelus, cum ad pedes sancti Romualdi abbatis, ea tempestate sanctitatis opinione celeberrimi, prostratus in sacra confessione detexisset, satisfactionis et pœnæ nomine, jussus est nudis pedibus in Garganum proficisci montem, in Apuliæ provincia regnoque Neapolitano situm, ubi Michaelis archangeli memoria, propter maxima in eo loco ab ipso accepta beneficia, pie frequentatur et colitur. Paruit mandatis imperator, et per quadraginta dies solemni jejunio destinatos, horrido atque aspero sacco indutus, duro in strato cubavit, aliisque pœnitentiæ operibus corpus afflixit; ut ejus temporis scriptor, gravissimus Petrus Damianus cardinalis, in Vita sancti Romualdi refert.

Nec silentio obvolvenda illustris pœnitentia Henrici II, Angliæ regis, ob cædem sancti Thomæ Cantuariensis episcopi, a suis in Ecclesia patratam, cui aliquam occasionem dedisse videbatur. Venit enim nudis pedibus ad ecclesiam in qua occisus fuerat Thomas, et ad limen se prosternens, facta oratione introductus est. Ac primo locum ubi sanguis fusus fuerat, lacrymis suis aspersit; et confessione facta ad pedes episcopi, accessit ad sepulcrum viri sancti, veniam cum fletu deposcens, omnesque adstantes ad compassionem commovens. Ibidem humeros detegens, de manu episcopi quinque ictus disciplinæ suscepit, postea religiosis octoginta in ordinem dispositis adgeniculans, ab unoquoque tres ictus suscepit. Ita præsentibus duobus legatis apostolicis solemniter absolutus fuit, nudis pedibus jejunus pavimento adhærens, cum lacrymarum imbre et devotione.

Sic exemplum regibus Ecclesiæ filiis exhibuit, ut non detrectent humilitatem et pœnitentiam, quando eos Ecclesia mater ob delicta castigat. Exinde vero de cœlo favores multos expertus est, Deo pœnitentiam acceptante. Sed et vox ei cœlestis insinuarat pacem aut quietem in regno nunquam se adepturum, nisi se humiliaret, et a viro sancto misericordiam postularet. Vide Ribadeneiram, in Vita sancti Thomæ Cantuariensis.

Quantum ad sacerdotum et episcoporum pœnitentiam, exemplum nobis præbet Marcellinus pontifex, qui cum in persecutione Diocletiani perterritus, idolo thus adhibuisset, tantopere pœnituit, ut ad

concilium centum octo episcoporum cilicio indutus venerit, cum lacrymis delictum suum confitens, et pœnitentiæ sese subjiciens. Quem tamen damnare ausus est nemo, sed una voce dixerunt: « Tu te tuo ore, non nostro judicio judica, nam prima sedes a nemine judicatur. » Ille vero ut scelus expiaret, Diocletianum iterum adit, gravissimeque increpat, unde et ab eo martyrio affectus est.

Memorabile vero est quod in concilio Toletano decimo legimus de Potamio episcopo Braccarensi, qui semel tactu femineo sorduerat; sic enim loquitur concilium, referens ipsum nullo cogente in ergastulo se quodam inclusisse, atque novem mensium pœnitentiam egisse; ac deinde propriis litteris hoc peccatum suum et pœnitentiam susceptam indicasse concilio; patres vero concilii perpetuam pœnitentiam injunxerunt, ut nimirum toto vitæ tempore in abjectis officiis deserviret, et nihilominus affirmarunt humanius et benignius cum illo actum esse, quam antiquorum canonum severitas pateretur.

Hic erat rigor, hic fervor quondam christianorum, a quo, eheu, quam procul discessimus! Si enim aliquot dies jejunii imponantur ob multa flagitia et scelera, videbis plerosque se excusare, mitiora obsecrare, vel etiam aperte renuere. Hoc tamen certum videtur et conforme concilio Tridentino, teneri pœnitentem rationalem pœnitentiam et acceptare et adimplere. Etenim claves sacerdotibus datæ sunt, non solum ad solvendum, sed etiam ad ligandum

Explicat autem Tridentinum tunc sacerdotem ligare, quando pro peccatis pœnitentias injungit. Quod si potestatem habet sic ligandi, consequenter habet pœnitentiam obligationem obtemperandi; alioqui valde inefficax esset potestas ista. Et cum hoc sacramentum administretur per modum judicii, si in foro exteriori judex potest obligare reum ad pœnam ratione criminis, cur non poterit sacerdos in hoc foro Judex constitutus, obstringere reum ad satisfactionem pro peccato?

Cæterum, hanc satisfactionem arbitrio sacerdotis relictam dicimus, quia ut olim non tenetur sequi veteres canones, sed spectata conditione pœnitentis, ac spiritualis necessitas ejus, quæ in hoc sacramento maxime intenditur, potest pœnitentiam accommodatam injungere.

Ubi attendant confessarii verba Tridentini: « Debent sacerdotes, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, et pœnitentium facultate, salutares et convenientes satisfactiones injungere; ne si forte peccatis conniveant, et cum pœnitentibus indulgentius agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungentes, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, ut satisfactio quam imponunt non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam et castigationem. » Quæ verba concilii ut elucidentur, sequentem adjicio propositionem.

PROPOSITIO III.

Debet confessarius uti multa prudentia in satisfactione imponenda.

Primo quidem, confessarius non negligat imponere pro injuriis et furtis, aliisve injustitiæ actionibus, satisfactionem et restitutionem parti læsæ; alioqui si in hac re suo desit muneri, grave potest peccatum incurrere.

Neque vero hic dissimulare debet (cum res est notabilis) ut Ecclesiæ vel pauperibus injuste accepta restituantur, si incertus est dominus rei Nam non est confessarii de alienis disponere, nisi ex voluntate moraliter certa possessoris. Et in hac re cum facilitate se gerendo, alunt quandoque peccatores in injustitiis, quos debuerant deterrere severa pœnitentia cum restitutione conjuncta.

Lepida narratio huic rei serviens à quibusdam refertur. Quidam, qui furto porcum abstulerat, id sacerdoti suo libere fassus est. Interrogatus quid de eo fecisset, dixit se in familiæ usum expendisse.

Ut autem excusaret se a restitutione, nominabat personam quæ damnum passa fuerat, villicum scilicet, satis opulentum, se autem aiebat tenuioris fortunæ esse, et ita damnum non adeo grave tali personæ, necessitate quadam communi prætexebat. Addebat tamen se paratum aliquid ecclesiæ persolvere. Sacerdos, considerans ex parte una opulentiam alterius, ex altera aliquam hujus indigentiam, ei injungit ut duos regales donet Altari sancti Antonii, cui pro symbolo solet porcus appingi. Ille non tam simplex quam subdolus, dicit se ad id paratum.

Dum autem sacerdos jam absolutionem pronuntiaturus foret, verbo et signo innuit ei hic, confitens se lubenter quatuor regales daturum. Quærit cur de quatuor agat, cum ipsi solum regales duos injunxerit. Respondet ille, quia adhuc unus porcus in eadem domo esset, quem intenderet surri-

pere, et quandoquidem pretio duorum regalium dato ecclesiæ liber foret a furto primi, libenter se pendere adhuc duos anticipata solutione, ut absolvatur etiam anticipate a furto secundi.

Hæc narratio, sive vera sit, sive non, fundamento tamen non caret, quia scimus quandoque contingere, dum faciles se præbent sacerdotes in similibus restitutionibus, quod etiam pœnitentes faciles ad furta reperiantur, et ad id forte declarandum, est efficta narratio ista.

Sed quæritur hic an confessarii non teneantur ad restitutionem, quando muneri suo desunt et ideo non fit restitutio, quia ad id pœnitentem non cogunt aut monent.

Respondeo quosdam id asserere, quia scilicet ex officio tenentur impedire damnum alterius; si ergo ex gravi culpa negligant, videntur causa damni.

Sed alii negant non minus probabiliter, et ratio est, quia licet teneantur pœnitentem monere et instruere, non tamen ad id tenentur ex obligatione erga tertium, sed ex obligatione erga pœnitentem, qua tenentur ejus salutem spiritualem procurare; et sic peccant negligenter ministerium suum exercendo, sed non est peccatum contra justitiam respectu tertii. Quod si ex gravi culpa vel ignorantia sacerdos consuluisset non restituere, tenetur postea pœnitentem monere de obligatione, antequam propter moram suam reddatur impotens; alioqui jam ad damnum ipsemet tenetur.

Secundo, confessarius debet præcipere pœnitenti ut omnia illa relinquat, cum quibus, et in quibus, neque in gratia Dei vivere, neque peccatum et peccati pericula potest vitare. Talia sunt meretricis consortium, ludus periculosus, negotiatio injusta, prava societas, et similes occasiones, in quibus si conniveat confessarius, peccati consortio colligatur. Vide supra quæ dixi de beato Raymundo, lectione *de Contritione*. Et rigide se hac in re gerere oportet, maxime in peccatis carnalibus in quibus vis occasionis magna conspicitur.

Audi hac de re exemplum non ita antiquum. In Como, Italiæ urbe, quidam civis alens concubinam, morbo ad extrema deductus, advocavit sacerdotem Societatis Jesu pro confessione excipienda. Ac primum ille de statu ejus informatus, exhortatur ut concubinam ejiciat in hac extremitate vitæ. Ille renuit, dicens obsequium ejus etiam modo sibi esse necessarium, nec eo posse carere. Urgetur et precibus et lacrymis ab eodem Patre, ut jam meminerit animæ æternum perituræ, nisi eam deserat. Jungunt et communes ad eum preces ad hunc effectum collegii Patres. Tandem inspiratione divina tactus, jubet eam egredi, et cum magno dolore, signisque contritionis evidentibus confitetur, eademque die moritur. Sequenti mane, cum sacerdos ille e cubiculo ad sacristiam pergeret pro illo celebraturus, sentit se repelli, auditque vocem distincte dicentem: « Quo vadis? » Prosequitur iter, et ad ingressum sacristiæ, vi majore quam prius retrogredi cogitur ad duos tresve passus.

Attamen vestit se et adit altare; et ecce ministro recitante *Confiteor*, monstrum visibile et horribile super altare, ad cornu Epistolæ se ostentat, dicitque: « Noli pro me orare. » Respondet sacerdos: « Quidni orem? an non is es tu qui heri cum tot lacrymis es confessus? an peccatorum remissionem non accepisti? » Dicit: « Sum ille, integre confessus, et absolutus fui a peccatis; sed te egrediente, illa maledicta quæ me tot annis captivarat, in meam domum regressa est; et cum mihi appropinquaret ministrans, iterum cogitationi pessimæ consensum dedi, sicque mortuus æternis sum flammis addictus. » Ita ex Valladiero, et Barnaba Karnæo ac aliis, d'Oultremannus in *Pædagogo christiano*, cap. 4.

Qui dissimulant cum pœnitentibus in occasionibus peccati, audiant illud prophetæ: « Væ qui consuitis pulvillos sub omni cubito manus, et sub capite omnis ætatis, dicentes: Pax, et non est pax. » Illi enim in molli strato peccati jacentes dum non reprehenduntur, et non coguntur ad deserendas occasiones, sed dimittuntur cum absolutione; tanto securius jam obdormiunt, quasi pulvillos sub capite gerentes; sed dum pacem putant et securitatem, lethalem esse somnum suum tandem deprehendunt; et in eos qui acri voce excitare debebant, maledicta congerunt.

Maledictionem enim in confessarios nimis molles, tandem in fine et in tormentis multi fulminabunt. Vide exemplum quod attuli suprà super præceptum 7 Decalogi, prop. 2.

Quid prodest confitenti, si sacerdos dicat: « Ego te absolvo, Deus vero dicat: Ego te condemno? » Cum ipse sedeat tanquam vices Dei agens in hoc tribunali, debet se conformare (quoad fieri potest) supremo Judici. Non ergo leviter judicium istud peragat, mature culpa examinata, non eam solum obtegat, aut oblinat, aut superficia-

liter deleat; sed quantum in se est, radicitus eradere curet, omnem illius occasionem tanquam mali iterum facile pullulantis radicem, evelli præcipiat.

Tertio, advertere debet confessarius ne nimium terreat pœnitentem, sed proposita peccatorum fœditate, etiam Salvatoris benignitate illum in spem erigat, ut simul et detestationem extorqueat, et ad spem melioris vitæ ac perseverantiam animet. Utinam possit dicere illud prophetæ: *Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam verbo sustentare eum qui lapsus est.* Infirmum pœnitentia non nimium conturbet, sed quantum in se est, juvet, imitetur Christum, de quo dicitur: *Non erit tristis, neque turbulentus, vox ejus non audietur foris, calamum conquassatum non confringet, linum fumigans non extinguet.* Manifesta fuit ejus mansuetudo in docendo, corripiendo, peccatoresque recipiendo et adjuvando.

Hujus vice sedet confessarius, illius debet conformari exemplo. Quod si etiam in pœnitentia acceptanda vacillantem advertat, quantum in se est, condescendat. Multa enim in considerationem venire possunt circa personas confitentes, propter quæ fieri potest ut pro gravibus etiam delictis levior pœnitentia debeat imponi. Sæpe enim timor probabilis est, quod pœnitentiæ diuturnæ aut difficiles non sint adimplendæ, sed potius illaqueandus illis pœnitens fragilis. Unde sententia est Guillelmi Parisiensis, quam sæpe laudat Gerson: « Satius est pœnitentes cum exigua et levi pœnitentia, quam acceptabunt et adimplebunt, mittere in purgatorium; quam cum magna et gravi non adimplenda, mittere in infernum. »

Interim, quando levem imponit pœnitentiam, optimum est ea de re monere pœnitentem, et consulere ut omnia bona opera quæ facturus est dirigat et offerat Deo in satisfactionem, ad supplendum quod deest ex parte illius quæ a sacerdote imponitur. Hortetur quoque ad indulgentias diligenter lucrandas, et ad alia pia opera per modum consilii. Nam dum confessarius dicit pœnitenti: « Si hoc vel illud peregeris, serviat tibi illi in satisfactionem peccatorum, » multi docent illam etiam satisfactionem per modum consilii datam, elevari virtute clavium, ut vim habeat ex opere operato, sicut illa quæ ex obltgatione peragitur.

Quarto, attendat contritionem confitentis. Illa enim si sit intensa et fervens, multum diminuit pœnas peccato debitas, imo potest totum pœnæ reatum tollere. Sicut enim ignis ardor statim scoriam omnem ab auro secernit, et perfecte illud purgat, sic contritionis perfectæ fervor, intus animum excoquens, omnem maculam tam pœnæ quam culpæ potest expungere.

Hoc quandoque factum etiam in gravissimis peccatoribus, exemplis possumus declarare. Refert Thomas a Cantiprato venisse ad Senonensem archiepiscopum Petrum de Corbeil, quemdam, qui propriam filiam violenter oppresserat; hic confessus est cum mirabili contritione et lacrymis, inquirens si ullo unquam dolore vel pœna a Domino veniam posset impetrare. Cui præsul: « Ita, inquit, indubitanter si tanti mali pœnitentiam subire volueris. » At ille vehementer inclamans ait: « Volo utique, etiam si mille mortes me sustinere volueris. » Collacrymatus ergo infelici, imo jam felicissimo peccatori: « Et ego, inquit, septennem tantum tibi pœnitentiæ pœnam impono. » Tunc ille: « Quid est quod pœnitentiam mihi flagitiosissimo septennem tantum injungis, qui si viverem usque ad finem mundi, tantum facinus pœnis innumerabilibus diluere non valerem? » Cui præsul: « Vade, et tres dies tantum in pane et aqua jejuna. » Tum amplius ille plorans et contundens se, rogabat ut pœnitentiam injungeret salutarem. Supra modum ergo admiratus, et exhilaratus antistes, tandem definitive præcepit homini ut abiret, et unum tantum *Pater noster* diceret, sciretque pro certo peccatum sibi esse remissum. Nec mora, vir illo emittens ejulatum, et in terram procidens, expiravit.

Nec dubia fides, sicut Deo dignus episcopus postea prædicavit, quin idem pœnitens sine ulla alia purgatorii pœna, validissima tantum contritione purgatus, ad gloriam evolaverit. Hæc Cantiprato.

In Franciscanorum quoque historiis legimus, non longe post illius ordinis initia, simile contigisse. Tempore enim quo Bertoldus, vir ejusdem familiæ insignis, in Germania inter prædicandum acrius in vitium quoddam inveheretur, mulier quæ illo vitio tenebatur, contritionis vi, media concione mortua corruit. Verum cum omnibus in preces procumbentibus, paulo post revixisset, narravit mortis causam, jussamque se ad corpus redire, ut peccatum confessione expiaret.

Adjecit alia multa quæ viderat, illudque tremendum, quod cum ipsa ad Dei tribunal stetisset, adducta simul esse sexaginta animarum millia, quæ in omnibus mundi partibus fidelium et infidelium et variis casibus decesserant; atque ex his tres ad-

dictas purgatorio, reliquas in inferno. Unum autem ex franciscanis eodem tempore defunctum, per purgatorii locum transisse, sed sine mora, imo duas animas sibi amicitia junctas, inde in cœlum duxisse. Ita Hieronymus Platus, libro primo, capite quinto. Vide et aliud exemplum, lectio *de Desperatione*, tomo 2, tract. 1.

Hoc igitur maxime debet curare confessarius, ut contritionem ferventem in peccatore possit excitare; et cum videt aliquantum ad confitendum duriora corda, ex parte sua non desit, sciatque idem sibi dici quod olim Moysi et Aaroni : *Loquimini ad petram, et dabit vobis aquas.*

Percussit Moyses bis petram, et fluxit aqua viva. Figura ibi fuit pœnitentiæ, inquit Nyssenus quæ limpidam aquam distillat in virtute Christi, qui petra mystica est, in cruce percussa pro salute nostra. Et virtus ejus adhuc tanta est, ut de cordibus lapideis faciat exilire aquam vivam salientem usque in vitam æternam. Loquere ergo ad petram, quicumque agis cum duriore pœnitente, ad petram utique duplicem : ad Christum, qui mystica petra est, rogans suppliciter ut communicare velit aquam gratiæ vivam; ad cor quoque peccatoris petrosum loquere, et bis percute, ut fluat ex eo aqua contritionis, quæ salire poterit in vitam æternam. Percute primo timore mortis, judicii, inferni; percute secundo amore vitæ æternæ, et tot beneficiorum Dei, tam in præsenti quam in futuro, quæ cor quantumlibet durum tangere deberent et frangere.

Assume virgam crucis ad percutiendum, et sic punge, ut compungantur in consideratione tot vulnerum, tam acerbi doloris, tam ardentis amoris, ut et emolliatur tandem petra ista cui loqueris, interiori dolore et amore, tanquam gemina percussione.

Quinto, pœnitentiam ordinare debet sacerdos, maxime in remedium peccati. Ad hoc autem sæpe magis juvat, mediocris aliqua pœnitentia statui pœnitentis accommodata, quam difficilis aliqua et diuturna.

Quædam domicella mire sæculi vanitatibus addicta erat. Et cum ageret cum ea confessarius de pœnitentia et austeritate aliqua subeunda, multiplicemque pœnitentiæ modum suggereret, non lubens illa audiebat, sed detrectabat; tandem imponit ei ut quoties manus ablueret, in seipsa dicat : « Caro hæc a vermibus comedetur. » Hanc acceperat pœnitentiam, et adeo felici successu, ut brevi exinde tempore vitam mutarit, et in tantum pietati sese addixerit, in quantum antea vanitati. Testis est Pater Cotton, sermone *de Morte*.

Quidam similis adolescens, totus sæculo vitiisque ejus deditus, ad bonam mentem reduci non poterat, et omnem de pietate sermonem fastidiebat. Vir quidam religiosus hoc solum rogat, ut illud consideret : *Subter te sternetur tinea, et operimentum tuum erunt vermes.* » Hoc vero ita ei efficaciter inhæsit, ut citius quam jejunium, aut diuturnum cilicium, animum ad vitæ et morum conversionem addere potuerit. Unde et paulo post consideratione seria illius sententiæ impulsus, ordinem sancti Dominici est ingressus. *Platus*, lib. III, cap. 58.

In Vita sanctæ Lydwinæ fit mentio de quodam flagitiosissimo, qui renuebat confessionem sacerdoti facere, quamvis scelera sua Lydwinæ non vereretur aperire. Cui illa dixit se paratam esse tanquam propria illa deflere et satisfacere, hoc tamen unum ab eo rogans, ut satisfactionis pro tot flagitiis particeps, velit in lecto suo bene strato una nocte supinus decumbere, et neque in dextram, neque in sinistram, ullo modo se vertere. Ille subridens ob oneris levitatem, dicit se paratum ad talem pœnitentiam. Adimplere ergo parans nocte sequenti, cum paululum decubuisset in molli lecto, cœpit affici tædio, et corpus sensit compungi quasi quibusdam aculeis, adeo ut nunquam se tam male cubasse diceret, licet interim sano esset corpore, sola vertendi se in hanc vel illam partem privatus libertate.

Cum sic ergo magno affectus tædio jaceret, corporisque sui incolumitatem, lecti mollitiem, temporis brevitatem, scelerum immanitatem, æternas flammas, aliaque multa cogitaret, et tam exigua molestia victum secerneret, ait apud se : « O me peccatorum omnium miserrimum, hic incolumis molliter jaceo, at tamen ea sola causa, quod brevi spatio non licet mihi corpus vertere, somnus fugit ab oculis meis, quid ergo erit in futuro ? » Itaque ex eo tempore mutatus est, jam promptus ad agendam pœnitentiam, ad confitendum, et ad dura perferenda. *Surius*, capite sexto Vitæ ejus, 14 aprilis.

Hæc vero retulerim, ut advertant confessarii sæpe majorem efficaciam habere pro pœnitentia, aliquot jaculatorias orationes ex affectu frequenter repetitas, quam longa rosaria, aut multiplices Psalmos, qui leviter solent percurri, nec intelligi a pœnitentibus. Similiter considerationes aliquas serias felicius nonnun-

quam succedere injunctas in pœnitentiam, quam difficiliores et asperiores satisfactiones.

LECTIO X.

DE FORMA SACRAMENTALI PŒNITENTIÆ.

Explicat verba formæ illiusque effectus. Ex Psalmo XXVIII.

PROPOSITIO UNICA.

Forma sacramenti Pœnitentiæ est: Ego absolvo te a peccatis tuis. In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Singula hæc verba ponderemus. Primo, illud verbum, *Absolvo*, indicat peccata esse spiritualia vincula, tum ratione reatus culpæ, tum obligationis pœnæ. Frequenter in Scriptura designantur peccata, nomine funium vel vinculorum (*Proverb.*, v, 22) : *Funibus peccatorum suorum constringitur impius.* Item capite septimo, ubi agitur de juvene seducto a muliere adultera, dicitur : *Irretivit eum multis sermonibus, et blanditiis labiorum protraxit illum, statimque sequitur eam, quasi bos ductus ad victimam, et quasi agnus lasciviens, ignorans quod ad vincula stultus trahatur, donec transfigat sagitta jecur ejus, velut si avis festinet ad laqueum, nescit quod de periculo animæ illius agitur.*

Sapiens in istis verbis, peccatum vocat funes, vincula, laqueum; quia, scilicet, homo peccatis colligatur, et pertrahitur æternæ vindictæ obnoxius, et dæmonis mancipium fit, ad ejus obsequium huc illuc his funibus circumducendum, imo sub illo jugum ducit, illi arat, illi laborat, illi servit. Hinc apud Jeremiam : *Vigilavit jugum iniquitatum mearum in manu ejus, convolutæ sunt et impositæ collo meo.* Et iterum apud Isaiam : *Dissolve colligationes impietatis, solve vincula colli tui, captiva filia Sion.*

His vinculis collum circumvolvitur, ut de peccato in peccatum homo pertrahatur, tandemque in ergastulum et gehennam æternam perducatur. Manus quoque et pedes ligantur, quia bona opera et affectus impediuntur; ut non possit homo ad Deum ambulare, illique obsequi. Hæc ergo omnia vincula in sacramento hoc dissolvuntur, et ideo pronuntiat sacerdos : « Ego te absolvo. »

Quasi diceret : Ego eximo te a servitute aspera Satanæ, et omnibus quibus te præpedivit, compedibus, laqueis, vinculis; jugum quo te oppressit disrumpo, et in libertatem filiorum Dei te assero; idque illius auctoritate, qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulcris. In virtute quoque sanguinis illius, de quo dicitur apud prophetam : *Tu autem in sanguine Testamenti eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua.*

Peccatorem recte Samsoni comparaveris, qui septem funibus nerviceis a Philistæis hostibus vinctus fuit; quam quidem potestatem habuere in eum ratione familiaritatis cum infideli Dalila. Sed virtus Spiritus ei superveniens disrupit omnia vincula, *quomodo si quis rumpat filum de stupa.* Simili modo virtus absolutionis quæ a Spiritu sancto est, licet peccator septem funibus, hoc est, septem vitiis capitalibus obstrictus fuerit, facillime disrumpit omnia ista vincula, tanquam odor ignis filum de stupa.

Iterum peccatoris figuram habes in Lazaro mortuo, quem Dominus ad vitam revocavit virtute vocis suæ; sed adhuc institis et funereis vinculis colligatum, tradidit apostolis dissolvendum. Ubi significatur Deum inspirationis suæ forti voce, et efficacia gratiæ suæ vivificare peccatorem; hominibus tamen tanquam ministris suis uti, et per illos vincula pœnæ et culpæ dissolvere, ut possit libere ambulare, et in via salutis progredi et proficere.

Itaque verbum illud, *Absolvo*, deducitur ex aliis verbis Domini, quibus apostolis hæc potestas est promissa, et in illorum persona omnibus in sacerdotio successoribus : *Quidquid solveritis super terram, erit solutum et in cœlis.*

Et hæc quidem vox, *Absolvo*, vox est judicis sententiam ferentis, et loco Dei sedentis. Unde illius sensus non est : Ego te absolutum declaro, ut aliqui voluere. Decernit enim Tridentinum non hic esse nudum ministerium, declarandi remissa esse peccata. Imo vere est actus judicialis habens efficaciam ad peccata solvenda, remittenda, delenda; quia vere minister concurrit ad peccati remissionem et gratiæ infusionem, verbis ac ministerio quo fungitur.

Secundo dicitur, *Absolvo te*, qua voce designatur subjectum, sive persona quæ recipit absolutionem, tanquam reum debere huic judicio adstare personaliter, ut absolutionis effectum possit percipere. Unde definitum est a Clemente VIII, « non licere, neque per litteras, neque per internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem obtinere; contrariamque

doctrinam esse falsam, temerariam, scandalosam. » Quia nimirum fit per modum sacramentalis judicii, in quo pœnitens habet vicem accusatoris, testis et rei, perfectam requirit causæ cognitionem, et status ipsius pœnitentis : quæ in absentia non ita haberi potest. Nam et diligenter debet expendere dispositionem ipsius, quæ facile mutari posset post litteras aut interpretem missum ad absentem

Tertio dicitur, *a peccatis tuis*, ubi designatur materia super quam cadit absolutio. Sicut enim ligna materia sunt ignis, per quem consumuntur, ita et peccata materia absolutionis per quam obliterantur. Et cum dicitur, *a peccatis*, sine limitatione, significatur nullum esse adeo enorme, quin possit hac absolutione deleri. Significatur quoque non solum peccata mortalia, sed et venialia, materiam esse hujus sacramenti ; hac tamen differentia, quod mortalia sint materia necessaria, venialia sint materia voluntaria. Possunt etenim variis aliis modis deleri, mortalia autem nonnisi per absolutionem vel illius votum. Neque tamen negligenda sunt venialia, et illorum (saltem graviorum) confessio, quia certior est per sacramentum illorum remissio. Et licet gratiam Dei non excludant, nec charitatem, diminuunt tamen illius fervorem, et offuscant animam, multumque illam retardant, ac paulatim neglecta ad mortale trahunt, dicente Spiritu sancto per *Ecclesiasticum*, XIX : *Qui spernit modica, paulatim decidet.* Cui adstipulatur sanctus Hilarius dicens : « Difficile est ut cadere in gravia non permittatur qui minus gravia non veretur. » Ac sicut ædificium prava stillicidia neglecta paulatim dissolvunt, et demoliuntur etiam usque ad fundamentum, sic venialia peccata neglecta paulatim ruinam animæ moliuntur, et gratiam disperdunt. Quapropter dicebat etiam Chrysostomus, homil. 87 *super Matthæum*, diligenter ad eorum expulsionem advigilandum : « Mirabile quiddam et inauditum dicere audeo. Solet mihi nonnunquam non tanto studio magna videri esse peccata vitanda, quanto parva et vilia. Illa enim ut aversemur, ipsa peccati natura efficit : hæc autem quia parva sunt, desides simus, et dum contemnuntur, non potest ad expulsionem eorum animus insurgere. Unde cito ex parvis maxima fiunt, negligentia nostra. »

Quapropter animæ piæ solent magna etiam cum contritione hæc confiteri et deflere. Testatur Jacobus de Vitriaco, in Vita sanctæ Mariæ Ogniacæ, eam solitam confiteri veniales culpas cum tantis lacrymis, ac si mortales fuissent. In Vita sancti Pachomii legimus de quodam monacho, Zachæo, toto anno jejunasse ob levem aliquam culpam. Unde recte Isidorus : « Quid peccatores de magnis sceleribus agere debent, quando etiam perfecti levia quæque delicta quasi gravissima lugent? « Hoc saltem documenti ab illis desumere debemus, non esse negligendas culpas veniales, quæ regni ingressum prohibent ; sed recurrendum ad claves Ecclesiæ, quæ omnia possunt obstacula removere, ut liber sit in cœlestem Jerusalem accessus, cum jam nihil coinquinatum nobiscum efferemus. Quod si ea hic non diluerimus delicta, quæ levia dicimus, amaras et acerbas pœnas pro illis in futuro luemus.

Est vero error quorumdam, maxime sacerdotum, venialia quotidie confiteri, sed sine sensu doloris, et quandoque sine firmo satis proposito emendationis. Potestque fieri injuria gravis sacramento, absolutione super nullam materiam cadente, quia non satis est ad materiam confessio venialium, sed debet etiam jungi illorum vel contritio, vel attritio.

Quarto adjicitur : « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, » ut significetur causa principalis remissionis peccatorum, Trinitas, sive Deus, juxta illud *Isaiæ*, XLIII: *Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me.* Et iterum : *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? etc.* Illa tamen verba in hac forma non sunt essentialia, sicut in Baptismo aut Confirmatione. Nam specialis est oratio in illis invocationibus Trinitatis ; quia ibi in Baptismo fit professio peculiaris fidei, cujus propugnator constituitur is qui confirmatur.

Quinto, solent aliquæ preces adjici per modum deprecationis, suntque illæ introductæ ab Ecclesia, nec necessariæ, quamvis valde opportune illæ adjiciantur ad precandum nomine Ecclesiæ gratiæ effectum pro pœnitente

Hac de causa, solet sacerdos absolvens manum imponere, exemplo Christi et prophetarum. Qua cæremonia primo potest significari, a servitute peccati eos liberari et manumitti. Sic prisci Romani servis suis se abdicantes, cum eos suæ libertati restituerent, tenentes caput servi, dicebant : « Hunc hominem liberum esse velo, » et mittebant eum manu sua ; imo Romani prætores, servorum quos manu mittebant capita virgula quadam dicta *vindicta* vel *vindicia* tangebant. Unde in *Topicis* : « Si neque sensa, neque vindicta, neque tes-

tamento liber factus est, non est liber. » Et Persius, Satyra V :

Vindicta postquam mens a prætore recessi,
Cur mihi non liceat jussit quodcumque voluntas ?

Hinc pœnitentiarii Romæ virgas gestant, easque capiti pœnitentium imponunt, ut significent se eos a servitute peccati in libertatem filiorum Dei asserere; hac de causa putant nonnulli virgas apostolis esse datas. (*Marc.*, capite sexto). Pari modo Assuerus rex virgam auream extendit super collum Esther (cap. XV) in symbolum impetratæ a se gratiæ. Ita Salmeron in *Prolegomen.*, disp. 29.

Secundo, significat hæc impositio manus, pœnitentes quasi victimas Deo consecrari et offerri. Sic olim sacerdotes manus imponebant victimæ (*Exod.*, XXIX), hoc ritu significantes se victimam sua manu et potestate in Dei jus transcribere. Imo dicit Waldensis, tom. 2 *de Sacramentis*, c. 47, ex veteri lege hanc consuetudinem traxisse suam originem, ubi sacerdos dum peccata populi confiteretur, manus capiti hirci emissarii, qui pœnitentem figurabat, imponebat.

Tertio, significat illapsum Spiritus sancti quem sacerdos apprecatur pœnitenti, ut eum quasi manu regat et protegat.

Quarto, moraliter etiam significatur, quod sacerdos manus debeat habere sanctas et puras, ideo enim consecrantur ut sancta tractare possit, et ut dum manus imponit pœnitentibus, possit, libera conscientia dicere : « Manus hæ, nec muneribus corruptæ, nec innocenti sanguine pollutæ sunt ; noxam, injuriam, vim nemini intulerunt ; a venere, sanguine, et avaritia puræ sunt, nulli rei turpi ministerium præbuerunt, ideoque et alios mundare possunt.

Ex dictis patet varios esse effectus formæ sacramentalis, quæ pronuntiatur a sacerdote in persona Domini. Unde quæ de voce Domini (*Psalm.* XXVIII) legimus, recte voci absolutionis accommodamus.

Primo, dicit Psaltes : *Vox Domini super aquas, Dominus super aquas multas.* Quid aquæ multæ, nisi populi multi, de quibus verum est illud mulieris Thecuitis : *Omnes morimur, et quasi aqua dilabimur super terram ?* Populi ergo multi accedunt ad atrium sanctum Domini, ut adorent cum humilitate, et afferant ei gloriam et honorem in peccatorum suorum confessione, miseriam suam agnoscentes, Dei super se misericordiam exaltantes. Et tunc vox hæc majestatis divinæ, qua peccata eis remittuntur, per os sacerdotis resonat, plurima eis afferens bona.

Peccatores enim, qui sunt instar aquæ labiles ad perditionem currentes, ad abyssum diffluentes, vox ista absolutionis convertit retrorsum, instar Jordanis; ut non jam ad abyssum diffluant, sed ad Deum revertantur, ad originem suam et vitæ fontem refluentes.

Secundo dicit Psaltes : *Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia.* Magna est virtus absolutionis, magna efficacia, posse in momento disrumpere omnia peccati vincula, omnem Satanæ potestatem, et in libertatem filiorum Dei hominem asserere, posse aperire cœlum, infernumque claudere posse, hominem mortuum resuscitare et vivificare. Magna virtus et magnificentia hujus vocis, ad quam statim adest Deus majestatis, Pater, et Filius et Spiritus sanctus, ut animam inhabitet, et donis suis magnificis exornet; ibique templum suum constituat, in quo magnifice sedeat, regnumque infernum ordinet : justitiam, pacem, securitatem gaudiumque infundens, donec ad regnum æternum perducat.

Tertio dicit : *Vox Domini confringentis cedros.* Hoc etiam recte competit huic sacramento, in quo viri quantumlibet excelsi, et instar cedrorum Libani elevati, gaudent sacerdotum pedibus subjici, incurvari, humiliari, ut audiant hanc vocem, et beneficium absolutionis impetrent. Confringunt hic superbiam suam magnates, principes, reges humili confessione cor tumidum deponunt, et sacerdotis absolutione, quasi voce Domini, a peccatis expiantur, regnumque cœlorum quod superbis antea erat clausum, jam humilibus aperitur.

Quarto dicitur : *Vox Domini intercidentis flammam ignis.* Cuinam voci hoc melius convenit, quam verbo huic sacramentali : *Ego te absolvo ?* ignem enim æternum jam peccatrici animæ accensum removet et intercidit ; flammamque ejus extinguit, dum peccata quæ materia sunt illius ignis flammantis, virtute sua annihilat. Iterum intercidit flammam ignis vox ista, dum libidinis et concupiscentiæ flammam, quæ prius confitentium animos ustulabat, infusa copiosæ gratiæ aqua sopire valet. Unde nullum est potentius remedium contra libidinis vitium, quam hujus sacramenti frequentatio.

Quinto dicit : *Vox Domini concutientis desertum.* Corda peccatorum instar deserti spinosa sunt, et vepribus consita. Unde possunt dicere illud : *Conversus sum in*

ærumna mea, dum configitur spina. Tot aculei et remorsus conscientiæ quibus scatent, tot sunt pungentes spinæ. Vox ergo Domini absolvens a peccatis, timore et amore sancto replet hoc desertum, spinas evellit, conscientiam compungentes et sauciantes; monetque etiam usque ad radices convellere omnia peccata, omnes illorum occasiones extirpare, ut jam semen bonum gratiæ possit ibi radicem figere et fructificare, rosque cœlestis terram cordis renovatam compluere et fœcundare.

Quapropter pœnitentibus apud *Oseam* dicitur : *Innovate vobis novale, et nolite serere super spinas* (Os., x, 12). Vox absolutionis spinosam et desertam conscientiam concutit, commovet, renovat; ut quæ prius cubile erat bufonum, serpentum, draconum, jam fiat locus amœnus, in quo oriatur viror calami et junci, quasi hortus Domini irriguus germinans lilium, violam, rosam, suaveolentiamque aromatum, in diversis areolis virtutum, gratiarum, et charismatum spiritualium. Expunctis enim conscientiæ remordenti vepribus, jam fit anima quasi paradisus Domini, in qua regnat justitia, pax, amor, castitas, humilitas, sobrietas et gaudium in Spiritu sancto. Hæc omnia oriuntur a voce Domini peccatum expellente, et gratiam infundente absolutionis virtute.

Sexto dicit : *Vox Domini præparantis cervos.* Qui sacramentum Pœnitentiæ pie frequentant, merito possunt dicere cum Propheta : *Præparavit pedes meos tanquam cervorum, super excelsa statuens me.* Datur enim in illo virtus, ad alacriter currendam æternitatis semitam, et ad attingendum perfectionis verticem. Recte ergo hic dicimus audiri vocem Domini præparantis cervos, quia datur hic gratia per sacerdotis vocem, ad ambulandum de virtute in virtutem, ad ascendendum usque ad Dei montem, per asperum licet callem. Datur nobis velocitas cervi ad fugiendum retia, et mundi hujus devia, aspirando ad sublimiora; et quod cervis innatum est, datur fortitudo ad belligerandum contra serpentina venena. Quod si cum aliis legas : *Vox Domini præparantis, sive obstetricantis cervas*, etiam et hoc facit vox Christi in hoc sacramento. Quia sicut cervæ ad pariendum difficiles, voce tonitrui resonante commotæ adjuvantur ut pariant, ita et animæ, quæ difficultatem sentiunt et tarditatem ad pariendum spiritum salutis et perfectionis, plurimum hic adjuvantur voce et gratia Domini teporem excutiente.

Itaque cum tanta sit efficacia vocis Domini in hoc sacramento, accedite, o filii Dei, afferte Domino gloriam et honorem per peccatorum vestrorum confessionem; afferte gloriam nomini ejus, adorate Dominum in atrio sancto ejus, agnoscentes quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus. Accedite frequenter ad hoc sacramentum Pœnitentiæ, ut audiatis vocem ejus tantæ virtutis et efficaciæ.

O felix vox absolutionis, quæ defluentes ad abyssum perditionis, ad Deum facit refluere, et infundit amorem salutis! O fortis vox, quæ cedros confringit, superbos humiliat, flammam æterni ignis intercidit et extinguit, concupiscentiæ ardorem sopit, spinosa corda concutit, et pungentes spinas e conscientia expungit! O suavis vox, quæ gaudium et alacritatem menti infundit, ad currendum animos addit, torporem eliminat, spiritum gratiæ parit, ad gloriam perducit! Denique, o beata sententia, quæ vincula solvit, peccatum remittit, paradisum reserat, contritum sanat, tristem exhilarat, de morte revocat, vitam restaurat, honorem filiorum Dei renovat, perditos restituit, saucios curat, vires reformat, imbelles roborat, Satanam fugat, humiles exaltat, gratiæ copiam infundit, et æternæ benedictioni nos præparat.

LECTIO XI.

DE MUNERE PŒNITENTIS PERCEPTA ABSOLUTIONE.

Primo, toto corde gratias agat Deo, quod vocare dignatus sit ad pœnitentiam; est enim id divinum donum, non nostris viribus, sed ejus gratiæ adscribendum, a qua præveniente et cooperante nostra procedit conversio et justificatio.

Neque enim omnes efficaciter vocantur, aut vocanti cooperantur; sufficientem quidem gratiam nulli denegat Deus; at illam quæ efficax dicitur (quæ non solum suadet, sed et persuadet; non solum allicit, sed trahit, et quæ sic secreta virtute hominis agit sensum, ut accommodet assensum) non tenetur omnibus dare. Quando ergo illam donat, homo non debet esse ingratus, eo quod ingratitudo sit ventus urens et exsiccans rorem divinæ misericordiæ, fluenta gratiæ, pietatis fontem. Quid igitur faciet peccator justificatus in hoc sacramento? Agnoscat humili corde sibi impossibile esse Deum quærere nisi præveniat, surgere nisi excitet, ambulare ad illum nisi comitetur, invenire nisi se ostendat; et ita cum jam surrexerit, quæsiverit, invenerit Deum, gratias agat, prævenienti,

excitanti, comitanti, ducenti, perducenti; rogetque ut tandem introducere dignetur ad gloriam, largiendo perseverantiam; advertat quod multi peccatores iisdem peccatis impliciti, hanc gratiam nacti non fuerint, et exaltet super se Dei misericordiam et sapientiam, ita erga se benignam.

Ad altitudinem enim sapientiæ divinæ, et ad judicia ejus investigabilia debet referri, quod ex multis peccatoribus hunc educat in gravioribus existentem, illum deserat cum minoribus pereuntem. Tempore quo Deus erexit Magdalenam, convertit Samaritanam, Mariam Ægyptiacam vocavit ad pœnitentiam, non deerant multæ mulieres quæ minus peccarant; his tamen gratiam illam conversionis Deus non est elargitus.

Ideo et in figura dicitur : *Multi leprosi erant in Israel sub Elisæo, nemo tamen mundatus est, nisi Naaman Syrus. Multæ viduæ sub Elia quando clausum est cœlum, ad nullam tamen missus est, nisi ad eam quæ erat in Sarepta Sydoniorum.* Ergo cum multi evocentur e peccatis sublimi Dei misericordia, dum alii deseruntur. unusquisque cum timore et gaudio debet gratias agere, pro pœnitentiæ et remissionis dono.

Propterea apparuisse legitur beata Virgo Benedictæ, meretrici insigni Florentiæ, noviter jam per sanctum Dominicum conversæ, monebatque eam : Pensa, filia, et crede quod multi sunt æternum damnati, qui multo minus quam tu offenderunt, imo quidam pro uno peccato mortali. Et ut occulta scias, hodie morietur miles subito, propter peccatum commissum cum scorto.

Item, quatuor in hac urbe : unus civis, quia filios suos neglexit corrigere ; unus curatus, qui negligens fuit circa onus, præsertim in subditorum sibi audiendis peccatis, et ibi instruendis; unus religiosus, quia non habuit firmum propositum vivendi secundum regulam et statuta ordinis sui; unus quoque sacerdos, quia vagabunde nimis et male persolvit officium suum. Hi quatuor damnabuntur hodie.

Item, duæ ex sociabus tuis a ribaldis in luxuria jugulabuntur et damnabuntur. Hodie etiam submergetur puer in Hispania, et damnabitur, qui octo annorum cum sorore fornicatus est, et licet opus non compleverit, tamen inchoavit. Ita refertur in tract. *de Rosar.* R. P. Michaelis ab Insulis Ordinis Præd.

Exultent igitur filiæ Judæ propter judicia tua, Domine. Animæ confitentes admirentur judicia Dei super alios peccatores, et timeant judicium quoque super se tantæ bonitatis, et exultent cum gratiarum actione, quod erutæ sint a tremendis illis judiciis, et pœnis jam paratis dum peccarent.

Secundo, debet gratias agere Deo, quod tam facili remedio dignetur peccata abluere, sordidam animam abominabilemque, statim a pœnitentia in gratiam restituere, donisque tam pretiosis exornare. Neque enim parvi momenti est justificatio et gratiæ sanctificantis collatio. Unde cuilibet pœnitenti possumus dicere, quod Dominus Samaritanæ : *O mulier, si scires donum Dei !* Considerandum est hic quod divus Augustinus dicit tractatu septuagesimo secundo *in Joannem* : « Utrum sit majus justos creari, quam impios justificari ? Non audeo præcipitare sententiam, intelligat qui potest, judicet qui potest. Certe si æqualis est, utrumque potentiæ, hoc majoris est misericordiæ. »

Excitet ergo se qui in sacramento Pœnitentiæ justificatus est, et dicat cum propheta : *Benedic, anima mea, Domino, et omnia quæ intra me sunt, nomini sancto ejus. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia et miserationibus.* Hæc omnia peraguntur in hoc sacramento.

Sed quæres unde scire poterit quis se in gratiæ statum esse restitutum. Respondeo non opus esse hic certitudine illa hæretica, et fide speciali, qua dicunt se firmiter credere sibi per Christum remissa esse peccata, et hanc fidem justificare. Etenim illa potius præsumptio quædam, quæ a Deo reprobatur ; similis fides reprobata est in pharisæo, qui se confidebat et credebat justum ; publicanus autem tali carens fiducia, et cum pavore misericordiam implorans, justificatus est. Non debemus itaque de remissione peccatorum habere certitudinem fidei, cui non possit subesse falsum, sed sufficit probabilis quædam et moralis certitudo, cujus interius possumus habere testimonium.

Primo, dum prudenter homo existimat se fecisse quod in se est, disponendo se ad remissionem.

Secundo, dum a confessione persentiscit internum gaudium, et quasi a gravi onere alleviationem, nec arguitur ultra conscientiæ tortura. Certe non paucis contigit initiali quodam modo inchoare quemdam in anima paradisum per primitias spiritus inhabitantis, et jam affectu agnos-

cere quod pœnitentiæ quidem radix sit amara, sed fructus suavis. Et quam tanquam colubrum horrebant, illi jam quasi virgæ consolationis suaviter inniluntur.

Tertio, quando odium peccati grande zelumque accensum ad illud radicitus extirpandum intus homo agnoscit, magnum est gratiæ inhabitantis testimonium. De hac re latius egi, cum articulum de remissione peccatorum explicui. Audi ad hanc rem exemplum in Vita sanctæ Catharinæ Senensis. Beatus Raymundus, ejus confessarius, qui et hoc ipsum scripsit, sic petiit quondam ab illa ut precibus suis a Domino impetraret bullam plenariæ indulgentiæ (sic enim loqui illi placuit) per quam jam certus foret sibi omnia peccata dimissa. Illa promisit se bullam talem a Domino postulaturam. Sequenti die, præmissa oratione ad Deum pro bulla impetranda, Raymundum adivit, et dum loqueretur de ingratitudine hominum erga Deum, tactus Raymundus Spiritu sancto, intueri sibi visus est peccatorum suorum multitudinem et magnitudinem, tam perspicue, ut continuo ex amarissima contritione tantam vim lacrymarum effuderit, et in singultus et rugitus tales proruperit, ut periculum fuerit ne pectus et cor ejus disrumperentur. Tum virgo : « Hæc, inquit, est bulla indulgentiæ quam tibi Dominus misit ; esto igitur gratus gratia Dei. » Sic illa recessit, et ille mirum in modum lætus cum Propheta regio dicere potuit : *Auditui meo dabis gaudium et lætitiam, et exultabunt ossa humiliata.*

Tertio, statim debet pœnitentiam adimplere, oblata opportunitate. Hæc est enim mens confessarii, imo et Dei satisfactionem per confessarium imponentis, ut statim ad effectum deducatur. Scireque debet eam pœnitentiam quam imposuit sacerdos, efficaciorem esse apud Deum, illa quam ipse proprio arbitrio sibi imponit ; quia elevatur ex institutione Christi ad specialiter de ejus meritis et satisfactione participandum, et gratior est Deo ratione obedientiæ, qua se quis subjicit illius judicio, qui locum tenet Christi. Operatur ergo hic particulariter virtus clavium, quod non fit quando quis arbitrio suo peragit pœnitentiam. His porro qui negligenter illam peragunt, nec prompto animo feruntur ad præceptum sacerdotis, dicimus idem quod olim servi hero suo Naaman : *Si rem grandem tibi dixisset propheta, facere debuisses, quanto magis nunc cum dixit : Lavare septies in Jordane, et mundaberis.* Si pro lepra animæ, o peccator ! multa pati jubereris, uri, secari, maria transfretare, deberes ea facere ; nam et pro corporis salute hæc peragere non renuis ; quanto magis præceptum facile, quod tibi imponitur a sacerdote, debes adimplere pro animæ incolumitate. Presbytero ergo humilia non tantum caput, sed et animam tuam, et prompta mente suscipe quidquid dicit quantocius exequendum.

Quarto, debet frequenter et firmiter renovare propositum, nunquam de cætero mortaliter peccandi. Hæc renovatio plurimum proficit, quia sicut clavus ut profundius figatur, frequenter percutitur, ita propositum nostrum ut firmius hæreat, hac renovata percussione plurimum juvatur.

Debet vero pœnitens se a recidivo quantum in se est præservare, ne ingratitudinem suam augeat, et vindictam Dei super se advehat. Attendere debet illud : *Ecce sanus factus es, noli amplius peccare ne deterius tibi contingat.* Sed quam multi similes sunt populo Israel, cui cum lex proposita foret : *Omnia*, inquit, *quæ Dominus locutus est, faciemus, et erimus obedientes.* At post paucos dies, idolum conflant et adorant. Sic multi in confessione firmum propositum profitentur de cætero non peccandi, at mox a pedibus sacerdotis egressi, in eadem labuntur, novum idolum erigunt et adorant, sicque iram Dei in caput suum accersunt : *Melius erat eis non cognoscere viam justitiæ, quam post cognitionem retrorsum converti, ab eo quod illis traditum est sancto mandato.* Fiunt enim novissima pejora prioribus. Nam eum qui frequenter relabitur, graviora sibi accumulare incommoda, ex multiplici capite demonstrari potest, ex parte Satanæ, ex parte peccatoris, et ex parte Dei.

Primo, ex parte Satanæ, quia eum, quem antea captivum tenuerat, jam acrius infestat, multiplicando tentationem, et peccandi occasionem ; vigilantius etiam custodit, sicut si quis ex carcere evaserit, et iterum fiat captivus, jam diligentius custoditur, et duplici catena vincitur.

Secundo, ex parte peccatoris relabentis pejus semper succedit ; quia frangitur ejus virtus ad bene operandum, multiplici relapsu ; generatur major cæcitas in intellectu, fortior in malum propensio in voluntate, et peccatum altius suas agit radices.

Tertio, ex parte Dei, novissima hominis illius fiunt pejora prioribus, quia iisdem peccatis multiplicatis, justo Dei judicio deseritur homo, in pœnam ingratitudinis. Sic et solet medicus fastidire ægrum suum aliquoties jam sanatum, sua tamen negligentia relapsum. *Curavimus Babylonem,*

et non est sanata, ecce relinquamus eam. Attendat ergo qui frequenter confitens, statim in idem relabitur, divinæ ingratus gratiæ, illud Apostoli : *Terra venientem super se bibens imbrem, et generans herbam opportunam, accipit benedictionem a Deo : proferens autem spinas ac tribulos, reproba est et maledicto proxima, cujus consummatio erit in combustionem.*

Porro, post confessionem, debet eligere pœnitens aliquot peccata ad quæ magis propensus est, ut specialiter contra ea depugnet, detestando frequenter illorum malitiam, perfectum odium illorum concipiendo, omni diligentia armando se contra illorum importunitatem, sæpius mentem ac voluntatem excitando, ut ab illis sibi possit cavere per continuum conatum et reflexionem. Sunt enim aliqua in nobis vitia radicalia et capitalia, quæ cæterorum sunt origo, ita ut ab illis quasi rami germinent; his ergo eradicandis specialiter advigilandum est, quia sic et alia supprimuntur. In hæc continuo oculos defixos habere convenit, quasi in hostem capitalem, contra quem duellum quotidianum indici debet; e necesse est ad illum expugnandum gladium mortificationis frequenter acuere.

Quinto, etiam conveniens est ut pœnitens sibi satisfactiones aliquas imponat, statui suo congruas, ultra eam quam a sacerdote accepit, verbi gratia, jejunium, orationem, eleemosynam. Nec enim facile audet præcipere sacerdos gravia, quia timet fragilitati pœnitentis laqueum injicere. Optat interim illum considerare et exiguum esse quod præcepit, ut prompta voluntate suppleat, et vindicet se de se, pœnali satisfactione. Juvat etiam ad eam supplendam frequenter offerre Patri æterno in spiritu humilitatis, et in animo contrito, omnes dolores et pœnas quas Christus sustinuit in crucis supplicio et passionis longo tormento; omnes item beatæ Virginis, apostolorum, martyrum, confessorum, sanctorumque omnium passiones et pœnitentias pro peccatis etiam aliorum ex charitate susceptas, quæ omnia manent in acceptatione divina nobis applicanda.

Deinde, etiam offerri possunt omnes gemitus columbæ, hoc est, Ecclesiæ gemitus in piis animabus orantibus pro peccatoribus, qui quidem gemitus sunt inenarrabiles, a spiritu charitatis in illis postulante pro nobis procedentes. Cum illis jungendæ et omnes pœnitentiæ, omnia pœnalia et satisfactoria, jejunia, orationes, disciplinæ, vigiliæ, cilicia, mortificationes, quæ fiunt per universum orbem in sacris religionibus; quia horum omnium ratione, communionis sanctorum sumus participes, ita ut in peccatorum nostrorum satisfactione oblata apud Deum nobis prosint.

Denique, omnes hujus mundi pœnalitates, adversitates, flagella, per patientiam, ex spiritu pœnitentiæ debemus acceptare, et Deo offerre, illique prompto animo dicere. Hic ure, hic seca, ut in æternum parcas. Certum enim est hoc Deo placere, et ab illo ad hunc effectum hæc ordinata esse. Unde de multis legimus, Deum in hoc mundo mirabilibus adversis ab illis pœnas exegisse, ut a pœnis futuris forent liberi.

Unum hic exemplum admirabile subjicio, iisdem verbis quibus illud expressit Drelexius in Niceta Choniate, libello *de Æternitate*, anno 185, Andronicus, Orientis imperator, victus ab Isaacio, ferreis catenis collo et pedibus injectis, ad eum perductus est, factaque omnibus est licentia in eum quidlibet audendi. Itaque impinguntur ei colaphi, barba vellitur et capilli, dentes excutiuntur, etiam a mulierculis cæditur, omniumque ludibriis exponitur. Paucis post diebus, dextra ei præciditur, et oculus unus suffoditur; sicque uno oculo et manu deformis, capite raso et glabro infamis, curta tunicella amictus, scabioso camelo imponitur, per forum triumphi forma deducitur. Hic plebs petulantissima, nulla habita ratione quod imperator fuisset ab omnibus laudatus et celebratus, cui jurejurando fidem obstrinxissent, impetum in eum fecit, et furor omnibus arma ministravit. Clavas alii in caput impegerunt, sordibus alii nares opplerunt, alii spongias hominum pecudumque excrementis plenas, in faciem expresserunt, verubus alii latera pupugerunt. Illi lapidibus, hi luto petiverunt; isti rabidum canem, fungum alii et bardum proclamarunt. Impudens muliercula ollam bullientis aquæ de culina raptam, in caput ejus effudit; nemo erat qui ei non malefaceret. Postea camelo detractus, inter duas columnas pedibus suspensus est. Sed nec suspenso furibunda turba pepercit, unus ensem per pendentis alvum ad intestina adegit, alii duo aversum corpus transfixerunt. Sic misere vitam abrupit. Verumtamen se gessit plane christianum; lamentari, aut fortunam accusare auditus non est, cum Deo cœpit rationes ponere, et peccatorum veniam orare illud ingeminans : *Domine, miserere, Domine, miserere.* Miser

Andronice, quod tanta ferre cogaris : felix quod patienter feras et agnoscas peccata sic esse expianda. Quantam tibi Deus gratiam fecit, qui hæc te pati voluit paucis diebus, ne perires omnibus, brevi tempore miser fuisti, ne esses in æternum.

Fuit vero Andronicus (teste Niceta) fidei catholicæ tenacissimus et devotissimus sancto Paulo, cujus *Epistolas* præ manibus semper habere apertas consuevit. Neque vero Apostolus istud obsequii gratis sibi deferri passus est, curam gessit cultoris sui Andronici, cui cum exitium immineret, imago Apostoli auro exornata, et in æde sacra collocata, ubertim illacrymasse visa est. Quod portentum statim Andronicus non aliter atque venturæ cladis nuntium accepit.

Vide etiam quæ dixi de Mauritio imperatore, punito in hac vita, Dei admirabili judicio, ne satisfaceret in futuro, tomo I, tract. 2, ubi egi de justitia Dei. Neque vero Deus graves peccatores tantum pœnis hujus vitæ afflixit, ut satisfaciant, sed et sanctos. Unde sic dicit Cassianus, collat. 7, cap. 25 : « Viros sanctissimos magnis infirmitatibus traditos novimus pro levissimis delictis; cum in illis ne tenuissimum quidem nævum in die judicii inveniri patiatur divina clementia, omnem cordis eorum scoriam excoquens in præsenti, ut eos tanquam aurum ignitum, nullain digentes pœnali purgatione transmittat ad illam æternitatem. »

Vide Vitam sanctæ Liduwinæ, quæ triginta annos mire afflicta a Deo morbo humanitus vix tolerabili transegit.

APPENDIX

DE JUBILÆO ET INDULGENTIIS

PROOEMIUM.

Quoniam de peccati remissione, quæ nobis per pœnitentiam virtute clavium Ecclesiæ donatur, disseruimus hactenus, nunc de jubilæo et indulgentiis agimus, quarum thesaurum sub iisdem clavibus in sudario ligatum, non terra defossum, sed ejus Christi vices gerit, arbitrio commissum agnoscit Ecclesiæ fides.

Hunc aperuit, et larga manu distribuit anno præcedente Urbanus VII, qui in Christi solio Petrique sede modo præsidet, et ejus participes effecit fideles accedentes ad urbem apostolorum Petri et Pauli doctrina et sanguine rigatam et purpuratam; anno sancto recurrente, convocans omnes ad lætitiæ spiritualis jubilum, et celebre indulgentiarum jubilæum.

Hoc vero anno immediate subsequente, similes jubilæo indulgentias per orbis catholici provincias communicare, et qui limina sanctorum apostolorum Petri et Pauli, certis detenti impedimentis, visitare non potuerunt, sacræ tamen lætitiæ et fructus spiritualis non sint exortes.

Institui itaque brevem hunc de jubilæo et indulgentiis tractatum, ut consulerem pastorum bono instante nunc dictæ indulgentiæ promulgatione, et frequenter alias illarum occasione recurrente, ut eis suggererem materiam concionis, exhortationis, instructionis, ad plebem sibi commissam eo tempore ferventius excitandam, et ut simul haberent ad manum resolutionem aliquorum dubiorum frequenter circa indulgentias occurrentium.

Utinam ergo hoc tempore in virtute dicere possit omnis cathedram conscendens concionator, illud quod Domino synagoga aperto libro, primum occurrit : *Spiritus Domini super me, evangelizare pauperibus misit me, ut mederer contritis corde, et annuntiarem clausis apertionem, captivis indulgentiam.* Nunc enim forti et voce, et zelo clamare convenit illis qui evangelizant Sion : *Dissolve colligationes impietatis; solve vincula colli, captiva, filia Sion.* O anima fidelis ! nunc tempus est ut funes omnes funereos culpæ aut pœnæ disrumpas, qui collum tuum circumplexi sunt, ut te pertrahant vindictæ obnoxiam, ita ut possis dicere cum lamento : *Vigilavit jugum iniquitatum mearum; in manu ejus convolutæ sunt et impositæ collo meo, infirmata est virtus mea.*

Hæc autem vincula sive culpæ, sive pœnæ, efficaciter sacro hoc jubilæi tempore dissolvuntur auctoritate apostolica, sicut olim Lazari e sepulchro divina voce excitati, institæ et fasciæ sepulchrales manus colligantes, manu apostolica fuere dissolutæ. Ergo filiam Sion modo propheticis verbis adhortentur qui ejus curam gerunt, et dicant ei : *Statue tibi speculam, pone amaritudinem, dirige cor tuum in viam rectam.* Hoc est, ascende in mentis speculam, quandoquidem filia Sion nomineris (Sion enim speculam significat), et ex alto prospiciens, considera amaritudinem futurarum pœnarum quibus nos peccata involvunt; intuere æternitatem amaram reproborum, aut piaculares flammas ex carcere tetro purgandorum, quas tunc tam facili negotio potes evadere, et levi pœnitentia, Christique ac sanctorum satisfactionibus redimere et expiare; ita ut hic verum sit illud Prophetæ : *Diem pro anno dedi tibi.*

Expende ergo illud, pœnitentiam brevem modo age, et dirige cor tuum in viam rectam. Disruptis culpæ pœnæque vinculis, quæ te libere ambulare non permittunt, statue nuuc melius agere, ut totà spiritus libertate possis Deo vacare, et ad æternitatis jubilæum, ad annum illum sanctum, qui nunquam finietur, pervenire.

LECTIO XII.

DE JUBILÆO.

Antequam de jubilæo disseram, ponam hic primum bullam S. D. N. Urbani VIII, et aliquas notationes circa illam adscribam.

Bulla ergo jubilæi anni 1625 sic incipit :

URBANUS *episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis, salutem et apostolicam benedictionem.*

Omnes gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis; non enim ut in veteri lege sacerdotalis buccinæ clangore, sed apostolicæ vocis oraculo sacrosanctum jubilæi annum, jam Regis sæculorum beneficio appropinquantem, vobis evangelizamus; annum divino cultui dicatum, ac ferventioribus christianæ pietatis studiis destinatum; annum remissionis ac veniæ, tempus acceptabile, dies salutis. Licet enim nulla excurrant tempora, quæ divinæ largitatis muneribus fœcunda spiritualibus nos non cumulent bonis, ac nunquam ad ineffabilem Dei misericordiam, ejus aspirante gratia, nobis aditus præcludatur, nihilominus tot tantaque in anno ad hominum sanctificationem beneficia cœlitus promanant, ut pene omnes sacros thesauros divina munificentia in Christi fideles diffundere videatur. Quapropter, si quinquagesimus annus quem Deus Moysen sanctificare jussit, incredibili Hebræorum plausu atque inæstimabili gaudio excipiebatur, quanto magis decet christianum orbem sacro jubilæi anno recurrente lætari. Laboriosa eo tempore agriculturæ opera intermittebantur; nunc proprio quisque parcens labori, fructus quos Christi Domini, Deiparæ Virginis, ac Sanctorum merita protulerunt, uberrimos percipit. Distracta tunc prædia alienique juris effecta recuperabantur; nunc virtutes, dona et merita, quibus peccando merito exuimur, liberali Dei misericordia recipimus. Exules tunc patriam repetebant; nunc ad cælum, unde exulantes in hac lacrymarum valle misere pererramus, iter nobis præmonstratur et aperitur.

Vos igitur, catholici principes, qui tot decorum prærogativis insigniti ad christianam pietatem promovendam arctioribus quam cæteri obligationis nexibus obstricti estis, vosque omnes Christi fideles, quos Romana Ecclesia materno gremio complectitur, ad jucundissimam sacro-sancti hujus jubilæi celebrationem paterna, quæ urget Nos, charitate, vocamus et invitamus, ac quasi tubam exaltantes vocem nostram, prophetica in vos oracula convertimus, et clamamus. Audite hæc, omnes gentes, auribus percipite, qui habitatis orbem. Adveniunt dies pœnitentiæ ad redimenda peccata, ad salvandas animas. Appropinquat tempus quo Dei misericordia eos tandem convertat, quos sera ejus ulciscendi voluntas diu toleravit. Humanæ vitæ brevitatem vobis ipsi ob oculos proponite; cogitate nos instar aquæ dilabi, ac vitam nostram velut a texente præcidi. Et quamvis nonnulli ex Romanis Pontificibus, prædecessoribus nostris, eldem jubilæi anno concelebrando præscriptum olim temporis spatium provide arctantes, tam solemnem culparum remissionem, divinæque justitiæ debitarum pœnarum relaxationem, intra angustiores annorum limites contraxerint; nihilominus ob paucitatem dierum nostrorum, paucis illam redituram putantes, quæramus Dominum dum inveniri potest, invocemus eum dum prope est.

Venite ergo ad locum quem elegit Dominus, ascendite ad mysticam hanc Hie-

rusalem, tot tantisque a Deo beneficiis auctam, tot muneribus cumulatam, ut vere de ea dicatur fluminis impetum lætificare Civitatem Domini, cœlestium nempe fluminum gratiarum, cujus opportuna irrigatione fidelium animæ fœcundantur. Venite, et afferte Domino gloriam et honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus, adorate Dominum in atrio sancto ejus. Hic, filii dilectissimi, vere confitebimini Deo in Ecclesia magna, in populo gravi laudabitis eum, quandoquidem hæc est cæterarum Ecclesiarum magistra, prima catholicæ religionis sedes, mater credentium, orbis caput, vertex rerum. Quapropter et cœlestes benedictiones, quas sititis, hic non ex rivulis petetis, sed haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvateris, aquas, videlicet, saluberrimas, quibus haustis, efficietur in vobis fons aquæ salientis in vitam æternam.

Hæc igitur Nos præ oculis atque in votis habentes, Romanorumque Pontificum prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, et eorum pium ac saluberrimum institutum retinentes, de Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium assensu, jubilæi celebrationem in annum proximum M DCXXV. a primis Vesperis vigiliæ Nativitatis Domini Nostri Jesu Christi proxime futuræ inchoandam, et per totum annum ipsum finiendam, auctoritate Dei omnipotentis, et beatorum apostolorum Petri et Pauli, ac nostra, quanto maximo possumus animi nostri gaudio, ad ipsius Dei gloriam, et catholicæ Ecclesiæ exaltationem indicimus et promulgamus.

Quo ipso jubilæi anno durante, omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, vere pœnitentibus et confessis, qui ecclesiam Lateranensem beatorum Petri et Pauli apostolorum, nec non sanctæ Mariæ Majoris de Urbe basilicas, semel saltem in die, per triginta continuos aut interpolatos dies, si Romani, vel incolæ urbis, si vero peregrini, aut alias externi fuerint, per quindecim saltem dies devote visitaverint, et pro ipsorum fidelium, ac totius christiani populi salute, pias ad Deum preces effuderint, plenissimam omnium peccatorum suorum indulgentiam, remissionem ac veniam misericorditer in Domino concedimus et impertimur; et quoniam evenire potest ut ex iis, qui hac de causa iter aggressi fuerint, vel ad urbem se contulerint, aliqui in via, aut etiam in ipsa urbe, morbo, vel alia legitima causa impediti, aut morte præventi, præfinito dierum numero non completo, ac ne quidem fortasse inchoato, præmissa exequi, ac ecclesiam et basilicas hujusmodi obire nequeant; Nos piæ promptæque illorum voluntati, quantum in Domino possumus, benigne favere cupientes, eosdem vere pœnitentes et confessos, prædictæ indulgentiæ et remissionis participes perinde fieri volumus, ac si ecclesiam et basilicas prædictas diebus a vobis præscriptis re ipsa visitassent.

Vos autem, Venerabiles Fratres nostri, Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi et Episcopi, in partem sollicitudinis nostræ vocati, capite tubas argenteas, quarum usus est in jubilæo, adhibete prædicationem verbi Dei, et prænuntiate populis gaudium magnum, ut sanctificentur, et Dei juvante gratia, parati sint ad ea cœlestia dona capienda, quæ bonorum omnium largitor Deus, filiis dilectionis suæ per ministerium humilitatis nostræ præparavit.

Ad cœlestia munera in hac urbe percipienda, vocate cœtum, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, docete oves fidei vestræ creditas, qui advenæ et peregrini sumus in hac vita, et civitatem hic permanentem non habemus, sed futuram inquirimus.

Docete omnes, si unquam alias, nunc potissimum iras, rixas, contentiones et inveterata odia extinguenda propter Christum; nunc præcipue omnes carnis sordes esse detergendas, ut templum Dei mundum sit, et unusquisque vas suum possideat in honore et sanctificatione, et portet Deum in corpore suo. Docete eos maxime scelera detestanda esse, dandamque operam ne quis christiano nomine abutatur. Docete sacros indulgentiarum thesauros lucrandi spem omnem inanem esse, nisi quis contrito et humiliato corde seipsum præparare, et christianis operibus exercere studeat. Qui autem divitiis abundant, aperiant viscera sua, et fratrum suorum pauperum inopiam sublevent, præcipue vero erga peregrinos Romam venientes, misericordes sint, et sanctam hospitalitatem Deo gratissimam, et quam vetustissimi illi christiani, etiam inter persecutionum fluctus, diligentissime coluerunt, ipsi quoque multa cum hilaritate spiritus renovent atque observent, faciantque sibi amicos de mammona iniquitatis, ut recipiantur in æterna tabernacula.

Admonete etiam omnes ut orent pro regibus et principibus christianis, ut quietam et tranquillam vitam agamus, et pax ac concordia perpetuo conservetur.

Postremo, docete eos, cum sanctam peregrinationem susceperint, qua modestia, qua devotione, qua fraternæ pacis observantia connecti eos oporteat, ut sint Christi bonus odor in omni loco. Præbete autem vos ipsos, Fratres venerabiles, et omnem clerum exemplum in primis bonorum operum, et formam gregis et vestræ virtutis ac religionis veluti sale cæteri condiantur, et omnem peccati putredinem abhorreant, et denique omnes unanimes in uno spiritu christianæ charitatis, atque in omni sanctitate et justitia Deo serviamus.

Hortamur quoque et rogamus in Domino charissimos in Christo filios nostros imperatorem electum, ac reges et principes omnes catholicos, ut quo plura et magis illustria beneficia ab eo per quem reges regnant, acceperunt, tanto ardentius, ut par est, ad Dei gloriam procurandam pio zelo excitentur, præcipue vero Fratrum nostrorum episcoporum, et superiorum antistitum pastoralem sedulitatem et vigilantiam adjuvent, à suis magistratibus ac ministris adjuvari mandent, ut improborum licentia coerceatur, et bonorum studia eorum regia ope et gratia foveantur. Maxime autem erga peregrinos beneficentiam et liberalitatem exerceant, curentque ut tutis incedant itineribus, et nulla hominum perditorum vexatione perturbentur, sed hospitalibus, domibus et publicis hospitiis amanter excepti, et commeatu, et rebus ad vitam necessariis recreati sine ulla concussione et injuria, institutum iter læti peragant, et cum gaudio in patriam revertantur

His enim hostiis reges potissimum et principes Deum sibi placabilem reddent, ut diu in terris felices vivant, et demum in æterna tabernacula recipiantur ab illis ipsis pauperibus, erga quos misericordiam exercuerint, in quibus Christus pascitur et nutritur.

Ut vero præsentes litteræ ad omnium fidelium quibuscumque locis existentium notitiam facilius perveniant, volumus earum exemplis etiam impressis, manu notarii publici subscriptis, ac personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ sigillo munitis, eamdem prorsus fidem haberi, quæ haberetur iisdem præsentibus, si exhibitæ forent et ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ indictionis, promulgationis, concessionis, impartitionis, hortationis, rogationis et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire ; si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo vigesimo quarto, tertio kalendas maii, anno primo.

OBSERVATIONES CIRCA BULLAM.

Jubilæum a *Jobel* dici passim reperies, et interpretes multi putant significare buccinam, sive cornu arietis, quo solebant illo anno clangere, in memoriam liberationis Isaac, et arietis ejus loco substituti et immolati.

Secundo, alii deducunt a voce, seu radice *Jabal*, quam dicunt Hebræis significare idem quod afferre, et adducere cum lætitia et gaudio. Et sic annus hic *Jobel* dicitur quasi afferens omnia bona, et reducens quemque in libertatem pristinam et hæreditatem. Ita Ribera, Serarius, Cornelius.

Tertio, quidam deducunt a radice *Jobel*, quæ Hebræis significat germen, ita ut annus Jobel idem sit quod annus germinans omne bonum. Ita Cajetanus et Bellarminus.

Quarto, non absone aliqui Latini deducunt a *jubilando*, nam et pontifices in suis bullis id videntur indicare. Hinc Urbanus VIII, ad jubilæum suum omnes invitans, sic suam inchoat bullam : *Omnes gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis.* Nimirum, tota christiana respublica tunc jubilat animo et corpore, quia exoneratur sarcina et onere peccatorum, de quo dicit Propheta : *Iniquitates supergressæ sunt caput meum, et sicut onus grave gravatæ sunt super me.* Hoc est onus Babylonis, onus Ægypti, quod anno jubilæi excutere monentur christiani, ut sanctificationis operibus possint vacare.

Propterea etiam vocetur a pontificibus *annus sanctus*, quia nimirum, ut loquitur Urbanus pontifex, initio bullæ suæ, « annus est divino cultui dicatus, ac ferventioribus christianæ pietatis studiis destinatus ; annus remissionis ac veniæ, tempus acceptabile, dies salutis. »

Secundo, *annus sanctus*, id est separatus, ac ab aliis segregatus, plus venerationis habens quam alii anni. Sanctum enim idem significare aliqui putant, quod separatum, segregatum, sejunctum, sicque significatur annum illum institutum esse, ut homo separetur a carnali vita, et segregetur a sæculi vitiis, et sejungatur ab omnibus peccati occasionibus ; ut sit an-

nus quo homo melius vivendi initium faciat, dicens cum Propheta : *Nunc cœpi*, quandoquidem buccina et vox apostolica omnes tunc ad pœnitentiam vocet. Annus quoque separatus ab aliis ideo dici potest, quia, ut in eadem bulla dicitur, « licet nulla excurrant tempora, quæ divinæ largitatis muneribus non sint fœcunda, spiritualibus nos non cumulent bonis, et nunquam ad ineffabilem Dei misericordiam, ejus aspirante gratia, nobis aditus præcludatur : nihilominus tot tantaque eo anno ad hominum sanctificationem beneficia cœlitus promanant, ut pene omnes sacros thesauros divina munificentia in Christi fideles diffundere videatur.

Tertio, *sanctus* dici potest, ut sanctum idem sit quasi sanguine consecratum ; ergo quasi sanguine consecratum ; ergo quasi sanguine consecratus est, quia fons et origo illius est thesaurus Ecclesiæ, qui conficitur ex valore sanguinis Christi Domini, et sanctorum martyrum. *Sanctus* enim dicitur a *sancio*, quod idem est ac firmum efficio. Pacta autem fiebant antiquitus firma sanguine animalium, sanguine hostiæ oblatæ, nihil enim sanctum veteres faciebant, nisi quod sanguine victimæ esset consecratum, vel respersum, et qui hoc sanguine aspergebantur, sanctificati dicebantur. Sic et nos illo anno specialiter sanguine Christi tanquam victimæ expiamur, dum ejus satisfactiones sanguine acquisitæ nobis applicantur.

Prosequitur Urbanus, et significat hujus anni figuram fuisse annum olim quinquagesimum : « Quapropter, si quinquagesimus annus, quem Deus Moysen sanctificare jussit, incredibili Hebræorum plausu atque inæstimabili gaudio excipiebatur, quanto magis decet christianum orbem sacro Jubilæi anno recurrente lætari. » Unde immerito Navarrus id negat, hac ratione ductus, quod ille in quinquagesimo, noster in centesimo anno fuerit institutus a Bonifacio VIII, postea per Clementem VI reductus ad annum quinquagesimum, deinde per Sixtum IV, et alios pontifices, ad annum vigesimum quintum, ut quælibet ætas illius muneris particeps fieret. Licet ergo non sit uniformis annorum observatio, sicut antiqua lege quinquagesimus uniformiter observabatur ; propter hoc tamen non desinit ille esse figura nostri ; quia inter figuram et figuratum non est necessarium uniformitatem universam reperiri, sed sufficit in multis. Vis ergo nosse in quibus conformitas sit figuræ ad figuratum, antiqui jubilæi ad nostrum, explicat id specialiter Urbanus.

Primo, inquit, laboriosa eo tempore agriculturæ opera intermittebantur. Ecce ergo figura : « Nunc proprio quisque parcens labori, fructus quos Christi Domini, Deiparæ Virginis ac Sanctorum merita protulerunt, uberrimos percipit. » Ecce veritas adimpleta.

Secundo, distracta tunc prædia, alienique juris effecta recuperabantur. Ecce iterum figura : « Nam virtutes, dona et merita, quibus peccando merito exuimur, liberali Dei misericordia recipiemus. » Ecce iterum veritas adimpleta.

Tertio, exules tunc patriam repetebant : « Nunc ad cœlum unde exulantes in hac lacrymarum valle, » misere pererramus, iter nobis præmonstratur et aperitur, et ita nostrum jubilæum in remissione peccatorum, in bona sanctaque conscientia, in bona et firma spe felicitatis æternæ consistit, jubilæum ibi nostrum. Hinc dicebat beatus Apollonius suis cœnobitis (teste Ruffino et Palladio in Vita ejus) : « Non oportet nos esse tristes, quibus salus in Deo est, et spes in regno cœlorum. Tristentur gentiles, lugeant Judæi, plangant sine cessatione peccatores ; nos vero, qui tantæ gloriæ spem et æternitatis habemus exultationem, cur non omni exultatione replemur ? » Et ita suos excitabat beatus Apollonius, ut in ejus cœnobio nullus tristis inveniretur ; sed supramodum gaudium et lætitiæ inter eos regnaret tanta, quanta haberi ab ullo hominum posset in terris.

Quarto, possumus addere his, quod servi in jubilæo libertate donarentur ; eratque figura libertatis nostræ, quam de peccati et dæmonis servitute assequimur, dum in filios adoptionis iterum recipimur per pœnitentiam et jubilæum, plenissima peccati remissione accepta.

Quinto, incarcerati liberabantur. Sic vinculis spiritualibus obligati, liberi a vinculis redduntur, et a carcere educuntur, et hoc videtur significare solemnis illa *Portæ aureæ* apertio, quæ fit Romæ. Designare quoque potest apertionem illam portarum limbi, quam fecit Dominus, cum anima ejus descendit ab liberandos Patres sanctos incarceratos, de quibus intelligunt aliqui illud Psalmi : *Attollite portas, principes, vestras*, etc., quia et tunc in limbo fuit jubilæum maximum et universale, quo liberavit omnes ibidem existentes, et secundum aliquos, omnes etiam in purgatorio detentos. Significat quoque illæ portæ apertio,

virtute clavium Petri aperiri thesaurum aureum Ecclesiæ, imo et januam cœli, remotis omnibus impedimentis, culpa per pœnitentiam, pœna per indulgentiam.

Quæ omnia in suo jubilæo Clemens VIII apertius expressit, dicens : « In hac urbe claves regni cœlorum sunt, et thesaurus ille Ecclesiæ inexhaustus, cujus custos et dispensator est Romanus pontifex, qui eas quidem omni tempore distribuit, prout salubriter in Domino intelligit expedire ; sed anno potissimum sancti Jubilæi pia et larga profundit manu, quando portæ sanctæ aperiuntur more solemni, et fideles a peccatorum labe expurgati, intrant in conspectu Domini in exultatione, ut non jam ex veteris legis instituto (quæ umbram tantum habebat futurorum bonorum) neque ex Hebræorum consuetudine (quibus omnia contingebant in figura) aut servi humanæ virtutis jugo constricti, liberi evadant, aut in carceribus vincti dimittantur, aut gravi ære alieno pressi liberentur ; sed animæ Christi sanguine redemptæ, jugo ferreo diabolicæ tyrannidis, atque ex tetro carcere et vinculis peccatorum, divina sacramentorum efficacia absolvuntur, et dimissis debitis ac pœnis in adoptionem filiorum Dei, et ad cœlestis regni hæreditatem et paradisi possessionem admittuntur, et alia quam plurima Dei beneficia accipiunt. » Hæc Clemens VIII in suo jubilæo.

Ulterius bullam hanc prosequens Urbanus, rationem addit, cur quod olim centesimo vel quinquagesimo anno servabatur, ad brevius tempus coarctatum. « Humanæ, inquit, vitæ brevitatem ob oculos proponite, cogitate nos instar aquæ dilabi, ac vitam nostram velut a texente præscindi, etc. » Denique omnes invitat ad Urbem, ut ibi tanto beneficio fruantur. « Venite, inquit, ad locum quem elegit Dominus, accedite ad mysticam hanc Hierusalem, tot tantisque a Deo beneficiis auctam. Hic cœlestes benedictiones, quas sititis, non ex rivulis petitis ; sed haurietis aquas cum gaudio de fontibus Salvatoris. » Nempe Romana urbs ob hunc indulgentiarum thesaurum, semper frequentata fuit et celebris, et a sanctis viris ejus habitatio exoptata. Sic sancta Catharina Senensis ob hæc libenter Romæ agebat, et quia martyrum sanguine fuit consecrata inter cæteras urbes. Unde solebat dicere, cum Romæ ambularet : « Ego calco sanguinem martyrum. » Sanctam quoque Brigittam viduam, ut habetur in libro *Revelat. ejus*, capite 120 et 105, Christus frequenter ei apparens, monebat ut indulgentias Romæ lucraretur, volebatque ab ipsa magnifieri indulgentias illas Romanas. Sed et in Jubilæis olim tantus fuit concursus hominum ad Romanam urbem, ut sub Nicolao V, anno 450, multi Romæ in turba suffocati perierint, teste Platina et Sabelliaco.

Merito vero ab illam urbem omnes fideles convocantur, ut agnoscant unitatem capitis omnia membra, unitatem pastoris oves, Petri sedem et fidei petram omnes fideles.

DE ANNO SEQUENTE JUBILÆUM, ET EJUS INDULGENTIIS.

In illa die exibunt aquæ vivæ de Hierusalem, medium earum ad mare orientale, et medium earum ad mare novissimum. Hæc verba usurpat propheta, intuitu prophetico prævidens aquas doctrinæ et gratiæ evangelicæ, quas Christus et apostoli ex Hierusalem eduxerunt, et derivarunt per totum Orientem et Occidentem (sub quibus reliquas duas mundi plagas, scilicet austrum et aquilonem subintellige), dum in diversis orbis partibus fidem prædicant. Nos autem his verbis uti possumus in hoc sequente jubilæum anno, in quo solet pontifex, ad instantiam primatum et principum Ecclesiæ, de Romana urbe (Hierusalem vera et spirituali) fontes gratiæ cœlestis per indulgentias et diversas orbis plagas derivare.

Nempe adimplet pontifex Romanus illud Sapientis : *Bibe ex cisterna tua primus, et deriventur putei tui foras.* Fontem hunc indulgentiarum in medio urbis sanctæ, *in ablutionem peccatoris et menstruatæ* primo aperit, ut Romani, qui censentur primi *de domo David*, abunde bibere possint et lavari. Et omnes *habitantes Hierusalem*, hoc est, omnes qui Romanam fidem sequuntur, sive omnes Ecclesiæ militantis incolæ illuc possint concurrere. Sed quia non omnibus ob varia impedimenta id possibile est, ex benignitate sua derivat puteos suos foras, et ad diversas provincias rivulos emittit, ut omnes et lavari possint et bibere.

Nos ergo ad illam urbem non potuimus progredi, quæ est cæterarum magistra Ecclesiarum, prima catholicæ religionis sedes, mater credentium, orbis caput. Non potuimus ad Ecclesiam illam magnam et populum gravem pervenire, et afferre ibi gloriam in atrio sancto ejus, nec calcare terram illam sanctam, quæ tot martyrum sanguine fuit consecrata et cruentata ; nec videre ordinem illum hierarchicum divini aliquid præ se

ferentem, et repræsentantem quoddam gloriæ cœlestis specimen, seriem illam summi Pontificis cum tot cardinalibus, episcopis, ac diversi officii prælatis, quæ *ut castrorum acies est ordinata*, quæ habet in hoc mundo aliquid divinitatis. Non potuimus ad illud templum materiale proficisci, in quod adest petra angularis, Ecclesiæ fundamentum; et capita illa Apostolorum, per quos Ecclesia religionis sumpsit exordium, invisere. Iterum dico, non potuimus haurire ibi aquas de fontibus Salvatoris; hinc rivuli modo ad nos descendunt, de petra illa scaturiente aquas per desertum hujus mundi.

Nunc canimus et merito usurpamus propheticam illam sententiam: « De Hierusalem exeunt aquæ vivæ ad mare Orientale et ad mare Occidentale » (per quod aliqui intelligunt Oceanum orientalem et occidentalem, quo Hispani et Lusitani navigant in Indiam, tam orientalem quam occidentalem, fidem gratiamque Christi ibi prædicantes), hoc est ad diversas orbis partes. Et recte proposito nostro congruit quod sequitur: *In æstate et in hyeme erunt, et erit Dominus rex super omnem terram. In die illa erit Dominus unus, et nomen ejus unum;* quia hæ indulgentiæ ad aliquas partes orbis deveniunt citius, ad alias tardius, ita ut quibusdam locis in æstate, aliis in hyeme promulgentur; et finis earum est, ut omnes fideles per orbem dispersi regem unum, Dominum unum Christum agnoscant, uno ore, uno spiritu, una fide illum laudantes.

Et ita hæc largitas fit a Pontifice ad orbis varias plagas, ut benignitas patris ad filios dispersos, et pastoris ad oves quæ in unum simul confluere non possunt, magis elucescat; et unius ovilis uniusque pastoris unitas appareat, ejusdemque fidei splendor toto orbe rutilet; denique ut in membra singula caput influat, et illa charitatis glutino arctissime se capiti connexa agnoscant, et idem ille spiritus unitatis, veritatis, pietatis, quo mirabiliter totum corpus compactum et coagmentatum est, tanto illustrius declaretur.

Docet certe interim Pontifex, quod ad quasdam provincias et regiones hæ aquæ vivæ, hi rivuli gratiæ derivari non possunt, eo quod ab unitate sese abscinderint, tanquam ingrati filii Ecclesiam matrem reliquerint, recalcitrantes postquam suxerunt ubera, ejus scilicet fidei et doctrinæ rebellantes, et in aquis fœtidis doctrinæ pravæ et hæreticæ sese immergentes. Cuperet tanquam pius pater, ut filii omnes essent uniti spiritu fidei; tanquam pius pastor, ut oves omnes unum ovile agnoscerent; tanquam caput mysticum, et omnia membra viva essent, et eodem spiritu animante conjuncta.

Hunc dolorem tanquam patris amantis cor lancinantem, suis lacrymis et verbis, sic expressit Clemens VIII, pius Pontifex: « Cum vero ex nostro pastoralis officii munere charissimos in Christo filios nostros imperatorem electum, reges et principes catholicos, et omnes Christi fideles toto terrarum orbe, in remotissimis etiam provinciis et regionibus commorantes, ad jubilæi hujus sanctam et jucundissimam in Domino celebritatem summo cum gaudio vocamus atque invitamus, eodem plane tempore acerbissimi doloris sensu vehementissime commovemur, mente atque animo recogitantes quam multæ nationes et populi seipsos miserabiliter absciderint ab unitate et communione catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ, qui proximo superiori centenario, in ipsa una catholica et apostolica Ecclesia Romana, nobiscum unanimes, et cum consensu in domo Domini ambulantes, sanctum jubilæi illius annum, multa cum lætitia et spirituali exultatione celebrarunt; pro quorum æterna animarum salute, vitam nostram et sanguinem, si opus esset, libentissime effunderemus. »

Respiciebat hic Pontifex vere clemens ad Angliam et Scotiam, Daniam, Norvegiam, Hollandiam, Saxoniam, aliasque aquilonares provincias, quæ præcedenti sæculo, lutheranæ calvinianæque doctrinæ veneno infectæ, a Romana Ecclesia et fidei unitate se præsciderunt, ita ut verificatum videamus illud prophetæ: *Ab Aquilone pandetur omne malum*, quia omnis hæresis jam regnantis initium a partibus aquilonaribus processit; hoc ergo, ipse lacrymis paternis deplorat, et cruoris proprii unda vellet posse iis succurrere, et ad unitatem reducere.

Debemus quoque nos fratrum horum errantium misereri, et pro illis ferventer orare; ut Deus eorum tandem miseratus, meliorem eis mentem inspiret, ut ad fidei veritatem respirent, et de errorum tenebris ad veram lucem emergant, et corporis unitati iterum tanquam membra connectantur, gaudeatque mater Ecclesia clementi et benigno sinu suo iterum illos excipiens, ac brachiis charitatis amplectens, et ad ubera veræ doctrinæ iterum sugenda tanquam parvulus admovens. Hæc est una ex primariis causis cur Ro-

mani pontifices thesaurum Ecclesiæ tam large aperiant, et tam abundanti indulgentiarum benedictione nos repleant. Expresse enim præscribunt tanquam conditionem indulgentiæ lucrandæ, ut oremus pie et ferventer pro exaltatione sanctæ matris Ecclesiæ, pro hæresum extirpatione, pro principum christianorum et fidei unitate.

Itaque in hac indulgentiæ publicatione debent pastores et verbi Dei præcones uti verbis illis Apostoli : *Obsecro primum fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt; ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate; hoc enim bonum est et acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire* (I Tim., II).

Oportet primo ferventem orationem offerre pro pontifice, quia pro illo orantes, pro tota Ecclesia oramus; nam multum ab illo Ecclesiæ dependet felicitas. Sicut enim stellæ a sole, membra a capite, milites a duce, oves a pastore, filii a parente, navis a rectore dependet ; ita nos ab illo. Ipse sol noster est, nos stellæ : ipse pastor, nos oves pascuæ ejus ; ipse dux omnium qui militant sub Christi cruce, nos milites de grege. Ipse navarchus, nos in navi ejus remigantes. Orandum igitur ut arcam suam tanquam alter Noe recte dirigat inter tot fluctus, bella, seditiones, hæreses. Conspirant undique inferni vires ad eam submergendam, nisi gubernaculum viriliter teneat, spei vela expandat, fidei anchoram figat, et nutantem naviculam confirmet. Imploranda est illi abundans sapientia et gratia, quia non unius populi curam habet, sed totius mundi; ad eum spectat regere Ecclesias totius orbis, ordinare episcopos, fidem plantare in locis infidelium, orbem totum judicare, principes ad unionem reducere.

Hinc Bernardus, ad Eugenium scribens, dicit: « Interest tua, dare operam quam possis, ut increduli convertantur, ad fidem conversi non avertantur, aversi revertantur, perversi ordinentur ad rectitudinem, subversi revertantur ad veritatem. » Sic ergo Dominus super eum posuit orbem, ad quem sustinendum multa eget fortitudine, et ferventi fidelium prece tanquam adjutorio.

Pastores quoque ac verbi Dei præcones debent in his jubilæi indulgentiis præire et clangere buccina, sicut olim in anno quinquagesimo, et apostolico spiritu ac voce omnibus inclamare, quod quicumque voluerit possit redire ad possessiones quas vendidit, exul ad patriam, debitor ad plenam libertatem, servus ad manumissionem. Tantum requiritur ab eis, ut adferant chyrographia sua, et obliterabimus ea in sanguine Agni. Declarent captivi vincula sua, et disrumpemus ea auctoritate Petri. Qui vendiderunt, ut Esau, primogenituram suam, quia gratiam et merita sua animamque dæmoni obsignarunt, qui renuntiarunt hæreditati cœlesti, revertantur solum et pœniteant; et in integrum illos restituentes, dimittemus cum gaudio jubilantes. Quis non festinet ut tam facili negotio tanta deperdita bona recuperet ? Quis non optet exui jugo ferreo diabolicæ servitutis tam levi pretio ? Quis recuset debitis gravissime oneratus, alienis pecuniis et operibus sibi oblatis satisfacere, cum ex se solvere non possit ? Utique jejuniis, vigiliis, disciplinis, austera pœnitentia oporteret nos peccata nostra redimere ; sed quia excusat se homo infirmus et delicatus, dicitur ei : Ecce opes superfluas sancti habent, et satisfactiones quibus non indiguerun tob suam innocentiam ; tu ergo, accipe eorum vigilias, jejunia, sudores, sanguinem, et tua debita solve ; solum pœniteat te tanta contraxisse debita, et illa aperi sacerdoti Christi locum tenenti. Quare ergo torpent aut cunctantur homines, et negligunt tanti fructus occasionem ? Accedant omnes, ut possint gratias agere pro tanto beneficio et dicere: *Dirupisti, Domine, vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.*

OBSERVATIONES CIRCA JUBILÆUM.

Primo, Pontifex ut tanto celebriores sint jubilæi indulgentiæ, solet alias indulgentias et facultates absolvendi à casibus Sedi apostolicæ reservatis, anno currente suspendere. Hinc Urbanus VIII bullam sequentem edidit:

Urbanus, episcopus, servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

Cum nuper sancti jubilæi celebrationem a vigilia Nativitatis Domini nostri Jesu Christi anni proxime venturi inchoandam, usque ad finem ejusdem anni duraturam, universo populo christiano de Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium assensu indixerimus, ac omnibus utriusque sexus Christi fidelibus veræ pœnitentibus et confessis, qui beatissimorum Petri et Pauli apostolorum basilicas, et sancti Joannis Lateranensis, ac beatæ Mariæ Majoris de Urbe ecclesias

visitarent, plenissimam omnium peccatorum suorum indulgentiam, remissionem et veniam concesserimus, prout in nostris nuper desuper confectis litteris plenius continetur.

Cupientes ut christianæ nationes ex omnibus terrarum orbis locis in alma urbe nostra, in fidei ac religionis unitate congregatæ, eodem pietatis ac devotionis spiritu basilicas et ecclesias prædictas, quo maximo fieri poterit concursu, durante eodem jubilæo, visitent et frequentent, multorum Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum exemplo adducti, omnes et singulas indulgentias, etiam perpetuas, et peccatorum remissiones ac facultates, et indulta absolvendi etiam in casibus Sedi apostolicæ reservatis, etiam in litteris in cœna Domini legi solitis contentis, quibusvis ecclesiis, monasteriis, hospitalibus, etiam sancti Joannis Hierosolymitani, domibus, militiis, ordinibus etiam Mendicantium, congregationibus, confraternitatibus, etiam laicorum, universitatibus, et piis locis, illorumque ordinibus, capitulis, conventibus, magistris, superioribus, et tam sæcularibus quam quorumvis, etiam Mendicantium ordinum regularibus personis, coronisque, granis, imaginibus et numismetibus et metallo, seu quacumque alia materia confectis, tam singulariter, quam universaliter per quoscumque Romanos Pontifices prædecessores nostros, ac etiam Nos, etiam ad instantiam imperatoris, regum, ducum et aliorum principum, aut ipsis etiam imperatoribus, regibus, ducibus, principibus, vel aliis quacumque alia mundana, vel ecclesiastica dignitate, etiam speciali nota digna fulgentibus, etiam ad instar jubilæi, aut alias quomodocumque, et ex quibusvis causis et occasionibus, sub quibuscumque tenoribus et formis, ac cum quibusvis clausulis et decretis, etiam motu proprio, et ex certa scientia, ac alias quomodolibet concessis, quorum omnium tenores, formas, derogationes et decreta præsentibus pro expressis haberi possumus, apostolica auctoritate, de eorumdem fratrum consilio et assensu, ac apostolicæ potestatis plenitudine suspendimus, et suspensas esse declaramus, easque et ea, eodem anno durante, nulli prodesse aut suffragari debere, irritum quoque et inane decernimus, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Quocirca, per præsentes auctoritate apostolica præcipimus et mandamus, ne interim aliæ quam indicti a nobis prædicti jubilæi indulgentiæ, sive publice, sive privatim quovis prætextu, et ubivis locorum et gentium, sub excommunicationis, eo ipso incurrendæ, aliisque, arbitrio ordinariorum infligendis pœnis publicentur, vel nuntientur, aut in usum demandentur.

Non obstantibus præmissis, ac constitutionibus, et ordinationibus apostolicis, nec non ecclesiarum, monasteriorum, conventuum, ordinum, congregationum, hospitalium, confraternitatum, universitatum, collegiorum et locorum, aliorumque prædictorum etiam juramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, et consuetudinibus, privilegiis quoque, exemptionibus, et indultis apostolicis illis, eorumque superioribus et personis, ac aliis quibuscumque, per eosdem Romanos Pontifices prædecessores nostros, ac Nos, et dictam Sedem ejusque legatos, sub quibuscumque tenoribus et formis, ac cum quibusvis clausulis, et decretis, et ex quibusvis causis concessis, confirmatis, et innovatis, quibus omnibus, etiamsi in illis caveatur expresse, quod sub similibus, vel dissimilibus suspensionibus nequaquam comprehendantur, nisi de illis specialis, et individua mentio fiat, illis alias in suo robore permansuris ad effectum præmissum hac vice dumtaxat specialiter et expresse derogamus, cæterisque contrariis quibuscumque.

Et quia difficile nimis esset præsentes, quocumque ubi illis opus fuerit, perferri; Volumus earum exemplis etiam impressis, notarii publici manu, et sigillo personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ obsignatis, eamdem prorsus fidem in judicio, et extra ubique locorum adhiberi, quæ adhiberetur præsentibus, si essent exhibitæ vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ suspensionis, declarationis, decreti, præcepti, mandati, et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo sexcentesimo vigesimo quarto, sexto nonarum maii, pontificatus nostri anno primo.

Circa quam bullam adverte primo, omnes omnino tolli sive suspendi quæ a Romanis pontificibus concessæ fuerunt, sive sint plenariæ, sive non plenariæ. Unde quidam decepti fuere ex lectione Navarri aut aliorum qui de jubilæo tractant, et

scribunt non suspendi nisi indulgentias plenarias. Licet enim aliqui Pontifices in suis jubilæis tantum plenarias suspenderint, tamen hoc non est juris universalis; sed pro libito potest etiam non plenarias Pontifex suspendere, quod fecisse Urbanum, tum ex bullæ verbis constat, tum ex responsione cardinalium post bullam emanatam. Suspenduntur quoque indulta et facultates absolvendi a casibus Pontifici reservatis: intelligit Navarrus de illis indultis quæ concessa sunt a Sede apostolica, in ordine ad lucrandas indulgentias. Sed bulla Urbani loquitur absolute et universaliter, ita ut vi illius omnis absolutio casuum Sedi apostolicæ reservatorum, censeatur invalida illo anno durante (exceptis casibus necessitatis), nisi ab illis detur quibus tunc specialiter illa facultas committitur.

Adverte secundo, suspendi indulgentias quoad omnes, ita ut nec possimus facere exceptionem etiam pro mortis articulo, quia morituris non sunt necessariæ indulgentiæ, quibus potest succurri per sacramenta, et propriam satisfactionem. Speciali tamen favore Urbanus post bullam, Patribus Societatis asseritur concessisse ut illo anno in mortis articulo possent lucrari plenariam indulgentiam.

Sic et Patribus ordinis Minorum de Observantia, in gratiam capituli generalis eorum, quod illo anno fiebat Romæ concessit ut certum numerum medalliarum, cum indulgentiis concessis in canonisatione sancti Caroli Borromæi, possent distribuere. Sic et apostolica benignitas per bullam specialem providit ut incarcerati et perpetua clausura detenti, jubilæum illo anno possent lucrari sine visitatione Urbis et basilicarum ejus.

Adverte tertio non suspendi indulgentias quas episcopi, archiepiscopi, primates, cardinales concedunt; quia solum illas suspendit Pontifex, quas ipse vel Romani Pontifices ejus prædecessores concesserunt. Et cum illas omnes et singulas suspendat, sequitur illo anno suspensas fuisse etiam indulgentias confraternitatis Rosarii, et indulgentias portiunculæ Ordini Minorum concessas, cujus contrarium male aliqui docuerunt.

Adverte quarto, suspensionem intelligi de indulgentiis quoad vivos, non de indulgentiis quoad defunctos; has enim non solet Sedes apostolica suspendere, quia cum suspensio illa soleat fieri ut omnes ad Romanum jubilæum concurrant, hoc defunctos non concernit. Unde Romæ declaratum fuit altaria privilegiata etiam illo anno ubilibet existentia, manere in suo vigore, sicut et indulgentias pro defunctis quæ aliquibus numismatibus sunt concessæ.

Secundo, solet Pontifex anno sequente ubilæum, aut in similibus jubilæi indulgentiis per universum orbem concessis, quindecim dies, aut duas hebdomadas, a die promulgationis in loco factæ, designare ad peragenda opera requisita et præscripta.

Quæritur primo an qui die Veneris vel sabbati ante primam Dominicam confitetur propter multitudinem concurrentium, lucretur indulgentiam. Respondeo affirmative, tum quia hæc est praxis Ecclesiæ, tum quia opinio communior tenet non esse necessariam confessionem, ut infra dicemus, si quis non habeat mortale, illi autem communicantes supponuntur non habere peccatum mortale. Ita Laymannus, Henriquez et alii, qui etiam recte advertunt in hac materia favorabili per duas hebdomadas assignari solitas, tres dominicas comprehendi ex praxi Ecclesiarum. Quia dominica non tantum est principium septimanæ sequentis, sed quodammodo etiam finis et complementum præcedentis. Quapropter sufficiet confiteri et communicare in dominica, qua finitur secunda hebdomada; id enim approbat ecclesiarum consuetudo, quæ est optima legum et privilegiorum interpres. Et quamvis consultius sit confiteri ante alia opera præscripta, ut in gratia fiant, non est tamen id necessarium (ut infra dicemus), quia sufficit esse in gratia in actu ultimo, quando indulgentiæ lucrandæ sunt.

Quæritur secundo an qui jejunavit in una hebdomada possit communicare in altera. Respondeo affirmative; nam et hoc expressit Gregorius XIV anno 1591, et Gregorius XV in indulgentiis anni 1621. Addit Henriquez episcopum Salmaticensem, consultatione habita cum sapientibus Salmaticensibus, declarasse eos qui diligentiam fecerint in secunda hebdomada, posse etiam alio die tertiæ hebdomadæ communicare. Licet ergo bulla quandoque videatur significare intra eamdem hebdomadam omnia esse facienda, et tunc securius sit ita etiam facere, tamen probabile est multis doctoribus, satis impleri mentem Pontificis, licet in una hebdomada jejunes, et altera adimpleas alia opera. Ita Rodriguez, Laymannus et alii.

Quæritur tertio an qui in loco ubi promulgatum est jubilæum visitavit præscriptas ecclesias, sed postea certa de causa

alio migrat, ubi non est promulgatum, vel jam adimpletum ubi est; an, inquam, ille possit in altero illo loco jejunare, confiteri, communicare, et sic jubilæum lucrari. Respondeo affirmative, quia cum habeat privilegium confitendi cuilibet approbato, potest et alibi confiteri et communicare, et cum non sit ordo necessarius inter opera præscripta, sufficit quod visitarit locum in quo erat jubilæum, aut processioni ibi interfuerit, si id requirebatur, et alia opera adimpleverit ubicumque, modo intra tempus præscriptum in bulla.

Quæritur quarto an pluries quis possit lucrari jubilæum, si pluries fecerit opera præscripta, verbi gratia, una septimana jejunat, communicat, visitat ecclesiam; altera quoque septimana id facit ut bis lucretur. Item lucratus est in una diœcesi, post aliud tempus promulgatur in altera, vadit, et ibidem adimplet opera, ut lucretur illud iterum? Respondeo plurimos doctores gravissimos existimare pluries posse dictis modis, aliquem lucrari jubilæum; item pluries vi illius absolvi posse a casibus reservatis, si postquam semel lucratus est jubilæum, iterum in illos incidat, et adimplens opera præscripta iterum petat absolvi. Et hæc fuit hactenus communior opinio; quia cum lex et privilegium non restringat, nec nos restringere debemus; imo beneficium principis, juxta jurisperitos, late quatenus verba patiuntur interpretandum est; ideo nisi alia mens Pontificis expressa fuerit, vel aliunde constet, hactenus dicta opinio omnino probabilis est. Dicit tamen Vincentius Fillucius, Societatis theologus et Romæ pœnitentiarius, anno 1620, mense maio, declarasse sanctam congregationem interpretem concilii, tantum semel acquiri posse indulgentiam per jubilæum et tantum semel quempiam a casibus reservatis posse vi illius absolvi. Quæ declaratio si certa est, illi standum erit. Dico si certa est, nam multæ declarationes incertæ feruntur sub nomine congregationis cardinalium, ut passim doctis notum est.

Quæritur quinto an qui oblitus est aliqua reservata, et transacto jubilæo meminit et confitetur, possit tunc a quolibet confessario approbato absolvi. Respondeo affirmative, quia indirecte absolutus fuit et sublata reservatio. Ita fere docent omnes.

Quæritur sexto an idem sit dicendum de voti commutatione, si pœnitens fuit oblitus, et jubilæo transacto petit commutari. Affirmat Henriquez; sed Rodriquez, Laymannus et alii negant.

Ratio diversitatis afferri potest, quia, ut dixi, virtute jubilæi pœnitens indirecte fuit absolutus a casu reservato, non potest autem dici virtute illius absolutus a voto. Altera tamen opinio non est etiam improbabilis. Vide Lessium.

Quæritur septimo an per opera quæ sunt aliunde præcepta vel obligationis, possit satisfieri jubilæo. Sed ad hoc infra respondebimus affirmative, nam et solemni promulgari quandoque jubilæa requirentia jejunia, in Quadragesima, aut feria quatuor Temporum.

LECTIO XIII.

DE THESAURO INDULGENTIARUM.

1. *Docet esse in Ecclesia thesaurum satisfactionum.*
2. *Docet jam ab initio Ecclesiam illum dispensasse.*

PROPOSITIO PRIMA.

Indulgentiæ ortum habent ex thesauro satisfactionum Christi et sanctorum.

Optime hic *thesauri* nomine utitur, similitudine desumpta a thesauro materiali. Definiunt autem thesaurum jurisconsulti: « Depositionem pecuniæ cujus non extet memoria. » Sed, latius loquendo, vocamus thesaurum, cumulum aliquem in quo res speciosæ sunt reconditæ. Sive ergo primo modo accipias, est in Ecclesia thesaurus ex satisfactionibus Christi ac sanctorum conflatus, ab immemoriali tempore initiatus, hoc est ab initio mundi, et tempore Abel justi, ut statim dicemus. Sive secundo modo accipias, est hic thesaurus in Ecclesia velut cumulus asservatus rerum maxime pretiosarum et divitiarum ipsius Christi. Sic enim loquitur Apostolus ad Ephes., III: *Data est mihi gratia evangelizare investigabiles divitias Christi, et illuminare omnes quæ sit dispensatio sacramenti a sæculis absconditi;* ubi investigabiles divitias vocat copiam gratiarum et bonorum, sive meritorum, sive satisfactionum, quam Christus nobis reliquit. Et sacramentum a sæculis absconditum in Deo, est redemptio quam per Christum destinavit facere Pater æternus; et hæc dispensatur quotidie per applicationem quæ fit pretii per Christum acquisiti, sive in sacramentis, sive in sacrificiis, sive in indulgentiis, ibi enim dispensantur sive communicantur hæ Christi divitiæ, hujus thesauri inexhausti opes.

Eodem modo loquitur capite primo, dicens: *Deum qui dives est in misericor-*

dia, ostendisse in supervenientibus sæculis abundantes divitias gratiæ suæ, in bonitate super nos in Christo Jesu. Itaque, sicut in omni republica bene instituta est ærarium quoddam ex quo desumi possunt quæ necessaria sunt ad subveniendum necessitatibus reipublicæ, aut eorum qui magis egent, ita et in Ecclesia Dei thesaurus hic est velut ærarium, e quo desumitur pretium pro iis qui inopes aut vix solvendo sunt.

Sed quæres ubinam sit hic thesaurus; si enim dispensatur et distribuitur, oportet scire ubinam sit. Respondeo : Si esset thesaurus materialis, designaretur locus in quo reconditus reperiretur; sed cum sit spiritualis, non eget loco materiali; sed est in divina acceptatione, et præsentia Dei perpetuo existens. Et quidem ita perpetuo, ut etiam post diem judicii mansurus sit iste thesaurus, quia inexhaustæ sunt satisfactiones Christi et sanctorum, nec oblivioni tradentur in perpetuum. Et licet tunc de facto non sint applicandæ remittendis ulterius peccatis, non tamen otiosæ erunt, quia Dei gloriam Christique ac sanctorum illustrabunt.

Sed particularius forsitan nosse aliquis cupiat quomodo ex satisfactionibus Christi ac sanctorum, dicamus thesaurum hunc conflatum.

Primo igitur, ut de Christo loquamur, certum est ipsum per se nulla indiguisse satisfactione, utpote qui peccatum non fecit, nec facere potuit; de quo dicit Apostolus (*ad Hebræos,* septimo) : *Non habuit necesse prius pro suis delictis sacrificium offerre, deinde pro populi, cum fuerit innocens, sanctus, impollutus, segregatus a peccatoribus, et excelsior cœlis factus.* Potuit ergo satisfactiones suas et passiones aliis applicare, et cum fuerint infiniti pretii, toti mundo reconciliando sufficientes sunt, et infinitis si darentur mundis. Imo vero, cum una sanguinis gutta propter unionem ad Verbum, pro totius humani generis redemptione suffecisset, nihilominus copiosum quoddam profluvium dedit, ut ait divus Bernardus : « Quod gutta potuit, voluit unda. »

Nec unum satisfactorium opus operatus est, sed innumera a conceptione sua usque ad mortem, idque ardentissima charitate. Superabundans ergo fuit ejus satisfactio, per tot passiones, et opera pœnalia, et plus quam sufficiens pro exhauriendis totius mundi peccatis, tam secundum pœnam quam secundum culpam; et ita ex suis effluentibus satisfactionibus, infinitum thesaurum militanti Ecclesiæ acquisivit, quo possit usque in finem sæculi, sive ad culpas redimendas in sacramentis, sive ad debitum pœnæ extinguendum in indulgentiis. Vide quæ diximus de infinita Christi satisfactione.

Secundo, etiam ex passionibus et satisfactionibus sanctorum confici hunc thesaurum, definit Clemens Pontifex in extravaganti *Unigenitus,* ubi declarat ad hujus thesauri cumulum, beatissimæ Dei Matris, omniumque electorum, a primo justo usque ad ultimum, merita sive satisfactiones adminiculum præstare. Licet enim hic thesaurus infinitus foret, ex vi satisfactionum Christi intensive, ut loquuntur theologi, ex satisfactionibus tamen sanctorum extensive crescere nihil vetat; et ita voluit Christus suos sanctos honorare, satisfactionibus suis istorum passiones in hoc etiam thesauro conjungendo, ut illæ quoque aliis possint applicari.

Cum enim propter unionem charitatis unus pro alio possit satisfacere, et multi sanctorum plurima passi sunt, plurima opera pœnalia exercuerunt, quæ non erant necessaria ad satisfaciendum pro peccatis propriis; non debuerunt illæ satisfactiones oblivioni tradi, sed manent in acceptatione Dei, ut aliis applicentur. Sic beatissima Virgo Maria ne quidem peccato veniali fuit obnoxia, et sic nulla eguit satisfactione; et tamen quantos passa est ipsa cruciatus, et quoties doloris gladius animam ejus pertransivit! Sic beatus Joannes Baptista utero sanctificatus fuit, et *nescivit labem pudoris,* et tamen quam austeram egit pœnitentiam in deserto! An putas id inutiliter eum fecisse? Item pro quibus existimabimus peccatis Stephanum ita lapidatum, Laurentium assatum, Bartholomæum excoriatum? Et ita de aliis dirissimis passionibus sanctorum, sive apostolorum, sive martyrum, sive pœnitentium, possumus loqui. Quid peccavit Dominicus quotidie se ad sanguinem usque flagellis cædens? Quid Athanasius in antris et sepulturis delitescens? Quid Antonius, Benedictus, Franciscus? Quid Catharina, Agatha, Agnes, Lidwina, Ludgardis, Christiana mirabilis, quæ tantis corpus exposuerunt passionibus? Quid illi omnes de quibus Apostolus (*ad Hebræos,* XI) : *Alii lapidati sunt, secti sunt, distenti sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in speluncis et cavernis terræ?* An non hi omnes dicere poterant cum Job : *Utinam appenderentur peccata mea qui-*

bus iram merui, et calamitas quam patior in statera! Quasi arena maris hæc gravior appareret. An ergo perierunt hæc omnia opera pœnalia? Imo vivunt et permanent ante oculos Dei, ut indigentibus membris ejusdem corporis Christi mystici applicentur. Ipsi tanquam parentes nobis thesaurizaverunt, ut in præsenti tempore illorum abundantia nostræ sit inopiæ supplementum.

Hoc indicat Apostolus dum dicit : *Non debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis. Ego autem libentissime impendam, et superimpendar ipse pro animabus vestris.* Ubi significat Apostolus se ut spiritualem patrem thesaurizare filiis, quos per Evangelium genuerat, et se libentissime impendere omnia pro illis, omnes labores et cruciatus quos sustinebat; et post omnia, inquit, libentissime superimpendar, hoc est expendar ipse, meum sanguinem, vitam meam, pro vobis exhauriendo et profundendo. Quod idem alibi dixerat : *Omnia sustineo propter electos.* Et iterum : *Nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus quod est Ecclesia.*

Ex quo loco multi interpretes hunc thesaurum non solum ex passionibus Christi, sed et sanctorum constare colligunt. Quasi dicat Apostolus, qui voluit Deus thesaurum Ecclesiæ ex Christi satisfactionibus conflatum, compleri passionibus sanctorum; ideo gaudeo tanta pati pro Ecclesia, ut possim hisce passionibus meis adjungere quod deest; et ex altera parte adimplere quod voluit Deus adjici, ut completus foret thesaurus. Vide Cornelium in illum locum, Bellarminum, et Suarem, *de Indulgentiis.*

Tertio, ex dictis collige conflari hunc thesaurum, non solum ex superfluis satisfactionibus sanctorum, jam cum Christo regnantium, sed etiam ex satisfactionibus sanctorum adhuc viventium. Ex operibus, scilicet, piis, exercitiis pœnalibus, ærumnis, tribulationibus, pœnitentiis membrorum Ecclesiæ, augetur in dies hic thesaurus : cum multi ita justi sint, et a peccatis liberi, ut non egeant millesima parte passionum quas sustinent, ad satisfaciendum pro peccatis propriis. Ipsi ergo omnes illas passiones superfluas sibi, in commodum totius corporis, cujus membra sunt, contribuunt, et sic illa quotidie reponuntur in hoc thesauro.

PROPOSITIO II.

Thesauri hujus dispensatio et dispensandi auctoritas data fuit Ecclesiæ jam ab initio.

In veteri lege jam inchoatus fuit hic thesaurus, ut patet ex definitione Clementis VI, qui dicit incœpisse a primo justo Abel usque ad ultimum, nec dubium sanctos Veteris Testamenti plurimas superabundantes satisfactiones habuisse. Hoc patet de Job et aliis prophetis, qui multa passi sunt, non necessaria ad peccatorum suorum expiationem. Jeremias in utero sanctificatus, lapidatus fuit; Isaias sectus, Zacharias occisus. Attamen auctoritas dispensandi hunc thesaurum reservata fuit Ecclesiæ novæ.

Illo ergo tempore colligebatur, ut cum veniret tempus gratiæ, distribueretur; quando, scilicet, ad instar prudentis patrisfamilias, dispensator evangelicus, juxta commissionem sibi datam, de thesauro suo proferre debebat nova et vetera. Et cum antiquis sacerdotibus non fuerunt claves datæ ad aperiendum regnum cœlorum, etiam non fuerunt datæ ad aperiendum hunc thesaurum.

Sed dices : Distributio bonorum communium videtur semper spectare ad illum qui communitati præest, et sic videtur apud antiquum Pontificem etiam fuisse potestas indulgentias aliquas distribuendi. Respondetur, ad illum qui præest spectare bona communia distribuere tempore quo distributio facienda est; illo autem tempore necdum erat distributio facienda, donec præcederet dispensatio sacramenti a sæculis absconditi.

Statim vero initio Ecclesiæ, licet non ita frequens, tamen aliquis fuit indulgentiarum usus. Hoc multi probant ex Apostolo, *II ad Corinth.*, cap. II, ubi indulgentiam et remissionem pœnæ dedit incestuoso post absolutionem ab excommunicatione : *Si quid,* inquit, *donavi, propter vos in persona Christi.* Per donationem enim illam, remissionem pœnæ impositæ intelligi notant communiter interpretes, divus Ambrosius, Anselmus, Theodoretus, Theophylactus et alii. Incestuoso ergo illi et fornicario Paulus excommunicationem et increpationem publicam fulminarat; at ipse resipiscens gravem pœnitentiam jam agere cœperat; sed rogarunt pro illo Corinthii per Titum, ut apostolus ei gratiam faceret, et reliquum satisfactionis remitteret, ne nimia tristitia conficeretur, si reconciliatio diutius differretur. Donavit ergo ei Paulus quod et condonari suppli-

cabant Corinthii, et per preces jam censebatur ipsi condonare, et ita indulgentiam ei præstat; quam dicit se dare in persona Christi; tanquam, scilicet, Christi vicarium, auctoritate ab ipso cujus personam gerebat, accepta, qui dixit: *Quidquid solveritis super terram, erit solutum et in cœlo.* Quod ergo Corinthii velut donabant rogando, apostolus auctoritative donat auctoritate Christi, cujus legatione fungebatur.

Licet itaque exactior et clarior notitia indulgentiarum habeatur a tempore Gregorii Magni et Bonifacii VIII, qui per bullam specialem jubilæum sanxit, tamen est etiam antiquissimus usus, quamvis non ita sub nomine *indulgentiæ;* sed sub nomine condonationis, relaxationis, remissionis pœnæ. Sic olim martyres in carcere detenti lapsos mittebant ad episcopos, orantes ut pœnam eis relaxarent, ut patet ex Tertulliano (*ad Martyres*, capite primo), et Cypriano (*Epist.* I, 21, 22).

Sed quæres cur in primitiva Ecclesia non erat ita frequens et solemnis indulgentiarum usus. An forte erat otiosus ille de quo agimus thesaurus? Respondetur multiplici de causa non ita frequentes aut solemnes fuisse.

Primo, quia ob christianorum persecutiones non ita poterant solemnes fieri fidelium conventus et congregationes, sicut modo videmus in jubilæis, aut jubilæo similibus indulgentiis, quibus populi convocantur aut invitantur ad festivitates Ecclesiæ et sanctorum solemnitates.

Secundo, quia apostoli multa et majora conferebant charismatum dona, quæ æquipollebant indulgentiis, Spiritu sancto super fideles ad eorum preces frequenter descendente, etiam visibiliter.

Tertio, quia adhuc calente et in cordibus fidelium bulliente Christi sanguine, ut loquitur divus Hieronymus, ita perfecti erant primi christiani, ut vix egerent indulgentia; ita constantes et firmi in gratia, ut vix mortaliter peccarent; ita charitate ardentes, ut etiam ultro martyrio se præsentarent, quod multis doceri posset exemplis. Cum ergo non ita indigerent, potius impendebant se ad augendum illum thesaurum, postmodum frequentius et latius aperiendum, tempore indigentiæ tepidorum christianorum.

Quarto, cum quis tunc peccato mortali erat obnoxius, exacta servabatur canonum censura, et graves pœnitentiæ etiam solemnes peragebantur. Unde tempore divi Ambrosii, Theodosius ille Magnus octo etiam mensibus ab ingressu templi per Ambrosium prohibitus fuit, ob cædem Thessalonicæ factam præcipite iracundia.

Cum enim orta fuisset seditio, et aliqui ex suis magistratibus a furenti multitudine saxis obruti fuissent et indigne tractati, ipse, furori objiciens, in promiscuam multitudinem immisso milite magnam stragem ediderat; sed cum Mediolanum veniens ad templum de more procederet, a beato Ambrosio libera oratione prohibitus est, et reprehensus de admisso scelere, et excommunicationis vinculo ad condignam usque satisfactionem subjectus, jussusque reverti in palatium.

Gemebat interim ille, lamentabaturque ita consideratione calamitatis suæ, quod cum servis et mendicis pateret divinum templum, illique libere ad deprecandum Dominum suum ingrederentur, imperatori illud jam esset inaccessum, insuper et cœlum occlusum. Sciebat enim illud: *Quodcumque ligaveritis super terram, erit ligatum et in cœlo.*

Tandem post octo menses, instante Natalitiorum festo, ad pedes episcopi iterum se projicit. Rogabat ut meminerit clementiæ Domini, nec januam ei occludat veniæ, quam Dominus pœnitentibus aperit.

Tandem post multa ab Ambrosio ei dicta, ab excommunicatione solutus est, et templum ingressus, nec stans, nec genibus flexis supplicabat Domino, sed pronus humi prostratus, Davidicam vocem emittebat: *Adhæsit pavimento anima mea, vivifica me secundum verbum tuum, Domine.* Manibus capillum vellens, et frontem percutiens, ac guttis fidelium lacrymarum irrigans, dari sibi veniam petebat. Theodoretus, libro quinto *Historiarum*, capite octavo.

Quamdiu ergo fervor ille christianorum, etiam principum, viguit, exacta canonum censura servabatur, et disciplina ecclesiastica in suo erat flore, unde non facile per indulgentias relaxatio dabatur, postea tamen abundante malitia et refrigescente charitate, ecclesiastico illo rigore temperato relaxatæ fuerunt publicæ illæ pœnitentiæ rationabili de causa; et cœpit Ecclesia uti nomine indulgentiarum, et frequentius aperire hunc thesaurum ob indigentiam christianorum.

Non ergo mireris si tunc pauci dies indulgentiæ concederentur, quando pauca erant peccata, quando unum peccatum mortale etiam septem annis pœnitentiæ puniebatur. Cum autem nunc multa peccata sint, et vix ulla pœnitentia plectantur, tantaque sit ignavia christianorum, ut

exiguam etiam respuant pœnitentiam pro gravissimis peccatis injunctam, necesse est Romanos Pontifices, paterna lenitate et condescensione, filiorum infirmitati compatiendo, frequentes et amplas indulgentias concedere; hæ enim indulgentiæ beneficia sunt infirmorum, et ita cum multi sint infirmi, oportet illas amplificari.

In primitiva autem Ecclesia, cum essent infirma valetudine pauci, non ita necessum fuit erogari hoc beneficium. Quid opus est aperiri ærarium publicum, cum populus opibus abundat? Quid opus commune reipublicæ horreum reserari, quando copia suppetit omnibus frumenti? Illa utique publica et communia beneficia reservari debent pro tempore quo necessitas aut fames populum affligit.

Hoc ergo tempore maxime cum maxima miseria est et paupertas in Ecclesia, cum immensa sunt peccatorum debita, quæ lacrymis aut pœnitentia non solvuntur a tepidis christianis, sed miseros prægravant, congruum est ad thesauros Ecclesiæ per dispensatores a Christo constitutos habere recursum, ut infirmi et obcæcati, inopesque juventur. Si Ecclesiæ judicio unius peccati mortalis condigna pœnitentia erat septennio continuanda, quandonam integre solverent multi christiani, qui mille peccata admiserunt? Nec vero (proh dolor!) pauci tales sunt, quia multi iniquitatem quasi aquam bibunt. Quia ergo mater Ecclesia materno sinu eos complecti optat, illisque condolet, solam cordis contritionem ab eis petit, et non solum sinum maternum, sed et thesaurum suum abunde eis aperit; ut Deo offenso satisfaciant pro pœna, postquam cordis contritione et oris confessione satisfecerint pro culpa.

Unde quandoque eis proponit indulgentiam centum vel mille annorum, vel septem annorum, vel alterius certi numeri dierum vel annorum, quibus significatur remissio pœnitentiæ, quæ tot diebus vel annis secundum Ecclesiæ ritum, et in ordine ad prudens sacerdotis arbitrium peragenda foret, si vita humana in tantum se extenderet; et consequenter remissio pœnæ purgatorii, quæ pœnitentiæ illi condonatæ correspondet.

Antiquitus itaque certus numerus dierum vel annorum pœnitentibus injungebatur, ut se illo tempore in bonis et pœnalibus exercerent operibus. Licet id nunc non servetur, tamen juxta magnitudinem et multitudinem peccatorum, talis pœnitentiæ debitores sumus. Et ita non sunt tanquam ridiculæ habendæ idulgentiæ, quibus mille vel plures anni conceduntur. Quia si canonicam pœnitentiam spectemus, multi tot annorum pœnitentiæ debitores reperiuntur.

Sed numquid tales, si careant indulgentia, nec satisfecerint, tamdiu in purgatorio cruciandi sunt?

Respondeo non esse id necesse, quia illa diuturnitas acerbitate et intensione pœnæ compensatur. Varius ergo modus est indulgentias concedendi, quia variis modis juxta rationabilem causam vult Ecclesia mater, et Pontifex, ut pius pater, filiorum infirmitati condescendere.

Sic interdum plenarias concedit indulgentias, quæ totum pœnæ reatum tollunt, a quibus non differunt indulgentiæ jubilæi, nisi in quibusdam privilegiis, verb gratia, absolutionis a reservatis, dispensationis in quibusdam votis, electionis confessarii, et similibus. Interdum tertia vel quarta, vel alia pars peccatorum remitti significatur; hoc est, pœna illi parti peccatorum debita, et consequenter pœnitentia quæ ad illam expiandam necessaria foret. Interdum datur indulgentia unius quadragenæ. Et significatur remissio pœnitentiæ, quæ quadraginta continuis diebus in jejuniis, aliisque laboriosis operibus agenda fuisset. Quæ quadragena cum acrior præscriberetur, carena dici solebat, quia, scilicet, carentiam omnium fere ciborum observabat.

Ex dictis concludo, non minus ignoranter quam impie hæreticos nostri temporis indulgentias contemnere.

Hic fuit primus lapis offensionis, in quem superbia et avaritia cæcatus impius Lutherus impegit, hic primus ejus error e cathedra ab ipso publicatus, cæterorum fons et origo, ex quo tanta mala proruperunt. Cum enim Leo X, veritus insolentes victorias imperatoris Turcarum christiano orbi exitium minitantis, multis jejuniis et orationibus negotium Deo commendasset, etiam personaliter in processione visitando nudis pedibus septem ecclesias Romanas cum cardinalium collegio; invitavit et ipse omnes principes et reges christianos ad sacrum bellum viribus junctis infideli imperatori inferendnm. Imo, sub interminatione censurarum præcepit, ut ad quinquennium inducias pasciscerentur pro partialibus inter se dissidiis et bellis.

Illis ergo animo viribusque conjunctis ad id belli se parantibus, curavit prædicari crucem et indulgentias cruciatæ dedit, instar jubilæi, omnibus eleemosynam ad id bellum conferentibus. Publicatio hæc ab archiepiscopo Moguntino demandata fuit in Germania Fratribus dominicanis,

Verum, quia id privilegii primum deferri solebat in Germania Fratribus augustinianis, insanit Lutherus, invidia et ambitione torquetur, imo et avaritia, ob desperatum ex illa commissione lucrum.

Ut ergo et aliis lucrum eripiat, et injuriam velut Ordini suo factam vindicet, ascendit cathedram, multa contra indulgentias et potestatem pontificiam deblaterat; dicit esse pias fraudes ad emungendam pecuniam, erroneas quoque multas propositiones effutit, quæ initia fuere errorum et dolorum in christiano orbe subsequentium. Latius historiam relatam vide apud Florimundum, libro primo *de Ortu Hæreseon*, cap. 6.

Lutherum imitati sunt, et adhuc hodie imitantur ejus discipuli. At non semper impune. Audi quid acciderit Augustæ Vindelicorum anno 1606. Quidam lutheranus prædicans, cum videret Augustæ processionem fieri ad lucrandas indulgentias concessas a Paulo V, furibundus ad cathedram procedebat, ut contra indulgentias declamaret. Sed cum venisset ad portam Crucis, ibi antequam id faceret, de repente concidit mortuus, durante adhuc eadem processione. Itaque ea re in processione nuntiata, præsules publicas Deo gratias agi curaverunt. Ita habetur ex annuis Litteris collegii Augustani Societatis Jesu.

Longè felicius contigit cuidam alteri lutherano ministro, tempore pontificatus Gregorii XIII, in anno Jubilæi 1575. Hic, Polonus natione, ministerium verbi apud lutheranos vigiati tribus annis obierat. In anno autem illius jubilæi, quadam impulsus curiositate, accinxit se Romano itineri, ut videret, inquiebat, Babyloniam Romanam in hoc anno confusionis; sic enim vocabat annum illum sanctum. Habitu ergo peregrini venit Romam, et accessit ad confraternitatem sanctæ Trinitatis, ubi omnes peregrini excipiebantur et alebantur.

Hujus confraternitatis protector erat Ferdinandus de Medicis cardinalis, qui frequenter magno nobilium comitatu illuc accedebat, et peregrinorum pedes lavabat. Contigit ergo ut et huic ministro illud humilitatis officium exhiberet, quo non potuit non commoveri interius, videns tam eminentis dignitatis et nobilitatis virum ad pedes suos tanta humilitate et pietate abjectum.

Interim ulterius progressus hic curiosus et subdolus explorator, videt Gregorium pontificem magno pietatis fervore ecclesias visitantem; ingreditur et ipse, et considerat sepulchra apostolorum Petri et Pauli, et admiratur tantam externarum nationum turbam illuc confluentem, ut vota sua cum lacrymis offerant. Percussus igitur luminis divini interiori quodam radio, et igneo Spiritus sancti jaculo, aperit oculos, et in cœlum eos attollens, ad pedes altaris se prosternens subdolam curiositatem in sanctam mutat resolutionem. Cum ergo in sancta capella Pontificem orantem advertisset, infert se turbæ, et quo potest modo accessum sibi parat, illius pedibus se prosternit, amplectitur, osculatur totus immadens lacrymis; nec vocem elicere poterat, solius cordis singultus, oculique lacrymantes loquebantur. Existimabat Pontifex esse aliquem e pœnitentibus qui, horrore criminis confusus, peccatum non auderet suum propalare: jubet ergo urgentem turbam secedere, ut eum semotis arbitris alloquatur. At ille, vocem singultibus intercisam prout potuit attollens: « Non opus est, inquit, o pater sancte, turbam semoveri, offensam meam opto propalare, et pœnitentia publica expiare. Viginti jam tribus annis minister fui Satanæ, nunc cupio Christi servus esse, et Ecclesiæ ejus humilis discipulus; et in eorum numerum transcribi supplicibus his lacrymis ob tuam obtestor Sanctitatem. » Audit eum Pontifex, et plenius interrogat; et tandem ei collacrymans et compatiens, benedictionem impertitur, negotiumque salutis ejus duobus committit cardinalibus.

Confessione peracta, et sacra Eucharistia maximo pietatis sensu percepta, visitans in maximo solis ardore loca sancta, morbo corripitur, et ad hospitale Sancti Spiritus defertur, ubi tribus post diebus mortuus est, summa cum spiritus suavitate et conscientiæ pace, gratias agens Deo, quod post tanta pericula et naufragia eum ad salutis portum nil minus cogitantem transvexisset. Re delata ad Pontificem, cui tunc aderant duo capucini, oculos in cœlum tollens cœpit dicere cum Apostolo: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus et investigabiles viæ ejus! Cum tam multi peccatores, ut pœnitentiam condignam agant, alii monasterium, alii desertum petant, hic cum esset tantus peccator, trium dierum spatio, cum grandi sua contritione, et veniam adeptus est, et paradisum.*

Attendant hæretici nostri, et ad hunc thesaurum qui omnibus corde contritis

patet, accedant relicto errore, et melius mutata mente. Alioqui si illum calumniari pergunt, similes se ostendunt invidis illis de quibus *Genesi*, XXVI, qui conati sunt obstruere puteos aquæ vivæ, spectantes ad Abraham patrem fidelium, et ad Isaac filium ejus, conantur enim obstruere fontem satisfactionum spectantem ad Christum et filios ejus.

Ibi etiam refertur Isaac fodisse tres puteos, quorum unum vocavit *Calumnias*, alterum vocavit *Inimicitias*, tertium vocavit *Latitudinem*. Nos hunc puteum aquæ vivæ, hoc est, meritorum et satisfactionum Christi thesaurum sive fontem, merito possemus vocare *Calumniam*, quia illum calumniis suis obstruere et obruere conantur nostri errantes ; possemus etiam vocare *Inimicitias*, quia velut fundamentum fuit primæ hostilitatis inter lutheranos et catholicos. At melius vocabitur a nobis *Latitudo*, quia non obstantibus omnibus eorum calumniis et hostilibus mendaciis, nunquam desinet abundanter fluere in subsidium animarum, ut expientur a pœnis, et in finem sæculi perdurabit inexhaustus.

LECTIO XIV.

DE CAUSA INDULGENTIÆ.

1. Docet Pontificem habere plenitudinem potestatis.

2. Docet non posse illum dare indulgentiam absque causa.

PROPOSITIO PRIMA.

Potestatem concedendi indulgentias habet in plenitudine pontifex immediate a Deo.

Hæc ei promissa est in persona Petri, dum dicitur : *Tibi dabo claves regni cœlorum, quidquid solveris super terram, erit solutum et in cœlis.* Utique si claves ei commissæ sunt, plena administratione illis potest aperire cœlorum regnum, et removere omnia impedimenta ingressus regni Cum ergo reatus pœnæ sit impedimentum aditus regni cœlorum, censetur ei data potestas illud removendi, alioqui claves ejus essent imperfectæ; et cum ille idem reatus pœnæ sit vinculum, potest illud dissolvere super terram, ut sit et in cœlis dissolutum; alioqui potestas ejus censeretur manca et diminuta. Ratio quoque est manifesta, quam divus Thomas aliique theologi afferunt; quia, nimirum, distributio bonorum communium potissimum ad ipsum reipublicæ principem spectat, hæc autem distributio indulgentiarum ex ærario Ecclesiæ, est quædam distributio bonorum communium, satisfactionum scilicet Christi et sanctorum.

Sed inquiret aliquis an ergo hæc applicatio thesauri non aliud sit quam applicatio talis qualem faciunt superiores religionum, dum specialibus litteris nos faciunt participes omnium bonorum, quæ in illa fiunt religione, orationum, jejuniorum, pœnitentiarum, suffragiorum, etc.

Respondeo indulgentiam longe certiorem esse.

Primo, quia fit virtute clavium illa applicatio satisfactionum Christi et sanctorum; illa autem altera a prælatis non fit virtute clavium, et ideo nec indulgentia dici potest.

Secundo, indulgentiæ applicatio absolvit a pœnitentia injuncta a sacerdote in sacramento Pœnitentiæ. Illa autem communicatio meritorum vel satisfactionum religionis hunc effectum non habet.

Tertio, quia in indulgentia nobis applicantur satisfactiones Christi et sanctorum jam de facto exhibitæ; prælati vero religionum non communicant nisi merita vel satisfactiones futuras post illam communicationem.

Quarto, quia ista communicatio prodest solum per modum impetrationis, quia scilicet orant religiosi pro amicis religionis et congregationis, juxta mentem prælatorum. Communicatio quæ fit in indulgentiis, ex opere operato effectum suum confert.

Neque tamen dicta Religionum communicatio parvi facienda est, cum etiam ab Ecclesia approbetur; quia cum quis possit in particulari communicare omnia bona sua opera cuilibet fideli in gratia existenti, etiam quoad vim faciendi, eodem modo possunt illi prælati communicare opera et suffragia quæ in eorum fiunt Religione. Quia hæc potestas eis data est consensu omnium membrorum dictæ Religionis, dum eliguntur in superiores. Tunc enim constituuntur dispensatores bonorum etiam spiritualium.

Hanc ergo communicandi potestatem habet et ipse Pontifex, tanquam Religionum omnium primus superior; sed habet et alteram specialem quam virtute clavium facit in persona Christi, et ejus auctoritate, tanquam vices gerens sanctissimi Domini nostri Jesu Christi, Pontificis supremi, qui auctoritatem suam plenissimam erga Ecclesiam communicavit Petro et ejus successoribus Romanis Pontificibus, tanquam suis vicariis in quibus suam vult coli et honorari personam. Propterea enim

et ad pedum ipsorum osculum, etiam principes accedunt, et impletur illud Isaiæ: *Vultu demisso in terram prosternent se, et pedum tuorum pulverem lingent.*

Propterea quoque vocamus eum *sanctissimum Dominum nostrum*, quia tanquam Christi vicarius, etiam omnibus sanctis ex ea parte censetur major, ut notant canonistæ, abbas, et alii. Hinc dicit Zerula, episcopus Minorensis, Papam non flectere genua ante aliquem sanctum vel sanctorum imagines; sed solum ante sanctissimum Eucharistiæ sacramentum et crucem Domini, quæ adoranda sunt adoratione latriæ. Dicitque observatum fuisse a viris doctis et piis, rituum observantissimis, quando Gregorius III transtulit corpus divi Gregorii Nazianzeni, a monasterio sanctimonialium Campi Martii de Urbe ad suam capellam Gregorianam, cum venisset ad præsentiam corporis non genu flexisse, sed amplexatum fuisse loculum ubi sacra pignora asservabantur. In quo amplexu, ostendit quamdam majestatem cum charitate conjunctam respectu illius sancti episcopi, sicut cum venit nobilis aliqua persona ad domum principis, ille ad demonstrandum majestatem et charitatem, amplectitur personam illam advenientem.

Advertit quoque summum Pontificem genu flectere ante altaria, quia illis solet crux reperiri, quæ adoratur adoratione latriæ.

Sed est et alia ratio cur Pontifex sanctissimus nominetur; quia est sponsus Ecclesiæ universalis, quæ sancta in Symbolo nominatur, et olim laudabilioris vitæ fidelibus sancti nomen tribui solitum fuit, ut patet ex *Epistolis* Pauli; non mirum ergo esse debet si omnium fidelium caput sanctissimus nominetur, quo etiam nomine antiquitus episcopi insigniti fuerunt.

Porro hanc a Pontificibus indulgentiarum concessionem non esse dubiam, multa in illarum concessione edita miracula confirmant.

Inc in libro Vitæ sancti Bernardi, capite quarto, legimus divum Bernardum concionatum fuisse de indulgentiis ab Eugenio pontifice concessis, et statim post concionem, fidem illam de indulgentiis viginti ægrotorum curatione comprobasse.

Certa quoque historia est, quæ in Chronicis divi Francisci legitur, Christum ipsum beatæ Virginis intercessione indulgentiam plenariam pro ecclesia sanctæ Mariæ de Portiuncula Francisco concessisse: præcepisse tamen ei ut suum vicarium adiret, et ab illo dictæ indulgentiæ confirmationem postularet. Unde beatus Franciscus, comite Fratre Massæo, pontificem Honorium III adiit, et is divina inspiratione optatam indulgentiam confirmavit, renitentibus licet cardinalibus, qui existimabant talem indulgentiam derogare indulgentiæ datæ visitantibus limina apostolorum Petri et Pauli. Voluit vero Dominus illam indulgentiam dari die subsequente festum Vinculorum divi Petri, ut significaret per illam vincula peccatorum dissolvi, et quidem auctoritate Petri concessa.

Quod quidem ita etiam tunc accidisse confirmat exemplum quod in iisdem Chronicis refertur, ad illam, scilicet, indulgentiam, publico et celebri rumore vulgatam, centum et viginti Sclavones divino impulsu concurrisse; et inter illos quamdam mulierem peractis omnibus exercitiis defunctam fuisse; cumque postea alii comites navigio se commisissent, ut Sclavoniam repeterent, dicta mulier illis apparuit dicens: « Ne quidquam timeatis, quia ad consolationem vestram vobis appareo; et missa sum a beata Virgine, domina nostra, ut vobis indicem ad gloriam Dei ipsiusque Virginis, me beneficio indulgentiarum ecclesiæ sanctæ Mariæ de Portiuncula, cœli liberum aditum habuisse sine purgatoriis ullis flammis. » Hisque dictis disparuit, magna eis consolatione relicta.

Illud quoque in dictis indulgentiis Portiunculæ mirabile fuit, quod cum Honorius III diploma Francisco dare vellet, dixit ille non opus esse, sed sibi sufficere verbum ipsius. Cum enim opus Dei esset, Deum per seipsum opus suum divulgaturum ac magnificaturum, nec cupere se aliam bullam, quam beatissimæ Virginis angelorumque testimonium. Unde hæc indulgentia taliter a Christo concessa, ab ejus vicario confirmata, præsente Virgine, quasi notarii vices gerente, et angelis tanquam testibus promissa, multis deinde miraculis tanquam sigillo signata, in Ecclesia Dei semper inter cæteras fuit celeberrima. Vide latius Annal. Ordin. Fratrum Minorum.

Quæres an alii præter Pontificem auctoritatem habeant indulgentias concedendi.

Respondeo episcopos, archiepiscopos, legatos habere auctoritatem, sed limitatam, eamque provenire a Pontifice, tanquam a fonte totius jurisdictionis et auctoritatis Ecclesiæ. Alii vero prælati inferiores episcopis non habent hanc potesta-

tem jure communi, quia dispensatio thesauri ecclesiæ reservata est his qui proprie sponsi sunt Ecclesiæ, et ideo præsident super bonis communibus illius. Pastores autem inferiores episcopis proprie sponsi non dicuntur. Qualis autem potestas cardinalibus, legatis, archiepiscopis competat, hic non disputo. Hoc jure notum est, cum primum dedicatur ecclesia, posse episcopos indulgentiam unius anni concedere, ac deinde in anniversario dedicationis non ultra dies quadraginta, quam etiam concedere possunt in quocumque casu, in quo eis causa sufficiens occurrerit.

PROPOSITIO II.

Ad indulgentiæ valorem requiritur causa legitima.

Ratio est, quia potestas ista data est Ecclesiæ in ædificationem, non in destructionem. Concessio autem indulgentiæ ex qualibet causa vergeret potius in perniciem fidelium, qui debitas in hac vita vel in futura pœnas peccatis, nihil metuerunt. Et ita dicimus indulgentiam sine justa causa datam, non esse validam, quia Pontifex non est dominus, sed tantum dispensator ecclesiastici thesauri, juxta illud Apostoli : *Sic nos existimet homo ut ministros et dispensatores mysteriorum Dei;* et ideo non potest suo arbitratu dispensare, sed debet se juxta domini sui voluntatem regere in hac dispensatione satisfactionum. Alioqui non est dispensator, sed dissipator, et maxime cum pœna peccato debita expianda sit jure divino, non potest summus Pontifex, sine justa causa, dispensare in illis quæ aliquo modo ad jus divinum pertinent, quia ipse non est dominus, sed minister. Unde docent theologi, relaxationem voti et juramenti sine causa factam, nullam esse. Sic hic dicimus relaxationem pœnarum sine motivo aliquo justo nullam esse, quia contra voluntatem Domini, quam ipse satis testatur suo exemplo. Licet enim Deus infinite sit misericors et liberalis, non tamen statim remittit omnem pœnam temporalem, sed quemdam servat justitiæ ordinem. Sic et debet ejus minister ac dispensator æquitatem servare.

Disputant tamen doctores an necessaria sit non solum pia causa et justa, sed etiam indulgentiæ ipsi proportionata, et multi putant non sufficere causam piam, sed debere esse proportionatam, de qua re vide latius passim scholasticos.

Inter causas autem indulgentiarum, censetur non solum gloria Dei in genere, sed et particularis necessitas Ecclesiæ vel publica, gravis utilitas, verbi gratia, pax principum, extinctio bellorum, pii loci erectio, pauperum et miserabilium personarum subventio, hæresum extinctio; concilii universalis expeditio, placatio iræ divinæ in pestilentia, fame, bello, schismatis sedatio, bellum contra hæreticos, ecclesiarum visitatio, et sacramentorum frequentatio, celebritas sanctorum in canonisatione eorum.

Dices : Si requiritur causa proportionata, ergo semper fideles erunt dubii an lucrati sint indulgentiam concessam?

Respondeo, sicut judicis sententiam semper dicimus justam, nisi contineat intolerabilem errorem, sic etiam dicimus indulgentiam semper censeri validam, nisi contineat intolerabilem errorem, neque pertinet ad subditos discutere et judicare de causis indulgentiæ, sed eas cum humilitate suscipere, et simpliciter de earum justitia bene sentire.

Quapropter non sunt facile damnandæ indulgentiæ, quia, licet frequenter summus Pontifex maximas det indulgentias illis qui opus aliquod præscriptum, quod apparet facile, præstiterint, non est tamen alia Pontificis mens, quam id præstare, quantum potestas clavium intra terminum constitutum, tali causa existente, se extendere potuit; quia cum certo sciri nequeat quæ et quanta causa requiratur ad hanc vel illam indulgentiam concedendam, occurrente pia quadam causa, tantam indulgentiam intra præfixum terminum summus Pontifex dare intendit, quantum vi clavium potest. Ita ut si causa coram Deo tantæ indulgentiæ sit proportionata, tantam simpliciter confecerat; si autem sit minor, minorem intra terminum præfixum.

Hinc sua utilitate non caret quod terminus amplior præfigatur : quia is qui ferventius opus præscriptum executus fuerit, ampliorem poterit quandoque indulgentiam lucrari, ut docet Navarrus, tractatu *de Jubilæo*, notabili 13 et 14. Hinc patet quomodo intelligendum sit quod communiter dicitur : « Indulgentiæ tantum valent quantum sonant. » Hoc enim intelligi potest, primo negative, hoc est, non valent plus quam sonant. Si enim centum dies dantur, non plus conferunt quam centum dies. Secundo, etiam positive tantum valent quantum sonant, si adsint conditiones necessariæ, auctoritas in concedente, operis præscripti debita adimpletio charitas in suscipiente, justa causa ad concedendum.

Ex dictis inferunt Navatrus, Zerula et alii, quandoque fieri ut non omnes æqualiter lucrentur indulgentiam, quia non omnes æqualiter operentur opus injunctum, dum unus majore devotione, fervore, charitate, pœnitentia, peragit opus, alter longe inæquali et inferiori. Causa autem concedendi indulgentiam multum augetur vel minuitur ex modo eam adimplendi; et sic potest fieri quod quis totam, alter mediam, tertius tertiam partem indulgentiæ lucretur; ita ut similes sint illis qui pannum habent abundanter ad conficiendam sibi vestem, sed unusquisque conficit sibi juxta mensuram suam. Sic quoque fieri potest ut unus plus pœnæ debeat, alter minus, et ita potest esse causa justa respectu hujus ut assequatur plenariam remissionem; respectu autem alterius non ita, quamvis aliquam remissionem sit consecuturus.

Verum, cum causa indulgentiarum non solum sit labor, aut devotio, aut opus adimplendum a lucrante, sed etiam alia gratia motiva ex parte Pontificis Ecclesiæ bonum concernentia, cum quibus concurrit, et abundantia meritorum ac satisfactionum quæ sunt in Ecclesia, debemus captivare intellectum nostrum, cum de indulgentiis censemus, et meminisse illius Pauli: *Non plus quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* Et oportet omnibus viribus nostris ad illarum lucrum studium nostrum intendere, non disceptando de causa aut quantitate indulgentiæ; cum in his rebus moralibus non ita agatur de rigore mathematico vel metaphysico, nec punctualiter procedendum sit, sed juxta latitudinem donorum Dei, qui dat omnibus abundanter et affluenter. Et frequenter quæ exigua opera in se videntur, magna omnino sunt, si bene ponderentur. Sic non debet æstimari exiguum, ad sacramentorum frequentiam populos excitare, ad cordis contriti et humiliati compunctionem illos stimulare, ad sanctorum glorificationem illos animare, ad ferventes preces instigare pro unione principum, pro extinctione bellorum, pro extirpatione hæresum, pro Ecclesiæ catholicæ amplificatione et propagatione, quæ omnia ordinarie in indulgentiis illis majoribus concurrunt.

Sed tamen quæres an Papa possit errare in judicando quod hæc vel illa causa sit justa. Respondent Cajetanus, Adrianus, Navarrus, posse errare; quia res est facti, cum indulgentiæ possint dari sine consilio, et sine ponderatione debita; et quia ignoratur numerus, pondus, mensura divinæ sapientiæ, quam requirit in dispensatione hujusce thesauri.

Exacte enim et perfecte omnia nota sunt divinæ Majestati. Pontifex autem quantum potest studet se illi conformare, et cum sit vicarius Christi, non debet præsumi errare in illis quæ agit ut vicarius, quia specialiter dirigitur a Deo. Nec tamen irrogatur aliqua macula Ecclesiæ sanctæ, si dicatur in his quæ facti sunt non ita infallibiliter dirigi, quin aliquando possit error contingere, sicut aliqui de indulgentiis asserunt; quia sufficit Ecclesiæ habere hoc pro fundamento infallibili, quod in ea sit potestas dispensandi thesaurum per Pontificem et episcopos. Sed quod illa vel illa indulgentia sufficiente nitatur causa, ad veritatem catholicæ conclusionis non ita necessarium est. Nec aliud Pontifex Clemens VI in extravagante *Unigenitus* definit, quam in Ecclesia esse thesaurum. « Quam quidem thesaurum, inquit, non in sudario repositum, non in agro absconditum, sed per beatum Petrum cœli clavigerum, ejusque successores committit fidelibus salubriter dispensandum, ex propriis et rationalibus causis.

LECTIO XV.

DE DISPOSITIONE REQUISITA.

1. *Docet requiri statum gratiæ.*
2. *Docet requiri adimpletionem operum.*

PROPOSITIO PRIMA.

Ad lucrandas indulgentias requiritur ut quis sit in statu gratiæ.

Ratio est, quia per indulgentiam remittitur reatus pœnæ, et ita supponitur culpa remissa; non enim pœna remitti potest absque culpa, et qui inimicus Dei est, indignus est tali remissione, quæ non datur nisi filiis, statumque gratiæ et filiationis supponit. Hinc illos qui indulgentiæ fructum percipere optant, recte Prophetæ verbis monemus: *Innovate vobis novale, et nolite serere super spinas.* Renovate et præscindite conscientiæ vestræ agrum, tribulis, carduis, spinis peccatorum consitum, aratro pœnitentiæ et compunctionis; aut fodite eum ligone contritionis, et veteres extirpate saxulo Confessionis, alioqui semen illud pretiosum et granum electum, quod de horreo Ecclesiæ per indulgentiarum concessionem participare putatis, nihil vos proderit sicut nec semen in dumeta aut spinas projectum. Audiant hæc qui, spe indulgentiæ plenariæ allecti, ad visitationem eccle-

siarum veniunt, sed tali quali examine conscientiæ, tali quali contritione et confessione, putant sufficere, si hæc cursim et perfunctorie peragantur, reliquum largitate indulgentiæ suppleri. Audiant et illi hoc Prophetæ monitum, qui lucrandæ indulgentiæ gratia accedunt ad confessionem et sacramenta, sed plerumque ne nota aliqua suspicionis de hæresi aut vita prava inurantur, non vero ex veræ pietatis et contritionis motivo. Imo, cum gravibus peccatorum spinis exasperatam habeant conscientiam, et in illorum occasionibus continuo volutentur, non exscindunt spinas, non extirpant aut resecant occasiones, non habent voluntatem dimittendi concubinam aut libidinis pericula, non fraudes et injustitias, nec odia inveterata, non societatem pravam, et similia. Hæc ergo sunt vepres quæ suffocant bonum semen gratiæ et indulgentiæ in sylvosis eorum cordibus. Certe multis accedentibus et cum tumultu concurrentibus ad publicas et solemnes indulgentias, possumus cum veritate dicere illud alterius Prophetæ : *Ponite corda vestra super vias vestras; seminastis multum, et intulistis parum; comedistis, et non estis satiati; bibistis, et non estis inebriati; operuistis vos, et non estis calefacti, et qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum.*

Hæc utique omnia contingunt illis qui in peccato mortali bona opera faciunt, vel ad sacramenta et indulgentias accedunt. Videntur enim seminare, et parum fructus faciunt; videntur comedere de pane vivifico, et bibere de sanguine Domini, sed in suam potius perniciem quam commodum; videntur cooperire se lana et vellere Agni, hoc est Christi Domini, qui per indulgentias nobis communicat vestem duplicem meritorum et satisfactionem suarum, sed illa non calefacit eos, manente intus frigore peccatorum suorum, corde instar crystalli glaciato, cui prius necesse erat ignem contritionis admoveri, ut in lacrymarum undam glacies illa difflueret.

Denique videntur multa aggregare lucra; sic vero illis contingit sicut negotiatoribus, qui ad nundinas euntes multas emere merces, vel vendendo multa lucra congregare videntur; sed dum omnia in saccum raptum projiciunt, omnia eis pereunt. Sic ergo his de quibus loquimur, omnia spiritualia, quæ putant se facere lucra, pereunt quasi in loculos pertusos projecta : *Ponite*, inquit, *corda vestra super vias vestras*, hoc est, diligenter considerate et cogitate vias vestras, opera vestra operaque aliorum hominum, et hoc invenietis vobis quandoque aliisque contingere.

Hinc tam sedulo solent Pontifices dum jubilæum aut similes jubilæo indulgentias promulgant, pœnitentiam et compunctionem peccatorum inculcare tanquam necessariam, ut præviam dispositionem. Clemens VIII, in sua bulla jubilæi, anno millesimo centesimo sexto, sic paterne hortatur :

« Hunc autem annum vere sanctum, Domini acceptum et placabilem, quo homines pœnitentiam agerent, et ad Deum et Patrem misericordiarum in corde perfecto converterentur, primus mundo annuntiavit ipse vitæ et salutis nostræ auctor, Jesus Christus, Filius Dei, quem Pater unxit Spiritus sancti, et omni super eum gratiæ plenitudine effusa, misit illum evangelizare pauperibus, et mansuetis mederi, et sanare contritos corde, prædicare captivis indulgentiam et remissionem, clausis apertionem, et cæsis visum. Et nos etiam qui, licet humiles et indigni, vices tamen Christi Domini in terris, ipso ita disponente, gerimus et tenemus, ex hac sublimi apostolicæ vigiliæ specula, vobis universis Christi fidelibus, annuntiamus, indicimus, et evangelizamus hunc eumdem annum jubilæi veræ pœnitentiæ et spiritualis lætitiæ. Et quia charitas Christi, pro quo legatione fungimur ad omnes gentes, urget nos, et zelus salutis animarum comedit cor nostrum, hortamur et obsecramus omnes per aspersionem sanguinis Jesu Christi, per adventum ejus, et per diem tremendi judicii, ut sacro potissimum jubilæi tempore convertatur unusquisque a via sua mala, et revertatur ad Dominum in corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta, quia clemens et misericors est Deus noster, multæ miserationis et præstabilis super malitia. » Hæc Pontifex.

Urbanus quoque VIII promulgans suum jubilæum sic alloquitur prælatos : « Docete omnes, si unquam alias, nunc potissimum, iras, rixas, contentiones, et inveterata odia extinguenda, propter Christum; nunc potissimum omnes carnis sordes esse detergendas, ut templum Dei mundum sit, et unusquisque vas suum possideat in honore et sanctificatione, et portet Deum in corpore suo. Docete eos nunc maxime scelera detestanda esse, dandamque operam ne quis christiano nomine abutatur. Docete sacros indulgentiarum thesauros lucrandi spem omnem inanem esse, nisi quis contrito et humiliato corde

seipsum præparet, et christianis operibus exercere studeat. »

Propterea etiam pontifices solent concedere indulgentiam vere pœnitentibus et confessis ; circa quæ verba, quæ bullis solent adjici, aliqua sunt notanda ex doctoribus scholasticis.

Primo, secundum communiorem sententiam, non esse necessarium confiteri, si non habeas materiam peccati mortalis ; sicut enim præceptum de annua confessione, ita et forma talis indulgentiæ intelligitur, si habeas materiam necessariam confessionis.

Secundo, aliqui etiam docent, etiamsi peccato mortali sis obnoxius, sufficere solam contritionem, nec omnino necessariam esse confessionem. Sed contrarium est securius.

Tertio, non esse necessarium ut confessio sit generalis, sed sufficere ea peccata confiteri, quæ prius legitime confessus non fueris. Est certa sententia.

Quarto, nota quod qui in peccatis venialibus est, et de illis non conteritur vel atteritur, potest lucrari remissionem mortalium de quibus confessus fuit vel contritus, remissionem quoque totius pœnæ illis debitæ ; non tamen potest lucrari indulgentiam absolute plenariam, quia non dimittitur ei illud veniale, in quo voluntarie manet, nec pœna illi debita. Unde ipse impedimentum ponit, propter quod illa indulgentia non est ei plenaria. Ex quo colliges frequenter fieri ut quis plenariam indulgentiam non lucretur, licet bulla ita sonet, quia frequenter fit ut aliquæ personæ venialibus obnoxiæ sint, nec eis illa displiceant, sed potius complaceant, non obstante contritione et confessione mortalium.

Sic de Baptismo possumus dicere : Licet institutum sit ad tollendum omne peccatum originale, veniale, mortale, et omnem pœnæ reatum, tamen potest fieri ut adultus baptizandus afficiatur alicui veniali, et sic accedenti ad Baptismum non tollitur omnis omnino reatus culpæ et pœnæ, non defectu Baptismi, sed baptizati. Simili ergo modo, defectus esse potest non ex parte indulgentiæ, quæ plenaria est, sed ex parte tua, quia obicem ponis ejus plenitudini per pravum venialem effectum.

PROPOSITIO II.

Opus est, ut lucretur quis indulgentias, adimplere opera injuncta.

Ratio est, quia concessio indulgentiarum censetur conditionata, et ideo conditio debet impleri, et quidem quantum ad omnia opera in bulla contenta.

Hinc nihil consequitur is qui morbo impeditus aut alia impotentia, opera præscripta non adimpleverit, nisi contrarium expresse in concessione indulgentiæ habeatur ; ita ut non habeat hic locum illud vulgare : « Voluntas pro facto reputatur. » Unde si jejunium præscribitur, aut visitatio ecclesiæ, æger non consequitur fructum, qui jejunium aut visitationem illam non potest peragere. Aliquando tamen in concessione indulgentiæ, hæc confessariis commutanda committuntur.

Si visitatio ecclesiæ præscribatur, et quis propter multitudinem populi ingredi omnino non possit, verbi gratia, in cœmeterio annexo ; hæc enim videtur esse mens concedentis. Sed variæ hic quæstiones moventur.

Primo, quæritur an omnia præscripta opera debeant fieri in statu gratiæ.

Respondeo communiorem doctorum opinionem esse, sufficere ut ultimum opus in quo indulgentia percipienda est in gratia fiat, et ita videtur approbare usus fidelium. Nam cum jejunia, aliaque opera præscribuntur, solent fideles illa præmittere confessioni et Eucharistiæ, cum tamen contingat eos in peccato mortali agere. Securius ergo est confessionem vel contritionem præmittere, non est tamen de necessitate.

Secundo, quæritur an omnia opera præscripta debeant in individuo ita esse bona, ut si peccato veniali inficiantur, aut circumstantia aliqua vana, nihil valeant ad consecutionem indulgentiæ. Verbi gratia, præscribitur jejunium, oratio, eleemosyna, et aliquis eleemosynam dat ex vana gloria, orationem suam facit cum aliqua animi distractione et irreverentia ; jejunium peragit, sed excedit aliquantum in potu, aut intemperanter se in prandio habet, et sic de aliis operibus quæ possunt vana aliqua circumstantia inficiantur.

Respondet Navarrus tali opere non obtineri indulgentiam. Alii tamen, cum Corduba, Valentia et aliquibus aliis scholasticis, contrarium probabiliter existimant, putantque sufficere ut opus ex suo genere bonum fiat, quamvis forte si in individuo consideretur, non omnibus circumstantiis ad bonitatem moralem requisitis perfecte vestiatur. Sicut impletio præcepti adimpletur per opus ex se bonum, licet aliqua circumstantia quandoque vitietur. Alioqui valde difficilis redditur, et lubrica indulgentiæ consecutio, si ita singulæ circums-

tantiæ in actibus nostris sint considerandæ. Vide Suarem, et alios hac de re latius disputantes.

Tertio, quæritur an sufficiat præstare opera ad quæ adhuc alia obligatione teneris: verbi gratia, ex voto teneris ad aliquod jejunium, an per illud jejunium censearis satisfacere jejunio quod ad indulgentiarum lucrum etiam requiritur?

Respondeo, licet opera supererogationis sint gratiora, et accommodatiora ad justificandam causam indulgentiæ, certum tamen videtur, etiam ex usu pontificum, sic concedi indulgentiam, ut per opera aliunde præcepta satisfieri possit. Sic dantur indulgentiæ jejunantibus in quadragesima, et communicantibus tempore Paschæ, ad quæ præceptum Ecclesiæ etiam obligat. Unde si indulgentiæ requirentes tria jejunia promulgentur in Quatuor Temporibus, illo jejunio satisfit præcepto et indulgentiis; idem consetur si jejunium vel confessio ex voto sint obligatoria. Et licet incidat in hebdomadam Paschæ indulgentia, communicans et confitens pro indulgentia est liber a præcepto ecclesiastico; nihil enim prohibet quominus uno actu pluribus obligationibus satisfiat, dummodo et natura talium obligationum id patiatur, et intentio obligantis non repugnet.

Quarto, quæritur an ad lucrandum indulgentiam, necessarium sit opus facere ex tali expressa intentione; verbi gratia, habet quis medalliam, cui recitanti has vel illas orationes datur indulgentia, an sit necessarium ut præscriptas orationes recitando, indulgentiam lucrari intendat. Respondeo non requiri actualem intentionem, sed sufficere habitualem, vel interpretativam. Ratio est, quia unus alteri potest applicare satisfactiones suas etiam inscio, cur Pontifex non possit Christi satisfactiones applicare homini, verbi gratia, morituro aut sensibus alienato, aut alicui habenti medalliam, sed de illa non cogitanti?

Quinto, quæritur utrum visitans ecclesiam sæpius in die toties lucretur.

Respondetur, si indulgentia sit sine temporis determinatione absolute concessa, toties lucratur quis quoties visitat, ita ut dicat Navarrus pluries etiam in die talem posse lucrari indulgentiam, non tamen toties et tali modo ut fraus quædam et irrisio videatur, verbi gratia, visitantibus ecclesiam sancti Petri Romæ indulgentia data est sine limitatione, si quis pluries in die visitarit; putat Navarrus pluries lucrari. Alii tamen, cum Paludano et Corduba, hoc putant debere intelligi et restringi ad singulos dies, quia concessio talis, juxta communem usum, videatur talem determinationem admittere, ut indulgentia censeatur prudenti et rationabili modo concessa. Itaque res hæc pendet ex intentione concedentis, et satis incerta est; si autem indulgentia est determinato tempori alligata, verbi gratia, a vespera in vesperam, nonnisi semel potest obtineri.

Sexto, quæritur an qui habet plura numismata ubi in singulorum benedictionibus concessa est septem annorum indulgentia, si recitaverit septies Orationem Dominicam, an, inquam, ille lucretur pro illa recitatione septena Orationis Dominicæ triplicatam indulgentiam, si tria diversa numismata habeat, unum sancti Caroli, alterum sancti Ignatii, tertium alia ratione benedictum.

Respondet affirmative Fernandes, citans Astensem, Cordubam, Hostiensem et Henriquez. Negat Joannes Clarius, dicens hanc non videri concedentis intentionem, ex eo quod unaquæque indulgentia postulet talem actum applicatum ad talem effectum, ut causam saltem partialem talis concessionis; idem autem finitus applicatus ad multa, minor fit in singulis, et ita non reddit proportionatam causam ad tot indulgentias simul sumptas.

LECTIO XVI.

DE INDULGENTIIS PRO DEFUNCTIS.

1. Docet posse juvari defunctos indulgentiis.
2. Docet infallibiliter eis prodesse.

PROPOSITIO PRIMA.

Certum est indulgentiis posse juvari animas defunctorum.

Hoc ex traditione et usu Ecclesiæ manifestum est, et ratio etiam probat. Quia si privati homines pro defunctis tanquam membris ejusdem corporis mystici, satisfactiones suas offerre possunt, et illos juvare suis suffragiis, jejuniis, eleemosynis, laboriosis operibus, peregrinationibus et aliis, quare non possit Pontifex applicare eis satisfactiones Christi et sanctorum, quæ sunt in spirituali thesauro, cujus ipse est dispensator? Nam et hæc est voluntas Christi, ut satisfactiones ejus non solum vivis, sed et defunctis indigentibus et capacibus prosint, tanquam membris corporis sui mystici, unitis glutino

fidei et charitatis. Ipse enim est Aaron sacerdos ille summus, stans cum thuribulo inter mortuos et viventes, ut iram Dei desævientem possit placare; hoc est ejus merita et satisfactiones, tanquam sacerdotis summi et mediatoris inter populum et Deum, adhuc vivunt et permanent in oculis Dei, et exhalant odorem suavissimum instar thuris aut thymiamatis in thuribulo incensi; et odoratur Dominus odorem hunc suavitatis, illum acceptans tam pro mortuis quam pro vivis usque in finem sæculi. Quia hæc fuit voluntas offerentis, ut prosint omnibus quorum mediator et redemptor est constitutus, qui adhuc redemptionis capaces sunt. Hæc est etiam voluntas sanctorum, cum superabundantes satisfactiones operantur, ut prosint omnibus, etiam defunctis, ad quos non minus se charitas extendit quam ad vivos. Solis vero animabus purgatorii prodesse possunt indulgentiæ, non vero beatis, nec damnatis. Non beatis, tum quia non indigent, tum quia incapaces sunt, quandoquidem nullum debitum habent. Non damnatis, quia et illæ animæ in peccato mortali defunctæ, extra statum gratiæ sunt, et omnis liberalis remissionis indignæ, ideoque incapaces; quia illæ etiam in termino sunt, in statu immobili permanent, de quo dicitur: *Lignum si ceciderit, sive ad austrum, sive ad aquilonem, ubicumque ceciderit, illic erit.* Illæ animæ quæ ad aquilonem damnationis et reprobationis ceciderunt, non possunt juvari, ut ad austrum gratiæ et gloriæ revertantur; sicut nec illæ quæ ad austrum æternitatis gloriosæ per mortem ceciderunt, nocumentum ullum aut mutationem accipere possunt, ut ad aquilonem revertantur. Utrimque ergo status est immobilis, utræque in termino sunt; sed quæ in purgatorio sunt, necdum sunt plane extra viam, quia necdum sunt terminum assecutæ, ideo indulgentiarum fructu, et satisfactionibus Christi et sanctorum possunt adjuvari.

Hinc frequenter apparuerunt animæ purgatorii, a vivis requirentes missæ sacrificia, ut thesauro satisfactionum Christi per sacrificium eis applicato juvari possent.

In Vita sancti Nicolai Tolentini legimus, quod ipse pro mortuis sæpenumero celebrando, plurimum adjumenti attulerit. Unde animæ in purgatorio unam ex earum numero electam (cui hoc quasi legationis cujusdam munus imposuerunt) ad ipsum miserunt, ac necessitate in qua erant constitutæ proposita, sanctum virum rogaverunt, ne missas pro ipsis dicere intermitteret. Cui ipse respondit, sequenti die (quod dies esset Domini ca se missam pro defunctis legere non posse. Anima vero illa ingentem illi numerum animarum spectandum exhibuisse dicitur, quæ mirum in modum diris cruciatibus in purgatorio vexabantur; et hoc viso commotum sanctum, a priore suo impetrata facultate, non modo die Dominica, sed singulis etiam reliquis per illam septimanam diebus, pro defunctis missas celebrando, maximum animarum numerum a purgatorii pœnis liberasse. Unde finita septimana, eadem ad ipsum reversa, de auxilio eis præstito gratias egit.

Quapropter solent pontifices altaria privilegiata, in quibus Missæ pro defunctis cum indulgentia plenaria celebrantur, certis in locis concedere; et per certa numismata potestas datur Missam applicandi animabus aliquibus purgatorii aut communionem sacram, ut illæ virtute indulgentiæ liberentur.

Est vero pia Cajetani opinio dicentis, cum missæ aut indulgentiæ generaliter pro defunctis offeruntur, illis maxime prodesse qui in carne adhuc mortali degentes, magna erga indulgentias ferebantur devotione, et erga claves Ecclesiæ fide, per quas indulgentiæ conferuntur; et qui sollicitudinem ac diligentiam in adjuvandis defunctis impenderunt.

Illi enim maxime merentur tunc juvari, qui quantum in se fuit, alios juvare in purgatorii pœnis solliciti fuerunt, ut verificetur in illis illud Evngelii: *Qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis.* Refert Vincentius in *Speculo* religiosum quemdam in dicendis missis pro defunctis, quas juxta ordinis institutum Religiosi dicere consueverant, negligentem fuisse. Illo ergo mortuo, punitio et reprehensio gravis secuta est, ita ut missas omnes, aliasque orationes quæ pro illo dicendæ erant, alteri Deus applicari voluerit, ut ipse nullum earum fructum perciperet.

Simile exemplum habemus in *Historia sancti Francisci*, lib. 9, c. 22, de monacho quodam qui post mortem cuidam suorum sodalium magnos se in purgatorio pati cruciatus significavit, propterea quod adhuc vivens negligens fuisset in recitandis precibus pro defunctis; ideoque nihil sibi profuisse Missas pro ipso oblatas, sed in pœnam negligentiæ aliis fructum Deum applicasse.

Porro, indulgentiæ quæ defunctis conferuntur, per modum suffragii eis prosunt.

Sic solent loqui pontifices in concessione indulgentiæ. Explicandum vero hoc nobis est.

Quæritur ergo cur dicantur eis applicari per modum suffragii.

Respondeo, quia aliter vivis, aliter mortuis indulgentiæ a Pontifice applicantur. Vivis enim applicantur per modum juridicæ absolutionis, quia Pontifex habet in illos jurisdictionem, ejusque judicio sunt subjecti ; ideoque potest eos absolvere a pœnis debitis, tanquam exercendo judicium erga illos. Sed non habet jurisdictionem Pontifex in eos qui sunt in purgatorio, quia divinum judicium immediate subierunt, nec amplius eorum judex est ; et ita non potest eos absolvere a pœnis per modum juridicæ absolutionis. Sed cum habeat auctoritatem in thesaurum Ecclesiæ, ipse offert de thesauro Ecclesiæ tantum satisfactionis quantum necesse est ad illas animas liberandas, et Deus illam satisfactionem animabus defunctorum communicatam acceptat, et eas a reatu pœnæ liberat. Et ita indulgentiæ non dicuntur illis prodesse per modum absolutionis juridicæ, sed per modum cujusdam solutionis, sive compensationis, et suffragii satisfactorii. Pontifex enim illas animas non absolvit, nec remittit pœnam, sed offert id ad quod tanquam suffragium satisfactorium, a Deo remissio et absolutio datur. Voco suffragium satisfactorium, quia non solum prodest per modum meriti *de congruo*, aut per modum impetrationis, sed et per modum pretii satisfacientis.

PROPOSITIO II.

Indulgentiæ prosunt defunctis infallibiliter, et non solum ex libera Dei acceptatione et miseratione.

Hæc est receptior et verior doctorum opinio, et deducitur ex Epistola Leonis X, *de Indulgentiis*, ad Cajetanum, ubi docet Romanum Pontificem, Petri clavigeri successorem, et Jesu Christi in terris vicarium, potestate clavium quarum est aperire regnum cœlorum, tollendo illius impedimenta, posse pro rationabilibus causis iisdem Christi fidelibus qui charitate jungente membra sunt Christi, sive in hac vita, sive in purgatorio indulgentias concedere ex superabundantia meritorum Christi et sanctorum ; et tam pro vivis quam pro defunctis apostolica auctoritate thesaurum meritorum Christi et sanctorum dispensare. Ubi eadem certitudine loquitur de vivis et defunctis Pontifex, et utrumque dicit apostolica auctoritate fieri, et ex clavium potestate, et ita infallibiliter fieri colligimus ; quia clavis semper aperit, si non errat, id est, si rationabiliter intendat. Quando ergo rationabili ex causa Pontifex aperit illum, et applicat defunctis, efficaciter illis et infallibiliter prodesse concludimus, et oriri dicimus hanc infallibilitatem, tum ex æqualitate oblati pretii, tum ex divina promissione Christi.

Dices : Posset sic Pontifex certo animam liberare, et consequenter etiam omnes, quia potest pro omnibus ex infinito hoc thesauro pretium sufficiens offerre.

Respondeo : Sicut Pontifex non potest dare indulgentiam vivis sine justa causa et proportionata, ita nec mortuis, et sic solum illis prodest pro ratione causæ sufficientis ; nec enim ex solo misericordiæ motivo potest Pontifex quaslibet animas liberare, quia dispensatio thesauri erga illas debet etiam fieri cum moderatione et discretione, quia, ut dicit divus Chrysostomus, « misericordia tunc vera est, si sic facta fuerit, ut justitia per eam non contemnatur ; si autem contempta justitia misericordia observatur, ipsa misericordia non est misericordia, sed fatuitas ; nam justitia non est vera justitia, nisi in se habuerit misericordiam ; sic et misericordia non est vera misericordia, nisi habuerit in se justitiam.

Propterea etiam in operibus Dei hæ duæ virtutes sociali fœdere ita apte junguntur, ut nunquam ab invicem separentur, quia omnes viæ ejus misericordia et veritas.

Sed quæritur an determinate illa anima liberetur, cui intendimus applicare indulgentiæ suffragium.

Respondeo : Ita videtur significare forma indulgentiæ, quam pro defunctis solet applicare Pontifex in altaribus privilegiatis sic enim se habet :

Gregorius, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Omnium saluti paterna charitate intenti, inter tam multa pietatis officia, quæ nos pro munere nostro convenit exercere, sacra interdum loca spirituali privilegio insignimus, ut inde fidelium defunctorum saluti amplius consulatur. Quare cum talis ecclesia N... hoc privilegio necdum fuerit decorata, et in ea tale sit altare N., auctoritate nobis a Domino tradita, concedimus ut quoties Missa defunctorum ad dictum altare celebrabitur, pro anima cujusque fidelis, quæ Deo charitate conjuncta migraverit ab hac luce, ipse de thesauro

Ecclesiæ indulgentiam consequatur; quatenus D. N. Jesus Christi, et beatæ Virginis Mariæ, beatorum apostolorum Petri et Pauli, aliorumque sanctorum omnium meritis suffragantibus, a purgatorii pœnis liberemur.

Datum Romæ, etc.

Quæritur secundo, si illa anima non sit in purgatorio, ad quid prosit illa indulgentia, vel aliud opus pro illa factum.

Respondeo : primo, tibi proderit ad meritum, oratio tua in sinu tuo convertetur.

Secundo, si illa anima sit beata, obligabitur jam specialiter pro te apud Deum intercedere.

Tertio, licet damnationi sit addicta, tamen nec tunc meritum tuum perdis; respicit enim Deus charitatem tuam; sicut cum pro aliquo orationem fundis qui non meretur, non ideo tu merito privaris.

Quarto, dicit Sylvester, et alii, quod oratio facta pro aliquo, si ei est superflua, datur magis indigenti, sic et indulgentia Dei benignitate indigenti poterit applicari.

Adverte vero non recte docuisse auctorem quemdam antiquum, cui nomen Præpositus, quod suffragium Missæ pro una anima oblatum æque prosit et aliis, sicut, inquit, candela quæ pro uno accenditur, æque lucet illis qui eodem sunt cubiculo.

Hæc ratio et comparatio non est bene fundata, nam cum quis lumen accendit, ab ejus intentione non pendet cui hoc lumen prosit; at in suffragii Missæ oblatione, determinatur ab intentione offerentis cuinam prosit. Semper tamen quando anima aliqua juvatur per Missæ suffragium, vel indulgentiæ applicationem, aliæ refrigerium aliquod percipiunt; tum quia in oratione et sacrificio pro illis omnibus qui sunt in purgatorio oratur, postquam specialiter pro aliqua oravimus; nam collectæ generales sunt, et virtute Ecclesiæ orantis et applicantis generaliter aliquis fructus animabus purgatorii provenit; tum quia accipiunt aliquam consolationem et gaudium ex liberatione cujuslibet animæ ibi detentæ, quia sunt charitate conjunctæ. Et sicut dicitur quod angeli gaudent super peccatore pœnitentiam agente, ita etiam dicimus animas flammis expiatoriis detentas, gaudere super cujuslibet e carcere illo diro liberatione.

Adverte tamen aliquos docere, non certo et determinate illam animam cui indulgentia ex intentione nostra applicatur, liberari a purgatorii pœnis; putant enim requiri in animabus purgatorii dispositionem aliquam divinæ sapientiæ notam, in qua dispositione si sit anima illa cui applicare intendimus, ipsa liberabitur; si non sit in ordine illo quem disposuit Deus, et in proxima dispositione requisita ad egressum ex hoc carcere, altera anima liberari poterit, quæ est in tali ordine et dispositione. Illa tamen anima cui applicare intendimus non carebit fructu, sed ab aliquibus pœnis liberabitur et juvabitur, ut ad illum ordinem et dispositionem animarum liberandarum accedat. Et sic putant satisfieri bullæ altarium privilegiatorum, in qua dicitur quod anima cujusque fidelis qui in charitate discesserit, liberabitur a purgatorii pœnis; si nimirum sit in illo ordine aut dispositione a divina sapientia requisito; aut liberabitur a purgatorii pœnis saltem aliquibus, et sic si non liberetur a purgatorio totaliter et ex integro, saltem partialiter liberatur. Vide Zerulam, tract. *de Indulgentiis*.

Quæritur tertio, an si celebretur Missa alia quam *de Requiem* in altari privilegiato, applicetur indulgentia, aut satisfiat intentioni Pontificis, qui celebrandi *Missam defunctorum* in tali altari, dat potestatem applicandi indulgentiam.

Respondet Navarrus, conf. 37, *de Pœn. et remiss.*; et Zerula, in praxi episcopali, etiam valere ad id Missam aliam, verbi gratia, de festo aut Dominica, necesse intentionem Pontificis coarctare, sed principale ejus intentum esse, ut in tali altari Missa celebretur.

Quæritur quarto, an in peccato mortali existens possit valide satisfacere, et applicare indulgentiam animæ existenti in gratia vel in purgatorio.

Respondent multi affirmative, quia illa satisfactio et indulgentia habet vim non tam ex parte satisfacientis, quam ex parte Christi; hujus autem merita applicantur et satisfactiones, si sit dispositio ex parte illius cui debent applicari; nec nocebit si non est dispositio, sive status gratiæ ex parte illius qui applicat.

PARIS. — IMPR. Vve P. LAROUSSE ET Cie, RUE NOTRE-DAME-DES-CHAMPS, 49.

270.4 Marchantii, Jacobus
AUTHOR
M 315 Opera Jacobi Marchantii
TITLE
V. III pastoris et decani.
BORROWER'S NAME
270.4
M315
T.3